

Amani Owr

Amani Owr

Le Nouveau Testament en langue

Adioukrou de Côte d'Ivoire

Amani Owr

Le Nouveau Testament en langue Adioukrou de Côte d'Ivoire
[adj]

© 1998, Association Ivoirienne pour la traduction de la Bible
en collaboration avec
Wycliffe Bible Translators pour la traduction de la Bible

Première édition
1998, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Version de Web par
2016, Wycliffe Bible Translators, Inc.,
Orlando, FL 35862-8200 USA
<http://www.Wycliffe.org>

<http://www.ScriptureEarth.org>

Creative Commons (Attribution - Pas d'utilisation commerciale - Pas de modification 3.0 International).

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/deed.fr>

Vous êtes autorisé à partager, copier, distribuer et communiquer le matériel par tous moyens et sous tous formats. L'Offrant ne peut retirer les autorisations concédées par la licence tant que vous appliquez les termes de cette licence.

Selon les conditions suivantes:

- **Attribution.** — Vous devez créditer l'Oeuvre, intégrer un lien vers la licence et indiquer si des modifications ont été effectuées à l'Oeuvre. Vous devez indiquer ces informations par tous les moyens possibles mais vous ne pouvez pas suggérer que l'Offrant vous soutient ou soutient la façon dont vous avez utilisé son Oeuvre.
- **Pas d'utilisation commerciale** — Vous n'êtes pas autorisé à faire un usage commercial de cette Oeuvre, tout ou partie du matériel la composant.
- **Pas de modifications** — Dans le cas où vous effectuez un remix, que vous transformez, ou créez à partir du matériel composant l'Oeuvre originale, vous n'êtes pas autorisé à distribuer ou mettre à disposition l'Oeuvre modifiée.

Bibl em e silel a ec'en

Matie e ləl	Matie	5
Mark e ləl	Mark	68
Luk e ləl	Luk	108
Jan e ləl	Jan	173
Erm esel ec'ob kok e ləl	Ob Kok	218
Rom eyŋ e ləl.	Rom.	276
Korent eyŋ e ləl krəkrə	1 Korent.	305
Korent eyŋ e ləl yony em	2 Korent.	332
Galat eyŋ e ləl	Galat	350
Efes eyŋ e ləl	Efes	360
Filip eyŋ e ləl.	Filip.	370
Kolɔs eyŋ e ləl	Kolɔs	378
Tesaloni eyŋ e ləl krəkrə	1 Tesaloni	385
Tesaloni eyŋ e ləl yony em	2 Tesaloni	391
Timote e ləl krəkrə	1 Timote	395
Timote e ləl yony em	2 Timote	403
Tit e ləl.	Tit.	409
Filemo e ləl.	Filemo.	413
Ebre eyŋ e ləl.	Ebre.	415
Jak e ləl	Jak	437
Pier e ləl krəkrə.	1 Pier	444
Pier e ləl krəkrə yony em	2 Pier	453
Jan e ləl krəkrə	1 Jan	458
Jan e ləl yony em.	2 Jan	464
Jan e ləl nyahan em	3 Jan	466
Jud e ləl ek'awŋ	Jud	468
Ów eke Jan ekn es ekn em	Rev	471
Ów ec'akr otar		500
Plan de lecture quotidienne		509

Matie ec'Amani Mamn eke non

Ów ek'it eke wel k'uwan any

Matie a, wel b'essj'n Levi yeji. L'el Jwifel eke b'eb wus labm oñ Rom ec'es ew a. Jwifel b'oc wus labm eb esel a ese agn ek'eju el ec'eb a os eke -li k'ony sosiem ec'af. -Li b'ifn wel, gbeko Jesu esj Matie el in e jam esel ab em e nyam (Matie 9.9-13).

Matie non Jesu eci Amani Mamn na yec'etj ke li yégm Jwifel eke Jesu el **Mesi** a. Li b'elu Amani Sig em eci susu nonc okm l'akm Amani Owr eci lcl non esel a feñ, yec'etj ke li yégm eke kokoba ob esel a dad Jesu e lis e low a. Amani Sig em ec'ow amua em lele Jesu eci sodad ab ab em a, Matie am elu okm yegm eke Mesi a elm Jwifel sony ce ec'Es Eb Elu Es, kɔ agn a feñ eci. Emeny n'am elu okm li yegm eke Nyam ec'Es Ew a elm es ew eke wel kok ew es wus af aja ese elel eke Jwifel am oñ ab af; ow el es ew eke anj egñ egñ feñ ek'ub nawre a ec'erm ab em. Matie oc Mois ec'ol a ese eb ir eci nyim ob af, gbeko n'am dad elel eke Jesu yegmn agn ol a e liy a tasi a ek'anm ese Farisiel eci low yegm ab af (Matie 5.17).

K'igñ Abraham toj Jesu Krist

Luk 3.23-38

1 ¹Jesu Krist lagñel Abraham em, lele David em ab e mew.

² Abraham ec'alaw[†] Isak e l'ew ab em ec'en ec'es oñjm: Jakob,
³ Juda lele lisijimel ab; Peres lele Zera ab (Tamar el el lis), Esrom, Aram,
⁴ Aminadab, Nason, Salmo, ⁵Boas (Rahab el lis), Obed (Rut el lis) ⁶Jese,
lele jim eb ebu David ab. Salomo (lis el Uri e yow a); ⁷Roboam, Abia,
Asaf, ⁸Josafat, Joram, Osias, ⁹Joatam, Akas, Esekias, ¹⁰Manase, Amo,
Josias, ¹¹Yekonia lele lisijimel ab. Legñ ab em anake wel ot Israel ec'ey im
madu okr em Babilon wus af a.[†]

¹² Ca eke wel ot Israel ec'ey im Babilon a, ow e jam a, ow el Salatiel,
Sorobabel, ¹³Abiud, Eliakim, Asor, ¹⁴Sadok, Akim, Eliud, ¹⁵Eleasar,

[†] **1.2 Alaw:** mew owi a eke wel am dad lel na em a, Jwifel ogñ a, ow elm ey a eke wel inm ew a ce, kɔ alaw yeji. [†] **1.11 Èkn 2 Èb Ebu 24.12-16.**

Matan, Jakob, ¹⁶etj Jakob ew Josef, Mari ec; Mari anake ew Jesu eke wel b'esiŋ Mesi a.[†]

¹⁷Sica k'igŋ Abraham toŋ David a, ow ij alaw sakp lew yar; David toŋ ke k'ok legŋ ab em a eke wel ot Israel ec'ey im Babilon wus af a, ow ij alaw sakp lew yar; sica aŋa toŋ ke ok Mesi e mew e legŋ a, ow ij emeny alaw sakp lew yar.

Josef ec'ermij ebr Jesu eci mew owi ab em

¹⁸Kin Jesu Krist eci mew owi ec'elel eke ecr. Josef esu Jesu lis Mari; gbečko gbuij ke -l'uwarir any a, Abj Lala ec'abusu em, Mari anj nimamn. ¹⁹Ec Josef el egŋ eke b'elum Nyam etj l'erurm eke li k'elu ow ɔkm dedeku feŋ ec'any af; ow sosiem l'egŋ l'eb eke ew ew em, li k'elu ow es.[†] ²⁰Sica eke n'am tutr low na a, Es Kötökœ ec'afr erm es nyam ow memn em eŋŋ'n etj dad'r nine: «Josef, David eci lilaw, ermij k'ók'ŋ eke k'oc Mari ese ŋ e yow af, aŋke Abj Lala ec'abusu em anake n'anj nimamn a. ²¹Li b'ow l'ew iy, ŋ b'ow esŋ iy a Jesu,[†] aŋke in anake li b'ow l'eb in ec'agn a nimum l'elu es el e sikpl em a.»

²²Low na ey yec'etj ke odad a eke Es Kötökœ dad **kokoba** ob es ab em a iy neny. ²³Kin odad a: *Dedyɔwli a eke anm igŋ ab a b'ow any lokab etj b'ow ew iy igŋ eke wel b'ow esŋ Emanuel.*[†] (Nin a e nyandre el: “Nyam ann ey ab.”)

²⁴Eke Josef ufjim es a, li kok ese elel eke Es Kötökœ ec'erm es a dad'r ab af, etj l'oc Mari ese in e yow af. ²⁵Gbeko n'anm ow ab toŋ batŋ Mari ew iy igŋ eke Josef ew nin Jesu.

Nuj em ɔny esel ow am ekn Jesu

2 ¹Legŋ ab em eke **Erəd** el eb ebu a anake wel ew Jesu Betlehem baŋŋ,[†] Jude wus af a. Sica eke wel ew Jesu a, nuj em ɔny esel ek'el mílél em ekn ec'a, anj yogŋ a eke ligbn b'igb a ow toŋ ok Jerusalém. ²-Librm nine: «Bogŋ iy a eke wel ew ke el Jwifel ec'eb ebu ab a ee? S'ekn in eci lél a yogŋ a eke ligbn b'anŋ igb a, ow sosiem anake s'ow eke si k'usr'r sos a.»[†]

^{† 1.16} Jwifel em a, egŋ ec'elel ek'owr in e mew owi em a bi yegm low yec'ek eke l'etu eke li ki kok eb eyŋ ab em a. Agŋ a sɔny coco eke el eci mew owi ab em ec'agn a feŋ el Jwifel tasi a ce ɔny abusu eke k'egŋ juma ek'ony any (Nehemi 7.61-64; Esdras 2.61-62). Matie ob in ec'odad a nuj etj am yegm mew owi ab em eke Jesu el Jwifemann tasi. ^{† 1.19} Jwifel ogŋ a, eke yow lele igŋ ab k'ebirm etj -l'eru a, ow ec'abr ɔnym a b'ew tuɔtuɔ (Ol Okn 22.13-28). Mari eci lok ab owi ab em a, Josef ṣtu eke k'egŋ'nej ok em, ke li kók ow es eke k'ocm ow es lís dedeku ec'araŋ. Ow ana ke li tutr eke li k'elu ow es eke ów esu owi k'ánm em, ow ew pete em, ow e liy a k'éym ɔkm (Ol Okn 24.1). ^{† 1.21} Jesu: nin a e nyandre el: *Es Eb Elu Es.* ^{† 1.23} Esayi 7.14. ^{† 2.1} *Betlehem baŋŋ:* 1 Samiel 16.1 em ec'a, Betlehem el David ec'eb. ^{† 2.2} *s'ow eke si k'usr'r sos:* odad na Grek em a, wel ṣtu ek'itŋ ejec'em dad ese s'ow eke si k'igŋ'n nuj.

³Eke eb ebu Erōd amani na ok ɔru em a, ermni edŋ' n es, Jerusalem nimum ec'agŋ a yeji. ⁴Erōd as egb waw esel egbel a feŋ lele ol e **low** yegm esel ab ab feŋ luku etŋ am ibrm el yogŋ eke wel k'ew **Mesi** a. ⁵-Li dad ow nine: «Betlehém baŋn, Jude wus af, aŋke kin low yec'eké Nyam dad ke **kokoba** ɔb es a non: ⁶*Etŋ y, Betlehém, elm Jude wus af ec'eb ewi a feŋ eci jam es. Ko y em eb ebu a b'ow anŋ ey ɔkm, ke nyímn em ec'agŋ Israel.*»[†]

⁷Ow sosiem ew ew em Erōd esŋ nuŋ em ɔny esel a ek'el em, li k'uw legŋ tasi yec'af eke lél a k'ey ɔkm ab any. ⁸Etŋ l'erm wel Betlehém. Li dad wel nine: «lmn otarir iy a e lís e low akr senyŋ senyŋ tonj éjan in; eke b'ejan in a òwr dadr'm yec'etŋ k'ém yeji m'ím m'usr'r sos.»

⁹Eke -l'irir eb ebu a e sodad a, -l'elu lakr -n'im. Eke -n'aam a, kin lél a eke -l'ikŋŋ anym -l'ekan yogŋ a eke ligbn b'anŋ igb a, ek'ikŋ el anym. Etŋ wanci ab af a eke lél a im ok yogŋ a eke iy a anŋ a, n'inym es. ¹⁰Eke -l'ekan lél a inym es a, -n'anŋ sos em ijn ligbel em. ¹¹-L'ok akŋ a etŋ -l'ekn iy a lele lis Mari ab. -L'ok ɔwrɔkp wus etŋ -n'am usr iy a sos. -Li kpakpab el eci sekpr ab es etŋ -l'ap ow sika, ogŋ lele kpey ab.[†] ¹²Ow e jam a, Nyam ewar el memn em, eke -li k'ewlmn meny -n'iimn Erōd ogŋ a ij; etŋ -l'eb ejagb ejeci -n'im el eci wus ab af.

Ejipt ec'im

¹³Sica eke nuŋ em ɔny esel a im a, Es Kɔtɔkɔ ec'**afr** erm es nyam ow eyŋ Josef memn em etŋ dad'r nine: «Igb, òc iy a lele lis ab urur es imn Ejipt tonj bake Es Kɔtɔkɔ dád ɔny e meny ewl ow ec'odad, aŋke **Erōd** b'ow ol iy a eci ibi es.» ¹⁴Kpekŋ Josef igb ncok em, oc iy a lele Mari ab etŋ -n'im Ejipt. ¹⁵-N'anŋ yogŋ tonj Erōd uw. Low na ey yec'etŋ ke Es Kɔtɔkɔ ec'odad na eke dad **kokoba** ɔb es ab em a, iy neny: *Ejipt wus af etŋ m'esŋ em ec'iy a.*[†]

Etuey ec'ibi

¹⁶Eke **Erōd** b'uw any eke nuŋ em ɔny esel a eju'r a, erm ebl'l afŋŋ in es. Na sosiem n'ɔŋ abusu eke wel k'ibi Betlehém lele in e saw saw ab ec'ey meny neny, tonj k'igŋŋ akpo yony esel a feŋ. Nuŋ em ɔny esel ec'amani a ek'ɔŋ'n legŋ ab af eke lél a ey ɔkm a, af yogŋ anake li kok low na a. ¹⁷Eben eke **kokoba** ɔb es Jeremi ec'odad na eke dad a iy neny ana:

¹⁸Rama eb em, wel iri lebl ek'ikŋ,
ɔŋŋ ikŋ lele luw eci likekr ab.

[†] 2.6 Mise 5.1. [†] 2.11 Jwifel bi tutr eke wus na eci eb eb a feŋ ec'agŋ a b'ow usr Mesi a sos (Esayi 49.23; 60.5-6; Selu 72.10-15). Ob ap na e nyandre el: sika a el eb ebu a eke li b'ow l'el a eci meny ewr; ogŋ a el abŋ em owi eci meny ewr; etŋ kpey a el gbre ij owi eci meny ewr. [†] 2.15 Ose 11.1.

Rashel anake am ikŋ in ec'ey a ec'ɔŋn a.
L'ibram ŋɔŋn aŋke in ec'ey a anm ij.[†]

Ejipt ec'igb

19 Eke **Erōd** uw a, Es Kɔtɔkɔ ec'afr erm es nyam memn em ow ejn Josef Ejipt wus af **20** etŋ dad'r nine: «lgb, ðc iy a lele lis ab ke éwal meny imn Israel wus af, aŋke agŋ a eke am ol iy ab es eke k'ibi a -l'uw.» **21** Ow ɔŋ Josef igb oc iy a lele lis ab etŋ -l'ewl -n'im Israel wus af. **22** Gbekɔ Josef iri eke Arkelaɔs[†] usr es Erōd usu ese Jude eci es ew es af; na sosiem erjn ow'r sos eke li k'im l'ir Jude. Eke wel yegm'n ow ec'ow meny em a, n'im Galile wus af, **23** etŋ n'im l'ir Nasaret bajn. Ow el eben yec'etŋ ke **kokoba** ob esel ec'odad na eke dad a íy neny: *Wel b'ow esy'n Nasaret iy.*[†]

Jan mij ok nuŋ es e Nyam odad eke dad

Mark 1.1-8; Luk 3.1-18; Jan 1.19-28

3 **1**Legŋ ab em a, Jan mij ok nuŋ es ey ɔkm Jude eci loj[†] a etŋ am dad Nyam odad ese: **2**«Ítŋnin erm em aŋke Afr ec'es ew a ow titm.» **3** Jan el egŋ a eke **kokoba** ob es Esayi dad in e ec'odad, ow a eke n'am dad l'ese: *Egŋ nyam anŋ loj am elu lebl dad ese:* «Kòkr Es Kɔtɔkɔ ec'ejagb a, kòkr in e sebr a ínym nyim nyim!»[†]

4 Jan sus mob eke wel kok gbankɔ kedebnam e suw em etŋ l'egŋ ndey ləl e meb er em;[†] li b'ij tete gbaŋban lele mow mun ab. **5** Jerusalem ec'agŋ, Jude wus af ec'agŋ feŋ, lele mij ewl mij Jurden wus ab af ec'agŋ a am ow Jan ogŋ. **6**-N'am egŋ el e sikpl a -l'eb agŋ feŋ ec'any af, etŋ Jan am ok el mij nuŋ Jurden erŋ.

7Eke Jan am ekn eke **Farisiel** nɔnɔ lele **Sadusiel** ab am ow in ogŋ mij ok nuŋ ec'a, li dad wel nine: «Ony morŋn amua! Kɔ bwo dad ɔny eke, ek'okr mij nuŋ ke ɔtur eke k'ŋgbrojn Nyam ec'erm bebl ek'am ow ab em ee? **8**Sica yègmn ɔny ec'es an ab em eke itŋnin erm em! **9**Etŋ emeny ki tutar ɔny em ki dadr k'ese: “Ey lagŋ el Abraham.”[†] Kɔ m'am dad ɔny eke Nyam ɔtu eke ki kok mebn amua él Abraham ec'alaw! **10**Sica ɔs anŋ eke b'ow bubr ekŋ es min em. Likŋ feŋ ek'ɔsum ey amann a, wel b'ow ubr'r es oc ɔwl'l alm. **11**Em ec'a, m'am m'ok ɔny mij nuŋ mij em ese erm em itŋn eci meny ewr af, gbekɔ egŋ

[†] **2.18** Jeremi 31.15. *Rama eb eke ow em Babilɔn eyŋ as Jwifel luku eke k'ot im el madu ñkr em. Rashel el Jakob e yow ek'erur tasi (Nuŋ Òb 29.30); wel b'oc'r ese Israel lis af. In eci uwɔmu a anŋ Betlehem.* [†] **2.22** *Arkelaɔs:* Erōd ligbel a eci luw em a, in ec'ey nyahan a cec in ec'es ew a etŋ egŋ egŋ eb in eci. Arkelaɔs ek'ew Jude es a, el egŋ eke lokm uŋ akm es. Lisijim Antipas ek'ew Galile es a, el egŋ eke in e lokm sun a akpl tel akm lisijim ec'a.

[†] **2.23** *Nasaret iy:* bajn eke wel úbm. Wel b'ow ifn Jesu eke l'el Nasaret ec'egŋ a sosiem. Èkn Jan 1.46. [†] **3.1** *Jude eci loj:* wus ek'agŋ nɔnɔ irm af. [†] **3.3** Esayi 40.3. [†] **3.4** Èkn 2 Éb Ebu 1.8. [†] **3.9** Jwifel e tutr em a, ek'Abraham el el lagŋ a, ke Nyam eb el es ñ. Èkn Jan 8.33,37,39.

ek'anj'm jam am ow a b'ow ok ɔny mij nuŋ Abŋ Lala lele al em ab.[†] N'ɔny abusu nɔnɔ l'akm im. M'itm bɔbɔ yeji eke mi k'ɔny in e cɔkrukpɔ meb a m'ot'r es.[†] 12 N'ɔnym waw ab etj li b'ow n'ɔŋ egb a lef, l'eb ey a, ke l'igŋ suw a l'ok es. Li b'ow l'eb egb a l'ok egbel em, ke l'ofŋ suw a al ek'iram es ab em.»

Jesu e mij ok nuŋ
Mark 1.9-11; Luk 3.21-22

13 Sica Jesu anŋ Galile ow Jurden eke Jan k'ok'r mij nuŋ; 14 kɔ Jan egŋjim, etj dad'r nine: «Em anake k'ok'm mij nuŋ a, etj ow el ɔŋ eke am ow em ogŋ!» 15 Gbekɔ Jesu dad'r nine: «Caca em a, ègn ke ow él eben, anke eben eke si b'ow si kok ów feŋ eke Nyam am ibrm ey ab ana.» Ow sosiem Jan egŋj eb ok'r mij nuŋ. 16 Eke Jesu ok mij nuŋ ke am ey ɔkm erŋ a, kpekŋ afr agbr em. I'ekn Nyam ec'Abŋ ek'am us'r es nuŋ af ese kel af. 17 Etj lebl nyam anŋ afr am ikŋ dad ese: «Egŋ na el em ec'ly eke m'erur tasi; m'oc em eci sos em iŋŋ feŋ m'elu'l em.»[†]

Agn ebm Jesu
Mark 1.12-13; Luk 4.1-13

4 1 Sica Nyam ec'Abŋ oc Jesu im loj eke **agn** k'ɛju'r. 2 Eke n'ɛnŋ neny segŋŋ eki yony, ncok lele legŋ owr ab a, ca namn ow'r sos. 3 Agn ek'el eju es a, eri ow titm'n etj dad'r nine: «Ek'el Nyam ec'Iy, ke dàd mebn amua ítŋŋ el ob ij.» 4 Jesu dad'r nine: «Wel nɔn Nyam Lel em eke: *Ow elm ob ij sɔny ce ɔɔm egn sel, kɔ Nyam ec'odad ebl feŋ eke b'anŋ'n neny ey ɔkm a.*»[†]

5 Emeny agn oc'r im uyum'n Jerusalem eb lala ab em e **Nyamel** gbel a e luw af ec'usu gege a, 6 etj dad'r nine: «Eke el Nyam ec'Iy, ke ànŋ anja igb us es wus; anke wel nɔn Nyam Lel em eke: *Nyam b'ow ɔŋ in ec'afr erm esel a ow ɔŋ sosiem, etj -li b'ow -l'oc'ŋ abu em abu em, yec'etj ke lebn kaka kí kokm'ŋ ob lakr.*»[†] 7 Jesu dad'r nine: «Nyam Lel yeji dad eke: *K'ɛbam Es Kɔtɔkɔ ɔŋ e Nyam.*»[†]

8 Emeny agn oc'r im lafeny gege nyam af, yegm'n wus na ec'es ew es ew a feŋ lele el eci sakpl ab ab, 9 etj dad'r nine: «Mob amua feŋ m'ow m'ɔŋ eke ok ɔwrɔkp wus ign'ŋ m'ow m'ow m'ɔŋ.»[†] 10 Ca Jesu dad'r nine: «Iŋ Satan, kpab'm es lís! Anke wel nɔn Nyam Lel em eke: *B'ow igŋ Es Kɔtɔkɔ ɔŋ e Nyam sɔny nuŋ, ke kók in sɔny coco e juma.*»[†]

11 Sica agn egb'r es; etj kin **afr** erm esel ow'r saw am kok in e lís e low.

Jesu ɔb juma nuŋ Galile wus af
Mark 1.14-15; Luk 4.14-15

12 Eke Jesu iri eke wɛl elu Jan sobel em a,[†] n'im Galile wus af. 13 L'irm Nasaret ij, etj n'im n'anŋ Kapernayum, ɔb eke anŋ Galile eci mij lekpl

[†] 3.11 Èkn Ob Kok 2.1-4. [†] 3.11 Èkn Jan 1.27 ec'akr otar a. [†] 3.17 Bèbmn Selu 2.7 lele Esayi 42.1 ab. [†] 4.4 Ol Òkn 8.3. [†] 4.6 Selu 91.11-12. [†] 4.7 Ol Òkn 6.16. [†] 4.10 Ol Òkn 6.13-14. [†] 4.12 Èkn Matie 14.3-12.

a saw, Zabulon lele Neftali ab eci wus ab af. ¹⁴Ow el ebən yec'etŋ ke **kokoba** ɔb es Esayi eci sodad amua eke dad a iy neny:

¹⁵ Zabulon eci wus a, Neftali eci wus a ek'anŋ

okij saw ec'ejagb ab af, Jurden jam a,

Galile ek'agŋ ek'elm Jwifel a ir af!

¹⁶ Agŋ a ek'ir ncebn em a ekn usuayl ligbel!

Etŋ agŋ a ek'anŋ luw eci lōw ew a,

usuayl ejn ok el af.[†]

¹⁷Legŋ na af anake Jesu ɔb nuŋ am dad Nyam odad ese: «Itŋnin erm em aŋke Afr ec'es ew a ow titm.»

Jesu e jam esel kr̄ekre ek'esi

Mark 1.16-20; Luk 5.1-11

¹⁸Jesu am ecr Galile eci mij lekpl a e saw saw etŋ l'ekn agŋ lisijimel yony ek'el ɔcn ibi esel: Simo eke wel b'esi Pier lele lisijim Andre ab.

-N'am ok muw mij lekpl ab em. ¹⁹Jesu dad el nine: «Usr'm jam, m'ow mi kok ɔny eel agŋ eb esel.» ²⁰Kpeki -li digŋ el eci muw a -l'ok es etŋ -l'us ow jam.

²¹Eke li b'im akpoj tel a, l'ekn agŋ lisijimel ejeci yony Jak lele Jan ab, Sebede ec'ey. El es ab -n'anŋ el eci mijetŋ ab em -n'am kok el eci muw a etŋ Jesu esŋ el. ²²Kpeki -li digŋ el es lele mijetŋ ab ab -l'elu es, etŋ -l'us ow jam.

²³Jesu am ec Galile eci wus ab af; wus ab af yogŋ, n'am yegm agŋ low Nyam nuŋ igŋ susu a etŋ n'am ɔb **gbreŋgbí** usu a ec'Amani Mamn a e kokoba. N'am ewlm ɔlu a el ec'ɔl erŋ erŋ feŋ em lele el eci dudu feŋ ab.

²⁴Siri wus af nimum, Jesu e lís ec'odad eke wel am dad a ec'amani am ok agŋ ɔru em, etŋ wel am is'r agŋ feŋ ek'am ij ol erŋ erŋ e gbre ese agŋ ek'ony **abŋ** ejŋ, krokro esel lele sos éyru ab; etŋ Jesu am ewlm el. ²⁵Agŋ nɔnɔ ek'anŋ Galile ow, Eb Lew a eci wus ab af ec'agŋ,[†] Jerusalem ec'agŋ, Jude wus af ec'agŋ lele Jurden ogog eci wus ab af ec'agŋ ab, am us Jesu jam.

Ehe esel nawre

Luk 6.20-23

5 ¹Eke Jesu ekn bieku a, l'uyu lafeny af etŋ li sig es. In e **jam esel** a ow titm'n ²etŋ n'am yegm wel low li dad l'ese:

³ «Agŋ ek'ij abŋ em e gbɔr,[†]

ehe él el eci

† 4.16 Esayi 8.23–9.1. † 4.25 Eb Lew ek'anŋ Samari lele Galile ab ec'ogog eke ligbn b'anŋ igb, ke yogŋ ec'agŋ a ec'eb ir a b'ot Grekel ec'ab es. † 5.3 Agŋ ek'ij abŋ em e gbɔr: Agŋ ek'uwan any ek'el e low feŋ anŋ Nyam em a.

- anjke Afr e **gbrengbi** usu a, el eci![†]
- ⁴ Agŋ a ek'anŋ sɔrŋ em a, ehe él el eci
anjke Nyam b'ow eyr el erm es!
- ⁵ Agŋ erm frɔrɔ esel, ehe él el eci,
anjke -li b'ow -l'ij wus eke Nyam ewar a ec'aja.
- ⁶ Agŋ eke low nenyembri nyam ec'amn am ɔny a,
ehe él el eci,
anjke Nyam b'ow iyr el lok.
- ⁷ Agŋ a eke b'ikŋ agŋ sɔrŋ a, ehe él el eci,
anjke Nyam b'ow ikŋ el sɔrŋ!
- ⁸ Agŋ ek'erm em ayl a, ehe él el eci,
anjke -li b'ow -l'ekn Nyam.
- ⁹ Agŋ a eke b'is erm es ey a, ehe él el eci,
anjke wel b'ow esŋ el Nyam ec'ey.
- ¹⁰ Agŋ a eke b'an es ese elel eke Nyam b'erur ab af,
ke ow sosiem wel b'ijr gbre a, ehe él el eci,
anjke Afr e gbrengbi usu a, el eci.
- ¹¹ Ànŋn ehe em eke em sosiem agŋ bi wewr ɔny, b'ijr ɔny gbre, bi dad
ow ejŋj feŋ ok ɔny af yadŋ em. ¹² Kòkr yaya, ànŋn sos em ijn em, anŋke
afr ob ap ligbel nyam am eku ɔny. **Kokoba** ɔb esel ek'ikŋ anym ow a yeqi,
eben eke wel ijr el gbre ana.»

Mok lele usuayl ab owi
Mark 9.50; Luk 14.34-35

¹³ «Ony anake eel wus na e mok a. Ko eke mok irmn in e ded a,[†] ayaf
wel ɔtu eke ki kokr'r ke l'ewl li ded ee? L'akplm ij, gbeŋ ce l'it eke wel k'oč
ɔw'l ke agŋ uyu'r af.

¹⁴ Ony anake eel wus na ec'usuayl a. Baŋŋ ek'anŋ lafəny af a ɔnym es
ləl. ¹⁵ Wel ígn̩m kenié ɔwm es ob ew; ko wel b'itm'n es ob gege af, ke l'áyal
agŋ a feŋ ek'anŋ akŋ a. ¹⁶ Eben ek'ony ec'usuayl a ki jejn agŋ feŋ ec'any af
ana, yec'etŋ ke -l'ekn ɔny ec'ow amamn a eke bi kokr a, ke -li kɔklm ɔny
Es ek'anŋ afr a.»

Ol eci liy em elu

¹⁷ «Kì tutar eke m'ow e mi k'ony Mois ec'ol a lele **kokoba** ɔb esel e low
yegm ab ab m'ot es. M'owm eke mi k'ony m'ot el es, ko eke mi k'elu liy

[†] 5.3 *Afr e gbrengbi usu a, el eci!* Odad na Grek em a, wel ɔtu ek'itŋŋ ejec'em dad ese -l'el *Afr e gbrengbi usu a eci agŋ*. Jesu eci low yegm na bebl Jwifel erm ajke el eci low yegm em a, Afr eci gbrengbi usu a, el ec'eb'r a ce ec'agŋ a sɔny coco eci. [†] 5.13 Tasi em a, Israel wus af eci mok a b'irmn in eci ded a. Mob ejeci e miy kpacam b'anj em ek'ony lec ded em. Eke wel b'ew mok ikŋ na es foŋ em a, mok a tasi bi ler es ke miy kpacam a anŋ.

em. ¹⁸M'am dad ɔny nawrə em eke afr lele wus ab b'ow ec, kɔ ol a eke wel nɔn a e mɔni kaka, ow e logli kaka k'ow tɛtjm es toŋ ke feŋ íy neny.[†] ¹⁹Ow sosiem, egŋ eke b'ow ign sol amua em e likekli nyam elu es, ke b'ow yegm agŋ kok ebən a, Afr e **gbreŋgbí** usu a, li b'ow l'el likekli; gbekɔ egŋ eke b'ow ɔsu ol a, ke b'ow yegm agŋ kok ebən a, Afr e gbreŋgbí usu a, li b'ow l'el ligbel. ²⁰Kɔ m'am dad ɔny: eke kokmn low yec'a eke Nyam am ibrm ɔny a akamn ol e **low** yegm esel lele **Farisiel** ab a, k'ow eymn Afr e gbreŋgbí usu a.»

Erm bebl owi ec'akr otar

²¹«Irir eke wel dad ey lagŋel: “K'ibim egŋ,[†] egŋ feŋ ek'ibi egŋ a, wel b'ow oc'r im jej ok ec'any af.” ²²Kɔ em, m'am dad ɔny m'ese: egŋ feŋ eke b'ow ebl erm ok lisijim af a, wel b'ow oc'r im jej ok ec'any af; egŋ eke b'ow wewr lisijim ese: “Iŋ nyamb egŋ a,” wel b'ow oc'r im **Sanedren** ec'agn a ec'any af; etŋ egŋ eke b'ow dad lisijim ese “Nuŋ em akplm ŋ a,” it eke wel k'oc'r im **gbre** ij usu ec'al ab em. ²³Eke am oc ob ap im **egb** waw usu ɔŋ Nyam, etŋ yogŋ ɔkn ek'esŋ jim ew low ŋ ab a, ²⁴egb waw usu yogŋ, ᴇw ŋ ec'ob ap ab es, ke ikŋ anym im okar em esŋ jim ab ke sica ēwl ow ke áp Nyam ob a.

²⁵Eke egŋ nyam ew low ŋ ab, etŋ usr ejagb aamn jej ok em a, ògŋ es fafa okar em eke anŋŋ ejagb af a, yec'etŋ ke li k'ōcm'ŋ n'ɔcm jej ok es, jej ok es a ocm'ŋ ɔcm usu ɔsu es ɔlum'ŋ sobel em. ²⁶M'am dad'ŋ nawrə em: k'ow eym ɔkm yogŋ eke sɔgm ŋ e labm a feŋ ek'ɔny a uwarm.»

Nfaci owi ec'akr otar

²⁷«Irir low yec'a eke wel dad ab ee? K'íjm nfaci.[†] ²⁸Kɔ em m'am dad ɔny: egŋ feŋ eke bi ler lawl e yɔw ke b'ɔny erur in ec'erm em a, ow ab l'iŋ nfaci jŋ. ²⁹Eke batŋ ow el ŋ e lidr e nyamn a anake b'ɔŋ ey sikpl owi em a, ɔkr ɔny oc'r es ɔwl'l usu kpekpe: ow akpl ŋ eci eke k'irmn ŋ e sos ikpr nyam ce, ow a eke ŋ e sos a feŋ k'anŋ ke wel ɔny ɔwl'ŋ **gbre** ij usu a. ³⁰Eke batŋ ow el ŋ e lidr abu a anake b'ɔŋ ey sikpl owi em a, ùbr'r es oc ɔwl'l kpekpe: ow akpl ŋ eci eke k'irmn sos ogog nyam, ow a eke k'im gbre ij usu ab em ŋ e sos a feŋ ab a.»

Dwarir ec'akr otar

Matié 19.9; Mark 10.11-12; Luk 16.18

³¹«Wel dad yeji: “Eke am ogŋ ŋ e yɔw eke ɔl mar ebi a, ɔŋ'n ignnin e lel.”[†] ³²Kɔ em m'am dad ɔny: egŋ feŋ ek'elu in e yɔw e l'ɔl mar l'ebi es, ke ow

[†] 5.18 *toŋ ke feŋ íy neny*: odad na Grek em, wel ɔtu ek'itŋŋ ejec'em dad ese *toŋ ke ow él wus na e nuŋ edŋ*. [†] 5.21 ɔkm Ok 20.13; Ol ɔkn 5.17. [†] 5.27 ɔkm Ok 20.14; Ol ɔkn 5.18.

[†] 5.31 Ol ɔkn 24.1-4. Ignnin tasi a ec'elel eke wel ki kok ana; gbekɔ Jwifel beb eci tutr em a, ow el abusu eke wel elu el es eke low kaka feŋ em -li k'ignnin. Èkn Matié 19.7-9.

elm egn ot owi em a, n'ɔŋ yɔw a b'ow ey **nfaci** ij owi em. Etj egn ek'ebi yɔw eke wel ɔwr a, in yeji l'ij nfaci..»

Neny ij owi ec'akr otar

³³ «Irir low yec'a eke wel dad ey lagnej ab ee? K'ítjnm ȳ e neny ij a, kɔ ke kók Es Kɔtɔkɔ ec'any af, yec'a eke dad neny ij em a.[†] ³⁴ Kɔ em, m'am dad ɔny eke k'íjmn neny kaka: k'íjmn neny afr e nin em ajke ow el Nyam eci es sig usu; ³⁵ k'íjmn neny wus e nin em ajke ow el in ec'akr es ok usu, k'íjmn neny Jerusalem e nin em, ajke ow el Eb Ebu gbel a ec'eb.[†] ³⁶ K'íjm neny okm ȳ e nuŋ ab af ajke k'otum kokm ȳ e sin nuŋ nyam ibrm oglog ufum. ³⁷ Dàdr ce esre: “Ee” oglog “Njan.” Yec'a eke wel bi dad ign af a, low ȣuŋ es eci.»[†]

Efnu ec'erur owi

Luk 6.27-36

³⁸ «Irir low yec'a eke wel dad ab ee? Nyamn lele nyamn ab etj nen lele nen ab.[†] ³⁹ Kɔ em m'am dad ɔny eke k'atarmn ɔny ec'ifnu ab. Eke batj egn nyam edjnj any af lidr ogog e láwl a,[†] ɔkŋ'n nemn ogog ec'a yeji l'édjnj. ⁴⁰ Eke egn oc im'j jej ok ec'any af eke k'eb ȳ eci mob sus em a, yèb'r l'eb ȳ e mob af ew a yeji.[†] ⁴¹ Eke egn nyam ɔny'j lec em eke k'an es in ab sɔfu kaka fej a, àn ow eci sakp yony.[†] ⁴² Egn ek'am ibrm'j ob a, ɔŋ'n; k'ùjan egn erm sunj.»

⁴³ «Irir low yec'a eke wel dad ab ee? B'ow erur egn kaka fej[†] ke ifn ȳ ec'ifnu. ⁴⁴ Kɔ em m'am dad ɔny: èrurir ɔny ec'efnu, ke ȣójan Nyam ɔŋn agn a eke b'ijr ɔny gbre a; ⁴⁵ ow em a b'ow eel ɔny Es ek'anj afr a ec'ey, ajke in e ligbn a b'afjn ów enjuŋ kok esel lele ów amamn kok esel ab, etj in ec'afri mij a b'aan ów amamn kok esel lele ów enjuŋ kok esel ab. ⁴⁶ Eke batj ow el agn a ce eke b'erur ɔny a b'erurir, ke bla k'ɔŋ ekur Nyam ogn ec'ob ap ee? Wus labm eb esel yeji eben ce -li bi kok. ⁴⁷ Ek'ow el ɔny lisijimel ce b'ësnin, ke low ligbel kokr ab ee? Nyam any uwm esel yeji, eben ce -li bi kok. ⁴⁸ Éel sɔbɔ esse elel ek'ony Es ek'anj afr a yeji el sɔbɔ ab af.»[†]

Nyam nuŋ ign em ec'ow ek'it e wel ki kok

Luk 11.2-4

6 ¹ «Èwr erm, kì kokr Nyam e lís e low fej agn ec'any af any ij sosiem eci. Eke b'ow kokr eben, k'ow ȣejnmn ɔny Es Nyam ek'anj afr ec'ob

[†] 5.33 Ob Ap 19.12; Awl 30.3; Ol Okn 23.22-24. [†] 5.35 Jwifel beb e tutr em a, eke -l'ij neny ob ejeci e nin em etj ow elm Nyam e nin em, eke -li kokm yeji ɔfr ɔfr. [†] 5.37 Èkn Jan 8.44. [†] 5.38 Okm Ok 21.24; Ob Ap 24.20; Ol Okn 19.21. [†] 5.39 Édj egn any af el Jwifel ogn eci wewr ligbel. [†] 5.40 Jwifel ogn a, mob af ew a, wel b'oc bubur sos es ncok em; na sosiem ol ɔŋ abusu eke wel k'oc ignj egn legn owr ce eci (Okm Ok 22.25-26; Ol Okn 24.13). Jesu am yegn eke egn ki kok low afj ol es yéb'r l'oc kpekŋ kpekŋ. [†] 5.41 Rom e srđa egn a ɔny abusu eke k'ony egn lec em uyu el ec'erekp an es kilo nyam lele likpr ab ce. [†] 5.43 Ob Ap 19.18. [†] 5.48 Bèbm̄n Ob Ap 19.2 lele Okm Ok 18.13 ab.

ap a.[†] 2 Ow sosiem, eke am ɔŋj ɔgbɔru os, k'èw fuw em agŋ k'ékn'ŋ; Nyam nuŋ igŋ usu lele eberŋ em ab, ebɛn eke ów enyembri yony yony esel bi kok ana. -Li bi kok ebɛn ek'agŋ k'usr el sos. Low nawre m'am dad ɔny ek'el ec'ob ap a -n'ɛŋŋ ñ. 3 Kɔ ŋ ec'a, ek'am ap ɔgbɔru ob ŋ e lidr abu ab em, ŋ e nemn abu a k'ékn, 4 yec'etŋ ke ob ap a él es lɔl em, ke asŋ Nyam eke b'ekn es lɔl em e low a, b'ow ap'ŋ ob.

5 ɔny e Nyam ɔŋjŋ em, kì kokr esɛ ów enyembri yony yony esel af; -li b'erur eke -li k'inym es Nyam nuŋ igŋ usu a lele eberŋ saw saw ab -ni ɔŋjŋ Nyam yec'etŋ ke agŋ feŋ ékn el. Low nawre m'am dad ɔny, el ec'ob ap a, -n'ɛŋŋ ñ. 6 Kɔ ŋ, eke am erur e ki ɔŋjŋ Nyam, èy ŋ ec'akŋ abl él ke yogŋ, ɔŋjŋ asŋ Nyam es lɔl em, ke Asŋ Nyam eke b'ekn es lɔl em e low a, b'ow ɔŋ'ŋ ŋ ec'ob ap a.

7 Eke bi ɔŋjan Nyam, odad ebl nyam coco a ce k'ánŋ ɔny neny k'ibn esɛ Nyam any uwm esel ec'ab af; -li bi tutr eke odad a b'ɔfu el neny a ke Nyam b'ow iri el e ɔŋjŋ e lebl a. 8 K'èbr el e lakr a, aŋke ɔny Es Nyam, gbuŋ ke íbrmn in low a, li b'ikŋ anym l'uw low yec'a ek'am erurir ab any. 9 Ony e Nyam ɔŋjŋ em, dàdr esrɛ:

- Ey Es ek'anŋ afr,
- ke ŋ e nin lala a óny ɛlum;
- 10 ke ŋ ec'es ew a ów;
- ke wel kók ŋ ec'erur wus aŋa
 esɛ afr ec'ab af.
- 11 Òŋ ey yefenyna ec'ob ij a ek'it a.
- 12 Áp ey low ŋuŋ a eke si kok a,
 esɛ elel eke si b'ap agŋ a eke kok ey low ŋuŋ ab af.
- 13 Kì yeb ey si k'ey ɛbm owi em,
 kɔ ɔny oc ey es low ŋuŋ ec'abu em;
 [aŋke akpo akpo feŋ, es ew, abusu ɔny lele anygbel ab él ŋ eci. Amen.][†]

14 Tasi em a, ek'ocr low ŋuŋ ek'agŋ kok ɔny a apr, ɔny Es ek'anŋ afr a yeji b'ow oc ap ɔny. 15 Kɔ eke ocmn low ŋuŋ ek'egŋ kok ɔny a apmn, ɔny Es ek'anŋ afr a yeji, k'ow ocm ɔny e low ŋuŋ e kokr a apm ɔny.

16 Etŋ kin, eke am enyŋ neny, k'èwr sɔrŋ e sos esɛ elel eke ów enyembri yony yony esel bi kok ab af; -li b'ew any ek'agŋ feŋ k'uw any eke -n'am eny neny. M'am dad ɔny nawre em ek'el e labm sɔg a -n'ɛŋŋ ñ. 17 Kɔ ŋ ec'a, ek'am eny neny, yɔg any, ñfŋ sin, 18 yec'etŋ k'agŋ k'úwm any ek'anŋ neny eny em. Asŋ sɔny coco ek'egŋ ɛknm a ce b'ow ɛkn, etŋ in eke li b'ekn low yec'a ek'am kok es lɔl em a, li b'ow li sɔg'ŋ ow e labm..»

[†] 6.1 Jwifel ec'a, ɔgbɔru ec'ob ap, Nyam ɔŋjŋ lele neny enj ab a, el el e Nyam nuŋ igŋ em ec'ow amann tasi. Na sosiem anake Jesu am dad ow ec'odad ləl ikpr usui na em a.

[†] 6.13 Matie eci silel esig bəb em a, wel éŋnm sodad ek'anŋ ob na [...] ec'araŋ em a. Èkn 1 Ów e Wel Non 29.11-13.

Afr eci ob ɔny
Luk 12.33-34

19 «Kàsr ɔny ec'ob ɔny luku wus af aŋa eke sisŋ lele adagra ab bi ŋuŋn, ke elu yeji b'ok akŋ iy mil a. 20 Kɔ àsr ɔny ec'ob ɔny luku afr. Yogn, ke ow el sisŋ, ke ow el adagra, -li k'ɔtumn -ni ŋuŋnmn; etŋ yogn, elu k'ɔtum okm akŋ iym mil. 21 Tasi em a, yogn eke ŋ ec'ob ɔny a anŋ a, yogn ce ŋ ec'erm a yeji b'ow anŋ.»

Sos eci kenie
Luk 11.34-36

22 «Anyamn el sos megl e kenie. Eke anyamn akpl'ŋ a, ŋ e sos megl a feŋ anŋ usuayl em; 23 kɔ eke anyamn akplm'ŋ a, ke ŋ e sos megl a feŋ yeji anŋ ncebn em ʃ. Eke batŋ usuayl ek'anŋ'ŋ em a el ncebn, ke ncebn ligbel marem ow b'ow el a!»

Nyam b'ow ew ɔny e lís e low erm
Luk 16.13; 12.22-31

24 «Aduigŋ kaka k'ɔtum kokm es ew esel yony e juma; oglog li b'ow l'ifn krekrɛ ec'a, ke l'érur yony em ec'a; oglog li b'ow l'ij neny nyam nyam e lís, ke li k'ewm nyam e low any. Ótumn eke ki kokr Nyam e juma ke kokr jete yeji e juma.

25 Ow amua feŋ sosiem a, m'am dad ɔny: k'èbar ob ek'ijr [mij ek'egŋŋ] esŋŋ sel, oglog ɔny ec'ob sos ew e low ermij. Kɔ sel ɛŋŋ akplm akam ob ij ee? Etŋ kɔ sos megl apklm akam ob sos ew ee? 26 Lèer or: -l'ewlmn egb, -l'ubmn egb, -l'asmn egb luku egbel em, gbečo ɔny Es ek'anŋ afr a bi gbagbl el! Kɔ ilmn an akamn or amua ee? 27 Nyam em a, bwo ec'egŋ ɔtu eke in ec'ermij ebr em k'obn in ec'owr anŋ e segŋ a tel ee?[†]

28 Etŋ kɔ bla etŋ ob sos ew e low b'okr ɔny ermij ee? Lèer ɔgm e suw cpcp ec'eel eke b'elil: -li kokmn juma, -l'olmn gbad. 29 Gbečo m'am dad ɔny eke Salomɔ ek'ɔny ob nɔnɔ a yeji, ɔnym ob sos ew ek'akpl akm ɔgm suw cpcp amua em e nyam. 30 Nyam b'ew ɔgm e suw ek'anŋ yefenyna, ke efi wel b'ow oc ɔwl alm a ob sos. Sakp abi ɔny yeji li k'ow l'ewm ɔny ob sos ebɛn ee? Ómn ufum ɔny es gbe! 31 K'èbar ermij ki dadr k'esre: "Bla obi si b'ow s'ij ee? Bla mij iy si b'ow s'egŋ ee? Bla obi si b'ow s'ew sos ee?" 32 Tasi em a, Nyam any uwm esel anake sakp sakp feŋ b'ɔl ów amua feŋ es a. Kɔ, ɔny Es ek'anŋ afr a uw any eke ɔny abur. 33 Nyam e gbreŋgbí usu a eci low íkŋ anym okr ɔny ermij, low nenyembri nyam eke n'am ibrm

[†] 6.27 *k'obn in ec'owr any e segŋ a tel ee?* Odad na Grék em a, wel ɔtu ek'itŋ ejec' em dad ese k'igbl sos ogŋ agb tel in obi ee?

a yeqi, ke ow e likpr a fej Nyam b'ow igij af oñy. ³⁴ Ca k'èbar efi e low ermij, efi b'ow ism in e low ab. Legij legij e gbre a bi bëbmn legij ab ab.»

Èw erm jej ok owi em

Luk 6.37-38, 41-42

7 ¹«Kì jejr agij e lís ec'ów k'okr, yec'etj ke oñy yeqi, Nyam kí jejm oñy e lís ec'ów okm; ²añke Nyam b'ow jej oñy e lís e low ok esé elel eke bi jejr agij ejeci e lís e low okr ab af, etj akunda yec'em eke b'ocr ebmnin ob oñy agij ejec'a, ow em ce Nyam yeqi b'ow oc ebmn oñy oñy. ³Kɔ bla etj am ler suwli ek'anj esij jim e nyamn em a, etj èwm likj ikpr ek'anj'j nyamn em a e low erm ee? ⁴Oglog ayaf likj ikpr oñu ek'anj'j nyamn em ke dad esij jim esé: "Yèb'm m'ony suwli na m'óç'j es nyamn em ee?" ⁵Ènyembri yony yony es, ikj anym oñy likj ikpr ek'anj'j nyamn em a oc es, ke sica b'ow ekn es sényn sényn oñy esij jim e suwli ek'anj nyamn em a oc es.

⁶K'òcr Nyam ec'ob k'çnjn mowr bake -l'ewl -li gugj oñy; k'òcr an gbel e miyob k'okr es sigbroko ec'any af bake -l'uyu af.»

Ìbrmn, çol es, icmn lisany abu

Luk 11.9-13

⁷«Ìbrmn ob eke erurir a, Nyam b'ow oñy oñy. Çol ob eke erurir a es, Nyam b'ow oñy ejn'n. Icmn lisany abu, Nyam b'ow fig oñy. ⁸Kɔ egij fej eke b'ibrm ob eke l'erur a, Nyam b'çj'n; egij fej eke b'çl ob eke l'erur a es a, Nyam b'çj n'ejn; etj Nyam bi fig egij fej eke b'icm'n lisany abu a. ⁹Kɔ oñy em aja, egij nyam anj ek'in ec'iy b'ibrm'n futufutu ke l'òc lebn n'çj ow ee? ¹⁰Oglog ow b'ibrm'n ocn, ke l'òc lorjn n'çj ow ee? ¹¹Ôny nana ek'eel agij ejnij a, b'uwr ob amamn any oñj oñy ec'ey; etj Nyam ek'anj afr a anake k'ow uwrm any çcm agij ek'am ibrm'n ów amamn ab ee?

¹²Low fej ek'am erurir eke agij ki kok oñy oñy a, oñy yeqi, kòkr ebén krepj oñj agij ejec'a. Mois ec'ol a lele **kokoba** ob esel a silel a e low yegm ek'ey ñkm ana.»

Lisany likekli

Luk 13.24

¹³«Èbar lisany likekli eci! Añke lisany gbada lele ejagb gbada ab b'irmn egij, etj agij noco b'ecr yogj eci. ¹⁴Kɔ lisany eke b'ewl egij sel ejn em a ew likekli afjn es, etj ejagb eke b'ewl egij sel ejn em a ew koli noco. Agij tel ce b'ecr yogj eci.»

Likj lele in ec'ey ab

Luk 6.43-44

¹⁵«Òsur sos **kokoba** ob esel ayadju e lís, -li b'itjn -l'ew meceb e sos -l'ow oñy em, kɔ el obi em a, botimbo. ¹⁶B'ow uwrm el any el e low kok em.

Kɔ kati em wel b'ɔw kɔkɔbri, etj kɔ librebr em, wel b'ɔw babm ee? ¹⁷Likɔ mamm, ey amamn li b'ɔsu, etj likɔ ɳuŋ ey ejun li b'ɔsu. ¹⁸Likɔ mamm k'ɔtum ɔsum ey ejun, etj likɔ ɳuŋ k'ɔtum ɔsum ey amamn. ¹⁹Likɔ fej ek'ɔsum ey amamn a, wel b'ow ubr'r es oc ɔwl'l alm. ²⁰Eben eke b'ow uwrikokoba ɔb esel ayadju any el ec'ow kok em ana.»

Ús êl lob af
Luk 6.46-49; 13.25-27

²¹«Ow elm agj a fej eke b'esi'm: “Es Kɔtɔko, Es Kɔtɔko” a, k'ow okm Nyam e **gbreŋgbì** usu a, kɔ agj a ce eke b'ow kok em Es ek'anj afr e ec'erur a. ²²Jej ok e legj a, agj nɔnɔ b'ow dad'm ese: “Es Kɔtɔko, Es Kɔtɔko, kɔ ow elm ɳ e nin em s'elm **kokoba** ɔb esel, ɳ e nin em s'ognjm **abj** ejun, ɳ e nin em si kokm sakrowa nɔnɔ ee?” ²³Etj m'ow mi dad el any af m'ese: “Ìmn yogj a, ɔny ów ejun kok esel, legj kaka m'uwm ɔny any!”

²⁴Na sosiem egj kaka fej ek'iri sodad amua eke mi dad, ke kok ese elel eke l'irir ab af a, n'anj ese ewru nyam eke us in ec'el lob af af. ²⁵Mij an ok wus, mij ewl mij fej iy igj êl a, lef elul êl a lec em, kɔ l'eym aŋke wel us'r lob af. ²⁶Kɔ egj kaka fej ek'iri sodad amua eke mi dad, ke kokm ese elel eke l'irir ab af a, n'anj ese nyamb egj nyam ek'us in ec'el a mrici af af. ²⁷Mij an ok wus, mij ewl mij fej iy igj êl a, lef elul êl a etj ow ey wus kikn es nimum.»

Jesu eci abusu ɔny owi

²⁸Eke Jesu dad ów ɔm e sodad amua bake ow uwri a, agj a ek'am iri in e low yegm a, low am iti any in ec'elel eke n'am yegmn agj low a sosiem, ²⁹aŋke n'anm ese el ec'ol e **low** yegm esel ab af, kɔ n'am yegm wel low abusu ɔny em.

Jesu ewlm kokobe es nyam
Mark 1.40-45; Luk 5.12-16

8 ¹Jesu anj lafeny ab af us es, etj agj nɔnɔ am us'r jam. ²Krækj **kokobe** es nyam ow titm'n, ok ɔwrɔkp wus in ec'any af etj dad'r nine: «Egj gbel, eke ɳ erur, ɔtu eke k'ayal'm.» ³Jesu egjm abu es itjn in etj dad nine: «M'erur, àyl!» Krækj kokobe a oc'r es lis etj l'ayl. ⁴Etj Jesu dad'r nine: «Ìri senyn senyn: kì dad low na k'ok egj kaka. Gbekɔ ìm yegm egb waw es a sos, ke wáw egb a ese elel eke Mois ec'ol a ibrm ab af ese danku ij af.»[†]

[†] **8.4** wáw egb a eke Mois ec'ol a ibrm a: egb waw es b'ekn kokobe es sos, l'egj l'eb ek'egj a ewl (ayl) gbuŋ ke ɔlu a éy dedeku em (Ob Ap 14.2-32). Ow b'ow ij danku eke Jesu ɔtu eke k'ewlm kokobe es etj li b'ony ol yeji ec'elum.

Jesu ewlm sr̄oda eyŋ eki yen eci anym es nyam eci juma kok es
Luk 7.1-10

⁵ Wanci ab af eke Jesu am ey Kapernayum a, Rom e sr̄oda eyŋ eki yen eci anym es nyam ow titm'n etj am ɻɔŋn'n ⁶ dad es: «Egŋ gbel, em e juma kok es a bubm es eru es akŋ, n'am ij gbre nɔnɔ.» ⁷ Jesu ibrm'n nine: «M'ím m'ewlm'n ee?» ⁸ Gbekɔ anym es a dad nine: «Egŋ gbel, m'itm eke k'ey em e gbugŋ a.† Kɔ dàd odad ebl nyam ce ke kpekŋ em e juma kok es a ewl. ⁹ Em obi yeji, m'anŋ abusu esel ekpekp ec'ew, etj m'ɔny sr̄oda eyŋ eke m'ew es. Eke mi bi dad nyam m'es: “Im!”, kpekŋ li b'im; etj eke mi bi dad nyam m'es: “Òw!”, kpekŋ li b'ow; etj eke mi bi dad em ec'aduiŋ a m'es: “Kòk low na!”, kpekŋ li bi kok.»

¹⁰ Eke Jesu iri sodad amua a, l'erur anym es a e low etj n'am dad agŋ a ek'am us'r jam a l'es: «M'am dad ɔny nawrɛ em, m'ɛŋnm ɔmn es nene kaka Israel eyŋ em bɔbɔ yeji. ¹¹ Kɔ m'am dad ɔny, agŋ nɔnɔ b'ow anŋ yogŋ eke ligbn b'ang igb lele yogŋ eke ligbn b'era es ab ow Afr eci **gbreŋgb** usu a, -l'ok es Abraham, Isak, lele Jakob ab ob ij usu a.† ¹² Etj agŋ a ek'it eke blel eyŋ Afr e gbreŋgb usu a, wel b'ow ogŋ ok el gbeŋ ncebn ab em, yogŋ anake ɔŋŋ iŋŋ lele an em sasagr ab b'ow anŋ a.» ¹³ Etj Jesu dad anym es a nine: «Im gbugŋ, yec'a ek'ŋ ec'ɔmn a am erur a, b'ow eyŋ.» Etj anym es a e juma kok es a ewl wanci ab af ce.

Jesu ewlm ɔlu nɔnɔ
Mark 1.29-34; Luk 4.38-41

¹⁴ Ca Jesu im Pier ec'akŋ a, etj l'ekn Pier ey lis eke sos am etu es eru es. ¹⁵ Jesu itŋŋ yɔw a ec'abu a abu etj lefr ɔl a oc'r es lís; l'igb etj n'am kok Jesu e lís e low.

¹⁶ Eke legŋ ew es a,† wel ot agŋ nɔnɔ eke **abŋ** eyŋ am ijr gbre a is Jesu. In ec'odad ebl em ce l'ogŋ abŋ eyŋ a etj l'ewlm ɔlu a feŋ. ¹⁷ Li kok eben yec'etj ke **kokoba** ob es Esayi ec'odad na eke dad a íy neny: *L'eb ey e sos dudu a etj l'okm ey sel es ey ec'ɔl em.*†

Agŋ ek'erur e k'us Jesu jam
Luk 9.57-62

¹⁸ Eke Jesu b'ekn bieku a eke did elul il em a, l'ibrm eke in e **jam** esel a k'ubr mij lekpl a e jam in ab. ¹⁹ Ol e **low** yegm es nyam eri ow etj dad'r nine: «Egŋ gbel, m'ow m'uſ'ŋ jam usu feŋ eke b'ow im a.» ²⁰ Jesu dad'r

† 8.8 ey em e gbugŋ a: eke Jwif ec'egŋ nyam ey egŋ ek'elm Jwif ec'akŋ, ke in yeji l'uwu anŋ Nyam ec'any af ij. † 8.11 ob ij usu a: Jwifel bi turt eke Afr eci gbreŋgb usu a ec'es gbegbl a eke Jesu am dad ow ec'odad a, el ec'eb̄r a sɔny coco eci. † 8.16 Èkn Mark 1.32 lele ow ec'akr otar ab ab. † 8.17 Esayi 53.4.

nine: «Ekre ɔny el ec'ɔmu wus em eke b'εru em, or yεji ɔny el e mel; kɔ egŋ ec'Iy ɔnym usu nuŋ nyam ek'ɔtu ek'εru es eb sel.»

²¹Egŋ ejeci, in e jam esel ab em e nyam dad'r nine: «Egŋ gbel, ɔŋ'm abusu m'ím m'oc em es es gbuŋ ke m'ow.»[†] ²²Jesu dad'r nine: «Us'm jam ke yéb agŋ a ek'uw abŋ em a, ót el ec'agŋ a ek'uw ab es.»

**Jesu adar lidgbegb
Mark 4.35-41; Luk 8.22-25**

²³Sica Jesu εy mijetŋ nyam em etŋ in e **jam** esel a ign'n ab im. ²⁴Kpru em, lidgbegb ligbel am elu mij lekpl ab af, toŋ batŋ mra am ol eke k'ubur mijetŋ ab es; kɔ Jesu gbe, n'am eru memn. ²⁵Jam esel a eri ow titm'n etŋ am uwr'r dad'r ese: «Egŋ gbel, èb εy, kɔ s'am uw!» ²⁶Jesu dad el nine: «Kɔ bla etŋ erŋ am ɔny ɔny ee? Omn ufum ɔny es tasi!» L'igb, etŋ lebl tučtaç em, li dad lidgbegb a lele mra ab ab eke k'irm es, etŋ usu a feŋ irm es tiŋ. ²⁷Agŋ a feŋ low iti any etŋ am dad ese: «Kɔ bwo el egŋ ikŋ na eke lidgbegb lele mra ab b'ɔny in ec'elum ab ee?»[†]

**Jesu ewlm agŋ yony eke abŋ eŋuŋ am ijr gbre
Mark 5.1-10; Luk 8.26-39**

²⁸Eke Jesu ubr mij lekpl a e jam, Gadareni eyŋ[†] eci wus ab af a, agŋ yony anŋ **suwɔ̄mu** ec'araŋn ok ɔkm etŋ am ow ɔbr'r. **Abŋ** eŋuŋ anŋ agŋ amua em, etŋ -li b'ɔr abr nɔnɔ. Ow ɔŋ egŋ ñtum ecrm ebr ab af eci. ²⁹Krekŋ abŋ eŋuŋ esel a am ɔg dad ese: «Nyam ec'Iy, kɔ bla lowi anŋ εy aranŋ ee? Kɔ εy e gbre ijr ec'ow gbuŋ ke legŋ a ów ee?» ³⁰Akpoj em a, gbroko nɔnɔ anŋ ek'am ol el ec'ob ij es ec. ³¹Abŋ eŋuŋ a am ñɔŋŋ Jesu ese: «Ek'erur eke k'ogŋ εy a, ógŋ εy s'ok sigbroko amua em.» ³²Jesu dad el nine: «Îmn.» -L'ok ɔkm wel em -n'im -l'ir sigbroko ab em. Krekŋ gbroko a feŋ anŋ lafeny ab af uru es ok mij lekpl ab em uw. ³³Sigbroko ɔsu esel a uru es im baŋŋ ɔb low a ek'εy a ec'amani; -li dad abŋ eŋuŋ esel yony a yεji ec'odad. ³⁴Ow sosiɛm, baŋŋ a ec'agŋ a feŋ ok ɔkm im am ekn Jesu; eke -l'ekan ow a, -ni ñɔŋŋ ow ek'ow k'ŋgboŋ el eci wus ab af.

**Jesu ewlm sos es wew es nyam
Mark 2.1-12; Luk 5.17-26**

9 ¹Jesu εy mijetŋ nyam em, etŋ ewl ubr mij lekpl a im baŋŋ.[†] ²Agŋ oc sos es wew es nyam ek'anŋ faja em is'r. Eke Jesu b'ekn agŋ a ec'ɔmn

[†] **8.21** Jwifel e tutr em a, ow it ke kók asŋ lele esŋ ab ec'es oc a e low sényn sényn.

“Elum asŋ lele esŋ ab” e liy ab ana (Okm Ok 20.21). Wel ɔtu eke k'iri yεj'eke “m'oc em es es” el odad ebl mum eke bi yεgm eke “mi k'anŋ m'ekn em es e lís e low toŋ ke l'uw”. [†] **8.27** Bëbm̄ Selu 65.8; 89.10; 107.23-32. [†] **8.28** Èkn Luk 8.26 ec'akr otar a.

[†] **9.1** Matie 4.13 em a, εb a, Kapernayum.

a, li dad sos es wew es a nine: «Em jim, ermij k'ók'ŋ! M'oc ŋ e sikpl a m'ap'ŋ!» ³Ow sosiem, ol e low yegm esel beb am dad el obi em ese: «Egŋ na am ocr in sosi Nyam! N'am ɔbr Nyam any!»

⁴Eke Jesu uw el e tutr ab any a, li dad nine: «Kɔ bla etj am ɔnyン sow tutr ejŋŋ amua ee? ⁵Kɔ bogŋ ec'anake ɛw fufue eke wel ki dad sos es wew es ab ee? "M'oc ŋ e sikpl a m'ap'ŋ," oglog wel dád'r ese: "Ìgb ke án es ee"? ⁶Gbekɔ m'erur eke k'uwr low na any: wus af aŋa, egŋ ec'Iy ɔny abusu eke k'oc sikpl ap.» Etj sica li dad sos es wew es a nine: «Ìgb, ðc ŋ e eci faja a eb ejagb im gbugŋ!»

⁷Etj sos es wew es a igb aam gbugŋ. ⁸Eke bieku a b'ekn low na a, ow am ɔny el erŋŋ etj -n'am kɔklm Nyam, abusu ikŋ na eke n'ɔŋ agŋ a sosiem.

Jesu esŋ Matie eke k'us'r jam

Mark 2.13-17; Luk 5.27-32

⁹Eke Jesu igb yogŋ aam a, in ec'ec em a, l'ekn egŋ nyam eke wel b'esŋ Matie eke sig es wus labm eb usu. Li dad ow nine: «Ù's'm jam.» Etj l'igb l'us ow jam.

¹⁰Sica eke Jesu am ij ob Matie ec'akŋ a, **wus** labm eb esel nɔnɔ lele **sikpl** esel ejec'ab ow ejŋŋ Jesu lele in e **jam** esel ab ab etj -l'okr af -n'am ij ob. ¹¹**Farisiel** ekn low na etj am dad in e jam esel a ese: «Kɔ bla etj ɔny eci low yegm es a am ij ob agŋ amua ab ee?»[†] ¹²Jesu iri el lebl etj dad nine: «Agŋ a eke anŋ sos tuɔtɔ em a, ibram sos kok es, kɔ ɔlu a anake ibrm sos kok es a. ¹³Ìlmn ke wéwar Nyam e sodad amua eke dad a: *Mi b'erur erm mann owi m'akm ndey em e segb waw.*[†] Tasi em a, m'owm eke mi k'esŋ agŋ eke b'ubr el sosi nenyembri nyam esel a, kɔ m'ow eke mi k'esŋ **sikpl** esel.»

Ob owr lele ob sig ab ókrm af

Mark 2.18-22; Luk 5.33-39

¹⁴Ow e jam a, Jan mij ok nuŋ es eci **jam** esel a ow ejŋŋ Jesu etj am ibrm'n ese: «Kɔ bla etj sakp nɔnɔ ey lele **Farisiel** ab si b'enŋ neny etj ŋ e jam esel a énŋŋ ee?» ¹⁵Etj Jesu dad el nine: «Am tutar ek'agŋ lawlē eke wel esŋ mebi ec'es gbegbl em a ɔtu eke k'anŋ sos es ɔw em eke yɔw éc a anŋ el ab ee? Njan! Gbekɔ legŋ am ow eke wel b'ow ɔny yɔw éc a oc es el ec'araŋŋ, ke sica -n'enŋ neny gɔŋ.»

¹⁶Egŋ ócm gbad owr lele gbad sig ab ɔbarm gigŋŋ; ajke gbad owr a b'ɔny gbad sig a agbr em, etj gbad a ec'em agbr a b'ow agb nɔnɔ. ¹⁷Etj emeny egŋ ócm mar owr okm marel sig em; eke kok εben a, mar owr a

† 9.11 Èkn Luk 15.2 ec'akr otar a. † 9.13 Ose 6.6.

b'ow ɔny marel sig a ɔb es;[†] mar a b'ow ok es etŋ marel a b'ow uŋ. Tasi em a, mar owr, marel owr em wel b'ok'r etŋ mar a lele marel ab ab b'anŋ.»

Jesu ewlm yɔw nyam etŋ igbm dedyɔwli nyam luw em
Mark 5.21-43; Luk 8.40-56

¹⁸Eke Jesu am dad el sodad amua a, Jwifel ec'es ew es nyam ow. L'ok ɔwrɔkp wus Jesu ec'any af etŋ li dad nine: «Em jɔw uw wanci na af ce; gbeke ðow itŋ in abu, li b'ow l'igb.» ¹⁹Jesu lele in eci **jam** esel ab ab ibr us'r jam.

²⁰KpekJ kin yɔw nyam eke b'ub abu ke mebl a édjm es toŋ ow ij akpo lew yony. L'ecr jam jam eci l'ow li titm Jesu etŋ l'itŋ in e mob sus em a ec'enyembri a abu,[†] ²¹anjke n'am dadr in sosi l'ese: «Blel mi k'itŋ in e mob sus em a abu ce, ke m'ewl ñ.» ²²Jesu ewl meny ler'r etŋ dad'r nine: «Em jɔw, ermij k'ðk'ñ, ñ ec'ɔmn a ewlm'ñ!»[†] Etŋ wanci ab af ce yɔw a ewl.

²³Sica Jesu im es ew es a ec'akj a. Eke li b'ok yogŋ a, l'ekn kete afl esel eke bebm sos egŋ es oc eci lele dedeku a ek'am og ab ab,[†] ²⁴etŋ li dad nine: «Òkr ɔkm aja, dedyɔwli a, l'uwm, kɔ memn n'am eru.» Dedeku a am kokr Jesu miyer. ²⁵Eke wel ogŋ agŋ a ok gbeŋ a, Jesu ey ojli em a, n'ɔny dedyɔwli a abu etŋ ow ibr. ²⁶Amani a eb es wus ab af nimum.

Jesu ewlm ány eflu yony

²⁷Sica eke Jesu ibr yogŋ aam a, ány eflu yony am us'r jam. -N'am ɔgr ow -l'ese: «David e **lilaw**, ikŋ ey sɔrŋ!»

²⁸Eke Jesu im ey gbugŋ a, ány eflu a im titm'n etŋ n'am ibrm wel l'ese: «Kɔ ɔny ɔmn eke m'ɔtu eke mi k'ewlm ɔny ee?» -Li dad nine: «Ee, Egŋ gbel, ɔtu eke k'ewlm ey.» ²⁹Etŋ Jesu itŋ el anyamn abu etŋ dad nine: «Nyam ñ ɔny low a ek'am ekur ɔmn em a!» ³⁰Etŋ -n'am ekn es. Jesu dad el lebl tuɔtuo em nine: «Ki kokr egŋ kaka k'uw any.» ³¹Gbekɔ ány eflu a im, etŋ wus a nimum af -n'am dad Jesu ec'odad.

Jesu ewlm ebrm nyam

³²Eke ány eflu a b'im a, kpekJ wel oc ebrm nyam ek'**abŋ** ɔnj anŋ em is Jesu. ³³Sica eke Jesu ogŋ abŋ ikŋ na a, ebrm a am dad odad. Bieku a low iti any etŋ am dad ese: «Israel wus af aja, s'eknm low nene legŋ

[†] **9.17 Marel:** ob eke Jwifel bi gigŋ ndey lel em anŋ ese ekpr af, eke wel b'ok mij, meny mij lele mar ab em. Mar a b'anŋ marel ab em úgŋ a, ow b'odu ndey lel a. Eke ndey lel a ew lisig a, ow b'agbr em ɔnj feŋ. [†] **9.20** Jwifel ec'ol em a, yɔw ek'am ekn awl ke itŋ egŋ abu a, egŋ a el egŋ ek'uwm anŋ ij (Ob Ap 15.25-33). [†] **9.22** ñ ec'ɔmn a ewlm'ñ: odad na Grek em, wel ɔtu ek'itŋ ejec'em dad ese ñ ec'ɔmn a sɔg'ñ. [†] **9.23** S'uw any eke ow el Jwif ek'uwm ec'es oc anŋke el ec'ol a b'ibrm eke wel ki sɔg kete afl esel yony lele yɔw nyam eke b'ikŋ ɔnj ab labm, ke -l'ow luw gbugŋ a -n'am afl kete ke -n'am ikŋ ɔnj.

kaka.»³⁴ Gbeko **Farisiel** a gbe am dad esε: «**Abj** ejuij ec'εs εw es a anake b'ɔŋ'n abusu l'ogj abj ejuij amua a.»[†]

Jesu b'ɔny agj e sɔrj ikj

³⁵ Jesu am ec baŋj egbel em lele baŋj ekekey em ab. N'am yεgm agj low el e **Nyam** nuŋ ign usu a, n'am ɔb **gbreŋgb** usu a ec'Amani Mamn e kokoba etj n'am ewlm ſlu a el ec'ɔl εrj εrj feŋ em lele el e dudu feŋ ab. ³⁶ Agj dedeku a eke n'am ekn a e low ɔny'n sɔrj afjn in es, anke agj amua sos kikn es, sos ɔw es esε **mecεb** ek'ɔnym ɔsu es af. ³⁷ Etj Jesu dad in e **jam** esel a nine: «Egb ub a ufu es nɔnɔ, kɔ juma kok esel εnym. ³⁸ Ibrmn egb ɔgm es a ke l'erm juma kok esel nɔnɔ im in ec'egb ub ab em.»

Jesu sɔsum erm esel lew yony ot

Mark 3.13-19; Luk 6.12-16

10 ¹Jesu esŋ in e **jam** esel lew yony a etj n'ɔŋ wel abusu eke wel k'ɔŋj **abj** ejuij, ewlm ſlu lele el eci ɔl εrj εrj feŋ em lele el eci dudu feŋ ab. ²Kin **erm** esel lew yony a ec'en: krekre em a, Simɔ eke wel ign nin af Pier,[†] lele lisijim Andre ab; Jak lele lisijim Jan ab, agj a yony mum Sebede ec'ey; ³Filip, Bartelemi, Toma lele Matie ek'el **wus** labm eb es; Tade[†] lele Alfe jim Jak ab; ⁴Simɔ eb dogŋj es lele Judas Iskariot ek'el Jesu ij ab ab.

Jesu erm in e jam esel lew yony a

Mark 6.7-13; Luk 9.1-6

⁵Sica Jesu erm agj lew yony amua etj am ijl el neny dad esε: «K'ìmn agj ek'elm Jwifel a eci wus af, etj εmεny k'èyr **Samari** eci baŋj feŋ em yeji. ⁶Kɔ ìmn Israel ec'agj ek'anj esε **mecεb** ek'irm af ogj. ⁷Ejagb us em a, ɔbr Amani a dadr esre: “Afr eci es εw a ow titm!” ⁸Èwlmn ſlu, igbm̄ agj luw em, èwlmn **kokobe** esel ayl, ògjn **abj** ejuij. Òfr em εjan, el yeji ɔŋj el ɔfr em. ⁹K'òcr sika, os, deŋ kaka feŋ k'ánj ɔny ekpr em. ¹⁰K'òcr usu im ec'ekpr, k'òcr kotu yony, cokrukpo lele kpama ab. Tasi em a, ob kok es it ob ij ɔŋj.[†]

¹¹Eke okr eb nyam em, ibrmn εjan egj ek'erur eke k'eb ɔny a, ke áñŋj egj ikj na ogj ton ke ókr ɔkm yogj. ¹²Eke b'okr akj nyam, èsŋnin el esre: “Erm es ey áñŋj ɔny ab.”[†] ¹³Eke akj a ec'agj a eb ɔny a, ɔny ec'erm es ey a b'ow anj el ab; kɔ eke -l'ebm ɔny a, ke ɔny ec'erm es ey a éwl ow ɔny ab. ¹⁴Ek'akj nyam oglog eb nyam em wel egjym ebm ɔny oglog irim ɔny ec'odad a, òkr ɔkm yogj ke cícr

[†] 9.34 Èkn Matie 12.24. [†] 10.2 *Pier*: Ow e nyandre el *lebn*. Èkn Matie 16.16-18; Jan 1.42.

[†] 10.3 *Tade*: In e nin yony em ana. In e nin krekre a el *Judas*. Luk 6.16. [†] 10.10 Bèbmn 1 Korent 9.14; 1 Timote 5.18. [†] 10.12 *Erm es ey áñŋj ɔny ab*: Jwifel ec'εsŋj ana.

ɔny ec'akr sec a okr el es.[†] 15 Low nawre m'am dad ɔny: jej ok e legn a, Sodɔm lele Gomɔr ab[†] e low ɔnj e wel ki kok a b'ow ɔdŋ tel akm eb na ec'agj ec'a.»

Efi eci gbre ijr owi
Mark 13.9-13; Luk 12.2-7; Luk 21.5-19

16 «Kin m'am m'erm ɔny ese meceb af sibotimbo ec'arajn. Èwar ese morjn af, ke ánjn frɔrɔ ese kel af. 17 Ðsur sos kɔ agj b'ow ot im ɔny jej ok ec'any af etŋ -li b'ow -lɔr ɔny say em **Nyam** nuŋ igŋ susu. 18 Em sosiem, wel b'ow ot im ɔny es ew esel lele éb ebu ab ec'any af, yec'etŋ ke el lele Nyam any uwm esel ab ec'any af ijr darku. 19 Legŋ eke wel b'ow ot im ɔny jej ok ec'any af a, odad yec'a eke ki dadr a, lele elel eke ki dadr ab ab ec'ermij k'ók ɔny; wanci ab af ce Nyam b'ow dad ɔny sodad a eke ki dadr a. 20 Sodad a k'ow anm ɔny em owm, kɔ ɔny Es Nyam ec'Abj a b'ow dad odad ɔŋ ɔny.

21 Agŋ lisijimel b'ow ot el lisijimel lokm ow ibi eci; ey esel yeji b'ow kok eben el ec'ey e lis, ey yeji b'ow ɔbr el esel any, ɔŋ wel ibi el. 22 Em sosiem agŋ a feŋ b'ow ifn ɔny; gbekɔ egŋ eke b'ow inym es kikri ton ow e nuŋ edŋ em a, b'ow ɔŋ sel. 23 Eke wel am ijr ɔny gbre eb nyam em a, ðkr ɔkm imn eb ejec'em. Low nawre m'am dad ɔny: k'ow ec'mn Israel ec'eb a feŋ em uwrn etŋ egŋ ec'Iy b'ow ow.

24 Low wewr es kaka ágbm akam in e low yegm es; etŋ juma kok es kaka ágbm akam in ec'es ew. 25 Ow it eke low wewr es k'anj ese in e low yegm es ab af, ke juma kok es yeji ánŋ ese in ec'es ew es ab af. Eke wel esŋ akŋ es a **Belsebul**, ke sakp abi wel k'ow wewrn akŋ a ec'agj ab ee?

26 Ow sosiem k'ùrur agŋ amua. Kɔ low feŋ eke lɔl es a b'ow ey ɔkm; etŋ low feŋ ek'el asre em ec'a, wel b'ow uw any. 27 Low yec'eke mi dad ɔny saw em a, dàdr agŋ feŋ ec'any af; ke ow eke irir asre ut em a, úyur êl luw af elul lebl agŋ iri.[†] 28 K'ùrur agŋ a eke b'ibi sos megl ke ótum ibim egŋ e liy a; kɔ ùrur Nyam ek'ony abusu ek'ibi sos megl lele liy ab **gbre** ij usu a.[†] 29 Kɔ wel ɔlm yay yony ijm lel nyam ee? Ebén yeji, yony ab em e nyam éym wus ek'ow elm Nyam ec'erur. 30 ɔny ec'a, ɔny e sin nuŋ bɔbɔ yeji Nyam awl uw any. 31 K'ùrur erjn: ɔny, iil an nɔnɔ akmn siyay nɔnɔ!»

Jesu Krist ec'egbr lel egŋ eb ab e low
Luk 12.8-9

32 «Eke egŋ nyam bi dad dedeku feŋ ec'any af ek'in el em eci, em yeji, em Es ek'anŋ afr ec'any af, m'ow mi dad m'ese: "L'el em eci." 33 Gbekɔ

[†] **10.14 Akr sec eci es cic:** Ow el egŋ ab ec'ijarm. Jwifel b'ekn Nyam any uwm esel eci sec a ese sikpl ob iy af; ow sosiem -li bi cic akr sec -l'ok es gbuŋ ke -l'ey el eci Israel wus ab af yec'etŋ k'ow k'élm sikpl eci wus. Low ikj na bi yegm eke Jwifel e seb a eke b'igŋ Amani a elu es a, wel b'oc el ese sikpl ec'eb af, ese seb ek'elm Jwifel ec'af. Èkn Ob Kok 13.51; 18.6. [†] **10.15 Sodɔm lele Gomɔr ab:** Èkn Nuŋ Òb 18.19. [†] **10.27 úyur êl luw af elul lebl agŋ iri:** Jwifel e mel eke b'uš a, af pte; yogŋ anake -li b'uyu -l'ob eb em ec'amani a.

[†] **10.28 Bèbm̄n Jak 4.12.**

ek'egj nyam bi dad dedeku fej ec'any af ek'in uwm im any,[†] eben em yeji, em Es ek'any afr ec'any af a m'ow mi dad m'es: "M'uwm'n any." »

Jesu sosiem ec'em bubr owi
Luk 12.51-53; 14.26-27

³⁴«K'nyñ ɔmn eke m'is erm es ey wus af aja. M'owm eke mi k'is erm es ey, ko ar owi. ³⁵Tasi em a, m'ow eke mi k'bar egj lele es ab nuj, yowl lele lis ab, yow eke wel ebi ow lele ec lis ab. ³⁶Ifarin b'ow any akj nyam coco ec'agj ec'arajn.[†] ³⁷Egj yec'eke b'erur es oglog lis akm'm a, itm eke k'el em e jam us es; egj yec'eke b'erur jim oglog jow akm'm a, in yeji itm eke k'el em e jam us es. ³⁸Egj ek'abum in obi ec'olikj usm im jam a, itm eke k'el em e jam us es.[†] ³⁹Eti emeny egj eke b'ow ɔsu in e sel a, li b'ow l'irmn; ko egj eke b'ow irmn in e sel a em sosiem a, li b'ow n'ejn.»

Egj ec'eb owi
Mark 9.41

⁴⁰«Egj ek'eb ɔny a, eb'm; etj egj ek'eb'm a, eb Nyam ek'erm'm a. ⁴¹Egj ek'eb kokoba ɔb es, Nyam e kokoba ɔb es ek'ow el a sosiem a, b'ow ejn ob ap ek'el Nyam e kokoba ɔb esel ec'a. Etj egj ek'eb low nenyembri nyam es, low nenyembri nyam es ek'egj na el Nyam ec'any af a sosiem a, li b'ow n'ejn ob ap a ek'el low nenyembri nyam esel ec'a. ⁴²Low nawre m'am dad ɔny: egj yec'eke b'ow aw mij dra kpok nyam ce ɔy em e jam esel ey amua em e nyam, em e **jam** us es eke iy a el a sosiem a, egj ikj na b'ow ejn in ec'ob ap.»

11 ¹Eke sica Jesu dad ów ɔm e sodad amua ok in **jam** esel lew yony a bake ow uwr a, l'igb yogj, n'im eke li ki yegm agj low ke li dád Nyam ec'odad wus ab af e seb ab em.

Jan mij ok nuj es lele Jesu ab
Luk 7.18-35

²Jan mij ok nuj es ek'any sobel em a, iri wel dad Krist ec'ów eke am kok. L'erm in e jam esel ab em e beb Jesu ogj ³eke -li k'ibrm ow -l'es: «Ko j, Mesi a eke in k'ow ab ana, oglog egj ejeci el k'ku ee?» ⁴Jesu dad el nine: «Ìmn dadr Jan low yec'a ek'am irir ke am ekan a: ⁵ány eflu am ekn es, akr kpece esel am an es, **kokobe** esel yeji am ewl, ɔru ablu yeji am iri ów, agj ek'uwa yeji am igb etj wel am ɔb Amani Mamn a e kokoba ok ɔgboru.[†] ⁶Ehe él egj a eke k'ow irmnm in ec'ɔmn eke n'ɔny em em a eci.»[†]

[†] 10.33 Bèbmn 2 Timote 2.12. [†] 10.36 Mise 7.6. [†] 10.38 ábu ñ obi ec'olikj: Rom eyj b'at eke agj a eke wel ɔb low luw ec'a, k'abu el obi ec'olikj a toj im ok ibi usu. Usu a ec'im em a, agj b'iwr did elul egj ab em ke -n'am kokr ow miyer. Nyandre odad na am yegm ek'egj ki bëbm sos gbre ij eci, miyer kokr eci lele luw ec'ab. Èkn Jan 19.17. [†] 11.5 Bèbmn Esayi 35.5-6; 61.1. [†] 11.6 in ec'ɔmn eke n'ɔny em em a eci: odad na Grek em a, wel ɔtu ek'itjn ejec'em dad ese in ec'ɔmn eke n'ɔny em sosiem a eci.

⁷Kpekŋ eke Jan eci jam esel a im a, Jesu oc Jan e lís e low am ibrm dedeku a ese: «Kɔ loj yogŋ bla imn eke k'ekan ee? Kɔ egŋ ek'annŋ ese anany eke lef am ɔny mumu af ee? Njaŋ! ⁸Ca eke ow elm εben a, ke bla im ekan ee? Egŋ eke sus mob senyn ee? Njaŋ, agŋ eke bi sus mob senyn senyn a, éb ebu e gbugŋ -li b'anŋ. ⁹Etŋ ca bla tasi im ekan ee? Kɔ **kokoba** ɔb es nyam ee? ¹⁰Eε, m'am dad ɔny ek'egŋ a ek'ekan a agb akm kokoba ɔb es; ¹¹Aŋke Nyam Lel em a, Nyam dad Jan e lís e low nine: *Kin, m'am ɔŋ em ec'erm es iky'ŋ anym kók ŋ ec'ejacgb a.*[†] ¹¹Low nawre m'am dad ɔny: agŋ a eke wel ew ab em a, egŋ kaka annm agbm akam Jan mij ok nuj es; gbekɔ Afr e **gbreŋgbí** usu a ec'agŋ a ek'annŋ a e likekli a agb akm Jan. ¹²Legŋ a etŋ eke Jan am ɔb Amani a toŋ ke k'it yefenyna a, Afr e gbreŋgbí usu a e low am ey lec,[†] etŋ ów gaŋgaŋ esel a am ol ek'oc lec em. ¹³Toŋ k'igŋ Jan e legŋ em a, kokoba ɔb esel a feŋ lele Mois ec'ol ab ab ɔb gbrengbi usu a ec'amani. ¹⁴Etŋ ek'erurir ek'ubr'm nawre, ke Jan anake el **Eli** a eke k'ewl ow a.[†] ¹⁵Ek'ɔnyŋ oru eke k'irir, k'irir senyn senyn.

¹⁶Kɔ bwo ec'egŋ m'ɔtu eke mi k'oc mi bebmn yefenyna ec'agŋ ab ab ee? -Lot etuey ek'annŋ an ol usu es, ke beb am dad ejeci lebl gege em ese: ¹⁷"S'afl kete ej ub eci s'ok ɔny, etŋ egŋmn eke k'ubr ej! S'egŋ sɔrŋ ej s'ok ɔny etŋ egŋmn okmn sabu ermni ikŋmn ɔŋŋ!" ¹⁸Kin, Jan ek'ow a, li b'enn neny, l'egŋm mar, etŋ agŋ bi dad ek'ow'n ɔny **abŋ** ŋuŋ. ¹⁹Sica egŋ ec'Iy ek'ow a, li b'ij ob, li b'egŋ mar, etŋ agŋ bi dad ek'egŋ ikŋ na in el ob iju, mar egŋ, **wus** labm eb esel lele **sikpl** esel ab e lawl. Gbekɔ Nyam eci sewr a b'ulm es in ec'ów a ec'ɔkm ok em.»

Səb ek'erurm eke k'ub Jesu nawre Luk 10.13-15

²⁰Emenŋ Jesu am ɔnym səb a eke wel em li kok in e sakrowa egbel nɔnɔ a abr, aŋke eb eyŋ a itŋnm erm em. Li dad nine: ²¹«Korasin ec'agŋ, gbre él ɔny eci! Betsayida ec'agŋ, gbre él ɔny eci! Aŋke sakrowa a eke wel kok ɔny ogŋ a, blel ow el Tir lele Sidɔn ab wel kok ana, ke blel -l'ew sɔrŋ e sos, -li kpakp milakŋ, -l'ok fandi, erm em itŋn eci.[†] ²²Na sosiem m'am dad ɔny jeŋ ok e legŋ a, Tir lele Sidɔn ab e low ŋuŋ eke Nyam ki kok a b'ow ɔdŋ akm ɔny ec'a. ²³Etŋ ŋ Kapernayum, *am tutr eke any iy em b'ow agb toŋ bake tm titm afr ee? Njaŋ, b'ow is es toŋ bake igŋ ɔŋŋes bayn;*[†]

[†] **11.10** Malaki 3.1. [†] **11.12** Afr e gbreŋgbí usu a e low am ey lec odad na Grék em a, wel otu ek'itŋ ejec' em dad ese Afr e gbreŋgbí usu a am ekn gbre. [†] **11.14** Jwifel am eku kokoba ɔb es nyam ese Eli af eke k'ow gbuŋ ke Mesi a ów (Luk 1.17). Eke Jan kok ow e low a, ów feŋ iy neny eke Jesu el Mesi a. Malaki 3.23; Matie 17.11-12. [†] **11.21** Tir lele Sidɔn ab ab Fenisi ec'eb yony eke wel uw any low ŋuŋ kok owi em. Esayi 23.1-18; Ezekiel 26; Joel 4.4-8; Amos 1.9-10. *fandi:* èkn Jeremi 6.26; Jonas 3.5-8. [†] **11.23** ɔŋŋes bayn: Esayi 14.13-15. Jesu am oc Kapernayum bebmn Babilon ab; Babilon el eb eke sikpl feŋ e kok owi iy em gboŋ. Èkn Es Ekn 17.5.

ajke sakrowa a eke wel kok ŋ ogŋ a, blel Sodɔm[†] ana, ke eb ikŋ na áŋŋ yefenyna yeji. ²⁴Na sosiem m'am dad'ŋ, jej ok e legŋ a, Sodɔm e low ŋŋŋ eke wel ki kok a b'ow ɔdŋ tel akm ŋ ec'a.»

Òwr em ogŋ ebr erm es ey

Luk 10.21-22

²⁵Legŋ ab em a, Jesu dad nine: «Em Es, ŋ ek'el afr lele wus ab ec'Es Kɔtɔkɔ a, m'am elu'ŋ bia, ów a ek'ot lɔl es, esewru lele nuŋ em ɔny esel ab ec'any af, ke yegm etuey uw any a eci. ²⁶Es! Em Es erur eke ow k'el ebɛn.

²⁷Em Es ocr in sosi nimum elul'm abu em. Egŋ kaka uwm Iy ab any eke ow elm Es ɔny coco ce, etŋ egŋ kaka uwm Es any eke ow elm Iy a ɔny coco lele agŋ a eke Iy a erur eke k'elu ɔkm yegm ab ab.

²⁸Oŋy feŋ ek'erekp am leg leg ɔny a òwr em ogŋ, m'ow m'ɔŋ ɔny erm es ey. ²⁹Ègjn em e low ebr, ke yébr mi yegm ɔny low ajke m'el erm frɔrɔ, erm nini es; ow em b'ow εŋjan ɔny obi ec'erm es ey. ³⁰Em e low a eke m'ow m'ɔŋ ɔny a ec'ɔsu a, εw fufue, etŋ erɛkp eke m'ow m'ɔŋ ɔny a εwm leg leg.»

Egŋ ec'Iy el nенегŋ ec'es εw es

Mark 2.23-28; Luk 6.1-5

12 ¹Eke segŋbeb ec a, **nенегŋ** nyam, Jesu lele in e **jam** esel ab ab am ecr segb ɔgm eci. Jam esel a namn am ɔny etŋ am bubm egbey a ij. ²Eke **Farisiel** b'ekn a, -li dad Jesu nine: «Is any ekn, ŋ e jam esel a am kok low eke ey ec'ol a ɔɔm abusu eke wel ki kok nенегŋ e legŋ!»[†] ³Jesu dad el nine: «Awlmn low a eke eb ebu David in obi in obi lele in ec'agŋ ab ab kok legŋ nyam eke namn am ɔny el ab ee? ⁴L'ey Nyamel em, etŋ in ec'agŋ ab ab -l'ij egb waw e futufutu a; ke -n'ɔnym ow ec'ij ec'abusu kaka. Ey ec'ol a ɔŋ abusu eke **egb** waw esel ɔny coco k'ij.[†] ⁵Etŋ emenya awlmn Mois ec'ol ab em eke nенегŋ e legŋ, egb waw esel ek'ɔny juma **Nyamel** gbɛl ab em a, ɔsum nенегŋ ec'ol a, ke ow él'm el ec'ow ɔbr ab ee?[†] ⁶Kɔ m'am dad ɔny ek'aŋa low nyam any ek'ɔny any akm Nyamel gbɛl a! ⁷Blel uwṛ Nyam Lel a e sodad amua ek'am dad ese: *mi b'erur erm mann owi m'akm ndey em e segb waw e nyandré any tasi ana,*[†] ke agŋ amua ek'eknm low a, blel ɔbmn el low. ⁸Tasi em a, egŋ ec'Iy anake el nенегŋ ec'es εw es a.»

[†] 11.23 *Sodɔm*: èkn Nuŋ Ob 19.24-28. [†] 12.2 Ek'usu im esel am ecr ɔgm nyam eci etŋ namn am ɔny el a, ol ɔŋ abusu eke -li k'ub egbey -l'ij (Ol Okn 23.25-26). Kɔ nенегŋ e legŋ gbe Jwifel eci low yegm esel a edŋŋ eke wel ki kok. Eke batŋ ub kɔkɔtu nyam, ke egb ub e juma anake am kok a, etŋ juma kaka feŋ wel edŋŋ ow e kok nенегŋ e legŋ (Okn Ok 34.21).

[†] 12.4 Èkn 1 Samiel 21.2-7; Ob Ap 24.5-9. [†] 12.5 Èkn Awl 28.9-10. [†] 12.7 Ose 6.6.

Jesu ewlm egŋ̊ ek'abu wew es nənegŋ̊ e legŋ̊
Mark 3.1-6; Luk 6.6-11

⁹Eke Jesu ḥgbɔŋ̊ yogŋ̊ im ey el eci **Nyam** nuŋ̊ igŋ̊ usu a, ¹⁰egŋ̊ nyam ek'abu wew es anŋ̊ yogŋ̊. Agŋ̊ a ek'anŋ̊ yogŋ̊ a erur eke k'ok Jesu ów af; ow sosiem -librm ow nine: «Kɔ̄ ey ec'ol a ɔŋ̊ abusu eke wel k'ewlm egŋ̊ **nənegŋ̊** e legŋ̊ ee?»[†] ¹¹Jesu dad el nine: «Ek'ony em ec'egŋ̊ nyam ɔŋ̊ liceb nyam coco etŋ̊ liceb a ey nɔ̄mu croŋ̊ em nənegŋ̊ e legŋ̊ a, li k'ow n'iim n'ɔ̄nym l'ocm ow es ee? ¹² Egŋ̊ il an akm liceb! Ow sosiem ey ec'ol a ɔŋ̊ abusu eke wel ki kok low mamm ɔŋ̊ egŋ̊ nənegŋ̊ e legŋ̊.» ¹³Jesu dad egŋ̊ a nine: «Egŋ̊m abu es.» L'egŋ̊m abu a es etŋ̊ ow ewl akpl esɛ yec'ab af. ¹⁴Ow ɔŋ̊ **Farisiel** a ok ɔkm Nyam nuŋ̊ igŋ̊ usu a, -n'im -n'am as luku -lɔ̄l elel eke -li k'ɔ̄nyŋ̊ Jesu bake -libi ow.

Nyam e libɔ̄wi eke sɔ̄sum oc

¹⁵Eke Jesu iri in e luw ec'amani a, n'ḥgbɔŋ̊ yogŋ̊ etŋ̊ agŋ̊ nɔ̄co am us'r jam. N'am ewlm ɔ̄lu a feŋ̊, ¹⁶etŋ̊ n'am ijł wel neny l'ewar eke wel k'ulam'n es. ¹⁷Li kok ebɛn yec'etŋ̊ ke **kokoba** ɔb es Esayi eci sodad amua eke dad a iy neny:

¹⁸ Nyam dad nine: «Kin em e libɔ̄wi eke mi sɔ̄sum m'oc
 ke m'ɔ̄ny in ec'erur
 etŋ̊ m'oc em eci sos em ijn m'elu'l em.
 M'ow m'elu'l em ec'Abŋ̊ ab em
 etŋ̊ li b'ow l'ewar ebr ebr a feŋ̊ em e low nenyembri nyam a.

¹⁹ Li k'ow l'atarm ów es egŋ̊ kaka feŋ̊ ab
 etŋ̊ li k'ow l'elum lebl,
 wel k'ow irim'n lebl ebɛrŋ̊ em.

²⁰ Anany ek'ibn es a, li k'ow n'ɔ̄nym l'ubm es.
 Kenie ek'in ec'al a am irm es a,
 li k'ow n'ɔ̄nym l'irmnm es.
 Li b'ow li kok ebɛn toŋ̊ ke low nenyembri
 nyam éb es usu a feŋ̊;

²¹ Etŋ̊ wus na e ebr ebr a feŋ̊ b'ow oc el ec'ɔ̄mn a elu'l em.»[†]

Jesu in ɔŋ̊ agn ec'abŋ̊
Mark 3.22-30; Luk 11.14-23

²²Sica emeny wel oc any eflu nyam eke el ebrm yeji, **abŋ̊** eŋ̊ŋ̊ ek'anŋ̊'n em a sosiem is Jesu. Jesu ewlm egŋ̊ a; ow ɔŋ̊ n'am dad ów etŋ̊ n'am ekn es yeji. ²³Agŋ̊ a feŋ̊ low iti any etŋ̊ am dad esɛ: «Kɔ̄ sɔ̄ŋ̊ Jesu na David eci

[†] **12.10** Jwifel ec'ol a eke ok Mois ec'ab em a ɔŋ̊ abusu eke nənegŋ̊ e legŋ̊ wel k'elum egŋ̊ ce eke luw am ibi a abu. [†] **12.21** Esayi 42.1-4, Septant em ec'odad eke wel oc.

lilaw li k'el ee?» ²⁴Eke **Farisiel** iri odad na a, -li dad nine: «Egŋ na am ogŋ abŋ ejŋŋ aŋke el ec'es ew es **Belsebul** anake am ɔŋ'n abusu a.»

²⁵Jesu uw el e sow tutr ab any etŋ dad el nine: «Es ew feŋ eke in ec'agŋ a ubr em a b'uŋ. Eb feŋ, oglog akŋ feŋ ek'in ec'agŋ a ubr em a, b'uŋ. ²⁶Eke sica **Satan** am ogŋ abŋ ek'el Satan eci, ke in sosi n'am ogŋn ar a; kɔ in ec'es ew a ɔtu eke k'anŋ ee? ²⁷Am ubr eke m'am ogŋ abŋ ejŋŋ Belsebul ec'abusu em; etŋ ɔny agŋiyel ec'a eke b'oŋŋ a, kɔ bwo b'ɔŋŋ el abusu ee? El obi el obi -n'am yegm eke ɔnymn low ij! ²⁸Tasi em a, Nyam ec'Abŋ em anake m'am ogŋ abŋ ejŋŋ a; ow am yegm eke Nyam ec'es ew a ow ɔny ec'araŋŋ ſ. [†] ²⁹Eke wel erur eke k'im ey lec es nyam ec'akŋ iy'r mil a, ow it ke wel ſkŋ anym ɔny awŋ'n gbuŋ ke wel ɔtu ey in ec'akŋ ot in eci mob a feŋ.

³⁰Egŋ ek'anm em ab a, el em ec'ifnu, etŋ egŋ eke éluam im abu s'asm Nyam ec'ey luku a, am ɔmun el es. ³¹Na sosiem a, m'am dad ɔny: wel ɔtu eke k'oc agŋ e sikpl owi lele wewr owi eke dad ab ab a ap el; [†] gbekɔ egŋ eke dad odad ŋuŋ ok Abŋ Lala af a, Nyam k'ow ocm apm'n. ³²Egŋ feŋ eke dad odad ŋuŋ ok egŋ ec'iy af a, Nyam b'ow oc ap'r; kɔ egŋ yec'eke dad odad ŋuŋ ok Abŋ Lala af a, ke ow él yefenyna, ke ow él efi, Nyam k'ow ocm apm'n.»

Likŋ lele in ec'ey ab

Luk 6.43-45

³³«Kòkr likŋ akpl, in ec'ey a yeji b'ow akpl; kòkr likŋ él likŋ ŋuŋ, in ec'ey a yeji k'ow akplm, aŋke wel b'uŋ likŋ feŋ any in ec'ey ɔsu ab em. ³⁴ɔny morŋn, ayaf ɔtur eke ki dadr ów amamn, ɔny ek'eel agŋ ejŋŋ ab ee? Low yec'a ek'iy erm em gboŋ a anake neny bi dad elu ɔkm a. ³⁵Egŋ mamn, in em ec'ów amamn eke b'anŋ a anake li b'oc l'elu ɔkm a; etŋ egŋ ŋuŋ, in em ec'ów ejŋŋ eke b'anŋ a anake li b'oc l'elu ɔkm a. ³⁶M'am dad ɔny eke jeŋ ok e legŋ a, sodad eke agŋ dad ese odad ɔfr ɔfr af a, -li b'ow -l'awl; ³⁷aŋke ŋ ec'odad ebl em wel b'ow jeŋ ŋ e low ok egŋ'ŋ low oglog ɔb'ŋ low.»

Farisiel am ibrm eke Jesu ki kok meny ewr nyam

Mark 8.11-12; Luk 11.29-32

³⁸Etŋ ol e **low** yegm esel beb lele **Farisiel** beb ab am dad Jesu ese: «Low yegm agŋ es, s'am erur eke k'elu meny ewr nyam ɔkm yegm ey.» ³⁹Jesu dad el nine: «Yefenyna ec'agŋ ejŋŋ amua ek'ijm neny nyam Nyam ec'any af a, am ibrm meny ewr, [†] kɔ wel k'ow kokm meny ewr kaka ɔɔm el ek'ow

[†] **12.28** Jesu fifn Satan ec'es ew ab es. Èkn Luk 10.18. [†] **12.31** *Wewr owi eke dad a:* odad na Grek em a, wel ɔtu eke k'itŋ ejec'em dad ese *wewr owi eke wel dad ok Nyam af.*

[†] **12.39** Èkn 1 Korent 1.22.

elm **kokoba** ɔb es Jonas ec'a ce. ⁴⁰Tasi em a esə elel eke Jonas anj ocn gbel a lokm ij segn nyahan ncok lele legn owr ab a, eben nyam coco egŋ ec'ly yeji b'ow anj wus em ij segn nyahan ncok lele legn owr ab. ⁴¹Jej ok e legn a, Ninif eyŋ b'ow igb yefenyna ec'agŋ ec'any af, etŋ b'ow ɔb el low, anke el, eke -l'irir Jonas eci Nyam odad a, -litjn erm em. Etŋ kin egŋ ann ek'agb akm Jonas! ⁴²Jej ok e legn a, Seba ec'es ew lis a b'ow igb inym es yefenyna ec'agŋ a ec'any af, etŋ b'ow ɔb el low, anke n'anj usu kpekpe l'ow yec'etŋ ke l'iri eke li k'iri Salomo eci sewr e sodad a.[†] Etŋ kin, egŋ anj ek'agb akm Salomo!»

Abŋ ɳuŋ ek'ey ɔkm egŋ em a ɔtu ek'ewl ow
Luk 11.24-26

⁴³«**Ek'abŋ** ɳuŋ nyam anj egŋ em ey ɔkm a, li b'anj usu wewe n'am rereb usu a, n'am ɔl usu eke li k'ir. Eke sica n'éjnm a, ⁴⁴ke n'am dad in em l'esə: "M'ow m'ewl m'im m'ey em ec'akŋ a eke m'anj m'ey ɔkm a." Eke li b'ewl meny l'ow a, li b'ekn eke wel apl akŋ ab es ayl, wel nyinyimn ow akpl etŋ egŋ irm em. ⁴⁵Sica li b'ewl n'im l'esŋ lawləl **abŋ** eŋŋ ɿbŋ ek'uŋ akm'n, -li b'okr af -l'ir yogŋ. Ow e jam a, abŋ amua b'ijr egŋ na gbre akm krékre ec'a. Yefenyna ec'agŋ eŋŋ ec'a yeji, eben ow b'ow el.»

Jesu lis lele lisijimel ab e low
Mark 3.31-35; Luk 8.19-21

⁴⁶Eke Jesu odad anj nenyam am dad agŋ a, krekŋ lis lele lisijimel ab ow inym es gbej eke ki dad'r odad. ⁴⁷Egŋ nyam dad Jesu nine: «Kin esŋ lele esŋ jimel ab ek'ow inym es gbej. -N'am erur eke -li ki dad'ŋ odad.» ⁴⁸Jesu dad egŋ a nine: «Kɔ bwo el em lis ee? Etŋ kɔ bwo el el em lisijimel ee?» ⁴⁹Etŋ n'am ɔkŋ **jam** esel a abu li dad l'esə: «Kin em lis lel em lisijimel ab ek'anj aŋa, ⁵⁰anke egŋ kaka feŋ eke bi kok Es ek'anj afr ec'erur a, el em lisijim, em lisijow lel em lis ab.»

Wus akpasu yar e nyandre em odad
Mark 4.1-9; Luk 8.4-8

13 ¹Legŋ a ce, Jesu anj akŋ a[†] ey ɔkm etŋ im sig es mij saw eke ki yegm agŋ low. ²Agŋ nɔnɔ ar elul il em; na sosiem l'ey mijetŋ nyam em li sig es. Kɔ bieku a gbe inym es mij neny a. ³N'am dad wel ów nɔnɔ nyandre em l'esə: «Legŋ nyam, egb ewl es nyam im ɔgm am ewl egb. ⁴Eke n'am ufg egb ey ab es a,[†] bɛb ok ebr af etŋ or ow sus ij. ⁵Bɛb ok mebn wus af, usu eke sec enym. Krekŋ -l'eli, sec a ek'enym a sosiem. ⁶Kɔ

[†] 12.42 Èkn 1 Éb Ebu 10.1-10. [†] 13.1 *akŋ a:* èkn Mark 2.1 lele akr otar ab ab. [†] 13.4 Eke egb ey a eke Jwfel a k'ewl a ew tɔni tɔni ey a, -l'agbrm ɔmou -l'okm em, kɔ -li b'ufŋ es wus a eke -n'ɔmun ab af.

eke ligbn ow afr a, l'ebal egb a eke eli ok ɔkm a etj li wewr wel es aŋke min ɔnym el wus tasi. ⁷Beb ejeci ok usu eke mirj anj. Mirj a eli ɔny awŋ el es. ⁸Gbeko egb ey a ebeb ok wus mamm af etj il ewŋ: beb ɔny likŋ lele lew ab, beb ɔny ekŋ nyahan, etj ow ebeb a, ekŋ yen.» ⁹Etj Jesu igŋ af dad nine: «Eke ɔnyn ɔru eke k'irir, ke írir sənyn sənyn.»

Jesu b'oc nyandre odad yegmn agŋ low
Mark 4.10-12; Luk 8.9-10

¹⁰Jam esel a ow titm Jesu etj am ibrm'n ese: «Kɔ bla etj bi dad el odad nyandre em ee?» ¹¹Li dad wel nine: «ɔny, εŋjan Afr eci **gbreŋgbí** usu a ec'ow a eke lɔl es a ec'any uw, kɔ el -n'εŋnm. ¹²Tasi em a, εŋŋ ek'εŋŋ any uw a, wel b'ow obn'n etj ow b'ow ufur es; kɔ εŋŋ ek'εŋnm a, tel a eke ɔtu eke k'anj'n a, wel b'ow eb. ¹³Ow sosiem mi b'oc nyandre em mi dad el odad, aŋke -li bi ler kɔ -l'εknmn, etj ow b'ok el ɔru em yeji kɔ -l'irimn, etj ow ókm el es sos em. ¹⁴Ebən eke Nyam ec'odad eke dad el Esayi eci kokoba ɔb em a, ey ɔkm sodad amua em ana:

Ow b'ow ok ɔny ɔru em sənyn sənyn, kɔ k'ow irimn;
 b'ow leer sənyn sənyn, kɔ k'ow εknmn.

¹⁵Tasi em a, agŋ amua na itŋn εw tučtuč;

-li babl ɔru es,
 -li bubur anyamn
 yec'etj ke el ec'anyamn k'εknm,
 ke el ec'ɔru a k'írim ów,
 el eci nuŋ em ɔny a k'ánm es,
 -l'εwlmn -l'owmn em ogŋ bake m'ewlm el.[†]

¹⁶ɔny ec'a, sos em ɔtu eke k'ijn ɔny aŋke ɔny ec'anyamn am εkn es etj ɔny ec'ɔru am iri ów! ¹⁷M'am dad ɔny nawre em: **kokoba** ɔb ese nɔnɔ lele agŋ ek'ij nəny nyam Nyam ec'any af ab a erur eke k'εkn low na eke am εkan a, kɔ -l'εknm, iri low na ek'am irir a, kɔ -l'irim.»[†]

Wus akpasu yar a ec'akr otar
Mark 4.13-20; Luk 8.11-15

¹⁸«Irir egb ewl es ec'odad a e nyandre. ¹⁹Ebr ab af a eke egb a ok a, el agŋ a eke b'iri wel am dad **gbreŋgbí** usu a ec'odad ke éwm erm af a, agŋ low iŋŋ es b'ow oc yec'a eke wel ewl el ec'erm em a. ²⁰Mebn wus a eke egb a ok a, el agŋ a eke b'iri Nyam ec'odad ke kpεkŋ b'eb'r sos em iŋŋ em a. ²¹Gbeko -li yεbmn odad a okm min el em, -li b'εw erm af tel ce. Eke sica sos es ɔw owi oglog gbre ij owi b'ow Nyam odad a sosiem a, -li b'εgbr ɔmn a fafa. ²²Wus a eke mirj nɔnɔ anj af ke egb a ok af a, el agŋ a eke b'iri Nyam ec'odad, ke emεny b'εbr wus na ec'ów a e low ermij a. -Li b'ɔl

† 13.15 Esayi 6.9-10, Septant em ec'odad eke wεl oc. † 13.17 Bεbmn 1 Pier 1.10-12.

ob ɔny es. Ermij owi amua b'ēju el, b'awŋ odad ab es, etj ow ósum ey kaka. ²³Wus mamm a, el agj a eke b'iri Nyam ec'odad ke b'ew erm af a. -Li b'ɔsu ey: bəb ec'a likj lele lew ab oglog ekj nyahan etj bəb ec'a ekj yen.»

Nyandre em odad suw ejun̄ eci

²⁴Jesu am dad el nyandre em odad ejeci es: «Kin Afr eci **gbreñgbi** usu a eci elel eke anjn: egj nyam ewl egb amann in ec'ɔgm a. ²⁵Ncok nyam, eke agj a fej am eru memn a, in ec'ifnu nyam ow ewl suw ejun̄ egb ab em etj im. ²⁶Eke egb a eli bake il ewj a, suw ejun̄ a yeji eli ok ɔkm.[†] ²⁷Ogm es a eci juma kok esel a ow am dad'r es: “Egj gbel, kɔ ow elm egb amann ewlm ɔ ec'ɔgm a ee? Etj kɔ bogj suw ejun̄ amua anj ow ee?” ²⁸Li dad wel nine: “Ifnu nyam e low eke kok ana.” Juma kok esel a ibrm'n nine: “Erur eke si k'im s'iri suw ejun̄ ab es ee?” ²⁹Li dad nine: “Njan, ajke ow eci es iri em a, otur eke k'irir egb amann ab es. ³⁰Yèbr el -l'okr af -l'agb toj ke ow it egb ub e legj a, ke sica yogj, m'ow mi dad egb ub esel a m'es: Íkjn anym irir suw ejun̄ ab es awj es eku eku ofjn, ke sica ókr egb a, em ec'egbel ab em.” »

Likj e liy ec'odad nyandre em

Mark 4.30-32; Luk 13.18-19

³¹Jesu am dad el nyandre em odad ejeci: «Afr eci **gbreñgbi** usu a anj esej likj e liy nyam ek'igj nyam oc ewl in ec'ɔgm af. ³²L'el egb ey a fej em eci likekli tasi; kɔ eke l'eli a, l'el egb ewlu ab em e likj ligbel tasi. L'el likj toj batj ɔr b'ow us mel in ec'ál ab em.»

Nyandre em odad ek'el lijru eci

Mark 4.33-34; Luk 13.20-21

³³Jesu am dad el nyandre em odad ejeci: «Afr eci **gbreñgbi** usu a anj esej lijru eke yɔw nyam oc wuwl'm ma[†] toy likj lele yen ab toj bake ma a nimum inj eb es ab af.»

³⁴Jesu am dad dedeku a ów amua fej nyandre em; li dádm wel low ek'ow elm nyandre em. ³⁵Li bi kok eben yec'etj ke **kokoba** ɔb es ec'odad a íy neny: *M'ow mi dad el odad nyandre em, m'ow m'ɔŋ el ów eke lɔl es wus eci nuŋ ɔb em etj a ec'amani.*[†]

Jesu am otar nyandre em odad a ek'el suw ejun̄ a e low akr

³⁶Sica Jesu elu bieku ab es etj im aknj. In e jam esel a im titm'n etj am ibrm'n es: «Ótar nyandre em odad a ek'el suw ejun̄ ek'anj ɔgm a e low akr ok ey.»

[†] 13.26 Eke egb amann a b'il ewj a, suw ejun̄ amua ab -li b'otarir es. [†] 13.33 *ma:* Grek em odad a eci iri tasi a el *farin*. [†] 13.35 Selu 78.2.

³⁷Jesu dad nine: «Egny ec'Iy anake ewl egb amann a; ³⁸ɔgm a, ke wus na nimum ana; egb amann a el agn a eke b'elum **gbrengbi** usu a eci low; suw ejunj a, el agn a eke b'elum agn low ḥnj es e low a; ³⁹ifnu a eke am ewl suw ejunj a, ke **agn** ana; egb ub a, ke jej ok e legn ana; etj egb ub esel a ke **afr erm** esel ana. ⁴⁰Ese elel eke wel am iri suw ejunj es eke wel k'owl al em a, eben eke ow b'ow el jej ok e legn ec'ab ana: ⁴¹egny ec'Iy b'ow erm in ec'afr erm esel a, -li b'ow -n'ony agn a fej eke b'irmn el lawlel ec'omn a lele ów ejunj kok esel ab ab -lot es gbrengbi usu a, ⁴²ke -lot -lowl wel al gbèl ab em; yogn anake ḥjn ikn lele an em sasagr ab b'ow anj a. ⁴³Ko sica agn a eke ij neny nyam Nyam ec'any af a, b'ow jejn ese ligbn af el Es eci gbrengbi usu a. Ek'onyr ɔru eke k'irir, ke írir senyn senyn.»

Nyandre em odad ek'el ob ɔny a eke lɔl es a eci

⁴⁴«Afr eci **gbrengbi** usu a anj ese ob ɔny eke lɔl es ɔgm nyam af.[†] Egny nyam iwr ob ɔny na es etj emeny oc lɔl'l es ɔgm a. Sos em ijn'n ton batj n'im lɔl ob fej eke n'ony a l'ij, etj l'ewl l'ow l'ɔl ɔgm a.»

Nyandre em odad ek'el miyob eci

⁴⁵«Afr eci **gbrengbi** usu a anj ese an ḥlu nyam ek'am ol miyob amann es af. ⁴⁶Eke n'ejn an gbèl e miyob nyam a, n'im lɔl ob fej eke n'ony a l'ij, etj l'ɔl miyob a.»

Nyandre em odad ek'el muw eci

⁴⁷«Emeny Afr eci **gbrengbi** usu a anj ese muw eke wel ok ke ɔny ḥcn ejnj ejnj fej af. ⁴⁸Eke ow b'iy a, mij juma kok esel a b'ɔdu ow'r ákpfaf ke ok es am jej ḥcn ab es: -li b'ok amann a mulu em, ke -l'owl yec'eke akplm a. ⁴⁹Jej ok e legn a, eben ek'ow b'ow el ana: **afr erm** esel b'ow ow kpab agn ejunj a es, amann a e lís, ⁵⁰ke ɔwl el al gbèl ab em. Yogn anake ḥjn ikn lele an em sasagr ab b'ow anj a.»

Ob ɔny owr lele ob ɔny sig ab

⁵¹Jesu ibrm el nine: «Ko irir ów a fej ee?» -L'egny nine: «Ee.» ⁵²Etj ca li dad wel nine: «Eben eke ol eci **low** yegm es fej ek'am el Afr e **gbrengbi** usu a ec'egny a, anj ana. N'ann ese akn es nyam eke b'elu in ec'ob ɔny ḥkm low yegm owr em lele low yegm esig em ab af.»

Nasaret baññ eyg úbm Jesu nawre

Mark 6.1-6; Luk 4.16-30

⁵³Eke Jesu dad nyandre em odad amua bake ow uwur a, l'igb yogn ⁵⁴n'im eb ab em eke n'anj l'agb a. N'am yegm agn low yogn eci **Nyam**

[†] **13.44** Jesu eci legn ab em a, sakp nɔnɔ agn b'agbr nɔmu el ec'ɔgm a ok el ec'ob ɔny em, yec'etj ke egny k'iyim. Sakp oglog -li b'ijl usu a eke ob ɔny a anj ab es. Musu em agn ejeci b'uyum ab ot. Jwifel ec'ol em a, ob ɔny fej eke lɔl es egny ec'ɔgm a, el ɔgm es a eci.

nuŋ iŋŋ usu a toŋ agŋ a feŋ ek'anj yogŋ a low iti any afŋŋ es. -N'am dad -l'ese: «Bogŋ nuŋ em ɔny na anŋ ow'r ee? Ayaf l'ɔtu eke li ki kok sakrowa amua ee? ⁵⁵Kɔ ow elm ɔgɔg es ɔdu es a ec'iy ab ee? Kɔ ow elm Mari elm lis ee? Kɔ Jak, Josef, Simɔ lele Jud ab elm lisijimel ee? ⁵⁶Kɔ lisijowel feŋ irm ey ab ee? Kɔ abusu iŋŋ na bogŋ n'ɛŋŋ ee?» ⁵⁷Etŋ ów amua feŋ ſɔm abusu eke -li k'ɔny ɔmn Jesu em. Etŋ Jesu dad el nine: «Usu a feŋ wel b'ɔny **kokoba** ɔb es ec'elum, ek'ow elm in ec'eb ab em lele in ec'akŋ ab ce wel ſɔnym in ec'elum.»[†] ⁵⁸Yogŋ eci sakrowa a eke Jesu kok a tel ce, el eci ɔmn a eke -n'ɔnym a sosiem.

Jan mij ok nuŋ es e luw owi
Mark 6.14-29; Luk 9.7-9

14 ¹Legŋ ab em a, Galile eci es ew es **Erod** Antipas am iri Jesu eci nin ek'am il e low. ²Li dad in eci juma kok esel a nine: «Egŋ a Jan mij ok nuŋ es! L'igb luw em, na sosiem anake n'am ɔny abusu li kok sakrowa a.»

³⁻⁴Kin elel eke Jan mij ok nuŋ es a e luw owi a ecr: Erod Antipas oc lisijim Filip e yɔw Erodiad, etŋ Jan im dad Erod nine: «Ow itm eke k'oc esŋ jim e yɔw.»[†] Etŋ ow sosiem Erod ɔŋ abusu wel ɔny Jan ok ɔŋbraka elu sobel em. ⁵Erod am erur eke k'ibi Jan, kɔ n'am uru Jwifel a, anke -li b'oc Jan ese **kokoba** ɔb es af.

⁶Gbekɔ sica Erod e mew ec'es gbegbl e legŋ ab em a, Erodiad jɔw ub ej etu a eke wel esŋ a ec'any af. In e low iŋŋ Erod sos em ⁷toŋ l'egŋ l'eb eke li k'ɔŋ ow ob feŋ eke ow b'ow ibrm a. ⁸Erodiad ec'ow ɔm ebl em, jɔw dad Erod nine: «Òc Jan mij ok nuŋ es eci nuŋ a wayas em is'm aja!»

⁹Eb ebu a sos ɔw es; gbekɔ eke l'ij neny etu a ec'any af a, l'elu abusu es eke li k'ɔŋ ow. ¹⁰N'ɔŋ egŋ im sobel em ubr Jan mij ok nuŋ es nuŋ. ¹¹Wel oc nuŋ a wayas em ow ɔŋ dedyɔwli a etŋ l'eb n'ɔŋ lis. ¹²Ek'ow a ec eben a, Jan eci **jam** esel a ow oc in e sos megl a im oc es, etŋ im ewl Jesu amani low na ek'ey a eci.

Jesu iyr agŋ ek'afŋ fandi yen es lok
Mark 6.30-34; Luk 9.10-17; Jan 6.1-14

¹³Eke Jesu iri Jan e low na a, l'igb yogŋ mijetŋ em eke li k'im in ſɔny usu saw em, kɔ agŋ a uw any; -l'ok ɔkm seb a ek'anj yogŋ ab em, etŋ mij neny a -n'am us Jesu jam ladr em. ¹⁴Mijetŋ a b'itr es eke Jesu b'uš em a, l'ekn agŋ nɔnɔ; wel e low ɔny'n ſɔrŋ etŋ kpekŋ n'am ewlm el ec'ɔlu a.

¹⁵Eke legŋ ew es a, in e **jam** esel a ow titm'n etŋ am dad'r ese: «Legŋ ec, etŋ emeny usu na yeji ew usu saw em. Òk agŋ ab es ím baŋŋ baŋŋ ek'anj

[†] **13.57** Bèbm Luk 4.24, Jan 4.44, lele Jan 6.42 ab ab. [†] **14.4** Jwifel ec'ol em a, ek'esŋ jim anŋ owr, ow itm eke k'eb in e yɔw el ɔŋ eci. Èkn Ob Ap 20.21.

saw saw anja a yec'etŋ ke -l'ol ob ij.» ¹⁶Jesu dad el nine: «Ow itm eke -li k'im; ɔny obi, ɔjn el ob -l'ij!» ¹⁷-Li dad ow nine: «Futufutu yen lele ɔcn yony ab ce anake s'ɔnym ab anja a.» ¹⁸Jesu dad el nine: «Ôtr isr'm anja.»

¹⁹Etŋ emeny li dad agŋ a eke k'ok es suw ab af; sica l'oc futufutu yen a lele ɔcn yony ab ab, l'igbl any ogn afr etŋ l'elu Nyam bia. Li bibr em n'ɔŋj jam esel a etŋ -li cec -n'ɔŋj agŋ a. ²⁰El feŋ -l'ij ob lok iy el etŋ emeny ow wal es. Jam esel a ot ekpr a eke wal es a as luku, etŋ ow iy mulu lew yony. ²¹Agŋ a feŋ ek'ij ob a ɔtu eke k'ij agŋ fandi yen; wel awlm ɔyɔw lel ey ab.[†]

Jesu am an es mij lekpl ab af

Mark 6.45-52; Jan 6.15-21

²²Krækŋ eke ow b'uwr a, Jesu ɔŋ jam esel a ok mijetŋ ab em eke k'ikŋ anym im mij lekpl a e jam a, ke n'ānŋ in obi l'afl agŋ ab es. ²³Eke l'afl wel es a, l'uyu lafeny ab af eke li ki ɔŋŋn Nyam. Eke legŋ ew es a, n'anŋ yogŋ in sɔny. ²⁴Mijetŋ a gbe, wus ab a, n'im kpekpe, mra am elul il aŋke lef am elu ɔbr'r. ²⁵Eke legŋ am eny ow a, Jesu am an es mij ab af im ejn in e jam esel a. ²⁶Eke -l'ekan Jesu am an es mij af a, -li kpikprm es etŋ -li dad nine: «Na ɔjnabŋ!» Etŋ -n'am ɔg erŋn ebl em. ²⁷Gbekŋ kpekŋ Jesu dad el nine: «Èrm úsu ɔny lokm! Erŋn k'ɔny ɔny! Kɔ em!» ²⁸Pier ɔdu odad eb etŋ dad'r nine: «Egŋ gbel, eke ow el ɔn tasi, ke ɔŋ abusu m'an es mij ab af m'ow m'ejn'ŋ.» ²⁹Jesu egŋ dad nine: «Òw!» Pier ey ɔkm mijetŋ ab em etŋ am an es mij ab af im ejn'n. ³⁰Gbekŋ eke l'ekn lef a e lec ek'am elu ɔkm a, erŋn ow'r sos etŋ n'am emn. L'elu lebl li dad nine: «Egŋ gbel, èb elu'm es!» ³¹Krækŋ Jesu egŋm abu es ɔny'n, etŋ dad'r nine: «Òmn ew'ŋ fuefue tasi! Kɔ bla etŋ bebar ee?» ³²El yony mum -l'ok mijetŋ ab em etŋ lef a irm es. ³³Ow ɔŋ jam esel a ek'anŋ mijetŋ ab em a, ok ɔwrɔkp wus Jesu ec'any af etŋ am dad ese: «Iŋ gbe Nyam ec'Iy tasi!»

Jesu ewlm ɔlu Genesaret wus af

Mark 6.53-56

³⁴Eke Jesu lele in e jam esel ab ab ubr mij lekpl a e jam a ke -l'itar es Genesaret wus af a, ³⁵yogŋ ec'agŋ a uw Jesu any etŋ ewl susu a feŋ in ec'ow ec'amani. Etŋ wel ot ɔlu feŋ is'r. ³⁶-N'am ɔŋŋn ow eke ow ki yeb wel itŋn in e mob sus em a ec'enyembri a ce abu, etŋ agŋ a feŋ ek'am itŋn in e mob sus em a abu a, am ewl.

Ey lagŋel ec'eb ir owi

Mark 7.1-13

15 ¹Sica **Farisiel** lele ol eci **low** yegm esel ab anŋ Jerusalem ow ejn Jesu etŋ am ibrm'n ese: ²«Kɔ bla etŋ ɔn e **jam** esel a éluam ey lagŋel

† 14.21 ɔyɔw a lel ey ab ab ok es saw em; etŋ egŋ a yeqi ok es saw em.

ec'eb ir owi a^t ek'ɔŋ ey a ee? Tasi em a, low yegm a am ibrm eke wel ki yg sabu gbuŋ ke ij ob, kɔ -li kokmn.» ³Jesu dad el nine: «Etj kɔ ɔny, bla sosiem etj ɔny ec'eb ir ec'ow a sosiem éluaun Nyam ec'ol ab ee? ⁴Tasi em a, Nyam dad nine: Èlum asj lele esj ab, etj emeney: egŋ eke bi yayr es lele lis ab a, l'it eke wel k'ibi'r. ⁵Kɔ ɔny, ɔny e low yegm ab em bi dadr esre: ek'egŋ nyam in dad ow es oglog ow lis in ese: “Ob a eke mi k'ɔŋŋ'ŋ ŋ ec'abu èlum ec'a, m'oc m'ew es Nyam ec'egb wawr eci,” ⁶ke egŋ ikŋ na, ɔny ec'a, yec'eke li k'ɔŋŋ es a, ^tn'ŋgboŋ ow e low em ñ. ^tÈben eke b'isr Nyam ec'odad ab es ɔŋŋ ɔny ec'agŋ em ec'ow a usu ana! ⁷ɔny, agŋ enyembri yony yony ese! Nawre tasi, Esayi dad ɔny e low na in e kokoba ɔb ab em:

⁸Nyam dad eke:

“Agŋ amua na neny em ɔfr ɔfr -n'am kɔkłim im,
kɔ el ec'erm a kpab es em e lís.

⁹Nuŋ ɔfr ɔfr agŋ amua am igŋ'm,

anjke agŋ em ec'ow anake -li b'oc -li yegmn agŋ low a.” »^t

Ów eke b'ɔŋŋ egŋ úwm annj

Mark 7.14-23

¹⁰Sica Jesu esj dedeku a etj am dad el ese: «Ìgŋŋ lɔru es irir low na senyn senyn: ¹¹ow elm ob eke b'ey egŋ neny a, ɔɔm egŋ uwm anj, kɔ low eke b'anŋ egŋ neny a, low na anake b'ɔŋŋ egŋ úwm anj a.»

¹²Low na af jam esel a ow egŋ Jesu etj am dad'r ese: «Odad na eke dad Farisiel iri a, kɔ uw any ek'ow ey el sos em ee?» ¹³Li dad nine: «Likŋ feŋ ek'elm em Es ek'ann afr eci likŋ ek'ewl a, li b'ow l'iri ow es. ^t¹⁴Ègbr el es, -l'el ány eflu ek'am nyimn ány eflu! Ek'any eflu nyam am nyimn any eflu ejeci nyam, el yony mum -li b'ow -l'ok nɔ̄mu nyam em.»

¹⁵Pier ɔdu odad eb etj am dad'r ese: «Òtar nyandre em odad na e low akr ok ey.» ¹⁶Jesu dad nine: «Kɔ ɔny bɔbɔ yeji, k'irimn low na eci nyandre

^t **15.2** *Ey lagŋŋ ec'eb ir owi:* eke Jwifel ok ɔkm madu ɔkr em a, el ec'eb ir a titŋŋ nɔ̄nɔ. Ow ɔŋŋ ol e low yegm esel a ɔb nuŋ am obn Mois ec'ol a ek'ow k'okr af eb ir owr na ab. Sol a eke -l'oban a lele Mois ec'ol ab ab ɔny any nyam coco. *Yg sabu:* ow elm mij ok a eke b'ɔŋŋ egŋ eci sos af e sibr a oc es a, kɔ mij ok a eke b'ayal egŋ abŋ em Nyam ec'any af a. Nuŋ ɔb em a, mij ok na ow el egb waw esel ce ki kok (Okm Ok 30.18-21). Gbeko Farisiel b'erur ek'ow k'el Nyam nuŋ igŋ esel a feŋ ki kok eben. ^t **15.4** Okm Ok 20.12; Ol Okn 5.16; Okm Ok 21.17; Ob Ap 20.9.

^t **15.6** *yec'eke li k'ɔŋŋ es a:* Matie eci silel esig oglog em a, yec'eke li k'ɔŋŋ es oglog lis a. ^t **15.6** Eke egŋ nyam bi dad lis lele es ab ese: “Ob na, Nyam ec'ob ap,” ke ow ec'iri a ok sakp yony ñ: 1) Nyam ec'ob eke n'am ɔŋŋ, oglog 2) ow ew ese ob eke n'ɔŋŋ Nyam af ñ; tasi em a, ow elm Nyam n'ɔom, kɔ es lele lis ab k'ɔtum ejnm ij. Ol e low yegm esel beb ec'a, low eke egŋ eb a, ek'ow el nyamb owi yeji, ow it eke ki kok (Ol Okn 21.21-23). -Li bi tutr eke neny ij na agb akm egŋ es lele egŋ lis ab ec'élum (Okm Ok 20.12). Tasi em a, agŋ bi wewlm ol meny el eci sel es okr eci. ^t **15.9** Esayi 29.13, Septant em ec'odad eke wel oc.

^t **15.13** Sakp nɔ̄nɔ, Nyam b'oc likŋ dadr odad nyandre em ok Israel af. Selu 1.3; Esayi 60.21.

ab ee? ¹⁷Kɔ uwmn any eke ob feŋ eke b'ey egŋ nənym a, b'im ey lokm, ke sica n'anŋ lokm a l'ey ɔkm ee? ¹⁸Low eke b'anŋ nənym ey ɔkm a, erm em ow b'anŋ ow; etŋ low na anake b'ɔŋ egŋ uwm anŋ a. ¹⁹Tasi em a, sow tutr eŋŋ eke b'ɔŋ egŋ ibi egŋ, erum yɔw ejec'ab, ij nfaci, iy mil, ij daŋku yadŋ ke dād sodad eŋŋ ok agŋ af a, erm em -li b'anŋ -l'ow. ²⁰Ów amua anake b'ɔŋ egŋ uwm anŋ a! Ij ob ke kí yɔgm abu a óom egŋ uwm anŋ.»

Utuyow nyam ɔny ɔmn Jesu em
Mark 7.24-30

²¹Etŋ Jesu igb yogŋ im Tir lele Sidɔn ab eci wus ab af. ²²Kpekŋ kin Kana wus af e yɔw nyam[†] ek'ir wus ikpr ab af a, ow eŋn'n etŋ am elu lebl dad esε: «Egŋ gbel, David e **lilaw**, ikiŋ'm sɔrŋ! Kɔ **abŋ** ɳuŋ am ijr em jɔw gbre, ow k'akplm kaka!» ²³Gbekɔ Jesu cim sar okm'n es. In e **jam** esel a ow titm'n etŋ am dad'r esε: «Ògŋ'n[†] kɔ n'am us ey jam l'ɔgr ey nɔnɔ.» ²⁴Jesu dad nine: «Nyam erm'm Israel ec'agŋ a ek'anŋ esε meceb ek'irm af a eci ce.» ²⁵Kɔ yɔw a ow ok ɔwrɔkp wus in ec'any af etŋ dad'r nine: «Egŋ gbel, ikiŋ'm sɔrŋ!» ²⁶Jesu dad nine: «Ow itm eke wel k'oc etuey ec'ob ij ɔŋ mɔwr.»[†] ²⁷Yɔw a dad nine: «Egŋ gbel, tasi, gbekɔ mɔwr yeji, el eci es ew esel eci ob ij a ec'ekpr a eke b'anŋ tabl af ok wus a, -li b'ij.» ²⁸Ow ɔŋ Jesu dad'r nine: «Oy! ɔmn agb'ŋ gbe! B'ow eŋŋ low a ek'am erur a.» Etŋ wanci ab af ce, yɔw a ec'iy a ewl.

Jesu ewlm ɔlu nɔnɔ

²⁹Sica Jesu igb yogŋ im ey Galile eci mij lekpl a ogŋ.[†] L'uyu ligigl nyam af li sig es. ³⁰Agŋ nɔnɔ ow eŋŋ'n. -L'ism akr kpece esel, ány eflu, sos éyru, ebrmel, lele ɔlu ejeci nɔnɔ ab. -L'ok wel es Jesu ec'any af etŋ l'ewlm wel. ³¹Eke -l'ekan ebrmel dad ów, sos éyru ewl, akr kpece esel an es lele ány eflu ek'ekn es ab ab a, agŋ a low iti any afŋn es etŋ -n'am kɔklm Israel e Nyam a.

Jesu iyr agŋ fandiyar lok
Mark 8.1-10

³²Emeny Jesu esŋ in e **jam** esel a etŋ dad nine: «Agŋ amua e low am ɔny'm sɔrŋ, aŋke kin seŋŋ emum nyahan eke -n'anŋ em ab ke -n'ɔnym ob kaka eke -li k'ij. M'erurm eke mi k'ɔŋ el -n'im namn; ejagb -l'ɔtu eke -li k'εŋŋ es abur.» ³³Jam esel a dad'r nine: «Kɔ usu saw em aŋa, bogŋ s'ɔtu eke si k'εŋŋ ob ij s'ɔŋ agŋ amua

[†] 15.22 Yɔw a, Israel ec'efnu esig ab em ec'egŋ: ow elm Kana ek'anŋ Galile a e yɔw.

[†] 15.23 Ògŋ'n: odad na Grek em a, wel ɔtu ek'itŋŋ ejec'em dad esε Ògŋ'n ob a eke n'am ibrm a.

[†] 15.26 mɔwr: Jwifel b'oc agŋ ek'elm Jwifel a esε mɔwr af. [†] 15.29 Jesu igb yogŋ im ey Galile eci mij lekpl a ogŋ: ow am yegm eke n'im l'ey Nyam any uwm esel eci wus ab af. Mark 7.31.

ij lok iy ee?» ³⁴Etj Jesu ibrm el nine: «Kɔ futufutu abi ɔnymn ab ee?» Etj -li dad nine: «Futufutu lɔbj lele ɔcn ekekey abi ka ab.» ³⁵Ca li dad agj a eke k'ok es wus. ³⁶Etj l'ot futufutu lɔbj a lele ɔcn ab ab, l'elu Nyam bia, li bubr em n'ɔŋ in e jam esel a, etj -li cec agj a fej. ³⁷El fej -l'i jok iy el. Jam esel a ot ekpr a eke wal es a as luku, etj ow iy mulu egbel lɔbj. ³⁸Agj a ek'ij ob a ij agj fandi yar, wel awlm ɔyw lele etuey ab. ³⁹Eke sica Jesu ɔŋ biekua im a, l'ey mijetj ab em etj n'im Magadan[†] eci wus ab af.

Farisiel lele Sadusiel ab am ibrm eke Jesu ki kok meny ewr nyam
Mark 8.11-13; Luk 12.54-56

16 ¹Farisiel lele **Sadusiel** ab ow ejn Jesu eke k'ebm'n. -Librm ow nine: «Èlu meny ewr nyam ɔkm yegm ey ek'ow el Nyam erm'ñ.» ²Kɔ Jesu dad el nine: [«Legj es ew em bi dadr esre: “Efi e legj a b'ow akpl, anke afr ebl es.”] ³Etj ibribr fafa, eke afr b'ibr es a, bi dadr esre: “Yefenyna nyam b'ow an.” Legj eci elel eke b'anjn a b'uwr any, kɔ segj amua eci meny ewr a, ɔtumn uwmn any!】⁴Yefenyna ec'agj ejunj amua eke ñjm neny nyam Nyam ec'any af a am ibrm meny ewr; kɔ wel k'ow kokm meny ewr kaka ɔɔm el ek'ow elm Jonas ec'a ce.»[†] Etj l'elu wel es n'im.

Jam esel a low a k'okm es sos em kaka
Mark 8.14-21

⁵Eke **jam** esel a im ok mij lekpl a e jam a, -l'ijl es eke -li k'oc futufutu. ⁶Jesu dad el nine: «Èwr erm! Òsur sos **Farisiel** lele **Sadusiel** ab eci lijru a e lís.» ⁷Jam esel a am dadarir el ɔfr ese: «Eke s'ocm futufutu a sosiem anake n'am dad ów amua a.» ⁸Jesu uw odad a eke -n'am dad ab any etj li dad wel nine: «Bla sosiem etj am dadr ɔny ɔfr em esre: “Eke s'ebm futufutu a sosiem ee?” Kɔ k'irimn ce ee! ⁹Ow k'okm ɔny es sos em ce ee? Futufutu yen a eke mi bubr em, m'ɔŋ agj fandi yen lele ekpr a eke wal es eci mulu abi a eke otr imn a, kɔ k'ɔknmn ow e low ee?»[†] ¹⁰Etj kɔ futufutu lɔbj a eke mi bubr em m'ɔŋ agj fandi yar a, lele ekpr a eke wal es a eci mulu egbel abi a eke otr imn a, k'ɔknmn ow e low ee?»[†] ¹¹Òsur sos Farisiel lele Sadusiel ab e lijru a e lís. Kɔ ayaf ɔtur eke k'uwmn any ek'ow elm futufutu ec'odad mi dadm ɔny ee?» ¹²Ca jam esel a iri ek'ow elm lijru a eke wel b'oc kokr futufutu a ec'odad Jesu dadm el, kɔ Farisiel lele Sadusiel ab e low yegm a e low.

Pier dad eke Jesu in el Mesi
Mark 8.27-30; Luk 9.18-21

¹³Jesu im ey Sesare Filip ec'eb em. N'am ibrm in e **jam** esel a l'ese: «Ayaf agj bi dadr egnj ec'Iy e lís ee?» ¹⁴-Li dad nine: «Agj beb bi dad ese ñ Jan mij ok nurj

[†] **15.39** Èkn Mark 8.10 ec'akr otar a. [†] **16.2-3** Matie eci silel esig nɔnɔ em, wel èjnm sodad ek'anj ob na [...] ec'aranj em a. [†] **16.4** Bèbmn Matie 12.39-40. [†] **16.9** Èkn Matie 14.15-21. [†] **16.10** Èkn Matie 15.32-38.

es,beb bi dad ese ŋ Eli, etŋ agŋ likpr ec'a, -li b'oc'ŋ ese Jeremi oglog **kokoba** ob es ejeci nyam af.» ¹⁵Etŋ Jesu ibrm el nine: «Kɔ ɔny obi ɔny obi a, ayaf b'ocar'm ee?» ¹⁶Simɔ Pier dad nine: «J Mesi a, Nyam a ek'anŋ owr ec'Iy.» ¹⁷Ca Jesu dad'r nine: «Simɔ Jonas jim,[†] ehe él ŋ eci, aŋke nawre ikŋ na, ow elm egn̄ elum ɔkm dadm'ŋ, kɔ em Es ek'anŋ afr a. ¹⁸Sica em, m'am dad'ŋ m'ese: ŋ Lob,[†] etŋ lob ikŋ na af, m'ow m'uš em e Nyamel a.[†] Luw ec'abusu a k'ɔtum ɔnym lec in af. ¹⁹M'ow m'ɔŋ'ŋ Afr e **gbreŋgbí** usu a eci sisafue a: low feŋ eke b'ow ign̄ wus af aja a, Afr b'ow ign̄; low feŋ eke b'ow eb wus af aja a, Afr yeji b'ow eb.[†] ²⁰Jesu ijł in e jam esel a neny dad nine: «Ki dadr egn̄ kaka eke m'el Mesi a.»

Jesu am ewar in e luw lele in e luw em anŋ igb ab e low
Mark 8.31–9.1; Luk 9.22–27

²¹Legŋ a ce, Jesu ob nuŋ am dad ulm in e **jam** esel a es ese: «Ow it eke mi k'im Jerusalem ke yogŋ m'ij gbre nɔnɔ, agŋ ekpekp, **egb** waw esel egbel, lel ol e **low** yegm esel ab ab ec'abu em. Wel b'ow ibi'm etŋ segŋ nyahan m'ow m'igb luw em.» ²²Eben a, Pier očr ab im saw em etŋ am enym'n abr dad ese: «Egn̄ gbel! Nyam ɔny oc'ŋ es em! Low na k'ow egn̄ legŋ kakal!» ²³Gbekɔ Jesu ewl sos meny etŋ am dad Pier ese: «**Satan**, kpàb'm es lís! ʃ el em ec'ejagb us e lirikp, aŋke ʃ e tutr a elm Nyam e tutr, kɔ agŋ em eci.» ²⁴Emeny Jesu am dad in e jam esel a ese: «Ek'egŋ nyam am erur eke k'uš'm jam a, ow it ke li kí tutrm in e lís owi, l'ábu in obi ec'olikŋ a,[†] ke l'ús'm jam. ²⁵Tasi em a, egn̄ yec'eke b'ow erur eke ki dognjn in e sel a, b'ow irmn. Gbekɔ egn̄ yec'eke b'ow irmn in e sel a em sosiem a b'ow egn̄. ²⁶Eke batŋ egn̄ nyam ɔny wus ec'ob feŋ etŋ l'irmn in e sel a, ke bla ow b'ow eel il ab ee? Kɔ bla ob iy egn̄ ɔtu eke k'oc sɔgr in e sel ab ee? ²⁷Tasi em a, egn̄ ec'Iy b'ow ow Es ec'anygbel ab em lele in ec'afr erm esel ab ab, etŋ egn̄ egn̄ in eci es an ab em, li b'ow li sɔg ow labm. ²⁸Low nawre m'am dad ɔny: agŋ amua ek'anŋ aja a e beb b'ow èkn egn̄ ec'Iy ow ese eb ebu af gbuŋ ke -l'uw.»

Jesu itŋn sos
Mark 9.2-13; Luk 9.28-36

17 ¹Eke segŋ nɔhɔn ec a, Jesu esŋ Pier, Jak lele Jan ek'el Jak lisijim ab etŋ -li kpab es -n'ím saw em el sɔny lafeny gege nyam af. ²Jesu itŋn sos el ec'any

† **16.17 Simɔ Jonas jim:** Pier es e nin a, Jan (Jan 1.42) kɔ Jonas el in ec'esŋ likpr em Grek em.
 † **16.18 Pier e nin a e nyandre el lob.** † **16.18 m'ow m'uš em e Nyamel a:** odad na em, Nyam ec'agŋ e low wel am dad, kɔ ow elm él. Bébm̄ Efes 2.20.
 † **16.19 ...ign̄...eb:** Grek em odad eci iri tasi a el...awŋ es...mɔmu es. Ol e low yegm esel e dad em a, es awŋ lele es mɔmu ab e nyandre el: ign̄ low oglog éb low. Jwiffl e Nyam nuŋ ign̄ em a, ol e low yegm esel a ɔny abusu ikŋ na, etŋ -li tutr eke ol eke -li b'ony -l'ew a, Afr yeji b'egŋ eb. Sica Jesu eb ol e low yegm esel ec'usu a ese Nyam nuŋ ign̄ em ec'es ew es af, etŋ n'am ɔŋ Pier abusu na. Etŋ ow e jam a, n'ɔŋ jam esel a yeji (Matie 18.18; Jan 20.23). † **16.24 l'ábu in obi ec'olikŋ a:** èkn Matie 10.38 ec'akr otar a.

af: any am jejn' esē ligbn af etj in e mob sus em a ufu pum pum pum anj esē usuayl af.^{† 3} Etj kin, **jam** esel nyahan a ekn Mois lele **Eli** ab ek'ilm any am dad ów Jesu ab.⁴ Etj Pier dad Jesu nine: «Egñ gbel, ow akpl eke si k'anj aja! Ek'erur, aja m'stu eke mi k'us nuŋ igñ usu nyahan: n̄ e nyam, Mois e nyam lele Eli e nyam ab.»

5 Odad anj Pier nenyam am dad etj kpækj kin jru ek'am jejn ow ubur el es. Lebl nyam anj jru ab em am ikj dad esē: «Egñ na el em ec'Iy eke m'erur tasi; m'oc em eci sos em ijn fej m'elu'l em. Irir in e low!»^{† 6} Eke jam esel a iri lebl ikj na a, erjñ ɔny el afjñ es etj -li bubu any es wus.⁷ Jesu im titm el, itjñ el abu etj dad el nine: «Igbr, k'ùrur erjñ.»⁸ -Li gbibgl any ogñ etj -l'eknm egñ kaka ek'ow elm Jesu sɔny ce.

9 Eke -n'anjñ lafeny ab af -n'am us es a, Jesu am ijł el neny dad esē: «Low na ek'ekan a, kì dadr kokr egñ kaka toj bake egñ ec'Iy igb agñ ek'uw ab em.»¹⁰ Etj jam esel a am ibrm Jesu esē: «Dàd ey, kɔ bla sosiem etj ol e **low** yegm esel a bi dad ek'Eli in k'ow gbuŋ ke Mesi in ow ee?»^{† 11} Jesu dad el nine: «Tasi em a, Eli eke li k'ow ke ni nyimn ów a fej.¹² Gbekɔ m'am dad ɔny ek'Eli ow legñ a etj, agñ egñjm ebm'n etj kok'r low yec'eke -l'erurir a. Ebèn eke -li b'ow -li kok egñ ec'Iy sos keskes ana.»¹³ Sica jam esel a iri eke Jan mij ok nuŋ es ec'odad anake Jesu am dad el a.

Jesu ewlm iy nyam ek'abj ɔnu b'ijr gbre
Mark 9.14-29; Luk 9.37-43a

14 Eke Jesu lele in e **jam** esel ab ab ow ok yogñ a eke bieku a anj a, egñ nyam ow titm Jesu, ok ɔwrɔkp wus in ec'any af¹⁵ etj dad'r nine: «Egñ gbel, ɔny em ec'iya a eci sɔnj ikj. L'el krokro es etj ol a b'ijr'r gbre toj sakp nɔnɔ ec'a li b'ey alm, oglög mij em.¹⁶ M'oçr m'is n̄ e **jam** esel a kɔ -l'ɔtum -l'ewlam ow.»¹⁷ Jesu igbl lebl ogñ dad nine: «Wew! ɔny eel agñ ejurj eke ɔmn anm em tasi! Emeny segñ abi m'it eke mi k'anj ɔny ab ee? Etj emeny sakp abi ow it eke mi k'egñ low na m'eb ee? Òcr iy a is'r'm anja.»¹⁸ Jesu ɔɔr **abj** ɔnu a abr ey ɔkm iy ab em etj l'ewl wanci ab af ce.

19 Jam esel a im titm Jesu saw em etj ibrm'n nine: «Kɔ bla etj ey s'ɔtum s'ɔnym abusu s'ognjm abj na ee?»²⁰ Jesu dad el nine: «ɔny ec'ɔmn a ufum es. Low nawre m'am dad ɔny: blel ɔny ɔmn ew likekli ese likj e liy af, ɔtur eke ki dadr ligigl na esre: “Igb aja im yogñ a”, li b'ow n'im. Low kaka k'ow ɔtum akam ɔny. [21 Abj akpasu na, Nyam ɔnjñ lele **neny** enj em ab ce wel ɔtu eke k'ogn'ñ.].»[†]

Emeny Jesu am ewar in e luw lele in e luw em anj igb ab
Mark 9.30-32; Luk 9.43b-45

22 Legñ nyam, **jam** esel a fej ejanin Galile, etj Jesu am dad el esē: «Wel b'ow ɔny egñ ec'Iy elu agñ abu em,²³ ke -l'ibi ow; gbekɔ segñ nyahan, li b'ow l'igb luw em.» Ow sosiem jam esel a sos ɔw es nɔnɔ.

^{† 17.2} Bëbmn 2 Pier 1.16-18. ^{† 17.5} Bëbmn Matie 3.17; Selu 2.7; Esayi 42.1. ^{† 17.10} Èkn Matie 11.14 ec'akr otar a. ^{† 17.21} Matie eci silel esig oglög em a, wel égnm sodad ek'anj ob na [...] ec'arañj em a.

Wus labm e sog

²⁴Eke Jesu lele in e **jam** esel ab ab ow ok Kapernayum a, **Nyamel** gbel a eci wus labm eb esel a ow εŋŋ Pier etŋ am ibrm'n ese: «Kɔ ɔny eci low yegm es a, n'am sogm Nyamel gbel a eci wus labm ee?»[†] ²⁵Pier dad nine: «Njaŋ, li bi sog.»

Wanci ab af a eke Pier am εy akŋ a, Jesu ikŋ anym eb odad etŋ dad'r nine: «Simɔ, kɔ ayaf am tutar ee? Wus na eci ēb ebu a, kɔ bwo ki sog wus labm ɔŋ el ee? El ec'ēb εŋŋ a, kɔ etu agŋ ab ee?» ²⁶Pier dad nine: «Etu agŋ a ce.» Af yogŋ Jesu dad Pier nine: «Ēb εŋŋ a ɔnym labm sog ij. ²⁷Gbeko s'erurm eke si k'ebal agŋ amua erm es. Na sosiem ìm mij lekpl ab em ɔwl ew; ɔcn krekre a eke b'ow ɔny a, fig in e neny a, b'ow εŋŋ os eke b'ow εbm ŋ lele em ab eci wus labm a eci sog. Òc os a ow sog el εy ec'a.»

Εgŋ ligbel ec'el

Mark 9.33-37; Luk 9.46-48

18 ¹Wanci ab af a, **jam** esel a ow εŋŋ Jesu etŋ am ibrm'n ese: «Afr eci **gbreŋgbí** usu yogŋ, kɔ bwo ec'εgŋ el ligbel ee?» ²Jesu εsŋ iyili nyam ow, n'inymn ow es el ec'aranj ³etŋ li dad nine: «Low nawre m'am dad ɔny: eke itŋnmn ɔnymn erm ese etuey af, k'ow ɔtumn εymn Afr eci gbreŋgbí usu a. ⁴Gbreŋgbí usu a ec'εgŋ ligbel a, in l'el εgŋ a eke b'is es ke b'ewl anŋ ese iy na af a.»

Ēw erm ke k'ýym sikpl em

Mark 9.42-48; Luk 17.1-2

⁵«Eke εgŋ eb εy amua em e nyam em sosiem a, ke em anake l'eb'm a. ⁶Gbekɔ εgŋ eke b'ow ɔny εgŋ ek'ɔny ɔmn em em ese iy na af elu wus a, low ɔnj a eke li k'εŋŋ a agb nɔnɔ. Eke wel oc meb ucur lob ligbel ucu'r emn, etŋ ɔny eman in okij a, ow akpl akm low ɔnj a eke wel ki kok'r a. ⁷Bogŋ e gbre ana! Wus na af, ów nɔnɔ anŋ low ɔnj kok eci! Tasi ów amua b'ow anŋ seŋ feŋ eci, gbekɔ gbre b'ow el εgŋ a eke b'ow kok ów amua a eci! ⁸Eke batŋ ow el ŋ ec'abu a oglog ŋ e lakr a anake b'ɔŋ εy sikpl owi em a, ke ûbr'r es oc ɔwl'l kpekpe; ow akpl ŋ eci eke k'εy sel εŋŋ tasi ab em abu nyam coco ab oglog lakr nyam coco ab, ow a eke k'eli sabu yony lele akr yony ab, ke wel óc ɔwl'ŋ al a ek'iram es ab em a. ⁹Etŋ ek'ow el ŋ e nyam a anake b'ɔŋ εy sikpl owi em a, ɔkr ɔny oc es oc'r ɔwl'l kpekpe; ow akpl ŋ ec'ekε k'εy sel εŋŋ tasi ab em nyamn nyam coco ab, ow a eke k'eli anyamn yony, ke wel óc ɔwl'ŋ **gbre** ij usu ec'al ab em a.»

[†] 17.24 Egŋ igŋ ek'el Jwif feŋ k'ij akpo likŋ afŋ es a, it eke Nyamel gbel ab em k'ɔkl os lakpo lakpo feŋ (Okm Ok 30.11-16). Ow bεbm̄n juma kok es nyam eci legŋ ikpr e labm sog ab.

**Liceb ek'irm ke wel εγν
Luk 15.3-7**

10 «Èwr erm em e jam esel ey amua em e nyam ec'ifn owi em; tasi em a, m'am dad ɔny eke el ec'afr erm esel b'anj sègñ feñ em Ës ek'anj afr a ec'any af.† [11]†

12 Kin low nyam, ɔny e tutr el bogñ ec'ee? Eke εgn nyam ɔny mèceb ekj yen, etj el em eci nyam irm a, kɔ li k'ow l'igñm ekj yar lew libarm a l'elum es lafeny af yogñ, n'iim l'ɔlm yec'a ek'irm a l'ocm ee? 13 M'am dad ɔny, eke n'εgn ow, li b'ow n'ɔny sos em iñn liceb na e nuñ af l'akm ekj yar lew libarm a ek'iram a. 14 Ebèn ek'ony Ës ek'anj afr a erurm eke em e jam esel ey amua em e nyam k'irm ana..»

Eke Krist em ec'εsn jim nyam kok'ñ low ηυη

15 «Eke esñ jim nyam kok low ηυη [ŋ e lís],† ke ìm εgn'n η sɔny, ke dàd'r in e low ηυη a eke li kok a. Eke l'iri η ec'odad a, ke esñ jim a l'el η ec'ñ. 16 Kɔ eke l'egñm l'irim η ec'odad a, ðc εgn ejeci nyam oglög agñ yony ab im, yec'etj ke, ese elel eke Nyam Lel a am dadr ab af a: *odad feñ eci nyinyimn em, adajku yony oglög nyahan áñj em.*† 17 Gbekɔ eke l'egñm l'irim wèl ec'odad a, dàd ok Nyamel; etj eke l'egñm l'irim Nyamel ec'odad a, ðc'r ese Nyam any uwm es af oglög **wus** labm eb es af.

18 Low nawre m'am dad ɔny: low feñ eke b'ow igñn wus af aja a, Afr b'ow ign; low feñ eke b'ow ebr wus af aja a, Afr yeji b'ow eb.† 19 Emeny m'am dad ɔny, eke wus af aja, ɔny em ec'agñ yony okr af eke k'ibrm low kaka feñ jej ok owi ec'a, em Ës ek'anj afr a b'ow ɔñ el. 20 Tasi em a, yogñ ek'agñ yony nyahan as luku em e nin em a, m'anj el ec'araññ.»

Nyandre em odad ek'el juma kok es a ek'ocm apm a eci

21 Etj Pier ow titm Jesu etj am ibrm'n ese: «Egn gbel, ek'em lisijim bi kok'm low ηυη, ke sakp abi mi k'oc m'ap'r ee? Kɔ sakp lɔbj ee?» 22 Jesu dad'r nine: «Njan, mi dadm'ñ m'ësme toñ sakp lɔbj, kɔ toñ sakp ekj nyahan lele lew ab toñ sakp lɔbj.† 23 Na sosiem, kin Afr e **gbrengbi** usu a ec'elel ek'anjn: eb ebu nyam erur eke k'ub in ec'ob a ek'in eci juma kok esel a ɔnym'n ab a. 24 Eke l'ɔb nuñ n'am kok ow e low a, wel oc juma kok

† 18.10 Jwifel eci tutr em a, egñ egñ feñ ɔny in eci afr erm es eke b'osu'r, etj agñ ek'ony any a ce eci afr erm esel a anake b'im Nyam ec'any af a. Kɔ Jesu am elu ɔkm yegm eke jam esel ekekey amua ɔny any Nyam ec'any af. Èkn akr 1. † 18.11 Matie eci silel esig beb em a, wel εgn akr 11: *Egn ec' ly ow sɔg yec'a ek'irm a eb elu es.* † 18.15 Matie eci silel esig oglög em a, wel εgnm sodad ek'anj ob na [...] ec'araññ a. † 18.16 Ol Òkn 19.15.

† 18.18 Bèbmn Matie 16.19 lele Jan 20.23 ab. † 18.22 sakp ekj nyahan lele lew ab toñ sakp lɔbj: odad na Grek em a, wel ɔtu ek'itñ ejec'em dad ese sakp ekj nyahan lele lew lɔbj ab. Jwifel e low yegm em a, wel ɔtu eke k'oc low ap egñ ton sakp nyahan.

es nyam ek'ɔnym'n os bubute gbəl ab is'r. ²⁵ Egŋ a ɔnym ob kaka eke k'oc sɔgr in e labm a; ow sosiɛm eb ebu a ɔŋ abusu eke wel k'ɔ'l'i ij'r ese aduiŋŋ af, ke wel ɔl in e yɔw, in ec'ey lele ob feŋ eke n'ɔny ab ab ij yec'etŋ ke l'ɔtu li sɔg labm a. ²⁶ Juma kok es a ok ɔwrɔkp wus eb ebu a ec'any af etŋ am dad'r ese: "Erm éy'ŋ es, èku bəb, m'ow mi sɔg'ŋ feŋ!" ²⁷ Eb ebu a sɔrŋ ɔny nouc: l'oc labm a l'ap ow etŋ l'elu ow es ow im.

²⁸ Juma kok es a ec'im em a, l'ɔbr lawl juma kok es nyam ek'ɔnym'n os tel ab. N'ɔny ow emn emn n'am bɔbrm ow l'atr ow sel li dad l'ese: "Sɔg em ec'os a ek'ɔnym ab a!" ²⁹ Lawl a ok ɔwrɔkp wus in ec'any af etŋ am ɔçŋjn'n ese: "Erm éy'ŋ es, èku bəb, m'ow mi sɔg'ŋ!" ³⁰ Gbeko l'egŋjm; n'ɔny l'elu ow sobel em ek'ow k'anŋ em toŋ ke ow sɔg'r labm a.

³¹ Eke juma kok esel ejec'a ekn low a ek'ey a, sos ɔw el es senyn senyn etŋ -n'im -lawl ów a feŋ -l'ok eb ebu a. ³² Af yogŋ, eb ebu a ɔŋ wel esŋ juma kok es a ow etŋ li dad ow nine: "Juma kok es ɔnj! M'oc ŋ e labm a feŋ m'ap'ŋ eke ɔçŋjn'm a sosiɛm. ³³ Iŋ yeji, blel ɔny awl'ŋ a eci sɔrŋ ikiŋ ese elel eke m'ɔny ŋ e sɔrŋ ikiŋ ab af." ³⁴ Eb ebu a erm ebl afŋn es etŋ n'ɔny juma kok es a l'elu sobel em milɔlu kokr eci toŋ ke li sɔg labm a feŋ." ³⁵ Etŋ Jesu igŋ af dad nine: «Èben eke em Ès ek'anŋ afr a b'ow kok ɔny ana, ek'ɔny em ec'egŋ nyam nyam ocm low ɔnj eke lisijim kok'r a apm'n erm nyam em.»

Igŋnin owi Mark 10.1-12

19 ¹Eke sica Jesu dad ów ɔm odad bake ow uwr a, l'igb Galile etŋ n'im Jude wus af e mij jam ek'el Jurden a. ² Agŋ nouc am us'r jam etŋ l'ewlm el em ec'ɔlu a.

³ Farisiel bəb ow titm Jesu eke k'uk'r meb odad ebl em. -Librm ow nine: «Kɔ low kaka feŋ em, ey ec'ol a ɔŋ abusu eke egŋ k'ogŋ in e yɔw ee?» ⁴ Jesu dad nine: «Kɔ awlmn low yec'a eke Nyam Lel dad ab ee? Nuŋ ɔb em a, Nyam kok igŋ lele yɔw ab, ⁵ etŋ li dad nine: *Na sosiɛm anake igŋ b'ow ɔgboŋ es lele lis ab ec'akŋ, ke l'ókr af in e yɔw ab ab -l'el sos megl nyam a.* ⁶ Ca -l'elm agŋ yony ij, kɔ sos megl nyam. Ke egŋ k'ɔnym yec'eké Nyam ɔny okr af a kpabm es.» ⁷ Emeny Farisiel am ibrm'n ese: «Kɔ egŋ am ow ogŋ in e yɔw a, bla sosiɛm etŋ Mois b'ibrm eke wel k'ɔŋ ow igŋnin e ləl ee?» ⁸ Li dad nine: «Ony ec'erm tuɔtɔ a sosiɛm anake Mois ɔŋ ɔny abusu eke k'ogŋ ɔny ec'ɔyw a. Kɔ nuŋ ɔb em a, ow elm eßen ow ercm. ⁹ M'am dad ɔny: igŋ feŋ eke elu in e yɔw es, ke ow elm egŋ ot owi em, ke im ɔbi yɔw ejec'a, l'ij nfaci ñ.»

¹⁰ In e jam esel a dad'r nine: «Ek'ow el eßen tasi egŋ k'anŋ in e yɔw ab a, ke ow akplm ek'egŋ k'ebi yɔw.» ¹¹ Jesu dad el nine: «Agŋ a feŋ k'ɔtum

† 19.5 Nuŋ ɔb 1.27; 2.24; 5.2. † 19.7 Ol ɔkn 24.1-4. Èkn Matie 5.31 lel ow ec'akr otar ab ab.

egnjm odad na ebm ek'ow elm agj a ce eke Nyam b'cjn ow ec'abusu a.

¹² Ow noco anj eke b'edjn agj yow ec'ebi agj:beb ec'a, mew em etj -l'ijm ow e lec; beb ec'a egn agbru, agj cj -n'cnym ow ec'abusu; sica beb ec'a, Afr eci **gbrengbi** usu e juma kok sosiem -lerurmn eke -li k'ebi yow. Ke egj yec'eke k'egj low yegm na eb a, l'egj l'eb!»

Jesu edjn etuey ɔwro
Mark 10.13-16; Luk 18.15-17

¹³ Sica agj ot etuey am is Jesu eke li k'at wel abu nuj ni ɲoju Nyam n'cjn wel, ko **jam** esel a am enym agj a abr. ¹⁴ Gbeko Jesu dad nine: «Yèbr etuey ow em ogn! Egj k'edjn el, aŋke tasi em a, Afr e **gbrengbi** usu a el agj a ek'anj ese el af a eci.» ¹⁵ L'at wel abu nuj l'edjn wel ɔwro etj l'igb yogj n'im.

Ígj feŋ elu es ke ús Jesu jam
Mark 10.17-31; Luk 18.18-30

¹⁶ Etj kin egj nyam ow ejn Jesu etj am ibrm'n ese: «Low yegm agj es, ko bla low mamm iy m'ctu eke mi ki kok ke m'ejn sel ek'cnym uwr ee?»

¹⁷ Jesu dad'r nine: «Ko bla sosiem etj am ibrm im low yec'a eke k'apl ab af ee? Nyam sony coco ce akpl. Eke batj am erur eke k'ey sel ek'cnym uwr em a, Ʉlum sol a.» ¹⁸ Librm nine: «Ko bogj eci sol ee?» Jesu dad nine: «*K'ibim egj, k'ijm nfaci, k'ijm mil, k'ijm daŋku yadj em egj e nuŋ af;* ¹⁹ Ʉlum asŋ lele esj ab, ke érur egj kaka feŋ ese ɳ obi af.»[†] ²⁰ Ngbafreli a dad'r nine: «Mi b'elum sol amua feŋ. Emeny bogj ec'anake anj ab ee?» ²¹ Jesu dad'r nine: «Ek'am erur eke k'anj ese elel eke Nyam am erur ab af a, ke lm ɔl ɳ ec'ob a eke ɔny a ij, òc ow ec'os a ɔŋ ɔgboru,[†] ke b'ow ejn ob ɔny afr, ca éwl məny ow ke ús'm jam.» ²² Ngbafreli a b'iri low na a, n'aam sos es ɔw em aŋke tasi em a, n'cny ob noco.

²³ Etj sica Jesu dad in e **jam** esel a nine: «Low nawre m'am dad ɔny: ow ew tuɔtɔc eke gbrengbi k'ey Afr eci **gbrengbi** usu a. ²⁴ Etj emeny, kin low nyam eke m'am dad ɔny: gbaŋkø kedebnam eci fefn ɔmu em eke k'ecr a ew fuefue akm gbrengbi eci Nyam e gbrengbi usu a ec'em ey a.» ²⁵ Eke jam esel a iri ów amua a, low iti el any etj -n'am dad -l'es: «Ke sica bwo ec'egj ctu eke k'ejn sel ee?» ²⁶ Jesu ler el etj dad el nine: «Agj ec'any af a ow ew tuɔtɔc, ko ow elm Nyam ec'any af gbe, aŋke Nyam ec'a, feŋ ew fuefue!»

²⁷ Ca kin Pier eb odad etj dad'r nine: «I obi yeji Ʉkn! Ey, s'ign feŋ s'ok es etj s'us'ŋ jam. Ko ey ec'a, ayaf ow b'ow ecr ab ee?» ²⁸ Jesu dad el nine:

[†] **19.19** Ok 20.12-16; Ol Okn 5.16-20; Ob Ap 19.18. [†] **19.21** òc ow ec'os a ɔŋ ɔgboru: Jwifel ec'eb ir em a, -l'egj -l'eb eke wel k'ap ɔgboru yej'ob. Gbeko eke cec ob a ek'ony a sakp yen a, el ec'ol a edjn eke k'apm ob afjm akp nyam es.

«Low nawre m'am dad ɔny: legŋ a eke egŋ ec'Iy b'ow sig es in ec'anygbel ec'atufu lkpn af, eb owr ab em yogŋ a, ɔny lew yony a ek'usr'm jam a, ɔny yeji b'ow sigr es atufu mækpn af, ke jéjr Israel ec'eb lew yony a ec'ow okr. ²⁹Etŋ agŋ a feŋ ek'igŋ el ec'akŋ oglög el lisijimel oglög el lisijowel, el esel, el lisel, el ec'ey, el e sɔgm ok es, em e nin a sosiem a, -li b'ow -n'ɛŋŋ sakp ekŋ yen ok af etŋ -li b'ow -n'ɛŋŋ sel ek'ɔnym uwr. ³⁰Kɔ agŋ nɔnɔ a eke caca em el ánymu a, b'ow el ajamu etŋ agŋ nɔnɔ a eke caca em el ajamu a, b'ow el ánymu.»

Viny ɔgm a eci juma kok esel

20 ¹«Tasi em a, kin elel eke Afr eci **gbreŋgbí** usu a anjn: gbrengbi nyam ey ɔkm ibibrir fafa eke k'eb juma kok esel in e **viny** ɔgm a eci, etŋ n'ɛŋŋ. ²Neny okr el af juma kok esel ab ab os nyam, ek'el legŋ nyam e labm sɔg eci, etŋ l'ot wel n'im in ec'ɔgm a. ³Wanci libarm em a, l'ey ɔkm etŋ l'eknbeb ek'anj eberŋ em ke ɔnym low kaka eke ki kok. ⁴Li dad wel nine: “Ony yeji ìmn em ec'ɔgm a kokr juma, m'ow m'ɔŋ ɔny labm sɔg ek'it a,” ⁵etŋ -n'im ɔgm a. Legŋ b'uyu nuŋ, emenye ɔgm es a ey ɔkm ot agŋ etŋ emenye ncebles eci wanci nyahan em yeji, l'ey ɔkm li kok ebeen. ⁶Sica ncebles eci wanci yen em a, l'ey ɔkm etŋ emenye l'ekn agŋ ejeci ek'anj eberŋ em yogŋ. L'ibrm wel nine: “Kɔ bla etŋ legŋ mum a b'anjn ɔfr ɔfr nene ee?” ⁷Li dad nine: “Egŋ kaka ebm ey juma.” Li dad wel nine: “Ek'ow el ebeen, ke ɔny yeji, ìmn em eci viny ɔgm a kokr juma.”

8 Eke legŋ ew es a, ɔgm es a dad in ec'ob awl es a nine: “Èsŋ juma kok esel a ke sɔg egŋ egŋ e labm a. B'ow ɔb nuŋ ajamu ab em toŋ ke úwar ánymu ab em.” ⁹Agŋ a ek'ob juma nuŋ ncebles eci wanci yen em a ow, etŋ egŋ egŋ enŋ in ec'os nyam a. ¹⁰Eke sica ow igŋ agŋ a eke wel ikŋ anym eb a ogŋ a, -li tutr eke -li b'ow -n'ɛŋŋ ow afŋ es; gbečɔ el yeji, wel ɔŋ el egŋ egŋ os nyam. ¹¹Os a ec'eb em a, -n'am eny abr -l'ok ɔgm es ab af ¹²-li dad -l'ese: “Juma kok esel amua eke wel anŋ jam eb a, wanci nyam eci juma ce -li kok etŋ sɔg el labm eses ey eke legŋ mum a s'ij gbre ligbn kpaŋ kpaŋ na em ab af!” ¹³Gbečɔ ɔgm es a dad el em ec'egŋ nyam nine: “Lawl, mi kokm enyembri yony owi ŋ e lís. Neny okr ey af os nyam ek'el legŋ nyam juma eci, kɔ yadŋ ee?” ¹⁴Èb ŋ e labm sɔg a ke ím. M'erur eke egŋ na eke wel anŋ jam eb a, m'ɔŋ'n os a eses ŋ ec'ab af. ¹⁵Kɔ m'ɔnym abusu eke em ec'os a, mi ki kokr low yec'ek eke m'erur ab ee? Kɔ em ec'erm mamm a e low a, nyamn eyr ow am ɔny'ŋ ee?” » ¹⁶Etŋ sica Jesu igŋ af dad nine: “Agŋ ek'el ajamu a b'ow el ánymu, etŋ agŋ ek'el ánymu a, b'ow el ajamu.»

**Jesu am ewar sakp nyahan em in e luw lele in e luw em anŋ igb ab
Mark 10.32-34; Luk 18.31-34**

¹⁷Jesu lele in e **jam** esel ab ab am uyu im Jerusalem. Es an im em a, l'ot jam esel lew yony ab ab n'im saw em, etŋ n'am dad wel l'ese: ¹⁸«Isr any

ekan, kin Jerusalém anake s'am uyu s'im a; yogŋ, egn̄ ec'Iy b'ow ey **egb** waw esel egbel lel ol e **low** yegm esel ab ab ec'abu em. -Li b'ow -l'ob ow low luw eci, ¹⁹ etj -li b'ow -l'oc ow -n'ŋ Nyam any uwim esel eke ki kokr'r miyer, ɔr'r say em, ew'r olirkŋ af luw eci. Eke ow b'ow kok segŋ nyahan a, li b'ow l'igb luw em.»

Jak lele Jan ab ec'el lis e low ek'ibrm
Mark 10.35-45

²⁰Sica Sebede ec'ey yony a ec'el lis[†] a ow titm Jesu, l'ok ɔwrɔkp wus ow ec'any af etj n'am ibrm ow ob. ²¹Jesu ibrm'n nine: «Kɔ bla low iy am erur ee?» Li dad ow nine: «Ègŋ eb eke em ec'ey yony amua b'ow ok es susu amann legŋ eke b'ow eb ŋ ec'eb eb e lekpn a; nyam áŋŋ lidr ogog ke nyam áŋŋ nemn ogog.» ²²Jesu dad el nine: «Low yec'a ek'am ibrmn a, k'uwmn any. Kɔ ɔtur eke k'egŋn gbre eci mij kpɔk a[†] eke m'ow m'egŋ ab ee?» -Li dad ow nine: «Èe, s'ɔtu.» ²³Jesu dad el nine: «Tasi em a, b'ow egŋ em e mij kpɔk a. Gbekɔ em e lidr abu af ec'es sig a, lele nemn abu af ec'ab ab a, ow elm em m'ɔɔm egn̄; susu amua, em Ès kok agŋ a eke li bebm sos a eci.»

²⁴Eke **jam** esel agŋ lew a iri low na a, -l'ebi erm -l'ok agŋ lisijimel yony ab af. ²⁵Ow sosiem Jesu esŋ el feŋ etj dad el nine: «Èkan eb ec'es ew esel a, -li b'ew eb ab es abusu ɔny em, etj el em ec'agŋ any esel ek'anŋ a b'elu el ec'abusu ɔny a ɔkm dedeku a e nuŋ af. ²⁶Gbekɔ ɔny ec'aranŋ ec'a, ow k'éc'r eben. Eke batŋ ɔny em ec'egŋ kaka feŋ am erur e k'el ɔny ec'es ew es a, ke l'él ɔny a feŋ ec'ob oc ɔŋŋ es; ²⁷etj emeny ek'ɔny em ec'egŋ kaka feŋ am erur eke k'el ɔny ec'anyamu a, ke l'él ɔny a feŋ ec'adu. ²⁸Èben nyam coco egn̄ ec'Iy yeji owm ek'agŋ ki kok in e lis e low, kɔ l'ow eke li ki kok agŋ e lis e low, ke l'òc in e sel a l'ew awoba li sɔgr agŋ nɔnɔ.»[†]

Jesu ewlm ány eflu yony
Mark 10.46-52; Luk 18.35-43

²⁹Eke -l'okr ɔkm Jeriko a, agŋ nɔnɔ am us Jesu jam. ³⁰Krèkŋ kin, ány eflu yony eke sig es ejagb saw, -l'iri eke Jesu am ec. -N'am elu lebl -li dad -l'ese: «Ègŋ gbel, David e **lilaw**, ikiŋ ey sɔrŋ!» ³¹Dedeku a am enym el abr eke -li ki yewal, gbekɔ ca -n'am elu lebl tuɔtuo -li dad -l'ese: «Ègŋ gbel, David e **lilaw**, ikiŋ ey sɔrŋ!» ³²Jesu inym es etj esŋ el am ibrm el ese: «Kɔ bla low iy am erur eke mi ki kok m'ɔŋŋ ɔny ee?» ³³-Li dad ow nine: «Ègŋ gbel, kòk ke ey ec'anyamn a Ékn es.» ³⁴El e low ɔny Jesu sɔrŋ etj l'itŋŋ wel ec'anyamn a abu; kpekŋ agŋ a yony mum am èkn es, etj -n'am us Jesu jam.

[†] **20.20** Yɔw a, Salome; l'ɔtu eke li k'el Jesu lis lisijɔw. Bèbmn Matie 27.56 lele Mark 16.1 ab ab. [†] **20.22** Èkn Mark 10.38 ec'akr otar a. [†] **20.28** Bèbmn Mark 14.24; 1 Timote 2.6.

Jesu am ey Jerusalem

Mark 11.1-11; Luk 19.28-40; Jan 12.12-19

21 ¹Sica Jesu lele in e **jam** esel ab ab im titm Jerusalem. Eke -li titmn Bëtfaje bajn, **Olivie** lafeny af a,[†] Jesu erm jam esel yony. ²Li dad wel nine: «Ìmn bajn a ek'anj ɔny any af ab em; kpekŋ yogn b'ow ɛŋjan gbaŋkɔ kpeteŋ yɔw nyam eke wel ucur es ke in e liy a anj in ab. Mɔmun in es otr el isr'm. ³Eke batŋ egn b'ibrm ɔny low, dàdr esre: “Egn gbèl a ɔny ow ec'es abur.” Etŋ kpekŋ wel b'ow elu el es ɔnj ɔny.» ⁴Low na ey yec'etŋ ke **kokoba** ob es eci sodad amua eke dad a íy neny:

5 Dàdr Sion ec'agn a:

kin ɔny ec'eb ebu a am ow ɔny ogŋ a frɔrɔ em,
l'uyu gbaŋkɔ yɔw lele in e liy ab af.[†]

⁶Jam esel yony a im, etŋ kok yec'a eke Jesu dad el a. ⁷-Lot gbaŋkɔ kpeteŋ yɔw a lele liy ab ab -l'ow, -lot el e sigbad a -lok wel af etŋ Jesu sig es af. ⁸Agn nɔnɔ gbèl ot el e sigbad a fab ejagb, beb am bubr ekŋ ál ok ejagb.[†] ⁹Agn a ek'anj'n anym a lele beb a ek'anj'n jam ab ab am ɔg dad ese: «Hosana! Anygbel él David e **lilaw** eci. Ke Nyam édj egn ek'am ow Es Kɔtɔkɔ e nin em a ɔwɔ! Anygbel él Nyam ek'anj afr kpekpe a eci!»[†] ¹⁰Etŋ eke n'am ey Jerusalem a, bieku a feŋ am bɔbar. Wel am ibrm ese: «Kɔ bwo el egn na ee?» ¹¹Agn a am dad ese: «Egn na, kokoba ob es Jesu, Nasaret ek'anj Galile wus af a ec'egn.»

Jesu anj Nyamel gbèl a e gbugŋ a

Mark 11.15-19; Luk 19.45-48; Jan 2.13-22

¹²Sica Jesu im ey **Nyamel** gbèl a e gbugŋ a, etŋ ogŋ agŋ a feŋ ek'am ol mob ij a, lele agŋ a ek'am ol mob ab ab gbugŋ yogŋ. N'ɔny jete titŋn esel a e sitabl a lele prendre ol ij esel a e mækpn ab ab l'ok wus.[†] ¹³Etŋ li dad wel nine: «Nyam Lel em a Nyam dad nine: Wel b'ow esŋ em ec'él a, Nyam ŋɔŋŋn ec'él.[†] Kɔ ɔny, am ocr kokr elu ec'ɛŋjanin usu.»

¹⁴Ány eflu lele akr kpece esel ab ow titm Jesu Nyamel gbèl a e gbugŋ a etŋ l'ewlm wel. ¹⁵**Egb** waw esel egbel a lele ol e **low** yegm esel ab ab ekn ów any iti owi[†] eke n'am kok, -l'ekn etuey ek'am ɔg Nyamel gbèl ab

^{† 21.1} Èkn Mark 11.1 lele akr otar ab ab. ^{† 21.5} Esayi 62.11; Zakari 9.9. Eke eb ebu nyam uyu gbaŋkɔ kpeteŋ yɔw af, ke ow el erm es ey lele es is ab e meny ewr. ^{† 21.8} Eb ebu eke wel b'elum a ec'ów eke wel bi kok in ec'obr eci (2 Éb Ebu 9.13). ^{† 21.9} Tasi em a, *Hosana* e nyandre el òw elum ey abu. Selu 118.25-26. Wel bi dad odad na kɔklm owi em. Pak ec'es gbegbl e legŋ a, wel b'oc egŋ ej eb etu a ek'am ow Jerusalem a. ^{† 21.12} Jete titŋn esel a b'eb usu im esel ec'os a itŋn Nyamel gbèl ab em ec'os ab ab, yec'etŋ ke -l'etu -li sɔg wus labm, ke -l'ap ob yeji. Mindey tasi ek'el egb wawr ec'a, ob ol ij esel a b'ot ɔŋ usu im esel a ol iju. -Li b'ok mob a an em afŋn es. ^{† 21.13} Esayi 56.7. ^{† 21.15} *any iti owi*: ow elm án olu a cɛ eke Jesu ogŋ a e low elm any iti owi, kɔ li yeb ány eflu lele akr kpece esel ab ok Nyamel ab em. Low na, Jwifel eci low yegm esel eci ol a édjn.

em dad ese: «Anygbel él David e **lilaw** eci!» Erm ebl el, ¹⁶etj -li dad Jesu nine: «Kɔ am iri odad a eke -n'am dad ab ee?» Jesu dad el nine: «Eε, m'am iri kɔ legj kaka awlmn Nyam Lel em ec'odad na ek'el: *Kok elel eke toj etuey lele ey meny nənym ab bɔbɔ yeji kɔklm'j ab ee?*»[†] ¹⁷Etj l'elu wel es l'ey ɔkm eb ab em, n'im Betani l'eru.

Jesu ofn babm ikj nyam
Mark 11.12-14, 20-24

¹⁸Legj b'enj akr af ec'ibribri fafa a, eke Jesu am ewl ow eb ab em a, namn ow'r sos. ¹⁹L'ekn babm ikj nyam[†] ek'inym es ejagb saw etj n'im l'ey ow ec'ew a; gbekɔ n'ejnjm ob kaka ek'ow elm suw a ce. Li dad babm ikj a nine: «Legj kaka k'ow ɔsum liy ij!» Krekj wanci ab af ce babm ikj a inym es uw es. ²⁰**Jam** esel a b'ekn ebén a, low iti el any afjn es, etj -n'am ibrm Jesu -l'ese: «Kɔ ayaf etj babm ikj na inym es krekj uw es ee?» ²¹Jesu dad el nine: «Low nawre m'am dad ɔny: eke ɔnyun ɔmn etj bəbar anm ɔny em a, ɔtur eke ki kokr low na eke mi kok babm ikj na a. Ow elm low na ɔny ce, kɔ ɔtur yeji eke ki dadr ligigl na ese: “Ngboj aja, ke ím ey okij em,” etj ow b'ow el. ²²Eke ɔnyun ɔmn, b'ow ɔjan low fej eke b'ow ibrmn Nyam ɔcunj em a.»

Jesu ec'abusu ɔny
Mark 11.27-33; Luk 20.1-8

²³Jesu ewl ow **Nyamel** gbèl a e gbugn a etj am yegm agj low. **Egb** waw esel egbel lele Jwifel ec'agj ekpekp ab ab ow ɔnj'n etj am ibrm'n ese: «Kɔ bogj ec'abusu em bi kok ów amua ee? Etj kɔ bwo b'ɔnj'j ow e kok ec'abusu ee?» ²⁴Jesu dad el nine: «Em yeqj m'am ow m'ibrm ɔny low nyam ce; eke dadr'm a, em yeji mi b'ow mi dad ɔny abusu yec'ém eke mi bi kok ów amua a. ²⁵Kɔ bwo ɔnj Jan abusu ow ok agj mij nuj ee? Kɔ Nyam oglog agj ee?» Etj ow ew el ów es atar el ɔfr etj -n'am dad -l'ese: «Eke si dad eke Nyam ɔnj'n abusu l'ow, li b'ow l'ibrm ey l'ese: “Kɔ bla sosiem etj ubmn in nawre ee?” ²⁶Etj eke si dad eke agj ɔnj'n abusu l'ow yeji, ow it eke si k'ony dedeku a e muru, aŋke tasi em a, agj a fej b'oc Jan ese **kokoba** ɔb es af.» ²⁷Etj sica -li dad Jesu nine: «S'uwm any.» Etj Jesu yeji dad el nine: «Eke ow el eben a, em yeji mi k'ow mi dadm ɔny abusu yec'ém eke mi bi kok ów amua fej a.»

Ey yony a e lís eci nyandre em odad

²⁸Jesu usr af dad nine: «Kɔ ayaf am əkanin low na ee? Egj nyam ɔny ey yony. Legj nyam, li dad iy kpekp a nine: “Em jim, yefenyna ìm ɔgm

[†] **21.16** Selu 8.3, Septant em ec'odad eke wel oc. [†] **21.19 babm ikj nyam:** Babm ikj b'efi gbuŋ ke suw ám ok'r ɔkm. Tasi em a, eke suw anj'n em, ke l'efi ñ. Babm ikj na eke suw iy em gboj ke ey anm em a, bəbm agj enyembri yony yony esel ese Jwifel ec'es ewel ab af.

kok juma.” ²⁹Li dad nine: “M’iim”, gbekɔ ow b’injn ebr a, l’itjn odad ebl etj n’im ɔgm a. ³⁰Odad nyam a ce, iy es a dad ok jam es a. Iy a dad es nine: “M’ow m’im,” gbekɔ n’iim. ³¹Agŋ yony na, bogŋ ec’anake kok es ec’erur ab ee?” -Li dad nine: «Iy kpekp a.» Etj Jesu dad el nine: «Low nawre m’am dad ɔny: **wus** labm eb esel lele afacyɔw ab b’ow ikŋ ɔny anym Nyam e **gbrengbi** usu a. ³²Tasi em a, Jan mij ok nuŋ es ow ɔny ogŋ low nenyembri nyam e yegm eci, etj ubmn in nawre; gbekɔ wus labm eb esel lele afacyɔw ab ub’r nawre. Etj emeney ów amua bɔbɔ ek’ekan a yeji, itjnmn erm em ubmn in nawre.»

Viny ɔgm e juma kok esel ejagb eci odad nyandre em
Mark 12.1-12; Luk 20.9-19

³³«Irir nyandre em odad ejeci na: legŋ nyam, ɔgm es nyam ewl **viny** in ec’ɔgm a. N’awŋ lakp l’elul em, li kok usu eke wel k’ifi egb ey ab es, etj li kok usu gege eke wel k’aniŋ ɔsu ɔgm a.[†] Etj l’oc egb ɔgm a l’abul ɔgm juma kok esel etj l’eb ejagb n’im usu. ³⁴Eke egb ub e lakpo ow a, l’erm in ec’abu élum esel a im ɔgm juma kok esel a ogŋ eke li k’εjn in ec’egb eke k’εbm’ a. ³⁵Ogm juma kok esel a ɔny in ec’abu élum esel a, or nyam, ibi yec’a, etj nyahan em ec’a, -l’ibi ow mebn em. ³⁶Sica ɔgm es a erm in ec’abu élum esel a im nɔnɔ em akm krekrɛ em ec’a, kɔ ɔgm juma kok esel a kok el low nyam ce. ³⁷Ow e jam a, l’erm in ec’iy a etj n’am tutr l’ese: “-Li b’ow -n’ɔny em jim ec’élum.” ³⁸Gbekɔ eke ɔgm juma kok esel a ekn iy a, -n’am dadarir el ɔfr em -l’ese: “Kin egŋ a eke godo godo b’ow el aja ij es a! S’imn, s’ibir ir ke egb ɔgm a él ey eci!” ³⁹-N’ɔny iy a, -l’oc -n’im -l’owl ow ɔgm a e lakp jam a etj -l’ibi ow.»

⁴⁰Jesu ibrm el nine: «Etj sica legŋ eke egb ɔgm es a b’ow ow a, bla lowi li b’ow li kok ɔgm juma kok esel ab ee?» ⁴¹-Li dad ow nine: «Agŋ ibiu amua ec’a, sɔrŋ ikŋ k’ow anm em, li b’ow l’ibi wel, l’eb ɔgm a l’abul ɔgm juma kok esel ejeci. Eke egb ub e legŋ a b’ow ow a, wel b’ow ɔŋ’n in ec’egb ek’it a.» ⁴²Etj Jesu dad el nine: «Kɔ awlmn legŋ kaka Nyam Lel ec’odad eke dad ab ee?

Lebn a eke êl us esel a oc ɔwl a,
ewl el êl lɔy em e lebn tasi.

Na low ek’aniŋ Nyam ogŋ ow
ke el low sɔbɔ ey ec’any af.»[†]

⁴³Jesu ign af dad nine: «M’am dad ɔny, na sosiem wel b’ow eb ɔny Nyam e **gbrengbi** usu a abu em ɔŋ εbr nyam ec’agŋ a eke b’ow kok ow e low a. [⁴⁴Agŋ eke b’ow ey lebn na af a, b’ow kikn es, etj egŋ feŋ eke lebn a b’ow ey af a, b’ow piplm em el siflefl.]»[†] ⁴⁵**Egb** waw esel egbel lele

[†] **21.33** Èkn Mark 12.1 ec’akr otar a. [†] **21.42** Selu 118.22-23. [†] **21.44** Matie eci siləl esig oglog em a, wel éŋnm sodad ek’aniŋ ob na [...] ec’araŋ em a. Èkn Luk 20.18.

Farisiel ab iri Jesu eci sodad a, etj -l'uw any eke ow am dad el ec'odad.
 46-N'am ɔl akunda yec'ɛm eke -li k'edjn Jesu, gbekɔ -n'am uru dedeku a,
 anke agŋ̊ amua b'oc Jesu esɛ **kokoba** ɔb es af.

Mebi ec'ɛs gbegbl ec'ob ij a eci nyandre ɛm odad
Luk 14.15-24

22 ¹Emeny Jesu oc nyandre ɛm odad am dad ok agŋ̊ a ek'ow low iri
 em a. N'am dad wel l'ese: ²«Kin Afr eci **gbrengbi** usu a ec'elel eke
 anŋ̊: es ɛw es nyam kok ob ij, jim e mebi ec'ɛs gbegbl a eci. ³L'erm in eci
 juma kok esel a im eke k'ɛsŋ̊ agŋ̊ a eke l'ew abu ob ij na ec'a, kɔ -l'egŋ̊
 -l'owm. ⁴Emeny l'erm juma kok esel ejeci etj li dad wel nine: “Dàdr agŋ̊ a
 eke m'ew abu a: Sica wel iny ob ab ij, wel ibi em eci sed a, mindey sɔbɔ feŋ̊
 iy neny. Òwr mebi a ec'ɛs gbegbl a ec'ob ij ab ɛm!” ⁵Gbekɔ agŋ̊ a eke wel
 ew abu a tutrm ow e low etj im el ec'ow em: nyam ec'a, in ec'ɔgm owi em,
 yec'a, in ec'an ɔl owi em; ⁶beb ɔny juma kok esel a, ijr gbre etj ibi el. ⁷Es
 ɛw es a erm ebl: l'erm in ec'ar esel a im ibi agŋ̊ ibiu amua etj etul el ec'eb a.
⁸Sica li dad juma kok esel a nine: “Mebi a ec'ɛs gbegbl ec'ob ij a bebmn ab,
 gbekɔ agŋ̊ a eke m'ew abu a itm. ⁹Ìmn seberŋ̊ ɛm, ke éwr agŋ̊ ek'ɔtur eke
 k'ɛŋ̊jan a abu ob ij a eci.” ¹⁰Juma kok esel a im seberŋ̊ ab ɛm, as agŋ̊ a feŋ̊
 eke -n'am ɛŋ̊ a luku, amamn lele eyŋ̊ ab, etj es gbegbl usu a agŋ̊ iy gbɔŋ̊.

¹¹Es ɛw es a ey akŋ̊ eke k'ɛkn agŋ̊ a eke wel im ot ow a, etj l'ekn egŋ̊
 nyam ek'ewm es gbegbl a ec'ob sos. ¹²Li dad ow nine: “Lawl, kɔ ayaf eyr
 akŋ̊ aŋ̊a, etj ɛwm es gbegbl a ec'ob sos ee?” Egŋ̊ a yewal tiŋ̊. ¹³Etj es ɛw
 es a dad juma kok esel a nine: “Àwŋ̊ in sabu lele akr ab, ke ócr ɔwal il
 gbeŋ̊ ncebn ab ɛm. Yogŋ̊ anake ɔŋ̊ iŋ̊ lele an ɛm sasagr ab b'ow anŋ̊ a.”
¹⁴Jesu igŋ̊ af dad nine: «Tasi ɛm a, wel ɛw nɔnɔ abu, kɔ tel ce wel sɔsum
 ot.»

Kɔ wel sɔg wus labm ee?
Mark 12.13-17; Luk 20.20-26

¹⁵Sica ow ɔŋ̊ **Farisiel** a im ut asre. -N'am bebmn elel eke -li k'uk Jesu meb
 ke -n'ɔny ow odad ebl em. ¹⁶Ow b'uwr a, -l'erm el e **jam** esel ab ɛm ec'agŋ̊
 beb lele **Erɔd** ec'ogog ec'agŋ̊ ab im dad Jesu nine: «Low yegm agŋ̊ es, s'u
 any eke ŋ̊ bi dad low nenyembri nyam: Nyam ec'elel eke am ibrm eke si
 k'iir eb a, bi yegm ow ec'ejagb a kpɛŋ̊. Ónym egŋ̊ kaka e muru; ŋ̊ ec'a, agŋ̊
 a feŋ̊ el agŋ̊ nenyembri nyam. ¹⁷Dàd ey yec'ek'am tutr odad na af a: kɔ ey
 ec'ol ab ɛm abusu eru es eke si ki sɔg wus labm s'ɔŋ̊ Sesar ee?»[†] ¹⁸Gbekɔ

[†] 22.17 Tasi ɛm a, Erɔd ec'ogog ec'agŋ̊ lele Farisiel ab fr̊irm. Erɔd ec'agŋ̊ a b'erur Rom eyŋ̊
 ec'ɛs ɛw a, etj -li bi tutr ek'ow it eke wel ki sɔg wus labm. Farisiel bi tutr eke Nyam anake
 el ec'eb ebu a; ke sɔg wus labm ɔŋ̊ Sesar a, ow am yegm eke wel am eb in ec'ɛs ɛw a, ke
 igŋ̊ Nyam ec'a elu es. -Li tutr ek'ow ɔtu eke k'is gbre eyŋ̊ eyŋ̊ Israel eb ɛm.

Jesu uw el eci sow tutr eŋŋj ab any, etŋj li dad wel nine: «Enyembri yony yony esel, kɔ bla sosiem etŋj am ukr'm meb ee? ¹⁹Yègmn'm os a eke wel b'oc sɔgr wus labm a.» -Loc os deŋ nyam -low -li yegm ow, ²⁰etŋj Jesu ibrm el nine: «Mèny ewr na lele nin na eke wel nɔn os na af a, bwo ec'egŋj ec'ow el ee?» ²¹-Li dad nine: «Sesar eci.» Etŋj Jesu dad el nine: «Eke ow el eben a, ke ɔŋŋ Sesar yec'ek'el Sesar ec'a, ke ɔŋŋ Nyam yec'ek'el Nyam ec'a.» ²²Eke -l'irir odad a, low iti el any afŋŋ es, etŋj -l'elu ow es -n'im.

Luw em anŋ igb

Mark 12.18-27; Luk 20.27-40

²³Legŋj a ce, **Sadusiel** bəb ow eŋŋ Jesu. (Ke Sadusiel anake bi dad ese luw em ann igb in annm a.) -N'am ibrm Jesu low na ²⁴-l'ese: «Low yegm agŋj es, kin Mois ec'elel eke dadr: *Eke egŋj nyam uw etŋj l'ewm ey a, ow it eke lisijim k'ebi iŋŋyɔw a ew ey in ab ew'r nin es.* [†] ²⁵Kin ey em ec'agŋj lisijimel lɔbŋj e low ek'εŋŋ: likpekp a ebi yɔw, ewm iy kaka toŋ etŋj l'uw. Eke l'ewm iy a, l'elu lisijim iŋŋyɔw ab es. ²⁶Lisijim yony em a yeji eben, nyahan em ec'a yeji eben; etŋj el lɔbŋj mum ec'a, ow el eben. ²⁷Eke el feŋ -l'uwr a, yɔw a yeji uw. ²⁸Sica legŋj eke agŋj ek'uw a b'ow igb luw em a, agŋj lisijimel lɔbŋj a, bwo ec'egŋj anake yɔw a b'ow el in ec'ab ee? Aŋke el feŋ -l'ebi ow, ow el el e yɔw!»

²⁹Jesu dad el nine: «Ony, ek'am irmn, aŋke uwmn Nyam Lel a eke wel nɔn a ab any, etŋj Nyam ec'abusu a yeji uwmn any. ³⁰Tasi em a, legŋj ek'agŋj ek'uw a b'ow igb a, egŋj lele ɔyɔw ab k'ow ebirm okm es ij, kɔ -li b'ow -l'ir eb ese elel eke **afr** erm esel anŋŋ afr ab af. ³¹Yec'a eke k'el agŋj eke k'igb luw em a, kɔ awlmn legŋj kaka low yec'a eke Nyam dad ony ab ee? Li dad nine: ³²*Em m'el Abraham e Nyam, Isak e Nyam, lele Jakɔb e Nyam ab.* [†] Etŋj Jesu usr af dad nine: «Kɔ agŋj ek'uw a e Nyam li k'el ee? Njaŋ, l'el agŋj ek'uw ke anŋj owr a e Nyam.» ³³Eke dedeku a iri low na a, ow or el.

Ol ab em eci ligbel tasi a

Mark 12.28-34; Luk 10.25-28

³⁴Eke **Farisiel** iri eke Jesu abl **Sadusiel** neny es odad ebl em a, -l'ut asre. ³⁵Etŋj el em ec'ol e **low** yegm es gbel nyam erur eke k'ebm Jesu. Librm ow nine: ³⁶«Low yegm agŋj es, kɔ ol a feŋ em e ligbel el bogŋ ec'ee?» ³⁷Jesu dad'r nine: «*B'ow erur Asŋj Kɔtɔkɔ n̩ e Nyam n̩ ec'erm feŋ em, n̩ ec'abŋ feŋ em, lele n̩ e tutr pupukpaŋ ab.* [†] ³⁸Na anak'el ol ab em e ligbel

[†] 22.24 Ol Okn 25.5-6. [†] 22.32 Okn Ok 3.6. Abraham, Isak lele Jakɔb ab uw ow ij akpo ekŋ yen yen sakp yen gbuŋ etŋj Nyam am dad Mois odad na. Bɛbmn Luk 20.37. Ow am yegm eke Abraham, Isak lele Jakɔb ab a, eke -l'uwr yeji, -n'anŋ owr etŋj legŋj nyam -li b'ow -l'igb luw em. [†] 22.37 Ol Okn 6.5.

lele ow eci tasi ab a. ³⁹Etj kin yony em ec'eke akpl ot krekré ec'ab es: *b'ow erur egn kaka fej ese η obi η obi af.*[†] ⁴⁰Mois ec'ol a fej lele **kokoba** ob esel eci low yegm ab ab anj ol yony na em.»

Mesi a lele David ab e low
Mark 12.35-37; Luk 20.41-44

⁴¹**Farisiel** as luku etj Jesu am ibrm el low na: ⁴²«Tutr eke ɔny Mesi a e lís el bogj ec'ee? Bwo e lilaw eel ee?» -Li dad ow nine: «L'el David e lilaw.» ⁴³Jesu dad el nine: «Etj kɔ sica ayaf David ek'Abj Lala nyimn a ɔtu esj'n “Es Kɔtɔkɔ” ee? Ke David dad nine:

⁴⁴ Es Kɔtɔkɔ Nyam dad em Es Kɔtɔkɔ nine:

Òw sig es em e lidr abu af

toj bake m'ót η ec'efnu a m'ok η ec'akr ew.[†]

⁴⁵Eke sica David b'esj'n “Es Kɔtɔkɔ”, ke ayaf Mesi a ɔtu eke k'el David e lilaw ee?[†] ⁴⁶El em ec'egn kaka ɔtum pigm neny dadm odad nyam coco yeji, etj ow e legn a etj a, egn kaka úsm ibram'n low ij.

Kì kokr ese Farisiel lel ol e low yegm esel ec'ab af
Mark 12.38-39; Luk 11.43-46; 20.45-46

23 ¹Sica Jesu am dad bieku a lel in e **jam** esel ab ab ese: ²«Wèl abul ol e **low** yegm esel a lele **Farisiel** ab ab Mois ec'ol a ec'akr otar. ³Ow sosiem èlumn el, ke kókr low yec'a eke -li bi dad ɔny a, gbekɔ k'èbr el ec'es an a e lakr, aŋke low a eke -li bi yegm agn a, -li kokmn. ⁴Ow b'el èrekp leg leg eke -li b'awj -l'itm agn ɔbi af, kɔ el obi em a, -l'egnjmn -l'ocmn abuli em -l'eluamn agn abu uyum serekp leg leg amua. ⁵El ec'ow fej e kok em, -li b'erur ek'egn ki ler el. Ow em a, Nyam odad a eke -li b'oc -l'uucu el e sos a, b'ew low agbr em. Etj emen yel eci mob af ew a ec'enyeembri a eke -li bi gigj a yeji b'ar es afjn es.[†] ⁶Ek'ow el ob ij ec'es gbegbl em yeji, -li b'erur susu amamn, etj **Nyam** nuŋ igj susu a, -li bi dogjn mækpn anym es; ⁷-li b'erur eke dedeku em wèl k'esiŋ el èlum em, etj emen -li b'erur ek'agn k'esiŋ el “Low yegm agn es”.[†] ⁸Gbekɔ ɔny, k'òŋn agn k'esiŋ ɔny “Low yegm agn es”, aŋke egn nyam coco ce bi yegm ɔny low etj ɔny fej eel agn lisijimel ɔfr. ⁹Wus af aŋa, k'esiŋ egn kaka ey “Es”,

[†] 22.39 Ob Ap 19.18. [†] 22.44 Selu 110.1. [†] 22.45 Jwifel am eku Mesi a eke k'el egn ow ese Mois af ke sɔg el Rom ec'es ew a ec'abu em (Ol Òkn 18.15). Jesu am yegm el eke Mesi a b'ow el egn ke l'él Nyam yeji. [†] 23.5 Nyam nuŋ igj em, Jwifel amamn bi non Mois ec'ol a ok ndey lel em ok meb oc ucu anyafr, oglog ucu nemn abu (Òkm Ok 13.9,16; Ol Òkn 6.8; 11.8). -Li b'oc ob ese truku ec'enyeembri af -lew el eci mob af ew a ec'esr em a, el eci sol a ec'ɔkn sosiem eci (Awl 15.37-41; Ol Òkn 22.12). Nyam erur eke agn ki kok ebén kɔ Farisiel ec'a, -li b'ew low agbr em yec'etj ke agn úw any eke -li b'igj Nyam nuŋ -l'akm agn ejeci.

[†] 23.7 Jwifel ec'ol em a, eke am esj'n egn el'el low yegm agn es a, ow it eke ki dad ese “Low yegm agn es” èlum sosiem. Eke ow elm ebén, b'ow ejn abr enym tuɔtuɔ.

anjke egŋ̊ Es nyam coco ɔnyn, in a ek'anj afr a. ¹⁰Etj emenye k'ðjŋ̊ egŋ̊ k'ɛsŋ̊ ɔny “Es Ew Es”, anjke Es Ew Es nyam coco ɔnyn, in l'el **Mesi** a. ¹¹Ow it ek'ony em ec'egŋ̊ ligbel a k'él ɔny ec'ob oc ɔŋ̊ es. ¹²Egŋ̊ eke b'ow igbl'1 in sosi ogŋ̊ a, wel b'ow is'r es, gbekɔ egŋ̊ eke b'ow is es a, wel b'ow igbl'1 ogŋ̊.»

**Jesu am ɛdŋ̊ ol e low yegm esel lele Farisiel ab ec'enyembri yony yony owi a
Mark 12.40; Luk 11.39-52; 20.47**

¹³ «Ol e low yegm esel lele **Farisiel** ab, ɔny agŋ̊ enyembri yony yony esel, gbre él ɔny eci! Anjke b'abal Afr eci **gbreŋgbí** usu a e lisany a agŋ̊ ec'any af. ɔny obi òkmn em etj agŋ̊ a eke b'erur eke k'ok em a, égjmn -l'okmn em. [14]† ¹⁵ Ol e low yegm esel lele Farisiel ab, ɔny, agŋ̊ enyembri yony yony esel, gbre él ɔny eci! Anjke b'ecar mij af eci, wus wewe af eci imn susu feŋ̊ eke k'εŋjan egŋ̊ nyam coco eke k'us ɔny jam; eke b'εŋjan in a, bi kokar ir l'ot gbre ij usu ec'egŋ̊ es sakp yony l'akm ɔny.

¹⁶ Nyimn esel ek'any efl, gbre él ɔny eci! ɔny bi dadr esre: “Ek'egŋ̊ nyam ij neny **Nyamel** gbel a e nin em, ke n'anm neny ij ab em; kɔ eke l'iij neny sika a ek'anj Nyamel gbel ab em a e nin em, ke n'anj neny ij ab em.” ¹⁷ ɔny anyamb agŋ̊! Ány eflu! Kɔ bogŋ̊ ec'ob anake ɔny any ab ee? Sika a, kɔ Nyamel gbel a eke b'ɔŋ̊ sika a ɔny any ab ee? ¹⁸ Emenye bi dadr yeji esre: “Ek'egŋ̊ ij neny **egb** waw usu e nin em, ke n'anm neny ij ab em; kɔ eke l'iij neny ob ap a ek'anj egb waw usu a e nin em a, ke n'anj neny ij ab em.” ¹⁹ Ány eflu! Bogŋ̊ ec'ob anake ɔny any ab ee? Ob ap a, kɔ egb waw usu a eke b'ɔŋ̊ ob ap a ɔny any ab ee? ²⁰ Egŋ̊ ek'am ij neny egb waw usu a e nin em a, am ij neny egb waw usu a lel ob feŋ̊ ek'anj egb waw usu ab ab e nin em. ²¹ Egŋ̊ ek'am ij neny Nyamel gbel a e nin em a, am ij neny Nyamel gbel a lele Nyam ek'ir em ab ab e nin em. ²² Egŋ̊ ek'am ij neny afr e nin em a, am ij neny Nyam e ləkpn a lele Nyam eke sig es af ab e nin em.

²³ Ol e low yegm esel lele Farisiel ab, ɔny agŋ̊ enyembri yony yony esel, gbre él ɔny eci! Anjke b'ɔŋ̊ Nyam ɔny ec'ob ek'ewal a eci sakp lew em toŋ̊ mob sɔsŋ̊ ob ab yeji,† gbekɔ b'igŋ̊ low yegm amamn a ek'el ol a ec'a elul es, ese jej ok nyim nyim, sɔrŋ̊ ikŋ̊ lele neny nyam ij ab. Ke tasi em a, low na anake wel ki kok a, ke ow e likpr a yeji, wel k'igŋ̊ elum es. ²⁴ Nyimn esel ek'any efl! B'ɔsr mij es eke k'ɔnyn kpikpi ek'anj em a ocr es,† kɔ

† **23.14** Matie eci silel esigbeb em a, wel ejŋ̊ akr 14. [Ol e low yegm esel lele Farisiel ab, ɔny enyembri yony yony esel, gbre él ɔny eci! B'ufjŋ̊ ejnyɔw eb es, etj bi kokr nyandre ɔfur Nyam ɔnjŋ̊ yec'etj ke wel ót ɔny agŋ̊ amamn. Na sosiem anake ɔny e jej ok a b'ow ew tuatuɔ a.] † **23.23** Mois ec'ol a b'ibrm eke egŋ̊ ek'ɔŋ̊ Nyam wus juma eke wel kok a ec'egb a eci sakp lew em (Ol Òkn 14.22; Ob Ap 27.30), kɔ Farisiel b'oc ol na ew low agbr em, toŋ̊ ke -l'ot egb ek'itm yeji -l'ok em. † **23.24** Tasi em a, Jwifel b'ekn mɔyu ese sikpl ec'ob af (Ob Ap 11.20-23). Farisiel b'ɔs ob feŋ̊ ek'el mij ob iy eke -li b'egŋ̊ ab es yec'etj ke -li k'ɛmnmn lɔyu. Eke -n'ɛmn a, -li bi turtr eke -l'uwm anŋ̊ Nyam ec'any af ij.

b'eman gbaŋkɔ kedebnam! 25 Ol e low yegm esel lele Farisiel ab, ɔny agj enyembri yony yony esel, gbre él ɔny eci! Aŋke ɔny e mij kpɔk lel ɔny e kpokpo ab ab e jam jam a, b'etn̄ es, kɔ ow e lokm a, ów ejn̄ b'iy em: sos es ɔny anm ɔny em, b'erurir ob ɔny toŋ él ɔny mil. 26 Farisiel ek'any efl, tètŋ̄ mij kpɔk a e lokm ab es ye, etŋ̄ ow e jam jam a yeji b'ow ayl.

27 Ol e low yegm esel lele Farisiel ab, ɔny agj enyembri yony yony esel, gbre él ɔny eci! Aŋke ɔny b'otr suwɔmu eke wel ufur es;[†] ow ec'af a b'akpl, kɔ ow e lokm a, agj ek'uwan ec'ew lele kpɔtɔm owi ab b'anŋ̄.

28 Ebén nyam coco ɔny yeji, sos af a, bi yegmn agj ek'ijr neny nyam Nyam ec'any af, kɔ ɔny e lokm a, ów enyembri yony yony lele ów ejn̄ ab iy em gboŋ̄.

29 Ol e low yegm esel lele Farisiel ab, ɔny agj enyembri yony yony esel, gbre él ɔny eci! Aŋke bi kokr **kokoba** ɔb esel eci suwɔmu a akpl, etŋ̄ b'ijr mewl neny nyam esel ec'ab af, 30 etŋ̄ bi dadr esre: “Blel ey lagŋ̄eleg ab em s'anŋ̄ ana, ke blel neny okrm ey af s'ibim kokoba ɔb esel a.” 31 Ebén a, ɔny obi em uwār ɔny sosi any eke eel agj a ek'ibi kokoba ɔb esel a ec'alaw. 32 Sica ɔny ec'a, abu ánŋ̄ ɔny em! Uwarir low yec'a eke ɔny lagŋ̄eleg ɔb nuŋ̄ a! 33 ɔny morŋ̄ kpu ec'eb amua, ayaf ɔtur eke k'ánmn gbre ij usu ee? 34 Na sosiem kin, m'ow m'erm kokoba ɔb esel, agj nuŋ̄ em ɔny esel lele low yegm esel tasi ab ɔny ogŋ̄. ɔny b'ow ibir bəb, ewr bəb ol likŋ̄ af. ɔny e **Nyam** nuŋ̄ igŋ̄ usu a, b'ow ɔɔr bəb say em, etŋ̄ b'ow ogŋ̄ el es eb eb em. 35 Ow em a, b'ow ejn̄ low enyembri nyam esel eci low nuŋ̄ a eke wel kok a ec'abr enym ek'it a. Ow ɔb nuŋ̄ neny nyam es Abel eci low nuŋ̄ a eke wel kok ab em, etŋ̄ ow im toŋ̄ edŋ̄ nuŋ̄ Zakari Baraki jim ec'ab em. Ibir ir egb waw usu a lele **usu** lala ab ab ec'araŋ̄ a.[†] 36 Low nawrē m'am dad ɔny: ów ejn̄ a ec'abr enym a ek'it a b'ow ey yefenyna ec'agj a e nuŋ̄ af!»

Jesu am dad Jerusalem eci es ufŋ̄ owi

Luk 13.34-35

37 «Jerusalem Jerusalem, ñ eke b'ibi **kokoba** ɔb esel ke b'or agj eke Nyam b'erm ow ñ ogŋ̄ a mebn em a! Sakp abi m'erur eke mi k'as ñ ec'ey luku em e lis, ese elel eke ñgɔs ey lis b'as in ec'ey luku ñw éw ab af, etŋ̄ égjm! 38 Ow sosiem kin, **Nyam** b'ow digŋ̄ ɔny ec'akŋ̄ a selu es foŋ.[†] 39 Tasi em m'am dad ɔny: k'ow eknmn'm toŋ̄ ba ke legŋ̄ a ow; yogŋ̄ anake b'ow dadr esre: “Ke Nyam édŋ̄ egŋ̄ ek'am ow Es Kɔtɔkɔ e nin em a ɔwṛɔ a!” »[†]

[†] 23.27 Lakpo feŋ̄, gbuŋ̄ ke Pak éy Jerusalem a, agj b'ufur suwɔmu a, ow yegm usu im esel a eke k'itŋ̄nm abu. Eke -l'iŋ̄ abu, ke -l'uwm anŋ̄ Nyam ec'any af neneŋ̄ gber nyam eci, etŋ̄ ow k'ow ɔɔm el abus -n'anmn es gbegbl ab em ij. [†] 23.35 Abel lele Zakari ab usr agj a feŋ̄ ek'eknm low ke wel ibi a usu Ebre em e Bibl ab em, aŋke -l'el agj krekre lele es abal el ab ek'eknm low ke wel ibi. Bibl na edŋ̄ nuŋ̄ Ów e Wel Nɔn e lel em; ow elm Malaki em. Nuŋ̄ ñb 4.8; 2 Ów e Wel Nɔn 24.20-22. [†] 23.38 Jeremi 22.5. [†] 23.39 Selu 118.26.

Nyamel gbəl a e ɔnɔŋ
Mark 13.1-2; Luk 21.5-6

24 ¹Jesu ey ɔkm Nyamel gbəl ab em etŋ aam. In e **jam** esel a im εŋn'n eke ki yegm'n Nyamel gbəl a ec'elel eke wəl usr a. ²Jesu ɔdu odad eb etŋ am dad el ese: «Am ekan ów amua feŋ ee? Low nawrε m'am dad ɔny: aŋa lebn kaka k'ow usrm lawl lebn af anm, feŋ b'ow er ok wus.»

Lεŋj es abal el e gbre a
Mark 13.3-13; Luk 21.7-19

³Eke Jesu sig es **Olivie** lafeny af a, **jam** esel a im εŋn'n in sɔny em etŋ am ibrm'n ese: «Dàd ey o! Kɔ bogŋ legŋ iy low na b'ow ey, etŋ bogŋ eci meny ewr b'ow yegm ŋ e mowrer lele wus na e nuŋ edŋ ab ee?» ⁴Jesu dad el nine: «Èwr erm! Kì yebr egn k'irmn ɔny. ⁵Tasi em a, agŋ nɔnɔ b'ow ow em e nin em dad ese: “Em **Mesi a**”, etŋ -li b'ow -l'irmn agŋ bubute. ⁶B'ow irir ar ek'am ey aŋa e likekr lele ar owi eke b'ow ey akpoj a ec'amani ab; kì yebr erŋn k'ɔny ɔny. Ow it ek'ow amua k'ey, kɔ ow k'elm wus na e nuŋ edŋ. ⁷Tasi em a, ebr nyam ec'agn b'ow im εŋj ebr ejeci nyam ogŋ ar; es εw nyam b'ow im εŋj es εw ejeci nyam ar ogŋ eci; lek b'ow ey etŋ wus b'ow umu susu susu af. ⁸Ów amua feŋ b'ow ew ese iy ɔny eci dudu krekre ab af.

⁹Ow sosiem agŋ b'ow ot im ɔny gbre ijr eci etŋ -li b'ow -l'ibi ɔny. Em sosiem ebr ebr a feŋ b'ow ifn ɔny. ¹⁰Etŋ ow e legŋ ab em a, agŋ nɔnɔ b'ow irmn el ec'ɔmn; -li b'ow -l'ejurir etŋ -li b'ow -l'ifanin el ɔfr yeqi. ¹¹Etŋ emeny **kokoba** ob esel ayadŋu nɔnɔ b'ow ok ɔkm etŋ b'ow irmn agŋ nɔnɔ. ¹²Low ɔnɔŋ kok b'ow εŋy eb es ton ke agŋ beb ec'erur ek'ɔny a írm. ¹³Gbekɔ egn eke b'ow inym es kikri ton ow e nuŋ edŋ em a, b'ow εŋj sel. ¹⁴Wel b'ow ob **gbreŋgbı** usu a ec'Amani Mamn na wus na nimum af, yec'etŋ ke ebr ebr a feŋ iŋ daŋku; ke sica ow él ow e nuŋ edŋ goŋ.»

Musue ob iy
Mark 13.14-23; Luk 21.20-24

¹⁵«Sica b'ow ekan ob yec'a eke wəl b'εsŋ “Musue ob iyr” eke **kokoba** ob es Daniel dad ow ec'odad a.[†] Wel b'ow εw'r usu lala a. (Ke egn eke b'ow awl ów amua a, íri senyn senyn!) ¹⁶Ke kpekl̄ agŋ a eke b'ow anŋ Jude wus af a, ow akpl ke -l'uru es -n'im mafeny em; ¹⁷egŋ eke b'ow anŋ in ec'él af e lef eb usu a,[†] k'úsm es εym aŋj ocm ob; ¹⁸etŋ egn eke b'ow anŋ ɔgm a, k'éwlm iim jam ocm in e mob af εw a ij. ¹⁹Segŋ amua b'ow εw

[†] 24.15 Daniel 9.27; 11.31; 12.11. [†] 24.17 Jwifel e mel eke b'us a, ow ec'af a b'εw pte. -Li b'anj yogŋ -l'eb sel.

tuɔtusɔ molok ab lisel lel el ek'am ɔŋ ey meny ab ab eci. ²⁰Nyam yec'etj ke es uru ikŋ na k'eym nyam es us em, oglog **neneŋŋ** e legŋ!
²¹Tasi em a, ow e legŋ ab em, *gbre ij a b'ow ew tuɔtusɔ afjn es. Ow b'ow akm gbre ij feŋ eke wel ekn wus e nuŋ ɔb em toŋ ke k'it yefenyna ec'a.*[†] Legŋ kaka, gbre ij ikŋ na k'ow anm ij. ²²Etj blel Nyam egŋm isrm segŋ amua em, ke egŋ kaka blel ɔtum anm owr. L'isr segŋ amua em agŋ a eke li sɔsum l'ot a sosiem eci. ²³Eke batj egŋ nyam bi dad ɔny ese: “Èkan, Mesi a anŋ aŋa!” oglog: “N'anŋ yogŋ a!” k'ùbr egŋ a nawre. ²⁴Tasi em a, mesiel ayadju lele **kokoba** ɔb esel ayadju ab b'ow ok ɔkm. -Li b'ow -li kok meny ewr egbel lele ów any iti owi ab agŋ ec'irmn eci, etj ek'ow it yeji, -l'ɔtu -l'irmn agŋ a eke Nyam sɔsum ot a. ²⁵Kin, irir! M'ikŋ anym m'ewar ɔny.

²⁶Eke batj wel bi dad ɔny ese: “Èkan, n'anŋ loj yogŋ!” k'ìmn. Oglog ek'egŋ bi dad ɔny ese: “Èkan, n'am lɔl es aŋa!” k'ùbr ir nawre. ²⁷Ese elel eke afr b'ëŋŋ ke b'ayal yogŋ a eke ligbn b'igb, toŋ ok yogŋ a eke ligbn b'ëru es a, eben eke egŋ ec'Iy b'ow owr ana. ²⁸Yogŋ eke sos megl ugŋŋ anŋ a, yogŋ anake sikaka b'as luku a.»[†]

Egŋ ec'Iy eci mowerer
Mark 13.24-27; Luk 21.25-28

²⁹«Krekŋ eke segŋ ab em eci gbre ij owi a b'oc es a, *ligbn b'ow irm es etj awl yeji k'ow afjn ij, mîlîl b'ow anŋ afr ok wus etj afr ec'abusu owi feŋ b'ow wuwal.*[†] ³⁰Etj sica egŋ ec'Iy e meny ewr a b'ow ey ɔkm afr; *etj wus na nimur ec'ebi ebr a feŋ b'ow ikŋ ɔŋn kok sɔrŋ, -li b'ow -l'ekn egŋ ec'Iy eke b'ow anŋ afr e jru em am ow abusu feŋ lel anygbel ab.*[†] ³¹*Krɔkr gbɛl a b'ow ikŋ, etj li b'ow n'ɔŋ in ec'afr erm esel a im wus na eci ɔy yar ab em as agŋ a eke li sɔsum l'ot a luku; ow b'ow ɔb nuŋ ogog nyam toŋ ogog yec'a.*»[†]

Low yegm eke babm e likŋ a am elu ɔkm
Mark 13.28-31; Luk 21.29-33

³²«Kin low yegm ek'el babm e likŋ a eci eke k'irir: krekŋ eke in ec'ál a b'ew wrɔwrɔ, ke n'am gigŋ ɔpdɔ a, krekŋ b'uwr any eke mewij ow titm ñ. ³³Eben nyam coco, eke b'ekan ów amua ow a, ke krekŋ úwr any eke low a titm, etj ow b'ow ey. ³⁴Low nawre m'am dad ɔny: yefenyna ec'agŋ a feŋ k'ow uwrm uwrm etj ów amua b'ow ey. ³⁵Afr lele wus ab b'ow ec, gbeŋk legŋ kaka em e sodad a k'ow ecm.»

[†] **24.21** Daniel 12.1. [†] **24.28** Akr 28 ec'iri a ew tuɔtusɔ; gbeŋk ek'akr 26, 27 am ayal a, wel stu eke k'iri nene: ese elel eke sikaka éknm sos megl ugŋŋ eke -n'iim ow e saw a (Job 39.30), eben nyam coco agg b'ow ew Krist ec'ow e legŋ a erm. [†] **24.29** Bèbmn Esayi 13.10; 34.4; Ezekiel 32.7; Joel 2.10; 3.4. [†] **24.30** Daniel 7.13. [†] **24.31** Ol Okn 30.4; Zakari 2.10; Nehemi 1.9; Ezekiel 37.9.

Nyam sɔny coco uw legŋ a e nuŋ edŋ ab any
Mark 13.32-37; Luk 17.26-30, 34-36

³⁶ «Gbekɔ́ ów a e legŋ lele wanci ab ab eke b'ow ey a, egŋ kaka uwm any: afr erm esel yeji uwm any, egŋ ec'Iy bɔbɔ́ yeji uwm any,[†] ek'ow elm em Es sɔny coco ce. ³⁷ Low yec'a ek'ey Noe e legŋ ab em a, legŋ ek'egŋ ec'Iy b'ow ow a, ow b'ow el eben. ³⁸ Tasi em a, ow e legŋ a, gbuŋ ke mij gbel a ek'an a eci legŋ ów a, agŋ am ij etŋ am egŋ ese segŋ feŋ ec'ab af. -N'am ebi ɔyw, -n'am ebir el ec'ey ɔyw egŋ torŋ it legŋ a eke Noe ey mijetŋ gbel ab em a;[†] ³⁹ -l'ewm ow e low erm toŋ ow it legŋ a eke mij gbel a an ot el feŋ ab im a. Legŋ ek'egŋ ec'Iy b'ow ow a, eben ek'ow b'ow ecr ana. ⁴⁰ Ow em a, ek'agŋ yony anŋ ɔgm, wel b'ow oc nyam ke wel ígŋ nyam elu es. ⁴¹ Ek'ɔyw yony am bɛbm sos ob iny eci, wel b'ow oc nyam ke wel ígŋ nyam elu es. ⁴² Ósur, aŋke uwmn legŋ a eke ɔny Es Kɔtɔkɔ́ b'ow ow ab any. ⁴³ Irir low na ow ók ɔny es sos em senyn senyn: blel akŋ es b'uŋ ncok e wanci ek'ulu k'ow ab any ana, ke blel n'áng any owr yec'etŋ ke li kí yebm ow epirm eym'n akŋ. ⁴⁴ Na sosiem, ɔny yeji, bɛbmn sos, aŋke egŋ ec'Iy b'ow ow wanci af eke k'ow ɔmnmn a.»

Juma kok es mamm lele juma kok es ɻuŋ ab
Luk 12.41-48

⁴⁵ «Bwo ec'egŋ el juma kok es mamm lele nuŋ em ɔny es ab ee? Kin egŋ nyam eke in ec'es ew es a ɔŋ abusu eke k'ekn juma kok esel ejec'a e lís e low, n'ɔŋ wel ob ij wanci a ek'ow b'it a. ⁴⁶ Ehe él juma kok es ikŋ na eci, eke in ec'es ew es a e mén̄y ewl ow em, b'ow ɔŋjan am kok juma a! ⁴⁷ Low nawre m'am dad ɔny: es ew es a b'ow afl in ec'ob ɔny a feŋ es elul il abu em. ⁴⁸ Gbekɔ́ ek'ow el juma kok es ɻuŋ, li b'ow li dad in ec'erm em l'ese: “Em ec'es ew es a k'ow owm caca.” ⁴⁹ Etŋ li b'ow l'ɔb nuŋ n'am or in e juma em e lawləl a, n'ám ij ke n'ám egŋ, mar egŋ esel ab ab. ⁵⁰ Kɔ́ es ew es a b'ow ewl ow legŋ nyam eke li k'ow n'ɔmn̄m, wanci nyam af eke li k'ow l'uw̄m any. ⁵¹ Li b'ow l'ogŋ juma kok es a[†] ke n'ɔŋ ow ɔnyembri yony yony esel eci gb̄re ij a; yogŋ anake ɔŋŋ iki lele an em sasagr ab b'ow anŋ a.»

Ededyw oto lew a eci nyandre em odad

25 ¹«Afr eci **gb̄rengbi** usu a anŋ ese ededyw oto lew a e low ab af. -L'ot el e mun al a etŋ -l'ok ɔkm -n'aam -l'ɔbr mebi es a.[†] ² El em a,

[†] 24.36 *Egŋ ec'Iy bɔbɔ́ yeji uwm any:* Matie eci silel esig oglog em a, wel éŋnm odad iki na.

[†] 24.38 *Èkn Nuŋ Ob 6.9-7.6.* [†] 24.51 *Li b'ow l'ogŋ juma kok es a:* odad na Grék em a, wel ɔtu ek'itŋ ejec'em dad ese li b'ow li kok juma kok es a low ɻuŋ afŋŋ es. [†] 25.1 *Jwifel eci mebi es gb̄egbl em a, ncok em, yɔw éc a lele lawləl ab b'im oc yɔw a ke -l'ɔŋŋ es n'am ow gb̄ugŋ. Yɔw a e lawləl a b'ɔbr el ejagb ke el yeji ok el em. Agŋ a feŋ eke b'ɔŋŋ es a b'onym mun al ab ow yegm eke el yeji -n'anŋ es gb̄egbl ab em.*

yen éwm low erm etj yen a gbe b'ew low erm. ³El a eke éwm low erm a, ot el e mun al a, kɔ -l'ocm mun kaka -l'akŋam abu ab. ⁴Etj el a eke b'ew low erm a, ot el e mun al a lele mun ek'anŋ mun kpar em ab im. ⁵Eke mèbi es a ec'ow a am ibn, ɔyɔw oto a fej memn eb sos, etj am eru memn.

⁶Eke legŋ usu a, lebl nyam ikŋ dad nine: "Kin mèbi es a! Òkr ɔkm ɔbar ir!" ⁷Ededyɔw oto lew a ufjɔm es igb etj am bəbm el e mun al a sos. ⁸Low erm éwm lisel a am dad likpr a ese: "Djɔŋ ey ɔny e mun a tel, kɔ ey e mun al a am irm es." ⁹-Li dad wel nine: "Njaŋ, aŋke ow ɛnym eke ow b'ow ebm ey bake ow ebm ɔny. Ìmn ol ij usu a, ke ɔɔl ɔny eci." ¹⁰Low erm éwm lisel a im am ol mun, etj wanci ab af ce mèbi es a ow. Ededyɔw oto yen a eke bəbm sos a ok es gbegbl usu a in ab etj wel abl êl a safue em. ¹¹Eke ow ibn tel a, ɔyɔw oto ejec'a yeji ow, etj am elu lebl dad ese: "Egŋ gbel, egŋ gbel, fig ey lisany!" ¹²Kɔ mèbi es a dad nine: "Low nawre m'am dad ɔny: m'uwm ɔny any." » ¹³Jesu igŋ af dad nine: «Òsur aŋke uwmn legŋ a lele wanci ab ab any.»

Òc os ɔɔl an
Luk 19.11-27

¹⁴«Tasi em a, Afr eci **gbreŋgbí** usu a anj ese egŋ nyam ek'am ow im usu af. L'eson in eci juma kok esel a etj l'abul wel in ec'ob ɔny a. ¹⁵N'ɔŋ nyam sika em os[†] yen, yec'a yony, etj nyahan em ec'a nyam. Egŋ egŋ eci lec ogn eke b'im ok a, ow em li cec wel os a, etj n'im. ¹⁶Krækŋ juma kok es a ek'εŋ yen a oc im ɔɔl an etj εŋ sika em os ejeci yen. ¹⁷Yec'a ek'εŋ yony a yeji kok eben, etj εŋ sika em os ejeci yony. ¹⁸Gbekɔ yec'a ek'εŋ yony a im ur nɔmu lɔl in egŋ gbeliy ec'os ab es em.[†]

¹⁹Eke ow kok segŋ nɔnu a, juma kok esel a ec'es ew es a ow, etj wel ab n'am ub ob. ²⁰In a eke εŋ sika em os yen a, eri ow etj ok ejeci yen ɔkm etj dad nine: "Es ew, ɔŋ'm sika em os yen. M'εŋn ekŋ ejeci yen: kin ow." ²¹In eci es ew es a dad'r nine: "Ow akpl, ŋ juma kok es mamm neny nyam es. Ij neny nyam ów ekekey em, m'ow m'abul'ŋ ów egbel. Òw kok sos em iŋn em ab." ²²Juma kok es a eke εŋ sika em os yony a yeji ow dad nine: "Es ew, ɔŋ'm sika em os yony. M'εŋn ejeci yony: kin ow." ²³In ec'es ew es a dad'r nine: "Ow akpl, ŋ juma kok es mamm neny nyam es. Ij neny nyam ów ekekey em, m'ow m'abul'ŋ ów egbel. Òw kok sos em iŋn em ab."

²⁴Sica juma kok es a ek'εŋ sika em os nyam a eri ow etj dad nine: "Es ew, m'uwm any eke ŋ ew tuɔtuɔ: yogŋ eke ewlm a, b'ɔw, yogŋ eke elum egb nɔmu em a yeji b'ub. ²⁵Erŋn ɔny'm etj m'oc ŋ ec'os a mi lɔl es nɔmu em:

[†] 25.15 Sika em os nyam bəbm juma kok es nyam ec'akpo lew yen eci labm sɔg ab.

[†] 25.18 Jwfel em a, eke wel abul'ŋ os, etj agbr nɔmu elu em a, eke ulu ow iy, ke ow elm ŋ e low ij. Egŋ na erurm eke legŋ nyam wel k'ok'r ów af, na sosiem anake l'agbr nɔmu l'elu em a.

kin ow.”²⁶ In ec’es ew es a dad’r nine: “Ij juma kok es ɔju, ɔrju! Uw any eke mi b’ow egb yogŋ eke m’ewlm a, etŋ mi b’ub egb yogŋ eke m’elum egb nɔmu em. ²⁷Blel óc em ec’os a ew es ob es ew usu, ke em eci meny ewl ow em a, m’óć em ec’ob a lele ow eci mij ab ab. ²⁸Èbr ir sika em os nyam a abu em, ke ócr ɔjn̄ egŋ a ek’ɔny sika em os lew a. ²⁹Tasi em a, egŋ feŋ ek’ɔnym ob ab a, wel b’ow obn’n etŋ ow b’ow ufūr es, kɔ egŋ ek’ɔnym ob kaka a, tel a eke n’ɔny a yeji, wel b’ow ɔdu eb’r abu em. ³⁰Juma kok es keskes na ec’ā, ɔny ɔwal il gbeŋ ncebn ab em, yogŋ anake ɔjn̄ iki lele an em sasagr ab b’ow anj a.” »

Jej ok es abal el

³¹ «Legŋ ek’egŋ ec’Iy b’ow ow in ec’anygbel ab em afr erm esel feŋ ab a, li b’ow li sigr in ec’eb ebu el e ləkpn a. ³²Wus na nimum eci ebr ebr a feŋ b’ow as luku in ec’any af, etŋ li b’ow l’ok agŋ a sakp yony ese elel eke **mebob** ɔsu es b’ok meceb ogog ke b’ok sican ogog ab af.[†] ³³Li b’ow l’ok meceb in e lidr ogog a, ke l’ók sican in e nemn ogog a. ³⁴Etŋ eb ebu a b’ow dad agŋ a ek’anj in e lidr ogog a ese: “ɔny a eke em Es edŋ ɔwr̄ a, òwr ke ijr **gbreŋgbí** usu a eke wel kok ew es wus e nuŋ ɔb em etŋ a ec’aja. ³⁵Tasi em a, namn ɔny’m etŋ ɔjn̄’m ob m’ij; mijamn ɔny’m etŋ ɔjn̄’m mij m’egŋ; m’el utuegŋ etŋ ebr ɔlu’l akŋ; ³⁶m’anj sos ɔfr etŋ ewr’m ob sos; m’anj ɔl em, etŋ kokr’m sos; m’anj sobel em, etŋ owr ekan’m.” ³⁷Etŋ agŋ a eke kok Nyam ec’erur a b’ow ibrm’n ese: “Es Kɔtɔkɔ, kɔ bogŋ e legŋ s’ekn’ŋ namn ab etŋ s’ɔŋ’ŋ ob ij, oglog mijamn em etŋ s’ɔŋ’ŋ mij egŋ ee? ³⁸Kɔ bogŋ e legŋ s’ekn’ŋ ese utu af, etŋ s’eb s’elu’l akŋ, oglog sos ɔfr etŋ s’ew’l ob sos ee? ³⁹Kɔ bogŋ e legŋ s’ekn’ŋ ɔl em oglog sobel em etŋ s’ow s’ekn’ŋ ee?” ⁴⁰Eb ebu a b’ow dad el ese: “Low nawre m’am dad ɔny: sakp sakp feŋ a eke kokr ów amua ɔjn̄ em lisijimel ey amua em e likekli nyam a, ke em anake kokr ɔjn̄ a.”

⁴¹ Etŋ eb ebu a b’ow dad agŋ a ek’anj’n nemn ogog a ese: “ɔny agŋ eke wel ofn, kpàbr’m es lís imn kpekpe. Ìmn al a ek’iram es ab em, al a eke wel kok ew **agn** lele in ec’erm esel ab ab es a. ⁴²Tasi em a, namn ɔny’m etŋ ɔɔmn’m ob m’ijm; mijamn ɔny’m etŋ ɔɔmn’m mij m’egŋm; ⁴³m’el utuegŋ, etŋ ebmn’m; m’anj sos ɔfr, etŋ ewmn’m ob sos; m’anj ɔl em, m’anj sobel em, etŋ kokmn em e lís e low kaka.” ⁴⁴Etŋ -li b’ow -l’ibrm ow -l’ese: “Es Kɔtɔkɔ, kɔ bogŋ e legŋ s’ekn’ŋ namn, mijamn, oglog utuegŋ, oglog sos ɔfr, oglog ɔl em, oglog sobel em, etŋ s’eluam’ŋ abu ee?” ⁴⁵Eb ebu a b’ow dad el ese: “Low nawre m’am dad ɔny: sakp sakp feŋ eke kokmn ów amua ɔɔmn em e jam esel ey amua em e nyam a, ke em anake kokmn

[†] **25.32** Jwifel ogŋ a, segŋ feŋ mebob ɔsu esel b’ok meceb saw etŋ -li b’ok sican yeji saw. Legŋ owr em a, -li b’osu wel usu nyam. Legŋ b’uk a, meceb a b’erur eke k’eru gbeŋ, kɔ sican a gbe b’erur eke k’anj él em.

ɔɔmn a.”⁴⁶ Etj -li b’ow -n’im gbre ij ek’ɔnym uwr ab em, ke agŋ a eke kok Nyam ec’erur a ím sel εŋŋ ek’ɔnym uwr ab em.»

Es ew esel am ut Jesu ec’ibi a ec’asre
Mark 14.1-2; Luk 22.1-2; Jan 11.45-53

26 ¹Eke Jesu dad ów ɔm eci sodad amua bake ow uwr a, li dad in e jam esel a nine: ²«Uwr any eke ow anŋ segŋ yony ke **Pak** ec’es gbegbl a ów. Wel b’ow ɔl εŋŋ ec’Iy ij yec’etj ke wel ɔb’r ecigbro olikŋ af.»

³Ke eben a, **egb** waw esel egbel lele Jwifel em ec’agŋ ekpekp ab ab as luku **egb** waw es ligbel Kayif e gbugŋ a; ⁴el feŋ -l’okr af -l’egŋ -l’eb eke ew ew em -li k’ɔny Jesu ke -l’ibi ow. ⁵-N’am dad -l’ese: «Ow itm eke si k’ɔny’n es gbegbl na em; ek’ow el eben, bɔbar owi b’ow ey bieku ab em..»

Yɔw nyam ok Jesu mijey nuŋ
Mark 14.3-9; Jan 12.1-8

⁶Jesu im Betani baŋŋ, Simɔ a eke legŋ anym em **kokobe** ok a ec’akŋ. ⁷Eke Jesu anŋ ob ij lɔfu lís a, yɔw nyam ow titm’n. N’ɔnym an gbɛl e mijey kɔk nyam eke wel kok lebn em ab; lebn na, wel b’εŋŋ’n albatr. L’ewl mijey a feŋ l’ok Jesu nuŋ.⁸Eke jam esel a b’ekn eben a, ow e low ebl el erm etj -n’am dad -l’ese: «Kɔ bogŋ ec’ob iŋŋ’na el na ee?⁹Kɔ ow itm eke mijey ikŋ na, wel k’ɔl ij an tuɔtuo oc ow ec’os a ɔŋŋ’ɔgboru ee?»¹⁰Jesu iri low na eke -n’am dad a, etj li dad wel nine: «Kɔ bla etj am ijar yɔw na gbre ee? Low na eke li kok em e lís a el low mamm. ¹¹Tasi em a, ɔgboru ec’ā, -n’anŋ ɔny ab segŋ a feŋ,¹²kɔ em, mi k’ow m’ānm ɔny ab segŋ a feŋ. ¹³L’ok’m mijey na sos yec’etj ke ow b’ebm im sos uwɔmu em eci.¹⁴Low nawre m’ām dad ɔny: wus na nimum af ec’usu kaka feŋ eke wel b’ow ɔb Amani Mamn a eci kokoba a, wel b’ow ɔkn yɔw na e low, ke wel dād low a eke li kok a yεŋj.»

Judas am bεbm eke b’ow ɔl Jesu ij
Mark 14.10-11; Luk 22.3-6

¹⁴**Jam** esel lew yony ab em ec’egŋ nyam eke wel b’εŋŋ Judas Iskariot, im εŋŋ **egb** waw esel egbel a ¹⁵etj dad el nine: «Kɔ eke m’ɔny Jesu m’ɔŋŋ ɔny, ke bla b’ow ɔŋŋ’m ee?» Agŋ a awl os likŋ lele lew ab ɔŋ’n.¹⁶Wanci ab af ce, Judas am ɔl akunda sənyn yec’em eke k’ɔny Jesu ɔŋ’ el.

[†] **26.7** Mijey a ec’an a el juma kok es nyam eci lakpo mum e labm sɔg. Low ikŋ na, low yεŋŋ esel ek’ɔny any a anake sakp oglog wel bi kok ɔŋ any gbeŋ a. [†] **26.11** Ēkn Ol Ēkn 15.11. [†] **26.12** Jwifel eci low yεŋŋ em a, ów amamn feŋ e kok em a, eke kok εŋŋ ek’uw a sos in ec’uwɔmu em im ɔlu ec’ā, ow ɔny any akm ɔgboru ec’ob eke wel k’ɔŋ a. Etj emeny Rom eyŋ ec’ol a εdŋŋ eke wel ki kok low ɔŋŋ’ es eke wel ibi a sos es oc eci. Gbekɔ Jesu ec’ā, Nyam ikŋ anym kok ow e low a feŋ yɔw ab em gbuŋ etj wel ibi’r. [†] **26.15** os likŋ lele lew ab: Adu ec’an eke b’il (Matie 27.28). Ow bεbm juma kok es nyam eci segŋ ekr nshɔn eci labm sɔg ab. Nyamel gbɛl ab em eci sikpl oc ap ec’os anake wel oc ɔl Jesu a. -L’uwm any eke Jesu el ey e sikpl ec’egb waw es abal el.

Pak ec'ob ij a eci sos bəbm

Mark 14.12-21; Luk 22.7-14, 21-23; Jan 13.21-30

17Futufutu ek'ejru ánm em ec'es gbegbl e legn krekré a, **jam esel** a ow am ibrm Jesu ese: «Kɔ bogŋ am erur eke si k'im si bəbm **Pak** eci ob ij a eci sos ee?» **18** Jesu dad el nine: «Ìmn eb ab em, ey ec'egn a ogŋ ke dádr ir esre: "Low yegm agŋ es nine in eci wanci a in bəbm ab; n̄ ogŋ a anake in eci jam esel ab ab, el b'ow el kok Pak a." » **19** Jam esel a kok yec'a eke Jesu dad el a, etŋ -li bəbm Pak ec'ob ij a eci sos.

20 Eke legn ew es a, Jesu lele in e jam esel lew yony ab ab sig es ob ij lɔfu lís. **21** Eke -n'am ij ob a, Jesu dad nine: «Low nawre m'am dad ɔny: ɔny em ec'egn nyam b'ow ol ij'm.» **22** Jam esel a sos ɔw es afjn es, etŋ egŋ egŋ am ibrm'n ese: «Egŋ gbel, kɔ ow ɔtu eke k'el em ee?» **23** Jesu dad el nine: «Egŋ a eke em ab us abu lɔfu nyam em a, in anake li b'ow l'ol l'ij'm a. **24** Egŋ ec'Iy b'ow uw ese elel eke Nyam Lel ewar in e lís ab af; [†] gbe�� gbre él egŋ a ek'am ol ij'r a eci! Egŋ ikŋ na, blel wel ewm'n bɔbɔ yeji!» **25** Judas a ek'am ol ij'r a am ibrm'n ese: «Low yegm agŋ es, kɔ ow ɔtu eke k'el em ee?» Jesu dad'r nine: «N̄ obi dad.»

Ob ij lala

Mark 14.22-26; Luk 22.15-20; 1 Korent 11.23-25

26 Eke -n'am ij ob a, Jesu oc futufutu, l'elu Nyam bia, l'ubr em n'ɔŋ in e **jam esel** a, etŋ li dad nine: «Èbr ke ïjr, na el em e sos megl.» **27** Emeny l'oc mij kpɔk eke mar anŋ em; eke l'elu Nyam bia a, n'ɔŋ in e jam esel a, etŋ li dad nine: «Ègŋn ɔny feŋ, **28** aŋke na el em e mebl, Nyam e **sinm** a e mebl ek'am ow ok es agŋ nɔŋ e sikpl oc ap eci. [†] **29** M'am dad ɔny ek'igŋ yefenyna a, mi k'ow m'egŋm mar na sakp ejeci toŋ ke ow ít legn a eke ɔny ab, em Es e **gbreŋbi** usu a, m'ow m'egŋ mar owr a.» **30** Sica -l'egŋ es gbegbl a ec'ej[†] ba ow b'uwr, etŋ -n'im **Olivie** lafeny af.

Pier b'ow egbr Jesu

Mark 14.27-31; Luk 22.31-34; Jan 13.36-38

31 Sica Jesu dad in e **jam esel** a nine: «Ncok na cε, low a eke b'ow ejŋ'm a b'ow ok ɔny ec'ɔmn a wus. Tasi em a, Nyam Lel ab em wel nɔn: **M'o**w m'ibⁱ **mecɛb** ɔsu es a, etŋ **mecɛb a feŋ b'ow ɔmu es.** [†] **32** Gbe�� em eci uwɔmu em anŋ igb em a, m'ow m'ikŋ anym m'im Galile m'eku ɔny.» **33** Pier dad nine: «Eke agŋ a feŋ igŋ elu'ŋ es yeji, em gbe legn kaka mi k'ow m'igŋm m'elum'ŋ es.» **34** Jesu dad'r nine: «Low nawre m'am dad'ŋ: ncok na cε,

[†] **26.24** Selu 22.2-19; Esayi 53. [†] **26.28** Okm Ok 24.8; Jeremi 31.31-34. [†] **26.30** Jwifel ec'ol em a, eke Pak ec'ob ij a b'uwr a, -li b'egŋ selu ese Selu 113-118 af. [†] **26.31** Zakari 13.7.

gbuŋ ke ŋgɔs íkŋ a, b'ow egbr'm sakp nyahan dad eke uwm im any.»
35 Pier dad'r nine: «Eke ow it ŋ ab eci luw bɔbɔ yeji, mi k'ow mi dadm m'ɛsme m'uwm'ŋ any.» Etŋ jam esel ejec'a yeji dad εben.

Jesu am ŋɔŋn Nyam Jesemane
Mark 14.32-42; Luk 22.39-46

36 Etŋ sica Jesu lele in e **jam esel** ab ab ow ok usu nyam eke wel b'ɛsŋ Jesemane,[†] etŋ n'am dad wel l'ese: «Eke m'aam yogŋ a mi ŋɔŋn Nyam a, òkr es aja.» **37** Loc Pier lele Sebede ec'ey yony ab ab l'igŋ sos af n'im. Sos ɔb nuŋ am ɔw'r es, etŋ ermij yeji am ok'r afjn es. **38** Li dad wel nine: «Sos es ɔw ek'el luw eci afjn em ec'abŋ ab es; òkr es aja ke ɔsur em ab.» **39** L'eri n'im kpekpe tel, l'ok ɔwrɔkp wus l'ubu any es etŋ n'am ŋɔŋn Nyam li dad sodad amua: «Em Es, ek'ow it tasi, ke ɔny gbre eci mij kpɔk na kpab'm es lís. Ke feŋ em a, ow k'él yec'a eke m'am erur a, kɔ yec'a eke ŋ am erur a.»

40 Jesu ɛwl ow jam esel nyahan a ogŋ a, etŋ n'ɛŋjan wel eke wel am eru memn. Li dad Pier nine: «Kɔ wanci nyam bɔbɔ yeji, ɔtum ɔsumn em ab ee? **41** Anŋn any owr ɔsur ke ŋjɔŋan, yec'etŋ ke k'éymn ebm ekn owi em. ɔny ec'abŋ a gbe inym es low feŋ e kok eci, kɔ ɔny e sos megl a gbe ijm lœc.» **42** N'im akpoj sakp yony em etŋ n'am ŋɔŋn Nyam li dad sodad amua: «Em Es, eke mij kpɔk na k'ow ocm im es lís eke mi k'ɛgŋm ow e mij a, ke kòk ŋ ec'erur a!»

43 Eke emeny l'ewl meny l'ow in e jam esel a ogŋ a, n'ɛŋjan wel memn eru em; memn am bɔbm el anyamn. **44** Emeny Jesu elu el es im akpoj etŋ am ŋɔŋn Nyam sakp nyahan em. N'am ebr sodad nyam coco ab em. **45** Emeny l'ewl l'ow jam esel a ogŋ a etŋ n'am dad wel l'ese: «Aŋ! Am erur memn a ce ebr sel ee? Kin, wanci a eke wel b'ow ɔl egn ec'Iy ij sikpl esel ec'abu em a ow ŋ. **46** Igbr s'ímn! Kin, egn a eke am ɔl ij'm a ow titm ŋ!»

Jesu ec'ɔny
Mark 14.43-50; Luk 22.47-53; Jan 18.3-12

47 Jesu odad anŋ neny k'uwr̩m etŋ krekŋ Judas, **jam esel** lew yony ab em ec'egŋ nyam a, ilm any. Agŋ nɔnɔ a ek'ow in ab a ɔnym ekŋ ekpr lele mab ler em ab. **Egb** waw esel egbel lele Jwifel ec'agŋ ekpekp ab ab anake erm el a. **48** Judas eke b'ow ɔl Jesu ij a, ikŋ anym yegm dedeku a in ec'akunda yec'em eke -li k'ɔnyn ow a. Li dad nine: «Egn a eke m'ow mi joj neny a, in ana; ɔny in.» **49** Etŋ krekŋ Judas ow titm Jesu etŋ dad'r nine: «Low yegm agŋ es, m'am ɛsŋn'ŋ!» Etŋ li joj ow neny. **50** Jesu dad'r nine: «Em lawl, low yec'a ek'ow eke ki kok a, kòk fafa.» Krekŋ agŋ a ok'r af ɔny'n. **51** Agŋ a ek'anŋ Jesu ab a e nyam ɔdu in e lab ler em a eb. L'iyr egb

[†] **26.36 Jesemane:** nin eke Arame ebr em ow e nyandre el “mun es ifir ob”.

waw es ligbel a ec'abu elum es a etj l'ubr ow lɔru es. ⁵²Jesu dad'r nine: «Òc ŋ e lab ler em a ew ow eci usu a, aŋke agŋ a eke b'oc lab ler em a, -li b'ow -l'uw lab ler em em. ⁵³Kɔ uw̄m any eke m'ɔtu eke mi k'ibr̄m em Es abu elum, ke kpekŋ l'is'm afr erm esel áru eb lew yony ee? ⁵⁴Ke low na eke kok ab em, ayaf Nyam Lel a ɔtu eke k'iy neny ee? Nyam Lel a dad eke ów a k'ecr ebən.» ⁵⁵Etj Jesu am dad dedeku a ese: «Kɔ em eci ɔny a ibrm eke k'otr ekŋ ekpr lele mab ler em ab owr ese low ŋuŋ kok es em el af ee? Segŋ a feŋ mi bi sig es **Nyamel** gbel a e gbugŋ mi yegm agŋ low etj ɔnymn'm. ⁵⁶Kɔ ów amua ey yec'etj ke **kokoba** ob esel ec'odad a ek'anŋ Nyam Lel em a íy neny.»

Etj jam esel a feŋ igŋ elu'l es uru es im.

Jesu im Sanedren ec'agŋ a ec'any af

Mark 14.53-65; Luk 22.54-55, 63-71; Jan 18.13-14, 19-24

⁵⁷Agŋ a ek'ɔny Jesu a, -l'oc -n'im ow **egb** waw es ligbel Kayif ec'any af, yogŋ a eke ol e **low** any uw esel lele **agŋ** ekpekp ab ab as luku a. ⁵⁸Pier anŋ akpoj em am us Jesu jam toŋ l'ok egb waw es ligbel a e gbugŋ a. L'ey gbugŋ a li sig es usu ɔsu esel ab ab yec'etj ke l'ekn elel eke low a b'ow ecr a. ⁵⁹Egb waw esel egbel a lele **Sanedren** a ec'agŋ ejec'a feŋ ab am ɔl daŋku ij nyam, eke k'ɔbr Jesu low, ek'ow el yadŋ em yeji, yec'etj ke -l'ibi ow, ⁶⁰kɔ -n'ɛjnmn low kaka.[†] Ke agŋ nɔno ow cicr'r yadŋ em ce. Sica ow ec'uwr em a, agŋ yony ow ⁶¹etj am dad ese: «Egŋ na dad neny ij em nine: "M'ɔtu eke mi k'ɔny **Nyamel** gbel a mi ŋuŋ, ke segŋ nyahan m'úsr em."» ⁶²Egb waw es ligbel a ibr̄t dad Jesu nine: «Kɔ wel ám dad sodad amua ok'ŋ af, ke k'ɔbm kpu ee?» ⁶³Kɔ Jesu yewal tiŋ. Etj egb waw es ligbel a dad'r nine: «Nyam ek'anŋ owr e nin em, m'am ibrm'ŋ, dàd ey ofn em tasi ek'ow el ŋ el **Mesi**, Nyam ec'Iy a.» ⁶⁴Jesu dad'r nine: «Iŋ obi dad. Emeny m'am dad ɔny: jam aŋa b'ow *ekan egŋ ec'Iy eke sig es Nyam Abusu* Es eci lidr abu af, ke b'ow anŋ afr eci jru em ám ow.»[†] ⁶⁵Odad na sosiəm egb waw es ligbel a ɔny in eci simob sus em a gbagbrm em,[†] etj dad nine: «L'ɔbr Nyam any! Ey s'ibram adajku ij! ɔny yeji caca irir eke li dad low ɔbr any owi Nyam e lís a.» ⁶⁶Kɔ ɔny e tutr el bogŋ ec'ee?» -Li dad nine: «Ow ey'r af, l'it eke wel k'ib'i'r gɔŋ.» ⁶⁷Etj sica -n'am afl ow sar any -l'or ow kukuta em; bəb gbe am dedj'n any af, ⁶⁸etj am dad ese: «Iŋ ek'el Mesi a, ɛlu es ekn ɔkm ke dák ey egŋ a ek'iyŋ ob a!»

[†] **26.60** Jwifel ec'ol em a, ow itm eke wel ki jej odad ok ncok em. Emeny eke cicr owi anŋ eke b'ow ism egŋ luw ab yeji, ow it eke jej ok a k'anŋ ij segŋ yony. Emeny wel bi bibr̄m adajku a low saw em. Jesu eci jej ok ab em, -l'eluam ów amua kaka. [†] **26.64** Selu 110.1; Daniel 7.13. [†] **26.65** *ɔny in eci simob sus em a gbagbrm em:* Jwifel e low yegm em a, ek'egŋ nyam dad odad ŋuŋ ok Nyam af a, ow it ek'agŋ a ek'iri low a k'igb, ke ɔny el eci simob sus em a gbagbrm em, ese low ŋuŋ a eci meny ewr af.

Pier egbr Jesu

Mark 14.66-72; Luk 22.56-62; Jan 18.15-18, 25-27

⁶⁹Pier sig es gbugn yogn. Ob oc ɔŋ lisel ab em e nyam ow titm'n etj dad'r nine: «I] yeji, anŋ Jesu Galile iyli na ab!» ⁷⁰Kɔ l'egbr ow dedeku a fej ec'any af nine: «Low yec'a ek'am ol eke ki dad a, mi k'uwm any.» ⁷¹L'igb n'aamn gbugn a e lisany a eci, etj ob oc ɔŋ lis ejeci nyam ekn'n etj am dad ok agŋ a ek'anŋ yogn a ese: «Egŋ na yeji, n'anŋ Nasaret iyli Jesu ab.» ⁷²Etj emeny Pier egbr'r dad ofn em nine: «Egŋ ikŋ na, m'uwm'n any.»

⁷³Ow b'inŋn ebr tel a, agŋ a ek'anŋ yogn a ow titm Pier etj am dad'r ese: «Tasi, ŋ, el em ec'egŋ nyam. I] ec'odad a am ot'ŋ suw es af yegm yogn ek'anŋ ow a.» ⁷⁴Pier ɔdu eb dad nine: «Ek'ow el yadj m'am ɔny, ke Nyam kók'm low ŋunj! M'am ofn mi dad ek'egŋ na m'uwm'n any!» Odad na any'n nemym n'am dad, etj kpekiŋ ŋgɔs ikŋ. ⁷⁵Ow ɔŋ Pier ɔkn odad a eke Jesu dad'r a: «Gbuŋ ke ŋgɔs ikŋ a, b'ow dad sakp nyahan eke uwm'm any.» Etj Pier ey ɔkm im gbeŋ am ikŋ low dudu eci ɔŋ.

Wel oc Jesu im Pilat ec'any af

Mark 15.1; Luk 23.1-2; Jan 18.28-32

27 ¹Eke legŋ eny a, ibibr fafa, **egb** waw esel egbel a fej lele Jwifel ec'agŋ ekpekp ab ab okr af egŋ eb eke k'ibi Jesu. ²-N'ŋ wel ɔny awŋ'n, -l'oc -n'im -n'ŋ ow **Pilat**, Rom iy ek'el Jude ec'es ew es.[†]

Judas e luw owi

Ob Kok 1.18-19

³Judas a eke ol Jesu ij a, iri eke wel ɔb Jesu low. Ow e low ey'r sos em, etj l'ewlm os likŋ lele lew ab ab a meny n'im n'ŋ **egb** waw esel egbel a lele **agŋ** ekpekp ab ab. ⁴Li dad wel nine: «M'ey lɔbr, m'ɔl egŋ ek'eknm low a m'ij luw eci!» Kɔ -li dad ow nine: «Na ŋ e low ana, ey e low kaka anm em!» ⁵Etj Judas, ɔkm ey em a, oc os a im ɔwl **Nyamel** gbel ab em. Etj n'im l'oc meb l'edŋn emn. ⁶Egb waw esel egbel a ot os a etj dad nine: «Ey ec'ol a edŋn eke wel k'oc os ikŋ na wuwlm Nyamel gbel a ec'os ab ab, anke ow el mebl ec'os.»

⁷Eke sica neny okr el af a, -l'oc os a -l'ɔl mijel kok es a ec'ɔgm eke -li ki kok etu agŋ ec'es oc usu. ⁸Na sosiem anake wel esŋ ɔgm a "mebl ec'ɔgm" toŋ k'ow it yefenyna a. ⁹Ow ɔŋ **kokoba** ɔb es Jeremi eci sodad amua eke dad a iy neny: *-L'ot os likŋ lele lew ab a, (an eke Israel eyŋ ew ana,)*[†] ¹⁰-l'ɔl mijel kok es a ec'ɔgm a, ese elel eke Es Kɔtɔkɔ dadr'm ab af.[†]

[†] 27.2 Rom eyŋ ɔɔm Jwifel abusu eke k'ibi egŋ; na sosiem anake Jwifel a oc Jesu im Pilat ogŋ a. [†] 27.9 Adu ec'an eke bil. Èkn Matie 26.15 ec'akr otar a. [†] 27.10 Matie oc Zakari e ləl lele Jeremi e ləl ab eci sodad a okr af. Zakari 11.12-13; Jeremi 18.2-3; 19.1-2; 32.6-15.

Pilat am ibrm Jesu low

Mark 15.2-5; Luk 23.3-5; Jan 18.33-38

¹¹ Jesu anj es ew es **Pilat** ec'any af etŋ̊ ow am ibrm'n ese: «Kɔ ŋ Jwifel ec'eb ebu ab ana ee?» Jesu dad'r nine: «I obi dad.»

¹² Etŋ̊ emeney eke **egb** waw esel egbel lele **agn̊** ekpekp ab ab am cicr'r a, li dadm odad kaka. ¹³ Etŋ̊ **Pilat** dad'r nine: «Kɔ ów amua eke -n'am dad -l'ok'ŋ̊ af a, am iri ee?» ¹⁴ Kɔ Jesu ɔbm kpu low kaka af[†] ton̊ es ew es a low iti any afŋ̊ es.

Wel ɔb Jesu low luw eci

Mark 15.6-15; Luk 23.13-25; Jan 18.39-19.6

¹⁵ Sakp sakp feŋ̊ eke **Pak** ec'es gbegbl e legŋ̊ b'ow a, es ew es a b'elu sobel em es nyam es, in a eke dedeku a b'erur a. ¹⁶ Ke legŋ̊ ab em, eb any ɔbr es ligbel nyam eke wel b'esŋ̊ Barabas[†] anj sobel em. ¹⁷ **Pilat** am ibrm dedeku a ek'as luku a ese: «Kɔ bwo ec'egŋ̊ am erurir eke mi k'elu es m'ɔŋ̊ ɔny ee? Barabas kɔ Jesu a eke wel b'esŋ̊ **Krist** ab ee?» ¹⁸ Tasi em a, l'uw any sənyn sənyn eke nyamn eyr em wel oc Jesu is'r.

¹⁹ Eke Pilat sig es jej ok usu a, in e yow a ɔŋ̊ wel is'r amani na: «K'èy egŋ̊ na eke ekn̊m low kaka a e low na em, aŋ̊ke tasi em a, ncok na, memn em m'ij gbre nɔnɔ in sosiem.» ²⁰ Krepŋ̊ **egb** waw esel egbel a lele **agn̊** ekpekp ab ab am itr dedeku a eke k'ibrm Barabas ec'es elu lele Jesu ec'ibi ab e low. ²¹ Es ew es a emeney ɔdu odad eb etŋ̊ am ibrm el ese: «Agŋ̊ yony a, bogŋ̊ eci am erurir eke mi k'elu es m'ɔŋ̊ ɔny ee?» -Li dad ow nine: «Barabas!» ²² Pilat ibrm el nine: «Ke sica Jesu a eke wel b'esŋ̊ Krist a ec'a, ayaf mi ki kokr'r ab ee?» El feŋ̊ -l'okr lebl af -li dad nine: «Èw'r olikŋ̊ af!» ²³ Pilat ibrm el nine: «Kɔ bla low ɔbr iy li kok ee?» Kɔ -n'am ɔg lebl tuctu em -l'ese: «Èw'r olikŋ̊ af ce!» ²⁴ Eke sica Pilat ekn̊ ek'ow akplm ij, ke emeney itarir a lele sɔg ab ab am bobn a, l'oc mij li yɔg sabu dedeku a ec'any af etŋ̊ li dad nine: «Na ɔny e low ana! M'anm egŋ̊ na e luw owi em!» ²⁵ Dedeku a feŋ̊ ɔdu eb dad nine: «Ke in e luw a e ligbɔw áŋ̊ ey lele ey ec'alaw ab ab e nuŋ̊ af!» ²⁶ Pilat elu Barabas es etŋ̊ n'ɔŋ̊ wel ɔr Jesu say em gbuŋ̊ etŋ̊ l'elu abusu es eke wel k'oc im ew ow olikŋ̊ af.

Srɔda eyŋ̊ a am kokr Jesu miyer

Mark 15.16-20; Jan 19.2-3

²⁷ **Pilat** eci srɔda eyŋ̊ a ɔny Jesu elu lakp lokm a ek'el Pilat e gbugŋ̊ a, etŋ̊ el a feŋ̊ -l'iwr -li did -l'elul ow em. ²⁸ Wel ɔny in e mob a ot'r es sos etŋ̊ wel sus'r mob af ew ebl. ²⁹ -Li kok mirŋ̊ em tufe, -l'oc -l'us ow etŋ̊ -l'elu ow

[†] **27.14** Èkn̊ Esayi 53.7. [†] **27.16** **Barabas:** Mark 15.7. Matie eci silel esig oglog em a, *Jesu Barabas*.

anany in e lidr abu ab em.[†] -L'ok ɔwrɔkp wus ow ec'any af etj -n'am kokr ow miyer -li dad -l'ese: «S'am esjn'j o, Jwifel ec'eb ebu!»³⁰ -N'am fafl ow sar any etj -l'oc anany a -n'am nənjen ow nuŋ. ³¹Eke -li kokar ow miyer senyn senyn bake ow uwr a, -n'ony mob af ew a -l'oc ow es, -l'ewl -li sus ow ow e mob a etj -l'oc -n'im ow eke -li k'ew ow olikj af.

Wel ew Jesu olikj af

Mark 15.21-32; Luk 22.26-43; Jan 19.17-27

³²Eke -n'anjen baŋn a -n'am ok ɔkm a, -l'ɔbr Siren iy nyam eke wel b'esi Simɔ; srɔda eyŋ a ony'n lec em eke li k'abu Jesu ec'olikj a.[†] ³³-N'im -l'ok usu nyam eke wel b'esi Gølgota ek'el nyandre em “Nuŋ kpok ec'usu.”³⁴Yogŋ, -n'ɔŋ Jesu mar eke wel wuwl'm ob lolo ab eke k'egŋ;[†] eke li tat anm a, l'erurm eke li k'egŋ.

³⁵-L'ew ow olikj af etj -li cec ow eci mob sus em a ssom oc kok em.[†]

³⁶Etj -l'ok es yogŋ -n'am ɔsu ow. ³⁷In e nuŋ af a, -ni nɔn ləl ek'am yegm low a sosiem eke wel ɔb'r low a. Ow eke wel nɔn a el: “Egŋ na Jesu, Jwifel ec'eb ebu.”³⁸In e saw saw a, wel ok elu yony olikj af; nyam anŋ'n lidr abu af etj nyam anŋ'n nəmn abu af.[†]

³⁹Agi ek'am ec a am egŋn nuŋ em wewr'r,[†] ⁴⁰etj am dad'r ese: «I) ek'am erur eke k'ufr Nyamel gbel ab es ke segŋ nyahan kpɛŋ ús ejec'a,[†] eke el Nyam ec'ly tasi,[†] èbr n̄ sosi, ànŋ olikj af yogŋ us es!»⁴¹Etj egb waw esel egbel a, ol e low yegm esel a lele agŋj ekpekp ab ab yeji am kokr'r miyer dad ese: ⁴²«Leb agŋ ejeci l'elu es, etj l'ɔtum eke li k'eb'r in sosi! Ko Israel ec'eb ebu tasi ee? Sica n'anŋ olikj af yogŋ l'us es, ke s'úb'r nawre.⁴³L'oc in ec'ɔmn a l'elu Nyam em li dad nine: “M'el Nyam ec'ly.” Ee! Eke Nyam ony in ec'erur tasi, ke l'eb l'elu ow es gɔŋ![†] ⁴⁴Etj ów eŋŋj kok esel eke wel ew olikj af in ab a yeji am wewr'r dad eben.

Jesu eci luw a

Mark 15.33-41; Luk 23.44-49; Jan 19.28-30

⁴⁵Sica legŋ yuu nuŋ em a, ncebn ey wus a nimum af toŋ ok ncebles eci wanci nyahan em. ⁴⁶Ek'ow am titm ncebles eci wanci nyahan a, Jesu barm lebl tuɔtus em nine: «Eli, Eli, lema sabaktani?» (ek'el nyandre em: “Em e Nyam, em e Nyam, ko bla etj digŋ elu'm es ee?”)[†] ⁴⁷Agŋ nyam nyam ek'anŋ yogŋ a iri odad na etj dad nine: «N'am esŋ Eli!»[†] ⁴⁸Kpɛkŋ el em ec'egŋ nyam uru es im oc mbra usm el

[†] **27.29** -Li sus ow mob ese eb ebu af eke -li ki kokr ow miyer. Mob af ew ebl a ew ese eb ebu e gbad af. Mirŋ em tufe a ew ese eb ebu eci tufe af. Anany a ew ese eb ebu eci kpama af. [†] **27.32** Èkn Matie 5.41 ec'akr otar a. [†] **27.34** Selu 69.22. [†] **27.35** Selu 22.19. [†] **27.38** Èkn Esayi 53.12. [†] **27.39** Selu 22.7-8; 109.25. [†] **27.40** Èkn Matie 26.61; Jan 2.19. [†] **27.40** Eke el Nyam ec'ly tasi: Bëbmñ Matie 4.3-6 ab. [†] **27.43** Selu 22.9. [†] **27.46** Selu 22.2. [†] **27.47** Eke agŋ a iri Jesu am esŋ “Eli” a (ow e nyandre el “Em e Nyam”), -li tutr eke kokoba ɔb es Eli ec'odad Jesu am dad. Eke Eli uwrm ke l'igb n'im afr a (2 Èb Ebu 2.1-12), Jwifel e tutr em a, eke low nenyembri nyam es anŋ gbre em, Eli b'ow eb elu'l es.

eci mar ab em etij oc ucur anany ɔkj Jesu eke k'egnj.[†] ⁴⁹Gbekɔ agnj ejec'a am dad ese: «Èku ye, si b'ow s'ekn eke Eli b'ow eb elu'l es!»

⁵⁰Emeny Jesu barm lebl ligbel nyam etij ok sel es. ⁵¹Kpeknj, Nyamel ab em eci gbad gbel gbada a eke wel ew edjn usu lala ab any a,[†] ignj afr em a etij agbr em arajn didi toj ok esr em a. Wus umu, mób gbagbrm em, ⁵²⁻⁵³suwɔmu fifig. Eke Jesu igb luw em a, ɔmn esel nɔnɔ a ek'uwa a igb luw em; -n'anj suwɔmu ab em -l'ok ɔkm. -L'ok Jerusalem, eb lala ab em; yognj agnj nɔnɔ ekn el.

⁵⁴Eke srɔda eynj a eci anym es a lele srɔda eynj ab ab ek'am ɔsu Jesu a ekn wus umu a lele ów a ek'am ey ow ab ab a, erijn ɔny el afjn es. -N'am dad -l'ese: «Nje, tasi egnj na Nyam ec'Iy!» ⁵⁵Oyɔw nɔnɔ ek'us Jesu jam Galile etij eke ki kok in e lis e low a[†] anj yognj am ekn low a akpoj em. ⁵⁶El em a, Mari, Magdala bayn yɔwi a, Mari Jak lele Josef ab e lis a, lele Sebede ec'ey a ec'el lis ab yeji anj.

Jesu ec'es oc owi

Mark 15.42-47; Luk 23.50-56; Jan 19.38-42

⁵⁷⁻⁵⁸Eke legnj ew es a, Arimate bayn eci gbreñgbí nyam, eke wel b'eson Josef, ke in yeji el Jesu eci **jam** us es a im ejn **Pilat** etij ibrm ek'ow k'oc Jesu eci sos megl a ɔŋ'ni;[†] etij Pilat ɔŋ abusu. ⁵⁹Josef oc sos megl a wiwrm gbad ufu owr ab ⁶⁰etij l'oc n'im l'oc ow es in obi eci **uwɔmu** lob owr eke n'ɔŋ wel ur ab em.[†] Li wuwl lob nyam l'abl uwɔmu a ec'em ey usu ab es etij n'im. ⁶¹Mari Magdala yɔwi a lele Mari yec'ab ab anj yognj, -l'ok es -l'ɔbr uwɔmu ab any.

Uwɔmu a ec'ɔsu

⁶²Nenegnj e sos bəbm e legnj ec; sica legnj beny a, **egb** waw esel egbel a lele **Farisiel** ab ab okr af im **Pilat** ognj a ⁶³etij dad'r nine: «Egnj gbel, low nyam ow ey nuŋ em: yadju na, in ec'owr anj em a, li dad eke, ek'in uw ba ow'n bi kok segnj nyahan a, in b'ow in igb luw em. ⁶⁴Ègnj ɔŋ abusu ke wel ɔsu **uwɔmu** a toj ow kok segnj nyahan, yec'etij ke in e **jam** esel a k'iy'm sos megl a bake -li dadmn dedeku a eke l'igb luw em. Sica eci, yadju iknj na b'ow agb akm krekré ec'a.» ⁶⁵Pilat dad el nine: «Oñyn usu ɔsu esel. Ìmn ke ɔŋn el -l'ɔsu uwɔmu a ese elel eke am erurir ab af.» ⁶⁶-N'im -n'am bəbm uwɔmu a ec'elel eke wel k'ɔsur a. -L'ɔkr lob a ek'anj uwɔmu neny a wel kɔkr saw saw ab es sənyn sənyn etij -l'ok usu ɔsu esel.

[†] 27.48 Bèbm Selu 69.22 ab. [†] 27.51 Èkn ɔkm Ok 26.31-33. [†] 27.55 Oyɔw a: èkn Luk 8.2-3. Akpoj em: bèbm Selu 38.12. [†] 27.58 Jwifel ec'ol a edjn eke sos megl k'anj olikj af legnj ukr. Ow b'is abu eyr eb ab em (Ol Èkn 21.22-23). Rom ec'agnj a gbe b'ew es olikj af ow ugjn es. Eke wel erur eke k'oc eg nj eke wel ibi olikj af a es a, ow it eke wel k'ibrm Rom ec'egnj a ek'ew wus ogog ab es a abusu. Eke eg nj a ow el eb l'elu wus a, abusu érum es legnj kaka. Kɔ Jesu ec'a gbe Pilat ɔŋ abusu. [†] 27.60 Jwifel ognj a, wel b'ot agnj ejunj a eke b'u w a es uwɔmu nyam coco em.

Jesu eci luw em anj igb a
Mark 16.1-10; Luk 24.1-12; Jan 20.1-10

28 ¹Nenegn e legn a b'ec eci dimas legn eny ow em a, Mari Magdala yɔwi a lele Mari yec'ab ab ow am ekn uwɔmu a. ²Kpru em, wus umu lec em, etj Es Kɔtɔkɔ ec'afr erm es nyam anj afr us es, ow wuwl lob a oc es etj sig es af. ³L'ew ese afr eke b'εŋn af, etj in eci mob sus em a ufu ese nyamok af. ⁴Usu ɔsu esel a erjn ɔny afjn es, am ufj bɔbar, etj ew ese agn ek'uw ce af. ⁵Afr erm es a dad ɔyɔw a nine: «Erjn k'ɔny ɔny. M'uw any ek'am ɔɔl Jesu a eke wel ew olikj af a; ⁶n'anm aja. L'igb agn ek'uw ab em ese elel eke l'ikj anym li dad ab af. Òwr ekan usu a eke l'eru es a. ⁷Sica ìmn fafa dadr in e jam esel a esre: “L'igb agn ek'uw ab em n'aam l'eku ɔny Galile.[†] Yogn anake b'ow ekan in a.” »

⁸Erjn lele sos em ijn ligbel em ab, -l'ogn es -n'ŋgbɔŋ uwɔmu a ec'usu a, etj -l'uru es -n'aam -l'ewl Jesu e jam esel a amani. ⁹Krekj Jesu ɔbr el etj am dad el ese: «M'am esjn ɔny!» -N'im -li titm ow, -n'ɔny ow akr es etj -n'am ign ow nuŋ. ¹⁰Jesu dad el nine: «Erjn k'ɔny ɔny. Ìmn dadr em lisijimel a im Galile: yogn anake -li b'ow -l'ekn'm a.»

Usu ɔsu esel a ec'ow e dad

¹¹Eke ɔyɔw a anj ejagb af yogn aam a, srɔda eyŋ ab em e bəb ek'am ɔsu usu a ewl ow baŋn a, etj awl ów a feŋ ek'ey a ok **egb** waw esel egbel a. ¹²**Egb** waw esel egbel a lele **agn** ekpekp ab ab ɔny luku as. Sica eke neny okr el af a, -n'ɔŋj srɔda eyŋ a os nɔnɔ, ¹³etj -li dad wel nine: «Dàdr esre: “S'am eru memn ncok em, etj krekj egn a, in e jam esel a ow iy in e sos megl a.” ¹⁴Etj eke Pilat iri yeji, si b'ow s'eyr'r erm es; s'uw elel eke si k'ewr neny ke k'εŋnmn es abur kaka ab any.” ¹⁵Usu ɔsu esel a eb os a etj kok ese elel eke wel dadr el ab af. Ebèn eke amani a eb es Jwifel em toŋ it yefenyyna ana.

Jesu yegm in e jam esel a sos
Mark 16.14-18; Luk 24.36-49; Jan 20.19-23; Ob Kok 1.6-8

¹⁶**Jam** esel lew nyam a ec'a, -n'im Galile eci lafeny a eke Jesu yegm el ab af. ¹⁷Yogn, eke -l'ekan ow a, -l'ok ɔwrɔkp wus -l'ignj ow nuŋ, gbeɛkɔ el em ec'agn bəb gbe am bəbar. ¹⁸Jesu eri ow etj dad el nine: «Afr lele wus ab ec'abusu a feŋ, Nyam ɔŋ'm. ¹⁹Sica ìmn wus na eci ebr ebr a ec'agn a ogŋ, ke kókr el -l'el em e jam us esel; òkr el mij nuŋ Es, Jim, lele Abŋ Lala e nin em ab; ²⁰yegmn el -l'ɔsu ów a feŋ eke mi dad ɔny a. Sica ìrir: segn a feŋ m'ow m'anj ɔny ab toŋ wus na e nuŋ edŋ.”

[†] 28.7 Èkn Matie 26.32.

Mark ec'Amani Mamn eke nɔn

Ów ek'it eke wel k'uwan

Mark elm Jesu eci **jam** esel lew yony ab em ec'egnj. Ob Kok e lel ab em a, wel b'eson Jan Mark. Li kok juma **erm** esel ek'el Pɔl lele Pier ab (Ob Kok 12.12; 13.4-13; 1 Pier 5.13). Jesu eci lís e low eke l'iri Pier dad a anake ni nɔn a.

Mark am yegm ey eke Jesu el Nyam ec'ly eke Nyam erur tasi. Eke Jesu ob juma kok nuŋ a, l'erurm eke wel k'uwan any fafa ese **Mesi** af, ese eb ebu af, anke l'erur eke usu k'irm es ke l'stu li yegm in e jam esel a low. Ow it eke li k'otar akr li yegm wel eb ebu yec'eké l'el a. Na sosiem anake l'edjn agn a eke l'ewlm a eke ki dad in e low ok agn ejec'a (Mark 1.34,44; 3.12; 5.43; 7.36-37; 8.26,30; 9.9). Eke dedeku a iri eke l'el Mesi a, ow ibnm etj Jwifel eci nuŋ af esel a ibi'r nyamn eyr eke -n'ɔny now ec'a sosiem.

Mark nɔn Amani Mamn na agn a ek'elm Jwifel a eci. Legn sig em a, -lign sisekp nuŋ, ko yefenyna em a, -l'ub Jesu nawre, etj wel am ijr el gbre ɔmn eke n'ɔny nɔn a sosiem. Mark am nɔn lel na atr el sos es yec'etj ke -n'ɔny ɔmn Jesu eci abusu a eke ony ab em. N'am elu ɔkm li yegm Jesu eci lec eke ij akm **abŋ** enju a e low. N'am elu ɔkm li dad eke Jesu in b'ewlm ɔl feŋ, ow'n ony abusu eke ow'n ki kok sakrowa. N'am yegm wel yej'eké Jesu eci jam us a in elm akrowa owi ce, anke Jesu in ekn gbre lele luw ab. Eke -l'ɔkn eke Jesu igb luw em, in eci gbre ij a ɔtu eke k'atr el sos es -n'inym es kikri el eci gbre ij em.

Jan mij ok nuŋ es e Nyam odad eke dad
Matie 3.1-12; Luk 3.1-18; Jan 1.19-28

1 ¹Aŋa anake Jesu **Krist** [Nyam Jim][†] ec'Amani Mamn a ɔb nuŋ a,
²ese elel eke Nyam eci **kokoba** ɔb es Esayi nɔn ab af:
Em Nyam, m'ow m'ɔŋ em ec'erm es ikŋ
anym kok ŋ ec'ejagb a.[†]
³ Egŋ nyam anŋ loj am ɛlu lebl dad ese:
«Kòkr ɛs Kɔtɔkɔ ec'ejagb a,

[†] **1.1 Nyam Jim:** Mark eci silel esig oglog em a, wel éŋnm odad ikŋ na. [†] **1.2 Malaki 3.1;**
bèbmn Matie 11.10.

kòkr in e sebr a ínym nyim nyim!»[†]

⁴Kin elel eke Jan mij ok nuŋ es ey ɔkm loj, ke am elu lebl dad: «Ìtjnин erm em, òkr mij nuŋ, ke Nyam b'ow oc ɔny e sikpl a ap ɔny.» ⁵Jude wus a nimum ec'agŋ a feŋ lele Jerusalém ec'ab ab am ow Jan ogŋ. -N'am egŋ el e sikpl a -l'eb agŋ a feŋ ec'any af, etŋ Jan am ok el mij nuŋ Jurdən erŋ. ⁶Jan sus mob eke wel kok gbaŋkɔ kedebnam e suw em, etŋ l'egŋ ndey kel em e meb er em. In ec'ob eke li b'ij a el tete gbaŋgban lele mow mun ab.[†] ⁷N'am dad agŋ a feŋ l'ese: «Egŋ a ek'anj'm jam b'ow a, ɔny abusu nɔnɔn akm im, m'itm yeji eke mi k'is es bake m'ɔny in e cɔkrukpɔ meb a mi mɔmu es.[†] ⁸Em ec'a, m'am ok ɔny mij nuŋ mij em, ko in li b'ow l'ok ɔny mij nuŋ Abŋ Lala em.»[†]

Jesu e mij ok nuŋ lele ebm ekn owi ab
Matie 3.13–4.11; Luk 3.21-22; 4.1-13

⁹Legŋ ab em, Jesu anŋ Nasaret Galile wus af ow, etŋ Jan ok'r mij nuŋ Jurdən erŋ. ¹⁰Eke n'anŋ mij ab em n'am ey ɔkm a, l'ekn afr agbr em etŋ Abŋ us'r es nuŋ af ese kel af. ¹¹Etŋ lebl nyam anŋ afr ikŋ am dad ese: «I el em ec'Iy eke m'erur tasi; m'oc em eci sos em iŋŋ feŋ m'el'uŋ em.»[†]

¹²KpekJ eke ow b'uwr a, Abŋ Lala oc im'n loj. ¹³N'anŋ yogŋ l'iŋ segŋ ekn yony eke **Satan** eju'r. L'ir yogŋ akp em e mindey ab, etŋ **afr** erm esel ow am kok in e lís e low.

Jesu e jam esel krekre ek'eson
Matie 4.12-22; Luk 4.14-15; 5.1-11

¹⁴Legŋ ab em eke wel elu Jan mij ok nuŋ es sobel em a, Jesu im Galile wus af etŋ n'am ɔb Nyam ec'Amani Mamn a eci kokoba li dad l'ese:

¹⁵«Legŋ a eke Nyam ewar a ow ñ, aŋke Nyam ec'es ew a ow titm. Ìtjnин erm em ke ébr Amani Mamn a.»

¹⁶Eke Jesu am ecr Galile eci mij lekpl a e saw saw a, l'ekn ɔcn ibi esel agg yony, Simɔ lele lisijim Andre ab ek'am ok muw mij lekpl ab em. ¹⁷Jesu dad el nine: «Ùsr'm jam, m'ow mi kok ɔny éel agŋ eb esel.» ¹⁸KpekJ -li digŋ el e muw a -l'ok es, etŋ -l'us ow jam. ¹⁹Jesu b'imn anym eci tel a, l'ekn Sebede jimeł a, Jak lele lisijim Jan ab. -N'anŋ el eci mijetŋ ab em -n'am kok el eci muw a. ²⁰KpekJ Jesu esŋ el; -li digŋ el es Sebede lele el e juma kok esel ab ab -l'elu es letŋ ab em, etŋ -l'us ow jam.

Jesu ewlm abŋ ɔnuŋ es a
Luk 4.31-37

²¹Jesu lel in e **jam** esel ab ab im Kapernayum ec'eb ab em. **Nenegŋ** e legŋ a, Jesu ey Nyam nuŋ ign usu a etŋ am yegm agŋ low. ²²Agŋ a ek'am

[†] 1.3 Esayi 40.3. [†] 1.6 Èkn 2 Èb Ebu 1.8. [†] 1.7 Èkn Jan 1.27 ec'akr otar a.

[†] 1.8 Èkn Ob Kok 2.1-4. [†] 1.11 Bèbmn Selu 2.7 lele Esayi 42.1 ab.

iri in e low yegm a, low am iti any in ec'elel eke n'am yegmn agj low a sosiem, aŋke n'anm ese el ec'ol e **low** yegm esel ab af, kɔ n'am yegm wel low abusu ɔny em. ²³Ke Nyam nuŋ igŋ usu yogŋ egŋ nyam ek'**abŋ** ŋuŋ anŋ em a, am ɔg dad ese: ²⁴«Oy! Nasaret e Jesu, bla am erur eke ki kok ey ee? Kɔ ek'ow eke ki ŋuŋ ey ee? Em, m'uŋ egŋ ek'el'ŋ ab any: Nyam ec'erm es lala.» ²⁵Jesu dad abŋ ŋuŋ a odad lebl tuɔtua em nine: «Yèwal, ke éy ɔkm egŋ na em!» ²⁶Abŋ ŋuŋ a momu egŋ a lec em, etŋ am ɔg ey ɔkm in em. ²⁷Agŋ a feŋ low iti any afŋn es toŋ batŋ -n'am bibrmnин el ɔfr-l'es: «Kɔ na bla lowi ana ee? Bogŋ ec'abusu ɔny em e low yegm owr ana ee? Egŋ ikŋ na ew **abŋ** eŋuŋ yej'es, etŋ -li b'elum ow!» ²⁸Etŋ kpékŋ agŋ am dad Jesu e lís e low Galile wus nimum af.

Jesu ewlm ſlu nɔnɔ
Mati 8.14-17; Luk 4.38-41

²⁹Eke -n'anŋ Nyam nuŋ igŋ usu a -l'okr ɔkm a, Jesu, Jak lele Jan ab im Simɔ lele lisijim Andre ab ogŋ a. ³⁰Simɔ ey lis eke sos am etu es a, eru es. Etŋ kpékŋ wel dad in ec'ol owi ok Jesu. ³¹Jesu im εŋŋ yɔw a, l'ucu abu n'ɔny l'igbm ow, etŋ kpékŋ in ec'ol a oc'r es lís. Etŋ yɔw a am kok el e lís e low.

³²Ncebles em a, eke ligbn im eru es a,[†] agŋ ot el ec'olu a feŋ is Jesu; **abŋ** eŋuŋ esel yeji anŋ em. ³³ɛb ab em ec'agŋ a feŋ as luku Simɔ eci lisany a. ³⁴Jesu ewlm ſlu a lel el ec'ol εŋŋ εŋŋ a feŋ ab. N'am ogŋ abŋ eŋuŋ a, etŋ l'elum wel abusu es eke wel ki dad odad, aŋke -l'uw egŋ a ek'el Jesu ab any.[†]

Jesu am ɔgbɔŋ Kapernayum
Luk 4.42-44

³⁵Legŋ εŋŋ ow em a, eke usu k'otm es a, Jesu igb ey gbeŋ etŋ im usu saw em. Yogŋ, n'am ɔgbɔŋ Nyam. ³⁶Simɔ lele lawləl a ek'anŋ in ab ab ok ɔkm im in ec'ol em. ³⁷Eke n'εŋjan ow a, -li dad ow nine: «Agŋ a feŋ am ɔl'ŋ.» ³⁸Jesu dad el nine: «S'ɔgbɔŋŋ aŋa, s'ímn bajn saw saw a, aŋke yogŋ yeji ow it eke mi ki dad el Amani Mamn a ec'odad. Na sosiem eci m'ow wus na af.» ³⁹Etŋ Jesu am ec Galile wus ab af nimum. N'am ɔb Amani Mamn a e kokoba Nyam nuŋ igŋ usu a feŋ, etŋ n'am ogŋ **abŋ** eŋuŋ yeji.

Jesu ewlm kokobe es nyam
Mati 8.1-4; Luk 5.12-16

⁴⁰Legŋ nyam **kokobe** es nyam ow am kok sɔrŋ ibrm Jesu abu εlum; l'ok ɔwrɔkp wus Jesu ec'any af, etŋ n'am dad l'es: «Eke ɔ erur, ɔtu eke

^{† 1.26} Èkn Mark 9.26. ^{† 1.32} Ncebles em a, eke ligbn im eru es a: ke neneŋŋ e legŋ uwr j̄; eke mléi krekré b'ok ɔkm a, ke legŋ ejec ɔb nuŋ j̄. Jwifel ec'ol em a, wel ɔtu eke sica wel k'ot ſlu is Jesu. ^{† 1.34} Bëbmn Ob Kok 16.16-17.

k'ayal'm.» ⁴¹In e low ɔny Jesu sɔrj; [†] l'egnjm abu es l'itŋn ow etŋj li dad nine: «M'erur, àyl!» ⁴²Krekŋ kokobe a oc'r es lís, etŋj l'ayl. ⁴³Jesu elu ɔlu a eke l'ewlm a abusu es eke k'im, etŋj l'ewar ow lebl tuotuɔ em nine: ⁴⁴«Ìri senyn senyn, kì dad low na k'ok egŋj kaka! Gbekŋ ìm yegm **egb** waw es a sos, ke wáw egb esε elel eke Mois ec'ol a ibrm ab af, ke ow ij daŋku.»[†] ⁴⁵ɔlu a im, etŋj usu a feŋ n'am dad low a eke ejn'n a ec'odad. Na sosiem Jesu ótum ilam sos any εb εm, kɔ li b'anŋ usu saw εm ke agŋj am anŋ susu a feŋ ow in ogŋj.

Jesu ewlm sos es wew es nyam

Matie 9.1-8; Luk 5.17-26

2 ¹Eke seŋj beb ec a, Jesu εwl ow Kapernayum, etŋj dedeku a iri eke l'ec akŋj.[†] ²Etŋj kpékŋ agŋj nɔnɔc ow as luku gbugŋ a eb usu a feŋ; usu kaka anm, lisany a bɔbɔ yeji usu anm. N'am dad wel Nyam ec'odad, ³etŋj agŋj yar abu sos es wew es nyam am is Jesu. ⁴Gbekŋ eke -li k'ɔtumn -l'okmn yogŋ a eke Jesu sig es agŋj a sosiem a, -li fig usu nyam êl luw af a, etŋj -l'oc ɔlu a ek'anŋ in eci faja εm a -l'usm es Jesu ec'any af. ⁵Eke Jesu b'ekn agŋj a ec'ɔmn a, li dad sos es wew es a nine: «Em jim, m'oc ŋ e sikpl a m'ap'ŋ.»

⁶Ol eci **low** any uw εsel beb sig es yogŋ, etŋj am tutr el ec'erm em dad εse: ⁷«Kɔ bla etŋj egŋj na am dad odad nene ee? N'am ɔbr Nyam any! Bwo ec'egŋ ɔtu eke k'óc sikpl ap ek'ow elm Nyam sɔny coco ee?»[†] ⁸Eke Jesu uw el e sow tutr ab any a, li dad wel nine: «Kɔ bla etŋj am tutar ów amua na ɔny ec'erm em ee? ⁹Kɔ bogŋ ec'anake εw fuefue eke wel ki dad sos es wew es ab ee? “M'oc ŋ e sikpl a m'ap'ŋ”, oglog ke wel dád'r εse: “Igb oc ŋ eci faja a ke án es ee”? ¹⁰Gbekŋ m'erur eke k'uwr low na any: wus na af, egŋj ec'Iy ɔny abusu eke k'oc sikpl ap.» Etŋj sica li dad sos es wew es a nine: ¹¹«M'am dad'ŋ, igb oc ŋ eci faja a eb ejagb ím gbugŋ!» ¹²Krekŋ egŋj a igb agŋj a feŋ ec'any af, l'oc in eci faja a, etŋj l'ey ɔkm n'am an es n'im. Ow e low a iti dedeku ab any, etŋj -n'am kɔklm Nyam -li dad -l'εse: «Legŋj kaka s'eknm low akpasu na.»

Jesu εsŋ Levi eke k'us'r jam

Matie 9.9-13; Luk 5.27-32

¹³Emenŋ Jesu εwl im Galile eci mij neny a. Agŋj nɔnɔc am ow in ogŋj, etŋj n'am yegm wel low. ¹⁴In ec'ec εm a, l'εkn Alfe jim Levi, eke sig es wus labm eb usu. Jesu dad'r nine: «Ùs'm jam!» Levi igb etŋj us'r jam.

¹⁵Ow e jam a, Jesu im Levi ec'akŋj a, etŋj am ij ob. **Wus** labm eb εsel nɔnɔc lele **sikpl** εsel ab am ij ob Jesu lele in eci **jam** εsel ab ab, anŋke agŋj amua e nɔnɔc

[†] **1.41** *In e low ɔny Jesu sɔrj:* Mark eci siləl esig oglog em a *Jesu ebl erm ok'r af.* [†] **1.44** Èkn Matie 8.4 ec'akŋj otar a. [†] **2.1 akŋj:** Mark 1.29 εm a, ke wel tutr ek'ow el Simɔ Pier lele Andre ab ec'akŋj. [†] **2.7** Bèbmn Ob Ap 24.16; Selu 103.3; Esayi 43.25.

anake am us'r jam a. ¹⁶Etŋ ol e low yegm esel ek'el **Farisiel** ec'ogog ec'agnj a, ekn eke Jesu am ij ob agn amua feŋ ab; etŋ -li dad in eci jam esel a nine: «Ko bla etŋ n'am ij ob wus labm eb esel amua lele sikpl esel[†] amua ab ee?» ¹⁷Jesu iri odad a eke -n'am dad a, etŋ dad el nine: «Agn a ek'anj sos tuwtu em a, ibram sos kok es, ko ſlu anake b'ibrm sos kok es a. M'owm eke mi k'esi agn eke b'ubr el sosi nenyembri nyam esel a, ko m'ow eke mi k'esi "sikpl esel".»

**Ob owr lele ob sig ab ókrm af
Matie 9.14-17; Luk 5.33-39**

¹⁸Legn nyam, Jan mij ok nuŋ es eci **jam esel** a lele **Farisiel** ab am **enj** neny. Agn ow am ibrm Jesu ese: «Ko bla sosiem etŋ Jan mij ok nuŋ es eci jam esel a lele Farisiel ec'ab ab b'enj neny etŋ n e jam esel a enj neny ee?» ¹⁹Jesu dad el nine: «Ko am tutar ek'agn lawl el eke wel esŋ mebi eci es gbegbl em a ḥtu eke k'ēnj neny eke yow ec a anj el ab ee? Njan! Segn a feŋ eke yow ec a b'ow anj el ab a, -li b'ow -l'ij etŋ -li b'ow -l'egn. ²⁰Gbek legn am ow eke wel b'ow ḥny yow ec a oc es el ec'araŋn, ke sica -n'enj neny goŋ.»

²¹Etŋ Jesu ub el nyandre nine: «Egn ócm gbad owr lele gbad sig ab ḥbarm gignj. Eke kok eben, ke gbad owr a b'ow ḥny gbad sig a agbr em; etŋ gbad a ec'em agbr a b'ow agb nɔm. ²²Etŋ emeny egn ócm mar owr okm marel sig em. Eke kok eben a, mar owr a b'ow inn toŋ ba ke ḥny marel sig a ḥb es. Etŋ wel b'ow irmn mar a lele marel ab ab. Tasi em a, mar owr, marel owr em wel k'ok.»[†]

**Egn ec'Iy el neneŋn ec'es ew es
Matie 12.1-8; Luk 6.1-5**

²³**Neneŋn** e legn nyam, Jesu lel in eci **jam esel** ab ab am ecr segb ḥgm eci. El ec'ejagb us em a, jam esel a am bubm egbey a. ²⁴**Farisiel** ow etŋ am ibrm Jesu ese: «Is any ekn, ko bla sosiem etŋ n e jam esel a am kok low ek'ey ec'ol a ḥcm abusu eke wel ki kok neneŋn e legn ee?»[†] ²⁵Jesu ḥdu eb dad el nine: «Awlmn low eke ḥb ebu David in obi in obi lele in ec'agn ab ab kok legn nyam eke namn am ḥny el ab ee? ²⁶L'ey Nyamel em, etŋ in eci agn ab ab -l'ij egb waw eci futufutu a. Low na ey **egb** waw es ligbel Abiatar e legn ab em. Ey ec'ol a ḥj abusu eke egb waw esel ḥny coco k'ij egb waw e futufutu na.»[†] ²⁷Jesu igŋ af dad nine: «Nyam kok neneŋn egn e nimamn sosiem ko ow elm neneŋn sosiem Nyam kokm egn. ²⁸Na sosiem anake egn ec'Iy el neneŋn yeji ec'es ew es a.»

**Jesu ewlm egn ek'abu wew es neneŋn e legn
Matie 12.9-14; Luk 6.6-11**

3 ¹Emeny Jesu ewl ow **Nyam** nuŋ igŋ usu a. Yogŋ, l'ekn egn nyam ek'abu wew es. ²Agn a feŋ ek'anj Nyam nuŋ igŋ usu a ok'r anyamn

[†] **2.16** Èkn Luk 15.2 eci akr otar a. [†] **2.22** Èkn Matie 9.17 ec'akr otar a. [†] **2.24** Èkn Matie 12.2 eci akr otar a. [†] **2.26** Èkn 1 Samiel 21.2-7; 2 Samiel 15.35; Ob Ap 24.5-9.

af am ler gbiy ekn, eke li b'ow l'ewlm egŋ na **nənəgŋj** e legŋ na, aŋke -n'am ɔl low nyam eke -li k'ebr ow af -l'ok ow ów af.^{† 3} Jesu esŋ egŋ a ek'abu wew es a, etŋ li dad ow nine: «lgb ow aŋa inym es agŋ a feŋ ec'any af!»⁴ Etŋ n'am ibrm agŋ a ek'anŋ yogŋ a l'esɛ: «Nenegŋj e legŋ a bla lowi ey ec'ol a ɔŋŋ abusu eke wel ki kok ee? Low nimamn kɔ low ŋŋŋ ee? Wel ɔtu eke ki sɔg egŋ oglog wel egb'r es luw ee?» Kɔ -l'ɔbm kpu.⁵ Etŋ Jesu am ler el erm bebl em; sos yeji ɔw'r es aŋke -n'ɔnym sɔrŋ iŋŋ kaka. Li dad ɔlu a nine: «Egŋŋ abu es!» L'egŋŋ abu es etŋ l'ewl.⁶ Kpeki Farisiel a ok ɔkm Nyam nuŋ igŋ usu a, etŋ **Erod** Antipas ec'ogog ec'agŋ ab ab -n'im -n'am as luku, -l'ɔl el el eke -li k'ɔnyŋ Jesu bake -l'ibi ow.

Agŋ nɔnɔ am ow Jesu ogŋ
Mati 4.25; 12.15-16; Luk 6.17-19

⁷ Jesu lel in e **jam** esel ab ab ocr sos es im Galile e mij saw a, etŋ agŋ nɔnɔ am us'r jam. Agŋ am anŋ Galile, Jude, ⁸ Jerusalem, Idume, Jurden ogog eci wus ab af, Tir lele Sidɔn eci baŋŋ saw saw a ow. Bieku na am ow eke k'ekn Jesu aŋke -l'iri ów a feŋ ek'ow am kok a.⁹ Jesu dad in e jam esel a nine: «Ocr mijetŋ nyam owr ewr es aŋa, yec'etŋ ke dedeku a k'átram im sel.»¹⁰ Eke Jesu ewlm agŋ nɔnɔ a sosiɛm, agŋ a feŋ ek'ɔny ɔl erŋ erŋ a, am itarir eke k'ɛŋŋ usu itŋŋ in abu.¹¹ Ek'agŋ ek'**abŋj** enŋŋ anŋ em a b'ekn Jesu a, -li b'ok wus ow ec'any af -n'am babarm -l'esɛ: «Nyam ec'Iy.»¹² Kɔ Jesu am ijł el neny kpoŋkpoŋ dad esɛ: «K'ùlmn'm es!»

Jesu sɔsum erm esel lew yony ot
Mati 10.1-4; Luk 6.12-16

¹³ Ca Jesu uyu lafeny af, l'esŋ agŋ eke l'erur a etŋ wel ow in ogŋ.¹⁴ El em a li sɔsum agŋ lew yony l'ot [etŋ n'ɔŋŋ wel nin **erm esel**].[†] Li sɔsum l'ot wel eke wel k'anŋ in ab ke n'am erm wel -n'im -l'ɔb **gbreŋgbí** usu a e kokoba.¹⁵ N'ɔŋŋ wel abusu eke wel k'ogŋ **abŋj** enŋŋ yeji.¹⁶ Kin erm esel lew yony a ec'en: Simɔ (Jesu igŋ'n nin af Pier),[†] ¹⁷ Jak lele lisijim Jan ab, el Sebede ec'ey (Jesu ɔŋŋ el nin Bwanerges[†] ek'el nyandre em: “agŋ ek'el e low kok b'ot nyamgbrany es”),¹⁸ Andre, Filip, Bartelemi, Matie, Toma, Jak Alfe jim, Tade,[†] Simɔ low dogŋŋ es,¹⁹ lele Judas Iskariot ek'ɔl Jesu ij ab ab.

Wel am cicr Jesu eke n'ɔny agŋ ec'abŋj
Mati 12.22-32; Luk 11.14-23; 12.10

²⁰ Emeny Jesu ewl məny ow akr a. Agŋ nɔnɔ ewl məny ow as luku yogŋ torŋ Jesu lel in e **jam** esel ab ab éŋŋm abusu eke k'ij ob yeji.²¹ Jesu ec'akŋ

^{† 3.2} Èkn Matie 12.10 eci akr otar a. ^{† 3.14} Mark eci silel esig bəb em a, wel éŋŋm sodad ek'ang ob na [...] ec'araŋŋ em a. ^{† 3.16} Pier: ow e nyandre el lebn. Èkn Matie 16.16-18; Jan 1.42. ^{† 3.17} Bwanerges: bəbmn Luk 9.54. ^{† 3.18} Èkn Matie 10.3 eci akr otar a.

ec'agŋ am ow eke k'oc'r ab im aŋke -n'am iri[†] eke Jesu in ki kokm eŋŋ em owi.

²²Etŋ ol e low yegm esel ek'anŋ Jerusalem ow a am dad ese: «**Belsebul, abŋ ejŋŋ ec'es ew a, anŋ Jesu em!** Ow anake ow b'ɔŋ'n abusu ke li b'ɔtu l'ogŋ abŋ ejŋŋ a.» ²³Jesu esŋ el etŋ n'am dad wel sodad nyandre em l'esε: «Ayaf **Satan** ṽtu eke k'ogŋ in sosi ar ee? ²⁴Eke batŋ es ew nyam ec'agŋ b'ɔŋŋ ar el ɔfr em, es ew a k'ɔtum anm ij. ²⁵Eben nenyembri nyam bosu nyam ec'agŋ ek'ubr em el ɔfr a, k'ɔtum anm ij. ²⁶Eke batŋ Satan b'ogŋ in sosi ar, oglog Satan neny ókrm af in obi ab ij a, ke in eci abusu a k'ɔtum ibnm ij; in eci es ew a uwr ñj. ²⁷Etŋ emeny, eke wel erur eke k'im ey lec es nyam ec'akŋ iy'r mil a, ow it ke wel fŋŋ anym ɔny awŋ'n gbuŋ ke wel ſtu ey in ec'akŋ a ot in eci mob a feŋ.»

²⁸Etŋ Jesu ign af dad nine: «M'am dad ɔny nawre em tasi, agŋ ṽtu eke k'ɛŋŋ sikpl feŋ lele sodad ejŋŋ feŋ eke -li b'ow -li dad -l'ok Nyam af ab ab ec'oc ap. ²⁹Gbekŋ ek'egŋ nyam dad low ŋŋŋ ok Abŋ Lala af a, li k'ow n'ɛŋnm ow ec'oc ap legŋ kaka, aŋke low ŋŋŋ a b'ow anŋ'n af segŋ feŋ.» ³⁰Jesu dad odad na ok ol e low yegm esel ab af, aŋke -li dad ek'abŋ ŋŋŋ in anŋ ow em sosiem.

Jesu lis lele lisijimel ab Mati 12.46-50; Luk 8.19-21

³¹Etŋ Jesu lis lele lisijim jam esel ab ab ow. -N'inym es gbeŋ a etŋ -n'ɔŋŋ ey akŋ a eke k'esŋ'n. ³²Agi nɔnɔ ok es iwr elul Jesu em, etŋ wel dad'r eke: «Kin, esŋ lele esŋ jimel ab ek'ow inym es gbeŋ a. -N'am erur eke -li k'ekn'ŋ.» ³³Etŋ Jesu dad nine: «Kɔ bwo el em lis ee? Etŋ kɔ bwo el el em lisijimel ee?» ³⁴Etŋ eke l'ew nyamn li ler agŋ a ek'ok es iwr did elul il em a, li dad nine: «Kin em lis lel em lisijimel ab ek'anŋ aja, ³⁵aŋke eŋŋ kaka feŋ eke bi kok Nyam ec'erur a, el em lisijim, em lisijɔw, lel em lis ab.»

Wus akpasu akpasu yar e nyandre em odad Mati 13.1-9; Luk 8.4-8

4 ¹Sakp ejeci, Jesu ow Galile eci mij neny a, etŋ n'am yegm agŋ low. Agŋ nɔnɔ ow ar did elul il em. Na sosiem l'ey mijetŋ nyam ek'anŋ mij af ab em etŋ li sig es. Bieku a nimum ok es mij neny a. ²Jesu am ot nyandre em ec'ow nɔnɔ yegmn el low. In eci low yegm ab em, n'am dad l'esε: ³«Igŋŋ lɔru es irir! Legŋ nyam, egb ewl es nyam im ɔgm am ewl egb. ⁴Eke n'am ufŋ egb ey ab es a,[†] bɛb ok ebr af etŋ ɔr ow sus ij. ⁵Bɛb ok mebn wus af, usu eke sec enym. Kρεkŋ -l'eli sec a ek'enym a sosiem. ⁶Kɔ eke ligbn ow afr a, l'ebal egb a eke eli ok ɔkm a etŋ li wewr ow es aŋke

[†] 3.21 -n'am iri: odad na Grek em a, wel ṽtu ek'itŋŋ ejec'em dad ese -n'am dad. [†] 4.4 Èkn Matie 13.4 eci akr otar a.

min ɔnym el wus tasi. ⁷Beb ejeci ok usu eke mirɔ̄ anɔ̄. Mirɔ̄ a eli ɔny awɔ̄ el es. Na sosiem -lɔ̄sum ey kaka. ⁸Gbekɔ̄ egb ey a e beb ok wus mamm af. -L'eli -l'ok ɔkm, -l'agb etɔ̄ -l'ɔsu ey. Beb ɔsu likɔ̄ lele lew ab, beb ec'a ekɔ̄ nyahan etɔ̄ ow e beb a ɔsu ekɔ̄ yen.» ⁹Etɔ̄ Jesu igɔ̄ af dad nine: «Ek'ɔnyn ɔru eke k'irir, ke írir sənyn sənyn!»

Low sosiem eke Jesu b'oc nyandre odad yegmn agɔ̄ low
Mati 13.10-17; Luk 8.9-10

¹⁰Eke Jesu anm bieku ab ab ij a, in e **jam** esel lew yony a lel agɔ̄ a eke b'anɔ̄ in ab a, am ibrm'n low sodad nyandre ab af. ¹¹Jesu dad el nine: «Ony εγαν Nyam eci **gbrengbi** usu a ec'ow a eke lɔ̄l es a ec'any uw. Kɔ̄ el ec'a, nyandre em ce m'am dad el, ¹²yec'etɔ̄ ke

-li bi ler ke -li k'eknmn;
 -li b'iri ke ow k'okm el es sos em,
 anɔ̄ke blel ow am ok el es sos em,
 blel -l'ewl meny -l'ow Nyam ogn,
 ke blel ow áp el low.»[†]

Wus akpasu yar a ec'akr otar
Mati 13.18-23; Luk 8.11-15

¹³Etɔ̄ Jesu dad agɔ̄ a ek'anɔ̄ yogɔ̄ a nine: «Ony ɔtumrn irimn egb ewl es a ec'odad a e nyandre? Ayaf b'ow ɔtur irir sodad nyandre em a fej ee? ¹⁴Egb ewl es a ewl Nyam odad. ¹⁵Ebr ab af a eke egb a ok a, el agɔ̄ eke b'iri odad a. Kpékɔ̄ **Satan** ow ɔny odad eke wel ewl el ec'erm em a oc es. ¹⁶Mebn wus a eke egb a ok a, el agɔ̄ eke b'iri odad a ke kpékɔ̄ eb'r sos em ijn em. ¹⁷Gbekɔ̄, -li yεbmn odad a okm min el em, -li b'ew erm af tel ce. Eke sica sos es ɔw owi oglog gbre ij owi b'ow Nyam odad a sosiem a, -li b'εgbr ɔmn a fafa. ¹⁸Wus a eke mirɔ̄ nɔnɔ̄ anɔ̄ af ke egb a ok af a, el agɔ̄ eke b'iri odad a. ¹⁹Gbekɔ̄ wus aja ec'erm mij ebr, ob ɔny e meju lele wus ec'ow aw ejeci nɔnɔ̄ iy el erm em gbɔ̄j, etɔ̄ ɔny odad a awɔ̄ es el em, ke ɔtum ɔsum ey kaka. ²⁰Wus mamm a el agɔ̄ eke b'iri odad a ke eb'r. Ow ɔsu ey el em. Beb ɔsu likɔ̄ lele lew ab, likpr ɔsu ekɔ̄ nyahan etɔ̄ beb a ɔsu ekɔ̄ yen!»

Kenie e nyandre em odad
Luk 8.16-18

²¹Jesu ibrm el nine: «Kɔ̄ kenie eke wel b'igɔ̄ a, ob ew eke wel k'ubur es oglog kofa ew eke wel k'oc ɛw sosiem wel b'igɔ̄ ee? Njaŋ! Tasi em a, ob gege af wel b'itmn es.»[†] ²²Εben low fej eke lɔ̄l es a b'ow ey ɔkm, etɔ̄ yec'ek'anɔ̄ ncebn em a b'ow ilm any usuayl em. ²³Ke egɔ̄ ek'ɔny ɔru eke k'iri a, íri gɔ̄ŋ!»

[†] 4.12 Esayi 6.9-10, Septant em oc'odad eke wel oc. [†] 4.21 Bεbmn Matie 5.15; Luk 11.33.

²⁴Etj̄ emeny Jesu dad el nine: «Èwr low fej̄ eke b'ow irir a erm senyn senyn! Aŋke akunda yec'em eke b'ow ocr ebmnin ob ɔny ej̄ ejec'a, ow em ce Nyam yeji b'ow ebmn ɔny ɔny, etj̄ li b'ow li kok l'akm ɔny ec'a.

²⁵Tasi em a, ej̄ ek'iri odad a ke ucu ɔny es a, Nyam b'ow obn'n; kɔ ej̄ ek'irim kaka a, tel a eke l'iri a yeji, wel b'ow ɔny oc'r es erm af.»

Egb ey eke el obi eli ok ɔkm e nyandre em odad

²⁶Emeny Jesu dad nine: «Nyam e **gbreŋgbí** usu a otarir es odad na ab: iḡ nyam ewl egb ey in ec'ogm a. ²⁷Sica n'im etj̄ n'am ir eb, l'eru es l'igb, ncok lele legj̄ owr ab ese segj̄ fej̄ ec'ab af. Gbekɔ egb ey a eli ok ɔkm etj̄ am agb ek'egj̄ a in obi uwm ow e low kaka any. ²⁸Kɔ wus in obi li bi kok etj̄ egb ey a b'eli ok ɔkm, agb toj̄ usu sel em. ²⁹Etj̄ ek'egb ey a usu a, kpɛkj̄ ej̄ a ow el ec'ub em, aŋke ow it eke sica wel k'ub el gɔŋ.»[†]

Likj̄ e liy ec'odad nyandre em

Mati 13.31-32, 34; Luk 13.18-19

³⁰Emeny Jesu dad nine: «Bla lowi wel ɔtu eke k'oc bəbmn Nyam e **gbreŋgbí** usu ab ab ee? Etj̄ bogj̄ ec'odad wel ɔtu eke k'oc dadr ow e low ee? ³¹Nyam e **gbreŋgbí** usu a anj̄ ese likj̄ e liy nyam eke wel ewl af. Gbuŋ eke wel k'ewl'l a, l'el egb ey a fej̄ em eci likekli tasi. ³²Sica eke li b'eli l'ey ɔkm a, li b'agb l'akm wel fej̄. Li b'ok ál, li faf es toj̄ bake ór ám ow sus mel in ec'ál a eci l'ow ew a..»

³³Sodad nyandre amua em anake Jesu b'oc am dadr el Nyam ec'odad a, yec'a ce eke -l'etur eke -li k'oc -l'ew es erm em a. ³⁴Sakp sakp fej̄ Jesu b'oc sodad nyandre em am dadr el ów. Gbekɔ eke li b'anj̄ in e **jam** esel ab ab a, li b'otar ów a fej̄ akr l'ok wel.

Jesu adar lidgbegb

Mati 8.23-27; Luk 8.22-25

³⁵Legj̄ a ce eci ncebles a, Jesu dad in e **jam** esel a nine: «S'úbar mij jam a.»[†] ³⁶Etj̄ eke -l'elul bieku ab es a, jam esel a ok letj̄ a eke Jesu anj̄ em ab em, etj̄ -n'im. Metj̄ ejeci yeji anj̄ el saw. ³⁷El ec'ubr em a, kpɛkj̄ lidgbegb okr el es etj̄ mra am elul el, toj̄ mij am bubm ok el letj̄ em. ³⁸Jesu gbe ekpn ob, eru es letj̄ neny a am eru memn. Jam esel a am uwr'r dad'r ese: «Low yegm agj̄ es, kɔ ey e luw na eke s'am ow s'uwa, ow am kokm'j̄ low kaka ee?»

³⁹Jesu ufj̄m es etj̄ dad lidgbegb a lele mij ab ab nine: «Îrmn es! Àdar!» Etj̄ lidgbegb a ec'elu a ubr es etj̄ usu a fej̄ irm es tiŋ. ⁴⁰Sica Jesu am dad in e jam ese: «Kɔ bla etj̄ erŋn am ɔny ɔny ee? Kɔ ɔny k'ɔnymn ɔmn

[†] 4.29 Bèbmn Joël 4.13. [†] 4.35 Èkn Luk 8.22 eci akr otar a.

ce ee?»⁴¹ Jam esel a erjn ligbel am ɔny etj am dad el ɔfr em ese: «Kɔ bwo el egŋ iki na eke lidgbegb lele mij ab b'ony in ec'elum ab ee?»[†]

Jesu ewlm abŋ ɻuŋ es nyam
Matie 8.28-34; Luk 8.26-39

5 ¹Jesu lel in eci **jam** esel ab ab im ok Galile eci mij jam a,
Geraseni[†] eyŋ eci wus ab af. ²Eke n'anŋ mijetŋ ab em l'uš es a,
kpekJ egŋ nyam anŋ egŋ es oc usu a ey ɔkm ow am ɔbr'r. Egŋ a, **abŋ**
ŋuŋ anŋ'n em. ³**Suwɔmu** ec'araŋn anake li b'anŋ a. Egŋ kaka ɔtum
ucurm'n es, ɻgbraka em bəbə yeji, ⁴aŋke sakp nɔnɔ wel b'awŋ'n akr
lele sabu ab ɻgbraka em, kɔ li b'ony feŋ li bibr es. Egŋ kaka ɔnym lec
eke k'ɔtu ɔny'n yeji. ⁵Segŋ feŋ, ncok lele legŋ owr ab, li b'anŋ suwɔmu
ek'anŋ mafeny em a ec'araŋn; n'am babarm ke n'am ot mebn li kokr in
sosi mob.

⁶L'ekn Jesu akpoj em, l'uru es l'ow, l'ok ɔwrɔkp wus ow ec'any af, etj
n'am elu lebl tuɔtua li dad l'ese: ⁷«Jesu, Nyam ek'anŋ afr kpekpe ec'Iy,
kɔ bla lowi anŋ ey arajn ee? Nyam e nin em m'am ɻɔŋn'j, kì kok'm low
ŋuŋ!»⁸ Abŋ ɻuŋ a ew lebl am dad ebɛn aŋke Jesu iki anym dad'r nine:
«Abŋ ɻuŋ, èy ɔkm egŋ na em!»⁹ Ca Jesu am ibrm'n ese: «Kɔ ayaf wel
b'ɛsŋn'j ee?» Li dad nine: «Wel b'ɛsŋ'm “Bubute”, aŋke s'eny nɔnɔ.»¹⁰ Etj
n'am at lebl es ni ɻɔŋn Jesu l'ese: «K'dogŋ abŋ ejnŋ amua k'ŋgboŋ wus
ikpr ab af.»

¹¹Yogŋ, gbroko nɔnɔ anŋ ek'am ij ob lafeny a saw.[†] ¹²Abŋ ejnŋ a am
ŋuŋn Jesu dad ese: «Ògŋ ey s'im sigbroko amua ogŋ a yec'etŋ ke s'ók el
em!»¹³ Jesu ɔŋ el ow ec'abusu. Abŋ ejnŋ a ok ɔkm egŋ ab em, etj im ok
sigbroko ab em. Gbroko a feŋ ek'anŋ yogŋ a ɔtu eke k'ij fandi yony. El a
feŋ -n'anŋ lafeny ab af -l'uru es -l'ok mij lekpl ab em, etj -n'ɛm.

¹⁴Es uru em, sigbroko ɔsu esel a ewl im am ɔb amani eb ab em lele
sikpukpu em ab. Etj agŋ am ow ekn low yec'a ek'ey a. ¹⁵-L'ow -n'ɛŋn
Jesu, etj -l'ekn egŋ a eke legŋ sig em abŋ ejnŋ anŋ em a eke sig es. Sica
li sus mob; nuŋ em ayal. Etj agŋ a erjn am ɔny. ¹⁶Agŋ a ek'ekn ów a
feŋ ek'ɛŋŋ egŋ a ek'ɔny abŋ ejnŋ a, lele low yec'a ek'ɛŋŋ sigbroko ab ab
a, am awl ow ec'ów ok el. ¹⁷Etj agŋ a feŋ ek'ow a okr af am ɻɔŋn Jesu
eke li k'ŋgboŋ el eci wus ab af.

¹⁸Eke Jesu am ey mijetŋ ab em a, egŋ a ek'ɔny abŋ ejnŋ bake ewl a
am dad'r ese: «Ek'ow akpl'j sos em, ke m'am erur eke mi k'annŋ ɻ ab!»

¹⁹Jesu egŋm, gbekɔ li dad ow nine: «Èwl im ɻ ec'agŋ a ogŋ a, ke áwl ów
a feŋ eke Es Kɔtɔkɔ kok ɔŋ'j a, lele sɔŋŋ iki e n'ɔny ɻ ec'ab ab a ok el.»

[†] 4.41 Bèbmn Selu 65.8; 89.10; 107.23-32. [†] 5.1 *Geraseni*: Èkn Luk 8.26 lel in ec'akr otar
ab ab. [†] 5.11 Eke sigbroko anŋ eb ab em, ke ow am yegm eke low na am ey agŋ ek'elm
Jwifel a eci eb em, aŋke gbroko el Jwifel e crie (Ob Ap 11.7; Ol Okn 14.8).

20 Egn a im, etj l'ob nuŋ Eb Lew^t ab em, n'am dad ów a feŋ eke Jesu kok ɔŋ'n a l'ok agn. Etj agn a feŋ low iti any.

Jesu ewlm yow nyam etj igbm Jayirus jow a luw em
Matie 9.18-26; Luk 8.40-56

21 Eke Jesu anj mij jam a owr mijetj em ec'a, agn nɔnɔ gbel ow iwr did elul il em mij neny yogn. 22 Egn nyam eke wel b'esi Jayirus, **Nyam** nuŋ ign usu a ec'es ew es anj ow etj eke l'ekn Jesu a, l'ok ɔwrɔkp wus ow ec'any af. 23 N'am at lebl es ni ŋɔŋn Jesu li dad l'ese: «Em jɔwl am uw. Ów ke át'r abu nuŋ, yec'etj ke li k'úwm ko ke n'ánŋ orw.» 24 Jesu ab -n'im, etj agn nɔnɔ a ek'aam ewl'l a am itarir -l'u il.

25 Bieku na em, yow nyam eke b'ub abu ke mebl a edijm es toŋ ij akpo lew yony anj. 26 L'ij gbre nɔnɔ gbel sos kok esel nɔnɔ ec'abu em. Ni ŋuŋ in ec'os feŋ, ko l'ewlm, gbekɔ catj anake ol a am ɔtu yej'a. 27 Etj eke l'iri Jesu e lís e l'ow a, l'ow l'ey dedeku ab em, l'ec Jesu jam, etj l'itjn ow eci mob sus em a abu.^t 28 Ke li dad in ec'erm em nine: «Blel mi k'itjn in e mob sus em a abu ce, ke m'ewl fj.» 29 Krepkj l'ekn eke mebl a ek'am ok'r a edj es, etj l'ekan in sosi em eke l'ewl in ec'ol ab em. 30 Akr af yogn ce Jesu uw any eke lec nyam ey ɔkm in em. L'edj meny bieku ab em etj n'am ibrm wel li dad l'ese: «Kɔ bwo ec'egn itjn em eci mob sus em a abu ee?» 31 In e jam esel a am dad'r ese: «Ám ekn agn nɔnɔ na ek'am itarir -l'uŋ a, ke ám ibrm egŋ ek'itjn'ŋ abu ee?» 32 Etj Jesu am ew nyamn in e saw saw a, yec'etj ke l'ekn egŋ a eke kok low na a. 33 Yow a erjn am ɔny, n'am ufj, aŋke l'uw low a ek'ejn'n ab any. Na sosiem l'ow l'ok ɔwrɔkp wus Jesu ec'any af, etj l'egŋ low a l'eb. 34 Jesu dad'r nine: «Em jow, ŋ ec'ɔmn a ewlm'ŋ!^t Ìm erm es ey em, ke éwl ŋ ec'ol ab em goŋ.»

35 Jesu odad anj nenyam am dad etj agn anj Jayirus ogŋ a ow. -N'am dad ow -l'ese: «Ejŋ uw! K'ìjr low yegm agn es gbre ɔfr ɔfr.» 36 Jesu usm el e sodad ebl a jam^t ko li dad Jayirus nine: «K'ùru erjn, ko ɔny ɔmn ɔny coco ce.» 37 N'ɔɔm egŋ kaka abusu eke k'im ewl'l ek'ow elm Pier, Jak lele Jan ek'el Jak lisijim ab ce. 38 -N'im -l'ok Jayirus ec'akŋ a; yogn, sɔg ɔnym nuŋ. Jesu ekn ek'agn am ikŋ ɔŋŋ babarm. 39 L'ey akŋ a, etj n'am ibrm wel l'ese: «Kɔ bla sosiem etj am ikŋ ɔŋŋ ɔgr ee? Dedyɔwli a, l'uwm ko memn n'am eru.» 40 Etj dedeku a am kokr Jesu miyer. Ow sosiem l'ogŋ agn a feŋ ok ɔkm. Gbekɔ l'esi iy es a, iy lis a, lel in eci jam esel agn nyahan ab ab, etj -l'ok akŋ a eke dedyɔwli a anj a. 41 N'ɔny ow abu, etj li dad ow nine: «Talita, kum!»^t (Ow e nyandre el: “Dedyɔwli, m'am dad'ŋ, ɔgb!”) 42 Krepkj

^t 5.20 Èkn Matie 4.25 eci akr otar a. ^t 5.27 Èkn Matie 9.20 ec'akŋ otar a. ^t 5.34 ŋ ec'ɔmn a ewlm'ŋ: odad na Grek em a, wel ɔtu ek'itjn ejec'em dad ese ŋ ec'ɔmn a sɔg'ŋ.

^t 5.36 Jesu usm el e sodad ebl a jam: odad na Grek em a, wel ɔtu eke itjn ejec'em dad ese: marem, Jesu iri el e sodad a. ^t 5.41 Talita, kum: Sebr a eke -li b'ebr ab em e nyam ek'el Arame a, Jesu oc dadr odad.

dedyɔwlí a igb etj n'am an es. Ke dedyɔwlí a, n'ɔny akpo lew yony. Agj a fej ek'anj yogj a, low iti any. ⁴³ Jesu am dad el lebl tuɔtuɔ em ese: «Kì dadr k'okr egn kaka.» Etj emeny l'igj af li dad nine: «Djan in ob tel l'ij.»

Nasaret bajn eyj ubm Jesu nawre
Mati 13.53-58; Luk 4.16-30

6 ¹ Jesu ḥgboj yogj, etj n'im Nasaret bajn a eke l'agb a. In eci **jam** esel a im ew'l. ² **Neneqj** e legj a Jesu am yegm agj low **Nyam** nuj igj usu a. Yogn, agj nɔnɔ anj. Eke -n'am iri Jesu eci low yegm a, low am iti el any etj -n'am dad -l'ese: «Kò bogj low na anj ow'r ee? Etj bogj eci nuj em ɔny anake n'ɛnj ab ee? Ayaf li b'ɔtu li kok sakrowa amua yej'ee? ³ Kò egn na ow elm ɔgɔg es ɔdu es ab ee? Mari jim[†] ab ee? Jak, Jose, Jud lele Simo ab ec'el lisijim ee? Etj kò lisijowel gbe irm ey ab aja ee?» Ów amua fej ɔcm Nasaret eyj abusu eke k'ɔny ɔmn Jesu em. ⁴ Ow sosiem li dad wel nine: «Usu a fej wel b'ɔny **kokoba** ɔb es ec'elum, ek'ow elm in ec'eb a, in ec'agn em, lel in ec'akj ab ce eke wel ɔnym in ec'elum.»[†] ⁵ Jesu ɔtum kokm akrowa kaka Nasaret yogj, ek'ow elm ɔlu bəb eke l'at abu nuj ke ewl a. ⁶ Etj eb eyj a ec'ɔmn ɔnym a e low am at'r sel.

Jesu erm in e jam esel lew yony a
Mati 10.5-15; Luk 9.1-6

Emeny Jesu am ec bajn bajn a ek'anj saw saw yogj a, etj n'am yegm agj low. ⁷ L'esi **jam** esel lew yony a, etj l'ɔb nuj n'am erm wel agj yony yony. N'ɔj wel abusu **abj** ejui fej eci nuj af. ⁸ Etj n'am ijl wel neny li dad l'ese: «ɔny ec'ejagb us em a, k'òcr ob kaka ek'ow elm kpama ce. K'òcr futufutu, k'òcr ekpr, k'òcr os k'ánj ɔny ekpr em. ⁹ Òkr cɔkrukɔ gbe, ke éwal mob sus em nyam ce. ¹⁰ Eke batj okr akj nyam etj agj a eb ɔny a, ke ánj yogj torj ɔny eci legj a eke k'imn a ow. ¹¹ Eke batj usu nyam ec'agn egjm ebm ɔny, oglog egjm eke k'iri ɔny e neny em ec'oddad, ke ókr ɔkm yogj, cícr ɔny ec'akr sec a okr el es,[†] ke ow íj low ɔnu a eke -li kokr a eci danju.» ¹² Jam esel a im etj -n'am ɔb erm em itjñ eci kokoba. ¹³ -N'am ogj abi ejui nɔnɔ, etj -n'am udu ɔlu a mun nuj -l'ewlm wel.[†]

Jan mij ok nuj es e luw owi
Mati 14.1-12; Luk 9.7-9

¹⁴ Eke Jesu e nin a eb es usu a fej a, eb ebu **Erod** Antipas yeji iri in e lebl. Wel am dad ese: «Jan mij ok nuj es igb luw em; na sosiem anake n'am ɔny abusu li kok sakrowa a.» ¹⁵ Bəb am dad ese: «Eli.» Oglog am dad ese: «Egn na anj ese **kokoba** ɔb esel esig ab af.» ¹⁶ Ek'ow amua na ok Erōd

[†] 6.3 Èkn Jan 6.42. [†] 6.4 Bèbm̄ Luk 4.24 lele Jan 4.44 ab. [†] 6.11 Èkn Matie 10.14 ec'akr otar ab. [†] 6.13 Bèbm̄ Jak 5.14.

ɔru em a, li dad nine: «Jan mij ok nuŋ es a eke m'ɔŋ abusu wel ubr nuŋ es a, anake igb luw em a!»

¹⁷⁻¹⁸Kin elel eke Jan mij ok nuŋ es e luw owi a ecr. Erōd Antipas oc lisijim Filip e yɔw Erodiad. Jan im dad Erōd nine: «Ow itm eke k'oc esŋ jim e yɔw.»[†] Etj̄ ow sosiem Erōd ɔŋ abusu wel ɔny Jan ok ɔgbraka elu sobel em. ¹⁹Erodiad ɔny Jan e sifn; n'am erur eke li k'ibi ow kɔ n'ɛŋnm ow ec'abusu, ²⁰aŋke Erōd b'ɔny Jan eci muru. Tasi em a, li b'oc ow ese egŋ̄ lala af, ese low neny nyam es af, etj̄ li b'ew ow erm. Eke batj̄ l'iri Jan ec'odad, ke ow ám ew'r sel at sos em. Gbek̄ li b'erur eke li k'iri ow ec'odad.

²¹Sica legŋ̄ nyam Erodiad εŋ̄ abusu eke k'ibi Jan mij ok nuŋ es a. Ow el Erōd e mew ec'es gbegbl e legŋ̄. Erōd εŋ̄ in eci saw saw e nyimn esel a feŋ̄, sr̄ða eyŋ̄ fandi eci anym esel a, lele Galile ec'agŋ̄ egbel ab ab ob ij em. ²²Yogŋ̄ anake Erodiad jow ow ey ob ij usu a, ke am ub ej a. Erōd lel agŋ̄ a eke l'εŋ̄ ob ij em ab ab erur dedyɔwl̄ a e low. Etj̄ Erōd am dad dedyɔwl̄ a ese: «Kɔ bla ob iy am ibrm eke mi k'ɔŋ ee?» ²³N'am ij neny li dad l'ese: «Ibrm im ob feŋ̄ ek'am erur a, m'ow m'ɔŋ. Ek'ow el em ec'es ew a eci likpr bɔbɔ yeq̄i, m'ow m'ɔŋ.» ²⁴Krekŋ̄ yɔwl̄ a uru es im dad ok lis nine: «Em lis, kɔ bla ob iy mi k'ibrm ee?» Lis dad'r nine: «Ibrm Jan mij ok nuŋ es e nuŋ a.» ²⁵Krekŋ̄ dedyɔwl̄ a ogŋ̄ es im εb ebu a ogŋ̄ a, etj̄ li dad ow nine: «Is'm sicaca Jan mij ok nuŋ es a eci nuŋ a wayas em!» ²⁶Εb ebu a sos ɔw es amani a eke l'iri a eci, gbek̄ li k'ɔtum l'ɔwrm sar ij, neny a eke l'ij lele agŋ̄ a eke ok es ab ab sosiem. ²⁷Krekŋ̄ n'ɔŋ usu ɔsu esel ab em ec'egŋ̄ nyam abusu eke k'im ubr Jan nuŋ es. N'im sobel em yogŋ̄, etj̄ l'ubr ow nuŋ es. ²⁸L'oc l'ow n'ɔŋ dedyɔwl̄ a, etj̄ ow oc im ɔŋ lis. ²⁹Eke Jan eci jam esel a b'iri low na a, -l'ow, etj̄ -l'oc ow eci sos megl a -n'im -l'oc es.

Jesu iyr agŋ̄ ek'afŋ̄ fandi yen es lok
Matié 14.13-21; Luk 9.10-17; Jan 6.1-14

³⁰⁻³¹**Erm** esel a eke Jesu erm a, εwl ow etj̄ eke -l'okr es Jesu ab a, -n'am ɔb juma a feŋ̄ eke -li kokr a lele low a eke -li yegmn agŋ̄ ab ab a ec'amani -l'ok ow. Eke -n'am dad ow odad a, agŋ̄ nɔnɔ am ow etj̄ am εwl toŋ̄ -n'ɔnymn abusu kaka feŋ̄ eke -li k'ij ob; etj̄ Jesu dad in e **jam** esel a nine: «Òwr s'ímn saw em aŋ̄a, bake ébr sel tel.»

³²El sɔny -l'ok mijetj̄ em -n'aam usu saw em ek'irm es. ³³El ec'im em a, agŋ̄ ekn el, etj̄ l'uw any ek'ow el Jesu lele in eci jam esel ab ab anake aam a. Kpekŋ̄ agŋ̄ amua anŋ̄ baŋ̄ a ogŋ̄ es ikŋ̄ anym im ok usu a eke -n'aam a. ³⁴Mijetj̄ a b'itr es eke Jesu b'uš es a, l'ekn agŋ̄ nɔnɔ ek'ok es ese **mecɛb** ek'ɔnym ɔsu es af,[†] etj̄ el owi ɔny'n sɔrj̄. Ow sosiem, n'am yegm wel ów nɔnɔ.

[†] 6.18 Èkn Matie 14.4 ec'akr otar a. [†] 6.34 ɔsu es: bëbmn Awl 27.16,17; 1 Éb Ebu 22.17.

³⁵Eke legŋ ec a, jam esel a ow εŋn Jesu etŋ am dad'r ese: «Legŋ ec, etŋ usu na yeji εw usu saw em. ³⁶Ok agŋ ab es ím sikpukpu a lele baŋn baŋn ek'anŋ saw saw aŋŋ ab ab em yec'etŋ ke -l'ol ob ij.» ³⁷Jesu dad el nine: «Ony obi, ɔŋŋ el ob -l'ij!» -Li dad ow nine: «Kɔ futufutu os ekn lew[†] si k'im s'ol s'ow s'ɔŋŋ el -l'ij ee?» ³⁸Li dad wel nine: «Ìmn εkan! Kɔ futufutu abi aŋŋ ɔny ee?» -N'im -l'ibrm etŋ -l'ewl meny -l'ow -li dad nine: «Futufutu yen lele ɔcn yony ab ce aŋŋ.» ³⁹Li dad jam esel a eke k'ɔŋŋ agŋ a ok es eku em eku em suw owr ab af. ⁴⁰-N'ɔŋŋ agŋ a ok es serŋ em serŋ em. Beb ok es ekn yen yen, oglog ok es ekn yony lele lew lew ab. ⁴¹Jesu oc futufutu yen a lele ɔcn yony ab ab, l'igbl any ogŋ afr, etŋ l'elu Nyam bia. Li bibr em n'ɔŋŋ in e jam esel a eke ki cec ɔŋŋ agŋ a. Li cec wel ɔcn yony a yeji. ⁴²Agŋ a feŋ ij ob a lok iy. ⁴³Jam esel a ot ekpr a eke wal es a as luku etŋ ow iy mulu lew yony.[†] ⁴⁴Agŋ a feŋ ek'ij ob a, egŋ fandi yen aŋŋ em.

Jesu am an es mij lekpl ab af
Matie 14.22-33; Jan 6.15-21

⁴⁵Kpekŋ eke low na εy oc es a, Jesu ɔŋŋ in e **jam esel** a ok mijetŋ ab em eke k'ikŋ anym im mij lekpl a e jam a, Betsayida eb ogog a, ke n'ānŋ in obi lafl bieku ab es. ⁴⁶Eke l'elu wel es a, l'uyu lafeny ab af eke li ki ɔŋŋ Nyam.

⁴⁷Eke legŋ am uk a, jam esel a aŋŋ mijetŋ ab em, mij aranŋ yogŋ, etŋ Jesu aŋŋ ákpaf a. ⁴⁸Jesu ekn eke jam esel a am ij gbre mij or ab em, aŋke lef am elu ɔbr el. Eke legŋ am εny ow a, Jesu am an es mij ab af im εŋŋ el, n'am ol eke li k'afŋ wel es. ⁴⁹-L'ekn ow ek'ow am an es mij ab af ow; -li tutr ek'ow el ɔŋŋabŋ, etŋ -n'am babarm. ⁵⁰El feŋ -l'ekn ow etŋ -li kpikprm es. Kpekŋ Jesu dad el nine: «Erm úsu ɔny lokm! Erŋn k'ɔny ɔny! Kɔ em!» ⁵¹L'ey mijetŋ ab em li sig wel es em, etŋ lef a irm es. Jam esel a low iti any ton afŋn es, ⁵²aŋke akrowa a ek'ey futufutu a eci cec em a, -l'irim ow okm el es sos em, el ec'erm tučtuč a sosiem.

Jesu ewlm ɔlu Genesaret wus af
Matie 14.34-36

⁵³Eke Jesu lel in eci jam esel ab ab ubr mij lekpl a e jam a, -n'im -l'ok Genesaret eb em. -L'itr mijetŋ ab es, etŋ -l'us es. ⁵⁴El ec'es us em a, kpekŋ agŋ uw Jesu any, ⁵⁵-l'ewl amani a wus ikpr a nimum af etŋ agŋ ot el ec'ɔlu ogo af am ow yogŋ a eke -l'irir eke Jesu aŋŋ a. ⁵⁶Usu a feŋ eke Jesu am εy a, ke ow el baŋn gbɛl em o, ke ow el baŋn likekli em o, ke ow el kpukpu em o, agŋ am ot ɔlu ow εjɛm aranŋ. -N'am ɔŋŋow eke ow ki yεb wel itŋn in e mob sus em a ec'enyembri a ce abu, etŋ agŋ a feŋ ek'am itŋn mob sus em a abu a, am ewl.

[†] 6.37 Os nyam el ɔgm juma kok es nyam eci legŋ nyam e labm sɔg. [†] 6.43 Bɛbmn 2 Éb Ebu 4.42-44.

Ey lagnejel ec'eb ir owi
Matie 15.1-9

7 ¹Ca Farisiel lel ol e low yegm esel beb ek'anj Jerusalém ow ab ab, iwr did elul Jesu em. ²-L'ebmn nyamn eke Jesu e jam esel ab em ec'agnj beb yøgm sabu ese elel eke el ec'eb ir a am ibrm ab af, etnj -n'am ij ob.

³Ke tasi em a, Farisiel lele Jwifelbeb ab ognj a, eke yøgm abu, k'otum ijm ob; anke -li b'ucu el agnijiel ec'eb ir owi amua -n'ony es. ⁴Na sosiem, eke -n'anj an ol usu batnj -l'ow gbugnj, -l'ijmn ob eke -l'akprm mij sos. ⁵Etnj emeny -n'ony agnj em ec'eb ir owi nonc yej'eke -li b'csu ese mij kpøk, ob ijr kpokpo lele sijowre ab ec'elel eke wel k'etnj es ab af.

⁵Ow sosiem Farisiel a lel ol e low yegm esel ab ab am ibrm Jesu ese: «Kɔ bla etnj ey lagnejel ec'eb ir owi a ek'oj ey a, n̄ e jam esel a éluam ee? -Li b'ot sabu ek'aylm -n'am ijr ob.»⁶ Jesu am dad el ese: «Ony, agnj enyembri yony yony esel! Nawre tasi, Esayi dad ony e lís e low in e kokoba cb ab em:

Nyam dad eke agnj amua na neny em ɔfr ɔfr
 -n'am kɔklm im,
 kɔ el ec'erm a kpab es em e lís.
⁷Nuj ɔfr ɔfr agnj amua am ign'm,
 anke agnj em ec'ow anake -li b'oc
 -n'am yegmn agnj low a.»[†]

⁸Etnj emeny Jesu usr af dad nine: «Ony bi waal Nyam ec'ol a ec'ow a elul es, etnj b'ucur agnj em ec'a ɔny es.» ⁹Etnj emeny l'ignj af nine: «Ony, ɔny nyandre nonc ek'ow em b'igjn Nyam e sol a okr es, ke b'ucur ɔny ec'agnj em ec'a ɔny es! ¹⁰Tasi em a, Mois dad nine: "Elum asj lel esj ab."» ¹¹Etnj l'usr af nine: "Egj eke yayr es lele lis ab a, l'it eke wel k'ibi'r." ¹²Etnj ɔny, ɔny e low yegm ab em bi dadr esre, ek'egnj nyam in dad ow es oglog ow lis in ese: "Ob a eke mi k'ɔŋ'j n̄ eci abu elum ec'a, ob a el Korban" (ow e nyandre el, ob eke wel oc ew es Nyam ec'egb wawr ɔnj eci),[†] ¹³ ɔny b'elul abusu es ek'egnj iknj na, kí kokm low kaka ɔom es lele lis ab ij. ¹⁴Eben anake ɔny, b'ɔny Nyam ec'ow ek'elu abusu es eke wel ki kok a otr es, ke b'ucur ɔny ec'agnj em ec'a ek'irir a ɔny es a. Etnj ɔny ów bubute gbel e bi kokr ese low iknj na af.»

Ów eke b'ɔŋj ke egŋj úwm anŋj
Matie 15.10-20

¹⁴Emeny Jesu esnj agnj a etnj am dad el ese: «Igjn loru es ɔny feŋ k'írir.
¹⁵Ow elm ob ek'egnj b'ij ok lokm a, ɔom'n l'uwm anŋj, kɔ ów tutr eke

[†] 7.3 Luk 11.38. [†] 7.4 -l'ijmn ob eke -l'akprm mij sos: odad na Grék em a, wel ɔtu eke itnj ejec'em dad ese: -l'ijmn ob kaka feŋ eke b'any ob an ew usu ow a eke -li yøyg'm es. [†] 7.5 Èkn Matie 15.2 ec'akr otar a. [†] 7.6-7 Esayi 29.13, Septant em ec'odad eke wel oc. [†] 7.10 Ókm Ok 20.12; Ol Ókn 5.16. [†] 7.10 Ókm Ok 21.17; Ob Ap 20.9. [†] 7.11 Èkn Matie 15.6 ec'akr otar a.

b'anj in ec'erm em ey okm a anake b'oj'n l'uwm anj a. ¹⁶[Ke egn fej ek'ony oru eke k'iri a, íri gojn!]»[†]

¹⁷Eke Jesu elu agn ab es im ey akj a, in e jam esel a im ejn'n etj am ibrm'n eses: «Ótar nyandre a ek'ub a e low akr òk ey!» ¹⁸Etj n'am dad wel l'eses: «Ko ony yeji k'otumn k'irimn low na eci nyandre ee? Uwmn any ek'ow elm ob ek'egn b'ij ok lokm a, k'otum oom'n l'uwm anj, ¹⁹kó ów tutr eke b'anj in ec'erm em ey okm a anake b'oj'n ke l'uwm anj ab ee? Añke ob e li b'ij l'ok sos em a, lokm ow b'ok'r ko ow elm erm em, etj li b'inj l'ok es.» (Odad ebl na em a, Jesu am yegm ek'ob fej akpl iju.)[†] ²⁰Etj emeny Jesu dad nine: «Ów tutr eke b'anj egn em ey okm a b'oj etj l'uwm anj. ²¹Tasi em a, egn ec'erm em anake sow tutr ejn a fej b'anj, ke b'oj'n l'ij nfaci, l'iy mil, l'ibi egn, ²²l'erum yow ejec'ab, l'erur lawl ec'ob; li kok low nuj, l'iju egn, li wuwlm ów ab, n'ony egn nyamn eyr, li cak cak egn, n'ony tutre, ke l'ij nyamb a. ²³Ów amua fej eke b'anj egn ec'erm em ok okm a, anake b'oj ke l'uwm anj a.»

Utuyow nyam ony emn Jesu em Matie 15.21-28

²⁴Jesu njboj yogn a e n'anj a, etj n'im l'ey wus ikpr a eke titm Tir ab af. Eke l'ey akj nyam a, l'erurm eke wel k'uwan any eke l'ow n'anj yogn, gbeko ow ibnm etj amani a eb es eke Jesu in ow aja. ²⁵Yow nyam ek'in ec'iy yowli ony abij nuj a, iri eke Jesu ow anj eb ab em. L'ow n'ejn ow etj l'ok ɔwrɔkp wus ow ec'any af. ²⁶Yow a elm Jwif, wel ew'r Fenisi eb em, Siri wus af.[†] N'am n'ejn Jesu eke k'ogn abij nuj ek'anj jowli ab em a elu okm. ²⁷Ko Jesu dad'r nine: «Yeb, wel ñj etuey ob ij ye añke ow itm eke wel k'oc el ec'ob ij a ñj mowr ey.»[†] ²⁸Yow a odu eb etj dad nine: «Egn gbel, nawre tasi dad. Gbeko mowr ey eke b'anj tabl ew a, b'ij etuey ec'ob eke b'akm el ok wus a.» ²⁹Jesu dad'r nine: «Low na eke dad a sosiem, otu eke k'im gbugn. Abij nuj a ey okm ij ec'iy ab em.» ³⁰Yow a im gbugn etj ejn in ec'iy a ek'eru es ob erur ob af, etj l'ekn yeji eke abij nuj a ey okm ow em.

Oru ablu ebrm nyam ec'ewlm owi

³¹Sica Jesu njboj Tir eci wus ab af, ecr Sidon eci, ubr Eb Lew a e wus ab af, im ok Galile e mij a ogn a. ³²Agj oc egn nyam ek'oru abl ke stum dadm odad okm es a is Jesu, etj am n'ejn'n eke li k'at ow abu nuj. ³³Jesu elu bieku ab es, oc odu a im saw em. Lot sabu ey l'ok ow oru em, etj l'oc in e sar n'enym a l'udu ow anm. ³⁴Sica Jesu igbl any ogn afr, bubm sel ok etj dad egn a nine:

[†] 7.16 Mark eci silel esig oglog a, wel égnm sodad ek'anj ob na [...] ec'araajn em

a. [†] 7.19 Bëbmn Ob Kok 10.9-16. [†] 7.26 Yow a, Israel ec'efnu esig ab em ec'egn.

[†] 7.27 mowr ey: èkn Matie 15.26 ec'akr otar a.

«Efatal!»[†] (Ow e nyandre el “Fig!”) ³⁵Kpekøj egŋ a am iri ów, anm kpab’r es nemyn etŋ l’ob nuŋ n’am dad odad senyn senyn. ³⁶Jesu ijl agŋ a neny dad nine: «Kí dadr low na k’òkr egŋ kaka!» Sica eke li b’ijl wel neny eke wel kí dadm a, yogŋ anake agŋ a yeji, b’im am ob low a ec’aman a. ³⁷Agŋ a feŋ anŋ low any iti ligbel em toŋ am dad ese: «Feŋ eke li bi kok a b’el ów amamn ɔfr. Li bi kok ɔru ablu am iri ów etŋ el a ek’òtum dadm odad a, yeji bi dad ów.»

Jesu iyr agŋ fandi yar lok
Matie 15.32-39

8 ¹Legŋ ab em, emenŋ agŋ nɔnɔ gbel ow iwr did elul Jesu em. Eke -n’ɔnym ob kaka eke -li k’ij a, Jesu esŋ in e **jam** esel a, etŋ dad el nine: ²«Agŋ amua e low am ɔny’m sɔrŋ, aŋke kin segŋ emum nyahan etŋ eke -n’anŋŋ em ab ke -n’ɔnym ob kaka eke -li k’ij. ³Eke m’am elu el es -n’im namn, -li k’ow -n’ɔnymn lec el ec’ejagb us em, aŋke el em ec’agŋ nyam nyam anŋ susu kpekpe ow.» ⁴In e jam esel a am dad’r ese: «Etŋ sica bogŋ si k’εŋn ob ij s’ɔŋ el usu saw em na ek’egŋ irm ab ee?» ⁵Jesu ibrm el nine: «Kɔ futufutu abi ɔnymn ab ee?» Etŋ jam esel a dad nine: «Lɔbŋ.» ⁶Sica Jesu ɔŋ abusu eke dedeku a k’ok es wus. L’ot futufutu lɔbŋ a, l’elu Nyam bia, li bibr em, etŋ n’ɔŋ in e jam esel a eke ki cec dedeku a. Etŋ jam esel a cec ɔŋ el feŋ. ⁷-N’ɔnym ɔcn abi ka ab. Jesu oc yeci yeji elu Nyam bia etŋ ɔŋ jam esel a eke ki cec ɔŋ el. ⁸Agŋ a ij ob molok iy el toŋ ob wawal es. Jam esel a ec ot ob a feŋ eke wal es a etŋ ow ij mulu egbel lɔbŋ. ⁹Agŋ a feŋ ek’ij ob a, ɔtu eke k’ij agŋ fandi yar. Sica Jesu ɔŋ el abusu eke -li k’im, ¹⁰etŋ kpekøj in lel in e jam esel ab ab -l’ok mijetŋ ab em -n’im Dalmanuta[†] eci wus ab af.

Farisiel am ibrm eke Jesu ki kok meny ɛwr nyam
Matie 16.1-4

¹¹**Farisiel** ow εŋŋ Jesu etŋ am atar ów es in ab. Eke -l’erurir eke -li k’uk ow meb a sosiem, -li dad ow nine: «Kòk meny ɛwr nyam ɔŋ ey yec’etŋ ke s’úw any tasi ek’ow el Nyam erm’ŋ ow.» ¹²Jesu bubm sel ok etŋ dad nine: «Bla sosiem etŋ yefenyna ec’agŋ amua am ibrm eke k’èkn meny ɛwr ee? M’am dad ɔny nawre em tasi: wel k’ow kokm meny ɛwr kaka ɔɔm ɔny.» ¹³Etŋ l’elu wel es, l’ey mijetŋ ab em l’ubr mij jam a.

Jam esel a low a k’okm es sos em kaka
Matie 16.5-12; Luk 12.1

¹⁴Eke -n’im a, **jam** esel a ijl es eke k’eb futufutu, ek’ow elm futufutu nyam a ce eke -n’ɔnymn ab mijetŋ ab em a. ¹⁵Jesu am ijl el neny dad ese:

† 7.34 *Efata*: Arame ɛbr em Jesu dad. † 8.10 *Dalmanuta*: ɛkn Matie 15.39. Yefenyna em a, wel uwu Dalmanuta lele Magadan ab eci yogŋ ek’anŋ ab any. Ow ɔtu eke k’el eb nyam ce eci en yony oglog ɛb yony ek’ɔb okr af eci nin.

«Èwr erm! Ke ósur sos **Farisiel** lele **Erod** ab e lijru a e lís.» ¹⁶Jam esel a ek'iri low na a am dadarir el ɔfr em ese: «Eke s'ebm futufutu a sosiem anake n'am dad ey ów amua a.»

¹⁷Eke Jesu iri ów a eke -n'am dadarir el ɔfr em a, n'am dad wel l'ese: «Kɔ bla sosiem etj am dadr esre: “Eke s'ebm futufutu a sosiem ee?” Kɔ k'irimn ce ee? Kɔ ow k'okm ɔny es sos em ce ee? Kɔ ɔny ec'erm tuatu a sosiem ee? ¹⁸⁻¹⁹Ony *elil anyamn etj éknmn es ee?* *Elil ɔru etj írimn ów ee?*[†] K'óknmn legj a eke m'ubr futufutu yen em m'ɔŋ agj fandi yen a ij a, ow a ek'akm el a, mulu abi anake ecr otr ab ee?» -Li dad nine: «Lew yony.»[†] ²⁰Emeny l'ibrm wel nine: «Legj a eke m'ubr futufutu lɔbj ab em m'ɔŋ agj fandi yar a ij a, ow a ek'akm el a, mulu abi anake ec otr ab ee?» -Li dad nine: «Lɔbj.»[†] ²¹Etj Jesu usr af dad el nine: «Etj emeny sica k'irimn ow k'okm ɔny es sos em ce ee?»

Jesu ewlm any eflu nyam Betsayida

²²Jesu lel in e jam esel ab ab im ok Betsayida. Yogi agj oc any eflu nyam ow etj am ɔnjn' eke li k'itjn ow abu. ²³Jesu ucu any eflu a abu ɔny etj oc'r ab im bajn saw a. Yogi l'oc sar l'ubr ow anyamn em, l'ok ow sabu any etj l'ibrm ow nine: «Kɔ am ekn es ee?» ²⁴Any eflu a fifig anyamn etj dad nine: «M'am ekn agj ek'am an es, gbekɔ m'am ekn el ese ekn af.» ²⁵Emeny Jesu ok'r sabu any etj n'am ekn es senyn senyn. Sica l'ewl tasi etj n'am ekn ob fej ese elel ek'ow it ab af. ²⁶Etj Jesu dad'r nine: «Èb ejagb im gbugn; kɔ k'òkŋ any krekŋ krekŋ k'im k'ey agj ab em.»

Pier dad eke Jesu in el Mesi Matie 16.13-20; Luk 9.18-21

²⁷Ow e jam a, Jesu lel in e jam esel ab ab us ejagb aam bajn bajn a ek'anŋ Sesare Filip eci wus ab af a. Eke -n'anŋ ejagb -n'aam a, Jesu ibrm in e jam esel a nine: «Kɔ ayaf agj bi dadr em e lís ee?» ²⁸-Li dad ow nine: «Agj bɛb bi dad ese ɔ Jan mij ok nuŋ es, bɛb bi dad ese ɔ Eli, etj agj likpr ec'a, -li b'oc'ŋ ese **kokoba** ɔb esel ab em e nyam af.» ²⁹Etj Jesu ibrm el nine: «Kɔ ɔny obi ɔny obi a, ayaf b'ocar'm ee?» Pier ɔdu eb dad nine: «I el Mesi a.» ³⁰Jesu ijł el neny kpoŋ kpoŋ eke -li ki dadmn in e lís e low -l'okmn egŋ kaka.

Jesu am ewar in e luw lel in e luw em anŋ igb ab Matie 16.21-28; Luk 9.22-27

³¹Jesu am yegm in e jam esel a low dad el ese: «Ow it ek'egj ec'Iy k'ij gbre nono; ke agj ekpekp, **egb** waw esel egbel lel ol e low yegm esel ab ígŋ elu'l es, óŋ wel ibi'r ke segŋ nyahan, l'ígb agj ek'uw ab em.» ³²N'am

[†] **8.18** Jeremi 5.21; Ezekiel 12.2. [†] **8.19** Èkn Mark 6.35-44. [†] **8.20** Èkn Mark 8.1-9.

dad wel sodad amua l'èrum mar. Na sosièm Pier oc'r ab im saw em etj am enym'n abr dad'r ese: «Kì dad odad nènè.» ³³Eke Jesu ewl meny ler in e jam esel a, li dad Pier lebl tuctuo em nine: «**Satan**, kpàb'm es lís, aŋke ñ e tutr a elm Nyam e tutr, kɔ na agn em e tutr.»

Elel eke wel k'usr Jesu jam

³⁴Eke Jesu esj dedeku a lel in e **jam** esel ab ab a, n'am dad wel l'ese: «Ek'egnj nyam am erur eke k'u's'm jam a, ow it ke li kí tutrm in e lís owi, l'ábu in obi ec'olikj a[†] ke l'ús'm jam. ³⁵Tasi em a, egnj yec'eke b'ow erur eke ki dognj in e sel a, b'ow irmn. Gbekɔ egnj yec'eke b'ow irmn in e sel a Amani Mamn a lel em sosièm ab a, b'ow ejn. ³⁶Eke batj egnj nyam ɔny wus ec'ob fej etj l'irmn in e sel a, ke bla ow b'ow eel il ab ee? ³⁷Etj bla ob iy egnj ɔtu eke k'oc sɔgr in e sel ab ee? ³⁸Yefenyna ec'agn amua el sikpl esel lel enyembri yony yony esel ab Nyam ec'any af. Ek'egnj nyam ès am ɔny em lel em e sodad ebl ab ab sosièm agn amua ec'arajn, eben ce egnj ec'Iy yeji ès b'ow ɔny, legnj eke li b'ow l'ow Es ec'anygbel em, **afr** erm esel lala ab ab a.»

Jesu itjn sos

Matie 17.1-13; Luk 9.28-36

9 ¹Emeny Jesu dad el nine: «Low nawre m'am dad ɔny: agn amua ek'ann aja a e beb b'ow ekn Nyam ec'es ew a ow abusu ɔny em gbuŋ ke -l'uw.»

²Eke seŋj nɔhɔn ec a, Jesu esj Pier, Jak lele Jan ab etj -li kpab es -n'im saw em el sɔny lafeny gege nyam af. Yognj, Jesu itjn sos el ec'any af. ³In eci mob sus em a e jejn a afjn es; wus af aja, egnj kaka anm eke k'ɔŋ in eci mob sus em a jejn eben.[†] ⁴Etj kpckj **Eli** lele **Mois** ab okm sos ɔkm etj am dad ów Jesu ab. ⁵Eke Pier b'ekn eben a, li dad Jesu nine: «Low yegm agn es, ow akpl eke si k'anj aja! S'ús nuŋ igŋ usu nyahan: ñ e nyam, Mois e nyam lel Eli e nyam ab.» ⁶Tasi em a, Pier eknm odad eke ki dad aŋke el nyahan mum erjn am ɔny el. ⁷Krekj jru ey etj ubur el es. Etj lebl nyam anj jru ab em am ikj dad ese: «Egn na el em ec'Iy eke m'erur tasi; irir in e low.»[†] ⁸Krekj **jam** esel a am ol saw saw, gbekɔ -l'eknm egŋ kaka ek'ow elm Jesu sɔny ce ek'anj el ab a.

⁹Eke -n'anjn lafeny ab af -n'am us es a, Jesu ijł el neny dad nine: «Low na ek'ekan a, kì dadr k'okr egŋ kaka, toŋ bake egŋ ec'Iy ígb agn ek'uw ab em.» ¹⁰-Legnj low a -l'eb, gbekɔ -n'am ibrmnin el ɔfr -l'ese: «Ke egŋ ec'Iy ígb agn ek'uw ab em e nyandre el ayaf ee?» ¹¹Emeny jam esel a am ibrm Jesu ese: «Dàd ey, kɔ bla sosièm etj ol e **low** yegm esel a bi dad ek'Eli in k'ow

[†] 8.34 ábu in obi ec'olikj a: ekn Matie 10.38 eci akr otar a. [†] 9.3 Bèbmn 2 Pier 1.16-18.

[†] 9.7 Bèbmn Mark 1.11; Selu 2.7; Esayi 42.1.

gbuŋ ke Mesi a in ów ee?»[†] ¹²Jesu dad el nine: «Eε, Eli eke li k'ow ke ni nyímn ów a feŋ. Gbeko bla sosiem Nyam Lel em wel nɔn ek'egŋ ec'Iy b'ow ij gbre nɔnɔ ke wel k'úbm'n ee?»[†] ¹³M'am dad ɔny ek'Eli ec'a, l'ow legŋ a etŋ, etŋ agŋ kok'r low yec'a eke -l'erurir a ese elel eke wel nɔn ab af.»

Jesu ewlm iy nyam ek'abŋ ŋuŋ b'ijr gbre
Mati 17.14-21; Luk 9.37-43a

¹⁴Eke -l'owr -n'εŋjan **jam** esel likpr a, -l'ekn dedeku ek'elul wel em, etŋ wel am atar ów es ol e **low** yegm esel ab ab. ¹⁵Eke dedeku a b'ekn Jesu a, low iti el any etŋ krekŋ -n'ám uru es -n'im -l'εŋŋn ow. ¹⁶Jesu ibrm jam esel a nine: «Kɔ bla owi am atarir es ee?» ¹⁷Dedeku ab em a, egŋ nyam ɔdu eb dad nine: «Low yegm agŋ es, m'oc em jim ek'ony **abŋ** ŋuŋ ke ɔɔm'n li dadm odad a m'is'ŋ. ¹⁸Usu kaka feŋ ek'abŋ na b'ey'r af a, ow b'ony elu'l ow wus, sar ufu ám ifl'l neny, n'ám sasagr an em, ke n'ám εcan es. Mi dad ŋ e jam esel a eke k'ogŋ abŋ iκŋ na in em, etŋ -l'ɔtum -n'ɔnym ow ec'abusu.» ¹⁹Jesu dad in e jam esel a nine: «ɔny tasi, eel agŋ eke ɔmn anm em! Emeny seŋŋ abi m'it eke mi k'anŋ ɔny ab ee? Etŋ emeny sakp abi ow it eke mi k'egŋ low na m'eb ee? Ócr iy a is'r'm aja!»

²⁰Wel oc iy a is'r. Ek'abŋ ŋuŋ a b'ekn Jesu a, l'ufj iy a lec em, n'ony l'elu ow wus. Iy a am wuwl wus yogŋ etŋ sar ufu am ifl'l neny. ²¹Jesu ibrm iy es a nine: «Kɔ ow ij seŋŋ abi ek'abŋ ŋuŋ na anŋ'n af ee?» Iy es a dad nine: «In e likekli em etŋ. ²²Sakp oglog abŋ a b'ony elu'l alm, oglog mij em eke k'ibi'r. Ek'ɔtu e ki kok, iκŋ ey sɔrŋ ke élum ey abu!» ²³Jesu am dad'r ese: «Kɔ bla etŋ am dad ese: "Ek'ɔtu e ki kok ee?" Wel ɔtu eke ki kok low low feŋ egŋ eke b'ony ɔmn a eci.» ²⁴Krekŋ iy es a igbl lebl ogŋ etŋ am dad ese: «M'ub nawre! Élum im abu ke em ec'ɔmn ɔnym a óc es em em.»

²⁵Eke Jesu ekn agŋ a ek'am uru ow a, l'oc lebl tuɔtɔ em n'am dad abŋ ŋuŋ a l'ese: «Abŋ eke b'ɔŋ egŋ el ebrm lel ɔru ablu ab, m'am dad'ŋ: èy ɔkm iy na em, k'èwl meny k'ow in em ij!» ²⁶Abŋ ŋuŋ a babarm, ufj iy a lec em etŋ l'ey ɔkm. Iy a εw ese ek'ow'n uw ce af, toŋ agŋ ek'anŋ yogŋ a am dad ese: «Iy a, l'uw.» ²⁷Gbeko Jesu ɔny iy a abu etŋ ow ɔŋ l'igb n'inym es.

²⁸Eke Jesu im gbugŋ, ke in eci jam esel ab ab -n'anŋŋ el sɔny a, -n'am ibrm ow -l'ese: «Kɔ bla etŋ ey s'ɔtum s'ɔnym abusu s'ogŋŋ abŋ na ee?»

²⁹Jesu am dad el ese: «Abŋ akpasu na, Nyam ɔŋŋŋ em ce wel b'ogŋ'n l'ey ɔkm.»

Emeny Jesu am εwar in e luw lele in e luw em anŋ igb ab
Mati 17.22-23; Luk 9.43b-45

³⁰Sica -n'ŋgboŋ usu a eke -n'anŋŋ a, etŋ -l'ubr Galile ogog a. Jesu e tutr em a, k'egŋ k'úwm yogŋ a eke n'ann ab any. ³¹N'am yegm in e **jam** esel a

[†] 9.11 Èkn Matie 11.14 lele ow eci akr otar ab ab. [†] 9.12 Esayi 53.3; Selu 22.1-18.

low li dad wel l'ese: «Wel b'ow ɔny egŋ̊ ec'Iy elu agŋ̊ abu em, ke -l'ibi ow. Eke ow b'ow kok səgŋ̊ nyahan a, li b'ow l'igb luw em.» ³² Gbækɔ low yegm ikŋ̊ na, jam esel a k'irim ow eci nyandre a, etŋ̊ -n'am uru eke -li k'ibrm Jesu low na ec'akr otar a.

Egŋ̊ ligbel ec'el owi
Mati 18.1-5; Luk 9.46-48

³³ N'im -l'ey Kapernayum; eke -n'imn -l'okr akŋ̊ a, Jesu am ibrm in e **jam** esel a ese: «Kɔ ejagb us em a, bla owi anake am atarir es ab ee?» ³⁴ El a feŋ̊ -li yewal, aŋke ejagb af a, -l'atar ów es, -n'am dadarir el ɔfr em -l'ese: «Kɔ bwo el ey ec'anymu ee?» ³⁵ Sica Jesu sig es, etŋ̊ l'eson jam esel lew yony a feŋ̊, etŋ̊ n'am dad wel l'ese: «Eke egŋ̊ nyam erur eke k'el ɔny ec'anymu, ke l'l ɔny a feŋ̊ eci jam ablu, l'l ɔny feŋ̊ eci ob oc ɔŋ̊ es.» ³⁶ Etŋ̊ Jesu ɔny iyi nyam abu ow arajn yogŋ̊ el ec'any af, l'oc ow etŋ̊ n'am dad wel l'ese: ³⁷ «Ek'egŋ̊ eb ey amua em e nyam em sosiem a, ke em anake l'eb'm a. Etŋ̊ egŋ̊ a ek'eb'm a, ow elm em obi l'ebm im, kɔ egŋ̊ a ek'erm'm a anake l'eb eben a.»

Egŋ̊ ek'elm ey ec'ifnu a el ey ec'egŋ̊
Luk 9.49-50

³⁸ Jan dad Jesu nine: «Low yegm agŋ̊ es, s'ekn egŋ̊ nyam eke oc ŋ̊ e nin a am kokr juma ogŋ̊ **abŋ̊** eŋŋ̊. S'edŋ̊ in, eke l'elm ey ec'egŋ̊ a sosiem.» ³⁹ Jesu dad nine: «Egŋ̊ k'edŋ̊ in, aŋke egŋ̊ kaka anm eke b'ow oc em e nin a kokr sakrowa, ke kpɛkŋ̊ ow e jam a, ſtu dad em e nin ŋ̊ŋ̊ ec'odad. ⁴⁰ Tasi em a, egŋ̊ ek'ifnm ey a, el ey ec'egŋ̊. ⁴¹ Low nawre m'am dad ɔny: egŋ̊ kaka feŋ̊ ek'ɔŋ̊ ɔny mij kpɔk em egŋ̊, **Krist** ec'agŋ̊ ek'eel a sosiem a, egŋ̊ ikŋ̊ na, li b'ow n'ɛŋ̊ in e labm sog.»

Èw erm ke k'éym sikpl em
Mati 18.6-9; Luk 17.1-2

⁴² Emeny Jesu usr af dad nine: «Egŋ̊ eke b'ow ɔny egŋ̊ ek'ɔny ɔmn em em ese iy na af elu wus a, low ŋ̊ŋ̊ a eke li k'ɛŋ̊ a agb nɔnɔ. Eke wel oc meb ucur lob ligbel ucu'r emn, etŋ̊ ɔny eman in okij a, ow akpl akm low ŋ̊ŋ̊ a eke wel ki kok'r a. ⁴³ Eke batŋ̊ ow el ŋ̊ ec'abu a anake b'ɔŋ̊ ey sikpl owi em a, ke ùbr'r es, aŋke ow akpl ŋ̊ eci eke k'ey sel ɛŋ̊ tasi ab em abu nyam coco ab, ow a eke k'eli sabu yony ke ím anŋ̊ **gbre** ij usu, yogŋ̊ a eke al ek'iram es anŋ̊ a. [⁴⁴ *Yogŋ̊, sisŋ̊ a eke b'ij sos megl a, -l'uwmn, etŋ̊ al a ek'anj̊ yogŋ̊ a yeji iram es kaka.*] ⁴⁵ Etŋ̊ ek'ow el ŋ̊ e lakr a anake b'ɔŋ̊ ey sikpl owi em a, ke ùbr'r es, aŋke ow akpl ŋ̊ eci eke k'ey sel ɛŋ̊ tasi ab em lakr nyam coco ab, ow a eke k'eli akr yony ke ím gbre ij usu a. [⁴⁶ *Yogŋ̊,*

† 9.44, 46 Mark eci silel esig nɔnɔ em a, wel éŋnm akr 44 lele 46 ab. Èkn akr 48.

sisj a eke b'ij sos megl a, -l'uwmn, etj al a ek'anj yogj a yeji iram es kaka.]

⁴⁷Eke batjow el ej e nyamn a anake b'oj ey sikpl owi em a, okr ony oc'r es, ow akpl ej eci eke k'oc nyamn nyam ab ey Nyam eci **gbrengbi** usu ab em, ow a eke k'eli anyamn yony ke wel ony owl'ej gbre ij usu a. ⁴⁸*Yogj, sisj a eke b'ij sos megl a, -l'uwmn, etj al a ek'anj yogj a yeji iram es kaka.*^t ⁴⁹Tasi em a, egnj egnj b'ow ecr al eci gbre ijr ab em, yec'etj ke ebm ekn na áyal il ese egb waw eke wel b'ok mok af ab af.^t ⁵⁰Mok el ob mamm. Eke batj l'irmn in e ded a,^t ayaf wel ki kokr ke l'éwl meny li ded ee? Ow akpl ek'ony em a, mok e ded iknj na k'anj, yec'etj ke ony cfr em a, ír erm es ey ec'eb.»

Iggnin owi

Mati 19.1-12; Luk 16.18

10 ¹Jesu igb yogj im Jude wus af, etj l'ubr Jurden jam a. Emeny agjn n'cncow as luku elul il em; ese segn fej ec'a eke li bi kok ab af, n'am yegm agjn a low. ²Eke **Farisiel** k'ebm Jesu a sosiem, -l'ow -n'ejn ow etj -n'am ibrm ow -l'esé: «Ko ey ec'ol ab em abusu eru es eke ignj k'elu in e yow es ee?» ³Jesu ibrm el nine: «Ko low yegm eke Mois ony a el bognj ec'ee?» ⁴-Li dad nine: «Mois ony abusu eke wel ki non iggnin e lel gbuñ ke ignj ógj in e yow.»^t ⁵Ow sosiem Jesu dad el nine: «Mois non ol iknj na anke ony, eel agjn erm tuatu esel. ⁶Gbeko wus e nuñ ob em a, eke Nyam kok ów a fej a, li kok wel ignj lele yow ab.^t ⁷Na sosiem anake ignj b'ow ygbon es lele lis ab ec'akj, ⁸ke l'ókr af in e yow ab ab -l'el sos megl nyam a.^t Ca -l'elm agjn yony ij, ko sos megl nyam. ⁹Ke egnj k'ónym yec'eke Nyam ony okr af a, kpabm es.»

¹⁰Sica eke Jesu lele in e jam esel ab ab im ok aknj a, emeny **jam** esel a am ibrm'n ów, odad a eke li dad ab af. ¹¹Jesu dad el nine: «Igj fej eke elu in e yow es, ke im ebi yow ejec'a, l'ij **nfaci** krekre e yow a ec'any af ñj. ¹²Etj eke yow nyam elu in ec'igj es etj im oc ignj ejec'a, in yeji l'ij nfaci ñj.»

Jesu edj etuey ɔwrɔ

Mati 19.13-15; Luk 18.15-17

¹³Agnj ot etuey aam Jesu ognj eke li k'at wel abu nuñ, gbeko **jam** esel a am enym el abr. ¹⁴Eke Jesu b'ekn ebén a, ow e low ebl'l erm etj li dad in e jam esel

^t **9.48** Esayi 66.24. ^t **9.49** egnj egnj b'ow ecr al eci gbre ijr ab em... wel b'ok mok af ab af:

Grek em odad eci iri tasi a el egnj egnj mok al b'ow ob em. Gbeko odad ebl na em, Jesu am otar akr yegm eke egnj fej eke ub nawre a, otu ek'uw any eke gbre ij el low eke ow em wel bebm ekn' ese elel eke al b'elu sika eci sayl okm ab af (èkn 1 Pier 1.7). Sica Amani Sig em a, wel b'oc mok ok segb waw af ayal el (èkn Ob Ap 2.13). ^t **9.50** Èkn Matie 5.13 ec'akr otar a. ^t **10.4** Ol Òkn 24.1. Èkn Matie 5.31 eci akr otar a. ^t **10.6** Nuñ ob 1.27; 5.2.

^t **10.7-8** Nuñ ob 2.24.

a nine: «Yèbr etuey ow em ogñ! Egñ k'édnjn el, aŋke tasi em a Nyam e **gbrengbi** usu a, agñ a ek'anj ese el af a eci. ¹⁵Low nawre m'am dad ɔny, egñ kaka feñ ek'egñm Nyam e **gbrengbi** usu a ebm ese iyi af a, egñ iki na, legñ kaka li k'ow l'ɔtum l'eym em.» ¹⁶Eti Jesu am ot ey a, at el abu nuŋ edñ el ɔwro.

Ígñ feñ elu es ke ús Jesu jam
Matié 19.16-30; Luk 18.18-30

¹⁷Ejagb ce eke Jesu us eke k'im a, kpekñ egñ nyam uru es ec'r anym ok ɔwrɔkp wus eti am ibrm'n ese: «Low yegm agñ es mamn, kɔ ayaf mi ki kokr ke m'iñ sel eñjn ek'ɔnym uwr ec'aja ee?» ¹⁸Jesu dad'r nine: «Kɔ bla eti am esij'm egñ mamn ee? Egñ kaka elm egñ mamn, ek'ow elm Nyam ɔny coco ce. ¹⁹Kɔ uw sol ab any ee? *K'ibim egñ, k'íjm nfaci, k'íjm mil, k'íjm danyku yadñ em egñ e nuŋ af, kí kokm leyr owi egñ e lís, élum asj lele esj ab.*» ²⁰Egñ a dad'r nine: «Low yegm agñ es, likekli em eti mi b'elum sol amua feñ.» ²¹Jesu ler'r, ɔny in ec'erur eti dad'r nine: «Ow anj'j low nyam ce. Ìm ol ñ ec'ob ek'ɔny a ij, òc ow ec'os a ɔj ɔgbɔru, [†] ke b'ow egñ ob ɔny afr, ca éwl meny ow us'm jam.» ²²Ek'egñ a iri odad na a, ow e low edñ'n ermni es, eti n'aam sos es ɔw em, aŋke n'ɔny ob nɔno.

²³Eke Jesu ler in e **jam** esel a ek'anj'n saw saw a, li dad wel nine: «Nyam e **gbrengbi** usu a ec'em ey a ew tuɔtu aŋj a ek'ɔny ob nɔno a eci gbe!» ²⁴Jam esel a low iti any low na eke -l'irir a sosiem; eti Jesu ewl am dad el ese: «Em jimeł, Nyam eci gbrengbi usu a ec'em ey a ew tuɔtu.» ²⁵Kin, gbanko kedebnam eci feñ ɔmu em eke k'ecr a, ew fufue akm gbrengbi eci Nyam e gbrengbi usu ec'em ey a.» ²⁶Ow ɔj jam esel a eci low any iti a am afjn es, eti -n'am dadarir el ɔfr em -l'ese: «Kɔ sica bwo ec'egñ ɔtu ek'egñ sel ee?» ²⁷Jesu ok el anyamn af, eti dad el nine: «Agi ec'any af a, ow ew tuɔtu, kɔ ow elm Nyam ec'any af a gbe, aŋke Nyam ec'a, feñ ew fufue!»

²⁸Af yogñ Pier dad'r nine: «I obi yeji èkn! Ey, s'igñ feñ s'ok es eti s'us'j jam.» ²⁹Jesu dad'r nine: «Low nawre m'am dad ɔny: eke em lele Amani Mamn ab ab sosiem egñ nyam igñ in ec'akñ, lisijimel, lisijowel, lis, es, in ec'ey, in e sɔgm elu es a, ³⁰segñ amua eke s'anj em ab em, li b'ow n'ejn ów amua e sakp ekñ yen ok af: akñ, lisijimel, lisijowel, lisel, ey lele sɔgm ab. Eti li b'ow l'ɔbr gbre ijr yeji. Ke sica segñ a eke anj anym am ow ab em a, n'ejn sel ek'ɔnym uwr. ³¹Gbeko ánymu ab em eci nɔno b'ow ewl el ajamu, eti ajamu ab em e nɔno, b'ow ewl el ánymu.»

Jesu ewar sakp nyahan em in e luw lele in e luw em anj igb ab
Matié 20.17-19; Luk 18.31-34

³²Jesu us ejagb agñ a ek'am us'r jam ab ab, l'iki wəl anym -n'am uyu -n'im Jerusalém. **Jam** esel a ermni edñ es, eti agñ a ek'am us'r jam a erñj

[†] **10.19** Okm Ok 20.12-16; Ol Òkn 5.16-20. *kí kokm leyr owi egñ e lís:* sodad amua ann ol lew ab em. Matié lele Luk ab em yeji ow ann. [†] **10.21** Èkn Matié 19.21 eci akr otar a.

[†] **10.24** Mark e silel esig b'igñ af ese: *agñ a eke b'ocr el sosi elu ob ɔny em a eci.*

ow sos. Jesu esŋ̊ lew yony a saw em eke ki dad el low yec'a eke b'ow εŋ̊n a. 33-34 Li dad nine: «İsr any Ḳakan, kin Jerusalem anake s'am uyu s'im a; yogŋ̊ egŋ̊ ec'Iy b'ow εy egb waw esel egbel lel ol e low yegm esel ab ab ec'abu em. -Li b'ow -l'ɔb ow low luw eci, etŋ̊ -li b'ow -l'oc ow -n'ɔŋ̊ Nyam any uwm esel kokr'r miyer, afl'l sar any, ɔr'r say em, ke -l'ibi ow. Gbekɔ eke segŋ̊ nyahan b'ow ec a, li b'ow l'igb luw em.»

Jak lele Jan ab e low ek'ibrm
Matie 20.20-28; Luk 22.24-27

35 Sica Sebede jímel a, Jak lele Jan ab, ow εŋ̊n Jesu etŋ̊ am dad'r ese: «Low yegm agŋ̊ es, s'am erur eke low yec'eke si b'ow s'ibrm'ŋ̊ a, kók ɔŋ̊ εy.» 36 Jesu ibrm el nine: «Kɔ bla lowi am erurir eke mi ki kok m'ɔŋ̊ ɔny ee?» 37-Li dad ow nine: «Legŋ̊ eke b'ow anŋ̊ n̊ ec'anygbel em a, Ḳegŋ̊ ɔŋ̊ εy abusu ke s'ók es n̊ ab: egŋ̊ nyam síg'ŋ̊ es lidr ogog ke nyam síg'ŋ̊ es n̊emn ogog.» 38 Gbekɔ Jesu dad el nine: «Low yec'a ek'am ibrmn a, k'uwmn any. Kɔ ɔtur eke b'ow egŋ̊ gbre e mij kpɔk a[†] eke m'ow m'egŋ̊ a, oglog wel ok ɔny gbre e mij nuŋ̊ a eke wel b'ow ok'm ab ee?» 39-Li dad ow nine: «Ξε, s'ɔtu.» Etŋ̊ Jesu dad el nine: «B'ow egŋ̊ mij kpɔk a eke m'ow m'egŋ̊ a, etŋ̊ wel b'ow ok ɔny mij nuŋ̊ a eke wel b'ow ok'm a,[†] 40 gbekɔ em e lidr abu af ec'es sig a lele n̊emn abu af ec'ab ab a, ow elm em m'ɔɔm egŋ̊. Susu amua el agŋ̊ a eke el sosiem Nyam kok ew es a eci.»

41 Eke **jam** esel agŋ̊ lew a iri low na a, -n'am ebl erm -l'ok Jak lele Jan ab af. 42 Ow sosiem Jesu esŋ̊ el feŋ̊ etŋ̊ am dad el ese: «Ἐkan ek'agŋ̊ a e si b'oc ese eb ec'es ew esel af a, b'ew eb ab es abusu ɔny em, ke el em ec'agŋ̊ any esel ek'anŋ̊ a, b'elu el ec'abusu ɔny a ɔkm dedeku a e nuŋ̊ af a. 43 Gbekɔ ɔny eci aranŋ̊ ec'a, ow k'ecr eben. Eke batŋ̊ ɔny em ec'egŋ̊ kaka feŋ̊ am erur eke k'el ɔny ec'es ew es a, ke l'él ɔny a feŋ̊ ec'ob oc ɔŋ̊ es; 44 etŋ̊ emeny ek'ɔny em ec'egŋ̊ kaka feŋ̊ am erur eke k'el ɔny ec'anymu, ke l'él agŋ̊ a feŋ̊ ec'adu. 45 Eben nyam coco egŋ̊ ec'Iy yεji owm ek'agŋ̊ ki kok in e lís e low, kɔ l'ow eke li ki kok agŋ̊ e lís e low, ke l'oc in e sel a l'ew awoba li sɔgr agŋ̊ nɔŋ̊.»[†]

Jesu ewlm any eflu Bartime
Matie 20.29-34; Luk 18.35-43

46 Jesu lel in e **jam** esel ab ab ok Jeriko eb em. Sica eke Jesu, in e jam esel a lel agŋ̊ dedeku ab ab am ok ɔkm bajn a, -l'uyum any eflu nyam eke wel b'εŋ̊ Bartime, Time jim ab, eke sig es ejagb saw ob sasm eci. 47 Eke l'iri ek'ow el Nasaret iy Jesu a, n'am elu lebl li dad l'ese: «Jesu, David eci **lilaw**, ikj'm sɔŋ̊!»

[†] 10.38 **gbre e mij kpɔk:** Amani Sig em a, ow el odad usu eke am yegm gbre ij owi. Selu 75.9; Esayi 51.17-22; Jeremi 25.15; Ezekiel 23. 31-34. [†] 10.39 Bèbmn Ob Kok 12.2.

[†] 10.45 Bèbmn Mark 14.24; 1 Timote 2.6.

48 Agṇ nōnō gbel erurm etj am ᵣnym'n abr eke li ki yewal, gbekō n'am at lebl es l'og li dad l'ese: «David eci lilaw, ikj'm sɔrn!» 49 Jesu inym es etj dad eke wel k'esiñ any eflu a. -L'esiñ ow etj -li dad ow nine: «Àtr sos es igb! N'am esij'j.» 50 Any eflu a wōg in e mob sus em a elu es, etj l'igb kpekj n'im n'esiñ ow.

51 Jesu ibrm'n nine: «Kɔ bla lowi am erur eke mi ki kok m'cij'j ee?» Any eflu a dad'r nine: «Low yegm agṇ es, m'am erur eke mi k'ewl m'ekn es.» 52 Jesu dad'r nine: «Ìm! Iŋ ec'omn a ewlm'j.»[†] Kpekj n'am ekn es, etj n'am us Jesu jam.

Jesu am ey Jerusalem

Mati 21.1-11; Luk 19.28-40; Jan 12.12-19

11 1Eke -n'imn bake -n'am titm Jerusalem, ke -n'anijn Betfaje bajn lele Betani bajn ab eci neny neny a, **Olivie lafeny**[†] a ogj a, Jesu erm in e **jam** esel ab em ec'agṇ yony 2etj li dad wel nine: «Ìmn bajn a ek'anj ḷny anym ab em, kpekj eke b'ow okr em a, b'ow ᵣjan gbaŋkɔ kpetej eke wel ucur es, ke legj kaka egṇ sigm af. Mɔmun in es k'ocr isr'm aja. 3Eke batj egj b'ibrm ḷny low a sosiem eke am mɔmun gbaŋkɔ kpetej na es a, dádr esre: “Egṇ gbel ḷny ow ec'es abur. Gbekō kpekj ce li b'ow l'ewl meny l'elu es ow ow ᵣjn'j.” »

4-N'im etj -n'esiñ gbaŋkɔ kpetej nyam ek'ucur es gbej lisany saw, ejagb neny, etj -ni mɔmu ow es. 5Agṇ nyam nyam ek'anj yogj a am ibrm el ese: «Kɔ bla anake am kokr ab ee? Bla sosiem am mɔmun gbaŋkɔ kpetej na es ee?» 6Jam esel a dad agṇ a yec'a eke Jesu dad el a, etj kpekj wel elu el es -l'eb ejagb -n'im. 7-L'oc gbaŋkɔ kpetej a -l'is Jesu, -l'ot el e sigbad a -l'ok ow af etj Jesu sig es af. 8Agṇ nōnō am ot el e sigbad a ok ejagb, etj bəb ec'a, ow el ekj al eke -l'ubr ṣgm ṣgm a.[†] 9Agṇ a ek'ikj Jesu anym lel el a ek'anj'n jam ab ab a, am ṣg dad ese: «Hosana! Anygbel él Nyam eci! Ke Nyam édj egj ek'am ow Es Kɔtɔkɔ e nin em a ɔwrɔ! 10Ke Nyam édj gbrengbi usu a ec'es ew a ek'am ow a ɔwrɔ! Ey lagj David eci gbrengbi usu a ec'es ew a! Anygbel él Nyam ek'anj afr kpekpe a eci!»[†]

11 Jesu ey Jerusalem etj n'im toj l'ey **Nyamel** gbel ab em. Eke l'ew mob a fej nyamn af uwr a, in lel in e **jam** esel ab ab, -l'eb ejagb -n'im Betani, aŋke legj am uk.

Jesu ofn babm ikj nyam

Mati 21.18-19

12 Eke legj eny ke Jesu lel in e **jam** esel ab ab ok ɔkm Betani a, Jesu namn ow sos. 13 Akpoj em a, l'ekn babm ikj nyam ek'ebu senyn senyn.

[†] 10.52 *Iŋ ec'omn a ewlm'j*: Odad na Grek em a, wel ṣtu ek'itjŋ ejeci em dad ese *Iŋ ec'omn a sg'j*. [†] 11.1 **Betfaje** el bajn nyam ek'anj Olivie lafeny a e lidr ogog a, ke ibnm Jerusalem ab. **Betani** el bajn ek'in anj Betfaje saw. **Olivie lafeny** el liglig nyam ek'anj Jerusalem e lidr ogog; Sedrɔn eci mij ewl mij a anj el arajn. [†] 11.8 Èkn Matie 21.8 eci akr otar a.

[†] 11.9-10 Èkn Matie 21.9 eci akr otar a.

Etj n'aam l'ekn eke li b'ow n'ejn ey ow em. Kɔ eke n'im li titm likj a, l'ekn eke ow el suw ɔfr,[†] aŋke ow elm lakpo ek'ow it ek'ow k'ɔsu ey a.

¹⁴ Etj Jesu dad nine: «Ke legn kaka egn k'ejnm ɲ em e liy ijm.» **Jam** esel a iri odad a eke li dad a.

Jesu anj Nyamel gbel a e gbugn a

Matie 21.12-17; Luk 19.45-48; Jan 2.13-22

¹⁵ Sica -n'im -l'ok Jerusalém. Eke Jesu ey **Nyamel** gbel a eci gbugn a, n'am ogj án ɔlu a lel agj ek'am ɔl mob ab ab l'ok ɔkm. Etj n'ɔny jete titjn esel e sitabl a lele prendre ɔl ij esel e mækpn ab ab l'ok wus.[†] ¹⁶ Etj l'ègbm egn kaka es eke k'oc ob ubr Nyamel ab em. ¹⁷ Etj sica n'am yegm wel low li dad l'ese: «Nyam Lel em Nyam dad nine: *Wel b'ow esj em ec'él a Nyam ɲɔjn ec'él, ebr ebr fej eci.* Kɔ ɔny, am ocr kokr *elu eci ɛjanin usu.*»[†]

¹⁸ Ek'egb waw esel egbel lel ol e **low** yegm esel ab ab iri low ikj na a, -n'am ɔl akunda yec'em eke -li k'ibi Jesu. Ke tasi em a, -li b'ɔny ow e muru aŋke dedeku a b'erur in e low yegm a. ¹⁹ Eke legn ew es a, Jesu lel in e **jam** esel ab ab ok ɔkm eb ab em.

Óny ɔmn Nyam em

Matie 21.20-22

²⁰ Ibribr em a, eke Jesu lel in e **jam** esel ab ab am ec ebr ab af a, -l'ekn babm ikj a e wew es tonj ok min em. ²¹ Pier ɔkn low a ek'ec a, etj li dad Jesu nine: «Low yegm agn es, lèr! Babm ikj a ek'ofn ok af a wew es fej.»

²² Jesu am dad in e **jam** esel a ese: «Low nawre m'am dad ɔny: ɔny ɔmn Nyam em! ²³ Ek'egn dad ligigl na eke k'ñgboj aŋa im ey okij em, etj bebar anm'n erm em, etj l'ub nawre eke low a e li dad a b'ow el a, tasi ow b'ow el. ²⁴ Na sosiem m'am dad ɔny, ob fej eke b'ow ibrmn Nyam ɲɔjn em a, ùbr nawre eke ɛjan etj Nyam b'ow ɔj ɔny. ²⁵ Sica, eke am ɲɔjn Nyam etj ɔkan eke ɔny low ɔny lawl nyam ab a, òcr apr ir, yec'etj ke ɔny Es ek'anj afr a yeji áp ɔny e sikpl a. [²⁶ Gbeko eke k'ow apmn ɔny lawl el a, ɔny Es ek'anj afr a yeji k'ow apm ɔny ɔny e sikpl a.]»[†]

Jesu ec'abusu ɔny owi

Matie 21.23-27; Luk 20.1-8

²⁷ Emeny eke Jesu lel in e **jam** esel ab ab ow Jerusalém a, n'anj **Nyamel** gbel a eci gbugn a n'am nyinymn es. **Egb** waw esel, ol e **low** yegm esel lel agj ekpekp ab ab ow ejn'n, ²⁸ etj -n'am ibrm ow -l'ese: «Kɔ bogj ec'abusu em bi kok ów amua ee? Etj kɔ bwo b'ɔj'j ow e kok ec'abusu ee?» ²⁹ Jesu

^{† 11.13} Èkn Matie 21.19 eci akr otar a. ^{† 11.15} Èkn Matie 21.12 eci akr otar a.

^{† 11.17} Bëbmn Esayi 56.7; Jeremi 7.11. ^{† 11.26} Mark eci sile esig oglog em a, wel éjnm sodad eke anj ob na [...] eci lokm a. Èkn Matie 6.15.

dad el nine: «M'aam m'ibrm ɔny low nyam ce. Sica eke dadr'm a, em yeji mi b'ow mi dad ɔny abusu yec'ém eke mi bi kok ów amua a.³⁰ Kɔ bwo ɔnj Jan abusu ow ok agn mij nuŋ ee? Kɔ Nyam oglog agn ee? Dàdr'm m'iri.»³¹ Ow ew el ów es atar el ɔfr em etj -n'am dad -l'ese: «Eke si dad eke Nyam ɔnj abusu l'ow, li b'ow l'ibrm ey l'ese: "Kɔ bla sosiem etj ubmn in nawre ee?"³² Etj eke si dad eke agn ɔnj abusu l'ow, yeci yeji es abur.» (-N'ɔny dedeku a e muru, aŋke el fej -li b'oc Jan **kokoba** ɔb es tasi.)³³ Etj sica -li dad Jesu nine: «S'uwm any.» Etj Jesu yeji dad el nine: «Eke ow el eben a, em yeji mi k'ow mi dadm ɔny abusu yec'ém eke mi bi kok ów amua fej a.»

Viny ɔgm e juma kok esel enju ec'odad nyandre em
Matie 21.33-46; Luk 20.9-19

12 ¹Ow e jam a, emeny Jesu am dad el odad nyandre em ese: «Legn nyam ɔgm es nyam ewl viny in ec'egb ɔgm a. N'awt lakp l'elul em, li kok usu eke wel k'ifi egb ey ab es, etj li kok usu gege eke wel k'ann ɔsu ɔgm a.[†] Etj l'oc egb ɔgm a l'abul ɔgm juma kok esel, etj l'eb ejagb n'im usu.² Ek'egb ub e lakpo ow a, egb ɔgm es a erm in ec'abu elum es nyam im eke juma kok esel a k'ɔnj'n in ec'egb a eke k'ebm'n a.³ Juma kok esel a ɔny abu elum es a, -l'or ow etj -l'ewlm ow meny ow im abu ɔfr.⁴ Emeny egb ɔgm es a erm abu elum es nyam im. In ec'a, -li kok ow ob nuŋ etj -li kok ow sos keskes.⁵ Emeny egb ɔgm es a erm abu elum es ejeci nyam im. In ec'a, -n'ɔny ow etj -l'ibi ow. L'erm abu elum esel ejec'im, kɔ -li kok wel low nenyembri nyam a ce: -l'or beb etj -l'ibi likpr.⁶ Sica in ec'iy eke l'erur tasi a ce el egn ek'anlj'n abu em. Ow anake l'abal es l'erm ow ek'ow k'im ekn wel a, aŋke in e tutr em a, ek'ow el in ec'iy a, wel b'ow ɔny ow ec'elum.⁷ Gbekɔ eke juma kok esel a ekn iy a, -n'am dadarir el ɔfr em -l'ese: "Kin egn a eke godo godo b'ow el aja ij es a. S'lmn, s'lbir ir, ke egb ɔgm a él ey eci."⁸ -N'ɔny iy a, -l'ibi ow, etj -l'oc ow e sos megl a -l'owl ɔgm a e jam a..»

⁹Sica Jesu ibrm nine: «Egb ɔgm es a, bla li b'ow li kok ab ee? Li b'ow l'ow, l'ibi juma kok esel a, ke l'oc egb ɔgm a l'elul agn ejec'abu em.¹⁰ Kɔ ɔny awlmn odad na eke wel non Nyam Lel em ab ee?

Lebn a eke êl us esel a oc ɔwl a,
ewl el êl løy em e lebn tasi.

¹¹ Na low eke anŋ Nyam ogn ow
ke el low sɔbɔ ey ec'any af.[†]

¹²Sica Jwifel ec'es ewel a am ol akunda yec'ém eke k'ew Jesu abu af, aŋke -l'uw any eke el ow dad odad nyandre em na ok el af. Gbekɔ dedeku a e muru sosiem a, -l'egb ow es etj -l'eb ejagb -n'im.

† 12.1 Èkn Esayi 5.1-4. Em yogn, viny a el Israel ek'osum ey a eke Nyam am eku a. Em aŋa ec'a, ow el juma kok esel ab anake wel am ok ów af a. El -l'el egb waw esel egbel, ol e low yegm esel egbel lel agn ekpekp ab. † 12.11 Selu 118.22-23.

Kɔ wel sɔg wus labm ee?
Matie 22.15-22; Luk 20.20-26

¹³Jwifel ec'es ewel a erm **Farisiel** ec'agŋ nyam nyam lele **Erod** ec'ogog ec'agŋ nyam nyam ab ow eke k'uk Jesu meb ke -n'ony ów ow ec'odad ebl ab em. ¹⁴-L'ow -n'ejn Jesu etŋ -li dad ow nine: «Low yegm agŋ es, s'uwan any eke n̄ bi dad low nenyembri nyam, ónym egŋ kaka e muru; n̄ ec'a, agŋ a feŋ el agŋ nenyembri nyam, etŋ Nyam ec'evel eke am ibrm eke si k'iir eb a, bi yegm ow ec'ejagb a kpeŋ. Dàd ey o! Kɔ ey ec'ol ab em, abusu eru es eke si ki sɔg wus labm s'ɔŋ Sesar es ee? Ow it eke si ki sɔg ee?»[†]

¹⁵Gbekɔ Jesu ek'uwan el e kprakpr ab any a dad el nine: «Bla sosiem etŋ am ukr'm meb ee? Òcr os a isr'm ke m'ékn.» ¹⁶-Loc os a -l'is ow, etŋ Jesu ibrm el nine: «Mény ewr na lele nin na eke wel non os na af a, bwo ec'egn ec'ow el ee?» -Li dad nine: «Sesar eci.» ¹⁷Etŋ Jesu dad el nine: «Eke ow el eben a, n̄jn Sesar yec'ek'el Sesar ec'a, ke n̄jn Nyam yec'ek'el Nyam ec'a.» Etŋ Jesu eci low ikŋ na e dad el a ew el any iti.

Luw em anŋ igb
Matie 22.23-33; Luk 20.27-40

¹⁸Legŋ nyam, **Sadusiel** em ec'agŋ likpr ow ejn Jesu. (Ke Sadusiel anake bi dad ese luw em anŋ igb in anm a.) -N'am ibrm Jesu low na -l'es: ¹⁹«Low yegm agŋ es, Mois non ol na oŋ ey dad nine: *Eke igŋ nyam ebi yɔw etŋ l'ewm iy kaka toŋ l'uw, ow akpl ke lisijim éb ijnyɔw a ebi, éw ey in ab ew lisijim nin es.*»[†] ²⁰Kin agŋ lisijimel lɔbjŋ e low ek'eŋn: likpekp a ebi yɔw, l'ewm iy kaka ow ab etŋ l'uw. ²¹Yony em ec'a eb ijnyɔw a ebi, l'ewm iy kaka ow ab etŋ in yeji l'uw. Low nenyembri nyam a, ejn nyahan em ec'a yeji; ²²agŋ a lɔbjŋ mum, egŋ egŋ ebi yɔw a kɔ l'ewm iy kaka, etŋ el feŋ -l'uw. Ek'el feŋ -l'uw a, yɔw a yeji uw. ²³Sica legŋ a ek'agŋ ek'uwan a b'ow igb luw em a, bwo ec'egŋ e yɔw tasi li b'ow l'el ab ee? Aŋke el a feŋ egŋ egŋ ebi'r ow el in e yɔw.»

²⁴Jesu dad el nine: «Nje, n̄ny na irm anake am irmn a! Etŋ uwr low nunj af ek'am irmn ab any ee? N̄ny uwmn Nyam Lel a eke wel non ab any, etŋ Nyam ec'abusu a yeji uwmn any. ²⁵Tasi em a, legŋ ek'agŋ b'ow anŋ luw em igb a, egŋ lele ɔyɔw ab k'ow ebirm okm es ij, kɔ -li b'ow -l'ir eb ese elel eke **afr** erm esel anŋn afr ab af. ²⁶Sica yec'ek'el uwɔmu em ann igb ec'a, awlmn Mois e lel e non ab em, yogŋ a eke wel dad kati ek'am iri ke étum es a ec'odad ab ee? Wel non dad eke Nyam dad Mois nine: *Em m'el Abraham e Nyam, Isak e Nyam, lele Jakɔb e Nyam ab.*»[†] ²⁷Etŋ Jesu usr af dad nine: «Kɔ agŋ eke uw a e Nyam li k'el ee? Njaŋ, l'el agŋ ek'uwan ke ann owr a e Nyam. Nje, n̄ny na irm anake am irmn a!»

[†] **12.14** Èkn Matie 22.17 eci akr otar a. [†] **12.19** Ol Okn 25.5-6. [†] **12.26** Ókm Ok 3.6. Èkn Matie 22.32 eci akr otar a.

Ol ab em eci ligbel tasi a
Matie 22.34-40; Luk 10.25-28

²⁸ Ol e **low** yegm es nyam iri el ec'ow es atar a, etj l'ekn eke Jesu ec'odad a e dad **Sadusiel** a el low tasi. Léri l'ow li titm ow etj n'am ibrm ow l'esé: «Ol a fej em e ligbel el bogn ec'ee?» ²⁹ Jesu dad'r nine: «Kin ol a fej em e ligbel: *O Israel, igñ l̄oru es! Es Kɔtɔkɔ ey e Nyam el Nyam nyam coco.*»[†] ³⁰ *B'ow erur Asŋ Kɔtɔkɔ ñ e Nyam ñ ec'erm fej em, ñ ec'abñ fej em, ñ e tutr fej em lele ñ e lec pupukpañ ab.*[†] ³¹ Etj kin ol a e yony em ek'ot krékre ec'ab es: *B'ow erur egñ kaka fej ese ñ obi af.*[†] Ol a fej em, kaka anm agbm akam ol yony na.»

³² Ol e low yegm es a dad Jesu nine: «Low yegm agj es, ow akpl! Low nawre tasi anake dad a: *Es Kɔtɔkɔ el Nyam nyam coco, etj Nyam kaka anm ek'ow elm in sɔny ce.*»[†] ³³ *Nje ek'egñ erur Nyam in ec'erm fej em, in e tutr fej em, lele in e lec pupukpañ ab, etj l'erur egñ kaka fej ese in obi af a,* na akpl akm mindey eke li k'im Nyam ec'any af l'ofñ, lel egb waw erj erj eke li ki kok n'çøj ow ab ab.»[†] ³⁴ Jesu ekn ek'ol e low yegm es a dad low a nuñ em ɔny em, etj li dad ow nine: «J, titm Nyam e **gbreñgbi** usu a.» Ow e jam a, egñ kaka úsm ibram Jesu low ij.

Mesi a lele David ab
Matie 22.41-46; Luk 20.41-44

³⁵ Eke Jesu anj **Nyamel** gbèl ab em am yegm agj low a, l'ibrm nine: «Ayaf etj ol e **low** yegm esel otu e ki dad ese: **Mesi** el David e lilaw ee?

³⁶ David, ek'Abñ Lala ow'r af a, in obi li dad nine:

Es Kɔtɔkɔ Nyam dad em Es Kɔtɔkɔ nine:

Òw sig es em e lidr abu af

toj bake m'ót ñ ec'efnu a m'ok ñ ec'akr ew.[†]

³⁷ Eke sica David b'esñ'n “*Es Kɔtɔkɔ*”, ke ayaf Mesi a otu eke k'el David e lilaw ee?»[†] Agñ nɔññ gbèl am erur Jesu ec'odad ek'am dad a.

Kì kokr ese ol e low yegm esel ec'ab af
Matie 23.1-36; Luk 20.45-47

³⁸ Jesu in e low yegm ab em am dad el ese: «Èwr sos erm ol e **low** yegm esel amua eke bi sus mob akpakp am ok ɔkm ec a e lís. -Li b'erur eke dedeku em wel k'esñj el elum em, ³⁹ etj **Nyam** nuñ igñ e susu a, -li bi dogñn mekpn anym es; es gbegbl ec'ob ij owi em yeji, -li b'erur susu

[†] **12.29** *Es Kɔtɔkɔ ey e Nyam el Nyam nyam coco:* odad na Grèk em a, wel otu ek'itjn ejec'em dad ese *Es Kɔtɔkɔ el ey e Nyam, Es Kɔtɔkɔ sɔny coco.* [†] **12.30** Ol Òkn 6.4-5. [†] **12.31** Ob Ap 19.18. [†] **12.32** Ol Òkn 4.35. [†] **12.33** Bèbmn Ose 6.6. [†] **12.36** Èkn Selu 110.1.

[†] **12.37** Èkn Matie 22.45 eci akr otar a.

amann. ⁴⁰-Li b'ufj ejnyow eb es, etj -li bi kok nyandre -l'ofur Nyam njou yec'etj ke wel ot el agj amann. Na sosiem anake el e jej ok a b'ow ew tuatu a.»

Ijnyow gbɔr yɔw a ec'ob ap a
Luk 21.1-4

⁴¹Sica Jesu sig es ɔbr usu a eke wel kok **Nyamel** gbɛl ab em ob ap ec'ab any, etj n'am ler elel eke agj a am apr ob a. Egbreŋgbì nɔnɔ am ok os nɔnɔ kɔprɔ ebr mob ab em. ⁴²Ijnyow gbɔr yɔw nyam ow etj elu os ekekey yony ek'usm any yeji kɔprɔ ebr ob ab em. ⁴³Jesu am dad in e **jam** esel a ese: «Low nawre m'am dad ɔny, ijnyow gbɔr yɔw na ap ob akm agj likpr a fej, ⁴⁴ajke el ec'a -n'ɔŋ el ec'ob e -n'ɔnyn a ec'ow ek'igj af a; kɔ ijnyow a ec'a, n'ɔŋ in e gbɔr em ec'a eke n'ɔny a, ow a fej a eke li k'iir eb af a.»

Nyamel gbɛl a e njou
Mati 24.1-2; Luk 21.5-6

13 ¹Eke Jesu anj **Nyamel** gbɛl ab em ey ɔkm a, in e **jam** esel ab em ec'egj nyam dad'r nine: «Low yegm agj es, is any ekn mebn egbel amua lele mel egbel amua ab ɔ!» ²Jesu dad'r nine: «Mel egbel amua ek'am ekn a, kaka k'ow anm; fej b'ow er ok wus. Lebn kaka k'ow anm lawl af ij.»

Legj es abal el e gbre owi
Mati 24.3-14; Luk 21.7-19

³Sica eke Jesu sig es **Olivie** lafeny af ɔbr **Nyamel** gbɛl ab any a, Pier, Jak, Jan lele Andre ab ek'anj in ab el ɔny a, am ibrm'n low saw em ese: ⁴«Dàd ey ɔ! Kɔ bogj legj iy low na b'ow ey, etj ów amua fej eke b'ow ey a e meny ewr el bogj ec'ee?» ⁵Jesu am dad el ese: «Èwr erm! Kì yebr egn k'irmn ɔny. ⁶Tasi em a, agj nɔnɔ b'ow ow em e nin em dad ese: “Em **Mesi** a,” etj -li b'ow -l'irmn agj bubute. ⁷Eke batj am irir ar ek'am ey aja e likekr lel ar owi eke b'ow ey akpoj a ec'amani ab a, erjn k'ɔny ɔny. Ow it eke ów amua k'ey, kɔ ow elm wus e nuŋ edj. ⁸Tasi em a, ebr nyam ec'agj b'ow im ejn ebr ejeci nyam ogj ar; es ew nyam b'ow im ejn es ew ejeci ar ogj eci. Susu nɔnɔ wus b'ow umu etj lek yeji b'ow ey. Ów amua fej b'ow ew ese iy ɔny eci dudu krekre ab af.

⁹Gbekɔ ɔny, ɔny obi ɔny obi a, èwr erm. Agj b'ow ot im ɔny jej ok ec'any af. Wel b'ow ɔr ɔny **Nyam** njou igj susu. Em e nin a eci daŋku ij sosiem, wel b'ow ot im ɔny es ew esel lele éb ebu ab ec'any af. ¹⁰Ow it eke krekre em a, wel k'ɔb Amani Mamn a e kokoba ok ebr ebr a fej. ¹¹Etj eke wel b'ow ot im ɔny jej ok ec'any af a, ermij k'fkj anym k'ok ɔny ow a eke b'ow dadr a eci. Dàdr wanci ab af ec'a ce eke Nyam b'ow ɔj ɔny a, ajke sodad a k'ow anm

ɔny em owm, kɔ Abŋ Lala a b'ow dad odad a ɔŋ ɔny. ¹²Agŋ lisijimel b'ow ot el lisijimel lokm ow ibi eci; ey esel yeji b'ow kok ebɛn el ec'ey e lís, ey yeji b'ow ɔbr el esel any, ɔŋ wel ibi el.[†] ¹³Em sosiem, agŋ a fej b'ow ifn ɔny; gbekɔ egŋ eke b'ow inym es kikri toŋ ow e nuŋ edŋ em a, b'ow ejŋ sel.»

Musue ob iy

Mati 24.15-28; Luk 21.20-24

¹⁴«Ke sica b'ow ekan “Musue ob iy” anŋ yogŋ ek'itm eke li k'anŋ a.[†] (Ke egŋ eke b'ow awl ów amua a, íri sényn sényn.) Ke kpékŋ agŋ a eke b'ow anŋ Jude wus af a, ow akpl ke -l'uru es -n'im mafeny em. ¹⁵Egŋ eke b'ow anŋ in ec'él afr e lef eb usu a,[†] k'úsm es sym akŋ ocm ob;¹⁶ etŋ egŋ eke b'ow anŋ ɔgm a, k'éwlm iim jam ocm in e mob af ew a ij. ¹⁷Segŋ amua b'ow ew tuɔtɔɔ molok ab lisel lel el ek'am ɔŋ ey meny ab ab eci. ¹⁸Nyam ɔŋŋ a át es yec'etŋ ke low na k'ýem nyam es us em, ¹⁹anŋke segŋ na em a, *gbre ij a b'ow ew tuɔtɔɔ afŋn es. Ow b'ow akm gbre ij fej ek'anŋ legŋ a etŋ eke Nyam kok ów a fej toŋ k'ít yefenyna ec'a.*[†] Legŋ kaka gbre ij na k'ow anm ij. ²⁰Etŋ blel Es Kötɔkɔ isrm segŋ amua em, ke egŋ kaka blel ɔtum anm owr. L'isr segŋ amua em agŋ a eke li sɔsum l'ot a sosiem eci. ²¹Eke batŋ egŋ nyam bi dad ɔny ese: “Èkan, **Mesi** a anŋ arja!” oglog: “N'anŋ yogŋ a!” k'úbr egŋ a nawre. ²²Tasi em a, mesiel ayadŋu lele **kokoba** ɔb esel ayadŋu ab b'ow ok ɔkm. -Li b'ow -li kok meny ewr lele ów any iti owi ab agŋ ec'irmn eci, ke ek'ow it yeji, -l'etu -l'irmn agŋ a eke Nyam sɔsum ot a. ²³Ony ec'a, èwr erm! M'íkŋ anym m'ewar ɔny ów amua fej eke b'ow ey a eci.»

Egŋ ec'Iy eci mowrer

Mati 24.29-31; Luk 21.25-28

²⁴Emeny Jesu ign af nine: «Gbekɔ segŋ ab em, eke gbre ij owi na fej b'ow ec ok es a, *ligbn b'ow irm es etŋ awl yeji k'ow afŋm ij.* ²⁵*Mílél b'ow ok wus etŋ afr ec'abusu owi fej b'ow wuwal.*[†] ²⁶Sica yogŋ anake wel b'ow *ekn egŋ ec'Iy eke b'ow anŋ afr e jru em am ow*, abusu fej lele anygbel ab a.[†] ²⁷Li b'ow l'ism **afr** erm esel ab, etŋ li b'ow l'as agŋ a eke li sɔsum l'ot a luku, *wus na ec'ɔy yar ab em, toŋ l'ok afr e nuŋ.*[†]»

Low yegm eke babm e likŋ a am elu ɔkm

Mati 24.32-35; Luk 21.29-33

²⁸Sica Jesu dad nine: «Kin low yegm ek'el babm e likŋ a eci eke k'irir: kpékŋ eke in ec'ál a b'ew wrɔwrɔ, ke n'am gigŋ ɔpdɔ a, kpékŋ b'uwr any

[†] 13.12 Bèbm̄n Mise 7.6. [†] 13.14 yogŋ ek'itm eke li k'ang a: ke usu a, Nyamel gb̄el ab em. Daniel 9.27; 11.31; 12.11. [†] 13.15 Èkn Matie 24.17 ec'akr otar a. [†] 13.19 Daniel 12.1.

[†] 13.24-25 Bèbm̄n Esayi 13.10; 34.4; Ezekiel 32.7; Joel 2.10; 3.4. [†] 13.26 Daniel 7.13.

[†] 13.27 Bèbm̄n Ol Ókn 30.4; Zakari 2.10; Nehemi 1.9.

eke mewij ow titm ñ. ²⁹Ebèn nyam coco eke b'èkan ów amua am ow a, ke kpèkèj úwr any eke low a titm, etj ow b'ow ey.[†] ³⁰Low nawre m'am dad ɔny: yefenyna ec'agj feñ k'ow uwm uwrm etj ów amua b'ow ey. ³¹Afr lele wus ab b'ow ec, gbekej legj kaka em e sodad a k'ow ecm.

Nyam sony coco uw legj a e nuj edj ab any
Matié 24.36-44

³²Gbeko ów a e legj lele wanci ab ab eke b'ow ey a, egj kaka uwm any, **afr** erm esel yeji uwm any, egj ec'Iy bɔbɔ yeji uwm any, ek'ow elm em Es sony coco. ³³Èwr erm! Memn k'ibi ɔny, ajke uwmn legj ab any. ³⁴Ow anj ese egj nyam ek'aam usu, ke oc in ec'akj a abul in eci juma kok esel a ke ɔnj el ów feñ ec'abusu af. N'ɔnj egj nyam nyam eci juma eke ki kok etj li dad usu ɔsu es a eke k'anj any owr ke ám ɔsu usu a. ³⁵Òsur, ajke uwmn wanci a ek'akj es a b'ow ewl meny ow ab any. Ow k'òdm ke l'òw ncebles em, ncok eci legj uyu nuj em, ɔgɔs ikj em, oglog ibibr. ³⁶Eke l'ow l'okr ɔny es kpru, li k'èjn ɔny memn eru em. ³⁷Odad na eke m'am dad ɔny a, agj a feñ anake m'am dad a: Ànj any owr!»

Es ew esel am ut Jesu ec'ibi a ec'asre
Matié 26.1-5; Luk 22.1-2; Jan 11.45-53

14 ¹Ow anj segj yony ke **Pak** lele **Futufutu** ek'ejru ánm em ec'es gbegbl a e legj ey.[†] **Egb** waw esel egbel lele ol e **low** yegm esel ab ab am as luku ɔl elel eke k'ɔny Jesu ew ew em ke -l'ibi ow a. ²Gbeko -n'am dad el ɔfr em -l'ese: «Ow itm eke si k'ɔny'n es gbegbl na em; ek'ow el ebèn, bɔbar a owi b'ow ey bieku ab em.»

Yɔw nyam ok Jesu mijey nuj
Matié 26.6-13; Jan 12.1-8

³Jesu im Betani bañj, Simɔ a eke legj anym em **kokobe** ok a ec'akj. Eke Jesu anj ob ij lɔfu lís a, yɔw nyam ow titm'n. N'ɔnym án gbèl e mijey kòk nyam eke wel kok lebn em ab; lebn na, wel b'èsn' albatr, ke mijey a el nar[†] tasi em. N'ɔny l'ɔb es etj l'ewl l'ok Jesu nuj. ⁴Agj a ek'anj yogj a eci bëb erurm etj am eny abr dad el ɔfr em ese: «Kɔ na, ow elm ob ɔjuñ ana ee? ⁵Ow itm eke mijey ikj na, wel k'ɔl ij os ekj yen yen sakp nyahan, oc ow ec'os a ɔj ɔgboru ee?» Etj -n'am cak cak yɔw a erm bebl em. ⁶Gbeko Jesu dad nine: «Ègbr yɔw ab es tiñj! Kɔ bla etj am ijar ir gbre

[†] 13.29 *Low na titm, etj ow b'ow ey:* odad na Grek em a, wel ɔtu eke itjñ ejec'em dad ese egj ec'Iy titm, li b'ow l'ow. [†] 14.1 Okm Ok 12.1-27. [†] 14.3 *nar:* likj mum nyam eke wel b'oc in e mij a kokr án tuñtuñ e mijey. Mijey a ec'án a el juma kok es nyam e labm sɔg lakpo mum eci. Low ikj na, low yegm esel ek'ony any a anake sakp oglog wel bi kok ɔnj any gbej a.

ee? Low na eke li kok em e lís a el low nimamn. ⁷Tasi em a, ɔgboru ec'a, -n'anj ɔny ab səgŋ a feŋ, [†]legŋ kaka feŋ ek'erurir a, ɔtur eke ki kokr el ów amamn; kɔ em, səgŋ a feŋ mi k'ow m'anm ɔny ab. ⁸Yow na kok low yec'a eke l'etu eke li ki kok a. L'ikŋ anym l'ok'm mijey na sos, em ec'uwm̩mu em anj a eci. [†]⁹Low nawre m'am dad ɔny, wus na nimum af ec'usu kaka feŋ eke wel b'ow ɔb Amani Mamn a eci kokoba a, wel b'ow ɔkn yow na e low, ke wel dd low a eke li kok a yeji.»

Judas am bəbm eke b'ow ɔl Jesu ij

Mati 26.14-16; Luk 22.3-6

¹⁰Sica, **jam** esel lew yony ab em ec'egŋ nyam eke wel b'esŋ Judas Iskariot, im ɔjn egb waw esel egbel a, etŋ dad el eke k'ɔny Jesu ɔnj el. ¹¹Eke -l'irir odad na a, sos em ipn el ton -l'egŋ -l'eb eke -li k'ɔy ow os. Ow ɔnj Judas am ɔl akunda sənyn yec'em eke li k'ɔny Jesu n'ɔŋ wel.

Pak ec'ob ij a eci sos bəbm

Mati 26.17-25; Luk 22.7-14, 21-23; Jan 13.21-30

¹²**Futufutu** ek'ejru ánm em e legŋ krekr eke wel b'ibi meceb **Pak** ec'es gbegbl ec'ob ij ec'a, **jam** esel a ibrm Jesu nine: «Kɔ bogŋ am erur eke si k'im si bəbm Pak ec'ob ij a e sos ee?» ¹³Etŋ Jesu dad in e jam esel ab em ec'agŋ yony nine: «Ìmn baŋn a, b'ow ɔbar egn nyam ek'uyu mijel. Ùsr egn ikŋ na jam, ¹⁴ke akŋ yec'ek eke li b'ow l'ey a, dádr akŋ es a eke low yegm agŋ es am ibrm usu a ek'in eci jam esel ab ab el k'ij Pak ec'ob a. ¹⁵Li b'ow li yegm ɔny êl afr yogŋ, oj gbɛl nyam eke akŋ e mob a feŋ iy neny em. Yogŋ anake b'ow kokr Pak ec'ob ij a.» ¹⁶Jam esel a im ok baŋn a, ɔjn feŋ a ɛse elel eke ɛs Kɔtɔkɔ dadr el ab af, etŋ -li bəbm Pak ec'ob ij a eci sos.

¹⁷Legŋ es ew em a, Jesu lele **jam** esel lew yony ab ab im yogŋ. ¹⁸Eke -n'anj ob ij usu ke -n'am ij ob a, Jesu dad el nine: «Low nawre m'am dad ɔny: ɔny em ec'egŋ nyam ek'am ij ob em ab a, b'ow ɔl ij'm.»[†] ¹⁹Jam esel a feŋ sos ɔw es etŋ egn egn am ibrm'n ɛse: «Kɔ ow ɔtu eke k'el em ee?» ²⁰Li dad wel nine: «ɔny lew yony ab em ec'egŋ nyam, in a ek'am us abu em ab lɔfu nyam em a. ²¹ɛe, tasi, egn ec'Iy b'ow uw ɛse elel eke Nyam Lel ɛwar in e lís ab af; [†] gbekɔ gbre él egn a ek'am ɔl ij'r a eci! Egn ikŋ na, blel wel ewm'n bɔbɔ yeji.»

Ob ij lala

Mati 26.26-30; Luk 22.15-20; 1 Korent 11.23-25

²²Eke -n'am ij ob a, Jesu oc futufutu, l'elu Nyam bia, l'ubr em, n'ɔŋ in e **jam** esel a etŋ li dad nine: «Èbr, na el em e sos megl.» ²³Emen y'oc

[†] **14.7** Èkn Ol ɔkn 15.11. [†] **14.8** Jwifel ogŋ a, eke egn uw a, wel b'udu'r sekp sŋɔsŋŋ etŋ wel b'ok'r mijey yeji; na e low anake Jesu am dad a. Èkn Matie 26.12 ec'akr otar a.

[†] **14.18** Bèbmn Selu 41.10. [†] **14.21** Selu 22.2-19; Esayi 53.

mij kpɔk eke mar anŋ em, l'elu Nyam bia, n'ɔŋ in e jam esel a; etŋ el feŋ -l'egŋ. ²⁴Sica Jesu dad el nine: «Na el em e mebl, Nyam e **sinm** a^t e mebl ek'am ow ok es agŋ nɔnɔn eci. ²⁵Low nawre m'am dad ɔny: mi k'ow m'egŋm mar na sakp ejeci toŋ ke ow él Nyam e **gbreŋgbí** usu a eci mar owr eke mi k'egŋ.» ²⁶Sica -l'egŋ es gbegbl a ec'ej^t ba ow b'uwr, etŋ -n'im Olivie lafeny af.

Pier b'ow egbr Jesu

Matie 26.31-35; Luk 22.31-34; Jan 13.36-38

²⁷Jesu am dad in e **jam** esel a ese: «Low a eke b'ow εŋn'm a b'ow ok ɔny wus ɔny eci ɔmn ab em. Tasi em a, Nyam Lel ab em wel nɔn eke m'ow m'ibí **mecɛb** ɔsu es a etŋ meceb a feŋ b'ow ɔmu es. ²⁸Gbekɔ em eci uwɔmu em anŋ ibr em a, m'ow m'ikŋ anym m'im Galile m'eku ɔny.» ²⁹Pier dad'r nine: «Ek'agŋ a feŋ b'ow igŋ elu ŋ es yeji, ow k'ow elm em gbe!» ³⁰Jesu dad'r nine: «Low nawre m'am dad'j: ncok na ce, gbuŋ ke ŋgɔs iకŋ sakp yony a, b'ow egbr'm sakp nyahan dad eke uwm im any.» ³¹Kɔ Pier am dad lebl tutsuɔ em ese: «Eke ow it ŋ ab eci luw bɔbɔ yeji, mi k'ow m'ɔtum mi dadm m'ɛsmɛ m'uwm'ŋ any.» Etŋ jam esel ejec'a yeji dad ebén.

Jesu am ɔŋŋ Nyam Jesemane

Matie 26.36-46; Luk 22.39-46

³²Jesu lele in e **jam** esel ab ab im ok usu nyam eke wel b'εsŋ Jesemane. ^t Jesu dad in e jam esel a nine: «Eke m'aam mi ɔŋŋ Nyam a, ðkr es aja.»

³³Etŋ l'εsŋ Pier, Jak lele Jan ab eke k'im in ab. Sos ɔb nuŋ am ɔw'r es etŋ erm mij yeji am ok'r afjn in es. ³⁴Li dad wel nine: «Sos es ɔw ek'el luw eci afjn em ec'abŋ ab es; ðkr es aja ke ɔsur.»

³⁵L'eri n'im kpekpe tel, l'ok ɔwrɔkp wus, l'ubu any es, etŋ n'am ɔŋŋ Nyam ek'ow it ke gbre ij eci wanci iకŋ na kpáb'r es lís. ³⁶N'am dad l'εse: «Aba, em Es, ^t ŋ em ów feŋ ec'abusu a anŋ; ɔny gbre e mij kpɔk na kpab'm es lís. Ke feŋ em a, ow k'él yec'a eke m'am erur a, kɔ yec'a eke ŋ am erur a.»

³⁷Etŋ l'ow n'εŋn jam esel nyahan a eke memn ibi. Li dad Pier nine: «Simɔ, am eru memn! Kɔ wanci nyam bɔbɔ yeji ɔtum ɔsum ee? ³⁸Ànŋn any owr ɔsur ke ɔŋŋjan, yec'etŋ ke k'εymn εbm εkn owi em. ɔny ec'abŋ a gbe inym es low feŋ e kok eci, kɔ ɔny e sos megl a gbe ijm lec ij.»

³⁹Emenɔ l'ewl meny n'im etŋ Nyam ɔŋŋ a el nənyembri nyam a ce. ⁴⁰Eke emenɔ l'ewl meny l'ow in e jam esel ogŋ a, n'εŋn wel memn

^t **14.24 sinm:** bɛbm̩ Ókm Ok 24.8; Jeremi 31.31-34. ^t **14.26** Èkn Matie 26.30 eci akr otar a. ^t **14.27** Zakari 13.7. ^t **14.32 Jesemane:** nin eke Arame em ow e nyandre el “mun es ifir ob”. ^t **14.36 Aba:** ke Arame em ana. Ow e nyandre el “em Es”.

eru em. Memn am bəbm el anyamn; ow ɔŋ -l'uwmn low yec'eke -li ki dad Jesu ab any. ⁴¹Sakp nyahan em ec'a eke Jesu əwl ow a, n'am dad in e jam esel a l'ese: «Am ərur memn cə ebr sel ee? Sica ow bəbm ab Ȑ! Wanci a eke wel b'ow ɔl egŋ ec'Iy ij sikpl esel ec'abu em a, ow Ȑ. ⁴²Igbr, s'ímn! Kin, egŋ a eke am ɔl ij'm a ow titm Ȑ!»

Jesu ec'ony

Mati 26.47-56; Luk 22.47-53; Jan 18.3-12

⁴³Jesu odad anj nemnym k'uwrn etj krekŋ Judas, **jam** esel lew yony ab em ec'egŋ nyam ilm any. Agŋ a ek'ow in ab a, ɔnym ekŋ ekpr lele mab ler em ab. **Egb** waw esel egbel, ol e **low** yegm esel lel **agŋ** ekpekp ab ab anake erm el a. ⁴⁴Judas eke b'ow ɔl Jesu ij a, ikŋ anym yegm dedeku a akunda yec'em eke -li k'ɔnyn ow a. Li dad nine: «Egŋ a eke m'ow mi joj neny a, in ana; ɔnyn in, ðcr imn in, ke Ȑsur ir senyn senyn goŋ.» ⁴⁵Krekŋ eke Judas im titm Jesu a, li dad nine: «Low yegm agŋ es!» Etj li joj ow neny. ⁴⁶Krekŋ agŋ a ok'r af ɔny'n. ⁴⁷Jam esel ab em ec'egŋ nyam ɔdu in e lab ler em a eb, l'iyr **egb** waw es ligbel a ec'abu Ȑlum es a etj l'ubr ow l̄ru es.[†]

⁴⁸Jesu ɔdu odad eb etj am dad dedeku a ese: «Kɔ em eci ɔny a, ibrm eke k'otr ekŋ ekpr lele mab ler em ab owr, ese low Ȑuŋ kok es em el af ee? ⁴⁹ɔny ab ce m'anj segŋ a feŋ. Mi bi yegm agŋ low **Nyamel** gbel a e gbugŋ etj ɔnymn'm. Gbekɔ ow ey, yec'etj ke Nyam Lel em ec'ow a eke wel non a íy neny.» ⁵⁰Krekŋ jam esel a feŋ igŋ Jesu Ȑlu es, uru es im.[†] ⁵¹Ȑgbafre nyam eke gbad ikpr nyam ce anj sos, am us Jesu jam. Wel k'ɔny'n, ⁵²gbekɔ l'igŋ in e gbad a l'Ȑlu es, l'uru es sos ɔfr n'im.

Jesu im Sanedren ec'agŋ a ec'any af

Mati 26.57-68; Luk 22.54-55, 63-71; Jan 18.13-14, 19-24

⁵³Agŋ a oc Jesu im **egb** waw es ligbel a eci gbugŋ a; yogŋ egb waw esel egbel a feŋ, **agŋ** ekpekp a, lel ol e **low** yegm esel ab ab as luku. ⁵⁴Pier anj akpoj em am us Jesu jam. N'im toŋ l'ey egb waw es ligbel a eci gbugŋ a. N'im n'εŋn usu ɔsu esel a etj li sig es al saw n'am ɔgbu al. ⁵⁵Egb waw esel egbel a lele **Sanedren** ec'agŋ ejec'a feŋ ab am ɔl daŋku ij nyam eke k'ɔbr Jesu low yec'etj ke -l'ibi ow,[†] kɔ -n'εŋnmn low kaka. ⁵⁶Tasi em a, agŋ nono am ij daŋku yadŋ em Jesu e nuŋ af,[†] kɔ el ɔfr eci daŋku ij ab em yeji, neny ókrm el af. ⁵⁷Agŋbeb ibr etj am ij daŋku yadŋ em in e nuŋ af dad ese: ⁵⁸«S'irir nemnym li dad nine: “**Nyamel** gbel na ek'agŋ ec'abu in us a, in b'ow in ɔny in er in ok; eke ow'n b'ow in ij segŋ nyahan a, in b'ow in us ejeci nyam ek'in elm agŋ ec'abu em

[†] 14.47 Bèbm Jan 18.26. [†] 14.50 Bèbm Mark 14.27. [†] 14.55 Èkn Matie 26.59 ec'akr otar a. [†] 14.56 Bèbm Selu 27.12; 35.11.

ec'ek'in us." »[†] 59 Odad na af bɔbɔ yeqi neny okrm el af el e daŋku ij ab em.

60 Kpekn egb waw es ligbel a igb agn a fej ec'any af, etj am ibrm Jesu ese: «Kɔ wel ám dad sodad amua ok'ŋ af, ke k'ɔbm kpu ee?» 61 Kɔ Jesu yewal tiŋ; li cicm sar l'okm ow es. Emeny egb waw es ligbel a am ibrm'n sakp yony em ese: «Kɔ ŋ Mesi, Nyam a eke si b'ign nun a ec'ly ee?» 62 Jesu egj dad nine: «Ee, m'el; etj ɔny fej, b'ow ekan egn ec'ly eke sig es Nyam abusu Es eci lidr abu af, ke b'ow anj afr eci jru em ám ow.»[†] 63 Odad na sosiem, egb waw es ligbel a ɔny in eci simob sus em a gbagbrm em,[†] etj dad nine: «Ey, s'ibram adajku ij! 64 ɔny obi yeqi irir eke li dad low ɔbr any owi Nyam e lfs. Kɔ ɔny e tutr el bogj ec'ee?» Agn a fej ɔb Jesu low ek'el in ec'ibi eci.[†] 65 Etj em yogj ec'agn beb am af'l sar any. -N'awj ow any es, -n'am ɔr ow kukuta em, etj -n'am ibrm ow -l'ese: «Tùtr ke úlm egn a es!» Óbɔwi a eb'r abu em etj am dediŋ' any af.[†]

Pier egbr Jesu

Mattie 26.69-75; Luk 22.56-62; Jan 18.15-18, 25-27

66 Etj eke Pier anj wus a gbugn yogj ce a, **egb** waw es ligbel a eci ob oc ɔŋ lisel ab e nyam ow, 67 etj ekn'n eke n'am ɔgbu al. L'ok any es li ler ow senyn senyn etj li dad ow nine: «Iŋ yeqi anj Nasaret e Jesu ab.» 68 Kɔ l'egbr li dad nine: «Mi k'irim senyn senyn; low yec'a ek'am ol eke ki dad a, mi k'uwm any.» N'imn gbeŋ lisany a eci [etj ɔngos ikn].[†] 69 Ob oc ɔŋ lis a ekn'n, etj emeny am dad agn a ek'anj yogj a ese: «Egn na, jam esel ab em ec'egn nyam!» 70 Kɔ Pier egbr sakp yony em dad nine: «Njaŋ! Kaka!» Ek'ow ibn tel a, agn a ek'anj yogj a, am dad Pier ese: «Tasi, ŋ jam esel ab em ec'egn nyam, aŋke ŋ Galile wus af ec'egn!» 71 Gbekɔ Pier ɔdu eb dad nine: «Ek'ow el yadj m'am ɔny, ke Nyam kók'm low ɔnj! M'am ofn mi dad ek'egn na ek'am dadr in e low a m'uwm'n any.» 72 Odad na anj'n neny n'am dad etj kpekn, ɔngos ikn sakp yony em. Ow ɔŋ Pier ɔkn low a eke Jesu dad'r a: «Gbuŋ ke ɔngos ikn sakp yony a, b'ow dad sakp nyahan eke uwm im any.» Ow sosiem, n'am ikn ɔŋ.[†]

Wel oc Jesu im Pilat ec'any af

Mattie 27.1-2, 11-14; Luk 23.1-5; Jan 18.28-38

15 ¹Ibribri fafa em a, **egb** waw esel egbel a, **agn** ekpekp a, ol e **low** yeqm esel a, lel agn a fej ek'el el e **Sanedren** ec'agn a, ec ok usu

[†] 14.58 Èkn Jan 2.19. [†] 14.62 Selu 110.1; Daniel 7.13 [†] 14.63 Èkn Matie 26.65 eci akr otar a. [†] 14.64 Èkn Ob Ap 24.16. [†] 14.65 Bèbmn Esayi 50.6. [†] 14.68 Mark eci siləl esig beb em a, wel égnm sodad ek'anj ob na [...] eci arajn a. [†] 14.72 Èkn Mark 14.30. *N'am ikn ɔŋn:* odad na Grek em a, wel ɔtu eke itŋ ejec'em dad ese: *l'ogj es l'ey ɔkm etj n'am ikn ɔŋn,* oglog li b'ɔkn ow e low etj n'am ikn ɔŋn.

nyam eke ki bəbm low a ucu es. -N'ɔŋ wel ɔny Jesu awŋ etŋ -l'oc -n'im -n'ɔŋ ow **Pilat**.[†] 2 Pilat ibrm Jesu nine: «Kɔ ŋ Jwifel ec'eb ebu ee?» Jesu ɔdu eb nine: «N̄ obi dad.» 3 Egb waw esel egbel a am dad ów ejŋu cōcō ok Jesu af. 4 Ow ɔŋ emeny Pilat am ibrm Jesu ese: «Kɔ ŋ ſtum dadm low kaka ee? Etŋ kɔ am iri ów amua feŋ eke -n'am dad -l'ok'ŋ af ab ee?» 5 Kɔ Jesu dadm low kaka ij,[†] etŋ ow e low iti Pilat any afjŋ es.

Wəl əb Jesu low luw eci

Matie 27.15-26; Luk 23.13-25; Jan 18.39-19.16

6 Eke sakp sakp feŋ **Pak** ec'es gbegbl e legŋ b'ow a, **Pilat** b'elu sobel em es nyam eke dedeku a b'ibrm ab es. 7 Kɔ egŋ nyam eke wel b'ɛsŋ Barabas lele lawlel ab ab ek'egŋm Rom ec'es ew e low ebm a, anŋ sobel em. -L'el agŋ ek'el ec'erm bebl em ibi egŋ. 8 Dedeku a uyu im ejŋ Pilat, etŋ am ibrm'n ese: «Kök low a eke lakpo lakpo feŋ bi kok a ɔŋ ey.» 9 Pilat ewl am ibrm el ese: «Kɔ am erurir eke mi k'elu Jwifel ec'eb ebu ab es m'ɔŋ ɔny ee?» 10 Tasi em a, l'uw any eke nyamn eyr em **egb** waw esel egbel a oc Jesu is'r. 11 Egb waw esel egbel a am ok dedeku a al em dad ek'ow k'elu Barabas es ɔŋ el. 12 Pilat emeny am ibrm dedeku a ese: «Sica bla lowi mi ki kok egŋ a eke b'ɛsŋ Jwifel ec'eb ebu ab ee?» 13 -N'am ɔg -li dad ow -l'esee: «Èw'r olikŋ af!» 14 Pilat ibrm el nine: «Kɔ bla low ɔbr iy li kok ee?» Kɔ -n'am ɔg lebl tuṭtu em -l'esee: «Èw'r olikŋ af!» 15 Pilat erur eke ki kok dedeku a sos em ijn; na sosiem l'elu Barabas es n'ɔŋ wel, etŋ n'ɔŋ wel or Jesu say em gbuŋ etŋ l'elu abusu es eke wel k'oc im ew ow olikŋ af.

Srɔda eyŋ a am kokr Jesu miyer

Matie 27.27-31; Jan 19.2-3

16 Srɔda eyŋ a ɔny Jesu ɛlu lakp lokm a ek'el **Pilat** e gbugŋ a, etŋ -l'esŋ el lawlel likpr a feŋ ow. 17 -Li sus ow mob sus em ebl kondoŋ nyam,[†] -li kok mirŋ em tufe etŋ -l'oc -l'us ow. 18 Etŋ -n'am kokr ow miyer -l'ibrm ow -l'esee: «S'am esŋŋ'ŋ o, Jwifel ec'eb ebu!» 19 -L'oc likŋni -n'am ɔr ow nuŋ nuŋ, -n'am fafl ow sar any, etŋ -n'am kok nyandre -l'ok ɔwrɔkp wus ow ec'any af. 20 Eke -li kokar ow miyer bake ow uwra, -n'ɔny mob sus em ebl kondoŋ a -l'oc ow es, etŋ -l'ewl meny -l'ot ow e mob tasi a -li sus ow. Etŋ sica -n'ɔny -l'elu ow gbeŋ -n'am oc -n'im -l'ew ow olikŋ af.

Jesu ec'olikŋ af ew owi

Matie 27.32-44; Luk 23.26-43; Jan 19.17-27

21 Sica eke -n'anŋ ejagb af -n'aam a, -l'ɔbr Simɔ, Sireŋ baŋŋ iy nyam ek'el Alesandr lele Rufus[†] ab ec'el es ek'anŋ akp em am ow, etŋ srɔda eyŋ

[†] 15.1 Èkn Matie 27.2 ec'akr otar a. [†] 15.5 Èkn Esayi 53.7. [†] 15.17 Èkn Matie 27.29 eci akr otar a. [†] 15.21 *Rufus*: Bèbmn Rom 16.13.

a ɔny'n lec em eke li k'abum Jesu olikj.[†] ²²-Nɔny Jesu -n'im usu nyam eke wel b'eson Gɔlgota ek'el nyandre em "Nuŋ kpok ec'usu". ²³Yogj srɔda eyj a wuwlm mar lele **kpey** ab ɔŋ Jesu eke k'egnj, kɔ l'egnjm l'ebm. ²⁴-L'ew Jesu olikj af etj -li cec ow eci mob sus em a sɔsum oc kok em,[†] -l'uw egnj egnj ec'ek'ebm ab any. ²⁵Ibribr e wanci libarm af anake -l'ewr ow olikj af a. ²⁶Etj ligɔg log nyam eke wel nɔn aru in ec'olikj a, am yegm low a nuŋ af eke wel ɔb'r low luw ec'a. Odad a el: "Egn na el Jwifel ec'eb ebu." ²⁷Yogj ce -l'ok ów ejunj kok esel yony yeji olikj af; nyam anj Jesu lidr abu af, etj nyam anj'n nemn abu af. [²⁸Nene anake Nyam Lel ec'a e dad a iy neny a: *Wel awl'l ów ejunj kok esel ec'arajn.*][†]

²⁹Agj ek'am ecr yogj ec'a, *am egjn nuŋ em wewr'r* etj am dad'r ese: «I ek'am erur eke k'ufj **Nyamel** ab es ke segj nyahan kpej ús ejec'a,[†] ³⁰èbr ñ sosi, ànj olikj af yogj us es!» ³¹Etj **egb** waw esel egbel a, lel ol e **low** yegm esel ab ab yeji am kokr'r miyer dadarir el ɔfr em ese: «L'eb agj ejeci l'elu es, etj l'òtum eke li k'ebri in sosi! ³²Ke **Mesi** ikj na ek'el Israel ec'eb ebu a, ànj olikj af aja us es, ke s'èkn, ke s'ùb'r nawre tasi.» Etj ów ejunj kok esel eke wel ew olikj af in ab a yeji am wewr'r.

Jesu e luw a

Mati 27.45-56; Luk 23.44-49; Jan 19.28-30

³³Sica legj uyu nuŋ em a, ncebn ey wus a nimum af toŋ ok ncebles e wanci nyahan em. ³⁴Ncebles e wanci nyahan em a, Jesu barm lebl tuɔtuɔ em nine: «*Eloi, Eloi, lama sabaktani?*» (ek'el nyandre em: "Em e Nyam, em e Nyam, kɔ bla etj digj elu'm es ee?")[†] ³⁵Agj nyam nyam ek'anj yogj a iri odad na etj dad nine: «Irir, n'am esj Eli!»[†] ³⁶Etj el em ec'egnj nyam uru es im oc mbra[†] usm el eci mar ab em, oc ujr likjnj nyam em etj oc am ɔkj Jesu ek'egnj.[†] Etj li dad nine: «S'èwr nyamn es s'èkan ek'Eli b'ow ɔny usm'n es olikj na af!» ³⁷Etj eke Jesu barm lebl ligbel nyam a, l'ok sel es. ³⁸Wanci ab af ce **Nyamel** ab em eci gbad gbela a eke wel ew èdjnj **usu** lala ab any a,[†] igj afr em a etj agbr em arajn didi toŋ ok esr em a. ³⁹Rom e srɔda eyj a eci anym es a ek'obr Jesu any a, èkn luw a ec'elel eke ecr etj li dad nine: «Nje tasi egj na Nyam ec'Iy!»

⁴⁰ɔyɔw bəb yeji anj yogj etj am ler low a akpoj em.[†] El em a, Mari, Magdala baŋŋ yɔwi a, Salome lele Mari, Jak likekli lele Jose ec'el lis ab anj. ⁴¹ɔyɔw amua na, Galile etj -li b'us Jesu jam etj -li bi kok ow e lís e low feŋ.[†] ɔyɔw nɔnɔ bəb yeji eke us Jesu jam ow Jerusalem a, anj yogj.

[†] 15.21 Èkn Matie 5.41 ec'akr otar a. [†] 15.24 Selu 22.19. [†] 15.28 Mark eci silel esig oglog em a, wel égnm sodad ek'anj ob na [...] ec'arajn a. Èkn Luk 22.37 lel Esayi 53.12 ab.

[†] 15.29 Selu 22.7-8. Bèbm Mark 14.58; Jan 2.19. [†] 15.34 Selu 22.2. [†] 15.35 Èkn Matie 27.47 ec'akr otar a. [†] 15.36 **mbra:** ow elm mij okr mbra kɔ okij em ec'ob mum eke b'eb mij nɔnɔ ɔnyum ab. [†] 15.36 Selu 69.22. [†] 15.38 Èkn Okm Ok 26.31-33. [†] 15.40 Bèbm Selu 38.12. [†] 15.41 ɔyɔw a: èkn Luk 8.2-3.

Jesu ec'es oc owi*Matie 27.57-61; Luk 23.50-56; Jan 19.38-42*

42-43 Sica eke legn̄ ew es a, Josef, Arimate bajn iy a, am ow. L'el Jwifel e **Sanedren** ab em ec'any es nyam ek'in yeji am eku ɔmn em, Nyam e **gbreŋgbì** usu a e mowrer e low. Ow el **nənegj̄** e sos bəbm e legn̄, ek'el legn̄ e wel b'eyn gbuŋ ke nənegj̄ b'ey wus a. Na sosiem l'oc lokm susu em, n'im n'eyn **Pilat** etj̄ l'ibrm ek'ow k'oc Jesu e sos megl a ɔy'n.[†] **44** Pilat low iti any eke Jesu k'uwan fafa. Na sosiem l'esj̄ Rom e sr̄oda eyj̄ eci nyimn es ligbel a ow etj̄ l'ibrm ow eke Jesu uw ow ibn. **45** Sica eke Pilat iri eḡj̄ ligbel a nənym a, n'ɔŋ Josef abusu eke k'im oc Jesu e sos megl a. **46** Josef im ɔl gbad ufu nimamn nyam, l'ow n'ɔny Jesu e sos megl a l'usm es olirk̄ ab af, l'oc gbad ufu a li wiwr̄m ow ab etj̄ l'oc n'im l'oc ow es **uwɔ̄mu** lob nyam eke wel n'ɔŋ ur ab em. Etj̄ li wuwl lebn ligbel nyam l'ow l'abl ow ec'em ey usu ab es. **47** Mari, Magdala bajn yɔwi a, lele Mari, Jose lis ab, am ler yoḡ a eke wel am ew Jesu a.

Jesu eci luw em anj̄ igb a*Matie 28.1-8; Luk 24.1-12; Jan 20.1-10*

16 **1**Eke **nənegj̄** e legn̄ a ec'a, Mari, Magdala bajn yɔwi a, Salome lele Mari, Jak lis ab, ɔl mun sŋɔsŋɔ eke k'im ok Jesu e sos megl ab af. **2**Dimas eci ibribr fafa eke ligbn am ey ɔkm a, -l'igb -n'aam **uwɔ̄mu** ab af. **3**-N'am dadarir el ɔfr em -l'ese: «Kɔ bwo ec'eḡj̄ b'ow wuwl lebn na ek'anj̄ uwɔ̄mu a ec'em ey usu a oc es ɔŋ ey ee?»

4Gbek̄o eke -li b'igbl any oḡj̄ -li ler a, -l'ekn̄ eke lob a oc es anj̄ saw em. **5**-N'im -l'ok uwɔ̄mu ab em, etj̄ -l'ekn̄ ɔḡbafre nyam eke sig es lidr ogog a, sus mob ufu kpaakp, etj̄ ɔyɔw a erjn̄ ligbel am ɔny. **6**Gbek̄o ɔḡbafre a dad el nine: «Erjn̄ k'ɔny ɔny; am ɔl Nasaret e Jesu a eke wel ew olirk̄ af a; l'igb aḡj̄ ek'uwan ab em, n'anm aŋa. Lèer yoḡ a eke wel ew'r a. **7**Sica ìmn̄ ke dádr **jam** esel likpr a lele Pier ab eke in am ik̄j̄ ɔny anym in im in eku ɔny Galile; yoḡ anake ɔny b'ow ɔny ekan in ese elel eke in dad ɔny ab af a.»[†]

8ɔyɔw a ok ɔkm uwɔ̄mu ab em etj̄ es uru em eb ejagb aam, aŋke sos am ufj̄ el, etj̄ erjn̄ am ɔny el. -Li dadm eḡj̄ kaka low a, aŋke erjn̄ a afjn̄ el es.

Jesu e sos e yegm Mari, Magdala yɔwi a lel el em ec'aḡj̄ yony ab*Matie 28.9-10; Luk 24.13-35; Jan 20.11-18*

[9]Eke sica Jesu igb luw em a, nənegj̄ e legn̄ krekr̄ a eci ibribr fafa a, l'ik̄j̄ anym li yegm Mari, Magdala yɔwi a ek'ow em l'oḡj̄ **abj̄** eŋuŋ lɔbj̄ a

† 15.43 Èkn̄ Matie 27.58 eci akr̄ otar a. † 16.7 Èkn̄ Mark 14.28.

sos. ¹⁰Крεкї Mari im εηŋ jam esel likpr a ek'anj sos es ɔw em ke am ikj ɔŋn a, etj li dad wel low a fej eke l'ekn a. ¹¹Li dad agj a nine: «Jesu anj owr, m'ekn'n!» Kɔ eke -l'irir odad na a, -l'ubm ow nawre.

¹²Ow e jam a, Jesu elu sos ɔkm akunda ejec'em, yegm jam esel yony ek'us ejagb aam kpukpu em a. ¹³-L'ewl meny -l'ow, etj -l'otar ow e low akr -l'ok jam esel likpr a, kɔ el yeqi wel ubm el nawre.

Jesu elu sos ɔkm yegm jam esel lew nyam a
Matie 28.16-20; Luk 24.36-53; Jan 20.19-23; Ob Kok 1.6-11

¹⁴Sica eke **jam** esel lew nyam a am ij ob a, Jesu elu sos ɔkm yegm el; etj n'am enym wel abr el ec'ɔmn eke -n'ɔnym a lele el ec'erm tuotu ab ab sosiem, aŋke wel egŋym ubm agj a ek'ekn in ec'owr anj a e low a nawre.

¹⁵Etj li dad wel nine: «Ìmn wus na nimum af ke ſibr Amani Mamn a e kokoba okr agj fej. [†] ¹⁶Egj yec'eke b'ow ɔny ɔmn ke wel b'ow ok mij nuŋ a, li b'ow n'εŋn sel; gbeќo egj yec'eke k'ow ɔnym ɔmn a, Nyam b'ow ɔb'r low luw eci. ¹⁷Agj a eke b'ow ɔny ɔmn a, kin meny ewr eke b'ow ok ɔkm: -li b'ow -l'ogj abi εŋj em e nin em; -li b'ow -l'eb'r sebr ejeci; ¹⁸eke -n'ɔny lorŋn abu em, etj -l'egj ob kaka fej eke wel ok ob ŋuj em yeqi, ow k'ow kokm el low kaka; -li b'ow -l'at ſlu abu nuŋ etj wel b'ow ewl.»

¹⁹Sica eke Es Kɔtɔkɔ Jesu dad el odad bake ow uwr a, n'im afr etj li sig es Nyam e lidr abu af. [†] ²⁰Jam esel a im etj am ɔb Amani Mamn a e kokoba susu a fej. Es Kɔtɔkɔ am elum el abu el e juma kok ab em, etj meny ewr fej eke -n'am elu ɔkm a, am yegm ek'el ec'odad a el nawre tasi.] [†]

[†] **16.15** Bɛbm̩ Ob Kok 1.8. [†] **16.19** Bɛbm̩ Ob Kok 1.9-11. [†] **16.9-20** Mark e silel esig nɔnɔ em, wel ɛŋnm akr 9-20.

Luk ec'Amani Mamn eke non

Ów ek'it eke wél k'uwan

Luk non lel yony: Amani Mamn a ek'ij in e nin a lele Erm Esel ec'Ob Kok e lel ab ab. Li b'ebi Grék senyn senyn etnj l'el sekp kok es yeji. Legnj a eke erm es Pöl im am dad Amani Mamn ec'odad ok Nyam e low any uwm esel a, l'oc Luk ab n'im, aŋke Luk el Nyam any uwm es ek'itnj erm em el Krist e jam us es.

Luk in obi l'uwm Jesu any, ko ni non ow e lís e lel. Agnj a eke ekn Jesu ke iri in ec'odad a ogj l'otar akr; etnj l'oc Mark e lel a li kokr juma, ese elel eke Matie yeji kok ab af. Ese Mark af, Luk non in eci lel a Nyam any uwm esel eci. N'am otar Jwifel ec'ow lele sodad eke -l'irim okm el es sos em a akr. Etnj n'am ɔsijm Jesu eci mew ab es Adam em etnj, yec'etnj ke ow yégm eke Jesu el agnj a fej ec'Eb Es.

Egj fej eke b'ow awl Luk e lel a, b'ow uw any eke Jesu b'elu Nyam ec'erur ligbel ek'ony agnj eke wél wal ok es a e lís e low okm: ɔgboru, ɔlu, ɔkɔpm agnj, ɔyɔw, lele etu agnj ab. Emeny Luk dad Abi Lala lele Nyam ɔnɔn ab e low nono.

Kin elel eke Luk am otar Amani Mamn a e low akr ok Teofil

1 ¹⁻²Egj gbèl Teofil mamn, agnj nono gbèl non ów amua eke ey ey em a ese elel eke agnj a ek'ekn low a nuŋ ɔb em etnj, ke Nyam ɔŋ eke ki dad ey in ec'odad a dad ey ab af. ³Na sosiem egj gbèl Teofil, em yeji m'otor low a ek'ey nuŋ ɔb em etnj a akr, etnj m'erur eke mi ki non m'ɔsijm es m'ɔŋ'ŋ ese elel eke m'εŋjan ab af, ⁴yec'etnj ke úw any eke low yégm a ek'εŋjan a el nawre tasi.

Afr erm es nyam am dad Jan mij ok nuŋ es e mew owi

5Legnj a eke **Erod** el Jude wus af ec'eb ebu a, Nyam ec'egb waw es nyam anj eke wél b'esi Zakari, ke el Abia[†] ec'eb em ec'egb waw esel a ec'egj nyam. Wel b'esi ey a Elisabet, egb waw esel ec'el lagnj **Aron** ec'eb em e yɔw. ⁶El yony mum -l'ij nenyembri nyam Nyam ec'any af, etnj -li

[†] **1.5 Abia:** David e legnj em a, l'el egb waw es. Egb waw esel a, -li cec -n'inym es sakp liknj lele yar ab, etnj Abia el eb nyam e nuŋ af es. Ekn 1 Ów e Wel Non 24.10.

b'elum Es Kötökə e sol a sənyn sənyn. 7Kə -l'ewm iy kaka, aŋke Elisabet el itr yɔw etŋ̊ el yony mum -l'el agŋ̊ ek'usu nɔnɔ.

8-9 Legŋ̊ nyam, Zakari am kok egb waw es e juma Nyam ec'any af. Ow el el ec'eb a e legŋ̊, etŋ̊ in anake sɔsum oc ey'r af a. Ow sosiɛm n'im l'ey Es Kötökə e **Nyamel** gbel a e Nyam ɲɔŋ̊ usu lala a eke li ki waw egb ogn̊ em, esɛ elel eke egb waw esel bi kok ab af. 10 Dedeku a fej anŋ̊ gbeŋ̊ am ɲɔŋ̊ Nyam wanci a eke wel am ofŋ̊ ogn̊ a.

11 Eke Zakari ey yogŋ̊ a, Es Kötökə ec'afr erm es nyam elu sos ɔkm yegm'n; n'inym es **egb** waw usu a e lidr ogog a eke wel bi kok ogn̊ ec'egb waw a.[†] 12 Eke Zakari b'ekn̊ a, l'ikprm es etŋ̊ erjn̊ am ɔny'n. 13 Kə afr erm es a dad'r nine: «Zakari, k'ūru erjn̊, aŋke Nyam iri ŋ̊ e ɲɔŋ̊ ebl a. Ayŋ̊ Elisabet b'ow ew iy igŋ̊ nyam ɔŋ̊ŋ̊, etŋ̊ b'ow ew'r nin Jan. 14 Ow b'ow el ŋ̊ ec'ehe ligbel, etŋ̊ agŋ̊ nɔnɔ gbel sos em b'ow ijn̊ in e mew a sosiɛm. 15 Li b'ow l'el egn̊ ligbel Es Kötökə ec'any af. Li k'ow l'egŋ̊ mar feŋ̊ eke b'ɔny egn̊ a.[†] Lis e lokm etŋ̊ li b'ow n'εŋ̊ Abj Lala. 16 Li b'ow l'εŋ̊ Israel ec'agŋ̊ nɔnɔ eke digŋ̊ Nyam ec'ejagb mamm a elu es a ow Es Kötökə el e Nyam a ogn̊.[†] 17 Li b'ow n'εŋ̊ Abj Lala esɛ Nyam e **kokoba** ɔb es Eli ec'ab af. Etŋ̊ Abj a b'ow ɔŋ̊n̊ lec l'ey ɔkm Nyam ec'any af, ke li dād ey lele el esel ab okr em.[†] Li b'ow n'ɔŋ̊ low ɔbr any esel tutr ów esɛ esewru nenyembri nyam esel af. Nene anake li b'ow li bebm agŋ̊ sos Es Kötökə ec'eb ec'a.»

18 Eke afr erm es a dad ebɛn a, Zakari yeji dad'r nine: «Kə ayaf m'ow m'uw any eke low na el nawre ee? Tasi em a, em lele em ey ab s'usu.» 19 Etŋ̊ erm es a dad'r nine: «Em Gabriel.[†] Mi b'anŋ̊ Nyam ec'any af mi kok in e juma; l'erm'm eke mi k'ow m'ɔŋ̊ŋ̊ amani mamm na. 20 Etŋ̊ em ec'odad na b'ow iy neny eke ow b'ow sig ow e legŋ̊ a, kɔ ubm nawre. Na sosiɛm b'ow el ebrm, k'ow dadm odad ton̊ bake ow it̊ legŋ̊ eke low a b'ow ey ekn̊ ŋ̊ a nyamn em a.»

21 Agŋ̊ a feŋ̊ ek'anŋ̊ yogŋ̊ am eku Zakari a,[†] low am iti any aŋke n'am ibn Nyam ɲɔŋ̊ usu a. 22 Kə eke l'ey ɔkm Nyam ɲɔŋ̊ usu yogŋ̊ a, l'ótum eke li ki dad wel odad, etŋ̊ agŋ̊ a uw any eke l'εkn̊ low nyam. Neny abl'l es l'el ebrm, etŋ̊ n'am dad wel odad sabu em sabu em.

23 Eke Zakari uwar in e segŋ̊ a eke li k'anŋ̊ **Nyamel** gbel ab em li kok juma a, l'ewl meny n'im gbugŋ̊. 24 Gbugŋ̊ e n'im a, eke segŋ̊ beb b'ec a, ey Elisabet anŋ̊ lok ab, etŋ̊ n'anŋ̊ aŋk̊ sos ɔsu em ton̊ ij awl yen, etŋ̊ n'am dad l'εse: 25 «Kin ow eke Es Kötökə kok ɔŋ̊m; l'erur eke li k'ɔŋ̊m iy m'ew, oc'm és es agŋ̊ ec'any af.»

Afr erm es nyam am dad Jesu e mew owi

26 Eke Elisabet e lok a ij awl nɔhɔn a, Nyam erm in ec'afr erm es Gabriel, Galile eci baŋ̊ nyam eke wel b'εŋ̊ Nasaret, 27 dedyɔwli nyam

[†] 1.11 Èkn ɔkm Ok 30.1-6; 1 Éb Ebu 7.48. [†] 1.15 Èkn Awl 6.3. [†] 1.16 Èkn Malaki 2.6.

[†] 1.17 Malaki 3.23-24. [†] 1.19 Gabriel e nyandre el Nyam e lec es oglog Nyam el lec es. Èkn Daniel 8.16; 9.21; Luk 1.26. [†] 1.21 Agŋ̊ a feŋ̊ am eku'r eke li k'ow l'afl wel es ese elel eke Arɔn bi kok ab af. Èkn Awl 6.24-26.

ek'uwm igṇ any ogṇ. -L'el eb ebu David ec'eb em eci yōw eke wel b'ēṣṇ Mari. In eci igṇ ek'ēṣu'r a Josef. ²⁸Afr erm es a im εṣṇ'n etj̄ εṣṇ in dad nine: «Sos em ījñ'n! Nyam ḷṣṇ bibm, etj̄ n'anj̄ n ab!» ²⁹Odad na ḷṣṇ Mari ikprm es etj̄ am ibrm in sosi εṣṇ akpasu na e nyandre.

³⁰Na em a, afr erm es a dad'r nine: «Mari, k'ūru erjṇ, aŋke εṣṇ Nyam ec'ōwr̄. ³¹B'ow anj̄ lok ab ew iy igṇ nyam etj̄ b'ow εw'r nin Jesu.[†] ³²Li b'ow l'agb etj̄ wel b'ow εṣṇ'n Nyam ek'anj̄ afr usu kpekpe ec'Iy. Etj̄ Es Kötök Nyam b'ow oc lagṇ David ec'es ew lekpn a ḷṣṇ'n, ³³etj̄ li b'ow l'ew Israel ec'agn ab es segṇ fej̄, etj̄ in ec'es ew a k'ow ḷṣṇ um uwr.[†]

³⁴Kɔ Mari dad'r nine: «Em eke m'el dedyɔwl eke k'uwm igṇ any a, ayaf low na b'ow eel ee?» ³⁵Etj̄ afr erm es a dad'r nine: «Abj̄ Lala b'ow ow'j̄ af, etj̄ Nyam ek'anj̄ afr kpekpe e lōw a b'ow ubur'j̄ es.[†] Na sosiem, iy eke b'ow ew a, wel b'ow εṣṇ'n Nyam ec'Iy lala. ³⁶Èkn! Elisabet ek'el n ec'akn e yōw a anj̄ iy igṇ nyam e lok ab, in e susu em. -Li b'ēṣṇ ow itr yōw, etj̄ kin eke sica n'anj̄ lok ab ow ij awl nōhōn, ³⁷aŋke low kaka ḷtum eke k'akm Nyam.[†] ³⁸Etj̄ Mari dad nine: «M'el Es Kötök ec'adyɔw, ke ow él ese elel eke dad ab af.» Etj̄ afr erm es a elu'l es im.

Mari aam èkn Elisabet

³⁹Segṇ ab em a ce eke low na ec a, Mari ogṇ es im Jude eci bajn nyam ek'anj̄ lafeny af. ⁴⁰Eke n'im a, l'ey Zakari e gbugn a etj̄ l'εṣṇn Elisabet. ⁴¹Kpekŋ eke Elisabet b'iri in ec'εṣṇn a, iy a eke anj̄'n lokm a mumu, etj̄ Elisabet εṣṇ Abj̄ Lala. ⁴²Kpekŋ li barm lebl tučtuč l'εṣṇn Mari li dad nine: «Nyam εdīj̄'j̄ ḷwṝ akm ḷṣṇ fej̄, etj̄ in ec'ōwr̄ a b'ow anj̄ iy a eke b'ow ew ab af! ⁴³Kɔ bwo el'm, etj̄ Es Kötök e lis k'ow em ogṇ ee? ⁴⁴Kɔ kin, kpekŋ eke mi b'iri n ec'εṣṇn a e lebl a, iy a ek'anj̄'m lokm a mumu sos em ijn em. ⁴⁵Ehe él n eci, aŋke ub nawr̄ eke Es Kötök ec'odad eke wel dad'j̄ a, b'ow iy neny!»

Mari ec'ej̄ ek'am egṇ

⁴⁶Eke Elisabet dad ebēn ba b'ok es a, Mari am kōklm Nyam dad ese:
 «Em e liy am kōklm Es Kötök,
⁴⁷etj̄ em ec'abj̄ sos em am ijn Nyam, em ec'Eb Es em;
⁴⁸aŋke l'erur eke li k'is any li ler'm, em, in ec'adyɔwl.[†]
 Èe, sica gbe wus na ec'agn fej̄ b'ow dad'm eke m'el ehe lis,
⁴⁹aŋke Nyam Abusu Es kok'm ów amamn egbel:
 in e nin a el lala,
⁵⁰In e sɔr̄ iki a b'ow anj̄ alaw alaw,

† 1.31 Jesu e nyandre el Es Eb Elu Es. † 1.33 Èkn 2 Samiel 7.12,13,16; Selu 89.5; Esayi 9.6; Daniel 7.14. † 1.35 Nyam e lōw a b'ow ubur'j̄ es: Abj̄ Lala b'ow ḷṣṇ anj̄ lok ab.
 † 1.37 Nuŋ Òb 18.14. † 1.48 Bèbmn 1 Samiel 1.11.

- agŋ eke b'εlum'n a eci.
- 51 L'elu in ec'abusu a e lec ɔkm
etŋ l'ogŋ es efuu, erm tuɔtuɔ esel n'ɔmun es,
- 52 l'itr ēb ebu el e mɛkpñ af l'ok wus,
etŋ n'ɔny erm frɔrɔ esel l'igbl ogŋ.
- 53 L'iyr ámnu lok
etŋ l'ogŋ egbreŋgbí im abu ɔfr.
- 54 L'elum in e juma kok es Israel abu,
l'ɔkn in e sɔrɔ ikŋ a ek'anŋ godo godo feŋ
- 55 esel eke l'ewar ey esel,
Abraham lele in ec'alaw alaw ab af a.»[†]
- 56 Etŋ Mari anŋ Elisabet ab ij awl nyahan, etŋ ewl meny im bajn.

Jan mij ok nuŋ es e mew

57 Eke səgŋ ec a, legŋ a eke Elisabet k'ew in ec'iy a ow, etŋ l'ew iy igŋ nyam. 58 Elisabet ec'akŋ a lele agŋ a eke -l'iir -li titmnin ab ab iri eke Es Kɔtɔkɔ elu in ec'erm mamin ɔkm in e lís, etŋ -n'am kok sos em ijn ow ab.

59 Eke l'ew iy a bake ow ij səgŋ niwn a, -l'oc -l'ow ow eke wel k'ubr ow likr es.[†] Ow em a, -l'erur eke wel k'ew iy a Zakari ek'el es e nin a; 60 kɔ lis dad nine: «Njan, wel b'ow esŋ Jan.» 61 Etŋ -li dad ow nine: «Iŋ ec'akŋ a, egn kaka ijm nin na.» 62 Etŋ -n'am ibrm iy es a sabu em, eke -li k'uw elel eke li k'ewr ow nin any. 63 Zakari ibrm ob eke li ki nɔn af; wel ɔŋ'n, etŋ ni nɔn: «In e nin a, Jan.» Low na iti el feŋ any. 64 Etŋ kpekkŋ Zakari neny lele anm ab kpab es, etŋ n'am kɔklm Nyam lebl gege. 65 Agŋ a feŋ ek'ir elul el em a erŋŋ am ɔny, etŋ Jude mafeny e wus ab af ec'agŋ a feŋ yeji iri ów amua etŋ am dad okarir el ɔfr. 66 Agŋ a feŋ ek'iri low na a am tutr ów erm em dad eses: «Kɔ iy na, bla li b'ow l'el ee?» Ow em a, agŋ a feŋ uw any eke Es Kɔtɔkɔ ec'abu a anŋ'n af.

Zakari e selu ek'ɔcu

67 Eke ów amua ec a, Zakari, iy es a, eŋŋ Abŋ Lala etŋ n'am ɔb kokoba li dad l'esee:

- 68 «Wel kɔklm Es Kɔtɔkɔ Israel e Nyam,
anŋke l'oc in ec'any li ler in ec'agŋ etŋ li sɔg wel.
- 69 L'elu Eb Es Abusu Es nyam ɔkm n'ɔŋ ey,
in e juma kok es eb ebu David ec'alaw em.
- 70 Na anake l'ewar legŋ kpekpe em etŋ,
in e kokoba ɔb esel lala em a.
- 71 L'ewar eke li b'ow li sɔg ey
ey ec'efnu ec'abu em lele agŋ a feŋ

[†] 1.46-55 Èkn 1 Samiel 2.1-10. [†] 1.59 Èkn Nuŋ Ob 17.12; Ob Ap 12.3.

ek'am ifn ey a ec'abusu a e lís ab.

⁷² Ebén eke l'elu in ec'erm mammn ɔkm ey esel e lís,
ke l'ɔkn in e sinm lala a yeji ana.

⁷³ Tasi em a, Nyam ɔwar ey lagŋ Abraham neny ij em,[†]

⁷⁴ eke k'eb elu ey es, ey ec'efnu ec'abu em,
ke n'ɔŋ ey abusu s'ign'n nuŋ,

si kók in e juma erm susu em;

⁷⁵ yec'etŋ ke s'él agŋ amamn ów tutr em lele neny nyam ij em ab in
ec'any af,

ey ec'owr anŋ em segŋ feŋ.

⁷⁶ Etŋ ŋ, em ec'iy, wel b'ow esŋ'ŋ Nyam ek'anŋ afr kpekpe e kokoba ɔb
es,

eke b'ow an es Es Kɔtɔkɔ ec'any af kok in ec'ejagb,[†]

⁷⁷ ke yégm in ec'agŋ uw sel eŋŋ any,
ke l'óc sikpl l'ap wel.

⁷⁸ Ey e Nyam a el erm mammu, low mammu Es.

Ow sosiem li b'ow l'ejn afr ec'usuayl a l'ok ey af,
esę ligbn eke b'ey ɔkm am ow af,

⁷⁹ ke l'áyal agŋ ek'anŋ ncebn em luw ec'abusu e gbre ij em,
ke ni nyimn ey e lakr ec'es an, erm es ey ec'ejagb ab af.»[†]

⁸⁰ Iy a am agb etŋ am ɔny lec abŋ em. Etŋ l'ir loj[†] ton batŋ ow sig legŋ a
eke l'ɔb nuŋ n'am kok Nyam e juma Israel eyŋ ec'any af a.

Jesu e mew

2 ¹Legŋ ab em a, **Sesar** Ogust ɔŋ abusu eke wel k'awl eb a feŋ ek'anŋ
Rom ec'es ew em a ec'agŋ a. ²Krekre em ec'agŋ awl na ey legŋ a eke
Kirinus el Siri wus af ec'es ew es a. ³Agŋ a feŋ aam wel áwl el, egŋ egŋ
in e baŋn. ⁴Josef igb Nasaret baŋn Galile wus af im Béthléhem, Jude wus
af ek'el eb ebu David e baŋn a. N'im yogŋ aŋke in yeji l'el David e lilaw.
⁵L'oc Mari ek'el in e yow eke l'eu ke anŋ lokab ab ab n'im. ⁶Eke -n'imn
-l'okr Béthléhem a, in ec'iy a e mew e legŋ ow. ⁷Etŋ l'ew in eci yefl iy igŋ
nyam. L'oc gbad ufu li bubur ow sos es, etŋ l'erum ow es mindey ec'ob ijr
ɔfu em,[†] aŋke usu anm ɛbam el etu eb usu a.

Mecəb ɔsu esel iri Jesu e mew owi a

⁸Wus ab af yogŋ ce, **mecəb** ɔsu esel b'anŋ loj am ɔsu el meceb a
ncok em. ⁹Krekŋ Es Kɔtɔkɔ ec'afr erm es nyam ey ɔkm, etŋ Es Kɔtɔkɔ
ec'anygbel a ejn usuayl ok el af, etŋ erŋn am ɔny el. ¹⁰Gbekɔ afr erm es a

† 1.73 Èkn Nuŋ Òb 22.16-17. † 1.76 Èkn Malaki 3.1. † 1.79 Èkn Esayi 9.1. † 1.80 Èkn
Mark 1.1-8. † 2.7 L'erum ow es mindey ec'ob ijr ɔfu em yec'etŋ ke iy a lefr k'ɔnym, aŋke
ob ijr ɔfu em a b'ew gbaga.

dad el nine: «K'ùrur erjn! M'am is ɔny amani mamm ligbel eke b'ow ijn agŋ a feŋ sos em: ¹¹ncok a, David eci baŋn a, wel ew ɔny ec'Eb Es ek'el Krist Es Kɔtɔkɔ a. ¹²Etj kin meny ɔwr yeci eke b'ow ɔŋ ɔny uwr ir any: b'imn ba b'okr baŋn a, b'ow εŋjan iy owrli nyam eke wel bubur sos es gbad ufu em εrum es mindey ec'ob ijr ɔfu em.»

¹³Eke afr erm es a dad odad a bake ow uwr a, kpɛkj afr ec'erm esel nɔnɔ gbɛl ow εŋjn'n etj -n'am kɔklm Nyam -li dad -l'εse:

¹⁴«Anygbel él Nyam ek'anŋ afr usu kpekpe eci,

erm es εy él wus na ec'agŋ eke εŋjn in ec'erm mamm a eci!»

Mecɛb ɔsu esel a aam Betlehɛm

¹⁵Eke **afr** erm esel a elu el es aam afr a, **mecɛb** ɔsu esel a am dadarir el ɔfr εse: «S'ímn fafa s'okr Betlehɛm, ke s'ékan low a ek'ey, ke Es Kɔtɔkɔ kok elu ɔkm s'uwan any a!»

¹⁶-Logŋ es -n'im -l'ok yogŋ, etj -n'εŋjn Mari, Josef lele iy owrli a ek'eru es mindey ec'ob ijr ɔfu em a. ¹⁷Eke -l'ekan iy a, -n'am awl ów a eke afr erm es a dad el ow e lís a. ¹⁸Etj el a feŋ ek'am iri mecɛb ɔsu esel a ec'odad a, low am iti any ijn sos em. ¹⁹Kɔ Mari eb ów amua feŋ ew es in ec'erm em, yec'etj ke segŋ feŋ n'ám tutr. ²⁰Mecɛb ɔsu esel a εwl meny aam.

-N'am dad Nyam ec'anygbel ec'odad -li kɔklm ow, ów a feŋ eke -l'ekan ke -l'irir a sosiɛm; tasi em a, ow anŋ εse yec'a eke afr erm es a dad el ab af.

Jesu e nin εw

²¹Eke ow ij segŋ niwn a, wel **ubr** iy a likr es, etj wel εw'r nin Jesu, nin a eke **afr** erm es a εwar gbuŋ ke lis anŋ in e lokab a.

Wel oc Jesu im Nyamel gbɛl ab em

²²Etj legŋ a eke Josef lele Mari ab k'im ke Mari ki kok sos ayal owi, εse elel eke Mois ec'ol a dad ab af a ow.[†] -Loc iy a -l'ow Jerusalem eke -li k'oc -n'im ow Es Kɔtɔkɔ ec'any af, ²³anjke Es Kɔtɔkɔ ec'ol ab em, wel nɔn eke: *Iy igŋ krekre feŋ eke wel ew a, wel óc εw'r saw Es Kɔtɔkɔ e juma kok eci.*[†] ²⁴Ke ca εmeny -li kok egb waw yeqi eke ol a ibrm a: *kel yony oglog prendre ekekey yony.*[†]

²⁵Legŋ ab em a, Jerusalem baŋn yogŋ igŋ nyam anŋ eke wel b'εsq Simeon. Egŋ na el egn mamm; li b'εlum Nyam etj n'am eku egn eke k'ow sog Israel a. Etj Abŋ Lala anŋ in ab. ²⁶Abŋ Lala εwar ir eke li k'ow l'uwm toŋ bake l'ékn **Mesi** a ek'Es Kɔtɔkɔ erm a. ²⁷Eke Josef lele Mari ab oc el jim Jesu ow **Nyamel** gbɛl a gbugŋ a eke ki kok in e lís e low εse elel eke ol dad ab af a, Abŋ nyimn Simeon yeqi ow yogŋ. ²⁸Eke li b'εkn iy a, l'eb ow in ec'abu em, etj l'elu Nyam bia li dad nine:

[†] 2.22 Bɛbmn Ob Ap 12.3,6. Jesu eci mew ab ab ow ij segŋ ekŋ yony. [†] 2.23 ɔkm Ok 13.2,12. [†] 2.24 Ol ɔkn 12.8.

29 «Sica Es Kɔtɔkɔ, èlu ŋ e juma kok es es úw erm es ey em,

ese elel eke dad ab af,

30 aŋke m'ekn ŋ e sel εŋn a,[†]

31 sel εŋn a e kok ew es ebr ebr feŋ ec'a:

32 ke el usuayl eke b'ow ayal ebr ebr feŋ ek'uwm Nyam any,

ke b'ow el Israël ec'agŋ ec'anygbel a.»

Simeon ec'odad eke Nyam ɔŋ am dad ewar

33 Jesu es lele lis ab low am iti any[†] Simeon ec'odad ek'am dad iy a e lís a sosiem. 34 Simeon ŋɔjŋ Nyam ɔŋ el etŋ dad lis Mari nine: «Nyam sɔsum iy na oc; li b'ow l'el lirikp l'ok agŋ nɔnɔ wus Israël eb em, ke l'igbm nɔnɔ. Li b'ow l'el Nyam e meny ewr nyam eke agŋ k'ow egŋm in e low ebm. 35 Ow em anake agŋ nɔnɔ e tutr εŋŋj ek'anŋ merm em a b'ow ok ɔkm a; etŋ ŋ yɔw, low b'ow dudu'ŋ ey'ŋ sos em ese labli eke b'igŋ egŋ af.»

An am èlu Nyam bia

36 Nyam e kokoba ɔb lis nyam anŋ eke wel b'εŋ An, Fanuel jɔw ek'el Aser ec'eb em e yɔwili. L'usu nɔnɔ. N'anŋ in ec'igŋ ab ab akpo lɔbŋ in e mɔwr yɔw em a, ³⁷etŋ ec uw, l'el iŋnyɔw. Sica l'iŋ akpo ekŋ yar lele yar ab, etŋ sɛgŋ feŋ li b'im **Nyamel** gbɛl em li kok Nyam e juma ncok lele legŋ owr ab, **neny** enŋ em lele Nyam ŋɔjŋ em ab. ³⁸Wanci ab af ce in yeji l'ow n'am èlu Nyam bia iy a, etŋ n'am dad ow e lís e low l'ok agŋ a feŋ ek'am eku Jerusalem ec'es eb èlu owi a.

39 Eke Mari lele Josef ab uwär ów a feŋ eke Es Kɔtɔkɔ ec'ol a ibrm a, iy ab ab -l'ewl meny -n'im Nasaret baŋn Galile wus. ⁴⁰Yogŋ, Jesu am agb lele lec ab; etŋ Nyam ec'ɔwɔ lele nuŋ em ɔny ab anŋ in ab.

Jesu ek'ij akpo lew yony a im Nyamel gbɛl ab em

41 Lakpo lakpo feŋ, Mari lele Josef ab b'im Jerusalem **Pak** ec'es gbegbl em. 42 Eke Jesu ij akpo lew yony a, ese elel eke -li bi kok ab af,[†] -l'oc ow ab -n'im es gbegbl ab em. 43 Eke es gbegbl a uwr ke -l'ewal meny -n'aam a, Jesu anŋ Jerusalem yogŋ, eke Mari lele Josef ab uwm any. 44 -Li tutr eke Jesu us ejagb el lawləl ab aam. -N'an es ejagb af toŋ ij legŋ nimum nyam, etŋ -n'am ol ow el ec'agŋ ogŋ lele el lawləl em ab, ⁴⁵gbekɔ -n'εŋnm ow. Ca -l'ewl meny -l'ow Jerusalem -n'am ol ow.

46 Eke ow ij sɛgŋ nyahan a, -n'εŋn ow **Nyamel** gbɛl a e gbugŋ a. Li sig es ol e **low** any uw esel ec'araŋn n'am iri wel ec'odad a etŋ in yeji n'am

[†] 2.30 *Sel εŋn* e nyandre el egŋ a eke in em Nyam b'eb agŋ èlu es el eci sikpl em a.

[†] 2.33 *Low am iti el any*: odad na Grék em, wel ɔtu ek'itŋ ejec'em dad ese sos em am iŋn el.

[†] 2.42 Èkn ɔkm Ok 12.1-27; Ol ɔkn 16.1-8 Jwifel em a, iy igŋ ek'ij akpo lew yony afŋ es a, it eke k'im Pak ec'es gbegbl em Jerusalem e Nyamel gbɛl a b'ɛm.

bibrm wel ów. ⁴⁷Agṇ a feṇ ek’am iri in ec’odad a low am iti any, in e sodad eke n’am dad n’oṇ wel nuṇ em ḷony em a sosiem. ⁴⁸Eke es lele lis ab b’ekn’n a, low iti el any etj Mari dad nine: «Em ec’iy, kɔ bla etj kok ey low nene ee? Kin, em lele asṇ ab s’am oł’ṇ erm mij ab.» ⁴⁹Kɔ li dad wel nine: «Bla sosiem etj am ɔɔl’m ee? Uwr any eke ow it eke mi ki kok em Es e juma.» ⁵⁰Kɔ -li k’irim yec’a eke ow am dad el a.

⁵¹Etj Jesu im Nasaret el ab, n’am elum wel. Mari gbe, l’eb ów amua feṇ l’ew es erm em n’am tutr ow e low. ⁵²Etj Jesu am agb sos megl em lele nuṇ em ḷony em ab. Nyam am ḷony in ec’erur, etj agṇ yeji am ḷony in ec’erur.

Jan mij ok nuṇ es e Nyam odad eke dad
Matie 3.1-12; Mark 1.1-8; Jan 1.19-28

3 ¹⁻²Ow ij akpo lew yen eke **Sesar** Tiber ew eb a feṇ ek’anj Rom eyṇ ec’abu em a es. Pɔns **Pilat** ew Jude wus es. **Erod** Antipas ew Galile wus es, etj lisijim Filip ew Iture lele Trakonit wus ab es. Lisanias yeji ew Abilen wus es, etj An[†] lele Kayif ab el **egb** waw esel egbel. Yogn em anake Nyam dad Zakari jim Jan ek’anj loj a odad a.

³Jan am ec elul Jurden e mij ewl mij a e wus ab em, etj n’am elu lebl li dad l’ese: «Itjnин erm em, òkr mij nuṇ, ke Nyam b’ow oc ḷony e sikpl a ap ḷony.» ⁴Ese elel eke ow anj **kokoba** ɔb es Esayi e lel em ab af:

Egṇ nyam anj loj am elu lebl dad ese:

«Kòkr Es Kòtòkɔ ec’ejagb a,

kòkr in e sebr a ínym nyim!

⁵Yiyibar ɔmu a feṇ ek’anj mafeny arajn arajn a;
 bɔbmn mafeny lele egigl ab ab es sis es,
 nyinyiman sebr eke kikn a ínym,
 ke wel ɔdu sejagb a feṇ es iy bεbmn.

⁶Etj agṇ feṇ b’ow ekn Nyam e sel εγη a.»[†]

⁷Agṇ nɔnɔ a am ow Jan ogṇ eke li k’ok wel mij nuṇ, etj n’am dad wel l’ese: «Ony morjn amua! Kɔ bwo dad ḷony eke, ek’okr mij nuṇ ɔtur eke k’ñgbrojn Nyam ec’erm bebl ek’am ow ab em ee? ⁸Sica yègmn ḷony ec’es an ab em eke itjnин erm em, ke kí dadmn ḷony obi em esmn: “Ey lagṇ el Abraham!”[†] Kɔ m’am dad ḷony eke Nyam ɔtu eke ki kok mebn amua él Abraham ec’alaw. ⁹Sica ɔs anj eke b’ow bubr ekŋ es min em. Likŋ feṇ ek’ɔsum ey amann a, wel b’ow ubr’r es oc ɔwl’l alm.»

¹⁰Kɔ agṇ a am ibrm’n dad ese: «Kɔ sica ey, ayaf si ki kokr ab ee?» ¹¹Li dad wel nine: «Egṇ ek’ɔny mob sus em yony a, l’òc nyam n’oṇ egṇ ek’ɔnum a. Ke egṇ ek’ɔny ob ij a yeji ɔj egṇ eke ḷony a.»

[†] **3.1-2 An:** egb waw es ligbel a eke wel ḷony oc es egb waw e juma kok em eke wel ew Jesu toj ke li k’ɔny akpo lew yen a. Wel oc in anwi Kayif usr’r usu. Èkn Jan 18.13; Ob Kok 4.6.

[†] **3.6** Esayi 40.3-5. [†] **3.8** Èkn Matie 3.9 ec’akr otar a.

12 Wus labm eb esel ek'ow eke k'ok mij nuŋ a yeji am ibrm'n ese: «Low yegm agŋ es, kɔ sica ayaf si ki kokr ab ee?» **13 Li** dad wel nine: «Os yec'eke ol ew ɔŋy eke k'ebra, k'igŋn ejeci kokr em.» **14 Srɔda** eyŋ bɛb yeji ow ibrm'n nine: «Etŋ kɔ ey, ayaf si ki kokr ab ee?» Etŋ li dad wel nine: «K'èbr egŋ kaka ec'ob lec em, oglog k'òbr egŋ kaka low yadŋ em. Kɔ èkur ɔny e labm sɔg a ce.»

15 Agŋ a feŋ ek'am eku a am ɔmn etŋ egŋ egŋ am dad in ec'erm em ese: «Kɔ Jan na k'el **Mesi** ab ee?» **16 Kɔ** Jan dad el feŋ nine: «Em ec'a, m'am ok ɔny mij nuŋ mij em. Kɔ egŋ eke ɔny abusu akm im, ke m'itm bɔbɔ yeji eke mi k'ɔny in e cɔkrukpo meb a mi mɔmu es a am ow.† In li b'ow l'ok ɔny mij nuŋ Abŋ Lala lele al em ab.† **17 N'ɔnym** waw ab etŋ li b'ow n'ɔŋ egb a lef, l'eb ey a, ke l'igŋ suw a l'ok es. Li b'ow l'eb egb a l'ok egbel em, ke l'ofŋ suw a al ek'iram es ab em.»

18 Ebən eke Jan am ɔm agŋ ów nɔnɔ ke am dad el Amani Mamn ec'odad yej'ana. **19 Gbekɔ** n'am ɛnym Erod abr anŋe ow eb ow lisijim e yɔw Erodiad ebi,† etŋ ow kok ów eŋŋ nɔnɔ gbel yeji. **20 Etŋ** emeny l'elu Jan sobel em l'igŋ ów eŋŋ amua eke li kok ab af.

Jesu e mij ok nuŋ owi
Mati 3.13-17; Mark 1.9-11

21 Eke Jan ok agŋ a feŋ mij nuŋ bake ow uwr a, l'ok Jesu yeji. Eke Jesu ok mij nuŋ oc es ke am ŋɔŋn Nyam a, afr fig, **22 etŋ** Abŋ Lala us'r es nuŋ af ese kel af. Etŋ Nyam e lebl anŋ afr ikn dad nine: «*ŋ el em ec'i'y eke m'erur tasi, m'oc em eci sos em iŋŋ feŋ m'elu'ŋ em.*»†

Jesu lagŋel ec'en ec'es ɔsŋm
Mati 1.1-17

23 Jesu ɔb nuŋ am yegm agŋ low, l'etu eke li k'ɔny akpo likŋ lele lew ab. Agŋ bi tutr eke Jesu el Josef jim. Etŋ kin Josef lagŋel ec'en ec'es ɔsŋm:†

24 Eli, Matat, Levi, Mɛlki, Janayi, Josef.

25 Matatias, Amɔs, Nahum, ɛsli, Nagayi.

26 Maat, Matatias, Semeyin, Josek, Joda.

27 Joana, Resa, Sorobabel, Salatiel, Neri.

28 Mɛlki, Adi, Kosam, Elmadam, Er.

29 Joswe, Elieser, Jorim, Matat, Levi.

30 Simeon, Juda, Josef, Jonam, Eliakim.

31 Meleya, Mena, Matata, Natan, David.

32 Jese, Jobed, Boas, Sala, Nasɔn.

† 3.16 mi k'ɔny in e cɔkrukpo meb a mi mɔmu es: èkn Jan 1.27 ec'akr otar a. † 3.16 Èkn Ob Kok 2.1-4. † 3.19 Èkn Matie 14.4 ec'akr otar. † 3.22 Selu 2.7; Esayi 42.1. † 3.23 Èkn Matie 1.16 ec'akr otar a.

³³ Aminadab, Admin, Arni, Esrōm, Fares, Juda.

³⁴ Jakōb, Isak, Abraham, Tera, Nakōr.

³⁵ Seruk, Rago, Falék, Eber, Sala.

³⁶ Kayinam, Arpasad, Sēm, Noe, Lemek.

³⁷ Matusala, Enōk, Yared, Maleleyel, Kayinam.

³⁸ Enōs, Set, Adam eke Nyam in obi kok in ec'abu em.

Agn ebm Jesu

Matie 4.1-11; Mark 1.12-13

4 ¹Eke Jesu anj Jurden ow a, Abj Lala iy'r em, etj l'oc ow n'im loj.
²Yogj, **agn** eju'r tonjow ij segj ekj yony. Segj a nimum fej em
 a, n'enj neny eke l'ijm ob kaka. Eke ow b'uwr a, namn ow'r sos, ³etj
 agn dad'r nine: «Eke el Nyam ec'ly, ke dàd lebn na ítjn el ob ij.» ⁴Jesu
 dad'r nine: «Wel nōn Nyam Lel em eke: *Ow elm ob ij sony ce ócm egj sel.*»[†]

⁵Emeny agn oc'r ab im lafeny gege nyam af, etj inym es yegm'n wus
 na nimum ec'es ew es ew a fej, ⁶⁻⁷etj dad'r nine: «M'ow m'cij'j abusu
 lele anygbel fej ek'anj es ew na em a, eke ok ɔwrɔkp wus igj'm nuj,
 aŋke na fej, em wel ɔj'm, etj m'ɔtu eke mi k'ɔj egj eke m'erur a.»
⁸Ko Jesu dad'r nine: «Wel nōn Nyam Lel em eke: *B'ow igj Es Kɔtɔkɔ ñ e Nyam nuj ke kók in sony coco ce e juma.*»[†]

⁹Etj emeny agn oc'r im uyum'n Jerusalém e **Nyamel** gbel a luw af
 ec'usu gege a, etj dad'r nine: «Eke el Nyam ec'ly tasi, ke ànj aja igb
 us es wus; ¹⁰aŋke wel nōn Nyam Lel em eke: *Nyam b'ow ɔj in ec'afr erm esel ɔsu'j.* ¹¹Etj emeny: *-Li b'ow -l'oc'j abu em abu em yec'etj ke lebn kaka kí kokm'j ob lakr.*»[†] ¹²Jesu ɔdu eb dad'r nine: «Nyam Lel dad
 eke: *K'ebam Es Kɔtɔkɔ ñ e Nyam.*»[†]

¹³Eke l'eju Jesu kprakpr amua na em bake ow uwr a, agn ɔgboj
 ɔgb'r es im am eku'r legj ejeci.

Jesu ɔb juma nuj Galile wus af

Matie 4.12-17; Mark 1.14-15

¹⁴Jesu ɔwl im Galile; Abj Lala ec'abusu a iy'r em, etj yogj agj am
 dad in e lís e low. ¹⁵N'am yegm agj low Nyam nuj igj susu, etj agj a
 fej am aw'r.

Nasaret baŋj eyŋ ebm Jesu

Matie 13.53-58; Mark 6.1-6

¹⁶Jesu im Nasaret baŋj, yogj eke wel gbagbl'l a. **Nenegj** e legj a,
 n'im l'ey **Nyam** nuj igj usu a ese elel eke li bi kok god'etj ab af. L'igb

[†] 4.4 Ol Okn 8.3. [†] 4.8 Ol Okn 6.13-14. [†] 4.11 Selu 91.11-12. [†] 4.12 Ol Okn 6.16.

eke li k'awl Nyam odad eke wel nɔn a l'ok agŋ, ¹⁷etŋ wel oc **kokoba** ɔb es Esayi e lel ɔŋ'n. Ni mɔmu lel ab es,[†] etŋ n'εŋŋ usu a eke wel nɔn eke:

¹⁸ Es Kɔtɔkɔ ec'Aby anŋ em ab,

aŋke li sɔsum l'oc'm eke mi k'ɔb Amani Mamn a m'ok ɔgboru.

L'erm im eke mi ki dad sobel em esel ec'es eb εlu owi,

ke m'ɔŋ ány eflu εkn es,

ke m'eb agŋ eke am ij gbre a m'elu es,

¹⁹ ke mi däd agŋ eke lakpo eke Nyam b'ow εlu
in ec'erm mammn ɔkm agŋ e lis a ow.[†]

²⁰ Eke Jesu awl lel a bake ow uwṛ a, l'ar lel a es l'oc n'ɔŋ ob oc ɔŋ es a, etŋ li sig es. Agŋ a feŋ a ek'anŋ **Nyam** nuŋ igŋ usu a ok'r anyamn af.

²¹ Etŋ n'am dad wel l'εse: «Yefenyna, Nyam Lel na ec'odad na eke wel awl ok ɔny ke irir a, ow e legŋ a ow j.» ²² Agŋ a feŋ am aw Jesu, etŋ ow am iti el any sodad amamn amua eke ow am dad a sosiɛm. Etŋ -n'am dad -l'εse: «Kɔ ow elm Josef jim ab ana ee?»

²³ Ow em a, Jesu ɔdu eb dad el nine: «Nawrɛ, b'ow dadr'm nyandre em ec'odad na esre: "Sekp kok es, kòkr ɔŋ sosi sekpl!" Etŋ emeny b'ow dadr'm esre: "S'iri yec'a feŋ eke kok Kapernayum a; ajna ek'el ɔŋ e bajn a yeji kòk eben nyam coco goŋ!" ²⁴ Low nawrɛ m'am dad ɔny: wel ébm **kokoba** ɔb es kaka sényn sényn in ec'eb em.[†] ²⁵ M'am dad ɔny nawrɛ tasi eke Eli e legŋ ab em a, ejnyɔw nɔnɔ gbel anŋ Israel wus af. Legŋ a, nyam ann toŋ batŋ ow ij akpo nyahan lele likpr ab, etŋ lek ligbel ey eb eb a nimur em.[†] ²⁶ Ebɛn yeji Nyam eram Eli iim Israel wus af ec'iŋnyɔw kaka ogŋ, kɔ l'erm ow iŋnyɔw a ek'ir Sarepta, Sidon wus af a ogŋ.[†] ²⁷ Kokoba ɔb es Elise e legŋ ab em yeji, **kokobe** esel nɔnɔ gbel anŋ Israel wus af. Kɔ eben yeji, el em ec'egŋ kaka ewlm in e kokobe ec'ɔl ab em, eke ow elm Nayma, Siri iy a sɔny ce.[†]

²⁸ Eke Jesu dad ów amua a, agŋ a feŋ ek'anŋ Nyam nuŋ igŋ usu a ke iri a am ebl erm. ²⁹ Etŋ -l'igb -n'ɔny ow l'oc ow ab -n'im el eci bajn a ek'anŋ ligigl af a eke -li ki pipig ow, ow éy nɔmu ab em. ³⁰ Kɔ l'εpir wel arajn l'eb ejagb n'im.

Abŋ ɔŋŋ es nyam ec'ewlm

Mark 1.21-28

³¹ Emeny Jesu im Kapernayum bajn, Galile eb em, etŋ yogŋ n'am yegm agŋ low **nənegŋ** e legŋ. ³² Agŋ a ek'am iri in e low yegm a, low am iti any in ec'elel eke n'am yegmn agŋ low ab em, aŋke n'am dad wel odad abusu em.

[†] 4.17 Legŋ ab em, silel og akpapk eke wel ɔtu eke k'ar es a, af yogŋ anake wel bi nɔn lel a.

[†] 4.19 Esayi 61.1-2. [†] 4.24 Bèbmn Luk 4.24; Jan 4.44 lele Jan 6.42 ab. [†] 4.25 Èkn 1 Éb Ebu 17.1. [†] 4.26 1 Éb Ebu 17.8-16. [†] 4.27 Èkn 2 Éb Ebu 5.1-14.

33 Nyam nuŋ igŋ usu yogŋ a, igŋ nyam anŋ ek'abŋ ḥuŋ anŋ em. N'am elu lebl tučtuč li dad l'ese: **34** «Oy! Nasaret e Jesu, kɔ bla am erur eke ki kok ey ee? Kɔ ek'ow eke ki ḥuŋ ey ee? Em, m'uw egŋ ek'el'ŋ ab any: Nyam ec'erm es Lala!» **35** Jesu dad abŋ ḥuŋ a odad lebl tučtuč em nine: «Yēwal! Ke éy ɔkm egŋ na em!» Abŋ ḥuŋ a ɔny igŋ a elu wus agŋ feŋ ec'any af, etŋ l'ey ɔkm eke li kokm ow low ḥuŋ kaka. **36** Agŋ a feŋ low iti any afŋn es etŋ -n'am dadarir -l'ese: «Bogŋ ec'odad el na ee? Igŋ na bi dad odad lec em lele abusu em ab, ke krekŋ abŋ eŋuŋ am ok ɔkm!» **37** Etŋ -n'am dad Jesu e lís e low wus ab af nimum.

Jesu ewlm ɔlu nɔnɔ
Matie 8.14-17; Mark 1.29-34

38 Jesu anŋ **Nyam** nuŋ igŋ usu a ey ɔkm etŋ im igŋ nyam e gbugŋ. Igŋ a wel b'eson' Simɔ, etŋ ey lis lefr ol am ɔny tučtuč. Wel am dad Jesu eke k'ewlm yɔw a. **39** N'im li titm ow etŋ l'is es li dad lefr ol a odad lebl tučtuč em, n'ɔŋ ow ol, etŋ lefr ol a oc'r es lís. Krekŋ l'igb wus etŋ n'am kok Jesu lele in e **jam** esel ab ab e lís e low.

40 Eke legŋ ew es a, [†] agŋ a feŋ eke ol akpasu akpasu am ɔny a, wel ot ow el Jesu ogŋ. Etŋ l'at egŋ nyam nyam abu nuŋ, l'ewlm wel. **41** **Abŋ** eŋuŋ nɔnɔ gbel anŋ agŋ ab em ok ɔkm am ɔg dad ese: «Iŋ el Nyam ec'Iy tasi!» Kɔ Jesu dad el odad lebl tučtuč em edŋn el eke -li ki dadmn odad, aŋke -l'uw any eke Jesu el **Mesi**.

Jesu am dad Nyam odad Jwifel e wus af
Mark 1.35-39

42 Sica eke legŋ am eny a, Jesu ey ɔkm eb ab em im usu saw em. Agŋ nɔnɔ am ol'l. Eke -n'ɛŋan ow a, -lerur eke -li k'ucu -n'ɔny ow es, ow ánŋ el ab. **43** Kɔ Jesu dad el nine: «Ow akpl ke m'ím seb ejec'em yeji mi dad Nyam e **gbrengbi** usu a ec'amani ec'odad, aŋke na sosiem eci Nyam erm im m'ow.» **44** Etŋ n'am dad Nyam ec'odad Jude wus af e **Nyam** nuŋ igŋ susu a. [†]

Jesu e jam esel krekre ek'eson'
Matie 4.18-22; Mark 1.16-20

5 **1** Legŋ nyam, Jesu inym es Genesaret e mij lekpl [†] a ec'any af a, etŋ agŋ nɔnɔ ow iwr elul il em etŋ am itarir eke k'iri Nyam ec'odad. **2** Eke Jesu b'edŋ məŋ a, l'ekn muwetŋ yony ek'itr es nanu a. Etŋ ɔcn ibi esel anŋ em us es am yɔyɔg el e muw ab es. **3** Jesu ey metŋ a e nyam em,

[†] **4.40** Èkn Mark 1.32 lele ow eci akr otar ab. [†] **4.44** *Jwifel e wus af e Nyam nuŋ igŋ susu:* Luk eci siləl esig oglog em a *Galile wus af e Nyam nuŋ igŋ susu*. [†] **5.1** *Genesaret el Galile e mij lekpl a e nin ejeci.*

ek'el Simɔ ec'a, etŋ n'am ḥɔŋŋow eke ow k'odu letŋ a eb jam tel ey mij ab em. Jesu sig es letŋ ab em, etŋ emenɔ am yegm agŋ a low.

⁴Eke li yegm wel ów bake ow uwr a, li dad Simɔ nine: «Ódu letŋ a eb im libn ab em, ke ŋ lele awlŋel ab ab ókr ɔny e muw a ɔny ɔcn.» ⁵Etŋ Simɔ dad'r nine: «Em egŋ gbeliy, s'odu muw ncok a toŋ s'ɛŋnm ob kaka. Kɔ eke dad a, m'ow m'odu muw a m'ekn.»

⁶-L'odu muw a, etŋ -n'ɔny ɔcn bubute gbel, toŋ batŋ el e muw a am ɔl eke ki gbagbrm em. ⁷Etŋ -n'am ibrm el lawləl a ek'anŋ letŋ ejec'ab em a, eke k'ow elum el abu. -Low etŋ -n'ɔny ɔcn a -l'ok metŋ yony ab em iy gbɔŋ gbɔŋ, batŋ metŋ a am ɔl eke k'ɛmn. ⁸Eke Simɔ Pier b'ekn ebɛn a, l'ok ɔwrɔkp wus Jesu ec'any af, etŋ li dad nine: «Egŋ gbel, k'ðw ki titm'm, aŋke m'el sikpl es!»

⁹Tasi em a, low na iti Simɔ lele agŋ a ek'anŋ in ab a any, ɔcn bubute a eke -n'ɔny a sosiɛm. ¹⁰Etŋ lawləl Jak lele Jan ab ek'el Sebede jime a yeji, low iti any. Kɔ Jesu dad Simɔ nine: «K'ürü erŋŋ; kɔ jam aŋa agŋ anake b'ow eb ɔŋ'm a.» ¹¹Etŋ kpekiŋ -l'ot el e metŋ a -l'ow itr es ákpa, etŋ -l'igŋ feŋ -l'ok es -n'am us Jesu jam.

Jesu ewlm kokobe es nyam
Matié 8.1-4; Mark 1.40-45

¹²Eke Jesu anŋ Galile wus af eci baŋŋ nyam a, **kokobe es nyam** ow ɛŋŋ'n. Eke li b'ekn Jesu a, l'ey wus l'ubu any es ow ec'any af, etŋ n'am ḥɔŋŋow li dad l'ese: «Egŋ gbel, eke erur, ɔtu eke k'ayal'm.» ¹³Jesu egŋm abu es itŋŋ in etŋ dad nine: «M'erur, àyl!» Etŋ kpekiŋ kokobe a ocr' es lís. ¹⁴Gbekɔ Jesu ɛdŋŋ in dad'r nine: «Kì dad egŋ kaka ŋ ec'ewl a e low; kɔ ìm yegm **egb** waw es a sos, ke wáw egb a ɛsɛ elel eke Mois ec'ol a ibrm ab af, ke ow íj daŋku.»[†]

¹⁵Èben a yeji, Jesu e nin a am eb es susu a feŋ. Etŋ agŋ nɔnɔ gbel b'ow in ogŋ am iri in ec'odad a, etŋ ɔlu a b'ibrm eke li k'ewlm wel. ¹⁶Kɔ Jesu b'ocr sos es im usu saw em am ḥɔŋŋ Nyam.

Jesu ewlm sos es wew es nyam
Matié 9.1-8; Mark 2.1-12

¹⁷Legŋ nyam, Jesu am yegm agŋ low, etŋ **Farisiel** lele **ol** e low any uw esel ab, anŋ Galile baŋŋ baŋŋ, Jude baŋŋ baŋŋ lele Jerusalém ab ow ok es yogŋ. Etŋ Nyam ec'abusu a anŋ Jesu ab etŋ am ɔŋ'n l'ewlm ɔlu. ¹⁸Etŋ kin agŋ oc sos es wew es nyam ek'eu es faja em ow, etŋ am ɔl eke k'oc elu'l akŋ Jesu ec'any af. ¹⁹Gbekɔ -l'eknmn usu eke -li k'ecr nɔnɔ gbel a sosiɛm. -Loc -l'uyum ow êl luw af etŋ -li fig usu nyam, -l'usm ow es faja ab agŋ a ec'araŋŋ, Jesu ec'any af. ²⁰Eke Jesu b'ekn el ec'ɔmn a, li dad ɔlu a nine: «Lisijim, m'oc ŋ e sikpl a m'ap'ŋ!»

[†] 5.14 Èkn Matié 8.4 eci akr otar a.

²¹Eke Jesu dad eben a, ol e **low** yegm esel a lele Farisiel ab ab am bibrmnin el ɔfr ese: «Kɔ egŋ na, ayaf n'am ocr in sosi etŋ n'am ɔbr Nyam any nene na ee?»[†] Kɔ bwo ɔtu ek'ap egŋ sikpl ek'ow elm Nyam sɔny ce ee?»²²Jesu uw el e sow tutr ab any etŋ dad el nine: «Bla etŋ am ɔnyn sow tutr nene ɔny eci merm ab em ee? ²³Kɔ bogŋ ec'anake ew fuesue eke wel ki dad sos es wew es ab ee? "M'oc ŋ e sikpl a m'ap'ŋ" oglog ke wel dád'r ese: "Igb ke án es ee"? ²⁴Gbekɔ m'erur eke k'uwr low na any: wus af aŋa, egŋ ec'Yy ɔny abusu eke k'oc sikpl ap.» Etŋ sica li dad sos es wew es a nine: «M'am dad ŋ, igb, òc ŋ eci faja a eb ejagb im gbugŋ.» ²⁵Etŋ kpekiŋ ign a igb wus agŋ a feŋ ec'any af oc in eci faja a eke l'erur a aam gbugŋ, etŋ n'am kɔkłm Nyam. ²⁶Eke agŋ a ɛkn low na a, ow iti el any, erŋn am ɔny el, etŋ -n'am kɔkłm Nyam -li dad -l'es: «Yefenyna s'ekn low any iti owi eke s'eknm legŋ kaka!»

Jesu esŋ Levi eke k'us'r jam
Matie 9.9-13; Mark 2.13-17

²⁷Eke low na ec a, Jesu ey ɔkm aam etŋ ɛkn **wus** labm eb es nyam eke wel b'esiŋ Levi. Li sig es wus labm eb usu, etŋ Jesu dad'r nine: «Ù's'm jam!»²⁸Levi igb wus, digŋ wus labm eb e juma a elu es etŋ us'r jam.

²⁹Ow e jam a, Levi kok ob ij ligbel nyam in ogn a ɔŋ Jesu. Wus labm eb eseŋ nɔnɔ gbel lele agŋ ejec'ab yeji anŋ ob ij ab em. ³⁰Eke -n'am ij ob a, **Farisiel** lele el em ec'ol e **low** yegm esel ab ab am eny abr dad Jesu e **jam** esel a ese: «Kɔ bla etŋ am ijr etŋ am egŋ lɔfu nyam em wus labm eb esel lele **sikpl** esel ab ee?»[†] ³¹Jesu ɔdu eb dad el nine: «Agŋ ek'anŋ sos tuatuŋ em a, ífram sos kok es. Kɔ ɔlu anake b'ibrm sos kok es a. ³²M'owm eke mi k'esiŋ agŋ eke b'ubr el sosi nenyembri nyam esel a, kɔ m'ow eke mi k'esiŋ "sikpl esel" yec'etŋ ke -l'itŋn erm em.»

Ob owr lele ob sig ab ókrm af
Matie 9.14-17; Mark 2.18-22

³³Sica agŋ bəb am dad Jesu ese: «Jan mij ok nuŋ es e **jam** esel a b'eniŋ neny ke ám ɔŋŋ Nyam, etŋ **Farisiel** e jam esel a yeji bi kok eben. Kɔ ŋ e jam esel a am ij ob etŋ am egŋ!» ³⁴Etŋ Jesu ɔdu eb dad el nine: «Kɔ ɔtur eke k'edŋnin agŋ eke wel esŋ məbi ec'es gbegbl em a ob ij, eke yɔw ec a anŋ el ab ee? Njaŋ! ³⁵Gbekɔ legŋ am ow, eke wel b'ow ɔny yɔw ec a oc es el ec'araŋn, ke sica -n'eniŋ neny goŋ.»

³⁶Emeny Jesu dad el nyandre em odad na nine: «Egŋ ócm gbad owr log elum gbad sig em gigŋm. Eke kok eben, ke gbad owr a ɔŋŋ a; ow k'ow okrm af gbad sig ab ab. ³⁷Etŋ emeny egŋ ócm mar owr okm marel sig em.[†] Eke kok eben a, mar owr a b'ow inŋ tonj bake ɔny marel sig a ɔb es: mar a b'ow ok es etŋ marel a

[†] 5.21 Èkn Ob Ap 24.16; Selu 103.3; Esayi 43.25. [†] 5.30 Èkn Luk 15.2 ec'akr otar a.

[†] 5.37 Èkn Matie 9.17 ec'akr otar a.

b'ow uŋ. ³⁸Kɔ mar owr, marel owr em wel b'ok'r. ³⁹Εgŋj ek'egŋj mar sig ecm ab a, k'ow erurm mar owr ec'egŋj aŋke li b'ow li dad eke mar sig a in apk!»

Εgŋj ec'Iy el neneŋŋj ec'es ew es
Matie 12.1-8; Mark 2.23-28

6 ¹Neneŋŋj nyam,[†] Jesu lele in e jam esel ab ab am ecr segb ɔgm eci. In e jam esel a am bubm egb a ec'ey a, etŋ -n'am gag es -l'ij. ²Ow ɔŋ etŋ Farisiel bɛb am dad el ese: «Kɔ bla sosiem am kokr low eke ey ec'ol a ɔɔm abusu eke wel ki kok neneŋŋj e legŋj ee?»[†] ³Etŋ Jesu dad el nine: «Awlmn low eke eb ebu David in obi in obi lele in ec'agŋj ab ab kok legŋj nyam eke namn am ɔny el ab ee? ⁴L'ey Nyamel ab em, etŋ in ec'agŋj ab ab -l'ij egb waw eci futufutu a; ke -n'ɔnym ow ec'ij ec'abusu kaka. Ey ec'ol a ɔŋ egb waw esel sɔny coco abusu eke k'ij.»[†] ⁵Emenye Jesu dad el nine: «Εgŋj ec'Iy el neneŋŋj ec'es ew es.»

Jesu ewlm egŋj ek'abu wew es neneŋŋj e legŋj
Matie 12.9-14; Mark 3.1-6

⁶Neneŋŋj e legŋj ejeci nyam, Jesu im ey Nyam nuŋ igŋj usu a am yegm agŋj low. Yogn n'εŋŋj igŋj nyam eke lidr abu wew es. ⁷Etŋ ol e low yegm esel lele Farisiel ab am ɔsu Jesu eke -li k'ekn ek'ow b'ow ewlm egŋj neneŋŋj e legŋj, aŋke -n'am ol low ij nyam eke -li k'eb̄r ow af -n'ɔŋ ow dedeku.[†] ⁸Kɔ Jesu uw el e sow tutr ab any, etŋ li dad igŋj a ek'abu wew es a nine: «Igb inym es arajn aja agŋj a feŋ ec'any af!» Etŋ kpekiŋ igŋj a ibr̄ inym es. ⁹Ca Jesu dad el nine: «Dàdr'm: neneŋŋj e legŋj a, bla lowi ey ec'ol a ɔŋ abusu eke wel ki kok ee? Low nimamn kɔ low ɻuŋ ee? Wel ɔtu eke ki sɔg egŋj oglog wel egb'r es luw ee?» ¹⁰Eke Jesu ibrm el ów amua bake ow uwra, n'am ler wel etŋ li dad igŋj a nine: «Ègŋj abu es!» Etŋ eke li b'egŋj abu es a, in ec'abu a ewl mény apk'l. ¹¹Ol e low yegm esel a lele Farisiel ab ab erm am ebl, etŋ -n'am dadarir el ɔfr elel eke -li ki kokr Jesu.

Jesu sɔsum erm esel lew yony ot
Matie 10.1-4; Mark 3.13-19

¹²Ow e jam a, Jesu uyu lafeny nyam af eke ki ɻoŋŋj Nyam, etŋ ni ɻoŋŋj Nyam ncok nyam a nimum. ¹³Eke legŋj eny a, l'εŋj in e jam esel a etŋ li sɔsum lew yony l'ot, l'ew wel nin “erm esel”. ¹⁴El ec'en el: Simɔ, eke Jesu igŋj nin af Pier,[†] lisijim Andre, Jak lele Jan ab, Filip lele Bartelemi ab, ¹⁵Matié, Toma lele Jak, Alfe jim ab, Simɔ, eb dogŋŋj es, ¹⁶Judas ek'el Jak jim lele Judas Iskariot ek'ol Jesu ij ab ab.

[†] 6.1 Neneŋŋj nyam: Luk eci silel esig oglog em a Awl krekre e neneŋŋj yony em. Ow el neneŋŋj eke titm egb ub (Ob Ap 23.5-14). [†] 6.2 Èkn Matie 12.2 eci akr otar a. [†] 6.4 Èkn 1 Samiel 21.2-7; Ob Ap 24.5-9. [†] 6.7 Èkn Matie 12.10 eci akr otar a. [†] 6.14 Èkn Mark 3.16 eci akr otar a.

Jesu am yegm agŋ a low etŋ am ewlm ɔlu
Matie 4.23-25; Mark 3.7-11

¹⁷ Jesu anŋ lafeny ab af us es erm esel ab ab, etŋ ow inym es lafeny a ec'estr pete a. Yogi, in e jam esel nɔnɔn gbɛl lele bieku bieku ek'anŋ Jude, Jerusalem, Tir lele Sidɔn ek'el eb yony ek'anŋ okij any ab yεji, ow. ¹⁸ L'ow eke -li k'iri ow ec'odad ke ow éwlm el ec'ɔl a yeji. Etŋ agŋ eke abŋ ejŋu am ijr gbre a yeji ewl. ¹⁹ Agŋ a feŋ am ɔl eke k'itŋu in abu, aŋke ewlm ec'abusu e lec nyam b'εy ɔkm in em ewlm agŋ a feŋ.

Ehe esel lele gbre esel ab
Matie 5.1-12

²⁰ Jesu is any ler in e jam esel a etŋ dad el nine:

«Ony ek'eel ɔgboru a, ehe él ɔny eci
 aŋke Nyam e gbreŋgbí usu a el ɔny eci!†

²¹ Ony eke sica namn am ɔny ɔny a, ehe él ɔny eci
 aŋke legŋ nyam am ow eke Nyam b'ow iyr ɔny lok!
 Ony eke sica am ikŋn ɔny a, ehe él ɔny eci
 aŋke b'ow ifir miyer!

²² Ehe él ɔny eci, ɔny eke agŋ am ifn ɔny, ebm ɔny ke am wewr ɔny,
 ke am dad ɔny ec'odad ejŋu,
 eke eel egŋ ec'Iy e jam esel a sosiem a!

²³ Sos em íjn ɔny! Igbr susr es eke ów nene b'εŋn ɔny a,
 aŋke afr, ob ap ligbel nyam am eku ɔny.
 Ebɛn eke el lagŋel a ijr kokoba ɔb esel gbre ana.†

²⁴ Ko ɔny egbrengbi a, gbre él ɔny eci,
 aŋke εŋjan ɔny ec'ehe a god'etŋ!

²⁵ Gbre él ɔny eci, ɔny eke lok iy ɔny a
 aŋke namn b'ow ɔny ɔny!
 Gbre él ɔny eci, ɔny eke am ifir miyer a
 aŋke b'ow ikŋn ɔny nɔnɔn!

²⁶ Gbre él ɔny eci, eke agŋ a feŋ bi dad ɔny e lís e low mammn.
 El lagŋel yeji, εben eke godo godo a -li dadr kokoba ɔb esel ayadŋu a
 ec'ów amamn ana!»

Efnu ec'erur owi
Matie 5.38-48; 7.12a

²⁷ «Ony ek'am irir em ec'odad a, kin yec'eke m'am dad ɔny: èrurir ɔny
 ec'efnu ke kókr ów amamn ɔny agŋ eke b'ifn ɔny a. ²⁸ Àfal agŋ a eke b'ofn

† 6.20 Èkn Matie 5.3 ec'akr otar yony em a. † 6.23 Bɛbmn 2 Ów e Wel Nɔn 36.16; Ob Kok 7.52.

ɔny ab es, ke ɔrjan ɔjn agj a eke bi kok ɔny ów ejn a. ²⁹Ek'egj b'edj'ŋ any af láwl ogog,[†] ke èwl ogog nyam a yeji ɔjn l'edj'ŋ. Ek'egj b'eb'ŋ gbad, ke yèb'r l'eb ŋ e mob af ew a yeji.[†] ³⁰Egj fej eke b'ibrm'ŋ ob a, ɔjn.n. Etj ek'egj oc ŋ ec'ob, ke k'ibrm'n k'eb. ³¹Low fej ek'am erurir eke agj ki kok ɔjn ɔny a, ɔny yeji kòkr ebén krepj ɔjn agj ejec'a.[†]

³²Eke b'erurir agj a ce eke b'erur ɔny a, ke bla low mamm iy am ekur eke b'ow ɛjan ee? Sikpl esel bɔbɔ yeji b'erur agj eke b'erur el a! ³³Etj eke bi kokr low nimamn ɔjn agj a sɔny ce eke bi kok ɔny low nimamn a, ke bla low mamm iy am ekur eke b'ow ɛjan ee? Sikpl esel bɔbɔ yeji bi kok ebén! ³⁴Kɔ eke ow el agj a sɔny ce ek'am ɔman eke b'ow ɔwr ob ɔny a b'abmnin ob, ke bla low mamm iy am ekur eke b'ow ɛjan ee? Sikpl esel yeji b'abmn el lawlel sikpl esel ob, yec'etj ke el yeji wel ɔwr ɔjn el ebén krepj! ³⁵Yec'eké ki kokr a el: èrurir ɔny ec'efnu, kòkr el ów amamn. Àbmnin el ob ke k'ɔmnmn eke -li k'ɔwr -n'ɔŋ ɔny. Eke bi kokr ebén a, b'ow ɛjan ob ap ligbel etj b'ow eel Nyam ek'anj afr kpekpe ec'ey, anke Nyam akpl etj li bi kok low mamm n'ɔŋ agj ejn lele agj ek'uwm low mamm any ab. ³⁶Ony yeji, èel érm mamnu, ese elel eke ey Es el érm mamnu ab af.^{»†}

Èw erm jej ok owi em Matie 7.1-5, 15-20

³⁷«Kì jejr agj ec'ow kokr, yec'etj ke Nyam kí jejm okm ɔny. K'òbr agj low, yec'etj ke Nyam yeji k'ɔbm ɔny low. Òcr low apr agj ke Nyam yeji óc low ap ɔny. ³⁸Ójn agj ob, ke Nyam yeji ɔnj ɔny ob yiibr ɔny: ɔny e gbad a eke ɔkjn eke wel kok ɔny ob em a, wel b'ow ok ɔny ob ow íy gbɔŋ, tatakj es, gigigj es. Akunda yec'em eke b'ocr ebmnin ob ɔjn egj ejec'a, ow em ce Nyam yeji b'ow oc ebmn ɔj ɔny.»[†]

³⁹Emeny Jesu dad el odad nyandre em nine: «Kɔ any eflu ɔtu eke ki nyimn lawl any eflu ee? Eke ow el ebén a, ke el yony mum -li b'ow -l'ok nɔmu nyam em. ⁴⁰Low wewr es kaka ágbm akam in e low yègm es; kɔ low wewr es fej ek'uwm low any sènyn sènyn a b'ow anj ese in e low yègm es ab af.

⁴¹Kɔ bla etj am ler suwli ek'anj esj jim e nyamn em a, etj èwm likj ikpr ek'anj'ŋ nyamn em a e low erm ee? ⁴²Etj ayaf ɔtu eke ki dad esj jim ese: "Lisijim, yèb'm m'ɔny suwli ek'anj'ŋ nyamn em a m'òc es, ke k'èknm likj ikpr ek'anj'ŋ nyamn em ab ee?" Ènyembri yony yony es, ikj anym ɔny likj ikpr ek'anj'ŋ nyamn em a oc es, ke sica b'ow èkn es sènyn sènyn ɔny esj jim e suwli ek'anj nyamn em a oc es.»

[†] **6.29** Èdj egj any af el Jwifel ogj eci wewr ligbel. [†] **6.29** yèb'r l'eb ŋ e mob af ew a yeji: Èkn Matie 5.40 ec'akr otar a. [†] **6.31** Bèbmn Rom 13.8-10. [†] **6.36** Bèbmn Òkm Ok 34.6; Selu 86.15. [†] **6.38** Èkn Rut 3.15.

**Likj lele in ec'ey ab
Matié 12.33-37**

43 «Likj mamm ósum ey ejuij, etj likj ñuj ósum ey amamn. **44** Tasi em a, wel b'uñ likj nyam nyam any in ec'ey ɔsu em: wel ówm babm librebr em, etj wel ówm kókobri kati em. **45** Egj mamm, in em ec'ow amamn eke b'anj a anake li b'oc l'elu ɔkm a; etj egj nuj, in em ec'ow ejuij eke b'anj a anake li b'oc l'elu ɔkm a. Low yec'a ek'iy egj ec'erm em gboj a anake neny bi dad elu ɔkm a.»

**Ús êl lob af
Matié 7.21-29**

46 «Kɔ bla etj b'esiñ'm “Egj Gbel, Egj Gbel” etj am kokmn yec'a eke mi bi dad ɔny ab ee? **47** Egj eke b'ow em ogj iri em ec'odad, ke b'ucu ɔny es kok a, m'am ow mi yegm ɔny ob eke li b'ot es a: **48** n'anj ese egj nyam ek'am us êl af, l'agbr nɔmu im wus em kpekpe etj li sigm in ec'êl ab es lebn af. Eke mij iy am ewl igj êl a, êl a sym wus aŋke egj na us'r l'akpl. **49** Kɔ egj eke am iri em ec'odad a ke úcum ɔnym es kokm ese elel eke n'am iri ab af a, anj ese egj nyam ek'am us êl sec af ke agbrm nɔmu yeji af. Eke mij iy am ewl igj êl a, kpekj êl a ey wus gbruu bubm es nimum!»

**Jesu ewlm srɔda eyj eci anym es nyam e juma kok es
Matié 8.5-13**

7 **1** Eke Jesu dad agj a odad bake ow uwr a, n'im Kapernayum. **2** Yogj, Rom eci srɔda eyj ekj yen ec'anyem es nyam ɔny in e juma kok es nyam eke l'erur nɔno; etj juma kok es a ɔl am ɔny toj batj am ow uw. **3** Eke l'iri wel dad'r Jesu e low a, l'erm Jwifel ec'agj ekpekp bəb im am esj'n eke li k'ow l'ewlm in e juma kok es a. **4**-N'im -n'ejn ow etj -n'am ñɔjn ow atrm em -li dad -l'ese: «Egj na ek'erm ey a it eke k'ejn in ec'abu elum. **5** L'erur ey ec'eb na etj in anake n'ɔj ke wel us ey e Nyam nuj igj usu a.» **6** Eke Jwifel a dad ów amua ok Jesu a, l'egj etj kpekj n'aam wel ab.

Ow anj tel ke -l'ok gbugj, etj emeny anym es a erm lawlel eke k'im dad'r ese: «Egj gbel, es ow es dad'j eke ñ k'jr sos gbre ñ k'ow yeji, kɔ in itm eke ñ k'ey in e gbugj a;[†] **7**na sosiem anake in igbm in obi in owm toj bake in ejn'j a. Kɔ ñ dod odad ebl nyam ce, ke kpekj in e juma kok es a in b'ow in ewl. **8** In obi yeji in anj abusu esel ekpekp ec'ew, etj in ɔny srɔda eyj eke in ew es. Eke in bi dad nyam in ese: “Im!”, kpekj ow'n b'im; in bi dad ejeci in ese: “Òw!”, kpekj ow'n b'ow; etj eke in bi dad in e juma kok es in ese: “Kòk low na！”, kpekj ow'n bi kok low a.»

[†] **7.6** Eke Jwif nyam ey egj ek'elm Jwif a ec'akj, ke in yeji Nyam ec'any af l'uwm anj ij.

9 Eke Jesu iri sodad amua eke wel ow dad'r a, l'erur anym es a e low. Sica l'ewl meny n'am dad agn a ek'am us'r jam a l'esé: «M'am dad ony, m'enm omn es nene kaka Israël eyj em bɔbɔ yeji.» 10 Agn a eke wel erm a ewl meny im anym es a e gbugn a, etj -l'ekn eke juma kok es a ewl.

Jesu igbm iŋnyɔw nyam ec'iy ek'uw

11 Eke low na ec a, Jesu aam bajn nyam eke wel b'esj Nayin; etj in e **jam** esel a lele agn nɔnɔ gbɛl ab am us'r jam. 12 Eke n'am titm bajn ec'ɛm ey usu a, wel oc egn nyam ek'uw a aam oc es etj bajn a ec'agn nɔnɔ gbɛl yeji aam el ab. Ow el iŋnyɔw nyam ec'iy ekpɔbi. 13 Eke Es Kɔtɔkɔ ekn yɔw a, ow e low ony'n sɔrɔj etj li dad ow nine: «K'ikŋ ejn!» 14 Kprekj li tat n'im l'itjn leblakp a abu, etj agn a inym es. Li dad nine: «Ngbafreli, m'am dad'ŋ, ɔgb!» 15 Etj egn a ek'uw a ɔgb inym es etj am dad odad. Etj Jesu dad lis nine: «Kin ŋ ec'iy a.» 16 Agn a fej erjn am ony etj am kɔklm Nyam dad esé: «**Kokoba** ɔb es ligbel nyam ey ɔkm ey em! Nyam ow am ɔlum in ec'agn abu!» 17 Etj Jude wus ab af lele bajn a fej eke ɔlulil em ab ab iri low a eke Jesu kok a.

Jan mij ok nuŋ es lele Jesu ab Mati 11.2-19

18 Jan e **jam** esel a im dad ów a fej eke Jesu kok a ok Jan. L'esj el em ec'agn yony, 19 etj l'erm wel Es Kɔtɔkɔ ogn eke -li k'ibrm ow eke ow el **Mesi** a eke ow a, oglog egn ejeci -li k'eku. 20 Eke **jam** esel yony a im ok yogn a, -li dad Jesu nine: «Jan mij ok nuŋ es erm ey s'ow eke si k'ibrm'ŋ: "Kɔ ŋ, ŋ el egn a eke el uw any eke in b'ow in ow a, oglog egn ejeci el k'eku ee?" » 21 Wanci ab af a, Jesu am ewlm agn nɔnɔ ek'ɔl akpasu akpasu am ony, n'am ogn agn nɔnɔ ec'abŋ ejn; etj n'am ɔŋ ány eflu nɔnɔ ekn es. 22 Etj li dad agn a eke Jan erm a nine: «lmn ke dádr Jan low a eke ekan ke irir a: ány eflu am ekn es, akr kpece esel am an es, **kokobe** esel yeji am ewl, ɔru ablu yeji am iri ów, agn ek'uw a yeji am ɔgb, etj wel am ɔb Amani Mamn a e kokoba ok ɔgbɔru.† 23 Ehe él egn a eke k'ow irmnm in ec'ɔmn eke n'ɔny em em a eci!»†

24 Eke Jan ec'agn a ek'erm a ewl meny im a, Jesu oc Jan e lís e low am ibrm agn a esé: «Kɔ loj yogn bla imn eke k'ekan ee? Kɔ egn ek'anŋ esé anany eke lef am ony momu af ee? Njan! 25 Ca eke ow elm ebén a, ke bla imn ekan ee? Egn eke sus mob sényn ee? Njan! Agn eke bi sus mob sényn sényn íj eb a, ɔb ebu e gbugn -li b'anj. 26 Etj ca bla tasi imn ekan ee? Kɔ **kokoba** ɔb es nyam ee? Es, m'am dad ony eke egn a ek'ekan a agb akm kokoba ɔb es. 27 Nyam Lel em a, Nyam dad Jan e lís e low nine: *Kin, m'am*

† 7.22 Èkn Esayi 35.5-6; 61.1. † 7.23 in eci ɔmn eke n'ɔny em em a eci: odad na Grék em, wel otu ek'itjn ejec'ɛm dad esé in ec'ɔmn eke n'ɔny em sosiem a.

ɔŋ em ec'erm es ũkŋ'ŋ anym kok ŋ ec'e jagb a.»[†] 28 Emeny Jesu dad el nine: «M'am dad ɔny eke agŋ eke wel ew ab em, egŋ kaka anm ek'agb akm Jan; ko Nyam e gbrengbi usu a ec'agŋ ek'anŋ a e likekli a agb akm'n.»

29 Agŋ nɔnɔ toŋ wus labm eb esel bɔbɔ yeji ek'iri Jesu ec'odad a, uw any eke Nyam e low a nawrɛ, aŋke -l'egŋ Jan ok el mij nuŋ. 30 Ko Farisiel lele ol e low any uw esel ab ab egnjm Nyam e low eke ki kok ɔŋ el a ebm, aŋke -l'egnjm eke Jan k'ok el mij nuŋ.

31 Emeny Jesu dad nine: «Bwo ec'egŋ m'ɔtu eke mi k'oc mi bɛbm̄n yefenyna ec'agŋ ab ab ee? Bogŋ ec'agŋ -l'ot es ee? 32 -L'ot etuey ek'anŋ an ɔl usu es ke am dad lebl gege em ese: "S'afl kete ej ub eci s'ok ɔny, etŋ̄ egnjm eke k'ubr ej! S'egŋ sɔrŋ ej s'ok ɔny, etŋ̄ egnjm okmn sabu ermni ikgjm ɔŋŋ!" 33 Kin Jan ek'ow a, li b'ɛnŋ neny, l'egnjm mar, etŋ̄ ɔny bi dadr ek'ow'n ɔny abŋ ɔŋŋ! 34 Sica egŋ ec'Iy ek'ow a, li b'ij ob, li b'egŋ mar, etŋ̄ ɔny ce bi dadr eke egŋ ikg na, in el ob iju, mar egŋu, wus labm eb esel lele sikpl esel ab e lawl! 35 Agŋ a eke egŋ Nyam e sewr a eb a uw any eke sewr a el low nenyembri nyam.»

Yɔw nyam eke nin uŋ a ow yɔyɔg Jesu akr

36 Legŋ nyam, Farisi nyam eke wel b'ɛsq Simɔ esŋ Jesu eke k'ow ij ob in ab. Jesu egŋ etŋ̄ im ey in e gbugŋ a sig es ob ij usu. 37 Baŋŋ yogŋ yɔw nyam eke nin uŋ a anŋ. Eke l'iri eke Jesu anŋ ob ij usu Farisi a e gbugŋ a, l'ow yogŋ. N'ɔnym mijey kɔk nyam eke wel kok lebn eke wel b'ɛsq albatr em ab, ke mijey sɔŋcsɔŋ iy em gboŋ.[†] 38 L'is es Jesu ec'akr esr[†] n'am ikg ɔŋŋ l'ɔpar ow akr es in e mikŋ ab em, l'oc in e sin nuŋ a n'am tetŋ̄ ow es; n'am ey ow akr af li joj ow akr, etŋ̄ n'am ok ow mijey a. 39 Eke Farisi a b'ɛkn eben a, n'am dad in em l'ese: «Blel igŋ na el kokoba ɔb es tasi ana, ke blel l'uw any eke yɔw na ek'am titŋ̄ in sabu a el yɔw eke nin uŋ.» 40 Ko Jesu dad Farisi a nine: «Simɔ, m'ɔny low eke mi ki dad'ŋ.» Etŋ̄ Simɔ ɔdu eb dad nine: «Low yegm agŋ es, dàd gɔŋ.»

41 Etŋ̄ l'ub ow nyandre nyam li dad nine: «Agŋ yony abmn os egŋ nyam ogn: nyam ij os ekŋ yen yen sakp yen e labm, etŋ̄ nyam a ij os ekŋ yony lele lew ab e labm.[†] 42 El yony mum -l'ɔtum -li sɔgm labm a, etŋ̄ igŋ a oc ap el. Ko el yony na em a, bwo ec'egŋ anake b'ow erur igŋ a akm lawl ab ee?» 43 Etŋ̄ Simɔ nine: «M'am tutr ke egŋ eke wel oc in e labm nɔnɔ a ap a.» Jesu egŋ nine: «Ow tasi anake dad a.»

44 Etŋ̄ kpekiŋ l'ewl meny l'ɔkŋ yɔw ab any etŋ̄ li dad Simɔ nine: «Ko am ekn yɔw na! M'ow m'eyŋ gbugŋ etŋ̄ ɔm im mij akr es yɔg eci. Ko in, li yɔg'm akr es in

[†] 7.27 Malaki 3.1. [†] 7.37 Èkn Mark 14.3 eci akr otar a. [†] 7.38 l'is es Jesu ec'akr esr:

Jwifel ec'ob ij em a, agŋ a feŋ bi gegnjm es tat abu lekpl es ok akr jam. Na anake ɔŋ ke yɔw a is es, ɔny Jesu akr am tetŋ̄ es in e sin nuŋ ab em, am ey'r akr af joj'r akr a. [†] 7.41 Os nyam ij juma kok es nyam eci leg nyam e labm sɔg.

e mikŋ ab em etŋ li tetŋ es in e sin nunj ab em. ⁴⁵Eke m'ow a, eym im af. Kɔ in, anym etŋ n'am ey'm akr af li jój'm akr.[†] ⁴⁶Okm im mun nunj,[†] kɔ in l'ok'm mijey akr. ⁴⁷Na sosiem m'am dad'j: erur ligbel na eke l'elu ɔkm a am yegm eke in e sikpl nono gbɛl a yeji wel oc ap'r. Kɔ egn eke wel ap sikpl tel a, erur tel ce li b'elu ɔkm.» ⁴⁸Etŋ li dad yɔw a nine: «M'oc ŋ e sikpl a m'ap'ŋ.» ⁴⁹Agŋ a ek'anŋ yogŋ am ij ob el ab a am dad el ɔfr em ese: «Kɔ bwo el egn na etŋ li k'ap egn sikpl ee?» ⁵⁰Kɔ Jesu dad yɔw a nine: «Iŋ ec'ɔmn a eb elu'ŋ es; ìm erm es ey em gɔŋ.»

Jam esel lew yony a lele ɔyɔw ab am us Jesu jam

8 ¹⁻²Eke na b'ec a, Jesu am ec baŋŋ egbel em lel ekekey em ab dad Nyam e **gbrengbi** usu a ec'Amani Mamn ec'odad. In e **jam** esel lew yony a lel ɔyɔw beb eke l'ogn **abŋ** egnj wel e lís ke l'ewlm wel ol em ab yeji am us'r jam: Mari Magdala yɔwi a eke ow em l'ogn abŋ egnj lɔbŋ a; ³Jana, **Erɔd** e gbugn a ec'es ew es nyam eke wel b'esi Kusa e yɔw; Susan lele ɔyɔw cncu gbɛl eke b'is Jesu lele in e **jam** esel ab ab abu elum.

Wus akpasu yar e nyandre em odad

Matie 13.1-9; Mark 4.1-9

⁴Eke agŋ nono anŋ baŋŋ baŋŋ am ow Jesu ogn, ke sica el feŋ -l'asr luku a, li dad wel odad nyandre em nine: ⁵«Legŋ nyam, egb ewl es nyam im ɔgm am ewl egb. Eke n'am ufr egb ey ab es a,[†] beb ok ebr af: agŋ uyu af etŋ or ow sus ij. ⁶Beb ok mebn wus af. Eke egb a eli a, -li wew es anŋe -n'ɛŋnm sec propro eke -li k'akpl. ⁷Beb ok mirŋ wus af. Kpekiŋ mirŋ a eli ok ɔkm egb amann ab ab, etŋ ony egb amann a awŋ es. ⁸Etŋ emeny beb ok wus mammn af. Egб a eli etŋ ɔsu ey: nyam ɔsu ey ekŋ yen.» Etŋ Jesu igbl lebl ogn dad nine: «Ek'ɔnyŋ ɔru eke k'irir, ke írir senyn senyn!»

Low sosiem eke Jesu b'oc nyandre odad yegmn agŋ low a

Matie 13.10-17; Mark 4.10-12

⁹Eke li dad nyandre em ec'odad na bake ow uwra, in e **jam** esel a am ibrm'n odad a e nyandre. ¹⁰Etŋ li dad wel nine: «Ony, eŋjan Nyam eci **gbrengbi** usu a ec'ow a eke lɔl es a ec'any uw. Kɔ agŋ ejec'a, el -l'uwmn any. Nyandre em wel ki dad yec'etŋ ke -li bi ler yeji -li k'eknmn; -li b'iri yeji -li k'uwmn any.»[†]

Wus akpasu yar a ec'akr otar

Matie 13.18-23; Mark 4.13-20

¹¹«Kin odad a e nyandre: egb a el Nyam ec'odad. ¹²Ebr ab af a eke egb a ok a, el agŋ a eke b'iri Nyam odad, ke **agn** b'ɔny odad a oc es el ec'erm

[†] 7.45 Jwifel ogn a, utu egg eci eb em a, wel bi joj'r neny ke wel oŋ madu a yɔyɔg'r akr es. Jesu eke Farisi na ebm eben a, ow el low sos em ey mum. Ow am yegm eke Farisi a am wewr Jesu. Èkn Nur Ob 18.4; 19.2. [†] 7.46 Èkn Selu 23.5; 92.11; 133.2; Odad Es 9.8.

[†] 8.5 Èkn Matie 13.4 eci akr otar a. [†] 8.10 Esayi 6.9-10. Septant em ec'odad eke wel oc.

em yec'etj ke -li k'ubmn nawre bake -n'ejn sel. ¹³Mebn wus a eke egb a ok a, el agnj a eke b'iri odad a ke b'eb'r sos em ijn em a, kɔ ow ókm min el em. -L'ubmn nawre ow ibnm, etj eke -li b'ɔbr gbre a -li bi dignj el ec'ɔmn a -l'elu es. ¹⁴Wus a eke mirj nɔnɔ anj af ke egb a ok af a, el agnj a eke b'iri odad a ke b'ebr wus na ec'owr anj ec'ermij a, b'ɔl ob ɔny lel eb ij owi ab es a. Ów amua na b'ɔny awŋ el es, etj -li kokmn ów amamn. ¹⁵Wus mamn a el agnj eke b'iri odad a ke b'eb ew es el ec'erm tasi ab em a; -li b'ij nenyembri nyam etj -li bi kok ów amamn.»

Kenie e nyandre em ec'odad eke Jesu dad

Mark 4.21-25

¹⁶Emenye Jesu dad nyandre em ec'odad na nine: «Egŋ ígnjm kenie uburm es lɔfu ew, oglog kofa ew. Kɔ b'igŋ kenie a, ke ítm es ob es itm ob af, yec'etj ke agnj eke b'ok akŋ a ám ɛkn usuayl a. [†] ¹⁷Low eke lɔl es agnj ɛknm a, -li b'ow -l'ekn; etj low eke agnj úwm any a, -li b'ow -l'uwm any ke -l'iri yeji. ¹⁸Na sosiem, èwr erm elel eke am iririr ab em! Aŋke egŋ ek'iri odad a ke ucu ɔny es a, Nyam b'ow obn'n; kɔ egŋ ek'irim kaka a, tel a eke n'am tutr eke l'iri a yeji, wel b'ow ɔny oc'r es erm af.»

Jesu lis lele lisijimel ab

Matie 12.46-50; Mark 3.31-35

¹⁹Jesu lis lele lisijimel ab ow ok yogŋ a eke Jesu anj a, kɔ -l'ɔtum eke -li k'im bake -li titm ow bieku a sosiem. ²⁰Etj agnj a ek'anj yogŋ a am dad Jesu esε: «Kin esŋ lele esŋ jimel ab ek'ow inym es gben. -N'am erur eke -li k'ekn'ŋ.» ²¹Kɔ Jesu dad agnj a feŋ nine: «Em lis lele em lisijimel ab a el agnj a eke am iri Nyam ec'odad ke am elum a.»

Jesu adar lidgbegb

Matie 8.23-27; Mark 4.35-41

²²Legŋ nyam Jesu lele in e jam esel ab ab ok mijetj nyam em etj li dad wel nine: «S'úbr mij lekpl na e jam a!» [†] Etj -l'ok letj ab em -n'aam. ²³Eke -n'am ɔr mij -n'im a, Jesu am eru memn. Kpru em lidgbegb ligbel nyam igb mij lekpl ab af, etj mij am ok el letj em toŋ batŋ ow am iy, etj jam esel a anj ermij em. ²⁴-N'im -n'am uwř Jesu etj -n'am ɔg -li dad -l'esε: «Egŋ gbel, egŋ gbel, s'am uw!» Jesu ufŋjm es etj dad lidgbegb a lele mra ab ab odad leb'l tuɔtuɔ em etj -l'adr. Etj usu a feŋ irm es tiŋ. ²⁵Sica l'ibrm in e jam esel a nine: «Bogŋ ɔny ec'ɔmn ab a ee?» Kɔ erŋ am ɔny el, low iti el any etj -n'am dadarir el ɔfr -l'esε: «Kɔ bwo ec'egŋ el egŋ na ee? Li bi dad lef lele mij ab odad, etj wel b'elum'n!» [†]

[†] **8.16** Bèbmn Matie 5.15; Luk 11.33. [†] **8.22** Mij lekpl a el Galile e mij lekpl. Etj agnj a ek'ir mij lekpl na e jam a elm Jwifel. [†] **8.25** Bèbmn Selu 65.8; 89.10; 107.23-32.

Jesu ewlm igṇ nyam eke abṇ ejun am ijr gbre
Mati 8.28-34; Mark 5.1-20

²⁶ Jesu lele in e jam esel ab ab ubr mij lekpl a jam. Ca -n'im -l'ok Geraseni wus af[†] ek'anj Galile any af a. ²⁷Eke Jesu anj letj em us es wus a, baŋn a ec'egn nyam am ow ɔbr'r. Egṇ a **abṇ** ejun b'ijr'r gbre. Legṇ kpekpe etj li b'anj sos ɔfr; n'ānm akj kɔ **suwɔmu** em ɔfr li b'anj.

²⁸ Eke li b'ekn Jesu a, li barm etj l'ey l'ubu es ow ec'any af, etj n'am dad odad lebl tučtuč em l'ese: «Jesu, Nyam ek'anj afr kpekpe ec'Iy, kɔ bla lowi anj ey arajn ee? M'am ḥoŋn'j, k'ijr'm gbre!» ²⁹N'am dad ebēn aŋke Jesu am ogṇ abṇ ḥuŋ a eke k'ey ɔkm in em. Sakp nōnɔ, eke abṇ akpasu na b'ey'r af a, wel b'awŋ'n akr lele sabu ab ɔŋbraka em am ɔsu'r. Kɔ li bi dēdŋ ɔŋbraka ab es, etj abṇ a b'oc elu'l loj n'am adj es. ³⁰Jesu ibrm'n nine: «Kɔ ayaf wel b'ɛsŋn'j ee?» Etj li dad nine: «Em e nin el “Bubute” » (eke abṇ ejun nōnɔ anj'n em a sosiem). ³¹Etj abṇ ejun a am ḥoŋn Jesu dad ese: «K'ðgj ey si k'im si k'ok **nɔmu** croŋ gbel ab em.»

³² Lafeny nyam anj yogṇ eke gbroko[†] nōnɔ anj af am ij ob. Abṇ ejun a am ḥoŋn Jesu eke ow k'ñj el abusu -n'im -l'ok sigbroko ab em, etj n'ɔŋ wel abusu. ³³Abṇ ejun a ok ɔkm igṇ ab em im ok sigbroko ab em, etj gbroko a fej anj lafeny ab af uru es im ok mij lekpl ab em, etj -n'ɛmn.

³⁴ Eke agṇ a ek'am ɔsu sigbroko a b'ekn low na ek'ey a, -l'uru es -n'im -l'ɔb amani -l'ok baŋn a lele sikpukpu em ab ab ec'agṇ a. ³⁵Agṇ a fej ek'iri low na ek'ey a ok ɔkm aam ekn. -Low -n'ɛjn Jesu etj -l'ekn igṇ a eke abṇ ejun anj em ok ɔkm a eke sus mob sig es Jesu saw, ke nuŋ em ayal. Etj agṇ a erjn am ɔny. ³⁶Agṇ ek'ekn low na a am dad el elel eke abṇ ejun es a ewl a. ³⁷Etj Geraseni eyŋ a ow nōnɔ am dad Jesu eke k'ñgbɔŋ el e wus ab af, eke erjn am ɔny el a sosiem. Etj Jesu ey letj em eke k'im.

³⁸ Sica igṇ a eke l'ogṇ abṇ ejun ok ɔkm in em a am ḥoŋn'n eke li k'anj ow ab. Kɔ Jesu dad'r nine: ³⁹«Èwl meny im gbugŋ ke ɔb low a eke Nyam kok'j a ec'amani ok agṇ.» Igṇ a èwl im etj am dad baŋn a nimur ec'agṇ a, low a eke Jesu kok ɔŋ'n a e low.

Jesu ewlm yɔw nyam etj igbm Jayirus jɔw a luw em
Mati 9.18-26; Mark 5.21-43

⁴⁰ Eke Jesu anj mij jam a ow a, agṇ a ek'im am eku'r a eb'r. ⁴¹Igṇ nyam eke wəl b'ɛsŋ Jayirus ow ejn'n; l'el Jwifel e **Nyam** nuŋ igṇ usu a ec'es ew es nyam. L'ok ɔwrɔkp wus Jesu ec'any af, etj n'am ḥoŋn ow eke ow k'ow in ogṇ a, ⁴²aŋke n'ɔny iy yɔwli ekpɔbi ek'ij akpo lew yony ke am uw. Etj kpékj Jesu igb aam yogṇ.

[†] 8.26 Geraseni wus af: Luk eci silel esig oglög em a, *Gadareni eyŋ wus af*, etj bəb ec'a Gergesi eyŋ wus af. [†] 8.32 Èkn Mark 5.11 eci akr otar a.

Eke n'aam a, agj nɔnɔ iwr ɛlul il em am atr'r sel. ⁴³Yogj, yɔw nyam eke b'ub abu ke mebl a édijm es ton ow ij akpo lew yony a anj. Ni ɲuŋin in ec'ob eke n'ɔny a sos kok esel ogj,[†] kɔ eben yeqi egj kaka ɔtum ewlam'n. ⁴⁴L'ecr jam jam eci l'ow li titm Jesu etj l'itjn ow e mob sus em a eci enyembri a abu,[†] etj kpekj mebl a ek'am ok'r a edj es. ⁴⁵Jesu ibrm nine: «Kɔ bwo itjn'm abu ee?» Etj el fej -n'am dad eke el ɛknm. Kɔ Pier dad nine: «Low yeqm agj es, kɔ ɛknm bieku na ek'iwr did ɛlul'j em am atr'j sel ab ee?» ⁴⁶Kɔ Jesu dad nine: «Nawre tasi, egj ɛkn piy etj itjn'm abu, anke m'ɛkn eke lec nyam ey ɔkm em em.» ⁴⁷Yɔw a b'ɛkn eke low a lɔlm es a, sos ufj em l'ow l'ey Jesu ec'akr af a, etj li dad agj a fej ec'any af low a sosiem eke l'itjn ow abu, ke kpekj l'ewl a. ⁴⁸Etj Jesu dad yɔw a nine: «Em jɔw, ɔ ec'ɔmn a ewlm'j![†] ìm erm es ey em.»

⁴⁹Jesu odad anj nɛnym am dad, etj wel erm egj nyam anj Jayirus ogj a ow. N'am dad ow l'ese: «Ejɔj uw! K'ijr low yeqm agj es gbre ɔfr ɔfr.» ⁵⁰Eke Jesu b'iri eben a, li dad Jayirus nine: «K'ùru erjn, kɔ ɔny ɔmn sɔny coco ce; li b'ow l'igb.»

⁵¹Eke n'im l'ey gbugj a, n'ɔɔm egj kaka abusu eke k'ey akj a in ab, ek'ow elm Pier, Jan, Jak, lele iy es a lele iy lis ab ce. ⁵²Agj a fej am ikj ɔnj ok sabu ɛrmni iy a sosiem. Kɔ Jesu dad el nine: «K'ikjn ɔnj! Dedyɔwli a l'uwm kɔ memn n'am eru.» ⁵³Kɔ eke Jesu dad eben a, -n'am kokr ow miyer anke -l'uw any eke dedyɔwli a uw. ⁵⁴Kɔ Jesu im ucu iy a abu ɔny etj dad lebl tuɔtɔ em nine: «Dedyɔwli, igb wus!» ⁵⁵Dedyɔwli a ewl anj owr etj kpekj igb wus. Etj Jesu dad el nine: «Òjn in ob l'íj.» ⁵⁶Iy es a lele iy lis ab ab low iti any, kɔ Jesu edjñ el eke -li ki dadmn low a ek'ey a -l'okmn egj kaka.

Jesu erm in e jam esel lew yony a Mati 10.5-15; Mark 6.7-13

9 ¹Legj nyam Jesu as in e **jam** esel lew yony a luku, etj n'ɔj wel abusu lele lec ab eke -li k'ogj **abj** ejn̄ fej ke -lewlm ol esel. ²Etj l'erm wel eke -li k'im -li dad Nyam e **gbrenɔbi** usu a ec'odad, ke -lewlm ɔlu. ³N'ɔm wel ów nine: «K'dcr usu im ec'ob kaka k'ɔnymn ab: kpama, ekpr, ob ij, os yeqi. Ke ɔny em ec'egj kaka k'ɔcm mob sus em ejeci akrm af. ⁴Usu fej eke wel b'ow eb ɔny a, ànjin gbugj a ce ton bake ñgbrojn yogj a. ⁵Usu fej eke agj k'ow egjm ebm ɔny a, ñgbrojn el ec'eb ab em, ke cícr ɔny ec'akr sec a okr el es.[†] Na b'ow ij el e nuj af e dañku Nyam ec'any af.»

[†] 8.43 *Ni ɲuŋin in ec'ob eke n'ɔny a ewlm esel ogj:* Luk eci silel oglog em a, odad na anm em.

[†] 8.44 Èkn Matie 9.20 eci akr otar a. [†] 8.48 *ɔ ec'ɔmn a ewlm'j* odad na Grèk em, wel ɔtu ek'itjn ejec' em dad ese ɔ ec'ɔmn a eb sɔg'j. [†] 9.5 *cícr ɔny ec'akr sec okr es:* Èkn Matie 10.14 ec'akr otar a.

⁶ Jam esel a im etj am ec bajn bajn fej dad Amani Mamn a ec'odad, etj usu a fej -n'am ewlm ɔlu.

Erod ec'ermij owi
Matie 14.1-12; Mark 6.14-29

⁷ Legj ab em a, **Erod** Antipas ek'el Galile wus af ec'es ew es a iri wel am dad ów a ek'am ey a ec'amani. Etj l'úwm elel eke li ki dadr any, aŋke agj beb am dad ese Jan mij ok nuj es ek'in uw a, in igb luw em. ⁸ Agj oglog am dad eke ow'n b'ow in el kokoba ɔb es **Eli** anake in ewl in ow a. Etj beb am dad eke ow'n b'ow in el godo godo e **kokoba** ɔb esel a e nyam anake in igb luw em a. ⁹ Kɔ Erod am tutr ów dad ese: «Kɔ m'ubr Jan nuj; etj bogj ec'egj anake m'am iri in e lis ec'ów ab ee?» Etj n'am ol eke li k'ekn Jesu.

Jesu iyr agj ek'afj fandi yen es lok
Matie 14.13-21; Mark 6.30-44; Jan 6.1-14

¹⁰ Eke **erm** esel a ewl meny ow a, -n'am dad Jesu ów a fej eke -li kokr a e low. Etj Jesu ot el ab im bajn nyam eke wel b'eson Betsayida e saw eke -li k'anj el sɔny. ¹¹ Kɔ eke -l'okr yogj a, agj nɔnɔ gbel uw any etj am us'r jam im. Jesu eb el etj am dad el Nyam e **gbrengbi** usu a e low etj n'am ewlm ɔlu a ek'am ibrm eke k'ewl a.

¹² Eke legj am ew es a, **jam** esel lew yony a ow ejn Jesu etj dad'r nine: «Egj gbel, òk bieku ab es ím bajn bajn lele sikpukpu em ab yec'etj ke -n'ejn ob ij lele es eru usu ab, aŋke aŋa eke s'anj a el usu saw em.» ¹³ Kɔ li dad wel nine: «Ony obi, ɔjn el ob -l'ij!» Etj **jam** esel a ɔdu eb nine: «Futufutu yen lele ɔcn yony ab ce s'ɔnym ab. Kɔ erur eke si k'im s'ɔl ob ij εbm agj nɔnɔ na ee?» ¹⁴ (Agj egj ek'anj el em yogj a ɔtu ek'ij agj fandi yen). Jesu dad in e jam esel nine: «Dàdr el -l'ok es eku eku em ek'ɔtu eke k'ij agj ekj yony lele lew lew ab.» ¹⁵ Jam esel a ɔlum etj ɔj el -l'ok es εben. ¹⁶ Jesu oc futufutu yen a lele ɔcn yony ab ab igbl any ogj afr, etj elu Nyam bia. Li bubr em n'ɔŋ in jam esel a, etj -li cec -n'ɔŋ bieku a. ¹⁷ Agj a fej ij ob a lok iy, etj emeny ow wal es. Etj jam esel a ot ekpr a eke wal es a as luku, etj ow iy mulu lew yony.[†]

**Pier dad eke Jesu in el Mesi. Jesu am εwar in e luw lele in
e luw em anj igb ab**
Matie 16.13-28; Mark 8.27-9.1

¹⁸ Legj nyam, Jesu ocr sos es im Nyam ɔɔŋ em; **jam** esel a yeji im in ab. N'am ibrm wel l'ese: «Kɔ ayaf agj a bi dadr em e lis ee?» ¹⁹ L'ɔdu -l'eb -li dad nine: «Agj beb bi dad eke ɔ Jan mij ok nuj es. Agj oglog b'ese ɔ

† 9.17 Bèbmn 2 Éb Ebu 4.42-44.

Eli. Etj̄ beb bi dad ese ŋ godo godo e **kokoba** ɔb esel ab em e nyam eke in igb luw em.» ²⁰Eke -li dadr eben a, Jesu ibrm el nine: «Etj̄ kɔ ɔny obi ɔny obi a ayaf b'ocar'm ee?» Etj̄ Pier ɔdu eb dad nine: «ŋ el Nyam e **Mesil!**»

²¹Eke Pier dad eben a, Jesu ijł el neny kpoŋ kpoŋ nine: «Kì dadr low na k'okr eŋŋ kaka.» ²²Etj̄ emeny li dad nine: «Ow it ek'eŋŋ ec'Iy k'ij gbre nɔnɔ, ke **agŋ** ekpekp, **egb** waw esel egbel, lele ol e **low** yegm esel ab íŋŋ elu'l es, ɔŋ wel ibi'r ke segŋ nyahan l'ígb agŋ ek'uw ab em.»

²³Etj̄ li dad agŋ a feŋ nine: «Ek'eŋŋ nyam am erur eke k'us'm jam a, ow it ke li kí tutrm in e lís owi, ke segŋ feŋ l'ábu in obi ec'olikŋ a,[†] ke l'ús'm jam. ²⁴Tasi em a, eŋŋ yec'eke b'ow erur eke ki dogŋin in e sel a b'ow irmn. Gbekŋ eŋŋ yec'eke b'ow irmn in e sel a b'ow eŋŋ. ²⁵Eke eŋŋ nyam ɔny wus ec'ob a feŋ etj̄ l'irmn in e sel a, ke bla ow b'ow eel il ab ee? ²⁶Ek'eŋŋ és b'ɔny em sosiem lele em ec'odad ab ec'a, eben eŋŋ ec'Iy yeji és b'ow ɔny in e lís, legŋ eke li b'ow l'ow in ec'anygbel em a, anygbel ek'el Es lele **afr** erm esel lala ab eci. ²⁷Low nawre m'am dad ɔny: agŋ a eke anŋ aja a ebeb b'ow ekn Nyam ec'es ew a gbuŋ ke -l'uw.»

Jesu itŋŋ sos

Matie 17.1-8; Mark 9.2-8

²⁸Eke ow ij segŋ niwn eke li dad odad na a, Jesu uyu lafŋy nyam af, in lele Pier, Jan lele Jak ab eke li ki ɻɔŋŋ Nyam. ²⁹Eke n'am ɻɔŋŋ Nyam a, in ec'any a itŋŋ etj̄ in e mob sus em a yeji ufu toŋ am jejn. ³⁰⁻³¹Krekŋ agŋ yony ok ɔkm am dad ów Jesu ab: ow el Mois lele **Eli** ab eke anŋ Nyam ec'usuayl ek'am jejn ab em okm sos ɔkm. -N'am dad elel eke Jesu b'ow uw Jerusalem, ke ow em in e juma b'ow iy neny a. ³²Low na ek'am ey a, Pier lele lawlel ab ab memn ibi. Eke any b'ok el es a, -l'ekn Jesu ek'anŋ Nyam ec'usuayl ab em lele agŋ yony eke inym es ab.[†] ³³Eke agŋ a k'elu Jesu es im a, Pier dad'r nine: «Eŋŋ gbel, ow akpl eke si k'anŋ aja! S'ús nuŋ igŋ usu nyahan: ŋ e nyam, Mois e nyam lele Eli e nyam ab.» (Odad ce ek'ey'r nenym ke li dad.)

³⁴Eke n'am dad odad eben a, kpekŋ jru ey etj̄ ubur el feŋ es. Eke -l'ekn jru na ow am ubur el es a, **jam** esel a erŋŋ am ɔny. ³⁵Etj̄ lebl nyam ann jru ab em am ikŋ dad ese: «Eŋŋ na el em ec'Iy eke mi sɔsum m'oc. Írir in e low!»[†] ³⁶Eke lebl a ikŋ dad odad na bake ok es a, jam esel a ekn Jesu sɔny coco eke inym es. Low na eke jam esel a iri ke ekn a, legŋ ab em a -li dadm -l'okm eŋŋ kaka.

Jesu ewlm iy nyam ek'abŋ ɻuŋ b'ijr gbre

Matie 17.14-18; Mark 9.14-27

³⁷Eke legŋ eny a, Jesu lele in e **jam** esel ab ab anŋ lafŋy ab af us es etŋ̄ agŋ nɔnɔ ow am ɔbr'r. ³⁸Biekŋ ab em yogŋ, eŋŋ nyam am elu lebl ɔg dad

[†] 9.23 *L'ábu in obi ec'olikŋ:* Èkn Matie 10.38 eci akr otar a. [†] 9.32 Èkn 2 Pier 1.16-18.

[†] 9.35 *Bèbm̄n* Esayi 42.1; Luk 3.22.

es: «Low yegm agn es, m'am ḥoṭn'j, is any ler em ec'iy na, l'el em ec'iy ign ekpobi! ³⁹**Abj** ḥuŋ a b'ey'r em a ke n'am ṣg, ow ám ḷony uſj'n lec em ke sar ám ifl'l neny. Ow b'ijr'r gbre ton bake sos kikn'n es gbuŋ ke ow élul' es. ⁴⁰Mi dad n e **jam** esel a ow ek'ogn abj ikn na, kɔ -l'čtum.»

⁴¹Eke ign a dad ebén a, Jesu igbl lebl ogn dad agn a fej nine: «Wew! ḷony eel agn ejuŋ eke ḷomn anm em tasi! Emény segn abi m'it eke mi k'anj ḷony ab ee? Etj emény sakp abi ow it eke mi k'egn low na m'eb ee?» Etj ca li dad iy es a nine: «Óc n ec'iy a ow aja!» ⁴²Eke iy a am ow titm'n a, abj a ḷony élul' wus etj am ḷony uſj'n lec em. Kɔ Jesu dad odad lebl tučtuč em ogn abj ḥuŋ a, ewlm iy a, etj l'oc n'čj ow es. ⁴³Low na ek'ey ebén a, ow iti agn a fej any, Nyam ec'abusu ligbel na ek'ey ḷom a sosiem.

Emény Jesu am ewar in e luw lele in e luw em anj igb ab

Matie 17.22-23; Mark 9.30-32

Ek'egn egn low am iti any Jesu e low na eke kok a sosiem a, li dad in e **jam** esel a nine: ⁴⁴«Low na eke ca m'am ow mi dad ḷony a, ùcur ḷony es: wel b'ow ḷony egŋ ec'Iy élul agn abu em.» ⁴⁵Kɔ -lirim odad a okm el es sos em, aŋke Nyam lɔl odad na e nyandre ab es yec'etj ke -li k'uwmn any; etj emény -n'am uru eke -li k'ibrm Jesu low na ec'akr otar a.

Egn ligbel ec'el owi

Matie 18.1-5; Mark 9.33-37

⁴⁶Sica **jam** esel a am atar ów es eke k'uw el em ec'egn eke k'el el ec'anymu ab any. ⁴⁷Kɔ Jesu uw el e tutr ab any. L'esiŋ iyli nyam ow inym'n es saw, ⁴⁸etj li dad in e jam esel a nine: «Egn ek'eb iyli na em sosiem a, ke em anake l'eb'm a; etj egŋ ek'eb'm a, eb egŋ a ek'erm im a yeji. Tasi em a, egŋ ek'el ḷony em e likekli a, in ana l'agb l'akm ḷony a.»

Egn ek'elm ḷony eci ifnu a el ḷony ec'egn

Mark 9.38-40

⁴⁹Eke Jesu dad ebén a, Jan ḷdu eb dad nine: «Egn gbé, s'ekn egŋ nyam eke oc n e nin a am kokr juma ogn abj ejuŋ. S'edjn in, eke l'elm ey ec'egn a sosiem.» ⁵⁰Etj Jesu dad nine: «Egn k'édjn in, aŋke egŋ eke ifnm ḷony a el ḷony eci.»

Samari wus af e baŋn nyam egŋm ebm Jesu

⁵¹Eke segn a eke Jesu k'uyu afr a ow titm a, ca li bebm tasi eke li k'im Jerusalém. ⁵²L'erm agn ikn' anym. Eke érmu a us ejagb a, -n'im -l'ok **Samari** eyŋ e baŋn nyam eke -li ki bebm ow e lís e low. ⁵³Kɔ eb eyŋ a erurm eke k'eb'r aŋke -lerurmn eke Jwfel k'ecr el ogn a eci im Jerusalém. ⁵⁴Eke **jam** esel Jak lele Jan ab b'ekn ebén a, -li dad nine: «Egn

gbel, kɔ erur eke si k'ɔŋ al anŋ afr ow etul el ee?»[†] 55 Jesu εwl meny ler el etŋ enym el abr lebl tučtuš em.[†] 56 Etŋ -n'im baŋŋ ejeci.

Agŋ ek'erur eke k'us Jesu jam
Matie 8.19-22

57 Eke -n'anŋ ejagb -n'aam a, egn nyam dad Jesu nine: «M'ow m'us'ŋ jam usu feŋ eke b'ow im a.» 58 Jesu dad'r nine: «Ekrɛ b'ɔny el ec'ɔmu wus em eke b'era em, or yeji b'ɔny el e mel; kɔ egn ec'Iy ɔnym usu nuŋ nyam ek'ɔtu eke k'era es eb sel.»

59 Emeny li dad egn ejeci nyam nine: «Ù's'm jam.» Kɔ egn a dad'r nine: «Egn gbel, ɔŋ'm abusu m'fm m'oc em es es gbuŋ ke m'ow.»[†] 60 Kɔ Jesu dad'r nine: «Yèb agŋ ek'uw abŋ em a ót el ec'agn ek'uw ab es; kɔ ŋ, ìm dad Nyam e **gbreŋgbí** usu a ec'odad.»

61 Emeny egn ejeci nyam dad'r nine: «Egn gbel, m'ow m'us'ŋ jam; gbekɔ yèb m'ím m'ibrm em e gbugŋ ec'agn a abusu gbuŋ ke m'ow.»[†] 62 Kɔ in yeji Jesu dad'r nine: «Egn eke b'agbr wus, ke b'edŋ meny a, akplm Nyam e gbreŋgbí usu a eci.»

Jesu am erm jam esel ejeci ekŋ nyahan lele lew yony ab
Matie 9.37-38; 10.7-16; Mark 6.8-11

10 1 Eke na b'ec a, Es Kɔtɔkɔ Jesu sɔsum jam esel ejeci ekŋ nyahan lele lew yony ab[†] ot. L'erm wel yony yony wel ikŋ anym im eb eb em lele susu susu ek'in obi yeji li b'ow n'im a. 2 Etŋ li dad wel nine: «Egb ub a ufu es nɔnɔ, kɔ juma kok esel enym. Ow sosiem, ibrmn egb ɔgm es a, ke l'erm juma kok esel nɔnɔ im in ec'egb ub ab em. 3 Ìmn gɔŋ! M'am erm ɔny esse meceb ey af sibotimbo ec'araŋn. 4 K'òcr os, ekpr, lele cɔkrupɔ ab. Eke aamn a, k'irmnin legŋ ejagb af k'ësŋjn egn. 5 Gbugŋ nyam eke b'ow im okr a, ikŋ anym dadr esre: “Ke Nyam ec'erm es ey a ánŋ gbugŋ na ec'agn ab ab!” 6 Eke yogŋ egn nyam anŋ ek'erur Nyam ec'erm es ey a, ke ɔny ec'erm es ey a b'ow anŋ in ab. Eke egn nene anm a, erm es ey a b'ow εwl anŋ ɔny ab. 7 Ánŋ gbugŋ yogŋ ijr ob, ke égŋn yec'ekē wel b'ow ɔŋ ɔny a, aŋke juma kok es it eke k'ɔny in e labm sɔg.[†] K'ècr gbugŋ gbugŋ. 8 Eke b'eyr eb nyam em etŋ -l'eb ɔny a, ijr ob yec'ekē -li b'ow -n'ɔŋ ɔny a. 9 Èwlmn ɔlu ek'anŋ eb ab em a, ke dádr eb eyŋ a esre: “Nyam e **gbreŋgbí** usu a ow titm ɔny.” 10 Kɔ eke b'eyr eb nyam em etŋ -l'egŋm -l'ebm ɔny a, ècr eb ab em, ke dádr esre: 11 “S'am cic ɔny ec'eb ab em ec'akr sec a s'ók

[†] 9.54 Luk eci silel esig oglog em a wel b'ign af dad *es Eli ec'ab af?* Bèbmn 2 Éb Ebu 1.10-12. [†] 9.55 Luk eci silel esig oglog b'ign af ese «Uwmn abŋ yec'ek'ɔŋ ɔny low na am dadr ab any, aŋke egn ec'Iy owm eke k'ibi agŋ, kɔ ke l'eb agŋ l'elu es.» [†] 9.59 Èkn Matie 8.21 ec'akr otar a. [†] 10.1 ekg nyahan lele lew yony ab: Luk eci silel esig oglog em a ekg nyahan lele lew ab. [†] 10.7 Èkn 1 Korent 9.14; 1 Timote 5.18.

ɔny es.[†] Gbeko ùwr low na any: Nyam e gbreñgbi usu a ow titm ɔny.”
 12 M'am dad ɔny: jej ok e legŋ a, Sodɔm[†] e low ŋuŋ a eke Nyam ki kok a b'ow ɔdŋ tel akm eb na ec'a.»

Səb ek'erurm eke k'ub Jesu nawre
Matié 11.20-24

13 «Korasin ec'agnj, gbre él ɔny eci! Betsayida ec'agnj,[†] gbre él ɔny eci! Aŋke sakrowa a eke wel kok ɔny ogŋ a, blel ow el Tir lele Sidɔn ab wel kok ana, ke blel -l'ew sɔrŋ e sos, -li kpakp milakŋ, -l'ok fandi[†] erm em itŋn eci ow yégm eke -l'erur eke -li k'itŋn erm em. 14 Na sosiem jej ok e legŋ a, Tir lele Sidɔn ab e low ŋuŋ eke Nyam ki kok a b'ow ɔdŋ akm ɔny ec'a. 15 Etŋŋ ij Kapernayum, am tutr eke any ij em b'ow agb toŋ bake ím titm afr ee? Nŋŋ, b'ow is es toŋ bake ígŋ ɔŋnes bajn.»[†]

16 Etŋŋ emeny li dad **jam esel** a nine: «Egŋ eke b'iri ɔny e low a, iri em e low. Egŋ eke ebm ɔny a, ebm im; etŋŋ egŋ eke ebm im a, ebm egŋ a ek'erm im a.»

Jam esel agŋ ekŋ nyahan lew yony a eke Jesu erm a ewl ow

17 Agŋ ekŋ nyahan lele lew yony ab ab eke wel erm a ewl meny ow sos em ijn em etŋŋ am dad ese: «Egŋ gbɛl, eke s'im a, **abŋ** ejŋŋ yeqi elum ey ij e nin em!» 18 Jesu ɔdu eb dad el nine: «M'ekn **Satan** ek'annj afr ey wus ese nyam eke b'eqn af. 19 Kin, m'ɔŋ ɔny abusu eke k'aan es morŋn lele sibɔban ab af, ke ákmn ifnu ec'abusu feŋ es; etŋŋ ob kaka k'ow kokm ɔny. 20 Ebén yeqi sos em k'íjn ɔny eke abŋ ejŋŋ elum ɔny a sosiem. Kɔ sos em íjn ɔny eke afr wel non ɔny ec'en a sosiem.»[†]

Jesu anŋ sos em ijn em
Matié 11.25-27; 13.16-17

21 Wanci ab af ce, Abŋ Lala ɔŋ Jesu sos em am ijn toŋ batŋ li dad nine: «Em Es, ij ek'el afr lele wus ab ec'Es Kɔtɔkɔ a, m'am elu'ŋ bia, ów a ek'ot lɔl es, esewru lele nuŋ em ɔny esel ab ec'any af, ke yeqm etuey uw any a eci. Ee! Em Es, erur ek'ow k'el eben. 22 Em Es ocr in sosi elul'm abu em. Egŋ kaka uwm Iy ab any eke ow elm Es sɔny coco ce, etŋŋ egŋ kaka uwm Es any eke ow elm Iy a sɔny coco ce lele agŋ eke Iy a erur eke k'elu ɔkm yeqm'n ab ab.»

23 Ca Jesu ewl sos meny etŋŋ am dad in e **jam esel** a sɔny ce ese: «Na eke ekan a, ehe el ɔny ec'fj! 24 Kɔ m'am dad ɔny, godo godo e **kokoba** ɔb esel

[†] 10.11 Èkn Matie 10.14 ec'akr otar a. [†] 10.12 Èkn Nuŋ Òb 19.24-28; Jud 7.

[†] 10.13 Korasin lele Betsayida ab el eb yony ek'anŋ Kapernayum saw. *Tir lele Sidɔn ab:* Èkn Matie 11.21 ec'akr otar a. [†] 10.13 *fandi:* èkn Jeremi 6.26; Jonas 3.5-8. [†] 10.15 Èkn Matie 11.23 ec'akr otar a. [†] 10.20 Èkn Es Èkn 20.11-15.

nōnō lele ēb ebu nōnō ab erur eke k'ekn low na ek'am ekan a, kō -l'eknm, iri low na ek'am irir a, kō -l'irim.»[†]

Samari iy mamm

²⁵Ca ol e **low** any uw es nyam odu odad eb etj ibrm Jesu εbm ekn em nine: «Low yegm agnj es, kō ayaf mi ki kokr ke m'ējn sel ek'onym uwr ee?» ²⁶Jesu dad'r nine: «Kō bla lowi wel nōn ol ab em ee? Etj eke b'awl a, ayaf b'irir ee?» ²⁷Li dad ow nine: «*B'ow erur Asj Kōtōkō η e Nyam η eci erm fej em, η ec'abj fej em, η e lec fej em*, lele η e tutr pupukpaŋ ab; *ke érur egypt kaka fej ese η obi af.*»[†] ²⁸Etj Jesu egn nine: «Ow anake dad a. Kōk ebēn ce ke b'ow egn sel ek'onym uwr.»[†]

²⁹Kō eke ol e low any uw es a erur eke in e low k'ij low a, li dad Jesu nine: «Kō bwo el egn ejec'ab ee?» ³⁰Jesu odu eb dad'r nine: «Egn nyam igb Jerusalem am us nuj es im Jeriko bajn etj l'ey elu abu em. Wel or'r, eb'r mob etj wel dignj elu'l es im. Etj n'anj luw lele owr anj ab ec'araijn. ³¹**Egb** waw es nyam eb ejagb a aam. Eke li b'uyum ow ab a, l'aru l'egb ow es n'im. ³²**Leviel** em ec'egn nyam ek'eb ejagb a am ow a, ekn'n, etj in yeqi l'aru l'egb ow es n'im. ³³Kō **Samari** iy nyam ek'aam usu a, im ok yognj. Eke li b'ekn ow a, ow e low ḥony'n sɔrn. ³⁴L'eri n'im li titm ow, l'oc mar li yeqog ow abi ab es, l'ok mun em[†] etj n'awj ow abi ab es. L'oc ow in e gbaŋkō ab af, l'oc n'im ow etu eb usu. ³⁵Eke legn eny a, l'oc os yony[†] n'ony etu eb usu a ec'es ew es a, etj li dad ow nine: “Kōk egn na sekp seny senyn. Ek'os a obn a, em e meny ewl ow em a, m'ow mi sogn fej.” » ³⁶Etj Jesu ibrm'n nine: «Kō agnj nyahan amua em a, bwo el egn eke elu a or eb mob a e lawl ee?» ³⁷Etj ol e low any uw es a nine: «Egn a ek'iknj'n sɔrn a anake el lawl a.» Etj Jesu dad'r nine: «Ìm ke η yeqi kók ebēn.»

Jesu im am ekn Mart lele Mari ab

³⁸Eke Jesu lele in e **jam** esel ab ab us ejagb aam a, -n'im -l'ok bajn nyam. Yogn yow nyam eke wel b'esi Mart eb Jesu in e gbugn a. ³⁹N'ony lisijow nyam eke wel b'esi Mari,[†] ke ow sig es Es Kōtōkō e saw am iri ow ec'odad a. ⁴⁰Mart eke aknj e juma kok afnj es a ow egn Jesu etj dad nine: «Egn gbel, kō ow ám kokm'j low kaka sos em eke em lisijow elu'm es em ḥony m'am kok aknj e juma na ab ee? Dàd'r ke l'ow l'elum im abu.» ⁴¹Es Kōtōkō dad'r nine: «Mart, Mart, am ebr ermij lul es ów nōnō eci, ⁴²kō low nyam ḥony coco ce akpl: Mari sōsum yec'a eke akpl a oc, etj egn k'ɔtum εbm'n abu em.»

[†] **10.24** Èkn 1 Pier 1.10-12. [†] **10.27** Ol Òkn 6.5; Ob Ap 19.18. [†] **10.28** Bèbmn Ob Ap 18.5. [†] **10.34** Mar lele mun ab el sekp eke legn ab em a wel b'oc okr egn eke ob kok a sel es. Bèbmn Esayi 1.6. [†] **10.35** os yony: os ek'ebm sogn lew yony e sekp kok e labm sogn.

[†] **10.39** Mart lele Mari ab: èkn Jan 11.1; 12.1-3.

Jesu am yegm jam esel a Nyam լոյն
Matié 6.9-13; 7.7-11

11 ¹Legn nyam Jesu im usu nyam am լոյն Nyam. Eke ni լոյն Nyam bake ow uwr a, in e **jam** esel ab em ec'egn nyam ibrm'n nine: «Egn gbel, yegm ey elel eke si ki լոյն Nyam, ese elel eke Jan mij ok nuj es yegmn in e jam esel ab af.» ²Jesu dad el nine: «Eke b'ow լոյն Nyam a, ke dàdr esre:

Es, ke յ e nin lala a óny elum,
 ke յ ec'es ew a ów.

³ Ծ յ ey legn legn ec'ob ij ek'it a.

⁴ Ա p ey e sikpl, eke ey yeji si b'ap agn eke bi kok ey low լոյն a.
 Kì yeb ey si k'èy ebm owi em.»

⁵ Emeny Jesu dad el nine: «S'óć low nyam s'ebmn: շոյ em ec'egn nyam im njijm em ejn lawl nyam etj am ibrm'n ese: “Em lawl, àbmn'm futufutu nyahan. ⁶Em lawl nyam ek'ec aam usu a ow em ogn a, etj m'cnum ob kaka eke mi k'cij'n l'ij.” ⁷Etj lawl a ek'anj akj a dad'r nine: “K'ijr'm gbre! M'abl êl յ. Em lele em ec'ey ab s'eu es յ. Mi k'ctum m'igbm m'ccon'j futufutu!” ⁸Eke ow el lawl yeji, li k'ow l'igbm n'ccon'ow futufutu a eke ow ibrm a. Kò eke n'am at l'ibrm ow a, li b'ow l'igb n'cij ow ob fej a eke ow am ibrm'n a, és eke k'cnum'n a sosiem.†

⁹Eke ow el ebén a, m'am dad շոյ: ibrmn ob eke erurir a, Nyam b'ow յոյ շոյ. Ծ յ es, etj Nyam b'ow յոյ շոյ ejn'n. Խcmn lisany abu, etj Nyam b'ow fig շոյ. ¹⁰Kò egj fej eke b'ibrm ob eke l'erur a, Nyam b'cij'n; egj fej eke b'ol ob eke l'erur a es a, Nyam b'cij n'ejnj; etj Nyam bi fig egj fej eke b'icm'n lisany abu a. ¹¹Շոյ em aja, bwo ec'egn el iy es eke jim b'ibrm'n futufutu, ke l'óć lebn n'cij ow ee?† Oglog jim b'ibrm'n շcn, ke l'óć lorjn n'cij ow ee? ¹²Emeny ow b'ibrm'n լցօs mbue, ke l'óć bəban n'cij ow ee? ¹³Շոյ nana ek'eel agn ejn a b'uwr ob amamn any յոյ շոյ ec'ey; ayaf Nyam ek'anj afr a k'ow kokm ow afjm es ee? Agn eke am ibrm'n Abj Lala a, li b'ow n'cij wel.»

Jesu in շոյ agn ec'abj
Matié 12.22-30; Mark 3.22-27

¹⁴ Legn nyam, Jesu am ogj **abj** լոյն ek'anj igj nyam em, ke ow յոյ'n l'el ebrm. Eke abj լոյն a ey օkm a, ebrm a am dad odad etj agn a low am iti any. ¹⁵Kò agn oglog am dad ese: «**Belsebul** ek'el abj ejn ec'es ew es a anake b'cij'n abusu l'ogn abj ejn amua a!»

† 11.8 Kò eke n'am at l'ibrm... a sosiem: odad na Grek em, wel շtu ek'itnj ejec'em dad ese Kò li b'ow l'igb n'cij ow ob fej eke ow am ibrm'n a, aյke ow am at l'ibrm'n. † 11.11 Luk eci silel esig oglog em a, wel լոյն: ke jim b'ibrm'n futufutu, ke l'óć lebn n'cij ow ee? Եkn Matie 7.9.

¹⁶ Agn oglog erur eke k'ebm'n odad ebl em. -N'am ibrm eke ow ki kok meny ewr yegm eke ow ec'abusu b'anj Nyam ogn ow. ¹⁷Kɔ Jesu uw el ec'ow tutr ab any, etj li dad wel nine: «Es ew fej eke in ec'agn a ubr em a b'unj; eben nenyembri nyam aknj ek'ubr em a yeji b'unj. ¹⁸Eke **Satan** ubr em sakp yony, ke in ec'es ew a ɔtu eke k'anj ee? ɔny bi dadr eke Belsebul ec'abusu em m'am ogn abj ejun. ¹⁹Eke ow el εben, ke ɔny agnijel ec'a eke b'ognj a, kɔ bwo b'ognj el abusu ee? El obi -n'am yegm eke ɔnymn low ij! ²⁰Tasi em a, Nyam ec'abusu em anake m'am ogn abj ejun a; ow am yegm eke Nyam ec'es ew a ow ɔny ec'araŋn ñ.[†]

²¹Eke lec es nyam ok ar mob sos am ɔsu in e gbugn a, in ec'ob ɔny fej b'anj tiŋ. ²²Kɔ eke lec es ejeci nyam ow ejn'n etj akm'n es a, ow b'eb'r ar mob a eke n'am ɔmn a, ke ow eci mob eke l'eb a, li céc n'ɔŋ agn. ²³Egj ek'anm em ab a, el em ec'ifnu; etj egj eke élouam im abu s'asm Nyam ec'ey luku a, am ɔmun el es.»

Abj ɔnj ek'ey ɔkm egj em a ɔtu ek'ewl ow
Matie 12.43-45

²⁴Emeny Jesu dad nine: «Ek'**abj** ɔnj nyam anj egj em ey ɔkm a, li b'anj usu wewe n'am rereb usu a, n'am ol usu eke li k'ir. Eke sica n'ɛŋnm a, ke n'am dad in em l'eset: “Mi b'ow m'ewl m'im m'ey em ec'aknj a eke m'annj m'ey ɔkm a.” ²⁵Eke li b'ewl meny l'ow a, li b'ekn eke wel apl aknj ab es ayl, wel nyinyimn ow akpl. ²⁶Sica li b'ewl n'im l'eset lawlel abj ejun lɔbj ek'uŋ akm'n, -li b'okr af -l'ir yogn. Ow e jam a, abj amua b'ijr egj na gbre akm kr̄kre ec'a.»

Ehe tasi

²⁷Eke Jesu dad odad na εben ok es a, yɔw nyam anj bieku ab em ɔdu odad eb dad nine: «Ehe el yɔw na eke ew'ŋ ke ɔŋ'ŋ meny a eci!» ²⁸Etj Jesu dad nine: «Nawre, kɔ ehe tasi el agn a ek'am iri Nyam ec'odad ke am elum a eci!»

Farisiel am ibrm eke Jesu ki kok meny ewr nyam
Matie 12.38-42

²⁹Eke agn a am ow Jesu ogn egbekl em a, li dad wel nine: «Yefenyna ec'agn ejun amua am ibrm meny ewr, kɔ wel k'ow kokm meny ewr kaka ɔɔm el, eke ow elm Jonas ec'a ce. ³⁰Tasi em a, ese elel eke Jonas el Ninif baŋn eyŋ e meny ewr ab af a,[†] εben ce egj ec'Iy yeji b'ow el yefenyna ec'agn a e meny ewr. ³¹Jej ok e legn a, Seba ec'es ew lis a b'ow igb inym es yefenyna ec'agn a ec'any af, etj b'ow ɔb el low, aŋke n'anj usu kpekpe l'ow yec'etj ke l'iri Salomo e sewr e sodad a.[†] Etj kin, egj anj ek'agb

[†] **11.20** Jesu fifn Satan ec'es ew ab es. Èkn Luk 10.18. [†] **11.30** Èkn Jonas 3.3-5.

[†] **11.31** Èkn 1 Éb Ebu 10.1-10.

akm Salomo! ³²Jej ok e legij a, Ninif bañj eyij b'ow igb yefenyna ec'agij a ec'any af etj b'ow ɔb el low, aŋke eke -l'irir Jonas eci Nyam odad a, -l'itjn erm em. Etj kin, egn anj ek'agb akm Jonas!»

Kenie e nyandre
Matie 5.15; 6.22-23

³³«Egij ígñm kenie itam es ob ew, kɔ wɛl b'igij kenie a, ob gege af wɛl b'itm es yec'etj ke agij eke b'ok akj a ékn usuayl. ³⁴I] ec'anyamn a el ñ e sos megl a e kenie: ek'anyamn akpl'j a, ñ e sos megl a fej anj usuayl em; kɔ ek'anyamn akpl'm'j a, ke ñ e sos megl a yeji anj ncebn em f̄j. ³⁵Na sosiem a, èw erm ke usuayl ek'anlj'j em a k'él'm ncebn. ³⁶Eke ñ e sos megl ikpr kaka anm ncebn em, etj fej anj usuayl em a, sos a nimum b'ow anj usuayl em, ese elel eke kenie bi jejn in ec'usuayl mammn ok'j af ab af.»

Jesu am cicr Farisiel lele ol e low yegm esel ab
Matie 23.1-36; Mark 12.38-40

³⁷Eke Jesu dad odad bake ow uwr a, **Farisi** nyam esij'n ob ij. Jesu egij etj im ey akj a sig es ob ij usu a in ab. ³⁸Gbuj ke -l'ij ob a, Jesu yøgm sabu ese elel eke el ec'ol a dad ab af; low na iti Farisi a any. ³⁹Kɔ Es Kötök uw in ec'ow tutr ab any etj dad'r nine: «Kin elel eke ɔny Farisiel anjnin: ɔny, b'etjn mij kpok lele nagbej ab eci jam jam ab es; kɔ ɔny e lokm a, ów ejuj b'iy em: b'erurir ob ɔny toj él ɔny mil, etj bi kokr lokm suj owi. ⁴⁰Anyamb agj! Kɔ ow elm Nyam a eke kok sos af a kokm lokm a yej'ee? ⁴¹Gbuj ke ɔny e low a áyl akpl tasi a, ɔnjn ɔgboru ɔny e magbej em ec'ob a lele kpok em ec'ab ab.

⁴²Farisiel, gbre él ɔny eci! Aŋke b'ɔnj Nyam ɔny ec'ob fej eke b'ewal a eci sakp ləw em toj alaf mob yeji, [†] gbeko éwm Nyam ec'erur a eke k'ɔny a lele low nenyembri nyam e kok ab e low any. Ke tasi em a, low na anake wel ki kok a, ke ow e likpr a yeji wel k'igñm elum es.

⁴³Farisiel, gbre él ɔny eci! Aŋke b'erurir **Nyam** nuj ign susu e makpn anym e sisigr, etj dedeku em b'erurir eke wel k'esijn ɔny elum em.

⁴⁴Gbre él ɔny eci! Aŋke anjn ese uwɔmu eke wel ewrm meny, ke any uwɔm em, wel b'uyu af af!»[†]

⁴⁵Ol e **low** any uw esel em ec'egj nyam dad'r nine: «Low yegm agj es, eke am dad ebén, ke ey anake am wewr ey a!» ⁴⁶Jesu ɔdu eb dad'r nine: «Ol e low any uw esel, ɔny yeji gbre él ɔny eci! Aŋke b'uyulil agj erækp legleg etj érurm̄n eke k'elumn el abu -l'uyu erækp a.

⁴⁷Gbre él ɔny eci! Aŋke bi kokr suwɔmu amamn ɔj'n Nyam e **kokoba** ob esel ek'ɔny esel ibi a! ⁴⁸Na bi yegm eke ɔny esel ec'ow eke kok a ɔny yeji erurir, aŋke -l'ibi kokoba ɔb esel, etj ɔny yeji bi kokr el eci suwɔmu!

† 11.42 Èkn Matie 23.23 ec'akr otar a. † 11.44 Èkn Matie 23.27 ec'akr otar a.

⁴⁹Na sosiem Nyam, in e sewr ab em dad nine: “M’ow m’awŋ el kokoba ɔb esel lele **erm** esel ab; -li b’ow -l’ibi wel em ec’agŋbeb, etŋ -li b’ow -l’ijr beb gbre.” ⁵⁰Na sosiem, Nyam b’ow kok yefenyna ec’agŋ a low ŋuŋ, kokoba ɔb esel eke el lagŋel ibi wus na eci kok em etŋ sosiem. ⁵¹Ow ɔb nuŋ Abel ec’ib⁹ em toŋ im igŋ Zakari eke wel ibi **egb** waw usu a lele **usu** lala ab ab ec’araŋŋ a.[†] Εε, low nawre m’am dad ɔny: Nyam b’ow kok yefenyna ec’agŋ a low ŋuŋ, agŋ na feŋ eke wel ibi a sosiem.

⁵²Ol e low any uw esel, gbre él ɔny eci! Aŋke ocr low any uw e safue a eke b’ɔŋ egŋ abusu uw low any a; ɔny obi a yeji ókmn em, etŋ b’edŋnin agŋ eke am erur eke k’ok em a yeji.

⁵³Eke Jesu ŋgboŋ yogŋ a, ol e **low** yegm esel lele Farisiel ab erm ebl ligbel etŋ -n’am bibrm ow ów nɔnɔ. ⁵⁴-N’am uk ow meb eke -li k’ɔny ow eke batŋ yadŋ em ec’odad ka anŋ’n nɛnɛm ey ɔkm.

K’èel enyembri yony yony esel
Matie 10.26-27

12 ¹Legŋ ab em a, agŋ fandi fandi as luku toŋ batŋ am yuyurir af. Etŋ Jesu ikŋ anym am dad in e **jam** esel a odad ese: «M’am dad ɔny, ɔsur sos **Farisiel** e lijru a ek’el enyembri yony yony owi a e lís. ²Low feŋ eke lɔl es a b’ow ey ɔkm, etŋ low feŋ ek’el asre em ec’ā, wel b’ow uw any. ³Low feŋ eke b’ow dadr saw em a, wel b’ow dad ok ɔkm agŋ a feŋ ec’any af; etŋ yec’ekē b’ow abal êl anŋn akŋ dadr ów sesl em, okr ɔny lawlēl ɔru em a, wel b’ow oc yuu luw af elul lebl agŋ iri.»[†]

Egŋ ek’it eke wel k’uru
Matie 10.28-31

⁴«Em lawlēl, m’am dad ɔny, k’ùrur agŋ a eke b’ib⁹ sos megl, ke ow e jam a k’ɔtum kokm low kaka feŋ ij a. ⁵M’am ow mi yegm ɔny egŋ eke k’urur a: ùrur Nyam eke luw e jam a, ɔny abusu ek’oc ɔwl ɔny **gbre** ij usu a. Εε, m’am dad ɔny, in anake ɔtur eke k’urur ir a!

⁶K’o wel ɔlm yay yen íjm lel yony ee? Ebén yeji Nyam íjlm el em e nyam es. ⁷Etŋ emeny ɔny ec’ā, ɔny e sin nuŋ bɔbɔ yeji Nyam awl uw any. K’ùrur erŋn: ɔny, iil an akmn siyay!»

Jesu Krist ec’egbr lele egŋ eb ab
Matie 10.19-20; 10.32-33; 12.32

⁸«M’am dad ɔny, ek’egŋ nyam bi dad dedeku ec’any af eke in el em eci, afr, egŋ ec’Iy yeji b’ow dad Nyam ec’erm esel ec’any af ese: “L’el em eci.”

⁹K’o ek’egŋ nyam bi dad dedeku ec’any af ek’in uwm im any, ebén afr, egŋ ec’Iy yeji b’ow dad Nyam ec’erm esel ec’any af ese: “M’uwm’n any.” ¹⁰Egŋ

[†] 11.51 Èkn Matie 23.35 ec’akr otar a. [†] 12.3 Èkn Matie 10.27 ec’akr otar a.

fəŋ eke bi dad odad ɔnuŋ ok egn ec'Iy af a, Nyam b'ow oc ap'r; kɔ egn yec'eke dad odad ɔnuŋ ok Abŋ Lala af a, Nyam k'ow ocm apm'n.

11 Eke wel b'ot im ɔny jej ok em Nyam nuŋ ign susu, ow k'ɔdm es ew esel ec'any af, ke ermij k'ók ɔny low yec'eke ki dadr edijnin ɔny sosi abu any a eci, 12 aŋke wanci ab af ce Abŋ Lala b'ow yegm ɔny low yec'eke ki dadr a.»

Gbreŋgi nyamb egn ec'odad nyandre em

13 Bieku ab em, egn nyam dad Jesu nine: «Low yegm agn es, dàd em lisijim cec in lel em ab ec'ob ɔny a eke ey es ew ey es a.» 14 Etŋ Jesu dad'r nine: «Em lawl, wɛl ewm im eke mi ki jej ɔny ec'ow m'ók, ke mi céc ɔny yony a ec'ob ɔny a m'ɔŋ ɔny.» 15 Emeny li dad wel feŋ nine: «Èwr erm, ke ɔsur sos ob ɔny ec'erur feŋ e lís. Kɔ egn ec'owr anŋ tasi a anm in ec'ob ɔny ab em eke l'el gbreŋgi yej.»

16 Na sosiem li dad wel nyandre em ec'odad na nine: «Gbreŋgi nyam ɔny wus eke egb ɔsu af nɔnɔ. 17 Etŋ in em n'am tutr ów li dad l'ese: "Kɔ ayaf mi ki kokr ee? M'ɔnym usu eke mi k'ub em ec'egb na feŋ m'ok."

18 Tutr nyam ow'r erm em etŋ li dad nine: "Kin ow eke mi ki kok: mi b'ow m'uſj em ec'egbel amua feŋ es, ke m'us mel egbel ejeci, ke m'ás em ec'egb a feŋ lele ob ɔny a feŋ ab luku em yogŋ. 19 Ke mi dádr em sosi m'ese: M'ɔny nuŋ mamn gbe! M'ɔny ob nɔnɔ m'ew es akpo nɔnɔ eci. Ow it ce ke mi síg es m'am ij, ke m'am egn, ke m'am kok sos em ijn!" 20 Kɔ Nyam dad'r nine: "Nyamb egn! Ncok a ce ŋ ec'owr anŋ a b'ow uwr. Etŋ sica ob na feŋ eke ot ok es a, bwo ec'egn eci ow b'ow el ab ee?" » 21 Emeny Jesu dad nine: «Èben nenyembri nyam ow b'ow el egn eke b'as ob ɔny luku in obi eci, ke ɔlm Nyam ogŋ ec'ob ɔny es a.»[†]

Óny ɔmn Nyam em

Matie 6.25-34

22 Emeny li dad in e jam esel a nine: «Na sosiem a, m'am dad ɔny: k'èbar ob eke k'íjr esŋn sel oglög ob sos ew e low ermij, 23 aŋke owr anŋ akpl akm ob ij, etŋ sos megl akpl akm ob sos ew. 24 Ekan ebl kpɔm yeji: -l'ewlmn egb, -l'ubmn egb. -N'ɔnymn oj, -n'ɔnymn egbel -l'okmn egb em, gbekɔ Nyam bi gbagbl el. Óny iil an nɔnɔ akmn ɔr amua! 25 Óny em, bwo ec'egn ɔtu eke in ec'ermij ebr em k'obn in ec'owr anŋ e segŋ a tel ee?[†] 26 Eke low teeli em ɔtumn eke ki kokr low kaka, ke bla etŋ b'ebar low ejeci ek'anŋ a ec'ermij ee? 27 Lèer ɔgm e suw ɔdɔdɔ ec'elel eke b'elil: -li kokmn juma, -l'olmn gbad. Gbekɔ m'am dad ɔny eke Salomo ek'ɔny ob cuŋ a yeji,[†] ɔnym ob sos ew ek'akpl akm suw ɔdɔdɔ amua em e nyam.

[†] 12.21 Èkn Matie 6.20; Luk 12.33; 16.19; 18.22. [†] 12.25 k'obn in ec'owr anŋ e segŋ a tel: odad na Grek em, wel ɔtu ek'itŋn ejec'em k'igbl sos ogŋ agb tel in obi ee? [†] 12.27 Èkn 1 Èb Ebu 10.

²⁸Nyam b'ew ɔgm e suw ek'anj yefenyna, ke efi wel b'ow oc ɔwl alm a ob sos. Sakp abi ɔny yeji li k'ow l'ewm ɔny ob sos ɛben ee? ɔmn ufum ɔny es gbe! ²⁹Ki lulil es k'ɔɔl ob yec'eke k'ijr ke égnj a es. ³⁰Tasi em a, wus na eci Nyam any uwm esel anake sakp sakp fej b'ɔl ów amua es a. ɔny ec'a, ɔny Es uw any eke ɔnyn ow ec'es abur. ³¹Nyam e **gbrengbi** usu a e low ókr ɔny ɛrmij, ke ow e likpr a fej Nyam b'ow igj af ɔny ɔny.»

Afr ec'ob ɔny

Matie 6.19-21

³²«ɔny agj lukuli na ek'am usr'm jam a, k'ùrur erjn, aŋke ɔny Es erur eke k'ɔŋ ɔny in ec'es ew ab em ec'ɔwrɔ. ³³ɔɔl ɔny ec'ob ɔny a ijr, ðcr ow ec'os ek'εjan a apr ɔgbɔru. ɔɔl ob eke ugjn es a es. Åsr ɔny ec'ob ɔny a luku afr, yogj ow k'ɔtum iram, elu yeji k'ɔtum itjnem abu, etj sisj yeji k'ɔtum ɔnjnem. ³⁴Tasi em a, yogj eke ɔny ec'ob ɔny b'anj a, yogj ce ɔny ec'erm a yeji b'anj.»

Ànjn sos bəbm em

³⁵«Èwr ob sos, gïgjn al ám iri, ke ínymn es juma kok eci. ³⁶Ànjn ese juma kok esel ek'am eku el ec'akj es eke b'ow anj mebi ec'es gbegbl em ow af, yec'etj ke li b'ow eke li b'icm lisany abu a, ke -li fig ow. ³⁷Ehe él juma kok esel amua eke gbugn es a b'ow εjan any owr a eci! Low nawrē m'am dad ɔny: li b'ow l'ew ob sos, n'ɔŋ wel ok es, ke n'ɔŋ wel ob ij. ³⁸Eke l'ow legj usu em, oglog ow afj es yeji, etj n'εjan wel any owr, ke ehe el el eci!

³⁹Irir low na ow ók ɔny es sos em senyn senyn: blel akj es b'uwanici eke ulu k'ow ab any ana, ke blel li kí yebm ow epirm eym'n akj. ⁴⁰ɔny yeji bëbmn sos aŋke egj ec'Iy b'ow ow wanci af eke k'ow ɔmnmm a.»

Juma kok es mamm lele juma kok es ɔnj ab

Matie 24.45-51

⁴¹Na sosiem Pier ibrm'n nine: «Egnj gbel, kɔ ey sony ce ec'odad am dad nyandre em, kɔ agj a fej ec'ee?» ⁴²Etj Es Kɔtɔkɔ dad nine: «Bwo ec'egj el juma kok es mamm, nuj em ɔny es ee? L'el egj eke in ec'es ew es a ɔŋ abusu eke k'ekn juma kok esel ejec'a e lís e low, ke n'ɔŋ wel ob ij wanci a ek'ow b'it a. ⁴³Ehe él juma kok es ikj na eci, eke in eci es ew es a eci meny ewl ow em, b'ow εjan am kok juma a! ⁴⁴Low nawrē m'am dad ɔny: es ew es a b'ow afl in ec'ob ɔny a fej es elul il abu em. ⁴⁵Gbekɔ eke sica juma kok es ikj na bi dadr in sosi eke in ec'es ew es a in k'ow in owm caca, etj li b'ow l'ɔb nuj n'am or juma kok esel ejec'a, egj lel ɔyɔw ab, n'äm ij ob ke n'äm egj mar ow ám ɔny'n, ⁴⁶es ew es a b'ow ewl ow legj eke li k'ow n'ɔmnmm, wanci af eke li k'ow l'uwm any. Li b'ow l'ognj juma kok es a,[†] ke n'ɔŋ ow Nyam any uwm

[†] 12.46 li b'ow l'ognj juma kok es: odad na Grek em, wel ɔtu ek'itjn ejec'em dad ese li b'ow li kok juma kok es a low ɔnj afjn es.

esel eci gbre ij a. ⁴⁷Juma kok es yec'ek'u low yec'eke in e es ew es a b'erur any ke am kokm a, wel b'ow or'r njgbre em sakp nōnō. ⁴⁸Gbek juma kok es yec'ek'uwm low yec'eke in e es ew es erur ab any ke kok low ek'it eke wel k'or'r a, wel b'ow or'r njgbre abi ka em ce. Egn a eke wel ḥij cōnō a, wel b'ow ibrm'n cōnō; egn yec'eke wel abul cōnō a, wel b'ow ibrm'n ow ok af.»

Jesu sosiem ec'ēm bubr owi
Matie 10.34-36

⁴⁹«M'ism Nyam e jej ok ec'al ab wus na,[†] etj m'am erur eke jej ok a k'el caca. ⁵⁰M'ow m'ey gbre ij ligbel em ek'el mij ok nuj mum nyam, etj ow am ijr'm gbre erm em ton legn a eke low na b'ow iy neny a. ⁵¹Kō am tutar ek'erm es ey m'is wus ee? Njan, m'am dad ḥony eke na em bubr! ⁵²Sica jam aja, bosu nyam em ec'agn yen ek'anj a b'ow ubr em: nyahan b'ow inym es, etj yony yeji b'ow inym es ke -n'am ifanin. ⁵³Iy es b'ow ifn jim etj jim yeji b'ow ifn'n. Iy lis b'ow ifn jōw etj jōw yeji b'ow ifn'n. Jim ey b'ow ifn ec lis etj ec lis yeji b'ow ifn'n..»

Segn ec'any uw e nyandre
Matie 16.2-3

⁵⁴Sica Jesu dad bieku a yeqi nine: «Eke b'ekan afr ibr es ligbn es eru usu a, krekj bi dadr eke Nyam b'ow an, etj ow b'el eben. ⁵⁵Etj eke b'ekan eke lef gbagba igb eb esr a, bi dadr eke elubu b'ow ow, etj ow b'el eben. ⁵⁶Enyembri yony yony esel! Eke bi leer afr lele wus ab a, b'uwr legn ec'elel eke ow b'ow anjn ab any: bla etj úwmn legn na ek'anj ḥony any af a e nyandre ab any ee?»

Ifnu ab ec'ēm okr owi
Matie 5.25-26

⁵⁷«Kō bla etj ḥony obi em am jejm̄n okmn kokmn yec'eke akpl ab ee? ⁵⁸Eke batj egn ḥoj dedeku etj aamn jej ok usu ḥony yony mum a, ke ejagb ek'aamn a, dàdr low a okar em yec'etj ke li k'ōcm n'iim'j jej ok es ogj; ke jej ok es yeji k'ōcm elum'j usu ḥsu esel abu em elum'j sobel em. ⁵⁹M'am dad'j eke k'ow sym ḥkm yogn eke sōgm ḥ e labm a fəj ek'ony a uwarm..»

Erm em itjn owi

13 ¹Legn ab em, agn bēb ow am dad Jesu: «Es ew es Pilat ḥij wel ibi Galile ec'agn ek'im am kok egb waw ḥij Nyam a.» ²Jesu dad el nine: «Kō am tutar eke Galile ec'agn amua eke wel ibi a, -l'el sikpl esel egbel -l'akm Galile ec'agn a fəj ee? ³Njan! M'am dad ḥony; eke itjnemn erm

[†] **12.49** Bèbmn Esayi 66.15-16.

em, ɔny feŋ b'ow uwr ese el af. ⁴Etj kɔ agŋ ləw niwn a eke Silowe[†] yogŋ, êl gege a bubm ok af ibi a, kɔ el -l'el agŋ ejŋj -l'akm Jerusalem ec'eb eyŋ a feŋ ee? ⁵Njan! M'am dad ɔny: eke itŋnmn erm em, ɔny yeji b'ow uwr ese el af.»

Babm e likŋ a eke ɔsum ey

⁶Etj Jesu dad el odad nyandre em nine: «Igŋ nyam ewl babm e likŋ in ec'egb ɔgm a. Li b'ow ɔgm a eke li k'ɔw babm a, n'ɛŋnm. ⁷Etj li dad juma kok es a nine: “Èkn: akpo nyahan etj eke mi b'ow e mi k'ɔw babm na, kɔ m'ɛŋnm. Ùbr'r es! Kɔ bla etj li k'eb wus n'ɔnym ab ɔfr ɔfr nene!” ⁸Kɔ juma es a nine: “Egŋ gbel, yèb'r n'ānŋ lakpo na yeji; m'ow m'agbr wus mi díd'r, m'ók'r suw egŋun. ⁹Ow k'ɔdm lakpo ek'am ow a, li b'ow l'ɔsu ey. Ek'ow elm ebén a, ke ɔy wel ubr'r es.” »

Jesu ewlm oł lis nyam neneŋj e legŋ

¹⁰**Neneŋj** nyam, Jesu am yegm agŋ low Jwifel e **Nyam** nuŋ igŋ usu. ¹¹Yogŋ a oł lis nyam anŋ. Ow ij akpo ləw niwn, eke **abŋ** ḥuŋ nyam ɔny ibn'n es etj l'ɔtum eke li k'inym es. ¹²Eke Jesu b'ekn'n a, l'eson ow etj li dad ow nine: «Wel eb elu'ŋ es ɔ ec'ol na em ſj!» ¹³Jesu at'r abu nuŋ, etj kpékŋ n'inym es ceŋ etj n'am kɔklm Nyam.

¹⁴Eben a, Nyamel a ec'es ew es a ebl erm ewlm owi na eke Jesu kok neneŋj e legŋ a sosiem. Li dad dedeku a nine: «Sengŋ nɔhɔn anŋ eke wel ki kok juma;[†] blel ówr legŋ ab em wel éwlm ɔny, ke ow k'elm neneŋj e legŋ!» ¹⁵Es Kɔtɔkɔ eb odad etj am dad'r ese: «Enyembri yony yony ese! Neneŋj e legŋ ɔny em ec'egŋ nyam nyam bi mɔmu in ec'id ek'anŋ ob ij usu a es ey ɔkm, ow k'ɔdm ni mɔmu in e gbaŋkɔ es n'im n'ɔŋ ow mij ow égŋ. Kɔ yadŋ ee? ¹⁶Etj yɔw na ek'el Abraham e lilaw, ke **Satan** ɔny ibn es ij akpo ləw niwn a, ke ow akplm eke wel ki mɔmu'n es éb elu'l es neneŋj e legŋ ee?» ¹⁷Jesu ec'odad ebl na eke dad a, ɔŋ in ec'efnu a feŋ és. Kɔ dedeku a feŋ gbe sos em am iŋŋ sijuma egbel amamn amua eke n'am kok a sosiem.

Likŋ e liy ec'odad nyandre em Matie 13.31-32; Mark 4.30-32

¹⁸Jesu dad nine: «Kɔ bla lowi Nyam e **gbreŋgbí** usu a ot es ee? Bla lowi wel k'oc εbm̩ ab ee? ¹⁹N'anŋ ese likŋ e liy nyam eke egŋ nyam oc ewl in ec'ɔgm af. L'eli l'agb l'el likŋ ligbel etj ɔr ow us mel in ec'ál ab em.»

[†] 13.4 Silowe Jerusalem ec'ebɛŋ nyam e nin. [†] 13.14 Èkn ɔkm Ok 20.9; Ol Okn 5.13-14.

Nyandre em odad ek'el lijru eci
Matie 13.33

²⁰ Emeny Jesu dad nine: «Kɔ bla lowi mi k'oc m'ebmn Nyam e **gbreŋgbì** usu ab ab ee? ²¹ Ow anj ese lijru eke yɔw nyam oc wuwlm ma[†] toy likɔ lele yen ab toj bake ma a nimum inj eb es ab af.»

Lisany likekli ec'odad
Matie 7.13-14, 21-23

²² Jesu am ec baŋŋ ekekey lele egbel em ab yegm agj low ejagb a ek'aamn Jerusalem ogj ogj a. ²³ Egj nyam ibrm'n nine: «Egj gbel, kɔ agj tel ce b'ow εŋ sel ee?» Jesu dad el nine: ²⁴ «Àtar sos es okr akj lisany likekli em ogj. Kɔ low nawre m'am dad ɔny: agj nɔnɔ b'ow εbm eke k'ok akj, kɔ -li k'ow -l'ɔtumn. ²⁵ Eke gbugj es a b'ow igb abl lisany a safue em a, ɔny b'ow anjn gbeŋ icmn lisany abu ke dádr esre: “Gbugj es, fig εŋ lisany!” Li b'ow li dad ɔny l'esε: “M'uwm yogj ek'anjn am owr ab any!” ²⁶ Etj ɔny b'ow dadr ir esre: “S'ij ob, s'egj η ab; yegm agj low εŋ ec'eb ab em.” ²⁷ Emeny li b'ow li dad ɔny l'esε: “M'uwm yogj ek'anjn am owr any. *Ìgbroŋn em e lís, ɔny eke bi kokr ów εŋj a!*”[†] ²⁸ Legj eke b'ow εkan Abraham, Isak, Jakɔb lele **kokoba** ɔb esel a feŋ ab Nyam e **gbreŋgbì** usu a, ke wel b'ow ogj ok ɔny gbeŋ a, yogj anake ca b'ow iknj ɔnj sasagar an em a! ²⁹ Agj b'ow anj susu susu feŋ ow ok es Nyam e gbreŋgbì usu ec'ob ij usu a. ³⁰ Etj agj beb a ek'el ajamu a, sica b'ow el ánymu. Etj ánymu a b'ow el ajamu.»

Jesu am dad Jerusalem ec'es ufj owi
Matie 23.37-39

³¹ Legj ab em a, **Farisiɛl** ec'agj beb ow titm Jesu etj dad'r nine: «*Ìgbonj aŋa ìm usu ejeci, kɔ Erɔd Antipas am erur eke k'ibiŋ.*» ³² Etj Jesu dad el nine: «Ìmn dadr kprakpru na esre: “M'ow m'ognj **abj** εŋj, m'ewlm ślu yefenyna lele efi ab, etj sεgj nyahan m'ow m'uwar em e juma.” ³³ Ow akpl eke mi k'imn anym eci em ec'ejagb us ab em, yefenyna, efi lele legj ek'anj anym am ow ab ab. Tasi em a, ow akplm eke Nyam e **kokoba** ɔb es k'uw usu ejeci, ke ow k'elm Jerusalem.»

³⁴ Emeny Jesu low am εŋ sos em toj batj n'am dad l'esε: «Jerusalem, Jerusalem, η eke b'ibì kokoba ɔb esel ke b'or agj eke Nyam b'erm ow η ogj a mebn em a! Sakp abi m'erur eke mi k'as η ec'ey luku em e lís, ese elel eke ηgɔs εŋ lis b'as in ec'ey luku ɔw éw ab af, etj égjm̄n! ³⁵ Ow sosiem kin, Nyam b'ow digj ɔny ec'akj a εlu es foŋ. M'am dad

† 13.21 ma: Grék em odad eci irir tasi el farin. † 13.27 Selu 6.9.

ɔny: k'ow eknmn'm toŋ bake legŋ a ow; yogŋ anake b'ow dadr esre:
“Ke Nyam édŋ egŋ a ek'am ow Es Kɔtɔkɔ e nin em a ɔwɔ a!” »[†]

Jesu ewlm ol es nyam nənegŋ e legŋ

14 ¹Nənegŋ nyam, Jesu im Farisiel ec'es ew es nyam ogŋ ob ij em. Agŋ ek'anŋ yogŋ a am ɛw'r nyamn. ²Etŋ igŋ nyam ek'ol ɔny bake ir ɛw fɔŋ a ow inym'n es any af. ³Jesu ɔdu odad eb etŋ ibrm ol e low any uw esel a lele Farisiel ab ab nine: «Kɔ ey ec'ol a ɔŋ abusu eke nənegŋ e legŋ wel k'ewlm egŋ ee?» ⁴Kɔ -l'erurm eke -li ki dad odad. Etŋ Jesu itŋŋ ɔlu a abu, ewlm'n etŋ elu'l es n'im. ⁵Etŋ li dad wel nine: «Kɔ eke ɔny em ec'egŋ nyam ɔny in ec'iy, ow k'ɔdm in ec'id ek'ey mijɔmu em, kɔ li k'ow n'iim kpɛkŋ n'ɔnym l'ocm ow es eke ow el nənegŋ e legŋ yeji ee?» ⁶Low na em a, -l'etum -li dadm ow odad kaka ij.

Dedeku em e susu amamn e sɔsum oc owi

⁷Jesu εbm̩ nyamn ekn eke agŋ eke wel b'ɛsŋ ob ij a, b'erur eke ki sig es susu amamn. Na sosiem li dad agŋ a feŋ nyandre em ec'odad na: ⁸«Ek'egŋ nyam ɛsŋ'ŋ mebi ec'ob ij em, ke k'ím ki sig es usu mamm a. Ow k'ɔdm ke wel ɛsŋ egŋ nyam ek'ɔny any akm'ŋ a yeji ob ij ab em; ⁹egŋ a ek'ɛsŋ ɔny, ɔny yony mum a, b'ow ow dad'ŋ ese: “Igb aja im sig es jam a!”, kpɛkŋ és em b'ow igb im sig es jam a. ¹⁰Kɔ eke wel ɛsŋ'ŋ ob ij etŋ im a, sìg es jam. Eke ow e wanci a b'ow ow a, egŋ a ek'ɛsŋ'ŋ ob ij a b'ow dad'ŋ ese: “Egŋ gbɛl, òw anym aja sig es any esel ec'usu na.”[†] Ow em a, ow b'ow el ŋ ec'anygbɛŋ agŋ a feŋ ek'anŋ ob ij usu a ec'any af. ¹¹Tasi em a, egŋ feŋ eke am igbl'l in sosi ogŋ a, Nyam b'ow ɔny is'r es, etŋ egŋ ek'am is es a Nyam b'ow ɔny igbl'l ogŋ.»

Kin agŋ yec'eke wel k'ɛsŋ ob ij

¹²Etŋ sica Jesu dad egŋ a ek'ɛsŋ'ŋ ob ij a nine: «Eke b'ow ɛsŋ agŋ ob ij em a, ke k'ɛsŋ awlŋel, ɛsŋ jimel, ŋ ec'akŋ ec'agŋ lele awlŋel egbreŋgbí ab; el yeji -l'etum eke -li k'ɛsŋ'ŋ ob ij, ke yec'a eke kok a e labm -n'am sɔg'ŋ a. ¹³Kɔ ek'am kok low etŋ k'ɛsŋ agŋ ob ij a, ke ɛsŋ ɔgbɔru, sos éyru, akr kpɛce esel lele ány eflu ab. ¹⁴Ehe b'ow el ŋ eci aŋke agŋ amua k'ow ɔtum ɔwrm ɔɔm'ŋ. Kɔ Nyam b'ow sɔg'ŋ ow e labm legŋ eke agŋ eke kok ów amamn a b'ow igb luw em anŋ owr a.»

Ob ij ligbel e nyandre em ec'odad

Matie 22.1-10

¹⁵Agŋ ek'anŋ ob ij usu a ec'egŋ nyam ek'iri odad na a, dad Jesu nine: «Ehe él egŋ eke b'ow ij ob Nyam e gbreŋgbí usu a eci!» ¹⁶Etŋ Jesu dad'r

[†] 13.35 Selu 118.26 [†] 14.8-10 Bèbm̩ Nyandre 25.6-7.

nyandré em ec'odad na nine: «Igṇ nyam esṇ agṇ nōnō gbel ob ij. ¹⁷Ek'ow sig ob ij e wanci a, l'erm in e juma kok es a im am esṇ agṇ a eke l'esṇ ob ij a eke k'ow, anke sica feṇ iy neny ḥ. ¹⁸Kɔ el feṇ, egṇ egṇ am dad in ec'es abur owi. Krekre em es a dad juma kok es a nine: “Dàd egṇ gbel a, m'ol ḡgm nyam, ow it eke mi k'im m'ekn. M'am ḡejn'n, m'ony es abur; mi k'ow m'ɔtum m'owm.” ¹⁹Yony em es a dad juma kok es a nine: “Dàd egṇ gbel a, m'ol sed lew eke mi k'im m'ebm m'ekn el, m'am ḡejn'n, m'ony es abur; mi k'ow m'ɔtum m'owm.” ²⁰Nyahan em es a yeji dad juma kok es a nine: “Dàd egṇ gbel a, catj m'ebi yɔw m'oc m'ow m'elu akṇ. Na sosiem mi k'ow m'ɔtum m'owm.”[†]

²¹Juma kok es a ewl meny im ejn in ec'es ew es a, etj dad'r agṇ a ec'odad eke dad a. Kɔ es ew es a ebl erm etj dad in e juma kok es a nine: “Im fafa seberj em, sejagb af lele susu feṇ ab esṇ ḡboru, sos éyru, ány eflu lele akr kpēce esel ab!”

²²Eke ow b'ibn tel a juma kok es a ow etj dad nine: “Em ec'es ew es, ow eke dad a, wel kok etj emeny usu anj.” ²³Es ew es a dad in e juma kok es a nine: “Im sakp em ejagb lele sebr af ab, ke átrm agṇ ów ok akṇ yec'etj ke em ec'él a íy gbɔrj.” ²⁴Kɔ m'am dad ḡny, agṇ amua eke m'esi ob ij ke egṇm owm a, el em ec'egṇ kaka k'ow ijm em ec'ob na!»

Digṇ low feṇ elu es ke ús Jesu jam

Matie 10.37-38

²⁵Agṇ nōnō gbel am us Jesu jam ejagb af. L'ewl meny l'ɔkṇ wel any etj li dad wel nine: ²⁶«Egṇ ek'erur eke k'us'm jam a, l'erur'm l'akm es, lis, in e yɔw, in ec'ey, lisijimel, lisijowel, lele in obi in obi ec'owr anj ab. Ek'ow elm eben a, li k'ɔtum l'elm em e jam es. ²⁷Etj egṇ ek'ocm in obi ec'olikṇ abum[†] usm im jam a, ḡtum eke k'el em e jam us es.

²⁸Ony em a, ek'egṇ erur eke k'us él ligbel nyam, li b'ow li sig es l'ub os abi eke li k'ony ke l'úwar él a. ²⁹Eke ow elm eben, etj l'elu lebn nōnō em, etj ca l'ɔtum l'usm él a l'uwarm a, agṇ a feṇ eke b'ow ekn él a, b'ow kokr'r miyer, ³⁰dad ese: “Egṇ na am us él etj ca ow akm'n!” ³¹Èben nenyembri nyam, ek'es ew es nyam erur eke k'ogṇ ar lawl es ew es ejec'ab a, li b'ow sig es li b'ebm l'ekn, eke l'ɔtu eke agṇ fandi lew ab li b'ow l'ognj lawl a ek'am an es ḡbr'r agṇ fandi likṇ ab a ar. ³²Eke l'ɔtum ij a, ke l'erm agṇ im ibrm es ew es yec'a ek'anj akpoj am ow a erm es ey.» ³³Etj Jesu dad uwār nine: «Ony em ec'egṇ kaka k'ɔtum elm em e jam us es, eke l'igṇm ów feṇ eke n'ony a l'elum es.»

[†] 14.20 Agṇ amua erurm eke k'im es gbegbl ab em, na sosiem anake -n'am dad el ec'abusu éyjm ec'odad a. Egṇ kaka anm eke b'ow ḡgm oglog sed eke li k'ow l'ikjm l'eknm ow e low. Eke egṇ ebi owr yeji, legṇ owr a, l'ɔtu eke li k'elu ow es n'im es gbegbl em.

[†] 14.27 Èkn Matie 10.38 eci akr otar a.

Mok eke ded anm em
Matie 5.13; Mark 9.50

³⁴«Mok el ob mamm. Kɔ eke l'irmn in e ded a,[†] ayaf wel ɔtu eke ki kokr'r ke l'ewl li ded ee? ³⁵Egŋj k'ɔtum ocm kokrm wus e juma kaka; kɔ lirŋ af ce ow it eke wel k'oc ɔwl'l. Ek'ɔnyn ɔru eke k'irir, ke írir senyñ senyñ!»

Liceb ek'irm ke wel εŋj
Matie 18.12-14

15 ¹Wus labm eb esel lele **sikpl** esel ab ow εŋj Jesu eke k'iri in ec'odad. ²Kɔ **Farisiel** lele ol e **low** yegm esel ab am ebl erm el ɔfr em etŋ am dad ese: «Igŋ na b'eb sikpl esel etŋ b'ij ob el ab!»[†]

³Na em a, Jesu dad el odad nyandre em nine: ⁴«Ek'ɔny em ec'εŋj nyam ɔny mɛceb ekŋ yen etŋ nyam irm a, kɔ li k'ow l'okm ekŋ yar lele lew libarm ab ab es egb ij usu yogŋ, n'iim l'ɔlm yec'a ek'irm a toŋ bake n'ɛŋnm ow ee? ⁵Eke n'εŋj ow a, n'anŋ sos em iŋŋ em. L'oc l'ew ow ɔbw af, ⁶etŋ l'ow l'ey gbugŋ. L'εŋŋ lawlel lele agŋ ek'ir titm'n ab ab, etŋ li dad wel nine: “Kòkr sos em iŋŋ em ab, kɔ em e licebli a ek'irm a, m'εŋŋ'n ãj!” ⁷Ebén nenyembri nyam m'am dad ɔny, eke sikpl es nyam itŋŋ erm em a, afr yogŋ wel b'ow kok sos em iŋŋ ligbel akm agŋ ekŋ yar lew libarm eke b'ocr el sosi nenyembri nyam esel ke ibram erm em itŋŋ a.»

Os ek'irm ke wel εŋj

⁸«Eke yɔw nyam ɔny os[†] lew, etŋ nyam irm a, kɔ li k'ow l'igŋnm kenie, li paplm akr ab es, l'ɔlm erm ew em toŋ bake n'ɛŋnm l'ocm ee? ⁹Eke n'εŋŋ l'oc a, li b'ow l'εŋŋ lawlel lele agŋ a ek'ir in ab ab, ke li dad wel l'ese: “Kòkr sos em iŋŋ em ab, aŋke em ec'os a ek'irm a, m'ekn m'oc ãj!” ¹⁰Ebén nenyembri nyam m'am dad ɔny, eke sikpl es nyam ce itŋŋ erm em a, Nyam ec'afr erm esel sos em b'ow iŋŋ!»

Iy ek'irm im

¹¹Emeny Jesu dad nine: «Igŋ nyam ɔny in ec'ey yony. ¹²Legŋ nyam, jam es a dad es nine: “Em es, ɔŋ'm em ec'ob ɔny ek'ɔtu eke k'ebm im a.” Etŋ es cec el in ec'ob ɔny a. ¹³Eke segŋ beb b'ec a, jam es a oc in ec'aja ol ij oc ow ec'os a feŋ ab im usu kpekpe, εb ejec'εm. Yogŋ ni ɔnuŋ in ec'ob ɔny a feŋ nfaci ij em.

¹⁴Eke ni ɔnuŋ in ec'ob ɔny feŋ bake ow uwra, lek ligbel ey εb ab em, etŋ sica n'am ɔny low feŋ ec'es abur. ¹⁵N'im εb ab em ec'igŋ nyam ogŋ,

[†] 14.34 Èkn Matie 5.13 ec'akr otar a. [†] 15.2 Jwifel e low yegm esel e sol ab em, egŋj eke b'uš abu ij ob agŋ ek'ɛluam ol ab a, l'el egŋj ek'aylm. [†] 15.8 Os nyam b'ij juma kok es nyam eci legŋ nyam e labm sog.

etj̄ ow erm'n ɔgm eke li k'im l'ɔsu gbroko.[†] 16 Namn ɔny'n toj batj̄ n'am erur eke li k'ij gbroko a ec'ob eke b'ij a, kɔ yeci yeji wel ɔɔm'n.

17 Eke li b'ekn eke low a e li kok a akplm a, ow ɔj̄ etj̄ n'am tutr in ec'erm em li dad l'ese: "Juma kok esel a fej̄ ek'anj̄ em es ogj̄ a b'ejn el ec'ob ij senyn senyn. Etj̄ em, m'anj̄ aja namn am ɔny'm toj afjn̄ es! 18 M'ow m'igb m'im em es ogj̄ a, ke mi dād'r m'ese: Em es, mi kok sikpl Nyam ec'any af lele ɔj̄ e lís ab. 19 M'itm eke k'esonj̄'m ɔj̄ ec'iy ij, kɔ èb'm ese ɔj̄ e juma kok esel ab em e nyam af."

20 Etj̄ kpekj̄ l'igb n'aam es ogj̄ a. Eke n'im toj̄ bake n'am ok yogj̄ a, n'anj̄ akpoj̄ etj̄ es ekn'n. Ow e low ɔny'n sɔrj̄, etj̄ l'uru es n'im l'ey ow af. 21 Iy a dad'r nine: "Em es, mi kok sikpl Nyam ec'any af lele ɔj̄ e lís ab. M'itm eke k'esonj̄'m ɔj̄ ec'iy ij." 22 Kpekj̄ es dad in eci juma kok esel a nine: "Òcr mob sus em mamn a owr susr ir, èlul il kpatrowa abuli, ke ókr ir cokrakpo! 23 Ònyñ id igj̄ mamn a owr ibir; s'fjr ob si kokr sos em ijñ! 24 Kɔ em ec'iy na ek'em gbe m'ese l'uw a, nj̄e n'anj̄ owr. L'irm etj̄ wel ejñ'n." Etj̄ n'am kok es gbegbl a sos em ijñ em.

25 Ke legj̄ a, igj̄ a ec'iy kpekp a im akp em. Eke n'am ow bake n'am titm gbugj̄ a, n'am iri ej̄ ub e likekr. 26 L'esj̄ juma kok esel ab em e nyam etj̄ l'ibrm ow nine: "Kɔ bla lowi am ey ee?" 27 Juma kok es a dad'r nine: "Esj̄ jim ewl ow. Eke es ekn'n eke n'anj̄ senyn senyn a, l'ibi id igj̄ mamn a." 28 Eke iy kpekp a iri eben a, l'ebi erm etj̄ l'erurm eke li k'ey gbugj̄ a. Es ey ɔkm ow am ɔnj̄n'n eke li k'ey gbugj̄, 29 kɔ li dad es nine: "Kin akpo akpo eke m'anj̄ ɔj̄ ab, ke legj̄ fej̄ mi bi kok yec'a eke bi dad'm a. Etj̄ legj̄ kaka ɔɔm im cani mi kokrm sos em ijñ em lawlel ab yeji. 30 Eke sica ejimj̄ ow a, in eke ni ɔnujn ɔj̄ ec'ob afacyow ab a, in sosiem ibi id igj̄ mamn a." 31 Es dad'r nine: "Em jim, anj̄ em ab segj̄ fej̄, etj̄ fej̄ a eke m'ony a, ɔj̄ eci. 32 Ow akpl ke si kók sos em ijñ, aŋke esj̄ jim na eke s'ese l'uw a, nj̄e n'anj̄ owr. L'irm, etj̄ sica wel ejñ'n!" »

Ob ɔsu es nyam e nyandre em odad

16 ¹Jesu dad in e jam esel a nine: «Gbrengbi nyam ɔny in ec'ob ɔsu es nyam. Etj̄ wel ow dad'r eke ob ɔsu es a in am ɔnujn ɔj̄ ec'ob ɔny a fej̄. ²Gbrengbi a esj̄'n etj̄ ibrm'n nine: "Kɔ bla lowi anake m'am iri ɔj̄ e lís ab ee? B'ow awl ob a eke m'abul'ɔj̄ a ec'elel eke kokr a ok'm. Kɔ k'otum elm em ec'ob ɔsu es ij."»

³Eke ow ewar ir eben a, ob ɔsu es a am dad in em ese: "Em egj̄ gbelyi am ow ogj̄'m juma em; ke sica ayaf mi ki kokr ab ee? M'ijm lec wus ob kok owi em, etj̄ ob sasm owi em yeji ɔs b'ony'm. ⁴M'uw yec'eke m'ow mi kok ab any ba eke l'ogj̄'m juma em a, ke agj̄ èb'm el ogj̄ a!"

[†] 15.15 Juma na elm juma ek'it eke Jwif ki kok, aŋke gbroko el Jwifel e crie (Ob Ap 11.7; Ol Òkn 14.8).

⁵Etj n'am esej agn a feñ a ek'ij in ejn gbelyi eci labm a nyam nyam em. Li dad krekre em es a nine: "Kɔ os abi e labm ij em ejn gbelyi ogñ ee?" ⁶Ow dad'r nine: "Mun baro ekn yen e labm." Etj ob ɔsu es dad'r nine: "Eke ñ e labm a el na, ke sig es fafa, ke nñn ekn yony lele lèw ab." ⁷Emeny li dad yony em es a nine: "Etj kɔ ñ, os abi e labm ij ee?" Etj ow dad nine: "Egb ey eke wel ok fandi em toñ ij ekn yen." Etj ob ɔsu es a dad'r nine: "Ek'ow el na, ke nñn ekn yar." ⁸Eke -l'awal mob a, gbreñgbi a am aw in e juma kok es a eke kok juma kprakpr em a. Tasi em a, wus na ec'agn bi kok ów kprakpr em ɔjanin akm usuayl ec'agn a.» ⁹Emeny Jesu dad igñ af nine: "Kɔ m'am dad ɔny, òcr wus na ec'ob ɔny a eke b'ëju ejn a, ke ow em éjan alawl. Sica legñ eke k'ow ɔnym os ij a, ke Afr éb ok ɔny eb ir usu a ek'onym uwr ab em.

¹⁰Ejn ek'ij nenyembri nyam ów ekekey em a, b'ow ij nenyembri nyam ów egbel em yeji. Ejn ek'ijm nenyembri nyam ów ekekey em a, k'ow ijm nenyembri nyam ów egbel em yeji. ¹¹Eke ijmn neny nyam wus na ec'ob ɔny e lís, ke b'ow ec'ejn anake b'ow abul ɔny ob ɔny tasi ab ee? ¹²Ek'ijmn neny nyam ob ek'el ejn ec'a ec'ɔsu em, ke bwo ec'ejn anake b'ow ɔñ ɔny ob él ɔny ec'ab ee?

¹³Aduigñ kaka k'tum kokm es ew esel yony e juma; oglog li b'ow l'ifn krekre ec'a ke l'erur yony em ec'a; oglog li b'ow l'ij neny nyam, nyam e lís, ke li k'ewm nyam e low any. Òtumn eke ki kokr Nyam e juma ke kokr jete yeji eci juma.»[†]

Jesu am enym Farisiel abr Matie 11.12-13; 5.31-32; Mark 10.11-12

¹⁴**Farisiel** ek'am iri Jesu e sodad amua a am kokr'r miyer, aŋke -li b'erur os owi. ¹⁵Jesu am dad el ese: «Agñ ec'any af a b'ocar ɔny sosi ese nenyembri nyam esel af, kɔ Nyam uw ɔny ec'erm ab any. Yec'eke agñ b'oc ew low ligbel a, el low eke Nyam ifn. ¹⁶Mois ec'ol a e legñ a lele **kokoba** ɔb esel a ec'odad ab ab anñ toñ ok Jan mij ok nuñ es e legñ a. Legñ a etj wel am ɔb Nyam e **gbreñgbi** usu a ec'Amani Mamn a, etj ejn ejn am atr sos es eke k'ey em. ¹⁷Afr lele wus ab b'ow ec gbuñ ke ol a e mɔni nyam oc es.

¹⁸Ign feñ eke elu in e yɔw es, ke im ebi ejec'a, ij nfaci ñ; etj ign eke ebi yɔw ek'ec ogñ a yeji ij **nfaci**.»

Gbreñgbi erm suñ es lele gboru Lasar ab

¹⁹Emeny Jesu oc nyandre em odad am dad ese: «Gbreñgbi nyam anñ eke bi sus mob amamn eke b'il an, ew dandany ebl af. Segñ feñ li bi kok sos, n'äm ij, n'äm ejn, n'äm kok sos em ijn. ²⁰Gboru nyam eke wel b'ësn Lasar ke abi ok a, b'anñ'n

[†] 16.13 Bèbmn Matie 6.24.

lisany. ²¹ Li b'erur eke li k'ij gbrengbi a ec'ob eke b'ij ec'ekprey a eke b'ok es wus a. Etj emeny mowr b'ow ám irm'n abi a. ²² Èben eben ton batj gboru a uw, etj afr erm esel ow oc in ec'abri a im sigm es Abraham^t e lís. Eke ow b'ibn tel a, gbrengbi a yeji uw, etj wel oc'r es.

²³ Kò ɔñnes barjn yogj, gbrengbi a am ij gbre nɔñɔ gbèl. Eke li b'igbl any ogj a, l'ekn Lasar akpoj em eke sig es Abraham e lís. ²⁴ Etj n'am elu lebl li dad l'ese: "Em es Abraham ikrjm sɔrj, ke érm Lasar usm abuli mij em ow tat'm anm adar'm erm, anke m'am ij gbre nɔñɔ al na em." ²⁵ Kò Abraham dad'r nine: "Em jim, ɔkn eke ij ec'owr anj em anj ehe em etj Lasar anj gbre em. Ca kin eke aja n'anj erm es ey em ke ij am ij gbre. ²⁶ Etj emeny ey lele ɔny ab ec'araijn a, nɔmu ligbel nyam anj. Ek'egj erur eke k'ow ɔny ogj a, oglog ow ey yogj a yeji, li k'ɔtum." ²⁷ Etj gbrengbi a dad nine: "Eke ow el eben, ke m'am ɔpɔnn'j: èrm Lasar im em es e gbugn a, ²⁸ anke m'ɔny em lisijimel yen. N'im l'ewar wel yec'etj ke el yeji -li k'owmn gbre ij usu na." ²⁹ Abraham ɔdu eb dad nine: "Esj jimel ec'a, -n'ɔny Mois lele kokoba ob esel ab eke am ewar el. Ow akpl ke -liri wel ec'a!" ³⁰ Kò gbrengbi a dad nine: "Em es Abraham, ow elm ow. Kò eke agj ek'uw ab em ec'egj b'im dad el a, -li b'ow -litrjn erm em." ³¹ Etj Abraham dad'r nine: "Eke -lerurm eke -li k'iri Mois lele kokoba ob esel ab ec'a, eben ce -li k'ow -lirimn egj ek'uw ke b'ow igb im dad el a ec'a yeji." »

Sikpl kok lele low oc ap owi ab Mati 18.6-7, 21-22; Mark 11.22-26

17 ¹Sica emeny Jesu dad in e jam esel a nine: «Ów eke b'ɔj agj kok sikpl a, b'ow anj segj fej. Gbeko gbre él egj a eke sikpl b'ecr in em ow eyn egj a eci! ²Egj eke b'ɔny egj ek'ɔny ɔmn em em ese iy af elu wus a, low ɔnj a eke li k'ejn a agb nɔñɔ. Eke wel oc meb urcur lob ligbel ucu'r emn etj wel ɔny eman in okij a, ow akpl akm low ɔnj a eke wel ki kok'r a. ³Ony obi a, èwr erm senyn senyn!

Eke esj jim kok low ɔbr ij e lís, ke ɔm'n ów mewl em. Eke l'iri etj l'uw in ec'ów ɔbr ab any a, òc ap'r. ⁴Eke legj nyam af li kok low ɔbr sakp lɔbjj ij e lís etj l'ow sakp lɔbjj mum n'am ɔnjn'j a, ke òc ap'r.»^t

ɔmn owi

⁵ Èrm esel a dad Jesu nine: «Egj gbel, òbn ey ec'ɔmn a.» ⁶ Etj Es Kotoko dad el nine: «Blel ɔny ɔmn ew likekli ese likj e liy af ana, ɔtur eke ki dadr likj gbel na esre: "il es im inym es okij em!", li b'ow l'elum ɔny.»

Juma kok es itam eke k'eku bia elu

⁷ Emeny Jesu dad nine: «Kin low nyam: ɔny em a, egj nyam ɔny juma kok es eke bi kok ɔgm juma oglog b'ɔsu mindey. Eke li b'anj juma kok

^t 16.22 Èkn Luk 13.28. ^t 17.4 Jwifel e low yegm em a, wel ɔtu eke k'oc low ap egj ton sakp nyahan.

em ba li b'ow a, kɔ in ec'akŋ es a b'ow dad'r eke li k'ow fafa li sig es l'ij ob ee? ⁸Kɔ li k'ow li dadm ow kpekŋ l'esme: "Kök em ec'ob ij a! Èw ob sos, ke ñ'ym ob m'ij m'egŋ gbuŋ ke ñ yeji ij ob egŋ ee?" ⁹Ekan eke n'ɔɔm in e juma kok es a bia, ów a eke li dad ow, ke ow kok ñ'ñ a ec'ab ee? ¹⁰Èben ñony yeji, eke kokr low feŋ eke Nyam ñony eke ki kokr a yeji, dadr esre: "Ey juma kok esel ce s'el; ow ek'it eke si ki kok a, ow ana." »

Kokobe es nyam ow elu Jesu bia

¹¹Sica Jesu eb ejagb aam Jerusalem, etŋ n'am ecr Samari lele Galile ab e ligber a ogŋ ogŋ. ¹²Eke n'im bake n'am titm bajn nyam a, **kokobe** esel agŋ lew anŋ akpoj[†] am ow ɔbr'r, ¹³etŋ -n'am elu ow lebl -li dad -l'es: «Egŋ gbel Jesu, ikŋ ey sɔrŋ!» ¹⁴Jesu ekn el etŋ dad el nine: «Ìmn yegmn **egb** waw esel sos!»[†] Etŋ -l'ewl meny -n'aam.

Eke -n'aam a, el feŋ -l'ewl. ¹⁵El em ec'egŋ nyam ek'ekn eke l'ewl a, l'ewl meny l'ow yogŋ, etŋ n'am kɔklm Nyam lebl gege. ¹⁶L'ok ɔwrɔkp wus, l'ubu any es Jesu ec'any af, etŋ n'am ñony ow bia. Igŋ na elm Jwif kɔ **Samari** ec'egŋ. ¹⁷Jesu ibrm'n nine: «Kɔ ow elm ñony lew mum ewlmn ee? Etŋ kɔ bogŋ libarm ab a ee? ¹⁸Kɔ ñ sɔny ce ek'el utu egŋ a anake ow am elu Nyam bia ab ee? Etŋ kɔ el a gbe, egŋ kaka tutrm eke k'ow elu Nyam bia ee?» ¹⁹Etŋ Jesu dad'r nine: «Igb ke ím, kɔ ñ ec'ɔmn a eb elu'ñ es..»

Nyam ec'es ew a e mowerer

Matie 24.23-28, 37-41

²⁰Legŋ nyam **Farisiel** ow am ibrm Jesu es: «Kɔ bogŋ legŋ iy Nyam ec'es ew a b'ow ow bake agŋ ekn ee?» Etŋ li dad wel nine: «Nyam ec'es ew a k'ow owm es ob eke wel b'ekn af. ²¹Wel k'ow dadm esme: "Kin n'anŋ aja, ow k'ɔdm n'anŋ yogŋ a!" Tasi em a, Nyam ec'es ew a anŋ ñony ec'arajn.»[†]

²²Etŋ emeny n'am dad **jam** esel a l'es: «Segŋ am ow eke b'ow erurir eke k'ekan egŋ ec'Iy legŋ nyam ce, gbekŋ k'ow eknmn in. ²³Wel b'ow dad ñony es: "N'anŋ aja!", ow k'ɔdm "N'anŋ yogŋ a!", kɔ k'ùrur es k'usr jam k'ímn! ²⁴Ese elel eke nyam b'εŋŋ ke b'ayal afr nimum feŋ a, eben nenyembri nyam ow b'ow ecr egŋ ec'Iy e mowerer e legŋ a yeji. ²⁵Gbekŋ gbuŋ ke low na éy a, ow it ke l'ij gbre nɔnɔ, ke yefenyna ec'agŋ ïgn elu'l es. ²⁶Low a eke ey Noe e legŋ a, eben ce ow b'ow ey egŋ ec'Iy e mowerer e legŋ a yeji. ²⁷Legŋ a, agŋ a feŋ am ij ob, etŋ am egŋ. Egŋ lel ɔyɔw ab am ebirir toŋ batŋ ow it legŋ a eke Noe ey mijetŋ gbel ab em a, etŋ mij gbel a iy ow bubur el es ibi el.[†] ²⁸Emeny ow b'ow anŋ es Lot e legŋ a ec'ab af: yogŋ yeji agŋ am ij ob, am egŋ, am ɔl án, am ewl egb, am us mel. ²⁹Etŋ

[†] 17.12 Èkn Ob Ap 13.45-46. [†] 17.14 Èkn Ob Ap 14.2-3. [†] 17.21 anŋ ñony ec'arajn odad na Grék em, wel ɔtu ek'itŋŋ ejec'em dad ese anŋ ñony em. [†] 17.27 Èkn Nun Òb 6.9-7.24.

eke Löt anj Sodɔm baŋn ey ɔkm a, Nyam ɔŋ al lele mebn eke ler ab am an ok wus esè mij af, tonj ibi agj a feŋ. ³⁰Èben ce ow b'ow ey egj ec'Iy e mowrer e legj a yeji.

³¹Legj ab em a, egj eke b'ow anj in ec'él af e lsf eb usu a, [†] ke b'ow ɔny in e mob anj akj a, k'úsm es ɔym akj ocm ob. Èben egj eke b'ow anj ɔgm a yeji, k'ewlm ij. ³²Òkan Löt e yɔw a eke ler jam a e low a yeji. [†] ³³Ègj eke b'erur eke ki dogjn in e sel a, b'ow irmn; kɔ egj a eke b'ow irmn in e sel a, b'ow anj owr. ³⁴M'am dad ɔny, legj a eci ncok a, agj yony eke b'ow eru es ob erur ob nyam af a, wel b'ow oc nyam, ke wel ígj nyam elu es. ³⁵Ek'ɔyw yony am bəbm sos ob iny eci, wel b'ow oc nyam, ke wel ígj nyam elu es. ³⁶[Eke agj yony anj ɔgm, wel b'ow oc nyam, ke wel ígj nyam elu es.]»[†]

³⁷Sica in e jam esel a ibrm'n nine: «Ègn gbel, kɔ low na bogj ow b'ow ey ee?» Etj Jesu dad el nine: «Yogn eke sos megl ugjn b'ow anj a, yogn anake sikaka b'ow as luku a.»[†]

Jej ok es nyam lele iŋnyɔw nyam ab

18 ¹Èmèny Jesu dad in e jam esel a nyandre em odad yegm el ek'ow akpl ke sègj feŋ -ni ɔjɔn Nyam, sos k'òwm el es. ²Li dad wel nine: «Èb nyam em a, jej ok es nyam anj eke élum Nyam ke ám tutrm egj yeji. ³Èb nyam ab em ce, iŋnyɔw nyam yeji anj eke sakp nɔnɔ b'ow ejn'n ke ám ibrm'n eke ow ki jej in lele in ec'ifnu ab e low ok nenyembri nyam em ón'. ⁴Legj kpekpe em etj, jej ok es a égnjm jejm in e low a okm, etj n'am dad in em l'esè: “Nawre tasi m'eluam Nyam, etj m'am tutrm egj yeji, ⁵gbekɔ iŋnyɔw na am ijr'm gbre nɔnɔ. Mi b'ow mi jej in e low a m'ok, yec'etj ke li k'òwm l'ijrm im gbre ij.” »

⁶Etj emèny Ès Kɔtɔkɔ igj af dad nine: «Kɔ irir jej ok es ɔnj na ec'odad eke dad ab ee? ⁷Etj Nyam ek'ony in ec'agj eke b'el'u'l lebl ncok lele legj owr ab a, li b'ow l'ew wel eci jej ok owia es ow ibn ee? ⁸Low nawre m'am dad ɔny: li b'ow l'ogj es li jej wel e low l'ok. Kɔ legj eke egj ec'Iy b'ow ow a, li b'ow n'ejn ɔmn esel wus na af ee?»

Farisi nyam lele wus labm eb es nyam ab

⁹Èmèny Jesu dad nyandre em odad ok agj a eke b'ubr el sosi nenyembri nyam esel ke b'ifn agj ejec'a nine: ¹⁰«Agj yony im ok **Nyamel** gbel a e gbugj a Nyam ɔjɔn eci; nyam el **Farisi** etj nyam el **wus** labm eb es. ¹¹Farisi a ibr inym es am ɔjɔn Nyam erm em dad ese: “O Nyam, m'am elu'j bia eke m'anm ese agj amua na ek'el elu, ów ejnkok kok esel, afacu,

† 17.31 Èkn Matie 24.17 ec'akr otar a. † 17.32 Èkn Nuŋ Òb 19.26. † 17.36 Luk eci silel esig bəb em a, wel égnjm sodad ek'anj ob na [...] ec'arajn em a. Èkn Matie 24.40.

† 17.37 Èkn Matie 24.28 eci akr otar a.

oglog ese wus labm eb es na af a. ¹²Nenegj gber nyam af, mi b'ənij neny sakp yony. Etj mi b'oc em ec'ob fej eke mi kok a eci lew em m'ap'ñ.

¹³Kɔ wus labm eb es a gbe kpab es agj a e lís inym es saw em, ñtum eke k'igbl any ogj ler afr yeji, etj am ok sabu ermni dad ese: "O Nyam, ikñ'm sɔrj aŋke m'el sikpl es." ¹⁴Low nawre m'am dad ɔny: wus labm eb es a, eke l'ewl meny n'aam akj a, Nyam oc in e sikpl a ap'r; [†] kɔ ow elm Farisi a gbe. Tasi em a, egj fej eke b'igbl'l in sosi ogj a, Nyam b'ow ɔny is'r es; etj egj eke b'isr in sosi es a, Nyam b'ow ɔny igbl'l ogj.»

Jesu lele etuey ab
Matie 19.13-15; Mark 10.13-16

¹⁵Ca agj ot ey meny neny yeqi ow eke Jesu k'at el abu nuj. Eke **jam** ese a b'ekn ebén a, -n'am enym agj a abr. ¹⁶Kɔ Jesu ɔj wel ot etuey a ow'r lís etj li dad nine: «Yèbr etuey ow em ogj! Egj k'édjn el, aŋke tasi em a, Nyam e **gbreñgbi** usu a, agj a ek'anj ese el af a eci. ¹⁷Low nawre m'am dad ɔny: egj kaka fej ek'egnj Nyam e gbreñgbi usu a ebm ese iyli af a, egj ikñ na, legj kaka li k'ow l'otum l'eym em.»

Ígj fej elu es ke ús Jesu jam
Matie 19.16-30; Mark 10.17-31

¹⁸Jwifel ec'any es nyam ibrm Jesu nine: «Low yegm agj es mamm, kɔ ayaf mi ki kokr ke m'ij sel ek'ɔnym uw r ec'aja ee?» ¹⁹Jesu dad'r nine: «Kɔ bla etj am esj'm egj mamm ee? Egj kaka elm egj mamm, ek'ow elm Nyam sɔny coco ce. ²⁰Kɔ uw sol ab any ee? K'ým nfaci, k'ibim egj, k'ým mil, k'ým daŋku yadj em egj e nuj af, élum asj lele esj ab.» [†] ²¹Any es a dad nine: «Likekli em etj mi b'elum sol amua fej.» ²²Eke Jesu b'iri odad na a, li dad ow nine: «Eke kok ebén ke ow akpl, gbe kɔ ow anj'ñ low nyam: ol ñ ec'ob fej ek'ɔny a ij, ðc ow ec'os a cec ɔgboru, [†] ke b'ow ejn ob ɔny afr, ca éwl meny ow us'm jam.» ²³Eke any es a iri odad na a, sos ɔw'r es aŋke n'ɔny ob nɔnɔ. ²⁴Jesu is any ler'r etj ekn eke sos ɔw'r es; li dad nine: «Nyam e **gbreñgbi** usu a ec'em ey a ew tuɔtɔ agj a ek'ɔny ob nɔnɔ a eci gbe! ²⁵Gbaŋkɔ kedebnam eci fefn ɔmu em eke k'ecr a ew fuefue akm gbreñgbi eci Nyam e gbreñgbi usu a ec'em ey a.»

²⁶Agj a eke iri odad na a am dad ese: «Kɔ sica bwo ec'egj òtu ek'ejn sel ee?» ²⁷Jesu ɔdu eb dad nine: «Yec'eke ew tuɔtɔ agj ec'a, Nyam ogj a ow ew fuefue.» ²⁸Pier dad nine: «Ij obi yeji ekn, s'igj ey ec'ob ɔny fej s'elu es s'am us'j jam!» ²⁹Jesu dad el nine: «Low nawre m'am dad ɔny: ek'egj igj in ec'akj, in e yɔw, lisijimel, in ec'agj oglög in ec'ey ab elu es Nyam

[†] **18.14** Nyam oc in e sikpl ap'r: odad na Grek em, wel òtu ek'itñ ejec'em dad ese Nyam oc'r nenjembi nyam es in ec'any af. [†] **18.20** Ókm Ok 20.12-16; Ol Ókn 5.16-20. [†] **18.22** Ëkn Matie 19.21 eci akr otar a.

e gbrengbi usu a sosiem, ³⁰li b'ow n'ejn amua na fej bubu af legn na em, etj legn ek'anj anym am ow ab em a, li b'ow n'ejn sel ek'onyem uwr.»

Jesu ewar sakp nyahan em in e luw lele in e luw em anj igb ab
Matie 20.17-19; Mark 10.32-34

³¹Jesu esej in e **jam** esel lew yony a ow ejn'n saw em etj am dad el ese: «Isr any ekan, kin Jerusalem anake s'am uyu s'im a. Yogn anake low a fej eke **kokoba** ob esel non egij ec'Iy e lfs a b'ow iy neny a. ³²Wel b'ow oc elu'l Nyam e low any uwm esel ec'abu em. -Li b'ow -li kokr ow miyer, -li wewr ow, -l'afl ow sar any. ³³-Li b'ow -l'or ow njgbre em, ke ca -l'ibi ow. Etj segej nyahan li b'ow l'igb luw em.» ³⁴Ko jam esel a irim odad eke n'am dad wel a okm el es sos em; odad a eci liy a k'eym okm, etj -l'uwm low yec'a eke Jesu am dad a e nyandre ab any.

Jesu ewlm Jeriko ec'any eflu nyam
Matie 20.29-34; Mark 10.46-52

³⁵Eke -n'imn toj bake -n'am titm Jeriko a, any eflu nyam sig es ejagb saw am sasm ob. ³⁶N'am iri dedeku a ek'am ow a e lebl, etj n'am ibrm l'esee: «Ko bla lowi ee?» ³⁷Wel dad'r ek'ow el Nasaret e Jesu anake am ec a. ³⁸Etj kpckj n'am og li dad l'esee: «Jesu, David eci **lilaw**, iknj'm sorn!» ³⁹Agj ek'anj anym am an es im a, am enym'n abr eke li ki yewal, gbeko n'am at lebl es l'og li dad l'esee: «David e lilaw, iknj'm sorn!» ⁴⁰Eke n'am og eben a, Jesu inym es etj oj egij esej'n. Eke any eflu a ow titm'n a, Jesu ibrm'n nine: ⁴¹«Ko bla lowi am erur eke mi ki kok m'cij'ee?» Any eflu a dad'r nine: «Egij gbel, m'am erur eke mi k'ekn es.» ⁴²Jesu dad'r nine: «Ij ec'omn a ewlm'j; èkn es gogn!» ⁴³Kpckj any eflu a am èkn es, etj n'am us Jesu jam li kókklm Nyam. Etj agj a fej eke èkn low na a yeqi am kókklm Nyam.

Jesu im Zashe e gbugj a

19 ¹Eke Jesu ey Jeriko bañj am ubr im a, ²gbrengbi nyam eke wel b'esi Zashe, ke el **wus** labm eb esel ec'egij ligbel a anj yogj.

³N'am ol eke li k'ekn egij a eke el Jesu a, ko bieku a sosiem, l'ótum eke li k'ekn ow aqke l'el egij kpctejni. ⁴Etj l'uru es n'im l'uyu sikomor iknj nyam l'ey em eke li k'ekn Jesu, eke ow b'ow ecr yogj ec'a sosiem.

⁵Eke Jesu ow ba b'igj yogj a, l'igbl any ogj etj li dad ow nine: «Zashe, ogj es fafa us es; ow it eke yefenyna mi k'ey ij e gbugj a.» ⁶Etj kpckj Zashe ogj es us es, oc Jesu ab im gbugj etj eb'r sos em ijn em. ⁷Agj a fej ek'ekn low na a am sesl ów dad ese: «Egij na gbe, **sikpl** es ogj anake n'im n'am ij etu a!» ⁸Ko Zashe ibr inym es Es Kókoko ec'any af etj dad nine: «Egij gbel, m'ow m'oc em ec'ob e m'ony a e likpr m'ap ogbrou. Etj eke m'eb egij nyam ec'ob dufre em, mil em, ke m'zwr sakp yar m'cij'n.»

⁹Etj Jesu dad'r nine: «Yefenyna sel ejn ey akj aja, aŋke egj na yeji el Abraham e lilaw. ¹⁰Tasi em a, egj ec'Iy ow am ɔl eke k'eb agj ek'irm a elu es.»

Òc os ɔɔl an!
Matie 25.14-30

¹¹Eke -n'am iri sodad amua a, emeny Jesu dad nyandre em ec'odad nyam aŋke n'am titm Jerusalem, etj agj a am tutr eke Nyam ec'es ew a am ow ey ɔkm kpekj. ¹²Etj kin odad eke l'oc n'am dad: «Akj nyam ec'any es nyam aam usu kpekpe eb nyam em eke k'eb es ew ec'abusu, ke éwl meny ow. ¹³Gbuŋ eke li k'im a, l'eson in eci juma kok esel ab em e lew, etj n'ɔŋ̊ egj egj os[†] ekj yen, etj li dad wel nine: “Òcr kokar juma ejan mij toŋ̊ ke m'ewl meny m'ow.” ¹⁴Ko in ec'eb eyj a ifn'n, etj -l'erm agj us'jam im dad eke el erurm eke egj ikj na in k'ew el es.

¹⁵Eke n'im l'eb es ew ec'abusu a bake l'ewl l'ow a, l'eson in eci juma kok esel a eke li cec os n'ɔŋ̊ a eke li k'uŋ̊ egj egj e juma e kok a e mij ek'ejn ab any. ¹⁶Krekre es a ow etj dad'r nine: “Egj gbel, ɔŋ̊ e os ekj yen ab em, m'ejn os fandi.” ¹⁷Es ew es a dad'r nine: “Juma kok es mamm, ow akpl gbe! Eke ij neny nyam low likekli na em a, ow sosiem m'am ɔŋ̊ abusu ek'ew eb lew es.” ¹⁸Yony em ec'a yeji ow etj dad'r nine: “Egj gbel, ɔŋ̊ e os ekj yen ab em, m'ejn os ekj yen yen sakp yen.” ¹⁹Li dad ow nine: “M'am ɔŋ̊ abusu ek'ew eb yen es.” ²⁰Nyahan em e juma kok es a ow etj dad nine: “Egj gbel, kin ɔŋ̊ e os a eke m'ucu es shony em m'ew'ŋ̊ es. ²¹M'uru'ŋ̊ aŋke m'uŋ̊ any eke ɔŋ̊ el egj tuutuɔ. Etj b'oc ob yec'ek e ɔŋ̊ ewm es a, b'ub egb yec'ek e ewlm a.” ²²Eke li dad eben a, es ew es a dad'r nine: “Iŋ̊ el juma kok es ɔŋ̊; m'ow m'oc ɔŋ̊ ec'odad ebl a m'ɔbr'ŋ̊ low. Uw any eke m'el egj tuutuɔ, ke mi b'oc ob yec'ek e m'ewm es, ke mi b'ub egb yec'ek e m'ewlm a; ²³etj ko bla etj ocm em e os a iim ewm es os es ew usu, ow kokm juma bake, ese elel eke m'ow ab af a, ke m'óć os a lele ow e mij ab ab ee?” ²⁴Kpekj es ew es a ewl meny etj dad agj a ek'anj yogj a nine: “Èbr ir os a abu em ɔŋ̊ egj a ek'ony fandi a.” ²⁵Ko -li dad ow nine: “Egj gbel, in n'ɔny os fandi etj, ke emeny wel ɔŋ̊ ee?” ²⁶L'odu l'eb li dad nine: “Low nawre m'am dad ɔny: egj fej eke ɔnym ob ab a, wel b'ow obn'n; ko egj eke ɔnym ob kaka a, tel a eke n'ɔny a yeji, wel b'ow ɔdu eb'r abu em. ²⁷Ko sica em ec'efnu a ek'erurm eke mi k'el el ec'es ew es a, ɔny owr el aja, ke íbir el em ec'any af!” »

Jesu am ey Jerusalem
Matie 21.1-11; Mark 11.1-11; Jan 12.12-19

²⁸Eke li dad eben a, Jesu ikj bieku a anym am uyu im Jerusalem.
²⁹Eke n'im bake n'am titm Betfaje lele Betani ab ek'el **Olivie** lafeny a

[†] **19.13** Os nyam a el juma kok es nyam e legj nyam e labm sog.

ec'ogog a,[†] Jesu erm in e **jam** esel ab em ec'agŋ yony, ³⁰Etŋ li dad wel nine: «lmn banŋ a ek'anŋ anym a. Eke b'ow okr em a, b'ow ekan gbaŋkɔ kpeteŋni nyam eke wel urc es, ke egŋ kaka k'uym af. Ðnyŋ mɔmum in es ocr owr ir. ³¹Ek'egŋ b'ibrm ɔny low a sosiem eke am mɔmum gbaŋkɔli ab es a, dàdr ir esre: "Egŋ gbel a ɔny ow ec'es abur." »

³²Agŋ a eke l'erm a im etŋ -l'ekn low a eses elel eke Jesu dad el ab af. ³³Eke -n'am mɔmu gbaŋkɔli a es a, ow ec'esel a am ibrm el eses: «Kɔ bla etŋ am mɔmum gbaŋkɔli ab es ee?» ³⁴Etŋ erm esel yony a dad el nine: «Egŋ gbel a ɔny ow es'abur.» ³⁵Etŋ kpekn -loc gbaŋkɔ kpeteŋni a -lis Jesu. -Loc el eci sigbad -li faf ow af, etŋ -n'ɔŋ Jesu uyu af.[†]

³⁶Eke -n'am an es -n'imn anym ec'a, agŋ am ot el e sigbad faf ejagb.[†] ³⁷Eke n'am titm Jerusalem, ejagb a ek'am us nuŋ es imn Olivie lafeny af ec'a, agŋ a feŋ ek'am us'r jam a sos em iŋŋ em am kɔklm Nyam lebl gege, sakrowa a feŋ eke -l'ekan a sosiem eci. ³⁸-N'am dad -l'eses: «Ke Nyam Édŋ Eb Ebu ek'am ow Es Kɔtɔkɔ e nin em a ɔwɔ!»[†] S'am kɔklm Nyam, erm es ey lele anygbel ab ek'anŋ afr a sosiem eci!»

³⁹**Farisiel**beb ek'anŋ agŋ ab em a, dad Jesu nine: «Low yegm agŋ es, édŋŋ ŋ e jam esel a yewal.» ⁴⁰Kɔ Jesu dad el nine: «Eke -li yewal yeji, mebn amua b'ow ɔg kɔklm im!»

Jesu am ikŋ Jerusalem ec'ɔŋn

⁴¹⁻⁴²Eke Jesu im titm Jerusalem ke b'ekn eb a, n'am ikŋ ow ec'ɔŋn li dad l'eses: «O Jerusalem, blel ŋ yeji uw legŋ na em ec'elel eke k'εŋn erm es ey any ana! Kɔ sica ow lɔlŋ es any af. ⁴³Kɔ legŋ am ow eke ŋ ec'efnu b'ow awŋ lakp iwr did elulŋ em, eb'ŋ susu feŋ, abur'ŋ es atr'ŋ sel. ⁴⁴-Li b'ow -ni ŋuŋŋ'ŋ nimum, ŋ lele ŋ ec'eb eyŋ ab ab. Etŋ lebn kaka k'ow anm lawl lebn af ij, aŋke ŋ uwm legŋ eke Nyam ow eke k'elum'ŋ abu ab any!»

Jesu ogŋ án ɔlu a ok ɔkm Nyamel gbel ab em Matie 21.12-17; Mark 11.15-19; Jan 2.13-22

⁴⁵Sica Jesu im l'ey **Nyamel** gbel a e gbugŋ a, l'ogŋ án ɔlu a l'ok ɔkm, ⁴⁶etŋ li dad wel nine: «Nyam Lel em a, Nyam dad nine: Em ec'el a b'ow el Nyam ŋɔŋŋ ec'el. Etŋ ɔny, am ocr kokr elu eci εŋjanin usul!»[†]

⁴⁷Segŋ feŋ Jesu b'im yegm agŋ low Nyamel gbel ab em. Etŋ **egb** waw esel egbel a, ol e **low** yegm esel a, lele Jwifel em ec'any esel ab ab, am ɔl eke k'ib'i'r. ⁴⁸Kɔ -l'uwmn elel eke -li k'εŋjan ow any, aŋke agŋ a feŋ b'iri in e low sənyn sənyn.

† 19.29 Èkn Mark 11.1 ec'akr otar a. † 19.35 Bèbmn Zakari 9.9. Èkn Matie 21.5 eci akr otar a. † 19.36 Èkn Matie 21.8 ec'akr otar a. † 19.38 Selu 118.26. Èkn Matie 21.9 ec'akr otar a. † 19.46 Bèbmn Esayi 56.7; Jeremi 7.11.

Jesu ec'abusu ɔny owi
Matié 21.23-27; Mark 11.27-33

20 ¹Legn nyam, Jesu am yegm agn low Nyamel gbel a e gbugn a, etj n'am dad Amani Mamn ec'odad. Egb waw esel egbel a, ol e low yegm esel a lele **agn** ekpekp ab ab ow ²etj am ibrm ese: «Dàd ey o! Kō bogn ec'abusu em am kok ów amua ee? Kō bwo ɔnj' na eci kok ec'abusu ee?» ³Etj Jesu dad el nine: «Em yeji m'am ow m'ibrm ɔny low nyam ce. Dàdr'm, ⁴kō bwo ɔnj Jan abusu ow ok agn mij nuj ee? Kō Nyam oglog agn ee?» ⁵Etj -n'am dadarir el ofr em -l'es: «Eke si dad eke Nyam ɔnj'n l'ow, li b'ow l'ibrm ey l'es: «Kō bla sosiem ubmn in nawre ee?» ⁶Etj emeny eke si dad eke agn ɔnj'n abusu l'ow, ow b'ow ɔnj agn a fej ot mebn eke k'ibi ey, aŋke -l'uw any eke Jan el Nyam e **kokoba** ɔb es tasi.» ⁷Etj sica -li dad Jesu nine: «S'uwm egn ek'ɔnj'n abusu l'ow l'ok agn mij nuj ab any.» ⁸Etj in yeji li dad wel nine: «Eke ow el eben a, em yeji mi k'ow mi dadm ɔny abusu yec'em eke mi bi kok ów amua fej a.»

Viny ɔgm e juma kok esel ejun ec'odad nyandre em
Matié 21.33-46; Mark 12.1-12

⁹Emeny Jesu am dad agn a nyandre odad na ese: «Legn nyam ɔgm es nyam ewl **viny** in ec'ɔgm a, l'oc l'abul ɔgm juma kok esel,[†] etj n'im usu legn kpekpe eci. ¹⁰Eke egb ub e legn ow a, l'erm in ec'abu elum es nyam im ejn juma esel a eke wel k'ɔnj'n egb a, in ec'eke k'ebm'n a. Eke abu elum es a im a, juma esel a ɔr'r, etj -l'ogni ow ow ewl abu ofr. ¹¹Emeny ɔgm es a erm abu elum es ejeci nyam. Kō in yeji juma esel a ɔr'r, wewr'r, etj -l'ogni ow; ow ewl eke -n'ɔɔm ow ob kaka. ¹²Emeny sakp nyahan em, l'erm abu elum es nyam im. Na ec'a gbe, -l'ɔr ow -li kok ow mob, etj -n'ɔny -l'ɔwl ow lakp jam a. ¹³Eke egb ɔgm es a b'ekn eben a, li dad nine: «Oho! Kō sica ayaf mi ki kokr ab ee? Mi b'ow m'erm em ec'iy eke m'erur tasi a; ow k'ɔdm ke -n'ɔny ow ec'elum.» Etj l'erm jim im. ¹⁴Gbeko eke -l'ekan ow a, -n'am dadarir el ofr -l'es: «Kin egn a eke godo godo b'ow el aja ij es a! S'ib'i'r ke ɔgm a él ey eci.» ¹⁵Etj -n'ɔny -l'ɔwl ow ɔgm a e lakp jam a, etj -l'ibi ow.»

Sica Jesu ibrm el nine: «Kō na, bla lowi ɔgm es a b'ow kok ɔgm juma kok esel ab ee? ¹⁶Li b'ow l'ow, l'ibi juma kok esel a, ke l'oc ɔgm a n'ɔnj agn ejeci.»

Eke agn a iri sodad amua a, -li dad nine: «Ow k'ow eym eben!» ¹⁷Kō Jesu ler el etj ibrm el nine: «Kō Nyam odad na e nyandre el ayaf ee?

Lebn a eke êl us esel a oc ɔwl a,
ewl el êl lɔy em e lebn tasi.[†]

[†] 20.9 Èkn Mark 12.1 ec'akr otar a. [†] 20.17 Selu 118.22.

18 Egŋ̊ feŋ̊ eke b'ow ey lebn na af a, b'ow kikn es, etŋ̊ egŋ̊ feŋ̊ eke lebn a b'ow ey af a, b'ow piplm em el siflefl.»

Kɔ wel sɔg wus labm ee?
Matie 22.15-22; Mark 12.13-17

19 Eke ol e **low** yegm esel lele **egb** waw esel egbel ab ab uw any eke el sosiem anake Jesu ub nyandre na a, -n'am ol eke li k'ony ow ke -l'edjn ow e juma a, gbekɔ -n'am uru agŋ̊ a. 20 Ow sosiem -n'am ɔsu Jesu kprakpr em. -Li b'erm agŋ̊ ow ese nenyembri nyam esel af, eke k'ony Jesu in ec'odad ebl em, yec'etŋ̊ ke -l'oc -l'elu ow Jude ec'es ew es a abu em. 21 -N'am ibrm Jesu low ikŋ̊ na -l'ese: «Low yegm agŋ̊ es, s'uw any eke ŋ̊ e Nyam e low eke bi dad ke bi yegm agŋ̊ a el nawre etŋ̊ úrum egŋ̊ any éś; Nyam ec'elel eke am ibrm eke si k'iir eb a, bi yegm ow ec'ejagb a kpeŋ̊. 22 Kɔ dàd ey o! Ey ec'ol ɔŋ̊ abusu eke si ki sɔg wus labm s'ɔŋ̊ **Sesar ee?**»[†] 23 Eke -li dadr ebɛn a, Jesu uw el e kprakpr ab any, etŋ̊ dad el nine: 24 «Yègmn'm os nyam.» Etŋ̊ -l'oc el ec'os a e nyam -n'am yegm ow. Etŋ̊ Jesu ibrm el nine: «Meny ewr na lele nin na eke wel nɔn os na af a, bwo ec'egŋ̊ ec'ow el ee?» Etŋ̊ -li dad nine: «Sesare eci.» 25 Etŋ̊ Jesu dad el nine: «Eke ow el ebɛn a, ke ɔŋ̊ Sesar yec'ek'el in ec'a, ke ɔŋ̊ Nyam yeji yec'ek'el in ec'a.» 26 Na em yeji -l'ɔtum -n'ɔnym ow odad ebl em agŋ̊ a ec'any af. Kɔ odad eke li dad wel a iti el any, etŋ̊ -li bubur enyembri.

Luw em anŋ̊ igb
Matie 22.23-33; Mark 12.18-27

27 Ow e jam a, **Sadusiel** ec'agŋ̊ bɛb ow εŋ̊ Jesu. (Ke Sadusiel anake bi dad ese luw em anŋ̊ igb in annm a.) -N'am ibrm Jesu low na l'ese: 28 «Low yegm agŋ̊ es, Mois nɔn ol na ɔŋ̊ ey dad nine: Eke igŋ̊ nyam εbi yɔw etŋ̊ l'ewm iy kaka toŋ̊ l'uw, ow akpl ke lisijim éb iŋnyɔw a εbi, ke éw ey in ab ew lisijim nin es.[†] 29 Kin agŋ̊ lisijimel lɔbŋ̊ e low ek'εŋ̊: likpekp a εbi yɔw, l'ewm iy kaka ow ab etŋ̊ l'uw. 30 Li b'uw a, yony em ec'a eb iŋnyɔw a εbi. In yeji l'ewm iy toŋ̊ batŋ̊ l'uw. 31 Eke in yeji li b'uw a, nyahan em ec'a yeji eb iŋnyɔw a εbi. Ebɛn ebɛn toŋ̊ el lɔbŋ̊ mum -l'ebi iŋnyɔw a etŋ̊ -l'uw eke -l'ewm ey kaka. 32 Etŋ̊ ow ec'uwr em a, yɔw a yeji uw. 33 Kɔ sica legŋ̊ eke agŋ̊ ek'uw a b'ow igb luw em a, bwo ec'egŋ̊ e yɔw tasi li b'ow l'el ab ee? Aŋke el a feŋ̊ egŋ̊ εbi'r ow el in e yɔw.»

34 Jesu dad el nine: «Wus na ec'egŋ̊ lele ɔyɔw ab b'εbirir; 35 kɔ egŋ̊ a lele ɔyɔw ab ab ek'it eke k'anŋ̊ luw em igb, ke ir eb afr a k'ow εbirm ij. 36 -Li k'ow -l'ɔtum -l'uwmn ij aŋke -n'anŋ̊ ese **afr** erm esel af. Sica -l'el Nyam ec'ey, aŋke -n'anŋ̊ luw em -l'igb. 37 Mois dad ayal eke agŋ̊ ek'uw a b'ow anŋ̊ owr, aŋke kati a ek'am iri al ab em a, l'εsŋ̊ Es Kɔtɔkɔ **Abraham** e

† 20.22 Èkn Matie 22.17 ec'akr otar a. † 20.28 Ol Òkn 25.5-6.

Nyam, Isak e Nyam, Jakob e Nyam. † 38 Kɔ agn̊ eke uw a e Nyam li k'el ee? Njan̊, l'el agn̊ ek'uw ke ann̊ owr a e Nyam, aŋke in ec'a agn̊ amua fεŋ ann̊ owr.» 39 Etj̊ ol e low yεgm esel beb eb odad etj̊ dad nine: «Low yεgm agn̊ es, uw dad.»† 40 Low na eke li dad wel εben a, εgn̊ kaka úsm af ibram'n low ij.

Mesi a lele David ab
Matie 22.41-46; Mark 12.35-37

41 Sica Jesu ibrm ol e **low** any uw esel a nine: «Ayaf wel ɔtu eke ki dad eke **Mesi** el David eci lilaw ee? 42 Aŋke Selu e lel ab em a, David in obi am dad ese:

Es Kɔtɔkɔ Nyam dad em e Kɔtɔkɔ nine:

“Òw sig es em e lidr abu af

43 ton bake m'ót ŋ̊ ec'efnu a m'ok'ŋ̊ akr ew.”†

44 Ekan̊, eke sica David b'εsŋ̊'n “Es Kɔtɔkɔ”, ke ayaf Mesi a ɔtu eke k'el David e lilaw ab ee?»†

Ki kokr ese ol e low yεgm esel ec'ab af
Matie 23.1-36; Mark 12.38-40

45 Eke agn̊ dedeku a am iri in ec'odad a, Jesu dad in e **jam** esel a nine:
46 «Òsur sos ol e **low** yεgm esel e lís, el eke -li b'erur eke -li ki sus mob akpakp -n'am ecm ab, ke -li b'erur eke dedeku em wel k'εsŋ̊n el elum em, etj̊ **Nyam** nuŋ̊ ign̊ susu a -li bi dogŋ̊n mεkpni anym es. Es gbegbl ec'ob ij owi em yeji -li b'erur susu amamn. 47-Li b'uŋ̊ eŋnyɔw eb es, etj̊ -li bi kok nyandre -l'ɔfur Nyam nɔŋ̊n yec'etj̊ ke wel ót el agn̊ amamn. Na sosiem anake el e jej ok a b'ow ew tuɔtua a.»

Iŋnyɔw gbɔr yɔw a ec'ob ap a
Mark 12.41-44

21 1 Ow e jam a, **Nyamel** gbɛl ab em yogn cε, eke Jesu b'is any a, l'ekn egbreŋgbí ek'am elu Nyam bia ok el ec'ob ap a kɔprɔ ebr mob ab em. 2 Emeny l'ekn iŋnyɔw gbɔr yɔw nyam yeji ek'am elu os ekekey yony kɔprɔ ebr ob ab em; 3 etj̊ li dad nine: «Low nawre m'am dad ɔny: iŋnyɔw gbɔr yɔw na ap ob akm agn̊ a feŋ̊ ec'a, 4 aŋke el ec'a -n'ɔŋ̊ el ec'ob eke -n'ɔnyñ a ec'ow ek'igñ af a, kɔ iŋnyɔw a ec'a, n'ɔŋ̊ in e gbɔr em ec'a eke n'ɔny a, ow kpra kpra a eke li k'iir εb af a.»†

† 20.37 Okm Ok 3.6. Èkn Matie 22.32 ec'akr otar a. † 20.39 Sadusiel lele Farisiel ab ec'odad nyam eke b'an̊ el arajn̊ a e liy a el luw em ann̊ igb owi. Ol e low yεgm esel nɔnɔ el Farisiel. -Li b'ub luw em ann̊ igb e low a nawre. El anake -n'am ɔŋ̊ Jesu low ij a, aŋke -n'am èkn eke Jesu ann̊ el ec'ogog. † 20.43 Selu 110.1. † 20.44 Èkn Matie 22.45 ec'akr otar a.
† 21.4 Èkn 2 Korent 8.1-6.

Nyamel gbel a e ɲuŋn
Matie 24.1-2; Mark 13.1-2

5 Sica agj̄ beb am dad **Nyamel** gbel a e sakpl owi, mebn amamn lele mob amamn ab eke wel ap Nyam a e low. Eke Jesu b'iri a, li dad nine: 6 «Legj̄ am ow eke mebn amua ek'am ɛkan a, kaka k'ow usrm lawl lebn af anm, aŋke feŋ̄ b'ow er ok wus.»

Legj̄ es abal el e gbre owi
Matie 24.3-14; Mark 13.3-13

7 Odad na eke Jesu dad ab em -librm ow nine: «Low yegm agj̄ es, kɔ bogj̄ legj̄ iy low na b'ow ey ee? Etj̄ bogj̄ e meny ewr em, wel b'ow uw wanci a eke ów amua b'ow ey ab any ee?» 8 Etj̄ Jesu dad nine: «Èwr erm! Kì yebr egn̄ k'irmn ɔny! Tasi em a, agj̄ nɔnɔ b'ow ow em e nin em dad eke el el **Mesi** a, etj̄ -li b'ow -li dad eke legj̄ es abal el a in ow ñ! Kɔ k'usr el jam. 9 Eke batj̄ am irir wel am dad ɔny ar owi lele eb e bɔbɔr owi ab a, ke erjn k'ɔny ɔny. Ow it eke ów amua k'ey, kɔ ow elm wus na e nuj̄ ejn̄. 10 Tasi em a, ebr nyam ec'agj̄ b'ow im ejn̄ ebr ejeci nyam ogj̄ ar; es ew nyam b'ow im ejn̄ es ew ejeci nyam ar ogj̄ eci; 11 wus b'ow umu tuɔtɔ, etj̄ susu nɔnɔ gbel af lek b'ow ey, ol ejn̄ b'ow ɔny agj̄ nɔnɔ; ów erjn̄ erjn̄ b'ow ey etj̄ meny ewr egbel egbel b'ow anj̄ afr ok ɔkm.

12 Gbekɔ gbuij̄ ke ów amua éy a, wel b'ow ɔny ɔny ke wel ijr ɔny gbre, wel b'ow ot im ɔny jej̄ ok em **Nyam** nuj̄ ign̄ susu etj̄ wel b'ow ok ɔny sobel em, etj̄ wel b'ow ot ok ɔny éb ebu lele es ew esel ab abu em, ek'eel em e **jam** esel a sosiem. 13 Na anake b'ow ɔnj̄ ijr em e danjku. 14 Ow sosiem a èbr ewr es nuj̄ em ke ermij̄ k'iknj̄ anym okm ɔny low eke b'ow dadr dogijn̄in ɔny sosi a eci. 15 Em obi m'ow m'ɔnj̄ ɔny sodad ebl lele sewr ab eke b'ow ɔnj̄ ɔny ec'efnu a ec'egg kaka k'ow ɔtum dadm odad akam ɔny es. 16 ɔny esel bɔbɔ yeji, ɔny lisel, ɔny lisijimel, ɔny ec'agj̄ lele ɔny lawlēl ab b'ow ɔny ɔny ot im ɔny abusu esel ec'any af; wel b'ow ɔb ɔny low, ibi ɔny em ec'agj̄ nɔnɔ. 17 Em sosiem agj̄ a feŋ̄ b'ow ifn ɔny, 18 kɔ ɔny e sin nuj̄ bɔbɔ yeji, kaka k'ow iram. 19 Inymn̄ es kikri eben ce; na em anake b'ow ejan sel a.»

Jesu am dad Jerusalém e ɲuŋn owi
Matie 24.15-21; Mark 13.14-19

20 Emeny Jesu dad nine: «Eke b'ekan áru ek'iwr did elul Jerusalém em a, ke legj̄ ab anake b'ow uwr any eke wel b'ow ɲuŋn'n a. 21 Kpekn̄ agj̄ a eke b'ow anj̄ Jude a, ow akpl ke -luru es -n'im mafeny em; agj̄ eke b'ow anj̄ Jerusalém baŋn a -n'im akpoj, ke agj̄ eke b'ow anj̄ sikpukpu em a k'eym baŋn a ij, 22 aŋke ow b'ow el jej̄ ok e seŋj̄. Yogn̄ anake ów a feŋ̄ eke Nyam Lel dad a b'ow iy neny a.† 23 Seŋj̄ amua b'ow ew tuɔtɔ molok ab lisel lele el ek'am ɔnj̄ ey

† 21.22 Èkn̄ Ose 9.7.

məny ab ab eci, aŋke səgj a ow b'ow el sərj ligbel eke b'ow ey eb ab em. Eε, Nyam b'ow elu in ec'erm bebl ɔkm agj a e lís! ²⁴Wel b'ow ibi el ar em, etj wel b'ow ot im el madu ɔkr em ebr ebr fej em; etj Nyam e low any uwm esel b'ow eb Jerusalem ɔnym ab toŋ bake el e legj yeji úwr.»

Egj ec'Iy e mowrer
Matie 24.29-31; Mark 13.24-27

²⁵Eke li dad na a, emeny Jesu nine: «Səgj am ow eke məny ewr b'ow anj ligbn em, awl em lele mīlēl em ab ok ɔkm.[†] Eke wus na af ec'ebr ebr a fej b'ow iri okij lele mra ab e likekr a, -li b'ow -n'ony ermij. ²⁶Agj erjn b'ow ɔny toŋ úw, eke -li b'ow -li tutr ów a eke b'ow ey wus na af e low, aŋke nyam afr ec'abusu a b'ow ufj. ²⁷Yogj anake wel b'ow ekn egj ec'Iy eke b'ow anj jru em ow, abusu ligbel lele anygbel em ab a.[†] ²⁸Eke ów amua b'ow ɔb nuŋ am ow a, ke átar sos es inymn es leer afr, aŋke ɔny ec'es eb elu e legj a ow titm ï.»

Low yegm eke babm e likj a am elu ɔkm
Matie 24.32-35; Mark 13.28-31

²⁹Emeny Jesu oc nyandre em ec'odad na etj am dad ese: «Èkan babm e likj lele ekj ejec'ab ab; ³⁰eke -n'am gigj ɔpdɔ a, kpekj b'uwr any eke mewij ow titm. ³¹Èben nyam coco, eke b'ow èkan ów amua ow a, ke kpekj úwr any eke Nyam e **gbreŋgbì** usu a ow titm. ³²Low nawrè m'am dad ɔny: yefenyna ec'agj a fej k'ow uwm ow uwrm, etj ów amua b'ow ey. ³³Afr lele wus ab b'ow ec, kɔ em ec'odad ebl a k'ow ecm.»

Egj ec'Iy e mowrer ec'erm ew owi

³⁴«Ow sosiem, èwr erm! K'òcar ɔny sosi k'elulil es gbegbl owi, mar ɔny owi, lele owr anj ec'ermij ebr owi ab em, bake ijal sos es legj a ów okr ɔny es kpru, ³⁵ese asawa eke b'ok ob af ɔny af; tasi em a, ow b'ow okr wus na ec'agj a fej es. ³⁶K'èrur memn, kɔ səgj fej ɔŋjan Nyam yec'etj ke ɔnyn lec akmn ów amua eke b'ow ey ab es, ke ɔtur inymn es egj ec'Iy ec'any af.»

³⁷Səgj fej Jesu b'im yegm agj low **Nyamel** gbel a e gbugj a etj legj uk em, li b'im l'eu **Olivie** lafeny af. ³⁸Etj ibibr fafa agj a fej b'ow Nyamel gbel a e gbugj a eke k'iri in ec'odad.

Es ew esel am ut Jesu ec'ibi a ec'asre
Matie 26.1-5; Mark 14.1-2; Jan 11.45-53

22 ¹Sica **Futufutu** eke ejru ánm em ec'es gbegbl ek'el **Pak** a e legj a ow titm.[†] ²**Egb** waw esel egbel lele ol e **low yegm esel**

[†] 21.25 awl em, lele mīlēl em ab ok ɔkm: bëbm Esayi 13.10; Ezekiel 32.7; Joel 3.3-4.

[†] 21.27 Èkn Daniel 7.13. [†] 22.1 Èkn ɔkm Ok 12.1-27.

ab am ɔl ew ew em elel eke -li ki kokr bake -l'ibi Jesu, gbekɔ erin am ɔny el agy a sosiem.

Judas am bəbm eke b'ow ɔl Jesu ij
Matié 26.14-16; Mark 14.10-11

³Eben a, kpeki Satan ey Judas eke wel b'esi Iskariot, jam esel lew yony a ec'egy nyam em. ⁴Ow ɔŋ etj n'im n'εŋn Jwifel ec'egb waw esel egbel a lele Nyamel gbel a ec'ɔsu esel ekpekp ab ab, etj -l'iririr elel eke li k'oc Jesu l'elu wel abu em a. ⁵Low na eke Judas dad el a iŋn el sos em toŋ afŋn es, etj -l'ewar ow eke -li b'ow -li sɔg ow labm. ⁶Judas egŋ eb, etj sica n'am ɔl akunda sənyn yec'em eke li k'ɔny Jesu n'ɔŋ wel yec'etj ke dedeku a k'úwm any.

Pak ec'ob ij a eci sos bəbm
Matié 26.17-25; Mark 14.12-21; Jan 13.21-30

⁷Legŋ a ek'el **Futufutu** ek'ejru ánm em ec'es gbegbl e legŋ eke wel k'ibi meceb kok **Pak** ec'ob ij a ow. ⁸Etj Jesu erm Pier lele Jan ab dad el nine: «Imn bəbmn ey e Pak[†] ec'ob ij a ec'usu.» ⁹Odad na eke ow dad ab em, -l'ibrm ow nine: «Kɔ bogŋ erur eke si k'im si bəbm ow e sos ee?» ¹⁰Etj Jesu dad el nine: «Kin, eke b'imn ba b'eyr baŋn a, b'ow εŋjan igŋ nyam ek'uyu mijel. Ùsr ir jam toŋ ɔny yeji ókr gbugŋ a eke li b'ow l'ey a. ¹¹Eke b'okr gbugŋ a, dàdr gbugŋ es a esre: “Low yegm agy es am ibrm aky yec'eke in k'ij Pak ec'es gbegbl ec'ob in e **jam** esel ab ab.” ¹²Etj li b'ow li yegm ɔny êl afr a ec'aky gbel nyam ek'aky eci mob feŋ iy neny em. Yogŋ anake b'ow bəbmn ey ec'ob ij a e sos a.» ¹³Eke -n'imn a, -l'ekn low a feŋ eke Jesu dad el a, etj -li bəbm Pak ec'ob ij a e sos -l'ew es.

Ob ij lala
Matié 26.26-30; Mark 14.22-26

¹⁴Eke wanci ow bəbm ab a, Jesu lele in ec'erm esel ab ab ow ok es ob ij usu a. ¹⁵Eke -n'am ij ob a, Jesu dad el nine: «M'erur tasi eke mi k'ij **Pak** ec'ob na ɔny ab gbuŋ ke m'ij gbre. ¹⁶Kɔ m'am dad ɔny eke mi k'ow m'ijm ob na ij, toŋ bake es gbegbl ikŋ na e liy a éy ɔkm Nyam e **gbrengbi** usu a.» ¹⁷Eke li dad odad na a, kpeki l'oc mij kpɔk, l'elu Nyam bia etj li dad nine: «Èbr mij kpɔk na ke égŋn ɔny feŋ. ¹⁸Kɔ m'am dad ɔny eke emen y mi k'ow m'egŋm mar na ij toŋ bake Nyam ec'es ew a ów.» ¹⁹Emen y l'oc futufutu. L'elu Nyam bia etj n'ɔny l'ubr em, n'ɔŋ wel etj li dad nine: «Na el em e sos megl [eke m'am ɔŋ ɔny. Kòkr low na em ec'ɔkn eci.]» ²⁰Eke -l'ijr ob bake ow uwr a yeji, l'oc mij kpɔk eke mar anŋ em n'ɔŋ wel etj li dad nine: «Mij kpɔk na el **sinm** owr eke Nyam kok em e mebl eke ok es ɔny sosiem a

† 22.8 Èkn ɔkm Ok 12.3-9.

eci.][†] 21 Gbeko kin: ɔny em ec'egn nyam ek'am ol ij'm a anj ob ij usu na em ab![†] 22 Nawre em, egŋ ec'Iy b'ow uw ese elel eke Nyam bebm ew es ab af, kɔ gbre él egŋ a ek'ol ij'r a eci!» 23 Low na eke -l'irir a ɔŋ etŋ -n'am bibrmn el ɔfr -l'es: «Kɔ bwo ec'egn anake ki kok low na ey em ab ee?»

Jam esel a am atar anymu el e low es
Matie 18.1-4; Mark 10.35-45; Jan 13.2-17

24 Eke low na ec a, **jam esel a am atar ów es tuṭtu eke k'uw egŋ eke el em a k'el anymu ab any.** 25 Ow sosiem Jesu dad el nine: «Eb eb em eci éb ebu b'ew agŋ es, etŋ el ec'abusu ab em -li bi dad wel eke wé k'etŋ el ów amamn kok esel. 26 Kɔ ɔny ec'a, ow k'ow elm eben. Egŋ eke k'el ɔny ec'anymu a, n'ánnj ese iyli af; ke egŋ eke k'el es ew es a, ánnj ese ob oc ɔŋ es af. 27 Tasi em a, bwo ec'egŋ el anymu ee? Kɔ egŋ eke bi sig es am ij ob a, oglog egŋ eke b'oc ob ɔŋ agŋ ab ee? Nawre em, egŋ eke sig es am ij ob a el anymu, kɔ yadŋ ee? Etŋ kin, em m'anj ɔny ec'aranjn ese ob oc ɔŋ es af. 28 Etŋ ɔny yeji anjn em ab, em e gbre ijr fej em. 29 Esel elel eke em Es ɔŋ'm abusu eke mi k'ew agŋ es a, eben em yeji m'ow m'ɔŋ ɔny abusu nenyembri nyam a ce. 30 Em ec'es ew ab em a, b'ow ijr ob, egŋn, etŋ b'ow ecr okr es mekpn af éwr Israel ec'eb lew yony a es.»

Pier b'ow egbr Jesu
Matie 26.31-35; Mark 14.21-31; Jan 13.36-38

31 Eke li dad low na bake ow uw r a, Jesu am ler Pier etŋ dad nine: «Simɔ, igŋ lɔru es iri! **Satan** ibrm abusu eke b'ow ɔny uſŋ ɔny ese egbey eke wel bi cic suw es em af. 32 Kɔ mi ɔŋŋn Nyam m'ɔŋ'ŋ yec'etŋ ke ŋ ec'ɔmn a k'ɔbm mény. Kɔ ŋ yeji, legŋ eke b'ow ewl ow el em ec'a, àtr esŋ jimeł a sos es.» 33 Low na eke li dad a, Pier ɔdu odad eb etŋ dad'r nine: «Egŋ gbɛl, mi bebm sos eke mi k'ey sobel em ŋ ab, ke m'úw ŋ ab.» 34 Kɔ Jesu dad'r nine: «Pier m'am dad'ŋ, ncok a ce, ŋgɔs k'ow ikŋm etŋ b'ow egbr sakp nyahan dad eke uwm im any.»

Os, ekpr lele lab ab

35 Emeny Jesu dad el nine: «Legŋ a eke m'erm ɔny ke ocmn os, ekpr lele cɔkrupɔ ab ke imn a, kɔ ɔny low nyam ec'es abur ee?» -Li dad ow nine: «S'ɔnym low kaka ec'es abur!» 36 Etŋ nine: «Kɔ sica, ɔny ec'egŋ ek'ɔny os a, l'óc gɔŋ. Egŋ ek'ɔny ekpr a yeji l'óc; ke egŋ ek'ɔnym lab a, l'sl in e mob sus em a l'ij ke l'sl lab. 37 Kɔ m'am dad ɔny nawre em, ow akpl ke Nyam Lel em ec'odad na eke wel nɔn em e lís a íy neny: *Wel aw'l low ŋuŋ kok esel em a.*[†] Ee, em e lís e low a eke wel nɔn a b'ow iy neny!» 38 Etŋ **jam esel a dad'r nine:** «Egŋ gbɛl, kin s'ɔnym mab ler em yony ab!» Etŋ Jesu ubr odad a es nine: «Na ce ow eny ñ!»[†]

[†] 22.19b-20 Luk eci silə esig beb em a, wel éŋnm sodad ek'anŋ ob na [...] em a. Bèbmn Ok 24.8; Jeremi 31.31-34. [†] 22.21 Bèbmn Selu 41.10. [†] 22.37 Esayi 53.12.

[†] 22.38 Na ce ow eny ñ! Odad na Grek em, wel ɔtu ek'itŋ ejec'em dad ese *Ow úbr es gɔŋ!*

Jesu im Nyam ɻɔŋn em Olivie lafeny af
Matie 26.36-46; Mark 14.32-42

³⁹Sica Jesu ey ɔkm im **Olivie** lafeny af esε elel eke li bi kok god'etj ab af. In e **jam** esel a yeji us'r jam ab im. ⁴⁰Eke -n'imn ba -li b'ok yogŋ a, li dad wel nine: «Iɔŋjan Nyam, yec'etj ke k'éymn εbm ekn owi em.» ⁴¹L'elu wel es n'im anym kpekpe tel, etj yogŋ l'ok ɔwrɔkp wus n'am ɻɔŋn Nyam li dad l'ese: ⁴²«Es, eke erur, ke ɔny gbre ij e mij kpɔk na kpab'm es l'is. Ke feŋ em a, ow k'él yec'a eke m'am erur a, kɔ yec'a eke am erur a.» ⁴³[Kpekŋ **afr** erm es nyam ow εŋn'n etj am atr'r sos es. ⁴⁴Kɔ εben yeji, Jesu am ij erm em e gbre etj am ɻɔŋn Nyam lec em toŋ law am ok'r. Etj in e law a am sus ok wus esε mebl ekuey af.][†]

⁴⁵Eke ni ɻɔŋn Nyam bake ow uwr a, l'igb wus etj l'ewl meny l'ow n'εŋj jam esel a, kɔ sos ɔw el es toŋ ow el el memn. ⁴⁶Eke n'εŋjan wel memn eru em a, l'uwr wel etj li dad nine: «Kɔ bla etj am erur memn ee? Igbr wus ke ɻɔŋjan yec'etj ke k'éymn εbm ekn owi em.»

Jesu ec'ony
Matie 26.47-56; Mark 14.43-50; Jan 18.3-11

⁴⁷Jesu odad anŋ nenym am dad, etj kpekŋ agŋ nɔno gbɛl ilm any. Etj Judas ek'el **jam** esel lew yony ab em e nyam a anake am nyimn el a. Eke -l'owr -l'okr yogŋ a, Judas im titm Jesu eke k'ey'r. ⁴⁸Kɔ Jesu ibrm'n nine: «Judas, kɔ af ey em am ol egŋ ec'Iy ij ee?» ⁴⁹Eke jam esel a am ekn low a eke am ow ey a, -l'ibrm Jesu nine: «Egŋ gbɛl, kɔ s'ögŋ el mum ey e mab ler em ab ab ee?» ⁵⁰Etj kpekŋ el em ec'egŋ nyam iyr **egb** waw es ligbel ec'abu εlum es a lab, etj l'ubr ow lidr e lɔru ab es.[†] ⁵¹Kɔ Jesu dad nine: «Ow ínym es gɔŋ!» Etj l'itŋn igŋ a e lɔru a abu, etj l'ewlm ow. ⁵²Sica li dad egb waw esel a, **Nyamel** gbɛl a ec'ɔsu esel ec'agŋ egbel a lele Jwifel ec'agŋ ekpekp a eke ow el ab in ec'ony ec'a nine: «Kɔ em ec'ony a ibrm eke k'otr ekŋ ekpr lele mab ler em ab owr esε low ɻuŋ kok es em el af ee? ⁵³Segŋ eke m'anŋ ɔny ab Nyamel gbɛl ab em a ɔnymn'm. Kɔ sica ɔny e wanci eke k'ɔny'n'm a ow ñ; catŋ ncebn ec'abusu a ow a.»

Pier egbr Jesu
Matie 26.57-58, 69-75; Mark 14.53-54, 66-72; Jan 18.12-18, 25-27

⁵⁴Sica -n'ɔny Jesu etj -l'oc ow ab -n'im **egb** waw es ligbel a e gbugŋ a. Pier anŋ akpoj em am us el jam. ⁵⁵Wel fuf al lakp a ec'araŋn, agŋ ok es did al εlul em a, etj Pier yeji im sig es el ab. ⁵⁶Ob oc ɔŋ lis nyam ekn'n eke li sig es al saw a, l'ok ow anyamn af n'am ler ow gbiy, etj nine: «Igŋ

[†] 22.43-44 Luk eci siləl oglog em a, akr 43-44 ab a anm em. [†] 22.50 Bɛbm Jan 18.10,26.

na yeji, n'anj Jesu ab!» ⁵⁷Kɔ Pier egbr Jesu etj dad ob oc ɔŋ lis a nine: «Yɔw, m'uwm'n any.» ⁵⁸Eke ow ibn tel a, egŋ ejeci nyam yeji ekn'n etj dad'r nine: «Iŋ yeji, el el em ec'egŋ nyam.» Kɔ li dad igŋ a nine: «Njaŋ, m'anm el em!» ⁵⁹Ow ibn toŋ k'iŋ wanci nyam ka, etj emenŋ egŋ ejeci nyam at dad nine: «Nawre tasi egŋ na yeji el in ec'agŋ ab em e nyam, aŋke l'el Galile iy.» ⁶⁰Kɔ Pier dad'r nine: «M'uwm ŋ e low yeci eke am erur eke ki dad ab any!»

Odad na anj'n nenym n'am dad etj krepkŋ ŋgɔs ikŋ. ⁶¹Etj Es Kɔtɔkɔ ewl meny ɔkŋ'n any am ler'r gbiy. Ow ɔŋ Pier ɔkn odad a eke Es Kɔtɔkɔ dad'r a: «Gbuŋ ke yefenyna ŋgɔs ikŋ a, b'ow dad sakp nyahan eke uwm im any.» ⁶²Etj Pier ey ɔkm im gbeŋ am ikŋ low dudu ec'ɔŋ.

Jesu e miyer kokr lele ɔr ab
Matie 26.67-68; Mark 14.65

⁶³Agŋ ek'am ɔsu Jesu a am kokr'r miyer etj am ɔr'r. ⁶⁴-N'awŋ ow any es, -n'am ɔr ow kukuta em, -n'am ibrm ow -l'ese: «Ek'el Nyam e kokoba ɔb es, ke dād ey egŋ ek'iyŋ ob a!» ⁶⁵Etj -n'am dad ów enjuŋ nɔcɔ gbel -l'ok ow af miyer kokr em.

Jesu ow Sanedren ec'agŋ a ec'any af
Matie 26.59-66; Mark 14.55-64; Jan 18.19-24

⁶⁶Eke legŋ eny a, Jwifel em ec'agŋ ekpekp a ek'el **egb** waw esel egbel a lele ol e **low** yegm esel ab ab as luku. -N'ɔŋ wel oc Jesu ow **Sanedren** ec'agŋ a ec'any af, ⁶⁷etj -l'ibrm ow nine: «Dād ey s'iri goŋ! Kɔ ŋ el **Mesi** ee?» Etj li dad wel nine: «Eke mi dad ɔny yeji, k'ow ubmn nawre; ⁶⁸etj eke m'ibrm ɔny low yeji, k'ow egŋy mn dadmn'm. ⁶⁹Kɔ jam aŋa egŋ ec'Iy b'ow sig es Nyam Abusu Es e lidr abu af.»^{† 70}El feŋ -li dad nine: «Ke Nyam ec'Iy el a!» Etj li dad wel nine: «Ow krepŋ anake ɔny obi dadr a.» ⁷¹Etj -li dad nine: «Ow akplm eke si k'ibrm adaŋku ij! Sica ey obi yeji s'iri'r nenym fj!»

Wel oc Jesu im Pilat ec'any af
Matie 27.1-2, 11-14; Mark 15.1-5; Jan 18.28-38; Ob Kok 4.25-28

23 ¹Eke -li jejr Jesu ec'ów -l'okr bake ow uwru a, dedeku a nimum igb wus etj oc Jesu ab im **Pilat** ec'any af.^{† 2}Yogŋ, krepkŋ -n'am cicr ow -li dad -l'ese: «S'ebmn nyamn s'ekn eke egŋ na am irmn ey ec'agŋ a; li bi dad wel eke wel kí sɔgm wus labm[†] etj li b'ocr in sosi **Mesi**, eb ebu nyam.» ³Etj Pilat ibrm'n nine: «Kɔ nawre, ŋ Jwifel ec'eb ebu ee?» Etj Jesu dad'r nine: «Iŋ obi dad.» ⁴Ebén a, Pilat dad egb waw esel egbel a lele bieku

^{† 22.69} Èkn Selu 110.1; Daniel 7.13-14. ^{† 23.1} Èkn Matie 27.2 ec'akr otar a. ^{† 23.2} Èkn Luk 20.20-25.

ab ab nine: «M'εηνμ low ɔbr kaka igŋ na εm.» ⁵Gbeko -n'am at lebl es -li dad lec εm -l'εse: «Egŋ na bi dad agŋ eke k'ɔbr εb any. L'ɔb ow e low yεgm nuŋ Galile etŋ, toŋ l'ow l'ok Jude wus af, etŋ sica l'ow aŋja yeji.»

Wel oc Jesu im Erōd ec'any af

⁶Eke Pilat iri odad na a, l'ibrm nine: «Kɔ egŋ na Galile ec'egŋ ee?» ⁷Eke wel dad'r eke Jesu el Galile ec'egŋ, ke l'uw any eke yogŋ anŋ Erōd ec'es εw εm a, n'ɔŋ wel oc Jesu im ow ec'any af, aŋke Erōd in obi yeji legŋ ab εm a, n'ann Jerusalem. ⁸Eke l'ekn ow a, sos εm am iŋn'n aŋke l'iri wel dad'r ow e lís e low, etŋ legŋ kpekpe etŋ n'am erur eke li k'εŋn ow[†] bake εw kok meny εwr nyam l'εkn. ⁹Li bibrm ow ów nɔŋ, kɔ Jesu ɔbm kpu kaka ɔɔm'n.[†] ¹⁰**Egb** waw εsel egbel a lele ol e **low** yεgm εsel ab ab yeji ek'anŋ yogŋ a am cicr Jesu lec εm. ¹¹Etŋ Erōd lele in eci srɔda eyŋ ab ab am kokr Jesu miyer, etŋ am oc'r εse egŋ keskes af. -L'ew εw mob sus εm mamn sos, etŋ l'ewlm εw meny εw im Pilat ogn a. ¹²Legŋ a ce, Erōd lele Pilat ab eke legŋ ek'ec ab εm ijarm a, εwl el agŋ lawlel.

Wel ɔb Jesu low luw eci

Matie 27.15-26; Mark 15.6-15; Jan 18.39–19.16

¹³Eke Pilat am εkn eke low ɔbr kaka anm Jesu εm a, l'as **egb** waw εsel egbel a, εs εw εsel a lele dedeku a feŋ ab luku, ¹⁴etŋ li dad wel nine: «Ocr egŋ na isr'm etŋ am dadr eke εw'n am irmn agŋ. Na sosiem m'ibrm'n low ɔny ec'any af. Kɔ kin, m'εηnm low ɔŋŋ kaka eke li kok ke εw sosiem am ɔŋŋ in dedeku a. ¹⁵Εben nyam coco, Erōd yeji εŋnm low ɔbr kaka in εm, etŋ εw sosiem l'ewlm εw meny. M'am εkn ke egŋ na kokm low ɔbr kaka ek'it eke wel k'ibi'r. ¹⁶Gbeko m'ow m'ɔŋ wel ɔr'r ɔgbre εm, ke m'elu'l εs.» ¹⁷[Pak ec'es gbeεgl feŋ e legŋ a, εw akpl ke Pilat élū sobel εm εs nyam eke dedeku a b'erur a εs.][†]

¹⁸Eke Pilat dad el εben a, kpekŋ -n'am og el feŋ -li dad -l'εse: «Ibi egŋ na, ke élū Barabas εs ɔŋ εy!» ¹⁹(Ke Barabas na, legŋ ab εm eke bɔbar εy Jerusalem baŋŋ a, in anake wel élū sobel εm a, aŋke l'ɔbr εb any, etŋ l'ibí εgŋ yeji.) ²⁰Gbeko eke Pilat am erur eke k'élū Jesu εs a, εmeny l'ibrm eke li k'iri dedeku a neny. ²¹Kɔ -n'am élū Pilat lebl -li dad -l'εse: «Èw'r olikŋ af! Èw'r olikŋ af!» ²²Εmeny Pilat εb odad sakp nyahan εm etŋ ibrm el nine: «Bla low ɔbr iy li kok ee? εm gbe m'εknm low ɔbr kaka in εm ek'it eke wel k'ibi'r; gbeεkɔ m'ow m'ɔŋ wel ɔr'r ɔgbre εm, ke m'elu'l εs.» ²³Kɔ dedeku a neny anŋ εm ce am ibrm sɔg εm eke wel k'ew Jesu olikŋ af. Etŋ el e sɔg e lebl a akm Pilat εs.

²⁴Etŋ Pilat egŋ dedeku a ec'a ek'am ibrm a εb. ²⁵L'élū Barabas ek'ɔbr εb any, ibi egŋ ke εw sosiem wel élū sobel εm a εs. Etŋ l'oc Jesu n'ɔŋ dedeku a yec'etŋ -li kok εw εl e low eke -n'am erur a.

[†] 23.8 Èkn Luk 9.7-9. [†] 23.9 Èkn Esayi 53.7. [†] 23.17 Luk eci silεl esig oglog εm a, wel εŋnm sodad ek'anŋ ob na [...] ec'arayn εm a. Èkn Matie 27.15; Mark 15.6.

Wəl ew Jesu olikŋ af
Matié 27.32-44; Mark 15.21-32; Jan 19.17-27

²⁶Eke -l'ocr ow ab -n'aam a, -l'əbr Siren baŋŋ iy nyam eke wel b'esŋ Simɔ ek'anŋ apk em am ow. Eke srɔda eyŋ a b'ekn'n a, -n'ɔny ow lec em etŋ -l'oc Jesu ec'olikŋ a -n'ɔŋŋ ow eke ow k'abu us ow jam.[†] ²⁷Agn nɔnɔ gbel am us'r jam, etŋ ɔyɔw nɔnɔ ek'anŋ el em a am ikŋ ɔŋŋ ok sabu ermni in sosiem. ²⁸Eke Jesu b'ewl meny a, n'am ler wel etŋ li dad nine: «Jerusalem ec'ɔyɔw, k'ikŋ ɔŋŋ em sosiem; kɔ ikŋ ɔny lele ɔny ec'ey ab eci! ²⁹Kɔ legŋ am ow eke agŋ b'ow dad ese: «Ehe él etr yɔw eke ewm ey, ke ɔɔm ey meny legŋ kaka a eci!» ³⁰Legŋ ab anake agŋ b'ow dad ese: «*Mafeny, bùbm̩n okr ey af! Egigl, bùburir ey es a!*»[†] ³¹Tasi em a, eke wel am kok likŋ ek'anŋ owr a nene, ke likŋ wewɛ ec'a ayaf wel b'ow kokr'r ab ee?»

³²Srɔda eyŋ a oc agŋ ejeci yony ek'el ów ejŋŋ kok esel yeji ow eke wel k'ibi el Jesu ab. ³³Eke -n'imn usu a eke wel b'esŋ “Nuŋ kpɔk ec'usu a”, -l'ew Jesu lele ów ejŋŋ kok esel yony ab ab olikŋ af; Jesu anŋ arajŋ, nyam anŋ'n lidr abu af, etŋ nyam anŋ'n nemn abu af.[†] ³⁴Etŋ Jesu dad nine: «Em Es, ðc ap el aŋke -l'uwm yec'eke -n'am kok ab any.»[†] Srɔda eyŋ a cec in e mob sus em sɔsum oc kok em.

³⁵Agŋ a ek'anŋ yogŋ a am ler'r. Etŋ Jwifel ec'es ew esel a am kokr'r miyer[†] dad ese: «L'eb agŋ ejeci l'elu es; eke l'el **Mesi** eke Nyam sɔsum oc a, ke l'ér in sosi s'ekn!» ³⁶Srɔda eyŋ a yeji am kokr'r miyer. -Li b'im -li titm ow, -l'oc el e mar a[†] -n'am ɔkŋ ow ke -n'am dad -l'ese: ³⁷«Ek'el Jwifel ec'eb ebu, ke ébr ŋ sosi elu es gɔŋŋ!» ³⁸In ec'olikŋ a e nuŋ af a, -ni nɔn odad na -l'aru: «Egŋ na el Jwifel ec'eb ebu.»

³⁹Ów ejŋŋ esel a eke wel ok olikŋ af ab em a yeji, nyam am wewr Jesu dad ese: «Kɔ ow elm ŋ elm **Mesi** ee? Ek'el Mesi, ke ébr ŋ sosi elu es, bake ey yeji éb elu ey es ɔ!» ⁴⁰Odad na eke li dad a, lawl a am eym'n abr dad ese: «Kɔ éluam Nyam ee? Iŋ yeji am ij gbre ese in af. ⁴¹Ey ec'a, ow it eke si k'ij gbre, aŋke ey ec'ow ejŋŋ e si kok a e labm sɔg anake s'ejŋ a. Kɔ in, li kokm low ŋuŋ kaka!» ⁴²Eke li dad odad na a, emeny li dad nine: «Jesu, k'ijl'm es legŋ eke b'ow ow ŋ ec'es ew ab em a.» ⁴³Etŋ Jesu dad'r nine: «M'am dad'ŋ nawre em, yefenyna ce b'ow anŋ em ab Nyam ec'usu mamn a.»

Jesu e luw a
Matié 27.45-56; Mark 15.33-41; Jan 19.28-30

⁴⁴Sica ow anŋ tel ke legŋ úyu nuŋ, etŋ ligbn a ek'am afŋ a irm es; ncebn ey wus na nimur af toŋ ncebles eci wanci nyahan em. ⁴⁵Etŋ **Nyamel** ab em eci gbad

[†] 23.26 Èkn Matie 5.41 ec'akr otar a. [†] 23.30 Ose 10.8. [†] 23.33 Èkn Esayi 53.12.

[†] 23.34 Em Es, ðc ap el aŋke -l'uwm yec'eke -n'am kok ab any: Luk eci silel esig oglog em a, wel éŋnm odad na. Èkn Selu 22.19. [†] 23.35 Èkn Selu 22.8-9. [†] 23.36 Èkn Selu 69.22.

gbel gbada a eke wel ew edjn usu lala ab any a,[†] igñ afr em a etj agbr em arajñ didi torj ok esr em a.⁴⁶ Etj Jesu barm lebl tuñtuñ dad nine: «Em Es, m'oc em ec'abñ a m'eluñ abu em.»[†] Li dad odad na ba li b'ok es, etj l'uw. ⁴⁷Eke Rom eci srđa eyj a ec'anyem es a ekn low a ek'ey a, n'am kôklm Nyam li dad l'ese: «Nawre tasi, egñ na el neny nyam es!»⁴⁸ Agñ a ek'ow yogñ a yeji ekn low a ek'ey a. El e meny ewl em a, -n'am ok sabu ermni low dudu em -n'im. ⁴⁹Etj Jesu lawlel lele ɔyɔw a ek'us' jam Galile etj a, inym es akpoj,[†] etj am ekn low na ek'am ey a.

Jesu ec'es oc owi

Matie 27.57-61; Mark 15.42-47; Jan 19.38-42

⁵⁰⁻⁵¹ Egñ nyam eke wel b'esi Josef, Jwifel eci baññ eke wel b'esi Arimate ec'egñ, erur eke k'oc Jesu im oc es. L'el egñ mamn, neny nyam es, ek'omn em am eku Nyam e **gbrengbi** usu a e mowerer. Etj emeny l'el Jwifel e **Sanedren** ab em ec'egñ nyam, kô l'erurm low a eke lawlel a bebm Jesu ec'ibi ec'a.⁵² Na sosiem, n'im n'ejn Pilat etj l'ibrm eke ow k'oc Jesu eci sos megl a ɔj'n.[†]⁵³ Eke Pilat elu abusu es a, Josef ɔny sos megl a usm es olíkj ab af, l'oc gbad ufu nyam li wiwrm ow ab, etj l'oc n'im l'oc ow es **uwɔ̄mu** lob eke n'ɔj wel ur ab em, ke legñ kaka wel ocm egñ es em.⁵⁴ Legñ a el **nenegej** e sos bebm e legñ,[†] etj nenegej a yeji ow titm.

⁵⁵ Eke Josef aam oc Jesu es a, ɔyɔw a eke am us Jesu jam Galile etj a, ow yogñ etj ekn uwɔ̄mu a lele elel eke wel erum'n es ab ab.⁵⁶ -L'ewl meny -n'im el ogn a, etj -li kok mun sjɔ̄sɔ̄j lele simijey ab eke -li ki kpakp Jesu e sos megl a. Gbeko eke legñ a el nenegej e legñ a, ow sosiem -n'am eb sel ese elel eke Jwifel ec'ol a dad ab af.

Jesu e luw em anj igb a

Matie 28.1-10; Mark 16.1-8; Jan 20.1-10

24 ¹Sica legñ krékre a ec'ibibr fafa a, ɔyɔw a ot mun sjɔ̄sɔ̄j eke -li kokr ab ab aam Jesu ec'**uwɔ̄mu** ab af. ²Eke -li b'ok yogñ a, -l'ekn eke lob a eke abl uwɔ̄mu a ec'em ey usu ab es a wuwl oc es, ³etj -l'ok uwɔ̄mu ab em. Gbeko -l'eknm Es Kôtôko Jesu e sos megl a, ⁴etj ca -l'uwmn elel eke -li ki dadr any. Krékj Nyam ec'afr erm esel yony eke sus mob ek'am jejn a ok ɔkm el ec'any af. ⁵Eke ɔyɔw a b'ekn el a, erjñ am ɔny el -li sis any es, etj ow ɔdm eke -li ki ler wel. Etj erm esel a dad el nine: «Kô bla etj am ɔol agñ ek'uw ab em, egñ ek'ann owr ab ee? ⁶N'anm aja; l'igb luw em. Ðkan ow a eke li dad ɔny legñ a eke n'anj Galile a: ⁷“Ow akpl ke wel óc egñ ec'Iy elu sikpl esel ec'abu em, ke wel bábl'l ecigbrɔ olikj af, ke segñ nyahan n'ánj luw em l'igb.” »[†] ⁸Etj ɔyɔw a ɔkn odad a eke Jesu dad el a. ⁹-N'ŋgboj uwɔ̄mu ab af, etj -n'im -n'am dad ów a feñ ek'ey a -l'ok **jam** esel lew nyam a lele agñ ejec'a feñ ab. ¹⁰ɔyɔw a el: Mari, Magdala yɔ̄wi a, Jana, lele Mari, Jak lis

[†] 23.45 Èkn Ok 26.31-33. [†] 23.46 Èkn Selu 31.6. [†] 23.49 ɔyɔw a: èkn Luk 8.2-3. inym es akpoj em: bëbmn Selu 38.12. [†] 23.52 Èkn Matie 27.58 eci akr otar a.

[†] 23.54 Legñ na el segñ yen neblees. [†] 24.7 Èkn Luk 9.22; 17.25; 18.32-33.

ab. Etj ɔywbeb a ek'anj el ab yeji, dad odad nenyembri nyam a ce ok erm esel a. ¹¹Kɔ erm esel a am tutr eke ow el yadŋ̊ owi, etj -n'ɔnym ɔmn odad a eke ɔyw a dad el ab em. ¹²Èben a Pier uru es im uwɔmu ab af, l'is any li ler uwɔmu ab em, etj l'ekn gbad a eke wel oc wiwrm sos megl ab ab a ce ek'eru es. Low na eke l'ekn a iti'r any, etj l'ewl meny n'im.[†]

Emayus ejagb af
Mark 16.12-13

¹³Legŋ̊ a ce, **jam** esel ab em ec'agnj yony aam bajn nyam eke wel b'esi Emayus, ke Jerusalɛm ab a, án es wanci yony[†] gbuŋ̊ ke ók yogŋ̊. ¹⁴Ejagb ab af eke -n'aam a, -n'am dad low a ek'ey a ec'odad. ¹⁵Eke -n'am dad odad -l'atar ów es a, Jesu in obi ow ejn el, etj us ejagb el ab aam. ¹⁶-N'am ekn ow gɔŋ̊, kɔ -l'uwmn ow any. ¹⁷Etj Jesu ibrm el nine: «Bla ów iy am atarir es ee?» Sos ɔw el es, etj -l'uk -n'inym es.

¹⁸El em ec'egŋ̊ nyam eke wel b'esi Kleopas dad'r nine: «Kɔ ŋ̊ sɔny ce el egŋ̊ ek'ir Jerusalɛm aŋ̊a, ke uwm low na ek'ey segŋ̊ amua em ab any ee?» ¹⁹Jesu ibrm nine: «Kɔ bla lowi ey?» Etj -li dad ow nine: «Nasaret iy Jesu e lís e low. Egŋ̊ na el **kokoba** ɔb es abusu es; etj l'elu ow e low ɔkm in e juma kok em lele in ec'odad ebl em ab, Nyam ec'any af lele agŋ̊ ec'any af ab. ²⁰Kɔ ey ec'egb waw esel egbel a lele ey e Nyamel ec'es ew esel ab oc im'n wel ɔb'r low, ew'r oliŋ̊ af wel ibi'r. ²¹Ey s'ɔmn eke in anake li b'ow li sɔg Israel a. Etj kin, yefenyna ab ow ij segŋ̊ nyahan eke l'uw wel oc'r es. ²²Gbekɔ ey em ec'ɔywbeb dad ey low any iti owi tasi. Ibribra -l'igb fafa -n'im **uwɔmu** ab af, ²³etj -l'eknm ow e sos megl a. -L'ewl meny -l'ow -li dad ey eke **afr** erm esel yony in ok ɔkm in dad el eke Jesu in anj owr.[†] ²⁴Ey em ec'agnj beb yeji im uwɔmu ab af etj -l'ekn low a ese elel eke ɔyw a dad ey ab af. Gbekɔ ow gbe, -l'eknm ow.»

²⁵-Li dad odad na ba -li b'ok es, etj Jesu dad el nine: «Oy! Anyamb agŋ̊, úbmn **kokoba** ɔb esel ec'odad eke dad a nawre! ²⁶Kɔ uwmn any eke **Mesi** a k'ij gbre ebɛn gbuŋ̊ ke l'ey in ec'anygbel ab em ee?» ²⁷Etj n'am otar ów a fej eke Nyam Lel dad in e lís a e low akr l'ok wel. L'ob nuŋ Mois ec'ol ab em toŋ̊ l'igŋ̊ kokoba ɔb esel ec'ow a e dad ab em.[†]

²⁸Eke -n'imn bake -n'am titm bajn a, Jesu kok ese anym eci ow'n k'imn af. ²⁹Kɔ agŋ̊ yony a dad'r nine: «K'ím; ànj ey ab eke legŋ̊ am uk, ke ncebn am ow a sosiem.» Etj n'im n'ejn wel -n'anj. ³⁰Eke ow sig wanci eke -li k'ij ob a, Jesu oc futufutu a, l'elu Nyam bia, l'ubr em n'ɔŋ̊ wel. ³¹Kpekŋ̊ jam esel yony a anyamn em ayl, etj -l'uw ow any; kpekŋ̊ l'irm wel ec'any af. ³²Etj -n'am dadarir -l'ese: «Eke s'us ejagb s'am ow,

[†] 24.12 Luk eci silel esig oglog em a, wel éŋnm sodad ikŋ̊ na ec'akr 12. [†] 24.13 án es wanci yony: odad na Grek em a, wel ôtu ek'itjn ejec'em dad ese kilo lew nyam.

[†] 24.23 Èkn Luk 24.1-11. [†] 24.27 Èkn Ol Òkn 18.15-18; Selu 22.2-9; Esayi 53.

ke n'am otar Nyam Lel em ec'ow akr l'ok ey a, lefr meny am itr ey sos!»
 33 Krepkj -l'ewl meny -n'im Jerusalem, etj -n'ejn **jam esel** lew nyam a
 eke as luku lele el lawlel ab ab, 34 ke ok es am dad ese: «Nawre tasi, Es
 Kotokj igb luw em batj Simo ekn'n!» 35 Etj el yeji -n'am dad low a eke
 -l'ekan ejagb af a, lele elel eke -l'uwu Jesu any, futufutu a eke n'am ubr
 em ab em.

Jesu yegm in e jam esel a sos

Mati 28.16-20; Mark 16.14-18; Jan 20.19-23; Ob Kok 1.6-8

36 Eke odad anj el neny -n'am dad a, Jesu in obi ey ɔkm el ec'aranj
 etj esjn el: «Erm es ey ánj ɔny ab!»[†] 37 Krepkj erjn ligbel am ɔny el anjke
 -n'am tutr eke ɔjn abj anake -l'ekan a. 38 Kɔ Jesu dad el nine: «Kɔ bla
 etj erjn am ɔny ɔny ufjn ee? Bla etj úbmn nawre ee? 39 Èkan em e sabu
 arajn a lele em ec'akr ab ab; em obi ana! Ìtjnin'm abu ke ékan. ɔjnabj
 Élim sos megl lele ew ab ese elel eke m'eli am ekan ab af!»

40 Eke li dad wel odad na a, li yegm wel in e sabu arajn a lele in
 ec'akr ab ab.[†] 41 Sos em am ijn el, gbekj ow am iti el any etj -li k'ubm
 nawre tasi. Ow ɔnj Jesu ibrm el nine: «Kɔ ɔnyam ob ij tel ab aja ee?»
 42 Etj -l'oc ɔcn ikpr eke wel ɔw a -n'ɔj ow. 43 Jesu eb ɔcn a ij el ec'any af.

44 Sica li dad wel nine: «Èkan ów amua, mi dad ɔny ow e low legn a
 eke m'anj ɔny ab a. Mi dad ɔny eke ów a fej eke wel non em e lis ke anj
 Mois ec'ol ab em, **kokoba** ɔb esel e lel em, toj igj Selu e lel em a b'ow iy
 neny.» 45 Etj n'ɔj wel abusu eke wel k'iri Nyam Lel em ec'odad a ók el es
 sos em. 46 Ca l'ɔkn wel ów a li dad nine: «Kin ow eke wel non: ow akpl ke
 Mesi úw, ke segj nyahan n'anj luw em l'igb,[†] 47 ke wel yegm ebr ebr fej
 low in e nin em, yec'etj ke agj ítjn erm em, ke -n'ejn el e sikpl a ec'oc
 ap. Ow ɔb nuj Jerusalem, 48 etj ɔny b'ow eel ów amua ec'adañku. 49 Etj
 m'ow m'awi ɔny Abj Lala a eke em Es ewar ow e low a. Gbekj ànjn bañj
 toj bake afr ec'abusu a ów ejn ɔny.»[†]

Jesu aam afr

Mark 16.19-20; Ob Kok 1.9-11

50 Eke li dad wel ów amua bake ow uwu a, ca Jesu ot ok el ɔkm, etj el
 ab -n'im -li titm Betani,[†] etj yogj li gbigbl sabu ogn l'edj wel ɔwrɔ. 51 Eke
 n'am edj wel ɔwrɔ a, l'elu wel es etj n'im afr.[†] 52 Jam esel a igj'n nunj,
 etj ewl meny ow Jerusalem sos em ijn ligbel em. 53 Segj fej -li b'anj
Nyamel gbèl ab em -li kɔklm Nyam.

[†] 24.36 *erm es ey ánj ɔny ab:* Luk eci silel esig oglog em a, wel éjnm sodad ikj na.

[†] 24.40 Luk eci silel esig oglog em a, wel éjnm akr ekj yony ec'odad na. [†] 24.46 Bèbmn
 Selu 16.9-11; Esayi 53.10-11; Ose 6.2. [†] 24.49 Èkn Ob Kok 1.4-5. [†] 24.50 Èkn Mark 11.1.

[†] 24.51 Èkn Ob Kok 1.9.

Jan ec'Amani Mamn eke non

Ów ek'it eke wel k'uwan any

Lel na, Jesu eci jam us es Jan non. In Jwif, Sebede jim, l'el ocn ibi es. Lel na em, eke li bi dad in obi ec'odad a, li bi dad l'ese "jam us es a eke Jesu b'erur a". Jesu ec'Amani Mamn a eke Jan non a otarm es Matie ec'a, Mark ec'a lele Luk ec'ab ab. Ów lele sodad ab anj eke anm Amani Mamn ejec'ab em. Amani Mamn a eci non em a, Jan anake anj jam non in ec'a; ow k'odm n'am tutr eke agn ikn anym awl silel ejec'a ñ.

Sodad eke ow ec'iri a lól es a, li b'erur ow e low. Li b'oc mob eke seqn a feñ b'anj ey any af s'am ekn a ese low nenyembri nyam eke lól es eci meny ewr af. Usuayl lele ncebn ab, mij, viny, futufutu, mèbòb osu es, owr anj: amua na anake li b'oc li yegm low nenyembri nyam eke lól es a. Tasi Jan ec'Amani Mamn na eke non ab em, nyandre odad eke bi dad low ek'ey eci odad kaka anm em. In ec'a sony coco em anake Jesu dad eke "Em, anj anj", eke el nyandre em m'el Nyam. Jan eci lél ab em, ow b'el akrowa owi a, li b'ur "meny ewr" nin, arke in ec'a ow elm egn a eke ewl a e low ce onym any, kó meny ewr a e low tasi eke am elu okm a: Mesi a anake am kok juma a.

Jan sony coco anake ob in e lél non a nuñ Nuñ Òb owi em a. N'am elu okm li yegm eke Jesu el Nyam Odad eke ow em Nyam kok wus nimum ke sica odad a el egn. Grekèl eci nuñ em ony esel a yeji bi dad "odad" a eci lec ek'ij, ke ucu afr lele wus ab ony es a e low, el eci low yegm em; ow k'odm Jan erur eke ki dad el Jesu e lís e low odad eke -l'uwra any em, yec'etj ke ow em -l'iri eke Jesu el el eci Es Eb Elu Es yeji. Jan am ayal low a sosiém eke ni non Amani Mamn a n'çñ in e lél awl esel a, ke ow él Jwif oglog Grek: «Gbékó yec'a eke anj lél na em a, wel non yec'etj ke úbr nawre eke Jesu el **Mesi**, Nyam ec'Iy. Etj eke b'çnyñ omn in em a, b'ow ejan sel in em (Jan 20.31).»

Jesu Krist el sel ec'odad

1 ¹Nuñ ob em e low feñ e kok em a, ke Odad anj ñ. Egn a eke el odad a okr af Nyam ab, etj Odad a el Nyam. ²Nuñ ob em

etj Odad okr af Nyam ab.[†] ³Nyam oc'r kokr'r ob fej; ob kaka anm eke wel kok ke n'anm em; ⁴fej a eke wel kok a ejn sel in em. Sel ikj na el agj eci usuayl. ⁵Usuayl am afj ncebn em etj ncebn ebm'n.[†]

⁶Nyam erm egj nyam eke wel b'ej Jan ow. ⁷N'am ow ese daŋku af, ke l'ij usuayl e daŋku yec'etj ke in em agj a fej úb nawre. ⁸In obi a l'elm usuayl, kɔ usuayl eci daŋku ce l'ij. ⁹Usuayl ikj na el usuayl tasi a ek'am ow wus af aja ayal agj fej a.

¹⁰Odad a anj wus af aja. Nyam oc'r kokr'r wus, kɔ wus uwm'n any. ¹¹L'ow in ec'agj em, kɔ in ec'agj egjm ebm'n. ¹²Gbekɔ agj bɛb eb'r etj ɔny ɔmn in em; n'ɔŋ wel abusu eke wel k'el Nyam ec'ey. ¹³Ow elm sos megl af e mew ab em, oglog egj ec'erur em -l'elm Nyam ec'ey, kɔ Nyam ec'erur em -l'el Nyam ec'ey.

¹⁴Odad a ewl el egj etj ir eb ey ab; Nyam ec'erur eke ítjnm lele neny nyam ij ab iy'r em gboŋ. S'ekn in ec'anygbel a, anygbel eke Iy b'ejn Es em. ¹⁵Jan ij in e daŋku. L'elu lebl nine: «Legj a eke m'am dad m'ese: “Egj nyam anj'm jam am ow, kɔ n'ony any l'akm'm anjke l'ikj anym n'anj gbuij etj m'anj a,” ke in ec'odad anake m'am dad a.»

¹⁶Tasi em a, ey fej s'ejn in eci aja ab em eci ɔwro a, tasi li yibr ey ow bobn. ¹⁷S'ejn ol Mois em, kɔ Nyam ec'erur ek'ítjnm a lele neny nyam ij ab a, anj Jesu Krist em ow. ¹⁸Legj kaka egj eknm Nyam, kɔ Iy ekpobi a ɔny coco eke el Nyam ke anj Es ab a ce elu'l ɔkm.

Jan mij ok nuŋ es eci daŋku ij Matie 3.1-12; Mark 1.1-8; Luk 3.1-18

¹⁹Jwifel e nuŋ af esel ek'el Jerusalem ec'a erm **egb** waw esel lele **Levi** el ab Jan ogj a eke -li k'ibrm ow -l'es: «Kɔ ŋ bwo el ŋ ee?» Kin Jan eci daŋku ek'ij. ²⁰Jan ɔnym sos es odad a e dad em etj agj a fej eci any af li dad l'erum mar nine: «Em, m'elm **Mesi** a.» ²¹-Librm ow nine: «Etj ŋ bwo ee? Kɔ ŋ **Eli** ee?» Li dad nine: «Njan, m'elm Eli.» -Librm ow nine: «Kɔ ŋ Kokoba ɔb es ab ee?»[†] Nine: «Njan.» ²²Emeney -l'ibrm ow nine: «Ke sica ŋ bwo el ŋ ee? Agj a ek'erm ey a, odad si k'ony si dad el. Kɔ ŋ ayaf am ocr ŋ sosi ee?» ²³Li dad nine: «Em, m'el egj a ek'anj loj am elu lebl dad ese: Kòkr Es Kɔtɔkɔ ec'ejagb a ínym senyn senyn al!»[†] (Kokoba ɔb es Esayi ec'odad eke dad ab ana.) ²⁴⁻²⁵Ke érmu ab em **Farisiel** anj[†] eke emeney am ibrm'n ese: «Eke batj elm Mesi a, elm Eli, elm Kokoba ɔb es a, ke bla k'ɔŋ

[†] 1.1-2 Bëbmn Nyandre 8.22-26. [†] 1.5 ncebn ebm'n: odad na Grék em a, wel ɔtu ek'itjn ejec'em dad ese ncebn irmmn'm es. [†] 1.21 Jwifel a am eku Kokoba ɔb es nyam ese Mois af, eke seggj es abal el em a k'ow. Agj bɛb am tutr eke kokoba ɔb es a b'ow el Mesi a. Èkn ɔkm Ok 18.15-18; Ob Kok 3.22. [†] 1.23 Esayi 40.3, Septant em ec'odad a eke wel oc.

[†] 1.24 érmu ab em **Farisiel** anj: Jan eci silel esig oglog em a, érmu a **Farisiel**.

k'am ok agṇ mij nuŋ ee?» ²⁶Jan dad el nine: «Em, m'am ok ḡny mij nuŋ mij em; gbekɔ ḡny ec'araŋ a, egṇ nyam anŋ eke uwmn any. ²⁷N'anŋ'm jam n'am ow, etŋ m'itm bɔbɔ yeqi eke mi ki mɔmu in e cɔkrukpo meb ab es.»[†] ²⁸Ów amua feŋ am ey Betani eb em Jurden jam, yogṇ a eke Jan am ok agṇ mij nuŋ a.

Jesu, Nyam e licebli

²⁹Eke legṇ eny akr af a, Jan ekn Jesu ek'am ow in ogṇ etŋ li dad nine: «Kin Nyam e licebli a eke b'ow ḡny wus na e sikpl oc es a.[†] ³⁰Legṇ a eke m'am dad m'ese: “Egṇ nyam anŋ'm jam am ow, n'ony any l'akm'm, aŋke l'ikŋ anym n'anŋ gbuŋ etŋ m'anŋ a,” ke in ec'odad anake m'am dad a. ³¹M'uwm egṇ a ek'ow k'el ab any, gbekɔ m'ow eke mi k'ok agṇ mij nuŋ mij em, yec'etŋ ke m'ōŋ Israel ec'agṇ a uw'r any.» ³²Emeny l'ij daŋku li dad nine: «M'ekn Abŋ Lala ek'anŋ afr us es ese kel af ke sig'r es af. ³³Ke mi k'uwm egṇ eke l'el ab any, gbekɔ Nyam eke erm'm m'ow eke mi k'ok agṇ mij nuŋ mij em a dad'm nine: “B'ow ekn Abŋ eke b'ow us es ke sig es egṇ nyam af, in anake li b'ow l'ok agṇ mij nuŋ Abŋ Lala em a.” ³⁴M'ekn low na etŋ m'am ij daŋku eke egṇ na el Nyam ec'Iy.»

Jesu eci jam esel krekre a

³⁵Eke legṇ eny akr af a, emeny Jan lele in e **jam** esel yony ab anŋ yogṇ. ³⁶Eke l'ekn Jesu ek'am ec a, li dad nine: «Kin Nyam eci licebli a o!» ³⁷Eke Jan eci jam esel yony a iri odad na a, -l'us ow jam. ³⁸Jesu ewl sos meny, l'ekn eke agṇ yony am us'r jam, etŋ l'ibrm wel nine: «Kɔ ḡny, bla am oo ee?» -L'ibrm ow nine: «Rabi, kɔ ŋ bogŋ ir ee?» (Rabi e nyandre el “Low yegm agṇ es.”) ³⁹Li dad wel nine: «Òwr, b'ow ekan.» Ke ow am titm ncebles eci wanci yar. -N'im -l'ekn yogṇ a eke l'ir a, etŋ -n'anŋ ow ab legṇ ikpr a.

⁴⁰Agṇ a ek'iri Jan eci sodad a ke us Jesu jam a e nyam el Andre, Simɔ Pier lisijim. ⁴¹L'ikŋ anym n'im l'ekn lisijim Simɔ etŋ li dad ow nine: «S'eqn Mesi a.» (Mesi a e nyandre el “Krist.”) ⁴²Andre ewl Simɔ Jesu ogṇ a. Jesu ler'r seŋ etŋ dad'r nine: «Iŋ Simɔ, Jan jim; wel b'ow esŋ'ŋ Kefas.» (Ow e nyandre el “Lob”.)[†]

⁴³Eke legṇ eny akr af a, Jesu ew eke k'im Galile etŋ l'ɔbr Filip. Li dad ow nine: «Ù's'm jam!» ⁴⁴(Filip a Betsayida eb em ec'egṇ; eb na anake Andre lele Pier ab yeji el ow ec'agṇ a.) ⁴⁵Filip ɔbr Natanael etŋ dad'r

[†] **1.27** Jwifel ogṇ a, ke éb utu egṇ a, mɔmu'n cɔkrukpo meb es, yɔyɔg'r akr es. Juma ikiŋ na elm Jwifel eci, ko madu eci. [†] **1.29** *Nyam e licebli*: Odad eke Jwifel ogṇ a, ow ec'iri a ok nɔno. Bèbmn Nuj Ob 22.8; Òkm Ok 12.21-27; Ob Ap 14.12; Awl 28.3-4; Esayi 53.6-7.

[†] **1.42** *Simɔ, Jan jim*: Èkn Matie 16.17 lele ow ec'akr otar ab ab. *Kefas*: ke Arame em ana. Grèk em a, Pier.

nine: «Natanael, egṇ a eke Mois dad in ec'odad **ol** e ləl ab em,[†] ke kokoba ṽb esel dad ow ec'odad a,[†] s'εŋn'n. Egṇ a, Nasaret e Jesu, Josef jim.»⁴⁶ Natanael dad'r nine: «Kɔ Nasaret yeji, low mammn ɔtu eke k'anj ow ee?»[†] Filip dad'r nine: «Òw, ke ékn.»⁴⁷ Eke Jesu ekn Natanael ek'am ow titm'n a, n'am dad ow e lís e low l'εse: «Kin Israel iy tasi; in em meju owi kaka anm.»[†]⁴⁸ Natanael ibrm'n nine: «Kɔ ayaf uwrm any ee?» Li dad nine: «Eke anj babm e likj a ec'ew a,[†] gbuŋ ke Filip éṣṇ'j a, ke m'ekn'j.»⁴⁹ Af yogṇ Natanael dad'r nine: «Low yegm agṇ es, ñ Nyam ec'Iy tasi, ñ Israel ec'eb ebu tasi!»⁵⁰ Jesu dad'r nine: «Mi bi dad m'εse, m'ekn'j babm e likj a ec'ew a ek'anj a, ke kpékij úb'm nawre ee? B'ow ekn ów ek'agb akm na!»⁵¹ Etj l'igṇ af li dad nine: «Low nawre m'am dad ɔny: b'ow ekan afr eke b'ow fig ke Nyam ec'afr erm esel ám uyu, ke ám us es egṇ ec'Iy e nuŋ af.»[†]

Kana e mèbi es gbegbl a

2 ¹Eke segṇ yony ec a, mèbi ec'es gbegbl nyam ey Kana eb em, Galile wus af; Jesu lis yeji anj em. ²Wel ew Jesu lele in e **jam** esel ab ab yeji abu. ³Eke ow b'injn ebr a, mar uwrr. Jesu lis am dad Jesu εse: «Mar uwrr el.»⁴ Kɔ li dad ow nine: «Em lis, bla etj am elu'm low na em ee? Em e wanci a k'owm.»⁵ Eben yeji lis dad juma kok esel a nine: «Kòkr low yec'a eke li b'ow l'ibrm ɔny a.»

6Ke yogṇ mijel nɔhɔn eke wel kok lebn em anj. Mijel amua eke nyam ɔtu eke k'ij litr ekj yen a anake Jwifel b'oc kokr el eci sayl owi Nyam ec'any af a.[†]⁷ Jesu dad juma kok esel a nine: «Òkr mij mijel amua em ow íy.» -L'ok em ow iy ok enyembri a.⁸ Etj Jesu dad el nine: «Sica àwr mij a tel ke ócr imn ɔjn es gbegbl a e nyimn es a.» Juma kok esel a kok eben.⁹ Li tat mij a ek'itjn el mar a anm, l'uwm yogṇ eke mar a anj ow ab any, gbekɔ juma kok esel a ek'aw mij a gbe uw any. L'εsn mèbi es a,¹⁰ l'igbl ow abu ogṇ etj sica nine: «Agṇ a fej mar mammn -li b'ob nuŋ -n'ɔŋ agṇ egṇ; eke agṇ a e wel ew abu a egṇ mar nɔnɔ a, ke sica -n'ɔŋ wel mar mij mij a gɔŋ. Gbekɔ ñ ec'a, ew mar mammn a es toŋ it wanci na!»¹¹ Kin elel eke Kana eb em Galile wus af, Jesu elul in eci meny ewr krékre a ɔkm. L'elu in ec'any gbɛl ɔkm etj jam esel a ub'r nawre.

^{† 1.45} *Ol e ləl*: nin eke Jwifel ew Bibl em e siləl yen krékre a. Wel dad kokoba ṽb es ec'ow a e low Ol Òkn 18.15-18 em. ^{† 1.45} Bèbmn Ol Òkn 18.18; Esayi 9.5-6; Ezekiel 34.23.

^{† 1.46} *Nasaret*: Èkn Matie 2.23 ec'akr otar a. ^{† 1.47} *Israel iy... meju owi*: Israel el Jakɔb e nin owr; Jakɔb e nyandre nyam el egṇ eju es. Èkn Nuŋ Òb 25.26 lele ow ec'akr otar ab ab.

^{† 1.48} *Babm e likj a ec'ew*: likj a ec'ál a bibn es titm wus. Wel b'ocr sos es im yogṇ tutr ów Nyam odad ab af, ñɔŋn Nyam, awl Nyam lel. ^{† 1.51} Jesu em a, jam esel a b'ow ekn Nyam ec'anygbel a ese Jakɔb ec'es ekn ab af. Nuŋ Òb 28.12-13. ^{† 2.6} Gbuŋ ke -l'ij ob, eke ob ij anj el abu em lele ob ij ec'uwr em ab a, Jwifel b'eb b'akpr mij sos yec'etj ke -l'ayl Nyam ec'any af. Na sosiem anake mij amua anj el a.

¹²Eke low na ey oc es a, in obi in obi, lis, lisijimel lele in e jam esel ab ab -l'us nuŋ es -n'im Kapernayum. -N'anŋ yogŋ -li kok segŋ waa ce.

Jesu anŋ Nyamel gbɛl a e gbugŋ a
Matie 21.12-13; Mark 11.15-17; Luk 19.45-46

¹³Jwifel eci **Pak** ec'es gbegbl a titm, etŋ Jesu uyu im Jerusalem.

¹⁴**Nyamel** gbɛl a e gbugŋ a, l'ekn agŋ ek'am ol sed, meceb lele prendre ab ij; n'εŋn jete titjn esel yeji eke ok es el eci an ol usu a.[†] ¹⁵Li kok say etŋ el feŋ eke -n'anŋ Nyamel gbɛl a e gbugŋ a, l'ogn l'ok wel ɔkm, el e meceb lele el e sed ab ab; n'ɔny jete titjn esel ec'os a lele el eci sitabl ab ab l'ok wus; ¹⁶etŋ l'ewar prendre ol ij esel a nine: «K'docr em Es ec'ɛl a ese an ol ɛl af! ɔnyn mob amua feŋ otr es aja!» ¹⁷In eci **jam** esel a ɔkn Nyam Lel ab em e sodad amua: *O Admaga, ŋ ec'ɛl a ec'erur eke m'ɔny a, b'ow etul'm ese al eke b'etul ob af.*[†]

¹⁸Af yogŋ, Jwifel ec'es ewel a am ibrm'n ese: «Bogŋ e meny ewr ɔtu eke ki kok, ke ow yegm ey eke low na eke kok a, ɔny ow ec'abusu eke ki kok ɛben ee?» ¹⁹Jesu dad el nine: «Eke ɔnjan Nyamel na, ow bi kok segŋ nyahan m'ow m'usr em.» ²⁰-Li dad ow nine: «Wel ew akpo ekŋ yony miy nɔhɔn us Nyamel gbɛl na, etŋ ŋ am dad eke b'ow usr em segŋ nyahan ee?» ²¹Ke Nyamel a eke Jesu am dad ow ec'odad a, in e sos megl ab ana. ²²Ow ɔŋ, legŋ a eke Jesu igb agŋ ek'uw ab em a, in e jam esel a ɔkn eke l'ikŋ anym li dad odad na; etŋ ow em -l'ub Nyam Lel lele Jesu eci sodad eke dad ab a nawre.

Egŋ em e low feŋ eke anŋ a, Jesu uw any

²³Legŋ ab em a eke Jesu anŋ Jerusalem, **Pak** ec'es gbegbl a ec'a, agŋ nɔnɔ ub'r nawre simeny ewr eke n'am kok ab em. ²⁴Gbekɔ Jesu ɔnym ɔm el em aŋke el feŋ l'uw wel any sənyn sənyn. ²⁵L'ibram eke wel k'otar egŋ kaka feŋ e lís e low akr ok'r, aŋke in obi em li b'uw egŋ e low eke b'anŋ erm em ab any.

Jesu lele Nikodem ab

3 ¹Legŋ ab em a, **Farisiel** em ec'egŋ nyam anŋ eke wel b'ɛsŋ Nikodem, l'el Jwifel ec'anym esel ab em ec'egŋ nyam. ²Ncok nyam, l'ow n'εŋn Jesu etŋ n'am ibrm ow l'ese: «Low yegm agŋ es, s'uw any eke Nyam erm'ŋ ow eke ki yegm ey low, aŋke ow it ke Nyam anŋ egŋ ab ab gbun ke l'stu li kok meny ewr amua ese elel eke am kok ab af.» ³Jesu dad'r nine: «Low nawre m'am dad'ŋ: egŋ kaka k'ɔtum ɛknm Nyam e **gbreŋgbí** usu a, eke ow elm afr ec'abusu em wel ewrm'n em.»[†] ⁴Nikodem ibrm Jesu nine: «Egŋ

[†] **2.14** Èkn Matie 21.12 ec'akr otar a. [†] **2.17** Selu 69.10. [†] **3.3** Jwifel bi tutr eke -li b'ow -l'ok Nyam e gbreŋgbí usu a eke -li b'osu ol a sosiem. Jesu am ɔny tutr na oc el es nuŋ em. Ow it ke egŋ a nimum ítŋn ye.

ek'usu a, ayaf wel otu eke k'ewar em ee? Ko l'otu eke li k'im l'ey lis e lokm wel ewar em ee?» ⁵Jesu dad nine: «Eε, low nawre m'am dad'j, egŋ kaka k'otum sym Nyam eci gbreŋgbí usu a eke wel ewm'n mij em lele abŋ ab em. ⁶L'ow yec'eke b'anŋ agŋ em ow a, b'el sos megl eci; etŋ low yec'eke b'anŋ Nyam ec'Abŋ em ow a, b'el Abŋ eci. ⁷Eke mi dad'j eke ɔny feŋ wel k'ewr ɔny em afr ec'abusu em, ke ow k'iti'ŋ any. ⁸Yogŋ eke lef^t b'erur a, li b'elu n'imn; b'iri in ec'elu a, gbekɔ́ úwm yogŋ eke li b'anŋ l'ow lele yogŋ eke li b'im ab any. Egŋ feŋ eke wel ew Nyam ec'Abŋ em a, ebɛn ek'ow b'ecr ana.»

⁹Af yogŋ, Nikodem dad'r nine: «Ko ayaf ow otu eke k'ecr ee?» ¹⁰Jesu dad'r nine: «I k'el Israël wus af eci low yegm es ligbel nyam, ke k'úwm ów amua any ee? ¹¹Eε, low nawre m'am dad'j: low yec'a eke s'uwa any a, ow ec'odad s'am dad, etŋ low yec'a eke s'ekn a, s'am ij ow eci daŋku; gbekɔ́ ey eci daŋku ij a, égn̄mn ebmn. ¹²Eke mi bi dad ɔny wus ec'ów a, úbmn'm nawre; eke sica m'am dad ɔny Afr ec'ów, ke ayaf b'ow ubr'm nawre ab ee? ¹³Egŋ kaka uyum afr ek'ow elm egŋ ec'ly sony ce ek'anŋ afr us es a! [†] ¹⁴Eε elel eke Mois oc lowi em lorjn ucu likŋ k'igbl ogŋ loj a, [†] ebɛn ow it eke wel k'igbl egŋ ec'ly yeji ogŋ, ¹⁵yec'etŋ ke egŋ kaka feŋ eke b'ow ub'r nawre a, éŋn sel ek'onym uwr. ¹⁶Tasi em a, Nyam erur wus ec'agŋ a afŋn es toŋ n'ɔŋ wel in ec'ly ekpɔbi a, yec'etŋ ke egŋ kaka feŋ ek'ɔny ɔmn in em a k'úwm, ko ke n'éŋn sel ek'onym uwr. ¹⁷Tasi em a, Nyam ɔɔm in ec'ly owm wus ec'agŋ ogŋ eke li k'ob wel low, ko ke Jim em a, li ság wel. ¹⁸Egŋ ek'ub ly a nawre a, Nyam k'ow ɔbm'n low; gbekɔ́ egŋ ek'ubm nawre a, ke Nyam ɔb'r low j̄, aŋke l'ubm Nyam ec'ly ekpɔbi a nawre. ¹⁹Sica kin elel eke low ɔb a b'ecr: usuayl ow wus ec'agŋ ogŋ, etŋ agŋ erur ncebn akm usuayl aŋke -li bi kok ów eŋŋ. ²⁰Egŋ kaka feŋ ek'am kok low ŋuŋ a, ɔny usuayl eci sifn etŋ am kpab'r es lís, aŋke n'am uru eke in ec'ów eŋŋ a k'ok ɔkm usuayl em. ²¹Gbekɔ́ agŋ a eke bi kok Nyam ec'erur a, b'im titm usuayl, yec'etŋ ke agŋ Ékn sényn sényn eke el ec'ów a e kok a ecr Nyam em.»

Jesu lele Jan ab

²²Sica eke ów amua ec a, Jesu lele in e jam esel ab ab im Jude ec'ogog a. N'anŋ yogŋ wel ab l'ok agŋ mij nuŋ segŋ bɛb. ²³Jan yeji, Ayinɔn a eke titm Salim a, n'am ok agŋ mij nuŋ aŋke yogŋ mij nonɔ anŋ. Agŋ am ow in ogŋ ok mij nuŋ. ²⁴Ke wel k'elum Jan sobel em.

[†] 3.5 Amani Sig a eke Nikodem uw any sényn sényn a, mij el erm em itŋn lele sayl ab eci meny ewr. Eke Jesu dad abŋ e low, ow el egŋ em ec'itŋn owi. Ezekiel 36.25-27. [†] 3.8 Lef lele abŋ ab a, odad nyam coco Grek em. Odad eke wel am wewlm meny. [†] 3.13 Jwfel bɛb bi tutr eke Mois uyu afr im eb ol. [†] 3.14 Ékn Awl 21.4-9.

²⁵Sica ów es atar ey Jan eci jam esel beb lele Jwif nyam[†] ab ec'aranjn, ów eke wel bi kok Nyam ec'any af sos **ayal** ec'a sosiem.
²⁶-N'im -n'ęgn Jan etj -n'am dad ow -l'ęse: «Low ęgın agıj es, Jurden jam a ec'ęgn a eke anıj ę ab, ke ij in e dańku a, kɔ am ękn in e low ee? Ań! Sicaca em a, n'am ok agıj mij nuń etj agıj a fej b'im am ękn'n!»
²⁷Jan dad el nine: «Egıj kaka k'ıtum ęgnm low ec'abusu eke Afr ɔɔm'n.
²⁸etur eke ɔny obi yeji k'ıjr dańku; mi dad m'ęse: "M'elm **Mesi** a, kɔ eke wel ikıj anym erm'm ce." ²⁹Mebi es anake mebi lis b'el in ec'a; kɔ mebi es e lawl a, mebi es a e saw li b'anıj ke n'ám iri ow e low; etj eke li b'iri mebi es a e lebl a, li b'anıj sos em ijn em. Em eci sos em ijn ab ana, etj sicaca em a, ow iy neny fej. ³⁰Ow it eke in ec'any gbel a ám agb, ke em ec'a ís es.

³¹Egıj ek'el Afr ec'a, ann fej eci nuń af; egıj ek'el wus ec'a el wus eci, etj bi dad wus ec'ów. Egıj ek'ow Afr eci nin em a, [ann fej eci nuń af;][†] ³²li b'ij low eke l'ekn ke l'iri a eci dańku, kɔ egıj ęgnm in e dańku ij a ebm. ³³Egıj eke b'ęgn in e dańku ij a eb a, am egıj eb eke Nyam el low nenyembri nyam. ³⁴Egıj eke Nyam erm a bi dad Nyam ec'odad, anke Nyam b'elu egıj a in ec'Abıj a nimum fej em. ³⁵Nyam erur Iy a etj n'ęnj ow abusu a fej. ³⁶Egıj yec'eké ɔny ɔmn Iy ab em a, ęgn sel ek'ɔnym uwı; egıj eke bi yayr Iy a k'ow ęgnm sel ikıj na, etj li b'ow n'anıj Nyam ec'erm bebl a ec'any af.»

Jesu lele Samari yɔwi ab ab

4 ¹⁻³**Farisiel** iri wel am dad eke Jesu am ɔŋ wel am ok agıj mij nuń nono akm Jan, etj n'am ęjn **jam** esel yeji l'akm ow. (Tasi em a, Jesu in obi l'okm egıj kaka mij nuń, kɔ in e jam esel anake am ok agıj mij nuń a.) Eke Jesu iri ów amua eke wel am dad a, n'ęngboj Jude etj l'ewl n'im Galile. ⁴Ke n'ím a, ow it eke li k'ecr Samari wus af eci. ⁵L'ow li titm **Samari** eci bańn nyam eke wel b'ęsn Sikar. Bańn a titm Jakob ec'ɔgm a ek'ɔnj jim Josef a.[†] ⁶Yogıj anake Jakob eci mijɔmu a anıj a. Eke Jesu sos kikn es usu im ab em a, li sig es mijɔmu a e saw. Ow ɔtu eke ki bebm̄ legj uyu nuń ab.

⁷Samari yɔwi nyam ow am aw mij, etj Jesu dad'r nine: «Yɔw na ee! ɔń'ım mij tel m'ęgn.» ⁸(Ke in e jam esel a im bańn a eke k'ɔl ob ij.)

⁹Samari yɔwi a dad Jesu nine: «Kɔ ę, eke el Jwif a, ayaf tasi em eke m'el Samari yɔwi a, am sus tasi ibrm im mij eke k'ęgn ee?» (Tasi em a, Samari eyj lele Jwifel ab neny ókrm af.)[†] ¹⁰Jesu dad'r nine: «Blel uw Nyam ec'ob

[†] 3.25 *Jwif nyam*: Jan eci silel esig oglog em ec'a, *Jwifel*. [†] 3.31 Jan eci silel esig oglog em a, wel ęgnm sodad ek'anıj ob na [...] ec'aranjn a. [†] 4.5 Èkn Nuń ɔb 48.21-22; Joswe 24.32.

[†] 4.9 *Jwifel* b'oc Samari eyj ese agıj ek'aylm Nyam ec'any af af, brobro ɔyɔw a. Ow sosiem -l'erurmn eke wel k'itjn el, etj -l'ęgnm mij kpɔk nyam em.

ap a,[†] lele egn̄ a ek'am ibrm'ŋ mij eke k'egn̄ ab any ana, ke ŋ anake blel éwl ibrm'n mij eke k'egn̄, ke blel n'ŋ̄ mij ewl mij a.»[†]

11 Yow a ɔdu eb dad nine: «Egn̄ gbel, mijomu a im em, etŋ̄ emeny sonu yeji ɔnyam ab; bogŋ̄ b'ow egn̄ mij ewl mij ikŋ̄ na ee? 12 Mijomu na, ey lagŋ̄ Jakob ɔŋ̄ ey, in obi l'egn̄ mij a, in ec'ey lele in e mebob ab yeji egn̄ mij na. Kɔ am tutr eke agb akm Jakob ee?» 13 Jesu dad'r nine: «Egn̄ feŋ̄ eke b'ow egn̄ mij na a, emeny mijamn b'ow ɔny'n; 14 gbekɔ egn̄ eke b'ow egn̄ mij a eke m'ow m'ɔŋ̄'n a, mijamn k'ow ɔnym'n legŋ̄ kaka. Mij a eke m'ow m'ɔŋ̄'n a b'ow ewl el mij ewl mij ek'ow em sel ek'ɔnym wr b'ow jejn ok ɔkm.» 15 Yow a dad'r nine: «Egn̄ gbel, ɔŋ̄'m mij ikŋ̄ na yec'etŋ̄ ke mijamn k'ɔnym im m'owm aja m'awm mij ij.»

16 Jesu dad'r nine: «Ìm esŋ̄ acŋ̄ ke éwl meny ow aja.» 17 Yow a dad'r nine: «M'ɔnym igŋ̄.» Jesu dad'r nine: «Ij e low ij eke dad ek'ɔnym igŋ̄ a, 18 aŋke ikŋ̄ anym ɔny egn̄ yen, etŋ̄ legŋ̄ na em ec'egn̄ a ek'in ab ir a yeji elm ŋ̄ ec'igŋ̄. Dad low nenyembri nyam.» 19 Etŋ̄ yow a dad'r nine: «Egn̄ gbel, m'am uw any eke ŋ̄ **kokoba** ɔb es. 20 Ey lagŋ̄ Samari eyŋ̄ igŋ̄ Nyam nuŋ̄ lafeny na af, etŋ̄ ɔny Jwifel bi dadr eke yogŋ̄ eke wel k'igŋ̄ Nyam nuŋ̄ a el Jerusalém.»[†] 21 Jesu dad'r nine: «Yow, ûb'm nawre: legŋ̄ am ow etŋ̄ yogŋ̄ eke b'ow igŋ̄ Es Nyam nuŋ̄ a, ow k'ow elm lafeny na af, ow k'ow elm Jerusalém yeji. 22 ɔny, Samari eyŋ̄, ɔny e Nyam eke b'igŋ̄ nuŋ̄ a, uwmn in any; ey Jwifel, ey ec'a eke si b'igŋ̄ nuŋ̄ a, s'uwr any, anke Jwifel em es eb elu any ow. 23 Legŋ̄ am ow, etŋ̄ legŋ̄ a ow yej'ñ̄, yogŋ̄, Nyam nuŋ̄ igŋ̄ esel tasi a b'ow igŋ̄ Es nuŋ̄ abŋ̄ em, ese elel eke Jim elu'l ɔkm ab af; tasi em a, Nyam nuŋ̄ igŋ̄ esel amua anake Es am ol es a.[†] 24 Nyam el abŋ̄, ow sosiem agŋ̄ a eke k'igŋ̄'n nuŋ̄ a, -l'it eke -li k'igŋ̄ ow nuŋ̄ abŋ̄ em ese elel eke Jim elu'l ɔkm ab af.» 25 Yow a dad'r nine: «M'uw any eke **Mesi** a b'ow ow. (Mesi a ow e nyandre el Krist.) Legŋ̄ a eke li b'ow l'ow a, li b'ow l'otar ów a feŋ̄ akr l'ok ey.» 26 Jesu dad'r nine: «Em eke m'am dad'ŋ̄ odad a, em ana.»

27 Etŋ̄ wanci ab af, Jesu eci jam esel a ewl ow, etŋ̄ -n'εŋ̄an ow eke ow am dad odad yow ab; eke -l'ekan ow a, ow e low iti el any.[†] Gbekɔ el em

[†] 4.10 Nyam ec'ob ap a: Jwif eci low yegm esel bi dad Bibl em eci krékre em e siləl yen a ec'odad ese "Nyam ec'ob ap" af. [†] 4.10 Jesu eci mij ewl mij a ek'am ur nin a el nyandre em odad. Abŋ̄ Lala a eke b'ow any ese mij af, ke b'ow ɔny abŋ̄ em eci mijamn oc es, ke b'ow ɔŋ̄ egn̄ Nyam em e sel ek'ɔnym wr a ec'odad Jesu am dad. Èkn Jan 7.38-39.

[†] 4.20 Lafeny a eke wel b'εŋ̄ Garisim a, Samari eyŋ̄ b'ub eke yogŋ̄ anake el Nyam nuŋ̄ igŋ̄ usu a. Jwifel gbe b'ub ek'ow el Jerusalém. Low na is el ar el ɔfr em. Tasi em a, lafeny Garisim el Israel eyŋ̄ e Nyam nuŋ̄ igŋ̄ usu (Nuj Ob 12.7; 33.20; Ol Òkn 11.29; 27.12), toŋ̄ anake Nyam ɔŋ̄ Salomo abusu us Jerusalém eci Nyamel gbel a Siôn eci lafeny af a (2 Ów e Wel Nɔn 7.11-12). Samari eyŋ̄ b'egŋ̄ Mois eci siləl a cz eci low eb ese Nyam odad af. Ow b'ɔŋ̄ -l'egŋ̄m Salomo e low eke kok a -l'ebmn. [†] 4.23 Èkn Malaki 1.11. [†] 4.27 Jam esel a low iti any aŋke Jwifel ec'eb ir em a, low yegm es itm eke ki dad odad yow ab legŋ̄ kaka; etŋ̄ emeny Samari eyŋ̄ lele Jwifel ab ijarm.

ec'egn kaka ɔtum ibram'n low esme: «Kɔ bla am ɔl ee? Kɔ bla etj am dad ów in ab ee?»

²⁸Yɔw a ew in e mijel a es yogn, etj l'ewl n'im bajn a, n'am dad agn l'esè: ²⁹«Òwr ɔkan egñ eke dad'm em e low feñ eke mi kok a. Kɔ ow k'elm Mesi ab ee?» ³⁰Agñ a ok ɔkm bajn a etj aam yogn a eke Jesu anj a.

³¹Ke ow eci wanci ab af, jam esel a am ɔjɔjn Jesu esè: «Egn gbel, ij ob tel ɔ!» ³²Kɔ li dad wel nine: «M'ɔny ob ij eke uwmn any.» ³³Jam esel a am bibrmn in el ɔfr esè: «Kɔ egñ ka k'is'r ob ij ee?» ³⁴Jesu dad el nine: «Eke mi kok egñ a ek'erm'm a ec'erur, etj m'uwar juma a eke l'abul'm a, ke em ec'ob ij ab ana. ³⁵Oñy, b'ewal egb a, bi dadr esè: «Emeny ow anj awl yar gbuñ ke egb ub e legñ b'ebmn ab.» Gbekɔ em, m'am dad ɔny eke ki leer sɔgm a senyn senyn: egb a ebl, ow bebm̄ ub ab! ³⁶Egn ek'am ub egb a, kpækñ b'egn in e labm sɔg a, etj li b'as egb a luku sel ek'ɔnym uw̄ eci; ow em a, egñ ek'am ewl lele egñ ek'am ub ab ab b'okr af kok sos em ijn. ³⁷Eε, nyandre odad na ek'am dad esè: «Egn nyam b'ewl, ke egñ ejeci nyam b'ub a,» el low nawre. ³⁸Ogm nyam em eke kokmn juma a, m'erm ɔny imn ubr egb yogn; agñ ejeci ikñ anym kok juma yogn, etj ɔny ejan gbre eke -l'iij a e liy.»

³⁹Yɔw a dad Samari eyj a nine: «Egn na dad'm low feñ eke mi kok a.» Ow em a, agñ a ub nawre ajke yɔw a dad el. ⁴⁰Ow sosiem, eke Samari eyj a im ejn Jesu a, -ni ɔjɔjn ow ek'ow k'egn anj el ab; etj Jesu anj yogn sègñ yony. ⁴¹Etj sica Jesu, in obi ec'odad eke n'am dad a sosiem, agñ a ek'am ub'r nawre a am eny afjñ es; ⁴²etj -n'am dad yɔw a -l'esè: «Sica ow elm ɔn ec'odad a eke dad a sosiem ce s'ubm nawre ij, kɔ ey obi s'iri'r nènyn, etj s'uñ any eke l'el wus na ec'Es Eb Èlu Ès tasi.»

Jesu ewlm juma idr es ligbel nyam ec'iy

⁴³Eke sica Jesu kok sègñ yony usu a, l'igb yogn n'im Galile. ⁴⁴Tasi em a, in obi l'ikñ anym li dad nine: «Kokoba ɔb es ñnym any in ec'eb tasi ab em.» ⁴⁵Gbekɔ sica eke n'im l'ey Galile wus af a, yogn ec'agñ a eb'r senyn senyn, ajke agñ amua yeji im Jerusalem Pak ec'es gbegbl ab em etj -l'ekn ów a feñ eke Jesu kok es gbegbl a e legñ a. ⁴⁶Sica emeny l'ewl l'ow Galile Kana bajn, yogn a eke l'oc mij li kokr mar a. Eb ebu a eci juma idr es ligbel a anj yogn. In ec'iy ek'anj Kapernayum a ol am ɔny. ⁴⁷Eke juma idr es a iri eke Jesu anj Jude ow Galile a, n'im n'ejn ow etj n'am ɔjɔjn ow ek'ow k'ow Kapernayum ewlm jim ek'am uw a. ⁴⁸Jesu dad'r nine: «Oñy gbe sègñ ferj, eke èknmn meny ewr lele ów any iti owi ab a, k'otumñ ubmn nawre.» ⁴⁹Juma idr es a dad'r nine: «Egn gbel, òw em ogñ a gbuñ ke em ec'iy a úw.» ⁵⁰Jesu dad'r nine: «Èwl im ɔn ogñ a, kɔ ejimñ sos ok es.» L'ub odad a eke Jesu dad'r a nawre etj n'im gbuñj.

⁵¹Eke kpækñ l'us ejagb n'aam a, in eci juma kok esel a ek'am us'r jam ow a ɔbr'r etj dad'r nine: «Ejimñ sos ok es!» ⁵²Kpækñ n'am ibrm wel

wanci ab af eke in ec'iy a sos ok es a, etj -li dad ow nine: «Efi ncebles eci wanci nyam em, legj na af anake lefr a oc'r es lis a.»⁵³ Odad a ok iy es a es sos em ek'ow el wanci ab af a ce eke Jesu dad'r eke ejimj sos ok es a, etj in lele in ec'akj ab ab a fej -n'ony omn Jesu em.⁵⁴ Sakp yony em e meny ewr eke Jesu kok, Jude eke n'anj n'im Galile ab ana.

Jesu ewlm sos es wew es nyam

5 ¹Eke ów amua ec a, Jwifel am kok Nyam nuj igj em ec'es gbegbl nyam Jerusalem, etj Jesu im yogj. ²Bajn a e lakp a e lisany nyam eke wel b'esi Meceb e lisany a, ow e saw a usu nyam anj eke wel kok ok mij em, ke ony lef eb usu yen, usu a Ebre em wel b'esi'n Betesda.^{† 3} Yogj, ñlu nñon gbel ese ány eflu, akr kpece esel, lele sos es wew esel ab lerus es. [4]^{† 5} Ñlu nyam ek'anj ol em akpo likj lele lew lele niwn ab anj yogj. ⁶Eke Jesu ekn ñlu a eke egjm es wus yogj, ke l'iri eke ow'n anj ol em legj kpekpe etj a, l'ibrm ow nine: «Kɔ erur eke k'ewl ee?» ⁷Li dad ow nine: «Egj gbel, em ec'a mij a b'umu a, m'onym egj eke k'ony elu'm em. Eke mi b'ol eke mi k'im m'ey mij ab em a, egj ejeci b'ec afj'm es ey em.» ⁸Li dad ow nine: «Igb, ðc ñ eci ajrajk a ke án es.» ⁹Krekj ñlu a ewl, l'oc in ec'ajrajk a etj n'am an es.

Ke low na, **neneqj** e legj ow am ey. ¹⁰Jwifel ec'es ewel a am ibrm egj a eke wel ewlm a ese: «Yefenyina neneqj e legj, abusu erum'j es eke k'oc ñ ec'ajrajk onym ab.»^{† 11}Li dad wel nine: «Egj a eke ewlm im a dad'm eke mi k'oc em ec'ajrajk a ke m'án es.» ¹²Etj -l'ibrm ow nine: «Bwo ec'egj dad'r eke k'oc ñ ec'ajrajk a ke án es ee?» ¹³Kɔ egj a uwm egj a ek'ewlm'n ab any, aŋke Jesu irm agj a ek'anj yogj ab em.

¹⁴Eke ow b'injn ebr a, Jesu ejn'n **Nyamel** gbel a e gbugj a etj dad'r nine: «Sica kin eke ewl. Kì kok sikpl ij bake éjn low eke agb akm na.» ¹⁵Ñlu a im etj dad Jwifel ec'es ewel a ek'ow el Jesu anake ewlm'n a.

Iy lele Es el nyam

¹⁶Ow sosiem Jwifel a at ejn Jesu, low na eke li kok **neneqj** a eci. ¹⁷Gbeko Jesu dad el nine: «Segj fej em Es abu anj juma kok em[†] etj em yeji abu anj'm juma kok em.» ¹⁸Odad na sosiem, sica emeny Jwifel ec'es ewel a am at tasi eke k'ibi Jesu aŋke ow elm neneqj ec'ol a eke l'ob es a

^{† 5.2} *Betesda*: Jan eci silel esig oglog em a, *Betsata*. ^{† 5.4} Jan eci silel esigbeb em a, wel ejn sodad na: [p5.3b -N'am eku eke mij a k'umu; p5.4 aŋke wanci beb anj eke Es Kɔtɔko ec'erm es a b'us es mij ab em umu mij a. Ñlu krekré a eke b'ey mij a ek'am umu ab em a, b'ewl in ec'ol ab em ek'ow el ol gbel yeji.] ^{† 5.10} Jwifel ec'ol a edjn neneqj e juma kok. Eke batj oc ob onym ab, ke juma kok a. Ëkn Matie 12.10 ec'akr otar a. ^{† 5.17} Nur ðb 2.2-3 am dad ese Nyam eb sel in e juma ab em neneqj e legj. Jwifel a ubm yadj, gbeko el eci tutr em a, -li b'egj -l'eb eke neneqj e legj yeji Nyam bi nyimn afr lel wus ab. Eke ow el eben, ke ow itm eke -li k'ob Jesu low.

ce, kɔ emeny n'am dad eke Nyam in el Es tasi. Na em a, n'am ocr in sosi ese Nyam af. ¹⁹Ow em a, Jesu ewl eb odad etŋ dad nine: «**Eε**, low nawre m'am dad ɔny: Iy k'ɔtum kokm low kaka in obi em; yec'eke li b'ekn Es kok a, ow li bi kok. Tasi em a, low feŋ eke Es a bi kok a, low nyam coco a ce Iy a yeji bi kok, ²⁰aŋke Iy Es a b'erur Iy a etŋ li bi yegm ow in obi e low eke li bi kok a. Etŋ emeny li b'ow li yegm ow ów eke b'ow agb akm amua, etŋ ow b'ow iti ɔny any. ²¹Tasi em a, ese elel eke Iy Es a b'igbm agŋ ek'uw a ke b'ɔŋ el sel a, eben nyam coco Iy a yeji b'ɔŋ egŋ eke li b'erur a sel. ²²Etŋ emeny egŋ feŋ e lís e jej ok owi a, Iy Es a éknm ow e low, kɔ n'ɔŋ Iy a jej ok owi ec'abusu a feŋ, ²³yec'etŋ ke agŋ a feŋ óny Iy a eci sos usr ese elel eke -li b'ɔŋ Iy Es a eci sos usr ab af. Egŋ yec'eke usrm Iy a sos a, usrm Iy Es a ek'erm'n a yeji sos.

²⁴**Eε**, low nawre m'am dad ɔny: egŋ kaka feŋ eke b'iri em e sodad a, ke b'ub egŋ a eke erm'm a nawre a, n'ɛjn sel ek'ɔnym uwr ſj. N'ɔnym jej ok ij, etŋ ow ɔŋ l'ubr luw em l'ey owr anŋ em. ²⁵**Eε**, low nawre m'am dad ɔny: legŋ am ow, etŋ legŋ a l'ow yej'ñ; legŋ na em agŋ ek'uw a b'ow iri Nyam ec'ly e lebl, etŋ agŋ a eke b'ow iri lebl a, b'ow anŋ owr. ²⁶**Eε** elel eke tasi em a Iy Es a el sel e nuŋ a, eben nyam coco n'ɔŋ Iy a yeji abusu eke k'el sel e nuŋ. ²⁷Etŋ eke Iy a el egŋ ec'ly a sosiem a,[†] n'ɔŋ ow jej ok owi ec'abusu. ²⁸Ow k'íti ɔny any. Legŋ am ow, etŋ ow em, agŋ a feŋ ek'uw wel ot es a b'ow iri in e lebl, ²⁹etŋ egŋ egŋ b'ow anŋ uwɔmu em ey ɔkm. Agŋ a eke kok ów amamn a b'ow igb ke éŋn sel, gbekɔ agŋ a eke kok ów eŋŋ a, b'ow igb jej ok eci.[†] ³⁰Em obi em, mi k'ɔtum mi kokm low kaka feŋ. Nyam e low eke bi dad'm ab af mi bi jej egŋ e low m'ok, etŋ em e jej ok a el nawre, aŋke m'ɔlm em e low eke m'am erur ab es, kɔ egŋ a eke erm'm a ec'a eke b'erur a, m'am ol es.»

Iy a ec'adanju

³¹«Eke em, m'am ij em e nuŋ af e danju, liy k'ow anm em e danju ij ab em. ³²Kɔ egŋ ejeci anake am ij em e nuŋ af e danju a, etŋ m'uw any eke danju ij na el nawre. ³³ɔny, erm̄n agŋ Jan ogŋ,[†] etŋ l'ij low nenyembri nyam e danju. ³⁴Em, m'ibram eke egŋ k'ij em e nuŋ af e danju, kɔ m'am dad eben yec'etŋ ke Nyam s̄g ɔny. ³⁵Jan ew ese kenie eke wel igŋ k'am iri ayal usu af, etŋ egŋn ebr kokr sos em ijn in ec'usuayl ab ab wanci tel eci ce. ³⁶Kɔ em e danju ij a eke m'ɔny a, agb akm Jan ec'a: ów amua eke m'am kok a, amua tasi eke em Es ɔŋ'm eke mi ki kok a, am ij em e nuŋ af e danju, etŋ am yegm eke em Es erm'm. ³⁷Etŋ em Es eke erm'm a yeji am ij em e nuŋ af e danju. Gbekɔ tasi legŋ kaka irimn in e lebl etŋ emeny legŋ kaka éknmn in ec'elel eke n'anŋn a. ³⁸In eci sodad a írm ɔny em, aŋke úbmn egŋ a eke l'erm a nawre. ³⁹Bi wewar Nyam e Sil̄l a mewl em

[†] 5.27 Èkn Daniel 7.13-14. [†] 5.29 Èkn Daniel 12.2. [†] 5.33 Èkn Jan 1.19.

eke k'uwṛ any, aŋke bi tutar eke k'ęjan sel ek'onyūm uwṛ el em. Ke tasi em a, sodad amua anake am ij em e nuj af e daŋku a! ⁴⁰Etj ebēn yeji, érurmn eke k'owr em oḡj ęjan sel tasi a ek'onyūm uwṛ a.

⁴¹Em, m'ɔlm aḡj ec'es susm ab es. ⁴²Kɔ ɔny ec'a, m'uw ɔny any: m'uw any eke ɔnymn Nyam ec'erur. ⁴³M'ow em Es e nin em etj eḡjmn ebmn'm. Gbækɔ ek'ęḡj ejeci nyam ow in obi e nin em b'ow ebr ir! ⁴⁴B'erurir ɔny ɔfr em ec'es susmnin owi, etj ɔlmn Nyam ɔny coco oḡj ec'es susm owi ab es; ke ayaf ɔtur eke k'ubr'm nawrē ab ee? ⁴⁵Em Es ec'any af a, kì tutar eke m'ow m'ok ɔny ów af; kɔ Mois anake b'ow ok ɔny ów af a, in em eke ocr ɔny ec'omn a ɔlul a. ⁴⁶Tasi em a, eke ubr Mois nawrē ke em yeji b'ow ubr'm nawrē, aŋke em e lís e low anake Mois nɔn a.[†] ⁴⁷Kɔ eke sica yec'a eke Mois nɔn em e lís a ubmn nawrē, ke ayaf ɔtur eke k'ubr em e sodad a nawrē ee?»

Jesu iyr aḡj ek'afj fandi yen es lok
Matie 14.13-21; Mark 6.30-44; Luk 9.10-17

6 ¹Eke low na ec a, Jesu imn Galile ogog a e mij lekpl a eke wel b'ęsj Tiberiad yej'a e jam. ²Aḡj nɔnɔ am us'r jam aŋke -n'am ekn meny ewr eke n'am kok ɔlu a ec'ewlm em. ³Ow ɔj Jesu uyu ligigl nyam af etj sig es yoḡj **jam** esel ab ab. ⁴Pak ek'el Jwifel ec'es gbegbl a e leḡj titm. ⁵Eke Jesu b'igbl any oḡj a, l'ekn aḡj nɔnɔ ek'am ow in oḡj, etj l'ibrm Filip nine: «Bogn̄ s'ɔtu eke si k'ɔl futufutu s'ɔŋ aḡj a fej ij ee?» ⁶Tasi em a, low a eke Jesu am ow kok a, in obi l'uw any, kɔ l'ibrm Filip low na eke li k'ebm ow a sosiem. ⁷Filip dad'r nine: «Eke ow el os ekj lew yeji,[†] si k'ɔtum s'ęjnm futufutu ek'ęḡj eḡj k'ęjnj likpr liy nyam bɔbɔ yeji.» ⁸Andre, Simɔ Pier lisijim ek'el in e jam esel ab em ec'ęḡj nyam a dad'r nine: ⁹«Aŋa, iyli nyam ɔnym futufutu yen lele ɔcn yony ab. Gbækɔ na yeji ow elm low kaka aḡj bubute na ec'any af.» ¹⁰Etj Jesu dad nine: «Djɔn aḡj a fej ok es.» (Ke usu a, suw owr anj nɔnɔ.) Sica el fej -l'ok es; -l'ɔtu eke -li k'ij eḡj fandi yen. ¹¹Jesu ot futufutu a, l'elu Nyam bia, etj n'ɔŋ wel cec ɔŋ aḡj a ek'ok es yoḡj a. Li kok eben ɔcn ab ab yeji, n'ɔŋ wel ow a fej eke -n'am ibrm a. ¹²Eke sica aḡj a fej ij ob lok iy a, Jesu dad in e jam esel a nine: «Kɔkjn ekpr a eke wawal es a yec'etj ke kaka k'íram.» ¹³-Li kɔkjn futufutu yen a eke -l'ijr a ec'ekpr eke wawal es a, etj ow iy mulu eḡbel lew yony.[†] ¹⁴Eke aḡj a ekn meny ewr na eke Jesu kok a, -li dad nine: «Eḡj na, **Kokoba** ɔb es tasi a eke k'ow wus af aŋa ab ana.»[†] ¹⁵Jesu uw any ek'aḡj a b'ow ɔny'n lec em ɔw'r eb ebu. Ow sosiem emeny l'ewl meny n'im ligigl ab af in ɔny.

[†] 5.46 Èkn Ol Okn 18.15. [†] 6.7 Os ekj lew: Os na ij juma kok es nyam eci seŋj ekj lew e labm sɔg. [†] 6.13 Bëbm̄n 2 Éb Ebu 4.42-44. [†] 6.14 Jwifel a am eku Kokoba ɔb es a eke wel ewar Ol Okn e ləl ab em (Ol Okn 18.15) ke b'ow el Mesi a. Bëb eci low yegm em a, -li bi dad eke Mesi a in b'ow in ɔŋ futufutu in anj afr in ok wus ese Mois ec'a eke in kok ab af.

Jesu am an es mij lekpl ab af
Matie 14.22-33; Mark 6.45-52

¹⁶Eke legŋ̊ ew es a, Jesu e **jam** esel a us nuŋ̊ es mij neny a, ¹⁷etŋ̊ ok mijetŋ̊ nyam em am ubr mij lekpl a imn Kapernayum eci. Legŋ̊ yeji am ukm ab, etŋ̊ Jesu yeji k'iiim k'εŋ̊nm el. ¹⁸Lef am elu lec em etŋ̊ mra am elu mij lekpl ab af. ¹⁹-L'or mij ba ow k'ij kilo yen oglog nohɔn etŋ̊ kpeki -l'ekn Jesu ek'am an es mij ab af ow titm mijetŋ̊ a, etŋ̊ erŋ̊n am ɔny el. ²⁰Gbekɔ Jesu dad el nine: «Erŋ̊n k'ɔny ɔny, kɔ em!» ²¹Jam esel a erur eke k'ɔny elu'l mijetŋ̊ ab em, etŋ̊ kpeki mijetŋ̊ a itr es yogŋ̊ a eke -n'aam a e nanu a.[†]

Agŋ̊ am ɔl Jesu

²²Eke legŋ̊ eny akr af a, agŋ̊ a ek'anŋ̊ mij lekpl a e **jam** a, ekn ek'ow el mijetŋ̊ nyam ce anake anŋ̊ yogŋ̊ ncebles em a; -l'uw any eke jam esel a im el sɔny, eke Jesu εym el e mijetŋ̊ ab em. ²³Gbekɔ simijetŋ̊ ejeci ek'anŋ̊ Tiberiad am ow a, ow itr es usu a eke Es Kɔtɔkɔ oc futufutu elu Nyam bia ke -l'ijr a. ²⁴Eke agŋ̊ a ekn eke Jesu lele in e jam esel ab ab anm yogŋ̊ a, -l'ok simijetŋ̊ ab em -n'im Kapernayum -n'am ɔl Jesu.

Jesu el futufutu eke b'ɔŋ̊ egŋ̊ sel

²⁵Etŋ̊ eke -n'εŋ̊an Jesu mij lekpl a e jam a, -n'am ibrm ow -l'ese: «Low yegm agŋ̊ es, kɔ bogŋ̊ eci wanci af etŋ̊ ow aŋ̊a ee?» ²⁶Jesu dad el nine: «Low nawre m'am dad ɔny: am ɔɔl'm ek'ijr futufutu molok iy ɔny a sosiɛm, kɔ ow elm em e meny ewr a e nyandre a eke irir a eci. ²⁷Kì kokr ob eke b'ugŋ̊ es a e juma, kɔ kòkr yec'a eke b'ibn ke el sel ek'ɔnym uwr a e juma. Egŋ̊ ec'ly b'ow ɔŋ̊ ɔny ob ij ikŋ̊ na, aŋ̊ke tasi em a, Es Nyam in obi oc in ec'abusu a e meny ewr a ew'r af.» ²⁸Etŋ̊ sica -n'am ibrm ow -l'ese: «Kɔ juma a eke Nyam am erur a, ayaf si ki kokr ab ee?» ²⁹Jesu dad el nine: «Juma a eke Nyam am ibrm ɔny a el: ke ɔnyn ɔmn egŋ̊ a eke l'erm ab em.»[†] ³⁰-Li dad ow nine: «Bogŋ̊ eci meny ewr ɔtu eke ki kok yegm ey ke ow af, s'úb'ŋ̊ nawre ee? Iŋ̊ eci juma ek'am kok a el bogŋ̊ ec'ee? ³¹Loj yogŋ̊, ey lagŋ̊el ij futufutu ese elel eke wel nɔn Nyam Lel em ab af: *n'ɔŋ̊ wel futufutu ek'anŋ̊ afr ow a -l'ij.*»[†] ³²Etŋ̊ Jesu dad el nine: «Low nawre, m'am dad ɔny: **afr** eci futufutu a, ow elm Mois ɔɔm ɔny, kɔ em Es anake ɔŋ̊ ɔny afr eci futufutu tasi a. ³³Tasi em a, Nyam eci futufutu a eke b'ɔŋ̊ egŋ̊ a, el egŋ̊ a eke b'anŋ̊ afr ow, ke b'ɔŋ̊ wus na nimum ec'agŋ̊ a feŋ̊ sel a.»³⁴Etŋ̊ -li dad ow nine: «Egŋ̊ gbɛl, seŋ̊ feŋ̊ ɔŋ̊ ey futufutu ikŋ̊ na.» ³⁵Jesu dad el nine: «M'el sel e futufutu.»[†] Egŋ̊ yec'eke b'ow ow em ogŋ̊ a,

[†] 6.21 Selu 107.23-32. [†] 6.29 Bɛbmn Rom 3.28. [†] 6.31 Okm Ok 16.4,15; Selu 78.24.

[†] 6.35 Futufutu el Jwifel ec'ob ij tasi ese ɔukru ec'a eke egb el el eci ob ij tasi ab af.

legn kaka namn k'ow ɔnym'n, etj egŋ yec'eke b'ow ɔny ɔmn em em a, legn kaka mijamn k'ow ɔnym'n. ³⁶Gbeko m'ikŋ anym mi dad ɔny: ekan'm etj ubmn nawre. ³⁷Egŋ liy nyam nyam feŋ eke em Es b'ow ɔŋ'm a, b'ow ow em ogŋ, etj legn kaka mi k'ow m'ogŋm egŋ eke b'ow ow em ogŋ a, ³⁸ajŋe m'anŋ afr m'ow wus af aja, ow elm em ec'erur kok eci, ko egŋ ek'erm'm a ec'erur mi ki kok. ³⁹Etj kin egŋ a ek'erm'm a e low ek'am erur: ke mi k'írmnm agŋ a feŋ a eke l'abul'm a e nyam, ko ke legn es abal el em a, m'ígbm el luw em. ⁴⁰Es, tasi em a, kin low ek'ém Es am erur: ke agŋ a feŋ ek'ekn Iy a ke ɔny ɔmn in em a, éŋŋ sel ek'ɔnym uwr, ke legn es abal el em a, m'ígbm el luw em.»

⁴¹Jwifel a am eny abr ok Jesu af ajŋe li dad nine: «M'el futufutu ek'anŋ afr us es.» ⁴²Ow sosiem -n'am dad -l'ese: «Kɔ ow elm Josef jim Jesu ee? Es lele lis ab a, s'uŋ el any sényn sényn. Ke sica ayaf l'etu eke li ki dad l'ese: "M'anŋ afr m'us es" ee?» ⁴³Jesu dad el nine: «K'ènyn abr ɔny ɔfr em o! ⁴⁴Egŋ kaka k'ɔtum owm em ogŋ eke em Es ek'erm'm a nyimnm'n; ke sica em, legn es abal el em a, m'ígbm'n luw em. ⁴⁵**Kokoba** ob esel e silel ab em e nyam em wel nɔn: Nyam b'ow yegm el feŋ low any uw.[†] Egŋ feŋ ek'iri em Es ec'odad ke egŋ in e low yegm a e low eb a, ke em ogŋ n'am ow a. ⁴⁶Ow elm ke egŋ ekn em Es nyamn em; egŋ a ce eke Nyam erm a ce ekn Es. ⁴⁷Low nawre m'am dad ɔny: egŋ ek'ɔny ɔmn em em a, ɔny sel ek'ɔnym uwr. ⁴⁸Em anake m'el futufutu a eke b'ɔŋ egŋ sel a.

⁴⁹Ke loj yogŋ ɔny lagŋel ij futufutu ce etj -l'uw. ⁵⁰Gbeko futufutu a ek'anŋ afr us es a, el futufutu ek'egŋ b'ij ke úwm. ⁵¹Em, m'el owr anŋ eci futufutu ek'anŋ afr us es. Egŋ yec'eke b'ow ij futufutu ikŋ na a, b'ow éŋŋ sel segŋ feŋ. Futufutu a eke m'am ɔŋ ɔny a, ke em eci sos megl ana; m'am oc m'ɔŋ ɔny yec'etj ke wus nimum éŋŋ sel a.»

⁵²Ow sosiem, Jwifel a el ɔfr em am atar ów es lebl tuɔtuɔ em dad ese: «Kɔ ayaf egŋ na k'ɔŋŋ ey in eci sos megl a s'ij ee?» ⁵³Jesu dad el nine: «Low nawre m'am dad ɔny: eke ijmn egŋ ec'Iy eci sos megl, etj egŋmn in eci mebl a, sel éŋŋ k'ow anm ɔny em. ⁵⁴Egŋ yec'eke b'ow ij em eci sos megl ke b'ow egŋ em eci mebl a ɔny sel ek'ɔnym uwr, etj legn es abal el em, m'ow m'ígbm'n luw em; ⁵⁵ajŋe em eci sos megl a el ob ij tasi, etj em eci mebl a el mar tasi eke wel b'egŋ. ⁵⁶Egŋ yec'eke b'ij em eci sos megl a, ke b'egŋ em eci mebl a okr af em ab, etj em yeji in ɔny s'okr af. ⁵⁷Em Es ek'erm'm a anŋ owr etj in em, em yeji m'anŋ owr; eben nyam coco, egŋ yec'eke b'ow oc'm gbagbal in sosi a, b'ow anŋ owr em em. ⁵⁸Futufutu a ek'anŋ afr us es a, in ec'elel eke n'anŋ ana. N'anm ese yec'a ek'ɔny lagŋel ikŋ anym ij ke uw ab af. Gbeko egŋ eke b'ow ij futufutu na a, b'ow anŋ owr segŋ feŋ.» ⁵⁹Ke Kapernayum eci **Nyam** nuŋ igŋ usu a eke n'anŋ n'am yegm agŋ low a anake n'am dad sodad amua a.

[†] 6.45 Esai 54.13.

Jam esel beb igṇ Jesu elu es

⁶⁰Eke -l'irir Jesu ec'odad a bake ow uwra, **jam esel** ab em ec'agṇ nōnō am dad esē: «Sica aja ow am ew low agbr em! Bwo ec'egṇ ḍtu eke k'egṇ odad tuotu na e low eb ee?» ⁶¹Jesu uw any eke jam esel a am cacak'r odad na af. Na sosiem anake n'am dad wel l'esē: «Kō low na gbre ow am ijr ḋny ee? ⁶²Kō sica legṇ eke b'ow ḫkan egṇ ec'Iy uyu im yogṇ a eke l'ikṇ anym n'anj l'ow a, ke ayaf ow b'ow kokr ḋny ab ee? ⁶³Nyam ec'Abṇ a anake b'ɔŋ egṇ sel a; sos megl ḋny anym low kaka ec'abusu. Sodad a eke mi dad ḋny a el abṇ lele sel ab.[†] ⁶⁴Gbeko ḋny em ec'agṇ nyam nyam ubm nawre.» (Ke tasi em a, nuŋ ḋb em etṇ, Jesu uw agṇ a ek'ubm nawre ab any, etṇ l'uw egṇ a eke b'ow ol ij'r ab any.) ⁶⁵L'igṇ af li dad nine: «Na sosiem anake mi dad ḋny, eke egṇ kaka k'ṭum owm em ogṇ eke Nyam ḋcm'n ow ec'abusu.»

⁶⁶Ow eci wanci ab af, jam esel nōnō ocr sos es etṇ egṇim usm'n jam ij. ⁶⁷Jesu am dad jam esel lew yony a esē: «Ḍny yeji erurir eke k'imn ee?» ⁶⁸Simō Pier dad'r nine: «Egṇ gbēl, kō bwo ec'egṇ ogṇ si k'im ee? Ij ḋny sodad eke b'ɔŋ egṇ sel ek'onym uwr a. ⁶⁹S'uw any etṇ s'ub nawre: η el Egṇ Lala eke Nyam erm ow.» ⁷⁰Jesu dad el nine: «Kō ow elm ḋny lew yony mum mi sōsuam m'otm ḋny ee? Gbeko ḋny em ec'egṇ nyam el **agn!**» ⁷¹Ke Judas, Simō Iskariot iy a ec'iy ec'odad Jesu am dad, aŋke Judas, eke l'el jam esel lew yony ab em ec'egṇ yeji, li b'ow l'ol Jesu l'ij.

Jesu lisijimel úbm Jesu nawre

7 ¹Ów amua e jam a, Jesu am ec'elul Galile em; l'erurm eke li k'im Jude aŋke Jwifel ec'es ew esel a am ol eke k'ɔŋ wel ibi'r. ²Jwifel eci Mef ec'es gbegbl e legṇ ow titm,[†] ³etṇ Jesu lisijimel am dad'r esē: «Igb im Jude yec'etṇ ke η e **jam esel** a yeji ékn ów a eke am kok a. ⁴Egṇ ek'am erur eke k'il nin a, ótum kokm low es l'ol em. Esse elel eke am kok ów amua ab af a, èlu sos okm yec'etṇ ke agṇ ékn'η.» ⁵Tasi em a, lisijimel bɔbɔ yeji ḋnyim ḋmn in em. ⁶Jesu dad el nine: «Em ec'es gbegbl em a eke mi k'im a e legṇ tasi kibebmnem ab. Ḍny ec'a, segṇ a fej akpl. ⁷Ḍny, wus ec'agṇ k'ṭum ḋnym ḋny e sifn; gbeko em, -n'ḍny em e sifn aŋke mi bi dad el eci ów ejun a eke -li bi kok a ec'odad.[†] ⁸Ḍny, imn es gbegbl ab em. Em mi k'owm ye[†] aŋke em ec'a, ow kibebmnem ab.» ⁹Eke li dad odad na bake ow uwra a, in gbe n'anj Galile.

[†] **6.63** Bèbmn Jan 5.24 ab ab. [†] **7.2** Es gbegbl na em, wel b'elu Nyam bia egb eke wel ub a eci lele Nyam ec'erm mamm a ek'ɔnyn Israel eke -n'anj loj a (Ob Ap 23.33-43; Ol Okn 16.13-15; Zakari 14.16-19). Low na ec'ɔkn em a, segṇ l'baj eke es gbegbl a b'ow ij a, agṇ b'anj mef ew esse elel eke el esel kok loj ab af. [†] **7.7** Bèbmn Jan 15.19. [†] **7.8** Mi k'owm ye: Jan eci silel esig oglog em a mi k'owm m'owm.

Jesu im Mef ec'es gbegbl ab em

¹⁰Eke lisijimel a im es gbegbl ab em a, Jesu yeji im, gbekɔ́ l'elum sos ɔkm ek'agŋ k'ekn'n: ow ew es lɔl em. ¹¹Jwifel ec'es ew esel a am ɔ'l es gbegbl ab em etj am ibrm agŋ ese: «Kɔ́ bogŋ n'anŋ ee?» ¹²Bieku ab em, wel am sesl ów nɔnɔ in e nuŋ af. Beb am dad ese: «L'el nimamn kok es.» Etj likpr am dad ese: «Njaŋ, li b'irmn agŋ.» ¹³Gbekɔ́ egŋ kaka élum sos ɔkm dadm in ec'odad anŋe el fej -n'am uru Jwifel ec'es ew esel a.

¹⁴Es gbegbl a ok arajn, etj ca Jesu ow ey **Nyamel** gbel a e gbugŋ a etj am yegm agŋ low. ¹⁵Jwifel a low iti any etj am dad ese: «Egŋ na eke wewrm low yeg'a, ayaf li b'ɔtu l'uw ów amua any ee?»[†] ¹⁶Jesu dad el nine: «Low a eke mi bi yegm agŋ a ánm em em owm, kɔ́ Nyam ek'erm'm a ogŋ ow b'anŋ ow. ¹⁷Eke egŋ am erur eke ki kok Nyam ec'erur a, li b'ow l'uw any eke em e low yegm a b'anŋ Nyam em ow, oglög em obi em. ¹⁸Egŋ eke bi dad in obi e nin em ec'odad a, b'ɔl in obi ec'any gbel es. Gbekɔ́ egŋ eke am kok juma ɔl egŋ a ek'erm'n a ec'any gbel es a am dad low nenyembri nyam; yadŋ owi kaka anm in em. ¹⁹Kɔ́ bla etj am ɔɔl eke k'ibir'm ee? Mois ɔɔm ɔny ol a ee? Gbekɔ́ ɔny em ec'egŋ kaka ánm es ol ab af.» ²⁰Agŋ a dad'r nine: «**Abŋ** ɔnŋ anŋ'ŋ em tasi, kɔ́ bwo am ɔl eke k'ibi'ŋ ee?» ²¹Jesu dad el nine: «Mɛny ewr nyam ce mi kok, etj kin eke ɔny fej low a am iti ɔny any!»[†] ²²Mois ɔŋ abusu eke wel k'ubr agŋ likr es, etj egŋtow e kok e low ebr **neneŋŋ** e legŋ yeji. (Ke tasi em a, low na anm Mois em owm, kɔ́ lagŋel krekre ab em ow anŋ ow.)[†] ²³Eke wel b'ubr egŋ likr es neneŋŋ e legŋ etj ow ɔnym Mois ec'ol a ocm es, ke sica bla sosiem etj am ebal erm okr'm af, egŋ nimum eke m'ewlm neneŋŋ e legŋ ab ee?»[†] ²⁴Èwr ɔny e sos af e jej ok ab es, kɔ́ jèjr okr low nenyembri nyam em.»

Kɔ́ Jesu Mesi ee?

²⁵Agŋ a ek'ir Jerusalem a eci beb am dad ese: «Kɔ́ ow elm egŋ a eke wel am ɔl eke k'ibi ab ana ee? ²⁶Èkan, n'am dad odad dedeku ec'any af etj wel ɔbm kpu yeji ɔɔm'n! Kɔ́ ey ec'es ewel a k'uw any egŋ eb tasi eke

[†] 7.15 Jwifel ec'a, low yegm es b'egŋ in ec'abusu low yegm agŋ es a eke yegm'n low a ogŋ; egŋ eke legŋ kaka wel yegam low a, ɔnym abusu eke ki yegm agŋ ejeci low. [†] 7.21 Jan 5.1-8. [†] 7.22 Jesu am yegm el eke neneŋŋ e legŋ a, el yeji -li bi kok ewlm owi. Ol a ibrm eke iy eke wel ew ow ij segŋ niwn a, wel úbr'likr es. Etj emeny ol a ibrm eke neneŋŋ e legŋ a, wel ki kokm juma. Eke likr es ubr eci segŋ niwn a ey neneŋŋ e legŋ af a, wel k'ɔtum élouam sol a yony mum ij! Bla lowi wel ɔtu eke ki kok ee? Jwifel ogŋ a, ol yec'eke wel b'ikŋ anym ew a b'ɔny any. Eke likr es ubr owi ɔb nuŋ Abraham em etj a (Nuŋ Ob 17.10-13), n'ɔny any l'akm Mois ec'ol a ek'am edŋn neneŋŋ e juma kok a (Okm Ok 20.8-10). Ow it ke wel úbr etuey eke wel ew ow kok segŋ niwn a likr es (Ob Ap 12.3), eke ow ey neneŋŋ bɔbɔ yeji. [†] 7.23 Jwifel ogŋ a, eke iy ubr likr es, ke ow el ewlm mum; Nyam ec'any af l'uw es inym ã.

l'el Mesi ab ee? ²⁷Gbeko legn a eke **Mesi** a b'ow ow a, egŋ kaka k'ow uwm yogŋ eke li b'ow n'anŋ l'ow ab any,[†] kɔ egŋ na ec'a, s'uw yogŋ eke n'anŋ l'ow ab any.» ²⁸Jesu ek'anŋ **Nyamel** gbel a e gbugŋ a am yegm agŋ low a, igbl lebl ogŋ dad nine: «Uwr egŋ a tasi eke m'el ab any, etŋ uwr yogŋ eke m'anŋ m'ow ab any ee? Ow elm em obi em m'owm, kɔ egŋ a ek'erm'm a el nenyembri nyam es, kɔ uwmn in any. ²⁹Em, m'uwr any aŋke in ogŋ m'anŋ m'ow etŋ in l'erm'm yeqi.» ³⁰Ow sosiem, -n'am ɔl eke -li k'ony Jesu, kɔ egŋ ɔtum ɔnym'n, aŋke in e wanci a ki bebmnm ab. ³¹Gbeko dedeku ab em, agŋ nɔnɔ ub'r nawre etŋ am dad ese: «Legŋ a eke Mesi a b'ow ow a, kɔ li b'ow li kok məny eswr l'akm egŋ na ec'ab ee?»

Wel erm usu ɔsu esel ow Jesu ec'ony em

32 Farisiel a iri Jesu e lís ec'ow eke bieku ab em wel am dad ów sesl em. Ow sosiem, **egb** waw esel egbel a lele Farisiel ab ab erm usu ɔsu esel eke k'im ɔny'n. ³³Jesu dad nine: «Emenŋ m'anŋ ɔny ab legŋ tel eci gbuŋ ke m'ewl m'im egŋ a ek'erm'm a ogŋ. ³⁴B'ow ɔɔl'm etŋ k'ow ejnmmn'm, aŋke k'ow ɔtum iimn yogŋ a eke m'ow m'anŋ a.» ³⁵Jwifel a am ibrmn el sosi ese: «Kɔ bogŋ li b'ow n'im etŋ si k'ow s'ɔtum s'ejnmm'n ee? Kɔ tutr n'ɔny eke li k'im Jwifel a eke mɔmum es agŋ a ek'elm Jwifel a ogŋ ee? L'erur eke li k'im li yegm agŋ ek'elm Jwifel a low ee? ³⁶Sodad amua eke li dad: “B'ow ɔɔl'm etŋ k'ow ejnmmn'm, k'ow ɔtum iimn yogŋ a eke m'ow m'anŋ a” e nyandre el bogŋ ec'ee?»

Mij ewl mij

³⁷Es gbegbl a e legŋ es abal el a, el es gbegbl a eci legŋ ligbel. Ow e legŋ a, Jesu igb inym es etŋ igbl lebl ogŋ dad nine: «Eke egŋ mij amn am ɔny, l'ow em ogŋ ke l'egŋ mij.» ³⁸Egŋ eke b'ow ub'm nawre a, mij ewl mij b'ow ewl'l erm em ok ɔkm ese elel eke Nyam Lel dad ab af.» ³⁹Jesu am dad eben yegm Abŋ Lala a eke agŋ a ek'ony ɔmn in em a k'eqn a ec'odad. Tasi em a, legŋ ab em, wel k'eqnem Abŋ Lala aŋke Jesu k'eqym anygbel em.

Dedeku a ubr em Jesu sosiem

⁴⁰Sica eke dedeku ab em ec'agŋ iri sodad amua a, nyam nyam am dad ese: «Egŋ na **Kokoba** ɔb es a tasi ana!» ⁴¹Beb am dad ese: «**Mesi** ab ana!» Etŋ likpr am dad ese: «Kɔ Mesi a gbe ɔtu eke k'anŋ Galile ow ee? ⁴²Kɔ

[†] **7.27** Jwifel beb bi tutr eke Mesi a b'ow ey ɔkm kpru em eke egŋ k'ow ɔtum uwm yogŋ eke li b'ow n'anŋ l'ow ab any. [†] **7.37** Mef ec's ebegbl e legŋ a, ów egbel anŋ eke wel bi kok mij ab. Ow ɔny nyandre nyahan: krekre em a, ow b'ɔkn loj em eci mij eke Nyam eqi el (Okm Ok 17.1-7; Awl 20.8-13); yony em a, ow b'ibrm Nyam eke k'an (Zakari 14.16-17); etŋ nyahan em a, ow b'ɔkn Abŋ Lala eke k'ow Mesi a e legŋ a (Zakari 13.1; Esayi 44.3). Eke agŋ a fej am ekn mij ec'ob mammi ek'el a, Jesu am dad eke in el mij ewl mij tasi, etŋ in anŋ kokoba ɔb esel ec'ewar owi a fej em.

Nyam Lel dadm eke Mesi a b'ow el David e bosu em ec'egn eke b'ow anj Betlehém, David e bajn a ow ee?»⁴³ Jesu sosiem dedeku a ubr em.⁴⁴ Agn nyam nyam erur eke wel k'ony'n, gbekɔ egñ kaka εwm'n abu af.

Jwifel eci nawre ubm

⁴⁵ Usu ɔsu esel a ewl meny im **egb** waw esel egbel a lele **Farisiel** ab ab ogñ, etj wel am ibrm el ese: «Kɔ bla sosiem etj ocmn Jesu ab owmn ee?»⁴⁶ Usu ɔsu esel a dad nine: «Legn kaka egñ dadm odad ese in ec'ab af!»⁴⁷ Farisiel a am ibrm el ese: «Ony yeji, yebr l'eu ony ee?»⁴⁸ Kɔ es ew esel ab em ec'egn nyam oglog Farisiel em ec'egn nyam ub'r nawre ee?⁴⁹ Dedeku a ek'ub'r nawre a uwm ol ab any, -l'el agn eke wel ofn!»⁵⁰ Nikodem eke legn ek'ec ab em im εkn Jesu a, el Farisiel ab em ec'egn ek'anj low ab em. N'am dad wel l'ese: ⁵¹ «Kɔ ey ec'ol a b'ɔb egñ low eke wel irim'n nenyg oglog wel uwm low a eke li kok ab any ee?»⁵² -Li dad ow nine: «Iŋ yeji, kɔ Galile iy el ee? Apl Nyam e Silel ab em b'ow εkn eke legn kaka **kokoba** ɔb es ánm Galile owm.»⁵³ [Etj egñ egñ eb ejagb im gbugn.][†]

Facyɔw a e low

8 ¹ [Kɔ Jesu gbe im **Olivie** lafeny af. ²Eke legn eny akr af a, ibribr fafa em a, l'ewl meny l'ow **Nyamel** gbel a e gbugn a etj agn a feñ ow ejn'n. Li sig es etj n'am yegm wel low. ³Ol e **low** yegm esel lele **Farisiel** ab oc yɔw nyam eke wel okr es **nfaci** ɔkr em a is'r. -N'ony -n'inymn ow es dedeku a feñ ec'any af ⁴etj -li dad Jesu nine: «Low yegm agn es, wel okr yɔw na es nfaci ɔkr em. ⁵Mois dad ey ol ab em eke ɔyɔw nene a, wel k'ɔr el mebn em ibi el. [†] Kɔ ɔ b'ese ayaf ee?» ⁶-N'am dad εben -l'uk ow meb yec'etj ke -l'ɔtu -l'ok ow ów af. Gbekɔ Jesu is any es etj am non wus abuli em. ⁷Eke -n'am at -l'ibrm ow l'ow a, Jesu igbl sos ogñ etj dad el nine: «Ke ony em ec'egn nyam eke legn kaka kokm sikpl a, ikɔ anym ɔwl'l lebn krekre.» ⁸Emeny l'ewl l'is any es etj n'am non wus. ⁹Eke -l'irir ów amua a, -n'im nyam nyam, ow ɔb nuj agn egbel ab em toj batn Jesu anj in sɔny, yɔw a eke inym'n es any af ab ab. ¹⁰Jesu ewl igbl sos ogñ etj dad'r nine: «Sica yɔw, bogn agn a im ee? Kɔ egñ kaka dadm ɔ ec'ibi e low ee?» ¹¹Li dad nine: «Low yegm agn es, egñ kaka dadm em ec'ibi e low.» Jesu dad'r nine: «Em yeji mi dadm ɔ ec'ibi owi. Òtu eke k'im, gbekɔ jam kì kok sikpl ij.»][†]

† 7.49 Farisiel b'ifn dedeku a ajke -li wewrmn ol. -Li bi tutr eke egñ ek'uwm ol e low any a k'ɔtum kokm low kaka feñ, etj we'n k'ɔtum in ejn'm Nyam ec'wro. -Li b'esi wel sikpl esel.

† 7.52 Tasi em a, kokoba ɔb esel ese Jonas af, ese Nahum af el Galile ec'agn. Jwifel ec'es ewel a am dad εben ajke -li b'ifn Galile ec'agn a. [†] 7.53 Jan eci silel esig tasi ab em a, wel ejn'm Jan 7.53–8.11a. [†] 8.5 Ob Ap 20.10; Ol Ókn 22.22–24. Ol em a, ow it eke wel k'ibí yɔw a lele ign ab ab. [†] 8.11 Jan eci silel esig tasi ab em a, wel ejn'm Jan 7.53–8.11a.

Jesu eci daŋku ij a el nawre

¹²Emeny Jesu am dad dedeku a ese: «M'el wus nimum ec'usuayl.[†] Egny eke b'ow us'm jam a, b'ow ɔny owr anj eci usuayl etŋ legŋ kaka li k'ow n'anm es ncebn em.» ¹³**Farisiel** a dad'r nine: «I, am ij ɔ obi e daŋku; ɔ e daŋku ij na ɔnym any.» ¹⁴Jesu dad el nine: «Eke m'am ij em obi e daŋku yeji, em e daŋku ij a el nawre, aŋke m'uw yogŋ eke m'anj m'ow ab any etŋ m'uw yogŋ eke m'aam ab any; kɔ ɔny, uwmn yogŋ eke m'anj m'ow ab any, etŋ yogŋ eke m'aam a yeji uwmn any. ¹⁵Ony, bi jejr okr agŋ em eci; em, mi jéjm egŋ e low m'okm eben. ¹⁶Etŋ eke batŋ mi jej low m'ok, ke em e jej ok a b'el neny nyam em eci, aŋke mi jéjm m'okm em sɔny, kɔ em Es eke erm'm a b'anj em ab. ¹⁷Ony ec'ol ab em wel nɔn: ek'agŋ yony neny okr af daŋku ij nyam em, ke daŋku ij ek'el nawre ana.[†] ¹⁸M'am ij em obi e daŋku etŋ em Es ek'erm'm a yeji am ij em e daŋku.» ¹⁹-N'am ibrm ow -l'ese: «Kɔ bogŋ asŋ a ee?» Jesu dad el nine: «Uwmn'm any, uwmn em Es yej'any. Blel uwr'm any, ke blel úwr em Es yej'any.»

²⁰N'am dad sodad amua **Nyamel** gbel a e gbugŋ a, eke n'anj n'am yegm agŋ low a, yogŋ a eke kɔprɔ ebr mob any a. Etŋ egŋ kaka ɛdŋnm'n aŋke in e wanci a k'owm.

Yogŋ a eke m'aam a, k'ɔtumn iimn yogŋ

²¹Emeny Jesu am dad el ese: «M'ow m'im; b'ow ɔɔl'm gbeŋkɔ b'ow uwr ɔny e sikpl ab em. K'ɔtumn iimn yogŋ a eke m'aam a.» ²²Jwifel a am dadarir el ɔfr ese: «Eke n'am dad l'ese es k'ɔtum es iim yogŋ a eke in aam a, kɔ emn n'am ow n'im l'edŋn ee?» ²³Jesu dad el nine: «Ony wus ec'agŋ, kɔ em afr m'anj m'ow. Ony eel wus na eci, kɔ em m'elm wus na eci. ²⁴Na sosiem anake mi dad ɔny eke b'ow uwr ɔny e sikpl ab em a. Tasi em a, eke ubmn nawre eke “Em, ann any”[†] b'ow uwr ɔny e sikpl ab em.» ²⁵-N'am ibrm ow -l'ese: «Ke ɔ bwo el ɔ ee?» Jesu dad el nine: «In a eke mi dad ɔny in e low nuŋ ɔb em etŋ a. ²⁶Ony e lís a, m'ɔny ów nɔnɔ eke mi ki dad ke mi jéj m'ok yeji. Gbeŋkɔ egŋ a ek'erm'm m'ow a el neny nyam es, yec'a eke mi wewr in e lís a, m'am ɔb ow ec'amani m'ok ɔny ek'eel wus ec'agŋ a.» ²⁷-Lirim eke ow el Es ec'odad eke n'am dad wel a. ²⁸Etŋ Jesu dad el nine: «Legŋ a eke b'ow igaŋl eŋŋ ec'Iy ogŋ a, b'ow uwr any eke “Em, ann any”,

[†] **8.12** Mef ec'ees gbegbl em a, ów any ek'el al owi ec'eke wel bi kok: wel bi gigŋ mrabri egbel Nyamel gbel a e gbugŋ a, ke ncok nimum a, agŋ ɔnym mrabri ekekey ab am ub ej. Al amua b'ɔkn al a eke ɔsu ke nyimn Israel ec'ey loj a (ɔkm Ok 13.21; 14.19-25; Selu 27.1); ow el Mesi a eci usu ayl a eke b'ow oc is wus na ec'agŋ a eci meny ewr yeji (Esayi 42.6; 49.6).

[†] **8.17** Èkn Ol Okn 19.15; 17.6; Awl 35.30. [†] **8.24 Em, any any:** Eke batŋ Jesu bi dad ese “Em, ann any,” ke in e Nyam eke l'el a ec'odad n'am dad, aŋke em, any any el odad eke Jwifel oc ew es saw. Legŋ eke -li b'erur eke -li k'ur Nyam nin a, yogŋ anake -li b'oc a. Esayi 43.10; Ol Okn 32.39; Okn Ok 3.13-14.

b'ow uw r any yej'eke mi kókm low kaka em obi em: yec'a ce eke em Es yegm'm a e low ce mi bi dad. ²⁹Egj a ek'erm'm a anj em ab; l'élum im es em sony aŋke segj fej mi bi kok low yec'a eke li b'erur a.» ³⁰Eke Jesu am dad eben a, agj ouc ub'r nawre.

Ewi lele madu ab

³¹Jesu am dad Jwifel a ek'ub'r nawre a ese: «Eke b'inymn es em e sodad ab af a, b'ow eel em e **jam** esel tasi; ³²af yogj b'ow uw r low nenyembri nyam any etj low nenyembri nyam a b'ow ɔnj ɔny eel ewi.»[†] ³³-L'odu -l'eb -li dad ow nine: «Ey, Abraham ec'alaw; legj kaka s'elm egj kaka e madu.[†] Ayaf ɔtu eke ki dad ey ese si b'ow s'el ewi ee?» ³⁴Jesu dad el nine: «Ee, low nawre m'am dad ɔny: egj fej ek'am kok sikpl a, el sikpl ec'adu. ³⁵Adu élém akj a ec'egj segj fej eci; kɔ iy ec'a, segj a fej li b'el akj a ec'egj. ³⁶Eke Iy a bi sog ɔny, b'ow eel ewi tasi. ³⁷M'uw any eke eel Abraham ec'alaw; gbekɔ am ɔol eke k'ibir'm, aŋke em e sodad a anm ɔny erm em. ³⁸Em, m'am dad low yec'a eke m'ekn em Es ogj a, kɔ ɔny, am kokr low yec'a eke ɔny es dad ɔny a.» ³⁹-L'eb ow odad nenyem nine: «Ey es a, Abraham.» Jesu dad el nine: «Blel eel Abraham ec'ey tasi ana, ke blel kókr ów eke li kok a.[†] ⁴⁰Mi dad ɔny low nawre a eke m'uw any Nyam e lis a, etj am ɔol eke k'ibir'm. Legj kaka Abraham kokm low nene! ⁴¹Ony, bi kokr ów nyam a ce ese ɔny es af.» -L'odu -l'eb li dad ow nine: «Ey s'elm egj ot iy. S'ony ey es nyam coco, in l'el Nyam.» ⁴²Jesu dad el nine: «Blel Nyam el ɔny es ana, ke blel érurir'm, aŋke Nyam ogj m'anj m'ow, etj m'anj aŋja in e nin em. Ow elm em obi em m'owm, kɔ in l'erm'm. ⁴³Bla sosiem etj ótumn irimn odad a eke mi bi dad ab ee? Aŋke ijmn em e sodad a ec'iri e lec. ⁴⁴Ony es a el **agn**, etj b'erurir eke ki kokr low yec'a eke ɔny es b'erur a. Nuŋ ɔb em etj l'el egj ibiu. Legj kaka n'anm low nenyembri nyam owi em, aŋke low nenyembri nyam anm in em. Eke li b'ony yadj, ke in ec'elel eke n'anlj ke ecm'n ab a ana, aŋke l'el yadj, etj l'el yadj ec'es. ⁴⁵Gbekɔ em ec'a, low nawre eke mi bi dad a sosiem anake úbmn'm nawre a. ⁴⁶Ony em aŋja, bwo ec'egj ɔtu eke ki dad elu ɔkm eke mi kok sikpl ee? Etj sica eke m'am dad ɔny low nenyembri nyam, bla sosiem etj úbmn'm nawre ee? ⁴⁷Egj ek'el Nyam ec'a, b'iri Nyam e sodad a. Gbekɔ ɔny, elmn Nyam eci, na sosiem anake írimn a.»

[†] 8.32 Jwifel bi tutr eke ol ec'any uw anake b'ony egj el lewi a. [†] 8.33 Tasi em a, Israël eyj el madu Ejipt, Babilon, Pers lele Siri eb em ab. Legj ab em a, -n'anj Rom ec'es ew em. Gbekɔ Nyam ec'any af a, -li bi tutr eke -l'el ebr eke wəl sog (Ol Ókn 7.6). [†] 8.39 Blel eel Abraham ec'ey tasi ana, ke blel kókr ów eke li kok a: odad na Grék em, wəl ɔtu ek'itjn ejec'em dad ese: Eke eel Abraham ec'ey, ke kókr Abraham ec'ów.

Jesu lele Abraham ab

⁴⁸Jwifel a dad'r nine: «S'am dad eke ŋ **Samari iy**[†] etŋ ɔny **abŋ** ŋuŋ yeji. Kɔ yadj s'ɔny ee?» ⁴⁹Jesu dad nine: «M'ɔnym abŋ ŋuŋ, kɔ em Es mi b'elum etŋ ɔny, égŋmn eke k'elumn'm. ⁵⁰M'ɔlm em obi ec'anygbel es; egŋ anŋ ek'am kok ow e low ke am jej ok. ⁵¹ɛɛ, low nawre m'am dad ɔny: egŋ eke b'elum em e sodad a, legŋ kaka li k'ow l'uwm.» ⁵²Jwifel a dad'r nine: «Sica s'uw any eke ɔny abŋ ŋuŋ tasi! Abraham uw, **kokoba** ɔb esel a yeji uw, etŋ ŋ, am dad ese: “Egŋ eke b'elum em e sodad a, legŋ kaka li k'ow l'uwm.” ⁵³ɛy es Abraham uw. Kɔ am tutr eke ɔny any akm'n ee? Kokoba ɔb esel a yeji uw. Kɔ ayaf b'ocr ŋ sosi ee?» ⁵⁴Jesu dad nine: «Blel m'am ɔŋŋ em sosi any ana, ke blel ow elm low kaka. Egŋ a eke am ɔŋ'm any a, em Es. In e lis e low eke bi dadra a el: “L'el ɛy e Nyam”, ⁵⁵ke uwmn in any. Kɔ em, m'uwr any. Blel mi dad eke m'uwm'n any, blel m'él yadju ese ɔny af. Gbekɔ m'uwr any etŋ mi b'elum in e sodad a. ⁵⁶ɔny es Abraham in e tutr em elu sos em ijn ɔkm em e mowrer a ec'ekn eci; l'ekn etŋ n'ɔny sos em ijn.» ⁵⁷Ow ɔŋ Jwifel a dad'r nine: «Kɔ ŋ, k'ɔnym akpo ekŋ yony lele lew ab yeji ke kpekjé ékn Abraham ee?» ⁵⁸Jesu dad el nine: «ɛɛ, low nawre m'am dad ɔny: gbuŋ ke wel éw Abraham a, “Em, anŋ ann.”»[†] ⁵⁹Ow sosiem -l'ot mebn eke -li k'ɔr ow.[†] Gbekɔ Jesu ey ɔkm **Nyamel** gbel a e gbugŋ a es lɔl em.

Jesu ewlm any eflu nyam

9 ¹Eke Jesu am ec a, l'ekn egŋ nyam ek'any efl mew em etŋ. ²In e **jam** esel a am ibrm'n ese: «Low yegm agŋ es, bla sosiem etŋ egŋ na any efl in e mew em etŋ ee? Kɔ in obi em e sikpl, oglog es lele lis ab e sikpl sosiem ee?»[†] ³Jesu dad nine: «Ow elm in obi em e sikpl, oglog es lele lis ab e sikpl sosiem. Kɔ any efl'l yec'etŋ ke Nyam e juma kok a e low éy ɔkm in em. ⁴Eke legŋ anŋ owr a, ow akpl eke si ki kokr egŋ a ek'erm'm a e juma. Legŋ uk am ow, ek'egŋ k'ow ɔtum kokm juma. ⁵Eke m'anŋ wus af aja a, m'ow m'el wus na ec'usuayl.» ⁶Eke li dad sodad amua bake uwra a, l'ifi sar l'ok wus etŋ li kok kɔdɔg sar ab ab, l'oc l'udu any eflu a ec'anyam a, ⁷etŋ li dad nine: «l'm yɔg any Silowe e mij ab em.»[†] (Silowe e nyandre el “ermu”.) Any eflu a im yɔg any, etŋ eke l'ewl l'ow a, n'am ekn es!

⁸In e saw saw ec'agŋ lele agŋ ejec'ek eke legŋ sig em ekn'n n'am sasm ob a am ibrm ese: «We! Kɔ ow elm egŋ a eke bi sig es am sasm ob ab ee?»

[†] **8.48 ŋ Samari iy:** Jwifel am oc nin na wewar Jesu. -Li b'ifn Samari eyŋ -l'akm Nyam any uwm esel. [†] **8.58** Ékn Jan 1.1-3. [†] **8.59** Jwifel ec'ol em a, ek'egŋ wewr Nyam, l'it eke wel k'ɔr mebn em. [†] **9.2** ɔkm Ok 20.5. [†] **9.7 Silowe:** Mij ewl mij ek'anŋ Jerusalem. Mef ec'es gbeŋbi em a, mij na anake wel b'aw kokr ów a. Ow el ɔwrc a eke b'ow ann Nyam e gbeŋbi usu a e meny ewr.

9 Agṇ nyam nyam am dad eke ow in ana. Bəb am dad ese: Njaŋ, ow'n elm ow, kɔ es ce ow'n b'ot ow. Etj egn a dad nine: «Tasi, em ana.» 10 -N'am ibrm ow -l'ese: «Kɔ ayaf kokr etj n̄ ec'anyamn a ayl ee?» 11 Li dad nine: «Egn a eke wel b'esi Jesu a kok kɔdɔg udu'm anyamn etj li dad'm eke mi k'im Silowe e mij ab em mi yḡ any. M'im yoḡ, etj eke mi yḡ any uw̄ a, m'am ekn es.» 12 -L'ibrm ow nine: «Egn a, boḡ in a!» Li dad nine: «M'eknm'n.»

Farisiel am ibrm any eflu a ek'ewl a low

13 Sica wel ewl egn a eke wel ewlm a **Farisiel** oḡ. 14 Ke n̄eneḡ e leḡ[†] anake Jesu oc kɔdɔg kok ewlm'n anyamn a. 15 Na sosiem Farisiel a yeji am ibrm egn a ese: «Kɔ ayaf kokr etj am ekn es ee?» Li dad nine: «L'udu'm kɔdɔg tel anyamn, mi yḡ any etj m'am ekn es.» 16 Farisiel bəb am dad ese: «Egn ik̄ na eke kok low na a k'otum anm Nyam oḡ owm, aŋke l'eluam n̄eneḡ e ec'ol a.» Gbek̄ aḡ likpr a ɔdu eb etj am dad ese: «Kɔ ayaf sikpl es nyam ɔtu eke ki kok meny ewr amua ee?» Etj el ɔfr a -li bubr em.

17 Emeny Farisiel a am ibrm any eflu a ek'ewl a ese: «Etj kɔ n̄ eke l'ewlm'j anyamn a, ayaf am dad'r ee?» Li dad nine: «L'el **kokoba** ɔb es.» 18-19 Jwifel ec'es ɔwel a k'ubm nawre eke li k'el any eflu ke sica l'ewl n'am ekn es. Ow sosiem -l'esi es lele lis ab low ibrm eci, etj -n'am ibrm wel -l'ese: «Kɔ iy na ɔny ec'iy ee? Am eḡn ebr eke l'el any eflu mew em etj ee? Ayaf etj sica n'am ekn es ee?» 20 In ec'agn a dad nine: «S'uw any ce eke l'el ey jim etj wel ew'r any eflu. 21 Gbek̄ elel eke ow ecr ke sica n'am ekn es a s'uwm any, etj egn a eke k'ewlm'n anyamn a yeji s'uwm'n any. Any at'r es, ibrmn in, in obi l'ɔtu eke li ki dad!» 22 -N'am dad ɔben aŋke -n'am uru Jwifel ec'es ɔwel a. Tasi em a, Jwifel ec'es ɔwel a ik̄ anym iririr eke egn fej eke b'ow egn eb eke Jesu el **Mesi** a, -loḡ ow el e Nyam nuŋ iḡ usu a.[†] 23 Low na sosiem anake iy es a lele iy lis ab ab dad nine: «Any at'r es, ibrmn in, in obi l'ɔtu eke li ki dad a.»

24 Emeny Farisiel esj egn a eke wel ewlm a sakp yony em etj am dad'r ese: «Ey s'uw any eke egn na sikpl es! Dàd low nenyembri nyam Nyam ec'any af.» 25 Li dad nine: «Ke l'el sikpl es oglog li k'elm sikpl es yeji, m'uwm any. Gbek̄ low nyam ce m'uwm any: m'el any eflu, etj sica m'am ekn es.» 26 -N'am ibrm ow -l'ese: «Kɔ ayaf li kokr'j ee? Ayaf l'ewlm'j anyamn ab ee?» 27 Li dad nine: «M'ik̄ anym mi dad etj erurmn eke k'irir. Kɔ bla etj am erurir eke emeny mi ki dad'r em ee? Kɔ ɔny yeji in e **jam** esel am erurir eke k'eel ee?» 28 -N'am wewr ow -li dad -l'ese: «Ij el egn

[†] 9.14 Jwifel ec'ol a ɔd̄n n̄eneḡ e juma kok fej. -Li bi tutr eke éwlm egn oglog ſfr kɔdɔg a, el juma eke wel kok. Na wel ɔd̄n. [†] 9.22 Eke wel oḡ egn Nyam nuŋ iḡ usu a, aḡ ejec'a b'oc'r ese egn ek'uwa af. Egn ik̄ na, -l'ubmn ow ij.

nene na e jam us es! Ey Mois e jam us esel s'el. ²⁹Mois ec'a Nyam dad'r odad; kɔ egŋ iki na ec'a, yogŋ eke n'anŋ l'ow bɔbɔ yeqi s'uwm any!» ³⁰Egŋ a eke wel ewlm a dad el nine: «Kin low ek'ew any iti owi: uwmn yogŋ eke n'anŋ l'ow ab any, gbekɔ l'ewlm im! ³¹S'uwm any eke Nyam írim sikpl esel e lebl; gbekɔ egŋ feŋ eke b'elum Nyam ke bi kok in ec'erur a, Nyam b'iri'r lebl. ³²Leqŋ kaka wel dadm ey s'irim eke egŋ nyam ewlm egŋ eke mew em etŋ el any eflu. ³³Blel egŋ na anm Nyam ogŋ owm, blel l'ɔtum li kokm low kaka.» ³⁴-L'ɔdu -l'eb -li dad ow nine: «Ij e mew em etŋ, ij nimum a anŋ sikpl em etŋ am erur eke ki yeqm ey low ee?» Etŋ -l'ogŋ ow Nyam nuŋ igŋ usu a.

Any efl tasi

³⁵Eke Jesu iri eke wel ogŋ any eflu a, n'im n'eqn ow etŋ li dad ow nine: «Kɔ ɔny ɔmn egŋ ec'Iy em ee?» ³⁶Egŋ a dad'r nine: «Egŋ gbel, dàd'm egŋ a yec'etŋ ke m'ɔny ɔmn in em ɔ!» ³⁷Jesu dad'r nine: «Aah! Am ekn'n; caca em a, in anake n'am dad'ŋ odad a!» ³⁸Egŋ a dad'r nine: «Egŋ gbel, m'ɔny ɔmn.» Etŋ l'ok ɔwrɔkp wus Jesu ec'any af. ³⁹Etŋ Jesu dad nine: «M'ow wus af aŋa jej ok eci: ke ány eflu Ékn es, ke agŋ ek'am Ékn es a any éfl.» ⁴⁰**Farisiel** bəb a eke anŋ in ab a iri sodad amua, etŋ am ibrm'n ese: «Kɔ ey yeqi ány eflu si k'el ee?» ⁴¹Jesu dad el nine: «Blel eel ány eflu, blel elmn sikpl esel; gbekɔ eke am dadr eke am ekan es a, eel sikpl esel.»

Jesu el meceb ɔsu es mamm

10 ¹Jesu dad nine: «Ee, low nawre m'am dad ɔny: egŋ eke écrm lisany a eci ɔym meceb lakp ab em, ke b'uyu usu ejeci ey em a, egŋ a ulu, ów gaŋgaŋ es. ²Gbekɔ egŋ eke b'ecr lisany a ec'a, el **meceb** a ec'ɔsu es. ³Egŋ a, usu ɔsu es a bi fig'r lisany etŋ meceb a b'iri'r lebl. Li b'eqn in e meceb a ec'en nyam nyam em, etŋ li b'ok wel ɔkm. ⁴Eke li b'ok wel ɔkm feŋ a, li b'ikŋ wel anym ke wel ám us'r jam, aŋke meceb a uw'r lebl any. ⁵Gbekɔ egŋ eke -l'uwm any a, -l'usmn ow jam. Eke -l'ekn ow, -li b'uru -n'ɔmu es aŋke -l'uwm ow lebl any.» ⁶Jesu oc nyandre em odad na am dad el, kɔ low yec'a eke n'am erur eke li k'elu ɔkm a k'okm agŋ a es sos em.

⁷Emeney Jesu dad nine: «Ee, low nawre m'am dad ɔny: m'el meceb lakp a e lisany. ⁸Agŋ a feŋ eke iki anym ow a, elu, ów gaŋgaŋ esel; [†]kɔ meceb a egŋm irim el ec'odad a. ⁹Em, m'el lisany. Egŋ eke b'ow ecr em em ey em a, b'ow eqn sel; l'ɔtu eke li k'ey em l'ey ɔkm etŋ li b'ow n'eqn in ec'ob ij. ¹⁰Ulu ec'a, li b'ow ce eke li k'iy, l'ibi ke ni ɔjújn. Em, m'ow eke agŋ k'eqn sel, ke -n'eqn sel a nɔnɔ em.

[†] **10.8** Èkn Jeremi 23.1-8; Ezekiel 34. Odad na em a, Israel ec'idr esel a anake el meceb ɔsu esel eqn a.

¹¹Em, m'el meceb ɔsu es mamm. [†] Meceb ɔsu es mamm b'oc in e sel a ɔŋ in e meceb a. ¹²Egŋ ek'am kok juma ke ow el os sosiem ce ec'a, elm meceb ɔsu es tasi; meceb a elm in eci. Eke li b'ekn botimbo ek'am ow a, li b'iŋŋ l'ok wel es, ke l'úru es n'im. Ke sica botimbo a ɔny meceb a beb ke ɔmun el es. ¹³Egŋ a ek'am kok juma ke ow el os sosiem ce ec'a, ebeen eke ow b'ecr ana. L'útrm meceb a e low. ¹⁴⁻¹⁵Em, m'el meceb ɔsu es mamm a. Ese elel eke em Es uw'm any ke em yeji m'uwr any ab af a, ebeen nyam coco m'uwr em e meceb ab any, etŋ el yeji -l'uwr'm any. Em e sel a m'egŋ m'eb eke mi k'oc m'ɔŋ el. ¹⁶Emeny m'ɔny meceb ejeci eke anm lakp na em. [†] El yeji ow it ke mi nyimn el; -li b'ow -l'iri'm lebl etŋ -li b'ow -l'el mebob nyam eke b'ow ɔny ɔsu es nyam coco. ¹⁷Em Es b'erur'm ajke m'egŋ m'eb eke mi k'oc em e sel a m'ɔŋ el, ke emeny m'ewl m'oc. ¹⁸Egŋ kaka ébm im sel a abu em, kɔ em obi mi b'oc sel a m'ɔŋ el; [†] m'ɔny abusu eke mi k'oc sel a m'ɔŋ el, etŋ emeny m'ɔny abusu eke mi k'eb. Em Es ec'ol a eke ɔŋ'm ab ana.»

¹⁹Sodad amua sosiem, emeny Jwifel a ubr em. ²⁰El em ec'agŋ nɔŋɔ am dad ese: «N'ɔny abŋ ɔŋŋ! Nuŋ em uŋ'n! Ko bla etŋ am irir in ec'odad ab ee?» ²¹Beb am dad ese: «Egŋ eke ɔny abŋ ɔŋŋ a k'ɔtum dadm odad nene. Abŋ ɔŋŋ es ɔtu eke k'ewlm ány eflu ee?»

Jwifel bəb igŋ Jesu

²²Sica Nyamel gbel a e fig ec'es gbegbli ey Jerusalem etŋ ow el lefr legŋ iy. [†] ²³Jesu am nyinymn es Nyamel gbugŋ a, lef eb usu a eke ij Salomo e nin a. ²⁴Jwifel a iwr did elul il em etŋ am ibrm'n ese: «Kɔ b'ow ɔny ey es bəbar na em ce ee? Dàd ey nenyembri nyam eke ow el ɔŋ el Mesi a.» ²⁵Jesu dad el nine: «M'ikŋ anym mi dad ɔny, kɔ ubmn'm nawre. Ów a eke m'am kok em Es e nin em a am ij em e daŋku. ²⁶Etŋ ɔny, úbmn nawre ajke elmn meceb a ek'el em ec'a. ²⁷Em e meceb a b'iri'm lebl, m'uwr el any etŋ -li b'us'm jam. ²⁸Mi b'ɔŋ el sel eke ɔnym uwr; legŋ kaka -li k'ow -l'uwmn etŋ legŋ kaka egŋ k'ɔtum dɔgrm ebm el em ec'abu em. ²⁹Em Es a eke ot el ɔŋ'm a, l'agb l'akm ob ob feŋ, etŋ egŋ kaka ɔnym abusu eke ki dɔgr ob eke anŋ em Es abu em a eb. ³⁰Em lele em Es ab a, s'el nyam coco.»

³¹Emeny Jwifel a ot mebn as luku eke ki wɔwl'l. ³²Kɔ Jesu dad el nine: «Em Es em, mi kok ów amamn nɔŋɔ mi yegm ɔny. Ów amua, bogŋ ec'anake ow af am ɔɔl eke k'ibir'm mebn em ab ee?» ³³Jwifel a dad'r nine:

[†] **10.11** Èkn Selu 23; Esayi 40.11. [†] **10.16** Aję Jesu am dad agŋ a ek'elm Jwifel ke b'ow ub'r nawre a ec'odad. [†] **10.18** Èkn Ob Kok 4.27-28. [†] **10.22** Nyamel gbel a e fig ec'es gbegbli: Akpo 167 gbuŋ ke wel éw Jesu a, Jwifel ec'efnu a eb Jerusalem eci Nyamel gbel a. -L'ign el e nyàm a nuŋ Nyamel gbel ab em etŋ ow ɔŋ -n'ɔny ow e sayl a -l'oc es. Eke ow bi kok akpo nyahan a, Jwifel a ogŋ el, etŋ ayal Nyamel gbel a ewl oc ɔŋ Nyam. Low na ec'km elu a anake el es gbegbli a.

«Ow elm ke bi kok low nimamn ke s'íbi'ŋ mebn em, kɔ Nyam eke am wewr a sosiem. Egŋ̊ ce el'ŋ̊, etŋ̊ am ocr ŋ̊ sosi Nyam!» ³⁴Jesu dad nine: «Nyam dad wel nɔn ɔny ec'ol ab em nine: Ḍny eel "sinyam".[†] ³⁵Agŋ̊ a eke Nyam odad a ot es a, Nyam esŋ̊ el "sinyam". Ke s'uwan any eke Nyam Lel ec'odad eke dad a, wel k'ɔtum ɔnym ocm es. ³⁶Etŋ̊ em, em Es usm'm abu es etŋ̊ erm'm wus na af; ayaf ɔtur eke ki dadr esre m'am wewr Nyam aŋke mi dad eke m'el Nyam ec'Iy ee? ³⁷Eke mi kokm em Es ec'ow a, k'ùbr'm nawre. ³⁸Gbekɔ eke mi bi kok a, eke ubmn em e sodad a nawre yeji, ùbr ów amua nawre yec'etŋ̊ ke ow ók ɔny es sos em kpekŋ̊ kpekŋ̊ eke em Es ir em em etŋ̊ em yeji m'anŋ̊ em Es em.» ³⁹-N'am ol ek'emeny -li k'ew ow abu af, kɔ l'akm wel.

⁴⁰Emeny Jesu ewl im mij ewl mij a ek'el Jurdən a e jam a, yogŋ̊ a eke Jan ikŋ̊ anym ok agŋ̊ mij nuŋ̊ a, etŋ̊ n'anŋ̊ yogŋ̊. ⁴¹Agŋ̊ nɔnɔn am ow in ogŋ̊ etŋ̊ -n'am dad -l'ese: «Jan kokm meny ewr kaka, gbekɔ egŋ̊ a e low a eke li dad a el nawre.» ⁴²Etŋ̊ sica agŋ̊ nɔnɔn ub'r nawre.

Lasar e luw owi a

11 ¹⁻²Egŋ̊ nyam eke wel b'ɛsŋ̊ Lasar ɔny lisijowel yony, Mart lele Mari ab; -l'ir Betani baŋŋ̊.[†] Mari a, ke yɔw a eke ok Es Kɔtɔkɔ mijey akr ke oc in e sin nuŋ̊ tɛtŋ̊ es ab ana.[†] Lisijim Lasar ey ol tuctuo. ³Agŋ̊ lisijowel yony a erm egŋ̊ eke k'im dad Jesu eke in ec'egŋ̊ a eke li b'erur a ol am ɔny.

⁴Eke Jesu iri amani na a, li dad nine: «Ol ikŋ̊ na k'ow ibim'n, ow el Nyam ec'anygbel a eci, yec'etŋ̊ ke Nyam ec'Iy ec'anygbel a éy ɔkm.» ⁵Ke Jesu b'erur Mart, ow lisijow lele Lasar ab senyn senyn. ⁶Ow sosiem Lasar ec'ol owi a eke l'iri a, n'anŋ̊ usu a eke n'anŋ̊ a li kok segŋ̊ yony l'ok af.[†] ⁷Etŋ̊ ca li dad in e jam esel a nine: «S'ewal s'imn Jude.» ⁸Jam esel a dad'r nine: «Low yegm agŋ̊ es, yogŋ̊ anake wel ol eke k'ibí'ŋ̊ mebn em a, ɔrofn k'etum es yeji etŋ̊ emeny am erur eke k'ewl im ee?» ⁹Jesu dad el nine: «Legŋ̊ mum em a wanci lew yony b'anŋ̊, kɔ yadŋ̊ ee? Eke legŋ̊ owr egŋ̊ am an es, l'uyuam ob ab aŋke n'am ekn wus na ec'usuayl a. ¹⁰Kɔ eke egŋ̊ am an es ncok em, li b'uyum ob ab aŋke usuayl anm in em.»

¹¹Eke li dad ów amua bake ow uwra, l'ign af li dad nine: «Ey lawl a memn n'am eru, kɔ m'ow m'im m'uwr'.» ¹²Jam esel a dad nine: «Egŋ̊ gbel, eke ow el memn n'am eru tasi, li b'ow l'ewl.» ¹³Tasi em a, Lasar e luw a ec'odad anake Jesu am dad a, etŋ̊ jam esel a e tutr em a, ow el memn ce. ¹⁴Ow ɔŋ̊ Jesu dad ulm el es nine: «Lasar uw. ¹⁵Eke m'iim yogŋ̊ a, sos em am iŋn'm ɔny eci yec'etŋ̊ ke úbr'm nawre. Gbekɔ ey feŋ̊ s'ímn in ogŋ̊ a.»

[†] **10.34** Ḍny eel "sinyam": Selu 82.6 em a, Nyam am dad Israel ec'es ew esel a odad ese "sinyam" we'n el af, aŋke -li bi kok ow eci juma Israel ec'es ew eci. [†] **11.1** Èkn Luk 10.38-42. [†] **11.2** Èkn Jan 12.1-8. [†] **11.6** Èkn Jan 11.15.

16 Etj Toma, eke wel ign nin af Oli a, dad jam esel ejec'a nine: «Ey yeji, s'ímn yogj ke s'úwr in ab.»

Jesu el luw em anj igb lele sel ab

17 Eke Jesu im ok yogj a, l'iri eke Lasar anj **uwɔ̄mu** em ij segj yar.[†] **18** Eke Betani titm Jerusalem ke ow ijim kilo nyahan yej'a, **19** Jwifel nɔ̄nɔ̄ ow Mart lele Mari ab ogj eke k'atr el sos es el lisijim e luw na sosiem. **20** Eke Mart iri eke Jesu am ow a, n'im ow ec'ɔbr em, kɔ̄ Mari gbe sig es gbugnj. **21** Mart dad Jesu nine: «Egj gbel, blel anj aja, em lisijim blel uwm. **22** Gbekɔ̄ m'uwanj, eke caca em yeji, low fej eke b'ow ibrm Nyam a, li b'ow n'ɔ̄ŋ'ŋ.» **23** Jesu dad'r nine: «Esj jim b'ow igb luw em.» **24** Mart dad nine: «M'uwanj eke legj es abal el em a eke agj ek'uw a b'ow igb luw em a, in yeji li b'ow l'igb.» **25** Jesu dad'r nine: «M'el luw em anj igb lele sel ab. Egj ek'ɔ̄ny ɔ̄mn em em a, eke l'uw yeji, li b'ow n'anj owr abej em; **26** etj egj ek'anj owr ke ɔ̄ny ɔ̄mn em em a, li k'ow l'uwm legj kaka. Kɔ̄ ɔ̄ny ɔ̄mn low na em ee?» **27** Li dad nine: «Egj gbel, m'ub nawre eke el Mesi a, Nyam ec'ly eke k'ow wus na af a.»

28 Eke l'ew neny es a, n'im l'esj lisijow Mari etj n'am dad ow lebl es is em l'esj: «Low yegm agj es a ow anj aja, etj n'am esj'ŋ.» **29** Eke Mari b'iri sodad amua a, kpékŋ l'igb es ogj em n'im n'ɛŋ Jesu. **30** Ke Jesu k'eym baŋn a yeji, kɔ̄ n'anj usu a ce eke Mart ɔ̄br'r a. **31** Eke Jwifel a anj akj am atr Mari sos es, ke l'igb es ogj em l'ey ɔ̄km a, -lus ow jam. -Li tutr ek'ow aam uwɔ̄mu af ikj ɔ̄ŋn. **32** Mari im ok yogj a eke Jesu anj a. Kpékŋ eke li b'ekn ow a, l'ok ɔ̄wrɔ̄kp wus ow ec'any af etj n'am dad ow l'esj: «Egj gbel, blel anj aja, em lisijim blel uwm.» **33** Jesu ekn eke n'am ikj ɔ̄ŋn agj a ek'igj'n ab ow ab ab. Ow e low a ɔ̄wr'r sos es afjn es, **34** etj n'am ibrm wel l'esj: «Kɔ̄ bogj ɔ̄wr ir ee?» -Li dad ow nine: «Egj gbel, ðow ce b'ow ekn.» **35** Jesu ikj ɔ̄ŋn. **36** Jwifel a dad nine: «Èkan, l'erur ow tasi!» **37** Gbekɔ̄ el em ec'agj nyam nyam am dad esj: «In eke l'ewlm any eflu a,[†] kɔ̄ li k'ɔ̄tum l'edjnm Lasar eke k'úwm ee?»

Lasar igb luw em

38 Emeny Jesu low ey sos em toj ow afjn es, etj im **uwɔ̄mu** ab af. Ow el nɔ̄mu ek'anj mób em, ke wel oc lob abl ow ec'em ey usu ab es. **39** Jesu dad nine: «Òny lob a ocr es.» Legjjuw a e lisijow Mart dad'r nine: «Egj gbel, segj emum yar etj anake n'anj aja a, l'it eke li k'ewŋ.» **40** Jesu dad'r nine: «Kɔ̄ mi dadim'ŋ m'ɛsmɛ, eke ɔ̄ny ɔ̄mn, b'ow ekn Nyam ec'anygbel ab ee?»

41 Sica wel ɔ̄ny lob a oc es, etj Jesu igbl any ogj afr etj dad nine: «Em Es, m'elu'ŋ bia eke iri em e lebl. **42** M'uwanj eke segj a fej b'iri'm lebl,

[†] **11.17** Jwifel e low yegm esel a bi tutr eke egj ek'uw a, in ec'abj a b'anj'n saw ow kok segj nyahan. Eke sica segj nyahan ec a, ke egj a k'ɔ̄tum igbm ij. [†] **11.37** Èkn Jan 9.1-12.

gbekɔ m'am dad'ŋ agŋ amua ek'elul'm em a eci, yec'etŋ ke -l'ub nawre eke erm'm.»⁴³ Li b'uwar odad a etŋ li barm lebl tuɔtuɔ em nine: «Lasar, èy ɔkm!»⁴⁴ Legŋuw a ey ɔkm, gbad og wiwrm'n sabu lele akr ab etŋ gbad wiwrm'n nuŋ ab. Jesu dad el nine: «Mɔmun in es, ke égbar ir es n'im.»

Es ew esel am ut Jesu ec'ibi ec'asre

⁴⁵ Jwifel a ek'ow Mari ogn a ekn ów a eke Jesu kok a etŋ el em e nɔnɔ ub nawre. ⁴⁶ Gbekɔ el em ec'agŋ bɛb gbɛ im eyŋ Farisiel a etŋ otar ów a eke Jesu kok a e low akr ok el. ⁴⁷ **Egb** waw esel egbel lele Farisiel ab esŋ **Sanedren** ec'agŋ a luku as em, etŋ am dad ese: «Egŋ na am kok meny ewr owi nɔnɔ! Kɔ ayaf si ki kokr ab ee? ⁴⁸ Eke s'am yeb'r li kok eben, agŋ a fəŋ b'ow ub'r nawre; ow b'ow ɔŋ Rom ec'es ewel a ow ok low na em ɲuŋŋ ey e Nyamel gbel na lele ey ec'eb na nimum abl!»⁴⁹ El em ec'egŋ nyam eke wel b'esŋ Kayif, ke lakpo ab af el egb waw es ligbel a am dad el ese: «Low na k'okm ɔny es sos em kaka! ⁵⁰ K'uwmn any eke ow akpl ɔny eci ek'egŋ nyam k'uw dedeku a fəŋ eci, ke ow em a eb a nimum k'uŋm ee?»⁵¹ Ke ow elm in em li dadim odad na, gbekɔ eke lakpo ab af l'el egb waw es ligbel a,[†] n'am ewar li dad eke ow'n it eke Jesu in k'uw Jwifel fəŋ eci, ⁵² ke ow'n k'elm wel sɔny ce eci, kɔ ke in ás Nyam ec'ey a eke in mɔmun es a luku sos megl nyam em.

⁵³ Legŋ a ce, Jwifel ec'es ewel a bɛbm eke k'ibi Jesu. ⁵⁴ Ow sosiem Jesu écm Jwifel a ec'any af ij. N'im wus ikpr nyam eke titm loj a, bajn a eke wel b'esŋ Efrayim ab em; n'anŋ yogŋ in e **jam** esel ab ab.

⁵⁵ **Pak** ec'es gbegbl ek'el Jwifel ec'a e legŋ titm, etŋ wus ab af ec'agŋ nɔnɔ im Jerusalem eke **k'ayal** sos gbuŋ ke es gbegbl a e legŋ ów. ⁵⁶ -N'am ɔl Jesu, etŋ eke -n'anŋ Nyamel gbel ab em a, -n'am ibrmnin el ɔfr -l'ese: «Kɔ ayaf am ekanin ee? Li b'ow l'ow, kɔ li k'ow l'owm es gbegbl na em ee?»⁵⁷ Ke egb waw esel egbel a lele Farisiel ab ab dad ek'egŋ in uw yogŋ eke Jesu in anŋ any, ow'n yégm el yec'etŋ k'el ɔny ow.

Mari ok Jesu mijey akr Matie 26.6-13; Mark 14.3-9

12 ¹Sica ow anŋ seŋŋ nɔhɔn ke **Pak** éy, etŋ Jesu im Betani, yogŋ a eke Lasar eke l'igbm luw em a anŋ a. ²Yogŋ, Mart kok ob ij ɔŋ'n. Agŋ a ek'anŋ ob ij lɔfu lís Jesu ab a, Lasar yeji anŋ em. ³ Mari oc mijey litr ikpr ek'il an ke wel kok nar tasi em ok Jesu akr;[†] etŋ l'oc in e sin nuŋ a li tetŋ ow akr es. Akŋ a nimum el mijey sɔsŋ ɔfr. ⁴Etŋ Judas Iskariɔt,

[†] **11.51** Amani Sig em a, egb waw es ligbel b'ony ob ese srigbi af eke b'ibrm low uw Nyam e low ek'am erur ab any (ɔkm Ok 28.30; 1 Samiel 14.36-44). Amani Owr em a, wel ibram ob na ij, kɔ Jwifel a uw any eke Nyam b'ecr egb waw es em dad odad. [†] **12.3** Èkn Mark 14.3 ec'akr otar a.

Jesu e **jam** esel ab em ec'egn nyam, in a tasi eke b'ow ɔl ij'r a dad nine:
 5 «Wel ɔtu eke k'ɔl mijey na ij os ekŋ yen yen sakp nyahan, óc ow ec'os a
 ɔŋ ɔgboru.» 6 N'am dad odad na ow elm ɔgboru e sɔrŋ ikn eke li k'ɔny eci,
 kɔ eke l'el ulu a sosiem eci, aŋke os ekpr a eke li b'ɔnym ab a, li b'ot os a
 eke wel b'ok em a. 7 Etŋ Jesu dad nine: «Ègb'r es tiŋ! Li kok low na legn a
 eke wel b'ow elu'm uwɔmu em a eci.» 8 ɔgboru anŋ ɔny ab segn feŋ, kɔ em
 ec'a, mi k'ow m'anm ɔny ab segn feŋ.»

9 Jwifel a ec'agŋ nɔnɔ iri eke Jesu anŋ Betani. -N'im yogŋ ow elm Jesu
 sosiem eci ce, kɔ Lasar yeji eke Jesu igbm luw em a sosiem eci. 10 **Egb**
 waw esel egbel a egŋ eb eke k'ibi Lasar yeji, 11 aŋke Jwifel nɔnɔ am ɔgboŋ
 el em Lasar sosiem etŋ am ub Jesu nawre.

Jesu aam ey Jerusalem

Matie 21.1-11; Mark 11.1-11; Luk 19.28-40

12 Eke legn eny akr af a, agŋ nɔnɔ a eke ow **Pak** ec'es gbegbl ab em a
 iri eke Jesu am ow Jerusalem. 13 Agŋ a feŋ ot sarikŋ ay etŋ ok ɔkm baŋn
 a aam ɔbr'r, -n'am ɔg -li dad -l'ese: «*Hosana! Ke Nyam édŋ egŋ a ek'am ow
 Es Kɔtɔkɔ e nin em a ɔwrɔ!*»[†] Ke Nyam édŋ Israel ec'eb ebu a ɔwrɔ!» 14 Jesu
 enŋ gbaŋkɔ kpeteŋni nyam etŋ sig es af ese elel eke Nyam Lel dadr ab
 af: 15 *Sion eci dedyɔwli, erŋn k'ɔny'ŋ! Is any ler, ɔŋ ec'eb ebu a am ow, li sig
 gbaŋkɔ kpeteŋni e liy af.*[†] 16 Ke ów amua k'okm in e **jam** esel a es sos em;
 gbeŋkɔ eke Jesu ey in ec'anygbel em bake ow uwr a, -l'ɔkn eke Nyam Lel
 ikŋ anym dad in e lís e low na, etŋ ow anake ow ey a.

17 Bieku ab em ec'agŋ a eke ekn Jesu igbm Lasar luw em a, am dad low
 a eke -l'ekan a ec'odad. 18 Bieku a iri meny ɔwr a e li kok a ec'odad: na
 sosiem anake -l'owr -n'am ɔbr ow a. 19 Ca **Farisiel** a am dad el ɔfr em ese:
 «Am ɔkan, si k'ɔtum low kaka feŋ ec'ij! Agŋ a feŋ am us'r jam!»

Jesu am dad in ec'anygbel lele in e luw ab ec'odad

20 Es gbegbl a e legn a, agŋ a ek'uyu im Jerusalem eke k'igŋ Nyam nuŋ a,
 Grekel a e beb anŋ el em. 21 El, -n'im -n'ɛŋ Filip ek'el Betsayida baŋn Galile
 wus af ec'egn a, etŋ -li dad ow nine: «Ègn gbel, s'am erur eke si k'ekn Jesu.»
 22 Filip im dad ok Andre etŋ el yony mum -n'im -li dad -l'ok ow. 23 Jesu dad
 el nine: «Wanci ow eke egŋ ec'Iy b'ow ey in anygbel em. 24 Low nawre m'am
 dad ɔny: likŋ e liy nyam eke wel elu nɔmu em ke anŋ tiŋ ugŋm es a b'anj in
 ec'elel a ce. Gbeŋkɔ eke sel a ugŋ es, li b'ɔsu ey nɔnɔ. 25 Ègn eke b'erur in e sel
 a, li b'ow l'irmn ow; kɔ egŋ eke wus af aja k'ow ebrm in e sel a e low erm mij
 a, b'ow enŋ sel ek'ɔnym uwr. 26 Ègn eke am erur e ki kok em e lís e low a, ow
 it ke l'ús'm jam; ow em a, li b'ow n'anŋ yogŋ a eke m'ow m'ann a. Ègn a eke

[†] 12.7 Èkn Matie 26.12 ec'akr otar a. [†] 12.8 Èkn Ol ɔkn 15.11. [†] 12.13 Selu 118.25-26.
 Èkn Matie 21.9 ec'akr otar a. [†] 12.15 Zakari 9.9. Èkn Matie 21.5 eci akr otar a.

b'ow kok em e lis e low a, em Es b'ow usr'r sos. ²⁷Wanci na af ermni edj'm es. Etj ayaf mi ki dadr ee? Mi dād m'ese: em Es, ḷny oc'm es gbre e wanci na af ee? Ke tasi em a, wanci na ec'anake m'ow a. ²⁸Em Es, ḷnj ej e nin a anygbell. Etj kpékij lebl nyam anj afr dad nine: «M'anj'n anygbel legj etj, etj emeny m'ow m'anj'n anygbel sakp yony em.»

²⁹Bieku a eke anj yogj ke iri lebl a am dad ese: «Na nyamgbrany!» Etj agj beb am dad ese: «Afr erm es nyam dad'r odad!» ³⁰Etj Jesu dad el nine: «Lebl na ikjm em sosiem, kɔ ḷny sosiem. ³¹Catj anake wus na e jej ok e wanci a ow a; sicaca em a, wel b'ow ogj wus na ec'es ew es a. ³²Etj em ec'a, legj eke wel b'ow igbl'm ogj afr a, m'ow m'odu agj a fej m'eb.» ³³Sodad amua em, Jesu am yegm in e luw a ec'elel eke b'ow ecr.

³⁴Agj a dad'r nine: «Ey e sol a e silel ab em s'iri eke **Mesi** a b'ow anj owr segj fen.[†] Ayaf ḷtu eke ki dad eke ow it eke wel k'igbl egj ec'Iy ogj afr ee? Egj ec'Iy a, ke bwo ec'egj ana ee?» ³⁵Jesu am dad el ese: «Emeny usuayl anj ḷny ec'arajn legj tel eci ce. Eke ḷny usuayl a, àan es usuayl em, yec'etj ke ncebn k'ókrm ḷny es. Egj eke am an es ncebn em a úwm usu eke n'aam ab any. ³⁶Eke ḷny egj a eke el usuayl a, ḷny ḷmn in em yec'etj ke éel usuayl ec'ey.» Eke li dad sodad amua uwr a, Jesu ocr sos es agj a sosiem im kpekpe lɔl es.

Jwifel a ubm Jesu nawre

³⁷Meny ewr nɔnɔ na eke li kok bieku a ec'any af a yeji cɔm el -l'ubm ow nawre. ³⁸Ow em kokoba ɔb es Esayi ec'odad eke dad a iy neny: *Es Kɔtɔkɔ, kɔ bwo ec'egj iri ey eci odad ab ee?* *Kɔ bwo ec'egj Es Kɔtɔkɔ okm sos ɔkm yegm ee?*[†] ³⁹Etj emeny Esayi in ce li dad low a sosiem eke agj amua k'ɔtum ubm nawre a:

⁴⁰Nyam efal el any,
l'irmn wel e nuj em ḷny a
yec'etj ke el eci anyamn a k'éknm es,
ke -li k'uwmn low any.
Etj kin low a sosiem eke -li k'ewlmn -l'owmn Nyam ogj
bake l'éwlm wel a.[†]

⁴¹Esayi dad odad na ajke l'ekn Jesu ec'anygbel a, etj ow el ow ec'odad anake n'am dad a. ⁴²Gbekɔ, Jwifel ec'es ewel a, el em a yeji agj nɔnɔ ub Jesu nawre. Gbekɔ Farisiel a sosiem, -l'okamn sos ɔkm bake wel ogj el **Nyam** nuj igj usu a. ⁴³-Li b'erur sos usr a eke b'anj agj em ow a -l'akm Nyam em ec'a.

Jesu Krist eci odad ab em e jej ok

⁴⁴Jesu igbl lebl ogj dad nine: «Egj eke ḷny ḷmn em em a, ow elm em em sɔny ce n'ɔnym ḷmn, kɔ egj a ek'erm'm ab em yeji. ⁴⁵Egj eke am

[†] 12.34 Èkn Selu 89.36-37; Esayi 9.6; Daniel 7.14. [†] 12.38 Esayi 53.1. [†] 12.40 Esayi 6.9-10.

ekn'm a, am ekn egŋ a eke erm'm a. ⁴⁶Em, m'el usuayl, m'ow wus af aja yec'etŋ ke egŋ kaka feŋ eke ɔny em em a, k'ānm ncebn em. ⁴⁷Eke batŋ egŋ am iri em e sodad a, etŋ l'ɔsum a, ke ow elm em m'ɔbm'n low ij, aŋke tasi em a, m'ow eke mi ki sɔg wus ec'agŋ a, kɔ ow elm el e low ɔb eci. ⁴⁸Egŋ eke am igŋ'm, ke ébm em e sodad a, b'ɛŋn in e low ɔb a ow em; legŋ es abal el em a, em e low yegm a anake b'ow ɔb'r low a. ⁴⁹Tasi em a, ow elm em obi em mi dadm, kɔ em Es eke erm'm a in obi, n'ɔŋ'm yec'a eke mi ki dad ke mi yegm agŋ a ec'abusu. ⁵⁰Etŋ m'uwan any eke yec'a eke li bi dad a b'ɔŋ egŋ sel ek'ɔnym uw. Yec'a eke m'am dad a, m'am dad ese elel eke em Es ɔŋ'm ow ec'abusu ab af.»

Jesu am yɔyɔg in e jam esel a akr es

13 ¹Gbuŋ ke Pak ec'es gbegbl a e legŋ éy a, Jesu uw any eke legŋ ow'r eke li k'ŋgboŋ wus af aja n'im Es ogŋ. L'erur in ec'agŋ a eke anŋ wus af aja a, etŋ sica li b'ow li yegm wel eke n'ɔny wel ec'erur kpɛkŋ kpɛkŋ. ²Jesu lele in eci **jam esel** ab ab am ij ncebles ec'ob; ke Judas, Simɔ Iskarɔt jím gbe, [†] **agn** eb'r eke li k'ɔl Jesu l'ij. ³Jesu in obi l'uw any eke n'anŋ Nyam ogŋ l'ow eke li b'ow l'ewl n'im ow ogŋ, etŋ Es ɔŋ'n low feŋ ec'abusu. ⁴L'igb ob ij lɔfu lís yogŋ, n'ɔny in e mob af ew a l'oc es, etŋ l'oc gbad l'ucu er. ⁵Ow e jam a, l'oc mij l'ok kpokpo em etŋ n'am yɔyɔg jam esel a akr es; li b'oc gbad a eke l'ucu er a li tetŋ wel akr es. [†] ⁶Li b'ok Simɔ Pier ogŋ a, ow dad'r nine: «Egŋ gbel, kɔ ɔ ki yɔyɔg'm akr es ee?» ⁷Jesu dad'r nine: «Caca em e low eke m'am kok a k'irim, gbeke legŋ ek'am ow ab em b'ow iri.» ⁸Pier nine: «K'ow yɔyɔgm im akr es legŋ kaka!» Jesu nine: «Eke mi yɔyɔgm'j es, k'ow elm em eci.» ⁹Simɔ Pier nine: «Egŋ gbel, ow k'él akr sɔny ij, kɔ nuŋ lele sabu ab yeji!» ¹⁰Jesu nine: «Ow itm eke egŋ eke ok mij a k'ok mij ij, ek'ow elm akr ce, [†] aŋke l'ayl feŋ. ɔny, ayal, gbeke ow elm ɔny feŋ gbe.» ¹¹Jesu uw egŋ a eke b'ow ɔl ij'r ab any senyn senyn; na sosiem anake li dad eke ow'n elm wel feŋ we'n aylm a.

¹²Eke li yɔyɔg wel akr es bake ow uw a, l'us in e mob sus em a, l'ewl n'im ob ij lɔfu lís a li sig es etŋ n'am dad wel l'ese: «Kɔ low a eke mi kok ɔny a, uw r ow e nyandre ab any ee? ¹³B'ɛsŋn'm "Low yegm agŋ es" lele "Egŋ gbel" ab etŋ ɔny e low yeji ij aŋke m'el. ¹⁴Eke batŋ em eke m'el Egŋ gbel lele Low yegm agŋ es ab a mi yɔyɔg ɔny akr es, ke ɔny yeji, ɔny ɔfr a, ow it eke ki yɔyɔgr ir akr es. ¹⁵M'ɔŋ ɔny səwl eke ki kokr ese elel eke mi kok ab af. ¹⁶ɛɛ, low nawre m'am dad ɔny: adu ágbm akam in ec'es ew, etŋ erm'u yeji ágbm akam egŋ a ek'erm'n a. ¹⁷Sica eke uw r ów amua any a, eke kokr ow e low, ehe b'ow el ɔny eci.

[†] **13.2 Judas, Simɔ Iskarɔt jím:** Jan eci silel esig oglog em a, *Judas Iskarɔt, Simɔ jím*.

[†] **13.5 Jesu eci mob sus na el adu eci mob sus,** etŋ akr es yɔyɔg a yeji el adu eci juma.

[†] **13.10 ek'ow elm akr ce:** Jan eci silel esig oglog em, wel éŋnm sodad amua.

¹⁸ Ow elm ɔny fəŋ ec'odad mi dadm; agŋ a eke mi ss̄sum m'ot a, m'uw el any. Gbekɔ̄ ow it ke Nyam Lel ec'odad a íy neny: *Egŋ a eke in yɔny s'i j ob a ewl ow'm ar.*[†] ¹⁹ Sicaca em a, m'am dad ɔny kpɛkŋ gbuŋ ke low a ów, yec'etŋ ke legŋ a eke low a b'ow ey a, úbr nawre eke em, anŋ any.[†] ²⁰ Eε, low nawre m'am dad ɔny: egŋ kaka fəŋ ek'eb egŋ eke m'er̄m a, em yeji l'eb'm; etŋ egŋ kaka fəŋ eke eb'm a, eb egŋ a eke erm'm a..»

Jesu am dad in ec'ol ij a ec'odad

Matie 26.20-25; Mark 14.17-21; Luk 22.21-23

²¹ Eke Jesu dad ów amua bake ew neny es a, low ey'r sos em afjn es. Li dad l'erum mar nine: «Eε, low nawre m'am dad ɔny: ɔny em ec'egŋ nyam b'ow ol ij'm.» ²² Jam esel a am lerir el ɔfr etŋ -l'uwmn egŋ yec'a eke odad a ot es ab any. ²³ Jam esel ab em e nyam a eke Jesu b'erur a akjm'n ab. ²⁴ Simɔ̄ Pier ew sos nyam yegm'n eke li k'ibrm Jesu egŋ yec'a ek'ow am dad ow ec'odad a. ²⁵ Jam es a igŋ Jesu lɔru etŋ am ibrm'n ese: «Egŋ gbɛl, kɔ̄ bwo ec'egŋ ee?» ²⁶ Jesu dad nine: «M'ow m'ubr futufutu m'usm mredi em; egŋ a eke m'ow m'oc m'ɔŋ a, ke in ana.» L'ubr futufutu l'usm mredi em etŋ n'ɔŋ Simɔ̄ Iskariot jim Judas. ²⁷ Eke kpɛkŋ Judas eb futufutu ikpr a, **Satan** ey'r em.[†] Jesu dad'r nine: «Low yec'a eke ki kok a, kòk fafa.» ²⁸ Low a sosiem eke li dad ow odad na a, agŋ a eke ok es ob ij lɔfu lís a, egŋ kaka uwm any. ²⁹ Eke ow el Judas anake b'ɔnym os ab ab a, agŋ nɔcɔ̄ am tutr eke Jesu am erm'n eke li k'im l'ɔl ob ek'it es gbegbl a eci, oglog n'ím l'ap ɔgbɔru ob.[†] ³⁰ Judas eb futufutu a etŋ kpɛkŋ l'ey ɔkm. Ke legŋ am uk.

Ol owr

³¹ Eke sica Judas ey ɔkm a, Jesu dad nine: «Sica egŋ ec'Iy ec'anygbel a e lisany a fig etŋ Nyam ec'anygbel a b'ow ey ɔkm in em. ³² [Etŋ eke Nyam ec'anygbel a ey ɔkm in em,][†] Nyam yeji in obi b'ow elu Iy a ec'anygbel ɔkm, etŋ ow k'ow ibnm. ³³ Em ec'ey, m'anŋ ɔny ab legŋ tel ce eci. B'ow ɔɔl'm, kɔ̄ m'am m'ow mi dad ɔny low a eke mi dad m'ok Jwifel ejec'a: “K'ow ɔtumn iimn yogŋ a eke m'aam a.” ³⁴ M'am ɔŋ ɔny ol owr: èrurir ɔny ɔfr. Tasi ow it eke k'erurir ɔny ɔfr ese elel eke m'erur ɔny ab af. ³⁵ Eke erur anŋ ɔny ɔfr em tasi, ke agŋ a feŋ b'ow uw any eke eel em e **jam us esel.**»

[†] **13.18** Selu 41.10. [†] **13.19** Èkn Jan 8.24 ec'akr otar a. [†] **13.27** Jwifel ogŋ a, eke etu eb es nyam, ob ij lɔfu lís itl ob ɔŋ etu ab em ec'egŋ nyam, ow el erur mum eke n'ɔny egŋ a eci. Jesu elu in ec'erur es abal el ɔkm ɔŋ Judas. Gbekɔ̄ Judas ɔtur erm etŋ ow em anake Satan ey'r em a. Ow elm ke agŋ ec'abusu mum nyam anŋ futufutu ab em, oglog ke Judas k'ɔnym low ec'abusu. Judas in obi n'ɔŋ sikpl abusu ey in ec'eb ir ab em (Jan 12.6), etŋ l'iri Satan eci low yegm a yeji (Jan 13.2). [†] **13.29** Pak eci ncok a, Nyamel gbɛl a eci masany a feŋ b'ann froro yec'etŋ ke ɔgbɔru a áŋŋ yogŋ ke agŋ ów ap el ob. [†] **13.32** Jan eci siləl esig oglog em a, wel ɛŋnm sodad ek'anŋ ob na [...] ec'aranj a.

Pier b'ow egbr Jesu

³⁶Simō Pier am ibrm Jesu ese: «Egṇ gbel, kɔ bogṇ aam ee?» Li dad ow nine: «Sicaca em k'ɔtum usm im jam owm yogṇ a eke m'aam a; gbečo legṇ ejec'em b'ow us'm jam ow.» ³⁷Pier dad'r nine: «Egṇ gbel, kɔ bla sosiem etŋ caca em mi k'ɔtum m'usm'ŋ jam m'owm ee? Em, m'uw es inym eke mi k'irmn em e sel a ḥ ecil!» ³⁸Jesu dad nine: «Kɔ tasi uw es inym eke k'irmn ḥ e sel a ḥ m ee? Eε, low nawre m'am dad'ŋ: gbuŋ ke ḥ gcs íkŋ a, b'ow dad sakp nyahan eke uwm'm any.»

Jesu el ejagb eke b'ewl egṇ Es ogṇ

14 ¹Jesu dad in e jam esel a nine: «Erm mij k'ók ḥ ony. Ḫnyn ḥ mn Nyam em, ke em yeji ḥ nyn ḥ mn em em. ²Eb ir usu nɔnɔ anj em Es e gbugṇ a; kɔ blel ow anm tasi, ke mi dad m'ese m'aam mi kok ḥ ony usu eke k'iir ee? ³Eke m'ow m'im mi kok ḥ ony usu a, m'ow m'ewl meny m'ow ke m'ót ḥ ony, yec'etŋ ke ḥ ony yeji ḥ anŋn yogṇ a eke m'anŋ a. ⁴Yogṇ a eke m'aam a ec'ejagb a uwr any.» ⁵Toma dad'r nine: «Egṇ gbel, yogṇ a eke aam a, s'uwm any, ke sica ayaf s'tu eke si k'uw ejagb ab any ee?» ⁶Jesu dad'r nine: «M'el ejagb, m'el low nenyembri nyam, m'el sel. Egṇ kaka k'ɔtum iim Es ogṇ eke l'ecrm em em. ⁷Eke uwr'm any, b'ow uwr em Es yej'any.[†] Etŋ sicaca em a, uwr ir any etŋ ekan in yeji..»

⁸Filip dad'r nine: «Egṇ gbel, yègm ey Es ce ke ow b'ow eyr ey erm es.» ⁹Jesu dad'r nine: «Filip, m'anŋ ḥ ony ab legṇ ibn etŋ uwm im any ee? Egṇ eke ekn'm a, ekn em Es. Etŋ kɔ bla sosiem am dad eke mi ki yegm'ŋ em Es ee? ¹⁰M'anŋ em Es em etŋ em Es yeji anj em em; kɔ ub nawre ee? Sodad a eke m'am dad ḥ ony a, ow elm em em ow ánn owm. Em Es eke ir em em a anake bi kok in ec'ow feŋ a. ¹¹Eke mi bi dad m'ese m'anŋ em Es em etŋ em Es yeji anj em em, ke ùbr'm nawre. Eke egŋmn, ke ów amua sosiem gbe ùbr nawre. ¹²Eε, low nawre m'am dad ḥ ony. Ów a eke m'am kok a, egṇ yec'eke ḥ ony ḥ mn em em a, in yeji li b'ow li kok. Etŋ li b'ow li kok ow agb afŋn es anŋe m'aam em Es ogṇ.[†] ¹³Low feŋ eke b'ow ibrmn em e nin em a, m'ow mi kok, yec'etŋ ke ly élū Es ec'anybel a ḥ km. ¹⁴Eke batŋ am ibrmn'm low em e nin em a, m'ow mi kok.»

Abŋ Lala a eke Jesu ewar a

¹⁵«Eke b'erurir'm, b'ow ḥ sur em e sol a. ¹⁶Etŋ m'ow m'ibrm em Es eke k'ɔŋ ḥ ony Abu Elum Es ejeci eke k'anŋ ḥ ony ab segṇ feŋ.[†] ¹⁷In l'el low

† 14.7 Eke uwr'm any, b'ow uwr em Es yej'any: Jan eci silel esig oglog em a, Blel uwr'm any ana, uwr em Es yej'any. † 14.12 Gbuŋ ke Jesu ígb uwɔmū em a, Nyam eci es eb élū owi eym ḥ km tasi. Jam esel a bɔbɔ yeji uwɔm any eke Jesu elm egṇ ce, kɔ l'afŋ egṇ el es. Eke l'igb luw em a, ow ayl eke l'el Nyam ec'ly. In eci owr anŋ em a, usu a eke li b'ang a, yogṇ ce wel b'ekn'n; li b'igb uwɔmū em a, n'ɔŋ in ec'Abŋ Lala a im wrus na nimum etŋ anŋ nawre ub es feŋ em. † 14.16 Abu Elum Es ejeci: Odad na ec'iri Grek em a ufu es nɔnɔ. Wel b'iri ese: ów ḥ mn es, erm es eyr es, abu edŋn any es oglog sos es atr es.

nenyembri nyam ec'Abŋ. Wus k'ɔtum ebm'n, aŋke li k'ɔtum l'eknm ow, li k'ɔtum l'uwm ow any. Gbekɔ ɔny, uwir ir any aŋke n'anŋ ɔny ab etŋ li b'ow n'anŋ ɔny em segŋ feŋ.[†] ¹⁸ Mi k'ow m'ɛlum ɔny es ɔny sony ese uwiyŋel af, kɔ m'ow m'ewl m'ow ɔny ogŋ. ¹⁹ Ow anŋ legŋ tel eke wus k'ow eknm im ij; kɔ ɔny, b'ow ekan'm, aŋke m'ow m'ewl m'anŋ owr etŋ ɔny yeji b'ow anŋ owr. ²⁰ Ow e legŋ a, ow b'ow ok ɔny es sos em eke m'anŋ em Es em, etŋ ɔny yeji anŋ'm em, etŋ em yeji m'anŋ ɔny em. ²¹ Egŋ a eke b'eb em e sol a, ke b'ɔsu a, ke egŋ a eke b'erur'm ab ana. Egŋ eke b'erur'm a, em Es b'ow erur ir; em yeji m'ow m'erur ir etŋ m'ow m'okm sos ɔkm in ec'any af.[»] ²² Jud (ow elm Judas Iskariot) dad'r nine: «Egŋ gbel, kɔ bla sosiem dad eke k'okm sos ɔkm yegm ey ke ow k'elm wus ec'agŋ ab ee?»[†] ²³ Jesu dad'r nine: «Low feŋ eke m'am dad a, egŋ eke b'erur'm a b'ow ɔsu. Em Es b'ow erur ir, etŋ em lele em Es ab si b'ow s'im in ogŋ, etŋ si b'ow s'ir in em.

²⁴ Egŋ eke érurm im a, ósum em e sodad a. Low na eke m'am dad irir a, ow elm em eci, kɔ em Es eke erm'm a ogŋ ow anŋ ow.

²⁵ Eke m'anŋ ɔny ab a, m'am dad ɔny low na. ²⁶ Abu Elum Es a, Abŋ Lala a eke em Es b'ow ɔŋj ow em e nin em a, b'ow yegm ɔny low a feŋ etŋ b'ow ɔkn ɔny ów feŋ eke mi dad ɔny a. ²⁷ M'am ew ɔny erm es ey es, m'am ɔŋj ɔny em eci erm es ey a. M'ɔɔm ɔny ese elel eke wus b'ɔŋŋn egŋ ab af. Erm mij k'ók ɔny, erŋn yeji k'óny ɔny. ²⁸ Irir mi dad m'ese: “M'aam kɔ m'ow m'ewl meny m'ow.” Blel b'erurir'm tasi ana, ow íŋŋ ɔny sos em uwr any eke m'aam em Es ogŋ, aŋke em Es agb akm'm. ²⁹ M'am dad ɔny caca em gbuŋ ke ów amua ów, yec'etŋ ke legŋ a eke ów amua b'ow a, úbr nawre. ³⁰ Mi k'ow mi dadm ów nɔɔn ɔny ab ij, aŋke wus na ec'es ew es a am ow. Ow elm ke n'óny abusu em e nuj af, ³¹ kɔ ow it eke wus k'uw any eke m'ony em Es ec'erur. Ow sosiem low yec'a eke em Es b'ibrm a, mi bi kok. Ìgb̄r, s'ígb̄roŋŋ aŋa!»

Jesu el viny likŋ lis tasi a

15 ¹«M'el viny e likŋ lis tasi a, etŋ em Es el ɔgm a e juma kok es.

²Likŋ lal feŋ eke b'ucu'm ke ósum ey a, li b'ubr ow es, gbekɔ lal feŋ eke b'ɔsu ey a, li b'ot ow em es, l'ayal ow, yec'etŋ ke emeny l'ɔsu ey nɔɔn l'obn. ³ Low yegm a eke m'ɔŋj ɔny a, ayal ɔny legŋ a etŋ. ⁴ Úcur'm ese elel eke m'ucu ɔny ab af. Likŋ lal k'ɔtum ɔsum ey in obi em, eke l'ucum likŋ lis a; eben nyam coco ɔny yeji, k'ɔtum ɔsum ey eke ucumn'm.

⁵ M'el viny e likŋ a eci lis, etŋ ɔny eel likŋ a ec'ál a. Egŋ eke ucu'm ke em yeji m'ucu'r a b'ɔsu ey nɔɔn. Tasi em a, k'ɔtum ɔsum ey eke ucumn'm.

[†] **14.17** *li b'ow n'anŋ ɔny em segŋ feŋ:* odad na Grék em a, wel ɔtu ek'itŋ ejec'em dad ese n'anŋ ɔny em segŋ feŋ. [†] **14.22** Jwifel a am tutr eke Mesi a b'ow ow anygbel em agŋ feŋ ec'any af, li jej agŋ ek'elm Jwifel a e low l'ok ke li kókr Israel em.

5sum ey af; li bi wew es, etj wel b'ot ekj ál wewe a wowl alm iri ok es.
 7Eke b'anjn em em etj em e sodad a yeji b'anj ony em a, ibrmn em Es
 low yec'a eke erurir a, li b'ow n'cny ony. 8Eke b'osur ey onca a, b'ow yegmn
 eke eel em e jam us esel; ow em anake em Es ec'anygbel a b'ow ey ɔkm a.

9Esse elel eke em Es b'erur'm ab af a, em yeji mi b'erur ony ebén. Anjn
 em ec'erur ab em. 10B'ow anjn em ec'erur ab em eke b'osur em e sol a, esse
 elel eke m'csu em Es e sol a ke m'anj in ec'erur ab em ab af.

11 Mi dad ony low na yec'etj ke em eci sos em ijn a ánj ony em, ke
 ow ɔnj ony e sos em ijn a iy neny. 12Kin em ec'ol a eke m'am ɔj ony a:
 èruririr ony ɔfr esse elel eke m'erur ony ab af. 13Erur ligbel a eke egj otu
 eke k'elu ɔkm a ce el ke l'irmn in e sel a lawlel e nuj af. 14Eke bi kokr
 low yec'a eke m'am ibrm ony a, ke eel em lawlel j. 15Mi k'ow m'esi'j'm
 ony madu ij, aŋke adu úwm in ec'es ew es e low eke bi kok ab any. M'am
 esi'j ony em lawlel aŋke em Es em e low fej eke mi wewr a, mi yegm ony.
 16Ow elm ony sɔsuamn ocmn'm, ko em mi sɔsum m'ot ony; m'ew ony eke
 k'imn ɔsur ey, ɔsur ey eke b'anj ibn. Ow b'ow ɔj em Es ɔj ony low fej
 eke am ibrmn em e nin em a. 17Low a eke m'am ibrm ony a el: èruririr
 ony ɔfr.»

Wus ec'agj ifn Jesu lele in ec'agj ab ab

18 «Eke wus ony em e sifn, ɔkan eke em l'ikj anym l'ifn'm. 19Blel eel
 wus ec'ana, wus óny ony ec'erur eke eel in ec'a sosiem. Ko mi sɔsum m'ot
 m'ok ony saw, elmn wus ec'ij: na sosiem anake wus b'ifn ony a. 20Òkan
 low a eke mi dad ony a: "Adu ágbm akam in ec'es ew a." Eke agj ijr'm
 gbre, ony yeji -li b'ow -l'ijr ony gbre; eke -l'elum em e low yegm a, -li b'ow
 -n'cny ony ec'a yeji ec'elum. 21Etj em sosiem -li b'ow -li kok ony ów amua
 fej, aŋke egj a eke erm'm a, -l'uwm ow any. 22Blel m'owm, etj blel mi
 dadm el odad ana, ke blel ow elm el sikpl. Ko caca em a, -n'cnyum low eke
 -li ki dad -li dognjn sos ij. 23Egj ek'ony em e sifn a, ony em Es yeji eci sifn.
 24Blel el ec'arajn a mi kokm ów eke egj ejeci k'etum kokm ana, ke blel
 ow elm el sikpl. Kin, ca -l'ekn em ec'ow a etj em lele em Es ab -n'am ifn
 ey. 25Gbeko ów amua am ey yec'etj ke odad na eke wel nɔn el ec'ol ab em
 a iy neny: -N'ony em e sifn ów ɔbr em.† 26Abu Elum Es a b'ow ow: in l'el
 low nenyembri nyam ec'Abj eke anj em Es ogj am ow. Em Es b'ow oc'r
 ɔj'm m'cny ony, etj li b'ow l'ij em e daŋku.† 27Etj ony yeji, b'ow ijr em e
 daŋku aŋke anjn em ab nuj ɔb em etj.»

16 1«M'am dad ony ów amua yec'etj ke k'ɔwrmn ony ec'ɔmn a. 2Wel
 b'ow ogj ony Nyam nuj igj susu. Etj emeny legj anj anym am
 ow eke agj a eke b'ow ibi ony a b'ow tutr eke ow el Nyam juma anake
 -n'am kok a. 3-Li b'ow -li kok ɔben aŋke -l'uwm em Es any, etj em obi em

† 15.25 Selu 35.19; 69.5. † 15.26 Èkn Jan 14.16 lele ow ec'akr otar ab ab.

obi yeji -l'uwm'm any. ⁴Gbeko mi dad ɔny low na yec'etj ke legn a eke ow b'ow ow a, ɔkan eke m'ikŋ anym mi dad ɔny.»

Abŋ Lala e juma

«Mi dadm ɔny low na nuŋ ɔb em etj aŋke m'anj ɔny ab. ⁵Sica m'aam egn a ek'erm'm a ogŋ, etj ɔny em ec'egŋ kaka ífram im yogŋ a eke m'aam a. ⁶Nene eke mi dad a, sos ɔw ɔny es nimum. ⁷Gbeko m'am dad ɔny tasi eke ow akpl ɔny eci eke mi k'im; tasi em a, eke m'iim, Abu Elum Es a k'ow owm. Ko eke m'im a, m'ow m'ɔŋ'n l'ow. ⁸Etj legn eke li b'ow l'ow a, li b'ow li yegm wus ec'agn a el eci wus ey sikpl owi ab em, low nenyembri nyam owi ab em, lele Nyam e jej ok owi ab em ab. ⁹-L'ok wus sikpl owi em aŋke -l'ubmn'm nawre; ¹⁰-l'ok wus low nenyembri nyam owi em aŋke m'aam em Es ogŋ etj -li k'ow -l'eknmn'm ij; [†] ¹¹-l'ok wus jej ok owi em aŋke wus ec'abusu es a, wel ɔb'r low ñ.

¹²Sicaca em a, m'ony ów nɔnɔ eke mi ki dad ɔny, ko k'ow ɔtumn irimn ij. ¹³Gbeko legn a eke low nenyembri nyam ec'Abŋ a b'ow ow a, li b'ow ni nyimn ɔny low nenyembri nyam feŋ em. Li k'ow li dadm in obi e nin em ec'odad, ko li b'ow li dad yec'a eke l'iri a, etj li b'ow l'ewar ɔny low yec'eke b'ow ey a. ¹⁴Li b'ow l'elu em ec'anygbel a ɔkm, aŋke li b'ow l'ot yec'a ek'el em ec'a, etj li b'ow li dad ɔny ow e low. ¹⁵Em Es ec'ob feŋ eke ɔny a, el em eci; ow sosiem anake mi dad m'ese: Abŋ b'ow eb yec'ek'el em ec'a etj li b'ow li dad ɔny ow e low.»

Sos es ɔw b'ow itŋn el sos em ijn

¹⁶«Ow k'ow ibnm eke k'ow eknmn'm ij, etj emeny eke ow b'ow kok seŋŋ waa a, b'ow ewal ɔkan'm.» ¹⁷Etj in e jam esel ab em e bəb am dad el ɔfr em ese: «Ke na in e nyandre el ayaf ee? Li dad ey eke ow'n k'ow in ibnm eke es k'ow es eknmn'm ij; etj emeny ow'n b'ow in kok seŋŋ waa, es b'ow es ewl es ekn'n. Etj emeny li dad eke in aam Es ogŋ. ¹⁸Segŋ waa a eke n'am dad ow ec'odad a e nyandre el bogŋ ec'ee? Low yec'a eke n'am erur eke li ki dad a, si k'irim!» ¹⁹Jesu am uw any eke jam esel a am ol eke k'ibrm'n low. Ow ɔŋ li dad wel nine: «Mi dad ɔny eke ow k'ow ibnm eke k'ow eknmn'm ij, etj emeny eke ow b'ow kok seŋŋ waa a, b'ow ewal ɔkan'm. Ko na ec'anake ɔny ɔfr em a am ɔɔl ow e nyandre ab ee? ²⁰Es, low nawre m'am dad ɔny: b'ow ikŋn ɔŋŋ kokr ɔɔŋ, ko wus gbe b'ow anj sos em ijn em; b'ow anj sos es ɔw em, ko ɔny eci sos es ɔw a b'ow itŋn el sos em ijn. ²¹Yɔw ám ew iy a, li b'anj gbre ij em, aŋke in e gbre ij e legn a ow ñ.

[†] **16.10** Jwifel bi tutr eke el eci ol a ec'elum em, Nyam b'ow eb el. Abŋ Lala b'ow yegm el eke Nyam b'eb agŋ a eke b'oc el ec'omn a elu Jesu Krist em, ke b'oc'r ese el eci Sɔg Es af a (Rom 1.17; 3.21-22). Jesu b'im Es ogŋ ba ow b'uwra, Abŋ b'ow ayal ow ok agŋ a es sos em, eke low a eke n'am dad a el nawre tasi, l'el Nyam ec'Iy.

Kɔ li b'ew iy a, li b'ijl gbre ij ab es, iy a eke l'ew a eci sos em eke am ijn'n a sosiem. ²² Eben eke sicaca em a, anjn gbre ij em ana, gbekɔ emeny m'ow m'ewl m'ekn ɔny etj b'ow anjn sos em ijn em; sos em ijn ikj na, egi kaka k'ɔtum ebm ɔny abu em. ²³ Eke legj ikj na b'ow a, k'ow ibramn'm low kaka fej ij. Eε, low nawre m'am dad ɔny: ob fej eke b'ow ibrmn em Es em e nin em a, li b'ow n'ɔŋ ɔny. ²⁴ Toŋ ke it yefenyna a, ibramn low kaka em e nin em. Ke ɔny e sos em ijn a ágb a, ibrmn, b'ow εtjan.»

Jesu akm wus es

²⁵ «M'oc nyandre em odad mi dad ɔny ów amua fej. Legj am ow eke mi k'ow mi dadm ɔny eben ij, kɔ yogj anake m'ow mi dad ɔny em Es e lís e low a lala em a. ²⁶ Ow e legj ab em a, b'ow ibrmn em Es low em e nin em; mi dadm ɔny eke m'ow mi ɔnjn'n m'ɔŋ ɔny, ²⁷ aŋke em Es in obi li b'erur ɔny. Li b'erur ɔny aŋke b'erurir'm etj b'ubr nawre eke m'anj Nyam ogj m'ow. ²⁸ M'anj em Es ogj m'ow m'ey wus af aŋa. Sica m'am elu wus es ke m'ewl m'im em Es ogj a.» ²⁹ In e jam esel a am dad'r ese: «Sica am dad ów a erum mar, ócm odad nyandre em dadrm odad ij. ³⁰ Sica s'uw any eke uw low low fej any, etj b'ikj anym uw low yec'a eke wel k'ibrm ŋ ab any. Em aŋa anake s'ub nawre eke anj Nyam ogj ow a.» ³¹ Jesu dad el nine: «Catj ubr nawre ee? ³² Eε, wanci am ow, etj wanci a ow yeji Ȑ; yogj ɔny fej b'ow ɔmun es, ke egi egi ím in ogj ke ow Ȑ igjñ elul'm es em ɔny. Njaŋ, tasi em a, m'anm em ɔny aŋke em Es anj em ab. ³³ Mi dad ɔny ów amua fej yec'etj ke em em a, éjan erm es ey. B'ow ijr gbre wus af aŋa, kɔ erm úsu ɔny lokm aŋke m'akm wus es.»

Jesu am ɔnjn Nyam in ec'anybel a ek'ey ɔkm a eci

17 ¹Sica eke Jesu dad sodad amua bake ow uwr a, l'igbl any ogj afr etj li dad nine: «Em Es, wanci a ow Ȑ; elu Ejimj ec'anybel a ɔkm yec'etj ke Ejimj yeji élu Ȑ ec'a ɔkm, ² ke n'ɔŋ agj a eke ot abul il a sel ek'ɔnym uwr, abusu a eke ɔŋ'n agj e nuj af ab em. ³ Sel ek'ɔnym uwr a el: ke wel úw'j any, Ȑ eke el Nyam nawre nyam coco a, ke wel úw Jesu Krist eke erm a yεj'any. ⁴ M'elu Ȑ ec'anybel a ɔkm wus af aŋa, juma a eke ɔŋ'm eke mi ki kok ab em. ⁵ Sica em Es, anybel a eke m'εjn Ȑ e lís gbuŋ ke wus anj a, elu'm anybel ikj na ɔkm Ȑ ec'any af.»

Jesu am ɔnjn Nyam ɔŋ in e jam esel a

⁶ «Wus ec'agj a eke ot abul'm a, m'oc'j mi yegm el. -L'el Ȑ eci etj ot abul'm etj -l'csu Ȑ ec'odad ebl a. ⁷ Sica -l'uw any eke ob fej eke m'ɔny a, Ȑ ogj ow anj ow, ⁸ aŋke m'ɔŋ el odad a eke ɔŋ'm a, etj -l'eb. Tasi -l'egj -l'eb eke m'anj Ȑ ogj a m'ow, etj -l'ub nawre eke erm'm. ⁹ M'am ɔnjn'j el eci; ow elm wus eci mi ɔnjnm, kɔ agj a eke abul'm a sosiem aŋke -l'el Ȑ eci. ¹⁰ Ob fej eke m'ɔny a Ȑ eci, etj Ȑ ec'eké ɔny a yeji el em eci, etj em ec'anybel a b'ey ɔkm el em.

¹¹Mi k'ow m'anm wus ij, kɔ el gbe -n'anŋ; em, m'am ow ŋ ogŋ. Em Es lala, ɔsu el ŋ e nin a ek'ɔŋ'm ab em, yec'etŋ ke -l'el nyam, ese elel eke em lele ŋ ab s'el nyam ab af. ¹²Eke m'anŋ el ab a, m'osu el ŋ e nin em, nin a eke ɔŋ'm ab em. Mi b'ew el nyamn af, etŋ el em ec'egŋ kaka iram, ek'ow elm in a ce ek'it eke k'irm, ke Nyam Lel a iy neny a.[†] ¹³Sica m'am ow ŋ ogŋ, etŋ emeny eke m'anŋ wus a, m'am dad ebɛn yec'etŋ ke el em a, -n'egŋ em e sos em ijn a, sos em ijn a nimum. ¹⁴M'ɔŋ el ŋ ec'odad a etŋ wus ɔny el e sifn, aŋke -l'elm wus eci ese elel eke em yeji m'elm wus ec'ab af. ¹⁵Mi ɔŋŋnm eke k'ony ot el es wus af aŋa, kɔ eke k'osu el Low Iŋŋ Es e lis. ¹⁶-L'elm wus eci ese elel eke m'elm wus ec'ab af.

¹⁷I ec'odad a el low nenyembri nyam. Low nenyembri nyam ab em, kòk el -l'el ŋ eci kpɛkŋ kpɛkŋ. ¹⁸M'am erm el wus ec'agŋ em ese elel eke em yeji erm'm wus ec'agŋ em ab af. ¹⁹M'am ocr em sosi nimum m'ɔŋ'ŋ el eci, yec'etŋ ke el yeji -l'el ŋ eci kpɛkŋ kpɛkŋ.»

Jesu am ɔŋŋn Nyam ɔŋ agŋ a feŋ eke b'ow ub'r nawre a

²⁰«Ow elm el ɔny ce eci Nyam mi ɔŋŋnm kɔ agŋ a eke el yeji b'ow ub'm nawre jam esel a eci daŋku ij ab em a. ²¹M'am ɔŋŋn eke el feŋ -li k'el nyam. Em Es, ow it eke -li k'okr af ey ab ese elel eke m'anŋ ŋ em ke ŋ yeji anŋ em em ab af, yec'etŋ ke wus ec'agŋ a úb nawre eke ow el ŋ erm'm. ²²Etŋ m'ɔŋ el anygbel a eke ɔŋ'm a yec'etŋ ke -l'el nyam ese elel eke ŋ lele em ab s'el nyam ab af. ²³M'anŋ el em etŋ ŋ yeji anŋ em em; ow em anake -li b'ow -l'otu -l'el nyam tasi a, yec'etŋ ke wus úw any eke erm'm etŋ b'erur el ese elel eke b'erur'm ab af.

²⁴Em Es, ot el ɔŋ'm, etŋ m'erur eke yogŋ a eke m'anŋ a, el yeji -n'anŋ em ab yec'etŋ ke -l'ekn em ec'anygbel a, anygbel a ek'ɔŋ'm a, aŋke erur'm gbuŋ eke wel ki kok wus a. ²⁵Em Es, Low Nyim Nyim Es, wus uwim'ŋ any, kɔ em m'uwi'ŋ any etŋ agŋ amua uw any eke ow el ŋ erm'm. ²⁶M'oc'ŋ mi yegm el etŋ emeny m'ow m'oc'ŋ mi yegm el yec'etŋ ke em ec'erur a eke ɔny a ánŋ el em, ke em obi yeji m'ánŋ el em.»

Jesu ec'ɔny

Matie 26.47-56; Mark 14.43-50; Luk 22.47-53

18 ¹Eke Jesu dad ów amua bake ow uwra, in e jam esel ab ab, -n'im Sedron eci mij ewl mij a e jam a. Yogn, egb lakp nyam anŋ eke in e jam esel ab ab -n'im -l'okr em. ²Judas eke am ol Jesu ij a yeji uw usu ab any, aŋke sakp nɔnɔn Jesu lele in e jam esel ab ab b'as luku yogŋ. ³Egb waw esel ec'agŋ egbel a lele **Farisiel** ec'ogog ec'agŋ ab ab ot srɔda eyŋ lele usu ɔsu esel ab ɔŋ Judas, etŋ l'ot wel ab n'im egb lakp ab em. Ar mob anŋ el abu em etŋ -n'ɔnym es ɔkan mob lele mrabri ab. ⁴Etŋ eke Jesu uw low a feŋ eke b'ow εŋ'n ab any a, n'im li titm wel etŋ n'am ibrm wel l'ese: «Kɔ bwo am ɔɔl ee?» ⁵-Li dad ow nine: «Nasaret e Jesu.» Jesu dad el nine: «Em ana.» Ke Judas eke am ɔny Jesu ɔŋ el a anŋ el ab.

[†] 17.12 Selu 41.10; Jan 13.18.

⁶Крекη еке Jesu bi dad el ek'ow el in a, -li kpuкn -n'im jam etj -l'ok wus.
⁷Емену Jesu am ibrm el ese: «Kɔ bwo am ɔɔl ee?» -Li dad nine: «Nasaret e Jesu.» ⁸Jesu dad el nine: «M'ikη anym mi dad ɔny eke em ana. Eke ow el em am ɔɔl'm, ke ègbr agj likpr a es im.» ⁹Elel eke odad a eke li dad a k'iyr neny ana: «Em Es, m'irmnm ɔ ec'agj a eke abul'm a e nyam yeji.»[†]

¹⁰Sica Simɔ Pier ɔny lab ler em eke n'ɔnym ab a l'ɔsm es, etj l'iyr egb waw es ligbel a ec'abu elum es a, etj l'ubr ow lidr e loru ab es. (Abu elum es a e nin a el Malkus.) ¹¹Kɔ Jesu dad Pier nine: «Òc ɔ e lab ler em a elu ow ec'ekpr ab em. Kɔ am tutr eke mi k'ow m'egnjm gbre e mij kpɔk a eke em Es ɔŋ'm ab ee?»

¹²Srɔda eyj a lele el eci nyimn es ab ab, Jwifel ec'es ew el a eci usu ɔsu esel a okr af ɔny Jesu etj -n'awj ow. ¹³-L'ikη anym -l'oc ow -n'im An ogj a.[†] An el Kayif eke lakpo ab af el **egb** waw es ligbel a eci anu. ¹⁴Ke Kayif anake ɔm Jwifel ec'es ew el a ów dad eke: ow'n akpl ɔny eke egn nyam in k'uw dedeku a fej ec'a.

Pier egbr Jesu

Matie 26.69-70; Mark 14.66-68; Luk 22.55-57

¹⁵Simɔ Pier lele **jam** es ejeci nyam ab am us Jesu jam. Eke jam es na el egn eke **egb** waw es ligbel a uw any a, ow ɔŋ l'ey ow e gbugj a Jesu ab. ¹⁶Kɔ Pier gbe anj gbej lisany a. Etj jam es a eke egb waw es ligbel a uw any a ey ɔkm ow dad yɔw a eke am ɔsu lisany a odad etj n'ɔŋ Pier yeji ey gbugj a. ¹⁷Yɔw a dad Pier nine: «Kɔ ɔ yeji, elm egn na e jam esel ab em ec'egn nyam ee?» Pier dad'r nine: «M'elm in e jam Es.» ¹⁸Ow el lefr legj iy, ow sosiem anake madu a lele usu ɔsu esel ab ab fuf al ke ok es am ɔgbu a. Pier yeji anj el em etj am ɔgbu al a.

Egb waw es ligbel a am ibrm Jesu low

Matie 26.59-66; Mark 14.55-64; Luk 22.66-71

¹⁹**Egb** waw es ligbel a am ibrm Jesu low eke ɔn in e **jam** esel a lele in e low yegm ab ab es. ²⁰Jesu dad'r nine: «Mi dad agj a fej ec'any af; segj a fej mi bi yegm agj low **Nyam** nuŋ igj susu a lele **Nyamel** gbel em ab, yogj eke Jwifel fej b'as luku a etj mi dádm low kaka es lɔl em. ²¹Kɔ bla sosiem etj am ibrm im low ee? Ibrm agj a eke iri yec'a eke mi dad el a; el, -l'uw yec'a eke mi dad el ab any senyn senyn.» ²²Eke Jesu dad nene a, usu ɔsu esel ab em e nyam ek'anj yogj a edj Jesu any af etj am dad ese: «Kɔ ebèn eke am dad **egb** waw es ligbel odad ana ee?» ²³Jesu dad'r nine: «Eke mi dad low eke akplm, ɛlu ɔkm; sica eke low a eke mi dad a akpl, ke bla sosiem etj am ɔr'm ee?» ²⁴Etj An ɔŋ wel oc Jesu eke anj meb em a im egb waw es ligbel Kayif ogj a.

† 18.9 Jan 17.12. † 18.13 Èkn Luk 3.2 ec'akr otar a.

Emeny Pier egbr Jesu

Matie 26.71-75; Mark 14.69-72; Luk 22.58-62

²⁵Wanci ab af ce, Simɔ Pier gbe anj yogŋ a ce am ɔgbu al. Wel am ibrm'n ese: «Kɔ ŋ yeji elm egn na e jam esel ab em ec'egŋ nyam ee?» Kɔ Pier egbr dad nine: «M'elm in e jam esel ab em ec'egŋ.» ²⁶Egb waw es ligbel a e madu ab em e nyam, eke el egn a eke Pier akpr lɔru es a ec'egŋ a, dad'r nine: «Kɔ m'eknm'ŋ in ab egb lakp ab em ee?» ²⁷Kɔ emeny Pier egbr. Etŋ ow e wanci ab af ce ŋgɔs ikŋ.

Wel oc Jesu im Pilat ec'any af

Matie 27.1-2, 11-14; Mark 15.1-5; Luk 23.1-5

²⁸Ibribr fafa em a, wel ign Kayif ogŋ a etŋ oc Jesu im **Pilat** eke Rom ew Jude ec'es ew es a eci gbugŋ a.[†] Jwifel ec'es ewel a okm gbugŋ a bake -li k' **uwmn** anj, **Pak** ec'ob eke -li k'ɔtu -l'ij a sosiem.[†] ²⁹Ow sosiem Pilat ow eŋŋ el gbeŋ etŋ am ibrm el ese: «Kɔ bla lowi af am cicar egn na ee?» ³⁰-Li dad ow nine: «Blel l'elm low ŋuŋ kok es, blel s'ocm'n s'ism'ŋ.» ³¹Pilat dad el nine: «Ócr ir ɔny obi ke ɔny ec'ol ab em, jéjr in e low okr.» -Li dad nine: «S'ɔnym abusu eke si k'ɔb egn low luw eci.» ³²Jesu eci luw owi a eke dad ow ec'odad a ec'elel eke k'iyr neny ana.[†]

³³Etŋ Pilat ewl ey gbugŋ; n'ɔŋ wel esŋ Jesu ow etŋ n'am ibrm ow l'ese: «Kɔ ŋ, Jwifel ec'eb ebu ab ana ee?» ³⁴Jesu dad nine: «Kɔ eke tutr ŋ obi etŋ am dad, oglog agŋ dad'ŋ em e lís e low ee?» ³⁵Pilat dad nine: «Kɔ em Jwif m'el ee? ŋ ec'eb ec'agŋ lele **egb** waw esel egbel ab oc'ŋ is'm; kɔ bla kok ee?» ³⁶Jesu dad nine: «Em ec'es ew a elm wus na eci; blel em ec'es ew a el wus na eci, ke blel em eci juma kok esel a ógŋ mum. -Li k'egŋmn wel ocm im ɔɔm Jwifel ec'es ewel a. Njaŋ, em ec'es ew a elm wus na eci.» ³⁷Etŋ Pilat dad'r nine: «Nje ŋ, eb ebu ee?» Jesu dad nine: «ŋ dad eke m'el eb ebu. Em, wel ew'm m'ow wus af aŋa eke mi k'ij low nenyembri nyam e daŋku. Egn fεŋ eke el low nenyembri nyam ec'a b'iri em ec'odad.» ³⁸Pilat dad nine: «Low nenyembri nyam, ke bla?»

Wel ɔb Jesu low luw eci

Matie 27.15-31; Mark 15.6-20; Luk 23.13-25

Eke **Pilat** dad ów amua bake ow uwra, emeny l'ewl n'im gbeŋ n'eŋŋ Jwifel a, etŋ li dad wel nine: «Mi k'eknm low sosiem eke mi k'ɔb egn na low a.» ³⁹Gbekɔ ɔny ec'ol a eke ɔny ab em, sakp sakp fεŋ **Pak** ec'es gbegbl e legŋ a, mi b'elu ɔny sobel em es nyam es. Kɔ am

[†] **18.28** Èkn Matie 27.1 ec'akr otar a. [†] **18.28** Jwifel ec'ol em a, eke Jwif nyam ey egn ek'elm Jwif ec'akŋ, ke l' uwm anj ij toŋ segŋ lɔbŋ gɔŋ. Ow ɔŋ li k'ɔtum n'anm Pak ec'es gbegbl ab em ij. [†] **18.32** Èkn Jan 12.32-33.

erurir eke mi k'elu Jwifel ec'eb ebu ab es m'ony ɔny ee?» ⁴⁰-Li dad ow sɔg em nine: «Njaŋ, ow elm in! Ey, Barabas s'am erur!» Ke Barabas a egnj ɲuŋ.

19 ¹Etj Pilat ɔŋ abusu wəl oc Jesu ow eke wəl k'ɔr'r ɲgbre em.
²Srɔda eyŋ a ol mirŋ tufe etj us'r; -l'us ow mob sus em ebl yeji. ³-L'ow -li titm ow etj -li dad ow nine: «Jwifel ec'eb ebu, s'am ibrm'ŋ!»[†] Etj -n'am dədŋ ow any af. ⁴Emenye Pilat ɛwl ey ɔkm etj am dad dedeku a ese: «M'ow m'oč'r m'is ɔny gbeŋ aŋa yec'etj ke úwr any eke m'ɛŋnm low eke mi k'ɔbr egnj na low.» ⁵Ca Jesu ey ɔkm; l'us mirŋ tufe a lele mob sus em ebl ab ab. Pilat dad el nine: «Kin egnj a!» ⁶Gbeko kpékŋ eke egb waw esel ec'es ɛwl a lele usu ɔsu esel ab ab ekn'n a, -n'am og -li dad -l'ese: «Èw'r olikŋ af! Èw'r olikŋ af!» Pilat dad el nine: «Ìmn ɔny obi ewr ir olikŋ af,[†] kɔ em em tasi a, m'ɛŋnm low kaka eke mi k'oc m'ɔbr'r low.» ⁷Jwifel a dad'r nine: «Ey s'ony ol, etj ol ab em l'it eke li k'uŋ, aŋke l'urum etj li dad ek'in Nyam ec'Iy.»[†]

⁸Eke Pilat iri sodad amua a, in eci erŋn a obn. ⁹L'ewl l'ey gbugŋ etj n'am ibrm Jesu l'ese: «Kɔ ŋ, bogŋ iy ee?» Kɔ Jesu cicm sar okm'n es.[†] ¹⁰Etj Pilat dad'r nine: «Erurm eke ki dad'm odad ee? Kɔ uwm any eke m'ony abusu eke mi k'elu'ŋ es, etj emenye m'ony abusu yeji eke mi k'ɔŋ wel ew'ŋ olikŋ af ee?» ¹¹Jesu dad'r nine: «Iŋ obi em a, ɔnym abusu kaka em af eke ow elm yec'a eke Nyam ɔŋ'ŋ a. Na sosiem anake egnj a eke oc ow'm ŋ ogŋ a[†] kok sikpl akm ŋ a.»

¹²Wanci ab af ce Pilat am ɔl elel eke k'elul Jesu es. Gbeko Jwifel a am og dad ese: «Eke elu egnj na es, k'ow elm **Sesar** e lawl ij![†] Egŋ feŋ eke urum ke am ocr in sosi eb ebu a, el Sesar ec'ifnul!» ¹³Eke Pilat iri sodad amua a, n'ɔŋ wel oc Jesu ow gbeŋ; n'ɔŋ ow ow sig es jej ok usu a eke wel b'ɛŋ “Usu eke wel kok mebn em”[†] (ke **Ebre** em wel b'ɛŋ “Gabata”). ¹⁴Ow el **Pak** ec'es gbegbl a e neneŋŋ krekre a e sos bəbm e legŋ. Eke legŋ am uyu nuŋ a, Pilat dad Jwifel a nine: «Kin ɔny eci eb ebu a!» ¹⁵Gbeko -n'am og -li dad -l'ese: «Wel íbi'r! Wel íbi'r! Èw'r olikŋ af!» Pilat dad el nine: «Kɔ ow it eke mi k'ew ɔny ec'eb ebu a olikŋ af ee?» Egb waw esel egbel a dad nine: «S'ɔnym eb ebu ejeci eke ow elm Sesar ce.»[†] ¹⁶Etj sica Pilat elu Jesu es ɔŋ el eke -li k'ew ow olikŋ af.

[†] 19.3 Èkn Matie 27.29 ec'akr otar a. [†] 19.6 Ìmn ɔny obi ewr ir olikŋ af: odad na em Pilat am kokr el miyer; luw any sənyŋ sənyŋ eke Rom eyŋ ɔkm Jwifel abusu eke k'ɔb egnj low luw eci. [†] 19.7 Ob Ap 24.16. [†] 19.9 Èkn Esayi 53.7. [†] 19.11 Èkn Mark 15.1. [†] 19.12 **Sesar** e **lawl**: nin eke wel b'ɔŋ egnj eke bi kok low ligbel ɔŋ Sesar. El em ec'egŋ eke in e low ɔkm Sesar es sos em a, li b'ijr ow gbre luw eci. [†] 19.13 *Usu eke wel kok mebn em:* yogŋ anake Pilat b'ɔŋ dedeku a jej ok egbel ec'amani a. [†] 19.15 Jwifel égnj ebm eke Nyam any uwm es k'el el ec'eb ebu. Odad na em -n'am titŋn anm.

Wəl əw Jesu olikj af

Matie 27.32-44; Mark 15.21-32; Luk 23.26-43

Etj -n'ony Jesu -l'oc ab -n'im. ¹⁷L'abu in ec'olikj a in obi[†] etj l'ey ɔkm baŋn a n'im usu nyam eke wel b'eson "Nuŋ kpok ec'usu" (ke **Ebre** em wel b'eson "Golgota"). ¹⁸Yogj anake srōda eyj a əw Jesu olikj af a. -L'ew agn ejeci yony yeji olikj af, etj Jesu anj el arajn. ¹⁹**Pilat** ɔŋ wel nɔn lel aru olikj a; kin ow eke wel nɔn: "Nasaret e Jesu, Jwifel ec'eb ebu". ²⁰Jwifel nɔnɔ awl lel a anke yogj a eke wel əw Jesu olikj af a titm baŋn a,[†] etj lel a eke wel nɔn a el Ebre em, Laten em lele Grek em ab. ²¹Ow ɔŋ Jwifel ec'egb waw esel ec'es ewel a im am dad Pilat ese: « "Jwifel ec'eb ebu a" eke wel nɔn a, k'ew es, kɔ nɔn dad ese: "Egj na nine: m'el Jwifel ec'eb ebu".» ²²Pilat dad nine: «Ow a eke mi ki nɔn a ow mi nɔn a.»

²³Eke srōda eyj a əw Jesu olikj af a, -l'oc ow eci mob sos ew a, etj -li cec sakp yar; egj egj akp nyam ebm.[†] -Loc ow eci mob sus em gbèl a ek'el mrumru, ke ow el ol em wel ol a. ²⁴Srōda eyj a am dadarir ese: «Si k'ɔnyñ mob sus em gbèl na si ki gbagbrmn em, kɔ si kókr sɔsum oc, s'uwr egj eke ow k'el in ec'ab any.» Ow ɔŋ Nyam Lel a iy neny: *-Li cec em ec'ob sos ew a el ɔfr etj -li kok em e mob sus em gbèl a eci sɔsum oc.*[†] Srōda eyj a e low a eke kok ab ana.

²⁵Jesu lis ena, lis lisijow, Klopas ey Mari lele Mari Magdala baŋn yɔwi ab ab anj olikj a e saw. ²⁶Jesu ekn lis etj l'ekn **jam** es a eke li b'erur a ek'anj lis saw. Li dad ow nine: «Em lis, kin ejimj.» ²⁷Etj li dad jam es a nine: «Kin esŋ.» Ow e legj a etj anake jam es a eb ew'r es in ogn a.

Jesu eci luw a

Matie 27.45-56; Mark 15.33-41; Luk 23.44-49

²⁸Eke low na b'ec a, Jesu uw any eke low fej uwr ñ. Ke sica Nyam Lel ec'odad a iy neny a, li dad nine: «Mij amn am ɔny'm.»[†] ²⁹Mijel nyam anj yogj eke srōda eyj a eci mar anj em, etj -l'oc mbra -l'usm mar ab em, -l'oc -l'ucur likj etj -l'igj Jesu neny. ³⁰Eke l'egj mar a, li dad nine: «Fej iy neny ñ.» Li b'is any es, etj l'ok sel es.

Srōda eyj a upr Jesu menegb em

³¹Legj a el neneqj e sos bəbm e legj; Jwifel érurm eke legjuw k'anj olikj af **neneqj** e legj,[†] etj emeny neneqj e legj na yeji el neneqj ligbel; ow sosiem,

[†] **19.17** Rom eyj ec'ol em a, wel b'or egj a eke wel ob low a say eke mowi ey anj enyembri a, ba ow b'uwr, ke wel ɔŋ'n l'abu in obi ec'olikj a toŋ l'ok usu a eke wel b'ow kok'r low ñuŋ a. [†] **19.20** Rom eyj bi kok nyandre ew egj olikj af baŋn saw yec'etj ke agn ékn ke -n'ony tutr. [†] **19.23** Rom eci srōda eyj a, gbuŋ ke -l'ibi egj eke wel ob low a, -li b'ot ow mob es sos, ke mob a él el eci. [†] **19.24** Selu 22.19. [†] **19.28** Selu 69.22b. [†] **19.31** *Neneqj e legj:* ékn Matie 27.58 ec'akr otar a.

-librm eke Pilat k'ɔŋ wel bubm agŋ a eke anŋ olikŋ af a akr[†] ke wel ɔny ot el es.³² Srɔda eyŋ a im etŋ bubm agŋ a eke wel ew olikŋ af Jesu ab a akr.³³ Eke -li b'ok Jesu ogŋ a, -l'ekn eke ow uw ȏ; ow sosiɛm anake -li bubam ow akr a.³⁴ Gbekɔ srɔda eyŋ ab em e nyam oc in eci mpragb a igŋ Jesu mɛnegb em etŋ kpekŋ mebl lele mij ab am ok es.³⁵ Egŋ a ek'am ij ów amua e daŋku a ekn ów a etŋ in e daŋku ij a el nawre; in, l'uw any eke low nawre n'am dad. N'am ij ow e daŋku yec'etŋ ke ɔny yeji úbr nawre.³⁶ Tasi em a, ów amua ey yec'etŋ ke Nyam Lel ec'odad a íy neny: *Wel k'ow ubm'n luw kaka es.*[†]³⁷ Etr emeny Nyam Lel ejec'am dad ese: *-Li b'ow -li ler egŋ a eke -l'upar menegb em a.*[†]

Jesu ec'es oc owi

Matie 27.57-61; Mark 15.42-47; Luk 23.50-56

³⁸ Ów amua b'ec a, Josef, Arimate baŋŋ iy a ow ibrm **Pilat** abusu eke k'oc Jesu eci sos megl a.[†] Ke Josef a, Jesu eci **jam** es kɔ es lɔl em, anke li b'uru Jwifel ec'es ɛwel a. Pilat ɔŋ'n abusu l'oc Jesu eci sos megl ab ab n'im.³⁹ Nikodem a eke ncok nyam im εŋŋ Jesu a yeji ow. L'ism **kpey** eke wel wuwl̩ mijey ejec'ab ke ow eci leg a ɔtu eke k'ij kilo likŋ lele lew ab.⁴⁰ Agŋ a yony mum oc Jesu eci sos megl a, ok sekp sŋɔsŋɔ sigbad og ab af etŋ oc wiwrm'n sos ab ese elel eke Jwifel bi kok egŋ es oc em ab af.⁴¹ Usu a eke wel ew Jesu olikŋ af a, egb lakp nyam anŋ; em yogŋ, **uwɔ̄mu** owr nyam anŋ eke wel ocm egŋ es em.⁴² Eke ow el Jwifel a eci **neneŋŋ** eci sos bəbm e legŋ, ke **uwɔ̄mu** a yeji titm a, -l'oc ow es em yogŋ.

Jesu eci luw em anŋ igb owi

Matie 28.1-8; Mark 16.1-8; Luk 24.1-12

20 ¹Dimas ibibr fafa a, ek'usu k'otm es a, Mari, Magdala yɔwi a im **uwɔ̄mu** ab af. L'ekn **uwɔ̄mu** neny a eci lob a ek'oc es anŋ saw.
²Ow ɔŋ l'uru es n'im n'εŋŋ Simɔ Pier lele **jam** es a eke Jesu b'erur ab ab, etŋ li dad wel nine: «*Wel ɔny Egŋ gbel a oc es uwɔ̄mu ab em, etŋ s'uwm yogŋ eke wel oc ew'r ab any.*»³ Etŋ Pier lele jam es yec'ab ab im yogŋ a eke **uwɔ̄mu** a anŋ a.⁴ Agŋ a yony mum okr af am uru es im, gbekɔ jam es yec'a uru es fafa akm Pier etŋ ikiŋ anym im ok **uwɔ̄mu** ab af.⁵ L'is es li ler **uwɔ̄mu** ab em, etŋ l'ekn sigbad og eke ok es wus, kɔ l'eym **uwɔ̄mu** ab em gbe.⁶ Simɔ Pier eke am us'r jam a yeji im ok yogŋ etŋ ey **uwɔ̄mu** ab em.

[†] **19.31** Agŋ eke wel b'ew olikŋ af a, sel b'at el torŋ ke -l'uw. Ke sel k'átm el a, -li b'ot el ec'akr a -li tat likŋ a ke ow ɔŋ -l'egŋŋ tel. -Li bi kok eben a, ow b'ɔŋ -l'ok sel, -l'uwmn fafa. Gbekɔ eke wel bubm el akr a, -l'ɔtum -li kokmn ij, ow b'ɔŋ -li b'uw fafa. [†] **19.36** Okm Ok 12.46; Awl 9.12. Lakpo lakpo feŋ eci Pak a, Israel ec'ey a bi gbegbl Ejipt eke -l'okr okm madu okr em a ec'es. Es gbegbl ab em -li b'ibi licebli -li kokr egb waw el e sikpl a eci. Ow itm eke licebli a eci luw kaka k'ub es. Ow anŋ ese Jesu ec'a eke Nyam ɔɔm abusu eke in e luw k'ub es ab af. Ow el Jesu eke eb licebli a ec'usu a. [†] **19.37** Zakari 12.10.
[†] **19.38** Èkn Matie 27.58 ec'akr otar a.

L'ekn sigbad og eke ok es wus yogŋ, ⁷lele gbad a eke wiwrn Jesu nuŋ ab a; gbad na anm sigbad og ab ab, kɔ wel ar es ew es usu ejeci. ⁸Etŋ jam es ejec'a, in a eke ikŋ anym im uwɔmu ab af a yeji ey uwɔmu ab em. L'ekn etŋ l'ub nawre. ⁹(Ke tasi em a, toŋ wanci ab af a, jam esel a k'irim Nyam Lel ec'odad ek'am dad eke Jesu in b'ow in igb agŋ ek'in uw ab em a e low.) ¹⁰Etŋ jam esel yony a ewl im el ogŋ a.

**Jesu elu sos ɔkm yegm Mari, Magdala baŋŋ yɔwi a
Matie 28.9-10; Mark 16.9-11**

¹¹Mari anŋ gbeŋ **uwɔmu** a saw, etŋ am ikŋ ɔŋŋ. ɔŋŋ ikŋ ab ab, l'is any es eke li k'ekn uwɔmu ab em; ¹²l'ekn **afr erm** esel yony eke sus mob efu ok es usu a eke wel ew Jesu eci sos megl a: nyam anŋ nuŋ af etŋ nyam anŋ akr esr a. ¹³Afr erm esel a am ibrm'n ese: «Yɔw, kɔ bla etŋ am ikŋ ɔŋŋ ee?» Li dad wel nine: «Wel ɔny em Egŋ gbelyi oc es etŋ m'uwm yogŋ eke wel ew'r es ab any.» ¹⁴Eke n'am dad eben a, l'ewl sos meny etŋ l'ekn Jesu ek'anŋ yogŋ, kɔ l'uwm any eke ow el ow. ¹⁵Jesu ibrm'n nine: «Yɔw, kɔ bla etŋ am ikŋ ɔŋŋ ee? Kɔ bwo am ol ee?» N'am tutr eke ow el egb lakp a eci juma kok es a, na sosiem li dad ow nine: «Egŋ gbɛl, eke ow el ɔn oc'r ab im, ke yɛgm'm usu eke ew'r a, ke m'ím m'oc'r.» ¹⁶Jesu esŋ'n: «Mari!» L'ewl sos meny etŋ li dad ow Ebre em nine: «Rabuni!» (ek'el nyandre em “Low yegm agŋ es”). ¹⁷Jesu dad'r nine: «Njaŋ, k'ucu k'ɔny'm es! Mi k'iim em Es ogŋ a, kɔ ìm dad em lisijimel a eke m'aam em Es a eke ɔny yeji el ɔny Es a ogŋ, m'aam em e Nyam a eke ɔny yeji el ɔny e Nyam a ogŋ.» ¹⁸Etŋ Mari, Magdala yɔwi a im εŋŋ **jam esel** a etŋ am ob el amani dad ese: «M'ekn Egŋ gbɛl a!» Etŋ n'am dad wel low yec'a eke ow dad'r a.

**Jesu yegm in e jam esel a sos
Matie 28.16-20; Mark 16.14-18; Luk 24.36-49**

¹⁹Dimas a ce eci ncebles a, **jam esel** a as luku êl nyam em. -Li babl masany a feŋ safue em aŋke -n'am uru Jwifel ec'es ewel a. Jesu ey ɔkm el ec'araŋn inym es etŋ am dad el ese: «Erm es ey áŋŋ ɔny ab!» ²⁰Li b'ok odad ab es a, n'am yegm wel in e sabu a lele in eci menegb em ab ab. Jam esel a sos em am iŋn, Es Kɔtɔkɔ eke -l'ekan a sosiem eci. ²¹Emeny Jesu am dad el ese: «Erm es ey áŋŋ ɔny ab! Esse elel eke em Es erm'm ab af a, em yeji m'am erm ɔny.» ²²Sodad amua b'uwr a, li fuf wel sel etŋ li dad wel nine: «Èŋjan Abŋ Lala! ²³Agŋ a eke b'ow ocr sikpl apr a, b'ow εŋŋ oc ap; agŋ a eke k'ow ocmn sikpl apmn a, k'ow εŋŋm oc ap.»

Jesu lele Toma ab

²⁴Legŋ a eke Jesu ow el ec'araŋn a, **jam esel** lew yony ab em ec'egŋ nyam, Toma (eke wel igŋ nin af Oli a) anm el ab. ²⁵Jam esel ejec'a am dad'r ese: «S'ekn Es Kɔtɔkɔ!» Kɔ Toma dad el nine: «Eke m'eknm ecigbrɔ enyembri in e

sabu arajn a, eke m'ocm em ec'abuli a m'elum ecigbro a ec'omu a eke kok ab em, etj m'ocm em ec'abu a m'ujrm'n menegb em, mi k'ow m'ubm nawre.»

²⁶ Dimas gber mum b'ec a, emeny Jesu eci jam esel a as luku êl ab em, etj na ec'a, Toma yeji anj el em. Wel babl mel a safue em, kɔ Jesu ey okm inym es el ec'arajn etj am dad ese: «Erm es ey ánj ony ab!» ²⁷ Etj li dad Toma nine: «Èw ï ec'abuli a aja ke lér em e sabu a; ègjm ï ec'abu ab es ujr'm menegb em. Kì bebar, kɔ ùb nawre.» ²⁸ Toma dad'r nine: «Em Es Kɔtɔkɔ em e Nyam!» ²⁹ Jesu dad'r nine: «Eke ekn'm a anake ub nawre ab ee? Ehe b'ow el agn a eke k'ow eknm im ke b'ow ub'm nawre a eci!»

Ləl a e liy a

³⁰ Jesu kok meny ewr nɔnɔ jam esel a ec'any af eke wel dadm ow ec'odad ləl na em. ³¹ Gbekɔ yec'a eke anj lel na em a, wel nɔn yec'etj ke úbr nawre[†] eke Jesu el **Mesi**, Nyam ec'Ily. Etj eke b'ɔnyñ ɔmn in em a, b'ow ejan sel in em.

Jesu okm sos ɔkm yegm in e jam esel

21 ¹Eke segj beb ec a, emeny Jesu okm sos ɔkm yegm in e **jam esel** a, Tiberiad eci mij lekpl a[†] e nanu a. Kin elel eke Jesu okm sos ɔkm a: ²Simɔ Pier, Toma (eke wel igj nin af Oli a), Natanael (Kana bayn Galile wus af ec'a), Sebede ec'ey a, lele Jesu eci jam esel ejeci yony ab anake anj usu nyam a. ³Simɔ Pier dad el nine: «M'aam mij af.» -Li dad ow nine: «Ey yeji s'am ow ï ab.» -N'im -l'ok mijetj ab em etj -n'im mij af. Gbekɔ ncok a gbe, -n'ɔnym ɔcn kaka.

⁴Eke legj am eny ow a, Jesu inym es nanu yogj, kɔ jam esel a uwm any eke ow el in. ⁵Etj Jesu dad el nine: «Em jimel, kɔ ɔnyn ɔcn tel ee?» -Li dad ow nine: «Njan o.» ⁶Li dad wel nine: «Ôkr muw a mijetj a eci lidr ogog a, b'ow ɔnyn ɔcn.» -L'ok muw a, etj -l'ɔtumn -n'ɔnymn -l'elumn ɔkm mij ab em aŋke ɔcn nɔnɔ iy em. ⁷Jam es a eke Jesu b'erur a dad Pier nine: «Egj a Es Kɔtɔkɔ!» Eke Simɔ Pier iri eke egj a Es Kɔtɔkɔ a, l'us in e mob sus em a eke n'ɔny l'oc es a, etj l'ey mij ab em. ⁸Jam esel likpr a am ɔdu muw a eke ɔcn iy em a, etj -n'am owr nanu eci mijetj ab em. -Libnm nanu ab; ow ɔtu eke k'ij abu ekj yen.

⁹Eke -li b'us es wus a, yogj -l'ekn malel eke wel ok ɔcn lele futufutu ab es af. ¹⁰Jesu dad el nine: «Ôtr ɔcn a eke caca ɔnyn a eci beb owr.» ¹¹Simɔ Pier ewl ey mijetj ab em, etj usm muw a eke ɔcn egbel nɔnɔ anj em ab es. ɔcn a ij ekj lɔbj lele lew lele nyahan ab. ɔcn a ek'iy em a bɔbɔ yeji, ɔm muw a gbagbram es. ¹²Jesu dad el nine: «Ôwr ijr ob.» Jam esel ab em ec'egj kaka ócm any tuotu em dadm esme: «Kɔ ï, bwo el'j ee?» Tasi em a, -l'uw any senyn senyn eke Es Kɔtɔkɔ ana. ¹³Jesu kpukj im ejn el, oc futufutu a etj cec el; n'ɔnj wel ɔcn a yeji. ¹⁴Luw em a eke Jesu igb a etj a, sakp nyahan em eke n'am yegm in e jam esel a sos ana.

[†] 20.31 yec'etj ke úbr nawre: Jan eci silel esig oglog em ec'a, yec'etj ke abu ánj ony em am ubr nawre. [†] 21.1 Galile eci mij lekpl a eci nin ejeci nyam el Tiberiad.

Jesu əwl ɔŋ Pier abusu Nyam e juma kok eci

¹⁵Eke -l'jir ob ow uwra, Jesu ibrm Simo Pier nine: «Jan jim Simo, kɔ em eci erur a eke ɔny a agb akm agn amua ec'a ee?» Li dad nine: «Ee, Es Kotoko, mi b'erur'ŋ, uw any.» Jesu dad'r nine: «Osu em e meceb ey a.» ¹⁶Emeny l'ibrm ow sakp yony em nine: «Jan jim Simo, kɔ erur'm ee?» Li dad nine: «Ee, Es Kotoko, mi b'erur'ŋ, uw any.» Jesu dad'r nine: «Osu em e meceb a.» ¹⁷Emeny l'ibrm ow sakp nyahan em nine: «Jan jim Simo, kɔ erur'm ee?» Pier sos ɔw es eke Jesu k'ibrm'n odad nyam a ce sakp nyahan. Etŋ li dad ow nine: «Es Kotoko, ŋ uw low feŋ any; uw any eke mi b'erur'ŋ!» Jesu dad'r nine: «Osu em e meceb a.» ¹⁸Ee, low nawre m'am dad ɔny: eke anŋ ŋgbafre a, ŋ obi bi sus ŋ e mob,[†] etŋ b'im yogŋ eke b'erur a; gbekɔ susu b'ow'ŋ sos a b'ow gegnjm sabu es,[‡] egn ejeci b'ow sus'ŋ mob etŋ b'ow oc im ŋ yogŋ eke k'ow erurm eke k'im a.» ¹⁹Sodad amua em, Jesu am yegm Pier ec'elel eke b'ow uwra ke ow em n'ŋ Nyam anygbel a. Sica Jesu dad'r nine: «Ù's'm jam!»

Jesu e jam es a eke b'erur a e low

²⁰Pier b'edŋ sos meny a, l'ekn **jam** es a eke Jesu b'erur a ek'annj el jam. (Ke egn a eke ub nuŋ ew Jesu af, ob ij bfu lis a eke -n'anŋ, ke am ibrm'n egn a eke b'ow ɔ'l ij'r a e low a, in ana.) ²¹Pier ekn'n etŋ dad Jesu nine: «Es Kotoko, etŋ kɔ in, bla lowi b'ow egn'n ee?» ²²Jesu dad'r nine: «Etŋ eke m'erur eke li k'annj owr tonj ke m'ewl m'ow, ke ŋ e low ee? Iŋ ec'a, ù's'm jam ce!» ²³Amani a eb es agn lisijimel ab em eke jam es na in k'ow in uwm jj. Ke tasi em a, Jesu dadm Pier eke ow'n k'ow in uwm, kɔ li dad: etŋ eke in erur eke ow'n k'annj owr tonj ke in éwl in ow, ke ow e low ee? ²⁴Jam es nyam na ce anake am ij ów amua e danku ke non yej'a, etŋ s'uwan any eke in e danku ij a el nawre.

Es abal el em ec'odad

²⁵Emeny Jesu kok ów ejeci non. Blel wel am non ów amua nyam nyam, ke em e tutr em a, blel yec'a eke wel non a íy wus na nimum wal es.

[†] **21.18 ŋ obi bi sus ŋ e mob:** Grek em odad a ec'iri tasi a el ŋ obi b'egŋ ŋ e meb er em a.

[‡] **21.18 Gegnjm sabu es:** nyandre em odad mum eke am yegm olikŋ af ew owi.

Erm esel ec'ob kok e ləl

Ów ek'it eke wel k'uwan any

Ob Kok e ləl na el Luk eci ləl yony em eke non ɔŋ in iwl Teofil. Luk in obi a sekp kok es, gbekɔ li b'im Pɔl ab -l'ɔb Amani Mamn e kokoba. Jesu Krist ec'Amani Mamn a eke Luk non ab em a, l'otar "fəŋ eke Jesu kok, ke yəgm nuj ɔb em etŋ ton iŋŋ legŋ a eke Nyam oc im'n afr a" e low akr (Ob Kok 1.1-2). Ob Kok e ləl ab em, Luk am dad jam esel a eci juma eke kok lele elel eke -l'ocr Amani Mamn -n'imn -l'okr wus na e nuj a ec'odad ab (Ob Kok 1.8). Wel b'ekn Jesu eci juma kok a Luk ec'Amani Mamn a eke non ab em, etŋ wel b'ekn Abj Lala eci juma kok a Ob Kok e ləl ab em.

Ob Kok e ləl ab em, Amani Owr a fafŋ ereb fəŋ es. Erm esel a ɔb in ec'amani Jwifel a ec'araŋŋ, eb egbel em a eke wel b'igŋ sekp nuj ab em, Gr̄ekel e nuj em ɔny esel a ec'araŋŋ, -l'ɔb -l'ok Etiopi iy a, ton -l'ok Rom bəbə yeji ek'el eb gbel ek'ew wus na nimum es ab em. Wel ɔb Amani Mamn a e kokoba ok egn lele ɔyɔw ab, wel ɔb sob él em, jej ok usu, an ol usu, eb em ec'ow bəbm usu. Usu a fəŋ eke Amani Mamn a ec a, agŋbeb egn ow e low eb, kɔ likpr egnjm ebm; sakp nɔnɔ agŋ a eke egnjm ebm a b'ijr erm esel a gbre.

Ob Kok e ləl ab em, agŋ nɔnɔ ɔb erm esel a low, etŋ erm esel a dad el ów nɔnɔ el eci ɔmn a e dogŋŋ eci. Eke -li bi dad Jwifel odad a, -li b'elu ɔkm -li yəgm eke Jesu el ol a lele kokoba ɔb owi ab ab eci neny eke iy, etŋ l'el **Mesi** a. Agŋ a eke am iŋŋ sekp nuj a, -li bi dad wel eke Nyam el egn a eke -n'am ol es segŋ a fej ke -li k'εŋnm a. -N'am dad ſlu a eke Nyam ɔny abusu eke k'ewlm ke ɔny egn oc es **agn** ec'abu em.

Kin low ligbel a eke wel ayal ow e low Ob Kok e ləl em a: ke él kretien a, ow it ke élum Jwifel ec'ol ab ee? Nuj ɔb em a, erm esel a ɔny tutr na, kɔ Abj Lala ayal ɔŋ el eke Amani Mamn a agŋ a fej eci, eb ir erŋ erŋ a fej eci. Eke -n'ɔnyn ów a -l'ekan a, erm esel a egn eb eke agŋ a ek'elm Jwifel ke ub Jesu nawre a eci likr es ubr a elm lec em, ow itm eke -li k'εlum Jwifel eci sol a fej.

Erm es Pɔl ec'erm a e liy a tasi el: ke l'ɔb Amani Mamn e kokoba l'ok agŋ ek'elm Jwifel a. Lel na am dad in eci sakp nyahan a ec'usu im owi a ek'ow em li sigm Nyamel es Azi wus af lele Gres wus af ab a e low.

Erm esel ec'Abŋ Lala e wel ወዕደ

1 ¹Egŋ gbel Teofil, em eci ləl krekre ab em,[†] mi dad ów a feŋ eke Jesu kok, ke yegm nuŋ ɔb em etŋ²ton igŋ legŋ a eke Nyam oc im'n afr a. Gbuŋ ke l'úyu afr a, agŋ a eke li sɔsum l'ot ese erm esel af a, n'ɔŋ wel sol Abŋ Lala ec'abusu em.³ Tasi em a, in e luw a e jam a, l'elu sos ɔkm li yegm in ec'erm esel a sakp erŋ erŋ em eke n'anŋ owr. Segŋ ekn yony etŋ eke l'elu sos ɔkm li yegm wel, ke li dad wel Nyam e gbreŋbi usu a ec'odad.⁴ Legŋ nyam, eke n'am ij ob wel ab a, l'ijl wel neny nine: «Kì kpabr es Jerusalem e lís, kɔ ànŋŋ low a ek'em Es ወዕደ የንግድ a, ob ap a eke mi dad የንግድ ow e low a ec'eku em:⁵ Jan ok agŋ mij nuŋ mij em, kɔ የንግድ, legŋ tel em, wel b'ow ok የንግድ mij nuŋ Abŋ Lala em.»[†]

Jesu am uyu afr

⁶Erm esel a ek'elul Jesu em a ibrm'n nine: «Es Kɔtɔkɔ, kɔ legŋ na em anake b'ow ewl sigm Israel ec'es ew ab es ab ee?»[†] ⁷Jesu dad el nine: «Ow elm የንግድ itmn eke k'uwr segŋ a lele wanci ab ab e low any, kɔ em Es bəbm ew es in obi ec'abusu em.⁸ Gbeko የንግድ b'ow εŋjan lec nyam legŋ a ek'Abŋ Lala b'ow us የንግድ es nuŋ af a. Etŋ የንግድ b'ow eel em ec'adaŋku, dadr em ec'odad Jerusalem, Jude e wus a nimum af lele Samari ab, toŋ okr wus e nuŋ.»[†]

⁹Eke li dad ów amua uwır ke -n'am ler ow a, Jesu am uyu afr, etŋ jru ow edŋŋ el any.¹⁰ Eke erm esel a ec'any a kɔkŋ afr ce ke -n'am ler yogŋ a eke Jesu am uyu im a, kpeŋ agŋ yony eke sus mob efu anŋ el any af¹¹ etŋ dad el nine: «Galile ec'agŋ, bla sosiem etŋ iymn es aja am leer afr ee? Jesu na eke ኃይሳን የንግድ ec'araŋn aam afr a, b'ow ewl məny ow elel a ce eke ekan in n'aam a.»

Matias usr Judas usu

¹²Sica erm esel a anŋ lafeny eke wel b'εσή Olivie lafeny a ogŋ, etŋ ewl məny ow Jerusalem. Lafeny a, baŋŋ a e saw ce ow anŋ: yogŋ lele baŋŋ ab ab kilo nyam ce.[†] ¹³Eke -l'owr -l'okr Jerusalem a, -l'uyu -n'im êl afr a eke -li b'anŋ segŋ feŋ a. Kin erm esel a ek'anŋ yogŋ a ec'en: Pier, Jan, Jak lele Andre ab, Filip lele Toma ab, Bartalemi lele Matie ab, Jak ek'el Alfe jim, Simo eb dogŋn es lele Jud ek'el Jak jim ab.¹⁴ El lele የንግድ a lele Jesu lis Mari lele Jesu lisijimel ab ab segŋ feŋ -li b'as luku usu nyam -ni ኃይሳን Nyam.

[†] 1.1 *ləl krekre ab em*: Luk eci ləl krekre eke nɔn a el Luk ec'Amani Mamn a. (Èkn Luk 1.1-4). Ob Kok esel e ləl na anake el Luk eci ləl yony em eke nɔn na. [†] 1.4 Èkn Luk 24.49.

[†] 1.5 Èkn Matie 3.11; Mark 1.8; Luk 3.16; Jan 1.33. [†] 1.6 Ese Jwifel feŋ af, erm esel a am eku eke Mesi a ki sɔg el Rom eci gbre ijr ab em, ke l'ewl li sigm Israel ec'es ew ab es ese David lele Salomo ab e legŋ em ec'ab af. [†] 1.8 Èkn Matie 28.19; Mark 16.15; Luk 24.47-48.

[†] 1.12 *Kilo nyam ce*: usu im eci sɔfū eke Jwifel ec'ol a edŋ የንግድ agŋ nənegŋ eci.

¹⁵Segn ab em e nyam em, ɔmn esel ek'ɔtu eke k'ij agn ekj nɔhɔn as luku. Pier igb el ec'araŋn etj dad el nine: ¹⁶«Agn lisijimel, ow it eke yec'a ek'Abŋ Lala dad Nyam e Lel em a k'iy neny. L'ikŋ anum l'ecr David em, l'ewar Judas eke nyimn agn a ek'edjn Jesu a e lfs e low. ¹⁷Ke Judas yeji, ey erm esel ab em e nyam ek'in yeji ɔny in eci juma. ¹⁸Etj in eci low ɔnj e li kok a eci labm eke wel sɔg'r ab em, l'ɔl ɔgm nyam, etj yogn n'anj afr l'ey wus nuŋ nuŋ l'ɔb lok es etj in e sugn a fej ok ɔkm. ¹⁹Jerusalem ec'agn a fej iri low na, ow sosiem el ec'eb ab em -l'esj ɔgm a "Akeldama", ek'el nyandre em "Mebl ec'ɔgm". ²⁰Etj Selu e lel ab em kin yec'eke wel nɔn: *Ke in ec'ɛl a éru es ɔfr, ke egn kaka k'irm em.* Etj emen yel nɔn: *Ke egn ejeci úsr'r usu in eci juma ab em.*[†] ²¹⁻²²Ow sosiem, ow akpl ek'egn nyam k'ow akr ey af ij Es Kɔtɔkɔ Jesu e luw em anj igb a e daŋku. Ke egn a él agn a eke b'anj ey ab segn fej, usu a fej eke s'ec Es Kɔtɔkɔ Jesu ab a ec'egn nyam, legn a etj eke Jan ok'r mij nuŋ a toŋ ke ign legn a eke n'ŋgboŋ ey ec'araŋn n'im afr a.»

²³Wel ok agn yony ɔkm el ec'araŋn: Josef eke wel b'ɛsn Barsabas ke wel b'ok en es Justus, lele Matias ab. ²⁴Etj dedeku a nimum ɔŋɔn Nyam dad nine: «Es Kɔtɔkɔ, ŋ eke uw agn fej ec'erm ab any a, yègm ey el yony na em ec'egn eke sɔsum oc ²⁵eke k'el erm es, ke ídr juma a eke Judas ign elu es im usu a ek'el in ec'a.» ²⁶-Li kok sɔsum oc etj ow ey Matias af; etj l'ey erm esel lew nyam a ec'eb ab em.

ɔmn esel a eŋŋ Abŋ Lala

2 ¹Eke Pantekɔt ec'es gbegbl e legn ow a, ɔmn esel a fej as luku usu nyam. ²Kpru em, likekr ligbel nyam anj afr ow. Likekr a anj ese lef ligbel eke b'elu ab af, etj ow eb akŋ a nimum eke -n'anj a. ³Krekŋ -l'ekn mob ek'anj ese sanm al af eke ok ɔkm; -li kpakpab es etj -n'im -li sisig es egn nyam nyam e nuŋ af. ⁴Krekŋ Abŋ Lala iy el fej em, etj -n'am dad odad sebr ejec'em ese elel eke Abŋ Lala am ɔŋ el eke -li ki dad ab af.

⁵Ke Jwifel ek'anj susu susu a ow ir Jerusalem; -l'el Nyam nuŋ ign esel tasi. ⁶Eke likekr a ikŋ wel iri a, -l'uru es -low -las luku. El fej low am at el sel afŋn es, aŋke el em ec'egn fej am iri ɔmn esel a dad odad in ec'eb ab em. ⁷El fej low am iti el any etj am iŋn el sos em. -N'am dad -l'ese: «Agn amua fej ek'am dad sodad a, kɔ -l'elm Galile ec'agn ee? ⁸Etj sica ayaf etj ey em ec'egn fej am iri -li dad odad in ec'eb eke wel ew'r ow em ab ee?[†] ⁹Ey ec'araŋn a, agn anj Part, Medi lele Elam wus af ab ow: beb anj Mesopotami, Jude, Kapadɔs, Pɔŋ lele Azi wus af ab ow; ¹⁰beb yeji

[†] 1.20 Selu 69.25; 109.8. [†] 2.8 Israel ec'eb a ey wus ar em ow afŋ akpo ekŋ yen yen sakp yen es. Agg a ek'ey lec a ɔny Jwifel a lec em im ir lutu eb. Yogn, el ec'ey lele el lael ab wewr eb ejec'a eci sebr a ese el ec'eb eke wel ew el ow em af. Na sosiem anake Jwifel b'eb sebr etj erŋ amua fej a.

anŋ Friji, Panfili, Ejipt lele Sireŋ e wus ikpr ek'anŋ Libi ab ab ow. Etŋ agŋ anŋ Rom yeji ow, ¹¹(Rom ec'agŋ eke mew em etŋ el Jwif, lele agŋ ek'egŋ el eci Nyam nuŋ ign a e low eb ab ab), Kret ec'agŋ lele Arabi eyŋ ab. Etŋ kin eke s'am iri -n'am dad Nyam ec'ow egbel eke kok a ey e sebr ab em!» ¹² El feŋ -n'anŋ low any iti ligbel em, etŋ -l'uwmn low eke -li ki tutr any. -N'am dadarir el ɔfr em -l'esɛ: «Ke na, ow e nyandre el bogŋ ec'ee?» ¹³ Gbekɔ agŋ beb am kokr ɔmn esel a miyer dad esɛ: «-L'egŋ mar am ɔny el!»

Pier ec'odad eke dad dedeku a

¹⁴ Sica Pier ek'anŋ erm esel lew nyam ab ab a, igb inym es etŋ lebl tučtuč em am dad dedeku a esɛ: «ɔny Jwifel lele agŋ a feŋ ek'ir Jerusalem ab ab, ow it eke k'uwr low ek'am ey ab any, ke īgn loru es irir yec'a eke m'ow mi dad a. ¹⁵ Agŋ amua ow elm mar ɔnym el esɛ elel ek'am tutar ab af, aŋke s'anŋ ibribr e wanci libarm em. ¹⁶ Gbekɔ sica low a eke **kokoba** ɔb es Joel dad a ey tasi ñ. ¹⁷ Kin low eke Nyam dad eke b'ow ey segŋ es abal el em a:

Mi b'ow m'ɔmun em ec'Abŋ ab es agŋ a feŋ af,
ɔny ec'ey egŋ a lel ey ɔyow ab ab b'ow ɔb em e kokoba,
ɔny eci ɔgbafre a b'ow ɔkan nuŋ em,
etŋ ɔny ec'agŋ esu a b'ow ekn ów memn erur em.

¹⁸ Esɛ, segŋ amua em, mi b'ow m'ɔmun em ec'Abŋ ab es
em eci juma kok esel a lele juma kok lisel ab ab af,
etŋ -li b'ow -l'ɔb em e kokoba.

¹⁹ Mi b'ow mi kok ów egbel nɔnɔ afr,
etŋ mi b'ow mi kok meny ewr owi nɔnɔ wus aŋa.
Mebl, al, lele mregbn eke anŋ esɛ jru af b'ow anŋ em,

²⁰ ligbn b'ow irmn in ec'afŋ a,
etŋ awl b'ow ebl es kondon̄ esɛ mebl af,
gbuŋ ke Es Kɔtɔkɔ e legŋ a ów, anygbel e legŋ ligbel a.

²¹ Etŋ egŋ kaka feŋ eke b'ow esŋ Es Kɔtɔkɔ e nin a, b'ow eyŋ sel.[†]

²² Israel ec'agŋ, īgn loru es irir low a eke m'am m'ow mi dad a: Nyam yegm ɔny eke n'ɔŋ Nasaret e Jesu in eci abusu a. Nawre em a, Nyam ecr in em kok sakrowa nɔnɔ ɔny ec'araŋn, li kok ów egbel nɔnɔ eke b'iti any, lele meny ewr owi ab; ɔny uwr any yeji. ²³ Egŋ iki na, wel elu'l es ɔŋ ɔny esɛ elel eke Nyam tutr ke iki anym bebm ow e low ew es ab af. Etŋ ɔny, ibir ir olikŋ af eke ɔŋ agŋ ek'uwm Nyam any a ew'r ab em.[†] ²⁴ Gbekɔ Nyam igbm'n luw em, n'ɔny l'oc

[†] 2.21 Joel 3.1-5, Septant em ec'odad eke wel oc. [†] 2.23 Èkn Matie 27.35; Mark 15.24; Luk 23.33; Jan 19.18.

ow es luw e gbre ijr ab em, aŋke ow itm eke luw ec'abusu a k'ucu ɔny'n es.^{† 25} Tasi em a, kin yec'eke David dad in e lís:

Segn feŋ m'am ekn Es Kɔtɔkɔ em ec'any af,
n'anj'm saw yec'etj ke mi kí mumum.

26 Na sosiem, em ec'erm sos em am ijn,
etj em e neny am egn ehe ec'ej.

Etj uwɔmu em yeji,
em e sos megl a b'ow eru es am ɔmn low.

27 Nawre tasi, k'ow ignjm elum im es ɔŋnes baŋn,
k'ow yebm ŋ e libɔwi mamn e sos
megl a ugjm es uwɔmu em.

28 Iŋ, yegm'm sebr a eke bi nyimn egn sel egn em a,
etj ŋ e sos eke b'ow elu ɔkm em ec'any af a, b'ow ɔŋ'm sos em ijn.[†]

29 Agŋ lisijimel, abusu eru'm es eke mi ki dad ɔny lala em ey lagŋ David e lís e low. L'uw, wel oc'r es etj in ec'uwo mu a yefenyna yeji anj ey ogŋ aŋa. **30** Gbekɔ l'el kokoba ɔb es etj l'uw any eke Nyam ij neny ewar ir ek'in ec'alaw ab em egn nyam b'ow usr'r usu el eb ebu.^{† 31} David ikŋ anym ekn low a eke b'ow ey a, etj ow sosiem li dad **Mesi** ec'uwo mu em anj igb a e low nine: *Wel ignjm elum'n es ɔŋnes baŋn, etj in e sos megl a ugjm es uwɔmu em.*^{† 32} Jesu na eke m'am dad in e low a, Nyam igbm'n agŋ ek'uw ab em, etj ey feŋ s'ij ow e daŋku. **33** Sica, wel igbl'l ogŋ Nyam e lidr abu af,[†] etj Es em n'εŋ Abŋ Lala a eke wel ewar ow e low a, etj n'ɔmun es ey af. Ow e low anake am ekan, ke am irir a. **34** Tasi em a, David in obi luyum afr, gbekɔ li dad nine:

Es Kɔtɔkɔ Nyam dad em Es Kɔtɔkɔ nine:

“Òw sig es em e lidr abu af,

35 toŋ bake m'ót ŋ ec'efnu m'ok ŋ ec'akr ew a.”[†]

36 Sica ow it eke Israël ec'agŋ feŋ k'uw any tasi eke Jesu a ek'ewr olikŋ af a ce anake Nyam oc ew Kɔtɔkɔ lele Mesi ab a.»

Agŋ fandi nyahan obn ɔmn esel a

37 Eke agŋ a iri sodad amua a, ow ey el sos em nɔnɔ. -Librm Pier lele erm esel likpr ab ab nine: «Agŋ lisijimel, ayaf si ki kokr ab ee?» **38** Pier ɔdu eb nine: «Itŋnin erm em, ke ɔny em ec'egn feŋ egn eb wel ok'r mij nuŋ Jesu Krist e nin em, yec'etj ke Nyam óc ɔny e sikpl a ap ɔny, ke éŋan Nyam ec'ob ap a ek'el Abŋ Lala a, **39** aŋke Nyam ec'ob ek'ewar a, ɔny lele ɔny eyŋel ab eci, etj ow el agŋ a ek'elm Jwifel a yeji eci, agŋ a feŋ eke Es

^{† 2.24} Èkn Matie 28.5; Mark 16.6; Luk 24.5. ^{† 2.28} Selu 16.8-11, Septant em ec'oddad eke wel oc. ^{† 2.30} Selu 132.11; bɛbmn 2 Samiel 7.12-13. ^{† 2.31} Selu 16.10. ^{† 2.33} wel igbl'l ogŋ Nyam e lidr abu af: oddad na Grék em a, wel ɔtu ek'itŋn ejec'em dad ese Nyam e lidr abu a ɔny igbl'l ogŋy. ^{† 2.35} Selu 110.1.

Kɔtɔkɔ Nyam b'ow esej a.»⁴⁰ Emeny Pier dad el sodad nɔnɔ, ɔm el ów, atr el sos es nine: «Ègny sel ejn a e low ebr, yec'etj ke k'ɔnymn abu eyr ese agn a ek'irm ab af.»⁴¹ El em ec'agn nɔnɔ egny Pier e sodad a eb, etj wel ok el mij nuŋ. Legn a, agn ek'ɔtu eke k'ij agn fandi nyahan ow obn el a ek'ɔny ɔmn a.

Agj a ek'ɔny ɔmn a ec'eb ir

⁴² Segnj fej ari at em, -li b'as luku -n'am iri erm esel a e low yegm a, -l'ir eb ese agn lisijimel af, -l'ij ob lɔfu nyam em, -ni ɔɔjñ Nyam usu nyam.

⁴³ Agn a fej am ɔny Nyam ec'elum, aŋke Nyam am ecr erm esel ab em kok məny ewr nɔnɔ lele sakrowa ab.⁴⁴ Agn a fej ek'ɔny ɔmn a b'okr af etj el ɔfr -li bi cec ob eke -n'ɔnyn a.⁴⁵ Li b'ɔl el ec'ob eke -n'ɔnyn a -l'ij etj ow em ec'os eke -li b'ejn a, -li bi cec el fej, egny egny ec'es abur ek'ɔny a e kokr eci.⁴⁶ Legn nyam nyam fej, ow ɔpim, -li b'as luku **Nyamel** gbel ab em, el ec'akj akj a -li b'ij ob usu nyam etj ob ij a b'el sos em ijn em lel erm frɔrɔ em ab.⁴⁷ N'am kɔklm Nyam etj agn a fej am ɔny el ec'erur. Etj legn nyam nyam fej Es Kɔtɔkɔ b'ot agn eke n'am eb l'elu es a, l'ok wel em.

Pier lele Jan ab ewlm egny nyam e bubm es

3 ¹Legn nyam, Pier lele Jan ab aam **Nyamel** gbel ab em ncebles e wanci nyahan e Nyam ɔɔjñ em. ²Nyamel gbel a e gbugnj e lisany nyam eke wel b'esi "Lisany Sɔbɔ" a e saw, egny nyam anj eke in e mew em etj bubm es. Legn nyam nyam fej, wel b'oc ow'r sigm'n es yogn, yec'etj ke l'ɔtu li sism agn a eke b'ok Nyamel gbel a e gbugnj a os. ³Eke ɔlu a b'ekn Pier lele Jan ab ek'am ow ok akj a, n'am sism wel ob. ⁴Pier lele Jan ab ok'r anyamn af, etj Pier dad'r nine: «Lèr ey!» ⁵Ègny a am ler el gbiy, aŋke n'am tutr eke wel b'ow ɔŋn ob. ⁶Kɔ Pier dad'r nine: «M'ɔnym jete, m'ɔnym sika, kɔ m'am ɔŋ'j yec'a e m'ɔny a: Nasaret e Jesu e nin em, ìgb ke án es.» ⁷Etj Pier ucu lidr abu ɔny'n, elum'n abu l'igb. Kpækj ɔlu a ec'akr a lel akr emn em ab ab ok em fej; ⁸l'igb l'us es, n'inym es cej etj n'am an es. L'ign Pier lele Jan ab l'ey Nyamel gbel a e gbugnj a, n'am an es, n'am igb li sus es etj n'am kɔklm Nyam.[†] ⁹Agj a fej ekn'n eke n'am an es, ke n'am kɔklm Nyam. ¹⁰Sica eke -l'uwr any eke ow el ɔlu a eke bi sig es Lisany Sɔbɔ a saw sism ob a, el fej ow ew el erjn etj ow am iti el any yeqi, low a ek'ejn ow a sosiem.

Pier ec'odad eke dad Nyamel gbel a e gbugnj a

¹¹Sica ek'egnj a élum Pier lele Jan ab es a, agn a fej anj low any iti em, etj -l'uru es -l'ow -n'ejn wel **Nyamel** gbel a eci lef eb usu a ek'ij Salomo

[†] 3.8 Legn krækre eke egny na k'ey Nyamel gbel a e gbugnj ana, aŋke Jwifel ec'ol a edjn eke sos eyru k'ey Nyamel gbel a e gbugnj a. Èkn Matie 21.15 lele akr otar ab ab.

e nin a. ¹²Eke Pier b'ekn eben a, li dad agn a nine: «Israel eyŋ, bla sosiem egŋ na ec'ewlm a e low am iti ɔny any ee? Kì leer ey eben! Egŋ na, ow elm ey obi ec'abusu em, oglog ey e Nyam nuŋ igŋy senyn em n'anm es, ¹³kɔ Nyam a ek'el Abraham, Isak lele Jakɔb ab e Nyam, ke el ey lagŋel e Nyam a, elu in e libɔwi Jesu any ɔkm. ɔny obi a ɔɔl ijr ir es ew esel ec'abu em, etŋ igŋy elul il es Pilat ec'any af, ke l'erur eke li k'elu ow es ce. ¹⁴ɔny igŋy Egŋ Lala a, Nenyembri Nyam Es a elul es etŋ ibrmn eke Pilat k'elu egŋ ibiu ab es ɔŋ ɔny. ¹⁵Etŋ ibir Sel Egŋ ec'Idr Es a. Gbekɔ Nyam igbm'n luw em etŋ s'el ow ec'adaŋku. ¹⁶Egŋ na ek'am ekan a, uwr ir any. Jesu e nin a ec'abusu a eke ow em s'ony ɔmn a anake ewlm'n a. Jesu em ec'ɔmn a eke s'ony a anake ɔŋ egŋ na ewl nimum ɔny feŋ ec'any af a.

¹⁷Gbekɔ agn lisijimel, m'uw any eke ɔny lele ɔny ec'es ew esel ab ab, ow el low any uwm em e low eke kokr Jesu e lís. ¹⁸Gbekɔ Nyam kok yec'a eke likŋ anym l'ewar legŋ ek'ec ab em **kokoba** ɔb esel feŋ e neny em a. Li dad eke **Mesi** a k'ij gbre. ¹⁹Itŋnin erm em goŋ, ke éwal -leer Nyam, yec'etŋ ke li tétiŋ ɔny e sikpl ab es, ²⁰etŋ Nyam b'ow ɔŋ ɔny sel eb mamm e segŋ, etŋ li b'ow l'is ɔny Mesi a eke l'ikŋ anym li sɔsum l'oc ɔny ec'a: ke Jesu ana. ²¹Gbekɔ sicaca em a, ow it eke Jesu Krist k'anj afr, tonj ow ok legŋ ek'ow a feŋ b'ow ewl el owr a. God'etŋ Nyam ewar low na in e kokoba ɔb esel lala a e neny em. ²²Tasi em a, Mois dad nine: *Es Kɔtɔkɔ ɔny e Nyam b'ow ɔŋ ɔny kokoba ɔb es nyam ese em af, eke b'ow el ɔny em ec'egŋ nyam. B'ow irir ów a feŋ eke li b'ow li dad ɔny a.* ²³Etŋ egŋ kaka feŋ eke k'ow irim kokoba ɔb es na e low a, wel b'ow ogŋ'n Nyam ec'agŋ a ec'arajn ke wel ibi'r.[†] ²⁴Etŋ kokoba ɔb esel a feŋ eke Samiel e legŋ em etŋ dad ów tonj ke igŋ yefenyna a, egŋ egŋ dad ów amua eke am ey segŋ amua em a e low. ²⁵Low a eke Nyam ecr kokoba ɔb esel em ewar a el ɔny eci, etŋ ɔny yeji anŋ sinm a eke Nyam kok ɔny lagŋel ab a em, legŋ a eke li dad Abraham nine: *Ij ec'alaw em m'ow m'ecr m'edŋ eb eb a feŋ ek'anŋ wus na a ɔwro.*[†] ²⁶Etŋ ɔny sosiem Nyam sɔsum in e libɔwi oc, etŋ l'ikŋ anym l'oc n'ɔŋ ɔny. L'erm ow ow eke ow k'edŋ ɔny ɔwro, etŋ li b'ow n'ɔŋ ɔny em ec'egŋ nyam igŋ in ec'ow ejŋuŋ kok a elu es.»

Wel ot Pier lele Jan ab im Sanedren ec'any af

4 ¹Eke Pier lele Jan ab odad anŋ nenyam am dad agn a, **egb** waw esel, **Nyamel** gbɛl a ec'ɔsu esel ec'egŋ ligbel a, lele **Sadusiel** ab ow ejŋ el. ²Erm am ebl el nɔnɔ eke **erm** esel yony a am yegm agn a low, ke am dad el Jesu e luw em ek'igb a e low, ke ow em am ij neny eke agn eke in b'uwa a yeji in ɔtu eke in k'igb luw em. ³-N'ɔny Pier lele Jan ab, etŋ -l'ot -n'im -l'ok wel sobel em tonj legŋ eny, aŋke legŋ ler im nɔnɔ. ⁴Eben yeji, agn a ek'iri erm esel a ec'amani a e nɔnɔ gbɛl ub nawre, etŋ ow ɔŋ ɔmn esel a e neny a obn tonj ɔtu ek'ij agn fandi yen.

† 3.23 Ol ɔkn 18.15,18,19. † 3.25 Nuŋ ɔb 22.18.

⁵Eke legn eny akr af a, Jwifel ec'es ew esel, **agj** ekpekp lele ol e **low** yegm esel ab ab as luku Jerusalem. ⁶Agj a ek'anj el em a el: egb waw es ligbel An, Kayif, Jan, Alesandr lel egb waw es ligbel a ec'agj a fej ab. ⁷N'ɔŋ wel ɔny Pier lele Jan ab ow el ec'any af etj -l'ibrm wel nine: «Bwo ec'egj ec'abusu em oglog bwo ec'egj e nin em ewlmn egj na ee?»

⁸Etj Pier ek'Abŋ Lala iy em a dad el nine: «Eb ec'es ew esel lele agj ekpekp ab, ⁹yefenyna wel am ibrm ey low, low nimamn eke si kok s'ɔŋ egj nyam eke bubm es a sosiem, etj wel am ibrm ey elel ek'egj ikj na k'ewl a e low. ¹⁰ɛɛ, ɔny fej ow it eke k'uwr any, ke Israel eyj fej yeji uw any: ek'egj na inym ɔny es any af sos tučtuč ab, ke Jesu Krist, Nasaret iy a e nin a ec'abusu em. Ewr ir olikj af kɔ Nyam igbm'n agj ek'uwr ab em. ¹¹Jesu el egj a eke Nyam Lel dad in e low nine: *Lebn a eke ɔny, el us esel, waal ɛlul es a ɛwl el ɛl lɔy em e lebn tasi.*[†] ¹²In em ce anake s'ɔtu eke si k'ɛjn sel a, ajke wus na nimum af, Nyam ɔɔm agj egj ejeci kaka ek'in em si k'ɛjn sel.»

¹³**Sanedren** ec'agj a low am iti any, ajke -n'am ɛkn elel eke Pier lele Jan ab am dad odad erm susu em a, etj ow am ok el es sos em eke ow el agj nene ce eke wewrm low yej'a. Etj -l'uwr wel any eke wel b'anj Jesu ab. ¹⁴Gbekɔ, eke -n'am ɛkn egj a ek'ewl inym el es saw a, Sanedren ec'agj a ɛknm low eke ki dad. ¹⁵Ow sosiem, -n'ɔŋ wel ok ɔkm luku as usu a etj el ɔfr -n'am bəbm ów. ¹⁶-N'am dadarir -l'ese: «Ke sica bla lowi si ki kok agj amua ab ee? Tasi em a, Jerusalem ec'agj a fej uw any tasi ek'ow el el -li kokr akrowa na; si k'ɔtum s'egbrm kaka. ¹⁷Gbekɔ, ke low na ec'amani a kí cecrm es dedeku ab em fej a; s'ók el erjn lokm s'edjn el yec'etj ke -li ki dadmn egj kaka fej odad Jesu e nin em.»

¹⁸Eke -li bəbm ów a uwr a, -l'esi Pier lele Jan ab etj -l'ijl wel neny, -l'edjn wel eke wel kí dadm Jesu e nin a ec'odad, yegam agj Jesu e lís e low kaka fej. ¹⁹Gbekɔ Pier lele Jan ab dad el nine: «Jéjr okr ɔny obi em, eke tasi Nyam ec'any af ow el ɔny si k'ɛlum ɔny oglog Nyam si k'ɛlum.

²⁰Gbekɔ ey, si k'ɔtum s'ablm neny low yec'ek eke s'ɛkn ke s'iri a eci.»

²¹Emeny Sanedren ec'agj a ok el erjn lokm etj wal ok el es. -L'eknm elel eke -li ki kokr wel low ɔnj, ajke dedeku a nimum am kɔklm Nyam low a ek'ey a eci. ²²Egj a eke in ec'ewlm a e low ew any iti a, ij akpo ekj yony afj es.

ɔmn esel a e Nyam ɔɔjŋ

²³Kpékŋ eke wel ɛlu el es a, Pier lele Jan ab im ɔnj el lawlɛl a, etj otar ów a fej ek'egb waw esel ec'es ew esel a lele **agj** ekpekp ab ab dad a e low akr. ²⁴Eke -l'irir odad na a, neny af okr em, ɔmn esel a fej ɔɔjŋ Nyam dad nine: «Es ɛw, ɔn anake kok afr, wus, okij lele ob fej ek'anj el em

[†] 4.11 Selu 118.22.

ab ab a.[†] 25] anake ecr Abij Lala em oñ ey lagñ David ek'el ñ e juma kok es a am dad ese:

Kɔ bla sosiem eb eb ec'agñ ab em likekr am ey ee?

Eb eyñ a ut em ec'asre kɔ ow el ɔfr ɔfr!

26 Wus ec'eb ebu a bëbm sos ar ogñ eci
etj es ew esel okr af sifn em im Nyam lel
in e Mesi ab ab ar.[†]

27 Nawre tasi, eb na em **Erɔd** Antipas, Pons **Pilat**, etu agñ lel Israel ec'agñ ab ab okr af ogñ Jesu ek'el ñ e libɔwi lala a eke sɔsum oc a ar.[†] 28 Ow oñ -li kok ów a feñ eke ñ ec'abusu em lele ñ ec'erur em ab ikñ anym bëbm ew es a iy neny. 29 Sica Es Kɔtɔkɔ, èkn el e gbre e -n'am ñ eke -li k'íjr ey a, ke ñ ñ ec'ebɔwi a däd ñ ec'odad a lokm susu em tasi. 30 Èlu ñ ec'abusu a ɔkm yec'etj ke wel éwlm agñ, kók sakrowa lele mény ewr ab ñ e libɔwi lala Jesu e nin em..»

31 Eke -ni ɔçjan Nyam uwr a, yogñ a eke -l'asr luku a umu. El feñ Abij Lala iy el em etj sica -n'am dad Nyam ec'odad a erm susu em.

ɔmn esel a ec'eb ir usu nyam

32 ɔmn esel a feñ okr af tasi, erm em lele ów tutr em ab. El em ec'egñ kaka esme in ec'ob ek'in oñ a, in sɔny ce eci, kɔ el ɔfr em a, ob feñ eke -n'ɔny a el dedeku a feñ ec'ob.[†] 33 Abusu ligbel em, erm esel a am ij Es Kɔtɔkɔ Jesu ec'uwoñmu em ann igb a e danju, etj el feñ Nyam am edj el ɔwɔc pɔno. 34-35 El em ec'egñ kaka ónym ob kaka ec'es abur. Tasi em a, agñ a feñ ek'ony sɔgm oglog mel a b'ɔl ij, etj b'eb ow ec'os eke b'anj em ey ɔkm a ow oñ erm esel a, etj wel bi cec os a egñ egñ ec'es abur ek'ony a eci.

36 Kin low any ɔkjñ nyam: igñ nyam ann eke wel b'ësñ Josef, ke erm esel a igj'n nin af Barnabas. (Ow e nyandre el "egñ eke b'atr egñ sos es"). L'el **Levi** ec'eb em ec'egñ eke wel ew Sipr. 37 N'ɔny ɔgm nyam eke l'ɔl l'ij, etj l'oc ow ec'os a l'is erm esel a.

Ananias lele Safira ab

5 1 Gbekɔ igñ nyam eke wel b'ësñ Ananias, lele ey Safira ab, neny af okr em, ñ el ec'ogm nyam ij. 2 L'iririr ey ab etj ɔgm a eke l'ɔl l'ij a, l'ubr ow ec'os ab es, etj l'oc likpr a n'im n'ɔñ erm esel a. Li dad wel eke os a feñ ce ana. 3 Kɔ Pier dad'r nine: «Ananias, bla sosiem etj **Satan** òtu eyñ erm em, oñ yadjø oñ Abij Lala etj edjñ ɔgm a ek'ɔl ij a ec'os a e likpr ew es ee? 4 Gburj ke ñ ɔgm a ij a, ow el ñ eci, etj ek'ɔl ij a yeqi ow ec'os a el ñ eci, kɔ yadjø ee? Ayaf etj oñy tutr kok low akpasu na ee? Ow elm agñ

[†] 4.24 ɔkm Ok 20.11; Selu 146.6. [†] 4.26 Selu 2.1-2, Septant em ec'odad wel oc.

[†] 4.27 Èkn Luk 23.7-11. [†] 4.32 Bëbmn Ob Kok 2.44-45.

ɔnym yadŋ̊ ɔɔm, kɔ Nyam.» ⁵Eke Ananias iri sodad amua a, l'ey wus etŋ̊ l'uw. Agŋ̊ a feŋ̊ ek'iri low na a erŋ̊ ligbel am ɔny. ⁶Ngbafré oto ow oc sos megl a wiwrm gbad ab etŋ̊ im oc es.

⁷Eke wanci nyahan ec a, Ananias e yɔw a ek'uwm low a ek'ey ab any a ow ey akŋ̊. ⁸Pier ibrm'n nine: «Dàd'm ! ɔny ec'ɔgm a ek'ɔɔl ijr a ec'os a e neny a, ow ow el na ce ee?» Etŋ̊ l'ɔdu l'eb nine: «ɛɛ, ow e neny a ce ana.» ⁹Etŋ̊ Pier dad'r nine: «Ayaf tasi ɔtur okar neny af ŋ̊ lel acŋ̊ ab ebmn Nyam ec'Aby ab ee? Kin, agŋ̊ a ek'oc acŋ̊ es a ow igŋ̊ lisany, etŋ̊ ŋ̊ yeji -li b'ow -l'oc -n'im'ŋ̊.» ¹⁰Wanci ab af ce l'ey wus Pier ec'akr esr a etŋ̊ l'uw. Ngbafré oto a ok akŋ̊ etŋ̊ ɛkn'n eke l'uw; -l'oc ow -n'im etŋ̊ -l'oc ow es ec eci saw yogŋ̊. ¹¹Sica Nyamel nimum lel agŋ̊ a feŋ̊ ek'iri ów amua a erŋ̊ ligbel am ɔny.

Erm esel a e meny ewr owi e kok

¹²**Erm esel** a am meny ewr lele low any iti owi nɔɔn gbèl ab bieku a ec'araŋ̊n. Ómn esel a feŋ̊ b'as luku **Nyamel** gbèl a e lef eb usu a ek'ij Salomɔ e nin a. ¹³Egŋ̊ ejeci kaka égiŋ̊ owm eym el em; ke agŋ̊ a b'aw el nɔɔn ce. ¹⁴Kɔ agŋ̊ nɔɔn gbèl, egŋ̊ lel ɔyɔw ab, am ub Es Kɔtɔkɔ nawre etŋ̊ -n'am eny, ¹⁵toŋ̊ wel am ot ɔlu yeji ow eberŋ̊ em, érum el es faja em oglog sogo af yec'etŋ̊ ke ba Pier b'ubr ec a, ke in e lɔw a écr el em ec'agŋ̊ abi ka af. ¹⁶Agŋ̊ nɔɔn am anŋ̊ Jerusalem eci bajn saw saw ab em ow; -li b'ism ɔlu lel agŋ̊ ek'ɔny **abŋ̊** eŋŋ̊ ab, etŋ̊ el feŋ̊ -li b'ewl.

¹⁷Ow sosiɛm, **egb** waw es ligbel a lel agŋ̊ a feŋ̊ ek'anŋ̊ in ab, ke el **Sadusiel** ec'ogog ec'agŋ̊ a, erm esel a e low ɔny el nyamn eyr afŋ̊n es toŋ̊ batŋ̊ -l'egŋ̊ -l'eb eke -li ki kok ow e low. ¹⁸-N'ɔŋ̊ wel ɔny erm esel a ok dedeku feŋ̊ eci sobel ab em. ¹⁹Gbekɔ ncok em, Es Kɔtɔkɔ ec'afr erm es nyam ow fifig sobel a e masany a, ɔny erm esel a ok ɔkm etŋ̊ dad el nine: ²⁰«Imn Nyamel gbèl a e gbugŋ̊ a, ke ɔbr sel eŋŋ̊ owr a e kokoba okr bieku a nimum.» ²¹Erm esel a elum etŋ̊ ibibr fafa, igb im Nyamel gbèl a e gbugŋ̊ a am yegm agŋ̊ low.

Eke egb waw es ligbel a lel agŋ̊ a feŋ̊ ek'anŋ̊ in ab a ow a, -l'as **Sanedren** ek'el Jwifel ec'ów bebm esel a feŋ̊ luku, etŋ̊ -l'erm Nyamel gbèl a ec'abu af esel a eke k'im sobel ab em esŋ̊ erm esel a ow. ²²Kɔ eke -n'imn -l'okr sobel ab em a, -n'ɛŋŋ̊n erm esel a. -L'ewl meny -l'ow -n'ɔŋ̊ Sanedren ec'agŋ̊ a amani; ²³-li dad nine: «Eke s'im a, s'ɛkn sobel a ek'abl anŋ̊ tiŋ̊, ke usu ɔsu esel a inym es lisany, egŋ̊ egŋ̊ ec'usu a ek'it a. Kɔ eke si fifig masany a, s'ɛŋŋ̊n egŋ̊ kaka lokm yogŋ̊.»

²⁴Eke Nyamel gbèl a eci abu af esel a ec'es ew es a lel egb waw esel egbel a ec'es ew esel ab ab iri amani na a, -l'uwm low yec'ek'eŋ̊ -li ki tutr ab any, etŋ̊ -n'am ibrm low yec'ek'eŋ̊ erm esel a. ²⁵Kɔ egŋ̊ nyam anŋ̊ ow etŋ̊ dad el nine: «Irir ! Agŋ̊ a ek'ɔnyñ okr sobel em a anŋ̊ Nyamel gbèl a e gbugŋ̊ a, etŋ̊ -n'am yegm bieku a low yogŋ̊.» ²⁶Kpekn abu af esel a ec'es

ew es a lele in ec'agnj ab ab im etnj ot erm esel a ow. Gbeko -l'ewm lec em, aŋke -n'am uru eke bieku a ki wɔwl el mebn.

Wel ɔny erm esel a im Sanedren ec'agnj a ec'any af

²⁷Sica eke -l'otr wel -l'owr a, -l'ot wel -n'im **Sanedren** ec'agnj a ec'any af, etnj **egb** waw es ligbel a am bibrm el ów. ²⁸Li dad wel nine: «Ey, s'edjn ɔny kpoŋ kpoŋ eke kí yegamn agnj low egnj na e nin em. Ko kin, ɔmunin ɔny e low yegm ab es Jerusalem ec'eb a nimum em etnj am ocr in e luw a e low ewr ey af.»[†] ²⁹Ko Pier lel erm eselbeb ab ab dad nine: «Ow it eke si k'elum Nyam, ko ow elm agnj. ³⁰Ony, ewr Jesu olikŋ af, ibir ir, ko ey lagŋel e Nyam a igbm'n luw em. ³¹Nyam ɔny igbl'l ogŋ in e lidr abu af etnj ew'r Es Ew Es lele Sɔg Es ab, yec'etŋ ke ow ɔny Israel eyŋ abusu itŋn erm em, ke éŋŋ el e sikpl a ec'oc ap. ³²Ey, s'ij ów amua e daŋku, ey lel Abj Lala a eke Nyam ɔŋŋ agnj a eke b'ɔny in ec'elum ab ab.»

³³Eke Sanedren ec'agnj a iri sodad amua a, erm ebl el afjn es, etnj -n'am erur eke -li k'ibi erm esel a. ³⁴Gbeko el em a, **Farisi** nyam anŋ eke wel b'ɛŋŋ Gamaliel,[†] ol e **low** yegm es ligbel eke dedeku a b'elum. L'igb Sanedren ec'agnj a ec'araŋn etnj l'ibrm eke wel k'ɔŋŋ erm esel a ok ɔkm tel ye; ³⁵etnj li dad wel nine: «Israel ec'agnj, low yec'ek'e b'ow kokr agnj amua na a, èwr ow e low erm. ³⁶Όkan eke ow ibnm yeji, etnj Tedas ey ɔkm am ocr in sosi any es ligbel, etnj agnj eke k'ij agnj duw im ejn'n. Ko eke wel ibi'r a, agnj a feŋ ek'us'r jam a ɔmu es, etnj el e low a yeji oc es. ³⁷In e jam a, agnj awl e lakpo ab af, Judas Galile iy a ey ɔkm, etnj agnj nɔŋŋ us'r jam. Ko in yeji, eke wel ibi'r a, agnj a feŋ ek'us'r jam a ɔmu es. ³⁸Ow sosiem a, m'am dad ɔny, k'usr agnj amua e low jam ij, ko ɛlul el es -n'im. Eke el e low a lel el e juma ab ab el agnj em eci, ow b'ow oc es. ³⁹Gbeko ek'ow el Nyam em eci tasi, k'ɔtum ɔnymn ɻunjmn. Èwr erm ke ow k'elm Nyam ogŋmn ar!»

Sanedren ec'agnj a egnj Gamaliel ec'odad a eb. ⁴⁰-L'ewl -l'ɛŋŋ erm esel a ow, -n'ɔŋŋ wel or wel etnj -l'ijl wel neny eke wel ki dadm odad Jesu e nin em ij, etnj -li wal -l'ok wel es. ⁴¹Erm esel a ok ɔkm Sanedren ec'agnj a ec'araŋn sos em ijn em, aŋke Nyam ekn eke -l'el agnj ek'it eke wel k'ijr gbre Jesu e nin a sosiem. ⁴²Etnj seŋŋ feŋ, Nyamel gbel a e gbugŋ a lel akŋŋ akŋŋ ab, abu anŋ el em -n'am yegm agnj low etnj -n'am ɔb **Mesi** a ek'el Jesu a ec'Amani Mamn a e kokoba.

Wel sɔsum agnj lɔbŋ ot eke k'elum erm esel a abu

6 ¹Legŋ ab em eke **jam** esel a e neny a am bobn a, el em eci Jwifel eke b'ɛbr **Greŋ** a am ebl erm ok el a eke b'ɛbr **Ebre** ab af, dad eke we'n

[†] 5.28 Èkn Matie 27.25. [†] 5.34 Gamaliel el Jwifel ec'ol e low yegm esel ab em ec'egŋ ligbel nyam. L'el Sanedren ec'agnj ab em e nyam, etnj in ec'agnj eke li yegm low ab em e nyam el Pɔl (Ob Kok 22.3).

éwm el ec'eñnyow a e low any eke ow'n bi sig ob cec e wanci a.[†] **2** Erm esel lew yony a as jam esel a nimum luku etj dad el nine: «Ow ebam eke si k'ew Nyam ec'odad a e dad es, ke s'am ekn ob ij e cec owi. ³ Ow sosiem agn lisijimel, sɔsumn ɔny ec'araŋn a agn amamn lɔbj ek'Abj Lala lele sewr ab iy em gboj otr, ke s'oc juma ikj na e low s'abul el. ⁴ Ow b'ow ɔŋ ey abusu ke s'icu Nyam ɔŋjn lele Nyam odad dad ab e low s'ony es s'am kok.»

5 Jam esel a nimum egn low a eb, etj kin agn a eke -li sɔsumn -l'otr a ec'en: Etien ek'ɔmn lel Abj Lala ab iy em gboj, Filip, Prokɔr, Nikanɔr, Timɔ, Parmenas lele Nikola ek'el Antios eb em ec'egn, ke legn ek'ec ab em egn Jwifel e Nyam nuŋ igj a e low eb a. ⁶ Sica -l'ot -li yegm wel erm esel a etj -lat wel abu nuŋ -ni ɔŋjn Nyam -n'ɔŋ wel.

⁷ Nyam ec'odad a am eb es, jam esel a am bobn nɔnɔ Jerusalem eb em, etj **egb** waw esel nɔnɔ am ɔny ɔmn Jesu em.

Etien ec'ony owi

⁸ Etien eke Nyam ec'ɔwrɔ lele lec ab iy em gboj a, am kok low any iti owi lele meny ewr egbel ab eb eyj a ec'araŋn. ⁹ Nyam nuŋ igj usu a eke wel b'ess "Madu e wel eb elu es" ec'agj nyam nyam am atar ów es Etien ab. -Lel Jwifel ek'anj Siren eb em, Alesandri eb em, Silisi wus af lele Azi wus af ab ec'agn ek'ir Jerusalem. ¹⁰ -L'ɔtumn -l'akamn ow es ów es atar ab em, aŋke n'am dad ów Abj Lala e sewr a ek'am ɔŋ'n ab em. ¹¹ Ow sosiem, -l'ub agn abu es, yec'etj ke agn a däd ese: «S'iri -li dad ów -l'ɔbr Mois lele Nyam ab any!»[†] ¹² Nene em anake -n'am ok dedeku a, agn ekpekp a lele ol e **low** yegm esel ab ab al lokm a. -L'okr Etien es, -n'ɔny ow etj -l'oc -n'im ow **Sanedren** ec'agj a ec'any af. ¹³ -L'ot agn ek'am ij daŋku yadŋ em ok Etien af a yeji -l'ow, etj -n'am dad -l'es: «Egj na, wanci kpar neny b'anŋ'n em n'am dad ów ejun l'ok ey e **Nyamel** gbel lala na lele Mois ec'ol ab ab af! ¹⁴ S'iri li dad eke Nasaret e Jesu in b'ow in bubm ey e Nyamel gbel na in ok, ke ow'n titŋn eb ir a eke Mois in ɔŋ ey a.» ¹⁵ Agn a feŋ ek'anj Sanedren e luku as ab em a am ler Etien gbiy etj -l'ekn eke ow ec'any a anj ese **afr** erm es ec'any ab af.

Etien ec'odad e dad

7 ¹ **Egb** waw es ligbel a ibrm Etien nine: «Ów amua eke wel am dad ij e lís a, kɔ nawre ee?» ² Etien ɔdu eb dad nine: «Agn lisijimel lel

[†] **6.1** Madu okr em yogŋ etj, Jwifel a cec sakp yony: 1) agn eke irm Israel wus af ke b'ɛbr Grek ek'el el ec'ɛbr e wel ew el ow em a; 2) agn ek'ir Israel wus af ke b'ɛbr Ebre. Agn sakp yony mum eci tutr a lele eb ir ab ab ókrn af. Agn a eke ir etu eb a el eci susu em b'ɛwl ow ir Israel aŋke Jwifel b'erur eke wel k'oc im oc el es Israel wus af. -Li b'uw -l'igj el ec'ɔyow a -l'ok es. Ow anake Jerusalem, ejnyow nɔnɔ anj eke b'ɛbr Grek a. [†] **6.11** Bèbm̩ Matie 26.59-61; Mark 14.55-58.

agŋ̊ esel ab, ɿgŋ̊ lɔru es irir: eke ey lagŋ̊ Abraham anŋ̊ Mesopotami wus af a, gbuŋ̊ eke li k'im l'ir Aran a, anygbel e Nyam elu sos ɔkm yegm'n. ³Li dad ow nine: “*ঁঁঁঁ যে একে বলো না লেলো একে বলো না এম অব, কে ইম অব একে মি ব'ও ম'কণ্ঠ'জ অবু অব এম!*”[†] ⁴Ow sosiem Abraham ɿgboŋ̊ Kalde eyŋ̊ ec'eb ab em etŋ̊ im ir Aran. Sica eke es uw oc es a, Nyam oc ow'r eb na em eke iir legŋ̊ na em a. ⁵Eb na em, Nyam ɔɔm Abraham usu kaka, l'ubrm usu logli yeji n'ɔɔm ow; gbekɔ Nyam ij neny eke b'ow oc wus a nimum ɔŋ̊n, ke in ec'alaw a eke b'ow anŋ̊ in em ok ɔkm a, el yeji idr wus a. Ke legŋ̊ ab em a, Abraham ɔnym iy kaka.[†] ⁶Kin yec'eké Nyam dad'r: “*ঁঁ একাল ব'ও রে এব, এতে যোগ লি ব'ও লেল মাদু ওল ইর গ্রে তোঁ আক্পো দুও.* ⁷*Gbekɔ eb a eke একাল ব'ও এল মাদু এল একাবু এম এ, মি ব'ও মি জে এল এ লো ম'ক.* Ow e jam a, -li b'ow -l'igb yogŋ̊ ke -l'ow -l'ign'm nuŋ̊ aja na.”[†] ⁸Etŋ̊ Nyam kok sinm na Abraham ab ek'ow e meny ewr el likr es ubr. Ow em Abraham ubr jim Isak likr es eke l'ew ow ba bw b'ij segŋ̊ niwn a; εben neny nyam Isak yeji bubr Jakob likr es, etŋ̊ Jakob yeji bubr jimel ek'el ey lagŋ̊ lew yony a ekr es.[†]

⁹Sica ey lagŋ̊ ɔny Joseph nyamn eyr, etŋ̊ -l'ol -l'ij ow eke ow k'el adu Ejipt. Gbekɔ Nyam anŋ̊ in ab; ¹⁰l'eb l'elu ow es gbre feŋ̊ em. N'ɔŋ̊ ow nuŋ̊ em ɔny etŋ̊ **Faraɔn** ek'el Ejipt ec'eb ebu a ec'any af, l'akpal ow. Faraɔn ew Joseph Ejipt eb a lel in ec'akŋ̊ a ec'ob feŋ̊ ab ec'es ew es. ¹¹Lek ligbel ey Ejipt eb em lele Kana eb em ab. Ow ɔŋ̊ gbre am afŋ̊ es, etŋ̊ ey lagŋ̊ éŋnm ob kaka eke k'ij. ¹²Eke Jakob iri ek'ob ij anŋ̊ Ejipt a, l'erm jimel ek'el ey lagŋ̊ a im akp nyam. ¹³Sica eke -n'imiŋ sakp yony em a, Joseph okm sos ɔkm lisijimel a uw'r any, etŋ̊ ow ɔŋ̊ Faraɔn uw Joseph ec'agŋ̊ ab any. ¹⁴Etŋ̊ Joseph ɔŋ̊ wel im oc es Jakob lel in ec'agŋ̊ a feŋ̊ ek'ij agŋ̊ ekŋ̊ nyahan agŋ̊ lew yen a ow. ¹⁵Jakob ow ir Ejipt toŋ̊ uw yogŋ̊, ey lagŋ̊ a yeji. ¹⁶Wel ot el e sos megl a im Sikem, etŋ̊ **uwɔɔmu** a ek'Abraham ol os em Amor jimel ec'abu em Sikem bayn a wel ot el es.[†]

¹⁷Sica eke legŋ̊ ow titm eke Nyam ki kok ów a feŋ̊ eke l'ewar Abraham a, ey ec'agŋ̊ a am eny bobn Ejipt eb ab em. ¹⁸Etŋ̊ eb ebu ejeci nyam eke uw̄m Joseph any a, ey ɔkm am nyimn eb a. ¹⁹Eb ebu na eju ey ec'agŋ̊ a etŋ̊ ɔny ey lagŋ̊ milčlu, ɔny el lec em -li digŋ̊ el ec'ey meny neny -l'ok es eke k'uw.[†] ²⁰Legŋ̊ ab em anake wel ew Mois a; l'el iy ek'akpl ke Nyam erur. Wel gbagbl'l es ec'akŋ̊ a toŋ̊ awl nyahan. ²¹Sica eke wel igŋ̊ elu'l es

[†] 7.3 Èkn Nuŋ̊ Òb 12.1. [†] 7.5 Akr 4: èkn Nuŋ̊ Òb 11.31; 12.4. Akr 5: èkn Nuŋ̊ Òb 17.8.

[†] 7.7 Nuŋ̊ Òb 15.13-14; ɔkm Ok 3.12. [†] 7.8 Èkn Nuŋ̊ Òb 17.10-14; 21.4. [†] 7.16 Akr 9: èkn Nuŋ̊ Òb 37.11,28; 39.2,21. Akr 10: èkn Nuŋ̊ Òb 41.39-41. Akr 11: èkn Nuŋ̊ Òb 41.57; 42.1-2.

Akr 13: èkn Nuŋ̊ Òb 45.1,16. Akr 14: èkn Nuŋ̊ Òb 45.9-10, 17-18; *agŋ̊ ekŋ̊ nyahan agŋ̊ lew yen:* Nuŋ̊ Òb 46.27, Septant em ec'odad wel oc. Akr 15: èkn Nuŋ̊ Òb 46.1-7; 49.33. Akr 16: èkn Nuŋ̊ Òb 23.3-16; 33.19; 50.7-13; Joswe 24.32.

a, Faraon jow a oc'r etij gbagbl'l ese in ec'iy lokm af.[†] 22 Ow oñ Mois uw Ejipt eyñ e low feñ any, etij l'el egn gbawru odad ebl em lel ów kok em ab.

23 Eke Mois oñy akpo ekñ yony a, l'erur eke li k'im l'ekn Israel eyñ ek'el in ec'ebi ec'agn a. 24 L'ekn Ejipt iy nyam ek'am oñyn Israel iy nyam milolu; l'eb ow ec'usu a eke li ki dogñjow, etij low a eke li ki kok l'obar any ab em l'ibi Ejipt iy a. 25 Li tutr eke lisijimel Israel eyñ a b'ow iri eke Nyam am ow ecr in em eb elu el es, kɔ -lirim eben. 26 Eke legñ eny a, Mois uyum Israel eyñ yony ek'am ognjum ab, etij l'erur eke li k'ony l'okr wel em. Li dad wel nine: "Em lawlel, oñy agñ lisijimel ofr eel, bla sosiem etij am oñyanin milolu ee?" 27 Kɔ egnj nyam a ek'am oñyn lawl a milolu a itr Mois etij dad'r nine: "Kɔ ñ, bwo ew'ñ ese ey ec'es ew es af, ese ey e jej ok es af ee?" 28 Am erur eke k'ibim ese elel eke efi ce, ibi Ejipt iy ab af ee?" 29 Eke Mois iri sodad amua a, l'uru es n'im l'ir Madian etij l'ew ey yony yogñ.[†]

30 Eke akpo ekñ yony ec'a, loj a e titm Sinayi lafeny ab em, afr erm es nyam yegm Mois sos, duw luku ek'am iri al ab em. 31 Eke Mois ekn eben a, ow ew'r any iti. Gbekɔ eke l'erur e li k'eri n'im li titm ke l'ekn a, l'iri Es Kɔtɔkɔ e lebl ek'am dad'r ese: 32 "M'el alagñel e Nyam, Abraham, Isak lele Jakɔb ab e Nyam." Mois erijn am oñy uñj etij ñtum igblm any ognj. 33 Etij Es Kɔtɔkɔ dad'r nine: "Òny ñ eci cɔkrukpɔ a ot es akr em, aŋke usu a ek'inym es a, usu lala. 34 M'ekn em ec'agn a e gbre ek'am ij Ejipt a, m'iri el e sɔmu ikñ a etij m'us es eke mi ki sɔg el. Òw, ke sica m'erm'ñ Ejipt."[†]

35 Mois nyam a ce eke Israel eyñ ognj ke dad'r nine: "Bwo ec'egñ ew'ñ ese ey ec'es ew es lele ey e jej ok es af a,"[†] in ce Nyam erm'n ese es ew es lele sɔg es af, afr erm es a eke elu sos ɔkm yegm'n duw luku ab em a ec'abu elum em. 36 Mois anake oñy Israel eyñ ok ɔkm Ejipt, low any iti owi lele meny ewr owi e li kok eb ab em, Okij Ebl a ognj a lele loj ab em eke -n'anijn toñ ij akpo ekñ yony a.[†] 37 Emeny Mois na ce anake dad Israel eyñ nine: "Nyam b'ow awj oñy kokoba ob es nyam ese em af"[†] eke b'ow el oñy ec'agn ab em ec'egñ nyam." 38 Eke Israel eyñ as luku loj a, Mois anake anj ey lagñel lele afr erm es a eke am dad'r odad Sinayi lafeny af a ec'arajn a; etij l'eb sel ejñ e sodad Nyam ognj l'ow n'ɔñj ey.[†]

39 Gbekɔ ey lagñel egñj oñym in ec'elum; -l'igñjow etij -l'erur eke -li k'ewl meny -n'im Ejipt. 40 -Li dad Arɔn nine: "Kòk sinyam eke b'an es ey ec'any af oñj ey, kɔ Mois ek'ony ok ey ɔkm Ejipt a, s'uwm low yec'eke ejñ'n ab any." 41 -Li kok id ewli ese nyàm af etij -li waw egb -n'ɔñjow, -li gbegbl es

[†] 7.19 Akr 17-18: ɔkm Ok 1.7-8; Akr 19: Èkn ɔkm Ok 1.10,11,22. [†] 7.21 Èkn ɔkm Ok

2.3-10. [†] 7.29 Akr 23-29: ɔkm Ok 2.11-15, 21-22; 18.3-4. [†] 7.34 Akr 30 toñ 34: ɔkm Ok

3.1-10. [†] 7.35 ɔkm Ok 2.14. [†] 7.36 Akr 35: ɔkm Ok 2.14. Akr 36: ɔkm Ok 7.3; 14.21;

Awl 14.33. [†] 7.37 ese em af: odad na Grek em a, wel oñu ek'itñ ejec'em dad ese ese elel eke l'erm im ab af. Ol òkn 18.15-18. [†] 7.38 Èkn ɔkm Ok 19.1-20.17; Ol òkn 5.1-33.

nyàm na ek'el obi -li kokr a eci.[†] ⁴²Nyam ɔny nyamn oc el es af etj egb el es -l'igj afri e m'lél nuŋ, ese elel eke wel nɔn kokoba ɔb esel e ləl em ab af:

Israel eyŋ, tasi, em apr'm mindey lele segb waw ejec'ab
loj a eke anŋ̊ tonj ow ij akpo ekŋ̊ yony ab ee?

⁴³Njaŋ! Gbekɔ abur ɔny e nyàm Molok eci nuŋ igŋ̊ êl a
lele ɔny e lél nyàm Refan e mèny ewr ab ab owr,
ekŋ̊ em nyàm amua eke kokr eke k'igŋ̊ nuŋ̊ a.

Na sosiem anake mi b'ow m'ewl ɔny madu ɔkr em,
usu eke ibn akm Babilon.[†]

⁴⁴Gbad em êl a eke sinm a e lel anŋ̊ em a, ey lagŋ̊el ɔnym ab loj a. Wel us'r kpe kpe kpe ese elel eke Nyam yegmn Mois ab af. ⁴⁵Gbad em êl ikŋ̊ na wel oc'r ɔŋ̊ ey a ek'usr ey lagŋ̊el usu a; -loc ab -n'im legŋ̊ ab em eke Joswe am nyimn el a. Nyam ogŋ̊ eb eb a ek'anŋ̊ el anym a, etj -l'eb seb a. Êl a gbe anŋ̊ tonj igŋ̊ David e legŋ̊ em a.[†] ⁴⁶David ejn bibm Nyam ec'any af etj l'ibrm ow abusu eke li k'uš êl nyam n'ɔŋ̊ Jakob e Nyam a.[†] ⁴⁷Gbekɔ, Salomɔ anake us êl a.[†] ⁴⁸Ke Afr Kpekpe e Nyam a írm mel ek'agŋ̊ ec'abu b'uš ab em, ese elel eke kokoba ɔb es a dad ab af:

⁴⁹Nyam dad nine: "Afr el em ec'eb ir usu,
etj wus el em ec'akr es ok usu.

Bogŋ̊ ec'él tasi ɔtur eke k'usr ɔŋ̊n'm ee?

Bogŋ̊ ogŋ̊ tasi m'ɔtu eke mi k'ir ee?

⁵⁰Etj kɔ ow elm em obi mi kokm mob amua feŋ̊ ee?"[†]

⁵¹ɔny agŋ̊ és efuu ek'ɔny ec'erm lel ɔru ab babl Nyam ec'esi a e lis; segŋ̊ feŋ̊ am atarir Abŋ̊ Lala ab ce! ɔny anŋ̊ ese ɔny lagŋ̊el ab af!⁵²Bogŋ̊ eci kokoba ɔb es ɔny lagŋ̊el ijr̊m gbre ee? -Libi agŋ̊ a ek'ɔb el Neny Nyam Es nyam coco a eke k'ow a e kokoba a; etj sica in anake ɔny ejur ir ke ibir ir a.[†] ⁵³ɔny eke Nyam ecr in ec'afr erm esel ab em ɔŋ̊ ɔny in ec'ol a,[†] ɔny, eluamn ol ikŋ̊ na!»

Etien e luw owi

⁵⁴**Sanedren** ec'agŋ̊ a erm ebl afjn es sodad amua eke -l'irir a sosiem, etj -n'am sasagr an em -l'ok Etien af. ⁵⁵Kɔ ek'Abŋ̊ Lala iy'r em a, n'am ler afr, etj l'ekn Nyam ec'anygbel a lele Jesu ek'inym es Nyam e lidr abu af

[†] **7.41** Akr 39: èkn Awl 14.3; Akr 40: Òkm Ok 32.1; Akr 41: Òkm Ok 32.2-6. [†] **7.43** Akr 42 tonj 43: Amos 5.25-27, Septant em ec'odad wel oc. *Molok*: Amori eyŋ e nyàm eke Nyam ifn akm sinyam a feŋ̊. In eci nuŋ igŋ̊ ab em li b'ibrm eke wel k'oc etuey wawr egb ɔŋ̊n (Ob Ap 18.21; 20.2-5; 1 Éb Ebu 11.7; 2 Éb Ebu 23.10; Jeremi 32.35). *Refan*: nyàm sig nyam eke wel b'igŋ̊ nuŋ ese lél ligbel nyam Saturn ec'es ew es af. [†] **7.45** Èkn Òkm Ok 25.9,40; Joswe 3.14-17. [†] **7.46** *Jakob e Nyam*: Ob Kok eci silel esig oglog em a *Jakob ec'ala*. 2 Samiel 7.1-16; 1 Ów e Wel Nɔn 17.1-14. [†] **7.47** Èkn 1 Éb Ebu 6.1-38; Ów e Wel Nɔn 3.1-17.

[†] **7.50** Esayi 66.1-2. [†] **7.52** Bèbmn Esayi 63.10; 2 Ów e Wel Kok 36.16; Matie 23.31.

[†] **7.53** Amani Sig em a, ow elm afr erm esel e low wel dadm (Òkm Ok 19), kɔ ol e low yegm esel beb e tutr em a, Nyam ec'ol a eke Mois eb Sinayi lafeny af a, ow el afr erm esel em ow ecr. Bèbmn Galat 3.19; Ebre 2.2.

ab. ⁵⁶Li dad nine: «Èkan, m'am ekn afr eke fig lele egn̄ ec'Iy ek'inym es Nyam e lidr abu af ab.»

⁵⁷Eke -li b'iri eben a, -li babl ḡru es etj̄ -n'am babarm. El fej̄ -l'ok Etien af, ⁵⁸-l'odu -l'elu ow ɔkm baŋ̄ a, etj̄ -n'am ɔr ow mebn em eke -li k'ibi ow. Adaŋku a ok el e mob sus em ab es ɔgbafr̄ nyam eke wel b'es̄ Sɔl a ec'anym eke k'ɔsu. ⁵⁹Eke wel am ɔr'r mebn em a, Etien am ɔŋɔŋ Nyam ese: «Es Kɔtɔkɔ Jesu, èb em ec'abj̄ a!» ⁶⁰Ow e jam a, l'ok ɔwrɔkp wus etj̄ li barm lebl tuɔtɔc em nine: «Es Kɔtɔkɔ, k'dj̄ el -li k'ebr em e luw na e ligbɔw!»[†] Eke li dad sodad amua ba ow b'uwr a, l'ok sel es.

Sɔl am ijr Nyamel gbre

8 ¹Sɔl egn̄ Etien ec'ibi a e low eb.[†]

Legj̄ a ce gbre ijr ligbel ɔbr Nyamel ek'anj̄ Jerusalém a. Agj̄ a ek'ony ɔmn a fej̄ uru ɔmu es Jude lele Samari ab e wus ab af; erm esel a gbe urum es. ²Agj̄ ek'ony Nyam e muru a oc Etien im oc es etj̄ ikj̄ in e luw a ec'ɔŋ̄ nɔnɔc. ³Kɔ Sɔl ek'erur eke ki ɔŋɔŋ Nyamel a, aam akj̄ akj̄ ɔny agj̄ a fej̄ ek'ony ɔmn a, egn̄ lele ɔyɔw ab ok sobel em.[†]

Filip am ɔb Amani Mamn e kokoba Samari ec'eb ligbel ab em

⁴Sica agj̄ a ek'ony ɔmn ke ɔmu es a, am ɔb Amani Mamn e kokoba usu a fej̄. ⁵Filip im Samari ec'eb ligbel ab em etj̄ am dad eb eyj̄ a Mesi a ec'odad. ⁶Dedeku a neny af okr em am ew Filip ec'odad a erm af, aŋke -n'am iri etj̄ -n'am ekn meny ewr a eke n'am kok a. ⁷Tasi em a, abj̄ ejŋ̄ am babarm ok ɔkm ɔlu nɔnɔc em, etj̄ agj̄ e bubm es lel akr kpece esel nɔnɔc ab yeji am ewl. ⁸Ow ɔŋ̄ sos em ijn ligbel ey eb ab em.

⁹Igj̄ nyam eke wel b'es̄ Simɔ ikj̄ anym anj̄ baŋ̄ a. Li bi kok cam owi etj̄ li b'ɔŋ̄ Samari eyj̄ nimum anj̄ low any iti ligbel em. Li b'ocr in sosi any es, ¹⁰etj̄ agj̄ a fej̄, igj̄ ɔgbafr̄ toŋ̄ agj̄ ekpekp a b'ew in e low erm af. Wel bi dad ese: «Egn̄ na “Nyam ec'abusu”, yec'a eke wel b'es̄ “Abusu Ligbel a.”»[†] ¹¹-Li b'ew ow e low erm af nɔnɔc, aŋke legj̄ kpekpe etj̄, li kok ów any iti owi nɔŋ̄ wel in e cam owi ab em. ¹²Gbekɔ sica Filip ɔb el Amani Mamn a, Nyam e gbrengbi usu a lele Jesu Krist e nin ab ab e kokoba. Agj̄ a fej̄ ek'ub nawre a, egn̄ lele ɔyɔw ab, wel ok el mij nuŋ̄. ¹³Simɔ in obi yeji ub nawre etj̄ wel ok'r mij nuŋ̄; li b'anj̄ Filip saw etj̄ meny ewr egbel a lele sakrowa ab ab eke n'am ekn ow am kok a e low am iti'r any.

¹⁴Eke erm esel ek'anj̄ Jerusalém a iri eke Samari eyj̄ egn̄ Nyam ec'odad a eb a, -l'erm Pier lele Jan ab im yogj̄. ¹⁵Eke -n'imn -l'okr yogj̄ a, -ni ɔŋɔŋ Nyam agj̄ a ek'ub nawre a eci, yec'etj̄ ke wel éjŋ̄ Abj̄ Lala.

[†] 7.60 Bèbmn Luk 23.34. [†] 8.1 Bèbmn Ob Kok 22.20. [†] 8.3 Bèbmn Ob Kok 22.4-5;

26.9-11. [†] 8.10 Abusu Ligbel a: Nyam e nin nyam; agj̄ bi tutr eke Simɔ el Nyam in obi eke am ey ɔkm.

¹⁶Tasi em a, Abj Lala k'usm es el em ec'egnj kaka af; kɔ mij nuŋ gbe wel ok el Es Kötökɔ Jesu e nin em. ¹⁷Ca Pier lele Jan ab at el abu nuŋ etŋ -n'ęjn Abj Lala.

¹⁸Eke Simɔ ekn eke erm esel a am at agŋ a ek'ub nawre a abu nuŋ ke -n'am ęjn Abj Lala a, n'am ɔl eke li k'ɔŋ Pier lele Jan ab os. ¹⁹N'am dad l'ese: «Em yeqi, ɔŋn'm abusu ikŋ na, yec'etŋ ke egŋ yec'ekə mi b'at abu nuŋ a ęjn Abj Lala.» ²⁰Kɔ Pier dad'r nine: «Ke ŋ ec'os a lele ŋ obi ab úgnŋ es, aŋke ŋ e tutr em a, wel ɔtu eke k'ɔl Nyam ec'ob ap a os em! ²¹Low na otm'ŋ es etŋ ŋ e low yeqi anm em, aŋke ŋ ec'erm a inyam Nyam ec'any af. ²²Igŋ ŋ ec'ow tutr ęjuŋ a ok es, ke ęjón Es Kötökɔ yec'etŋ ke ek'ow it, l'óč tutr na ek'ony a l'ap'ŋ. ²³Tasi em a, m'am ekn ek'ow tutr lolo iy'ŋ em gboŋ etŋ el sikpl ec'adu.» ²⁴Simɔ dad Pier lele Jan ab nine: «Ony obi ęjən Es Kötökɔ ɔŋn'm, yec'etŋ ke ów amua feŋ eke dadr a k'ęjnm im.»

²⁵Sica eke erm esel yony a ij dangu ke dad Es Kötökɔ ec'odad a, -l'ewl -n'im Jerusalem. Ejagb eke -l'usr -n'aam a, -l'ɔb Amani Mamn e kokoba Samari e səb nɔnɔ em.

Filip lel Etiopi iy igŋ agbru ab ab

²⁶Sica eke erm esel yony a ij dangu ke dad Es Kötökɔ ec'odad a, -l'ewl -n'im Jerusalem. Ejagb eke -l'usr -n'aam a, -l'ɔb Amani Mamn e kokoba Samari e səb nɔnɔ em. Sica eke erm esel yony a ij dangu ke dad Es Kötökɔ ec'afri erm es nyam dad Filip nine: «B'ow imn esr em ec'a, ebr a ek'am usr meny es Jerusalem etŋ imn Gaza ec'ab af, yec'a ek'ecr loj a.» ²⁷Kpekn Filip igb im. Etŋ ebr ab af, n'ęjn igŋ nyam; ow el Etiopi iy igŋ agbru nyam, juma es ligbel eke b'ɔsu Etiopi ec'eb eb yɔw Kandas a ec'ob ony a feŋ.[†] Low Jerusalem l'igŋ Nyam nuŋ ²⁸batŋ n'am ewl meny n'im in oqŋ a. Li sig es in e letŋ a eke gbaŋkɔ b'ɔdu ab em n'am awl **kokoba** ɔb es Esayi e lel a. ²⁹Abj Lala dad Filip nine: «Im toŋ ke titm letŋ a.»

³⁰Filip uru es im titm letŋ a etŋ iri Etiopi iy a ek'am awl kokoba ɔb es Esayi e lel a. L'ibrm ow nine: «Kɔ lel a ek'am awl a ow am ok'ŋ es sos em ee?» ³¹Igŋ a ɔdu eb nine: «Ayaf ow ɔtu eke k'ok'm es sos em ek'egŋ otarm akr okm im ee?» Etŋ li dad Filip eke k'ey letŋ ab em ke síg'r es saw. ³²Lel a e n'am awl a el na:

Ese liceb eke wel b'oc im ibi usu af,
ese licebli eke baram agŋ a ek'am iri'r
suw es a ec'any af ab af,
li dadm low kaka.

³³N'ęjn és etŋ emeny wel egŋm in e low ij a ɔɔm'n.
Kɔ bwo b'ow dad in ec'ey ec'odad ee?

[†] 8.27 Legŋ ab em, eb nɔnɔ em agŋ a eke b'ɛkn ɛb ebu a ec'ɔyɔw a e lís e low a, wel b'ot el ɔri ey es yec'etŋ ke -li k'eruamn ɔyɔw amua ab. Jwifel érurm low na. Ol ɛdŋn eke agŋ amua k'anj Jwifel e luku as em (Ol Okn 23.2). Gbekɔ Nyam e gbreŋgbí usu a ek'am ow ab em, -li b'ow -n'ęjn usu. Èkn Esayi 56.3-6.

Tasi em a, in e sel uwr wus na af.[†]

³⁴Igj a ibrm Filip nine: «M'am ḥɔjn'j dad'm, kokoba ɔb es a, bwo ec'egj ec'odad n'am dad ee? Ko in obi e low oglog egj ejeci e low n'am dad ee?»

³⁵Filip ɔb nuj odad ikpr na af, etj am otar Jesu ec'Amani Mamn a ec'ow akr ok'r. ³⁶Eke -n'anjn ejagb ab af -n'aam a, -l'ok usu nyam eke mij annj etj igj a dad nine: «Kin mij, bla lowi am ɛdijn'm eke mi k'ok mij nuj ee?» ³⁷Filip dad'r nine: «Eke ɔny ɔmn ɔ ec'erm fej em, ɔtu eke k'ok mij nuj.» Etj egj a dad'r nine: «M'ɔny ɔmn eke Jesu Krist el Nyam ec'Iy.»[‡] ³⁸Etj n'ɔŋj letj a inym es. Filip lele igj ab ab us es mij ab em etj Filip ok'r mij nuj. ³⁹Eke -n'anjn mij ab em -l'okr ɔkm a, kpækj Es Kɔtɔkɔ ec'Abj ɔny Filip oc es etj igj a eknm'n ij; gbekj sos em ijn em Etiopi iy a eb ejagb aam. ⁴⁰Etj kpækj Filip ɔkn eke ow el Asɔt baŋn[†] anake n'anj a, etj n'am ec l'ɔb Amani Mamn e kokoba baŋn a toŋ l'ok Sesare.

Sɔl ec'erm em itnj owi

9 ¹Legj ab em a, Sɔl ec'ermij ebr a el ke n'ām ɔɔr Es Kɔtɔkɔ e jam esel a abr wel ec'ibi eci. N'im n'ɛŋj egb waw es ligbel a ²etj l'ibrm ow eke ow k'ɔŋ'n silel ek'ow em Damas ɔb em e Nyam nuj igj susu a wel k'uwr'r any, yec'etj eke n'ɛŋj agj, egj oglog ɔyɔw ek'am us Es Kɔtɔkɔ Jesu ec'ejagb a, l'ɔtu n'ɔny wel ke l'ót wel l'ow Jerusalem.

³Eke Sɔl us ejagb aam Damas ke n'am titm yogj a, kpru em, usu ayl anj afr ejn iwr elul il em. ⁴L'ey wus etj l'iri lebl nyam eke am dad'r ese: «Sɔl, Sɔl, ko bla sosiem etj am ijr'm gbre ee?» ⁵L'ibrm ow nine: «Egj gbel, ko bwo el'j ee?» Etj lebl a ɔdu eb dad'r nine: «Em Jesu ek'am ijr gbre a. ⁶Sica ɔgb wus, ɔm ɔb ab em, yogj wel b'ow dad'j low yec'ek'it eke ki kok a.»

⁷Agj a ek'us ejagb Sɔl ab a uk inym es etj -l'ɔtumn -li dadmn low kaka; -n'am iri lebl a gɔŋj, ko -l'eknmn egj kaka. ⁸Sɔl anj wus ɔgb etj pig pig anyamn, ko l'ɔtum l'eknm low kaka. Wel ɔny'n abu oc'r im Damas. ⁹Segj emum nyahan eke l'ɔtum l'eknm es, l'ijm ob kaka ke l'egnj mij yej.

¹⁰Damas yogj jam es nyam anj eke wel b'esi Ananias. Es Kɔtɔkɔ yegm'n sos es ɔkn em etj dad'r nine: «Ananias!» L'egj nine: «Es Kɔtɔkɔ, kin em.» ¹¹Es Kɔtɔkɔ dad'r nine: «Igb caca ce im ebærj eke wel b'esi "Nyim Nyim" ab em, ke Judas ec'akj a, ibrm egj nyam eke wel b'esi Sɔl, Tars iy. N'anj Nyam ḥɔjn'j em wanci na af. ¹²Etj es ɔkn em, l'ekn egj nyam eke wel b'esi Ananias ek'am ey akj at'r abu nuj yec'etj ke emeny l'ɔtu l'ekn es.» ¹³Ananias ɔdu eb dad'r nine: «Es Kɔtɔkɔ, agj nɔnɔ dad'm egj na e low etj -li dad'm ów ejuij fej eke

[†] 8.32-33 Esayi 53.7-8, Septant em ec'odad eke wel oc. [†] 8.37 Ob Kok e silel esig nɔnɔ em a, wel éŋnm sodad ek'anj ob na [...] ec'arajn a. [†] 8.40 Asɔt el Filisiel eci baŋn sig e wel b'esi Asidɔd. 1 Samiel 5.1-7.

li kok ḥ ec'agnj ek'annj Jerusalēm a e lís. ¹⁴Etj l'ow aja abusu a ek'egb waw esel egbel ḥn'ab ab eke li k'ony agnj a eke b'esiŋ ḥ e nin a.» ¹⁵Gbeko Es Kōtōkō dad'r nin: «Im, aŋke mi sɔsum egŋ na m'oc etj mi b'ow m'ecr in em m'elu em e nin a ɔkm ebr ebr ejec'a ec'agnj eci, el eci éb ebu a lel Israel ec'agnj ab ab ec'any af. ¹⁶Em obi em obi mi b'ow mi yegm'n gbre feŋ eke li b'ow l'ij em e nin a ec'a.»

¹⁷Sica Ananias im etj eke l'ey akŋ a, l'at Sol abu nuŋ etj li dad ow nin: «Em lisijim Sol, ejagb a eke ebr am ow a, Es Kōtōkō elu sos ɔkm yegm'n. In anake l'erm'm m'ow a. L'erm'm m'ow yec'etj ke emeny ſtu ekn es, ke Abj Lala íy'n em gbɔŋ.» ¹⁸Krekj ob ek'annj ese ɔcn sel af a annj Sol ec'anyamn ab em ok wus etj emeny l'etu l'ekn es. Ligb etj wel ok'r mij nuŋ; ¹⁹etj eke l'ij ob a, lec ow'r em.

Sol am ij Krist e daŋku

Sol anj **jam** esel a ek'ir Damas ab ab seŋj bəb. ²⁰Krekj n'am ɔb kokoba Nyam nuŋ igŋ susu, li dad eke Jesu in el Nyam jim. ²¹Agŋ a feŋ ek'am iri'r lebl a low am iti any etj am dad ese: «Kɔ ow elm egŋ a eke Jerusalem am ijr agŋ a eke b'esiŋ Jesu e nin a gbre ab ee? Etj aja eke l'ow a gbe, ow elm eke li k'ony wel ke l'ewl wel **egb** waw esel ec'es ewel a ogŋ ee?» ²²Eke Sol am yegm Jwifel a ek'ir Damas a eke Jesu in el **Mesi** a, n'am dad low a lec em toŋ Jwifel a éknm low eke ki dad.

²³Eke ow ibn a, Jwifel a ut asre eke k'ony wel ibi Sol, ²⁴kɔ Sol iri el ec'asre ut a e low. Ow ɔŋ ncok lele legŋ owr ab, wel am ɔsu baŋn a e masany a yec'etj ke wel ibi'r. ²⁵Ow sosiem, ncok nyam Sol e jam esel a ɔny elu'l ulu nyam em etj ɔny usm'n es baŋn a e lakp jam a.[†]

Sol im Jerusalem

²⁶Eke Sol im ey Jerusalem a, l'ɔl eke li k'ey **jam** esel ab em, kɔ el feŋ in e low am ɔny el erŋn, aŋke -li k'ubm nawre eke ow k'el jam es tasi. ²⁷Barnabas oc'r ab im etj ewl'l **erm** esel a ogŋ. Etj l'otar elel eke Sol ekan Es Kōtōkō ejagb af, lele elel eke Es Kōtōkō dadr Sol odad ab a, e low akr l'ok wel. Emeny l'otar elel eke lokm susu em Sol ɔb Jesu e nin a e kokoba Damas a yeji e low akr l'ok wel. ²⁸Yogŋ etj Sol anj el ab, etj Jerusalem eb ab em n'am ec l'ɔb kokoba ɔmn em tasi Es Kōtōkō e nin em. ²⁹Li bi dad odad l'ok Jwifel eke b'ebr Grek a yeji, etj wel ab li b'atar ów es; kɔ agŋ amua am erur eke k'ony wel ibi'r. ³⁰Eke agŋ lisijimel a iri ow e low a, -l'oc Sol -l'us nuŋ es -n'im Sesare eb em etj -n'ɔŋ ow imn Tars eci.

³¹Sica Nyamel ann erm es ey em Jude wus af nimum, Galile lele Samari ab. N'am agb ɔmn em etj n'am ir eb Es Kōtōkō ec'elum em. Abj Lala ec'abu elum em a, nawre ub esel a am bobn.

† 9.25 Bèbm̄n 2 Korent 11.32-33.

Ene ec'ewlm owi

³²Eke Pier am ec usu a fej a, legn nyam n'im l'ok Lida bajn ec'agj a ek'ub nawre a ogj. ³³Yogj, n'ejn igj nyam eke wel b'esj Ene eke eru es ob erur ob af ton akpo niwn, aŋke li bubm es. ³⁴Pier dad'r nine: «Ene, Jesu Krist am ewlm'j! ïgb ke ár ij ec'ob erur ob ab es ij obi.» Kpekj Ene anj wus ibr. ³⁵Lida bajn ec'agj a fej lele Saron wus pete ab af ec'agj a ek'ekn Ene ec'ewlm owi a, itjn erm em etj el Es Kɔtɔkɔ eci.

Pier igbm Dɔrkas luw em

³⁶Jope bajn, jam us lis nyam anj eke wel b'esj Tabita. (Nin a Grek em a “Dɔrkas”, etj ow e nyandre el “ndeyegn”.) Segj fej abu b'anj'n low nimann e kok em lele ɔgboru ec'abu elum owi em ab. ³⁷Legn nyam l'ey ol etj luw ibi'r. Eke wel ok'r mij bake ow uwr a, wel kok'r sos etj wel oc'r im erum'n es êl afr a ec'oj nyam em. ³⁸Eke Lida titm Jope[†] ke **jam** esel a ek'anj Jope a iri eke Pier in anj yogj a, -l'erm agj yony eke k'im ɔnj'n amani na: «S'am ɔnj'n, ïgbm ab kpekjow ey ogj aja.» ³⁹Eke Pier ejn amani a, kpekj l'igb n'im érnu ab ab.

Eke l'ow l'ey yogj a, wel oc im'n êl afr a ec'oj ab em. Ejnyow a fej ow titm'n am iki ɔnj, etj am yegm'n sikotu a lele simob af ew a eke Tabita kok in ec'owr anj em a. ⁴⁰Pier ɔj agj a fej ok gbej etj l'ok ɔwrɔkp wus ni ɔnj'n Nyam. Sica l'ewl l'ekj legnjuw ab any etj li dad nine: «Tabita, ïgb wus!» Legnjuw a fig fig anyamn etj eke l'ekn Pier a, l'igb li sig es. ⁴¹Pier ucu abu ɔny'n elum'n abu l'igb n'inym es. Ow e jam a, l'esj ejnyow a lele ɔmn ɔny esel ab ab etj li yegm wel Tabita ek'anj owr. ⁴²Low a eb es Jope bajn a nimum etj agj nɔnɔ ɔny ɔmn Es Kɔtɔkɔ em. ⁴³Pier anj Jope kok segj nɔnɔ, ndey lel juma kok es nyam eke wel b'esj Simo a ec'akj.[†]

Pier lele Kɔrney ab owi

10 ¹Sesare eb em, igj nyam anj eke wel b'esj Kɔrney. Rom eci srɔda eyj ekj yen ec'eb nyam eke wel b'esj “Itali eb a”, l'el ow ec'anym es. ²L'el Nyam nuŋ igj es tasi; in lel in ec'akj a fej ab -l'ɔpimn Nyam nun igj. Sakp nɔnɔ li b'elum Jwifel em ec'ɔgboru abu etj li bi ɔnj'n Nyam segj fej. ³Ncebles nyam eci wanci nyahan em,[†] l'ekn es, kpata Nyam ec'afr erm es nyam ek'ey in ec'akj a ke esj'n: «Kɔrney!» ⁴Li ler afr erm es a erjn

[†] 9.38 Jope lele Lida ab a kilo likj anj el arajn. [†] 9.43 Jwifel b'ekn ndey lel e juma kok a ese juma eke b'ɔŋ egj úwm anj Nyam ec'any af af. Egj eke bi kok ndey lel e juma a, -n'iimn ow saw. Eke Pier ek'el Jwif a egj eb anj Simo ogj a, ow am yegm eke Pier ɔb nuŋ am itjn sow tutr agj ec'elel eke k'usr Nyam jam a eci. [†] 10.3 Ncebles eci wanci nyahan el Jwifel eci Nyam ɔnj'n eci wanci. Wanci na af anake Nyamel gbel e gbugj a, wel bi waw egb a.

ab etj l'ibrm ow nine: «Eg̊ gbel, kɔ bla lowi ee?» Afr erm es a dad'r nine: «Nyam eg̊ ij e ɲɔŋn a lele ɔgboru ec'abu eke b'elum ab ab e low eb, etj l'iilm ij es. ⁵Sica, ɔŋ ag̊ im Jope esŋ eg̊ nyam eke wel b'esŋ Simo Pier a ow. ⁶N'anj ndey lel juma kok es nyam eke wel b'esŋ Simo, ek'in ec'él a anj okij neny a og̊n.»

⁷Ek'afr erm es a e dad'r odad a im a, Kɔrney esŋ in ec'akj juma kok esel ab em e yony lel in e srɔda eyŋ ab em e nyam eke b'anj'n saw, ke el Nyam nuŋ ig̊ es tasi ab ab ow. ⁸L'otar low a feŋ ek'ey a akr l'ok wel etj l'erm wel Jope.

⁹Eke leg̊ŋ eny akr af, ke érmu nyahan a ek'us ejagb a am titm Jope a, Pier uyu êl luw af pete ab af Nyam ɲɔŋn eci. Ke leg̊ŋ uyu nuŋ fj, ¹⁰etj namn ow'r sos; eke wel am kok in ec'ob ij owi a, n'am ekan nuŋ em.

¹¹L'ekn afr ek'agbr em etj ob nyam anj em am us es: ob ek'anj ese gbad ligbel af eke wel ucu ow ec'enyembri yar a ɔny es ke am is es wus. ¹²Gbad ab af mindey erŋ erŋ a feŋ ek'eli akr yar, lel el eke b'erir es wus wus, lele ɔr erŋ erŋ a feŋ ab anj em. ¹³Lebl nyam dad nine: «Pier, ɪgb, ibi ke fj!» ¹⁴Gbeko Pier ɔdu eb dad nine: «Es Kɔtoko, mi k'ɔtum, aŋke leg̊ŋ kaka m'ijm ob eke wel ɛdŋn oglog ob ek'aylm ij eci any af a.»[†] ¹⁵Emeny lebl a ikŋn em etj dad nine: «Kì ler ob yec'eké Nyam ayal a ese ob ek'aylm af.»[†] ¹⁶Low a ey ɔkm kpa kpa sakp nyahan etj kpékŋ ob a ewl meny im afr.

¹⁷Pier am tutr low na eke l'ekn es ekn em a e nyandre. Kɔ wanci ab af, ag̊ a eke Kɔrney erm a bi bibrm uw yog̊ eke Simo ec'él a k'anj ab any, etj sica -l'ow -l'ok lisany a. ¹⁸-N'am ibrm -l'esé: «Kɔ aŋa anake Simo Pier anj ab ee?» ¹⁹Pier anj am tutr es ekn a e nyandre, etj Abj dad'r nine: «Kin ag̊ nyahan anj aŋa am ɔl'ŋ. ²⁰ɪgb, ūs es, ke ím el ab; kì bebar aŋke em m'erm el -l'ow.» ²¹Pier us es im ɛjn ag̊ a etj dad el nine: «Em, eg̊ a ek'am ɔɔl ab ana. Kɔ bla sosiem owr ee?» ²²-Li dad nine: «Ey, ey ec'anym es Kɔrney e nin em s'ow. L'el neny nyam es eke b'igŋ Nyam nuŋ etj Jwifel a feŋ b'aw'r. Nyam ec'erm es nyam ow dad'r eke li k'esŋ'ŋ ow in og̊ a, ke l'iri yec'a eke b'ow ɔny dad'r a.» ²³Etj sica Pier eb ok el akj ncok a eci. Eke leg̊ŋ eny a, l'us ejagb wel ab, etj Jope ec'ag̊ lisijimel beb ewl'.

²⁴Eke emeny leg̊ŋ eny akr af a, l'ey Sesare. Kɔrney lel in ec'akj ec'ag̊ a lele lawlēl tasi eke l'ew abu ow a, anj el ec'eku em. ²⁵Wanci ab af eke Pier am ow ey akj a, Kɔrney ɪgb ow ɔbr'r etj ok ɔwɔŋkp wus in ec'any af, esŋn in elum ligbel em. ²⁶Kɔ Pier ɔny ɪgbm'n etj dad'r nine: «l'gb, aŋke em yeji eg̊ ce m'el.» ²⁷Etj eke n'am ot nənym Kɔrney ab a, l'ey akj a; yog̊, l'ekn ag̊ nɔɔŋ eke as luku. ²⁸Li dad wel nine: «Uwr any eke Jwif eci Nyam nuŋ ig̊ ebr a ɔɔm abusu eke li k'im l'ekn utu eg̊ oglog l'ey ow ec'akj a. Kɔ em, Nyam yegm'm eke mi k'ócm eg̊ kaka feŋ ese eg̊ eke aylm oglog eg̊

† 10.14 Èkn Ob Ap 11.1-47; Ezekiel 4.14. † 10.15 Bèbmn Mark 7.15,19.

ek'itm eke wel k'im ekn af. ²⁹Na sosièm, eke esjn'm a, m'onym neny m'ocm es etj m'ow. Sica m'am erur eke mi k'uw low a nuj af eke esjn'm ab any.»

³⁰Körney ɔdu eb dad nine: «Ow ij segj nyahan eke wanci nene af ek'el ncebles e wanci nyahan em a eke m'anj em ogj a Nyam ɔnjn em a, kpuru em egj nyam eke sus mob ek'am jejn a inym'm es anym. ³¹Li dad'm nine: "Körney, Nyam iri ñ e ɔnjn e lebl a etj l'ijlm abu élum ek'ɔj ɔgboru ab es. ³²Èrm agj ím Jope esjn Simo Pier ow. N'anj ndey lèl juma kok es nyam eke wel b'espj Simo a ec'él ek'anj okij neny ab em." ³³Krekj m'erm agj ow esjn'j etj erur ow. Sica ey fej s'anj aja Nyam ec'any af eke si k'iri ów a fej eke Ès Kötök abul'j eke ki dad ey a.»

Pier ec'ow e dad Körney ogj a

³⁴Pier eb odad etj dad nine: «Sica ow am ok'm es sos em tasi eke njé Nyam am jejm agj es, [†] ³⁵kɔ eb kaka fej em, egj kaka fej eke b'ony in ec'elum ke bi kok low nyim nyim a, li b'eb ow. ³⁶N'awj Israel ec'agj in ec'amani a: Amani Mamm a el èrm es ey a ek'anj Jesu Krist a ek'el agj fej ec'Ès Kötök ab em. ³⁷Eke Jan ɔb kokoba ke ok agj mij nuj bake ow uwr a, low yec'a eke ikj anym ey Galile tonj ke eb Israel nimum em a, uwr any. ³⁸Uwr elel eke Nyam ɔjn Nasaret e Jesu in ec'Abj Lala a lele abusu ab ab any. Uwr elel yej'eke Jesu ecr wus nimum af kok ów amann, ke ewlm agj a fej ek'anj agn ec'es ew ab em a, anke Nyam ann in ab. ³⁹Etj ey s'ij ów a fej eke li kok Jerusalem lele Israel wus af ab a e danju. Wel ew'r olikj af etj l'uw, ⁴⁰gbekj eke ow bi kok segj nyahan a, Nyam ɔjn n'anj owr, etj ow ɔjn abusu eke li k'elu sos ɔkm. ⁴¹Ow elm agj a fej ec'any af l'elum sos ɔkm, kɔ ey a ce eke Nyam ikj anym sɔsum ot ese adanju af a ec'any af. Eke Nyam igbm'n agj ek'uw ab em a, s'ij etj s'egj in ab. [†] ⁴²N'ɔj ey abusu eke si k'ɔb kokoba s'ok agj a, ke si dad eke in anake Nyam ew'r eke li ki jej agj ek'uw lel agj ek'anj owr ab ab e low l'ok a. ⁴³**Kokoba** ɔb esel a fej dad in e low ek'egj kaka fej ek'in ub ow nawre a, egj a e sikpl a in b'ow in ɔny oc ap ow e nin a ec'abusu ab em.»

Agj ek'elm Jwifel a yeji ejn Abj Lala

⁴⁴Eke Pier odad any nemym k'uwr a, Abj Lala us es agj a fej eke am iri in ec'odad ab af. ⁴⁵Ômn esel a ek'el Jwifel ke igj Pier ab ow a, low am iti any eke Nyam ec'Abj Lala a eke b'ɔj agj a, k'im ejn agj ek'elm Jwifel a. ⁴⁶Tasi em a, -n'am iri wel am dad sodad sebr eke wel uwm any em, etj wel am kôklem Nyam e sagb a. Ow sosièm Pier dad nine: ⁴⁷«Kɔ wel ɔtu eke k'edjn agj amua mij ok nuj, sica eke -n'ejan Abj Lala ese ey af ab ee?» ⁴⁸Etj n'ɔj abusu eke wel k'ok wel mij nuj Jesu Krist e nin em. Ow e jam a, -l'ibrm eke Pier k'anj el ab segj bëb.

[†] 10.34 Èkn Ol Òkn 10.17. [†] 10.41 Èkn Luk 24.30,42.

Pier am otar low a ek'ey a akr ok Jerusalem e Nyamel a

11 ¹Erm esel a lel agj lisijimel a ek'anj Jude ab ab iri ek'agj ek'elm Jwifel a yeji egj Nyam ec'odad a eb. ²Eke Pier ewl meny uyu ow Jerusalem a, Jwifel ek'ony ɔmn a[†] am ok'r ów af ³dad ese: «Èé! Im ey agj ek'elm Jwifel a[†] ogn etj ij ob el ab!»

⁴Ow sosiem, Pier otar low a ek'ey a akr mewl em ok el. Li dad nine: ⁵«M'anj Jope eb ab em, etj eke m'am ɔgn Nyam a, m'am ekn es. M'ekn ob nyam ek'am us es ow ejn'm, ob ek'anj ese gbad ligbel af ke wel cucu ow ec'enyembri yar a ɔny es, ke anj afr am us es toj ow titm'm. ⁶M'ok any es mi ler lokm a etj m'ekn mindey eke b'eli akr yar, akp em ndey, mindey eke b'erir es lele or ab. ⁷Etj m'iri lebl nyam ek'am dad'm ese: “Pier, igb, ibi ke ij!” ⁸Gbeko mi dad m'ese: “Njan o, Es Kötök! Aŋke legj kaka ob e wel edjn oglog ob ek'aylm n ec'any af a eym'm nemym.” ⁹Emeny lebl a anj afr iknj dad nine: “Ob eke Nyam dad eke ow ayl a, n, kì dad k'ese ow aylm.” ¹⁰Low a ey eben eben sakp nyahan etj ob a ewl im afr.

¹¹Wanci ab af ce, agj nyahan ow ok êl a eke s'anj em a ognj; Sesare eb em etj wel erm el -l'ow em eci. ¹²Abj Lala dad'm eke mi k'im el ab, ke bebar k'ánm em em. Agj lisijimel nɔhɔn na eke m'ot ab m'ow aŋa a, ewl'm Sesare, etj ey feŋ s'ok Körney ec'akj a. ¹³L'otar elel eke l'ekan afr erm es nyam ek'inym es in ec'akj a, ke am dad'r eke li k'erm agj im Jope esnj'm m'ow, ¹⁴mi dád'r sodad eke b'ow el in lele in ec'akj a nimum ab e sɔg eci. ¹⁵M'ob nuŋ m'am dad el odad, etj kpækj Abj Lala us el es af ese elel eke ey yeji l'us ey es af nuŋ ob em ab af. [†] ¹⁶Kpækj m'ɔkn low yec'a eke Es Kötök dad a: “Jan ok agj mij nuŋ mij em, kɔ ɔny, wel b'ow ok ɔny mij nuŋ Abj Lala em.” [†] ¹⁷El yeji Nyam ɔŋ el ob ap nenyembri nyam a eke n'ɔŋ ey legj a eke s'ub Es Kötök Jesu Krist nawre a: sica bwo el'm eke mi k'edjn Nyam, low yec'eke l'erur eke li ki kok ab ee?»

¹⁸Eke sica -l'irir sodad amua bake ow uwr a, -n'ɔny erm es ey etj -li kóklm Nyam -li dad nine: «Nawre tasi, Nyam ɔŋ agj ek'elm Jwifel a yeji abusu eke k'itjn erm em ke ɛŋn owr anj tasi a.»

Siri ec'Antios e Nyamel a

¹⁹Etiēn ek'uw oc es e gbre ijr ek'ey a, ɔŋ ɔmn esel a ɔmu es; el em ec'agj bəb im toj ok Fenisi, Sipr lele Antios[†] eb em ab, gbeko agj ek'el

[†] **11.2** *Jwifel ek'ony ɔmn a:* Grék em a, odad a ec'iri tasi a el egj ek'ubr likr es. [†] **11.3** *agj ek'elm Jwifel a:* Grék em a, odad a ec'iri tasi a el agj ek'ubrm likr es a. Èkn Ob Kok 10.28 lele Luk 15.2 eci akr otar ab ab. [†] **11.15** Èkn Ob Kok 2.1-4. [†] **11.16** Èkn Ob Kok 1.5.

[†] **11.19** *Antios el Rom eci səb a eke ew es a eci nyahan em ec'eb gbəl. Wel b'ikj anym awl Rom lele Alesandri ab. Seny em a, l'ij agj 500.000. Antios el nyàm gbəl Apolɔs lele sinyam ejec'ab eci nuŋ igj usu. Antios anake agj ek'elm Jwifel a eci Nyamel krèkrey ɔkm a, etj Nyamel na anake erm Pɔl a.*

Jwifel a sony ce -n'am dad Nyam ec'odad a -l'ok. ²⁰Ko ɔmn esel bəb ek'el Sipr lele Siren eb em ec'a, ow ok Antiɔs, etj dad agn ek'elm Jwifel a Es Kɔtɔkɔ Jesu e lís ec'Amani Mamn a ec'odad. ²¹Es Kɔtɔkɔ ec'abusu a anj el ab, ow ɔŋ agn nɔnɔ gbel ub nawre etj itjn erm em el Es Kɔtɔkɔ eci.

²²Jerusalem e Nyamel ec'agn a iri low na etj -l'erm Barnabas im Antiɔs. ²³Eke n'im l'ey yogn ke l'ekn elel eke Nyam eci bibm a kokr ɔmn esel a, sos em ijn'n etj l'atr wel sos es eke wel k'ony erm susu, úcu Es Kɔtɔkɔ ɔny es. ²⁴Tasi em a, Barnabas el egŋ senyn senyn eke Abŋ Lala lele ɔmn ab iy em gbɔŋ. Agn nɔnɔ gbel egŋ Es Kɔtɔkɔ owi eb. ²⁵Ow ɔŋ Barnabas im Tars eke k'ɛnɔ Sol. ²⁶Eke n'ɛjn ow a, l'oc ow ab l'ewl l'ow Antiɔs. -N'anj yogn e Nyamel ab em el yony mum toŋ lakpo mum, etj -li yegm agn nɔnɔ gbel low. Antiɔs eb em anake wel ɔg es esŋ jam esel a "kretienel a".

²⁷Legŋ ab em a, **kokoba** ɔb esel anj Jerusalem ow Antiɔs. ²⁸Abŋ Lala nyimn el em ec'egŋ nyam eke wel b'ɛnɔ Agabus[†] etj am ɔb amani dad eke ow'n k'ow in ibnm etj lek ligbel in b'ow in ey wus na nimum af. (Lek a ey tasi, lakpo ab af eke Klod el Sesar a.)[‡] ²⁹Ow ɔŋ jam esel a egŋ eb eke egŋ egŋ k'ɔŋ yec'a eke n'ɔny ow ec'abusu a, yec'a ek'ɔtu eke k'elum lisijimel ek'anj Jude a abu a. ³⁰-Li kok ebɛn, etj -l'oc abu elum a -n'ɔŋ Barnabas lele Sol ab oc im ɔŋ Jude wus af e Nyamel a ec'agn ekpekp a.

Jak ec'ibi owi lele Pier ec'ony owi ab

12 ¹Legŋ ab em a, eb ebu **Erɔd** Agripa am ijr Nyamel ec'agn nyam nyam gbre. ²N'ɔŋ wel ibi Jak ek'el Jan lisijim a lab ler em em. ³⁻⁴Sica eke l'ekn ek'ow akpl Jwifel a sos em a, **Futufutu** eke ejru ánm em ec'es gbegbl e legŋ ab em, n'ɔŋ wel ɔny Pier elu sobel em, etj n'ɔŋ srɔda eyŋ eb yar yar sakp yar am ɔsu ow. N'ɔny tutr eke li ki jej ow e low l'ok dedeku a ec'any af eke **Pak** ec'es gbegbl a b'oc es. ⁵Ko eke Pier anj sobel em a, Nyamel ec'agn a am ɔŋ Nyam ɔŋ'n ɔmn em tasi.

Pier ey ɔkm sobel em

⁶Ncok a eke legŋ k'eny ke Erɔd jej in e low ok dedeku a ec'any af a, Pier am eru memn srɔda eyŋ yony ec'araŋn. Wel ok'r ɔŋbraka yony etj usu ɔsu esel inym es, egŋ egŋ anj in ec'usu sobel lisany a. ⁷Kpru em Es Kɔtɔkɔ ec'afr erm es nyam ilm any etj usuayl ejn ok sobel akŋ a. Afr erm es a iyr Pier abu menegb em, uwr'r etj dad'r nine: «Ìgb fafa!» ɔŋbraka a ek'anj'n sabu a er ok wus. ⁸Etj afr erm es a dad'r nine: «Sùs ñ e mob a,[†] ke ók ñ e

[†] **11.28 Agabus:** Èkn Ob Kok 21.10. [†] **11.28 Klod el Sesar a:** Rom eci Sesar yen em ek'ew eb ab es 41 toŋ 54 eke wel ew Jesu Krist a. Lek na ey in ec'es ew ec'akpo 46 toŋ 48 eke wel ew Jesu Krist a. [†] **12.8 Sùs ñ e mob a:** Grék em a, odad a ec'iri tasi a el Ègŋ ñ e meb er em a.

cɔkrukpɔ a.» Pier elum'n etj afr erm es a ign af dad nine: «Sùs ñ e mob af ew a ke ús'm jam.» ⁹Pier ign afr erm es a ugj ey ɔkm sobel ab em. Li k'ɔnym ɔmn eke low a eke afr erm es a am kok a k'el nawre tasi: n'am tutr eke ow el es ekn em. ¹⁰-L'afj krekré ec'usu ɔsu usu ab es, yony em ec'a yeji etj -n'im -l'ok lowi lisany a ek'ɔkj bañj ab any a ogj. El ec'any af lisany a fig in obi etj -l'ok ɔkm. -N'im -l'ok eberj nyam em, etj kpru em afr erm es a elu'l es.

¹¹Sica low a ek'ey a ok Pier es sos em etj li dad nine: «Ca gbe, m'am ekn ek'ow el nawre tasi: Es Kɔtɔkɔ anake ɔŋ in ec'afr erm es ow eb elu'm es Erɔd ec'abusu ab em eke m'anj lele Jwifel e low ɔnj fej ek'am tutr eke ki kok em e lís ab ab a.» ¹²Sica eke ow ok'r es sos em a, n'im Mari ek'el Jan Mark lis ec'akj a. Yogj agj nɔnɔ gbel as luku anj Nyam ɔŋjɔn em. ¹³Pier cicm lisany abu, etj akj juma kok lis nyam eke wel b'ɛsj Rod igb ow eke ki fig'r lisany a. ¹⁴Eke l'iri lebl a ke l'uw any ek'ow el Pier a, sos em ijn'n toŋ l'ijl es eke li ki fig ow lisany a, kɔ l'uru es n'im li dad agj a eke Pier in anj lisany. ¹⁵-Li dad ow nine: «Nuŋ em am ur'ŋ!» Kɔ neny am at'r es eke ow el low nawre tasi. Etj -li dad -l'usr af nine: «Eben ke in ec'afr erm es ana.»[†] ¹⁶Eben yeji Pier abu anj em am cicm lisany a abu. Eke sica -li figr lisany a, -l'ekn ow etj ow ew el any iti. ¹⁷Li tat wel abu eke wel ki yewal etj l'otar elel eke Es Kɔtɔkɔ ɔny elu'l ɔkm sobel ab em a e low akr l'ok wel. Etj li dad nine: «Dàdr low a okr Jak[†] lel agj lisijimel beb ab ab.» Etj l'ey ɔkm l'eb ejagb n'im usu ejeci.

¹⁸Sica eke usu ot es a, bɔbar ligbel ey srɔda eyj a ec'araŋj etj -n'am ibrm el sosi low yec'ek'ɛŋj Pier a. ¹⁹Erɔd ɔŋ wel ol Pier es, kɔ wel ɔŋnm'n. Li bibrm usu ɔsu esel a low etj n'ɔŋ abusu eke wel k'ibi el.[†] Ow e jam a, n'anj Jude n'im Sesare etj yogj n'anj səgj bəb.

Erɔd Agripa e luw owi

²⁰Sica legj nyam Erɔd ɔny erm bebl ligbel Tir bañj eyj lele Sidɔn bañj eyj ab e lís. Bañj a yony mum neny okr af eke k'im ekn'n. In e saw ec'egj ek'el Blastus em -l'ecr -n'im -l'ibrm Erɔd eke erm es ey k'anj, aŋke el e bañj a yony mum b'ol ob ij eb ebu ec'eb ab em. ²¹Eke legj a eke wel ew a ow a, Erɔd sus in ec'eb es ew es e mob sus em a, li sig es eb ebu e ləkpñ af etj n'am dad wel ów dedeku em. ²²Dedeku a ɔg dad nine: «Na nyàm anake am dad odad a, kɔ ow elm egj.»[†] ²³Kɔ, kpru em, Es Kɔtɔkɔ ec'afr erm es nyam kok Erɔd low, aŋke anygbel a ek'el Nyam ec'a l'egnj n'ɔɔm ow, etj səgj bəb b'ec a sisj ij'r l'uw.

[†] **12.15** Jwifel bi tutr eke egj egj b'ony in ec'afr erm es eke b'ekn in e lís e low (Matie 18.10; Ebre 1.14). -Li bi tutr eke sakp oglog afr erm es a b'okm sos ɔkm etj egj a eke li bi kok ow e lís e low a, li b'ot ow es. [†] **12.17** Jak na eke wel am ur nin aja a, Jesu lisijim ab ana. [†] **12.19** Rom eyj ogj a, eke usu ɔsu es nyam ɔsum sobel em es nyam senyn senyn batj l'uru es n'im a, ow e low a in eci. Eke ow el luw eci yeji, usu ɔsu es a anake b'ow eb sobel em es a ec'usu a. [†] **12.22** Bèbmn Ezekiel 28.2.

²⁴Nyam ec'odad a gbe am eb es obn.

²⁵Eke Barnabas lele Søl ab uwar el e juma Jerusalem a, -l'oc Jan Mark -l'ewl meny ab -n'im Antios.

Wel sɔsum Barnabas lele Søl ab ot

13 ¹Antios e Nyamel ab em, **kokoba** ɔb esel lele low yegm esel ab ek'anj a ec'en el: Barnabas, Simeon (eke wel igŋ nin af Nijer), Lusius (Siren baŋŋ iy), Manayen (ek'el Galile ec'es ew es Erəd Antipas e mew em e lawl), lele Søl ab. ²Legŋ nyam, eke -n'am ḥoŋŋ Nyam ke -n'am enŋ neny a, Abŋ Lala dad el nine: «OCR Barnabas lele Søl ab ewr saw yec'etŋ ke -li kok juma a eke m'ɛsŋ el ow ec'a.» ³Ow sosiem, eke -n'ɛŋŋ neny, -ni ḥoŋjan Nyam toŋ ke ow uwr a, -l'at Barnabas lele Søl ab abu nuŋ etŋ -n'ɔŋ wel abusu wel im.

Barnabas lele Søl ab im Sipr eb em

⁴Ek'Abŋ Lala erm Barnabas lele Søl ab a, -n'im -l'ok Selesi baŋŋ etŋ yogŋ, -l'eb mijetŋ -n'im Sipr lekr em. ⁵Eke -n'imn -l'okr Salamin baŋŋ a, -n'am dad Nyam odad Jwifel e **Nyam** nuŋ igŋ susu a. Jan Mark yeqi anŋ el ab el eci abu elum eci.

⁶-L'ubr lekr a kpékŋ kpékŋ toŋ -l'ok Pafɔs ek'anŋ nuŋ a. Yogn, -n'ɛŋŋ cam es nyam eke wel b'ɛsŋ Bar Jesu; l'el Jwif nyam eke b'ocr in sosi **kokoba** ɔb es. ⁷L'ir Sergius Polus, lekr a ec'es ew es ek'el nuŋ em ɔny es a ogn. N'ɔŋ wel esŋ Barnabas lele Søl ab aŋke l'erur eke li k'iri Nyam odad. ⁸Gbekŋ cam es eke wel b'ɛsŋ Grék em Elimas a b'atar Barnabas lele Søl ab ów es etŋ am ol eke k'irmn es ew es a ec'ɔmn a eke k'ɔny a. ⁹Søl eke wel b'ɛsŋ Pøl yeji,[†] ke Abŋ Lala iy em a, ɔkŋ cam es ab any ¹⁰etŋ dad'r nine: «Yadŋ gbel es eke low ḥuŋ kok eb sos! **Agn** e liy! Low mammn feŋ ec'ifnu! Es Kɔtɔkɔ ec'ów amann a eke bëbm ok es a, b'ɔl eke k'ɔny wuwal. Ko k'ow walm ow e low elum es ee? ¹¹Sica ïri goŋ: Es Kɔtɔkɔ b'ow efal'ŋ any etŋ k'ow eknm ligbn ec'usuayl a segŋ bëb.» Kpékŋ Elimas any efl etŋ anŋ ncebn em; n'am bøbrm l'ɔl egŋ eke k'ɔny'n abu. ¹²Eke es ew es ekn low a ek'ey a, l'ub nawre etŋ Es Kɔtɔkɔ e lís e low yegm a ok'r es sos em nɔnɔ.

Pøl lele Barnabas ab im ok Pisidi ec'Antios a

¹³Sica Pøl lele agŋ a ek'am us'r jam ab ab eb mijetŋ Pafɔs nanu etŋ im ok Perj, Panfili wus af. Etŋ Jan Mark elu el es yogŋ ewl im Jerusalem.

¹⁴El gbe, -l'igŋ Perj -l'us ejagb kpékŋ kpékŋ toŋ -n'im -l'ok Pisidi wus af ec'Antios a. Eke **neneŋŋ** e legŋ ow a, -l'ok **Nyam** nuŋ igŋ usu a -l'ok es.

¹⁵Eke wel awl lel **ol** e silel ab em lele **kokoba** ɔb esel ec'ab em uwr a, Nyam nuŋ igŋ usu a ec'es ew esel a ɔŋ egŋ im dad el nine: «Agŋ lisijimel,

[†] **13.9** Søl ɔny en yony: Jwifel b'ɛsŋ'n Søl etŋ Rom eyŋ b'ɛsŋ'n Pøl. Èkn Ob Kok 22.27-29.

ek'ony n'ow om ec'odad eke ki dadr atar dedeku a sos es, ke otur eke ki dadr goj.»

¹⁶ Pɔl igb tat el abu etj dad nine: «Israël ec'agj lele ony ek'elmn Jwifel ke anjn aja Nyam nuj igj ec'a, igjn lɔru es irir! ¹⁷ Nyam ek'el Israël ec'agj a e Nyam a ss̄sum ey lagnej ot. N'enyn agj amua legj ab em eke -l'iir etueb Ejipt wus af a. Etj in e lec ab em n'ony l'ot wel es Ejipt. ¹⁸ Loj yogj, n'onym wel ab ow ij akpo ekj yony. ¹⁹ Kana wus af a, ni njun eb lɔbj etj l'oc wel eci wus a n'oy in ec'agj a ese el ec'aja ob ce af. ²⁰ Ów amua fej otu eke k'ij akpo duw akpo ekj yony lele lew ab.

Low na b'ec a, n'oy ey lagnej jej ok esel toj ow ok kokoba ob es Samiel e legj em a. ²¹ Sica -l'ibrm eb ebu nyam etj Nyam oy el Saul, Kis jim, Benjame ec'eb em ec'egj ek'ew eb ab es ow ij akpo ekj yony. ²² Eke sica Nyam igj Saul elu es a, n'oy wel David ese eb ebu af. N'am dad David e lis e low l'esé: *M'ejn Jese jim David: l'el em ec'erm ec'erur, li b'ow li kok low fej e m'erur eke li ki kok a.* ²³ David ec'alaw ab em e nyam el Jesu eke Nyam oc ew Israël eci Es Eb Elu Es, ese elel eke l'ewar l'ew es ab af. ²⁴ Gbuj ke Jesu ów a, Jan dad Nyam odad ibrm ek'Israël ec'agj a nimum k'itjn erm em ke ók mij nuj. ²⁵ Eke sica Jan am uwar in e juma a, n'am dad l'esé: "Ko ony, bwo ec'egj am ocr'm eke m'el ee? M'elm egj a ek'am ekur a. Gbeko irir, egj nyam anj'm jam am ow, etj m'itm bɔbɔ yeji eke mi k'ony in e cɔkrukpɔ meb a mi mɔmu'n es akr em."[†]

²⁶ Agj lisijimel, ony ek'el Abraham ec'alaw lele ony ek'elmn Jwifel ke anjn aja Nyam nuj igj ec'a, ey fej anake wel is ey es eb elu ec'odad na a. ²⁷ Tasi em a, Jerusalem ec'agj a lele el eci es ew esel ab ab uwm egj a ek'el Jesu ab any, etj kokoba ob esel eci silel eke wel b'awl nenegej fej a, -l'irim ow okm el es sos em. Gbeko eke -l'ɔbr Jesu low a, -n'oy sodad a fej iy neny. ²⁸-N'enym low kaka ek'ow em -li k'ibi ow, ko -li dad Pilat eke k'ibi'r. ²⁹ Eke -li kokr fej a eke Nyam Lel ewar Jesu eci lis a, -l'usm ow es olikj af etj -l'elu ow uwɔmu em. ³⁰ Gbeko Nyam igbm'luw em. ³¹ Segj nɔnɔ gbɛl, agj a ek'us Jesu jam Galile etj toj im ok Jerusalem a ec'any af, l'okm sos okm etj sica agj a el in ec'adaŋku Israël ec'agj ec'any af. ³²⁻³³ Ey obi yeji, s'am is ony Amani Mamn na. Sica eke Nyam igbm Jesu luw em a, low yec'a eke l'ewar ey lagnej a, li kok ow iy neny ey eke s'el el ec'ey a eci, ese elel eke wel nɔn Selu yony em ab af: "I em ec'iy, yefenyna em a, m'el asj".[†]

³⁴ Nyam ikj anym ewar eke in b'ow in igbm Jesu luw em yec'etj ke ow'n k'ewlm in ugny es ij. Li dad nine: "M'ow m'oy ony ów amamn a eke em obi

^{† 13.18} n'onym ow ab: odad na Grék em a, wel otu ek'itjn ejec'em dad ese l'egj wel e low l'eb.

^{† 13.19} Èkn Ol Okn 7.1; Joswe 14.1. ^{† 13.20} Èkn 1 Samiel 3.20. ^{† 13.22} 1 Samiel 13.14;

Selu 89.21; Esayi 44.28. Èkn 1 Samiel 8.5, 19; 10.21; 16.12 yeji. ^{† 13.24} Èkn Mark 1.4;

Luk 3.3. ^{† 13.25} Èkn Jan 1.20; Matie 3.11; Mark 1.7; Luk 3.16; Jan 1.27. ^{† 13.28-29} Èkn

Matie 27.22-23, 57-61; Mark 15.13-14, 42-47; Luk 23.21-23, 50-56; Jan 19.15, 38, 42.

^{† 13.33} Selu 2.7.

m'ewar eke mi k'ɔŋ David a, etŋ ɔtur eke k'ɔnyn ɔmn ow em."³⁵ Na sosiem anake Nyam Lel ejec'em n'am dad l'ese: *K'ow yebm ŋ e libowi mamm ugjm es uwɔmu em.*[†] ³⁶ David e legŋ em a, li kok Nyam e juma e bebm ew es a toŋ batŋ l'uŋ, wel oc'r es lagŋel e saw etŋ l'ugŋ es;[†] ³⁷ kɔ in a eke Nyam igbm luw em a, l'ugŋ es.³⁸⁻³⁹ Agŋ lisijimel, ow it eke k'uwr any eke Jesu em anake ɔtur ɔnyn sikpl eci oc ap a. Mois ec'ol a ɔtum ebm ɛlum ɔny es ɔny e sikpl ab em, kɔ agŋ feŋ eke ɔny ɔmn Jesu em a, Nyam ot el ese agŋ nyim nyim af.⁴⁰ Sica èwr erm yec'etŋ ke low na eke kokoba ob esel dad a k'ɛŋnm ɔny:

41 "Èkan, ɔny, Nyam e miyer kokr esel,

low a íti ɔny any, ke írmn ocr es!

Aŋke ɔny ec'owr anŋ em, m'ow mi kok low nyam eke k'ow ubmn nawre, eke eŋŋ am dad ɔny ow ec'odad bɔbɔ yeqj." »[†]

42 Eke Pɔl lele Barnabas ab ok ɔkm Nyam nuŋ igŋ usu a, wel ibrm eke neneŋŋ ek'am ow a, -li k'ewl meny -l'ow -li dad odad nyam na ce.⁴³ Eke luku as a uwr a, Jwifel nɔnɔ lele agŋ a ek'eŋŋ el e Nyam nuŋ igŋ e low eb a, am us Pɔl lele Barnabas ab jam. -N'am dad wel eke -li k'inym es kikri Nyam eci lec a eke b'ɔŋ el ab em.

44 Eke neneŋŋ ow a, ow anŋ ese eb ab em ec'agŋ a feŋ ce in im in am iri Es Kɔtɔkɔ ec'odad af.⁴⁵ Eke Jwifel ekn dedeku na a, ow ɔny el nyamneyr; -n'am wewr Pɔl etŋ -n'am ɔny odad -l'oc ow es neny. ⁴⁶ Pɔl lele Barnabas ab am dad el odad tasi ese: «Ony, ow it eke wel k'ikŋ anym dad ɔny Nyam ec'odad a ye; gbeŋɔ eke ebmn odad a, ke am ocar ɔny sosi ese agŋ eke k'ɔtum ɛjnm sel ek'ɔnym uwr a, sica si b'ow s'im agŋ ek'elm Jwifel a ogŋ! ⁴⁷ Kin low yec'eké Es Kɔtɔkɔ ɔŋ ey ow ec'abusu a: *M'oc'ŋ ese ebr ebr a feŋ ec'usuayl af, yec'etŋ ke yeqm wus na nimur ec'agŋ a, elel eke -li k'eqjan sel a.*»[†]

48 Eke agŋ ek'elm Jwifel a iri ów amua a, sos em iŋŋ el etŋ -n'am elu Es Kɔtɔkɔ bia odad na eci; etŋ agŋ a feŋ eke Nyam ikŋ anym ew sel ek'ɔnym uwr ec'a, ub nawre.

49 Nyam ec'odad a eb es wus a nimur af.⁵⁰ Kɔ Jwifel a ok bosu amann em ec'ɔyɔw a eke b'igŋ Nyam nuŋ a lele eb a eci nyimn esel ab ab al lokm; -l'ijr Pɔl lele Barnabas ab gbre etŋ -l'ogŋ wel el eci wus ab af.⁵¹ Pɔl lele Barnabas ab cic akr sec ok el es[†] etŋ im Ikoniɔm.⁵² Jam esel a ek'anŋ Antiɔs a ec'a, sos em iŋŋ ligbel lele Abŋ Lala eke -n'eqjan ab a afŋŋ el es.

Pɔl lele Barnabas ab im ok Ikoniɔm

14 ¹Ese Antiɔs ec'ab af, eke Pɔl lele Barnabas ab im ok Ikoniɔm eb em yogŋ a, -n'im -l'ok Jwifel e Nyam nuŋ igŋ usu a, etŋ -n'am dad Nyam

[†] 13.34-35 Akr 34: Esayi 55.3, Septant em ec'odad eke wel oc. Akr 35: Selu 16.10.

[†] 13.36 Èkn 1 Éb Ebu 2.10. [†] 13.41 Abakuk 1.5, Septant em ec'odad eke wel oc.

[†] 13.47 Esayi 49.6. [†] 13.51 cic akr sec ok el es: ow el meny èwr eke bi yeqm eŋŋ ab ec'ijarm. Èkn Matie 10.14 lele akr otar ab ab.

odad toŋ batŋ Jwifel lele agŋ ek'elm Jwifel ab ab e nɔnɔ ub nawre. ²Gbekɔ Jwifel a ek'erurm eke k'ub nawre a, itr agŋ a ek'elm Jwifel a toŋ -n'ɔny agŋ lisijimel a e tutr nyŋ. ³Ko Pɔl lele Barnabas ab ubrm el e legŋ ab es. Eke -n'ɔny ɔmn cɔnɔ Es Kɔtɔkɔ em a, -n'am dad Nyam eci sɔrŋ ikŋ a ec'odad erm susu em. Es Kɔtɔkɔ am ɔŋ el abusu -li kok simeny ewr lele ów any iti owi ab, etŋ ow em a, n'am yegm eke wɛl ec'odad a el nawre. ⁴Eb ab em ec'agŋ a ubr em yony: agŋ likpr inym es Jwifel a eci, etŋ bɛb inym es erm esel a eci.

⁵Jwifel lele el ek'elm Jwifel a lele el ec'es ew esel ab ab, am bɛbm eke k'ijr Pɔl lele Barnabas ab gbre ke íbi el mebn em. ⁶Eke -li b'uw any a, -l'uru es -n'imn Likaooni wus af e seb ab a ek'el Lisr, Derb, lele ow e saw saw ab ab eci. ⁷Yogn yeqi, -n'am ɔb Amani Mamn a e kokoba.

Pɔl lele Barnabas ab im ok Lisr

⁸Lisr yogŋ, eŋŋ nyam anŋ eke bi sig es ce aŋke li bubm es. In e mew em etŋ sos eyr'r etŋ legŋ kaka l'ɔtum n'anm es. ⁹Legŋ nyam Pɔl am dad odad etŋ n'am iri. Pɔl ok'r anyamn af am ler'r etŋ l'ekn eke eŋŋ a ɔny ɔmn eke k'ewl. ¹⁰Li dad ow lebl tuɔtɔc em nine: «lgb, inym es ceŋ!» Eŋŋ a igb us es etŋ am an es.

¹¹Eke dedeku a ekn low a eke Pɔl kok a, -l'ɔg -li dad el ec'εbr ek'el Likaooni ab em nine: «Sinyam itŋn sos el agŋ ow eŋŋ ey!»[†] ¹²-N'am esŋ Barnabas “Zes” etŋ -n'am esŋ Pɔl “Ermes”,[†] aŋke Pɔl anake b'ɔb amani a. ¹³Zes eci nyam ɔŋŋn usu a anŋ eb a ec'em ey usu a. In ec'εgb waw es a ot sed lele suw amamn ab ow lisany a ec'any af; l'erur eke dedeku ab ab -li ki waw egb -n'ɔŋ Barnabas lele Pɔl ab. ¹⁴Gbekɔ eke Barnabas lele Pɔl ab iri low na a, -n'ɔny el eci mob sus em a -li gbagbrm em,[†] etŋ -l'uru es -l'ok dedeku ab em -n'am elu lebl -li dad -l'ese: ¹⁵«Agŋ lisijimel, ko bla etŋ am kokr εben ee? Agŋ ce s'el ese ɔny af. S'am is ɔny Amani Mamn a eke k'igŋ ɔny e sinyam ekekey na ek'el ob ɔfr ɔfr a okr es, ke éwal leer Nyam ek'anŋ owr ke kok afr, wus, okij lele ob feŋ ek'anŋ em ab ab a.[†] ¹⁶Godo godo a, li yeb εbr εbr a feŋ eb el obi ec'ejagb eke -l'erurir. ¹⁷Gbekɔ sεŋŋ feŋ li b'okm sos ɔkm in ec'erm mamn ɔny ab em: li b'ɔŋ mij anŋ afr etŋ an ok ɔny wus etŋ li b'ɔŋ ɔny egb eke k'ubr ek'ow e legŋ b'ow a;[†] li b'ɔŋ ɔny ob ij etŋ li bi yibr ɔny ec'erm a sos em iŋn.» ¹⁸Sodad amua e dad em bɔbɔ yeqi, erm esel a ij gbre eke k'εdŋn dedeku a eke ki waw egb ɔŋ el.

¹⁹Jwifel ek'anŋ Pisidi eci Antioč a lele Ikonion ab a ow etŋ eb dedeku a. -L'ɔr Pɔl mebn em ibi eci, etŋ -l'ɔdu -l'elu ow ɔkm baŋn a aŋke -li tutr ek'ow uw f̄. ²⁰Sica eke jam esel a ow ar elul il em a, l'igb wus l'ewl l'ey baŋn a. Eke legŋ b'εny a, Barnabas ab -n'im Derb.

[†] 14.11 Bɛbm̄ Ob Kok 28.6 ab. [†] 14.12 Grékel e Nyam nuŋ igŋ em a, Zes el sinyam ec'es ew etŋ Ermes el el eci nyàm eke -li b'erm. [†] 14.14 Èkn Matie 26.65 ec'akr otar a.

[†] 14.15 ɔkm Ok 20.11; Selu 146.6. [†] 14.17 Bɛbm̄ Selu 147.8; Jeremi 5.24.

Siri eci Antioüs a ec'ewl im owi

²¹Pɔl lele Barnabas ab im ɔb Amani Mamn e kokoba Derb eb em; yogŋ, -li kok agŋ nɔnɔ el **jam** esel. Sica -l'ewl meny -n'im Lisr, Ikonim, lele Pisidi eci Antioüs ab ab. ²²-L'usur jam esel a erm, -l'atr wel sos es eke wel k'inym es tuɔtɔc wel ec'ɔmn ab em etŋ -n'am dad wel -l'ese: «Ow it eke si k'ijr gbre nɔnɔ gbuŋ ke s'ók Nyam e **gbreŋgbı** usu a.» ²³Nyamel feŋ em, -li b'ɛnm **agŋ** ekpekp -n'ɔŋ wel etŋ eke -li b'ɛŋŋ neny -ni ɔŋŋ Nyam a, -li b'afl wel es -n'ɔŋ Es Kɔtɔkɔ eke agŋ amua ɔny ɔmn in em a. ²⁴Emeney -l'ubr Pisidi wus a etŋ -n'im -l'ok Panfili eci wus ab af. ²⁵Perj eb em yogŋ, -l'ɔb Nyam ec'Amani Mamn a e kokoba etŋ sica -n'im -l'ok Atali eb em. ²⁶-L'igb yogŋ mijetŋ em -n'aam Siri ec'Antioüs a. Eb na em anake wel ot ok el Nyam eci nyimn mamm ab em juma na eke sica -li kokr -l'uwarir a ec'a. ²⁷Eke -n'imn -l'okr yogŋ a, -l'as Nyamel ec'agŋ a luku -li dad wel ów a feŋ eke Nyam ecr el em kok a, lele elel eke Nyam figr agŋ ek'elm Jwifel a yeji ɔmn e lakp a. ²⁸-N'anŋ yogŋ jam esel ab ab ow ibn nɔnɔ.

Jerusalem eci luku as gbɛl a

15 ¹Agŋ bɛb any Jude ow Siri eci Antioüs a etŋ am yegm agŋ lisijimel a low dad ese: «Eke **ubrmn** likr es ese elel eke Mois ec'ol a am ibrm ab af a, k'ow ɔtumŋ ejnɔmn es eb elu.»[†] ²Pɔl lele Barnabas ab egŋm low na ebm etŋ -l'atar ów es ligbel agŋ ab ab. Wel egŋ eb eke Pɔl, Barnabas lele Antioüs ec'agŋ bɛb ab k'im Jerusalem ke **erm** esel a lele **agŋ** ekpekp ab ab -li dad odad na. ³Etŋ Nyamel a ekn el ec'usu im a e low.[†] -L'ecr Fenisi lele Samari ab eci, etŋ -n'am awl elel ek'agŋ ek'elm Jwifel a ocr any ɔkŋ Nyam a e low; amani na ɔŋ agŋ lisijimel a ɔny sos em ijn ligbel.

⁴Eke -l'okr Jerusalem a, Nyamel a, erm esel a, lele agŋ ekpekp ab ab eb el, etŋ ów a feŋ eke Nyam ecr el em kok a, -n'am awl -l'ok wel. ⁵Gbeko **Farisiel** ec'ogog ec'agŋ bɛb ek'ɔny ɔmn a, igb etŋ am dad ese: «Ke wel búbr agŋ a ek'ɔny ɔmn k'elm Jwifel a ekr es ke wel ɔŋ el -l'elum Mois ec'ol a.»

⁶Erm esel a lele agŋ ekpekp ab ab as luku etŋ am ɔny odad na igbl ogŋ ekn. ⁷Eke -l'atarir ów es kpekpe a, Pier eb odad etŋ dad nine: «Agŋ lisijimel, uwṛ any eke legŋ a etŋ Nyam sɔsum oc'm ɔny ec'araŋn eke mi k'ɔb Amani Mamn e kokoba m'ók agŋ ek'elm Jwifel a, yec'etŋ ke -l'iri ke -l'ub nawrɛ.»[†] ⁸Etŋ Nyam eke uw agŋ eci merm ab any a, elu ɔkm yegm eke l'eb wel; n'ɔŋ wel Abŋ Lala ese ey af. ⁹El lele ey ab ec'araŋn a, l'okm ereb kaka: l'ayal wel ec'erm a aŋke -n'ɔny ɔmn. ¹⁰Etŋ sica bla sosiem am

[†] **15.1** Èkn Ob Ap 12.3. [†] **15.3** Nyamel a ekn el ec'usu im a e low: odad na Grek em a, wel ɔtū ek'itŋŋ ejec'ɛm dad ese Nyamel a ewl el ejagb. [†] **15.7** Èkn Ob Kok 10.

sismn Nyam odad agŋ a ek'ony ɔmn a ec'erekp leg leg ec'uyul em, erekp ek'ey lagŋel lele ey obi ey obi ab, s'ɔtum s'uyum ab ee? ¹¹Ke tasi em a, s'ub nawre eke Es Kɔtɔkɔ Jesu eci sɔrŋ iŋj ab em wel sɔg ey ese el af.»

¹²Sica dedeku a feŋ yewal tiŋ, etŋ wel am iri Pɔl lele Barnabas ab dad meny ewr lele low any iti owi ab eke Nyam ecr el em kok ɔŋ agŋ a ek'elm Jwifel a. ¹³Eke Pɔl lele Barnabas ab dad odad a ok es a, Jak[†] ɔdu eb etŋ dad nine: «Agŋ lisijimel, ɿrir em ec'odad na! ¹⁴Simɔ dad elel eke kpɔkpɔ em etŋ Nyam ɛw ɛb ec'agŋ ek'elm Jwifel a e low any, ke el em a ot agŋ eb mum nyam el in eci. ¹⁵Etŋ low na lele **kokoba** ɔb esel ec'odad ab ab okr af, aŋke Nyam Lel am dad ese:

¹⁶Ow e jam a, m'ow m'ewl m'ow,
ke David ec'él a ek'ey wus a m'usr em,
in e êl ek'uŋ a, mi kókr em,
ke m'ínymn in es.

¹⁷Etŋ agŋ ejec'a feŋ b'ow ɔl Es Kɔtɔkɔ es;
ee, ebr ebr a feŋ eke m'esŋ eke k'el em ec'a,
b'ow ɔl'm es.

Na el Es Kɔtɔkɔ ec'odad eke dad;

¹⁸legŋ a etŋ l'elu in ec'ów amua ɔkm li yegm.»[†]

¹⁹Jak igŋ af dad nine: «Na sosiem, m'erurm eke wel k'ijr agŋ a ek'elm Jwifel ke oc any ɔkŋ Nyam a gbre. ²⁰Gbekɔ s'áwŋ el lel si dad el eke -li k'ijmn ndey eke wel oc wawr egb ɔŋ sekp, -l'ijmn **nfaci**, -l'ijmn ndey eke wel okm mebl es, -l'egŋmn mebl; ²¹aŋke godo godo etŋ, ɛb ɛb feŋ em, wel am dad Mois eci sol amua ec'odad etŋ Nyam nun igŋ susu yeji seŋŋ feŋ **neneŋŋ** e legŋ wel b'awl.»

Lel eke wel awŋ ɔmn esel a ek'elm Jwifel a

²²Ow sosiem **erm esel a**, **agŋ** ekpekp a, lele Nyamel a feŋ ab egŋ eb eke k'ot el em ec'agŋ igŋ Pɔl lele Barnabas ab af im Siri ec'Antios a. -Li ssɔsum Jud eke wel b'ɛŋ Barsabas lele Silas ab -l'ot; -l'el agŋ lisijimel ab em ec'any esel yony. ²³Kin lel eke wel ɔŋ el a: «Erm esel a lele agŋ ekpekp ab ab, ek'el ɔny lisijimel a, am ɔŋ agŋ lisijimel a ek'elm Jwif k'ir Antios, Siri lele Silisi ab a lebl. ²⁴Siri ek'agŋ anŋ ey ogŋ aŋa ow ɔŋ ɔny ewr jenjeŋ, ebr ermij el eci sodad ebl ab em. Ow elm ey s'ɔcm el abusu low na e kok eci. ²⁵Na sosiem, ey a feŋ eci neny af okr em, si ssɔsum agŋ s'ot eke

† 15.13 Èkn Ob Kok 12.17 lele akr otar ab ab. † 15.18 Amos 9.11-12, Septant em ec'odad eke wel oc. † 15.20 -li k'ijmn ndey eke wel oc wawr egb: èkn Ok 34.15; 1 Korent 8.7-13. Grekel ec'ob ɔl ij usu eci ndey eke anŋ a, el ndey eke wel oc wawr egb ɔŋ sekp.

-l'ijmn **nfaci**: bëbmn Ob Ap 18.6-23. Ow el sikpl ek'afjn es Grekel em ana. -Li k'ijmn ndey eke wel okm mebl es, -l'egŋmn mebl: Èkn Nuŋ ɔb 9.4; Ob Ap 17.10-16. Sol yony amua b'ɔŋ Jwifel eke el kretienel a abusu ij ob kretienel ek'elm Jwifel ab ab, etŋ -n'ɔnymn el ec'aylm a ec'erm mij.

si k'erm el ɔny ogŋ a, -l'ewl ey lawle Barnabas lele Pɔl ab, ²⁶eke blel irmn el ec'owr anŋ a ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist e juma kok em. ²⁷S'am erm Jud lele Silas ab ɔny ogŋ a eke ki dad ɔny el obi em, lel na eke s'am nɔn aŋa a e low. ²⁸Tasi em a, ey lele Abŋ Lala ab, s'egŋ s'eb eke si k'ɔɔm ɔny ɛrekp ejeci ek'ow elm sol amua ek'it a ce: ²⁹k'ijr ndey eke wel oc wawr egb ɔŋ sekp, k'ègŋn mebl, k'ijr ndey eke wel okm mebl es, k'ijmn **nfaci**. Eke ɔsur ów amua, ow b'ow akpl. Agŋ lisijimel, s'am esŋŋ ɔny!»

³⁰Wel elu agŋ a eke wel erm ab es, etŋ -n'im -l'ok Antioč. Yogn -l'as agŋ a feŋ ek'ony ɔmn a luku etŋ -n'ɔŋ wel lel a. ³¹Wel awl lel a etŋ agŋ a feŋ sos em am iŋn, sos es atr ec'odad ek'anŋ em a eci. ³²Jud lele Silas ab ek'el obi yeji el **kokoba** ɔb esel a, dad ɔmn esel a odad kpekpe sos es atr eci; -n'ɔŋ wel ec'omn a ij lec obn. ³³N'anŋ yogn segŋ bəb, etŋ erm es ey em, ɔmn esel a ɔŋ el ejagb -l'ewl -n'im agŋ a ek'erm el a ogŋ. [³⁴Silas gbe egŋ eb eke k'anŋ yogn.]†

³⁵Gbekɔ Pɔl lele Barnabas ab gbe anŋ Antioč. Agŋ ejeci nɔnɔ ab -n'am yegm agŋ low, etŋ -n'am ɔb Es Kɔtɔkɔ ec'odad a ec'amani.

Pɔl lele Barnabas ab elulil es

³⁶Eke -n'anŋ Antioč yogn ton ow ibn a, Pɔl dad Barnabas nine: «S'éwl meny s'im eb a feŋ em eke s'ob Es Kɔtɔkɔ ec'odad a ec'amani a, s'ékn agŋ lisijimel a ek'ony ɔmn a, s'ékn elel eke -n'am aan es a.» ³⁷Barnabas erur eke Jan Mark k'ign el ab im, ³⁸kɔ Pɔl gbe erurm aŋke Jan Mark ign elu el es Panfili, etŋ emeny l'ewlm wel juma ab em ij.† ³⁹-Latar ów es senyn senyn ton -l'elulil es. Barnabas oc Mark etŋ eb mijetŋ im Sipr; ⁴⁰Pɔl gbe oc Silas, etŋ eke ɔmn esel a ot ok el Es Kɔtɔkɔ eci nyimn mamm ab em a, n'im. ⁴¹L'ecr Siri lele Silisi wus af ab eci n'am atr Nyamel a feŋ sos es ɔmn em.

Timote am ewl Pɔl lele Silas ab

16 ¹Pɔl im ey Derb etŋ emeny im ey Lisr.† Yogn, jam es nyam anŋ eke wel b'ɛsq Timote; lis a Jwif ek'in yeji ɔny ɔmn; es a gbe Grék. ²Agŋ lisijimel a e k'ir Lisr lele Ikoniom baŋn ab a, bi dad Timote e lís ec'ow amamn nɔnɔ. ³Pɔl erur eke k'ony ecm'n ab; l'oc ow ab n'im etŋ l'ubr ow likr es, Jwifel a ek'anŋ yogn a eke -li b'ow -l'ec a sosiem, aŋke agŋ a feŋ uw any eke es a Grék.† ⁴Eb a feŋ em eke -n'am ec a, -n'am dad agŋ a ek'ony ɔmn a ów a feŋ eke erm esel a lele Jerusalem ec'agŋ ekpek

† 15.34 Ob Kok eci silel esig nɔnɔ em, wel éjnm akr 34. † 15.38 Èkn Ob Kok 13.13.

† 16.1 Bèbmn Ob Kok 14.8,21. † 16.3 Eke Timote lis el Jwif a, wel b'oc Timote yeji Jwif. Gbekɔ gbui ke Jwifel a óc'r tasi ese Jwif mamm af a, ow it ke l'ubr likr es. Pɔl ñj wel ubr' likr es yec'etŋ ke l'él Krist eci daŋku ij es mamm Jwifel ab em.

ab ab dad ucu es a, etj -n'am ibrm eke wel k'elum ów amua.[†] ⁵Sinyamel a am ey lec ɔmn em, etj legŋ liy nyam nyam feŋ agŋ am bobn.

Pɔl erur memn Troas

⁶Abŋ Lala égbm Pɔl lele Silas ab es eke -li ki dad Nyam ec'odad a Azi ogog a; ow ɔŋ -l'ubr Friji lele Galasi ab eci wus ab af. ⁷Eke -li titmn Misi wus af a, -n'am bebm eke -li k'im Bitini wus af, gbeŋ Jesu ec'Abj a yebm el. ⁸Ow sosiem -l'ubr Misi etj -n'im Troas baŋn eci nanu a. ⁹Ncok em a, Pɔl erur memn: l'ekn Maseduan iy nyam ek'inym es ke am ŋɔŋn'n dad ese: «Èc Maseduan ke ów elum ey abu!» ¹⁰Krækŋ eke memn erur na b'oc es a, si bebm sos s'us ejagb Maseduan im eci,[†] aŋke s'ub nawre eke Nyam esŋ ey eke si k'ewl yogŋ ec'agŋ a Amani Mamn a.

Filip eb em, Lidi ub Es Kɔtɔkɔ nawre

¹¹S'eb mijetŋ Troas, s'igb yogŋ krækŋ krækŋ toŋ s'im s'ok Samotras lekr em, etj eke legŋ eny a, s'im s'ok Neapolis baŋn. ¹²S'igb yogŋ s'im Filip, Maseduan eci wus a eci eb gbel ek'anŋ Rom ec'es ew em a.[†] S'anŋ eb ab em si kok seŋŋ wa ce. ¹³**Nenegŋ** e legŋ a, s'ok ɔkm baŋn a s'im mij neny a; yogŋ si tutr eke si b'ow s'enŋ Jwifel ek'anŋ Nyam ŋɔŋn em usu nyam.[†] S'ok es yogŋ etj ɔyw a ek'as luku anŋ yogŋ a, si dad el odad. ¹⁴ɔyw ab em e nyam e nin el Lidi, Tiatir baŋn yɔwi eke b'ɔl sigbad ebl amann ij ke b'igŋ Nyam nuŋ. N'am iri ey ec'odad a, etj Nyam ɔŋ'n abŋ eke li k'ew Pɔl e sodad a erm af. ¹⁵Ow ɔŋ wel ok'r mij nuŋ, in lele in ec'akŋ ab ab.[†] L'ew ey abu li dad nine: «Eke am ekan eke m'ub Es Kɔtɔkɔ nawre tasi, ke òwr anŋn em ogŋ a.» Etj l'atrm ey s'egŋ s'eb.

Wel ok Pɔl lele Silas ab sobel em Filip eb em

¹⁶Legŋ nyam s'aam Nyam ŋɔŋn em, etj adywli nyam am ɔbr ey. In em a, **abŋ** nuŋ nyam[†] anŋ eke b'ɔŋ'n l'ekn efi e low ek'am ow a li dad. Ów amua eke li b'ekn li dad a b'ɔŋ in ec'es ewel a os nɔŋn. ¹⁷Ey lele Pɔl ab, n'am us ey jam l'elu lebl li dad l'ese: «Agŋ amua, Afr Kpekpe e Nyam a e juma kok esel! -N'am dad ɔny ejagb a eke b'ewl egŋ sel εŋŋ em a ec'odad!» ¹⁸Yɔwli a am kok ebɛn seŋŋ nɔŋn. Ow b'afŋŋ es a, Pɔl erm ebl toŋ batŋ

[†] 16.4 Èkn Ob Kok 15.23-29. [†] 16.10 Akr lew na em eke Luk am dad ese “ey” a, ke ow am yegm eke yogŋ anake Pɔl ab -l'okar af -n'am kok juma a. [†] 16.12 Eke eb anŋ Rom ec'es ew em, ow el low mammn. Eb eyn a b'εŋŋ ów nɔŋn ec'abusu eke eb ejec'a ſtum εŋnm.

[†] 16.13 Filip yogŋ, Jwifel agŋ egŋ lew anm eke ow k'ɔŋ wel ɔny Nyam nuŋ igŋ usu tasi. Ow sosiem, Jwifel b'εŋŋanin gbeŋ, mij saw eke it el eci sos ayal a ec'ow e kok eci. Ow k'ɔdm Rom ec'es ewel a ɔɔm Jwifel a abusu eke k'εŋŋanin baŋn a. Mij ewl mij a ogŋ eke anŋ a lele baŋn ab ab a, ow ij kilo nyahan. [†] 16.15 Bèbmn Ob Kok 16.33; 18.8. [†] 16.16 Abŋ nuŋ a el lorŋŋ ec'abŋ. Lorŋŋ na anake b'ɔsu nyàm nuŋ igŋ usu gbel nyam eke wel b'εŋŋ Delfi a. Agŋ nɔŋn b'im yogŋ ibrm sos.

ewl meny dad abŋ̊ ḥnun a nine: «Jesu Krist e nin em, ḫy ɔkm in em!» Etŋ̊ wanci ab af ce abŋ̊ a ey ɔkm yɔwlí ab em.

¹⁹Eke adywli a ec'es ewl a am ekn eke -li k'ow -n'ɛjnmn os ow em ij a, -n'ɔny Pɔl lele Silas ab -l'ow eberŋ̊ em es ewl ec'any af. ²⁰-L'ot wel -n'im Rom e jeŋ̊ ok esel ek'anj̊ yogŋ̊ a ec'any af, etŋ̊ -li dad nine: «Agŋ̊ amua am is odad ey ec'eb na em; ²¹el Jwifel, etŋ̊ -n'am yegm agŋ̊ eb ir owr. Ey Rom eyŋ̊; ey ec'ol a ɔɔm abusu eke si k'egŋ̊ s'eb oglog si kok ow e low.»[†] ²²Dedeku a yeji ebl erm ok Pɔl lele Silas ab af. Jeŋ̊ ok esel a ɔŋ̊ wel eb Pɔl lele Silas ab mob sos etŋ̊ ɔŋ̊ abusu eke wel k'ɔr el likŋ̊ni em. ²³Etŋ̊ eke wel or el senyn senyn bake ow uwra, wel ok el sobel em, etŋ̊ wel ɔŋ̊ usu ɔsu es eke k'ew el nyamn af senyn senyn. ²⁴Eke n'ɛjn abusu ikŋ̊ na a, l'ot l'ok wel sobel ab em ec'akŋ̊ni nyam ek'anj̊ sobel a e nuŋ̊ kɔkɔ a, etŋ̊ n'awŋ̊m wel akr ekŋ̊ ekpr ab.

²⁵Ncok eci legŋ̊ uyu nuŋ̊ em a, Pɔl lele Silas ab am ḥŋ̊ny Nyam egŋ̊ ej kɔklm'n etŋ̊ sobel em esel a am iri. ²⁶Kpru em, wus umu tučtuč, ɔny sobel a mumu. Kpeki masany a feŋ̊ fifig ok es etŋ̊ sobel em esel a eci ŋgbraka a feŋ̊ mɔmu es. ²⁷Usu ɔsu es a ufŋ̊m es, eke li b'ekn eke sobel a eci masany a fifig a, l'ɔdu in e lab ler em a l'elu ɔkm eke li k'ibir in sosi, aŋke n'am tutr eke sobel em esel a uru es im. [†] ²⁸Kɔ Pɔl barm in e lec feŋ̊ em nine: «Kì kokr ɔŋ̊ sosi low ḥnun! Ey feŋ̊ s'anj̊ aŋa!»

²⁹Usu ɔsu es a ibrm eke wel k'igŋ̊ al; l'uru es l'ey akŋ̊ a, sos ufŋ̊ em, erŋ̊n ab, l'ok ɔwrɔkp wus Pɔl lele Silas ab ec'any af. ³⁰N'ɔŋ̊ wel ok ɔkm etŋ̊ li dad wel nine: «Agŋ̊ egbel, kɔ ayaf mi ki kokr ke m'ɛjn sel ee?» ³¹-Li dad ow nine: «Ùb Es Kɔtɔkɔ Jesu nawre ke ɔŋ̊ lele ɔŋ̊ ec'akŋ̊ ab ḥŋ̊jan sel.» ³²Etŋ̊ -n'am dad ow Es Kɔtɔkɔ ec'odad, in lele agŋ̊ a feŋ̊ ek'anj̊'n akŋ̊ ab ab. ³³Ncok a eci wanci ab af ce, usu ɔsu es a ot el ab im etŋ̊ yɔyɔg el abi enyembri ab es. Kpeki in ec'agŋ̊ ab ab wel ok el mij nuŋ̊. [†] ³⁴L'oc Pɔl lele Silas ab n'im in ec'akŋ̊ a etŋ̊ n'ɔŋ̊ wel ob ij. Egŋ̊ na lele in ec'akŋ̊ ab ab sos em am iŋ̊n aŋke -l'ub Nyam nawre.

³⁵Eke legŋ̊ eny a, Rom e jeŋ̊ ok esel a erm agŋ̊ ow dad usu ɔsu es a nine: «Èlu agŋ̊ a es.» ³⁶Usu ɔsu es a ow dad Pɔl nine: «Jeŋ̊ ok esel a ɔŋ̊ abusu eke wel k'elu ɔny es. Òtur eke sica k'okr ɔkm imn erm es ey em.» ³⁷Kɔ Pɔl dad agŋ̊ a nine: «Wel jejm ey e low okm, etŋ̊ -n'ɔŋ̊ wel or ey dedeku ec'any af, ke ey Rom ec'agŋ̊ ce! Etŋ̊ -n'ɔny -l'ok ey sobel em. Sica -n'am erur eke -li k'ok ey ɔkm es lɔl em ee? S'egŋ̊m! -Low el obi -l'ok ey es!»

³⁸Agŋ̊ a im ewl jeŋ̊ ok esel a sodad a eke Pɔl dad a. Eke -l'irir eke Pɔl lele Silas ab el Rom eyŋ̊ tasi a, ermni edŋ̊ el es. ³⁹-Low -l'egŋ̊ low ij -n'ɔŋ̊

[†] **16.21** Rom ɔŋ̊ Jwifel abusu eke k'igŋ̊ Nyam nuŋ̊ el ec'elel eke -n'am erur a, kɔ -l'érurm eke wel ki dad agŋ̊ ejeci Nyam odad. [†] **16.22** Agŋ̊ a ek'elm Rom eyŋ̊ a, jeŋ̊ ok esel a b'ɔŋ̊ wel or el gbuŋ̊ ke wel jeŋ̊ el e lis e low ok. Agŋ̊ ek'el Rom eyŋ̊ a, wel edŋ̊n eke wel ki kok el eben. Pɔl lele Silas ab a, Rom eyŋ̊; ow itm eke wel k'ɔr el. [†] **16.27** Èkn Ob Kok 12.19 eci akr otar a. [†] **16.33** Bèbm̊ Ob Kok 16.15; 18.8.

wel, etj -n'ony -l'ok wel ɔkm sobel ab em etj -ni ɿɔŋŋ wel eke wel k'ok ɔkm baŋŋ a. ⁴⁰Eke Pɔl lele Silas ab ok ɔkm sobel ab em a, -n'im Lidi ogŋ a. Eke -l'ekan agŋ lisijimel a, ke -l'atar wel sos es a, -n'im.

Pɔl lele Silas ab im ok Tesaloni baŋŋ

17 ¹Sica Pɔl lele Silas ab ecr Anfipolis baŋŋ lele Apoloni baŋŋ ab eci im ok Tesaloni; yogŋ, Jwifel eci **Nyam** nuŋ igŋ usu anŋ. ²ɛse elel eke sakp sakp feŋ li bi kok ab af a, Pɔl im ey Nyam nuŋ igŋ usu a. **Nenegŋ** kpa kpa kpa sakp nyahan, l'atar ów es Nyam odad nuŋ af agŋ a ek'anŋ yogŋ ab ab. ³N'am ayal l'ok wel etj n'am yegm wel eke Nyam Lel em a, ow akpl eke **Mesi** a k'ij gbre ke ánŋ luw em ibr. N'am dad wel l'ese: «Jesu na eke m'am dad ɔny in ec'odad a, in anake l'el Mesi a.» ⁴Jwifel ab em e bɛb odad a ok es sos em etj -l'ow -n'ɛŋŋ Pɔl lele Silas ab. Gr̄ekel nɔnɔ ek'am igŋ Nyam nuŋ a lele bosu amamn em ec'ɔyɔw nɔnɔ ab yeji kok ebɛn.

⁵Gbeko Jwifel a nyamneyr am ɔny. -Las ów marem marem esel eke -n'ɛŋŋ eberŋ em a luku, -n'am is odad agŋ ab em, etj -n'am bubr agŋ em baŋŋ a. Ca -l'igb -l'ok Jasɔn ec'akŋ a, -n'am ɔl Pɔl lele Silas ab eke -li k'ony -l'ot -n'im dedeku a ec'any af. ⁶Eke -n'ɛŋŋm wel a, -l'odu Jasɔn lele agŋ lisijimel bɛb ab es -l'ow baŋŋ a ec'es ew esel a ec'any af, etj -n'am ɔg -li dad -l'ese: «Agŋ amua inym wus na nimum es afr; sica ey ogŋ a -l'ok a! ⁷Etj Jasɔn eb ok el akŋ! Agŋ amua feŋ am kok ów ek'elm **Sesar** ec'ol a eci, anke -n'am dad eke es ew es ejeci nyam in anŋ eke we'n b'ɛŋŋ Jesu.»

⁸Sodad amua ɔŋ dedeku a lele eb a ec'es ew esel ab ab sos inym es afr. ⁹N'ɔŋ Jasɔn lele agŋ lisijimel ab ab ew os es gburi etj -l'elu wel es.

Pɔl lele Silas ab im ok Bere baŋŋ

¹⁰Kρεkŋ eke legŋ uk a, agŋ lisijimel a ɔŋ Pɔl lele Silas ab im Bere. Eke -l'okr yogŋ a, -n'im Jwifel e **Nyam** nuŋ igŋ usu a. ¹¹Bere e Jwifel a b'egŋ low eb akm Tesaloni ec'a; -l'eb Nyam odad a el e sos em iŋŋ feŋ em. Etj seŋŋ feŋ -li bi wewr Nyam Lel a, yec'etj ke -l'ekn eke Pɔl ec'odad eke bi dad el a el nawre. ¹²El em ec'agŋ nɔnɔ ub nawre; etj Gr̄ekel ab em, bosu amamn em ec'ɔyɔw nɔnɔ lele egŋ nɔnɔ ab yeji ub nawre.

¹³Kɔ eke Tesaloni e Jwifel a iri eke Pɔl am dad Nyam odad Bere baŋŋ em yej'a, -l'ow -n'am ɿuŋŋ dedeku a merm em -n'ɔŋ wel ew jeŋ jeŋ. ¹⁴Ow sosiem, kpeki agŋ lisijimel a ɔŋ Pɔl imn okij any a eci; gbeko Silas lele Timote ab gbe anŋ Bere. ¹⁵Agŋ a ek'aam nyimn Pɔl a im ew'l ton ok Aten baŋŋ, etj -l'ewl -n'im Bere Silas lele Timote ab ec'amani a eke Pɔl ɔŋ ab ab. Amani ab em, n'am ibrm eke wel k'ow fafa ɛŋŋ'n.

Pɔl anŋ Aten baŋŋ

¹⁶Eke Pɔl am eku Silas lele Timote ab Aten yogŋ a, low am ey'r sos em eke eb na k'el sekŋ eci nuŋ igŋ ɔfr. ¹⁷**Nyam** nuŋ igŋ usu yogŋ, li b'atar ów

es Jwifel lele agn a ek'elm Jwifel ke am igñ Nyam nun ab ab, etñ ebñrñ em yeji segñ fej li b'atar ów es agn ejeci eke li b'ejñ ab ab. ¹⁸Epikurel lele Sitoyikel eci low yegm esel ab ab[†] yeji am atar ów es Pøl ab. El em ec'agn beb am ibrm ese: «Nenym gbel es na, bla odad iy n'am dad gbe ee?» Eke agn beb am iri Pøl dad Jesu ec'odad lele luw em anñ igb owi ab a, [†] -n'am dad -l'esè: «Egn na, ese etu e sinyam a ce ec'odad ow'n am dad af.»

¹⁹Ow sosiem -loc Pøl ab -n'im baññ a ec'ow bebñm esel a[†] ec'any af, etñ -li dad ow nine: «Kø s'tu eke si k'uñ low yegm owr na eke am dad ow ec'odad ab any ee? ²⁰Eke am dad ey ów eke am iti ey any a sosiem, s'am erur eke si k'uñ ow e nyandre ab any.» ²¹Tasi em a, Aten eyñ a fej lele etu agn a ek'ir el ab a, b'eb segñ nññ am iri oglog am dad ów owr ec'odad ce.

²²Pøl inym es ów bebñm esel a ec'any af etñ dad nine: «Aten eyñ, m'am ebmn nyamn eke low low fej em eel Nyam nuñ igñ esel tasi. ²³Tasi em a, eke m'am ec ony eci baññ em a ke m'am ekn ony e sinyam nuñ igñ e mob a, m'ekn **egb** waw usu nyam eke wel nññ: “Nyàm eke wel uwm any eci”.[†] Ee! Yec'a eke am igñnuñ ke uwmn any a anake m'am ow mi dad ony in ec'odad a. ²⁴Nyam a eke kok wus na nimum lele mob fej ek'ann em ab a, anake el afr lele wus ab eci Es Køtøkø a, etñ l'írm Sinyamel ek'agn us ab em. ²⁵L'ibram eke agn k'øñ'n ob kaka fej ese ow'n onym ob af; tasi em a, in anake li b'øñ agn a fej owr anñ, sel lele mob mob fej ab a. ²⁶Egñ nyam coco em, li kok ebr ebr a fej etñ l'ok wel wus na nimum af. L'ok akpo n'øñ wel, etñ susu susu a eke -li k'ir a yeji, l'edj ow e sereb a.[†] ²⁷Li kok eben yec'etñ ke agn a s'l es. Etñ eke es ol a am ew bøbrm em yeji, k'aw ke -l'etu eke -li k'øññ ow, anke Nyam anm kpekpe egñ kaka eci. ²⁸Tasi em a, ony e lel nññ esel a yeji dad nine: “In em s'anñ owr, s'tu eke si k'an es s'ec, etñ s'anñ.” Etñ lel nññ es ejeci nyam yeji dad nine: “S'el in ec'ey.”[†]

²⁹Eke s'el in ec'ey a, si k'ønyñ tutr eke Nyam anñ ese sika em nyàm, os em nyàm oglog lebn em nyàm ek'agn ij mewl kok el ec'ow tutr em af.

³⁰Agn ec'any uwm em ec'ow eke kok legñ a ek'ec ab em a, Nyam ewm erm af ij, kø n'am ibrm susu a fej ec'agn a eke k'itññ el ec'es an a. ³¹L'oc

^{† 17.18} Epikurel eci low yegm esel a bi tutr eke wel b'anñ owr løsññ owi eci ce. -Li bi tutr eke Nyam éwm wus e low any, kø marem marem ce ów in b'ow. Sitoyikel eci low yegm esel a egññ løsññ e low ebm. -Li bi tutr eke sol anñ eke bi nyimn wus etñ ow it eke wel k'atr sos es élum sol amua. ^{† 17.18} *luw em anñ igb*: Luw Em Anñ Igb, Grek em a yow e nin (*Anastasis*). Eke Pøl am dad Jesu lele luw em anñ igb owi ab a, ow øtu eke k'øñ Aten baññ eyñ a tutr eke Pøl am dad nyàm yony ec'odad: Jesu ek'el nyàm igñ lele Luw Em Anñ Igb ek'el nyàm yow ab ab e low. ^{† 17.19} *baññ a ec'ow bebñm esel a*: Grek em a, Ayeropaj. Aten e lafeny nyam e nin; yogñ ów bebñm esel b'ony el e luku as. ^{† 17.23} Egb waw usu na eke wel kok ony nyàm eke wel uwm any a, Aten eyñ e tutr em a, nyàm ejeci nyam ek'ow k'ødm -l'ijal es sosiem eci. ^{† 17.26} *Egñ nyam coco em*: Adam em, Nuñ Òb 1.28. *L'edj ow e sereb a*: Ol Òkn 32.8. ^{† 17.28} Pøl am ebr el e lel nññ esel a, Epimenid lele Aratçs ab ec'odad a eke dad ab em.

legn nyam l'ew es, eke egn a eke li ssosum l'oc ab em, li b'ow li jej wus e low l'ok nenyembri nyam em. L'elu ow e low ɔkm agn fej ec'any af egn na eke l'igbm luw em ab em!»

³²Eke -lirir Pɔl dad luw em anj igb ec'odad a, agn bəb am kokr'miyer, etj oglog am dad ese: «Legn ejeci ke s'iri ŋ ec'odad na.» ³³Af aja anake Pɔl elu el es a. ³⁴Kɔ agn bəb gbe egn in e low a eb etj ub nawre. El em a, Denis ek'el ów bəbm esel ab em ec'egn a, yɔw nyam eke wel b'esi Damaris a lele agn ejec'ab anj em.

Pɔl im ey Korent baŋn

18 ¹Eke ów amua b'ec a, Pɔl igb Aten im ey Korent.[†] ²Yogn n'εŋn Jwif nyam eke wel b'esi Akilas; wel ew'r Pɔŋ eci wus ab af. N'anj Rom, Itali wus af l'ow ey Prisil ab ow k'ibnm, aŋke yogn **Sesar** Klod ɔŋ abusu wel ogn Jwifel a fej. Pɔl im εŋn el, ³etj eke -n'ɔnyñ juma nyam ek'el ndey lel em l'ef e kok a, l'ir wel ab etj -li b'okr af -li kok juma. ⁴**Nenegn** fej, Pɔl b'im **Nyam** nuŋ ign usu a, etj eke li b'eb odad a, li b'ol eke li k'eb Grækkel lele Jwifel ab.

⁵Sica eke Silas lele Timote ab anj Maseduan ow a,[†] Pɔl b'oc in e legn a fej am dad Jwifel a Nyam odad am ij neny dad eke **Mesi** a Jesu. ⁶Kɔ Jwifel a ēgjñm in e low a ebm etj bi wewr'r; ow sosiem l'ufj in e mob sus em a e siflef ab es l'ok wel es,[†] etj li dad wel nine: «Eke batj irmn, ke ɔny obi em ana; ow elm em e low ij. Sicaca em a, m'ow m'oc any m'ɔkj agn ek'elm Jwifel a.»

⁷Pɔl igb yogn im ir Titius Justus ogn, ek'in ec'el a titm Nyam nuŋ ign usu a. L'elm Jwif kɔ l'el egñ nyam eke egn el eci Nyam nuŋ ign owi a eb. ⁸Krispus ek'el Nyam nuŋ ign usu a ec'es ew a, lele in ec'akj ab ab[†] ub Es Kɔtɔkɔ nawre. Korent baŋn eyŋ nɔnɔ ek'iri Pɔl ec'odad a yeji ub nawre etj ok mij nuŋ. ⁹Sica ncok nyam, Pɔl am erur mɛmn etj Es Kɔtɔkɔ am dad'r ese: «K'ùru erŋn! Neny ánj'ŋ em am dad! K'abl neny, ¹⁰aŋke m'anj ŋ ab. Egñ kaka k'ɔtum kokm'ŋ low ŋnj aŋke eb na em, agn nɔnɔ el em eci.» ¹¹Pɔl anj Korent kok lakpo nyam awl nɔhɔn etj am yegm agn Nyam odad.

¹²Lakpo ab af eke Galion eb Rom ec'es ew Akayi ogog ec'a, Jwifel okr af irŋn Pɔl. -Loc ow -n'im jej ok ec'any af ¹³etj -li dad nine: «Egñ na am ol eke k'eb agn ign Nyam nuŋ ek'otm ol a ec'ab es.»[†] ¹⁴Eke Pɔl ol eke ki

[†] **18.1** Korent el Akayi wus af ec'eb gbèl; eb na em, agn ufu es em etj in eci nfaci ij owi a agb nɔnɔ. [†] **18.5** Filip e Nyamel a ɔŋ Silas lele Timote ab os is Pɔl. Ow ɔŋ Pɔl sos ok es in e Nyam juma kok ab em. Li kókm juma a eke ow em li b'ejn os a ij. Èkn 2 Korent 11.9; Filip 4.14-15; Ob Kok 17.15. [†] **18.6** l'ufj in e mob sus em a e siflef ab es l'ok wel es: ow e nyandre el egñ ab ec'ijarm. Èkn Matie 10.14 lele ow ec'akr otar ab ab. [†] **18.8** Bèbmn Ob Kok 16.15,33. [†] **18.13** Rom eyŋ ɔŋ abusu eke wel ki kok Nyam nuŋ ign owi ese Jwifel ec'ab af, kɔ ow elm Nyam nuŋ ign owi fej gbe. Jwifel am ok Pɔl ów af aŋke el ec'a, Pɔl am yegm agn Nyam nuŋ ign owi ejeci; ow el low ligbel ek'itm Rom eyŋ ec'ol ab em. Galion gbe am oc Pɔl eci low yegm a ese Jwifel ec'ab af.

dad odad a, Galion dad Jwifel a nine: «Ony Jwifel, tasi em a, blel ow el low nyuŋ li kok, oglog low ligbel marem anake li kok a, ke blel m'ók sos es m'iri ony ec'odad a. ¹⁵Ko ek'ow el ów es atar odad ebl owi af, en owi af lele ony obi e sol owi af ab a, na ony obi e low eke k'ekan ana. Sodad nene a, m'erurm eke mi k'el ow e jej ok es!» ¹⁶Etj l'ognj wel jej ok usu a. ¹⁷El fej -n'ony Sosten ek'el Nyam nuŋ ignj usu a ec'es ew es a, etj -n'am or ow jej ok esel a ec'any af; gbek Galion cicm sar okm el es.

Pɔl ewl im Antios

¹⁸Pɔl anj Korent ibn. Sica l'elu agj lisijimel a es, etj l'eb mijetj l'ot Prisil lele Akilas ab n'im Siri. Gbuŋ ke -l'eb mijetj a, Saŋkre eb em yogj. Pɔl onj wel er'r sin aŋke l'ij neny.[†] ¹⁹-N'im -l'ok Efes etj Pɔl elu el es yogj. N'im l'ey Nyam nuŋ ignj usu a etj Jwifel ab ab -n'am atar ów es. ²⁰-L'ibrm ow ek'ow k'anj el ab ibn, ko l'egnj. ²¹Ke l'elu wel es a, li dad wel nine: «Eke Nyam egj, legj ejeci m'ow m'ewl meny m'ow ony ogj aŋa.» Etj l'igb Efes n'imn mijetj em eci. ²²Eke l'itr es Sesare a, l'uyu n'im Jerusalem l'eson Nyamel ec'agj a, gbuŋ etj n'im Antios. ²³Li kok segj bəb yogj etj n'im. In ec'im em a, l'ecr Galasi lele Friji e wus ab af eci etj n'am atr jam esel a sos es.

Apolɔs im Efes

²⁴Jwif nyam eke wel b'eson Apolɔs ke wel ew Alesandri a, ow ey Efes. L'el odad ebl mamn es eke uw Nyam Lel any senyn senyn yeji. ²⁵Wel yegm'n Es Kɔtɔkɔ Jesu ec'ejagb a e low, etj ari at em, n'am ɔb kokoba li yegm agj Jesu e lís e low fej cecɛ em; gbek Jan eci mij ok nuŋ a ce e low l'uw any.[†] ²⁶N'am dad ów ɔmn em tasi Nyam nuŋ ignj usu yogj. Eke Prisil lele Akilas ab iri'r lebl a, -l'oc ow etj -l'otar Es Kɔtɔkɔ Jesu ec'ejagb a e low akr tasi -l'ok ow.

²⁷Sica eke Apolɔs am erur eke k'im Akayi wus af a, agj lisijimel a atr'r sos es, etj -li kok ləl -n'awŋ eb ab em eci jam esel a yec'etj ke wel éb'r senyn senyn. Eke n'im l'ey yogj a, agj a eke Nyam e bibm em ony ɔmn a, l'elum wel abu nɔnɔ. ²⁸Tasi em a, dedeku fej ec'any af n'am ot ów tasi li yegm eke Jwifel a onym low ij: Nyam Lel em, n'am elu ɔkm eke Mesi a Jesu.

Pɔl im ok Efes eb em

19 ¹Ek'Apolɔs anj Korent a, Pɔl ebr mafeny em eci im ey Efes. N'εjn jam esel bəb yogj ²etj l'ibrm wel nine: «Ko eke ubr nawre a,

[†] **18.18** Pɔl edj segj eb ij neny Nyam ec'any af eke k'egnj mar, erm sin (Awl 6.1-21). Sakp nɔnɔ Jwifel bi kok ebeen Nyam bia elu eci. Ba wel b'er sin, ke legj a eke wel edj eb a uwf ð. Èkn Ob Kok 21.24 lele akr otar ab ab yeji. [†] **18.25** Bèbmn Ob Kok 19.3-4.

εηjan Abj Lala ee?» -Li dad ow nine: «Ek'Abj Lala nyam anj yeji, s'irim; wel dadm ey ow e low.»³ Ow ɔj Pɔl ibrm el nine: «Ke sica bogj e mij ok nuj εηjan ee?» -Li dad ow nine: «Jan eci mij ok nuj a eke yegm agj a.»⁴ Pɔl dad el nine: «Legj ab em a, Jan am ok agj a ek'egj eb eke k'itjn erm a mij nuj etj n'am dad Israël ec'agj a eke k'ub egj a eke b'ow anj'n jam ow a nawre, egj a el Jesu.»⁵ Eke l'irir ów amua a, -n'ɔj wel ok el mij nuj Es Kɔtɔkɔ Jesu e nin em.⁶ Pɔl at el abu nuj etj -n'εηjn Abj Lala. -N'am ebr sebr eke wel uwm any etj -n'am iri Nyam ogj ec'odad -li dad.⁷ Agj a fej otu ek'ij agj lew yony.

⁸ Pɔl b'im Nyam nuj igj usu a, etj yogj awl emum nyahan, li bi dad ów ɔmn em tasi. N'am dad Nyam e gbreŋgbì usu a ec'odad etj n'am ɔl elel eke li k'eb agj a ek'am iri in ec'odad a.⁹ Gbekɔ agj nɔnɔ am ɔny lɔru aru, égnjek'ub nawre etj dedeku a ec'any af, am cak Es Kɔtɔkɔ Jesu ec'ejagb a e low. Ow sosiem Pɔl elu el es, ot jam esel ab ab im, etj segj fej am dad Nyam odad Tiranus e ləl êl em a.¹⁰ Low na ibn toj ij akpo yony; ow ɔj agj a ek'ir Azi ogog a, Jwifel lele agj ek'elm Jwifel ab ab iri Es Kɔtɔkɔ ec'odad a.

Seva ec'ey a

¹¹⁻¹² Pɔl em, Nyam am kok sakrowa egbel toj batj agj b'ot sigbad, oglog nuj es awj eke Pɔl ew sos a ís ólu a: ɔl a b'oc el es lís etj abj ejunj a b'ok ɔkm el em.¹³ Jwifelbeb eke b'ec susu susu ogj abj ejunj eke b'anj ólu em a, el yeji am ebm oc Es Kɔtɔkɔ Jesu e nin a ognj abj ejunj ok ɔkm. -Li bi dad abj ejunj a -l'esè: «Jesu a eke Pɔl am dad in e low a e nin em, m'am dad ɔny eke k'okr ɔkm!»¹⁴ Ebèn eke egb waw es ligbel nyam, Jwifel eke wel b'εsj Seva a, ec'ey lɔbj a yeji bi kok ana.¹⁵ Kɔ legj nyam, abj ɔnj nyam dad el nine: «M'uwb Jesu any etj m'uwb egj ek'el Pɔl ab any, etj kɔ ɔny, bwo el ɔny ee?»¹⁶ Etj egj a eke abj ɔnj ir em a ey el af, etj l'ey lec l'akm wel fej; l'ɔr wel lec em toj batj mob kok kok el; -l'uru es -l'ok ɔkm akj a -n'im sos ɔfr.

¹⁷ Efes ec'agj a, Jwifel lel agj ek'elm Jwifel ab ab, iri low na; el fej erjn am ɔny el etj agj am ɔny Es Kɔtɔkɔ Jesu e nin a ec'elum ligbel.¹⁸ Agj nɔnɔ a eke ub nawre a ow dedeku a fej ec'any af egj ów ejunj a eke -li kokr a e low eb.¹⁹ Agj nɔnɔ a eke kok cam owi a ot el e silel a ow, etj dedeku a fej ec'any af -l'ofj. Wel ub silel a ec'os abi ek'otu eke k'ij a, etj el ec'os ab em, ow ij jete efu fandi ekj yony lele lew ab.[†]²⁰ Elel eke Es Kɔtɔkɔ ec'abusu em, Nyam ec'odad a am eb es ke am elu in e lec a ɔkm ana.

[†] 19.4 Èkn Matie 3.11; Mark 1.4, 7-8. [†] 19.19 El eci os, jete ufu nyam el juma kok es nyam e legj nyam eci labm sog.

Efes eb em e dedeku a ec'erm bebl

²¹Eke ów amua ec ok es a, Abŋ Lala nyimn Pɔl[†] eke k'ecr Maseduan lele Akayi ab eci, ke im Jerusalem. N'am dad eke ek'in im yogŋ, ow'n it ke in ím Rom yeji. ²²Ow sosiem n'ŋŋ in ec'abu elum esel yony, Timote lele Eras ab ikŋ anym im Maseduan, kɔ in obi a gbe emeny n'anŋ Azi segŋ beb.

²³Legŋ na af, erm bebl ligbel ey Es Kɔtɔkɔ Jesu ec'ejagb a sosiem. ²⁴Sika iny es nyam eke wel b'εŋŋ Demetrius b'oc jete ufu kokr nyàm yɔw Artemis[†] eci nyamel ekekey, etŋ̄ ow b'ŋŋ juma kok esel a b'εŋŋ os nɔnɔ. ²⁵L'as in e juma kok esel a lele agŋ ejec'a eke el e juma a ot in ec'a es a luku etŋ̄ li dad wel nine: «Agŋ o, uwṛ any eke ow el juma na anake b'ŋŋ ey s'ir eb senyn senyn a. ²⁶Am ekan etŋ̄ am irir low eke Pɔl ikŋ na am kok a: tasi em a, n'am dad eke sinyam a eke agŋ in kok a, in elm nyàm, etŋ̄ l'eb agŋ nɔnɔ, ow elm Efes aŋa sɔny ce, kɔ Azi wus nimum af yeji. ²⁷Low na ɔtu eke ki ŋuŋŋ ey e juma a, ke emeny ow ōŋ nyàm yɔw Artemis e nyamel gbɛl a irmn in ec'any a; nyàm yɔw na eke Azi lele wus na nimum ec'agŋ a feŋ ab b'igŋ nuŋ a e sagb a b'ow oc es!»

²⁸Eke -l'irir sodad amua a, agŋ a erm ebl afŋŋ es etŋ̄ am ɔg dad ese: «Efes eci Artemis a el ligbel!» ²⁹Erm bebl a eb es eb a feŋ em. Agŋ a ɔny Gayus lele Aritak ab, Maseduan wus af eyŋ yony eke b'ewl Pɔl usu, etŋ̄ dedeku em -l'ub -l'ok dedeku a e luku as usu a. ³⁰Pɔl am erur eke k'okm sos ɔkm dedeku a ec'any af, kɔ jam esel a edŋŋ in. ³¹Azi wus ab af eci idr esel beb a ek'el lawlel a, ɔŋ'ŋ bɔwl ŋɔŋŋ'n eke li k'iim dedeku a e luku as usu a. ³²Wanci ab af a, luku as a wuwal: agŋ beb b'ɔny na ke dad, amua b'ɔny na ke dad, etŋ̄ nɔnɔ gbɛl ec'a, -l'uwm low a sosiem eke -n'anŋ luku as ab em ab any. ³³Jwifel a akŋ ów a ok Alesandr nɛnɔm etŋ̄ -l'ikjɔm ow anym eke li ki dad. Alesandr igbl abu ogŋ: l'erur eke dedeku a ec'any af li k'eb odad li dad l'otar akr. ³⁴Gbekɔ sica eke ow ok el es sos em eke ow el Jwif a, el feŋ -l'ɔg lebl nyam toŋ̄ ow kok wanci ɔmu yony: «Efes eci Artemis a el ligbel!»

³⁵Sɔg a any em toŋ̄ etŋ̄ sica eb a eci es ew es a ɔtu edŋŋ dedeku a etŋ̄ dad nine: «Efes ec'agŋ, yewalil ɔ! Agŋ a feŋ uw any eke Efes ec'eb a b'ɔsu Artemis gbɛl a e nuŋ iŋŋ usu a lele in e lebn em nyàm ek'anŋ afr ey wus ab ab. ³⁶Ow itim egŋ kaka any. Ow sosiem ɔtur eke ki yewalil tiŋ̄, kì kokr nyamb owi. ³⁷Kin, otr agŋ amua owr aja, -l'iȳm nyamel gbɛl a e mil etŋ̄

[†] 19.21 Abŋ Lala nyimn Pɔl: odad na Grék em a, wel ɔtu ek'itŋŋ ejec'ɛm dad ese Pɔl egŋ eb.

[†] 19.24 Artemis el nyàm yɔw eke Azi ec'agŋ nɔnɔ b'igŋ nuŋ. -Li bi tutr eke ow b'ŋŋ agŋ ey ew, ow b'akpal egb. N'ɔny nuŋ iŋŋ susu likŋ lele lew lele nyahan ab, etŋ̄ Efes anake el ow eci usu ligbel a. Legŋ ab em a, in e nyamel gbɛl a el wus na nimum eci mob amann ab em e ligbel marem nyam.

-li wewrm ey e nyàm yow a yeji. ³⁸Eke Demetrius lele in e juma kok esel ab ab ony low egij ab a, ow ony segij eke wel bi jej ów ok etij es ew esel yeji anj: yogij anake -li k'im -li jej -l'ok a. ³⁹Etij emeny eke onyn low eke k'ibrmn a, wel b'ow dad ow ec'odad luku as gbel a eke b'an es ol af a ec'any af. ⁴⁰Tasi em a, yefenyna e low na ek'ey a, af yogij a, wel otu eke k'ot ey eses agij low egijn ebm esel af, aŋke low kaka anm ek'am ayal ey ec'ejanin na, etij si k'ow s'onym odad ebl ek'ow af si k'otar ejanin na e low akr senyn senyn.» ⁴¹Eke li dad ów amua uwra, l'igbl luku as a ec'agij a sos ogij.

Pɔl im Maseduan lele Gres ab

20 ¹Eke ów wuwal a fej ok sel a, Pɔl as jam esel a luku etij am atr el sos es. Ow b'uwr a, l'elu wel es n'im Maseduan. ²L'ecr wus ab af eci, l'atr onn esel a sos es, sodad nonc a eke li dad wel ab em. Etij n'im Gres, ³n'anj yogij l'ij awl nyahan. Sica eke n'am bebm sos eke li k'eb mijetj n'im Siri a, l'iri eke Jwifel a am ut in ec'asre. Ow sosiem l'ewl meny l'ebri Maseduan eci. ⁴Agij a ek'im am ewl'l a^t el: Sopater Pirus jim, Bere iy, Aritak lele Sekundus ab ek'el Tesaloni eyj, Gayus, Derb iy, Timote, Tisik lele Trofim ab, Azi wus af ec'agij. ⁵Agij amua ikij anym im Troas am eku ey. ⁶Ey gbe, eke **Futufutu** eke ejru anm em ec'es gbegbl a uwra, s'eb mijetj Filip eb em Maseduan wus af; etij eke segij yen ec a, s'im s'ejn el Troas, s'anj yogij si kok segij lobij.

Pɔl eci Troas eyj ek'im ekn abal es

⁷Ma ey ncebles a, s'ejanin eke si k'ubr futufutu em, ^tetij Pɔl am dad dedeku a odad. Eke legij b'ow eny ke li b'ow n'im a sosiem, li dad odad ton legij usu ubr em. ⁸Oj ab em a eke s'as luku êl afr yogij a, kenie nonc anj. ⁹Ijgbafre nyam eke wel b'esi Etikus sig es finetr neny af a. Pɔl ec'odad a ek'am ofu nemym a, ony memn ewl'l. Memn a afij in es ton n'anj êl afr nyahan em a l'ey wus. Wel ony igbl'l ogij, kɔ l'uw. ¹⁰Pɔl us es, im ubu'r af, oc'r etij dad agij a nine: «Ermij k'ók ony: n'anj owr!»

¹¹Emeny Pɔl ewl uyu êl afr a, l'ubr futufutu ab em li cec, etij in yeji l'ij. Emeny li dad odad ibn kpekpe ton ligbn ejn ey ɔkm etij n'im. ¹²Iy a gbe anj owr, wel oc'r im etij ow el agij a fej ec'erm es ey.

Pɔl igb Troas im Mile

¹³S'ikij anym s'im eke si k'eb mijetj ot im ey Asos; yogij anake si k'oc Pɔl a, aŋke tasi em a, li dad eke li k'ecr wus wus eci. ¹⁴Eke l'ow n'ejn ey

^t 20.4 agij a ek'im ewl'l a: Ob Kok esel e siləl esig oglog b'igj af dad ese toj Azi. ^t 20.7 Ma ey ncebles a: Grek em odad eci iri tasi el *Leggi krekre*; wel otu ek'itjn ejec'em dad ese *Dimas ncebles*; s'ejanin eke si k'ubr futufutu em: kretienel krekre a b'okr af am ij ob a, -li b'ebm ob ij lala ab kpékij.

Asos a, s'oc'r mijetŋ ab em etŋ s'im Mitilen. ¹⁵S'igb yogŋ s'im etŋ legŋ b'eny a, s'ow s'ok lekr a eke wel b'esŋ Kio a ec'any af. Legŋ b'eny a, s'ow s'ok Samɔ̄s, etŋ emenŋ legŋ b'eny akr af a,[†] s'ow s'ok Mile. ¹⁶Tasi em a, Pol egŋ eb eke k'inyam es Efes irmnm legŋ Azi wus af. N'am ogŋ es yec'etŋ ek'ow it ke n'ānnj Jerusalem Pantekɔ̄t e legŋ a.

Pɔ̄l am dad Efes ec'agŋ ekpekp a ów

¹⁷Pɔ̄l anŋ Mile awŋ bɔ̄wl Efes eke Nyamel ec'agŋ ekpekp a k'ow. ¹⁸Eke -l'owr -n'εŋan ow a, li dad wel nine: «Segŋ a feŋ eke m'aan ɔny ab a, uwr elel eke m'aan es ab any, legŋ krɛkre a etŋ eke m'ow Azi wus na af a. ¹⁹Es is em, mi kok Es Kɔ̄tɔ̄kɔ̄ e juma ɔjn iŋŋ em, Jwifel eci asre eke b'ut em e gbre ijr ec'a sosiem. ²⁰Uwr any ɛkan eke low feŋ ek'ɔtu eke k'akpl ɔny ec'a, m'ocm mi lɔ̄lm es. Dedeku feŋ ec'any af, ɔny ec'akŋ akŋ, mi dad ɔny etŋ mi yegm ɔny yeji. ²¹M'εsŋ Jwifel lele agŋ ek'elm Jwifel ab ab eke k'itŋn erm em, oc any ɔkŋ Nyam ke ɔny ɔmn ey Es Kɔ̄tɔ̄kɔ̄ Jesu em. ²²Sica m'aam Jerusalem ese elel eke Abŋ Lala am at'm eke mi ki kok ab af. Low yec'a eke b'ow εŋn'm yogŋ a, m'uwm any. ²³Low a ce eke m'uwh any a el: eb feŋ em eke mi b'ec a, Abŋ Lala b'ewar'm em e gbre ij nɔ̄nɔ̄ lele sobel em eke m'ow m'ey ab ab a e low.[†] ²⁴Gbekɔ̄ m'am ɛkn eke em ec'a, em ec'owr anŋ a ɔnym any; low a ce ek'ony any a el ke m'ím toj m'ign em eci es uru a e nun, ke mi kók juma a eke Es Kɔ̄tɔ̄kɔ̄ Jesu abul'm a, toj ke m'úwar; juma a el ke m'ib Amani Mamn a ek'el Nyam eci sɔ̄ŋ iŋŋ a e kokoba.[†]

²⁵M'ec ɔny feŋ ec'araŋn mi dad Nyam e gbreŋbi usu a ec'odad; gbekɔ̄ sicaca em a, m'uwh any ek'ony em ec'egŋ kaka k'ow eknim im ij. ²⁶Na sosiem anake yefenyna m'am igbl lebl ogŋ mi dad m'ese: ek'ony em ec'egŋ nyam am irm, ke ow elm em e low ij, ²⁷aŋke mi dad ɔny Nyam e low a feŋ eke bɛbm ew es a; m'ocm kaka mi lɔ̄lm es. ²⁸Òsurir ɔny obi lele Abŋ Lala eci mebob a ek'ɔŋ ɔny eke k'ɔsur ab ab. Ese elel eke meceb ɔsu es b'ew in e meceb a nyamn af ab af a, èwr Nyamel a eke Nyam ɔl jim lokm e mebl ab em[†] a e low erm. ²⁹M'uwh any tasi eke em eci im em a, agŋ ek'any ese mindey εŋŋ af b'ow ok ɔny ec'araŋn etŋ k'ow yebm mebob a kaka. ³⁰Etŋ ɔny em a yeji, agŋ b'ow ok ɔkm am ɔny yadŋ, yec'etŋ ke ɔmn ese a ús el jam. ³¹Òsur sos! Ke ɔkan ek'akpo emum nyahan, ncok lele legŋ owr ab, ɔjn iŋŋ em, m'ɔpim ɔny em ec'egŋ nyam nyam ec'ow ɔm.

³²Sica m'am oc m'elul ɔny Nyam lele in eci sɔ̄ŋ iŋŋ eci odad ab ab abu em. N'ɔny abusu eke li k'agbr ɔny ɔmn em ke n'ɔŋ ɔny aja a feŋ eke l'oc l'ew es agŋ a ek'el in ec'a ec'a. ³³M'ocm nyamn m'ewm egŋ kaka feŋ ec'os, sika, lele simob sus em ab af. ³⁴ɔny obi yeji uwr any eke ow el em e sabu

[†] 20.15 Legŋ b'eny akr af a: Ob Kok eci silel esig oglog b'igŋ af dad ese eke wel inym es Trojiliŋ a. [†] 20.23 Bɛbm Ob Kok 21.4.11. [†] 20.24 Bɛbm 2 Timote 4.7. [†] 20.28 jim lokm e mebl ab em: odad na Grɛk em, wel ɔtu ek'itŋ ejec'em dad ese in obi e mebl ab em.

ab em mi kok juma m'ejn yec'ek'it a agn a ek'am ewl'm a, lele em obi ab ec'a.[†] ³⁵ Segn a fej mi yegm ony eke ki kokr juma eben ke élumn ɔgboru abu. Òkan Ès Kötök Jesu eci sodad amua eke dad a: "Eke wel b'çŋ ejn ob a, wel b'ejn sos em ijn nɔnɔ akm yec'ek'eke wel b'ejn ejn em a." »[†]

³⁶ Eke odad a uw r a, Pɔl ok ɔwrɔkp wus el fej ab ɔnjn Nyam. ³⁷ Agn a fej am ikn ɔjn etj am ey Pɔl af es elulil eci. ³⁸ Sos ɔw el es nɔnɔ aŋke Pɔl dad el eke we'n k'ow in ɛknm'n ij. Etj -l'ewl ow toj -l'ok mijetj a e lís.

Pɔl aam Jerusalem

21 ¹Eke sica s'elu el es a, s'imn mijetj em eci, kpekŋ kpekŋ toj s'ok Kɔs lekr em; legn b'eny a, s'im s'ok Rod lekr em, etj s'igb yogn s'im s'ok Patara bajn. ²Yogn, s'ejn mijetj nyam ek'am ow im Fenisi etj s'ok em s'im. ³S'ekn Sipr lekr a kpekpe em, s'ecr ow ec'esr em a, etj s'imn Siri eci. S'itr es Tir eci nanu gbel a, yogn a eke mijetj a k'usm in ec'erækp ab es a. ⁴Yogn s'ejn jam esel etj s'anj el ab ow ij neneqgum nyam. Eke Abŋ Lala ewar el a, -li dad Pɔl eke k'úyum iim Jerusalem. ⁵Gbekŋ eke neneqgum gber mum a oc es a, s'ewl s'ebr ey ec'usu im ab em. El fej -l'ow -l'ewl ey, el ec'çyw lele el ec'ey ab toj s'ok ɔkm bajn a. Okij neny yogn, s'ok ɔwrɔkp wus si ɔnjn Nyam. ⁶Eke sica s'elulil es a, s'ok mijetj ab em etj el gbe -l'ewl -n'i'm gbugn gbugn.

⁷Sica eke s'igb Tir a, s'im s'ok Pitolemai, etj s'uwar ey ec'usu im mij af ec'a. Yogn s'ekanin eb ab em ec'agn lisijimel ab ab, etj s'anj el ab legn nyam ce. ⁸Legn b'eny a, s'im s'ok Sesare. Yogn, s'ok Amani Mamn a ec'es onun es Filip ec'akŋ a etj s'anj in ogn a. L'el agn ləbŋ a eke wel sɔsum ot Jerusalem a e nyam. ⁹N'onj ey ɔyw yar eke ɔbim egŋ, ke b'ɔb **kokoba** dad odad eke Nyam b'ɔŋ el a. ¹⁰S'anj yogn ow kok segn nɔnɔ toj etj **kokoba** ob es nyam eke wel b'esŋ Agabus[†] anj Jude ow. ¹¹L'ow ey ogn a, l'oc Pɔl eci meb er em a, n'awŋ in ec'akr a lele sabu ab ab, etj li dad nine: «Kin Abŋ Lala ec'odad eke am dad: egŋ a eke meb er em na el in ec'a, Jerusalem yogn, Jwifel b'ow awŋ'� ebeñ, ke -l'oc -l'elu ow agn ek'elm Jwifel a abu em.»

¹²Eke s'iri ów amua a, ey obi ey obi lele Sesare ec'ey lisijimel ab ab, si ɔnjn Pɔl eke k'úyum iim Jerusalem. ¹³Gbekŋ li dad nine: «Kɔ bla sosiem etj am ikn ɔjn ɔwar'm sos es ee? Em, mi ɔbem sos, ow elm em ec'awŋ a ce eci, kɔ ke m'uw Jerusalem Ès Kötök Jesu sosiem.» ¹⁴Eke s'ɔtum s'ebm'n odad ebl em a, s'atram'n ij etj si dad s'ese: «Ke ow él yec'a ek'Ès Kötök am erur a!»

¹⁵Eke sica s'anj yogn si kok segn ɔb a, si ɔbem sos s'am uyu s'imn Jerusalem eci. ¹⁶Sesare eci **jam** esel a ow ewl ey Jerusalem; -l'oc ey -n'i'm

[†] 20.34 Bëbm Ob Kok 18.3a. [†] 20.35 Jesu ec'odad na, wel ocm ewm es Matie, Mark, Luk lele Jan ab eci lel ab em. [†] 21.8 Èkn Ob Kok 6.5; 8.5. [†] 21.10 Èkn Ob Kok 11.28.

εγη nyam eke k'eb ok εy akŋ a ogŋ; wel b'εŋ'n Minasson, Sipr lekr em ec'εgŋ ek'el jam es legŋ kpekpe, ke ir Jerusalem. ¹⁷Yogŋ eke s'ok a, εy lisijimel a eb εy sos em ijŋ em.

Pɔl im Jak ogŋ a

¹⁸Eke legŋ eny a, Pɔl ot εy ab im Jak ogŋ a; yogŋ, Nyamel ec'agŋ ekpekp a feŋ as luku. ¹⁹Pɔl εsŋŋ el, etŋ mewl em am dad el in e juma ab em ec'ow feŋ eke Nyam kok agŋ a ek'elm Jwifel a ec'araŋŋ a.[†] ²⁰Eke -l'irir ow ec'odad a uwra, -li kɔkłm Nyam; etŋ -li dad Pɔl nine: «Εy lisijim, am ekn eke Jwifel fandi fandi ub Jesu nawre, ke el feŋ -li b'uču ol a -n'ɔny es sənyn sənyn a. ²¹Wel dad el eke η bi yegm Jwifel a feŋ ek'in ir lutu a low eke we'n k'igŋ Mois ec'ol a in elu es, etŋ emeny η bi dad wel eke we'n k'ubrm wel ec'ey a ekr es, we'n kí kokm Jwifel ec'ow a. ²²-Li b'ow -l'iri tasi eke η ow aŋa. Ayaf si ki kokr ab ee? ²³Ow akpl ke kók ow a eke si b'ow si dad'ŋ a. Aŋa, s'ɔny agŋ yar ek'ij neny Nyam ec'any af. ²⁴Όc el ab im, àŋŋ el ab sos **ayal** eci low kok ab em, ke sɔg el e low kok a e labm, yec'etŋ ke -l'etu -l'er sin.[†] Ow em a, agŋ a feŋ b'ow uw any eke ów a feŋ e wel dad η e lís a elm nawre; ow b'ow yegm eke η yeji anŋ Mois ec'ol a ec'elum em. ²⁵Agŋ a ek'elm Jwifel ke ub nawre a ec'a, si kok lel s'awŋ el si dad el ów yec'a eke si bɛbm a. Kin ów a: -li k'ijmn ndey eke wel oc wawr egb η sekp, -l'egŋmn mebl, -l'ijmn ndey eke wel okm mebl es, -l'ijmn nfaci.[†]

²⁶Af yogŋ, Pɔl oc agŋ yar amua ab im, etŋ eke legŋ eny a, -n'im wel ab sos ayal eci low kok ab em.[†] Emeny n'im Nyamel gbel ab em etŋ n'am dad wel dedeku em legŋ yec'af eke sos ayal eci low kok a b'ow uwre ke wel b'ow waw el em ec'εgŋ nyam nyam ec'egb a.[†]

Wel εdŋŋ Pɔl Nyamel gbel ab em

²⁷Eke sos **ayal** eci səgŋ lɔbŋ a am ow uwra, kpekŋ Azi ogog eci Jwifel a ekn Pɔl **Nyamel** gbel a e gbugŋ a. -l'ij abra -n'ɔŋ dedeku a feŋ etŋ -n'ɔny ow; ²⁸-n'am οg -li dad -l'eſe: «Israel ec'agŋ, ēlumn εy abu! Kin εgŋ a eke usu feŋ, agŋ feŋ ec'any af bi dad ów εŋŋŋ ok Israel ec'agŋ af, Mois ec'ol

^{† 21.19} Ow k'ɔdm Pɔl eci samani a eke am η el a, Azi wus af eci Sinyamel a eci ob ap a eke l'eb a, n'ɔŋ wel. Èkn 1 Korent 16.1-4; Rom 15.25-28. ^{† 21.24} Jwifel bɛb b'ij neny Nyam ec'any af εdŋŋ legŋ eb -li k'egŋmn mar, -li k'ermn sin. Pɔl εgŋ eb eke k'el agŋ yar amua e low kok a ec'ldr es. Ow sosiem, egb waw eke wel ibrm a (Awl 6.14-15), ow it ke li sɔg ow e labm. Sica sos ayal eci low kok a b'uwr a, ow it ke l'ewar Nyamel gbel ab em eci egb waw εsel a, yec'etŋ ke -li bɛbm sos egb waw a eci. Legŋ ab af anake agŋ yar a b'ow εr sin, ke ofj sin a lele egb waw ab ab a. ^{† 21.25} Èkn Ob Kok 15.20 lele ow ec'akr otar ab ab. ^{† 21.26} Pɔl eci usu im em a, εb εb a eke l'ec em a ec'agŋ a elm Jwifel; ow η l'aylm Nyam ec'any af. Ow it eke li k'ayal sos gbuŋ ke l'εy Nyamel gbel ab em. Low kok na b'εb səgŋ lɔbŋ. ^{† 21.26} Bɛbm 1 Korent 9.20.

ab af lele Nyamel gbel na af ab a. Etj sicaca em a, l'ot agj ek'elm Jwifel l'ok Nyamel gbel ab em;[†] ow em a, -ni ḥuṇṇu usu lala a Nyam ec'any af.²⁹ Tasi em a, -n'am dad eben aŋke -l'ekn Efes iy Trofim[†] Pɔl ab eb ab em. -N'am tutr eke Pɔl oc elu'l Nyamel gbel a e gbugn lokm a.

³⁰ Likekr a eb es eb ab em etj oy oy a fej em agj am anj ow. -N'ony Pɔl -l'odu -l'elu ow ɔkm Nyamel gbel a e gbugn a etj kpekj -li babl masany a.³¹ -N'am ol eke -li k'ibi Pɔl, etj kpekj wel im dad Rom e **kumada** a ek'anj Jerusalem a likekr a eke eb es eb a fej em a e low.³² Kpekj l'ot srɔda eyj lele el ec'anym esel ab ab etj l'uru es n'im dedeku a ogj a. Eke -li b'ekn kumada a lele srɔda eyj ab ab a, -l'ɔrm Pɔl ij.³³ Kumada a eri im titm Pɔl, ḥoy wel ḥony'n etj ḥoy abusu eke wel k'oc ḥebraka yony awjñ'n; etj l'ibrm egj yec'a eke l'el a lele low yec'a eke n'am kok ab ab.³⁴ Gbekɔ dedeku ab em, agj amua ám dad odad na, ke bəb ám dad ejeci. Kumada a ɔtum irim low a tasi likekr na em; n'ɔy abusu eke wel k'oc Pɔl im in eci frutu lakp ab em.³⁵ Eke Pɔl anj êl a ec'af uyu usu a, srɔda eyj a oc'r abu em abu em, dedeku a e lec ek'am elu ɔkm a sosiem,³⁶ aŋke agj a fej am us'r jam òg dad ese: «Wel íbi'r! Wel íbi'r!»

Pɔl ibrm odad

³⁷ Wanci ab af eke srɔda eyj a am ol eke k'ony Pɔl elu frutu lakp ab em a, li dad **kumada** a nine: «Kɔ m'ɔny abusu eke mi ki dad'j odad tel ee?» Kumada a nine: «Kɔ b'eb̄r **Grek** ee?³⁸ Nje elm Ejipt iy a eke efneny a ce is ar ke ot áru fandi yar ab im loj ab ee?»[†] ³⁹ Pɔl dad nine: «Em Jwif, wel ew'm Tars eb em, Silisi wus af, eb k'ony any ec'egj. M'am ḥoṇṇu, ḥoṇ'm abusu mi dād dedeku a odad.»⁴⁰ Kumada a ḥoṇ'n abusu. Pɔl inym es êl a ec'af uyu usu a etj l'owl wel abu eke -li ki yewal. Eke -li yewalil a, Pɔl am dad el odad **Ebre** em:[†]

22 ¹«Agj lisijimel lele agj esel ab, ḥigjn lɔru es ke írir low yec'a eke sica m'am ow mi dad em e dogjn ec'a.»² Eke sica -l'irir ek'ow am dad el odad **Ebre** em a, usu a irm es tiŋ etj Pɔl dad nine: ³«Em Jwif, wel ew'm Tars eb em, Silisi wus af, gbekɔ Jerusalem aja wel gbagbl'm, etj Gamaliel el em e low yegm es.[†] Li yegm'm m'uwy lagnej ec'ol ab any senyn senyn. Nyam eci juma kok a eci lec a iy'm em nɔnɔ ese elel eke yefenya ḥony fej ow iy ḥony em ab af.⁴ M'ijr agj a ek'am us Es Kɔtskɔ Jesu ec'ejagb na a gbre luw eci. M'ɔny egj lele ɔycw ab m'ok sobel em.⁵ **Egb**

[†] 21.28 l'ot agj ek'elm Jwifel a l'ok Nyamel gbel ab em: Ow itm eke agj ek'elm Jwifel a k'ok Nyamel gbel a e gbugn lokm a. Èkn Ezekiel 44.7. Yogi wel nɔn lel ek'am dad ese: *Eke egj ek'elm Jwif afj ereb na es, ke in obi eci luw n'am ol es a.* [†] 21.29 Èkn Ob Kok 20.4.

[†] 21.38 Legj ab em a, Rom am ḥony ses babur nɔnɔ Jude eke li k'ew es ab em. Low ḥegnj ebm esel nɔnɔ anj eke b'at Rom low. [†] 21.40 **Ebre ebr em:** odad na Grek em a, wel ɔtu ek'itjn ejec'em dad ese Arame ebr em. [†] 22.3 **Gamaliel:** èkn Ob Kok 5.34 lele akr otar ab ab.

waw es ligbel a lele **Sanedren** a nimum ab ɔtu ek'ij daŋku ek'ow el odad nawre eke m'am dad. El ec'abu em, m'εŋŋ silel ey lisijimel Jwifel ek'anj Damas a eci eke ow em -li k'uwr'm any; etŋ m'im eke mi k'ony ɔmn esel a ek'anj a, m'ók el ŋgbraka ke m'ót el ab m'ow Jerusalem ke mi kók el low ŋunj.»[†]

Pɔl am dad in ec'erm em itŋn a ec'odad

⁶ «M'us ejagb m'aam etŋ eke m'am titm Damas a, legŋ uyu nuŋ em, kperekŋ usuayl ligbel nyam eci jejn a anj afr ow ubur'm es. ⁷M'ey wus etŋ m'iri lebl nyam ek'am dad'm ese: "Sɔl, Sɔl, kɔ bla etŋ am ijr'm gbre ee?" ⁸M'ibrm m'ese: "Egŋ gbel, kɔ ŋ bwo el'ŋ ee?" Lebl a dad nine: "Em Nasaret e Jesu ek'am ijr gbre a." ⁹Agŋ a ek'anj em ab a ekn usuayl a, kɔ -l'irim egŋ a ek'am dad'm odad a e lebl a. ¹⁰M'ibrm m'ese: "Es Kɔtɔkɔ, ayaf mi ki kokr ab ee?" Etŋ li dad'm nine: "Igb wus, ìm Damas, yogŋ wel b'ow dad'i low yec'ke Nyam am dad'j eke ki kok a." ¹¹Eke usuayl na ek'am jejn a efal'm any a, agŋ a ek'anj em ab a ɔny'm abu etŋ ewl'm Damas.

¹²Yogŋ, egŋ nyam anj eke wel b'εsŋ Ananias, **Nyam** nuŋ igŋ es senyn eke b'elum ey ec'ol a, ke Damas e Jwifel a feŋ b'erur in e low. ¹³L'ow n'εŋŋ'n'm, li titm'm etŋ li dad'm nine: "Em lisijim Sɔl, èkn es!" Wanci ab af ce, any efl a oc es etŋ m'am ekn'n. ¹⁴L'igŋ af li dad nine: "Ey lagŋe l Nyam a ikŋ anym sɔsum oc'ŋ yec'etŋ ke úw low yec'a eke l'erur ab any, èkn Nenyembri Nyam Es a, ke íri in obi e neny em ec'odad. ¹⁵Tasi em a, ow it eke k'ij in e daŋku yec'etŋ ke agŋ a feŋ ec'any af, dād low yec'a ek'èkn ke iri a. ¹⁶Etŋ sica bla sosiem k'eku ee? Igb, òk mij nuŋ, ke ŋ eci sikpl a feŋ téty es in e nin a ec'εsŋ em."

¹⁷M'ewl m'im Jerusalem, etŋ eke m'am ŋɔŋŋ Nyam **Nyamel** gbel a e gbugŋ a, m'èkan nuŋ em. ¹⁸M'èkn Es Kɔtɔkɔ etŋ li dad'm nine: "Óŋŋ es ey ɔkm Jerusalem fafa, anke em e lís e low a eke am dad a, eb eyŋ a k'ow egŋŋm ow e low ebm." ¹⁹Mi dad m'ese: "Es Kɔtɔkɔ, -l'uw any tasi eke mi b'im **Nyam** nuŋ igŋ susu m'ɔny agŋ m'ok sobel em etŋ mi b'ɔŋ wel ɔr agŋ eke b'ub'ŋ nawre a. ²⁰Etŋ legŋ a eke wel ibi ŋ e daŋku ij es Etién a, em yεji m'ann yogŋ. Agŋ a ek'am ibi Etién a, m'egŋ el e low a m'eb etŋ m'ɔsu el e mob sus em a."[†] ²¹Es Kɔtɔkɔ dad'm nine: "Ím, aŋke m'ow m'erm'ŋ usu kpekpe, agŋ a ek'èlm Jwifel a ogn." »

Pɔl lele kumada ab ab owi

²²Dedeku a iri Pɔl ec'odad a toŋ batŋ igŋ yogŋ a eke li dad ów amua na a; kɔ sica -n'am ɔg -li dad -l'ese: «Írmnin egŋ na! Íbir ir! L'itm eke li k'anj owr!» ²³-N'am ɔg, -n'am uſŋ el e mob sus em ab es, etŋ -n'am wɔwl sec afr. ²⁴**Kumada** a ibrm eke wel k'ony Pɔl elu in eci frutu lakp ab em, ke

† 22.4-5 Èkn Ob Kok 8.3; 9.1-2. † 22.20 Èkn Ob Kok 7.58; 8.1.

wel ɔ'r'r ɔgbre em, ow ɔŋ'n li däd odad, yec'etj ke l'uw low a sosiem eke dedeku a am ɔgr'r ab any. ²⁵Gbeko eke wel awŋ'n eke k'ɔ'r'r a, li dad srɔda eyŋ eki yen ec'anym es a ek'anŋ yogŋ a nine: «Kɔ ɔny abusu eke k'ɔ'r Rom iy tasi eke wel jejm in e low okm ee?»[†] ²⁶Eke l'iri ów amua a, n'im n'am ɔŋ in eci kumada a amani li dad l'ese: «Bogŋ e low anake blel kok ab ee? Egŋ na Rom iy tasi!» ²⁷Kumada a ow eyŋ Pɔl etj am ibrm'n ese: «Dàd'm ɔ, kɔ ɔŋ Rom iy tasi ee?» Pɔl dad'r nine: «Ee, em Rom iy.» ²⁸Etj kumada a dad nine: «Em labm ligbel mi sɔg gbuŋ etj m'el Rom iy tasi.» Pɔl dad nine: «Em ec'a gbe, mew em etj.» ²⁹Kpeki agŋ a ek'am ow ɔ'r'r yec'etj ke li däd odad a, ewl sos meny; kumada a in obi yeji erŋŋ ɔny eke Pɔl k'el Rom iy tasi ke n'ɔŋ wel ɔny awŋ ow ɔgbraka em a.

Pɔl anŋ Sanedren ec'agŋ a ec'any af

³⁰**Kumada** a am erur eke k'uw low a tasi ek'ow sosiem Jwifel a am ok Pɔl ów af ab any; na sosiem, eke legŋ eny a, n'ɔŋ wel mɔmu Pɔl es ɔgbraka ab em, etj l'ibrm egb waw esel ec'es ewel a lele **Sanedren** a feŋ ab eke k'as luku. L'oc Pɔl l'ow etj n'inymn ow es el ec'any af.

23 ¹Pɔl ok Sanedren ec'agŋ a anyamn af etj am dad el ese: «Agŋ lisijimel, Nyam ab ec'eb eke m'ir tog ke k'it yefenyna a, em tutr em a, m'ɔnym low kaka eke mi kokr em sosi ów af.» ²Egb waw es ligbel Ananias ɔŋ abusu ek'agŋ a ek'anŋ Pɔl saw a, ki bɔbm'n neny es. ³Ow ɔŋ Pɔl dad'r nine: «Iŋ anake Nyam b'ow ɔr'ŋ a; ɔŋ, êl eke wel ufur!»[†] Anŋ aŋa eke ki jej em e low ok ol em, kɔ ol ibrm eke k'ɔŋ wel ɔr'm ee?» ⁴Agŋ a ek'anŋ Pɔl saw a am dad'r ese: «Nyam ec'egb waw es ligbel a am wewr ee?» ⁵Pɔl dad nine: «Lisijimel, m'uwm any ek'ow el egb waw es ligbel ab ab ɔ! Tasi em a, Nyam Lel am dad ese: Kí dadm ɔŋ ec'eb ec'es ew a e nin yuŋ.»[†]

⁶Pɔl uw any eke Sanedren ec'agŋ a e beb a el **Sadusiel** etj likpr a **Farisiel**; na sosiem anake el ec'any af l'agbr lebl es li dad eke: «Lisijimel, em Farisi, Farisi ec'iy.[†] Eke m'ub luw em anŋ ɔgb owi nawre a sosiem anake wel am jej em e low ok a.» ⁷Kpeki eke Pɔl dad ów amua a, Farisiel a lele Sadusiel ab ab ów es atar ey em, etj luku as a ec'agŋ a ubr em sakp yony. ⁸(Tasi em a, Sadusiel bi dad eke luw em anŋ ɔgb in anm etj afr erm esel lele abŋ ab yeji in anm; gbeko Farisiel ɔny ɔmn ów amua feŋ em.)[†] ⁹Likekr a am at es, etj ol eci **low** yegm esel beb ek'el Farisiel ec'ogog ec'agŋ a ɔgb erm bebl em am dad ese: «S'εŋnm low ɔbr kaka egŋ na em. Ow k'ɔdm abŋ nyam oglog afr erm es nyam dad'r odad!» ¹⁰Ów es atar a

[†] 22.25 Èkn Ob Kok 16.22 lele akr otar ab ab. [†] 23.3 èl eke wel ufur: ow e nyandre el egŋ eke b'ew sos ese egŋ mamm af, ke tasi em a elm egg mamm. Bèbmn Matie 23.27-28.

[†] 23.5 Ókm Ok 22.27. [†] 23.6 Èkn Ob Kok 26.5; Filip 3.5. [†] 23.8 Bèbmn Matie 22.23; Mark 12.18; Luk 20.27.

am uyu afr toŋ kumada a erŋŋ am ɔny bake wel píplm Pɔl em. Na sosiem anake n'ɔŋ in eci srɔda eyŋ a eke k'im dedeku ab em ɔny Pɔl oc es el ec'aranj, ke -l'oc -n'im ow frutu lakp ab em a.

¹¹Legŋ b'uk a, Es Kɔtɔkɔ elu sos ɔkm Pɔl ec'any af etŋ dad'r nine: «Sos át'ŋ es! Ij em e daŋku Jerusalem aja, etŋ ow it eke Rom yeji ow k'el εben.»

Wel ut Pɔl ec'ibi ec'asre

¹²Legŋ b'eny eci ibribr a, Jwifel beb ut asre; -l'egŋ -l'eb -l'ij neny eke -li k'ijmn ob, -l'egŋmn mij eke -li k'ibim Pɔl. ¹³Aŋŋ a ek'ut asre ikŋ na a, ij agŋ ekŋ yony afŋ es. ¹⁴-N'im -n'ɛŋŋ egb waw esel ec'es ew esel a lel agŋ ekpekp ab ab etŋ -li dad wel nine: «S'egŋ s'eb s'ij neny eke si k'ijm ob kaka eke si k'ibim Pɔl. ¹⁵Sica ɔny lele **Sanedren** ec'agŋ ab ab, ibrmn **kumada** a eke k'oc Pɔl is ɔny; dàdr eke am erurir eke k'ekanin in e low ab em senyn senyn. Ey obi em a, si bεbm sos eke si k'ibi'r gbuŋ ke l'ow l'ok aja.»

¹⁶Gbekɔ Pɔl lisijɔw iyŋ nyam iri asre ut a ec'odad a. N'im l'ey frutu lakp ab em l'ewar eyu. ¹⁷Ow ɔŋ Pɔl esŋ srɔda eyŋ ekŋ yen ec'anyŋ esel ab em e nyam etŋ dad'r nine: «Èwl ɔngbafreli na ŋ e kumada a ogŋ; n'ɔny low eke li ki dad ow.»

¹⁸Srɔda eyŋ ec'anyŋ es a oc'r ab im kumada a ogŋ etŋ dad nine: «Pɔl, sobel em es a esŋ'm etŋ dad'm eke mi k'is'ŋ ɔngbafreli na, n'ɔny low eke li dad'ŋ.» ¹⁹Kumada a ɔny ɔngbafreli a abu ab im saw em, etŋ am ibrm'n ese: «Bla odad iy ki dad'm ee?» ²⁰Li dad nine: «Jwifel neny okr af eke efi k'ibrm'ŋ oc Pɔl ow Sanedren ec'agŋ ec'any af; -n'am iwr -li dad eke Sanedren ec'agŋ a in am ɔl eke in k'ekan low ab em senyn senyn. ²¹Gbekɔ k'ùb el nawre! Aŋke el em ec'agŋ ekŋ yony ek'afŋ es b'ow lɔl es ɔny'n. -L'egŋ -l'eb -l'ij neny eke -li k'ijmn ob, -l'egŋmn mij toŋ ke -l'ibl ow. Caca em a, -li bεbm sos, -n'am eku ŋ ec'odad ebl ce.» ²²Li dad ɔngbafreli a nine: «Kì dad odad na eke dad'm a k'ok egŋ kaka.» Etŋ kumada a elu'l es n'im.

Wel oc Pɔl im es ew es Felis ec'any af

²³Ow e jam a, **kumada** a esŋ in e srɔda eyŋ ekŋ yen ec'anyŋ esel ab em e yony etŋ li dad wel nine: «Àsr srɔda eyŋ agŋ ekŋ lew, gbaŋkɔ af uyu esel agŋ ekŋ nyahan lele lew, lele mpioro ɔwl esel agŋ ekŋ lew ab luku ke ɔny feŋ bεbmn sos imn Sesare ncebles e wanci libarm em. ²⁴Sigbaŋkɔ a yeji eke k'oc Pɔl im senyn senyn es ew es Felis ogŋ a, bεbmn el sos.» ²⁵Etŋ kumada a non lel na: ²⁶«Klod Lisias am esŋ in ec'es ew es mamm Felis. ²⁷Jwifel ɔny egŋ na aam ibi; eke m'iri eke l'el Rom iy tasi a, m'im em e srɔda eyŋ ab ab m'edŋ in abu any etŋ m'eb m'elul es. ²⁸Eke m'erur eke mi k'uŋ low a sosiem eke Jwifel am ok'r ów af ab any a, m'oc'r m'im el e Sanedren ec'agŋ a ec'any af. ²⁹M'ekn eke ów a eke -n'am dad -l'ok ow af a, el el obi em ec'ol a ec'ów, gbekɔ wel ɔtum εŋnm low ɔbr ek'ow em

li k'εŋŋ luw oglog ke wel elu'l sobel em. ³⁰Etŋŋ eke wel εwar'm eke Jwifel am ut in ec'asre a, m'erur eke mi k'oc'r m'is ŋ etŋŋ m'ibrm agŋ a ek'am ok'r ów af a eke k'ɔŋ'n dedeku ŋ ec'any af.»

³¹Srɔda eyŋ a elum ol a eke wel ɔŋ el a: -l'oc Pɔl etŋŋ ncok em -l'ewl ow toŋ -l'ok Antipatris. ³²Legŋ b'εŋŋ a, srɔda eyŋ a ek'im lakr em a, εwl ow frutu lakp ab em etŋŋ elu gbaŋkɔ af uyu esel ab es aam usu a Pɔl ab. ³³Eke -n'imn -l'okr Sesare a, gbaŋkɔ af uyu esel a oc lel a ɔŋ es εw es a etŋŋ -l'oc Pɔl -l'elu ow abu em. ³⁴Es εw es a awl lel a etŋŋ ibrm Pɔl wus yec'af ec'εŋŋ eke li k'el a.[†] Eke l'iri ek'ow el Silisi wus af ec'εŋŋ a, ³⁵li dad ow nine: «ŋ ec'agŋ a ek'am ok'ŋ ów af a b'ow ow a, m'ow m'ibrm'ŋ low.» Etŋŋ n'ɔŋ abusu eke wel k'εw Pɔl es **Erɔd** ec'êl gbɛl ab em.[†]

Jwifel am ok Pɔl ów af Felis ec'any af

24 ¹Segŋ yen b'εc a, **egb** waw es libel Ananias ow Sesare **agŋ** ekpekp bɛb ab lele awoka nyam eke wel b'εsŋ Tertulus ab. -L'ow es εw es Felis ec'any af eke -li k'ɔŋ Pɔl dedeku. ²Wel εsŋ Pɔl, etŋŋ Tertulus am ok'r ów af sodad amua em: «Es εw mammn, ŋ e nin em, s'am ir eb erm es ey em, etŋŋ ŋ e nyimn sənyŋ em anake ów amua tititŋŋ akpl ey ec'eb na ec'a. ³Segŋ feŋ, usu feŋ ec'ow eke si b'εŋŋ a, s'am elu'ŋ ow e bia erm nyam em. ⁴Gbekɔ m'erurm eke mi k'irmn'ŋ legŋ nɔŋɔ, na sosiɛm anake m'am ŋɔŋŋ ŋ ek'erm k'ey ŋ es, ke íri ey ec'odad a; ow k'ow ibnm. ⁵S'εkn ek'εŋŋ na el εgŋ em e nuŋŋ: li b'is odad wus na nimum eci Jwifel ab em, etŋŋ l'el Nasariel[†] ec'ogog a ec'es εw es. ⁶L'ew eke li ki ŋuŋŋ **Nyamel** gbɛl a sos;[†] ow sosiɛm s'εw'r abu af. [S'erur eke si ki jej in e low s'ok ey ec'ol ab em, ⁷kɔ kumada Lisias edŋŋ abu any etŋŋ lec em l'eb ow ey ec'abu em. ⁸N'ɔŋ abusu eke agŋ a ek'am ok'r ów af a k'ow ŋ ec'any af.][†] Eke ibrm'n low, ɔtu eke ŋ obi yeji k'uw low a tasi ek'ow sosiɛm s'am ok'r ów af ab any.» ⁹Jwifel a akr lebl af, dad ek'ow el low nawrɛ.

Pɔl am ayal in e lís e low a Felis ec'any af

¹⁰Es εw es Felis ɔwl Pɔl abu eke ki dad odad etŋŋ Pɔl eb odad dad nine: «M'uw any eke akpo nɔŋɔ em el eb na eci jej ok es, ow anake m'ɔny ɔmn ke m'am ow ŋ ec'any af eke mi k'ayal sos a. ¹¹Εse elel eke ɔtu eke ŋ obi k'otar akr ab af a, ow kokm segŋ lew yony afŋm es eke m'ow Jerusalem Nyam nuŋ igŋ eci. ¹²Wel εŋnm im m'atarm ów es **Nyamel** gbɛl a e gbugŋ

[†] 23.34 Felis am ibrm eke k'uw any, eke tasi Pɔl el in ec'es εw ab em ec'εŋŋ, yec'etŋŋ ke li jej ow e low l'ok. [†] 23.35 Erɔd libel a anake us êl gbɛl na Sesare a, etŋŋ ow el Rom ec'es εw esel a feŋ ec'êl eke l'us l'ew es. [†] 24.5 Nasariel: Wel b'oc nin na esŋŋ agŋ a eke b'us Nasaret e Jesu jam a. Èkn Matie 2.23 lele ow ec'akr otar ab ab. [†] 24.6 Èkn Ob Kok 21.28 lele akr otar ab ab. [†] 24.8 Ob Kok eci siləl esig bɛb em a, wel ɛŋnm sodad ek'anj ob na [...] ec'araŋŋ em a.

a egij kaka fej ab, etj m'okm dedeku a al em **Nyam** nuj igj susu oglog eb ab em. ¹³ Etj sicaca em a, agj amua k'otum ayalm ów a eke -n'am ok'm af a e low. ¹⁴ Gbeko low na gbe, ij ec'any af, m'am m'egj m'eb: Es Koto ko Jesu ec'ejagb a ec'us em a, ke em lagnej e Nyam a anake m'am igj nuj a. Jwifel bi dad ek'ow el ejagb yadnj, ko em m'ub ol e silel a lele **kokoba** ob esel e silel ab ab nawre. ¹⁵ M'ony omn ikj na Nyam em, omn a eke el obi yeji -n'ony, eke Nyam b'ow igbm agj amann lele ejuj ab luw em a. ¹⁶ Na sosiem anake m'am atr sos es eke mi kokrm em sosi ów af Nyam ec'any af lele agj ec'any af ab a.

¹⁷Eke m'opi Jerusalem akpo noco a, m'ewl meny m'im eke mi k'elum em ec'eb a abu os em, ke m'ap Nyam ob. ¹⁸Eke -n'ejan'm Nyamel gbel a e gbugn a, ke m'uwar sos **ayal** ec'es gbegbl a jj; agj noco anm em ab, etj sog yeji anm.[†] ¹⁹Gbeko Azi eci Jwifel nyam nyam anj yogj, etj blel -n'ony low em ab, el anake blel -n'inym es ij ec'any af aja ke -l'ok'm ów af a. ²⁰Oglog ek'agn amua ek'anj aja a ekn low njuj eke mi kok legnj a eke m'anj **Sanedren** ec'agn a ec'any af a, -l'etu eke -li ki dad. ²¹M'inym es el ec'any af m'igbl lebl ogj mi dad eke m'ub luw em anj igb e low nawre; ko low na ce eci anake yefenyna wel inymn'm es ony ec'any af jej ok ec'ab ee?[»][†]

²²Felis ek'iri Es Koto ko Jesu eci ejagb owi a ok es sos em senyn senyn a, oc jej ok a ew legnj ejeci etj dad el nine: «Legnj eke **kumada** Lisias b'ow ow a, m'ow mi dad ony ec'odad a.» ²³N'ony sroda eyj ekj yen ec'any es a abusu eke k'ew Poi es sobel em, gbeko l'ew ow abusu es eke ow lawlel a ki kok ow e lis e low.

Poi anj Felis lele Drusiy ab ec'any af

²⁴Segnj beb b'ec a, Felis lele ey Drusiy Jwifel yowi ab ab ow. N'ony wel esnj Poi ow etj n'am iri omn eke ow ony Jesu Krist em a ec'odad. ²⁵Gbeko eke Poi ob nuj am dad es an mamm ec'odad, sos es ony e low lele jej ok e legnj e low ab a, ow am or Felis etj li dad nine: «Sica otu eke k'im goj. Legnj eke m'ow m'ejn abusu a, m'ow m'ewl m'esnj.» ²⁶In ec'omn em a ke Poi b'ow onj'n os; na sosiem anake sakp noco li b'esnj Poi ow ot nemnym in ab a.

²⁷Eben eben a ce ton akpo yony ec, etj Porsius Festus usr Felis usu ese es ew es af. Eke Felis erur eke k'eb soudj Jwifel ogj a, l'ew Poi es sobel em.

Poi anj es ew es Festus ec'any af

25 ¹Sica Festus ow ey in eci wus ab af eb juma; kpckj ek'ow ij segnj nyahan a, l'igb Sesare l'uyu n'im Jerusalem. ²**Egb** waw esel egbel a lele Jwifel ec'any esel tasi ab ab ow in ogj a am ok Poi dedeku es. -N'am

[†] 24.18 Èkn Ob Kok 21.17-28. [†] 24.21 Èkn Ob Kok 23.6.

at -l'ibrm ow ³eke ow k'egnj el nənym ɔŋ Pɔl ow Jerusalem; tasi em a, -l'ut Pɔl ec'asre etŋ -l'erur eke -li k'ibi ow ejagb us ab em. ⁴Gbekɔ Festus dad nine: «Pɔl anŋ sobel em Sesare etŋ; em obi yeji ow k'ow ibnm m'ow m'ewl m'im yogŋ. ⁵Ow akpl ke ɔny e any esel a ów ewl'm Sesare ke ek'egnj ikŋ na kok low ŋŋ a, ókar ir dedeku es.»

⁶Festus kok səgn niwn oglog səgn ləw ce el ab, etŋ l'ewl n'im Sesare. Legŋ b'eny a, n'im jej ok em etŋ n'ŋ abusu eke wel k'oc Pɔl ow. ⁷Eke Pɔl ow a, Jwifel a ek'ann Jerusalem ow a, εlul il em etŋ am ɔny yadŋ egbel ok'r af ek'el obi yeji -l'otumn eke -li k'ayal. ⁸Gbekɔ Pɔl am dognj sos dad ese: «Mi kokm low ɔbr kaka Jwifel ec'ol a e lís, Nyamel gbɛl a e lís lele **Sesar** e lís ab.» ⁹Festus ek'erur eke k'eb sədŋ Jwifel ec'any af a, ibrm Pɔl nine: «Erur eke k'im Jerusalem wel jej low na ok em ec'any af ee?» ¹⁰Pɔl dad nine: «Aŋa eke m'inym es a, el Sesar eci jej ok usu nyam, etŋ aŋa anake wel ki jej em e low ok a. Ese elel eke ŋ obi ŋ obi uw any ab af a, mi kokm Jwifel low ŋŋ kaka. ¹¹Eke mi kok low ek'ow em mi k'uw, ke m'egbrm eke mi k'uw. Gbekɔ eke ów a eke -n'am dad -l'ok'm af a elm nawr̩ a, egŋ kaka k'otum ocm im ɔɔm el. M'am ibrm eke mi k'ekn Sesar!»

¹²Sica eke Festus dad ów in ec'ów ɔm esel ab ab bake ow uwr a, li dad nine: «Ibrm eke k'ekn Sesar, b'ow im in ec'any af.»[†]

Pɔl anŋ Agripa lele Berenis ab ec'any af

¹³Səgnbeb b'ec a, εb ebu **Erɔd** Agripa lele lisijɔw Berenis ab ow Sesare eke k'εsŋn Festus. ¹⁴Eke -n'anŋn yogŋ -li kokr səgn nɔnɔ a, Festus dad Pɔl ec'odad ok Agripa. Kin odad a: «Egŋ nyam anŋ aŋa eke Felis ew es sobel em. ¹⁵Eke m'im Jerusalem a, **egb** waw esel egbel a lele Jwifel ec'agŋj ekpekp ab ab ok'r dedeku es etŋ ibrm eke mi k'ɔb'r low. ¹⁶Mi dad el eke ow ecam Rom eyŋ ab eke k'elu egŋ eke wel am cicr ab es ɔŋ agŋ eke ok'r dedeku es a, eke l'ɔbarm any wel ab; ow it eke wel k'ɔŋ'n abusu li dad in e cicr a ec'odad ye. ¹⁷Ow sosiem -l'ow aŋa em ab etŋ m'irmnm legŋ; eke legŋ eny a, m'im jej ok usu a etŋ m'ɔŋ abusu eke wel k'oc egŋ a ow. ¹⁸In eci cicr esel a ow, gbekɔ -li cicrm ow ów eyŋ a ek'ow em m'ɔny tutr a e kaka af. ¹⁹-Latar ów es ow ab el obi eci Nyam nuŋ igŋt̩ ŋwi em lele egŋ nyam eke wel b'εsŋ Jesu eke uw ke Pɔl am at dad eke ow'n n'anŋn owr a e low af. ²⁰M'uwm elel eke mi ki kokr low nene em ab any; na sosiem anake m'ibrm Pɔl eke k'im Jerusalem yec'etŋ ke yogŋ wel jéj low na ok a. ²¹Gbekɔ Pɔl egŋj; l'ibrm eke li k'el sobel em es ton ke Sesar ɔny low dad'r. M'ɔŋ abusu eke wel k'ew'r es ton ke m'ɔŋ'n n'im Sesar ogŋ a.» ²²Agripa dad Festus nine: «M'erur tasi ek'εm obi yeji mi k'iri egŋ na nənym.» Festus dad nine: «Efi b'ow iri'r nənym.»

²³Legŋ b'eny a, Agripa lele Berenis ab ow agŋ ek'us any ab etŋ ok luku as usu a ec'arabu ab em **kumadael** lele εb ab em ec'any esel ab. Festus

† 25.12 Rom eyŋ tasi a ɔny abusu eke k'ibrm Sesar in obi jej el e low ok jej ok usu gbɛl a.

ibrm eke wel k'oc Pɔl ow. ²⁴Etj li dad nine: «Eb ebu Agripa lele ɔny fej eke anjn aja ey ab a, am ekan egŋ na: in sosiem Jwifel nɔnɔ ow ekn'm Jerusalem lele aja ab, etj am dad ek'ow'n k'ánm owr ij. ²⁵Em gbe, m'ekn eke li kokm low kaka ek'ow em li k'u. Gbekɔ eke in obi l'ibrm eke li k'ekn Sesar a, m'egŋ m'eb eke mi k'ɔŋ'n n'im yogŋ. ²⁶M'ɔnym low tasi eke mi ki nɔn in e nuŋ af m'ɔŋ Sesar; na sosiem anake m'oč'r m'ow ɔny ec'any af, ŋ eb ebu Agripa ec'any af tasi, yec'etj ke wel b'ibrm'n low, ke m'ɔny low nyam mi nɔn. ²⁷Ow am ew'm es adj sos em eke tasi em a, wel k'oc sobel em es im Rom, ke wel k'ayalm ów a sosiem eke ow af wel am cicr'a!»

Pɔl am dad odad dogŋn sos Agripa ec'any af

26 ¹Erod Agripa dad Pɔl nine: «Abusu eru'ŋ es eke ki dad odad dogŋn sos.» Etj Pɔl igbl abu ogŋ am dogŋn sos sodad amua em: ²«Eb ebu Agripa, sos em am ijn'm eke yefenyna mi k'ow ŋ ec'any af mi dad odad mi dogŋn sos ów a fej eke ow af Jwifel am cicr'm a eci. ³Tasi em a, uw Jwifel ec'eb ir owi lele el eci ów es atar ab ab any. Ow sosiem, m'am ŋɔŋŋ'ŋ eke k'iri em ec'odad a erm es ok em.

⁴Em eci ŋgbafre em etj ec'es eke m'an a, Jwifel fej uw any; -l'uw elel eke nuŋ ɔb em etj m'iir em ec'εbr a ec'araŋn lele Jerusalem ab ab any. ⁵-L'uw'm any legŋ kpekpe; eke -l'erur, -l'ɔtu eke -li ki dad low nawre: m'el Farisiel ec'ogog ec'egŋ[†] ek'el e Nyam nuŋ igŋ owi ew tuɔtɔ akm el lawlɛl a fej ec'a. ⁶Etj sicaca em m'anŋ jej ok ec'any af aŋke m'ɔny ɔmn Nyam e low a ek'ewar ey lagŋel ew es ab em. ⁷Ey ec'eb lew yony a ec'agŋ a yeji am ɔmn ɛwar na eke k'ey ɔkm; ow sosiem -n'am igŋ Nyam nuŋ ari at em, ncok lele legŋ owr ab. Eb ebu Agripa, ɔmn ikŋ na sosiem ec'anake Jwifel am ok'm ów af a! ⁸ɔny Jwifel, ke Nyam ígbm agŋ luw em a, bla etj am ubr ek'ow el low ek'ɔtu ee?

⁹Em obi yeji, legŋ sig em a, m'ɔny tutr eke akunda kaka fej em ow akpl eke mi k'ogŋ Nasaret e Jesu e nin a ar. ¹⁰Low na anake mi kok Jerusalem a. Egb waw esel egbel a ɔj'm abusu akpasu mum nyam eke mi k'ok ɔmn esel nɔnɔ sobel em, etj mi b'elu abusu es legŋ eke wel b'ɔb el low luw ec'a. ¹¹Sakp nɔnɔ mi b'im Nyam nuŋ igŋ susu m'ɔŋ wel ijr el gbre yec'etj ke -l'ɔwr sar el ec'ɔmn ɔny ab em. El ec'erm bebl eke m'ɔny a agb nɔnɔ, toŋ ow b'ɔŋ m'im seb ejec'em m'ijr el gbre.[†]

¹²«Eben legŋ nyam egb waw esel egbel a ɔj'm abusu eke mi k'im Damas mi kok juma.[†] ¹³Eb ebu Agripa, m'us ejagb etj legŋ uyu nuŋ em a, m'ekn usuayl ek'anj afr am ejn ow; jejn a afŋn ligbn ec'ab es, etj am ok em lele agŋ a eke el ab m'us ejagb ab ab af. ¹⁴Ey fej s'ok wus etj m'iri lebl nyam

[†] 26.5 Èkn Ob Kok 23.6; Filip 3.5. [†] 26.9-11 Èkn Ob Kok 8.3; 9.1-2; 22.4-5.

[†] 26.12-18 Èkn Ob Kok 9.1-19; 22.6-16.

ek'am ikj dad'm **Ebre** em ese: "Sɔl, Sɔl, bla etj am ijr'm gbre ee? Kɔ bla etj am elu lec ɔkm ese id eke in ec'es ew es b'iyr likj af ee? Lec ɔfr ɔfr ce am ij." ¹⁵M'ibrm m'ese: "Egn̄ gbel, kɔ bwo el ɔj ee?" Etj Es Kɔtɔkɔ dad nine: "Em Jesu a eke am ij gbre a. ¹⁶Sica ɔgb inym es. M'elu sos ɔkm mi yegm'j eke mi k'oc'j el em e juma kok es; b'ow ij em e daŋku däd ok agj elel eke ekan'm[†] yefenyna, ke däd yec'a eke emeny m'ow mi yegm'j a yeji. ¹⁷M'ow m'ɔsu'j Jwifel ec'any af lele agj ejec'a eke m'ow m'erm'j el ogj ab ab ec'any af. ¹⁸M'am erm'j eke k'im fig fig el anyamn, ɔny ot el es ncebn em ot ok el usuayl em, **Satan** ec'abusu ab em eke -n'anjn a ot ɔj el Nyam. Eke -li b'ony ɔmn em em a, -li b'ow -n'εjn el e sikpl a ec'oc ap lele es sig usu nyam agj a ek'el Nyam ec'ab ab." »

Pɔl am dad in e juma e li kok a ec'odad

¹⁹«Eb ebu Agripa, eben a, es ekn owi a ek'anj afr ow ke m'ekn a, m'egbrm ow e low ij. ²⁰Kɔ m'ikj anym mi dad Nyam odad m'ok Damas ec'agj a lele Jerusalem ec'ab ab, Jude ec'agj a lele eb ejec'em ec'agj ab; el fej, m'ibrm el eke -li k'itjn erm em, -l'ewl -li ler Nyam, ke -li kok ów eke bi yegm el ec'itjn ikj na tasi a. ²¹Na sosiem anake **Nyamel** gbel a e gbugn a eke m'anj a, Jwifel ɔny'm ke ɔl eke k'ibi'm a. ²²Gbekɔ Nyam ɔsu'm ton it yefenyna etj m'anj eke mi k'ij daŋku agj fej ec'any af, k'ow el agj ek'ony any, k'ow el agj ek'onym any. Mi dadm odad ejeci ek'ow elm **kokoba** ɔb esel lele Mois ab ec'a eke dad eke b'ow ey a ce: ²³**Mesi** a b'ow ij gbre, b'ow el egn̄ krekr̄ ek'igb luw em, b'ow ɔb usuayl a e kokoba ok ey ec'eb a lele ebr ejeci ec'agj ek'elm Jwifel a.»[†]

Pɔl am ibrm eke Agripa k'ub nawre

²⁴Eke Pɔl am dad ów in e sos dognjn ec'a, Festus barm'n es lebl tuɔtuɔ em nine: «Pɔl, nuŋ em am uŋ'j! Wewr lel nɔnɔ ton ow am ew'j nuŋ em uŋ!» ²⁵Pɔl dad'r nine: «Egn̄ gbel, nuŋ em uŋm'm. Sodad a eke m'am dad a el nuŋ em es ok e sodad lele low nawre tasi ab. ²⁶Eb ebu Agripa otar ów amua akr uw any, ow sosiem in ec'any af m'ɔtu eke mi ki dad ɔmn em. M'uw any tasi eke l'uw ów a fej any, anke ow elm es lɔl em e low. ²⁷Eb ebu Agripa, **kokoba** ɔb esel ec'odad a eke dad a ub nawre ee? M'uw any ek'ub nawre!» ²⁸Agripa dad Pɔl nine: «Am tutr eke legj tel na em ce ɔtu eke k'itjn'm m'el kretien ee?»[†] ²⁹Pɔl dad'r nine: «K'ow él legj tel em oglog segj nɔnɔ em, m'am ɔŋɔŋ Nyam ek'ow k'elm ɔŋɔŋ ce, kɔ ɔny fej ek'am irir em ec'odad yefenyna a anake k'anjn ese elel eke m'anjn ab af a, kɔ ɔŋbraka amua gbe k'ānm em!»

[†] **26.16** *elel eke ekan'm:* odad na Grek em a, wel ɔtu ek'itjn ejec'em dad ese low yec'a ek'ekn a. [†] **26.23** Bébm 1 Korent 15.20; Esayi 42.6; 49.6. [†] **26.28** *am tutr.. kretien ee:* odad na Grek em wel ɔtu ek'itjn ejec'em dad ese B'ow ɔŋ m'el kretien caca em!

³⁰Eb ebu a, es ew es a, Berenis lele agn a eke -n'anjn yogn ab ab igb,
³¹etj eke -n'imn saw em a, -n'am dadarir el ɔfr em -l'ese: «Egn na kokm
 low ɔbr owi ek'ow em li k'uw, oglog k'ow em wel elu'l sobel em..» ³²Etj
 Agripa dad Festus nine: «Blel egn na ibram eke k'ekn **Sesar** ana, ke blel
 wel elu'l es..»

Wel am ewl Pɔl Rom

27 ¹Sica wel egn eb eke si b'ow s'im Itali mijetj em eci. Wel oc Pɔl
 lele sobel em esel ejeci bəb ab abul srɔda eyj ekj yen ec'anym
 es nyam eke wel b'εsn Julius. L'el Rom eci srɔda eyj a ec'eb a eke wel
 b'εsn "Sesar Ogust eci eb" a ec'anym es. ²S'ok Adramit eci mijetj nyam
 eke k'imn Azi e manu a ec'a, etj s'im. Aritak yeji anj ey ab; l'el Tesaloni,
 Maseduan wus af a ec'egn. ³Eke legn b'enj a, s'ow s'ok Sidɔn. Julius eke
 am ɔny Pɔl senyn senyn a, ɔŋ'n abusu eke li k'im l'ekn lawləl yec'etj ke
 wel kók in e lís e low. ⁴Eke emeny s'anj yogn s'igb s'aam a, s'aru Sipr lekr
 a eke b'edjn lef any a, aŋke lef am elu ɔbr ey. ⁵S'ubr okij a eke titm Silisi
 wus lele Panfili wus ab a, etj s'im s'ok Mira, Lisi wus af. ⁶Yogn, Julius
 εγν Alesandri eci mijetj nyam ek'aam Itali etj l'ot l'ok ey em.

⁷S'us mij pete pete segn nɔnɔ etj gbre em kpa, s'im s'ok Nid baŋn any
 af. Eke lef a yεbm ey eke si k'ɔkj any s'im kpekpe a, s'εcr wus a ek'usm
 owr Salamone eb a ec'a s'ok Kret lekr a ec'estr em a eke b'edjn lef any
 a. ⁸Gbre em eben, s'aru ligigl a s'im s'ok usu nyam eke wel b'εsn Manu
 Amann, ek'anj Lase baŋn saw.

⁹S'irmn legn nɔnɔ, etj mij us a yeji am ew tuɔtua aŋke lakpo am uwr.[†]
 Ow sosiem Pɔl am ewar el dad ese: ¹⁰«Agn lawləl, m'am ekn eke usu im
 a b'ow ew tuɔtua: mijetj a lele serekp ab ab b'ow uŋ, etj ey obi yeji s'ɔtu
 eke si k'uw..» ¹¹Gbekɔ srɔda eyj ekj yen ec'anym es a ɔny ɔmn mijetj
 nyimn es a lele mijetj es ab ab em akm Pɔl e sodad a. ¹²Etj emeny nanu
 a akplm eke letj k'anj yogn lefr legn iy na em. Na sosiem agn nɔnɔ a
 ek'anj mijetj ab em a erur eke k'igb yogn: -lerur eke -l'ɔtu, ke -n'im -l'ok
 Fenis, Kret eci nanu nyam eke ɔkj esr em eci nemn ogog a lele afr em eci
 nemn ogog ab ab. Yogn anake -li k'anj -l'uwar lefr legn iy a.

Lef ligbel ey okij ab af

¹³Esr em eci lef a am elu pete pete, etj -n'am tutr eke el eci tutr a b'ow
 ey af. -N'ɔŋ mijetj a aam etj am aru Kret eci ligigl a saw saw. ¹⁴Gbekɔ
 wanci ab af ce lef ligbel nyam eke wel b'εsn "afr em e lidr ogog a lef"
 anj lekr a e mafeny ab em am elu ow. ¹⁵Lef a oc mijetj ab ab aam: ow

[†] 27.9 *lakpo am uwr*: Grek em ec'elel eke wel b'irir el *neny enj e legg*. Ow el Sikpl oc ap
 ec'es gbeabl eke b'ey awl libarm em oglog awl lew em Jerusalém. Awl amua af lef egbel
 b'elu, ow b'ɔŋ mij feŋ ec'ubr a b'ew tuɔtua.

ew tuetuə eke wel k'ony mijetŋ ab es, etŋ si yeb ow oc ey ab im. ¹⁶S'ecr esr ogog eci lekr liy nyam eke wel b'εsŋ Koda a, etŋ ow edŋŋ ey abu any. Gbre ij kpa em, s'tu s'ony es eb elu e letŋ likekli a ek'ucur mijetŋ gbel a. ¹⁷Mij esel a εwl oc elu'l mijetŋ ab em. Sica -l'oc meb -li cuku mijetŋ gbel a -l'elul em. Eke -n'am uru eke li k'im -l'itr es mrici af Libi ogog a, -l'elu dondo nuŋ a erŋ etŋ -li yeb lef a am oc el ab im. ¹⁸Lidgbegb a abu any em am elul ey tuetuə toŋ legŋ eny ey etŋ -n'am ot serekp a -l'ok erŋ. ¹⁹Legŋ b'eny akr af a, el obi ec'abu em -l'ot mijetŋ a e mob a -li wowl erŋ. ²⁰Segŋ nɔŋ eke wel εknm ligbn, εknm mǐlél etŋ lidgbegb a abu any em am elu lec em ce. S'ony ɔmn kaka eke si b'ow s'tu s'anŋ owr.

²¹Legŋ kpekpe ek'agŋ a ek'us mij a ijm ob kaka. Pɔl igb el ec'any af etŋ am dad el ese: «Agŋ lawlel, blel irir em ec'odad a eke m'am dad eke si k'ókmn ɔkm Kret a, ke blel s'ɔbrmn es abur na, s'irmnmn mob. ²²Gbekɔ sicaca em a, m'am ibrm eke k'ony erm susu, aŋke ɔny em ec'egŋ kaka k'ow irmnm in e sel a, kɔ mijetŋ a sony coco ce b'ow uŋ. ²³Tasi em a, ncok a em e Nyam a eke mi bi kok in e juma a ec'afr erm es nyam ow'm saw ²⁴etŋ dad'm nine: "Pɔl, erŋ k'óny'ŋ! Ow it eke k'im **Sesar** ec'any af, ke Nyam ec'erur a eke ɔny ŋ ec'a sosiem, li sɔg agŋ a ek'us mij ŋ ab a." ²⁵Na sosiem, agŋ lawlel, ɔny erm susu aŋke m'ony ɔmn Nyam em: ow b'ow el ese elel eke li dad'r'm ab af. ²⁶Gbekɔ si b'ow s'uŋ s'inym es lekr nyam af.»

²⁷Ncok lew yar em eke s'anŋ mij af ke lidgbegb a am oc ey ab im Mediterane eci okij ab af ana. Ncok eci legŋ uyu nuŋ em, mij esel a am εkn ese wus ce we'n am titm af. ²⁸-L'elu meb eke wel ucu ob leg leg erŋ eke -li ki bebm̄n etŋ -l'εkn eke mij a eci sibn a ij abu likŋ lele lew lɔbŋ ab; -li b'im kpekpe tel a, εmeny -l'elu meb a erŋ etŋ yogŋ ow ij abu likŋ lele niwn ab. ²⁹-N'am uru eke mijetŋ a k'ɔb lob, ow sosiem, letŋ jam a -l'elu magbis yar erŋ eke -li k'ony letŋ ab es, etŋ -n'am eku es ogŋ em eke legŋ k'eny. ³⁰Mij esel a am ol eke k'ok ɔkm letŋ ab em; -l'usm es eb elu e letŋ ab es erŋ etŋ -n'am ub nyandre -l'ese: «S'aam letŋ a ec'anym a s'ucur letŋ es ɔny ob ab es.» ³¹Gbekɔ Pɔl dad Julius lele srɔda eyŋ a ab ab nine: «Eke agŋ amua anm mijetŋ ab em, k'ow ɔtum̄ anmn owr.» ³²Ow sosiem, srɔda eyŋ a bibr simeb a ek'ony es eb elu e letŋ ab es a etŋ -li yeb ow im.

³³Gbuŋ ke usu ót es a, Pɔl ibrm ek'agŋ a feŋ k'ij ob etŋ am dad ese: «Kin, yefenyna ab a, segŋ lew yar eke am ekur erm mij ab ke k'ijmn ob kaka. ³⁴M'am ibrm eke k'ijr ob aŋke ow el ɔny e sel εŋŋ eci. ɔny em ec'egŋ kaka k'ow irmnm in e sin nuŋ a e nyam.» ³⁵Eke li dad ów amua uwra, l'oc futufutu, l'elu Nyam bia wel ec'any af, l'ubr em etŋ n'am ij. ³⁶Agŋ a feŋ sos at es etŋ el yeji -l'ij ob a. ³⁷Ey feŋ eke s'anŋ mijetŋ ab em a, s'ij agŋ ekŋ yen yen sakp yony agŋ ekŋ nyahan agŋ lew nɔhɔn. ³⁸Eke -l'ijr ob molok iy el a, -l'ot egb a eke -l'otr ab -n'aam a -l'ok erŋ eke mijetŋ a k'ew fuefue.»

³⁹Eke legj eny a, mij esel a uwm wus a eke -li titmn ab any, gbekɔ -n'am ekn wus ek'usm ew lɔy k'elu mrici etj -l'erur ek'abusu eru es, -l'itr mijetj ab es yogj. ⁴⁰-Ni mɔmu magbis ab es -l'ok erj, etj -ni mɔmu metjbar eke wel bi nyiman letj a e simeb a yej'es. Eben a, -l'ew gbad letj neny a eke lef k'itr letj a, etj -n'imn mrici a ogj. ⁴¹Kɔ -n'im -l'ɔbr sec ek'anj mij any yony ec'araŋŋ etj mijetj a abal inym es yogj. Letj anym a emn mrici ab em etj ɔtum iim ij, etj mra am bɔbm letj jam ab es lec em.

⁴²Srɔda eyj a am erur eke k'ibi sobel em esel a yec'etj ke el em ec'egj kaka k'abŋj mij sym ɔkm. ⁴³Gbekɔ Julius a am erur eke k'eb Pɔl elu es, etj l'edjn wel eke -li ki kokmn low a eke -n'ɔnyñ ow e tutr a. N'ɔŋ agj a eke b'abŋj mij a abusu eke k'ikj anym ok erj im ákpaf; ⁴⁴agj likpr a ot ɔgɔg og oglog mijetj a eci mob ekpr a us el jam. Eben ek'agj a fej im itr es ke sos irm es ana.

Pɔl anj Malt lekr em

28 ¹Eke sica s'ok ɔkm es abur na em a, s'iri eke wel b'esŋ lekr a Malt. ²In ec'eb eyj a eb ey senyn senyn, etj eke mij am an ok wus ke lefr yeji am ow a, -li fuf al ligbel nyam ek'ey fej s'iwr s'elul em. ³Pɔl oc milɛl eke wel abal eke k'ok al, kɔ al a ɔŋ lorŋ ey ɔkm arum'n abu ab. ⁴Eke lekr a ec'agj a ekn lorŋ ek'arum Pɔl abu ab a, -n'am dad el ɔfr em -l'ese: «Egj na egj ibiu tasi; l'ey ɔkm okij ab em, kɔ Nyam em e jej ok a ɔɔm abusu eke li k'anj owr.» ⁵Gbekɔ Pɔl ufj abu es ɔwl lorŋ a alm, etj ob kaka kokm'n. ⁶Agj a am eku eke k'ekn'n l'ew oglog l'ey luw kpru em. Gbekɔ eke -l'ekur ow ibn ke -l'ekan eke ob kaka kokm Pɔl a, -l'itjn tutr etj -n'am dad ek'ow el nyàm mum nyam.[†]

⁷Saw yogj, lekr a ec'es ew es gbel a eke wel b'esŋ Publius a ec'usu anj. Egj ikj na eb ey erur em etj ɔŋ ey es eru usu toŋ segj nyahan. ⁸Publius es a eru es aŋke lefr ɔl am ɔny'n etj n'am ɔs sob yeji. Pɔl im ekn'n, at'r abu nuŋ, ɔŋjɔn Nyam ɔŋ'n etj ewlm'n. ⁹Na b'ec a, lekr a ec'šlu ejec'a yeji ow etj -l'ewl. ¹⁰Agj a elu el ec'elum fej ɔkm ey e lis, etj wanci a eke s'am ow s'igb s'im a, -n'ɔŋ ey ob fej ek'it usu imn ec'a.

Pɔl im ey Rom

¹¹Eke ow kok awl nyahan a, s'eb Alesandri eci mijetj nyam eke anj lekr ab em lefr legj iy a nimum a s'im. Wel b'esŋ mijetj a "Sinyam Oli".[†] ¹²S'ow s'ok Sirakus ec'eb ab em, s'anj yogj segj nyahan. ¹³Yogj s'ecr liglil a eci s'im s'ok Rejio eb em. Legj b'enj a, esr em eci lef a ɔb nuŋ am elu etj s'eb segj yony s'im s'ok Pusol. ¹⁴Eb ab em, s'ejn agj lisijimel

[†] 28.6 Bèbmn Ob Kok 14.11. [†] 28.11 Sinyam Oli: Ow el nyàm yony, Kastor lele Polus ab eke mij esel b'igj nuŋ yec'etj ke wel ɔsu el mij af.

ek'ibrm eke si k'anj el ab sègny lòbny, etnj sica s'igb s'aam Rom. ¹⁵Rom ec'agny lisijimel a iri ey ec'amani etnj ow tonj ok usu eke wel b'ësnj Apius ec'An Ol Usu a ey ec'obr eci. Agny ejeci eyn ey usu eke wel b'ësnj Ëjanin Usu Nyahan a. Eke Pôl ekn el a, l'elu Nyam bia etnj sos at'r es. ¹⁶Eke s'ow s'ok Rom a, wel ɔnj Pôl abusu eke k'ir in ogny a ke srôda iy nyam am ɔsu'r.

Pôl am dad Nyam odad Rom

¹⁷Ow bi kok sègny nyahan a, Pôl ew Rom eci Jwfîel ec'es ewel a abu in ogny a. Eke -l'asr luku a, Pôl dad el nine: «Agny lisijimel, mi kokm low ɔnj ey ec'agny a e lís, ey lagñel a ec'eb ir owi e lís etnj wel ew'm abu af Jerusalém, oc'm ɔnj Rom eyñ. ¹⁸-L'ibrm im ów etnj -l'erur eke -li k'elu'm es aŋke em em a, -n'ëjnm low ek'ow af -li k'ɔb'm low luw eci. ¹⁹Gbeko Jwfîel a erurm etnj ow ɔnj m'ibrm eke mi k'ekn **Sesar** ke wel ebr em ec'odad ab em, ko ow elm em ec'eb a eke mi k'ɔnj dedeku eci.[†] ²⁰Kin low a sosiem eke m'erur eke mi k'ekn ɔny ke mi dad ɔny odad a. Tasi em a, m'anj ɔgbraka na em egny a eke Israel ec'agny a b'ɔny ɔmn in em a sosiem.» ²¹-Li dad ow nine: «S'ëjnm ɔnj e lís e lel kaka eke k'anj Jude ow etnj ey lisijimel kaka anm yogny owm tòkñm ów okm ey oglög dadm ey ɔnj ec'odad ɔnj. ²²Ko s'am erur eke ki dad low yec'a ek'am tutr a s'iri, aŋke s'uwy any ek'usu a fèny agny erurm Nyam eb na ek'annj em a e low.»

²³-L'ew legny nyam Pôl ab etnj legny a b'ow a, -l'ow nɔno -n'ëjny ow yogny a eke l'ir a. Ibribi tonj ncebles, Pôl am otar ów a akr ok el: n'am dad wel Nyam ec'es ew a ec'odad etnj Mois ec'ol a lele **kokoba** ɔb esel e silel a eke n'am dad ow ec'odad ab em, n'am ol eke li k'eb wel Jesu eci. ²⁴Agny bëb ów a ok es sos em, ko likpr a ɔgjym eke k'ub nawre. ²⁵El ɔfr em a neny okrm el af, etnj -l'igb -n'aam. Pôl dad el odad na nine: «Abij Lala ɔny low ij tasi legny a eke n'am dad ɔny lagñel odad kokoba ɔb es Esayi e neny em l'ese:

²⁶Im dad agny amua a:

Ow b'ow ok ɔny ɔru em sényn sényn, ko k'ow irimn;
b'ow leer sényn sényn, ko k'ow ɔknmn.

²⁷Tasi em a, agny amua itjny ew tuɔtun;

-li babl ɔru es, -li bubur anyamn,
yec'etnj ke el eci anyamn a k'ékñm es,
el ec'ɔru a k'írim ów,
el e nuŋ em ɔny a k'ánm es,
-l'ewlmn -l'owmn em ogny bake m'éwlm el.»[†]

[†] **28.19** Èkn Ob Kok 25.11 lele akr otar ab ab. [†] **28.27** Esayi 6.9-10, Septant em ec'odad eke wel oc.

²⁸Pɔl igŋ af dad nine: «Sica úwr any eke Nyam eci sel εŋn ec'odad a ow agŋ a ek'elm Jwifel a eci:[†] el gbe, -li b'ow -l'iri!» [29Eke Pɔl dad ów amua a, Jwifel a el ɔfr am atar ów es im lebl tuɔtua em.][†]

³⁰Pɔl anŋ êl a eke l'eb ab em akpo yony. Li b'eb agŋ a feŋ eke b'ow εkn'n a. ³¹Li bi dad Nyam eci es εw a ec'odad etŋ li bi yεgm agŋ εs Kɔtɔkɔ Jesu Krist owi ɔmn em tasi, etŋ εŋŋ εdŋnm'n.

[†] 28.28 Bèbmn Selu 67.3; Luk 3.6. [†] 28.29 Ob Kok eci silel esig cuɔn em a, wel éŋnm akr 29.

Pɔl e ləl ek'awŋ Rom eyŋ

Ów ek'it eke wel k'uwan any

Akpo 57 oglog 58 em, Jesu Krist e mew a e jam, anake erm es Pɔl non lel na awŋ kretienel ek'ir Rom ec'eb gbɛl na, ek'el Rom e wus a nimum ek'ew es a e lɔgŋ any a.

Legŋ ab em, Pɔl, in obi a n'anj Korent ek'el Gres wus af ec'eb ab em. Etjow el in ec'Amani Mamn e kokoba ob ec'usu im sakp nyahan em a ec'uwr em.

Sica eke Pɔl as Sinyamel a feŋ ec'ob ap a eke ɔkl a luku a, kpeki n'am tutr eke li k'oc ob ap a n'im n'ɔŋ kretienel ɔgbɔru a ek'ang Israel a. Li b'im Jerusalem n'ɔŋ wel ob ap a ba ow b'uwr a, n'am ɔny tutr eke li k'im Espany wus af, l'ɔb Amani Mamn a e kokoba. In ec'im em a, n'am erur eke li k'ec l'ekn Nyamel ek'anj Rom a. Legŋ kaka, l'eknm Nyamel na. In eci ec em gbe, l'uyum yogŋ eci kretienel beb ab.

Pɔl awŋ Rom eyŋ lel na eke k'otar Amani Mamn a e low tasi akr ok el. Low nyam anj eke ow sosiem, Nyam b'ot agŋ ese agŋ nyim af in ec'any af. Low a el agŋ ec'ɔmn eke b'oc elu Jim Jesu, wus nimum e Sɔg Es em a. Etjɔm ikŋ na el Nyam ec'ob ap ɔfr em.

Ləl a ec'ogog krekre ab em (nuŋ 1 lele nuŋ 2 em ab a), n'am otar akr li yegm eke egŋ feŋ ek'anj wus af aŋa a el sikpl ec'adu etjɔmny Sɔg Es nyam ec'es abur. Agŋ ek'elm Jwifel a ɔny es abur ikŋ na, gbekɔ Jwifel yeji.

Sica Nyam e Lel ab em, n'am otar sel eyŋ ec'ejagb e low akr. Nyam b'ot agŋ ese agŋ nyim nyim af el ec'ɔmn a sosiem, ese elel eke ow ecr Abraham ec'ab af. Nuŋ 3 toŋ nuŋ 5 em a, agŋ a feŋ Adam e sikpl a sosiem ɔny low ɔbr luw eci, gbekɔ agŋ a feŋ ɔtu eke k'εŋn sel eke -li b'oc el ec'ɔmn a -l'ew Jesu ek'el Mesi ab af. Nuŋ 7 em a, eke eggŋ b'atr sos es eke Nyam k'εŋŋ in owi eb, Mois ec'ol a ec'elum em, li k'ɔtum sikpl sosiem. Gbekɔ nuŋ 8 em a eke li b'oc in ec'ɔmn a l'elu Jesu Krist ec'olikŋ af ec'egb waw ab em a, Abŋ Lala b'ir in em etj b'ɔŋ'n abusu n'ɔny eb ir eke b'akpl Nyam sos em.

Nuŋ 9 ton 11 em a, caca em eke Jesu Krist e Nyamel a el Nyam ec'agŋ a, Pɔl am dad Israel e saw ek'anj a e low. Eke batj Jwifel em agŋ b'eb igŋ Mesi a ɔwl yeji, Nyam in obi a, l'igŋm in ec'agŋ a l'owlm. In ec'erm mamm ab em, li b'ow li kok elel eke li ki kokr toŋ ke legŋ nyam, Israel yeji éŋŋ sel Jesu Krist em.

Lec a ec'uwr em a, Pɔl am yegm ey eke erur k'anj ese ey ec'ol eke si k'ɔsu af, ey ec'eb ir e low low feŋ e kok em, Nyamel em lele agŋ em ab yeji (nuŋ 12 em ton nuŋ 16 em).

Esŋn

1 1 Em Pɔl Jesu Krist e juma kok es, em m'am awŋ ɔny lel na. Nyam esŋ'm eke mi k'el erm es etŋ l'oc l'ew'm saw eke mi k'ob in ec'Amani Mamn a e kokoba.

2 Amani Mamn na, Nyam ecr in e **kokoba** ob esel em ewar ow e low god'etŋ in eci Silel lala ab em. 3 Amani Mamn a am dad Jim Jesu Krist ey Es Kɔtɔkɔ ec'odad. Yec'ek'el in e mew em ec'a, wel ew'r eb ebu David, lagŋ ec'eb ab em. 4 Eke Abŋ Lala igbm'n luw em a, Nyam yegm eke l'el Nyam ec'Iy ek'ɔny abusu feŋ.[†] 5 Jesu Krist kok'm bibm m'el erm es, yec'etŋ ke in e nin a e sos usr sosiem a, m'ɔŋ' ebr ebr feŋ ec'agŋ eke uwm Nyam any a, úb'r nawre ke ɔny in ec'elum. 6 ɔny yeji, anŋŋ agŋ amua em, eke Jesu Krist esŋ ɔny a sosiem.

7 ɔny feŋ eke anŋŋ Rom a, ɔny eel Nyam ec'erm erur etŋ l'esŋ ɔny eke k'ow anŋŋ in ec'agŋ ab em, ke fir eb in eci. Ke Nyam ey Es lele Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist ab édŋ ɔny ɔwɔr ke ɔny ɔny erm es ey!

Pɔl am erur eke k'im ekn Rom e kretiel a

8 M'am ikiŋ anym m'ecr Jesu Krist em m'elu Nyam bia, ɔny feŋ eci, aŋke wel am dad ɔny ec'ɔmn a ec'odad wus nimum af. 9 Tasi em a, eke mi b'ob Nyam Jim ec'Amani Mamn a, ke Nyam eci juma anake m'am kok em ec'erm feŋ em a.[†] Etŋ in, l'ij em e daŋku eke m'ɔpim ɔny ec'ɔkn em e Nyam ɔŋŋŋ feŋ em. 10 Mi b'ibrm'n segŋ feŋ eke li k'ɔŋ'm abusu m'ow ɔny ogŋ a, eke ow el in ec'erur tasi, 11 aŋke ɔny ec'ekn am aw'm tasi yec'etŋ ke m'ism ɔny Abŋ Lala eci ob ap ab, ke ínymn es kikri. 12 Nawre tasi em a, k'aw ke mi b'ow m'ɛŋŋ ɔny a, ɔmn a eke ɔny lele em ab s'ɔny a, ɔŋ' ke s'atarir sos es.

13 Agŋ lisijimel, m'erur eke k'uwr any eke sakp nɔnɔ mi tutr eke mi k'ow ɔny ogŋ yogŋ, kɔ toŋ sicaca em a, m'ɔtum m'ɛŋnm ow ec'abusu. M'am ɔmn eke em e juma a, ɔny ogŋ yogŋ yeji b'ow ɔsu ey amamn ese ebr ejec'em ec'ab af. 14 Ow it eke mi ki kok agŋ feŋ e juma, Grækkel lele Barbarel ab,[†] agŋ ek'uw low any lele agŋ eke uwm low any ab ab. 15 Ow sosiem anake, ow am aw'm tasi eke mi k'ob ɔny Amani Mamn e kokoba, ɔny yeji eke iir Rom a.

Kin Amani Mamn a

16 Tasi em a, Amani Mamn a ec'ɔb a ɔnym im és, aŋke l'el Nyam e lec eŋŋ kaka feŋ ek'ub nawre a e sɔg eci: krækre em a Jwifel, ke sica agŋ

[†] 1.4 Nyam yegm eke l'el Nyam ec'Iy ek'ɔny abusu feŋ: odad na Græk em wel ɔtu ek'itŋŋ ejec'em dad ese: Nyam yegm abusu em eke l'el Nyam ec'Iy. [†] 1.9 ke in eci juma anake m'am kok... em a: odad na Græk em wel ɔtu ek'itŋŋ ejec'em dad ese: ke in anake m'am igy'n nuŋ em ec'erm feŋ em a. [†] 1.14 Grækkel lele Barbarel ab: odad ebl ek'el Grækkel a bi yegm agŋ agŋ a feŋ ek'ir wus eke Grækkel ew es ab af a. Agŋ amua wel b'ot el ese agŋ eke irm eb ese Grækkel af. Barbarel el agŋ a ek'anm Grækkel ec'es ew owi em a. Wel b'ot el ese mebey af, el ec'eb ir owi eke -l'uwm any a sosiem.

ek'elm Jwifel a yeji. ¹⁷Amani Mamn a bi yegm elel eke Nyam b'ocr agj nyim nyim in ec'any af a: ow b'ɔb nuŋ ɔmn a eke -li b'oc -l'elu ow em ab em etjow b'uwr ɔmn ab em ce. Eε, Nyam Lel em a wel b'awl: *Egŋ yec'ek'el nyim nyim Nyam ec'any af a b'ow any owr in ec'ɔmn a eke l'oc l'elu ow em a sosiem.*[†]

Agŋ a ek'elm Jwifel a ɔny low ɔbr Nyam ec'any af

¹⁸Afr kpekpe etj Nyam am elu in ec'erm bebl a ɔkm aŋke agŋ el sikpl esel etj -li bi kok low ŋuŋ. El ec'ow eŋuŋ kok ab em, -li b'edjn low nenyembri nyam eke ki kok low. ¹⁹Eε, low eke wel ɔtu eke k'uw any Nyam e lís a, ayl el eci, aŋke Nyam in obi ayal ɔŋ el. ²⁰Nyam ec'abusu a ek'ɔnym nuŋ a lele feŋ a eke in obi in obi a l'el ab ab a, el ów nawre eke wel éknm. Gbekɔ legŋ a etj eke wel kok wus a, egŋ feŋ ɔtu eke k'ekn el eke li bi ler ów a feŋ eke Nyam kok a. Ow sosiem a, agŋ ɔnym sos dogŋn eb kaka ij. ²¹Tasi em a, -l'uw Nyam any, kɔ -l'usrm ow sos etj -n'ɔcm ow bia. Ke ow tasi ek'ow it eke wel ki kok Nyam ec'ana. Kɔ el e sow tutr a itŋn el nyamb e sow tutr, etj el ec'erm a eke low any uw anm em a, irmn usuayl a. ²²-Li b'ocr el sosi esewru, kɔ -l'el ej em eŋuŋ esel. ²³Ow a eke -li k'igŋ anygbel e Nyam a ek'úwm a nuŋ a, -l'igŋ ekŋ ekpr nuŋ. Ekŋ ekpr amua wel aku el n'anŋ ese egŋ eke b'uw, oglog ɔr, oglog mindey ek'eli akr yar lele morŋn ab af.

²⁴Ow sosiem a, Nyam egb el es -li kok el ec'erm em ec'ow eke b'aw el a, etj ebeen a el obi em, -li b'ibar el eci sos megl a és em. ²⁵-N'ɔny Nyam e lís e low nawre a -l'itŋn ów yadŋ em, yec'a eke Nyam kok a -l'igŋ ow nuŋ etj -li kok ow e lís owi Kok Es a ec'usu a. Anygbel él in eci segŋ feŋ! Amen!

²⁶Na sosiem anake Nyam egb el es -l'usr ów aw a eke b'ɔŋ el és a jam a. El ec'ɔyw a éruam egŋ ab ij, kɔ ɔyw ejec'ab -li b'èru, etj ow el low eke wel am kokm agŋ em. ²⁷Egŋ yeji bi kok low nyam a ce. -L'èruamn ɔyw ab ij, kɔ el lawlel egŋ ec'erur b'aw el. -Li b'èru el egŋ ɔfr etj ow el és! Ow ɔŋ -li b'ɛŋn el obi em a es abur eke el eci es an ŋuŋ a ism ab.

²⁸Eke -l'erurm eke -li k'uw Nyam any a, Nyam egb el es -l'us el eci sow tutr yadŋ a jam, etj -n'am kok yec'ek'itm eke wel ki kok a. ²⁹Ów enyembri yony yony iy el em gboŋ. -Li bi kok low ŋuŋ, -li b'erur ob ek'el el lawlel ec'a, -l'el agŋ eŋuŋ etj nyamneyr iy el em gboŋ. -Li b'ibi agŋ, -li b'atar ów es, -li b'ɛju el lawlel etj -li bi kok low meju ec'abŋ ab. -Li bi dad ów eŋuŋ -l'ok agŋ af, ³⁰etj -li bi cacak wel. -L'el Nyam ec'efnu, -li bi wewr el lawlel, es ɛfu iy el em, -li b'ij neny, etj -li b'ecr akunda feŋ em -li kok low ŋuŋ. -L'èruamn agŋ a eke ew el a. ³¹-L'el anyambu, -l'èruamn el eci

^{† 1.17} Èkn Abakuk 2.4, Galat 3.11. *Egŋ... b'ow any owr in ec'ɔmn a eke l'oc l'elu ow em a sosiem:* odad na Grek em wel ɔtu ek'itŋn ejec' em dad ese: *Egŋ yec'ek'el nyim nyim Nyam ec'any af aŋke l'oc in ec'ɔmn a l'elu Nyam em a b'ow any owr.*

neny eke -li b'ij a, etŋ -l'el agŋ eke ɔnym erm lele sɔrŋ ikŋ ab. ³²Ke -l'uw Nyam eci jej ok ab any tasi ce. Agŋ a eke bi kok nene a it eke k'uw. Sica -li bi kok ów amua, kɔ ɔmeny, -li b'erur agŋ a eke bi kok a yeqi.

Egŋ eke bi jej lawlɛl e low ok a am ɔbr in sosi low

2 ¹Ow sosiɛm anake, ŋ eke bi jej awlŋɛl ec'ow ok a, ke él Jwif, ke k'elm Jwif, ŋ ec'a ɔnym sos dogŋn eb kaka, aŋke ŋ bi jej awlŋɛl ec'ow ok, kɔ bi kok ese el af! Na sosiɛm, eke bi jej el ec'ow ok a, ow el ŋ sosi eke am ɔbr low. ²ɛɛ, ey s'uw any eke Nyam eci jej ok a el tasi agŋ eke bi kok nene a e lís. ³Iŋ bi jej agŋ a eke bi kok ów amua a ok, gbeɛkɔ bi kok ese el af! Iŋ am ɔny ɔmn tasi eke Nyam eci jej ok a k'ow ɔbm'ŋ low ee? ⁴Nyam ɔny erm mamm, li b'egŋ low l'eb, etŋ li b'eku low. Kɔ na anake erurm ab ee? Kɔ ŋ, uwm any eke Nyam ec'erm mamm na am ɔŋ abusu eke k'itŋ ŋ ec'es an ab ee? ⁵Gbeɛkɔ k'erurm eke k'iri, k'erurm eke k'itŋ. Na sosiɛm anake am eb erm bebl ligbel ew es ŋ e lís erm bebl e legŋ a ec'a. Legŋ a, Nyam b'ow elu ɔkm eke nenyembri nyam em li bi jej agŋ ec'ow l'ok. ⁶Etŋ li b'ow n'ɔŋ egŋ ec'ow eke kok a e yec'a ek'it a. ⁷Agŋbeb b'ucu ɔny es kok low mamm, yec'etŋ ke -n'anŋ Nyam ec'anygbel ab em. -Li b'ol yej'ek eke Nyam ki susm el es, etŋ -li b'ol owr anŋ a eke úwrm ab es. Agŋ amua, Nyam b'ow ɔŋ el -n'anŋ owr in ab seŋŋ feŋ eci. ⁸Agŋbeb b'ɔbr'r any, -l'eluamn low nenyembri nyam kɔ -li bi yeb low ŋuŋ am nyimn el. Agŋ amua ec'a, Nyam b'ow yegm el in ec'erm bebl ligbel a. ⁹Gbre lele erŋn ab b'ow ɔny agŋ a feŋ eke bi kok low ŋuŋ a, ow b'ow ɔb nuŋ Jwifel em, ke ow éjn agŋ ek'elm Jwifel a yeqi. ¹⁰Sica Nyam ec'anygbel a, es susm a lele erm es ey ab ab, li b'ow n'ɔŋ agŋ a feŋ eke bi kok low mamm a, ow b'ow ɔb nuŋ Jwifel em, ke ow éjn agŋ ek'elm Jwifel a yeqi. ¹¹Tasi em a, Nyam okm ereb agŋ em.

¹²Agŋ a feŋ eke am kok sikpl ke úwm Mois e sol ab any a, b'ow uw eke -l'uwm ol ab any yeqi. Gbeɛkɔ agŋ a feŋ eke uw Mois ec'ol ab any ke ebɛn yeqi am kok sikpl a, ol a b'ow jej el e low ok. ¹³Bwo ec'egŋ Nyam b'oc ese egŋ nyim nyim af in ec'any af ee? Ow elm agŋ a eke b'iri Mois ec'ol a nene ce a. Njan, kɔ agŋ eke b'elum ol a. ¹⁴Agŋ a eke elm Jwifel a uwm Mois ec'ol ab any. Gbeɛkɔ el em ec'agŋbeb bi kok ese elel eke ol a bi dad ab af. Agŋ amua -l'uwm ol any, gbeɛkɔ ow anŋ ese ebɛn ol a ce wel yeqi we'n uw any af. ¹⁵Aja em a, -li bi yegm low nyam: ów a eke ol bi dad a non el ec'erm ab em, sow tutr eke -li b'ɔny el obi em a b'elu ow e low ɔkm. Sakp oglog el e sow tutr a bi dad eke -l'uwm kok, ke sakp beb ec'a wel dad eke -l'uw kok. ¹⁶Ów amua feŋ eke mi dad a b'ow ok ɔkm kpata jej ok e legŋ a, ese elel eke Amani Mamn na eke m'am ɔb a am dad ab af. Legŋ a, Nyam b'ow ecr Jesu Krist em jej feŋ a eke lɔl es agŋ ec'eb ir em a e low ok.

† 2.6 Èkn Selu 62.13; Nyandre 24.12.

Jwifel ɔny low ɔbr Nyam ec'any af

17] eke b'ij en ese in Jwif a, ol af anake b'eb lec a etj ntotj b'ok'j η e Nyam a eci. 18] uw yec'a eke li b'erur ab any, etj ol b'elum'j abu sɔsum yec'a eke akpl a oc. 19] bi tutr eke ɔtu eke ki nyimn ány eflu, ke él agŋ ek'anŋ ncebn em a ec'usuayl, 20 agŋ ek'uwm low any a lel el ek'ew fuesue ɔmn em ab ab eci low yegm es. Ɛɛ, η bi tutr eke ol eke ɔny a ɔŋ'j ɔny low any uw lele low nenyembri nyam tasi ab. 21 Eke ow el εben, η eke bi yegm awlŋel low a, ám yegmnm'j sosi low! Ι] bi dad eke egŋ k'iŋ mil, ke η ám iy. 22] b'edŋn nfaci ij, ke η ám ij. Ι] b'ony sinyam yadŋ eci sifn, ko b'iy el e Sinyamel ab em e simob a![†] 23] ntotj b'ok'j ol ek'ony a eci, gbečo ēluam ol, ow b'ɔŋ ɔny Nyam ec'any a oc es. 24 Tasi em, kin yec'eke wel b'awl Nyam Lel em: ɔny sosiem, agŋ a eke elm Jwifel a bi yayr Nyam e nin a.[†]

25 Eke bi kok low yec'a eke ol bi dad a, ke nawre tasi likr es ubr el low akplu. Ko eke ēluam ol, etj ubr likr es bɔbɔ yeji, anŋ ese egŋ eke ubrm es ab af. 26 Kin low nyam: egŋ nyam ubrm likr es, gbečo li b'elum Nyam ec'ol a. Ko Nyam k'ow egŋm ebm'n ese likr ce ow'n ubr es af ee? 27 Egŋ ikŋ na ubrm sos megl af e likr es, gbečo li b'elum ol. Eke ow el εben a, in anake li b'ow li jej η owi l'ok, η eke ēluam ol a. Ke η nana ɔny ol a eke wel non a lele likr es ubr ab! 28 Tasi em a, Jwif tasi a, elm egŋ a eke b'an es sos megl af ese Jwif af a, etj likr es ubr tasi a yeji, elm sos lel a eke wel b'ubr es a. 29 Ko Jwif tasi a, in l'el egŋ a eke el Jwif erm em a, etj likr es ubr tasi a, el erm em ec'a.[†] Likr es ubr na, Nyam ec'Abŋ ab em li b'anŋ l'ow, ko ow elm ol eke wel non ab em. Jwif tasi a éŋnm in ec'aw a agŋ em, ko Nyam em li b'εŋn.

Agŋ a feŋ ɔny low ɔbr, Jwifel lele agŋ eke elm Jwifel ab ab

3 1 Eke ow el εben, ke bla lowi Jwifel ɔny eke agŋ likpr a ɔnym ee? Etj ko ob nyam anŋ eke wel b'εŋn likr es ubr ab em ee? 2 Ɛɛ, wel bi ler ekn a, ob ligbel anŋ em! Aŋke Jwifel anake Nyam ikŋ anym abul in e sodad ebl a. 3 Ko sica, eke Jwifel bəb ijm neny nyam, ke ow b'ow εdŋn Nyam eke k'ij neny nyam ee? 4 Njaŋ ow k'ow elm εben! Kin yec'ek'it eke si k'uw any: Nyam el neny nyam es, ko agŋ a feŋ anake el ayadŋu a. Tasi em a, Nyam Lel dad Nyam e lís nine: *Ow it eke wel k'uw'j any nyim nyim η e sodad ebl em. Etj eke wel bi jej η owi ok, ke ɔny low ij jej ok ab em.*[†] 5 Ko eke egŋ nyam bi tutr eke low ɔnuŋ eke s'am kok a am elum abu wel ekn eke

† 2.22 Aŋa k'aw ke ow el Nyam any uwm esel eci Sinyamel ab em eci Nyam nuŋ ign mob a eke b'anŋ a, ec'ol ij owi. † 2.24 Èkn Esayi 52.5, Septant em ec'odad eke wel oc. † 2.29 Jeremi 4.4; 9.24-25; Ol Ðkn 30.6. † 3.4 Èkn Selu 51.6, Septant em ec'odad eke wel oc.

Nyam el neny nyam es, wel ɔtu eke ki dad esē Nyam ijm neny nyam eke li b'or ey in ec'erm bebl ab em ab ee? (Aŋa m'am dad odad esē egn̄ kaka feŋ af.) ⁶Njaŋ ow k'ow elm ebən! Tasi em a, blel Nyam ijm neny nyam, ke ayaf l'ɔtu eke li ki jeŋ wus e low l'ok ee? ⁷Egn̄ nyam ɔtu eke ki dadr in sosi esē: eke em eci yadŋ ab em Nyam e low nenyembri nyam a b'ey ɔkm kpata in ec'anygbəl a eci, ke sica bla sosiem etŋ̄, em, emeny m'ɔny es abur esē sikpl es af ee? ⁸Ow otarir es eke wel ki dad esē: «Si kók low ŋuŋ, yec'etŋ̄ ke low nimamn ánŋ em ey ɔkm!» Agŋ̄ bəb b'ok ey ów af etŋ̄ bi dad esē low na anake es bi yegm a. Ow it eke agŋ̄ amua na k'εŋ̄n gbre.

⁹Sica ayaf s'ɔtu eke si ki dadr a? Kɔ ey Jwifel, s'agb s'akm agŋ̄ likpr a feŋ ee? Njaŋ ow elm ebən! M'ikŋ̄ anym m'elu low nyam ɔkm: Jwifel lele agŋ̄ a feŋ̄ eke elm Jwifel ab ab anŋ̄ sikpl ec'abu em. ¹⁰Etŋ̄ kin yec'eké Nyam Lel dad:

Egn̄ kaka anm eke el nyim nyim, egn̄ nyamni bɔbɔ yεjí anm!

¹¹ Egn̄ kaka ɔnym nuŋ̄ em,
egŋ̄ kaka ɔlm Nyam es!

¹² El feŋ̄ -n'ŋgboŋ̄ ejagb mammn ab af,
etŋ̄ -n'uŋ̄ el feŋ̄.

Egn̄ kaka am kokm low mammn, egn̄ nyamni bɔbɔ yεjí!

¹³ El eci emn̄ geg a el uwɔmu eke anŋ̄ foŋ̄;
el eci anm ab em li b'ewl meju,
etŋ̄ el eci neny lokm a, labŋ̄ eci sar a anŋ̄.

¹⁴ El e neny ab em ofn̄ e sodad lele sodad eke bi bubm egn̄ ew es ab iy gbɔŋ̄.

¹⁵ Egn̄ ibi ec'a, -li b'uru es fafa -n'im -l'ibi.

¹⁶ -Li bi ŋuŋ̄ ob feŋ̄ el eci ejagb ab af
etŋ̄ -li b'ewl gbre usu a feŋ̄.

¹⁷ El, -l'uwm erm̄ es ey eci ejagb ab any,

¹⁸ etŋ̄ -l'el agŋ̄ eke ɔnym Nyam ec'elum kaka.[†]

¹⁹Gbeko s'uŋ̄ any eke low feŋ̄ eke ol am dad a, ow el agŋ̄ a eke k'elum ol a n'am dad. Ow sosiem egn̄ kaka k'ɔtum dogijn̄m sos, kɔ wus nimum ey udu Nyam ec'any af. ²⁰Na sosiem anake egn̄ yec'eké k'elum Nyam ec'ol a e low feŋ̄ ek'anŋ̄ em a, ke ow sosiem Nyam óc'r esē egn̄ nyim nyim af in ec'any af a, egn̄ kaka k'anm eke k'ɔtu kok ebən a. Tasi em a, ol, low nyam ce li bi kok: li b'ɔŋ̄ agŋ̄ abusu uw any eke -n'ɔny sikpl.

Kin elel eke Nyam b'ɔŋ̄ egn̄ el nyim nyim in ec'any af a

²¹Sica gbe, Nyam el ol eke li b'ɔŋ̄ ey s'el nyim nyim in ec'any af ke ow élm ol eci elum em a ɔkm. Etŋ̄ Mois ec'ol a lele **kokoba** ob esel ab yεjí

[†] 3.18 Èkn Selu 5.10; 10.7; 14.1-3; 36.2; 53.2-4; 140.4, Septant em eci sodad eke wel ot. Emeny èkn Esayi 59.7-8 yεjí.

dad ow e low. ²²Nyam b'ɔŋ agŋ él nyim nyim in ec'any af el ec'ɔmn a eke -li b'oc -l'elu Jesu Krist em a sosiem. Li bi kok low na n'ɔŋ agŋ a feŋ eke b'ɔny ɔmn Krist em a, aŋke el feŋ -l'el kpeŋ kpeŋ: ²³el feŋ -n'ɔny sikpl, etŋ eŋŋ kaka ſtum kokm low sɔbɔ a eke Nyam am ibrm a iym neny.[†] ²⁴Gbeko Nyam in ec'erm mamm ab em, b'ecr Jesu Krist eke bi sɔg el sikpl ec'abu em a, ɔŋ el -l'el nyim nyim ɔfr em. ²⁵⁻²⁶Nyam ikŋ anym bebm ew es eke Jesu k'ok in e mebl ab es egb waw em. Etŋ in ec'egb waw ab em, Jesu eŋŋ agŋ a ek'ɔny ɔmn in em a e sikpl a ec'oc ap. Nene a, Nyam erur eke ki yegm elel eke l'el nyim nyim səŋ feŋ a: legŋ sig em a, l'eku low etŋ l'ewm low n'ɔɔm agŋ el e sikpl a eci. Ko yefenyna em a, Nyam am yegm elel eke li b'ɔŋ agŋ el nyim nyim in ec'any af a. Tasi em a, n'am erur eke li k'el nyim nyim ke n'ɔŋ agŋ a ek'ɔny ɔmn Jesu em a yeji él nyim nyim.

²⁷Sica, ko s'ɔny ów ejeci eke ow em si k'ew sos ee? Njan, ow anm ij! Bla sosiem ec'ee? Aŋke yec'ek eke el ow tasi a, ow elm ol ec'elum a, ko ke ɔny ɔmn. ²⁸Eε, kin ow eke s'am tutr a: agŋ b'el nyim nyim aŋke -li b'ɔny ɔmn, ko ow elm eke -li bi kok ol ec'ow a feŋ ek'am ibrm a sosiem. ²⁹Sica Nyam na, ko Jwifel sɔŋ ce eci Nyam l'el ee? Ko l'elm agŋ ejec'a gbe e Nyam ee? Kaka! L'el εbr ejeci ec'agŋ a yeji e Nyam, ³⁰aŋke Nyam nyam coco ce anj. In anake li b'ow n'ɔŋ Jwifel eke wel bubr ekr es a, él nyim nyim el ec'ɔmn a sosiem a, etŋ emeny in ce anake li b'ow n'ɔŋ εbr ejeci ec'agŋ a eke wel bubrm ekr es a yeji él nyim nyim el ec'ɔmn a sosiem a. ³¹Nene a, eke si b'ɔny ɔmn, ke ol ob ɔfr ɔfr s'am ɔŋ'n l'el ab ee? Njan, ow elm εben! Ko ol ec'any a nana anake s'am elu ɔkm tasi a.

Nyam oc Abraham ese eŋŋ nyim nyim af

4 ¹Sica bla lowi s'ɔtu eke si ki dad Abraham ey lagŋ eci lis ab ee? In obi e lec em, bla obi l'ɔtu n'εŋn ee? ²Blel ow el in ec'ow eke li kok a sosiem Nyam oc'r ese eŋŋ nyim nyim af ana, l'ɔtu eke li k'ij neny, ko ow elm Nyam ec'any af gbe. ³Tasi em a, bla Nyam Lel dad ee? *Abraham ɔny ɔmn Nyam em, ow ɔŋ Nyam oc'r ese eŋŋ nyim nyim af in ec'ɔmn a sosiem.*[†] ⁴Eke eŋŋ bi kok juma a, wel bi sɔg'r labm. Labm sɔg na elm ob ap, ko ob ek'it eke wel k'ɔŋ'n. ⁵Sica, eŋŋ nyam kí kokm juma kaka, ke n'ɔny ɔmn Nyam eke b'ɔŋ sikpl es él nyim nyim ab em, eŋŋ ikŋ na, Nyam b'oc'r ese eŋŋ nyim nyim af, in ec'ɔmn a eke n'ɔny a sosiem. ⁶Na sosiem anake David am dad eŋŋ a eke Nyam b'oc'r ese eŋŋ nyim nyim af, ke ow élm in ec'ow kok sosiem a e low ese:

⁷Ehe esel a el agŋ a eke Nyam ɔny el ec'ow ɔbr oc es,
ke tetŋ el eci sikpl ab es a.

[†] **3.23** *Eŋŋ kaka ſtum kokm low sɔbɔ a eke Nyam am ibrm a iym neny:* odad na Grék em wel ɔtu ek'itŋ ejec'em dad ese: *el feŋ -li k'ɔtumn -l'owmn Nyam ec'anygbel a ec'any af.*

[†] **4.3** Èkn Nun Ob 15.6.

8 Ehe el egŋ a eke Nyam úsm in e low ɔbr
e low jam a eci.[†]

Ow elm likr es ubr ɔcm egŋ elm nyim nyim

9 Kɔ ehe na, Jwifel eke bi bubr ekr es a sɔny ce ec'ee? Agŋ ejec'a eke am bubrm ekr es a el gbe ow elm el ec'ee? M'ikŋ anym mi dad m'ese: *Abraham ɔny ɔmn Nyam em, ow ɔŋ Nyam oc'r ese egŋ nyim nyim af in ec'ɔmn a sosiem.*[†] **10** Etŋ kɔ bogŋ e legŋ em Nyam oc'r ese egŋ nyim nyim af ee? Kɔ legŋ ab em eke l'ubr likr es a, oglog ow a eke li k'ubrm es ab ee? Njaŋ, ow elm legŋ ab em eke l'ubr likr es a, kɔ legŋ ab em eke li k'ubrm es a. **11** Gbuŋ ke l'ubr likr es a, ke Abraham el nyim nyim Nyam ec'any af ñ, in ec'ɔmn a eke l'oc l'elu ow em a sosiem, etŋ sica ow e jam a, n'εŋŋ likr a eke l'ubr es a eci meny ewr. Etŋ meny ewr na bi yegm eke in ec'ɔmn a eke l'oc l'elu Nyam em a sosiem ow ɔŋ etŋ Nyam oc'r ese egŋ nyim nyim af. Nene a ow ɔŋ Abraham el agŋ a feŋ ek'ony ɔmn Nyam em a ec'el es, eke -l'ubrm likr es yeji. Etŋ agŋ amua ek'ubrm likr es a, Nyam b'oc el ese agŋ nyim nyim af. **12** Etŋ Abraham ce, el Jwifel eke bubr ekr es a ec'el es. Aŋa m'erur eke mi ki dad agŋ eke el eci likr es ubr a elm sos af eci ce, kɔ ke emeny b'ucu ey es Abraham eci sewl a ɔny es a e low: in, l'ikŋ anym l'oc ɔmn l'elu Nyam em gbuŋ etŋ l'ow l'ubr likr es.

Nyam e low a eke ɛwar ɛw es a el agŋ a feŋ ek'ony ɔmn a eci

13 Nyam ɛwar Abraham lel in ec'alaw a eke b'ow ok ɔkm in em a, eke -li b'ow -l'ij wus aja.[†] Gbekɔ low ɛwar na, ow elm eke Abraham élum ol a sosiem Nyam dadm ɛwm es. Li dad aŋke l'oc Abraham ese egŋ nyim nyim af ow ec'ɔmn a sosiem. **14** Sica eke aja a eci ij a el ke kók ol ec'ow a eke am ibrm a, ke ɔmn elm low kaka, etŋ Nyam eci low a eke ɛwar a yeji elm low ij. **15** Tasi em a, ol ec'eluam a b'ɛsŋ Nyam ec'erm bebl, kɔ eke ol anm a, wel k'ɔtum ɔbm ol es.

16 Ow sosiem a, ɔmn eke wel b'oc élü Nyam em a anake b'ɔŋ egŋ ij aja a, etŋ ow el bibm eke wel b'ɛŋŋ ɔfr em tasi. Na sosiem ob a eke Nyam ɛwar ɛw es a el agŋ a feŋ eke el Abraham ec'alaw a eci. Etŋ ow elm agŋ a eke b'élum ol a sɔny, kɔ agŋ a ek'ony ɔmn Nyam em ese Abraham eke el ey feŋ eci ey es af a yeji. **17** Etŋ, Nyam Lel dad nine: *Mi kok'ŋ el bieku nɔnɔ ec'el lagŋ.*[†] Abraham el ey es Nyam ec'any af. Ow em anake n'ɔny ɔmn a, Nyam a eke b'ɔŋ agŋ eke uw a igb anŋ owr, ke ɔny abusu eke ob ek'anm wel éknm a, kok ow anŋ wel am ekn a. **18** Low ɔmn kaka anm low a eke Nyam ɛwar a eci lís ij, gbekɔ ɛben yeji Abraham ɔmn ce. L'oc in ec'ɔmn a l'elu Nyam em etŋ ow sosiem, l'el bieku nɔnɔ ec'el es. Nyam Lel dad nine: *Agy*

[†] **4.8** Èkn Selu 32.1-2. [†] **4.9** Nuŋ Òb 15.6. [†] **4.13** Nuŋ Òb 12.2-3; 17.4-6; 22.15-18.

[†] **4.17** Èkn Nuŋ Òb 17.5.

eke b'ow anŋ ŋ em ok ɔkm a b'ow eny nɔŋɔ.[†] **19** Etŋ eke ow anŋ akpo tel ce ke n'ony akpo ekŋ yen a yeji, in ec'ɔmn a digrm kaka. Etŋ l'uw any yej'eke in e sos megl a anŋ ese ob eke uw af, etŋ ey Sara yeji k'ɔtum ewm iy ij. **20** Ebɛn yeji, Abraham irmnm in ec'ɔmn a etŋ bebarem kaka, Nyam e low ewar a e lís. Catŋ nana anake in ec'ɔmn a obn ke li kɔklm Nyam a. **21** L'uw low nyam gbe any tasi: yec'a eke Nyam ewar a, n'ony abusu nɔŋɔ eke li ki kok. **22** Na sosiɛm Nyam oc'r ese egŋ nyim nyim af.[†] **23** Ba Nyam Lel bi dad ese: *Nyam oc Abraham ese egŋ nyim nyim af*, ke sodad amua elm Abraham ce eci. **24** Kɔ ey yeji ow ot ey es, etŋ Nyam b'ow ler ey ec'ɔmn a. Tasi em a, in eke l'igbm ey Es Kɔtɔkɔ Jesu luw em a, in em s'ony ɔmn. **25** Ey e sikpl a sosiɛm Nyam ɔŋ wel ibi Jesu, gbekɔ Nyam igbm'n luw em yec'etŋ ke s'él agŋ nyim nyim.

Nyam ecr Jesu em okr ey em in ab

5 **1** Nene anake Nyam oc ey ese agŋ nyim nyim af ey ec'ɔmn a sosiɛm a; etŋ sica s'anŋ erm es ey em in ab, ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist sosiɛm. **2** Jesu anake kok ke s'ɔtu s'ucu ɔmn em, bibm eke s'ɛŋn a s'ony es a. Etŋ s'anŋ sos em iŋn em ajke s'am ɔmn eke si b'ow s'anŋ Nyam ec'anygbɛl ab em. **3** Ow eke akpl tasi a el, si b'ang sos em iŋn em eke ow el gbre s'am ij yeji. Etŋ s'uw any tasi eke gbre ij b'ɔŋg ɛgŋ ɔny erm susu, **4** etŋ ɛgŋ eke b'ɔny erm susu a, li b'ij lec eke ses babur b'anŋ yeji. ɛgŋ eke b'ij lec es abur em a, li b'ɔny low ɔmn, **5** etŋ low ɔmn na éjum ɛgŋ. Tasi em a, Abŋ Lala em Nyam ecr yibr ey e merm a in ec'erur a.

6 Tasi, eke s'anŋ ke s'ɔnym lec kaka sikpl ec'any af a, yogŋ anake Krist ɛgŋ eb uw ów ejŋŋ esel eci, legŋ ab af eke Nyam bebm ew es a. **7** S'uw any eke ow ew tuɔtua eke ɛgŋ k'ɛgŋ eb uw ɛgŋ nyim nyim eci. Sica ów amamn kok es ec'a, k'aw ke ɛgŋ átr sos es ɛgŋ eb uw. **8** Gbekɔ kin elel eke Nyam yegm ey in ec'erur eke n'ony ey ec'a: n'ɔŋ Krist ow uw ey eci, legŋ ab em eke s'el sikpl esel a. **9** Sica, eke in ec'egb waw a ɔŋ ey s'el agŋ nyim nyim, ow ayl tasi yej'eke li b'ow li sɔg ey Nyam ec'erm bebl a e lís. **10** Eε, legŋ ab em eke s'el Nyam ec'efnu a, n'ony l'okr ey em in ab Jim eci luw ab em. Sica eke n'ony l'okr ey em a, ow ayl tasi yeji eke li b'ow li sɔg ey Jim eci sel ab em. **11** Etŋ ow elm na ce! Ey si b'oc ey eci sos em iŋn a s'elu Nyam em ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist sosiɛm, in eke sica n'ony l'okr ey em Nyam ab a.

Adam em s'ok wus etŋ Krist em s'el nyim nyim

12 ɛgŋ nyam sosiɛm anake sikpl ow wus af aŋa a. ɛgŋ a el Adam. Etŋ sikpl ism luw ab. Etŋ luw ebmn agŋ feŋ es, aŋke agŋ feŋ ɔny sikpl. **13** Gbuŋ ke Nyam ɔŋ Mois ol a, ke sikpl ikŋ anym anŋ wus na ñ. Gbekɔ

[†] **4.18** Èkn Nuŋ Òb 15.5. [†] **4.22** Èkn Nuŋ Òb 15.6.

eke ol anm a, Nyam usm sikpl e low jam tasi. ¹⁴Kɔ ebɛn yeji, igṇ Adam e legn ab em ton Mois a, luw eb wus nimum ɔnym ab. Etj agn eke kokm sikpl eke otarir es Adam ec'a eke egjn̄ eluam Nyam ec'odad a yeji, luw b'ibi el.

Adam anake el egjn̄ a eke k'ow a eci any ɔkjn̄in a. ¹⁵Gbekɔ ereb ligbel anj Nyam ec'ob ap ɔfr em a lele Adam eci sikpl ab ab ec'araŋn. Etj, Adam, egjn̄ nyam a eci sikpl a sosiem ce anake agn̄ nɔnɔ gbel uw a. Gbekɔ Nyam ec'ob ap ɔfr em a leg nɔnɔ ligbel. Ob ap na, Nyam ecr egjn̄ nyam em elu'l ɔkm. Egjn̄ a in l'el Jesu Krist. Etj ebɛn a, n'ɔmun in eci ów amann ab es ɔfr em agn̄ nɔnɔ gbel af. ¹⁶Nyam ec'ob ap a bi kok low eke otarm es egjn̄ nyam a eci sikpl a ec'ab ab. Tasi em a, Adam egjn̄ nyam a eci sikpl a e jam a, Nyam eci jej ok a el ke egjn̄ fej úw. Gbekɔ, kin eke el e sikpl nɔnɔ gbel a e jam a, Nyam ec'ob ap ɔfr em a ɔŋ el -l'el agn̄ nyim nyim. ¹⁷Etj, egjn̄ nyam ce kok sikpl etj luw ibi agn̄ fej egjn̄ nyam a ce e sikpl a sosiem. Gbekɔ, Jesu Krist egjn̄ nyam sosiem ce agn̄ fej el yeji b'εŋn̄ ów nɔnɔ Nyam e lis: -li b'εŋn̄ Nyam ec'erm mamm ligbel a, etj ow eci ob ap ɔfr em a b'ɔŋ el -l'el agn̄ nyim nyim ow ec'any af. Krist sosiem, -li b'ow -n'an̄ owr etj -li b'ow -l'εw es ow ab.

¹⁸Ow eke si ki dad s'uwar a el, s'am ɛkn̄ eke egjn̄ nyam ce eci sikpl a eke kok a anake is agn̄ fej e luw a. Ebɛn ce, egjn̄ nyam eci low nyim nyim e kok a, ɔŋ etj Nyam oc agn̄ fej ese agn̄ nyim nyim af in ec'any af, etj li b'ɔŋ wel sel. ¹⁹Legn̄ sig em a, egjn̄ nyam egjn̄ eke k'elum Nyam, etj ow ɔŋ agn̄ nɔnɔ gbel el sikpl esel. Ebɛn ce, egjn̄ nyam eke elum Nyam a sosiem, agn̄ nɔnɔ gbel el nyim nyim Nyam ec'any af. ²⁰Sica ol ow, etj sikpl eny eb es nɔnɔ ligbel. Gbekɔ yogn̄ a eke sikpl eny eb es a, Nyam eci sɔrɔ ikŋ̄ a b'εŋy bubu af. ²¹Legn̄ sig em a, sikpl ɔny abusu fej eke k'ɔŋ agn̄ uw. Ebɛn legn̄ na em, Nyam eci sɔrɔ ikŋ̄ a ɔny abusu fej eke k'ɔŋ agn̄ el nyim nyim Nyam ec'any af. Etj ebɛn a, s'ɔtu eke si k'εŋn̄ sel ek'ɔnym uwr Nyam ab, ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist sosiem.

Eke ok mij nuŋ̄ ke uw Krist ab etj anj owr in ab

6 ¹Sica ayaf si ki dadr ab ee? Kɔ sikpl ow it eke abu k'anj ey em s'am kok yec'etj ke Nyam e sɔrɔ ikŋ̄ a ám eny bobn ee? ²Njaŋ, ow elm ebɛn! Ey s'ecr luw eke ɔny kpab ey es sikpl e lis ab em. Ayaf emeney s'ɔtu eke si k'ir sikpl ec'eb ee? ³ɔny uwr any tasi eke: eke wel ok ey mij nuŋ̄ Jesu Krist e nin em a, yogn̄ etj s'okr af in e luw ab ab. ⁴Ow sosiem, eke wel ok ey mij nuŋ̄ a, s'uwar etj wel oc ey es in ab. Gbekɔ, Nyam ec'anygbel ec'abusu ligbel a igbm Krist agn̄ ek'uwar ab em, yec'etj ke ey yeji, s'ɔny eb ir owr.

⁵Tasi em a, s'okr af nimum in ab legn̄ a eke s'uwar in ab a. Ebɛn ce, si b'ow s'okr af in ab legn̄ a eke ey yeji si b'ow s'igb luw em ese elel eke l'igb ab af a. ⁶S'irir low na sənyn sənyn: ey ec'elel eke s'anŋ̄ anym em a, wel

oc lele Krist ab ɔbm olikŋ. Ow ɔŋ, sikpl a eke anŋ ey em a uŋ, etŋ s'elm in eci madu ij. ⁷ɛɛ, eŋŋ eke uw a anm sikpl e low em ij. ⁸Eke sica s'uŋ Krist ab a, s'ub nawrɛ eke ow el in ab si b'ow s'anŋ owr. ⁹S'uŋ any tasi eke legŋ a etŋ eke Krist igb agŋ ek'uŋ ab em a, li k'ow l'uwm ij, etŋ luw ɔnym abusu kaka in af. ¹⁰Krist uw, etŋ in e luw a ɔny kpab'r es sikpl e lís nimum nimum, apk nyam səgŋ feŋ eci. Sica n'anŋ owr, etŋ in ec'owr anŋ a nimum el Nyam eci. ¹¹ɔny yeji, ocar ɔny sosi ɛse agŋ eke sikpl ec'abusu a ɛwm es ij, ke Jesu Krist ab ec'af okr ab em am ir eb Nyam ec'af.

¹²ɔny, sikpl ɔtum eke k'ɔny abusu ɔny af ij. ɔny eci sos megl a b'ow uw legŋ nyam. Ow sosiɛm, ow itm eke k'ɛlumn in ec'ow eŋŋ a eke b'aw'r a ij. ¹³K'òcr ɔny eci sos a eci susu susu a k'ewr es sikpl eci, ɛse ejagb eke eru es low ɔnŋ kok ec'af. Ko nana, òcr ɔny nimum kokr Nyam e low, ɛse agŋ ek'anŋ luw em igb anŋ owr af. Òcr ɔny eci sos a eci susu susu a ɛwr es ɛse ejagb eke eru es low nyim nyim e kok ec'af. ¹⁴Sica eke ow elm ol ɛwm ɔny es ij, ke ow el Nyam eci sɔŋŋ iki ab anake ɛw ɔny es a, sikpl k'ɔtum ɔnym abusu ɔny af ij.

Madu eke b'ɔny eb ir eke b'akpl Nyam sos em

¹⁵Nawrɛ, ey ow elm ol ɛwm ey es ij, ko Nyam eci sɔŋŋ iki a ɛw ey es. Ow sosiɛm a, ko abusu ɛru ey es eke si ki kok sikpl ab ee? Njaŋ, ow elm ɛben! ¹⁶ɔny uwr any tasi eke, eke b'ɛgŋŋ ebr am kokr eŋŋ eci juma ɛse madu af a, ɔny eel eŋŋ a eke am elumn a eci madu. Ow sosiɛm a, oglog ɔny eel sikpl e madu, ke sikpl óc im elu ɔny luw em, oglog ɔny eel Nyam e madu, ke ɔny ɛb ir nyim nyim in ec'any af, aŋke b'ɔnyn in ec'elum. ¹⁷S'ɔŋŋ Nyam bia! Legŋ sig em a, ɔny eel sikpl eci madu. Jam aŋa em a, ɔny eŋŋ ebr eke k'ɛlumn ɔny ec'erm feŋ em, Amani Mamn a eke wel babul agŋ feŋ a. ¹⁸ɔny dogŋnin sos ebr sikpl ec'abu em etŋ am kokr low nyim nyim eci juma. ¹⁹M'am oc agŋ em e low mi bebm̄ aŋke ɔny eci low iri a b'ɔtu nɔnɔ. Legŋ sig em a, ɛse madu af, ɔny ocr ɔny eci sos megl a ɛwr es ɛb ir eke el sikpl lele suksuk ab eci, etŋ ow eci low ek'anŋ em ey ɔkm a, el Nyam eci any ɔbr. ɛben, yefenyna yeji ɛse madu af, òcr ɔny eci sos megl a ɛwr es ɛb ir eke el low nyim nyim eci, etŋ ow eci low eke b'ow anŋ em ey ɔkm a, b'ow el eb ir lala eke b'akpl Nyam sos em.

²⁰Ow a eke eel sikpl eci madu a, low nyim nyim eci kok a áwm ɔny. ²¹Ow e legŋ ab af a, bogŋ ec'ey ɔsur ee? Yefenyna, ow am ɔny ɔny éš, aŋke ow eci ey eke ow osu a el luw. ²²Sica jam aŋa, wel sɔg ɔny sikpl e lís etŋ ewal eel Nyam eci madu. Na sosiɛm am ir eb eke b'akpl Nyam sos em, etŋ ow eci low ek'anŋ em ey ɔkm a, el Nyam ab ec'eb ir səgŋ feŋ a. ²³Nawrɛ, aŋke sikpl eci labm sɔg ek'anŋ em a el luw; ko Nyam eci ob ap a el sel a ek'ɔnym uwr, ke li b'ɔŋŋ ey, ey ɛs Kɔtɔkɔ Jesu Krist ab ec'af okr ab em a.

Wel sɔg ey ol ec'abu em eke si ki kok Nyam e low

7 ¹Agŋ lisijimel, em m'uŋ any eke ow el agŋ eke uw Nyam ec'ol ab any a, m'am dad odad. Ol ɔny abusu ey af eke s'anŋ owr a cɛ. Etŋ ow

el low eke uw̄ any tasi. ²Kin low ebmn nyam: ol em a, yɔw eke ebi igŋ a okr af in ec'igŋ ab ab eke igŋ a anŋ owr a. Kɔ eke igŋ a b'uw a, yɔw a sos b'ok es ol a ek'ony okr'r af ec ab a e lís. ³Legŋ ab em eke ec anŋ owr a, eke n'im l'ebi igŋ ejeci, ke **nfaci** l'ij a. Kɔ eke ec uw a, ol em a abusu eru'r es; l'ɔtu eke li k'ebi igŋ ejeci gɔŋ, li k'ow l'elm facyɔw. ⁴Em lisijimel, ɔny ec'a yeji eben ce. ɔny okar af Krist eke uw ey sosiem oliŋ af ab ab; ow sosiem, ɔny kpabr es nimum Mois ec'ol a e lís. Sica eel egŋ ejeci nyam eci; egŋ ejec'a, in l'el egŋ a ek'igb luw em a. Etŋ eben em a s'ɔtu eke ey feŋ si k'ɔsu ey Nyam e juma kok ab em. ⁵ɛɛ, legŋ sig em a, eke s'am kok ów eke b'akpl ey sos em a, Mois ec'ol a ec'ów a tasi eke bi dedŋn a b'itr ów aw enŋ a eke ki kok low ey e sos ab em, etŋ ow e low ek'anŋ em ey ɔkm a, el luw. ⁶Gbekɔ sica, si kpab es nimum nimum Mois ec'ol a eke ɔny awŋ ey es a e lís; s'ɔtu eke sica si ki kok Nyam e low a səwl owr em, s'ám elum Abŋ Lala, ke si kí kokm Nyam e low a esɛ legŋ sig em ec'a eke s'anŋ ol a eke wel nɔn a eci es ew em ab af.

Sikpl b'ecr ol em ok ey wus

⁷Sica ayaf si ki dadr ab ee? Kɔ Mois ec'ol na, sikpl eci juma n'am kok ee? Njan, ow elm eben! Gbekɔ ol anake ɔŋ m'uwm sikpl any a. Tasi em a, blel ol dadm esme: *K'ow ocm nyamneyr em erurm awlj ec'ob*,[†] blel mi k'uwm any eke ow el low ŋuŋ. ⁸Gbekɔ sikpl ecr ol na em etŋ ɔsu em em ów aw enŋ ɔrj ɔrj a feŋ, ajke blel ol anm ana, sikpl blel ɔnym abusu kaka. ⁹Legŋ sig em a, eke m'uwm ol any a, m'el egŋ ek'anŋ owr. Kɔ sica eke m'uwm ol any a, sikpl anake ewl meny anŋ owr a, ¹⁰etŋ em, m'el egŋ eke uw. Etŋ ol a eke ki nyimn'm m'anŋ owr a, nyimn'm luw em. ¹¹ɛɛ, sikpl ecr ol em elu'm wus etŋ eben a, n'ɔŋ'm m'uwm.

¹²Gbekɔ ol, in obi a l'el lala, etŋ ów ey nyam nyam eke anŋ'n em a yeji el lala, nyim nyim lele nimann ab. ¹³Sica eke ow el eben, ke ob mamm ɔtu eke k'ism'm luw ab ee? Njan, ow elm eben! Gbekɔ sikpl ecr ob mamm em ɔŋ'm luw. Nene anake ol ɔŋ wel ɛkn elel eke sikpl e lec a el ob ŋuŋ ko kɔ kɔ a.

Ey lele sikpl ab ec'ar ogŋ

¹⁴ɛɛ, ey s'uw any eke ol, Nyam ogŋ ow anŋ ow, gbekɔ em, m'el egŋ fuefue eke wel ol ij esɛ adu af sikpl ogŋ. ¹⁵Nawre tasi, yec'a eke m'am kok a mi k'irim, ajke yec'a eke m'am erur a, mi kókm, etŋ mi bi kok yec'a eke m'erurm a. ¹⁶Eke mi bi kok yec'a eke m'erurm a, mi b'egŋ m'eb eke ol el ob mamm. ¹⁷Sica m'uwm any eke ow elm em mi kókm eben, kɔ sikpl a eke ir em em a anake b'itr'm mi kok eben a. ¹⁸ɛɛ, m'uwm any eke low mamm irm em em, em e sos ɔnym ab em. Em ec'a, mi b'erur eke mi ki kok ów

[†] 7.7 Èkn Òkm Ok 20.17; Ol Òkn 5.21.

eke akpl a, kɔ m'ótum mi kokm. ¹⁹Tasi em a, low nimann eke mi b'erur a, m'ótum mi kokm, etŋ low nyŋ eke m'érurm a, mi bi kok. ²⁰Sica, eke mi bi kok low eke m'érurm a, ke ow elm em mi kokm eben, kɔ sikpl a eke ir em em a anake b'itr'm mi kok eben a.

²¹Etŋ kin ol ejeci nyam eke m'uyum ab: eke mi b'erur eke mi ki kok low mamm a, ke low nyŋ kpekŋ inym'm es any af. ²²Em ec'erm ab em, mi b'erur Nyam ec'ol a. ²³Gbekɔ em obi em a, mi b'uyum ol ejeci nyam ab, eke b'atarir Nyam ec'ol a eke in ab neny okr ey af ab ab. Etŋ ol na, in l'el sikpl ec'ol a eke bi kok juma em em, ke b'ony'm ese in eci sobel em es af a. ²⁴Kin eke m'el gbre ec'egŋ! Bwo ec'egŋ b'ow sɔg'm sos megl na eke b'oc im ɛlu'm luw em a e lis ee? ²⁵S'elu Nyam bia, aŋke Jesu Krist ey Es Kɔtɔkɔ sɔg'm! Etŋ eben a, em eci tutr ab em, mi b'egŋ Nyam ec'ol a m'eb, gbekɔ em eci sos ɔnym em a, mi b'elum sikpl ec'ol a.

Nyam ec'Abŋ a b'ony sos ok ey es

8 ¹Sica low ɔb kaka anm agŋ a eke okr af Jesu Krist ab a eci ij.
²Nawre tasi, eke wel okr af Jesu Krist ab a, ke Abŋ Lala ec'ol a anake b'ony egŋ sel a, etŋ ol na sɔg'm sikpl ec'ol a eke b'ony egŋ luw a ec'abu em. ³Mois ec'ol a ɔtum eke ki kok eben, aŋke agŋ eci sos ɔnym a ɔɔm'n ow e kok ec'abusu. Gbekɔ Nyam ɔtu kok: l'erm Jim ɔli sos eke otarir es sikpl esel ec'ab ab ow sɔg el sikpl ec'abu em. Etŋ nene a, Nyam ɔŋ sikpl a eke am kok juma agŋ e sos em a abur es. ⁴Li kok nene, yec'etŋ ke s'ɔny abusu s'ir eb nyim nyim a eke ol am ibrm a. Sica, ow elm elel eke agŋ b'ir eb a s'irm ij, kɔ ese elel eke Abŋ Lala b'erur ab af. ⁵Tasi em a, agŋ a eke b'ir eb ese elel eke -n'am ekan ab af a, b'elum el ec'ow eke b'akpl el sos em a, gbekɔ agŋ eke b'ir eb ese elel eke Abŋ Lala b'erur ab af a, b'elum yec'a eke Abŋ Lala b'erur a. ⁶Egŋ eke b'us ów eke li b'erur a jam a, li b'im luw em, kɔ eke li b'us Abŋ Lala jam a, li b'im sel eke ɔnym uwr lele erm es ey ab ogŋ. ⁷Tasi, egŋ ec'ow eke b'erur a ókrm af Nyam ec'ab ab, -l'eluamn Nyam ec'ol a. El ec'a, ow el low eke -li k'ɔtum -li kokmn. ⁸Etŋ agŋ a eke b'us ów aw amua jam a, e low k'ɔtum akplm Nyam sos em ij.

⁹Gbekɔ ɔny ec'a, írmn eb ese elel eke b'erurir ab af, kɔ ese Abŋ Lala ec'elel eke b'erur ab af, aŋke Nyam ec'Abŋ a anŋ ɔny ec'erm ab em. Eke Krist ec'Abŋ a anm egŋ em, egŋ ikŋ a, l'elm Krist eci. ¹⁰Nawre eke ɔny e sos megl a b'ow uw sikpl sosiem, gbekɔ eke Krist anŋ ɔny em a, Abŋ Lala b'ow ɔŋ ɔny sel, aŋke Nyam oc ɔny ese agŋ nyim nyim af. ¹¹Nyam igbm Jesu luw em. Eke in ec'Abŋ a anŋ ɔny em, in a ce eke l'igbm Jesu agŋ ek'uaw ab em a, li b'ow l'ecr Abŋ Lala em n'ɔŋ ɔny e sos megl a eke b'ow uw a bɔbɔ yeji sel.

¹²Na sosiem agŋ lisijimel, s'ɔny labm. Gbekɔ ow elm ey ec'ow a eke b'aw ey a e labm s'ɔnym. Ow sosiem, ow itm eke si k'ir eb eke ey ec'ow aw a b'erur a. ¹³Eke am iir eb ów a eke b'aw ɔny ke b'erurir a e kok eci, b'ow

uwr; kɔ eke Abj Lala ec'abu ɛlum em waal ɔny e sos megl ec'ow a e b'erur e ki kok a ɛlul es a, b'ow anŋn owr. ¹⁴Nawre em a, agŋ a feŋ eke Nyam ec'Abj a bi nyimn a, el Nyam ec'ey. ¹⁵Etj Abj a eke εŋjan a, óom ɔny elmn madu eke εmeny am uru Nyam, kɔ li b'ɔŋ ɔny eel Nyam ec'ey. Etj Abj na eci abu ɛlum em, si b'elu Nyam lebl si dad s'εse: «Aba![†] Es!» ¹⁶Abj Lala in obi b'ij daŋku dad ey ec'abj a eke s'el Nyam ec'ey. ¹⁷Ow sosiem, eke s'el Nyam ec'ey a, si b'ow s'ij aja a eke Nyam bəbm ɛw in ec'agŋ es a, etj aja na, Krist ab si b'ow s'ij. Εε, eke s'anŋ in e gbre ij a e low em, si b'ow s'anŋ in ec'anygbel a yeji e low em.

Nyam erur eke k'ɔŋ ey s'anŋ in ec'anygbel ab em

¹⁸Ayaf s'ɔtu eke si k'oc yefenyna e gbre a si bəbm̄n legŋ ek'am ow ab em eci anygbel a eke Nyam b'ow yegm ey kpata ab ab ee? Em e sos em a, yefenyna e gbre a elm low kaka. ¹⁹Am ekan eke wus nimum a eke Nyam kok a am eku legŋ a eke Nyam b'ow elu in ec'ey ec'anygbel ɔkm a. ²⁰Mob amua feŋ eke Nyam kok a, itŋn el mob ɔfr ɔfr. Ow elm mob a eke Nyam kok a erurm eb̄en, kɔ Nyam anake ɔŋ el -n'anŋ nene a.[†] Gbekɔ wus nimum a eke Nyam kok a ɔtu eke εmeny k'ɔmn low. ²¹Etj εse elel eke adu b'ŋgboŋ adu el em a, mob mob a feŋ eke Nyam kok a b'ow ŋgboŋ el e mob ek'am ugŋn el es ab em. Etj -li b'ow -n'anŋ Nyam ec'ey a e lewi ij a lele anygbel ab ab e low em. ²²S'uw any tasi eke mob mob a feŋ eke Nyam kok a am ikiŋ sɔmu etj εmeny am ij gbre caca em a, εse yɔw eke b'ew iy ab af, ²³gbekɔ ow elm el sɔny ce. Ey obi yeji, s'am ikiŋ sɔmu ey e merm ab em, etj s'am eku eke Nyam k'eb ey εse in ec'ey tasi af, ke s'el ewi krekŋ krekŋ. Gbekɔ s'ikiŋ anym s'εjn Abj Lala, εse ob ap a eke Nyam εwar ɛw es ab em eci krekre af. ²⁴Tasi em a, s'εjn sel, kɔ ow el low ɔmn em ce. Eke wel b'ekn ob eke wel am ɔmn a, ke wel úbm'n εse low ɔmn ob af ij. Ob eke wel am ekn a, kɔ wel ɔtu eke εmeny wel k'ɔmn'n ee? ²⁵Gbekɔ eke s'am ɔmn ob eke s'eknm a, si b'anŋ ow eci eku em erm susu em.

²⁶Etj εmeny, ey eke s'ɔnym sos a, Abj Lala b'ɛlum ey abu. S'uw any si ŋɔŋnm Nyam εse elel eke ow it ab af. Ow b'ɔŋ Abj Lala in obi bi ŋɔŋn Nyam ey usu iy, íbrm ów sɔmu ikiŋ ebl em eke εgŋ e neny k'ɔtum dadm. ²⁷Gbekɔ Nyam eke b'ekn merm lokm a, b'uw yec'eke Abj Lala erur eke k'ibrm ab any. Εε, Abj Lala bi ŋɔŋn Nyam εse elel eke Nyam b'erur ab af ɔŋ agŋ a eke el Nyam ec'a.

²⁸Εmeny s'uw any eke agŋ a ek'ɔny Nyam ec'erur ec'a, low feŋ eke b'εjn ey a, Nyam anake bi kok a, yec'etj ke ow ɛlum ey abu s'εjn low nimann. Ow el agŋ a eke l'ikŋ anym li bəbm wel ec'εsŋ e low l'ew es a. ²⁹Tasi em a, agŋ amua eke Nyam ikiŋ anym sɔsum ot ec'a, l'ikŋ anym li bəbm yeji eke li ki kok wel, wel ot in ec'Iy ab es, ke ow ɔŋ in ec'Iy a el

[†] 8.15 Aba: Arame εbr em ana. Mɔjukru em a, em es. [†] 8.20 Êkn Nuŋ Ob 3.18.

bosu ligbel a e liy likpekp. ³⁰Sica agŋ a eke Nyam ikŋ anym sɔsum ot a, l'ɛsŋ wel yeji. Agŋ a eke l'ɛsŋ a, l'ot wel ɛse agŋ nyim nyim af, etŋ agŋ a eke l'ot ɛse agŋ nyim nyim af a, l'ot l'ok wel in ec'anygbel a yeji em.

Ob kaka k'ɔtum ɔnym kpabm ey es Nyam ec'erur ek'ɔny ey ec'a e lís

³¹Bla odad iy si ki dad s'igŋ af ee? Eke Nyam anŋ ey ec'ogog, ke bwo ɔtu eke ki kok ey low ŋuŋ ee? ³²In eke l'edjnm in ec'ly lokm a abu any, ke n'ɔŋ ow uw ey feŋ e sel ɛŋn soсиem ec'a, ayaf eke s'okr af ow ab, li k'ow n'ɔcm ey ɔfr em, ów amann feŋ ee? ³³Bwo ec'egŋ ɔtu eke k'ok agŋ a eke Nyam sɔsum ot a ów af ee? Egŋ kaka anm! Aŋke Nyam in obi ot el ɛse agŋ nyim nyim af. ³⁴Bwo ec'egŋ ɔtu eke k'ɔb agŋ low luw ec'ee? Egŋ kaka anm! Tasi em a, Jesu Krist uw, gbečo n'anŋ luw em l'igb, n'anŋ Nyam e lidr abu af a etŋ n'am ŋoŋ Nyam ey eci. ³⁵Bla obi ɔtu eke k'ɔny kpab ey es Krist ec'erur ek'ɔny ey ec'a e lís ee? Kɔ es abur oglog ermij ebr ee? Kɔ agŋ eci milolu e b'ɔnyŋ ey ey ec'ɔmn a soсиem ab ee? Kɔ namn oglog gbor ee? Kɔ low ɛyr eke b'okr ey es a oglog luw ee? ³⁶Nyam Lel dad nine: *ŋ sosiem anake segŋ feŋ s'am uw, ke wel am kok ey ɛse meceb eke wel b'ɔny im ibi usu af a.*[†]

³⁷Gbečo feŋ em a, si b'ok ɔkm agbawru, egŋ a eke erur ey a eci abu elum em. ³⁸⁻³⁹ɛɛ, m'ɔny ɔmn tasi, eke ob kaka k'ɔtum ɔnym kpabm ey es erur a eke Nyam elu ɔkm, ey ɛs Kɔtɔkɔ Jesu Krist em a e lís. Ke ow él luw oglog owr anyŋ, ke ow él afr erm ɛsel[†] oglog es ew ɛsel oglog lec ek'anŋ lef em, ke ow él legŋ na em, legŋ ek'anŋ anym am ow ab em, ke ow él afr e lec oglog wus aŋa e lec, ke ow él mob mob feŋ eke wel kok, ob kaka k'ɔtum ɔnym kpabm ey es Nyam ec'erur ek'ɔny ey ec'a e lís!

Nyam sɔsum Israel eyŋ oc

9 ¹Em m'el Krist eci, ow soсиem, low a eke m'am m'ow mi dad a el low nawre, mi k'ɔtum m'ɔnym yadŋ. Em e tutr a eke Abŋ Lala am nyimn a yeji am dad'm eke ow el low nawre. ²Em ec'erm a sos ɔw es nɔnɔ ligbel etŋ m'am ij gbre eke úwrm. ³Mi b'ow m'egŋ m'eb eke Nyam k'igŋ ɔwl'm ke mi kpáb es Krist e lís, eke ow ɔtu ce eke k'eb em lisijimel Jwifel elu es. ⁴Bla ec'ee? -L'el Israel eyŋ, Nyam ot el -l'el ow ec'ey. Wel ec'aranŋ n'anŋ in ec'anygbel ab em, l'egŋ sinm wel ab, n'ɔŋ wel in ec'ol a, li yegm wel sewl yec'em eke wel k'igŋ'n nuŋ a, etŋ li dad wel ów eke li bebm l'ew es wel ec'a. ⁵El -l'el el lagŋel ekpekp a eci alaw.[†] El ec'aranŋ anake wel ew Krist ɛse egŋ owr af, in eke l'el Nyam ek'anŋ ob feŋ e nuŋ af a! Kɔklm él in eci segŋ feŋ! Amen!

Nyam ec'ey tasi eke sɔsum ot

⁶Ow elm ke wel dad ɛse Nyam e low a eke ɛwar ew es a elu ok es. Tasi em a, agŋ a eke wel ew ey lagŋ Israel em a, el feŋ -l'elm Israel eyŋ tasi.

[†] 8.36 Èkn Selu 44.23. [†] 8.38-39 es ew ɛsel: èkn Efes 1.21; 2.2; Kols 1.16; 2.15 lele 1 Korent 15.24 ab. [†] 9.5 el lagŋel ekpekp a: el Abraham, Isak, Jakob lele in ec'ey ab ab.

⁷Etj agŋ a bɔbɔ eke wel ew ey lagŋ Abraham ec'eb ab em a yeji, ow elm el feŋ -l'elm ow ec'ey tasi, aŋke Nyam dad Abraham nine: *Isak em anake b'ow eyŋ alaw eke b'ow elu ŋ e nin a ɔkm a.*[†] ⁸Kin sodad na ec'iri tasi a: ow elm ey a eke wel ew igŋ nyam lele yɔw nyam ab ec'erur em a elm Nyam ec'ey. Kɔ ey tasi a, el -l'el Nyam ec'ewar ec'ey a. ⁹Kin ewar a e sodad a: *m'ow m'ewl meny m'ow ŋ ogŋ a lakpo yec'a, legŋ nene af, etj aŋŋ Sara b'ow ew iy igŋ nyam.*[†]

¹⁰Etj ow elm na sɔny ce: kɔ Rebeka ec'a yeji. L'ew ey yony ey lagŋ Isak ab. ¹¹⁻¹³Ey yony a, wel k'ewm kokm el wus, -li ki kokm low ŋuŋ oglog low nimamn. Gbekɔ Nyam dad Isak ew es eke: *likpekp a b'ow anŋ jam es a eci es ew em.*[†] Etj usu ejec'em a, Nyam Lel dad nine: *m'erur Jakɔb m'oc etj mi wal Esayu m'elu es.*[†] Low na ecr nene, yec'etj ke Nyam e low a eke bebm ew es a éli any. Nyam bi sɔsum agŋ ot ese elel eke li b'erur ab af, etj sɔsum oc a elm agŋ a ec'ow e bi kok a sosiɛm, kɔ Nyam ce eke b'ɛsŋ egŋ ab em ow b'anŋ ow.

¹⁴Sica ayaf si ki dadr ab ee? Kɔ Nyam enyembri yony yony es l'el ee? Njaŋ, ow elm eben! ¹⁵Tasi em a, li dad Mois nine: *Mi b'ow m'ikŋ egŋ e m'erur eke mi k'ikŋ sɔrŋ a sɔrŋ, etj mi b'ow m'ɔnyn egŋ eke m'erur eke mi k'ɔnyn erm mamm a erm mamm.*[†] ¹⁶Ow sosiɛm a, Nyam e sɔrŋ ikŋ a ánm agŋ e low e b'erur ab em, oglog sos eke b'atr es ab em, kɔ Nyam ce eke ɔny sɔrŋ ikŋ ab em ow b'anŋ ow. ¹⁷Nyam Lel em, Nyam dad Ejipt ec'eb ebu a nine: *M'ew'ŋ eb ebu, yec'etj ke ŋ em m'élū em ec'abusu a ɔkm, ke mi kók em e nin a eb es wus na nimum af.*[†] ¹⁸Wel b'ekn eke Nyam b'ikŋ egŋ eke l'erur eke li k'ikŋ sɔrŋ a sɔrŋ, etj li b'ɔtur egŋ eke l'erur eke li k'ɔtur erm a erm.

Nyam bi sɔsum agŋ ot ese elel eke li b'erur ab af

¹⁹Gbekɔ, k'aw ke egŋ íbrm im ese: sica, eke ow el nene, bla sosiɛm emeny Nyam k'ɛnym ey abr ee? Bwo ec'egŋ ɔtu eke ki dogŋn low eke li b'erur ab ee? ²⁰Kɔ ŋ gbe, bwo el'ŋ eke k'atar Nyam ab ee? Kɔ mijel b'ibrm egŋ a eke kok'r a ese: bla sosiɛm etj kok'm mijel ee?[†] ²¹Kɔ mijel kok es ɔtum eke ki kok low e l'erur kpeŋ ab ab ee? Kɔ l'ɔtum eke kpeŋ nyam a ce, li k'itl li kok léw sɔbɔ nyam oglog léw kprakasa nyam ee?

²²Nyam erur eke k'elū in ec'erm bebl ɔkm ke yégm in ec'abusu a. Gbekɔ agŋ a eke n'ɔny erm bebl wel ab, ke it eke k'irm ɔgbu es a, l'egŋ wel e low l'eb low eku ligbel em. ²³L'egŋ low nene l'eb, yec'etj ke l'élū in eci anygbel a e sagb a ɔkm agŋ eke l'erur eke li ki yégm in e sɔrŋ ikŋ a e lís. Ow el agŋ a eke l'ikŋ anym li bebm l'ew es eke k'εjn anygbel na a. ²⁴Etj ey s'el

[†] 9.7 Nuŋ Ób 21.12. [†] 9.9 Nuŋ Ób 18.10. [†] 9.11-13 Nuŋ Ób 25.23. [†] 9.11-13 Malaki 1.2-3. [†] 9.15 ɔkm Ok 33.19. [†] 9.17 ɔkm Ok 9.16, Septant em ec'odad eke wel oc.

[†] 9.20-21 Bèbmn Essayi 29.16; 45.9.

agŋ amua eke l'esŋ a. Ow elm Jwifel ec'araŋn ce l'esŋm ey, kɔ agŋ eke elm Jwifel ec'araŋn ec'agŋ a yeji. ²⁵Nyam dad low na kokoba ɔb es Ose e ləl ab em:

Agŋ a eke elm em ec'agŋ a,
mi b'ow m'esŋ el "em ec'agŋ".

Etŋ agŋ a eke m'erurm a,
mi b'ow m'esŋ el "agŋ e m'erur".

²⁶Etŋ yogŋ a eke wel dad agŋ eke:

«Ony elmn em ec'agŋ a,»
wel b'ow esŋ el Nyam ek'anŋ owr ec'ey.[†]

²⁷Esayi, in am elu lebl Israel ec'agŋ e lis ese:

Eke batŋ Israel eyŋ eny nɔnɔ ese okij any e mirici af yeji,
agŋ tel a eke wal es a ce b'ow eyŋ sel.

²⁸Tasi em a, Nyam Admaga b'ow kok low a eke li dad a wus af aŋa,
li b'ow li kok fafa toŋ l'igŋ nuŋ.[†]

²⁹Etŋ low na anake Esayi yeji ikŋ anym dad a:

blel Nyam Abusu Es okm ey alaw bɛb es,
ke blel s'ānŋ ese Sodɔm eyŋ af,
ke s'ótarir es Gomɔr eyŋ ab.[†]

Agŋ a feŋ eke b'ony ɔmn Krist em a Nyam b'oc el agŋ nyim nyim

³⁰Ke ayaf si ki dadr ab ee? Nawre, agŋ eke elm Jwifel a, ɔlm eke k'el nyim nyim Nyam ec'any af. Gbekɔ -l'ekn eke Nyam egŋ eb el, el ec'ɔmn a sosiem. ³¹Ke Israel ec'agŋ a am ol eke k'el nyim nyim eke -li b'elum Nyam ec'ol a sosiem. Kɔ el -l'ɔwl -l'ok es. ³²Bla sosiem ee? -l'ɔwl -l'ok es, anke -l'ɔlm nyim nyim el na es ɔmn em, -li tutr eke el ec'ow kok em -li b'ow -n'eyŋ. Ebēn a, -l'uyum lebn a eke b'elu egŋ wus ab ab. ³³Tasi em a, Nyam Lel dad nine:

Sion eb em, m'am ew lebn nyam eke b'eb agŋ akr,
lob eke b'elu egŋ wus es.

Egŋ yec'eke b'oc ɔmn elu'l em a,
sos k'ow ɔwm es legŋ kaka.[†]

Jwifel lele agŋ eke elm Jwifel ab ab ɔny Es Kɔtɔkɔ nyam

10 ¹Agŋ lisijimel, m'am erur em ec'erm feŋ em eke Jwifel k'eyŋ sel,
etŋ m'am ibrm Nyam low na el eci. ²Nawre, m'ɔtu eke mi k'ij el
e lis e daŋku m'ese: Nyam e kok owi any el erm em tasi, kɔ -l'uwm ow
ec'ejagb ab any tasi. ³-Lirim elel eke Nyam b'ocr agŋ nyim nyim a, etŋ

† 9.26 Bèbmn Ose 2.1-3; 2.25. † 9.27-28 Èkn Esayi 10.22-23. Akr 27 toŋ akr 33 ab em a e sodad a, Pol ot kokoba ɔb es Esayi e sodad a eke dad a ese elel eke wel b'eyŋ Septant em ab af. † 9.29 Èkn Esayi 1.9, ke èkn Nuŋ Òb 19.23-28 yeji. † 9.33 Bèbmn Esayi 8.14; 28.16.

-l'ɔl el ec'evel eke agŋ b'eel nyim nyim ab es. Ow ɔŋ -l'egŋj -l'ebm elel a eke Nyam b'ocr agŋ ese agŋ nyim nyim af a. ⁴Tasi em a, Krist kok Mois ec'ol a e low iy neny, yec'etŋ ke Nyam óc agŋ feŋ eke b'ub Krist nawre a agŋ nyim nyim.

⁵Mois in obi non elel eke wel ɔtu eke k'eel nyim nyim ol ec'elum sosiem a nine: *egŋ yec'ekə bi kok ol ec'ow a feŋ ek'anŋ em a, b'ow anŋ owr in em.*[†] ⁶Gbeko kin yec'ekə li dad agŋ a eke Nyam b'oc ese agŋ nyim nyim af el ec'ɔmn a sosiem a e lis: *ki dad ŋ ec'erm ab em k'ese: bwo ec'egŋ b'ow uyu afr ee?* Ese eben eke wel am ibrm, ko bwo b'ow uyu afr ɔny Krist usm es ee? ⁷Emeny ki dad k'ese: *bwo ec'egŋ b'ow us es wus lokm ee?* Ese eben eke wel am ibrm, ko bwo b'ow us es yogŋ ɔny Krist elu ɔkm agŋ ek'uw ab em ee? ⁸Ow elm eben, aŋke wel non: *odad a anŋ'ŋ saw, ŋ e neny ab em lele ŋ ec'erm em ab ab.*[†] Etŋ odad na, in anake l'el ɔmn ec'amani a eke s'am ɔb a. ⁹Eke ŋ e neny bi dad agŋ feŋ ec'any af ese Jesu el Es Kɔtɔkɔ,[†] etŋ ub nawre ŋ ec'erm ab em eke Nyam igbm'n luw em a, ow b'ow ɔŋ'ŋ ejn sel. ¹⁰Tasi em a, eke si b'ub nawre ey ec'erm feŋ em a, Nyam b'oc ey ese agŋ nyim nyim af, etŋ eke si b'elu ey ec'ɔmn a ɔkm agŋ feŋ ec'any af a, li bi sog ey. ¹¹Ee, Nyam Lel dad nine: *Egŋ yec'ekə b'oc ɔmn elu'l em a, sos k'ow ɔwm es legŋ kaka.*[†] ¹²Ow sosiem a, ereb anm Jwifel lel agŋ ek'elm Jwifel ab ab ec'araŋ ij. El feŋ Es Kɔtɔkɔ nyam ce -n'ony, etŋ li b'ɔŋ agŋ a feŋ eke b'elu'l lebl a in ec'ow amann a. ¹³Nyam Lel dad nine: *Es Kɔtɔkɔ b'ow sog agŋ a feŋ eke b'ow elu'l lebl a.*[†]

Amani Mamm e kokoba ec'ɔb

¹⁴Sica ayaf -li b'ow -l'elul Es Kɔtɔkɔ lebl, eke -l'ubm ow nawre ee? Etŋ ayaf -li b'ow -l'ub ow nawre, eke -l'irim ow e lis owi ee? Etŋ emenay ayaf -li b'ow -l'iri ow e lis owi, eke egŋ ɔbm el ow ec'amani ee? ¹⁵Etŋ ayaf egŋ k'ɔbr ow ec'amani, eke wel eram egŋ ow ec'ee? Ow sosiem wel non Nyam Lel em: *Eben tasi eke ow akpl eke wel ki ler agŋ a eke b'ɔb samani amann a eci mowrer ana!*[†] ¹⁶Gbeko, ow elm agŋ a feŋ eluam Amani Mamn a. Tasi em a, Esayi dad ow e low nine: *Es Kɔtɔkɔ, ko bwo ec'egŋ ub ey e Nyam odad a nawre ee?*[†] ¹⁷Nje, eke egŋ b'iri amani a, ow anake li b'ub Es Kɔtɔkɔ nawre a, etŋ amani na, ow ow el Krist e lis ec'odad a.

¹⁸Ow sosiem m'am ibrm m'ese: ko Jwifel amua, -l'irim odad na e low ee? Yadiŋ, -l'iri! Tasi em a, Nyam Lel dad nine:

Wel iri el e lebl wus nimum af

[†] 10.5 Ob Ap 18.5. [†] 10.8 Ol Okn 30.12-14. [†] 10.9 Es Kɔtɔkɔ: Grek em a *Kuriɔs*. Sica eke Jwifel a erur eke k'itŋ Amani Sig a eke wel non Ebre em a, Grek em a, Nyam eci nin a eke ij Ebre em, ke el YAHWEH (Admaga), -n'ony -l'itŋ ow el *Kuriɔs* (Es Kɔtɔkɔ). Aja wel am egŋ eb eke Jesu in obi a el Es Kɔtɔkɔ. [†] 10.11 Esayi 28.16, Septant em ec'odad eke wel oc. Esayi e lel ab em e sodad eke wel b'egŋ Rom nuj 10 na em a, Septant em wel ot.

[†] 10.13 Joel 3.5. [†] 10.15 Esayi 52.7. [†] 10.16 Esayi 53.1.

etŋ el e sodad ebl im toŋ ok wus e nuŋ.[†]

19 Ow sosiem emen m'am ibrm m'ese: Kɔ Israel ec'agŋ na, -li k'irim low a k'okm el es sos em ee? Ke Mois ikn anym dad el Nyam ec'odad a nine:

Mi b'ow m'ɔŋ nyamn eyr ɔny agŋ na ek'el agŋ ek'ɔnym any a e lís.

Mi b'ow m'ɔŋ erm ebl ɔny
agŋ ek'ɔnym low any uw kaka a e lís.[†]

20 Etŋ Esayi oc lokm susu em dad nine: kin low eke Nyam dad:

Agŋ a eke ɔlm'm es a, el -n'εŋn'm.

Etŋ m'elu sos ɔkm mi yegm agŋ a eke ibram im
low kaka a.[†]

21 Gbekɔ Israel ec'agŋ a e lís a, Nyam dad nine:

Legŋ nimum a,

m'egŋm abu es bieku nyam

eke éluam low, ke égŋm em e low ebm a e lís.[†]

Nyam igŋm Israel eyŋ clum es

11 ¹Sica m'am ibrm m'ese: kɔ Nyam in ec'agŋ na es l'igŋ l'ok wel ee?
Njan! Aŋke em m'el Israel iy, Abraham e lilaw lele Benjame ec'eb
em ec'egŋ ab. ²Nyam igŋm in ec'agŋ a eke in obi l'ikŋ anym li sɔsum l'ot
a, l'elum es. Eke m'ɔnym yadiŋ, ke uwr Eli e sodad eke anŋ Nyam Lel em
ab any, yogŋ a eke n'am ok Israel eyŋ dedeku es Nyam ogŋ a. ³Etŋ kin
odad a: *Es Kɔtɔko, -l'ibi ŋ eci kokoba ɔb esel a, -ni ŋuŋ ŋ e segb waw usu a.* Em sɔny ce anake m'anŋ a, etŋ em yeji -n'am erur eke -li k'ibi'm.[†] ⁴Etŋ
Nyam ec'ekē dad ɔŋ'n a el bogŋ ec'ee? Anŋ ŋ sɔny! M'edŋn agŋ fandi lɔbŋ
m'ew es em eci, agŋ a eke ókm ɔwrɔkp wus igŋm Baal nuŋ a.[†] ⁵Yefenyna yeji
low nyam a ce. Agŋ tɛl anŋ eke Nyam in ec'erm mamm ab em edŋn ew es.
⁶Eke Nyam in ec'erm mamm ab em sɔsum ot el, ke ow elm el ec'ow eke -li
kokr a sosiem. Blel ow el ebɛn, ke Nyam ec'erm mamm em ec'ob ap a elm
bibm ɔfr em ij.

⁷Sica ayaf si ki dadr ab ee? Israel eyŋ εŋnm ob a eke -n'am ol es a, kɔ
agŋ a ce eke Nyam sɔsum ot a εŋn ob a; agŋ likpr a ɔny erm tuɔtuɔ, ⁸etŋ
es eelel eke wel nɔn Nyam Lel em ab af: *toŋ ke igŋ yefenyna a, Nyam ɔŋ el*
eci low iri a anŋ ese ob eke uw af, n'ɔm abusu eke el ec'anyamn a k'ekn es,
ke el ec'ɔru a íri ów.[†] ⁹Eb ebu David yeji dad nine: *Ke el eci ob ij egbel a ítŋn*

[†] **10.18** Selu 19.5, Septant em ec'odad eke wel oc. *El e lebl... el e sodad...*: Selu na em a, ow
el Nyam e mob e kok any afr a e dajku ek'ij. Pɔl am oc selu na ec'odad ebl a bebmn Krist
e jam us esel ec'Amani Mamn a eke k'oc im ɔmun es susu susu fej ab ab. [†] **10.19** Ol Ókn
32.21. [†] **10.20** Esayi 65.1. [†] **10.21** Esayi 65.2. [†] **11.3** 1 Éb Ebu 19.10,14. [†] **11.4** 1 Éb
Ebu 19.18. *Baal:* el ob mum nyam eke bieku ejec'a eke ir titm Israel eyŋ a b'igŋ nuŋ
ese nyàm af. Israel eyŋ cɔnɔn yeji ɔb nuŋ am igŋ nyàm na nuŋ. [†] **11.8** Ol Ókn 29.3; Esayi
6.10.

el meb eke wel uk el, nɔmu e wel ɛdŋ, el e wus ok eci, ke Nyam kók el ow e low. ¹⁰Ke -l'el ány eflu, -li k'eknmn low kaka feŋ! Ke Nyam úyul el ɛrekp leg leg ɔny ibn el es seŋŋ feŋ![†]

Agŋ a eke elm Jwifel a eci sel εŋŋ owi

¹¹Sica m'am ibrm m'ese: kɔ Jwifel na wus -l'ok kpékŋ kpékŋ ab ee? Njaŋ! Gbekɔ el eci low any ɔbr a ɔŋ εtŋ bieku ejeci ec'agŋ a ɔtu εŋŋ sel. Ebén a, ow ɔŋ Israël eyŋ am ogŋ el ɣkre. ¹²Israël eci low any ɔbr a ism wus ów amamn egbel egbel ab, εtŋ in eci wus ey a ism agŋ ek'elm Jwifel a ów amamn egbel egbel ab. Sica, legŋ a eke Jwifel a feŋ b'ow εwl egŋ Nyam e low eb a, ow ayl tasi eke Nyam ec'ów amamn egbel a emeny b'ow agb bobn.

¹³Sica, ɔny eke elmn Jwifel a, ɔny anake m'am dad ɔny odad a. Em m'el Krist ec'erm es agŋ a ek'elm Jwifel a eci, εtŋ m'ɔny sos em iŋŋ em e juma na em. ¹⁴Juma na eci kok em a, m'am ɔny tutr eke mi b'ow m'obn em lisijimel Jwifel eci ɣkre ogŋ a, ke ow ɔŋ m'eb agŋ nyam nyam el em. ¹⁵Tasi em a, eke Nyam εw el saw a, l'okr em wus ab. Sica, legŋ a eke li b'ow l'εwl l'eb wel a, bla lowi b'ow ey ab ee? Agŋ eke uw a b'ow εwl anŋ owr.

¹⁶Eke futufutu ec'ogog nyam el Nyam eci, ke futufutu a nimum yeji in ec'ana.[†] Etŋ eke likŋ nyam eci min a feŋ el Nyam eci, ke ál a yeji in ec'ana. ¹⁷Israël eyŋ anŋ ese olivie ikŋ eke wel εwl ɔgm, ke Nyam bibr in ec'ál bēb es af. Etŋ ɳ, eke elm Jwif ke anŋ ese akp ɔfr em ec'olivie ikŋ af a, l'oc l'ujr'ŋ likŋ lis ab em, wuwlm ekŋ ál tasi a eke cucuslikŋ lis a eke wel εwl ab ab. Etŋ sica, ɔtu eke in ec'ekŋ ál ab ab k'εŋŋ mij a eke b'anŋ in e min ab em ow a. ¹⁸Ow sosiem, k'ím ekŋ ál a ec'any af k'íj en! Eke erur eke k'íj en, ɔkn eke ow elm ɳ ec'abu em likŋ a e min a anm, kɔ ɳ likŋ a e min a ec'abu em anŋ.

¹⁹I b'ow dad ese: wel bibr ekŋ ál es εtŋ em, wel oc ujr'm likŋ lis ab em. ²⁰Na low nawre! Wel bibr el es aŋke -n'ɔnym ɔmn, εtŋ ɳ akŋm likŋ lis ab ab, aŋke ɔny ɔmn. I k'ew sos, kɔ erŋŋ anake k'ɔny'ŋ a. ²¹ɛs, aŋke eke Nyam egbm Jwifel eke el likŋ caŋ a ec'ál ab es, ɳ yeji li k'ow l'egbm'ŋ es. ²²Èbmn nyamn ɔkn elel eke Nyam b'elu in ec'erm mamm ɔny lel in e tuɔtua el ab ab ɔkm a: l'elu in e tuɔtua el a ɔkm agŋ eke ok wus a e lís, εtŋ l'elu erm mamm ɔkm ɳ e lís. Gbekɔ ow it eke k'anŋ in ec'erm mamm ɔny ab em, ek'ow elm ebén, ɳ yeji li b'ow l'ubr'ŋ es ese likŋ lal af. ²³Eke batŋ Jwifel igŋ el eci erm tuɔtua a elu es, Nyam b'ow εwl oc ujr el yogŋ a eke anym em a -n'anŋ a, aŋke n'ɔny abusu eke li k'ujr wel em. ²⁴Tasi em a, ɳ, akp ɔfr em e likŋ lal el. Nyam ubr'ŋ es εtŋ oc ujr'ŋ likŋ eke wel εwl em, ɳ ec'a ow elm elel eke wel ki kokr a. Jwifel ec'a, el -l'el likŋ a eke wel

[†] 11.10 Selu 69.23-24, Septant em ec'odad eke wel oc. [†] 11.16 Èkn Awl 15.19-21.

ewl a ec'ál. Ow sosiem, ow b'ow ew fuesfue eke Nyam k'ujr el likŋ na eke ow el ow em -l'elil -l'okr ɔkm a.

Israel eyŋ feŋ e sel εŋn

²⁵ Agŋ lisijimel, kin Nyam e lís e low e lɔl es ke m'erur eke mi ki yegm ɔny uw any, yec'etŋ ke ɔny eke elmn Jwifel a, k'ócrmn ɔny sosi eke eel εsewru. Israel eyŋ ec'ogog nyam k'ow εgjm eke k'iri low, etŋ ow b'ow anŋ ibn toŋ bake eb eb ejec'a e neny a nimum ewl ow Nyam ogŋ. ²⁶ Etŋ εben a Israel eyŋ tasi a feŋ b'ow εŋn sel, ese elel eke wel nɔn Nyam Lel em ab af: *Es Eb Elu Es a b'ow anŋ Jerusalem ow. Li b'ow n'ɔny Jakob ec'eb a eci low any ɔbr a l'oc es.* ²⁷ Etŋ Admaga ign af dad nine: *kin sinm a eke mi b'ow mi kok el ab legŋ a eke mi b'ow m'ɔny el e sikpl a m'oc es a.*[†]

²⁸ -Legŋ Amani Mamn a -lebm, ow ɔŋ -l'ewl -l'el Nyam ec'efnu etŋ εben a, ɔny, ow akpl ɔny eci. Ke Nyam eke sɔsum ot el a, in ec'agŋ eke wel k'el eci. Li b'erur wel el lagŋel sosiem.[†] ²⁹ Tasi em a, legŋ kaka Nyam εwlm ébm ob eke li b'ɔŋ egŋ a, etŋ agŋ a eke li bi sɔsum l'ot a, l'igŋm l'elum wel es legŋ kaka. ³⁰ Legŋ sig em a, ɔny ɔbar Nyam any, kɔ caca em a, Jwifel anake ɔbr Nyam any, ke ow ɔŋ, ɔny εŋan Nyam eci sɔrŋ ikŋ a. ³¹ Etŋ el ec'a yeji εben ce ow b'ow el: sica el yeji, -li b'ow -l'ɔtu -n'εŋn Nyam e sɔrŋ ikŋ a, ɔny eci sɔrŋ ikŋ a eke Nyam ɔny a sosiem eci. ³² Tasi em a, agŋ a feŋ ɔnym εlum, ow sosiem Nyam εgb el es -li kok ów eke -lerurir a, yec'etŋ ke li yégm wel feŋ in eci sɔrŋ ikŋ a.

Nyam agb

³³ Nyam ec'ob ɔny a agb nawrε tasi! In e sewr a lel in e low any uw ab ab ɔtu nɔnɔ, εgŋ kaka k'ɔtum uwm in ec'ów eke li bi dad l'ucu es ab any, εgŋ kaka k'ɔtum irim in ec'ów eke li bεbm l'ok es a. Nyam Lel dad nine: ³⁴ *Bwo uw Es Kɔtɔkɔ eci tutr ab any ee?* *Bwo ɔtu eke k'ɔm'n ów ee?*[†] ³⁵ *Bwo ikŋ anym ɔŋ Nyam ob, eke sica Nyam yeji k'ɔwr ɔŋ'n ee?*[†]

³⁶ Egŋ kaka, anke in em feŋ b'anŋ ow, in em feŋ εcr anŋ etŋ el in eci. Anygbel él Nyam eci seŋŋ feŋ! Amen!

Krist ab ec'eb ir owr

12 ¹ Agŋ lisijimel, Nyam ɔny ey eci sɔrŋ ikŋ. Ow sosiem, m'am ɔm ɔny ów eke k'ocr ɔny ec'egŋ el a nimum lele ɔny ec'owr anŋ ab ab ápr ir, ese εgb waw ek'ayl ke akpl af. Na anake el nuŋ ign tasi a ek'it eke k'ɔŋŋ in a. ² K'usr wus eke s'ir af a ec'agŋ em ec'ów a jam, kɔ yèbr Nyam itŋ ɔny e tutr a nimum. Eben ke ótur uw r yec'eke l'erur ab any: yec'eke akpl, yec'eke akpl'l sos em lele yec'eke iy neny bεbm ab ab.

[†] 11.27 Esayi 59.20-21, Septant em ec'odad eke wel oc. [†] 11.28 *el lagŋel: ese*

Abraham, Isak lele Jakob ab af. [†] 11.34 Esayi 40.13, Septant em ec'odad eke wel oc.

[†] 11.35 Job 41.3.

³Bibm em ec'ob ap ɔfr em a eke Nyam ɔŋ'm a sosiem, m'am dad ɔny em ec'egŋni nyam nyam feŋ eke k'ocrm in sosi egŋ ligbel. Kɔ òkr nuŋ em es, ke jéjr ɔny sosi okr ɔmn a eke Nyam ɔŋ ey ab em. ⁴Tasi em a, ey e sos megl ab em susu ogog nɔnɔ anŋ, kɔ el feŋ -li kokmn juma nenyembri nyam a. ⁵Nene anake s'anŋ Krist ab ec'af okr ab em a. S'eny nɔnɔ, kɔ ey feŋ a s'el sos megl nyam. Etj ey feŋ s'okr af ey ɔfr em, egŋ egŋ ec'usu ek'anŋ a, ese sos megl nyam ec'ogog ogog ec'ab af. ⁶Bibm em, Nyam ɔŋ ey sob ap ɔfr em, etj egŋ egŋ eyŋ in eci.[†] Ow sosiem, ek'egŋ nyam eyŋ bibm ek'el odad dad eci ese **kokoba** ɔb es af a, ke li dád yec'a eke okr af ey ec'ɔmn ab ab a. ⁷Ek'egŋ nyam eyŋ bibm ek'el juma ec'abu élum eci, ke n'ám kok abu élum es e juma, ek'egŋ nyam eyŋ bibm ek'el low yegm eci, ke n'ám yegm agŋ low, ⁸ke egŋ ek'egŋ bibm egŋ e sos es atr ec'a, ám atr agŋ sos es. Egŋ ek'am ɔŋ agŋ ob a, óŋ erm nyam em, egŋ ek'am nyimn agŋ a, nyimn el gbragbra kok em. Egŋ ek'am élum ɔgbɔru abu a, élum el abu sos em iŋn em.

⁹Ke ɔny ec'erur a él nenyembri nyam em; ifan low ŋuŋ kok, ke úcur low mammn e kok ɔny n es. ¹⁰Èrurir ɔny ɔfr erm frɔrɔ em, ese Krist em ec'agŋ lisijimel af. Èel agŋ eke b'ogŋ es élum el lawlel. ¹¹Kòkr Es Kɔtɔkɔ eci juma gbragbra kok em, ke sos am kaka k'ánm em, ke ow él ɔny ec'erm feŋ em. ¹²Ànŋn sos em iŋn em ɔny e low ɔmn a sosiem. Ònyn erm susu gbre ij em, úcur Nyam ɔŋn ɔny n es. ¹³Èlumn Nyam ec'agŋ ek'ony es abur a abu, ke segŋ feŋ bék̄mn sos ebr agŋ a eke b'ow ɔny ogŋ a senyn senyn.

¹⁴Ibrmn Nyam e low mammn ɔŋn agŋ eke b'ijr ɔny gbre a, ibrmn low mammn, kɔ ow k'él low ŋuŋ.[†] ¹⁵Ànŋn sos em iŋn em agŋ a eke b'anŋ sos em iŋn em ab ab, ke ʃkŋn ɔŋn, agŋ a eke am ikŋ ɔŋn ab ab. ¹⁶Neny ókr ɔny af ɔny ɔfr em. K'èel es efuu, kɔ ègŋn es is em e juma kok ebr.[†] K'ònyn tutr eke ɔny eel agŋ eke uw low feŋ any.

¹⁷Low ŋuŋ eke egŋ kok ɔny a, kì kokr k'ɔbar ir any, kɔ ɔɔl low mammn kok es agŋ feŋ ec'any af. ¹⁸Eke ow el ɔny obi em, etj ow ɔtu eke ow k'el ebén, iir eb erm es ey em agŋ feŋ ab. ¹⁹Erur em ec'agŋ lawlel, low eke egŋ kok ɔny a, ɔny obi kì kokr ir, kɔ ègbr Nyam ec'erm bebl ab es kok ow e low. Tasi em a, Nyam Lel em a, Nyam dad nine: *Em mi b'usr egŋ usu mi kok low eke wel kok'r a! Em mi b'ow m'ɔŋ egŋ egŋ ec'ek'it eke k'ebm a!*[†] ²⁰Gbekɔ li dad yej'eke: *Eke ñ ec'ifnu namn am ɔny, ɔŋ'n ob l'íj, eke mij amn am ɔny'n, ɔŋ'n mij l'égŋ. Eke batŋ bi kok ebén a, ow anŋ ese almalí ek'am ot ok'r nuŋ af.*[†] ²¹Kì yeb low ŋuŋ k'akm'ŋ es, kɔ ðc low mammn akmn low ŋuŋ es.

[†] 12.6 Èkn 1 Korent 12.4-11, 27-31; 1 Pier 4.10-11. [†] 12.14 Bék̄mn Matie 5.44 lele Luk 6.28 ab. [†] 12.16 ègŋn es is em e juma kok ebr: odad na Grék em wel ɔtu ek'itŋn ejec' em dad ese: ègŋn ɔgbɔru ab ec'iririr ebr. [†] 12.19 Ol Ókn 32.35. [†] 12.20 Nyandre 25.21-22, Septant em ec'odad eke wel oc.

Èlumn agŋ ek'ɔnym es ew ab a

13 ¹Ow it ek'egŋ feŋ k'elum agŋ ek'ɔnym es ew ab a. Tasi em a, Nyam em es ew feŋ b'anŋ ow, etŋ agŋ a ek'ɔnym es ew ab a, b'ew agŋ es aŋke Nyam ɔŋ abusu. ²Ow sosiem, eke egŋ nyam am ɔny low es ew esel ab a, ke Nyam e low a eke egŋ eb ab ab anake n'ɔny low a, etŋ agŋ a eke égn̄m eluam el a, el obi el obi am eb jeŋ ok ew sos. ³Eke wel am kok low mamm, wel ɔtum eke k'uru agŋ ek'ew ey es a, kɔ wel ɔtu eke k'uru el eke wel am kok low ɻuŋ. Erurm eke k'uru es ew esel ee? Ek'ow el eben a, kòk low mamm, -li b'ow -l'aw'j. ⁴Tasi em a, es ew esel am kok Nyam eci juma yec'etŋ ke -ni nyimn'j ey low mamm em. Gbekɔ eke am kok low ɻuŋ, ow it eke erŋ k'ɔny'j. Tasi em a, es ew esel ɔny abusu eke k'ew low ɔŋ'j,[†] etŋ ow elm ɔfr ɔfr nene ce! Eke es ew esel b'ew low ɔŋ egŋ, ke -n'am kok Nyam e juma, -n'am elu Nyam ec'erm bebl a ɔkm egŋ eke bi kok low ɻuŋ a e lís. ⁵Na sosiem ow it eke si k'elum es ew esel, etŋ ow elm Nyam ec'erm bebl a eke si k'aru s'egb es a ce eci, kɔ eke ey e tutr em a, s'uŋ any eke ow el low mamm a sosiem.

⁶Etŋ low na sosiem yeji anake b'enmn nempo a. Tasi em a, juma kok esel a eke b'ibr ow eci labm a, Nyam in obi abul el ow e juma. ⁷Đŋn egŋ egŋ feŋ yec'a ek'it eke ki kokr ɔŋn in a: nempo feŋ ek'it eke ki sɔgr ɔŋn in a, sɔgr ɔŋn in; ke kɔpre ek'it eke ki sɔgr ɔŋn in a, sɔgr ɔŋn in. Eke ow el elum k'elumn egŋ, èlumn in. Etŋ ek'ow el sos k'usar egŋ, ûsar ir sos.

Erur eke wel b'ɔny egŋ kaka feŋ ec'a, el ol a tasi

⁸K'ɔnymn egŋ kaka ec'ob ab, ek'ow elm erur eke k'ɔnyn ɔny ɔfr em a ce e labm. Egŋ yec'ek eke b'erur agŋ ejec'a, kok ol a e low feŋ iy neny. ⁹Tasi em a, sol a feŋ eke uwr any ese: K'éjum ŋ e yɔw oglog ŋ ec'igŋ. K'ibim egŋ. K'tym mil. K'ócm nyamn eyr em erurm ob ek'elm ŋ ec'a,[†] lele ejec'a feŋ ab, ob okr af anŋ ol nyam na em: B'ow erur egŋ kaka feŋ ese ŋ obi af. ¹⁰Eke egŋ ɔny erur, li k'ɔtum li kokm egŋ ejeci low ɻuŋ, etŋ eben a, ow b'ɔŋ wel kok ol a e low feŋ iy neny.

Bèbmn sos legŋ eke Krist b'ow ow a eci

¹¹Ony uwr legŋ eke s'anŋ em ab any: ow el wanci eke k'ufjmn es ɔny e memn eru ab em! Tasi em a, sel ɛŋn a titm ey akm legŋ a eke s'ub Krist nawre a. ¹²Ow k'ow ibnm, legŋ uk b'ow uwr etŋ legŋ owr b'ow ey ɔkm. Ow sosiem, s'íl ey ec'ow ejui a feŋ eke si bi kok ncok em ab es. Ke si bébm sos usuayl em ec'eb ir eci. ¹³S'fir eb low nenyembri nyam em, ese legŋ owr fitaj af: s'áru ob ij nɔnɔ lele mar egŋ nɔnɔ ab s'egb es. Si k'ágbr

[†] 13.4 es ew esel ɔny abusu eke k'ew low ɔŋ'j: Grek em ec'elel eke wel b'irir a el: ow elm ɔfr es ew abum lab any yony. [†] 13.9 ɔkm Ok 20.13-17; Ol Okn 5.17-21; Ob Ap 19.18.

ləsŋn egŋ kaka feŋ ab, si k'ír eb suksuk kok owi em, ke si k'ánm ów es atar lele uwerŋ ogŋ ab e low em. ¹⁴ Ánnjn ese elel eke Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist anŋ ab af. Eke ów aw eŋŋj a ek'anŋ ɔny em a b'erur eke k'ɔdu im ok ɔny low ŋŋj em, k'ðŋjan in abusu.

Kí jejm esŋ jim Krist em e low okm

14 ¹Ègŋn egŋ eke ew fuesue ɔmn em a ebr, ke kí dadmn low ŋŋj in e tutr eke li b'ɔny ab af. ²Oglog ke egŋ nyam ɔny tutr eke l'ɔtu e li k'ij ob feŋ, ke egŋ ejeci nyam eke ew fuesue ɔmn em a, k'íjm ndey ke n'am ij suw obi. ³Ègŋ a eke b'ij ob feŋ a itm eke k'ifn egŋ a eke íjm ob beb a. Etŋ egŋ a eke íjm ob beb a itm eke ki jej egŋ a eke b'ij ob feŋ a e low ok, aŋke Nyam in obi egŋ eb'r. ⁴I, bwo el'ŋ eke ki jej Es Kɔtɔkɔ e juma kok es e low ok ee? Ke n'ínym es afr oglog ke l'ey wus, na in ec'Es Èw Es a e low. Etŋ li b'ow n'inym es afr, aŋke Es Kɔtɔkɔ ɔny abusu eke k'ucu ɔny'n es.

⁵Ègŋ nyam ɔtu ek'am tutr eke segŋ beb ɔny any akm segŋ ejec'a, ke egŋ ejeci nyam in am tutr eke -li bəbm̩n el feŋ.[†] Ow akpl ce ek'ègŋ egŋ k'ɔny ɔmn tasi ow eke n'am tutr ab em. ⁶Ègŋ a ek'am ok ereb segŋ ec'araŋn a, am kok ebən Es Kɔtɔkɔ eci. Ègŋ a ek'am ij ob feŋ a, am kok ebən Es Kɔtɔkɔ eci, aŋke li b'ɔŋ Nyam bia in ec'ob ij a eci. Etŋ egŋ a ek'íjm ob feŋ a, am kok ebən Es Kɔtɔkɔ eci, aŋke in yeŋi li b'ɔŋ Nyam bia. ⁷Èy em a, egŋ kaka ánm owr in obi eci, etŋ egŋ kaka úwm in obi eci. ⁸Eke s'anŋ owr, ke Es Kɔtɔkɔ eci s'anŋ owr, eke s'am uw, ke Es Kɔtɔkɔ eci s'am uw. Feŋ em a, s'el Es Kɔtɔkɔ eci. ⁹Èe, Krist uw etŋ n'anŋ luw em l'igb, yec'etŋ ke l'ew agŋ a feŋ ek'ub'r nawre ab es, el a eke uw lele el a eke anŋ owr ab ab. ¹⁰Kɔ iŋ, bla sosiem am jej esŋ jim e low ok ee? Etŋ iŋ gbe, bla sosiem am ifn esŋ jim ee? Tasi em a, ey feŋ si b'ow s'im Nyam ec'any af, ke li jéj ey e low l'ok. ¹¹Nyam Lel em wel nɔn: *Em, Es Kɔtɔkɔ ek'anŋ owr, m'am ij neny m'esse: ob ob pupukpaŋ b'ow ok ɔwrɔkp wus em ec'any af etŋ el feŋ -li b'ow -li kɔklm em ec'anygbel a.*[†]

¹²Ow sosiem, ey em ec'ègŋni nyam nyam feŋ b'ow jej in e lís e low ok Nyam ec'any af.

S'ɔɔl low yec'a eke b'is erm es ey ab es

¹³Sica s'èwr ey ɔfr eci jej ok owi ab es. Ke ow tasi eke k'egŋn ebr a el: k'ócmn ob kaka ɔwmn es ɔny lisijim anym in eci wus ɔlu eci oglog in e low ŋŋj em ey eci. ¹⁴M'uw any etŋ Es Kɔtɔkɔ Jesu em ow ayl'm sos em eke ob kaka in obi em a elm ob ek'aylm. Gbɛkɔ ek'ègŋ nyam am tutr ek'ob nyam el ob ek'aylm, ke ow el ob ek'aylm in eci. ¹⁵Eke am ɔŋ esŋ jim ij gbre ob ek'am ij a sosiem, ke irm eb erur em ij. Ob ij owi nuŋ af, kì nuŋn esŋ jim nyam eke in sosiem Krist uw al! ¹⁶Ob yec'eke am ɔkan ese

[†] 14.5 Èkn Galat 4.10; Kolɔs 2.16-18. [†] 14.11 Esayi 45.23, Septant em ec'odad eke wel oc.

ɔny ec'ob mamm af a, ɔtum eke k'ɔŋ agŋ ejec'a abusu cak ɔny. ¹⁷Tasi em a, Nyam e gbreŋgb̩i usu a elm ob ij lele mar egn ab e low. Kɔ Nyam e gbreŋgb̩i usu a, nyim nyim el, erm es ey lele sos em iŋn a eke wel b'ɛŋŋ Abŋ Lala em a e low. ¹⁸Egn a eke b'igŋ Krist nuŋ eb̩en a e low b'akpl Nyam sos em, etŋ agŋ yeji b'aw'r.

¹⁹Ow sosiem, s'ɔl low yec'a eke b'is erm es ey, ke b'elum ey abu s'okr af s'imn anym eci ɔmn em ab es. ²⁰Kì ɻuŋ Nyam eci juma a ob ij owi nuŋ af! Tasi, ob a feŋ wel ɔtu eke k'ij, gbeŋɔ ow akplm eke wel k'ij ob, eke ow b'ow ɔŋ egn lisijim nyam ey low eke n'am ekn ese sikpl af ab em. ²¹Ow akpl eke k'ijm ndey,[†] k'egŋm mar, s'ubr es s'ese: kí kokm low kaka feŋ ek'ɔtu eke k'ɔŋ esŋ jim ey wus a. ²²Yec'eke am tutr low na af a, ow áŋŋ'ŋ erm em Nyam ec'any af. Ehe él egn a eke low éym sos em wanci ab af eke li b'ucu low n'ɔny eke li ki kok a eci. ²³Gbeŋɔ egn nyam ek'am ij ob ke am b̩ebar in em eke ow akplm a, egn ikŋ a, Nyam b'ow ɔb'r low. Tasi em a, l'el egn eke neny okrm af in ec'ɔmn ab ab, etŋ low feŋ eke wel am kok ke elm ɔmn em a, el sikpl.

S'ébr Krist e sewl a

15 ¹Sica, ey a eke s'ij lec ɔmn em a, ow it eke si k'egŋ el a ek'ɔnym lec na a ec'elet eke b'ekan ów a s'eb, ke si k'ɔlmn ey e low eke si b'erur a ce es. ²Ow it eke ey em ec'egŋ feŋ ki kok low eke b'akpl lawl sos em in e low nimann eci, ke ow élum ey abu s'okr af s'imn anym eci ɔmn em. ³Krist ɔlm low eke l'erur ab es. Kɔ ese elel eke wel non Nyam Lel em a: *Wewr a eke wel wewr'ŋ a ewl meny ok'm af.*[†] ⁴Tasi em a, legŋ sig em e Nyam e Silel a feŋ eke wel non a, el ey e low yegm eci. -L'it eke -li k'ɔŋ ey erm susu lele sos es atr ab, yec'etŋ ke s'ɔny low ɔmn. ⁵Ke Nyam ek'in em erm susu lele sos es atr ab anŋ a, ɔŋ ɔny ɔtur ɔny ɔfr em a iir eb neny af okr em, ese elel eke Jesu Krist yegm ɔny sewl ab af. ⁶Etŋ erm nyam em lele lebl nyam em ab, b'ow ɔtur kɔklm Nyam ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist ec'Es ec'anygbel a.

⁷Ow sosiem a, ègŋn ebarir ɔny ɔfr, ese elel eke Krist eb ɔny Nyam ec'anygbel a ec'ab af. ⁸M'am dad ɔny, Nyam ij neny nyam. Ow sosiem Krist ow el Jwifel e juma kok es,[†] yec'etŋ ke ów a eke Nyam ewar ey lagŋel a, li kók ow iy neny. ⁹Etŋ agŋ a ek'el'm Jwifel a am kɔklm Nyam ec'anygbel a, in e sɔrŋ ikŋ a sosiem. Tasi em a, Nyam e Silel ab em wel non:

Na sosiem, mi b'ow mi kɔklm'ŋ ebr ebr feŋ ec'araŋŋ
etŋ mi b'ow m'egŋ ŋ e nin a ec'ej.[†]

[†] 14.21 k'ijm ndey: ow elm ob eke wel k'ij a Pɔl edŋnm. Agŋ ce n'am ɔm ów eke egn k'egŋ lawl ec'elet eke b'ekn'n low a eb, ke li kí kokm low kaka feŋ eke k'ey ow sos em a.

[†] 15.3 Selu 69.10. [†] 15.8 Jwifel: Gr̩k em ec'elet eke wel b'iri a el: agŋ a ek'ubr likr es a.

[†] 15.9 2 Samiel 22.50; Selu 18.50.

10 Etj̄ emeney Nyam e Silel a dad nine:

Eb eb ec'agŋ̄, kòkr sos em ijn Nyam ec'agŋ̄ ab ab.[†]

11 Eb eb a feŋ̄ ec'agŋ̄, kɔklmn ḩs Kɔtɔko!

Ke agŋ̄ a feŋ̄ kɔklm'n![†]

12 Etj̄ Esayi yeji dad nine:

Jese eci bosu em ec'egŋ̄ nyam b'ow ow.

Li b'ow l'igb l'ew ebr ebr ab es,

etj̄ ebr ebr a b'ow oc el eci low ɔmn a ew'r af.[†]

13 Ke Nyam eke b'ɔŋ̄ agŋ̄ low ɔmn a yíbr ɔny erm es ey lele sos em ijn ab, ɔny ec'ɔmn a sosiem. Ebèn ke ow ɔŋ̄ low ɔmn iy ɔny em Abj̄ Lala e lec ab em.

Low nuŋ̄ af eke Pɔl am awŋ̄ lel a

14 Agŋ̄ lisijimel, em obi em a, m'uw any tasi eke ɔny, ɔny low erur tasi ɔny obi em, uw̄r ów nɔnɔ any etj̄ ɔtur eke k'ɔmnin ów ɔny ɔfr em.

15 Gbekɔ lel na e susu bɛb em a, m'ɔtu mi dad erm susu em ów bɛb ek'it eke mi ki kɔkn ɔny a. Mi kok ebèn, ajke Nyam, in ec'erm mamn ab em

16 ew'm Jesu Krist e juma kok es, agŋ̄ a ek'elm Jwifel a eci. L'oc l'ew'm saw eke mi k'ɔb Nyam ec'Amani Mamn a e kokoba, yec'etj̄ ke agŋ̄ a ek'elm Jwifel a él egb waw ek'apkl Nyam sos em, etj̄ Abj̄ Lala anake bi kok ke ob ap na b'el Nyam ec'a. **17** Na sosiem, eke m'okr af Jesu Krist ab a, ntotj̄ ɔtu eke k'ok'm, juma a eke mi kok m'ɔŋ̄ Nyam a eci. **18** Tasi em a, eke erm susu em m'ɔtu mi dad low nyam, ke ow el yec'a ce eke Krist ecr em em kok a. L'ecr em em, n'ɔŋ̄ agŋ̄ a feŋ̄ ek'elm Jwifel a ɔny Nyam ec'elum. Li kok low na sodad ebl em lele ów kok em ab, **19** li yegm in e lec a simeny ewr em lele ów any iti owi em ab,[†] Nyam ec'Abj̄ a e lec ab ab. Etj̄ ow igŋ̄ Jerusalem im toŋ̄ ok Iliri e wus ab af,[†] mi cecr Krist ec'Amani Mamn ab es nimum. **20** Gbekɔ m'erur eke mi ki cecr Amani Mamn ab es susu a ce eke agŋ̄ k'uwm Krist any a. Mi kok ebèn eke mi k'úsm êl egŋ̄ ejeci ec'êl lebn eke elu nɔmu em ab af. **21** Mi kok esé elel eke wɛl nɔn Nyam Lel em ab af:

Agŋ̄ a eke wel ɔbm in ec'amani a okm a b'ow ɛkn'n,

etj̄ agŋ̄ ek'irim in e lís owi kaka a b'ow iri.[†]

Pɔl erur eke k'im ɛkn Rom e Nyamel a

22 Sica susu nɔnɔ eke m'im m'ɔb Nyam e kokoba a, el low a eke segŋ̄ feŋ̄ ɔm im abusu eke mi k'ow ɔny ogŋ̄ a. **23** Caca em a, m'uwar em e juma

[†] **15.10** Ol Okn 32.43. [†] **15.11** Selu 117.1. [†] **15.12** Esayi 11.10. [†] **15.19** simeny ewr lele ów any iti owi em ab: Ob Kok 14.8-10; 16.16-18, 25-26; 20.9-12; 28.8-9; 2 Korent 12.12; Ebre 2.3-4. [†] **15.19** Iliri el Rom ec'es ew ab em eci wus ogog nyam, ek'anj̄ Gres ec'afr em a.

[†] **15.21** Esayi 52.15, Septant em ec'odad eke wel oc.

ogog aja. Etŋ eke akpo nɔnɔ em m'erur eke mi k'ow ɔny ogŋ a,²⁴ em eci Espany wus af eci ec im em a, mi b'ow m'ow yogŋ. Ee, m'ɔny ɔmn eke mi k'ekn ɔny, em e yogŋ eci ec im em a, etŋ m'am ɔmn ɔny ec'abu eke k'elumn'm ke m'im a. Kaka feŋ yeji, m'erur eke mi k'anŋ ɔny ab səgŋbeb.²⁵ Gbeko caca em a, m'aam Jerusalem, Nyam ec'agŋ a ek'anŋ yogŋ a ec'abu elum eci.²⁶ Tasi em a, Maseduan lel Akayi ab eci ɔmn esel a bəbm eke k'ɔkl os ſyŋ Jerusalem e Nyamel ab em ec'ɔgbɔru ek'anŋ a.²⁷ Li bəbm eke -li k'elum wel abu, gbeko nawre em a, ow el labm ek'anŋ el af. Maseduan lel Akayi ab eci ɔmn esel a elm Jwifel, gbeko, -n'ɛjn Jerusalem e Jwifel eke b'us Krist jam a ec'abu em, ob ɔny a ek'el Nyam ec'a. Sica el yeji, ow akpl eke el e wus af aja ec'ob eke -n'ɔny a, -li ki cec wel ab.²⁸ Mi b'oc os a eke -l'ɔkal a m'elu Jerusalem e Nyamel ec'agŋ a abu em a, sica ow e jam a, mi b'ow m'im Espany a, mi b'ow m'ecr ɔny ogŋ a.²⁹ Etŋ m'uw any eke legŋ a eke mi b'ow m'ow ɔny ogŋ a, mi b'ow m'ow lele Krist ec'ɔwɔ a nimum ab.

³⁰ Gbeko agŋ lisijimel, kin yec'eke m'am ibrm ɔny a, ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist sosiem lele Abŋ Lala ec'erur a eke b'ɔŋ ey ab ab sosiem: dògɔnin em ab Nyam eke b'ow ɔŋjan ɔŋŋ'm ab em.³¹ ɔŋjan, yec'etŋ ke mi k'eym Jude wus ab af ec'agŋ a eke úbm Krist nawre a ec'abu em.³² ɔŋjan, yec'etŋ ke Nyam ec'agŋ a égn abu elum a eke m'am oc m'im Jerusalem a eb,³³ ow ſyŋ ke m'ɔtu m'ow ɔny ogŋ yogŋ sos em ijn em, etŋ eke Nyam erur, ke m'ɔtu m'eb sel bəb ɔny ab. ³⁴ Ke erm es ey e Nyam a ánj ɔny feŋ ab! Amen!

Eṣŋn

16 ¹Em obi m'am erm ey lisijɔw senyn Febe, eke el abu elum lis Sanjkre e Nyamel ab em a.² Èbr ir Es Kɔtɔkɔ e nin em, ese elel ek'ow it Nyam ec'agŋ ec'aranj ab af. Èlumn in abu sakp sakp feŋ eke li b'ɔny ɔny ec'es abur a, aŋke l'elum agŋ nɔnɔ abu etŋ em obi yeji l'elum im abu.

³ Èṣŋnin Prisil lele ec Akilas ab,⁴ eke s'am kok juma nyam Jesu Krist ec'a. ⁴-Low eke -li k'irmn el e sel a em ec'a e sɔg sosiem eci, etŋ ow elm em sɔny ce ow itm eke mi k'elu el bia. Sinyamel a feŋ ec'agŋ ek'elm Jwifel a yeji it eke k'ɔŋ el bia. ⁵ Èṣŋnin Nyamel a yej'eke b'as luku el ec'akŋ igŋ Nyam nuŋ a.⁶ Èṣŋnin em lawl Epenet yeji. In l'el égn krekré ek'itŋ erm em el Krist eci Azi wus ab af. ⁶ Èṣŋnin Mari eke kok juma nɔnɔ ɔny ec'a. ⁷ Èṣŋnin Andronikus lele Junias ab.⁷ -L'el em ec'agŋ etŋ el erŋ em anake

^{† 15.26} 1 Korent 16.1-4; 2 Korent 8.9. Akayi anŋ Gres esr em a. ^{† 15.31} Ob Kok 20.22-23.

^{† 16.1} abu elum lis: bəbm 1 Timote 3.11. Saykre el Korent eb em e nanu nyam. Ob Kok 18.18.

^{† 16.3} Prisil lele Akilas ab: Ob Kok 18.2-3. ^{† 16.5} Nyamel a eke b'as luku el ec'akŋ a: legŋ ab em a, agŋ a ek'egŋ Krist e low eb a b'as luku égn ec'akŋ. Bəbm akr 10,11 lele 23 ab.

^{† 16.7} Junias el yɔw e nin.

legŋ ek'ec ab em s'anŋ sobel em a. -L'el erm esel eke leg nɔnɔ,† etŋ -l'ikŋ anym -l'ub Krist nawre gbuŋ etŋ m'anŋ jam.

⁸Èsŋnin agŋ amua feŋ yeji: Ampliatus ek'el em lawl senyn Ès Kɔtɔkɔ em. ⁹Urben ek'am kok Krist eci juma ey ab a lele em lawl Sakis ab. ¹⁰Apeles ek'elu in e cɛce kok ɔkm Krist e nawre ub em, lele Aristobul ec'akŋ ec'agŋ ab ab. ¹¹Erodiɔn ek'el em ec'egŋ a, lele Narsis ec'akŋ ec'agŋ ek'ub Ès Kɔtɔkɔ nawre ab ab. ¹²Èsŋnin agŋ lisijɔwel a ek'el Trifén lele Trifɔs ab a. -N'am kok juma nɔnɔ Ès Kɔtɔkɔ eci. Èsŋnin agŋ ese: em lisijɔw senyn Persida eke in yeji kok Ès Kɔtɔkɔ eci juma nɔnɔ a. ¹³Rufus ek'el Ès Kɔtɔkɔ ec'egŋ senyn eke sɔsum oc,† lele lis ek'em yeji anyŋ ese em lis af a. ¹⁴Asenkrit, Flegɔn, Ermes, Patrobas, Ermas lele agŋ lisijimel lele agŋ lisijɔwel ek'anŋ el ab a. ¹⁵Filolɔg lel ey Juli ab, Nere lele lisijɔw ab, Olempas lele Nyam ec'agŋ a feŋ ek'anŋ el ab a.

¹⁶Èsŋnin ɔny ɔfr ke éyarir af ese Krist em ec'agŋ lisijimel lele agŋ lisijɔwel ab af. Krist e Sinyamel a feŋ am esŋn ɔny.

Ewar es abal el

¹⁷Agŋ lisijimel, kin low yec'eké m'am dad ɔny: èwr sos erm agŋ a eke bi bibr Nyamel ec'agŋ em a e lís. -L'ɔtu eke -li k'ɔny ɔmn esel a -l'ok wus, sodad a eke -li b'ow -li dad -l'ok low yegm a eke εŋan ab af a. Kpàbr es el e lís, ¹⁸anjke agŋ amua am kokm Krist ey Ès Kɔtɔkɔ eci juma ij. El obi e lok a e juma nana -li bi kok. El e sodad ebl eke -li b'ok mij ab em lele el e neny ɔb e sodad eke b'iŋn sos em ab ab, -li b'εju agŋ a ek'uwm low ŋuŋ any a. ¹⁹Nawre, ɔny ec'elum a, agŋ a feŋ uw any; ow ɔŋ, ɔny sosiem, m'anŋ sos em iŋn em. Gbɛkɔ m'am erur eke sewr k'iy ɔny em gbɔŋ low mamn kok eci, ke segŋ feŋ èwr erm arur low ŋuŋ egbr es. ²⁰Ow k'ow ibnm, erm es ey e Nyam a b'ow kikn Satan es ɔny ec'akr ew.†

²¹Timote ek'am kok juma em ab a, am esŋn ɔny. Lusius, Jason, lele Sosipater ab ek'el em ec'agŋ a, el yeji am esŋn ɔny.

²²Em, Tersius eke mi non lel na a,† m'am esŋn ɔny Ès Kɔtɔkɔ ek'ɔny okr ey af ab em.

²³Gayus am esŋn ɔny,† m'ij utu in ogŋ yogŋ etŋ Nyamel nimum b'as luku in ec'akŋ a. Eras ek'el ɛb ec'os es ɛw es a lele ey lisijim Kartus ab am esŋn ɔny.†

† 16.7 em ec'agŋ: wel ɔtu eke k'iri yeji ese: em ec'εbr ec'agŋ. erm esel eke leg nɔnɔ: odad na Grek em a wel ɔtu ek'itŋ ejec'em dad ese: agŋ eke wel b'aw nɔnɔ Krist eci erm esel ab em.

† 16.13 Rufus: Èkn Mark 15.21. † 16.17-20 Akr lew lɔbŋ ton akr likŋ a, am ɔkn Nuŋ ɔb nuŋ 3.1-15 e low a. † 16.22 Tersius el Pɔl eci lel non es. † 16.23 Gayus: Èkn Ob Kok 19.29; 1 Korent 1.14. † 16.23 Eras: Èkn Ob Kok 19.22; 2 Timote 4.20.

Anygbel él Nyam eci

[²⁴Ke ey ŋs Kɔtɔkɔ Jesu ec'owrɔ a ániŋ ɔny feŋ ab. Amen.][†] ²⁵Anygbel él Nyam eci! N'ɔny abusu eke li k'ɔŋ ɔny ijr lec ɔmni em esɛ elel eke m'am dad Amani Mamn ab em Jesu Krist e lís ab af. Amani Mamn na em, Nyam elu low a eke lɔl es god'etŋ a ɔkm, ²⁶etŋ sica, ow eru es usuayl em. Sica agŋ a feŋ ek'elm Jwifel a ɔtu eke k'uwr' any **kokoba** ɔb esel e silel ab em. Nyam a ek'aniŋ segŋ feŋ a elu abusu na es, yec'etŋ ke agŋ a feŋ úb'r nawre ke Élum'n.

²⁷Anygbel él Nyam ek'in sɔny coco ɔny sewr a eci! Anygbel él in eci Jesu Krist em segŋ feŋ eci! Amen!

[†] **16.24** Rom eyŋ e silel esig oglog em a, wɛl éjnm sodad ek'aniŋ ob na [...] ec'araŋ a.

Pɔl e ləl krækre em ek'awŋ Korent eyŋ

Ów ek'it eke wel k'uwan any

Erm es Pɔl anake non ləl na awŋ Nyam ec'agŋ ek'el Nyamel ek'anŋ Korent eb em a. In obi anake li sigm Nyamel na es eb na em akpo 51 em, Jesu e mew a e jam a (Ob Kok 18.1-18). Gbekɔ eke Pɔl anŋ Efes eb em a (Ob Kok 19), Nyamel ek'anŋ Korent a e lís e samani ejuŋ ow ok'r af (1.11). N'eŋn ləl nyam eke wel awŋ'n am bibrm'n ów beb yeji (7.1). 1 Korent e ləl na em anake ni non in ec'elel eke n'am ekan ów a eke wel bibrm'n a, akpo 54 toŋ 55 em, Jesu e mew a e jam a.

Korent ec'eb a agb nonɔ, aŋke agŋ a ek'anŋ'n em a oti eke k'ij agŋ fandi ekŋ yen yen sakp yen oglog fandi ekŋ yen yen sakp lɔbŋ. L'el Gres wus ab af e sɛb egbel ab em e nyam. N'anŋ Mediterane ec'okij a saw etŋ n'ɔny manu yony, ow oŋ an ɔl owi b'an es nonɔ.

Korent eb ab em, sinyam yadŋ e nuŋ igŋ esel lele ekŋ ekpr e nuŋ igŋ esel ab eny nonɔ; etŋ ebirir marem marem yeji ɔnym nuŋ. Ów amua b'ɔl eke k'ɔŋ agŋ a eke el Kretien owr owr a eb el e sejagb esig a. Pɔl iri yej'eké iririr anm agŋ ab em toŋ etŋ -li bubr em (1.10 toŋ 4.21). Ow sosiem, Pɔl am awŋ ləl na ów amua eke l'iri a nuŋ af, ke li yégm wel low yeji ów ejeci beb af eſe: mebi owi (nuŋ 7), sos erm ew segb waw eke wel bi kok oŋ sinyam yadŋ a e lís (nuŋ 8 toŋ nuŋ 10), Nyam e nuŋ igŋ lele Abŋ Lala e sob ap ab ab (nuŋ 11 toŋ 14), Krist lele agŋ ek'ub'r nawrə ab e luw em anŋ ibr e low (nuŋ 15). Ləl a ec'uwr em a (nuŋ 16), Pɔl am dad el eke li b'ow l'ec wel ogn yogŋ, ke l'oc Jerusalem ec'ɔgbɔru a ec'ob ap a; etŋ n'am esŋn wel.

Esŋn

1 ¹Em Pɔl, Nyam esŋ'm aŋke l'erur eke mi k'el Jesu Krist ec'erm es. Ey lisijim Sɔsten ab e nin em,[†] ²m'am awŋ Nyamel ek'anŋ Korent, agŋ a eke el Nyam eci el ec'ɔmn a eke okr af Krist em a, ləl na. Nyam am esŋ el eke -li k'ir eb ow eci, eſe agŋ a eke usu feŋ bi ɿɔŋn Nyam ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist e nin em ab af. L'el wel eci Es Kɔtɔkɔ, es'elel eke ey yeji l'el ey ec'ab af.

[†] **1.1 Sɔsten:** Èkn Ob Kok 18.17. Pɔl e Korent eb em eke anŋ segŋ beb ec'a, èkn Ob Kok 18.1-18.

³Ke Nyam ey Es lele Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist ab édj ɔny ɔwrɔ ke ɔnj ɔny erm es ey!

**Pɔl am ɛlu Nyam bia Korent e Nyamel a ec'ow
amamn eke Nyam kok ɔŋ a eci**

⁴M'ɔpim eke mi k'elu Nyam bia ɔny eci, ów amamn a eke Jesu Krist ab ec'af okr em n'ɔŋ ɔny a eci. ⁵Es, Nyam ecr Krist em ɔŋ ɔny ów amamn fej in e juma a eci, ke ow el in ec'ejabg a ec'any uw, ke ow el lec eke wel k'ɔny ɔb mewl em in ec'odad a e kokoba. ⁶Low nawre, aŋke wel ɔb Krist ec'amani ok ɔny etj ucur ow e low ɔny es kikri. ⁷Ow ɔŋ caca em a, Nyam ec'ob ap kaka anm ek'akm ɔny, legŋ na eke am ekur eke ey Es Kɔtɔkɔ Jesu k'elu sos ɔkm a. ⁸In anake li b'ow n'ɔŋ ɔny ínymn es kikri toj ókr nuŋ a. Eben a k'ow ɔnymn low ɔbr kaka, legŋ a eke Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist b'ow ow a. ⁹Nyam el cece, in anake l'esŋ ɔny eke ki cecr sel ɛŋj Jim ek'el ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist ab a.

Korent e Nyamel ab em ec'em bubr

¹⁰Agŋ lisijimel, ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist e nin em, m'am ɔŋjŋ ɔny eke neny k'okr ɔny af, ke em bubr owi k'ānm ɔny ec'arajn a. Ókar af tasi abŋ em lele tutr em ab. ¹¹Es, agŋ lisijimel, Klowe ec'akŋ ec'agn a dad'm eke irirm in anŋ ɔny em.[†] ¹²Kin low a eke m'erur eke mi ki dad a: ɔny em ec'egŋ fej am dad in ec'ek'erur. Egŋ na tb'igb ke dák ese: «Em, Pɔl eci.» Ejeci na b'igb ke dák ese: «Em, Apolɔs eci.» Ejeci na b'igb ke dák ese: «Em, Pier eci.»[†] Ejeci nyam yeji b'igb ke dák ese: «Em, Krist eci.» ¹³Kɔ Krist e li cec ee? Kɔ Pɔl wel ew olikŋ af ɔny ec'ee? Kɔ Pɔl e nin em wel ok ɔny mij nuŋ ee?

¹⁴M'am ɔŋ Nyam bia, aŋke m'okm ɔny em ec'egŋ kaka mij nuŋ, ek'ow elm Krispus lele Gayus ab ce.[†] ¹⁵Nene a, egŋ kaka k'ɔtum dadm eke em e nin em wel ok ɔny mij nuŋ. ¹⁶Es! Nawre, m'am ɔkn eke m'ok Stefanas ec'akŋ a yeji mij nuŋ.[†] Ow e jam a, mi k'ɔnym ɔmn eke mi k'ok egŋ ejeci mij nuŋ. ¹⁷Krist eram im mij ok nuŋ owi em, kɔ Amani Mamn a ec'ob eci l'erm'm, etj ow elm agŋ e "sewr"[†] e sodad a n'ɔɔm im abusu eke mi k'oc mi kokr juma, yec'etŋ ke Krist ec'olikŋ af e luw a k'írmnm in ec'abusu a.

Jesu Krist, Nyam ec'abusu lele sewr ab

¹⁸Tasi em a, Krist ec'olikŋ af e luw a ec'odad a el nuŋ em ɔŋj
owi, agŋ a ek'am irm kpab es Nyam e lís a eci. Gbɛkɔ ey a eke

^{† 1.11} Klowe: egŋ yow, k'aw ke ow él an ol lis nyam ek'ir Efes, ke b'ɔŋ agŋ ím ol an Korent ec'agn ab. ^{† 1.12} Apolɔs: Èkn Ob Kok 18.24; Pier: Grek em e nin eke wel oc, etj Arame em a, ow el Kefas eke el nyandre em lebn (Èkn Jan 1.42). ^{† 1.14} Krispus: Èkn Ob Kok 18.18; Gayus: Èkn Ob Kok 19.29. ^{† 1.16} Stefanas: Èkn 1 Korent 16.15. ^{† 1.17} agŋ e sewr: legŋ ab em a, Grekel b'ɔŋ agŋ a eke bi yegm agŋ low sewr owi af ke neny b'ok es a, any nɔŋnɔn bëbmn akr 20-22).

s'anj sel εŋŋ ec'ejagb af a ec'a, si b'ekn Nyam ec'abusu ɔny a. ¹⁹Kin yec'eke wel nɔn Nyam Lel em:

M'ow m'ɔŋŋ εsewru e sewr a sel at
etŋ m'ow m'ɔŋŋ nuŋ em ɔny esel eci nuŋ em ɔny a
m'oc es.[†]

²⁰Sica bla lowi εsewru ɔtu eke emenye ki dad ee? Bla low any uw esel ɔtu eke ki dad ee? Etŋ bla ów em apl esel ɔtu eke ki dad ee? Bla lowi tasi -l'ɔtu eke emenye -li ki dad ee? Nyam yegm eke wus na eci sewr a el nuŋ em ɔnj.

²¹Tasi em a, Nyam in e sewr ab em kok eke wus na ec'agnj a ɔtum uwm'n any el obi e sewr ab em. Ow sosiem, Nyam egŋ eb sɔg agŋ a eke b'ub amani a eke s'am ɔb a nawre a, eke agŋ am tutr eke amani a el nuŋ em ɔnj owi bɔbɔ yeji. ²²Jwifel am ibrm simeny ewr eke b'iti any, etŋ Grekel am ol yec'a eke -li b'εŋ "sewr" ab es.[†] ²³Ἐ ec'a gbe, **Mesi** a eke wel εw olikŋ af ec'amani s'am ɔb. Na, low eke Jwifel k'ɔtum egŋjm ebm, ke Grekel b'ekn ese nuŋ em ɔnj owi af. ²⁴Gbekɔ agŋ a eke Nyam εŋŋ a, Jwifel lele agŋ ek'elm Jwifel ab ec'a, -l'uw any eke Krist el Nyam ec'abusu ɔny a lele sewr ab ab. ²⁵Ἐ, yec'a eke wel b'ekn Nyam em ese "nuŋ em ɔnj" af a, ɔny sewr akm agŋ eci sewr a; etŋ yec'a eke wel b'ekn Nyam em ese "sos ɔnym" af a, ɔny lec akm agŋ e lec a.

²⁶Agŋ lisijimel, ɔny eke egŋj Nyam ec'εŋŋ a ebr a, ɛkan ɔny ec'ob eke eel. ɔny em a, "εsewru" ese elel eke agŋ b'ekan ab af a, nɔnɔ anm, lec esel nɔnɔ yeji anm, etŋ agŋ nɔnɔ eke wel εw bosu amann em a yeji anm. ²⁷Gbekɔ Nyam sɔsum yec'a ek'anj ese nuŋ em ɔnj af wus aŋa a, kokr εsewru é. Nyam sɔsum yec'a ek'ɔnym sos wus na a, kokr agŋ a ek'ɔny lec a é. ²⁸Etŋ Nyam sɔsum yec'a eke ɔnym any a oc, yec'a eke ɔny sifn, elm ob kaka a, ɔnj yec'a eke agŋ b'ekn ese ob ek'ɔny any af a. ²⁹Nyam kok εben, yec'etŋ ke egŋ kaka k'ɛlum megŋel ɔkm in ec'any af. ³⁰In anake l'okr ɔny af Jesu Krist ab a, etŋ ey ec'a, Krist el sewr a eke b'anj Nyam ogŋ ow a. Nyam b'ecr in em, óc ey ese agŋ nyim nyim af in ec'any af. Krist em, li b'ayal ey s'ir εb in eci, etŋ li bi sɔg ey sikpl ec'abu em. ³¹Ow sosiem, ese elel eke Nyam Lel dad ab af:

Eke egŋ nyam erur eke k'εw sos,
ke l'εw sos εs Kɔtɔkɔ sosiem.[†]

Pɔl ɔb Krist a eke wel εw olikŋ af a ec'amani

2 ¹Agŋ lisijimel, legŋ a eke em obi m'ow ɔny ogŋ a eke mi k'ɔb ɔny Nyam e low a eke lɔl es ec'amani a,[†] ow elm sodad ebl amann m'otm oglog agŋ e

[†] 1.19 Esayi 29.14. [†] 1.22 "sewr": ɛkn 1 Korent 1.17 lele ow ec'akr otar ab ab.

[†] 1.31 Jeremi 9.22-23. [†] 2.1 eke mi k'ɔb ɔny Nyam e low a eke lɔl es ec'amani a: odad na Grek em a, wel ɔtu ek'itŋ ejec'em dad ese: eke mi k'ɔb Nyam e danju ij a ec'amani a; ow e nyandre el, odad tasi a eke Nyam ɔŋ ey eke si ki dad a. Nyam e low e lɔl es: ɛkn Rom 16.25-26; Efes 3.4-5; 1 Timote 3.16.

“sewr” a m’ocm. ²Tasi em a, ɔny ec’araŋn eke m’anj a, low nyam ce m’egŋ m’eb eke mi k’ob ow ec’aman: Jesu Krist lel in ec’olikŋ af e luw ab ab. ³Etŋ eke m’ow yogn a, m’ɔnym sos, erŋn am ɔny’m etŋ erm mij am ok’m. ⁴Em ec’odad a lele low yegm ab ab ɔnym low kaka agŋ e “sewr” a e sodad ebl amamn ab ab. Gbekɔ Abŋ Lala ec’abusu em anake irir yec’ a eke mi dad a ayl ɔny sos em a. ⁵Nene a, ɔny ec’ɔmn a k’ɔtum anm agŋ e “sewr” ab af, kɔ tasi a, Nyam ec’abusu ɔny ab af.

Nyam ecr in ec’Abŋ Lala ab em ɔŋ ey in e sewr a

⁶Sica ey, sewr tasi nyam s’am yegm agŋ a eke iy neny ɔmn em a, gbekɔ sewr na elm wus na ec’ a; ow elm wus na ec’ es ew esel e “sewr” a eke wel b’ow ɔnjn a.[†] ⁷Ey, s’am yegm agŋ sewr a eke am dad Nyam e low a e lɔl es agŋ ec’any af a e low. Gbekɔ gbuŋ ke wus ánj a, ke Nyam kok sewr na ñ, yec’etŋ ke si céc in ec’anygbel a in ab. ⁸Wus na ec’ es ew esel ab em e kaka uwm sewr ikŋ na any, aŋke blel -l’uwr ow any ana, blel -n’ɔm wel ewm Es Kɔtɔkɔ a eke anygbel feŋ el in ec’ a olikŋ af. ⁹Tasi em a, Nyam Lel dad nine: *Ów anŋ ek’egŋ eknm ke irim legŋ kaka, ów eke n’ɔnym ow e tutr kaka;* ów amua tasi anake Nyam bebm ok agŋ a[†] ek’ony in ec’erur ab es a. ¹⁰Etŋ ey anake Nyam ecr in ec’Abŋ Lala ab em yegm ey ów amua a. Tasi em a, Abŋ Lala uw feŋ any, toŋ yec’ek e lɔl es Nyam e tutr em a yeji, l’uw any. ¹¹Kɔ egŋ e lokm e tutr e lɔl es a, bwo b’uw any ek’ow elm egŋ a in obi ec’abŋ a ce ee? Eben nyam coco, Nyam e tutr e b’ony a yeji, ow b’el Abŋ Lala ce b’uw any. ¹²Gbekɔ ey, Nyam ɔŋ ey in ec’Abŋ a. Na sosiem anake s’am tutrm ów ese wus ec’agŋ ec’ab af a. Etŋ na sosiem yeji anake s’ɔtu eke si k’uw sob ap a eke Nyam ɔŋ ey ab any a. ¹³Etŋ s’am dadm sob ap amua e low agŋ e “sewr” e sodad ebl eke s’uw any ab em; si bi dad el e low sodad ebl eke Nyam ec’Abŋ a bi yegm ey ab em. Nene a, si b’otar Nyam ec’Abŋ a ec’ów akr sodad ebl eke b’anj Abŋ ikŋ na em ce ow a.[†]

¹⁴Egŋ eke b’us in ec’ów eke b’aw’r a ce jam a, égnj yec’ a eke b’anj Nyam ec’Abŋ a ogŋ ow a ebm. In ec’ a, na nuŋ em ɔnj owi, etŋ li k’ɔtum l’irim kaka. Tasi em a, Abŋ Lala ce b’ɔŋ egŋ uw ów amua e jeŋ ok owi any. ¹⁵Etŋ egŋ yec’ek e Abŋ Lala anŋ em a, ɔtu eke ki jeŋ ów feŋ ok, kɔ in, egŋ kaka k’ɔtum jejm in e low okm. ¹⁶Nyam Lel dad nine: *Bwo uw Es Kɔtɔkɔ eci tutr ab any ee? Bwo ɔtu eke k’ɔm’n ów ee?*[†] Gbekɔ ey, s’ɔny Krist e tutr a anŋ ey em.

Juma kok esel a feŋ okr af am kok juma Nyam eci

3 ¹Agŋ lisijimel, em ec’ a, m’ɔtum mi dadm ɔny odad ese agŋ eke Nyam ec’Abŋ Lala a am nyimn af. Kɔ mi dad ɔny odad ese agŋ eke erur eke

[†] 2.6 *wus na ec’ es ew esel e “sewr” a:* aŋa, oglog ke ow él es ew esel ejŋ a lele el e lec ejŋ a eke wel éknm ke b’it’r el -li kok ów ejŋ a e low Pɔl am dad. [†] 2.9 Esayi 64.3; Jeremi 3.16. [†] 2.13 *si b’otar Nyam ec’Abŋ a ec’ów akr sodad ebl eke b’anj Abŋ ikŋ na em ce ow a:* odad na Grek em a, wel ɔtu ek’itŋ ejec’em dad ese: *si b’otar Nyam ec’Abŋ a ec’ów akr s’ok agŋ a eke ɔny Abŋ ikŋ na anŋ el em a.* [†] 2.16 Esayi 40.13, Septant em ec’odad eke wel oc.

k'ir eb ese agŋ ek'ɔnym Abŋ Lala af. Ὦny anŋn ese ey abu em af yec'ek'el ɔny ec'ɔmn Krist em a. ²M'ɔŋ ɔny meny mij egn̄n, ow eke ow k'el ob ij leg leg a, aŋke k'ɔtumn ijmn ob leg leg. Etj yefenyna em yeji, k'ɔtumn ce, ³aŋke am erurir eke k'iir eb ese agŋ ek'ɔnym Abŋ Lala af. Tasi em a, ek'ɔny ɔfr em a, nyamneyr lele ów esu ab b'anŋ, ke anmn ese agŋ ejec'ab af ee? Ke ɔny ec'eb ir a anm segŋ feŋ ese agŋ a ek'ɔnym Abŋ Lala ec'ab af ee? ⁴Eke ɔny em ec'egŋ nyam bi dad ese: «Em, Pɔl eci m'el,» etj ejeci nyam bi dad ese: «Em gbe Apolɔs eci m'el a,» ke ki dadmn odad ese elel eke agŋ ejec'a bi dad ab af ee?

⁵Apolɔs, ke bwo ee? Etj Pɔl, ke bwo ee? Ey Nyam e juma kok esel ce. Ey em Nyam ecr ɔŋ ɔny eel ɔmn esel, etj ey em ec'egŋni nyam nyam kok juma in ec'ob ap a eke Nyam ɔŋ'n ab em. ⁶Em, m'ewl egb a, etj Apolɔs ok'r mij, kɔ Nyam anake ɔŋ'n l'agb a. ⁷Ow anake egŋ a ek'ewl egb a lele egŋ a eke ok'r mij ab ab elm low kaka a. Kɔ egŋ a ek'ɔŋ'n l'agb a anake kok low a feŋ a, etj egŋ a, in l'el Nyam. ⁸ Egŋ a eke b'ewl a lele egŋ a eke b'ok mij ab ab el kpeŋ. Nyam b'ɔŋ egŋ egŋ e juma a eke kok a e labm sɔg. ⁹Tasi em a, ey feŋ Nyam ab s'am kok juma, etj ɔny eel Nyam eci ɔgm a. Ὦny ce emeny eel in ec'êl a eke l'us a.

Wel us Nyam ec'êl a Krist ek'el lebn eke wel elu nɔmu em ab af

¹⁰Em ec'ob ap a eke Nyam ɔŋ'm ab em, mi sigm lebn nɔmu em ab es ese êl us es mamm af, etj egŋ ejeci feŋ am us af yogŋ. Gbekɔ egŋ feŋ éw erm, af yogŋ ec'us ab em. ¹¹Lebn nɔmu em a anŋ legŋ a etj: ow ow el Jesu Krist. Etj egŋ kaka k'ɔtum elum lebn ejeci nɔmu em. ¹²Egŋ ɔtu eke k'oc sika, jete, mebn ey amamn, oglog likŋ, bəny oglog papo, us lebn nɔmu em na af. ¹³Gbekɔ, egŋ feŋ e juma a b'ow eru es kpata wel ekn jej ok e legŋ a, aŋke legŋ a, al ligbel nyam b'ow anŋ eke b'ow elu egŋ feŋ e juma e kok a e sakpl a ɔkm. ¹⁴Eke egŋ nyam us êl ek'ij lec al a ec'any af, li b'ow n'ejn ob ap. ¹⁵Eke ow ecrm eben, etj in e juma a etu al ab em a, li b'ow l'irmn feŋ. In, li b'ow n'ejn sel, gbekɔ ow b'ow anŋ ese egŋ eke uru es ubr al em af.

¹⁶Ὦny uwmn any eke eel Nyam ec'êl a, ke Nyam ec'Abŋ a ir ɔny em ee? ¹⁷Ek'egŋ nyam ɔnuŋ Nyam ec'êl a, Nyam b'ow ɔnuŋ'n, [†] aŋke in ec'êl a el lala etj êl a, ow ow el ɔny.

¹⁸Ὦny em ec'egŋ kaka k'éjur in sosi. Ek'egŋ nyam ɔny ec'araŋn a am ocr in sosi səwru, ese wus ec'agŋ ec'elel eke bi tutar ab af, ow akpl eke "nun em k'uŋ'n" ke l'él səwru tasi. ¹⁹Tasi em a, wus ec'agŋ e səwr a, Nyam ec'a nuŋ em ɔnuŋ. Na sosiem anake Nyam Lel dad nine: *Nyam b'ɔny esewru, el obi eci kprakpr ab em.* [†] ²⁰Etj Nyam Lel ce emeny dad nine: *Es Kotɔkɔ uw*

[†] 3.17 ɔnuŋ Nyam ec'êl a: nuŋ 1 ton 4 em a, Nyam ec'êl ɔnuŋ owi a, el Nyamel em ec'agŋ a ec'em eke wel b'ɔny bubr inym es ogog ogog a e low. [†] 3.19 Job 5.13.

esewru e tutr ab any, l'uw any eke ow elm low kaka.[†] ²¹ Egŋ kaka ɔtum eke k'ew sos eke n'am us any es kaka feŋ jam a sosiem. Tasi em a, feŋ el ɔny eci: ²² Pol, Apolɔs oglog Pier, wus na, sel, luw, caca em lele legŋ ek'anŋ anym am ow ab ab. ²³ Feŋ el ɔny eci, gbekɔ ɔny, eel Krist eci etŋ Krist el Nyam eci.

S'el Krist ec'erm esel

4 ¹Ow akpl ce eke ki leer ey ese Krist e juma kok esel lele ob nyam af ew esel eke l'abul Nyam ec'ow nawre eke l'l es ab af. ²Low ce eke wel b'ibrm ob nyamn af ew esel a el: ke -l'el cece. ³Em ec'a, ɔtur eke ki jejr em e low okr, egŋ kaka feŋ ɔtu eke ki jej em e juma a ok, ow ɔnym any kaka; tasi a, mi jejm em obi e juma m'okm. ⁴Tasi em a, m'am ɛkn eke em e tutr em a, m'ɔnym low kaka eke mi k'okr em sosi ów af, gbekɔ ow elm ke eben a mi k'ɔnym low ɔbr eci. Es Kɔtɔkɔ anake bi jej em e low ok a. ⁵Ow sosiem a, gburŋ eke Es Kɔtɔkɔ e legŋ a k'ow a, kì jejr k'okr. In anake li b'ow l'elu yec'a eke l'l es ncebn em a ɔkm a, etŋ li b'ow n'ɔny sow tutr ek'anŋ merm em a l'ok ɔkm usu ayl em. Etŋ Nyam b'ow aw egŋ eyŋ ese elel ek'ow it ab af.

⁶ Agŋ lisijimel, low a eke mi dad a ec'a, ɔny sosiem m'oc Apolɔs lele em obi em obi ab m'ɔkjŋ any. M'erur eke mi ki yegm ɔny nyandre na e liy a: «K'afŋ ow a eke wel nɔn ab es k'im.» ɔny em ec'egŋ kaka k'ew sos ki dad k'ese low yegm es na ɔny any akm lawl nyam a. ⁷Tasi em a, bwo am ɔŋ agb akm awljel ejec'a jej el owi ok ee? Kɔ feŋ a ek'ɔny a, ow elm Nyam ɔɔm'ŋ ee? Etŋ ek'ow el Nyam ɔŋ'ŋ, bla sosiem k'ew sos, ese eben ow'n elm ob eke ŋ eyŋ ɔfr em af ee? ⁸Am kokr ese eben ów a feŋ ce ɔny uwr any af. Am ocar ɔny sosi ób ɔnyu! ɔbr nuŋ krekŋ am eel éb ebu ek'ey s'anm em yeji! Ow akpal ɔny gbe! Blel ɔny eel éb ebu ana, ey yeji, blel s'el ɔny ab! ⁹Em e tutr em a, ey erm esel a, Nyam ot ok ey agŋ a ek'ɔsn es a e jam, ese agŋ eke wel ɔb low luw ec'af. Etŋ wel ew ey an wus nimum ec'any af lele afr erm esel ec'any af ab. ¹⁰Ey, wel am ot ey ese "en em ejŋ" esel af Krist sosiem, kɔ ɔny, am otar ɔny sosi ese "esewru" af ɔny lel Krist ab ec'af okr ab em. Ey, wel am ot ey agŋ fufue, kɔ ɔny, am otar ɔny sosi lec esel. ɔny, wel b'elum ɔny nɔnɔ, kɔ ey, wel úbm ey. ¹¹Toŋ sicaca em, emeny namn am ɔny ey, mij amn am ɔny ey, s'ɔnym mob sus em. Wel am ijr ey gbre etŋ ow ɔŋ s'am adŋ es s'ec. ¹²S'am ij gbre si kok juma ey obi ec'abu em.[†] Wel bi wewr ey, ke s'ám ibrm Nyam ec'owrɔ s'ɔŋ agŋ a. Wel b'ijr ey gbre, ke s'ám egŋ s'eb. ¹³Wel bi cak ey, kɔ si b'atr agŋ ejec'a sos es. Toŋ yefenyna, agŋ ec'a, s'anŋ ese lirŋ af suw egŋun eke agŋ papl es ɔwl ab af.

¹⁴Mi nɔnm ów amua m'awm ɔny és eke mi k'ɔŋ ɔny eci. Kɔ eke eel em ec'ey amann eke mi b'erur a, ow sosiem anake m'am ɛwar ɔny a. ¹⁵Tasi em a, eke agŋ

[†] 3.20 Selu 94.11, Septant em ec'odad eke wel oc. [†] 4.12 Pol kok ndey lel em mel: Èkn Ob Kok 18.3.

fandi lew am ow yegm ɔny Krist ab ec'eb ir owi yeji, ɔnymn ey esel nɔnɔ. Kɔ ow elm em anake ese egŋ es af, m'ɔŋ ɔny sel ejn a ek'anŋ Jesu Krist em a, legŋ a eke m'iis ɔny Amani Mamn ab ee? ¹⁶Ow sosiem a, m'am ibrm ɔny eke k'eb̄ em e sewl a. ¹⁷Etj ow nuŋ af, m'erm Timote em ec'iy e m'erur tasi ke el cɛce Es Kɔtɔkɔ em a ɔny ec'aranjn. Li b'ow li kɔkn ɔny sebra eke bi nyimn'm em lele Krist ab ec'eb ir ab em a, yec'a eke mi bi yegm susu fej lele Sinyamel fej em ab a.

¹⁸ɔny em ec'agn beb tutr eke mi k'ow m'ewlm m'owm ɔny ogŋ a ij, etj ow sosiem am ew sos. ¹⁹Gbekɔ eke Es Kɔtɔkɔ erur, waa na em ce, mi b'ow m'ow ɔny ogŋ yogŋ, etj mi b'ow m'ekn tasi sós ewu amua e sodad ebl a, ke m'ekn tasi el ec'abusu a yej'eke -n'ɔny eke -li ki kokr Nyam e juma a. ²⁰Tasi em a, Nyam e gbreŋgi bi usu a elm sodad ebl e low, kɔ abusu ɔny e low.[†] ²¹Legŋ a eke mi b'ow m'ow ɔny ogŋ yogŋ a, bla lowi am erur ee? Kɔ m'abu likŋni ab m'ow oglog kɔ m'ow erm ek'erur iy em gboŋ lele erm frɔɔ ab ee?

Nyamel ab em eci nfaci edŋj

5 ¹Wel am iri usu a fej ek'ɔny ec'aranjn a, **nfaci** ij owi nyam in ann, etj low ikŋ a, in el low iŋŋ kɔ kɔ eke Nyam any uwm esel ec'aranjn bɔbɔ yeji in ann. ɔny em ec'egŋ nyam in am erum ow es ey ab.[†] ²ɔny, low nene na am ok ɔny ntotŋ! Sos nana ow it eke ow k'wr ɔny es; egŋ nene na, ow it eke ki kokr elel eke ɔtur eke ki kokr bake ógjn in ɔny ec'aranjn a!³ Em ec'a, eke m'anŋ kpekpe yeji, abŋ em a m'anŋ ɔny ab. Ow ɔŋ egŋ a eke kok low nene a, mi jej in owi m'ok god'etj, ese eben ɔny ec'aranjn ce em anŋ af. ⁴Àsr luku Es Kɔtɔkɔ Jesu e nin em, m'ow m'anŋ ɔny ab abŋ em. Ke ey Es Kɔtɔkɔ Jesu ec'abusu ab ab, ⁵ócr egŋ ikŋ na elul **Satan** abu em[†] eke li k'ij gbre in e sos megl ab em,[†] yec'etj ke in e liy a éŋŋ sel, legŋ a eke Es Kɔtɔkɔ b'ow ow a.

⁶Sica ɔny, eke am ewr sos ke ɔnyn low ɔbr! ɔny, uwṛ elel eke lijru tel ce b'ɔŋ farin a nimum inn ab any; ⁷ɔnyn sikpl e lijru sig a ocr es, ke éel agŋ ek'ayl. Eben a b'ow anŋ ese futufutu owr eke wel kok ke lijru annm em ab af, anŋke Nyam yɔyɔg ɔny es etj Krist ec'egb waw e luw a anŋ ese ey e Pak e licebli ab af.[†] ⁸Ow sosiem, si kókr Pak a futufutu eke lijru annm em lele erm ek'ayl ke ij

[†] **4.20 abusu ɔny ikŋ na el Abj** Lala ec'a eke b'itŋn kretienel ec'eb ir a, ke b'ɔŋ el -li kok ese elel eke Nyam b'erur ab af a. [†] **5.1 Yɔw a elm lis.** Ow b'ow el es e yɔw ejeci eke ebi. Jwifel ec'ol a edŋj mebi akpasu na. Èkn Ob Ap 18.18; Ol Òkn 23.1; 27.20. [†] **5.5 ócr egŋ ikŋ na elul Satan abu em:** Pɔl am erur eke oglog ki dad ese: ógjn egŋ ikŋ na Nyamel ec'agn a ec'aranjn a. (Èkn 1 Timote 1.20 em a yeji.) [†] **5.5 eke li k'ij gbre in e sos megl ab em:** odad na Grek em a wel ɔtu ek'itŋn ejec'em dad ese: ócr egŋ na elul Satan abu em, yec'etj ke sikpl a ek'anŋ in e sos em a úw. [†] **5.7 Pak:** lakpo fej Jwifel bi kok Pak ec'es gbegbl a Jerusalem, òkn el eci Ejipt ec'ɔkm ok a. Etj ese elel eke ow anŋ ol em ab af, -li b'ɔŋy el e mel akŋ akŋ a fej e futufutu eke lijru anŋ em a -l'ot es segŋ lɔbj a nimum eke -li b'anŋ es gbegbl ab em a. (Okm Ok 13.6-7). Es gbegbl a eci nuŋ ɔb em a, akŋ fej b'i bi licebli nyam òkn Ejipt eci mebl a eke wel oc udu masany, ke ow ɔŋ el ec'ey egŋ krekre a uwm a (Okm Ok 12.1-30; Ol Òkn 16.3). Akr 8 em a, Pɔl am òm kretien fej ów eke legŋni nyam nyam fej, li k'ir eb ese elel eke ow it tasi ab af, l'élou es gbegbl a e nyandre a òkm.

nawre ab. Si k'íjr futufutu eke wel kok lijru sig ab a ij, lijru ek'el ów ejui lele erm suj ab ec'a.

⁹Em e lel a eke m'ikj anym m'awij ony ab em,[†] mi non eke k'ónymn mecrer agj a eke b'ij nfaci ab ab. ¹⁰Gbeko lel ab em a, mi dadm ony eke ki kpabr es wus ec'agj a fej e lís! Nawre, agj anj eke b'ij nfaci, b'erur os owi non, b'eju agj eb ob ij, ke b'igj sinyam yadju nuj. Blel ow el agj amua ana, ke wus na af k'ýgbrojn nimum nimum a! ¹¹Njañ, m'erur ce e mi ki dad ony eke k'ónymn mecrer agj a eke b'ij nin ek'el Krist em ec'agj lisijimel, ke b'ij nfaci, b'iy mil, b'igj sinyam yadju nuj oglog bi cak el lawlel a. Agj a eke b'egj mar afijn es oglog b'eju agj eb ob ij a, k'ùsr abu agj nene ab, k'íjr ob bëbë yeji!

¹²⁻¹³Tasi em a, ko em ow it eke mi ki jej agj a ek'ubm Nyam nawre a e low m'ok ee? El ec'a, Nyam anake b'ow jej el owi ok a. Ony, agj a ek'el ony ec'arajn ec'agj a e low ki jejr okr. Nyam Lel dad nine: *Ógjn egj ñuj ony ec'arajn a.*[†]

Krist em ec'agj lisijimel e dedeku onjanin

6 ¹Eke odad b'anj ony ofr em a, bla sosiem etj b'ocr low a im onj jej ok esel eke uwm Nyam any a jej ok, ow a eke k'oc inn agj a ek'el Nyam ec'a ogj ab ee? ²Ony, uwmn any eke agj a ek'el Nyam ec'a b'ow jej wus e low ok ee?[†] Etj eke b'ow jejr wus e low okr, ke ów ekekey nene anake k'otumn jejm okmn ab ee? ³Ony, uwmn any eke si b'ow si jej afr erm esel ec'ow s'ok ee? Sica ayaf si k'otum si jejm wus aña ec'ow s'okm ee? ⁴Gbeko, eke b'onyne jej ok owi ów amua ec'a, b'imn otr jej ok esel eke onym low kaka Nyamel ab a! ⁵Etj na eke m'am dad a, ony ec'és. Ony ec'arajn aña, egj nyamni yeji anm elm sewru eke k'otu jej low eke b'anj agj lisijimel ofr ec'arajn a ok ee? ⁶Ko ow akpl tasi eke Krist em ec'egj lisijim nyam k'oj lawl nyam dedeku jej ok esel ek'uwm Nyam any a ogj ee?

⁷Ony ec'a, ow akpl ek'uwr any eke ony ofr e dedeku onjanin a el low ek'elu ony wus! Bla sosiem etj k'égjmn enyembri yony e jej ok a nana ebmn ee? Bla sosiem k'égjmn eke ony lawlel ejec'a k'iy ob ek'el ony ec'a nana ee? ⁸Ony nana anake eel enyembri yony yony esel a, ony anake am iyr agj ejec'a mil a! Ke agj ejec'a, Krist em ec'ony lisijimel ce. ⁹Ony uwmn any eke enyembri yony yony esel k'ow ijm Nyam e gbrengbi usu a ec'aja ab ee? Egj k'éju ony! Agj a eke b'ij nfaci, b'igj sinyam yadju nuj,

[†] 5.9 Em e lel a eke m'ikj anym m'awij ony ab em: Pol ikj anym non lel nyam awij Korent eyj gbuu etj l'ow ni non na eke el krèkre em Korent a. Ko krèkre e lel a eke ni non n'awj wel a, wel uwm yogi nuj nyam eke ow ey ab any. [†] 5.12-13 Ol Ókn 17.7, Septant em ec'odad eke wel oc. [†] 6.2 b'ow jej wus e low ok: Ókn Matie 19.28; 2 Timote 2.12; Es Ókn 20.4.

igŋ oglog yɔw eke b'εju lawl mebi owi εm, egŋ a eke b'εrum el lawlεl egŋ ab εse el ec'ɔyɔw af a lele egŋ a eke b'agbr lɔsŋn ɔgbafre oto ab a, k'ow okm Nyam e gbrengbi usu a.¹⁰ Ebɛn nyam coco elu, agŋ a eke b'εur os owi nɔnɔ, mār egŋu, agŋ a eke bi cak el lawlεl lele agŋ a eke b'εju agŋ eb ob ij ab ab yeji, k'ow okm Nyam e gbrengbi usu a!¹¹ Legŋ sig εm a, nene anake ɔny εm ec'agŋ beb anŋ a. Gbekɔ ey e Nyam a ɔyɔg ɔny e sikpl ab es, l'ayal ɔny eke k'ir εb in ab, n'ɔŋ ɔny eel nyim nyim in ec'any af. Etŋ ów amua fej, ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist e nin εm lele Abŋ Lala ab ec'abusu εm li kok.

ɔny Nyam anygbel ɔny e sos megl ab ab

¹² ɔny εm ec'agŋ nyam nyam bi dad εse: «Fej e kok ec'abusu εru'm es.» Nawre, gbekɔ εm, m'am dad eke ow elm fej akplm ey eci. Mi k'ow mi yebm ob kaka fej ɔɔm im m'elm in ec'adu.¹³ Bi dadr yeji εre: «Ob ij, lok eci n'anŋ, etŋ lok yeji anŋ ob ij eci.» Nawre, gbekɔ legŋ nyam, Nyam b'ow ɔnuŋ el a yony mum. Es Kɔtɔkɔ anake kok ey e sos megl a, etŋ ey e sos megl a el in eci. Li kokm ow nfaci ijr eci.¹⁴ Nyam eke igbm Es Kɔtɔkɔ luw εm a, b'ow oc in ec'abusu ab εm, ey yeji igbm ey luw εm.

¹⁵ ɔny uwmn any eke ɔny e sos a el Krist e sos ogog ogog ab ee? Ko m'ɔtu eke mi k'oc Krist e sos ogog nyam m'okr af facyɔw ab ee? Njan, mi k'ɔtum!¹⁶ Uwmn any eke egŋ nyam eke okr af facyɔw ab a el sos megl nyam in ab ee? Tasi εm a, Nyam Lel dad nine: *Ke -l'okr af -l'el sos megl nyam.*[†] ¹⁷ Gbekɔ egŋ yec'eke b'okr af Es Kɔtɔkɔ ab a, b'el nyam coco in ab abŋ εm.

¹⁸ K'ɔcr ɔny e sos megl a k'ijmn **nfaci** ab. Sikpl ejeci fej eke agŋ ɔtu eke ki kok a, elm sikpl eke wel bi kokm sos megl ab. Ko eke egŋ nyam oc in e sos megl a am ijn nfaci ab, ow el low ɔnuŋ eke n'am kok l'ɔbr in e sos megl a.¹⁹ Uwmn any eke ɔny e sos megl a el usu lala a ek'el Abŋ Lala ec'εb ir usu ab ee? Abŋ Lala na anŋ ɔny εm etŋ l'el Nyam ec'ob ek'ɔŋ ɔny. Ow sosiɛm a, ɔny, elmn ɔny obi ɔny obi ec'ij.²⁰ Nyam ol ɔny an ligbel εm eke k'eel ewi. Ow sosiɛm, ɔcr ɔny e sos megl a elul in ec'anygbel a ɔkm.

Pɔl am dad ów a eke wel bibrmn mebi owi af a

7 ¹ Sica, m'am m'ow mi dad ɔny ów a eke bibrmn'm ɔny e ləl ab εm a e low.[†] ɔny bi dadr eke ow'n akpl eke egŋ igŋ in k'ɔnym yɔw.² Gbekɔ agŋ eke b'ij **nfaci** a sosiɛm, ke igŋ fej ɔny in e yɔw, ke yɔw fej ɔny in ec'igŋ.³ Ke igŋ fej kók low yec'ek'el igŋ ec'eke ki kók in e yɔw e lís a, ke yɔw fej yeji kók in ec'igŋ e lís ec'ek'it a,⁴ aŋke yɔw k'ɔtum ocm in e sos a kokrm low yec'eke l'erur a: in e sos a, in ec'igŋ a eci. Ebɛn nenyembri

[†] 6.16 Nuu Ob 2.24. [†] 7.1 Korent e Nyamel a bibrm ów beb lel nyam eke -li kokr -n'ɔŋ ɛrму nyahan oc im ɔŋ Pɔl ab εm (1 Korent 16.17).

nyam, ign yeqi k'otum ocm in e sos a, kokrm low yec'eke l'erur a: in e sos a in e yow a eci. ⁵Egj lawl k'synyn sos es lawl e lis, ek'ow elm Nyam eke k'synyn abusu nqjan eci ce. Eke b'ow kokr eben legj tel eci yeji, ke ow el neny af okr em ki kokr. Ko ow e jam a, èwal am erur usu nyam; ek'ow elm eben, k'otumny onynmn sos es ij, etj Satan otu eke k'ebre ow em eju ony.

⁶Low na eke m'am dad a, elm ol eke m'am ony ony, ko low ce eke m'am ew es m'ony ony. ⁷M'am erur tasi eke agj a fej k'anj el sony ese em af, gbeko Nyam b'ej ey em ec'egnji nyam nyam fej bibm nyam eke k'el in sony ce eci.

⁸Gbeko agj a ek'anj el sony a lele ejnyow ab ab, m'am dad ony m'es: eke b'anjn ese em af, ow el low nimann ony eci. ⁹Gbeko eke k'otumny onynmn sos es a, èbirir! Ow akpl eke k'ebirir, ow a eke k'anjn low am aw ony ijr ony gbre a.

¹⁰⁻¹¹Agj a eke èbirir a, m'am dad eke k'anjn usu nyam, es'elel eke Es Kötoko in obi dad ab af. Igj itm eke k'ognj in e yow a, etj yow itm eke k'elu in ec'igj ab es. Eke l'elu in ec'igj ab es a, ke n'anj in sony oglog ke l'egj l'eb l'okr em ow ab.

¹²Agj a eke èbirir ke el e yow a oglog igj a ubm Nyam nawre a, m'ony ów eke el yeji mi k'om el, etj na ec'a, ow elm Es Kötoko dadm, ko em m'am dad. Eke Krist em ec'egnji lisijim nyam ony yow eke ubm Nyam nawre, etj ow erur eke ow k'ir eb in ab a, ow itm eke li k'ognj ow, ek'ow elm nawre ub lis a sosiem. ¹³Eben nenyembri nyam, eke nawre ub lis nyam ony igj ek'ubm Nyam nawre, etj ow erur eke ow k'ir eb in ab a, ow itm eke li k'ngboj ow ab, ek'ow elm nawre ub es a sosiem. ¹⁴Tasi em a, yow ec na ek'elm nawre ub es a titm Nyam nono, in e yow a eke l'ebi a sosiem. Ebén nyam coco, ign ey a ek'elm nawre ub lis a yeji titm Nyam nono, in ec'igj a eke l'ebi a sosiem. Blel ow elm nene ana, ony ec'ey a blel anj ese ey ek'itm eke Nyam k'egnji eb af, ko nawre em a, -l'ebm eke Nyam k'egnji eb el. ¹⁵Gbeko, ek'el em ec'egnji nyam ek'ubm Nyam nawre a am erur eke k'im a, l'etu eke li k'im. Eke ow ecr nene a, egj lisijim a oglog egj lisijow a onym low kaka egj yec'ab ab ij. Ùwr any ce eke Nyam, in ec'a erm es ey ec'eb ir em l'esj ony. ¹⁶Ko ign ey, otu eke k'uwa any eke b'ow sog ej ec'igj ab ee? Etj ko yow ec, otu eke k'uwa any eke ej yeji b'ow sog ej e yow ab ee?

Nyam ec'esi a ityem ony ec'elel eke anjn a

¹⁷Legj a eke Nyam esj ony a, ony ec'elel a eke Es Kötoko ewr ony anjn ab em, am iir eb. Sica, eke ow elm mèbi e low na eke mi dad a, ow it ek'egnji fej k'ir eb elel eke n'anjn ab em. Ol na anake m'am ew es Sinyamel a fej em a. ¹⁸Legj a eke Nyam esj'n a, ke ubr likr es jee? Ek'ow el eben, ànj elel a ek'anjn al! Eke l'esj'n a, ke k'ubrm likr

es ee? Ek'ow el eben, k'ím catŋ k'ubr es! ¹⁹Ke wel úbr likr es oglog ke wel k'tíbrm es, elm low a eke el low tasi a. Low tasi a eke wel ki kok a el Nyam e low a eke dad a ec'elum a. ²⁰Ke egŋ feŋ ánŋ in ec'elel a eke n'anŋn ke Nyam esŋ'n a. ²¹Eke Nyam esŋ'ŋ a, kɔ adu el ee? Eke ow el adu el ke k'èbr ow e low erm mij! Kɔ ek'etu ek'el lewi, ke él kpekŋ. ²²Tasi em a, egŋ nyam ek'el adu ke Es Kɔtɔkɔ esŋ a, el lewi etŋ el Es Kɔtɔkɔ eci. Eben nyam coco, egŋ nyam ek'el lewi ke Es Kɔtɔkɔ esŋ a, el Krist ec'adu. ²³An ligbel Nyam em ɔny eel ewi. Ow sosiem, k'èel egŋ ejeci e madu. ²⁴Agn lisijimel, ke egŋ feŋ ánŋ in ec'elel a eke n'anŋn ke Nyam esŋ'n a.

Agŋ a eke k'ebirm a e lís owi

²⁵Ibrmn em ec'elel eke m'am ɛkan ededyɔw oto eke ɛbim egŋ a e lís owi. M'ɛjnm ol kaka anm Es Kɔtɔkɔ ogŋ owm low na eci. Gbekɔ m'am dad ɔny em ec'elel eke m'am ɛkan low a. Es Kɔtɔkɔ eci sɔrŋ iki a ek'ɔny em e lís a sosiem, ɔtur eke k'ɔny ɔmn em em.

²⁶Kin yec'eke m'am tutr a: legŋ na em e ses babur a sosiem, ek'agŋ ɛbirm, ow akpl eben. ɛɛ, ow akpl ek'egŋ feŋ k'ánŋ ɛse elel eke n'anŋn ab af. ²⁷Kɔ ɛbi yɔw ee? Ek'ebi yɔw ke k'ðl in ec'es elu ij. ɛbim yɔw ee? Ek'ebim yɔw ke k'ðl e k'ebi ij. ²⁸Gbekɔ, eke am ɛbi yɔw, ow elm sikpl kokm. Etŋ eke dedyɔwli nyam ɛbi ign, in yeji ow elm sikpl li kokm. Gbekɔ agŋ a eke ɛbirir a b'ow ij gbre nɔnɔ el e segŋ feŋ ec'eb ir ab em, etŋ em, m'erur eke low nene k'ɛjnm ɔny.

²⁹Sica agŋ lisijimel, m'am dad ɔny eke Es Kɔtɔkɔ e mowrer e segŋ a ɔfum ij. Caca em ec'agŋ ek'ebi ɔyɔw a, kók ɛse we'n ɛbim af. ³⁰El a ek'am iki ɔjn a, kók ɛse we'n ikiŋ ij af. El a ek'anŋ sos em ijn em a, kók ɛse ow'n ijnm wel af. Ke el a ek'am ol mob a, kók es'eben mob a eke we'n ol a in elm wel ec'af. ³¹El a eke am ɛjn ob ij wus ec'eb ir na em a, kók es'eben we'n ɛjnm in ijn af. ɛɛ, wus na ec'ow a ec'elel eke anŋn yefenyna a, k'ow anm eben segŋ feŋ.

³²M'am erur eke k'ɔnymn erm mij kaka. Egŋ nyam eke ɛbim yɔw a, b'ebi Es Kɔtɔkɔ ec'ow erm mij nɔnɔ, kok elel eke in owi k'awr ow. ³³Kɔ egŋ nyam eke ɛbi yɔw a, b'ebi wus ec'ow ec'erm mij nɔnɔ, kók elel eke in owi k'awr in e yɔw a, ³⁴etŋ eben a, ów yony a ec'araŋŋ li bi cec. Eben nyam coco, yɔw nyam oglog dedyɔwli nyam eke ɛbim ign a, b'ebi Es Kɔtɔkɔ ec'ow erm mij nɔnɔ. -Li b'erur eke -li k'el ow eci nimum nimum, -l'oc el ec'egŋ el a pupukpaŋ -n'ɔŋŋ ow. Kɔ yɔw nyam ek'ebi ign a, b'ebi wus ec'ow erm mij nɔnɔ, kók elel eke in owi k'awr in ec'ign a.

³⁵M'am dad low na ɔny e nimann eci, kɔ ow elm gbre eke mi k'ɔŋ ɔny ijr eci. M'am erur eke ki sɔsumn yec'eke akpl a ocr, ow ɔŋŋ ke úcur Es Kɔtɔkɔ ɔny es, éel in sɔny coco eci.

Ededu a eke b'egŋ eb eke k'ebim yɔw a

³⁶Sica, eke ign nyam ek'esi yɔw a, ow ec'erur a am afjn in es, etŋ n'am uru eke li ki kok low ɔbr ow e lís eke -li k'anm ow yony a, ow akpl eke

igŋ a ki kok low e n'am ɛkn ek'el low tasi a. -L'ɔtu eke -li k'ebirir -l'ok es. Eke -l'ebirir a, ke na elm sikpl eke -li kokr. ³⁷Gbekɔ l'ɔtu eke li dad n'ɔŋ in ec'erm a eke li k'ow l'ebim in e dedyɔw a, l'euam ow ab yeji. Eke li dad tasi n'ɔŋ in ec'erm a, ek'ow elm atrm em etj l'ɔtu eke li k'ɔnyn sos es ow ec'erur a eke b'aw'r afŋn es a e lís, eke l'ebim ow ke ow akpl εben. ³⁸Ow sosiɛm, egn a ek'εbi in e dedyɔw a kok low mamm, gbekɔ in a ek'εgnm eke k'εbi in e dedyɔw a kok ow akpl nɔnɔ.

Eŋnyɔw e lís owi

³⁹Igŋ ey feŋ b'anŋ in ec'igŋ ab seŋŋ a nimum eke n'anŋ owr a. Eke in ec'igŋ a b'uwa, n'ɔny abusu eke li k'εbi igŋ eke l'erur a, gbe ke l'él igŋ ek'ɔny ɔmn Es Kɔtɔkɔ em ce. ⁴⁰Gbekɔ em em ec'a, m'am ɛkn eke li b'ow n'anŋ ehe em eke n'anŋ εse elel eke n'anŋ ab af. Etj m'ɔny tutr eke Nyam ec'Aby a anŋ'm em.

Segb waw eke wel bi kok ɔŋ sinyam yadŋ

8 ¹Sica ɔny e ləl ek'awŋ'n'm ab em, ibrmn'm eke wel ɔtu ek'ij mindey eke wel bi kokr egb waw ɔŋ sinyam yadŋ a. Ow a eke am dadra, low nawre: «Ey feŋ s'ɔny low na ec'any uw tasi.»[†] Gbekɔ low any uw na b'ɔŋ εgŋ εw sos. Kɔ erur b'ɔŋ Nyam ec'agŋ a agb ɔmn em. ²Ek'εgŋ nyam am ɔny tutr eke in uw low nyam any, ke li k'uwm elel eke wel b'uwr low any a. ³Gbekɔ ek'εgŋ nyam b'erur Nyam, egn a, in yeji Nyam b'uwr any.

⁴Low a ek'ibrmn'm a el: «Kɔ wel ɔtu eke k'ij ndey eke wel wawr egb ɔŋ sinyam yadŋ ab ee?» Ey s'uwa any tasi eke Nyam nyam ce anŋ, etj sinyam yadŋ a elm low kaka. ⁵Nawre, agŋ beb bi dad eke sinyam in anŋ afr lele wus aŋa ab. El ec'a, sinyam a nɔnɔ gbel etj -li b'oc wel εse Es Kɔtɔkɔ af. ⁶Gbekɔ ey ec'a, s'uwa any eke Nyam nyam coco ce anŋ, ek'el ey Es. In anake li kok ob ob feŋ a, etj in eci anake s'anŋ owr a. Es Kɔtɔkɔ yeji, nyam ce anŋ, in l'el Jesu Krist. In e sabu em li kok ob ob feŋ etj ey yeji, in ec'abu ab em s'anŋ owr.

⁷Gbekɔ ow elm ɔmn εsel a feŋ uwm low nawre na any! Legŋ sig em a, agŋ beb sinyam yadŋ e nuŋ igŋ a εcm ab. Ow ɔŋ caca em a, eke -li b'ij ndey eke wel kokr egb waw a, ke -n'am ɔny tutr eke ndey a, sinyam nawre tasi wel oc kokr egb waw ɔŋ. Etj eke -l'el fuefue ɔmn em a, -li bi tutr eke ndey a b'ɔŋ -l'el agŋ ek'aylm Nyam ec'any af. ⁸Ke ow elm ob ij k'ow ɔɔm ey si titam Nyam. Eke s'iŋm yeji, s'irmnm ob kaka, etj eke s'iŋ yeji, si k'ow s'εŋnm ob kaka.

⁹Abusu ɛru ɔny es low feŋ ek'erurir e kok eci. Gbekɔ ɛwr erm, abusu na ek'εru ɔny es a itm eke k'ɔny agŋ a ek'ew fuefue ɔmn em a ok wus!

[†] 8.1 *Ey feŋ s'ɔny low na ec'any uw tasi:* eke agŋ e b'igŋ sinyam yadŋ nun a b'oc ndey ow kok egb waw a, wel b'oc ndey a ɔŋ egb waw εsel a, oglog wel b'iny ob kok es gbegbl sinyam a e nuŋ igŋ usu a.

¹⁰Tasi em a, ŋ ek'ony “low any uw” a, eke egŋ nyam ek'ew fufue ɔmn em a ekn'ŋ ek'anŋ sinyam yadŋ e nuŋ ign usu am ij ob, kɔ ow k'ow atrm'n sos es eke li k'ij ndey eke wel kokr egb waw ɔŋ sinyam yadŋ ab ee? ¹¹Iŋ e low any uw a sosiem, esŋ jim a eke ew fufue ɔmn em a, b'ow ey wus, in eke Krist uw in sosiem a! ¹²Eke bi kokr sikpl erŋ na ɔbar ɔny lisijimel, ɔŋŋ el ec'ɔmn fufue a abur es, ke Krist anake am kokr sikpl ɔbar a. ¹³Na sosiem anake ob nyam eke mi b'ow mij, ke b'ow ɔny em lisijim nyam elu sikpl em a sosiem, mi k'ow m'ijm ndey ij, yec'etŋ ke mi k'élum'n wus a.

Pɔl ɔwr in ec'erm es eke l'el ec'abusu eke n'ɔny a

9 ¹Em yeji, abusu eru'm es eke mi ki kok low eke m'erur. Kɔ m'elm erm es ee? Kɔ m'eknm ey Es Kɔtɔkɔ Jesu ee? Kɔ elmn Es Kɔtɔkɔ e juma eke m'am kok a ec'ey ek'osu ee? ²Eke agŋbeb ec'a m'elm erm es yeji, ɔny ec'a gbe, m'el. Tasi em a, ɔny anake eel em e juma eke m'uw kok Es Kɔtɔkɔ ec'a, ec'ey eke osu a.

³Kin odad eke m'am dad agŋ a eke am ok'm ów af a: ⁴Kɔ ey s'ɔnym abusu eke si k'ejn ob ij lele mar ab ey e juma a ec'ee? ⁵Kɔ ey s'ɔnym abusu eke si k'ebirir nawre ub lís nyam ab ee? Erm esel beb a, Es Kɔtɔkɔ lisijimel a lele Pier ab kok eben! ⁶Kɔ em lele Barnabas ab ce anake ow it eke si ki kok juma ejeci gbuŋ ke s'ejn ob s'ij ab ee? ⁷Eke wel b'esiŋ egŋ angase a, egŋ a am sɔgm labm kokm angase e juma. Eke wel b'ewl likŋni a, wel b'ij in ec'ey a. Etŋ eke wel b'osu mebob a, wel b'egŋ el e meny mij a.

⁸Kɔ ów amua eke m'am dad a, agŋ ec'eb ir em ce ow anŋ ee? Kɔ Mois ec'ol a am dadim low nyam coco ab ee? ⁹Tasi em a, Mois ec'ol ab em wel non: K'ow oc̄mn meb ɔnynmn id eke wel ucu meb am kikn may es a neny es.[†] Am tutar eke Nyam, sed ec'ermij n'am ebr ee? ¹⁰Oglog ey e low n'am tutr sodad na em ee? Nawre em a, ey sosiem wel non sodad amua. Egŋ eke b'ewl egb a, b'ɔmn egb ey eke li k'εŋŋ l'ub. Etŋ in a eke egb ub e legŋ a, bi kok juma a yeji b'ɔmn egb ey a eke k'ebm'n a. ¹¹Ese agŋ eke b'ewl egb af, s'ewl Abŋ Lala ec'ow amann a ek'anŋ afr ow a ɔny em. Eke s'am ub ɔny e wus af aja e mob a ek'ɔny a e t̄l, ke ow eny non gb̄l ee? ¹²Eke agŋbeb ɔny abusu kok eben ɔny af, ke ey tasi anake s'ɔny abusu na s'akm el a! Gbekɔ ey s'egŋm s'elum abusu na e ɔny a e low ɔkm. Kɔ s'egŋ nana low feŋ s'eb, Krist ec'Amani Mamn a e wus eke k'eym eci. ¹³ɔny, uw̄ any ek'agŋ a e bi kok juma Nyamel gb̄l ab em a, b'εŋŋ el ec'ob ij, mob a eke wel b'is Nyamel gb̄l ab em a.[†] Ke el a eke bi kok segb waw a, b'εŋŋ ow eke k'ebm el a segb waw a eke -li bi kok ow e low ab em. ¹⁴Eben nenyembri nyam, Es Kɔtɔkɔ ɔŋŋ abusu eke agŋ ek'am ob Amani Mamn a, k'εŋŋ el ec'ob ij juma na eke -n'am kok ab em.

¹⁵Gbekɔ em, abusu na eke m'ɔny a, m'ibram ow e low kaka, etŋ eke mi non ow e low aja, ke ow elm ow ec'ibrm eci. Njaŋ, m'atm m'ibram em

[†] 9.9 OI Okn 25.4; 1 Timote 5.18. [†] 9.13 Aja, Pɔl am dad Jerusalem e Nyamel gb̄l a eke egb waw usu anŋ em a ec'odad.

ec'abusu na e m'ɔny a, etŋ̊ ow b'ok'm ntotŋ̊. Mi b'ow m'erur e mi k'uw, ow a eke mi ki yeb egŋ̊ ɔny em eci ntotŋ̊ na oc es a.¹⁶ Ow elm ów m'erurm eke mi k'ɔpr Amani Mamn a eke m'am ɔb a sosiem. Tasi em a, ow el low ek'it eke mi ki kok. Gbre él em eci eke m'ɔbm Amani Mamn a e kokoba!¹⁷ Blel ow el em obi mi sɔsum juma na m'oc m'am kok, m'ɔny ow e labm sɔg. Kɔ ek'ow el juma ek'it eke mi ki kok a, m'am kok yec'a ce ek'it a.¹⁸ Etŋ̊ em e labm sɔg el bogŋ̊ ec'ee? Em e labm sɔg a el ke m'ɔb Amani Mamn a ɔfr em, ke mi k'úsm em ec'abusu ec'ow ek'anŋ̊ em a e low jam.

¹⁹ Em, m'elm egŋ̊ kaka ec'adu; gbekɔ m'erur eke mi k'el agŋ̊ feŋ̊ ec'adu, yec'etŋ̊ ke m'eb agŋ̊ nɔnɔ gbel m'ɔŋ̊ Krist.²⁰ Eke m'anŋ̊ Jwifel ab, m'am ir eb ese Jwif af, el ec'eb sosiem eci. Ow elm ke m'anŋ̊ el ec'ol a ec'es ew em, kɔ eke m'anŋ̊ el ab, mi b'elum ol a yec'etŋ̊ ke m'eb agŋ̊ a eke b'elum ol a.²¹ Gbekɔ eke mi b'ann̊ el a eke uwm Mois ec'ol ab any ab ab a, m'am ir eb ese em anm ol ec'es ew em af, agŋ̊ a ek'uwm ol ab any a ec'eb eci. Gbekɔ ow elm ke mi k'eluam Nyam ec'ol a, aŋke mi b'elum Krist ec'ol a.²² Eke m'anŋ̊ ɔmn fuefue esel ab,[†] m'am ir eb ese em yeji ɔmn fuefue em ɔny af, el ec'eb sosiem eci. Mi bi kok feŋ̊ a eke m'ɔtu eke mi ki kok a, yec'etŋ̊ ke saaj agŋ̊ nyam nyam érn sel.²³ Etŋ̊ ów amua feŋ̊, Amani Mamn a sosiem ce mi bi kok, yec'etŋ̊ ke em yeji m'ānŋ̊ in e bibm a e low em.

Es uru esel e sos bɛbm

²⁴ Uwr any eke es uru usu, ow el es uru esel a feŋ̊ b'uru es, gbekɔ egŋ̊ nyam ce b'εjn ow e nin awr ob a. Ow sosiem, ùurur es nin awr ob a ec'εjn eci!²⁵ Es uru esel feŋ̊, sos bɛbm em a, bi dedŋ̊ el sosi ów nɔnɔ e kok. -Li b'ɔnyn el sosi milɔlu nin awr ob nyam eke ibnm sosiem eci. Kɔ ey, s'am atr sos es eke si k'εjn nin awr ob nyam eke b'ow anŋ̊ segŋ̊ feŋ̊.²⁶ Na sosiem, em, m'am uru es, kɔ ow elm marem marem. M'anŋ̊ ese mum ogŋ̊ es af, kɔ mi wɔwlukukuta marem marem.²⁷ Em, m'am ɔny em e sos a milɔlu, m'akm'n es nɔnɔ, yec'etŋ̊ ke mi k'ɔbm Amani Mamn eci kokoba m'okm agŋ̊, ke em wel k'ebm im.

K'igŋ̊ sinyam yadŋ̊ nuŋ̊

10 ¹ Agŋ̊ lisijimel, m'erur eke mi k'ɔkn ɔny low yec'a eke εŋ̊ ey lagŋ̊ Mois e legŋ̊ em a. Jru a ek'anŋ̊ afr ow a nyimn el,[†] etŋ̊ -l'ubr okij ebl a,² etŋ̊ ow anŋ̊ ese mij nuŋ̊ eke wel ok el af, Mois e jam us eci.³⁻⁴ El feŋ̊ -l'ij ob nyam a etŋ̊ -l'egŋ̊ mar nyam a ek'anŋ̊ Nyam em ow a. Tasi em a, lob a ek'anŋ̊ Nyam em ow am us el jam ab em -l'egŋ̊ mij el feŋ̊,[†]

[†] 9.22 ɔmn fuefue esel ab: bɛbm Rom 14 lele ow ec'akr otar ab ab. [†] 10.1 Jru: aŋa ow am ɔkn ey Okm Ok e lel ab em e jru a ek'ey am nyimn Israel eyŋ̊, ke anŋ̊ ese mregbn ek'am iwr uyu im afr ab af e low. Èkn Okm Ok 13.21-22; 14.22-29. [†] 10.4 lob a ek'anŋ̊ Nyam em ow am us el jam ab em -l'egŋ̊ mij el feŋ̊: aŋa Pɔl am ebr Jwifel e low yegm esel esig a low e dad ab em. Low yegm ab em -li dad eke lob a b'ewl Israel eyŋ̊ usu feŋ̊ loj ab em. Lob na wel b'awl in e low a Awl 20.8-11 em. Èkn Okm Ok 16.4-35; Ol Ok 8.3 em yeji.

etj lob a, in anake l'el Krist a.⁵ Gbeko ebèn yeji, el em ec'agj nɔnɔ kokm Nyam ec'erur, etj ow sosiem -l'uwr loj ab em.[†]

⁶Ów amua fej ey eke k'el sèwl ey eci, yec'etj ke si kí kokm ów ejunj eke b'aw ey a ese ey lagnej ec'ab af.[†] ⁷K'igjn sinyam yadju nuj, ese elel ek'el em ec'agjbeb kok ab af. Kin yec'eké Nyam Lel dad: *Dedeku a nimum sig es ob ij lele mar egj ab eci. Etj ow e jam a, -l'igb el fej -n'am gbegbl es.*[†] ⁸Si k'ócr ey e sos a si kí kokr **nfaci** ij owi, ese elel ek'el em ec'agjbeb kok, ke agj fandi likj lele nyahan ab uw legnj nyam coco ab af. ⁹Si k'ebmn Krist,[†] ese elel ek'el em ec'agjbeb kok, ke morjn gúgn el -l'uwr ab af. ¹⁰Ow ec'uwr em a, m'am dad m'ese: si k'ényn abr, ese elel ek'el em ec'agjbeb kok, ke **afr** erm es a ek'ism luw ab a, ibi el ab af.

¹¹Ów amua ejnj ey lagnej, yec'etj ke ow él sèwl ey eci. Wel nɔn ew es ey ec'ewar eci, ey eke s'anj segj es abal el em a. ¹²Ow sosiem, egj yeci ek'am tutr eke n'inym es kikri a, éw erm ke li k'eym wus. ¹³Èbm ekn a fej eke ɔbar a el ow a eke b'ejn agj fej a. Nyam el cecé etj li k'ow li yebm eke wel k'ebm ɔny toj ow afj ɔny e lec ab es. Eke èbm ekn b'ow owr ɔny a, Nyam b'ow ɔny ɔny lec inymn es kikri etj li b'ow n'ɔny ɔny sos dognj ec'abusu.

Es Kòtoko ec'ob ij a ècm sinyam yadju e ses gbegbl ab ab

¹⁴Ow sosiem a, erur em ec'agj lawlèl, àrur sinyam yadju e nuj igj owi egbr es! ¹⁵M'am dad ɔny odad ese nuj em es ok esel af. ɔny obi yeji ɔny odad eke m'am dad a igañ ekan. ¹⁶Ob ij lala ab em, eke si b'ɔnj Nyam bia mij kpok a e si b'egj a ec'a, ke ow elm af s'okrm Krist eci mebl ab ab a ee? Kò futufutu a eke si bi cec s'ɔjanin ob ij em a, ɔnym okrm ey af Krist e sos megl ab ab ee? ¹⁷Futufutu a, nyam coco. Etj ey fej s'okr af s'el sos megl nyam coco, ajke futufutu nyam coco a ey fej si b'ij.

¹⁸Lèer Israel eyj: el a eke b'ij mindey eke wel bi wawr egb anj **egb** waw usu a, okr af Nyam ab. ¹⁹Nene a, bla lowi m'am erur eke mi ki dad ee? Kò mindey eke wel bi wawr egb ɔnj sinyam yadju a lele sinyam yadju a el obi ab a el low tasi ee? ²⁰Njan! M'erur ce eke mi ki dad eke segb waw amua, abj ejunj a wel bi kok ɔnj, kò ow elm ey e Nyam a. Etj m'erurm eke k'okar af **abj** ejunj ab ab. ²¹K'òtumn am egjn Es Kòtoko e mij kpok a, ke ám egjn abj ejunj e mij kpok a yeji. K'òtumn am ijr Es Kòtoko ec'ob ij lala a, ke ám ijr abj ejunj ec'ob a yeji.[†] ²²Kò Es Kòtoko s'am erur eke si k'ɔnj nyamneyr ɔny ee? Kò s'ɔny lec s'akm'n ee?

Kòkr fej Nyam ec'anygbel a eci

²³ɔny em ec'agjbeb bi dad ese: «Fej e kok ec'abusu eru es.» Nawre, gbeko em, m'am dad eke ow elm fej akplm ey eci. «Fej e kok ec'abusu

[†] 10.5 Awl 14.16,23, 29-30. [†] 10.6 Awl 11.4,34. [†] 10.7 Èkn Òkm Ok 32.6. [†] 10.9 Krist:

1 Korent e silel esigbeb em wel b'ejn *Es Kòtoko*, Krist ec'usu a. [†] 10.21 Nyam any uwm ese a bi waw egb ɔnj el e sinyam yadju a ba ow b'uwr a, ow ècm el ab eke -li b'ij ob usu nyam el fej. Ob ij a el e nyàm a e sos usr ec'ob ij.

eru es.» Nawre, kɔ̄ ow elm feŋ ɔ̄om Nyamel agbm ɔ̄mn em. ²⁴Eḡj kaka k'ɔ̄l in obi ce e low mamm es, kɔ̄ ke l'ɔ̄l aḡj ejec'a nana ec'es.

²⁵Ndey feŋ eke wel b'ɔ̄l ij an ejem a, ijr erm es ey em, ke ów awl kaka k'ánm em. ²⁶Tasi em a, ob a feŋ Es Kɔ̄tɔ̄kɔ̄ eci: wus lele ob feŋ ek'anj'n em ab ab.[†]

²⁷Kin low εbmn nyam: eke Nyam any uwm es nyam esŋ ɔny ob ij em etj eḡjn ebr imn a, ow akpl eke k'ijr ob a eke wel ɔ̄ŋ ɔny a erm es ey em, ke ów awl k'ánm em. ²⁸Gbekɔ̄ eke eḡj nyam dad ɔny nine: «Ndey a ek'am ijr a sinyam yadj ec'egb waw,» ow akpl eke k'ijmn eḡj a e dad ɔny odad a e sos keskes eke ow k'ewm lele in ec'elel eke li b'ekan ów ab ab sosiem. ²⁹Eke batj feŋ akpl ɔny eci yeji, ow ɔtu eke k'ákplm eḡj a eci. Sica bla sosiem eḡj ki yeb eḡj ejeci, in ec'elel eke li b'ekan ów ab em, jej in ec'abusu a ek'eru'r es a e low ok ee? ³⁰Eke l'etu eke li k'ɔ̄ŋ Nyam bia ob a eke n'am ij a eci, bla sosiem wel ki cacak'r ob ij a sosiem ee? ³¹Ow ce eke mi ki dad a: eke am ijr ob, am eḡjn mar etj am kokr low feŋ yeji, kòkr feŋ Nyam ec'anygbel a eci. ³²K'èlul eḡj kaka wus ɔny ec'elel eke bi kokr ab em: ke ow el Jwifel, ke ow el aḡj ek'elm Jwifel, ke ow el Nyamel; k'èlul eḡj kaka wus. ³³Kòkr ese em af! Mi bi kok eke em e low kok feŋ em, em e low k'akpl aḡj a feŋ sos em. M'ɔ̄lm em obi e low mamm es, kɔ̄ aḡj feŋ e low mamm mi b'ɔ̄l es yec'etj ke el feŋ -n'εŋ sel.

Eḡj lel yɔ̄w ab ec'elel eke k'anj'n ek'anj b'as luku Nyam nuŋ ign ec'a

11 ¹Wèwrmn'm ów, ese elel eke m'am wewrm Krist ów ab af. ²M'am aw ɔny eke seḡj feŋ b'okan em e low, ke b'ɔ̄sur em e low yegm a ese elel eke m'ɔ̄jn ɔny ab af. ³Gbekɔ̄ kin low e m'am erur eke k'irir senyn senyn: ign feŋ ec'es ew es el Krist, yɔ̄w feŋ ec'es ew es el ign, etj Krist ec'es ew es a el Nyam. ⁴Eke ign nyam bubur nuŋ es am ɔ̄ojn Nyam oglog am dad odad eke Nyam ɔ̄n a, l'eluam Krist ek'el in ec'es ew a.[†] ⁵Sica eke yɔ̄w nyam buburm nuŋ es in e Nyam ɔ̄ojn em oglog odad eke Nyam ɔ̄n a e dad em a, l'eluam in ec'es ew es a ek'el in ec'ign a. Ow anj ese eben nuŋ kprokpro ce ow'n er af.[†] ⁶Eke yɔ̄w nyam erurm eke ki bubur nuŋ es, l'égj l'eb l'er nuŋ kprokpro ce gɔ̄ŋ! Gbekɔ̄ ow el és owi yɔ̄w nyam eke bubr sin es oglog er nuŋ kprokpro a eci; ow sosiem li búbur nuŋ es ce gɔ̄ŋ! ⁷Ign ec'a ow ibram eke li ki bubur nuŋ es eke l'l Nyam ec'es otarir lel ow ec'anygbel ab a sosiem. Kɔ̄ yɔ̄w, in ign ec'anygbel l'l.[†] ⁸Tasi em a, ow elm yɔ̄w em Nyam kokm ign, kɔ̄ ign em li kok yɔ̄w. ⁹Etj Nyam kokm ign yɔ̄w sosiem eci, kɔ̄ yɔ̄w li kok ign sosiem eci.[†] ¹⁰Low na sosiem lele afr

[†] 10.26 Selu 24.1. [†] 11.4 es ew es: Grék em a, nuŋ lele es ew es ab odad ebl nyam coco.

[†] 11.5 nuŋ kprokpro: leḡj ab em, wel ekn yɔ̄w e sin nuŋ a ese in e sakpl ob iy af (èkn akr 15 em a). Eke yɔ̄w nyam bubr in e sin ab es oglog er nuŋ kprokpro anj ese ign af a, ow el és owi. [†] 11.7 Nuŋ Òb 1.26-27. [†] 11.9 Nuŋ Òb 2.18-23.

erm esel eke bi ler ɔny e Nyam nuŋ igŋ ab ab sosiem, ow it eke yow k'ew meny ewr nyam nuŋ af yegm eke n'ɔny abusu Nyam ɔjɔjn eci. ¹¹Gbeko Es Kɔtɔkɔ ec'any af a, yow anŋ igŋ eci etŋ igŋ yeji anŋ yow eci, ¹²aŋke ek'ow el igŋ em Nyam ecr kok yow, ke yow em anake igŋ b'ecr wel ew'r a; ów a feŋ Nyam ogŋ ow b'anŋ ow.

¹³ɔny obi em yeji, ɔnyin ibal ogŋ ɛkan: eke yow nyam am ɔjɔjn Nyam etŋ li buburm nuŋ es ke ow akpl gbe ee? ¹⁴Eke igŋ nyam ɔfur sin nuŋ, ow el és owi! Wus ec'ow a bɔbɔ yeji am yegm eke ow el és owi. ¹⁵Gbeko yow ec'a eke sin ɔfu'r nuŋ, ke anygbey ana! Tasi em a, yow sin b'ɔfu nuŋ yec'etŋ ke ow él in e nuŋ es bubur ob. ¹⁶Etŋ ek'egŋ nyam erur eke k'atar ów es low na af a, l'uw any eke ey e Sinyamel a feŋ em ow ecam ey ab eke yow nyam kí buburm nuŋ es ke ɔjɔjn Nyam.

Es Kɔtɔkɔ ec'ob ij lala a

¹⁷Eke ow el ɔny e siluku as a ec'ow m'am dad a, low nyam anŋ eke ow sosiem mi k'otum m'awm ɔny. Tasi em a, ɔny e siluku as a bi kok ɔny low ɔnuŋ akm low mamm. ¹⁸Eke b'asr luku usu nyam a, b'inymn es eb eb a eke bubar em a.[†] M'iri ow e low wel ese em, etŋ m'ɔny ɔmn eke low nawre tel anŋ em. ¹⁹Tasi em a, em bubar ɔtu eke k'anŋ ɔny em, yec'etŋ ke wel ɔtu ekn kpata agŋ a eke el cecce tasi ɔny ec'araŋn a. ²⁰Eke b'asr luku usu nyam a, ow elm Es Kɔtɔkɔ ec'ob ij lala a ijmn. ²¹Ee, egŋ egn b'ogŋ es eke k'ij in obi eci ob a, etŋ eke agŋ bɛb, el namn b'ɔny a, likpr el b'egŋ mar am ɔny. ²²ɔny na, ɔnymn mel eke k'anŋn yogŋ ijr ke egn ee? Ko Nyamel am erurir eke ki kokar miyer ee? Ko agŋ a ek'el ɔkɔpm agŋ a erurir eke ki kokr és ee? Bla am ekur eke mi ki dad ɔny ee? Ko aw mi k'aw ɔny ee? Njaŋ, low na af gbe mi k'awm ɔny!

²³Tasi em a, kin low yegm a eke m'eb Es Kɔtɔkɔ ogŋ ke m'ɔy ɔny a: Es Kɔtɔkɔ Jesu ncok a eke wel ol ij'r a, l'oc futufutu, ²⁴l'elu Nyam bia, etŋ ow e jam a, l'ubr futufutu ab em li dad nine: «Futufutu na el em e sos megl. L'el ɔny eci. Ijr ke ám ɔkan em owi.» ²⁵Eben nyam coco, eke -l'ijr ob uwra, Es Kɔtɔkɔ oc ven kpɔk a etŋ dad nine: «Ven kpɔk na el em e mebl a, etŋ Nyam oc'r am kok in e sinm owr a ɔny ab. Sakp sakp feŋ eke b'ow egn a, ɔkan em owi.» ²⁶Tasi em a, sakp sakp feŋ eke b'ijr futufutu na ke b'egŋn ven kpɔk na a, ow el Es Kɔtɔkɔ e luw a ec'amani ek'am ɔbr toŋ ke l'ewl l'ow.

²⁷Ow sosiem egŋ ek'am ij Es Kɔtɔkɔ eci futufutu na, oglog am egŋ in e kpɔk na ke ow elm elel ek'ow it a, el egŋ ek'am eb sikpl ok sos Es Kɔtɔkɔ eci sos megl a lel in e mebl ab ab ec'any af. ²⁸Ow akpl ek'egŋ egŋ k'otar in sosi akr gbuiŋ ke l'ij futufutu na, ke l'egŋ kpɔk na. ²⁹Tasi em a, egŋ yec'ek'am ij futufutu na ke am egŋ kpɔk na, ke uwm low ek'anŋ el Es Kɔtɔkɔ eci sos ab ab ec'araŋn a, el egŋ ek'am eb jeŋ ok ew es in e lis. ³⁰Low na sosiem anake

[†] 11.18 Èkn 1 Korent 1.10-17.

ɔny ec'araŋn a, ɔlu nɔnɔ lele sos éyru ab anŋ, ke agŋ nɔnɔ uw a. ³¹Eke si b'ekan ey ec'es an ab em, Nyam k'ow jejm okm ey. ³²Gbekɔ Es Kɔtɔkɔ bi jej ok ey etŋ bi nyimn ey e low, yec'etŋ ke wel k'ɔbm ey low wus nimum ab.

³³Ow sosiem erur em ec'agŋ lisijimel, legŋ eke b'asr luku usu nyam ob ij ec'a, èkurir ɔny oř. ³⁴Eke egŋ nyam namn am ɔny nɔnɔ, ow akpl eke li k'ij ob in ogŋ a, yec'etŋ ke ɔny e luku as usu nyam a k'ésŋm Nyam e jej ok a ism ɔny. Ów likpr a eke bibrmn'm a ec'a, legŋ a eke mi b'ow m'ow ɔny ogŋ a, mi b'ow m'ekn ow e low.

Sob ap ek'Abŋ Lala b'ɔŋ agŋ a

12 ¹Agŋ lisijimel, yec'ek'el Abŋ Lala e sob ap ec'a, m'erurm eke k'twmn ow e lís e low kaka any.

²Legŋ sig em a eke k'uwmn Nyam any a, wel b'ɔdum ɔny ab imn sinyam yadŋ ek'am dadm odad ogŋ, etŋ am dogŋnmn sos kaka. ³Ow sosiem m'erur eke mi ki dad ɔny low nyam: eke egŋ nyam dad: «Ke abu eyr éŋŋ Jesu!», ow k'ɔtum elm Abŋ Lala ɔɔm'n eke li ki dad ebén. Etŋ emeny egŋ k'ɔtum dadim: «Jesu el Es Kɔtɔkɔ!», eke ow elm Abŋ Lala nyimnm'n.[†]

⁴Sica yec'ek'el Abŋ Lala e sob ap ec'a, Nyam ɔŋ agŋ in e bibm ab em sob ap erŋ erŋ, gbekɔ Abŋ nyam a ce b'ɔŋ agŋ sob ap a. ⁵Ow ɔny juma erŋ erŋ eke wel bi kok, gbekɔ Es Kɔtɔkɔ nyam a ce e juma. ⁶Ów erŋ erŋ anŋ eke wel bi kok, gbekɔ Nyam nyam a ce bi kok juma ey feŋ em, etŋ b'elum ey abu feŋ a eke si bi kok ab em. ⁷Abŋ Lala b'ɔŋ ey em ec'egŋ feŋ bibm nyam in sony ce eci, agŋ likpr a e nimamn eci. ⁸Li b'ɔŋ egŋ nyam odad sewr em eke b'anŋ Nyam ogŋ ow a e bibm, ke Abŋ nyam a ce, n'ɔŋ egŋ ejeci nyam low any uw a eke b'anŋ Nyam ogŋ ow a e bibm. ⁹Abŋ nyam a ce b'ɔŋ egŋ nyam ɔmn leg leg e bibm, ke n'ɔŋ egŋ ejeci nyam agŋ ewlm ec'a. ¹⁰Li b'ɔŋ egŋ nyam akrowa kok e bibm, ke n'ɔŋ ejeci nyam odad eke b'anŋ Nyam ogŋ ow a e dad ec'a, ke n'ɔŋ ejeci nyam yeji eke k'uw ów yec'ek'el Nyam ec'Abŋ ec'ów ab any lele el ek'elm ab a e bibm. Li b'ɔŋ egŋ nyam am ɔtu ebr sebr e wel uwm any e bibm, ke n'ɔŋ ejeci nyam ow ec'itŋn e bibm. ¹¹Gbekɔ amua feŋ a, Abŋ Lala nyam coco a ce bi kok ow e low. Li b'ɔŋ egŋ egŋ in e sob ap a ese elel eke li b'erur ab af.

ɔny feŋ eel Krist e sos megl a

¹²Aŋa s'óć low nyam s'ebmn. Egŋ e sos megl a el ob nyam coco, gbekɔ n'enyn susu nɔnɔ ce. Etŋ eke n'enyn susu yeji, susu susu a feŋ okr af el sos megl nyam; Krist ec'a yeji ebén ce. ¹³Ey feŋ, Jwifel, agŋ ek'elm Jwifel,

[†] 12.3 Jesu el Es Kɔtɔkɔ: lel nɔn es a am elu ɔkm eke Jesu el Nyam. Grek em ec'odad ebl a eke arja wel am itŋn dad Es Kɔtɔkɔ a (Kuriɔs): ow el odad ebl nyam a ce eke Jwifel oc esŋ Nyam e nin a (Yahweh), legŋ ab em eke Amani Sig eke wel nɔn Ebre em a, -l'itŋnin Grek ebr em a. (Èkn Ów ec'akr otar usu a, odad ebl na: Septant.)

madu lele ewi ab, Abŋ Lala nyam ab em ce s'εŋn mij ok nuŋ, sos megl nyam coco eke si k'okr af s'el Krist em a eci. Etŋ ey feŋ, s'εŋn Abŋ nyam coco na anŋ ey em.

¹⁴Tasi em a, sos megl nimum a ónym sos ogog nyam ce, ko sos ogog nɔŋ li b'eli. ¹⁵Lakr ɔtu e ki dad ese: «Em, eke m'elm abu a, m'elm sos megl ec'ogog nyam.» Ko eben yeji, l'el sos ogog nyam ce. ¹⁶Loru ɔtu e ki dad ese: «Em, eke m'elm nyamn a, m'elm sos megl ec'ogog nyam.» Ko eben yeji, l'el sos ogog nyam ce. ¹⁷Blel sos megl a nimum el anyamn, ayaf s'ɔtu e si k'irir low ee? Etŋ blel ow el ɔru ɔfr ce, ke ayaf s'ɔtu eke si k'odur ob sɔŋj s'eb ee? ¹⁸Gbeko, Nyam sisigm sos ogog ogog feŋ es sos megl a nimum em, ese elel eke l'erur ab af. ¹⁹Eke sos megl a nimum el sos ogog nyam ce, ke l'elm sos megl ij. ²⁰Sos ogog ogog a anake b'okr af el sos megl nimum nyam a.

²¹Nyamn k'ɔtum dadm abu esme: «Em, m'ɔnym ŋ ec'es abur!» Etŋ nuŋ k'ɔtum dadm akr esme: «Em, m'ɔnym ɔny ec'es abur!» ²²Nawre em a, sos ogog ogog a ek'ɔnym any nɔŋ a bɔbɔ yeji, ɔny low e bi kok sos a nimum em. ²³Susu a eke si b'ekn ese el ek'elm low kaka af a, si bi tat el abu af nɔŋ. Etŋ el a eke wel ɔtum eke k'ekn a, si b'ɔny mewl si sus el mob. ²⁴Ey e sos a e susu susu a e wel ɔtu eke k'ekn a, ibram mob sus na feŋ. Gbeko Nyam eke kok sos megl a, n'ɔŋ susu a eke wel b'ekn ese susu eke elm low kaka af a elum nɔŋ. ²⁵Eben a, sos megl a ow elm em ow bubrm. Ko nana, sos ogog ogog a feŋ b'ebr el ɔfr ec'erm mij. ²⁶Eke sos ogog nyam am ij gbre, sos ogog ogog a feŋ am ij gbre in ab. Eke wel kok sos ogog nyam anygbeŋ, sos ogog likpr a feŋ am kok sos em iŋn in ab.

²⁷Oy ec'a, eel Krist e sos megl a, etŋ ɔny em ec'εŋj nyam el sos megl a ec'ogog nyam. ²⁸Ow sosiem anake Nyamel em, Nyam ikŋ anym krækre em ew: erm esel, yony em: **kokoba** ɔb esel, nyahan em: low yεgm esel. Ke sica ow e jam a, wel b'εŋn sakrowa kok esel lel el a ek'εŋn εŋj ewlm e bibm ab a. Sica ow ɔny abu elum esel lele agŋ nyimn esel ab, etŋ el a eke εŋn sebr eke wel uwm any ec'εbr e bibm a yeji anŋ. ²⁹Ko el feŋ -l'el erm esel ee? El feŋ -l'el kokoba ɔb esel ee? El feŋ -li bi yεgm agŋ low ee? El feŋ -li bi kok sakrowa ee? ³⁰Etŋ emeny, ow elm el feŋ yeji -l'ewlamn ólu, -li dadmn odad sebr eke wel uwm any em, -l'itŋnmn sodad a. ³¹Ow sosiem a ɔɔl sob ap ek'ɔny any a ec'εŋn es!

Gbeko sica, m'am ow mi yεgm ɔny ejagb nyam ek'el sɔbɔ akm bεb a feŋ.

Erur el low a tasi eke ɔny any a

13 ¹Tasi em a, blel m'ɔtu eke mi k'εbr agŋ e sebr a feŋ lele **afr** erm esel ec'ab ab yeji, eke m'ɔnym erur agŋ ejec'a eci, ke m'anŋ ese kpokpo ɔbr ce eke wel am ar ke am ikŋ, baŋ kpakpaca ek'am bɔbar af. ²Blel m'ɔtu eke mi k'eb odad eke b'anŋ Nyam ogn ow a m'ɔŋ agŋ, m'εŋn low any uw a feŋ eke b'anŋ Nyam ogn ow a, m'iri ów a eke lɔl es Nyam

em a ok'm es sos em, ke m'óny ɔmn a ek'òtu eke k'ony mafeny fafjn susu a yeji, eke m'onym erur agj ejec'a eci, m'elm low kaka! ³Etj blel m'òtu eke mi ki cec em ec'ob fej eke m'ony a m'óny agj a eke namn am ɔny a, ke m'óc em e sos a m'ew awoba ke ow íjn'm sos em yeji,[†] eke m'onym erur agj ejec'a eci, ow elm im low kaka!

⁴Erur b'eku low, erm mamm i'y'r em gboj, l'ognj uwerj, l'ewm sos, l'élum megnej ɔkm. ⁵Erur am kokm és owi. L'òlm in e low mamm ce es, l'éblm erm etj l'ebm low ɻunj l'ewm es lokm. ⁶Erur sos em íjn'm ów enyembri yony yony eci, kɔ sos em gbe b'iñjn'l low nenyembri nyam eci. ⁷Erur b'egn low fej eb, b'ub low fej nawre, b'omn low fej etj b'usur erm low fej em.

⁸Legj nyam sodad eke b'anj Nyam ogj ow ke si b'eb s'ɔj agj a b'ow ec. Sebr eke wel uwm any ke wel b'eb e bibm a b'ow irm, etj Nyam e lis e low fej eke wel uw any a yeji b'ow uwr. Gbeko erur ɔnym uwr. ⁹Tasi em a, s'uwm ów a fej any, etj sodad eke b'anj Nyam ogj ow si dad a yeji iym neny ignj nuj. ¹⁰Gbeko, legj a eke fej b'ow iy neny igj nuj a, yec'a fej ek'iy neny ignj nuj a, b'ow oc es.

¹¹Sica, kin low a eke m'am ow mi dad a: ow a eke m'el iy likekli a, mi bi tutr ów etj mi bi dad ów ese iy likekli af. Sica eke m'el any es edju a, mi kókm ese iy likekli af ij. ¹²Legj na em, si k'eknm Nyam ec'ów a lala em tasi, s'am ekn el ese akrojn flaç em af,[†] gbeko legj anym em a, si b'ow s'ekn any af any af. Sicaca em a, m'uwm fej any, kɔ legj anym em a, mi b'ow m'uwm Nyam any m'igj nuj ese elel eke l'uwr'm any ab af. ¹³Legj na em a, ów nyahan anj segj fej: ɔmn, low ɔmn lele erur ab. Gbeko el em e ligbel tasi a el erur.

Sob ap ek'el Abj Lala ec'a it eke k'ɔj Nyamel agb

14 ¹Ow sosiem a, ikjn anym ɔol erur es. Òol erm fej em Abj Lala e sob ap ab es, ab brobro sodad eke b'anj Nyam ogj ow ke si b'eb s'ɔj agj a, ec'ob ap a. ²Eke batj ɔny em a egj nyam am dad odad sebr eke wel uwm any em, ow elm agj li dadm odad, kɔ Nyam n'am dad, aŋke egj kaka irim. Abj Lala ec'abu elum em, li bi dad ów ek'òtu nɔnɔ ke lɔl es. ³Gbeko eke egj nyam am dad odad eke b'anj Nyam ogj ow a, ke agj n'am dad l'ok, l'élum abu agb ɔmn em, l'átr sos es ke l'eyr erm es. ⁴Egj a eke am dad odad sebr eke wel uwm any em a, am ɔtur in sosi ce sos. Kɔ egj a ek'in am dad odad eke b'anj Nyam ogj ow ok agj a, am ɔtur Nyamel a nimum sos.

⁵M'erur eke ɔny fej k'ebar sebr eke wel uwm any a, gbeko yec'eke m'erur tasi a el ke ám dadr sodad eke b'anj Nyam ogj ow a. Dád sodad

[†] 13.3 ke m'óc em e sos a m'ew awoba ke ow íjn'm sos em yeji: odad na Grek em a wel ɔtu eke itjn ejec'em dad ese: ke m'óc em e sos a m'èlu alm yeji. [†] 13.12 Legj sig em e sakrojn a, lowi eke wel b'etj em wel bi kokr. Ow b'ɔj any a ew flaç, aylm tasi.

eke b'anj Nyam ogjow a, akpl nōnō akm sebr eke wel uwm any ec'εbr a. Sica ek'εgj nyam anj eke k'itjn ebr a eke wel uwm any ec'odad a, yec'etj ke ow ſōj Nyamel a nimum agb ɔmn em a, ke ow akpl. ⁶Agj lisijimel, s'ocr low nyam s'obar any: eke m'ow m'am ɛkn ɔny etj m'am dad ɔny odad εbr nyam eke írimn em, ke mi kok low nyam m'ɔj ɔny ee? Gbeko eke m'otar ów a eke Nyam ɔj'm a akr sényn sényn irir, oglog eke mi dad ɔny Nyam e lís ec'any uw e low ayl, oglog mi dad ɔny odad eke b'anj in ogjow a, oglog eke mi yegm ɔny low, ow ɔtu eke k'elum ɔny abu.

⁷Simob eke wel b'ot egjn ej a yeji, am ɔj ey low any ɔbar nyam: ese kete af oglog sajgo af, eke el ec'ikj a kpakpabm es aylm, ayaf wel k'uwr ej yec'ek -n'am afl ab any ee? ⁸Etj eke kôkr a ec'ikj a aylm okm es, bwo ec'εgj b'ow bebm ar ogj e sos ee? ⁹ɔny ec'a yeji εben! Eke am dadr ów sodad ebl eke wel írim ab, ayaf wel k'uwr yec'a ek'am dadr ab any ee? Ow anj ese odad ek'am dadr okr wus af. ¹⁰Sebr erj erj anj wus af aja, etj -li bi dad ów eke b'ok agj a e b'iri a es sos em. ¹¹Eke m'uwm egj a ek'am dad'm odad a ec'εbr ab any, m'el utu egj in ec'any af etj em yeji l'el utu egj em ec'any af. ¹²ɔny yeji εben ce! Sica eke am erurir Abj Lala eci sob ap a, ibrmn Nyam atrm em el a ek'tu eke k'ɔj Nyamel agb a.

¹³Na sosiem anake egj a eke am dad odad sebr eke wel uwm any em a, ki ɔçjnj Nyam, ow ſōj'n odad itjn e bibm a. ¹⁴Eke mi bi ɔçjnj Nyam sebr eke wel uwm any em a, em ec'abj a bi ɔçjnj Nyam a, kɔ em e nuj em ɔny a am kokm low kaka. ¹⁵Ayaf mi ki kokr ab ee? Mi b'ow mi ɔçjnj Nyam em ec'abj ab ab, gbeko mi b'ow mi ɔçjnj sodad ebl eke b'ok es em. Mi b'ow m'egj ej em ec'abj ab ab, gbeko mi b'ow m'egj ej a sodad ebl e b'ok es em. ¹⁶Sica ek'ow el abj em b'ɔj Nyam bia, egj a eke írim low a εwm es, ke uwm yec'ek am dad ab any a, ayaf li k'ɔtu li dad «amen», ɔj e Nyam bia εlu e ɔçjnj a ec'ee? ¹⁷Eke ɔj e Nyam bia εlu e ɔçjnj a akpl nōnō yeji, ow εluam agj ejec'a abu agbm ɔmn em.

¹⁸M'am ɔj Nyam bia eke mi b'εbr sebr nōnō eke wel uwm any m'akm ɔny fej. ¹⁹Gbeko Nyamel b'as luku a, m'erur eke mi ki dad sodad ebl yen eke ayl wel b'iri mi yegmn agj low, ow a eke mi ki dad sodad fandi lew eke wel írim kaka a.

²⁰Agj lisijimel, kì tutar ów ese etuey af, kɔ tütar ów ese agj any es edju af. Sica low ɔnj ec'a gbe, ànjn ese etuey eke εknm low em af.

²¹Nyam ec'ol ab em[†] Es Kɔtɔkɔ dad nine:

Mi b'ow m'εcr agj eke b'εbr etu ec'εbr em,[†]
mi dad Israel eyj odad,
mi b'ow m'oc etu agj e neñy mi dadr el odad.

[†] **14.21** *Nyam ec'ol:* sakp oglog wel b'esj Amani Sig a nimum “ol” (bèbmn Rom 3.19).

[†] **14.21** *Esayi 28.11-12. agj eke b'εbr etu ec'εbr em:* Nyam b'ow erm Asiri eyj eke b'εbr etu εbr a im eb Israel nimum. Ow b'ow el Israel eyj e jej ok a e meny ewr.

Etj ebēn yeji, -li k'ow -l'irimn em owi.

²²Ow am yegm eke səbr eke wel uwm any ec'eb̄r a, el meny ewr agj a ek'ubm nawre a eci, gbejk̄ ow elm low kaka nawre ub esel a eci. Ebēn neny nyam, sodad eke b'anj Nyam ogj ow a, el meny ewr agj a ek'el nawre ub esel a eci, gbejk̄ ow elm low kaka agj ek'ubm nawre a eci.

²³K'aw ke Nyamel nimum ás luku, ke agj a pupukpaŋ ám dad odad səbr eke w̄l uwm any em. Eke agj ek'irim ey e low a oglog agj eke ubm nawre ow ok ɔny em, -li b'ow -li tutr eke nuŋ em uŋ ɔny! ²⁴Gbek̄ eke agj a fej am dad sodad ek'anj Nyam ogj ow, etj egj nyam ek'ubm nawre oglog irim ey e low a kaka ow ey ɔny em, li b'ow l'itjn erm em sodad eke n'am iri a sosiem. ²⁵Ow b'ow ɔŋ etj ów a eke l̄l es in ec'erm ab em a b'ow ayl, etj li b'ow l'ok ɔwrɔkp̄ wus, l'ubu any es. Li b'ow l'igj Nyam nuŋ ke li dād l'ese: «Ee, Nyam anj ɔny arajn tasi!»

Nyam nuŋ igj em ec'ow sisigm

²⁶Sica agj lisijimel ayaf si ki dadr ab ee? Eke b'asr luku Nyam nuŋ igj ec'a, egj nyam ɔtu eke k'egj ej nyam, ejeci nyam éjn low e ki yegm agj, ejeci nyam él Nyam e lís e low nyam ɔkm, ejeci nyam dād odad ebr eke wel uwm any em, ke ejeci nyam, in itjn odad a eke wel dad a. Gbek̄ ke fej élum Nyamel a abu agb ɔmn em. ²⁷Eke w̄l am dad ów səbr eke w̄l uwm any em, agj yony oglog nyahan ɔtu eke ki kok, k̄ ke ow él egj nyam nyam, ke egj ánj am itjn yec'a eke -n'am dad a. ²⁸Sica ek'egj annm yogj eke k'itjn el e sodad a, ow akpl eke -li ki yewal tiŋ agj a ec'aranj, ke egj egj dad odad a lokm em in obi in obi lele Nyam ab eci. ²⁹Agj a eke el, bi dad sodad eke b'anj Nyam ogj ow a ec'a, agj yony oglog nyahan ɔtu eke ki dad ów a eke -n'ejan a, ke agj likpr a ɔny el e dad ebl a igbl ogj ɔkn. ³⁰Eke agj ab em, Nyam ɔŋ egj nyam odad eke ki dad, etj egj ejeci nyam odad anj nenyam am dad a, l'ók odad ab es ke yec'a yeji dād. ³¹Nawre, ɔtur eke ɔny fej k'ejan sodad eke b'anj Nyam ogj ow a, gbek̄ ke ow él egj nyam nyam ki dad, yec'etj ke agj a fej íri low yegm ek'anj em a, ke ɔny sos es atr. ³²Agj a eke b'ejn sodad eke b'anj Nyam ogj ow a, ɔtu eke k'ɔny sos es bibm a eke -n'ejan a e low kok em. ³³Nyam elm ów wuwal es, k̄ erm es ey e Nyam.

Etj ese elel eke ow b'ecr Nyam nuŋ igj eseſ fej ec'aranj ab af, ³⁴ow it eke ɔyɔw ki yewal tiŋ agj arajn. -N'ɔnym abusu eke -li k'igb -l'eb odad -l'ibrm low, k̄ -l'ok es tiŋ ke -l'iri low, eseſ elel eke Jwifel ec'ol a am dad ab af. ³⁵Eke -n'ɔny low eke -li k'ibrm -l'iri a, -l'ibrm el ecel akj em. Ow akplm eke yɔw k'igb agj arajn eb odad.[†]

³⁶ɔny bi tutar a ke Nyam odad a, ɔny ogj yogj ow anj ow ee? ɔny sɔny ce eel agj ek'ejn'n ee? ³⁷Ek'egj nyam am ocr in sosi Nyam e kokoba

† 14.34-35 ɔkn 1 Korent 11.5 em a yeji.

ɔb es, oglog egn ek'εjn Abŋ Lala ec'ob ap ab em e nyam, ke l'ɔtu eke li k'εkn odad na eke m'am nɔn m'awij ɔny a ese Es Kɔtɔkɔ ec'ol af. ³⁸Gbekɔ eke l'uwm any εben a, in yeji Nyam k'ow uwm'n any.[†]

³⁹Agj lisijimel, ow ec'uwrn em a, m'am dad m'ese: ow akpl eke k'erurir εjan sodad eke b'anj Nyam ogj ow a; ke k'εdjnmn agj a eke b'εbr sebr eke wel uwm any a. ⁴⁰Gbekɔ, ke ɔny ec'arajn a, ów a fej él sejem sejem lele sisigm em ab.

Amani Mamn a eke bi sɔg egn a

15 ¹Agj lisijimel, m'am ɔkn ɔny Amani Mamn a eke m'ɔb ɔny in e kokoba a. Egnj ebr etj yefenyna em yeji, urcur ɔny in es. ²Amani Mamn na b'eb elu ɔny es, eke b'egnj urcur ɔny in es ese elel eke m'ɔnj ɔny ab af ce. Ek'ow elm εben, nawre ɔfr ɔfr ce am ubr.

³M'ikj anym m'ɔŋ ɔny low yegm a eke em obi yeji m'εjn a: ey e sikpl a sosiem Krist uw, ese elel eke Nyam Lel iki anym dad ab af. ⁴Wel elu'l uwɔmu em, etj Nyam igbm'n luw em segj nyahan em, ese elel eke Nyam Lel iki anym dad ab af. ⁵L'okm sos ɔkm li yegm Pier[†] etj ow e jam a erm esel lew yony a yeji ekn'n. ⁶Emeny, l'okm sos ɔkm li yegm in e jam esel eki yen yen sakp yen ek'anj usu nyam a ekn'n wanci nyam af. El em ec'agj nyam nyam uw, gbekɔ nɔnɔ gbel anj owr ce. ⁷Etj ow e jam a, l'okm sos ɔkm li yegm Jak lele erm esel a fej ab ekn'n.

⁸Sica eke l'okm sos ɔkm li yegm agj likpr a fej ton bake ow uwr a, em yeji l'okm sos ɔkm li yegm'm, em eke m'itm tasi a.[†] ⁹Tasi em a, em, erm esel a fej em e likekli tasi. M'itm yej'eke wel k'εsn'm erm es, aŋke m'ijr Nyamel gbre nɔnɔ. ¹⁰Gbekɔ Nyam e sɔrj iki a anake ɔŋ ke m'el egj na eke m'el a, etj in e bibm na eke m'εjn a ɔsu ey amann em em. Tasi em a, mi kok juma m'akm erm esel a fej. Gbekɔ ow elm em obi tasi mi kokm juma a, Nyam e bibm a ek'anj em ab a kok. ¹¹Amua fej a, ek'ow el em m'ɔb Amani Mamn a e kokoba oglog em lawlel likpr a ɔb yeji, ow elm na elm low a. Nene anake si b'ɔb Amani Mamn e kokoba a, etj nene anake ubr nawre a.

Ey yeji, Nyam b'ow igbm ey luw em

¹²Ey s'am ɔb amani si dad s'ese: Krist igb luw em. Gbekɔ ɔny em a, agj bεb am dad ese: agj ek'in uw a, in ɔnym igb ij. Ayaf -l'ɔtu eke -li ki dad low nene ee? ¹³Eke agj ek'uwa ígbm luw em, ke Krist in obi yeji igbm luw em.

[†] **14.38** in yeji Nyam k'ow uwm'n any: odad na Grek em wel ɔtu ek'itjn ejec' em dad ese: in yeji wel ɔtum eke k'uwr any. [†] **15.5** Pier: ɛkn 1 Korent 1.12 lel ow ec'akr otar ab ab.

[†] **15.8** em eke m'itm tasi a: Grek em a odad na ec'iri tasi el: em eke m'anj ese iy eke k'usum ke wel ew af. Krist okm sos ɔkm yegm Pɔl eke n'anj sikpl kok owi em a, ow ɔŋ etj l'itjn erm em (ɛkn Ob Kok 9.1-18).

¹⁴Etŋ eke tasi Krist igbm luw em, ke ey e Nyam odad eke s'am dad a ɔnym liy kaka, etŋ low a ek'ɔnyŋ ɔmn ow em a yeji, ɔnym liy kaka. ¹⁵Emeny eke agŋ ek'uwa igbm luw em, ow am yegm yej'eke s'el Nyam ec'adajku ayadju. S'el adajku ayadju, aŋke l'igbam Krist luw em etŋ si dad eke l'igbm ow. ¹⁶ɛɛ, ek'agŋ ek'uwa igbm luw em, ke Krist in obi yeji igbm luw em. ¹⁷Etŋ eke Krist igbm luw em ke ɔmn ɔfr ɔfr ce ɔnym, etŋ emeny anŋ ɔny e sikpl ab em ce. ¹⁸Ow am yegm yej'eke agŋ a ek'oc el ec'ɔmn a nimum elu Krist em gbuŋ ke ca uw a irm. ¹⁹Etŋ ek'ow el owr anŋ na ce eci s'oc ey e low ɔmn a s'elu Krist em, ke s'el agŋ feŋ em e gbre esel tasi!

²⁰Gbeko nawre em a, Krist igb luw em. Agŋ a feŋ ek'uwa ab em, Krist anake ikŋ anym igb a, etŋ eben a ow yegm eke agŋ likpr a ek'ɔny ɔmn ke uw a yeji b'ow igb. ²¹Low na wel am ekn eben, aŋke egn nyam ce, ek'el Adam ab em anake luw anŋ ow a. Etŋ egn nyam ce, ek'el Krist ab em anake agŋ b'ow igb luw em a. ²²Agŋ feŋ b'uwa, aŋke -l'okr af Adam ab. Eben nyam coco, agŋ feŋ b'ow eŋn sel, aŋke -l'okr af Krist ab, ²³gbekø egn egn ec'elel eke ow ɔŋŋ es anŋ ab em: Krist anake ikŋ anym igb luw em a. Ow e jam a, legŋ a eke li b'ow l'ewl meny l'ow a, agŋ a ek'el in ec'a, el yeji b'ow igb gŋŋ. ²⁴Sica nuŋ edŋ em a, Krist b'ow ŋuŋn es ew eŋŋ feŋ, abusu eŋŋ feŋ lele lec eŋŋ feŋ ab ey af.[†] Etŋ li b'ow l'oc in ec'es ew a n'ŋŋ Es Nyam. ²⁵Tasi em a, ow it eke Krist k'ɔnym es ew ab ab toŋ ke Nyam ót in ec'efnu a feŋ ok'r akr ew. ²⁶Es abal el em ec'ifnu eke wel b'ow ŋuŋn a el luw. ²⁷Nyam Lel em, kin ow eke wel b'awl: *Nyam ot feŋ ok'r es akr ew.*[†] Gbeko eke Lel a bi dad eke Nyam in ot “feŋ” in ok ow es akr ew, ow ayl tasi eke Nyam anm “feŋ” ab em, aŋke Nyam, in anake li b'ɔŋ Krist abusu ów a feŋ af a. ²⁸Etŋ eke Iy a b'ow ɔny abusu ów a feŋ af a, in obi in obi a, li b'ow l'is es Nyam ek'ɔŋ'n abusu na a ec'any af. Etŋ eben a, Nyam b'ow ew feŋ es nimum nimum.

²⁹Sica eke ow elm nene, bla sosiem agŋ b'εŋŋ eb wel ok el mij nuŋ agŋ ek'uwa a ec'ee? Bla ow b'ow eel el eke agŋ ek'uwa igbm luw em ee?
³⁰Etŋ ey obi gbe, bla sosiem seŋŋ a feŋ s'am ir eb ek'ɔtu eke k'ibi ey ee?
³¹Seŋŋ feŋ, luw anŋ'm saw. Agŋ lisijimel na low nawre. Etŋ ow el low nawre yej'eke ntotŋ b'ok'm ɔny eci, ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist em. ³²Efes eb em, m'ogn mum agŋ ek'anŋ ese mindey eŋŋ af ab. Eke ow el agŋ em ec'ow ce eci, ke bla m'εŋŋ em tasi ee? Eke agŋ e b'uwa igbm luw em, si dād s'ese: *s'ijr ke s'εgjn, aŋke efi si b'ow s'uwr.*[†]

³³Èwr erm ɔny ec'ow e dad em! Mecerer ŋuŋ bi ŋuŋn egn ek'am ir eb seŋyn a.[†] ³⁴Èwal ebar ɔny e nuŋ em es ok ab em ese elel ek'ow it ab af, ke kí kokmn sikpl ij! ɛɛ, ɔny em a agŋ anŋ ek'uwm Nyam any. Etŋ na eke m'am dad a, ɔny ec'és.

† 15.24 Bèbm Efes 1.21; Kols 1.16. † 15.27 Selu 110.1. † 15.32 Esayi 22.13.

† 15.33 Aŋa, Grek iy Menandr ek'el sow awl es a ec'odad nyam anake Pɔl oc dadr odad a.

Ayaf agŋ ek'uw a b'igbr luw em ee?

³⁵ Gbekɔ egŋ nyam ɔtu eke k'ibrm ese: ayaf agŋ ek'uw a b'igbr luw em ee? Bogŋ e sos megl -li b'ow -l'eli ee? ³⁶ Kì tutr ów es'egŋ ek'ɔnym nuŋ em af! Eke b'ewl egb liy a, ow elm eke li b'uw ye, gbuŋ etŋ li b'eli l'el likŋ ek'anŋ owr ee? ³⁷ Etŋ bla b'ewl ee? Ow elm likŋ a eke b'ow agb a éwlm, kɔ egb liy nyam ce b'oc elu wus em, ow ɔtu eke k'el **ble** liy oglog egb liy kaka feŋ. ³⁸ Etŋ ow e jam a, Nyam b'ɔŋ egb liy a sos yec'eke l'erur e li k'ɔŋ ow a, etŋ li b'ɔŋ egb liy feŋ sos eke k'el ow ec'a.

³⁹ Mob feŋ ek'anŋ owr a élím sos neny nyam. Agŋ e sos a lele mindey ec'ab ab elm neny nyam; etŋ ɔr lele sɔcn ab ec'a yeji bëbmnm.

⁴⁰ Eke wel ɔtu e ki dad ese mob ek'anŋ afr a eli "sos" ese wus aja ec'a ek'anŋ ab af yeji, el e jejn a elm neny nyam. ⁴¹ Ligbn e jejn a elm kpeŋ awl ec'ab ab, etŋ el yony mum e jejn elm kpeŋ mǐlél ec'ab ab. Etŋ lél nyam nyam e jejn a bɔbɔ yeji elm kpeŋ mǐlél ejec'a ec'ab ab.

⁴² Legŋ a ek'agŋ b'ow igb luw em a, ebɛn eke ow b'ow ecr ana. Yec'a eke wel b'elu nɔmu em ese likŋ liy af a, el sos megl ek'it eke k'uŋŋ es. Gbekɔ eke li b'igb luw em a, li k'ɔtum l'ugrjŋ es ij. ⁴³ Yec'a eke wel b'elu nɔmu em a, el sos megl ek'elm low kaka. Gbekɔ eke li b'igb luw em a, anygbel b'iy'r em gbɔŋ. Yec'a eke wel b'elu nɔmu em a, el sos megl ek'ɔnym sos kaka. Gbekɔ eke li b'igb luw em a, lec b'iy'r em gbɔŋ. ⁴⁴ Sos megl eke wel b'elu nɔmu em ese likŋ liy af a, el sos megl nene ce. Gbekɔ eke li b'igb luw em a, Abŋ Lala b'ɔŋ'n n'anŋ owr. Ow ɔny sos megl nyam ek'el sos megl nene ce. Gbekɔ ow ɔny sos megl nyam yeji eke b'ejn owr anŋ Abŋ Lala em. ⁴⁵ Nyam Lel em wel dad nine: *Adam ek'el krèkre ec'egŋ a, el egŋ nene ce ek'egŋ owr any.*[†] Gbekɔ Adam es abal el a, in ejn owr anŋ Abŋ Lala em etŋ li b'ɔŋ agŋ ejec'a owr anŋ. ⁴⁶ Gbekɔ ów a ec'es ɔsjm em a, Adam a eke b'ikŋ anym ow a elm in a eke Abŋ Lala ɔŋ anŋ owr a, kɔ Adam a ek'el egŋ nene ce a. In e jam a gbuŋ etŋ Adam es abal el a eke Abŋ Lala ɔŋ anŋ owr a b'ow. ⁴⁷ Nyam kok krèkre ec'egŋ a wus e siflefl ab, gbekɔ yony em ec'egŋ a afr n'anŋ l'ow. ⁴⁸ Wus ec'agŋ a feŋ eli sos megl ek'otarir es egŋ a ek'anŋ wus em ey ɔkm ec'ab ab. Afr ec'agŋ a feŋ ek'anŋ a eli sos megl ek'otarir es egŋ a ek'anŋ afr ow ec'ab ab. ⁴⁹ Etŋ ese elel eke si b'otarir es egŋ a ek'anŋ wus em ey ɔkm ab ab a, legŋ anym em a, si b'ow s'otarir es egŋ a ek'anŋ afr ow ab ab yeji.

⁵⁰ Agŋ lisijimel, kin low tasi eke m'am dad: ob yec'eke wel kok sos megl lele mebl ab em a, k'ɔtum ey Nyam e **gbreŋgbí** usu a. Etŋ yec'a eke b'uŋŋ es a, k'ɔtum ejnem owr anŋ ek'ɔnym uwrr a.

⁵¹ Sica m'am ow mi dad ɔny low nyam eke lɔl es: si k'ow s'uwm ey feŋ, gbekɔ Nyam b'ow itŋŋ ey feŋ e sos megl a. ⁵² Low na b'ow ec fafa,

[†] 15.45 Adam krèkre a ec'a, èkn Nuŋ Ob 2.7. Adam es abal el a, in l'el Krist.

ow b'ow ec fafa marem, wanci ab af eke kôkr es abal el a b'ow ikj a. Eε, kôkr a b'ow ikj etj agj a ek'uw a b'ow igb owr anj ek'ɔnym uwr a eci, etj ey feŋ si b'ow s'itjn. ⁵³Tasi em a, ow it eke ey e sos megl a eke b'uw ke b'ugj es a, k'itjn el sos megl eke k'ow uwm legj kaka ke k'ow ugjm es ij. ⁵⁴Sica ey e sos megl a ɔtu eke k'uw ke ugj es, gbekɔ, -li b'ow -l'itjn -l'el sos megl eke b'ow anj segj feŋ. Eke low na b'ow ey a, ow b'ow ɔŋ ów a feŋ ey ese elel eke Nyam Lel dad ab af: *any eb ɔny luw emn nimum nimum.*[†] ⁵⁵*Luw, bogj ŋ ec'any eb ab a ee? Luw, bogj ŋ eci mbe ab a ee?*[†] ⁵⁶Luw eci mbe a, sikpl ogj ow b'anj ow, etj sikpl b'eŋn in ec'abusu a ol ogj. ⁵⁷Gbekɔ s'ñj Nyam eke b'ecr ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist em ɔŋ ey any eb a bia.

⁵⁸Ow sosiem, erur em ec'agj lisijimel, ɛlul lec ɔkm, ɔnymn es kikri! Segj feŋ, kôkr Es Kɔtɔkɔ e juma a mewl em. ɔny obi yeji uwr any eke in e juma eke am kokr a, elm gbre ɔfr ɔfr ek'am ijr.

Os eke wel ɔkl eke k'elum Jerusalem e Nyamel a abu

16 ¹Sica si dádr os a eke wel am ɔkl eke k'elum Jerusalem e Nyamel a ec'ɔmn esel a abu a e low. Kôkr low nenyembri nyam a ce eke mi dad m'ɔŋ Sinyamel ek'anj Galasi wus af a: ²dimas feŋ, egj egj akj etj, b'ow oc os am ew es saw; ow ɔŋ ke wel k'ekum eke mi k'anj m'ow gbuŋ ke wel ás os a luku. ³Legj a eke mi b'ow m'ow a, agj a eke sɔsumn otr a, mi b'ow m'erm el Jerusalem. Mi b'ow m'ɔŋ el abusu e lel, ke -l'oc ɔny ec'ob ap a -n'im. ⁴Sica ek'ow it ek'em obi yeji mi k'im a, ke -n'im lel em ab.

Pɔl am bɛbm eke k'im usu

⁵Mi b'ow m'ow ɔny ogj yogj eke mi b'ec Maseduan a, aŋke mi b'ow m'ecr yogj eci. ⁶K'aw ke m'ánj ɔny ab segj bɛb, oglog ke ow él lefr legj iy a nimum. Ow ɔŋ ke élumn'm abu m'ɔkj any m'im em ec'usu a. ⁷Tasi em a, m'erurm eke ow k'el ekn ce mi k'ekn ɔny ke m'áfj es m'aam. M'am ɔny tutr eke mi k'anj ɔny ab segj bɛb eke Es Kɔtɔkɔ egj ce.

⁸Gbekɔ mi b'ow m'anj Efes ton ke Pantekɔt ec'es gbegbl a ów, ⁹aŋke em e juma kok ec'abusu nɔnɔ eru'm es aŋa, eke agj nɔnɔ am atar em ab yeji.

¹⁰Eke Timote ow a, èwr in e lís e low erm, yec'etj ke l'ekn eke ebr ir senyn senyn ɔny ogj yogj, aŋke in yeji Es Kɔtɔkɔ e juma n'am kok ese em af. ¹¹Egj kaka ɔny em a k'íir ir es. Kɔ ɔjan in ob eke k'elum'n abu, l'ewl l'ow n'ejn'm erm es ey em, aŋke m'am eku'r in lele agj lisijimel a eke b'ow ewl'l ab ab.

[†] 15.54 Esayi 25.8. Septant em ec'odad eke wel oc. [†] 15.55 Ose 13.14. Septant em ec'odad eke wel oc.

¹² Sica ey lisijim Apolɔs e lís ec'a,[†] m'atr'r sos es sakp nɔnɔ eke li k'ow l'ekn ɔny agj lisijimel bəb ab ab, gbe{kɔ sicaca em a, li k'erurm eke li k'im usu. Eke abusu b'ow eru'r es a, li b'ow l'ow.

Ów ɔm es abal el lele esjn ab

¹³ Ànjn any owr, ìnymn es kikri ɔmn em! Àtar sos es, ɔny lec!¹⁴ Kòkr fεj erur em.

¹⁵ Agj lisijimel, emen y kin low ɔm nyam: ɔny uwr any eke Stefanas lel in ec'akj ab ab el Akayi[†] wus ogog ec'agj krekre eke itjn erm em, ke egj ɔmn esel ejec'a e juma eke -li ki kok -n'ɔj a e low -l'ebr.¹⁶ Ow sosiem, èlumn agj nene a lele agj a fεj eke am atr sos es kok juma el ab a.

¹⁷ Sos em am ijn'm Stefanas, Førtunatus lele Akayikus ab ec'ow na eke ow am èkn'm a eci.[†] El eci saw eke -n'anjn'm a, ow anj ese ɔny yeji saw ce ɔny anjn'm af.¹⁸ Èe, -n'ɔj'm erm es ey etj ɔny yeji -n'ɔj ɔny. Ow akpl eke k'uwr agj nene a e leg ab any.

¹⁹ Azi wus af[†] e Sinyamel a fεj am esjn ɔny. Akilas, Prisil lele agj a eke b'as luku el ec'akj a, am esjn ɔny sényn sényn Ès Kòtòkɔ e nin em.[†]

²⁰ ɔmn esel a fεj ek'anj aja a am esjn ɔny. Èsijnin ɔny ɔfr ke éyarir af ese Krist em ec'agj lisijimel lele lisijewel ab af.

²¹ Em Pɔl, em obi ec'abu em mi nɔn esjn na.

²² Eke egj nyam érurm Ès Kòtòkɔ, ke Nyam igj ɔwl'l! *Marana ta!* Ey Ès Kòtòkɔ òw.[†]

²³ Ke Ès Kòtòkɔ Jesu édj ɔny ɔwɔ!

²⁴ M'erur ɔny fεj Ès Kòtòkɔ Jesu Krist em.

[†] **16.12 Apolɔs:** Èkn Ob Kok 18.24; 19.1; 1 Korent 1.12; Tit 3.13. [†] **16.15 Akayi:** el Gres esr em a e wus ogog. Af yogj anake Korent ec'eb a anj a. [†] **16.17 Stefanas, Førtunatus lele Akayikus ab:** wel bi tutr eke agj nyahan na anake oc Korent e Nyamel a e lel ek'awj Pɔl a is'r a. [†] **16.19 Azi wus af** el wus ogog nyam eke Rom ec'es ew es a ew es. Yefenyina em a, usu na anake wel b'ej Turki a. Efes ec'eb a eke Pɔl anj em nɔn lel na a, el wus ogog yogj e seb a e lögj any. [†] **16.19 Akilas lele Prisil ab:** Èkn Ob Kok 18.2, 18-19. [†] **16.22 Marana ta:** na oddad ek'el Arame èbr em, ow e nyandre el: *ey Ès Kòtòkɔ òw!* Jesu lele Palestin e kretienel krekre ab ab ec'èbr nyam ek'èbr.

Pɔl e ləl yony em ek'awŋ Korent eyŋ

Ów ek'it eke wəl k'uwan

Ern es Pɔl ij akpo nyahan Efes eb em, in e sakp nyahan em ec'usu im ab em, ec a eke li b'ec susu susu n'am ɔb Amani Mamn eci kokoba a. Yogn anake ni non krékre em Korent e lel a n'awŋ Nyamel ek'anŋ Korent a. Eke ow ibn tel a, wuwal owi ey Efes eb ab em, toŋ Pɔl tel ce ke írmn in e sel a (Ob Kok 19; 2 Korent 1.8-10).

Ow e jam a, Timote anŋ Korent ow lele amani ejun ab eke em bibr owi a in anŋ ce etŋ nyimn esel beb in am cacak ow. Ow ɔŋ Pɔl in obi im yogŋ etŋ om el ów eke -li k'itŋn es an. In ec'im na eke n'im n'am ekn wel ab em anake Nyamel ab em ec'idr es nyam kok'r és, ɔwr'r sos es a (2.5-11; 7.12). Low na nuŋ af, Pɔl ewl kpra im Efes etŋ ni non lel ejeci nyam sos es ɔw non ab (2.4; 7.8); Tit anake oc lel a im a, ko lel ikŋ a, yefenyna em a, s'uwm usu nuŋ nyam ek'ow ey ab any. Ow e jam a, Pɔl ɔgboŋ Efes etŋ us ejagb aam Korent, gbeko l'ecr Maseduan eci eke li k'ekn Sinyamel ek'anŋ Filip eb em lele Tesaloni eb em ab a. Yogn, l'ɔbr Tit (7.5-6) ek'ism amani amann ab eke lel es abal el a in ɔsu ey amann Korent yogŋ (7.7).

Eben yeji, Pɔl uw any eke agŋ anŋ Korent yogŋ eke am cacak'r. Etŋ ni non lel na eke s'ɛsŋ Pɔl e lel yony em eke awŋ Korent eyŋ a. Lel na anake el silel a eke ni non n'awŋ Korent e Nyamel a ec'es abal el a.

Nuŋ 1 ton nuŋ 7 a, am otar low sosiem eke n'ɔny wel ec'im ekn e low a eke li bəbm l'ew es a l'itŋn lele low nuŋ af eke ni non lel lebl kpaŋkpaj n'awŋ wel a. Gbeko, sos em ijn'n eke lel ikŋ a ɔsu ey amann a.

Pɔl am tutr eke k'im anŋ el ab ibn etŋ n'am atr wel sos es eke -li ki yibr ob ap a eke wel am kok Jerusalém ec'ɔgbɔru a sosiem ec'a, ke -l'elu el ec'erm mamn a ɔkm (Nuŋ 8 ton nuŋ 9).

Nuŋ 10 ton nuŋ 13 em a, Pɔl agbr lebl es lel ab em etŋ n'am dogŋn in ec'erm es e l'el ec'abusu eke n'ɔny a e low. Etŋ li dad eke in e jam ec'ow eke in b'ow in ow wel ec'aranŋ a, in b'ow in elu in ec'abusu ɔny a ɔkm eke ow'n it ek'in ki kok eben. Eke n'awŋ lel a, ow ibnm etŋ l'ow l'ey Korent etŋ n'ann lefr legŋ iy a nimur ɔse elel eke li bəbm l'ew es ab af (1 Korent 16.5-6). In eci Korent eke n'im n'am ekn a anake ni non Rom eyŋ eci lel a.

Esŋn

1 ¹Em Pɔl, m'el Jesu Krist ec'erm es aŋke Nyam erur. Ey lisijim Timote ab e nin em, m'am awŋ Nyamel ek'anŋ Korent a lele Nyam ec'agŋ a feŋ ek'anŋ Akayi nimum ab a lel na.[†]

²Ke Nyam ey Es lele Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist ab édŋ ɔny ɔwrc ke ɔŋ ɔny erm es ey!

Pɔl am ɔŋ Nyam bia

³Si kɔklm Nyam ek'el ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist ec'Es a! L'el egŋ Es ek'ij gbreŋgb̩i sɔrŋ iŋŋ em etŋ l'el Nyam eke b'atr ey sos es low low feŋ em.

⁴Li b'atr ey sos es ey e ses babur feŋ em, yec'etŋ ke ey yeji s'átr agŋ ek'am ij gbre a sos es. Etŋ eben a, si b'ɔŋ el yec'a eke ey obi yeji si b'eb Nyam ogŋ a. ⁵Tasi em a, elel a eke si b'ij gbre nɔnɔ Krist e nin a ec'a, eben nenyembri nyam si b'ɛŋŋ sos es atr nɔnɔ in em. ⁶Eke s'anŋ es abur em, ke ɔny e sos es atr lele ɔny e sɔg ab eci. Eke s'am ɔnj sos es atr, ke ɔny e sos eke si k'atr ɔny es égŋŋ gbre nenyembri nyam a eke s'am ij esɛ ɔny af a ebr eci. ⁷S'ɔny ɔmn tasi ey em eke si bi tutr ɔny e lís owi a, aŋke s'uŋ low nyam any: ek'am ijr gbre ey ab a, ɔny yeji sos es atr eke s'ɛŋŋ a el ɔny eci.

⁸Agŋ lisijimel, ow it e k'uwr any eke Azi wus af a,[†] s'egŋ gbre ijr egbel nɔnɔ s'eb, gbre ijr ek'el e leg a agb afjn ey e lec ab es, toŋ ke s'irmn owr anŋ ec'ɔmn feŋ. ⁹Etŋ ey obi yeji s'uŋ any tasi eke si b'ow s'uŋ. Ebén a, si k'ɔtum s'ocm ey ec'ɔmn s'elum ey obi em ij, kɔ Nyam eke b'igbm agŋ luw em a sɔny coco em si k'oc s'elu. ¹⁰Nyam anake ɔny oc ey es luw na em a etŋ emenli b'ow n'ɔny l'oc ey es. ¹¹Ee, s'ɔny ɔmn in em eke emenli b'ow n'ɔny l'oc ey es. ¹²Ony yeji, eke bi ŋɔjan Nyam ɔnj ey, ke abu elumn ey a. Etŋ si b'ow s'ɛŋŋ bibm Nyam em, agŋ nɔnɔ eci ŋɔŋŋ a sosiem. Etŋ na sosiem agŋ b'ow ɔtu ɔŋ Nyam bia ey eci.

Pɔl itŋn in ec'usu im ec'ow a eke li bɛbm a

¹²Eke low nyam anŋ eke k'ɔŋ ntotŋ ok ey, ke ey ec'ow tutr a ec'ow eke ókm ey af a. N'am dad ey tasi eke si kok low elum em lele nenyembri nyam em ab agŋ feŋ ab, ab brobro ɔny e lís. Na low ek'anŋ Nyam ogŋ ow, Nyam eci erm mamn a anake nyimn ey a, kɔ ow elm agŋ e sɛwr a gbe. ¹³⁻¹⁴Tasi em a, awal yec'a eke si nɔn ey e silel ab em a, irir etŋ si lɔlam ɔny low kaka es em yogŋ. Low nyam gbe anŋ eke irimn okm ɔny es sos em, kɔ m'am ɔny ɔmn eke ow b'ow ok ɔny es sos em tasi: legŋ a eke Es Kɔtɔkɔ Jesu b'ow ow a,[†] ntotŋ b'ow ok ɔny ey eci, esɛ elel eke ey yeji ow b'ow ok ɔny ec'ab af.

[†] 1.1 Akayi anŋ Gres esr em a. Pɔl eci yogŋ eke ɔg es im ec'a, èkn Ob Kok 18.1-18.

[†] 1.8 Azi wus af a: èkn 1 Korent 16.19 lel ow ec'akr otar ab ab. [†] 1.13-14 legŋ a eke Es Kɔtɔkɔ Jesu b'ow ow a: èkn 1 Tesalonici 2.19-20.

15-16 Eke m'uwan ɔny eci ntotŋ ab any tasi a, mi bəbm eke mi k'ikŋ anym m'ec ɔny ogŋ a, ke m'anŋ yogŋ m'im Maseduan, ba em e meny ewl ow em a, ke mi gbár es ɔny ogŋ yogŋ. Eben a, ow b'ow ɔŋ ɔny abusu kokr sos em iŋŋ sakp yony etŋ b'ow elumn'm abu m'im Jude.[†] 17 Eke mi bəbm low na a, kɔ mi tutrm ów ee? Oglog eke mi bi bəbm ów a, kɔ em obi ec'erur a eke mi ki kok a sosiem mi b'egŋ "ee", ke emeny m'ítŋn m'esé "njaŋ" ee? 18 M'am eb Nyam daŋku, odad eke s'am dad ɔny a, elm "ee" lele "njaŋ" ab. 19 Silas, Timote lele em ab, s'ob ɔny Nyam Jim Jesu Krist ec'amani a. Ow akpl ke úwr any eke Jesu elm "ee" lele "njaŋ" ab, kɔ segŋ feŋ "ee" ce li b'el. 20 Tasi em a, Jesu el ów a feŋ eke Nyam ewar ey ew es a eci "ee". Etŋ Jesu em anake si bi dad ey eci "amen" a, ke si bi kɔklm Nyam ec'anygbel a. 21 Nyam in obi anake b'ɔŋ ke ɔny lele ey ab, si b'ɔny lec Krist em a. In anake li ss̄sum l'ot ey, 22 ke l'ew ey in e meny ewr a ek'am yegm eke s'el in ec'a af a. L'oc Abŋ Lala l'elu ey erm em, eke k'el aja a eke li b'ow n'ɔŋ ey a eci asmanu.

23 Bla sosiem etŋ mi k'ewlm mi k'ownm Korent ee? M'am eb Nyam daŋku, l'uwm any etŋ l'uwm any eke m'ɔnym yadŋ. Mi k'ownm, aŋke m'erurm eke mi k'ijr ɔny gbre. 24 S'ɔlm eke si k'ɔŋ ɔny low lec em ubr nawre. Tasi em a, ijr lec ɔmn em, gbeke s'am erur eke si k'okr af si kok juma ɔny e sos em iŋŋ a eci.

2 1 Kin low yec'eke mi bəbm a: m'erurm eke mi k'ewl m'ow ɔny ogŋ yogŋ, eke emeny ow b'ow ɔwr ɔny sos es.[†] 2 Eke em m'ɔwr ɔny sos es, ke bwo ec'egŋ b'ow ɔŋ'm sos em iŋŋ, eke ow elm ɔny a ce eke m'ɔwr ɔny sos es ab ee?³ M'erurm eke mi k'ow m'ekn ɔny, ke m'ɔwr ɔny sos es. Ow akplm ek'agŋ a ek'it eke k'ɔŋ'm sos em iŋŋ a, k'el agŋ a eke b'ɔwr'm sos es a. Na ec'anake m'awŋ ɔny lel es abal el a.[†] M'uwan any tasi eke low yec'eke b'ɔŋ'm sos em iŋŋ a, ɔny yeji b'ɔŋ ɔny sos em iŋŋ. 4 Ee, mikŋ ab mi non lel a m'awŋ ɔny, sos es ɔw lel erm mij ab iy'm erm em gbeŋ. Gbeke m'awŋm ɔny lel a eke mi k'ɔwr ɔny sos es, m'awŋ ɔny yec'etŋ ke ékan erur ligbel a eke m'ɔny ɔny ec'a.

Pɔl am oc low ap egn a eke wewr'r a

5 Nawre, egn na eke is sos es ɔw owi na a, ow elm ów a m'erurm eke mi k'agbr gbe, kɔ m'am dad m'esé li kok Nyamel low ŋuŋ l'akm em obi a. Etŋ ek'ow elm ɔny feŋ yeji, ɔny em ec'agŋ bəb gbe low a ɔn es. 6 Egn iki a ec'a, abr a ce ɔny em ec'agŋ enym'n a ɔdŋ ce ñ. 7 Ow sosiem, caca

† 1.16 Pɔl ɔny tutr eke k'im Korent (ékn 1 Korent 16.5-9); aja n'am otar low a nuŋ af eke li k'ewlm li k'ownm li k'eknm wel a akr (ékn akr 23-24 em a). † 2.1 eke emeny ow b'ow ɔwr ɔny sos es: low any uw esel bəb tutr eke Pɔl im Korent kok segŋ abi ka eke ni non 1 Korent uwra a (ékn 2 Korent 13.1). Gbeke wel ebm Pɔl senyn senyn etŋ Nyamel ec'egŋ nyam kok'r es eke Nyamel dadm low kaka (ékn akr 5 toj akr 11 em a). † 2.3 Pɔl am dad lel nyam eke n'awŋ wel a e low. Lele a, s'uwm yogŋ nuŋ nyam eke l'ey ab any.

em a, ow akpl eke k'ocr apr ir ke atar ir sos es; ek'ow elm eben, sos es ḥw ligbel ḥtu eke k'ōwr'r sos es nimum nimum. ⁸Sica m'am ibrm eke k'elul erur ḥkm in e lis. ⁹Tasi em a, kin low a nuŋ af eke m'awŋ ḥny lel a: m'erur eke mi k'ekn eke b'ow ḥny column low low feŋ em. ¹⁰Eke b'apr eŋj low, em yeji mi b'ap'r. Eke low anŋ eke mi k'ap yeji, mi b'oc m'ap ḥny sosiem, Krist ec'any af. ¹¹Etŋ nene a, **Satan** ḥtum ejum ey. Ee, s'uŋ in e sow tutr ab any tasi.

Pɔl im Troas eb em

¹²Eke m'im m'ey Troas eb em, Krist ec'Amani Mamn a ec'ob ec'a, Es Kɔtɔkɔ ḥy'm m'eyn juma na e kok ec'abusu mamn. ¹³Gbekɔ m'ony ermij nɔnɔ, aŋke m'otum m'eynm ey lisijim Tit. Na sosiem m'ibrm Troas ec'agŋ a abusu etŋ m'eb ejagb m'im Maseduan wus af.

Jesu Krist b'eb any ḥy ey

¹⁴S'ḥyŋ Nyam bia! Segŋ feŋ, li b'ecr Krist em l'ot l'ok ey in ec'agŋ a ek'eb any ke am ij facue ab em, etŋ li b'ecr ey em n'ḥy wel uw Krist any usu a feŋ. Ow anŋ ese sɔsŋ mamm eke b'eb es usu a feŋ af. ¹⁵Ee, ey s'anŋ ese mijey sŋɔsŋ eke Krist am ḥy Nyam af. Etŋ ow eci sɔsŋ a ok sakp yony: agŋ a ek'anŋ sel ḥyŋ ec'ejagb ab af a lele el a ek'am irmn el e sel ab ab eci. ¹⁶Agŋ a ek'am irm ec'a, ow el luw e sɔsŋ eke b'ism luw ab. Ko agŋ likpr a ec'a, ow el owr anŋ e sɔsŋ eke b'ism owr anŋ ab. Etŋ kɔ bwo ec'egŋ ḥny abusu eke ki kok juma nene ee? ¹⁷Ey s'anm ese agŋ nɔnɔ gbel eke b'oc Nyam odad am ṣol an, os eke -li k'eyn sosiem ec'ab af. Ey, Nyam am ekn eke s'am dad odad eke b'anŋ in ogŋ ow a neny nyam em, etŋ s'am dad lele Krist ec'abusu ab ab.

Sinm owr a e juma kok esel

3 ¹Nene eke s'am dad a, kɔ ey obi ey obi s'am aw abusu s'eb ab ee?
Agŋ b'eb ec'a ow it eke -li ki yegm ḥny el ec'abusu ḥny e silel oglog -l'ibrm ḥny e lis. Kɔ ey yeji eben si ki kok ab ee? ²Ey e ləl a, ow ow el ḥny. Ey e merm ab em wel nɔn, agŋ a feŋ uw any etŋ b'awl. ³Ee, ow ayl, Krist in obi nɔn lel na, etŋ ey anake s'oc s'ow a. N'anm ese lel eke wel oc lel mij nɔn ab af, kɔ Nyam ek'ann owr ec'Abŋ a l'oc ni nɔn. Ow elm lebn af ni nɔnm, [†] kɔ agŋ e merm ab em ni nɔn.

[†] 2.14 *Ow anŋ ese sɔsŋ mamm eke b'eb es usu a feŋ af:* eke wel b'ogŋ ar uwr a, ar ogŋ ese a eke eb any a b'ɔsŋ es, el e madu a eke -n'ony ar em a anŋ el jam, ke -n'am ok baŋŋ. Eb eyŋ a sos em iŋŋ em, bi kpakpab suw amann ám wɔwl ebenj em a ke ám ofŋ sekp sŋɔsŋ. Sɔsŋ mamm a eke b'ɔsŋ ok ḥkm a akpl agŋ a ek'eb any a eci; kɔ madu a ec'a, ow b'el luw e sɔsŋ. [†] 3.3 Aŋa, Mois ec'ol a e low Pɔl am tutr. Ḫkn ḥkm Ok 24.12. Kokoba ṣb es Jeremi dad eke Nyam in b'ow in nɔn ol owr a agŋ e merm ab em. Ḫkn Jeremi 31.33; Ezekiel 11.19; 36.26-27.

⁴Nyam ec'any af a, s'ɔny ɔmn low na em, aŋke Krist ɔŋ ey ɔmn ɔny ligbel. ⁵Si kí tutrm eke si k'ɔny abusu si kok low ey sɔny coco, kɔ Nyam anake ɔŋ ey s'ɔny abusu si kok low a eke s'am kok a. ⁶In anake n'ɔŋ ey s'ɔny abusu s'am kok **sinm** owr na e juma a. Sinm na anm ol eke wel nɔn a e low em, kɔ Abj Lala e low em n'anŋ. Ol eke wel nɔn a b'ism luw ab, kɔ Abj Lala, in, b'ism sel ab.

⁷Ol a eci sodad a lebn af wel nɔn, etŋ luw ce l'ism ab. Gbekɔ ebɛn yeji, Nyam ec'anygbel a jejn Mois ec'any ab af. In ec'any a am jejn afŋn es toŋ Israel ec'ey a ɔtum eke ki ler'r, eke jejn a ɔb nuŋ am is es a bɔbɔ yeji.[†]

⁸Gbekɔ Abj Lala e juma a eke am kok a b'ow εŋ anygbel agb akm na. ⁹Eke ol eke b'ism agŋ luw ab a e juma a εŋ anygbel ligbel, ow ayl tasi eke Abj Lala eke b'ɔŋ agŋ el nyim nyim a eci juma a, b'ow εŋ anygbel eke b'ow agb nɔnɔ ligbel. ¹⁰Ow ɔŋ a, anygbel a eke legŋ sig em a jejn a, elm low kaka ij anygbel liplemu na ec'any af. ¹¹Eke ów a eke ibnm a anygbel iy em gboŋ, ebɛn ke el a eke bibn a, b'ow εŋ anygbel ek'agb nɔnɔ ligbel.

¹²Low ɔmn na ab, s'ɔny ɔmn iy ey em gboŋ. ¹³Ey si kókm ese Mois eke oc gbad bubur any es, yec'etŋ ke Israel ec'ey a k'ɔnym abusu eknm anygbel a e jejn a eke ibnm, ke am uwr a. ¹⁴Gbekɔ el e nuŋ em ɔny a ɔtum irim low kaka. Etŋ toŋ yefenyna em, eke -li b'awl sinm sig e silel a,[†] gbad nyam a ce emeny bi bubur ów a es, aŋke gbad a, Krist ab ec'af okr a ce b'ɔny oc'r es. ¹⁵Tasi em a, toŋ yefenyna em, sakp sakp feŋ eke Israel eyŋ b'awl Mois e silel a, gbad nyam bi bubur el e nuŋ em ɔny ab es. ¹⁶Gbekɔ sakp sakp feŋ eke egŋ nyam b'ewl ow Es Kɔtɔkɔ ogŋ a, gbad a b'oc es.[†] ¹⁷Odad na eke el "Es Kɔtɔkɔ" a, ke Abj Lala ana. Etŋ eke Es Kɔtɔkɔ ec'Abj a anŋ usu nyam, in anake li b'ɔŋ ey s'ŋgboŋ ey e madu el ab em a. ¹⁸Ey feŋ ec'any a gbe gbad anm buburm es, etŋ Es Kɔtɔkɔ ec'anygbel a am ɔŋ'n li jejn ese akroŋno em es am ler af. Etŋ Es Kɔtɔkɔ ek'el Abj a b'itŋŋ ey. Li b'ɔŋ s'anŋ ese in af, anygbel ligbel nyam eke seŋŋ feŋ anŋ ese in ec'ab af ab em.

Jesu ab s'am ijr gbre

4 ¹Nyam, in ec'erm mamm ab em, abul ey juma na; ow sosiem anake sos ɔwm ey es a. ²Ey si wal yadŋ owi feŋ eke wel b'oc kokr é s owi es lɔl em a s'elu es. S'am kok low nenyembri nyam em etŋ s'ɔnym Nyam ec'odad ebl a s'itŋnm. Kɔ nana, si b'elu low nawre ɔkm kpata, etŋ ebɛn a, ow b'ɔŋ agŋ feŋ el e tutr ab em, b'uw agŋ yec'eké s'el ab any. ³Gbekɔ ebɛn yeji, ey ec'Amani Mamn a b'el ob eke lɔl es agŋ bɛb a eke am irmn el e sel a eci. ⁴-N'ɔnymn ɔmn aŋke **Satan**, wus na e nyàm ɳuŋ a efal el e nuŋ

[†] 3.7 Èkn ɔkm Ok 34.29. [†] 3.14 sinm sig e silel a: el -l'el Amani Sig e silel a. [†] 3.16 Èkn ɔkm Ok 34.34.

em ɔny a any, etj̄ ow ɔŋ -l'eknmn Amani Mamn ab em ec'usuayl a eke am jejn ow a. Amani Mamn a am dad Krist ek'in obi a el Nyam ec'es otarir kpeŋ ec'anygbel a ec'odad. ⁵Tasi em a, amani a eke s'am ɔb a, ow elm ey obi, kɔ Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist s'am ɔb. Etj̄ ey, s'el ɔny e juma kok esel Jesu Krist sosiem. ⁶Nyam dad nine: *ke usuayl ñfj ncebn ec'arajn!*[†] Etj̄ ow el in obi eke l'afj̄ ey e merm ab em ey ec'es ɔkan eci, ke n'ɔŋ ey s'ekn in ec'anygbel a ek'am jejn Krist ec'any a.

⁷Gbekɔ ey eke s'am abu ob ɔny na a, s'anj esε kpeŋ em mew af. Ow b'ɔŋ wel b'uwan any senyn senyn eke abusu gbel na ow elm ey em ow ánm eyim ɔkm, kɔ Nyam ogŋ a ow b'anj ow. ⁸Ses babur b'eb ey susu feŋ, gbekɔ -li kiknmn ey es. Etj̄ eke si b'anj sel at em a bɔbɔ yeji, s'igŋm low a s'elum es. ⁹Wel b'ijr ey gbre ey ec'omn a sosiem, gbekɔ Nyam ígŋm elum ey es. Wel b'ɔny ok ey wus, kɔ s'uwim gbe. ¹⁰Gbre ij na em, si b'uwan Jesu e luw a ek'anj ey sos megl em ab any, yec'etj̄ ke s'ɔtu s'uwan in ec'owr anj a ek'anj ey sos megl em a yeji any. ¹¹Tasi em a, s'anj owr, gbekɔ seŋj feŋ si b'ɔny low luw ab eke s'am us Jesu jam a sosiem. Etj̄ eben a yeji, ow b'ɔŋ wel b'ekn eke Jesu anj owr ey e sos megl a eke b'uwan ab em. ¹²Low eke wel b'ekn em a el: luw eke am kok low ey em, ke owr anj in am kok low ɔny em a.

¹³Nyam Lel dad nine: *M'ɔny ɔmn, ow sosiem mi dad.*[†] Ómn nyam a ce b'ɔŋ ey si kok low. Ey yeji s'ɔny ɔmn, ow sosiem s'am dad. ¹⁴Eε, s'uwan any eke Nyam ek'igbm Es Kɔtɔkɔ Jesu luw em a, ey yeji b'ow igbm ey luw em in ab, etj̄ ɔny lel ey ab, li b'ow l'ot l'ok ey es ow e saw. ¹⁵Gbre feŋ eke s'am ij a ɔny sosiem, yec'etj̄ ke Nyam ec'ow amamn a eke am agb eb es a, ñj seŋj feŋ am eny nɔnɔ ɔŋn in bia, ke ókar af ɔny feŋ kɔklmn in.

Sos ɔwm ey es luw ec'any af

¹⁶Na sosiem anake sos ɔwm ey es a. Etj̄ eke ey e sos megl a am uŋ tel tel yeji, yec'a ek'el ey ec'abŋ̄ em ec'a, legŋni nyam nyam feŋ b'el owr. ¹⁷Eε, ey e yefenyna em e gbre ij nɔnɔ a ew fuefue etj̄ bibn seŋj tel ce, gbekɔ ow bi bebm anygbel liplemu nyam ey eci. Anygbel ikŋ̄ a b'anj seŋj feŋ etj̄ l'agb nɔnɔ l'akm ey e yefenyna e gbre ij a feŋ. ¹⁸Ey, s'ɔlm yec'a eke wel ɔtu eke k'ekn ab es, kɔ yec'a eke wel éknm a s'am ɔl es. Tasi em a, yec'a eke wel ɔtu eke k'ekn a íbnm nɔnɔ, kɔ yec'a eke wel éknm a b'anj seŋj feŋ.

Afr e sos megl a e low

5 ¹Wus af aŋa, s'ir sos megl nyam ek'anj esε ndey lel em êl[†] eke legŋ̄ nyam b'ow uſj̄ es ab em. Gbekɔ s'uwan any eke afr Nyam ew ey êl

[†] 4.6 Èkn Nuŋ Òb 1.3. [†] 4.13 Èkn Selu 116.10. [†] 5.1 *ndey lel em êl:* ow el êl mum nyam eke wel bi kok ndey lel em oglog gbad em, eke wel k'ɔnym êl tasi eke k'eru em a. Pɔl in obi yeji, kok mel akpasu na e juma.

nyam eke b'ow anŋ segŋ feŋ ab es. Ḗl eke Nyam us in obi, ke ow elm agŋ ec'abu usm. ²Sicaca em a, s'am ikŋŋ sɔmu,[†] etŋ s'am ɔɔl ey e lec feŋ em eke si k'oc mob sus em ejec'a s'ew sos af, mob sus em a ek'el ey ec'afr ec'el a. ³Eε, low na anake s'am ɔɔl es a, yec'etŋ ke si k'elmn aby eke ɔnym sos megl. ⁴Legŋ na em eke s'iir ey e wus aŋa ec'el ab em a, s'am ikŋŋ sɔmu ese erekp leg leg ec'ew es anŋ af. Ow elm ke s'am erur eke si k'uw ke si k'ɔnymn sos megl eci. Njaŋ, s'am erur eke si ki sus ey ec'afr e sos megl a ese mob sus em af, yec'etŋ ke sel ek'ɔnym uwr a ɔny ey e sos megl a eke b'uw a emn. ⁵Nyam in obi anake bəbm ey eb ir na eci sos a. Etŋ n'ɔŋ ey Abj Lala eke el aja a eke li b'ow n'ɔŋ ey a eci asmanu.

⁶Ow sosiem a, segŋ feŋ sos es atr iy ey em gboŋ. Gbekɔ ey s'uw any, legŋ na em eke s'iir ey e sos megl na em a, si kpab es Es Kɔtɔkɔ e lís. ⁷Tasi em a, ɔmn em s'am ir eb, kɔ ow elm es eke s'am ɛkn ab em. ⁸Eε, sos es atr iy ey em gboŋ etŋ s'am erur tasi eke si k'ŋgboŋ sos megl na em, s'im s'ir eb Es Kɔtɔkɔ eci saw. ⁹Gbekɔ low krekrɛ eke s'am erur a el ke ey owi aw'r, eke s'anŋ sos megl na em etŋ s'anm em yeji. ¹⁰Ey feŋ ow ibrm eke si b'ow s'imm Krist e jej ok a ec'any af, yec'etŋ ke egŋ egŋ ɛŋŋ yec'a ek'it eke k'ebmn, in ec'ow amamn lel eŋŋ eke li kok in e wus aŋa ec'eb ir ab em a.[†]

Nyam ecr Krist em ɔny okr ey em in ab

¹¹Élum Nyam ɔmn em a, s'uw low yec'ek eow am dad ab any. Na sosiem anake s'am ɔl elel eke si ki dadr ow e low ok agŋ es sos em a. Nyam uw ey any igŋ nuŋ etŋ l'uŋ any eke s'ɔny neny nyam, ɔny yeji m'am ɔmn eke ɔny e merm ab em, uwr any ebɛn. ¹²Ey, emeny si k'ow s'ɔlm eke si k'aw abusu s'eb, kɔ s'am erur eke si k'ɔŋ ɔny abusu ntotŋ ok ɔny ey eci, yec'etŋ ke ɔny low dadr ɔŋŋ agŋ a eke b'ew sos ów eke wel b'ekn nyamn em a eci, ke ow elm ów a eke b'annŋ egŋ erm em ec'a. ¹³Eke agŋ am dad eke eŋ em in uŋ ey, ke Nyam sosiem eci. Etŋ eke wel am ot ey ány es oku, ke ɔny e low nimamn eci. ¹⁴Erur eke Krist ɔny ey ec'a am ucu ɔny ey es, aŋke s'uŋ any tasi eke egŋ nyam ce uw agŋ feŋ eci; egŋ a el Krist, etŋ ey feŋ in e luw a el ey eci. ¹⁵L'uŋ ey feŋ eci, yec'etŋ ke agŋ ek'annŋ owr a k'irm eb el obi el obi ec'ij, kɔ ke -l'ir eb Krist ek'uŋ ke igb luw em el ec'a eci.

¹⁶Low na sosiem anake jam aŋa, si k'ow si lerm egŋ ese elel ek'agŋ bi læer egŋ ab af a. Etŋ ek'ow el ebɛn anake si ler Krist a, ke jam aŋa, ow elm ebɛn s'am lerm'n ij. ¹⁷Ow sosiem, eke egŋ nyam okr af Krist ab, n'annŋ ese egŋ eke Nyam kokr em af. Low yec'ek eel lisig a uwr, etŋ yec'a ek'el owr a eb usu. ¹⁸Amua feŋ Nyam ogŋ ow b'annŋ ow. L'ecr Krist em n'ɔny l'okr ey em in obi in obi ab, etŋ l'abul ey agŋ ejec'a lele in ab ec'em okr a e juma. ¹⁹Nawre, Nyam erm Krist ow in lele agŋ ab ec'em okr a eci, etŋ l'úsm wel ec'ow ɔbr in e lís a e low jam ij. Etŋ l'abul ey in ec'em okr ec'amani ɔb a.

[†] 5.2 s'am ikŋŋ sɔmu: Bèbm̄n Rom 8.23. [†] 5.10 Bèbm̄n Rom 14.10.

²⁰Ey s'anŋ ese érmu eke Krist am erm af. Etŋ Nyam b'ecr ey em dad ɔny odad ese: «Krist e nin em, s'am ok ɔny merm sabu af, yěbr Nyam ɔny ɔkr ɔny em in ab!» ²¹Krist ɔnym sikpl kaka, gbekɔ Nyam ɔb'r low luw eci ese sikpl es af ey usu iy, yec'etŋ ke si b'okr af Krist ab a, Nyam ót ey ese agŋ nyim nyim af.

6 ¹Sica ey eke s'am kok juma Nyam ab a, s'am dad ɔny eke k'ocr bibm a ek'εŋjan in ec'abu em a kokar low senyn. ²Tasi em a, Nyam dad nine: Legŋ mamm em a, m'egŋ'ŋ neny, etŋ sel εŋn e legŋ a yeji, m'eb m'elu'ŋ es.[†]

Sica yefenyna tasi anake el legŋ mamm a, yefenyna anake el sel εŋn e legŋ a.

³Eke s'erurm ek'agŋ ki cak ey e juma a, ow ɔŋ ey e low feŋ em, si kok elel eke si k'elm lirikp egn kaka feŋ eci. ⁴Ko nana, si bi yegm low feŋ em eke s'el Nyam e juma kok esel. Etŋ eben a, si b'egŋ erm susu em sos es ɔw, ses babur, erm mij ebr, ⁵or eke wel b'or ey, sobel em eke wel b'ok ey lele dedeku ec'af eke b'ok ey ab ab e low s'eb. Si b'egŋ sos es kikn erŋ erŋ, memn erum lele namn ab s'eb. ⁶Si b'ir eb lala em si yegm eke s'uw Nyam e lís ec'ow any; s'ny low eku, s'el erm mammu, Abŋ Lala anŋ ey ab, s'ny erur tasi, ⁷etŋ si b'ob low nawre e kokoba, Nyam ec'abusu ab em. Si b'oc yec'a ek'el nyim nyim Nyam ec'any af a, ese ar ogŋn ob af, s'im agŋ ar oglog si dogŋn sos. ⁸Wel b'usr ey sos oglog wel bi kok ey és. Wel bi dad ey e low ɔnuŋ lel ey e low mamm ab. Wel b'ot ey ayadju, ke low nawre ce si bi dad. ⁹Wel bi kok ey ese agŋ eke wel uwm any af, ke wel uw ey any senyn senyn ce. Wel bi ler ey ese agŋ ek'am uw af, gbekɔ si b'anŋ owr segŋ feŋ. Wel b'or ey ey ec'ɔmn a sosiem, gbekɔ wel ibim ey. ¹⁰Wel b'ekn ey ese agŋ eke sos ɔw es af, gbekɔ segŋ feŋ si b'anŋ sos em iŋn em. Wel b'ot ey ɔgboru, gbekɔ si b'ɔŋ agŋ ejec' a ɔny ob. Wel bi tutr eke s'nyom ob kaka, ke ey nana anake s'ny ob feŋ a.

¹¹Korént ec'agŋ lisijimel, nenyembri nyam em si fig ey ec'erm a si dad ɔny odad. ¹²S'abl m'am dad ɔny odad ese iy es lel in ec'ey ab af m'ese: kòkr ese ey af, ɔny yeji figr ey ɔny e merm a foŋ.

Èel cœcœ Nyam e lís

¹⁴K'èwr mæcrer agŋ a ek'ɔnym ɔmn Nyam em ab ab, k'ɔtumn okrmn eb ir af el ab. Ko low nenyembri nyam ɔtu eke k'okr af enyembri yony owi eke Nyam érurm ab ab ee? Ko usuayl lele ncebn ab b'tu okr af ee? ¹⁵Ko Krist neny ɔtu eke k'okr af **Satan** ab ee?[†] Ko nawre ub es nyam lele nawre

[†] 6.2 Èkn Esayi 49.8. [†] 6.15 *Satan*: odad ebl na Grek em a *Belial*. Grek em ec'odad ebl na otarir es Ebre em ec'odad na ab: *Belial*, ow e nyandre el “ob ɔfr ɔfr”. Jwifel oc odad ebl na ese Satan e nin nyam af.

ubm es nyam ab ec'araŋn a low ɔtu eke k'anŋ ee? ¹⁶ Bogŋ ec'iririr k'anŋ Nyam ec'êl a lele sinyam yadŋ ec'ab ab ec'araŋn ee? Ey anake s'el Nyam ek'anŋ owr ec'êl a, ɛsɛ elel eke in obi li dad nine:

Mi b'ow m'anŋ el araŋn ke m'ír ɛb el ab.

Mi b'ow m'el el e Nyam etŋ -li b'ow -l'el em ec'agŋ.

17Ow sosiem Es Kɔtɔkɔ dad nine:

Ƞgbroŋn agŋ amua ec'araŋn ke kpábr el es lís!

K'itŋnin ob yec'eke **aylm** a abu,
etŋ em, mi b'ow m'eb ɔny.

18Etŋ emeny Nyam Abusu Es dad nine:

Mi b'ow m'el ɔny Es,

etŋ ɔny b'ow el em ec'ey egŋ lel ɔyɔw ab.[†]

7¹Erur em ec'agŋ lisijimel, ów εwar amua feŋ el ey eci. Ow sosiem a, si yóygob feŋ eke b'ibar ey e sos a lel erm ab ab a es, ke s'eel Nyam eci nimum nimum elum em.

Pɔl sos em am iŋn Nyam ec'agŋ a ec'itŋn a eci

²Kòkr ey usu ɔny e merm ab em! Si kokm εnyembri yony yony owi egŋ kaka e lís, si ɳuŋnm egŋ kaka ec'omn, etŋ s'ebm egŋ kaka ec'ob s'ijm. ³Mi dadm odad nene low e mi k'ob ɔny eci. ɛsɛ elel eke m'ikŋ anym mi dad ab af: ɔny owi anŋ ey erm em, etŋ s'okr af owr anŋ em toŋ luw em. ⁴M'ɔny ɔmn ligbel ɔny em etŋ ntotŋ b'ok'm ɔny eci. Eke s'ɔny ses babur nɔnɔ yeqi, m'ɔny sos es atr nɔnɔ etŋ sos em iŋn iy'm em gboŋ.

⁵Tasi em a, eke s'im s'ok Maseduan a, s'εŋnm sel es ok kaka. Kɔ nana, gbre erŋ erŋ s'εŋn ɛse: agŋ eke ok ey af lele erm em ec'erŋ ab. ⁶Gbekɔ Nyam eke b'atr agŋ eke sos b'ow es a sos es a, atr ey sos es Tit ec'ow a ek'anŋ ow ab em. ⁷Etŋ ow elm Tit ec'ow a s'ɔny ce atrm ey sos es, kɔ ɔny e sos a eke atar ir es ec'amani a eke n'ɔŋ ey a yeqi. Li dad eke ɔny ɔny em ec'ekn ec'erur nɔnɔ. Etŋ li dad ey ɔny e sos em ey owi low a ek'ey a eci lele em e dogŋn eke dogŋn'in'gbragbra kok em ab ab. Ów amua anake ɔŋ em e sos em iŋn a agb nɔnɔ a.

⁸Tasi em a, eke em e lel es abal el a ɔwr ɔny sos es, ke em, ow e low εym im sos em ij.[†] ⁹Eε, m'uw any tasi eke lel a ɔwr ɔny sos es legŋ tel eci, etŋ nawre ow e low ey'm sos em, ⁹gbekɔ caca em a, m'anŋ sos em iŋn em. Ow elm ɔny e sos es ɔw a sosiem, kɔ eke ɔny e sos es ɔw a ɔŋ ɔny itŋnin es an a sosiem. Sos es ɔw a eke Nyam b'erur in ec'agŋ ec'ab ana, etŋ nene a, ow am yeqm eke si kokm ɔny low ɳuŋ. ¹⁰Tasi em a, sos es ɔw a eke

[†] 6.16-18 Èkn Ob Ap 26.12; 2 Samiel 7.14; Esayi 43.6; 52.11; Jeremi 31.9; Ezekiel 20.34; 37.27; Ose 2.1. [†] 7.8 Lel na eke Pɔl awŋ Korent e Nyamel a s'ɔnym ow anm usu kaka. Lel a eke si b'eqŋ 1 Korent a e jam anake ni nɔn lel na ek'irm a. Èkn 2 Korent 2.3 lel ow ec'akr otar ab ab.

b'akpl Nyam sos em a, b'ɔŋ ey s'itŋŋ es an etŋ bi nyimn ey sel εŋŋ em. Sos es ɔw nene a ɔtum eke k'ey ey sos em. Gbeko wus ec'ow ec'erm mij ebr a eci sos es ɔw a, ek'itŋnm egŋŋ ec'es an a, bi nyimn egŋŋ luw em. ¹¹Ony eci sos es ɔw a akpl Nyam sos em. Sica l̄eər ow ec'ey eke ow ɔsu: ow ɔŋ ɔny low es ogŋŋ kok lele low oc ap ec'ibrm ab! Ow ɔŋ ɔny low sos em ey lele low uru low kok em ab! Ow ɔŋ ɔny em ec'ekn ec'aw lele em e dogŋŋ gbragbra kok em ab! Etŋŋ ow ɔŋ ɔny low ɔŋŋ kok es a eci low ew ɔŋ! Low na em a, yegmn eke ɔnymn low af ok kaka.

¹²Sica m'awŋŋ ɔny lel egŋŋ a eke kok low ɔŋŋ a sosiem oglog egŋŋ a eke wəl kok low ɔbr a sosiem. Ko m'erur eke mi ki yegm ɔny Nyam ec'any af, ekan eke b'erurir ey owi tasi. ¹³Na anake el low ek'atr ey sos es a.

Etŋŋ sos es atr na e low ek'igŋ af, ke obn ey e sos em iŋŋ a el Tit eci sos em iŋŋ a ek'eyŋ a. ¹⁴Eε, ɔny feŋ εyar ir erm es. Nawre, in ec'any af mi dad ɔny ec'odad neny ij em, etŋŋ ɔɔmn'm es. Segŋ feŋ si bi dad ɔny low nenyembri nyam em, etŋŋ kin ow e low ek'ow ism ab: m'ɔny low ij eke mi dad ɔny e l̄is owi neny ij em Tit ec'any af. ¹⁵N'am ɔkn elel a eke ɔny feŋ elum low lele ɔny ec'el el a eke ebr ir elum ligbel em lele sos ufŋŋ em ab a. Etŋŋ ow sosiem in ec'erur a e n'ɔny ɔny ec'a εmeny agb obn. ¹⁶Sos em am iŋŋ'm eke m'ɔtu eke mi k'ɔmn ɔny low feŋ em a.

Jerusalem ec'ɔmn esel a ec'abu elum a

8 ¹Agŋ lisijimel, kin yec'eke s'am erur eke k'uwr any: Nyam elu in ec'erm mamm a ɔkm bibm eke n'ɔŋ Maseduan e Sinyamel ab em.[†] ²-L'ɔbr ses babur nɔcn̄ ese ebm ɔkn af, gbeko ɔmn esel a sos em iŋŋ iy em gboŋŋ. -L'ij gbɔr nɔcn̄, gbeko -l'elu erm mamm ɔny nɔcn̄ ɔkm el ec'ob eke -l'apr ab em. ³-N'ɔŋ yec'a eke -l'ɔtur a, etŋŋ -n'ɔŋ ow afj es yeji, m'ij ow e daŋku. Ow elm lec em wəl ɔnym el -n'ɔɔm; ko el obi tasi ec'erur em -li kok. ⁴Tasi em a, -l'ibrm ey atrm em eke el yeji, el ec'abu k'anŋ Jerusalem ec'ɔmn esel a ec'abu elum owi ab em. ⁵-L'ikŋ anym -l'ocr el sosi -n'ɔŋ Es Kɔtɔkɔ, etŋŋ ow e jam a, -l'ocr el sosi -n'ɔŋ ey yeji, ese elel eke Es Kɔtɔkɔ erur ab af. Etŋŋ na el low eke s'ɔmn̄m kaka. ⁶Na sosiem anake s'atr Tit sos es eke li k'ewl l'ow ɔny ogŋŋ yogŋ, ke l'úwar ɔny ec'erm mamm ɔny e juma mamm a eke l'ɔb nuŋ a. ⁷Ony ijr lec ów ów a feŋ em: ijr lec ɔmn em, Nyam odad dad em, uwṛ Nyam ec'ow ab any, segŋ feŋ bəbm̄n sos low kok eci, etŋŋ ɔny ey ec'erur yeji. Na sosiem, ow it eke ki yegmn ɔny e lec ij a, ɔny ec'erm mamm ɔny ab em yeji.

⁸Ow elm ol m'ewm m'ɔɔm ɔny, ko Nyamel bəb a ec'elel eke gbragbra kok em kokr low a ce m'am dad ɔny. Nene ke m'ɔŋ ɔny abusu yegmn eke ɔny ec'erur a el nawre tasi. ⁹Tasi em a, ɔny uwṛ ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist

[†] 8.1 Maseduan e Sinyamel: ow el Sinyamel ese: Filip baŋŋ ec'a, Tesaloni baŋŋ ec'a lele oglog Bere baŋŋ ec'ab ab.

e bibm a lele erm mamm ab ab any. L'el gbreŋgbı, gbeke ɔny sosiem l'egŋ
gbor l'eb, yec'etŋ ke in e gbor a ɔŋy ɔny eel egbreŋgbı. ¹⁰Em ec'elet eke
m'am ekan low a el, ke kókr low a ek'ɔbr nuŋ lakpo jam a yibar, aŋke ɔny
eel agŋ krekrę eke is ob ap na e tutr a, etŋ ɔny ce eel emeny agŋ krekrę
ek'ɔb nuŋ kok ow e low. ¹¹Eke isr ow e low a, yegmn ɔny ec'erur ek'ɔnyn
a. Ow sosiem erur nyam ab em ce, ûcur low a ɔnyn es toŋ ke ígnj nuŋ
egŋ egŋ ec'ob ek'ɔny ab em. ¹²Eke wel b'ɔŋ erm frɔrɔ em a, Nyam b'ekn
ow e s'ɔny a etŋ li b'eb ow eke si b'ap a. Líbram eke si k'ap ow eke s'ɔnym
a.

¹³Ow elm ke wel ɔŋy ijr gbor agŋ ejec'a ec'abu elum a sosiem. Njaŋ,
kpeŋ kpeŋ eke k'eelel a wel am ol. ¹⁴Legŋ na em a, ow a ek'ɔnym bubu af a
ɔtu eke k'elum agŋ ejec'a ek'ɔnym a abu, yec'etŋ eke legŋ nyam ɔny es
abur etŋ el -n'ɔny ob nɔnɔ a, ke el yeji -l'elum ɔny abu. Nene ke ɔny fej éel
kpeŋ kpeŋ. ¹⁵Nyam Lel dad nine:

Egŋ a eke ot nɔnɔ a, ɔnum ob ij afijnm es.

Egŋ a eke ot tel a, ɔrim ob ij legŋ kaka.[†]

Tit lele kretienel ejec'ab im Korent

¹⁶M'am ɔŋ Nyam bia, aŋke n'ɔŋ Tit gbragbra kok nyam a ce eke li k'oc
l'elum ɔny abu, l'akm em obi ec'a e m'ɔny a. ¹⁷Tit egŋ ey ec'erm a ek'el
ɔny ec'ow ekn a emeny eb, etŋ n'am ogŋ es eke kpeŋ li k'ow ɔny ogŋ
yogŋ. ¹⁸S'am ɔŋ'n l'ow egŋ lisijim nyam ab. Egŋ lisijim a, Sinyamel a fej
b'aw'r, in ec'Amani Mamn ec'ɔb e juma kok a sosiem. ¹⁹Etŋ ow elm na
ce! Sinyamel a sɔsum oc'r, yec'etŋ ke l'igŋ ey ab s'oc bibm na s'im. Ow
el juma eke si ki kok, ke ám elu Es Kɔtɔkɔ in obi ec'anygbel ɔkm, ke ám
yegm ey ec'abu elum ec'erur e s'ɔny a. ²⁰Wel abul ey os nɔnɔ, etŋ s'am
erur eke wel kí cakm ey ec'elet eke s'am kokr ow e juma a. ²¹S'am ol low
yec'ek e apl ab es, etŋ ow elm Nyam ec'any af ce, kɔ agŋ ec'any af yeji.

²²S'ɔŋ ey lisijim nyam yeji igŋ Tit lele egŋ lisijim nyam a eke k'ewl'l ab
ab af. Egŋ lisijim na yegm ey sakp nɔnɔ in ec'elet eke li b'erur tasi l'elum
agŋ ejeci abu a. Caca em a, li b'erur es ogŋ em tasi l'elum agŋ abu, aŋke
n'ɔny ɔmn nɔnɔ ɔny em. ²³M'am ɔŋ Tit ek'el em lawl ke bi kok juma em
ab ɔny sosiem ec'a, lele agŋ lisijimel ejeci amua ek'el Sinyamel ec'erm esel
a ow ekn ɔny. El fej Krist ec'anygbel a e juma -n'am kok. ²⁴Ow sosiem
yègmn el eke b'erurir el, yec'etŋ ke ow ɔŋ Sinyamel a úw any nawre, ke
-l'ekn yej'ek e ntotŋ ɔtu eke k'ok ey ɔny eci.

Nyam b'erur egŋ eke b'ɔŋ sos em iŋŋ em a

9 ¹Jerusalem ec'ɔmn esel a ec'abu elum eke wel k'oc im ɔŋ ec'a,[†] ow
ebam eke mi k'awŋ ɔny ow e ləl. ²M'uw ɔny e sow tutr amamn ab

[†] 8.15 Èkn ɔkm Ok 16.18. [†] 9.1 Èkn Rom 15.25; 1 Korent 16.1-4.

any. Maseduan ec'agŋ lisijimel a ec'any af, m'iŋ neny mi dad el eke Akayi[†] ogog ec'agŋ lisijimel a, lakpo jam etj bəbm sos abu elum na ec'os a eci. Etj ɔny e low na eke ogŋn es egŋn ebr a, atr agŋ nɔnɔ sos es. ³Ow sosiem m'erm agŋ lisijimel amua,[†] yec'etj ke -l'ekn tasi eke bəbm sos. Ow ɔŋ ke wel ɛkn eke ey e neny a e s'ij ɔny ec'a elm ɔfr ɔfr. ⁴Sica eke Maseduan ec'agŋ ign'm ab ow etj ɛkn eke bəbamn sos, ow b'ow ɔny ey ɛs nɔnɔ eke s'oc ɔmn s'elu ɔny em, etj ɔny yeji ow b'ow el ɔny ec'és. ⁵Na sosiem m'ɔny tutr eke ow akpl ke m'ikŋ anym m'ɔŋ agŋ lisijimel amua ów ɔny ec'araŋn bəbm ob ap mamm a eke dadr ow e low ewr es a, ba mi b'anŋ m'ow a, ke feŋ iy neny ñ, ke wel ɛkn eke ow el erm frɔrɔ em ɔŋn, kɔ ow elm atrm em.

⁶Kin yec'ek'it eke k'uwr any: egŋ eke b'ewl tel a, b'ub tel, etj egŋ eke b'ewl nɔnɔ a, b'ub nɔnɔ. ⁷Ow akpl ek'egŋ egŋ k'ɔŋ ese elel eke li tutr in ec'erm em ab af, ow k'elm sos es ɔw em lele atrm em ab. Tasi em, Nyam b'erur egŋ eke b'ɔŋ sos em ijn em a. ⁸Nyam ɔny abusu eke k'ɔŋ ɔny ów amamn feŋ ow afŋn ɔny es. Ow ɔŋ seŋ feŋ ɔny n ow ek'it a, ke ɔnyn ow bubu af, ócr kokr ów amamn. ⁹Nyam Lel dad Nyam ec'egŋ e lís nine:

Li b'ɔŋ ɔgbəru erm mamm ɔny em,
etj li bi kok seŋ feŋ yec'ek'el nyim nyim a.[†]

¹⁰Nyam anake b'ɔŋ egb ewl es egb ey lele futufutu eke li k'ij ab ab a. ɔny yeji in ce li b'ow n'ɔŋ ɔny egb ey, li kok ow ɔny ke n'ɔŋ ow agb. Etj εben a, ɔny ec'ow nyim nyim e kok a b'ow ɔsu ey amamn nɔnɔ. ¹¹Kaka feŋ, Nyam b'ow ɔŋ ɔny ɔny ob, etj b'ow elul ɔny ec'erm mamm ɔny a ɔkm. Etj agŋ nɔnɔ b'ow ɔŋ Nyam bia sob ap amua eke si b'ow s'ɔŋ el ɔny e nin em a eci. ¹²Ob ap na em, am elumn Nyam ec'agŋ lala a abu. Etj ow elm ke ɔŋn el feŋ a eke -n'ɔnym a ce, kɔ εmeny b'atar el sos es eke -li ki ɔŋn Nyam nɔnɔ -l'elu ow bia. ¹³Ów amua feŋ sosiem, -li b'ow -l'ekn juma na e leg a etj -li b'ow -li kɔklm Nyam, aŋke bi cecr erm mamm ɔny em yec'a eke ɔny a, Jerusalem ec'ɔmn ese l a lele ejec'a feŋ ab, etj am yegmn eke b'elumn Krist ec'Amani Mamn a. ¹⁴Nyam in ec'erm mamm ab em ɔŋ ɔny in e bibm a ow bubu af. Ow sosiem, -li b'ow -li yegm ɔny el ec'erur a, Nyam eke -li bi ɔŋn -n'ɔŋ ɔny ab em. ¹⁵S'ɔŋn Nyam bia in ec'ob ap mamm a eke wel k'ɔtum ocm bəbmnm ab a eci.

Pɔl am dogŋn sos agŋ a ek'am okr ów af a e lís

10 ¹Em Pɔl, em anake m'am ibrm ɔny low Krist ec'erm frɔrɔ lel erm mamm ab ab em a. Wel am dad eke em b'anŋ tiŋ eke em b'anŋ ɔny ec'any af a, kɔ em b'anŋ akpoj a, neny in b'ɔtu'm nɔnɔ. ²M'am ɔŋn ɔny, k'ɔŋn mi k'ew gbagba legŋ a eke mi b'ow m'ow ɔny ec'araŋn a! Agŋ bəb bi

[†] 9.2 Akayi: ɛkn 2 Korent 1.1 lel ow ec'akr otar ab ab. [†] 9.3 agŋ lisijimel amua: aŋa Tit lele agŋ lisijimel yony ab ab e low wel am dad, ɛkn 2 Korent 8.17-24. [†] 9.9 ɛkn Selu 112.9.

tutr eke s'am kok low ese wus ec'agŋ es el af. ¹Eε, agŋ nene e lís a, m'am tutr eke mi b'ow m'elu em ec'erm susu a ɔkm etŋ ek'ow it yeji mi b'ow m'ew gbagba. ²Nawre eke s'el agŋ goŋ, kɔ mum a eke s'am ogŋ a elm agŋ em eci. ³Mum a e mob a eke s'am ot s'ogŋn a elm agŋ ec'a. El e lec a, Nyam ogŋ a ow b'anŋ ow ŋuŋn ob feŋ eke b'atar in ab a. Si bi ŋuŋn sow tutr yadŋ em a feŋ. ⁴Si b'ɔny tutr feŋ e b'ɔl eke k'edŋn agŋ Nyam ec'any uw a s'oc es. Tutr feŋ eke b'atar Nyam ab a, si b'ɔny'n lec em eke li k'elum Krist. ⁵Etŋ ebɛn a, s'inym es eke low eluam feŋ ec'a, si k'ew low s'ɔŋ egŋ, gbɛkɔ ow akpl eke k'ɔny abusu élul ɔny ec'elum a nimum ɔkm ye.

⁶Lèer ów a ec'elel ek'aniŋ a senyn senyn! Eke egŋ nyam ɔny tutr eke in sɔny ce l'el Krist eci, ow it ke emeny li tútr senyn senyn: ey yeji s'el Krist eci ese in af. ⁷Es Kɔtɔkɔ ɔŋ ey abusu eke si k'ɔŋ ɔny e Nyamel a agb ɔmn em, kɔ ow elm in e ŋuŋn eci. Nawre eke low na ɔŋ ntotŋ ok'm nɔnɔ, gbɛkɔ mi k'ow m'ururm é̄s na sosiem. ⁸M'erurm eke k'ekan'm ese egŋ eke b'ok agŋ erŋn lokm, in e silel e li b'awŋ ab em af. ⁹Tasi em a, agŋ beb bi dad ese: «Pɔl e silel a b'ew kpaj kpaj lele lec em ab. Gbɛkɔ eke li b'anŋ ey ec'araŋn a, li b'ew fuefue etŋ sodad eke li bi dad a élm low kaka.» ¹⁰Ke egŋ a ek'am dad odad nene a, úw low na gbe any: eke si b'anŋ kpekpe a, si b'awŋ silel kpaj kpaj. Legŋ eke si b'ow s'anŋ ɔny ec'any af a, si b'ow si kok ebɛn kpɛŋ.

¹¹Agŋ beb b'awr el sosi nɔnɔ, si k'ɔtum si bɛbmnm el ab oglog s'otm el es. -Li b'ocr el sosi ese ob bɛbm̄ ob af -li bɛbm̄ el sosi, ke -n'ɔny ab sosi -l'igbl ogŋ -l'ekn. Na nuŋ em ŋuŋ! ¹²Ey ec'a, si k'ow si yebm ey eci ntotŋ ok a iim nɔnɔ nene. Eke Nyam nyimn ey s'ow s'ɛŋn ɔny a, li yegm ey yogŋ ek'ey e juma e l'abul ey a k'im ok a, etŋ si b'ow s'oc ereb a ese ey ec'ob bɛbm̄ ob af. ¹³Blel s'owm ton s'okm ɔny ogŋ aŋa ana, wel ɔtu e k'ɔny tutr dad eke s'am afŋ ey ec'abusu a ec'ereb ab es. Kɔ ey tasi anake s'ikŋ anym s'oc Krist ec'Amani Mamn a s'ism ɔny ab a. ¹⁴Ebɛn a, ey s'ewm sos ese ebɛn agŋ ejeci e juma e kok a e low ce es am ibrm af. Kɔ ey s'am ɔmn eke ɔny ec'ɔmn a b'ow obn etŋ emeny s'ɔtu eke si ki kok juma nɔnɔ ɔny ogŋ yogŋ. Gbɛkɔ s'erurm eke si k'afŋ ereb a eke Nyam ew ɔŋ ey ab es.[†] ¹⁵Ow e jam a, si b'ow s'im s'ɔb Amani Mamn a e kokoba susu eke ibn akm ɔny ogŋ aŋa. S'erurm eke si ki kok juma agŋ ejeci e juma kok usu a, ke s'ew sos ów a eke -l'ikŋ anym -li kokr a eci.

¹⁶Eke egŋ nyam erur eke k'ew sos, ke l'ew sos Es Kɔtɔkɔ sosiem.[†] ¹⁷Tasi em a, ow elm egŋ a eke b'awr in sosi a wel áwm, kɔ egŋ a eke Es Kɔtɔkɔ b'aw a.

Pɔl lele erm esel ayadŋu ab ab

11 ¹Oy! Blel k'égŋn ebr ke em yeji mi dd ów ese nuŋ em ŋuŋ es af! ²Eε, na ec'a ègŋn ebr'm ebɛn!

[†] 10.15 Èkn Rom 15.17-21. [†] 10.17 Èkn Jeremi 9.23; 1 Korent 1.31.

uwernj, etŋ el uwernj eke b'anŋ Nyam ogŋ ow. Tasi em a, igŋ ebiu nyam ce m'ewar ɔny in e low m'ew es: in l'el Krist. Ɛɛ, mi b'ow m'oc ɔny mi yegm'n ese dedywli ek'itam em kaka af.[†] 3 Gbeko ɔkan low na: lorŋn oc yadŋ em eju Ɛv. Ow ɔŋ erŋn am ɔny'm ek'ony yeji, wel ki dad ɔny sow tutr yadŋ, ke ow ɔny kpab ɔny es ów cecɛ a lele lala ab ab eke ejan Krist ab ec'af okr ab em a e lís. 4 S'ɔb ɔny Jesu ec'amani, ejan Abŋ Lala etŋ ubr Amani Mamn a nawre. Ko sica b'ow egŋn ebr fafa nene eke egŋ ejeci nyam k'ow dad ɔny Jesu ejeci nyam ec'odad, abŋ ejeci nyam ec'odad, ke ɔb ɔny amani ejeci nyam eke irimn ow e low legŋ kaka ab ee?

5 Ko em e tutr em a gbe, mi k'eknm eke ɔny eci "erm esel egbel" a k'ony any akm im.[†] 6 Nawre eke nenyim okm im es odad dad em ese el af, gbeko Nyam ec'any uw ec'a, in yeji low ejeci! Etŋ na, legŋ feŋ si yegm ɔny kpata low feŋ eke si kok ab em.

7 Eke m'ɔb ɔny Nyam ec'Amani Mamn a, em m'is es aŋke m'ibram ɔny os kaka. Gbeko ow el sos eke mi k'usr ɔny eci. Ko na low eyr e mi kok ana ee? 8 Eke m'am kok juma ɔny ogŋ a, Sinyamel ejeci anake ɔŋ'm os a, etŋ m'oc el ec'os a m'elum ɔny abu. 9 Ke ɔny ec'arajn eke m'anŋ a, m'ɔny os ec'es abur ce, gbeko m'ibram ɔny low kaka. Maseduan ec'agŋ lisijimel ek'anŋ ow a ism'm feŋ a eke m'ɔny ow ec'es abur ab ab. Segŋ feŋ mi kok elel eke mi ki legm ɔny etŋ m'erur eke legŋ kaka mi ki legm ɔny. 10 Ntotŋ am ok'm ow eci etŋ Akayi wus ogog a ec'egŋ kaka k'ɔtum ɔbm im yadŋ ɔnym em eci ntotŋ na ocm es.[†] Low nawre tasi m'am dad aŋke m'ɔny low nenyembri nyam ek'anŋ Krist em a. 11 Bla sosiem m'am dad odad nene ee? Eke m'erurm ɔny a sosiem ec'ee? Njan, Nyam uw any eke mi b'erur ɔny. 12 Etŋ mi b'ow m'ucu m'ɔny es m'am kok eben, ow ɔŋ agŋ ek'am ɔl abusu eke k'eru es ke ij neny eke el erŋ em si bëbmn a, k'ēgnm abusu na kaka! 13 Agŋ amua el erm esel ayadŋu lele juma kok esel ek'ony enyembri yony yony ab. -Li bi kok nyandre ese Krist ec'erm esel ce we'n el af. 14 Nawre, low kaka ɔnym any iti aja, aŋke **Satan** in obi yeji bi kok nyandre ese usuayl ec'afr erm es ce ow'n el af. 15 Etŋ in e juma kok esel ec'a yeji eben ce. Ow ewm any iti eke -n'am kok nyandre -l'el juma kok esel ek'am kok yec'ek'el nyim nyim Nyam ec'any af a. Gbeko el ec'owr anŋ a b'ow uwr ese elel ek'ow it eke k'ebm el ab af, el ec'elel eke -li kokr ab em.

Pɔl e gbre erŋ erŋ ek'ij

16 M'am ebr em m'ese: kì tutar eke nuŋ em uŋ'm! Oglog ègŋn ebr eke nuŋ em uŋ'm, yec'etŋ ke em yeji m'ótu m'ij neny tel. 17 Sica odad na eke m'am ow mi dad a, mi dadm ese elel eke Es Kɔtɔkɔ erur ab af, ko ese nuŋ

[†] 11.2 Bëbmn Efes 5.25-27 ab. [†] 11.5 "erm esel egbel": aŋa Korent e Nyamel ab em eci low yegm esel bëb a eke am yegm agŋ amani mamn ejec'a e low Pɔl am dad. [†] 11.10 Akayi: Korent baŋŋ a Akayi wus af ow anŋ; ɔkn 2 Korent 1.1 lel ow eci akr otar ab ab.

em ɳuŋ es af. Gbækɔ m'ɔny ów tasi e m'ɔtu eke mi k'eb ow af m'am ij neny. ¹⁸ Agŋ nɔnɔ b'ij neny agŋ em ec'ow sosiem, ow sosiem em yeji mi b'ow m'ij neny. ¹⁹ ɔny eke b'ocar ɔny sosi esewru a, ɔny obi em b'egŋn ej em eŋuŋ esel ebr! ²⁰ B'egŋn ebr wel kok ɔny esé madu af, wel eb ɔny ob feŋ ek'ɔny a, wel iy ɔny mil! B'egŋn ebr wel itar ɔny any, wel dedŋ ɔny any af! ²¹ És am ɔny'm eke mi ki dad, eke s'ɔnym sos si kokm eben a!

Eke eŋŋ nyam am eŋŋ eb ij neny low nyam eci, aŋa m'am dad odad esé nuŋ em ɳuŋ es af, em yeji mi b'ow m'egŋ m'eb mi kok eben. ²² -L'el Ebre eyŋ, em yeji m'el! -L'el Israel eyŋ, em yeji m'el! -L'el Abraham ec'alaw, em yeji m'el! ²³ -L'el Krist e juma kok esel, em m'el m'akm el feŋ! Etŋ low na eke aŋa m'am m'ow mi dad m'usr af a yeji, anŋ esé nuŋ em ɳuŋ owi af: mi kok juma m'akm el feŋ, m'ey sobel em sakp nɔnɔ m'akm el. Ór yeji, em wel ɔr'm sakp nɔnɔ akm el, etŋ sakp nɔnɔ ar okr'm es akm el. ²⁴ Sakp yen eke Jwifel iyr'm ŋgbre likŋ lele lew libarm ab. [†] ²⁵ Sakp nyahan eke Rom eyŋ ɔr'm lec em lec em, apk nyam eke wel wɔwl'm mebn em ec'ibi eci. Sakp nyahan eke mij blel oc'm, etŋ apk nyam ec'a, m'anŋ legŋ owr nyam lele ncok nyam ab mij em. [†] ²⁶ Em eci usu im nɔnɔ ab em, ar okr'm es sakp nɔnɔ: simij ec'any af, agŋ ibiu ec'any af, em lisijimel Jwifel em oglog el ek'elm Jwifel em. M'ɔbr ar eb eb em, loj em, okij af lele agŋ lisijimel ayadju ab e lís. ²⁷ Mi kok juma eke kikn'm sos es etŋ sakp oglog m'ɔtum m'erum mɛmn. Namn lele mij amn ab ɔny'm etŋ sakp oglog m'ɔtum m'ɛŋnm ob m'ijm. Lefr ɔny'm etŋ m'ɔnym mob mi susm. ²⁸ Etŋ mi dadm low a tasi ek'ony any a ec'odad: segŋ feŋ mi b'ebř em e Sinyamel a feŋ e low ec'erm mij. ²⁹ Eke eŋŋ nyam ce ew fuefue, em yeji kpekl m'ew fuefue. Eke eŋŋ nyam ce ey sikpl owi em, ow e low ám ey'm sos em nɔnɔ.

³⁰ Ek'ow it neny ij, mi b'ow m'ij neny eke m'el fuefue. ³¹ M'ɔnym yadj, Nyam ey Es Kɔtɔkɔ Jesu ec'Es uw any. Si kɔklm'n akpo akpo feŋ! ³² Eke m'anŋ Damas eb em a, eb ɔsu es ek'am kok es ew es Aretas e juma a, ɔŋ wel am ɔsu eb a e masany a feŋ em ec'edjn eci. ³³ Gbækɔ agŋ lisijimel a ɔŋ wel ɔny elu'm ulu ligbel nyam em, etŋ usm'm es finetr em, eb a e lakp ogog kpakp a e jam a, etŋ m'ɔtu m'akm'n. [†]

Pɔl sos em am ijn eke li k'ij Krist eci gbre

12 ¹Kɔ ow it eke mi k'ij neny ee? Ow k'ow elm im low kaka. Gbækɔ m'am m'ow mi dad ów eke Es Kɔtɔkɔ yegm'm m'ekn lele ow eke

[†] 11.24 Èkn Ol Ðkn 25.3. *Jwifel iyr'm ŋgbre likŋ lele lew libarm ab a:* ol edŋn eke wel k'iy r eŋŋ eke kok low a ŋgbre ow afŋ ekŋ yony es. Ke ow áyl'ŋ sos em tasi eke iyrm ow afŋm es a, Jwifel am iyr eŋŋ a ba ow b'ij likŋ lele lew libarm ab a ke -l'ew abu es. Ow sosiem anake wel bi dad ekg yony ke ɔny nyam oc es em a. [†] 11.25 *Rom eyŋ ɔr'm:* bɛbm̩ Ob Kok 16.22-23 ab; *wel wɔwl'm mebn:* Ob Kok 14.19-20; *mij blel oc'm:* Ob Kok 27.39-44 em a, si b'awl mijetŋ nyam eke mij oc im e low, gbeɛkɔ Pɔl nɔn lel na oc es gbuŋ etŋ low a ey. Aŋa ow am yegm ey eke ow elm Ob Kok 27.39-44 em e low a li dadm, kɔ sakp ejeci nyahan eke mij blel oc'r a e low anake n'am dad a. [†] 11.33 Èkn Ob Kok 9.23-25.

n'ɔny l'ok ɔkm ab ab e low. ²M'uwm Krist e jam us es nyam any,[†] etŋ ow ij akpo lew yar ij, Nyam ɔny eŋŋ na uyum afr kpekpe. Kɔ in e sos megl ab ab ee? M'uwm any. Kɔ ow elm in e sos megl ab ab ee? M'uwm any, kɔ Nyam gbe uw any. ³⁻⁴M'uwm any gbe eke Nyam oc eŋŋ a im afr ec'usu mamm a. Kɔ in e sos megl ab ab oglog ow elm ow ab ee? M'uwm any, kɔ Nyam gbe uw any. Yognj, l'iri sodad eke eŋŋ e neny k'ɔtum dadm. Ow el sodad eke eŋŋ kaka ɔnym abusu eke ki dad. ⁵Eŋŋ neny na eci gbe mi b'ow m'iij neny. Gbekɔ em ec'a, elel eke m'anŋn a sosiem mi b'ow m'iij neny em e fuefue el a eci. ⁶Eke batŋ m'erur neny eke mi k'ij a, mi k'ow m'ijm nyamb, low eke el nawre a ce mi b'ow mi dad. Gbekɔ m'ijm neny, yec'etŋ ke wel dād em e lis owi, ow a ce eke wel am ekn'm mi kok lele ow a ce eke wel am iri mi dad ab ab af, ke low ejeci kaka k'igŋm af.

⁷Ów a eke Es Kɔtɔkɔ yegm'm m'ekn a agb nɔno. Gbekɔ l'erurm eke mi k'ij neny na eci. Ow sosiem l'oc ebm ekn nyam l'elu'm sos em, b'ijr'm gbre esɛ mirŋ eke b'ub es anŋ eŋŋ sos em ab af. Etŋ ow anŋ ese **Satan** ec'erm es nyam eke wel ɔŋ eke k'ɔr'm ke édjn'm neny ij af. ⁸Sakp nyahan eke mi ɔŋŋn Es Kɔtɔkɔ eke k'ɔny oc'm es gbre ij na em, ⁹kɔ li dad'm nine: «Em ec'erm mamm a ce ɔdŋ'ŋ. Eke b'anŋ fuefue a, yogŋ em tasi anake em e lec a b'ey ɔkm a.» Ow sosiem, em e neny ij a tasi b'ow el em e fuefue el a, yec'etŋ ke Krist e lec a ánn'm af. ¹⁰Na sosiem m'am eŋŋ feŋ m'eb sos em iŋŋ em: lec ɔnym, wewr, ses babur, em ec'ɔmn a sosiem e gbre ijr lele erm mij ebr feŋ ab. M'am eŋŋ feŋ m'eb Krist sosiem eci, anke eke mi b'anŋ fuefue a, yogŋ em anake mi b'ij lec a.

Pɔl am ebr Korent ec'ɔmn esel a ec'erm ij

¹¹Sica am ekan eke m'am kok nuŋ em ɔŋŋ owi a! ɔny anake ɔŋŋ ke m'am kok ɛben a. ɔny anake blel dadr em ec'ow amamm ek'anŋ'm em a, anke eke m'elm low kaka yeji, low kaka anm eke ɔny eci “**erm** esel egbel” a ɔny akm'm! ¹²ɔny ogŋ yogŋ ekan em ec'erm susu ligbel a, simeny ewr a, ów any iti owi a lele sakrowa ab ab. Ów amua feŋ am yegm eke m'el erm es wewe tasi. ¹³Bla obi Sinyamel ejec'a ɔny eke ɔny ɔnymn ee? Eε, nawre gbe, m'ɔɔm ɔny labm kaka! Kɔ na anake el low ɔŋŋ ab ee? ɛben ke ðc apr'm ɔ!

¹⁴Mi bɛbm ɔny ogŋ yogŋ e sakp nyahan em ec'ow e sos[†] etŋ mi k'ow m'ɔɔm ɔny labm kaka. Em, ow elm ɔny ec'os a m'ɔlm es, kɔ ɔny obi ɔny obi. Nawre em a, ow elm etuey am kokm os ɔɔm el esel, kɔ ey esel anake it eke ki kok os ɔŋŋ el ec'ey a. ¹⁵Em gbe, sos em b'ow iŋŋ'm eke mi kí ɔŋŋn

[†] **12.2** *Krist e jam us es nyam any:* Pɔl, in obi e low n'am dad. *afr kpekpe:* odad ebl na Grék em a afr nyahan em. Jwifel e nawre ub em a, ow el usu a eke Nyam ir ke wel b'ɛŋŋ Paradis a (Ekn akr 4 em a). Yognj ce anake agŋ a ek'el Nyam e lawləl a b'ann a. [†] **12.14** Ekn 2 Korent 13.1 em a lele ow ec'akr otar ab ab.

os ɔny eci, ke m'óć em obi e sel a nimum yeji m'igj af. Kɔ eke m'erur ɔny nənə a sosiem anake ɔny k'ow erurmñ'm nɔnɔ ab ee?

¹⁶ Nawre eke m'ɔm ɔny labm kaka, gbekɔ agj bɛb dad eke yadj em am ɔny etj em e kprakpr ab em, em eju ɔny. ¹⁷Kɔ eke b'ewr nyamn ekan agj a fej eke m'ɔj ow ɔny ec'arajn a, el em ec'egj nyam anj eke m'ecr in em m'ij ɔny os ee? ¹⁸Mi dad ton Tit egj eb eke k'ow ekn ɔny, etj m'ɔj egj lisijim nyam igj'n ab ow.[†] Kɔ Tit ij ɔny os ee? Kɔ in lel em ab, s'ɔnym tutr nyam coco ejagb nyam a eke s'ɔkj any ab em ee?

¹⁹Ow ibn ek'am tutar eke s'am dognj sos ɔny ec'any af. Njaŋ! Nyam ec'any af s'am dognj sos esé Krist e jam us esel af. Erur em ec'agj lisijimel, s'am kok ebén eke si k'elum ɔny abu agbr ɔmn em. ²⁰Legj a eke mi b'ow m'ow ɔny ogj yogj a, ow am ɔny'm ernj eke mi k'ejnm ɔny esé elel eke m'am erur eke k'anjn ab af. Ke oglog em yeji, k'erurmn em eci elel eke mi b'ow mi kokr a. Erjn am ɔny'm eke yogj mi k'uyum ów esu, nyamneyr, erm bebl, agj ec'ow ɔnyanin, agj wewr owi, agj cacak owi, megnej lele suksuk owi ab. ²¹Emeny low nyam ec'erljn yeji am ɔnym: em ec'ow ab em, oglog ke Nyam kók'm és ɔny ec'any af. M'am uru eke mi k'ikj ɔnj ɔny em ec'agj nɔnɔ eke abu anj em am kok legj sig em e sikpl a eci. Tasi em a, yefenyna yeji -li k'ewlm -li ki lerm Nyam. -N'am ir eb eke óm el -l'aylmn, -n'am ij nfaci etj -n'am ebirir marem marem.

Ów ɔm es abal el

13 ¹M'am bɛbm sos eke mi k'ow ɔny ogj yogj sakp nyahan em,[†] etj ese elel eke Nyam Lel dad ab af: *Gbuŋ ke wel jéj odad fej ok a, ow it eke wel k'iri adajku yony oglog nyahan neny.*[†] ²Sica legj sig em ec'agj a eke kok sikpl a lele agj ejec'ab ab anake m'am dad odad a. Yefenyna m'anm ɔny arajn, gbekɔ emeny m'am ebr low a eke mi dad eke m'ow ɔny ogj yogj sakp yony em a m'esé: legj a eke mi b'ow m'ewl m'ow a, mi b'ow mi kok lec owi ɔny fej ab, ³ajke am erurir eke k'ekan low ek'am yegm eke Krist b'ecr em em dad odad a. Eke li bi kok low n'ɔj ɔny a, l'elm sos ɔnymu, kɔ nana, li b'elü in ec'abusu ɔny a ɔkm ɔny ec'arajn. ⁴Nawre, wel ew Krist olíkj af, eke n'ɔnym sos a sosiem, gbekɔ n'anj owr Nyam ec'abusu ab em. Ey yeji, in ab eke s'okr af a anake s'ɔnym sos a; gbekɔ si b'ow si yegm ɔny eke s'anj owr in ab Nyam ec'abusu ab em.

⁵Sica ibrmn ɔny sosi low eke am iir eb ese ɔmn esel af, igaɓal ɔny sosi ogj ekan. Kɔ k'eknmn eke Krist anj ɔny ab ee? Eke ow ecrm ebén, ke es

[†] 12.18 Pol dad egj lisijim na e low nuj 8 ec'akr 22 em a. [†] 13.1 Sakp nyahan em: krékre e Korent eke n'im a, yogj anake li sigm yogj e Nyamel ab es a (Ob Kok 18); yony em e Korent e n'im ke n'am dad ow ec'odad akr 2 em a, el ubr eke l'ubr yogj segnj abi ce, legj ab em eke n'anj Efes a (Ob Kok 19). [†] 13.1 Èkn Ol Òkn 19.15; Matie 18.16; 1 Timote 5.19; Ebre 10.28.

ɔwal okr a. ⁶Gbekɔ ey ec'a, m'am ɔny ɔmn eke b'ow egŋi uwri any eke ey s'ɔwlm s'okm es. ⁷Ey s'am ŋɔjŋ Nyam eke kí kokmn low ŋuŋ kaka. Etŋ ow elm ke si yégm ɔny eke s'ɔny low ij. Njaŋ, low mammn ce s'erur eke ki kokr. Etŋ ɔfr ɔfr eke low a am yegm eke s'ɔny lɔbr. ⁸Tasi em a, si k'ɔtum si kokm low kaka low nawre ec'any af, in e juma ce s'ɔtu eke si ki kok. ⁹ɛɛ, sos em b'iŋŋ ey sakp sakp feŋ eke si b'anŋ sos ɔnym em ke ɔny b'ɔnyn lec a. Ow sosiem yec'ek e s'am ibrm ey e ŋɔjŋ em a el: ke emeny éwal ijr lec ɔmn em. ¹⁰Low na sosiem anake m'am awŋ ɔny lel eke m'anŋ kpekpe a. M'erurm eke mi k'elu lec ɔkm legŋ eke mi b'ow m'anŋ ɔny ec'araŋ a. Tasi em a, Es Kɔtɔkɔ ɔŋ'm abusu eke mi k'elum Nyamel a abu agb ɔmn em, ko ow elm in e ŋuŋ eci.

¹¹Sica agŋ lisijimel, ànŋŋ sos em ijn em. Òɔl ɔmn em e lec eke k'ɔnyn es, àtarir sos es ke neny ókr ɔny af ɔny ɔfr em. Iir eb erm es ey em, etŋ erur lele erm es ey ab e Nyam a b'ow anŋ ɔny ab.

¹²Èsŋninin ɔny ɔfr, ke éyarir af ese Krist em ec'agŋ lisijimel lele agŋ lisijowel ab af. Agŋ lala a feŋ am esŋŋ ɔny.

¹³Ke ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist ec'ɔwrɔ, Nyam ec'erur lel Abŋ Lala ec'af okr a áŋŋ ɔny feŋ ab.

Pɔl e ləl ek'awŋ Galat eyŋ

Ów ek'it eke wel k'uwan any

Pɔl nɔn lel na awŋ Sinyamel ek'anŋ Galasi wus af a. (Yefenyna em a, Galasi wus na anŋ Turki em). In obi li sigm Sinyamel amua em e beb es, gbekɔ eke n'ŋgboŋ wus ab af a, low yegm esel ejeci ow am ony yec'a eke li yegm Jesu Krist ec'Amani Mamn a e lis a titŋn. Low yegm esel amua el Jwifel eke egn Jesu eb, ke am at neny es dad eke nawre ub es in it eke in k'anŋ Jwifel ec'ol a fej ec'elum em: ow it ke wel úbr'r likr es, l'elum sol ek'el ob ij ec'a, ke l'ósu ses gbegbl e segn a. Agŋ amua am dad yej'eke Pɔl in elm erm es tasi etŋt ow'n itm eke we'n k'iri ow ec'odad a.

Pɔl nɔn lel awŋ Galat eyŋ, yec'etŋ ke n'ðŋ Krist e nawre ub esel a uw Amani Mamn eci low nenyembri nyam ab any. L'ikŋ anym l'otar low nuŋ af ek'ow it eke wel k'esn'n Jesu Krist ec'erm es a e low akr. N'am at neny es li dad eke Nyam in esp'n, kɔ ow'n elm agŋ. Emeny n'am otar akr eke in e juma a tasi in el ke in óc Amani Mamn a in yegm agŋ a ek'in elm Jwifel a. Ow ɔŋ n'am yegm eke ɔmn a ce eke we'n b'oč in elu Jesu Krist em a, in b'ɔŋ agŋ in el nyim nyim Nyam ec'any af. In e ləl a ec'eq es abal el em a, Pɔl am yegm eke nawre ub es ec'es an a e nuŋ in el erur eke ow'n ony Jesu Krist ec'a lel ɔmn a eke ow'n oc in elu ow em ab ab. Eke nawre ub es nyam b'ony erur na lele ɔmn na ab a, in ec'es an a b'ow ey ɔkm in obi em.

Esnŋ

1 1-2 Em Pɔl, lel em lisijimel a fej ek'anŋ aja ab ab e nin em, m'am awŋ Galat e Sinyamel a lel na. M'el erm es, gbekɔ ow elm agŋ mum oglog egn kaka fej ewm'm erm es. Tasi em a, Jesu Krist in obi lel Es Nyam ek'igbm'n luw em ab ab, ew'm erm es. **3** Ke Nyam ey Es lel Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist ab édn ɔny ɔwrɔ ke éjan erm es ey. **4** Es Kɔtɔkɔ Jesu ewr in sosi awoba, yec'etŋ ke l'eb l'elu ey es ey e sikpl ab em. Li sɔg ey wus na e suŋ ab em, ese elel eke Nyam ey Es erur ab af. **5** Anygbel él Nyam eci segn fej! Amen.

Amani Mamn tasi a

6 Nyam esŋ ɔny bibm a ek'εjan Krist sosiem a eci; sica ow am εw'm any iti eke k'upŋn in ij fafa nene, ke éwal am leer "Amani Mamn" ejeci nyam.

⁷Nawre em a, Amani Mamn tasi ejeci anm; agŋ gbe anŋ ek'am wuwal ɔny nuŋ em, ke am erur ek'itŋ Amani Mamn a eke bi dad Krist ec'odad a. ⁸Na sosiem, ek'egŋ kaka feŋ am dad ɔny Amani Mamn ejeci ek'elm ow a eke si dad ɔny a ec'odad, ke Nyam ógŋ ɔwl'l, ek'ow el ey oglog erm es nyam ek'anŋ afr ow bɔbɔ yeji. ⁹M'ikŋ anym mi dad etŋ emeny m'am dadr em: ek'egŋ kaka feŋ am dad ɔny Amani Mamn ejeci ec'odad ek'ótarm es yec'a eke s'cŋ ɔny ab ab, ke Nyam ógŋ ɔwl'l.

¹⁰Sica kɔ agŋ ec'aw eke k'aw'm a m'am ɔl es, kɔ Nyam ec'ab ee? Kɔ agŋ m'am ɔl eke k'erur'm ee? Njaŋ! Blel m'am ɔl ek'agŋ k'ɔny em ec'erur ana, mi k'ɔtum m'elm Krist e libɔwi.

Elel eke Pɔl eel erm es

¹¹Agŋ lisijimel, m'am dad ɔny eke k'uwr any ek'Amani Mamn a eke m'ɔb m'ok ɔny a, elm egŋ e low eke ɔkn. ¹²Ow elm egŋ ogŋ m'ebm, etŋ egŋ kaka feŋ yeji yegam im ow e low, kɔ Jesu Krist in obi elu ow e low ɔkm yegm'm.[†]

¹³Etŋ irir wel dad ɔny elel eke mi kokr legŋ ab em eke m'anŋ Jwifel e Nyam nuŋ igŋ ebr ab em a e low. Uwr elel eke m'ijr agŋ a feŋ ek'el Nyamel ec'agŋ a gbre, ke m'ew lec em eke mi ki ɔnuŋ el ab any. ¹⁴Legŋ ab em a, wel b'ekn tasi, eke m'afj em lawlel a feŋ ek'el em ec'ɔwɔrŋ ab es, Jwifel e Nyam nuŋ igŋ ebr a ec'ow feŋ e kok em. M'ɔny lec m'akm el feŋ ey lagŋel e Nyam nuŋ igŋ ebr ab em e sol esig e dogŋn owi em.

¹⁵Gbekɔ, gbuŋ ke wel éw'm a etŋ Nyam sɔsum oc'm in eci sɔrŋ ikŋ ab em, etŋ l'esŋ'm eke mi ki kok in e juma. ¹⁶Etŋ eke l'egŋ l'eb eke li k'elu Jim ɔkm li yegm'm, yec'etŋ ke m'ɔtu m'im m'ɔb in ec'Amani Mamn a e kokoba m'ok agŋ ek'elm Jwifel a, m'iim m'ibram egŋ kaka eke ki yegm'm low. ¹⁷Etŋ m'ewlm m'iim Jerusalem m'eknm agŋ a ek'ikŋ anym el erm esel gbuŋ ke em yeji m'el a; kɔ kpeki m'ɔkŋ any m'im Arabi wus af, yogŋ anake m'anŋ m'ewl m'ow Damas eb em a. ¹⁸Akpo nyahan ec gbuŋ etŋ m'im m'ey Jerusalem; yogŋ anake m'uwb Pier[†] any, ke m'anŋ in ab toŋ segŋ lew yen a. ¹⁹M'eknm erm es ejeci kaka, ek'ow elm Es Koṭɔkɔ lisijim Jak ce. ²⁰Low na eke m'am awŋ ɔny ow e lel a, el low nawre tasi; m'am eb Nyam daŋku ek'ow elm yadi m'ɔnym.

²¹Low e jam a, m'im Siri lele Silisi ab eci wus ab af. ²²Gbekɔ Jude ec'agŋ a ek'ub Krist nawre a, k'eknm im any af legŋ kaka. ²³Low ce eke -l'irir wel dad em e lís a el: «Egŋ a eke legŋ sig em a, b'ijr ey gbre a, legŋ na em am dad Amani Mamn a eke s'ub nawre ke l'erur eke li ki ɔnuŋ a e low.» ²⁴Etŋ -n'am kɔklm Nyam em sosiem.

Erm esel ejec'a egŋ Amani Mamn a eke Pɔl am ɔb a eb

2 ¹Sica ek'akpo lew yar ec a, m'ewl məny m'im Jerusalem Barnabas ab; m'oc Tit yej'ab m'im. ²M'ewl məny m'im aŋke Nyam elu ow e

[†] 1.12 Pɔl e lís e low ec'a, ɛkn Ob Kok 9.3-6. [†] 1.18 Pier: Arame ɛbr em a, Kefas.

low ɔkm yegm'm eke mi ki kok eben. Jerusaləm yogŋ, luku eke m'as saw em Nyamel ec'idr esel ab a, m'otar Amani Mamn a eke m'am ɔb m'ok agŋ ek'elm Jwifel a e low akr m'ok el. Tasi em a, m'erurm ek'em e juma eke m'am kok lel ow eke mi kok legŋ sig em ab ab a, e low k'él ɔfr ɔfr. ³Etŋ Tit ek'anŋ em ab, ke el Grek iy, ke wel ubrm likr es a, wel ɔnym'n lec em eke li k'ubr likr es. ⁴Gbeko agŋ lisijimel ayadju ek'anŋ ey ec'arajn a erur eke wel k'ubr'r likr es. Agŋ amua ow anŋ ey em es lɔl em, eke k'otar ey akr úw ey ec'ewi e s'el Jesu Krist em a e low any. -N'am erur eke si k'el ol e madu. ⁵Etŋ s'elum el abusu es wanci kaka, yec'etŋ ke s'úcu Amani Mamn a e low nenyembri nyam a s'ony es ɔny eci.

⁶Gbeko, Nyamel ec'idr esel egbel a ɔɔm im low owr kaka eke mi ki kok. Etŋ em ec'a, ow elm el ec'idr esel egbel eke -l'eel a elm low tasi em ec'any af, aŋke Nyam ec'any af a, agŋ a feŋ el kpeŋ kpeŋ. ⁷Kɔ tasi em a, -l'ekn nana eke Nyam abul'm agŋ ek'elm Jwifel a ec'Amani Mamn e kokoba eke mi k'ob, ese elel eke l'abul Pier eke k'ob ok Jwifel ab af. ⁸Etŋ -l'iri yej'ekte Nyam ew'm agŋ ek'elm Jwifel a ec'erm es, ese elel eke l'ew Pier Jwifel ec'erm es ab af. ⁹Jak, Pier lel Jan ab, eke wel b'oc ese Nyamel ec'es ewel af a, uw any ekn eke Nyam anake bibm em abul'm juma na a; -l'eb ey abu, em lele Barnabas ab, -li yegm eke -l'erur. Sica si dad s'okarir ey feŋ eke, ey si b'ow s'im si kok juma agŋ ek'elm Jwifel a ec'arajn, ke el -n'imn Jwifel em eci. ¹⁰Low ce eke -l'ibrmn ey a el, ke s'ɔkn Jerusalem e Nyamel ab em ec'ɔgbɔru a e low. Etŋ em obi mi kok ow e low erm nyam em.

Pɔl ec'abr ek'onym Pier

¹¹Gbeko eke Pier ow Antioč ek'anŋ Siri wus af a, m'atar in ab agŋ feŋ ec'any af, aŋke n'ɔny low ɔbr. ¹²Tasi em a, gbuŋ ke agŋ nyam nyam eke Jak erm a ow a, Pier am us abu agŋ lisijimel ek'elm Jwifel ab ab. Gbeko legŋ ek'agŋ a eke bi dogŋn likr es ubr owi es a ow a, Pier ocr sos es etŋ egn̄m eke k'ij ob agŋ lisijimel ek'elm Jwifel ab ab ij, aŋke n'ɔny agŋ a eke bi dogŋn likr es ubr owi es a e muru. ¹³Jwifel ab em ec'agŋ lisijimel bɛb yeji am kok enyembri yony yony owi na ese Pier af, etŋ Barnabas in obi yeji igb ey el ec'enyembri yony yony owi na em. ¹⁴Etŋ eke m'ekn eke el ec'es an a k'elm nyim nyim ke k'otarm es Amani Mamn e low nenyembri nyam ab ab a, agŋ a feŋ ec'any af mi dad Pier m'ese: «Iŋ ek'el Jwif a, ir eb aja ese agŋ ek'elm Jwifel ab af etŋ kokm yec'a eke Jwifel ec'ol a dad a. Bla sosiem etŋ am erur eke k'ɔny agŋ ek'elm Jwifel a lec em ir eb ese Jwifel af ee?»

Jwifel lele agŋ ek'elm Jwifel ab e sel εŋn Krist e nawre ub em

¹⁵Ey s'el Jwifel ey e mew em, kɔ s'el'm bieku ejeci ec'agŋ ek'uwm Nyam ec'ol ab any a. ¹⁶Gbeko s'uw any ek'egŋ ec'elel eke Nyam b'oc'r ese egŋ nyim nyim af a, anŋ egŋ a ec'ɔmn eke b'ɔny Jesu Krist em a, kɔ ow elm

Mois ec'ol a eke li b'elum a sosiem. Na sosiem anake ey yej'ekə s'el Jwifel a, s'ub Jesu Krist nawre, yec'etj ke l'uw ey any ese agn nyim af, ey ec'omn eke s'ony Krist em a eci, ke ow k'elm eke si kok ol a ec'ow a fej iy neny a eci. Tasi em a, *egn kaka k'ow elm nyim nyim Nyam ec'any af* eke li kok ol a ec'ow fej ek'am dad a iy neny yeji.^{† 2.17} Ey, s'am ol eke Nyam k'oc ey ese agn nyim af Krist sosiem. Sica, eke wel b'ekn ey ese sikpl esel af a, ke ayaf wel ki dadr ab ee? Ke Krist sikpl e juma n'am kok ee? Njaŋ, ow elm eben!¹⁸ Tasi em a, eke m'ewl meny m'im ol a eke m'igj m'elu es ab em, ke em sosi m'am obr low a.¹⁹ Em, ol sosiem anake m'erurm eke mi k'ir eb ol ec'ij a.[†] Etj ów amua fej ecr eben, yec'etj ke m'ir eb Nyam eci. Em m'uw olikj af Krist ab,²⁰ etj m'anj owr, gbekj ow elm em m'anm owr ij, kɔ Krist anake anj owr em em a. Jam aja, em ec'owr anj a, mi bi kok ow e low Nyam Jim e nawre e m'ub ab em, in eke l'erur'm tog ke l'oc in e sel a l'irmn em sosiem a.²¹ Mi k'otum m'ocm Nyam e bibm na m'owlm. Tasi em a, ek'ow el ol em egn b'ecr el nyim nyim es Nyam ec'any af, ke Krist e luw a, ɔfr ɔfr ana!

Ol em kɔ ɔmn em wel b'el nyim ee?

3 ¹Ony Galat eyŋ, kɔ nuŋ em am uŋ ony! Ony bwo ec'egn kokr ony agn ee? Ke, ony ec'any af kpata wel otar Jesu Krist ec'olikj af e luw a e low akr. ²M'am erur eke ki kpabr low ibrm na es: kɔ ony ec'Abŋ Lala a ek'εŋjan a, ol ec'ow a fej eke kokr iy neny a sosiem oglög Amani Mamn a ek'irir ke onyn ɔmn ow em a sosiem ee?³ Bla sosiem etj k'otum onymn nuŋ em ee? Ony, ɔbr nuŋ Abŋ Lala em, sica ony obi e lec em am erurir eke k'uwarir ab ee?⁴ Ów amua fej ek'εŋjan ony a, ɔfr ɔfr ce ow k'el ee? Ow itm ek'ow k'el ɔfr ɔfr.⁵ Nyam b'ɔŋ ony in ec'Abŋ a, etj li bi kok sakrowa ony ec'araŋn. Kɔ ol ec'ow a fej eke bi kokr iy neny a sosiem li bi kok ów amua n'ɔŋ ony oglög Amani Mamn a ek'irir ke onyn ɔmn ow em a sosiem ec'ee?⁶ Kin yec'ekə Nyam Lel dad Abraham e lis: *n'ɔny ɔmn Nyam em, ow ɔŋ Nyam oc'r ese egn nyim nyim af,*[†] *in ec'omn a sosiem.* ⁷Sica ow it eke k'uwr any ek'agn a fej eke b'ir eb ɔmn em a, el Abraham ec'alaw tasi.⁸ Nyam Lel ewar eke Nyam b'ow oc agn ek'elm Jwifel a, ese agn nyim nyim af in ec'any af, el ec'omn a sosiem. Na sosiem anake Nyam Lel ikŋ anym ob Amani Mamn na ok Abraham eke: *Nyam b'ow ecr ɔŋ em, edŋ wus na nimum ec'agn a ɔwrɔ.*[†] ⁹Eke Abraham ub nawre a, wel edŋ'n ɔwrɔ; eben neny nyam, wel b'edŋ agn a fej ek'ub nawre a ɔwrɔ, ese elel eke wel edŋn Abraham ab af.

^{† 2.16} Selu 143.2; Rom 3.20-22. ^{† 2.19} Legn sig em a, eke n'am ol eke li k'el nyim nyim es Nyam ec'any af a, Psl ir eb Mois ec'ol ab em. Eke sica l'ub Krist nawre a, l'ekn eke Mois ec'ol a ɔm egn elm nyim nyim. Na sosiem anake l'erurm eke li k'ir eb ol eci ij a. Ol ec'a: l'uw ñ. ^{† 3.6} Nuŋ Ob 15.6. ^{† 3.8} Nuŋ Ob 12.3.

¹⁰Sica agŋ eke bi tutr eke, eke b'elum ol ke Nyam óc'ŋ ese nenyembri nyam es af a, musue el el eci. Tasi em a, Nyam Lel dad nine: *Gbre él egŋ yec'eke seŋ k'ow eluam ów a feŋ eke wel non anŋ ol e lel ab em a eci.*[†]

¹¹Etŋ ow ayl yej'eké, egŋ kaka k'ɔtum elm nyim nyim Nyam ec'any af ol ec'elum a sosiem, aŋke Nyam Lel dad nine: *egŋ yeci ek'el nyim nyim Nyam ec'any af a, b'ow anŋ owr in ec'ɔmn a eke l'oc l'elu ow em a sosiem.*[†]

¹²Gbeko ol ɔnym low kaka ɔmn ab. Ow eke Nyam Lel nana dad a el: *egŋ yec'eke bi kok ol ec'ów a feŋ ek'anŋ'n em a, b'ow anŋ owr in em.*[†]

¹³Gbeko Krist sɔg ey an ligbel em ol e musue a e lís. In anake ey e musue a eke k'εŋŋ ey a, ey'r af a. Tasi em a, Nyam Lel em wel dad: *Gbre él egŋ feŋ ek'uw ke wel pag es likŋ af a eci.*[†] ¹⁴Na sosiem anake ɔwrɔ a eke Nyam ewar eke k'edŋ Abraham a, b'ow εbm agŋ ek'elm Jwifel a yeji Krist sosiem, ke ey feŋ si b'εŋŋ ɔmn em Abŋ Lala a eke Nyam ewar a.

Ol lele low ewar ab

¹⁵Agŋ lisijimel, s'ocr ey ec'eb ir em e low nyam s'ɔbar any: ek'egŋ nyam kok aja e lel ew es ese elel ek'ow it ab af, egŋ kaka k'ɔtum ɔnym aja e lel na tetŋm es oglog nonm low ejeci elum em. ¹⁶Eben eke Nyam ewar Abraham lele iy a eke k'anŋ in em ey ɔkm ab ab e low ana. Wel dadm esme: *lele alaw a eke k'anŋ in em ok ɔkm a, ese agŋ nonɔ owi af.* Njan, egŋ nyam ce e low. Tasi em a, ow eke wel b'awl a el: *lele iy a eke b'ow anŋ n em ey ɔkm ab ab.*[†] Etŋ egŋ a, in l'el Krist. ¹⁷Kin low a e m'erur eke mi ki dad a: Nyam kok aja e lel nyam ew es, etŋ ewar eke b'ow ucu ow e low ɔny es. Ol a eke akpo duw akpo likŋ lele lew ab ec, gbuŋ ke ey ɔkm a, k'ɔtum ɔnym abusu tetŋm low a eke Nyam ewar ow e low ew es ab es. ¹⁸Sica, ek'ob ap a eke Nyam ɔŋ ese aja af a, el ol sosiem, ke ow elm ewar a sosiem ij. Ke, tasi em a, ewar a sosiem Nyam elu in ec'erm mamm ɔkm Abraham e lís.

Bla lowi tasi ol bi kok ee?

¹⁹Etŋ ek'ow el εben, ke bla sosiem Nyam ɔŋ agŋ ol ee? Ol el ob eke Nyam igŋ af, yec'etŋ ke n'ɔŋ agŋ uw el ec'ów ek'akplm in ec'any af ab any, etŋ ow it eke li k'anŋ toŋ ke egŋ a eke k'anŋ Abraham em ey ɔkm a ów; aŋke in sosiem wel ewar low a ew es. Ol a, afr erm esel elu ow e low ɔkm, etŋ egŋ nyam anŋ ow ec'araŋŋ a.[†] ²⁰Gbeko ow ibram ek'egŋ nyam

[†] 3.10 Ol ɔkn 27.26. [†] 3.11 Abakuk 2.4; ɔkn Rom 1.17 lele ow eci akr otar ab ab.

[†] 3.12 Ob Ap 18.5; Rom 10.5. [†] 3.13 Ol ɔkn 21.23. [†] 3.16 iy lel alaw ab: eke wel b'awl Nuŋ ɔb 12.7 a, yogŋ wel b'awl alaw; gbeko low a eke Pol am elu ɔkm aja a el Ebre em ec'odad ebl a ek'anŋ a "egb ewl". Gbeko in ec'iri tasi a el likr mij e liy oglog likr mij ec'ey. Pol am dad eke low a eke Nyam ewar Abraham a, ow ec'egŋ ek'ow ɔkj any tasi a el Krist. Bɛbmn Nuŋ ɔb 3.15. [†] 3.19 Sinayi lafeny af a, Jwifel ec'ów ek'ec ab em a wel bi dad ese: Nyam elu in ec'ol a ɔkm yegm Mois in ec'erm esel ab em. Mois anake el egŋ ek'anŋ erm esel a lele dedeku ab ab ec'araŋŋ a.

k'anjow ec'aranj ij, eke ow el eŋŋ nyam ce eke low a ot es a, etŋ Nyam ce anake low a ot es a.[†]

²¹ Sica low na e nyandre el bogŋ ec'ee? Ol lele Nyam e low a eke ewar ew es ab ab okrm af ee? Ow elm eben! Blel ol nyam otu eke k'ŋŋ eŋŋ sel, etŋ blel agŋ ejn ol ikŋ na ana, ke blel nimann ana, blel ol a ŋŋ el -l'el nenyembri nyam esel Nyam ec'any af. ²² Gbekŋ, Nyam Lel dad eke wus nimum in anŋ sikpl ec'abusu a ec'ew. Na sosiem anake ow it eke Nyam e low a ek'ewar ew es a, k'el tasi agŋ a feŋ ek'ub nawre a eci, el ec'omn eke -n'ɔnyŋ Jesu Krist em a sosiem.

²³ Gbuŋ ke ɔmn e legŋ a ów a, ol ɔnym ey ab ese sobel em esel af, etŋ s'am eku legŋ a ek'omn k'elu sos ɔkm a. ²⁴ Ow ɔŋ, ol el ey e nyimn es toŋ Krist ow; yec'etŋ ke Nyam óc ey ese agŋ nyim nyim af in ec'any af ey ec'omn a sosiem. ²⁵ Sica eke ɔmn e legŋ ow a, si k'ɔtum s'anm nyimn es na ec'abu em ij.

²⁶ ɔny feŋ, eel Nyam ec'ey ɔmn a ek'ɔny okr ɔny af Jesu Krist ab a sosiem. ²⁷ Tasi em a, ɔny feŋ okar af Krist ab mij nuŋ a eke wel ok ɔny ab em, etŋ ewal anŋ eſe Krist in obi af. ²⁸ Sica ereb anm agŋ ek'el Jwifel lel agŋ ek'elm ab ec'aranj, madu lel ewi ab ec'aranj, ɔyɔw lel eŋŋ ab ec'aranj; ɔny feŋ, eel nyam coco Jesu Krist ab ec'af okr ab em. ²⁹ Etŋ ek'eel Krist eci, ke ɔny eel Abraham ec'ey etŋ eel aja ij esel eſe elel eke Nyam ewar ew es ab af.

Iŋ elm adu ij, kɔ iy

4 ¹Kin em e tutr e m'ɔny a: ek'iy a ek'el aja ij es a anŋ gɔŋni a, li b'ew ese adu af. Ke tasi em a, ob a feŋ in eci ce. ²Gbekŋ, ow it ke n'ám elum agŋ a ek'am ekn in e lís e low, ke am ɔsu in ec'ob a feŋ a, toŋ ke legŋ a ek'es ew a ów. ³Ey yeji eben neny nyam. Eke s'anŋ eſe etuey af a, s'el wus aja e sabusu e lec a e madu.[†] ⁴Gbekŋ, eke legŋ a e Nyam b'ebm ew es a ow a, l'erm Jim ow. Wel ew'r yɔw em etŋ l'ir eb ol em, ⁵yec'etŋ ke li s'g agŋ a feŋ ek'anŋ ol ec'abusu ab em a, ke s'ɔtu s'el Nyam ec'ey.

⁶Gbekŋ, ke wel úw any eke eel in ec'ey a, Nyam ɔŋ Jim ec'Abŋ a ow ey ey ec'erm ab em; etŋ Abŋ na anake b'ɔŋ ey si dad «Aba!» ow e nyandre el, «em Es!» ⁷Ow sosiem a, iŋ elm adu ij, kɔ iy; etŋ ek'el iy a sosiem, Nyam b'ow ɔŋ aja eke li bebm l'ew in ec'ey ab es a.

Eke Galat eyŋ ewm erm -li b'ow -l'ewl məny -l'el ol e madu

⁸Legŋ sig em a, uwmn Nyam any etŋ eel sabusu ek'elm sinyam tasi yεj'a e madu. ⁹Sica yefenyna em ek'uwr Nyam any, oglog yefenyna em

[†] 3.20 Ol Okn 6.4. [†] 4.3 wus aja e sabusu e lec a e madu: agŋ bebm ec'a, ow el wus e sabusu enjuŋ eke b'ijr eŋŋ gbre eke li k'itŋnm erm em a. Agŋ likpr ec'a, Pol odad ebl na em, am yεgm sol ey eke Nyam any uwmu esel bebm b'εŋŋ eb, ke wel otu eke k'oc bebm likr es ubr ec'ol, ses gbεgbli ec'ol lele ów eke wel dedŋn Jwifel em e sol ab ab. Bεbm Galat 4.9; Kolɔs 2.8,20.

eke Nyam uw ɔny any a, ayaf ow it eke k'ewal elumn wus aja e sabusu e lec ek'elm low kaka ab ee? Ayaf emeny ɔtur eke k'ewal eel el e madu ee? 10 B'ucur segn bəb, awl bəb, akpo e segn bəb lel akpo bəb ab e low ɔny es. 11 M'am ɔny ermij ɔny eci: eke juma e mi kok ɔny ec'aranj a k'elm ɔfr ɔfr sosiem.

12 Agŋ lisijimel m'am ɣoŋŋ ɔny, kòkr ese em af, aŋke em yeji mi kok ese ɔny af. Kokmn'm low ɣuŋ kaka. 13 ɔny, am ɔkan low em eke m'og es m'ob ɔny Amani Mamn e kokoba a, ow el em ec'ol em. 14 Etj em e sos megl a eke em ec'ol ab em itm eke wel ki ler a, ɔnym ɔny nənŋŋ walmn elumn'm es. Kɔ ɔny kɔtɔkɔ, ebr'm ese Nyam ec'erm es nyam af, oglog ese Jesu Krist af. 15 Legŋ a, anŋŋ sos em ijn em. Etj sica bla lowi ejn ɔny ee? M'ɔtu eke mi dad m'ese: legŋ a, blel ɔny abusu eke ki sɔsmn ɔny ec'anyamn ab es ɔnjn'm, blel kokr. 16 Kɔ sica ɔny ec'ifnu m'ewl m'el low nenyembri nyam e m'am dad ɔny a sosiem ee?

17 Agŋ amua[†] ek'am kok ese ɔny e lís e low ce we'n am ew any af a, el e sow tutr a akplm ɔny eci. El e low eke -n'am ol a ce el: ke -n'ɔny -li kpab ɔny es em e lís, yec'etj ke ɔtur leer el. 18 Tasi, ow akpl ek'egŋ k'ɔny ɔny e lís ec'erur, gbekɔ ke ow el low nimamn eci, ow it ek'ow k'el segn feŋ, kɔ ke ow k'elm legŋ eke mi b'anŋ ɔny ec'aranj a ce. 19 Em ec'ey, emeny m'am ij ɔny e gbre, gbre ek'otarir es ese yɔw ek'am ew iy ec'ab af, etj mi b'ow m'anŋ em eben toŋ ow áyl'm sos em ek'ony feŋ Krist ir ɔny em. 20 M'erur eke blel m'anŋ ɔny saw wanci na af, ke m'ɔtu mi dad ɔny odad akunda ejec'em. Tasi em a, mi k'uwm elel eke mi ki kokr ɔny e lís ab any.

Agar lele Sara ab

21 Dàdr'm, ɔny ek'am erurir ek'ol k'ew ɔny es a: irimn yec'a ek'ol a am dad ab ee? 22 Nyam Lel dad eke Abraham in ew ey yony, Agar ek'el adyɔw ab ab ow'n ew nyam etj Sara ek'el yɔw lewi ab ab yeji ow'n ew nyam.[†] 23 Adyɔw iyŋ a, wel ew'r igŋ nyam lele yɔw nyam ab ec'erur em, kɔ yɔw lewi a ec'iy a, wel ew'r Nyam e low a eke εwar ab em.[†] 24 Odad na ɔny akr otar ejeci. Dyɔw yony a anŋ ese sinm yony af. Krékré e sinm a, el Sinayi lafeny af ec'a, etj li b'ew ey eke b'el madu: ke Agar ana,²⁵ etj Agar anake el Sinayi lafeny a ek'anŋ Arabi wus af a. Etj in ce anake yefenyna em a, n'anŋ ese Jerusalem[†] ec'eb a ek'in ec'ey ab ab el madu a. 26 Kɔ Jerusalem ek'anŋ afr a el lewi, etj in anake l'el ey lis a. 27 Tasi em a, Nyam Lel dad nine:

[†] 4.17 Agŋ amua el Jwifel ek'ub Jesu nawre, ke am ec Galasi e Sinyamel ab em, eke sica Pɔl anm yogŋ ij a, neny es at em dad agŋ Mois ec'ol ec'elum e low (Èkn Galat 2.4-12).

[†] 4.22 Abraham ew Ismael Agar ab etj l'ew Isak Sara ab. Nuŋ Òb 16.15; 21.2. [†] 4.23 Nuŋ Òb 17.16. [†] 4.25 Aja wel am oc Jerusalem bebmn Jwifel e Nyam nuŋ igŋ ebr a, eke b'ucu ol e low ɔny es toŋ ke -l'ewr ese madu af a. Èkn 4.3 lele ow ec'akr otar ab ab.

Sos em íjn'ŋ itr yɔw!
 Èlu sos em ijn e lebl,
 ŋ ek'uwm iy ew e dudu any a;
 aŋke yɔw a eke wel igŋ èlu es a,
 b'ow ew ey akm yɔw a ek'ɔny igŋ a.[†]

²⁸Sica agŋ lisijimel ɔny ec'a, esɛ Isak af, eel ey eke wel ew esɛ elel eke Nyam ɛwar ab af. ²⁹Gbekɔ esɛ legŋ sig em ec'a eke Abraham ec'iy a eke wel ew igŋ lele yɔw ab ec'erur em a, ijr iy a eke wel ew Nyam ec'Abŋ ec'erur em a gbre a, yefenyna em yeji, eben ce ow anŋ. ³⁰Kɔ Nyam Lel em a, ayaf wel dadr ee? Wel dad nine: ògŋ adyɔw a lel in ec'iy ab ab, aŋke adyɔw iyŋ a k'ɔtum ijm aja yɔw lewi a ec'iy ab ab.[†] ³¹Na sosiem a, agŋ lisijimel, ey s'elm adyɔw a ec'ey, kɔ ey yɔw lewi a ec'ey.

Krist sɔg ey

5 ¹Krist sɔg ey, yec'etŋ ke s'él ewi tasi. Na sosiem ìnymn es kikri lewi el na em, ke ɔnyn sos ɔsu, ke k'ewlmn elmn madu ij.

²Em Pɔl, m'am dad ɔny: eke yebr wel ubr ɔny likr es, ke Krist elm low kaka ɔny ec'ij. ³Emeny m'am usr lebl af mi dad egŋ feŋ eke b'egŋ likr es ubr owi eb a, ow it eke li k'elum ol a nimum. ⁴Ony ek'am ɔɔl eke k'eel neny nyam esel Nyam ec'any af ol ec'elum em a, ɔny obi em anake kpabr es Krist e lis a; etŋ ɔny irmnn Nyam e bibm a ek'ɛjan a. ⁵Sica ey ec'a, s'oc ey e nawre ub a s'elu Nyam em. In li b'ow n'ɔŋ ey s'el neny nyam esel in ec'any af; low na anake s'am eku Abŋ Lala ec'abusu a eke b'ecr ey ec'ɔmn ab em kok juma a. ⁶M'am dad tasi em m'ese, eke s'okr af Jesu Krist ab a, ke wel ubr ey likr es oglog ke wel k'ubrm ey likr es, ow elm low kaka. Kɔ low tasi a ce el: úb nawre, ke yégm ŋ ec'ɔmn a erur owi em.

⁷Ony ɔbr nuŋ senyn senyn! Bwo ec'egŋ edŋ ɔny eke k'eluanm low nenyembri nyam ee? ⁸Low yec'a eke wel dad ɔny ke ok ɔny es sos em a, anm Nyam ek'ɛsn ɔny a ogŋ owm. ⁹Ow anŋ ese: «Lijru teeli ce eke b'anŋ ma em, ke b'ɔŋ ma a nimum inŋ ab af.» ¹⁰Gbekɔ, Es Kotɔko obn'm ɔmn ɔny e lis: k'ow ɔnymn tutr ejeci eke k'ow otarm es em ec'ab ab. Etŋ egŋ a ek'am mumu ɔny a, ke ow el in ec'elel eke n'anŋ a, Nyam b'ow ɔb'r low gbre ij eci.

¹¹Agŋ lisijimel, kɔ em, likr eke wel k'ubr ɔny es e kokoba emeny m'am ɔb ɔny ee? Ek'ow el nawre, bla sosiem etŋ emeny wel am ijr'm gbre ee? Tasi em a, eke m'am ɔb likr es ubr owi e kokoba ke Krist ec'olikŋ a elm egŋ kaka e wus elu owi ij. ¹²M'am erur ek'agŋ amua ek'am mumu ɔny likr es ubr sosiem a, blel -li kok ow afŋ na es; -li kok -lel egŋ agbru.

Yèbr Abŋ Lala nyimn ɔny ec'eb ir a

¹³Agŋ lisijimel, Nyam esŋ ɔny in e lewi ij ab em, gbekɔ lewi ij ikŋ na itm eke k'ɔŋ ɔny abusu kokr ɔny e sos af ec'ow eke b'aw ɔny a. Ow tasi

[†] 4.27 Esayi 54.1. [†] 4.30 Nuŋ Ob 21.10.

eke ki kokr a el, ke erur ɛm, kókr ów ɔjanin ɔny ɔfr. ¹⁴Ol na nimum anj ol nyam na ɛm: *Ow it eke k'erur eyŋ kaka feŋ ese ŋ obi af.*[†] ¹⁵Sica eke bi kokr ese akp ɛm ndey af, ám gugjnin ke ám ɔnyn ijarir ɔny ɔfr, ke ɛwr erm, b'ow ɔjujanin ɔny ɔfr.

¹⁶Na sosiem mi dad m'ese: yèbr Abŋ Lala nyimn ɔny ec'eb ir a, yec'etj ke ki kókmn ɔny e sos af ec'ów eke b'aw ɔny a. ¹⁷Sos af ec'ów amua eke b'aw ɔny a, égjm Abŋ Lala e low ebm etj Abŋ Lala yeji égjm sos af ec'ów amua eke b'aw ɔny a e low ebm. El yony mum ec'arajn a atarir, etj ow e liy eke b'anj ɛm ey ɔkm a el, ke k'ɔtumrn kokmn yec'a ek'am erurir a. ¹⁸Gbeko eke Abŋ Lala bi nyimn ɔny, ke ɔny anmn ol ec'es ew ɛm ij.

¹⁹Ów a eke ey e sos af ec'ów aw b'ɔsu, ke wel b'ekn a el: agŋ e lɔsŋn e b'agbr egŋ kaka feŋ ab, eb eke -li b'ir sikpl ɛm, ów ɔbr ɔbr eke -li bi kok el ec'erur ɛm; ²⁰sinyam yadŋ e nuŋ ignj, agn kok owi; agŋ ec'ifn owi, ów ɛsu, nyamneyr ɔnyanin; erm bebl, agŋ feŋ ec'es ew owi, ɛm bubr owi lel el ɔfr ɛm ec'ijarm owi ab. ²¹-N'am erur eke el lawləl ec'ob ek'ɔny a el yeji -n'ɔny, -l'el mar egŋu, ob iju, etj emenj -li bi kok ów ejeci nɔnɔ ek'otarir es amua eke wel dad ab ab. M'am ewar ɔny etj m'ikŋ anym mi dad yeji: agŋ a eke bi kok ów amua a, k'ow ɛjnm usu Nyam e gbrengbi usu a.

²²Sica kin ey yec'ek eke Abŋ Lala b'ɔsu ey ɛm: erur, sos ɛm ijn, erm es ey, low eku, erm mamn, low kok ɔŋ egŋ, cec e, ²³erm frɔrɔ, sos es ɔny. Mi k'ɔnym ɔmn eke ol k'ifn ów amua. ²⁴Agŋ a ek'el Jesu Krist ec'a, oc el e sos af ec'ów aw a eke b'irmn el a ew olikŋ af. ²⁵Sica, ek'ow el Abŋ Lala ɛm s'am ir eb a, ke si yéb Abŋ ikŋ na nyimn ey. ²⁶Si k'éel és efuu, ów ɛsu k'áñj ey ec'arajn, nyamneyr ɔnyanin yeji k'áñj ey ec'arajn.

Òkmnnin sel es

6 ¹Agŋ lisijimel, eke b'ekan ɔny ɛm ec'egŋ nyam ek'am kok low ek'akplm a, ɔny eke Nyam ec'Abŋ a am nyimn ɔny a, élumn in abu l'éwl l'eb ejagb mamm a; gbeko ke ow él erm frɔrɔ ɛm. Etj m'am dad eke ɔny ɛm ec'egŋ feŋ k'ew sos erm, ke kí yebmn meju owrm ɔny. ²Òkmnnin sel es ɔny e serekp leg leg ec'uyu ɛm: ow ɛm anake b'ow élumn Krist ec'ol a. ³Ek'egŋ nyam bi tutr ese in el any es etj l'elm ob kaka a, ke in sosi n'am ejur. ⁴Ow akpl ek'egŋ egŋ k'ɔny in ec'es an a igbl ogŋ ekn; ek'ow akpl'l sos ɛm, ke ow él in sony eci, ko ke li k'ócm l'obarm lawləl ec'ab ab, ⁵ajke egŋ egŋ b'ow uyu in obi ec'erekp.

⁶Egŋ yec'ek eke b'ejn Nyam ec'odad a e low yegm a, it eke ki cec in ec'ob e n'ɔny a, egŋ a eke bi yegm'n low ab ab.

⁷K'èjurir ɔny sosi: ow itm eke wel ki kokr Nyam miyer. Egŋ, ow a ce eke li b'ewl a, li b'ub. ⁸Eke egŋ ewl ów ejur eke b'aw'r a in ec'ɔgm a, li b'ow l'ub luw; ko eke l'ewl yec'a ek'Abŋ Lala b'erur a, li b'ow l'ub sel ek'ɔnym

† 5.14 Ob Ap 19.18.

uwr. ⁹Sos k'ám ey low nimamn e kok em, aŋke e s'amnm sos, ow e wanci b'ow a, si b'ow s'ub. ¹⁰Na sosiem, eke s'ony abusu a, si kók egn feŋ low nimamn, ab brobro ɔmn em ec'agŋ lisijimel a.

Ewar es abal el lel esŋn ab

¹¹Sica em obi ec'abu em anake m'am nɔn lel a, esɛ elel eke lel mɔni a e sagb a am yegm ab af. ¹²Agŋ a ek'am erur ek'ony ɔny lec em ubar likr es a, el agŋ ek'am erur eke k'ij any agŋ em. Etŋ -n'am kok ebɛn, yec'etŋ ke wel k'ijrm el gbre Krist ec'olikŋ a sosiem. ¹³Agŋ amua ek'egŋ likr es ubr owi eb a, el obi a -l'ɛluamn ol a; -l'erur eke k'ubar likr es, yec'etŋ ke -n'ony abusu -l'ɔpr ów, eke lec em egŋn meny ewr ikŋ na e low ebr. ¹⁴Em ec'a, ey Es Kɔtɔko Jesu Krist ec'olikŋ af e luw a ec'ów ce m'erur eke mi k'ɔpr, aŋke Krist ec'olikŋ af e luw a, em ec'a, ow ew esɛ wus ec'ob a feŋ eke we'n uw af, etŋ em yeji m'ew esɛ egŋ eke uw wus ec'ob a feŋ ec'any af af. ¹⁵Na sosiem, eke wel ubr'ŋ likr es oglog wel ubrm'ŋ es yeji, low kaka anm em, kɔ yeci tasi ek'el low a el: ke él egŋ owr. ¹⁶Sica agŋ a feŋ eke b'ɛlum em e low yegm a el ec'eb ir em a, m'am dad eke: Nyam ec'erm es ey a lel erm mamm ab ab k'áŋŋ el af, el, lel agŋ a feŋ ek'el Nyam ec'**Israel** ab ab.

¹⁷Yefenyna em a, emeny egŋ kaka feŋ k'ow k'ijr'm gbre ij, aŋke em e sos af e meny ewr amua, el Jesu e gbre e m'ij a e meny ewr. ¹⁸Agŋ lisijimel, ke ey Es Kɔtɔko Jesu Krist ec'ɔwɔ a, ánŋ ɔny feŋ ab. Amen.

Pɔl e ləl ek'awŋ Efes eyŋ

Ów ek'it eke wəl k'uwan any

Eke Pɔl anŋ sobel em Rom a, ni non ləl na eke li k'atr kretienel ek'anŋ Azi a sos es. Tisik anake b'oc ləl a im ɔŋ Sinyamel a; ow ikŋ anym εŋ Efes e Nyamel a eke Pɔl anŋ em yegm agŋ low toŋ akpo nyahan a. Efes ec'eb a anake el Azi wus af e seb a e lɔŋŋ any a.

Pɔl awŋ el ləl am dad el Nyam e low a eke bəbm ew es a e low, “eke li k'as ob feŋ ek'anŋ afr lele wus ab a luku es ew nyam coco eke el Krist ab em” (1.10).

Nyam, in ec'erur ab em, b'ikŋ anym ɔny okr ey af in ab (2.1-10). Sica ow e jam, li b'ɔny l'okr ey af ey ɔfr; li bubm sifn e lakp a eke cec Jwifel lele agŋ ek'elm Jwifel ab ab es, yec'etŋ ke -l'okr af -l'el sos megl nyam (2.11-22). Sos megl ikŋ a el in e Nyamel a, etŋ ow ec'af okr ab em, ow b'ow yegm abŋ abŋ a feŋ Nyam e low a eke bəbm ew es a e sewr a (3.9-13).

Afr okr na e low b'ey ɔkm Nyamel em: Nyam nuŋ igŋ esel a el agŋ ej ej, gbekɔ egŋ egn ɔny in ec'abu elum eke k'is ke ɔŋ Nyamel am agb, etŋ wəl ɔtu eke ki kok low na, eke Nyam nuŋ igŋ esel a ce egn eb okr afr Krist ab. Akŋ em ec'eb ir em yeji, Krist ab ec'af okr lele agŋ likpr ab ab ec'a, it eke k'el low nawre, wəl ám ekn: ɔyw lele el ecel ab ec'araŋn, ey lel el esel ab ec'araŋn, madu lele el ec'es ew esel ab ec'araŋn.

Pɔl ot ów nyahan am ok ɔkm elum ey abu s'iri afr okr a e low:

1) sos megl ec'a: Krist el nuŋ etŋ Nyamel el sos megl.

2) êl ec'a: Krist el lyŋ em e lebn.

3) məbi ec'a: Krist el Nyamel ec'igŋ.

Esŋn

1 ¹Em Pɔl, Jesu Krist ec'erm es aŋke Nyam erur, m'am awŋ Nyam ec'agŋ lala ek'anŋ Efes bayŋ,[†] ke b'us Jesu Krist jam neny nyam em a, lel na. ²Ke Nyam ey Es lel ey Es Kötökɔ Jesu Krist ab édŋ ɔny ɔwrc ke ɔŋ ɔny erm es ey.

[†] **1.1** Efes eyŋ e silel esig bəb em a, wəl éŋnm odad na ek'el: *ek'anŋ Efes bayŋ*. Èkn Ob Kok 18.19-21.

Nyam b'ɔŋ ey in ec'ow amann feŋ Krist em

³Si kóklmn Nyam eke el ey Es Kötökɔ Jesu Krist ec'Es a! N'ɔŋ ey Abŋ Lala ec'owrɔ feŋ eke anŋ afr a, ey lele Krist ab ec'af okr ab em. ⁴Gbuŋ ke wel kok wus a, Nyam ecr Krist em sɔsum ot ey s'el in eci, yec'etŋ ke s'él lala ke si k'ítam em kaka in ec'any af. Nyam erur ey etŋ l'ikŋ anym libeb̩m ⁵eke li b'ow l'ecr Jesu Krist em l'eb ey ese in ec'ey af. In ec'erm mamn ab em l'erur low na, ⁶yec'etŋ ke si kóklm Nyam, in ec'anygbel ec'ow amann e sagb a eci. Ów amann feŋ, in ec'Iy e l'erur ab em li b'ecr n'ɔŋ ey. ⁷S'anŋ Krist em etŋ in e mebl ab em li sɔg ey,[†] l'oc ey e sikpl a l'ap ey; etŋ ow elu Nyam ec'erm mamn ligbel a eke ɔny a e low ɔkm. ⁸Eε, Nyam ɔny ey erm mamn afŋn es. N'ɔŋ ey sewr feŋ lele low any uw ab. ⁹N'ɔŋ ey s'uw in e low a eke lɔl es ab any, low a eke in ec'erm mamn ab em, l'ikŋ anym libeb̩m l'ew es eke li k'ecr Krist em li kok a. ¹⁰Low ikŋ a eke Nyam ki kok uwar legŋ a eke li sɔsum l'ew es ab em a, el ke l'ás ob feŋ ek'anŋ afr lele wus ab a luku es ew nyam coco eke el Krist ab em.

¹¹Etŋ ey eci Krist ab ec'af okr em a, Nyam ɔŋ ey aja a eke k'ebm ey,[†] ke l'ikŋ anym libeb̩m ow e low l'ew es a. Li kok low na feŋ aŋke l'egŋ l'eb etŋ l'erur, ¹²yec'etŋ ke ey e s'el agŋ krékre ek'oc el ec'ɔmn elu Krist em a, si kóklm Nyam, in ec'anygbel a eci! ¹³Óny yeji, anŋ Krist em aŋke irir odad tasi a ek'el Amani Mamn a eke bi sɔg ɔny a. Eke ocr ɔny ec'erm a ɔŋ Krist a sosiem, Nyam ew ɔny meny ewr nyam af.[†] Meny ewr a, ow ow el Abŋ Lala a eke l'ewar eke li b'ow n'ɔŋ ey a. ¹⁴Abŋ Lala na, el aja a eke si b'ow s'ɛŋŋ Nyam ec'abu em a eci krékre. Etŋ li bi yegm ey tasi eke si b'ow s'ɛŋŋ aja na legŋ a eke Nyam b'ow sɔg ey low ɔnj feŋ em a. Ow sosiem si kóklmn Nyam, in ec'anygbel a eci!

Pɔl am ɔŋŋ Nyam Efes e nawre ub esel a eci

¹⁵Ow sosiem, legŋ a etŋ eke m'iri wel dad eke ɔny ɔny ɔmn Es Kötökɔ Jesu em etŋ ɔny b'erurir agŋ a ek'in el Nyam ec'agŋ lala a, ¹⁶m'ɔpim eke mi k'elu Nyam bia səgŋ feŋ ɔny eci em e Nyam ɔŋŋ feŋ em. ¹⁷M'am ibrm ek'ey Es Kötökɔ Jesu Krist e Nyam a, anygbel ec'Es a k'ɔŋ ɔny sewr, ke l'elu sos ɔkm li yegm ɔny, yec'etŋ ke úwr ir any tasi. ¹⁸M'am ibrm'n eke li k'ekan ɔny ec'erm em e tutr ab es, yec'etŋ ke úwr low ɔmn a eke n'ɔŋ ɔny legŋ a eke l'ɛsŋ ɔny a, ke úwr in ec'aja ec'ob ɔny ligbel sɔbɔ a eke l'ew es agŋ lala a ec'ab any. ¹⁹Etŋ ɔny b'ow uw̩r lec liplemu a eke Nyam elu ɔkm ey eke si b'ub'r nawre ec'a. In ec'abusu a lel in e lec ab ab, ²⁰l'elu ow e low

[†] 1.7 in e mebl ab em: Krist uw etŋ in e luw a anŋ ese egb waw af. [†] 1.11 aja a eke k'ebm ey: ow otar es ewar e wus a eke wel cec Israel ec'ey, ke el em a egn egn eŋŋ in e wus ikpr a. Èkn Joswe 13-19. Wel ɔtu eke itŋŋ ejec'ém dad ese: s'el in ec'ob eke ebm'n. [†] 1.13 meny ewr nyam: meny ewr eke wel b'ew ob af a, bi yegm eke ob a el egn a eke ewr'r meny a eci.

ɔkm Krist ɛm, legŋ eke l'igbm ow luw ɛm, ke n'ɔŋj ow ow sig'r es lidr abu af afr a.[†] ²¹ Yogi, Krist anŋ es ew feŋ, abusu feŋ, lec feŋ, es akm feŋ lele nin ejeci feŋ eke wel ɔtu eke k'esiŋ a e nuŋ af. Tasi, n'anŋ ob feŋ ek'anŋ a e nuŋ af,[†] etŋ ow elm yefenyna e legŋ na ɛm ce, kɔ legŋ eke b'ow ow ab ɛm yeji. ²² Ee, Nyam oc mob mob a pupukpaŋ ew es Krist ec'akr ew a,[†] etŋ l'ew ow ese Nyamel nimum eci nuŋ af, ²³ etŋ Nyamel el Krist eci sos megl a. In ɛm wel b'ekn Krist nimum, etŋ Krist, in iy afr lele wus ab nimum.[†]

Sel eke s'εŋn Krist ɛm a el bibm

2 ¹Legŋ ek'ec ab ɛm, uwṛ ɔny ec'ów ɔbr lel ɔny e sikpl ab ab sosiɛm. ² ɔny iir eb ese elel eke wus ec'agŋ b'ir eb ab af; elumn sabusu ejŋn ec'ees ew es a ek'in ec'ees ew anŋ lef ɛm a. Es ew es a, in l'el low ɔŋŋ ec'abŋ a eke caca ɛm a am kok juma agŋ a ek'eluam Nyam ab ɛm a. ³ Legŋ ab ɛm, ey yeji s'anŋ ese agŋ amua af, ow a eke s'am ir eb ese elel ek'ey ec'ów aw ejŋn b'ɔŋŋ ey ab af a. S'elum ey ec'ów aw ejŋn a lel ey e sow tutr ejŋn ab ab. Etŋ ey ec'elel tasi a eke s'anŋn a sosiɛm, s'it eke Nyam eci jej ok a k'ɔŋŋ ey s'abur es ese agŋ likpr ab af.

⁴ Gbekɔ Nyam eci sɔrŋ ikŋ a agb nɔnɔŋ etŋ in ec'erur eke n'ɔny ey ec'a ɔnym any ɔkŋnin; ⁵ na sosiɛm anake ey eke s'anŋ ese agŋ ek'uw abŋ ɛm ey ec'ów ejŋn a sosiɛm a, n'ɔŋŋ ey s'anŋ owr Krist ab a. Ee, Nyam e sɔrŋ ikŋ a anake sɔg ey a. ⁶ Jesu Krist ab ec'af okr ab ɛm Nyam igbm ey luw ɛm, etŋ Krist ab ce n'ɔŋŋ ey si sig es afr. ⁷ Nyam elu in ec'erm mamm eke n'ɔnyŋ ey a ɔkm Jesu Krist ɛm, yec'etŋ ke li yégm ey seŋŋ feŋ in e sɔrŋ ikŋ libbel ab ɛm eci gbreŋgbí eke l'ij a. ⁸ Tasi ɛm a, in eci sɔrŋ ikŋ ab ɛm anake li sɔg ɔny a, anke ɔny ubr nawre. Ow elm ɔny ɛm ow anm owm, kɔ Nyam in obi eci bibm eke ɔŋŋ ɔny. ⁹ Sel ejŋ na, ejŋnm in ɔny ec'ów kok ɛm; ow sosiɛm a egŋ kaka k'ew sos. ¹⁰ Tasi ɛm a, Jesu Krist ab ec'af okr ɛm anake Nyam kok ey a. Li kok ey yec'etŋ ke s'ir eb ów amamn kok ɛm. Etŋ ów amamn amua, Nyam ikŋ anym bëbm ew es eke si ki kok.

Krist eci luw a ɔŋŋ Jwifel lel agŋ ek'elm Jwifel ab ab okr af

¹¹ ɔny uwṛ any eke Jwifel el agŋ eke wel ubr likr es, ke b'erur esŋŋ el sosi "agŋ ek'ubr likr es". ɔny ek'elmn Jwifel mew ɛm etŋ a, wel ubrm ɔny likr es etŋ ow b'ɔŋŋ -li b'esiŋ ɔny "agŋ ek'ubrm likr es." Ow sosiɛm, ɔny ɔkan legŋ ab ɛm ec'ob eke eel a: ¹² ɔny eel agŋ ek'uwm Krist any, agŋ eke wel awlm Nyam ec'agŋ ab ɛm, ke anm sinm a feŋ eke Nyam ewar a e low ɛm, ɔnym low ɔmn kaka, ke uwm Nyam any el ec'eb ir ɛm wus af aŋa.

[†] 1.20 Bëbm̄ Selu 110.1. [†] 1.21 Bëbm̄ Kolɔs 1.16; 2.15 lele 1 Korent 15.24 ab. Ob feŋ ek'anŋ a: Filip 2.6-11. [†] 1.22 Bëbm̄ Selu 8.7. [†] 1.23 etŋ Krist, in iy afr lele wus ab nimum: odad na Grek em a wel ɔtu eke k'itŋ ejec'em dad ese: etŋ Krist, Nyam iy'r ɛm nimum nimum (bëbm̄ Kolɔs 1.19 ab)

¹³Gbeko sica, Krist ab ec'af okr ab em, ony eke legŋ ab em kpabr es a, legŋ na em a, Krist eci mebl a ony ony okar af. ¹⁴Eε, in l'el ey ec'erm es ey. Li kok Jwifel lel agŋ ek'elm Jwifel ab ab el agŋ nyam coco. Li bubm sifn e lakp a^t eke cec el ab es, in eci sos megl a eke li wawr egb olikŋ af ab em. ¹⁵N'ony Mois ec'ol a ec'es ew a lel ow ec'ow kperti kperti ab ab l'owr es. Etŋ Jwifel lel agŋ ek'elm Jwifel ab ab, li kok wel el agŋ nyam coco ek'okr af in ab, etŋ eben a ow el erm es ey. ¹⁶In ec'olikŋ af e luw ab em, n'ony Jwifel lel agŋ ek'elm Jwifel ab ab l'okr af el sos megl nyam coco etŋ n'ony l'okr wel em Nyam ab, etŋ eben a libi ifanin. ¹⁷Ow am yegm eke Krist, erm es ey ec'Amani Mamn e kokoba l'ow l'ob l'ok ony ek'elm Jwifel ke kpabr es Nyam e lis a, lele Jwifel eke titm Nyam ab ab.^t ¹⁸Tasi em a, Krist em anake si k'ecr ey feŋ, Jwifel lel agŋ ek'elm Jwifel ab ab, ke s'stu si titm Nyam ey Es, Abŋ Lala nyam a ce ec'abu elum em.

¹⁹Ow sosiem a, ony ek'elmn Jwifel a, elmn etu agŋ ij oglog gbeŋ ec'agŋ. Ko ony anŋ Nyam ec'agŋ lala ab em, onyn ów a feŋ ec'abusu etŋ eel Nyam e bosu ab em ec'agŋ. ²⁰Sica ony eel êl a ek'in eci misigrer a el Krist ec'erm esel a lele **kokoba** ob esel ab ab a. Etŋ **Iɔy** em eci lebn tasi a, el Jesu Krist in obi. ²¹Krist ab ec'af okr em anake êl a eci mebn a feŋ b'okr af inym es kikri a. Etŋ in ce li b'ŋ êl a agb el Nyamel lala eke Es Kɔtɔkɔ oc ew saw. ²²Eke okar af Krist ab a sosiem anake ony yeqi anŋ êl a eke wel us ab em a. Etŋ agŋ likpr a feŋ ab, okar af eel êl eke Nyam ecr in ec'Abŋ ab em ir em.

Pɔl am ɔb low e lɔl es Krist em a ec'amani

3 ¹Em Pɔl, m'el Jesu Krist e sobel em es, ony ek'elmn Jwifel a sosiem eci. ²Ony, m'ony ɔmn eke irir juma eke Nyam, in ec'erm mamn ab em abul'm eke mi ki kok ony ec'a e low. ³L'elu low a eke lɔl es a ɔkm m'ekn, low a eke mi non ow e low tel ce afr em a. ⁴Em e lel a ec'awl em, b'ow ekan elel eke m'uw Krist e lis e low eke lɔl es ab any a. ⁵Low ikŋ a, legŋ ek'ec ab em a, Nyam elum'n ɔkm yegam ey lagŋel. Ko yefenyna em a, l'ecr in ec'Abŋ ab em l'elu ow ɔkm, li yegm in ec'erm esel a lele **kokoba** ob esel lala ab ab eke li sɔsum l'ot l'ok saw a. ⁶Kin low a eke lɔl es a: agŋ a eke elm Jwifel ke okr af Jesu Krist ab Amani Mamn ab em a, b'ow εŋn aja nyam a ce ese Jwifel ab af. -Li b'ow -l'el sos megl nyam ec'agŋ, etŋ low a eke Nyam εwar ew es a -li b'ow -n'anŋ em.

⁷Nyam, in ec'erm mamn ab em, ony'm abusu eke mi k'el Amani Mamn na e juma kok es, in e lec a ec'abu elum em. ⁸Em, m'el nawre ub esel ab em ec'egŋ saka sakali. Gbeko m'εŋn bibm na eke mi k'ob Krist ec'ob

^t **2.14 sifn e lakp a:** k'aw ke ow él brik em lakp a eke Jerusalem eci Nyamel ab em bi cec usu a ek'agŋ ek'elm Jwifel itm eke k'ok em, ke el Jwifel sɔny eci usu a. ^t **2.17 Bɛbm̩** Esayi 57.19.

ɔny a ek'ɔnym nuŋ a ec'amani, m'ok agŋ a ek'elm Jwifel a. ⁹Tasi em a, god'etŋ, Nyam eke el mob mob feŋ eci kok es a, lɔl low a eke li bebm l'ew es ab es in em. Etŋ elel eke Nyam b'ow kokr low na eke lɔl es a e low iy neny a, m'ɛŋŋ bibm eke mi ki yegm kpata. ¹⁰Ow b'ow ɔŋŋ etŋ Nyam b'ow ecr Nyamel a eke l'ɛsŋ ab em, n'ɔŋŋ mob a feŋ ek'anŋ afr ke ɔny es ew lel abusu ɔny ab a[†] úw in e sewr ab any. Nuŋ em ɔny na Nyam b'el'u'l ɔkm sakunda ɛrŋ ɛrŋ em, ¹¹low a eke l'ikŋ anym li bebm l'ew es god'etŋ a sosiem eci. Low ikŋ na, l'ecr ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist em, li kok ow iy neny. ¹²Ey eke s'okr af Krist ab ke s'ub'r nawre a, sica abusu eru ey es eke si k'owl abu s'im Nyam ec'any af ɔmn em. ¹³Na sosiem anake m'am ɔŋŋ ɔny ek'ɛm e gbre e m'am ɛgŋ m'eb ɔny sosiem a, k'ɔwrm ɔny sos es a. Tasi em a, ow b'ow el ɔny ec'anygben ligbel.

Krist ec'erur a

¹⁴Ow sosiem m'am ok ɔwɔkp wus Nyam ey Es ec'any af, ¹⁵in em eke bosu feŋ ek'anŋ afr lele wus ab anŋ a. ¹⁶M'am ɔŋŋ'n ek'in ec'anygbel e gbreŋgbí eke l'ij ab em, li k'ecr in ec'Abj ab em n'ɔŋŋ ɔny lec inymn es kikri ɔny ec'erm ab em. ¹⁷Ke Krist ír ɔny ec'erm ab em ɔny ec'ɔmn a sosiem, yec'etŋ ke ókr min erur em, ke ɔny nimum a sígr es erur ab em. ¹⁸Etŋ b'ow ɔny abusu, ɔny lele Nyam ec'agŋ lala a feŋ ab, írir mewl em tasi Krist ec'erur a ec'es ar, sɔfu, sigb lel ow e sibn ab ab. ¹⁹ɛɛ, m'am erur eke k'uwr Krist ec'erur ab any, eke l'agb l'akm low feŋ ek'egŋ ɔtu eke k'uw any a yeji, yec'etŋ ke éjan Nyam ec'owr anŋ a, ke l'ír ɔny em nimum.

²⁰Nyam e lec a am kok juma ey em etŋ eke si b'ibrm'n low a, l'etu eke li ki kok ow afŋ es! In e lec a agb akm yec'a e s'ɔtu eke si ki tutr a. ²¹Anygbel él in eci, in e Nyamel ab em lele Jesu Krist em ab akpo akpo feŋ lele sɛŋŋ feŋ ab! Amen.

Krist em ec'af okr

4 ¹Em eke m'el sobel em es Es Kɔtɔkɔ sosiem a, kin yec'eke m'am ok ɔny merm sabu af mi dad ɔny: ɔny eke Nyam esŋ ɔny a, ɔny es an ek'ot ɔny ec'ɛsŋ ab es. ²Sɛŋŋ feŋ ɔsr es, èèl frɔrɔ, ɔnyan sos es low em, ɛgŋŋ ɛgŋŋ ɛgŋŋ ec'elet eke anŋ a ebr erur em. ³Àtar sos es ucur af okr a eke Abj Lala b'ɔŋŋ ɔny a ɔny es, erm es ey a eke b'ɔny okr ɔny af ɔny ofr em a; ⁴ajke Nyam kok sos megl nyam, n'ɔŋŋ ɔny Abj Lala nyam, etŋ low ɔmn nyam em ce l'ɛsŋ ɔny. ⁵Etŋ ɔny Es Kɔtɔkɔ nyam, ɔmn nyam lele mij ok nuŋ nyam ab, ⁶Nyam nyam ce eke el agŋ feŋ ec'Es eke ew feŋ es, bi kok low feŋ agŋ feŋ em, ke ir agŋ feŋ em a.

⁷Gbekɔ ey em ec'egŋni nyam nyam ɛgn in ec'ob ap ek'it a, ob ap ab em eci yec'a eke Krist ɔny'n erm mamn ɔŋ'n a. ⁸Kin yec'eke Nyam Lel dad:

† 3.10 Kolɔs 1.16.

Eke l'uyu afr kpoŋ em a,
l'ot sobel em esel ab n'im;
etŋ li cec agŋ sob ap.[†]

⁹Kɔ l'uyu afr a, in ec'iri tasi a el bogŋ ec'ee? Ow am yegm eke l'ikŋ anym l'us es n'im esr em a, ek'el wus af aja a.[†] ¹⁰Etŋ egn a ek'us es a, in ce l'el egn a ek'uyu afr kpoŋ em a, yec'etŋ ke li fáf es l'eb wus na nimum.[†] ¹¹In anake li cec ob ap ek'it a n'ŋ agŋ, ke ow ɔŋ agŋ beb el Krist ec'erm esel, beb el **kokoba** ob esel, beb el Amani Mamn a ec'es ɔmun esel, beb el pasterel oglog low yegm esel a.[†] ¹²Li cec agŋ amua sob ap amua, yec'etŋ ke wel ɔŋ agŋ lala a ek'el Nyam ec'a úw juma e ki kok, ke ɔŋ Krist e sos megl a imn anym ec'ab any. ¹³Nene anake ey feŋ si b'ow s'ɔny ɔmn lele Nyam ec'ly a ec'any uw nyam coco ab a. Etŋ si b'ow s'el agŋ ek'ɔny ɔmn ek'usu etŋ si b'ow s'agb s'anj ese elel eke Krist anŋ ab af. ¹⁴Sica si k'ow s'elm ey abu em ij. Si k'ow s'anm ese mijetŋ gɔŋni eke okij e mra am ɔny wɔwl usu feŋ eke l'erur ab af ij. Etŋ si k'ow si yebm sow tutr yadŋ eci lef a elulm ey, ocm ecm ey usu feŋ ij. Agŋ k'ow ɔtum irmnm ey el eci meju ab em ij. ¹⁵Etŋ eke si bi dad low nenyembri nyam erur em, si b'ow s'agb feŋ em s'imm Krist ek'el nuŋ a ogŋ. ¹⁶In em anake sos ogog ogog a feŋ b'inym es kikri, ke b'okr af a. Sos ɔgigŋnel usu nɔnɔ b'ɔŋ sos megl a nimum ókr af, etŋ eke sos ogog nyam nyam feŋ bi kok in e juma ek'it a, sos megl a nimum b'agb etŋ b'ɔny lec erur em.

Krist em ec'eb ir owr

¹⁷Kin low yec'a eke m'am dad, ke nene am at'm es mi dad Es Kɔtɔkɔ e nin em a: ow itm eke k'aan es ese Nyam any uwm esel eke b'us el e sow tutr eke low kaka anm em a jam a. ¹⁸Tasi em a, el e nuŋ em ɔny a anŋ ncebn em etŋ sel εŋn a eke Nyam b'ɔŋ agŋ a, -n'ɔnym el eci kaka anm em, anke -l'uwm ow e low kaka any etŋ -n'ɔny erm tuɔtɔ yeji. ¹⁹-Lirmn agŋ em ec'eb ir a e mewl a feŋ, -l'ocr el sosi -l'elu es an keskes em etŋ -n'am kok sikpl owi feŋ eke b'aw el a.

²⁰ɔny, ow elm nene wewrmn Krist eci any uw a! ²¹ɔny, nawre tasi em irir in e lís e low feŋ etŋ wel yegm ɔny low nenyembri nyam ek'anŋ Jesu em a. ²²Eke ow el eben a, iŋŋn ɔny ec'eb ir sig a elul es. Legŋ ab em a, eel agŋ eke meju ec'ow aw iy em ke am ɔnjn. Ow sosiem, elel a eke anŋnin legŋ ab em a, ow it eke k'igŋn elul es ese mob sus em sig af, ²³ke yébr wel itŋn ɔny nimum ɔny ec'erm em lel tutr em ab, ²⁴ke ese mob sus em owr eke wel bi sus af, éel agŋ owr. Egn owr ikŋ na wel kok'r ese elel eke Nyam erur ab af.[†] Low nenyembri nyam b'ɔŋ'n l'el nyim nyim lele lala ab.

[†] 4.8 Selu 68.19. [†] 4.9 l'ikŋ anym l'us es n'im esr em a ek'el wus af aja: odad na Grék em a wel ɔtū eke k'itŋn ejec' em dad ese: l'ikŋ anym l'us es n'im wus lokm kpoŋ a. [†] 4.10 Jeremi 23.24. [†] 4.11 1 Korent 12.28; Ob Kok 2.33. [†] 4.24 Nuŋ Ðb 1.26-27.

²⁵Na sosiem, ïgjn yadŋ ɔny elul es, ke ɔny em ec'egŋ feŋ dd lawl low nenyembri nyam em, aŋke ey feŋ s'el sos megl nyam ec'agn. ²⁶Eke batŋ erm am ebl ɔny, ki kokr sikpl; ki yebr ton legŋ es ew k'ejan ɔny ec'erm bebl a. ²⁷K'ebr agn usu kaka feŋ es ɔny em. ²⁸Ke egŋ eke b'iy mil a, elu mil iy ab es; ke kok juma nenyembri nyam em in obi e sabu ab em, yec'etŋ ke n'eŋn ob l'elum es abur esel abu. ²⁹Odad nuj kaka k'anŋ ɔny nenym k'ey km; ko dadr low akpal e sodad eke b'elum low abu, ke b'atr ɔny lawlēl sos es nj el lec a, yec'etŋ ke sodad eke b'ow dadr a el low mamm agn eke b'ow iri a eci. ³⁰K'war Nyam ec'Abj Lala a ek'ŋ ɔny a sos es,[†] aŋke in anake Nyam oc'r nj ɔny ese meny ewr af a. Etŋ meny ewr na b'ŋ ɔny nyn mn eke legŋ nyam, Nyam b'ow sog ɔny nimum ɔny e sikpl ab em. ³¹Low nuj feŋ ek'egŋ kok ɔny a, k'br k'ewr es ɔny ec'erm ab em. K'cur lokm es, k'bal erm; ke likekr owi, wewr owi lel w eŋŋ feŋ ab c es ɔny ec'aranj. ³²Ke egŋ egŋ akpl lawl eci, ke srj iklj y ɔny erm em gboj. Ke áparir low ese elel eke Nyam ap ɔny low Jesu Krist sosiem ab af.

Usuayl em ec'eb ir

5 ¹Sica eke eel ey eke Nyam b'erur a, àtar sos es kokr ese in af. ²Ke ɔny ec'eb ir a el erur em, ót Krist ec'erur ek'ony ey eci ke oc in e sel irmn ey sosiem, ese ob ap lel egb waw ab ek'ow eci ssŋ mamm a[†] akpl Nyam sos em ab af.

³Ony eel Nyam ec'agŋ lala a, ow sosiem ɔny ogŋ a, w anj ek'itm eke k'anŋ ɔny ec'aranj, ese: yow kaka feŋ ab ec'erum ab, low feŋ ek'ayalm egŋ eci kok, érur eke s sny ce k'ony ob feŋ. ⁴Ow akplm yej'ek eke kí dadr s odad, nyamb odad lele sodad eŋŋ ab. Ko ow tasi eke ki kokr a el ke dadr odad elul Nyam bia. ⁵Kin yec'ek'it eke k'uwr any: agŋ a eke b'erum yow kaka feŋ ab oglog bi kok low feŋ ek'ayalm egŋ a, k'ow ejnm aja kakali Nyam lele Krist ab eci gbreŋbi usu yogŋ. Eb  n neny nyam ow b'ow el agŋ a eke b'erur eke k'ony ob feŋ el sny ce ec'a, aŋke érur eke k'ony ob feŋ s sny ce a, anj ese sinyam yadŋ e nuj igŋ af.

⁶Ke egŋ kaka k'rmnm ɔny meju e sodad ebl fr fr em. w amua sosiem anake Nyam ec'erm bebl a b'ow ok agŋ a ek'gjnm eke k'elum'n ab af a. ⁷Ki kokr ese el ec'ab af! ⁸Legŋ ek'ec ab em a, anjn ncebn em, ko jam aja ek'okar af Es Kotok ab a, anjn usuayl em. Ow sosiem, àan es ese agŋ ek'el usuayl ec'ey af g  j, ⁹aŋke usuayl b'osu ey ek'el w amann kok, w nyim nyim lel nenyembri nyam em ec'ow ab. ¹⁰Àtar sos es uwr low eke b'akpl Es Kotok sos em ab any. ¹¹w a ek'el ncebn ec'a sum ey amann kaka. Ow sosiem k'anŋ w e low em, ko kokr el ec'ow a k km. ¹²Tasi em a, w a ek'agŋ amua bi kok es ll em a eci dad b'ony s. ¹³Gbek low yec'ek'e weł elu km a, sos b'eu es usuayl em tasi; ¹⁴etŋ sica low yec'a ek'anj usuayl em a, b'ewl el usuayl. Na sosiem anake weł dad nine:

[†] 4.30 Esai 63.10 ab. [†] 5.2 km Ok 29.18.

«I] ek'am eru məmn a, ûfj̄m es.

Ànj agj ek'uw a ec'aranj igb,
ke Krist ejn in ec'usuayl a ok'j af.»[†]

¹⁵Èwr erm ɔny ec'es an ab em. K'liir eb nyamb em, kɔ iir eb ese esewru
¹⁶eke b'uw any kok low wanci fej em eke Nyam b'ɔŋ el ab af, aŋke segj
a eke s'anj em a akplm. ¹⁷Na sosiem k'eel anyambu, kɔ ðkr nuŋ em es
senyn senyn irir yec'ek'el Es Kɔtɔkɔ ec'erur a.

¹⁸K'egjn mar k'ony ɔny: mar egj nɔnɔ bi ñuŋn egj; kɔ yèbr Abj Lala iy ɔny
em gboj. ¹⁹ɔny ɔfr em a, àtarir sos es selu ebl em, Nyam ej em lel ej ek'Abj
b'ɔŋ ɔny ab ab em, ègjn kɔklm ec'ej ɔny ec'erm fej em Es Kɔtɔkɔ eci. ²⁰Òjn
ɔny Es Nyam bia segj fej low fej eci, ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist e nin em.

Egj eyel lel ɔyw ecel ab ec'ow ɔm

²¹Ònyen es is ɔny ɔfr em Krist ec'elum ek'ɔny a sosiem. ²²Egj eyel, ɔny
es is ɔny ecel eci ese elel ek'ɔny Es Kɔtɔkɔ ec'ab af, ²³aŋke igj el in e ɔyw
a ec'es ew, ese elel eke Krist el Nyamel ec'es ew ab af. Krist in obi el Nyamel
ek'el in e sos megl a eci sog es. ²⁴Na sosiem ow it eke egj eyel k'ony es is low
fej em el ecel eci, ese elel eke Nyamel b'ɔny es is Krist ec'ab af.

²⁵Oyw ecel, èrurir ɔny eyel ese elel eke Krist erur Nyamel ton ke l'oc in e
sel a l'irmn ow ec'ab af. ²⁶L'erur eke eben a, li k'ɔŋ Nyamel el ob ek'it eke k'el
Nyam eci, eke l'ayal ow mij em lel odad ebl em ab a,[†] ²⁷aŋke l'erur eke li k'elu
Nyamel ɔkm in obi in obi ec'any af, ow e sakpl a fej em, ow él ob lala ek'ob
kaka itam em, ewm duɔdu ke ɔnym abr enym kaka fej. ²⁸Nene anake ow it
ek'ɔyw ecel k'erur el eyel ese elel eke -li b'erur el obi e sos megl ab af a. Egj
yec'ek'e b'erur in e ɔyw a, b'erur in obi in obi. ²⁹Tasi em a, legj kaka egj ifnm
in obi e sos megl a, kɔ ob ij li b'ɔŋ ow, li kok ow e lis e low fej segj fej sej em,
es'elel eke Krist bi kok Nyamel ec'ab af, ³⁰aŋke ow el in e sos megl ek'ey fej
s'anj em. ³¹Nyam Lel em a, wel b'awl eke: *Na sosiem anake igj b'ow ñgboj es
lele lis ab ec'akj, ke l'ókr af in e ɔyw ab ab -l'el sos megl nyam a.*[†] ³²Low na eke
lɔl es a agb nɔnɔ etj em, m'am dad ɔny ek'ow el Krist lele Nyamel ab e low.
³³Gbekɔ ow el low ek'ony yeji ɔny es: ke ɔyw ec fej érur in e ɔyw ese in obi
af, ke igj ey fej yeji élum in ec'igj a.

Ey lel el ec'agn eke ew el ab ab

6 ¹Ey, èlumn ɔny ec'agn ek'ew ɔny a ese elel eke Es Kɔtɔkɔ erur ab
af; na ɔny e low eke ki kokr. ²Èlum asj lel esj ab anake el ol ab em

[†] 5.14 low yec'a ek'anj usuayl em a, b'ewl el usuayl: odad na Grék em a wel ɔtu eke k'itjn
ejec'em dad ese: usuayl anake b'el low fej ɔkm tasi a. Etj «I] ek'am eru memn a... ok'j af.»
Ow el odad eke lel nɔn es a dad ke wel uwm yogj ek'ow ang am ow ab any, oglog ke ow
él nawre ub esel eci selu sig nyam. Esayi 26.19; 51.17; 52.1; 60.1. [†] 5.26 Bèbmn Tit 2.14;
3.5. [†] 5.31 Nuŋ Òb 2.24.

e krekrə eke Nyam ɔŋ agŋ ke low ewar ann af a. ³Etŋ kin low ewar a:
yec'etŋ ke áŋŋ sos em iŋŋ em ke íj usu wus af aja.[†]

⁴Ey esel, k'ðŋn ɔny ec'ey a k'ɔny erm bebl. Kɔ gbàgbal el, yègmn el low
ke ɔmn el ów ese elel eke Es Kɔtɔkɔ erur ab af.

Madu lel el ec'agŋ ek'ɔnymn el ab a

⁵Madu, èlumn ɔny e wus af aja ec'es ew esel a, muru em, èlum em lel
erm nyam em ab ese elel eke b'èlumn Krist ab af. ⁶Ow elm eke -li b'ew
ɔny nyamn af a ce, kí kokmn el e lís e low mewl em, yec'etŋ ke -l'aw ɔny,
kɔ èlumn ese Krist eci madu eke bi kok erm nyam em juma feŋ eke Nyam
b'erur ab af. ⁷Ee! Èrm frɔrɔ em ki kokr ɔny ec'es ew esel a eci juma, ese
eben Es Kɔtɔkɔ eci juma ɔny am kokr af, kɔ ke ow k'èlm ese agŋ ec'af.
⁸Sica yec'ek eke k'ɔkan a el: ke él adu oglog lewi, low nimann a eke kok a
ec'ob ap a eke k'èbm'j a, Es Kɔtɔkɔ b'ow ɔŋ.

⁹Ony es ew esel ek'ɔnymn madu ab a, ɔny es an neny nyam a ɔny eci
madu a e lís; ɔny k'ðɔrir el abr. Sica ɔkan ek'ony lel ɔny e madu ab ab, Es
Èw Es nyam ce ɔny, in eke n'anŋ afr ke l'íjm ñgopre low eke li bi kok
n'ɔŋ in ec'agŋ ab em a.

Ar ogŋn e mob eke Nyam ɔŋ ey

¹⁰Sica uwär em ec'ek eke m'am dad a el, ke ébr lec Es Kɔtɔkɔ ab ec'af okr
em, in ec'abusu ligbel ab em. ¹¹Èwr Nyam ec'ar ogŋn e mob a feŋ eke ɔŋ
ɔny a sos, yec'etŋ ke ɔtur akmn agn eci meju a feŋ es, ¹²ajke ow elm agŋ
eke si b'èkn any af ab ab si k'ow s'ogŋm ar a, kɔ ow el mob feŋ ek'ony
lec eŋŋ ke ɔny es ew lel abusu ab a. Ey ec'ar ogŋ a b'ow el lec feŋ ek'el
ncebn em ec'ab ab, lele abŋ eŋŋ ek'ony abusu ke anŋ lef em ab ab. ¹³Ow
sosiem a, èwr Nyam ec'ar mob feŋ sos, yec'etŋ ke wanci ɣuŋ feŋ af, ɔtur
inyrn es kikri ifnu ec'any af, ke b'ogŋn ar a ba ow b'uwr a, ke emenry
ínyrn es lec ab.

¹⁴Kin elel eke ki bebmn sos ar ogŋ a eci: ke low nenyembri nyam áŋŋ
ese ɔny eci meb er em eke k'egŋ af, ke es an nyim nyim él ɔny ec'ar mob
sus em eke k'ocr èwr er af; ¹⁵ke ɔny eci gbragbra kok erm es ey ec'Amani
Mamn ɔb em a, él ɔny eci cɔkrukpo eke k'anŋ ɔny akr em. ¹⁶Ke ɔny
ec'omn a áŋŋ ese ɔny ec'erkpo af, èlum ɔny abu irmnin agn low ɣuŋ es
eci sibin a, ek'al b'anŋ neny af ke b'owl im igŋ ob ab es. ¹⁷Òcr sel eyŋ áŋŋ
ese ɔny eci kpokpo tufe af, ke Nyam odad áŋŋ ese ɔny eci lab any yony
ek'Abj Lala ɔŋ ɔny af.[†] ¹⁸Ów amua feŋ ibrmn Nyam, Nyam ñɔŋn em. Èe,
ñɔŋn Nyam low feŋ em Abj ec'abu èlum em. Ke low na nuŋ af, any ók
ɔny es ke áŋŋ cecce kok em. Ñɔŋn Nyam in ec'agŋ lala a feŋ ye'eci; ¹⁹em

[†] 6.2-3 Òkm Ok 20.12; Ol Òkn 5.16. [†] 6.14-17 Akr 14; èkn Esayi 11.5; 59.17; akr 15: Esayi
52.7; akr 16: agn low ɣuŋ es: Matie 6.13; Jan 17.15; akr 17: Esayi 59.17; 49.2.

yεji ḥočjan Nyam em eci, yec'etŋ ke Nyam élū'm in ec'odad ebl a nənym, ke m'óny lokm susu mi dad low a eke ləl es Amani Mamn ab em a. ²⁰Eke m'ānj sobel em yεji, m'el Amani Mamn a eci lebl élū es. Ow sosiem ḥočjan Nyam ke m'óny lokm susu mi dad es'elet ek'ow it ab af.

Esŋn es abal el

²¹M'erur ek'ony yεji k'uwr em e lís e low any, ke úwr low yec'eké m'am kok a yεj'any. Tisik[†] ek'el egŋ lisijim lel egŋ lawl mamm ab, ke am kok Es Kötökɔ e juma ceece em a, b'ow ɔŋy ony amani a feŋ. ²²M'am erm'n l'ow ce eke li ki dad ɔny ey e lís e low, ke l'átr ɔny sos es.

²³Ke Nyam lel ey Es Kötökɔ Jesu Krist ab ɔŋ agŋ lisijimel a feŋ erm es ey, erur lel ɔmn ab! ²⁴Ke Nyam ec'owrɔ a ánn agŋ a feŋ eke b'erur ey Es Kötökɔ Jesu Krist ab ab, erur a ek'onym itŋn ab em.

[†] 6.21 *Tisik*: Ob Kok 20.4; Kolɔs 4.7; 2 Timote 4.12; Tit 3.12.

Pɔl e ləl ek'awŋ Filip eyŋ

Ów ek'it eke wel k'uwan

Filip el Maseduan ec'eb nyam ek'anŋ Gres wus af. L'el Rom e seb a eke ew es a e nyam. Filip eyŋ ntotŋ b'ok eke -l'el Rom ec'es ew a ec'agŋ. Ow sosiem, -li bi sus mob ese Rom eyŋ af etŋ -li b'erur Laten eke el wel ec'ebr a ec'ebr. Filip eb ab em, Jwifel ijim abi. -L'ufum es yeji -l'ijm agŋ lew a eke b'ɔŋ abusu ke -li b'ɔny Nyam nuŋ igŋ usu a. Eke Pɔl am ec ɔb Amani Mamn eci kokoba sakp yony em ec'a, ow em li sigm Nyamel es Filip eb em (èkn Ob Kok 16.11-40). Nyamel ab em, agŋ a eke elm Jwifel a ufu es nɔnɔ.

Pɔl eci juma kok ec ab em, es ew esel ew'r abu af. Eke Filip eci Nyamel a iri eke Pɔl anŋ sobel em a, -li kok ob ap -nɔŋ el em ec'egŋ nyam eke wel b'eson Epafrodit a im ɔŋ ow. Ow ɔŋ, Pɔl nɔn ləl na eke k'elu el bia, ke nɔŋ wel in e lís ec'amani yeji. Eke batŋ ow el sobel em Pɔl anŋ nɔn ləl a yeji, in eci ləl a eci liy a el kretien eci sos em iŋŋ eke b'ɔny eke ow el ses babur nɔnɔ ec'any af bɔbɔ yeji.

Sica Filip eci Nyamel ab em, irirm nɔnɔ anŋ Nyam nuŋ igŋ esel a ec'aranŋ. Pɔl am dad el eke -li k'eb Krist eci es is a eci sewl a, ke -lebarir el ɔfr. Yogn low yegm esel ayadju yeji anŋ. El em eci bəb erur eke kretienel a, lec em, k'elum Jwifel ec'ol a. Etŋ bəb a am ir eb wus ec'ow aw a ce eci. Yadŋ em ec'ow yony na e lís anake Pɔl am ɔm kretienel a ów eke k'ɔsu sos a.

Ləl na am yegm eke Pɔl ɔny Filip eci kretienel a ec'erur nɔnɔ.

Esŋŋ

1 Pɔl lele Timote ab, ek'el Jesu Krist ec'ɔbɔwi a, e ləl ek'am awŋ Filip baŋŋ e Nyam ec'agŋ ek'anŋ Jesu Krist ab, Nyamel ec'idr esel lele diakrel ab.

2 Ke Nyam ey Es lele Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist ab édŋ ɔny ɔwrɔ ke ɔŋ ɔny erm es ey.

Pɔl am elu Nyam bia

3 Mi b'ɔŋ Nyam bia sakp sakp fεŋ eke mi b'ɔkn ɔny e low a. 4 Segŋ a fεŋ e Nyam eke mi bi ɔŋŋ m'ɔŋ ɔny a, sos em iŋŋ em mi bi ɔŋŋ, 5 Amani Mamn a ec'elel ek'elumn'm abu mi mɔmuni es legŋ krɛkrɛ em etŋ toŋ igŋ yefenyna em a sosiem eci.[†] 6 M'uwan any tasi eke Nyam ek'ɔb nuŋ am kok juma mamn na ɔny

† 1.5 Ob Kok 16.13-16.

ec'erm ab em a, b'ow ucu ɔny es toŋ ígŋ nuj, toŋ ow ók legŋ eke Jesu Krist b'ow ow a. ⁷M'ɔny low ij, eke m'ɔny tutr nene ɔny feŋ e lís. M'oc ɔny em ec'erm feŋ em, aŋke ke ow el ŋgbraka em eke m'anŋ, ke ow el legŋ a eke m'ɔny abusu eke mi ki dogŋn, ke m'ɔmun Amani Mamn ab es a yeji, ɔny a feŋ εŋan Nyam eci bibm a ese em af. ⁸Etŋ Nyam ij em e danku eke ɔny feŋ m'erur ɔny tasi, es'elet eke Jesu Krist ɔny erur ligbel ɔny ec'ab af.

⁹Etŋ ow eke m'am ibrm em e ŋɔŋŋ em a el: ke erur na ek'ɔnyn a ágb afŋn es, ke ow ój ɔny low any uw lele nuj em ɔny ab, ¹⁰yec'etŋ ke úwr ów tasi eke el nawre ab any. Ow b'ow ɔŋ ayal, abr εŋym k'ánm ɔny lís, legŋ a eke Jesu Krist b'ow ow a, ¹¹etŋ ów amamn eci ey eke wel b'εŋŋ Jesu Krist em a, b'ow ok ɔkm ɔny em; ke ow él Nyam ec'anygbel lele kɔklm ab.

Jesu Krist el sel εŋŋ

¹²Sica lisijimel, m'erur eke k'uwr any eke es abur na ek'εŋn'm a, tasi em a, ɔŋ Amani Mamn a imn anym eci, ¹³aŋke sica agŋ a feŋ ek'ann es εw es a e gbugŋ a lele susu εŋec'ab a uw any eke Krist sosiem m'anŋ ŋgbraka em.[†] ¹⁴Etŋ agŋ lisijimel nɔŋŋ ec'ɔmn ek'ɔny Es Kɔtɔkɔ em a obn, ŋgbraka na em eke m'ann a; ow ɔŋ erŋŋ ɔnym el etŋ lokm susu em -n'am dad Nyam ec'odad.

¹⁵Nawre tasi ek'el em ec'agŋ nyam nyam, em sosiem, b'ɔb Krist ec'Amani a ŋkre em, ów es atar em, eben yeji, likpr b'ɔb Krist ec'Amani a erur em tasi. ¹⁶El akpasu a, -li b'ɔb Krist ec'Amani a erur em, aŋke -l'uwa any eke em eci sobel em aja eke m'anŋ a, el Amani Mamn a e dogŋn eci. ¹⁷Etŋ el a eke b'ɔb Krist ec'amani a sow tutr εŋŋ em, em eci ŋkre ogŋ em a, el e tutr a el, ke -l'obn em e gbre ij a sobel em aja eke m'ann a. ¹⁸Yeji ɔfr ɔfr! Ek'el eci sow tutr a el εŋŋ oglog amamn yeji, em e sos em iŋn a el: Krist ec'amani a ec'a, wel am ɔb etŋ ow b'ow iŋn'm sos em seŋŋ feŋ, ¹⁹aŋke m'uwa any eke ɔny e Nyam ŋɔŋŋ lele Jesu Krist ec'Abŋ Lala ec'abu εlum ab ab, b'ow el em eci sɔg. ²⁰Sica ese elel eke m'am eku ke m'am ɔmn tasi a, mi k'eknm low yec'eké k'ɔny'm és. Kɔ ke ow el sicaca oglog ke ow el seŋŋ feŋ, m'ɔny ɔmn tasi etŋ mi b'ow m'εlu Krist eci sagb a ɔkm em ec'egŋ el feŋ em, em ec'owr ann em oglog em e luw em bɔbɔ yeji. ²¹Em ec'a, tasi em a Krist anake el em e sel a, etŋ luw el em eci ŋgrusie. ²²Gbekɔ ek'ow it eke mi k'anŋ owr ke mi kok juma mamn, ke mi k'uwm low yec'eké mi ki sɔsum m'oc ab any. ²³M'anŋ sow tutr yony ec'araŋn: m'am erur eke mi k'uwa ke m'ím m'anŋ Krist ab, na anake akpl afŋn es a. ²⁴Gbekɔ ow it ke m'anŋ owr sos megl em ɔny e nimamn eci. ²⁵Ca m'uwa any tasi ñ! M'ow m'anŋ owr, mi b'ow m'ir ɔny feŋ ab yec'etŋ ke ow εlum ɔny abu iman anym eci, ke ɔnyn sos em iŋn ɔmn em. ²⁶Ke legŋ eke emenye

[†] 1.13 Ob Kok 28.30, Efes 3.1.

mi b'ewl m'ow m'εŋŋ ɔny a, ɔny e sos εm iŋŋ a eke ɔnyn Jesu Krist ab ec'af okr εm a, ágb nɔnɔ.

Krist ec'Amani Mamm ab af ec'es an

²⁷Gbekɔ ow e tasi a ce el: ke áan es nyim nyim Krist ec'Amani Mamm ab af, yec'etŋ ke, eke m'ow m'εkn ɔny etŋ m'owm yεji, m'íri ek'inymn es kikri etŋ okar af ow tutr nyam εm, etŋ am dognjn low abŋ nyam εm, ɔmn ek'Amani Mamm ɔŋ ɔny a eci. ²⁸Kì yebr ɔny ec'efnu a akunda kaka feŋ εm k'ɔŋ erŋ k'ɔny ɔny; low na b'ow yεgm el eke -l'irm ñ, ke ɔny ec'a, ow yεgm ɔny ek'anŋ ɔny e sɔg ec'ebř af; etŋ ow el low ek'anŋ Nyam ogŋ ow, ²⁹aŋke Nyam ɔŋ ɔny bibm eke k'ubr Krist nawre, etŋ ow elm na ce kɔ ke εmεny íjr in e gbre yεji. ³⁰Sicaca εm a, ɔny lel εm ab anake s'okr af s'am dognjn low a. Low dognjn nyam a ce eke legŋ ek'ec ab εm[†] mi dognjn, ke εmεny m'am dognjn ese elel ek'uwr any ab af a.

Krist ec'es is lel in e sagb ab

2 ¹ɔny ec'omn ek'ɔnyn Krist εm a b'ɔŋ ɔny lec ee? In ec'erur a b'atr ɔny sos es ee? B'okar af in ec'Abř Lala ab ab ee? B'ɔny sɔrŋ ikŋ lel εrm mamm ab ɔny ɔfr εm ee? ²Eke ow el εben, ke m'am ibrm eke k'ɔŋn'm sos εm iŋŋ tasi ɔny e nεny af okr εm, ke ɔnyn erur nyam, ke ókar af εrm εm lel ow tutr εm ab. ³Kì kokr low kaka εm bubr ec'abř εm oglog eke agŋ k'εkn ɔny eci, kɔ es is εm, òcr ɔny lawlel ese agŋ eke igbl ogŋ akm ɔny af. ⁴Ke egŋ kaka k'ɔlm in sɔny coco e nimann es, kɔ ke egŋ egŋ ɔl lawlel yεj'ec'a es. ⁵ɔny ɔfr εm a, ɔnyn es an ese elel eke agŋ eke b'uwr Krist any a bi kok ab af.

⁶ In, n'anŋ ese elel eke Nyam anŋ ab af,
aŋke god'etŋ l'el Nyam.

Gbekɔ l'egŋm l'atm bεbm̄n ikŋ na e low any.[†]

⁷Kɔ in obi εm, li wal low feŋ eke n'ɔny a l'elu es,
l'ocr in sosi libɔwi,[†]
l'el egŋ ɔfr ɔfrli agŋ ec'araŋn,
etŋ agŋ a feŋ εkn'n ese egŋ ce af.

⁸L'egŋ in obi εm l'eb eke li k'ir εb es is εm,
etŋ l'elum Nyam toŋ l'igŋ luw εm, olikŋ af[†] e luw εm bɔbɔ yεji.

⁹Es is na sosiεm, Nyam ɔny igbl'l ogŋ,
εw'r low feŋ e nuŋ af
etŋ ɔŋ'n nin ek'agb akm nin feŋ.

[†] 1.30 legŋ ek'ec ab εm: Ob Kok 16.19-40. [†] 2.6 l'atm bεbm̄n ikŋ na e low any: odad na Grek εm wel ṡtu eke k'itŋ ejec'εm dad ese: l'ɔlm eke li k'ɔny lec nyam coco li bεbm̄n Nyam ab. [†] 2.7 libɔwi: bεbm̄n Esayi 52.13; 53.12; Matie 20.28. [†] 2.8 Jesu e legŋ ab εm a, ów εŋŋ kok eseł egbel tasi a wel b'ew olikŋ af.

¹⁰ Ow b'ow ɔŋ ob ob feŋ eke anŋ afr,
wus af aŋa lele ɔŋnes ab a,
ok ɔwrɔkp wus eke -li b'iri Jesu e nin a.

¹¹ Ke neny neny feŋ kɔklm eke Jesu Krist el Es Kɔtɔkɔ,
Es Nyam ec'anygbel eci.[†]

Jèjan ese mrabri af wus af aŋa

¹² Na sosiɛm, erur em ec'agŋ lawlɛl, ese elel eke seŋŋ feŋ b'elumn Nyam ab af, ûcur ɔnyn es ɛben ke kókr juma ɔny e sel a eke εŋan a eci, muru em lel elum em ab, ke ow k'él̄m em ec'any af ce, kɔ em e jam jam yeji, ¹³ aŋke Nyam in obi li b'ɔŋ ɔny low εŋŋ eb lele ow e kok ab ec'abusu ese elel eke li bɛbm ab af.

¹⁴ Low feŋ eke b'ow kokr a, k'él̄m abr εŋy em lele ów es kpakpab em ab, ¹⁵ yec'etj ke éel agŋ eke abr enym anm lís ke ayl, Nyam ec'ey eke ɔnym wewr, ke ir agŋ eke ɔny εŋyembri yony yony lele ów εŋŋ ab ec'araŋn. Ow it ke ám jejan el ec'araŋn ese mrabri af, ¹⁶ aŋke ɔnymn sel εŋŋ ec'odad ab ab. Eke bi kokr ɛben, m'b'ow m'ɔny sos em iŋn ɔny eci, legŋ eke Krist b'ow ow a, aŋke ow b'ow yεgm'm eke ow elm ɔfr ɔfr m'urum es, m'iŋm gbre mi kokm juma.

¹⁷ Ow k'ɔdm ke em e mebl a ók es, él egb waw eke wel kok am igŋ ɔny ec'omn eke ɔnyn Nyam em ab af. Eke ow el ɛben ow k'ecr a, sos em am iŋn'm etj m'am cec sos em iŋn ikŋ na ɔny feŋ ab. ¹⁸ ɛben nenyembri nyam, ɔny yeji ow it eke sos em k'iŋn ɔny ke cécr sos em iŋn ikŋ na em ab.

Pɔl am erm Timote lel Epafrodit ab Filip baŋŋ

¹⁹ M'am ɔny tutr eke Es Kɔtɔkɔ Jesu e nin em, legŋ tel em mi k'ɔŋ Timote ow ekn ɔny, yec'etj ke m'íri ɔny e lís e low, ke ow átr'm sos es em obi em. ²⁰ Tasi em a, Timote ce anake el εŋŋ eke ese em af, ɔny e low b'okr ermij, ke bi tutr ɔny e low tasi a. ²¹ Agŋ likpr a feŋ ec'a, el obi e lís ec'ów ec'ermij ce -li b'eb̄r, kɔ ow elm Jesu Krist ec'ów a gbe. ²² Timote ec'a, uw̄ any yej'eké l'elu in e nawre ij a ɔkm, elel eke li kokr juma em ab ese iy lele es ab af, Amani Mamn sosiɛm ec'a. ²³ In anake m'am tutr eke mi k'erm'n l'ow ɔny ogŋ yogŋ kρεkŋ eke em e lís owi a b'ow ayl'm sos em a; ²⁴ etj m'ɔny ɔmn Es Kɔtɔkɔ em, eke legŋ tel em, mi b'ow m'ow m'ekn ɔny em obi yeji.

²⁵ Gbekɔ mi tutr yej'eké ow akpl e mi k'ɔŋ ey lisijim Epafrodit[†] eke el em lawl juma kok em lele low dogŋŋ em ab a, ów ekn ɔny, in eke erm̄n

[†] **2.11** Akr 10 toŋ 11 ab a b'otarir es Esayi 45.23 ab, Septant em ec'odad eke wel oc; akr 6 toŋ 11 a, am elu kretielnel ec'ej sig sig nyam e low ɔkm. [†] **2.25** Epafrodit el Filip e Nyamel a ec'εŋŋ eke erm̄n im anŋ Pɔl saw.

in l'ow l'is'm abu elum a eke m'am eku a. ²⁶N'am erur tasi eke emeney li k'ekn ɔny feŋ etŋ n'am ɔny ermij yeji, aŋke irir in ec'ol a e low. ²⁷Nawre, ol ɔny'n tasi toŋ ow anŋ tel ce ke blel l'uw, kɔ Nyam ikiŋ'n sɔrŋ; etŋ ow elm in sosiem s'ɔny ce, kɔ em sosiem yej'eci, yec'etŋ ke sos k'ɔwm im es emeney obnm na eke ɔw'm es a. ²⁸Ow sosiem a, m'am ogŋ es eke mi k'ɔŋ'n l'ow n'ɛŋŋ ɔny, yec'etŋ ke emeney b'ekan in a, ow ŋŋ ɔny sos em ijn, ke em eci sos es ɔw a óc es. ²⁹Ow akpl eke k'eb̄r ir sos em ijn em, ese egŋ lisijim af Es Kɔtɔkɔ em. Ow it ke ɔnyn agŋ akpasu nene a eci sos usr, ³⁰aŋke Krist e juma sosiem anake blel l'uw a. Etŋ blel l'irmn in ec'owr anŋ a, abu elum a eke ɔtum̄n eke ɔny obi k'ocr isr'm, ke in l'oc l'is'm ab em.

Egŋ eke b'ɔny ɔmn Krist em a, el neny nyam es

3 ¹Sica em lisijimel, sos em ijn ɔny eke okar af Es Kɔtɔkɔ ab a. Etŋ ow eym'm sos em eke m'am ebr low yec'a eke m'ikŋ anym m'awŋ ɔny ow e lel ab em; ɔny ec'a ow akpl eben. ²Èwr sos erm juma ejŋ kok esel amua, mɔwr amua,[†] eke am ucu yadŋ em e likr es ubr owi ɔny es a e lís! ³Agŋ eke el eci likr es ubr el tasi a, ow ow el ey, aŋke ey si b'igŋ Nyam nuŋ in ec'Abŋ a ec'abu elum em, si b'elu ey e sos em ijn ɔkm Jesu Krist sosiem etŋ s'ocm ey ec'ɔmn a s'elum ów amua eke el agŋ em ec'ów ab em. ⁴Ke m'ɔtu ce eke em yeji, m'óc em ec'ɔmn a m'elu ów amua e kok em. Etŋ eke egŋ nyam ɔny tutr eke ów amua e kok b'ism egŋ bibm ab, ke em tasi anake m'ɔtu eke mi k'ony tutr akpasu na a. ⁵Em, wel ubr'm likr es eke wel ew'm bake ow ij segŋ niwn a. Em, Israel iyi tasi mew em etŋ, Benjame ec'eb em ec'egŋ, Ebre e liy mebl em etŋ. Yec'eke el Jwifel ec'ol ec'elum ec'a, ke em Farisiel ec'ogog m'anŋ; ⁶etŋ em ec'ol ec'elum ligbel eke m'ɔny a, ɔŋ'm m'ijr agŋ ek'el Krist ec'a gbre.[†] Sica yec'eke el ol e jej ok neny nyam em a, m'ɔnym abr ɛnym kaka.

⁷Gbekɔ, ów amua feŋ eke mi ler ese ob ɔny tasi af a, Krist sosiem a, sica m'am ler el ese ów ɔfr ɔfr ek'ɔnym any af. ⁸⁻⁹Jesu Krist em Es Kɔtɔkɔ ec'any eke mi k'uw a, anake el low tasi eke ɔny any a. Em e tutr em a, low feŋ eke wel b'ɛŋŋ a, elm low kaka Krist ec'any uw a ec'any af. Krist sosiem, m'igŋ feŋ m'elu es. M'ɔny Krist anŋ em ab, ke m'ókr af in ab a sosiem, m'am ler ów amua feŋ ese lirŋ af e suw af. Ow elm ol e m'am elum a sosiem m'elm low nenyembri nyam es, kɔ ɔmn eke m'ɔny Krist em a sosiem. Nyam anake b'ɔŋŋ egŋ el low nenyembri nyam es a, etŋ egŋ eke b'ɔny ɔmn in em a, li b'ɔŋŋ ow ow el neny nyam es. ¹⁰Low a ce eke m'am erur a el: ke m'uw Krist any, ke m'uw abusu a yeji ek'ɔŋ'n l'igb luw em ab any. Etŋ ow eke emeney m'am erur a el: ke m'ij gbre in ab, ke m'uw ese in ec'ab af. ¹¹Eben eke m'am ɔny ɔmn eke batŋ m'uwa, ke em yeji m'ānŋ agŋ ek'uwa ab em m'igb ana.

[†] 3.2 Jwifel ogŋ a ɔwr el ndey nyam ek'aylm, ke el sikpl ec'ob. Èkn Matie 7.6. Aja, wewr.

[†] 3.6 Ob Kok 8.3; 22.4; 26.9-11.

Ùru es im ke éjn

¹²Mi dadm m'ësme m'ëjn ow e m'am ol ab ñ, oglog ke mi kok ow iy neny ñ! Gbekɔ m'am uru es[†] m'im ce eke mi k'ëjn es uru a eci labm sɔg a, aŋke Jesu Krist jej ɔny'm legn a etj. ¹³Njan, agj lisijimel, mi dadm eke m'ëjn labm sɔg a ñ; gbekɔ low nyam ce m'am kok: m'jł low sig fej es, ke m'atr sos es m'im m'ëjn ow a ek'anj'm anym a. ¹⁴M'am uru es m'im eke mi k'igj ow e nuŋ, yec'etj ke m'ëjn labm sɔg a eke Nyam, Jesu Krist em, am esŋ ey eke si k'ëjn afr a.

¹⁵Ey fej eke s'ony ɔmn eke usu a, s'ónyn tutr nyam coco na. Ow e jam a, ek'ony em ec'agj nyam nyam am ɔny tutr ejeci, Nyam b'ow ayal ow e low ɔy ɔny. ¹⁶Kɔ ca, aŋa eke s'ow bake s'ign a, s'ébr ebr nyam a ce eke s'eb ton ke s'ign aŋa a.

¹⁷Agj lisijimel, ɔny fej kòkr ese em af. Si yegm ɔny sewl; ow sosiem lèer agj a fej eke b'an es sewl ikj na af a. ¹⁸Mi dad ɔny sakp nono yeji etj m'am ebr em mi dad ɔny ɔjn ikj em yefenyna yej'ek: agj nono anj eke el ec'es an a bi yegm eke -l'el Krist ec'olikj a ec'efnu.[†] ¹⁹El akpasu na, irm ce -li b'ow -l'irm, aŋke el e Nyam el el eci lok a,[†] etj low eke k'el és ɔny el a, b'ijn el sos em. El, wus ec'ow ce b'anj el nuŋ em. ²⁰Ey ec'a gbe, ey ec'eb ir usu anj afr, etj egj a eke s'am eku ese ey e sɔg es af, eke el Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist a, b'ow anj afr yogj ow. ²¹Etj li b'ow l'itjn ey e sos megl a eke b'ugj es a, ke n'ɔj ow anj ese in ec'anygbel e sos megl ab af, in ec'abusu a eke ow em li b'ɔŋ mob fej is es in ec'es ew a ec'any af a.

Ów ɔm

4 ¹Na sosiem, erur em ec'agj lisijimel, m'am erur tasi eke emeny mi k'ekn ɔny, ɔny eke eel em e sos em ijn lel em ec'any eb tufε[†] ab a; kin elel eke k'inymn es kikri Es Kɔtɔkɔ ab ɔny ec'eb ir em.

²Evodi lele Santis ab, m'am ɔnjn ɔny, m'ok ɔny m'erm sabu af, òkar af ɔny ec'eb ir em Es Kɔtɔkɔ e nin em. ³Etj ñ, em lawl[†] tasi juma kok em, m'am dad'j eke k'elum ɔyw yony na abu, aŋke em ab -li dogjn Amani Mamn a ec'ob e low, Klema yeji, lele em e juma kok em ec'agj lawlel ejec'a fej eke el ec'en anj sel egn e lel[†] ab em a.

[†] **3.12 Gbekɔ m'am uru es:** aŋa Pɔl oc es eke wel b'uru eci labm sɔg eke wel b'ëjn e low am bëbm̄ Krist em e labm sɔg eke wel b'ëjn ab ab. [†] **3.18 Krist ec'olikj a ec'efnu:** agj amua ec'a, Krist ec'olikj af a eke uw a elm el e low. -L'egjn mn eke -li k'ij gbre ese ow ec'ab af. [†] **3.19 el e Nyam el el eci lok a:** aŋa Pɔl, k'aw ke ow él ob e wel dedjn Mois ec'ol ab em eke wel k'ijm a e low n'am dad (Rom 16.18; Kolɔs 2.16, 20-21) oglog ke ow él likr es ubr owi. [†] **4.1 any eb e tufe:** el ob ap eke wel b'ɔŋ egj eke b'eb any a, na anake Pɔl am oc Filip e Nyamel ec'agj a bëbm̄ a. Èkn 1 Tesaloni 2.19 yeji. [†] **4.3 em lawl:** Pɔl am ɔwl Nyamel a ec'ldr ese ab em e nyam. Grek em a, juma em e lawl e nin el: susugɔs. Agj bëb tutr eke nin na el egn a eke Pɔl am ɔwl a e nin tasi. [†] **4.3 sel egn e lel:** èkn Es Èkn 3.5.

⁴Sos em íjn ɔny səgj feŋ eke okar af Es Kötök ab a. M'am dadr em, sos em íjn ɔny!

⁵Èlul ɔny ec'erm frɔrɔ ɔkm agj feŋ e lís, aŋke Es Kötök ec'ow a ibnm ij. ⁶K'èbar low kaka ec'ermij, kɔ low low feŋ em, ibrmn Nyam ɔny e ɔçujn em, low yec'a eke ɔnyñ ow ec'es abur a, ibrmn in erm eke b'ɔkn in e low ab em. ⁷Etj Nyam ec'erm es ey a eke agb akm nuŋ em ɔny feŋ a, b'ow ɔsu ɔny e merm a lele ɔny e sow tutr ab ab Jesu Krist em.

⁸Sica agj lisijimel, kin yec'ek'it eke k'ewr erm af: low feŋ eke el nawre ke it eke wel k'elum, low feŋ eke el low nenyembri nyam lele lala ab, low feŋ eke wel ɔtu eke wel k'erur ke wel égj eb, low nimann feŋ lele low feŋ ek'it eke wel k'aw ab. ⁹Kòkr yec'a eke wewar ke ebr lele ow eke irir mi dad, ke ɔkan'm mi kok ab ab. Etj Nyam a eke b'ɔŋ agj erm es ey a, b'ow aŋj ɔny ab.

Pɔl e bia ek'am elu Filip eyŋ

¹⁰M'εjn sos em ijn ligbel em lel Es Kötök ab ec'eb ir ab em, aŋke ɔwal meny ɔnyñ em ec'abu elum ec'erur. Abu elum ec'erur ikj na ɔnyñ, kɔ abusu anake ɔtum ɔnymn eke k'elul il ɔkm a. ¹¹Ow elm es abur em eke m'anj a sosiem mi dadm nene. Tasi em a, em m'uwan any eke ow a ce eke m'ɔny a ɔdñ'm ʃ. ¹²Em m'uwan gbre em ec'eb ir any etj m'uwan ehe em ec'eb ir yej'any. Mi wewr elel eke low feŋ em lele susu feŋ ab, mi k'egj elel eke m'anjan a m'eb; ke m'ɔny m'ij oglog ke m'ānj namn, ke m'ɔny nɔnɔ oglog ke m'ɔny tel. ¹³M'ɔtu eke mi k'ɔbr ses babur amua feŋ, Krist e lec a eke b'ɔŋ'm ab em. ¹⁴Gbekɔ, uwṛ kok eke elum'n abu em e gbre na em a.

¹⁵ɔny Filip eyŋ, uwṛ any tasi eke legj a eke m'ɔgrusie Maseduan a, lakpo ab af eke wel ɔb nuŋ am ɔmun Amani Mamn ab es a, ɔny ce eel Nyamel eke elum im abu, ɔŋ'm os m'ɔtu mi kok em e lís e low a. ¹⁶Ow a eke m'anj Tesaloni bajn a etj, sakp nɔnɔ isr'm abu elum ek'it a.[†] ¹⁷Ow elm ke m'ām ol ob eke wel k'ap'm es; kɔ ow eke m'am ol es a el, ke ɔjan ɔny eci ɔgrusie. ¹⁸M'εjn mob a feŋ ek'it a; ow eny afjŋ es yeji. M'εjn mob a feŋ eke ɔjn Epafrodit eke k'oc is'm a, etj sica m'ɔny feŋ iy'm neny. ɔny ec'abu elum a anj ese ob ap sŋɔsŋɔ af,[†] ese egb waw eke Nyam egj eb, ke akpl'l sos em af. ¹⁹Em e Nyam a b'ow kok ɔny e lís e low feŋ, in e gbrengbi ij a ek'ey ɔkm Jesu Krist em a sosiem. ²⁰Anygbel él Nyam ey Es eci, akpo akpo feŋ. Amen!

[†] 4.16 abu elum ek'it a: Ob Kok 17.1; 2 Korent 11.9. [†] 4.18 ob ap sŋɔsŋɔ: ɔkm Ok 29.18; Efes 5.2.

Esjn es abal el

²¹Èsjn nin Jesu Krist em, agŋ a feŋ eke el Nyam ec'a. Agŋ lisijimel a feŋ eke anŋ em ab a yeji am esjn ḥny. ²²Nyam em ec'agŋ a feŋ eke anŋ aŋa a, ab brobro agŋ a eke bi kok Sesar e juma a,[†] am esjn ḥny.

²³Ke Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist ec'ɔwɔrɔ a ánŋ ḥny feŋ ab!

[†] **4.22** *agg a eke bi kok Sesar e juma a:* Sesar, Rom eyŋ ec'egŋ feŋ eke b'ew eb es a e nin. Agŋ eke anŋ in ec'akŋ a, el agŋ eke bi kok in e juma.

Pɔl e ləl ek'awŋ Kolɔs eyŋ

Ów ek'it eke wel k'uwan any

Kolɔs el Azi Miner ec'eb nyam. Yefenyna em a, Azi Miner anŋ Turki em. Kolɔs lel Efes ab a, ow ɔwl es kilo ekŋ lew. Legŋ ab em eke Pɔl anŋ Efes a, Kolɔs eci ŋgbafreli nyam eke wel b'ɛsq Epafras, oc in ec'ɔmn a ɛlu Jesu em, etŋ Pɔl yegm'n low. Eke l'ewl meny n'im Kolɔs a, li sign Nyamel es yogŋ. Pɔl non lel na Kolɔs e Nyamel a eci, legŋ a eke Epafras ow ɛŋn'n sobel em eke li k'ɔm ow ów a.

Kolɔs eyŋ bi kok el obi e sinyam a e nuj ign e low ari at em. El eci sinyam nuj ign ebr ab em, wel bi yegm el eke abŋ a feŋ eke b'ɔŋ agŋ am iririr Nyam ab a, es -l'ɔsn̩ etŋ ow it eke wel k'igŋ el nuj. Low yegm ikiŋ na am wuwl Maman Mann ec'a eke wel am yegm Nyam ec'agŋ eke anŋ Kolɔs ab ab. Ow sosiem a, agŋbeb am yegm agŋ low dad eke Jesu in el abŋ ejec'ab em e nyam ek'in ɔny abusu. Pɔl am yegm el eke Krist agb akm low feŋ, etŋ in sony ce n'ɔny es ew wus na ec'abŋ feŋ af. Agŋ a, el e low yegm ab em, am dad ye'jek Nyam e nuj ign senyn a, in anŋ ówbeb eci elum em, ese: likr es ubr af, segŋbeb ec'ɔsu af, ob ij beb ec'eniŋ lele mar beb ec'egŋem em ab. Pɔl am elu ɔkm eke ow'n elm egŋ ec'ow eke in bi kok ab em ow e sel ɛŋn a in ánm, etŋ emeny n'am dad agŋ a feŋ eke k'ewl meny ler Jesu ce eke in em wel b'ɔny ɔmn ke wel b'ɛŋn sel a.

Ləl a ec'uwr em a, Pɔl am ɔm agŋ ów dad kretien ec'es an mamm eke k'ɔny Nyamel em, agŋ em ec'eb ir em lel in ec'akŋ em ab.

ɛsŋn

1 Pɔl, eke Nyam ec'erur em, el Jesu Krist ec'erm es lel ey lisijim Timote ab, am awŋ **2** Nyam ec'agŋ ek'ir Kolɔs baŋn, ke el neny nyam em ec'ey lisijimel eke okr af Krist em a ləl. Ke Nyam ey Es édŋ ɔny ɔwɔc ke ɔy ɔny erm es ey.

Pɔl am ɔŋ Nyam bia

3 Segŋ feŋ si b'ɛlu Nyam ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist ec'Es bia eke si bi ŋɔjŋn' ɔny ec'a, **4** aŋke wel dad ey s'iři ɔny ec'ɔmn ek'ɔny Nyam ec'agŋ a ec'ab ab e low. **5** Eke low nenyembri nyam ec'amani ek'el Maman Mann, ɔg es ow ɔny ogŋ a, ɔny, irir low yec'a eke Nyam bebem ew ɔny es afr a; etŋ ɔny ec'ɔmn lel ɔny

ec'erur ab ucu low eku ikŋ na ɔny es. ⁶Amani Mamn a am eb es etŋ am ɔsu ey wus nimum af, es'evel eke n'am kokr ɔny ec'araŋ legŋ a etŋ eke ɔgr es irir Nyam ec'ɔwrc a e low, ke uwr ob tasi eke l'el ab any a. ⁷Epafras ek'el ey e juma kok em e lawl eke s'erur sənyn sənyn a anake yegm ɔny low ikŋ na a; n'am usr ey usu li kok juma ese Krist e juma kok es nimamn tasi af; ⁸n'ɔŋ ey ɔny ec'Abŋ Lala ec'erur ek'ɔŋ ɔny a ec'amani.

⁹Na sosiem anake ey yeji, legŋ a etŋ eke s'iri wel dad ey ɔny e lís e low a, segŋ feŋ s'am ɣɔŋn Nyam s'ɔŋ ɔny a. S'am ibrm Nyam eke li k'ɔŋ ɔny uwr in ec'erur tasi ab any, nuŋ em ɔny feŋ lel sewr feŋ ek'in ec'Abŋ a b'ɔŋ ɔny ab em. ¹⁰Ow b'ow ɔŋ etŋ b'ow ɔny es an eke b'usr Es Kɔtɔk sos etŋ b'ow kokr segŋ feŋ yec'ekē b'akpl'l sos em a. B'ow kokr ów amamn feŋ etŋ b'ow iman anym eci, ɔny eci Nyam ec'any uw ab em. ¹¹S'am ibrm Nyam eke k'ucu ɔny ɔny es low low feŋ em in ec'anygbel ec'abusu ab em, yec'etŋ k'ɔtur inymn es kikri, ke ɔny erm susu low eku em. ¹²Èlul Es Nyam bia sos em ijn em: in eke n'ɔŋ ɔny abusu eke k'εjan ów a feŋ eke li bebm l'ew es afr ec'usuayl ab em, agŋ a ek'el in ec'a ec'a. ¹³N'ɔny l'oc ey es ncebn ec'abusu ab em etŋ l'oc l'elu ey in ec'Iy e l'erur a ec'es ew ab em. ¹⁴Jim em anake li sɔg ey low ɣuŋ em, ke l'oc ey e sikpl a yeji l'ap ey a.

Krist ec'ej eke wel ɔcu

¹⁵ Krist el Nyam eke wel éknm a e meny ewr.

L'el Liy krekré ek'anŋ mob mob feŋ eke Nyam kok a e ɣuŋ af,[†]

¹⁶ aŋke in em Nyam ecr kok ob feŋ ek'anŋ afr lele wus af aŋa ab a:

mob e wel b'ekn lele yec'ekē wel éknm ab,

leç feŋ, es akm feŋ, es ew feŋ lele abusu feŋ ab.[†]

Nyam ecr in em kok feŋ in eci.

¹⁷ Krist ikŋ anym ann gbuŋ etŋ ob feŋ ann,

etŋ in em ob feŋ ɔtu inym es el e susu a.

¹⁸ Krist eci sos megl el Nyamel

etŋ in obi l'el ow e nuŋ.

Krist el nuŋ ɔb, l'el Liy krekré eke wel ew,

etŋ l'el krekré ec'egŋ ek'igb agŋ ek'uw ab em,

yec'etŋ ke l'él krekré n'anŋ mob feŋ e nuŋ af,

¹⁹ aŋke Nyam erur eke k'ir Jim em nimum,

²⁰ etŋ l'erur yej'ekē li k'ecr Jim em

l'okr wus nimum ec'agŋ em Jim eci.

Jim eci mebl a ek'ok es olikŋ af ab em,

Nyam ew erm es ey es wus af aŋa lel afr ab.

[†] **1.15** Bëbmn Nyandre 8.22-31; Jan 1.1-3. [†] **1.16** Akr lew nɔhɔn am lulm jebr e sabusu eke wel éknm, ke agŋ beb bi tutr eke sabusu amua idr wus ec'ów lele agŋ em e mob ab, ke el -li b'igŋ nuŋ a. Bëbmn Kolos 2.8, Galat 4.3 lele ow ec'akr otar ab ab.

²¹Ony Kolɔ̄s eyŋ, ony yeji legŋ eke ec ab em a, kpabr es Nyam e lís, eel in ec'efnu ów eyŋ a eke b'ɔ̄nyŋ ow e tutr ke bi kokr a sosiem eci. ²²Gbekɔ̄ legŋ na em, Nyam ony okr ony em in ab, Jim e sos megl em e luw a ek'uw olikŋ af ab em, yec'etŋ ke ówr in ec'any af ese agŋ lala, agŋ ek'ɔ̄nym low ɔ̄br, ke abr enym anm lís af. ²³Gbekɔ̄ ow it eke k'inymin es kikri ke fjr lec ɔ̄mn em. Ke kí kpabmn es Amani Mamn a e lís, aŋke l'el low eke s'am ɔ̄mn. Ony, irir in e low, aŋke wel ɔ̄b amani a ok agŋ a fej ek'anj wus af aŋa a, etŋ em Pɔ̄l, m'el ow e juma kok es.

Pɔ̄l e juma ek'it e ki kok Nyamel eci

²⁴Sica sos em am ijn'm eke m'am m'ij ony e gbre. Tasi em a, em obi em a, eben m'anŋ em m'am m'ij Krist e gbre ek'ij in e sos megl a ek'el Nyamel ec'a. ²⁵M'el Nyamel e juma kok es, aŋke ow el juma eke Nyam abul'm eke mi ki kok ony eci: l'abul'm eke mi k'ɔ̄b in ec'amani a ese elel ek'ow it ab af. ²⁶Odad a eke el low eke lɔ̄l es god'etŋ sɔ̄wɔ̄rŋ ec'any af, ke legŋ na em, Nyam elu ɔ̄km kpata yegm agŋ a eke el in ec'a. ²⁷Nyam erur eke ki yegm el -l'uw low na eke lɔ̄l es ab any, ke el ob ony lele low sɔ̄bɔ̄ ab, eke li bɛbm l'ew es agŋ fej ec'a. Etŋ kin low a eke lɔ̄l es a: Krist anŋ ony em etŋ n'ɔ̄ŋ ony ony ɔ̄mn eke ony yeji b'ow eyŋ Nyam ec'anygbel a. ²⁸Ow sosiem, s'am ɔ̄b Krist ec'amani s'ok egn fej. S'am ewar etŋ s'am yegm egn egn low sewr fej em, yec'etŋ ke egn fej éy ɔ̄km Nyam ec'any af ese egn eke uw low fej any Krist ab ec'af okr ab em. ²⁹Na sosiem m'am kok juma, etŋ m'am dogŋn low Krist e lec a ec'abusu a ek'anj'm em ab em.

2 ¹M'erur eke k'uw gbre e m'am ij ab any low na eke m'am dogŋn ony ec'ab em, ony lele Laodise ec'agŋ ek'ub nawrɛ a lele agŋ ejec'a fej ek'uwm im any nyamn em ab ab. ²Tasi em a, m'am erur eke -li k'ony erm susu iy el erm em gboŋ ke -l'okr af erur em, ke nuŋ em ony iy el em gboŋ yec'etŋ ke -l'otu -l'uw Nyam e low eke lɔ̄l es ab any. Low a eke lɔ̄l es a el: Krist, ³eke in em ob ony ese sewr af lele low any uw ab lɔ̄l es a.

⁴M'am dad ony low na yec'etŋ ke kí yebmn egn kaka fej ejum ony sodad ebl amamn e dad em. ⁵Eke m'anm ony ab sos megl em yeji, m'anŋ ony ab ow tutr em, etŋ m'ɔ̄ny sos em ijn ek'ɔ̄nyŋ erm susu inymn es kikri usu nyam Krist ec'ɔ̄mn ek'ɔ̄nyŋ ab em.

Ìnymn es kikri ɔ̄mn a eke wel yegm ony ab em

⁶Ow sosiem, eke egn Jesu Krist ebr ese ony Es Kɔ̄tɔ̄kɔ̄ af a, iir eb af okr em in ab. ⁷Òkr min in em, ûsr ony ec'owr anŋ a in af. Segŋ fej ìnymn es kikri ony ec'ɔ̄mn ab em, ese elel eke wel yegmn ony ab af, ke élul Nyam bia segŋ fej.

⁸Èwr erm, egn kaka ɔ̄tum eke k'ony ɔ̄gjɔ̄m ony meb agŋ e sow tutr yadŋ ab em. Ow el yadŋ ony eke low kaka anm em, ke b'èjn lec agŋ em ec'ow kok em, wus aŋa e sabusu e lec ogŋ,[†] ke elm Krist ec'a. ⁹Nyam in nimum a, l'ir Krist e

† 2.8 Èkn Galat 4.3 ec'akr otar a.

sos megl ab em. ¹⁰Etŋ ɔny nimum a εŋjan Krist ec'owr anŋ e low feŋ, in eke l'el es ew eke anŋ es ew feŋ lel abusu feŋ eke wel éknm a e nuŋ af a.

¹¹Krist ab ec'af okr em anake wel ubr ɔny likr es a, etŋ likr es ubr ikŋ na elm ɛgŋ ec'abu em ec'eke kok. Ko likr es ubr ek'anŋ Krist em ow, ke ɔny low a eke b'itr elu ey low ŋuŋ em a oc es. ¹²Tasi em a, legŋ a eke wel ok ɔny mij nuŋ a, yogŋ etŋ uwr Krist ab etŋ anŋ luw em igbr in ab, anŋe ubr Nyam ec'abusu a ek'igbm Krist luw em a nawre.[†]

¹³Legŋ ek'ec ab em,

ɔny eel agŋ ek'uw abŋ em ɔny e sikpl a nuŋ af
lele likr eke wel ubrm ɔny es,

ke eel Nyam any uwm esel ab ab sosiem.

Ko legŋ na em a, Nyam ɔŋ ɔny anŋ owr Krist ab
etŋ l'ap ey, ey ec'ow ɔbr a feŋ.

¹⁴Ey e labm e s'ɔny e lel a ek'am ok ey ow af,

ke in em e sol ek'anŋ a am ɔb ey low a,
n'ɔny li tetŋ es.

Etŋ ni ŋuŋtow l'ɔb ow ecigbrɔ olikŋ af yogŋ.

¹⁵Eben eke Nyam ɔny es ew feŋ

lele abusu feŋ eke wel éknm a e lec oc es ana;
etŋ li kok wel sos keskes dedeku em,

l'ot wel ese sobel em esel af,

Jim ec'any eb ec'agŋ ek'am us jam ab em.

¹⁶Ow sosiem, kì yebr ɛgŋ kaka feŋ ki cak ɔny, ɔny ec'ob eke b'ijr oglog b'egŋ ab em, ses gbegbl e legŋ ec'ɔsu sosiem, awl owr e b'eli ey ɔkm ec'es gbegbl lele neneŋ e legŋ ec'ɔsu owi em ab. ¹⁷Ów amua am yegm low tasi a eke b'ow ow a, ko el -l'elm low tasi a. Low tasi a el Krist. ¹⁸ɛgŋ kaka itm eke k'edŋ ɔny any eb. M'am tutr agŋ a eke b'is es ew ekekey **afr erm esel** ec'any af igŋ el nuŋ a e low, -li b'ucu memn em ec'ow eke -li b'ekn a e low -n'ɔny es. -L'el agŋ ek'el e sow tutr a el agŋ em e sow tutr tasi, ow b'ɔŋ el -l'efu es, ¹⁹etŋ -l'akŋamn Krist ab. Ke Krist anake el sos megl e nuŋ a, in em sos megl nimum b'ɛŋt in ec'ob ij. In em sos ŋigŋnel a lele mifn ab b'okr af inym es kikri, etŋ sos megl ikŋ na b'agb ese elel eke Nyam b'erur ab af.

²⁰Sica ɔny uwr Krist ab, etŋ wus aŋa e sabusu e lec[†] elm low kaka ɔny eci. Etŋ bla sosiem ɔny am fir eb ese emeny wus ec'agŋ ce ɔny eel af ee? Bla sosiem am ɛgŋt ebr ek'emeny wel k'ɔŋ ɔny sol akpasu amua ese:
²¹k'òc ob na, k'ij ob na, k'itŋ ob na abu ee? ²²Eke wel b'ɔb nuŋ am kok el e low a, ów amua b'irm. Ow el sol lele low yegm ab eke agŋ el obi eci nuŋ em ɔny em ɔkn. ²³Tasi em a, ɪgŋ ob nuŋ, ís es ew likekli **afr erm esel** ec'any af, ijr ŋ e sos megl gbre, wel b'ekn ów amua feŋ ese sewr ec'ow af. Gbeko -l'el ów ɔfr ɔfr, sos megl owi ce ow b'elum abu.

[†] 2.12 Rom 6.4. [†] 2.20 ɔkn 2.8.

Òɔl afr ec'ow es

3 ¹Sica Krist ab anake anŋ̊ luw em igbr a. Ow sosiem a, ɔɔl afr ec'ow es, yogŋ̊ a eke Krist anŋ̊, ke ow el Nyam e lidr abu af a. ^{† 2}Ow akpl eke k'ebar afr ec'ow ec'ermij, ow a eke k'ebar wus af aja ec'a ec'ermij a. ³Tasi, ɔny ɔcar luw em, etŋ̊ ɔny ec'owr anŋ̊ a lɔl es Krist eke anŋ̊ Nyam ogŋ̊ ab em. ⁴Krist anake el ɔny ec'owr anŋ̊ tasi a, etŋ̊ legŋ̊ eke li b'ow l'ey ɔkm a, ɔny yeji b'ow okr ɔkm in ab etŋ̊ in ec'anygbel a, ɔny yeji b'ow εŋjan.

⁵Na sosiem a, ibir ɔny em low feŋ̊ ek'el wus ec'ow ese: nfaci ij af, sikpl owi af, ów aw eke ew fefedi lele ów aw εŋjan ab lele lokm suŋ̊ ek'in εw ese sinyam yadŋ̊ e nuŋ̊ igŋ̊ ab af. ⁶Etŋ̊ ów ɔbr ɔbr amua na sosiem anake Nyam ec'erm bebl a, [b'ow ok agŋ̊ a ek'egnj̊ eke k'ony in ec'elum ab af a]. ^{† 7}Legŋ̊ ek'ec ab em, ɔny yeji ow a ek'am iir eb sikpl em a, εben eke kokr ana.

⁸Kɔ jam aja, ɔgŋ̊ ów amua feŋ̊ ek'el: erm bebl, erm wewe lele erm suŋ̊ ab a okr es. Ke wewr lel odad ebl kpɔm kpɔm ab k'ánm ɔny nənym εym ɔkm. ⁹K'ɔnyn yadŋ̊ k'ɔŋjanin ɔny ɔfr em ij, aŋke ɔny ec'elel eke aan es legŋ̊ sig em a, waal elul es ese mob sus em sig af, ¹⁰etŋ̊ ese mob sus em owr af, εwal meny anŋ̊ ese egŋ̊ owr af. ɔny eci eb ir owr ab em seŋ̊ feŋ̊ am otr Nyam ek'el ɔny e kok Es ab es, [†] yec'etŋ̊ ke ſtur uwr ir any ok ɔny es sos em. ¹¹Jam aja agŋ̊ a feŋ̊ el kpeŋ̊ kpeŋ̊, ow ɔnym Jwif lel egŋ̊ ek'elm Jwif ab, egŋ̊ eke wel ubrm likr es lel egŋ̊ eke wel ubr likr es ab, εbr ejeci ec'agŋ̊ lele mεbey ab, [†] madu lel ewi ab. Gbekɔ low tasi a: el Krist ek'el low feŋ̊, ke anŋ̊ agŋ̊ feŋ̊ ek'ub'r nawre ab em a.

¹²Nyam sɔsum ot ɔny eke k'eel in ec'agŋ̊ etŋ̊ li b'erur ɔny. Ow sosiem a, ow akpl eke k'ɔnyn erm ek'erur lele sɔrŋ̊ ikŋ̊ ab iy em gbɔŋ̊, erm mamn, es is ec'erm, erm frɔrɔ lele low eku ec'erm ab. ¹³Ègŋ̊n egŋ̊ egŋ̊ ec'elel eke anŋ̊ a ebr ke áparir low yeji, sakp sakp feŋ̊ ek'ony em ec'egŋ̊ nyam b'ow ɔny low lawl ab a. Ow it eke k'aparir low ese elel eke Es Kɔtɔkɔ ap ɔny ab af. ^{† 14}Etŋ̊ low eke ki kokr tasi a el erur eke k'ɔnyn ɔny ɔfr em a, aŋke erur el low eke b'ony agŋ̊ okr af. ¹⁵Ke Krist ec'erm es ey a nyimn ɔny ec'erm a; tasi em a, erm es ey ikŋ̊ na em anake Nyam esŋ̊ ɔny eke k'okar af éel nyam ese sos megl nyam coco af a. Segŋ̊ feŋ̊ ɔjan in bia. ¹⁶Ke Krist ec'odad ebl a, ègn̊ usu ɔny ec'erm ab em in ec'ob ɔny a feŋ̊ ab. Yègmnnin low ke ómanin ów ɔny ɔfr em seŋ̊ feŋ̊ em. Èlul Nyam bia ɔny ec'erm feŋ̊ em, ègŋ̊n selu, ègŋ̊n Nyam e sej ejeci lele sej eke Abŋ̊ Lala [†] b'ɔŋ̊ ɔny ab ab. ¹⁷Low feŋ̊ eke bi kokr oglog bi dadr ab em, kòkr Es Kɔtɔkɔ Jesu e nin em, ke in em èlul Es Nyam bia.

^{† 3.1} Selu 110.1. ^{† 3.6} Kolɔs eyŋ eci silel esig bεb em a, wel èŋnm sodad ek'anŋ̊ ob na [...] ec'araŋ̊ a. ^{† 3.10} Nuŋ̊ Ob 1.26. ^{† 3.11} mεbey: agŋ̊ eke wel am esŋ̊ mεbey lel na em a, el agŋ̊ eke wel b'essi Siyitel, ke ir eb Okij Ibr ec'afri em a, ke agŋ̊ em ec'eb ir owi em, anŋ̊ jam nou. ^{† 3.13} Matie 6.12-14. ^{† 3.16} Efes 5.19-20.

Elel eke kretielnel k'ir eb af okr em

¹⁸ Ծyցw, Ծny, isr es Ծny ecel ec'any af, ese elel ek'ow it eke ki kokr Es Kötökö ec'any af ab af.

¹⁹ Ծyցw ecel, èrurir Ծny eyel ke k'ónymn el lokm yony em.

²⁰ Ey, Ծny agj ek'ew Ծny a ec'elum low low fej em, aŋke ow el low eke Es Kötökö b'erur.

²¹ Ey esel, k'ijar Ծny ec'ey a gbre, yec'etj ke sos k'ówm el es.

²² Madu, low low fej em èlumn Ծny e wus af aja eci es ew esel a. Ow elm eke -li b'ew Ծny nyamn af ce ki kokmn el e lís e low mewl em, yec'etj ke -l'aw Ծny. Kø èlumn el erm nyam em tasi, elum ek'ony Es Kötökö ec'a sosiem. ²³ Juma fej eke bi kokr a, kòkr erm nyam em, ese Es Kötökö eci juma Ծny am kokr af, ke ow k'él'm ese agj ec'af. ²⁴ Ow sosiem a, madu, Ծkan eke Es Kötökö b'ow Ծny ow ec'ob ap, ob ap a eke l'edjn l'ew in ec'agj es a. Tasi em a, Es Ew Es a ek'am kokr in eci juma a, in l'el Krist. ²⁵ Gbekø egj yec'eke am kok low ɳuŋ a, b'ow egj yec'ek'el in ec'a, ese elel eke li kokr low ɳuŋ ab af, aŋke Nyam eci low eke b'ow kok ab em, li k'ow li jejm agj es.

4 ¹ Agj eke el madu eci es ew esel a, kòkr Ծny e madu a e low
nenyembri nyam em, ke ɳkopre k'ánm em. Ke Ծkan ek'ony yeji Ծny Es ew es nyam ek'anj afr.

Ów em

² Segj fej ànŋn Nyam ɳoŋn em, ke Ծny e Nyam e bia eke b'ɔŋn Nyam ɳoŋn em a él erm ew em. ³ Nyam ɳoŋn ab em, ey yeji ɳoŋjan ey eci, yec'etj ke Nyam kók s'egj abusu s'ɔmun in ec'odad ab es, ke si dád Krist eci lís e low eke l'l es a. Tasi em a, low na eke l'l es a sosiem anake m'anŋ sobel em a. ⁴ ɳoŋjan Nyam yec'etj ke m'ótu m'otar odad a akr ayl, ok agj es sos em, ese elel ek'ow it eke mi ki kok ab af.

⁵ Àan es nuŋ em Ծny em agj ek'uwm Krist any a e lís, ke abusu fej eke b'eu Ծny es a k'írmnmn. ⁶ Ke segj fej Ծny ec'odad ebl él amamn, ke mok ánn em, ke uwu any dádr egj fej odad ese elel ek'ow it ab af.

Esgj es abal el

⁷ Erur em ec'ey lisijim Tisik,[†] abu elum es nimamn ek'el em lawl Nyam e juma kok ab em, b'ow Ծny em e lís ec'amani fej. ⁸ M'am erm'n tasi eke li k'ow li dad Ծny ey e lís ec'amani, ke l'atr Ծny sos es yeji. ⁹ Onesim[†] ek'el Ծny em ec'egj, ke el erur em ec'egj lisijim a anake am ewl'l a. -Li b'ow -l'ob Ծny ów a fej ek'am ey aja a ec'amani. ¹⁰ Aritak[†] ek'anj sobel em em

[†] 4.7 Tisik: Ob Kok 20.4; Efes 6.21-22; 2 Timote 4.12; Tit 3.12. [†] 4.9 Onesim: Filemo 10,15.

[†] 4.10 Aritak: Ob Kok 19.29; 27.2; Filemo 23 Mark: Ob Kok 12.12-25; 13.13; 15.37-39.

Barnabas: Ob Kok 9.27; 11.20,30.

ab a, am esjn ɔny, ebən neny nyam Mark ek'anj ese Barnabas e lisijim af a, in yeji am esjn ɔny. (Mark ec'a, ikjn anym irir in e lís e low. Eke l'ow ɔny ogj yogj, èbr ir senyn senyn.) ¹¹Igj a eke wel b'esj Jesu ke wel b'ok en es Justus a yeji am esjn ɔny. Jwifel ek'egj Krist e low eb a, el em a, agj nyahan na ce anake am kok juma em ab Nyam e gbrengbi usu a ec'a. Etj -l'atr'm sos es nɔnɔ ligbel.

¹²Epafras, [†] ek'in yeji el ɔny em e nyam a, am esjn ɔny; Krist e libɔwi na sègj fej b'atr sos es ɲɔŋn Nyam ɔny eci, yec'etj ke ́tur inymn es kikri, ánjn ese agj ek'agb ɔmn em, ke bebm sos eke ki kok low fej eke Nyam b'erur ab af. ¹³M'stu eke mi k'ij in e nuj af e daŋku low na eci: li b'ij gbre nɔnɔ ɔny lele Laodise ec'agj lele Iyerapolis[†] ec'agj a ec'ab. ¹⁴Luk[†] ek'el erur em ec'ey lawl ke el sekp kok es lele Demas ab am esjn ɔny.

¹⁵Èsŋnin ey lisijimel ek'anj Laodise a, lele ey lisijɔw Nenfa lele Nyam ec'agj eke b'as luku in ec'akj ab ab ɔjn ey. ¹⁶Sica legj eke b'awal lel na ba ow b'uwr a, kókr elel eke ki kokr ke wel ́tu awl Laodise eci Nyamel ab em yeji. Ke ɔny yeji áwal yec'a eke b'ow anj el ogj a ow a. ¹⁷Ow ec'uwr em a, dàdr Arkip[†] kok Ès Kɔtɔkɔ e juma ek'abul il a senyn senyn.

¹⁸Em Pɔl, em obi ec'abu em mi nɔn esjn na lel na ec'uwr em. Sica k'ijal es eke m'anj sobel em.

Ke Nyam ec'ɔwrɔ a ánj ɔny af.

[†] 4.12 Epafras: èkn 1.7. [†] 4.13 Laodise lele Iyerapolis ab: el eb yony ek'ir titm Kolɔs.

[†] 4.14 Luk: 2 Timote 4.11; Filemo 24. [†] 4.17 Arkip: Filemo 2.

Pɔl e ləl krɛkrɛ ek'awŋ Tesaloni Eyŋ

Ów ek'it eke wel k'uwan any

Tesaloni el Maseduan wus af ec'eb egbel ab em e nyam eke anŋ Grek wus af. Silven eke ɛməny wel b'esp Silas a lele Timote ab anake ɛlum Pɔl abu sigm Nyamel es Tesaloni ɛb ab em a. Pɔl otum anm yogŋ ibnm nɔnɔ, aŋke Jwifel ek'anŋ yogŋ a ɔɔm'n ow ec'abusu (Ob Kok 17). Pɔl ŋgboŋ Maseduan wus af etŋ n'im Akaiy wus af. Gbekɔ eke n'ŋgboŋ Maseduan a, n'ɔŋ Timote im Tesaloni eke k'ekn ɔmn esel a, eke -l'igŋm el ec'ɔmn a -l'elum es gbre ijr ek'anŋ yogŋ a sosiem.

Sica eke Timote anŋ yogŋ ow, ke ism Pɔl amani amann ab a, ow ɔŋ sos em iŋŋ'n nɔnɔ etŋ n'awŋ wel lel na. (Na ke akpo 51 oglog 52 em ana Jesu e mew e jam.) Leł ab em, Pɔl ɔŋ Nyam bia etŋ atr Tesaloni ec'ɔmn esel a sos es eke -li k'inym es kikri ɔmn em, -n'ɔmn anym eci.

Nuj 1 toŋ nuj 3 em a, Pɔl am ɔkn elel eke li kokr juma wel ec'araŋ a. Etŋ n'am elu in e sos em iŋŋ eke n'ɔŋ a ɔkm, aŋke eke gbre ijr anŋ bɔbɔ yeji, -n'inym es kikri el ec'ɔmn ab em. Etŋ n'am dad wel ec'ekn ec'erur eke n'am ɔny a e low. Nuj 4.1-12 em a, Pɔl am at neny es ɔkn el low yegm eke -n'ɛjan es an nyim nyim af a e low, etŋ nuj 4.13 toŋ nuj 5.11 em a, n'am dad wel eke wel k'ɔsu sos nfaci ij e lís. Yogŋ em ce l'ayal luw em anŋ igb lele ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist e meny ɔwl ow ab ab e low yeji.

In e leł a ec'uwr em a, n'ɔm wel ów etŋ l'edŋ wel ɔwro.

Eṣŋ

1 ¹Pɔl, Silas lele Timote[†] ab e leł ek'am awŋ Nyamel ec'agŋ ek'anŋ Tesaloni baŋŋ, k'el Nyam Es lele Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist ab ec'agŋ. Ke ɔwro leł erm es ey ab ánŋ ɔny ab.

Tesaloni eyŋ eŋŋ Nyam ec'Amani Mamn a eb ɔmn em

²Si b'ɔŋ Nyam bia sɛgŋ feŋ ɔny feŋ eci, etŋ si b'ɔkn ɔny sɛgŋ feŋ, ey e Nyam ŋɔŋŋ em. ³Nyam ey Es ec'any af si b'ɔkn ɔny e nawre ek'ubr e juma

[†] **1.1** *Silas* Ob Kok 15.22; *Timote*: Ob Kok 16.1.

e kokr, ɔny ec'erur ek'ɔnyn e low e kokr, lel erm ek'usurir ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist em ec'ɔmn ek'ɔnyn ab ab e low. ⁴Agŋ lisijimel, Nyam erur ɔny, etj s'uw any eke li ssɔsum l'ot ɔny eel in eci. ⁵Tasi em a, Amani Mamn ec'odad eke si dad ɔny a, ow elm odad ebl nenyem em ce, kɔ Abŋ Lala ec'abusu lele in ec'abu εlum em ab, etj s'uw any tasi ek'ow el low nawre. Etj uwṛ any eke, ey ec'es an ɔny ec'araŋn a, ɔny e nimamn eci. ⁶Ony obi yeji wewrmn ey lele Es Kɔtɔkɔ ab ów. Gbre ijr nɔnɔ ec'araŋn yeji, egŋ Nyam ec'odad a ebr, sos em ijn ek'Abŋ Lala ɔŋ ɔny ab em. ⁷Ow ɔŋ ɔny eel Maseduan lele Akayi wus ab ec'agŋ ek'ub nawre a e sewl mamn. ⁸Tasi em a, Es Kɔtɔkɔ ec'odad a anŋ ɔny ogŋ Maseduan wus af a etj ɔmun es im toŋ ok Akayi wus af. Etj ow elm na ce, kɔ ɔny ec'ɔmn ek'ɔnyn Nyam em a yeji e low eb es susu a feŋ; emeny ow εbam eke si k'ob ow ec'amani ij. ⁹Agŋ a feŋ am dad elel ek'ebr ey ɔny ogŋ a, erm em ek'itŋnin eel Nyam eci, sekŋ e nuŋ igŋ ek'igŋ elul es, ke egŋ Nyam ek'anŋ owr ke el Nyam nawre a eci low kok a e low ebr a. ¹⁰Ca am ekur in ec'Iy Jesu eke b'ow anŋ afr ow a. In eke Nyam igbm'n luw em n'anŋ owr a, in anake l'eb l'elu ey es Nyam ec'erm bebl ek'am ow a e lis a.

Pɔl e juma eke kok Tesaloni baŋn

2 ¹Agŋ lisijimel, ɔny obi yeji uwṛ any ek'ɔny ogŋ a eke s'ow a ɔsu ey. ²Uwr any yej'eke legŋ anym em a, wel ijr ey gbre, wewr ey Filip baŋn a. Gbekɔ eben yeji, Nyam ec'erm susu ek'ɔŋ ey ab em, si dad ɔny in ec'Amani Mamn a ec'odad, gbre ij nɔnɔ ec'araŋn. ³Tasi em a, ey ec'ow ɔm a elm yadŋ em, ow elm ów tutr eŋŋ em, ow elm kprakpr em. ⁴Kɔ ey, Nyam ekn eke s'ɔtu etj l'abul ey in ec'Amani Mamn a e dad. Sica s'am dad Nyam ec'odad, etj s'ɔlm agŋ em ec'erur es, kɔ Nyam eke b'ekn ey e merm em a ec'erur s'am ol es. ⁵Ony obi uwṛ any eke legŋ kaka si dadm meju ec'odad; legŋ kaka si kokm os εŋŋ e low. Nyam ij ow e daŋku. ⁶S'ɔlm ek'egŋ k'aw ey, ke ow el ɔny oglog ke ow el agŋ ejeci.

⁷Ke s'ɔtu ce eke si k'ɔŋ ɔny low ebr, eke s'el Krist ec'erm esel a sosiem. Gbekɔ s'el agŋ frɔrɔ ɔny ec'araŋn ese elel eke ey lis, frɔrɔ em bi kok in ec'ey e lis e low ab af. ⁸Ony ec'erur eke s'ɔny a sosiem, s'ɔm ɔny Nyam ec'Amani Mamn a sɔny ce, kɔ ey obi ey obi e sel a yeji, aŋke ɔny iil an nɔnɔ ey eci. ⁹Agŋ lisijimel, am ɔkan elel eke si kokr juma lεc em a: ncok lele legŋ owr ab abu anŋ ey juma kok em, nene anake si dad ɔny Nyam ec'Amani Mamn a ec'odad a, yec'etj ke si k'ócm ey e lis e low s'abulm ɔny em ec'egŋ kaka.

¹⁰Ony ek'ubr nawre a, ey ec'es an ɔny ec'araŋn a ayl, el nenyembri nyam em eci ek'abr enym kaka anm em. Ony obi yeji ijr daŋku, etj Nyam yeji ij daŋku. ¹¹Emeny uwṛ any eke si kok ɔny em ec'egŋ nyam nyam e lis low ese elel ek'ey es bi kok in ec'ey ab af. ¹²S'ɔm ɔny ów, s'atr ɔny sos es, s'ibrm ɔny sakp nɔnɔ eke k'aan es ese elel eke Nyam erur ab af. In anake l'εsŋ ɔny eke k'okr in ec'es ew ec'anygbel ab em a.

¹³Na sosiem s'am ɔny Nyam bia segn fej, eke ebnm odad eke si dad ɔny a ese agn em ec'odad af, kɔ ke ebr ese Nyam ec'odad af a. ¹⁴Ese, nawre Nyam ec'odad ab ana! Etj li bi kok juma ɔny em l'itjn ɔny ek'ubr nawre a. ¹⁴Agj lisijimel, sica ɔny yeji ekan ów a ese elel eke Nyam ec'agn ek'ann Jude e Sinyamel em ke ub Jesu Krist nawre a ekn ab af. ɔny yeji, ɔny e bañj eyj iji ɔny gbre ese gbre ijr nyam a ce eke Jwifel iji Sinyamel amua ec'agn ab af.[†] ¹⁵Jwifel amua anake ibi Es Kɔtɔkɔ Jesu lele **kokoba** ob ese ab ab, ke ey yeji ijr ey gbre a. -N'am kokmn Nyam ec'erur, etj -l'el agn fej ec'efnu. ¹⁶-N'am edjn ey eke si ki dad sel ejn ec'odad s'ok agn ek'elm Jwifel a bake -n'ejn sel. Ow ɔny sikpl a eke god'etj -li kokr a obn afjn es. Na sosiem anake ow e nuj edjn em a Nyam ec'erm bebl a ejn el a.

Pɔl am erur eke emeny k'ekn Tesaloni eyj

¹⁷Agj lisijimel, nawre si kpab ɔny es lís sos megl em ow ibn tel, kɔ erm em a s'anj ɔny ab. S'erur tasi etj s'atr sos es eke emeny si k'ow s'ekn ɔny. ¹⁸S'erur eke si k'ow ey fej s'ekn ɔny, etj em Pɔl, em sony em a, m'atr sos es sakp nɔnɔ eke mi k'ow, kɔ **Satan** óm ey ow ec'abusu. ¹⁹ɔny kɔtɔkɔ eel ey e low ɔmn, ey e sos em ijn, ey ec'anygbel tufɛ, ey Es Kɔtɔkɔ Jesu ec'any af, in e mowerer e legj a. ²⁰Es! ɔny anake eel ɔny e low kok em, ey ec'anybej lele ey e sos em ijn ab a.

3 ¹⁻²Na sosiem, eke si k'ɔtum s'ekum ij a, si bebm eke si k'anj Aten[†] ey sony, etj s'erm ey lisijim Timote eke bi kok Nyam juma ey ab, ke bi dad Krist ec'Amani Mamn ec'odad a. S'erm'n eke li k'ow l'usur ɔny erm ke l'atr ɔny sos es ɔny ec'ɔmn ab em, ³yec'etj ke ɔny em ec'egn kaka k'ým wus gbre ijr na ek'ann ɔny ec'arajn ab em, ajke ɔny obi yeji uw r any eke gbre ijr na, el low ek'ɔn ey es. ⁴Ow a eke s'anj ɔny ogj a, s'ikr anym si dad ɔny eke wel b'ow ijr ey gbre. Ca ow anake ow ey a, ɔny uw r any. ⁵Na sosiem, eke mi k'ɔtum m'ekum a, m'erm Timote eke k'ow otar ɔny ec'ɔmn a e low akr ók'm, ajke m'am ebr ermij, ek'oglog egj eju Es a eju ɔny okr wus, ke juma eke si kok a el low ɔfr ɔfr ðj.

⁶Sica Timote anj ɔny ogj a ow[†] etj ob ey ɔny ec'ɔmn lel erur ab ec'amani, eke b'ɔkan ey e low segn fej senyn senyn etj am erurir eke k'ekan ey, ese elel eke ey yeji s'am erur eke si k'ekn ɔny ab af. ⁷Ow sosiem a, lisijimel, ɔny ec'ɔmn ec'amani e s'iri ey e sos es ɔw na em lel ey e gbre ijr na em ab a, eyr ey erm es, atr ey sos es. ⁸Sica sel ow ey ðj, ajke inymn es kikri Es Kɔtɔkɔ ab ec'af okr ab em. ⁹Kɔ ayaf tasi si k'ɔjn Nyam bia sos em ijn na eke s'ony, ɔny sosiem Nyam ec'any af ab ec'ee? ¹⁰Ncok lele legj owr ab si b'at lebl es si ɔgn Nyam eke li k'ɔnj ey abusu bake emeny blel s'ekanin, ke si yfibr low yec'ek'anm ɔny ec'ɔmn ab em a.

¹¹Ke blel ey Es Nyam in obi lele ey Es Kɔtɔkɔ Jesu ab kók ey ejagb bake s'ow s'ekn ɔny. ¹²Ke blel Es Kɔtɔkɔ ój erur ek'ɔnyn ɔny ɔfr em lel agn

[†] 2.14 Ob Kok 17.5-6. [†] 3.1 Aten: Ob Kok 17.15-16. [†] 3.6 Ob Kok 18.5.

ec'ejci e lís ab a, ágb bubu af ese elel ek'ony ec'erur eke s'ony a agb ab af.
 13 Ke blel l'úsur ɔny e merm a, eel lala ke abr ɛnym kaka k'ánm ɔny em Nyam ey Es ec'any af, legŋ ek'ey Es Kötökə Jesu b'ow ow lele in eci afr erm esel lala[†] a feŋ ab a.

Es an mammn eke Nyam b'erur

4 ¹Sica agŋ lisijimel, ow ek'emeny mi ki dad a el, ese elel eke wewar ey e lís es an mammn ek'akpl Nyam sos em, ke am kokr ɛben a, s'am ɔŋŋɔn ɔny, s'ibrm ɔny atrm em, ek'Es Kötökə Jesu e nin em a, k'úcur ɔny n es ɛben iman anym eci akm na e kokr a. ²Ony obi yeji uwr low yec'ek e si yegm ɔny Es Kötökə Jesu e nin em ab any. ³Kin, ow eke Nyam am erur a: ke ɔny ec'es an a él lala in ec'any af; ke ɔsur sos nfaci ij e lís. ⁴Ke ɔny em ec'egŋ nyam nyam úw any ɔny sos es nfaci ij e lís,[†] án es lala em lele sos us em ab, ⁵ke kí yebm ów eŋŋj ec'aw akam'n es ese Nyam any uwm esel af. ⁶Low na em a, egŋ kaka k'éju lawl ki kok'r low ɔbr, aŋke Es Kötökə b'ow jeŋ agŋ e bi kok ów amua a eci low ok, es'elel eke s'ikŋ anym si dad s'ayal s'ok ɔny ab af. ⁷Tasi em a, Nyam esŋŋj ey eke si k'anŋ sikpl owi em, kɔ ów lala kok em. ⁸Na sosiem egŋ ek'egŋj low yegm na ebm a, ow elm egŋ eci low yegm li digŋj l'elum es, kɔ Nyam ek'ɔŋ ɔny in ec'Abŋ Lala a eci low yegm li digŋj l'elum es.

⁹Sica yec'ek'el agŋ lisijimel ɔfr ec'erur e low a, ow ebam eke wel ki non lel awŋ ɔny, aŋke ɔny obi em wewar Nyam ogŋ elel eke k'erurir ɔny ɔfr a. ¹⁰Etŋ erur ikŋ na e low anake am kokr Maseduan wus nimum af ec'agŋ lisijimel a feŋ e lís a. Gbekə agŋ lisijimel, ɛmeny s'am ibrm eke ki kokr ow akpl obn. ¹¹Atar sos es ke ánŋŋ erm es ey em, ke k'ýymn egŋ e low em, ke kókr juma ɔny obi ec'abu em, ese elel eke si dad ɔny ab af, ¹²yec'etŋ ke agŋ ek'elm Krist e jam us esel a, ɔny ɔny ec'elum. Ke ɔny ec'es abur a k'élm agŋ eci.

Es Kötökə e mowerer

¹³Sica agŋ lisijimel, s'erur eke k'uwr Krist e jam us esel ek'uw a e lís e low any, yec'etŋ ke k'ánmn ɔrɔŋ em es'agŋ likpr a ek'ɔnym ɔmn ec'ab af. ¹⁴Eke s'ub nawre eke Jesu uw etŋ l'ewl n'anŋ owr a, ɛben nenyembri nyam s'ub nawre eke Nyam b'ow ɔŋ agŋ ek'ub Krist nawre ke uw a éwl ow in ab.

¹⁵Sica kin yec'ek eke Es Kötökə in e low yegm em dad ey, ke s'am elu ɔkm: Es Kötökə e mowerer e legŋ a, ey eke si b'ow s'anŋ owr a, si k'ow s'ikŋj agŋ ek'uw a ec'anym. ¹⁶Legŋ a, wel b'ow iri lebl nyam ikŋ ek'el

[†] 3.13 Erm esel lala oglog agŋ a feŋ ek'el in ec'a. Êkn Mark 8.38; 13.27. [†] 4.4 Ke ɔny em ec'egŋ egŋ nyam nyam úw any ɔny sos es nfaci ij e lís: agŋ beb b'iri ese, Ke ɔny em ec'egŋ... úw any oc yow lala em lele anygbeŋ em ab.

Nyam ec'erm esel ec'es ew es a e lebl lele Nyam e kɔkr e lebl ab ab, etŋ Es Kɔtɔkɔ b'ow anŋ afr us es. Agŋ ek'ub Krist nawrɛ ke uw a b'ow igb anŋ owr krekre.[†] 17 Ke sica, ow e jam a, ey eke legŋ a si b'ow s'anŋ owr a, Nyam ŋŋ ey s'igb el ab jru em s'ím s'ɔbr Es Kɔtɔkɔ afr. Nene anake si b'ow s'anŋ Es Kɔtɔkɔ ab segŋ feŋ a.[†] 18 Ow sosiem, àtarir sos es ɔny ɔfr sodad amua em.

5 ¹Sica agŋ lisijimel, yec'ek'el segŋ lele wanci ab ec'a, ow ibram eke wel ki nɔn lel awŋ ɔny, ²aŋke ɔny obi yeji uwr any tasi eke Es Kɔtɔkɔ e mowrer e legŋ a b'ow okr ey es eſe elel eke ulu b'ow ncok em ab af.[†] ³Legŋ ab em ek'agŋ b'ow dad eſe: «Low kaka anm, feŋ el erm es ey a!»[†] yogŋ anake legŋ a b'ow okr el es kpru em ŋuŋ el a. Ow b'ow anŋ eſe iy ɔny eke b'okr lok ab lis es ab af; etŋ egn kaka k'ow ecm saw.

⁴Kɔ agŋ lisijimel, ɔny ec'a anmn ncebn em eke legŋ na k'okr ɔny es eſe ulu ec'ab af, ⁵aŋke ɔny feŋ eel legŋ owr lele usu ayl ab ec'ey. Ey s'elm legŋ uk lele ncebn ab ec'ey. ⁶Na sosiem ow itm eke si k'eru memn es'agŋ amua na ec'ab af, kɔ s'ánŋ any owr, ke low feŋ em any ók ey es. ⁷Memn eru esel a, legŋ uk em -li b'eru memn; etŋ mar egn esel a, legŋ uk em b'egŋ mar am ɔny. ⁸Kɔ ey eke s'el usu ayl ec'a, ow akpl eke si k'ók any es, ke s'óc ey ec'ɔmn lel erur ab eſe ar mob eke s'ok sos af, ke ey e sel egn ec'eku ánŋ eſe kpokpo tufe eke s'us af,[†] ⁹aŋke Nyam ɔɔm ey eke si k'im s'ey in ec'erm bebl ab em, kɔ ke ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist ŋŋ ey sel eŋŋ. ¹⁰In l'uw ey sosiem yec'etŋ ke n'ɔŋ ey s'anŋ owr in ab, eke s'anŋ owr etŋ s'uw yeji. ¹¹Na sosiem, ɔmanin ów ke àtarir sos es ɔmn em eſe elel eke am kokr god'etŋ ab af.

Ów ɔm es abal el lele eſŋn ab

¹²Agŋ lisijimel, s'am dad ɔny eke k'ónyn agŋ ek'am kok juma ɔny ec'araŋ, yegm ɔny low, ke nyimn ɔny Es Kɔtɔkɔ e nin em a ec'elum. ¹³Óny n el e sos usr nɔnɔ lele erur ab, juma eke -n'am kok a sosiem. Ànŋn erm es ey em ɔny ɔfr.

¹⁴Agŋ lisijimel, s'am ŋɔŋŋ ɔny, ɛnymn ɔkpɔrŋu abr; àtar agŋ eke sos ɔw es a sos es, ɛlumin abŋ em ec'ɔgbɔru a abu, ke ɔny low eku egn feŋ e lís. ¹⁵Èwr erm ke egn kaka k'ócm low ŋuŋ ɔbarm low ŋuŋ any. Kɔ segŋ feŋ ɔɔl low nimamn e kok es ɔny ɔfr em lel agŋ feŋ eci lís ab.

¹⁶Segŋ feŋ ànŋn sos em iŋn em. ¹⁷Sakp sakp feŋ k'òpir Nyam ŋɔŋŋ. ¹⁸Óŋŋ Nyam bia low low feŋ em. Na el low eke Nyam am ibrm eke ki kokr, ɔny ek'okar af Jesu Krist ab a. ¹⁹K'írmnin Abŋ Lala ec'al ek'ang ɔny em ab es. ²⁰K'ifan odad eke Nyam b'ɔŋ ɔny ec'araŋ e kokoba ɔb esel dad ɔny a, ²¹kɔ ɔgbal low feŋ ogŋ ekan, ke úcur yec'ek'akpl a ɔny es. ²²Ke ɔnyan sos es low ŋuŋ feŋ e kok em.

[†] 4.16 Jan 5.25. [†] 4.17 1 Korent 15.51-52. [†] 5.2 Matie 24.43; Luk 12.39; 2 Pier 3.10.

[†] 5.3 feŋ el erm es ey a: Jeremi 6.14; 8.11. [†] 5.8 Esayi 59.17.

²³Ke Nyam ek'el erm es ey e nuŋ a in obi áyal ɔny nimum; ke n'ɔŋ ɔny ec'egŋ el a nimum ek'el abŋ, liy, lele sos megl ab a él lala, ek'abr ɛnym kaka anm em toŋ bake ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist e mowrer e legŋ a ów. ²⁴In eke n'am esŋ ɔny a, li b'ow li kok ów amua feŋ iy neny, aŋke l'el cecε.

²⁵Agŋ lisijimel, ey yeji ḥɔŋŋan ɔŋŋ ey. ²⁶Bibrmin ɔny ɔfr es'agŋ lisijimel af Krist em. ²⁷M'am ḥɔŋŋu ɔny m'ok ɔny merm sabu af, ek'Es Kɔtɔkɔ e nin em a, k'áwal lel na ókr agŋ lisijimel a feŋ. ²⁸Ke ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist ec'ɔwrc a ánŋ ɔny feŋ ab!

Pɔl e ləl yony em ek'awŋ Tesaloni Eyŋ

Ów ek'it eke wel k'uw any

Tesaloni eyŋ e lel yony em na em, Pɔl am oŋ Nyam bia, aŋke Tesaloni eci ɔmn esel a ɔny ɔmn etŋ eke wel am ijr el gbre a bɔbɔ yeji, -li b'erurir el ɔfr. Pɔl awŋ el lel na eke k'atr el sos es, ke élum el abu low ek'am oŋ el sel at Nyamel ab em.

Nuj 1 em a, Pɔl am atr el sos es gbre eke wel am ijr el a eci, etŋ n'am ɔkn wel eke Es Kɔtɔkɔ Jesu b'ow ewl ow sɔg el, ke ijr agŋ eke am ijr el gbre a gbre. Nuj 2.1-12 em a, Pɔl am dad Es Kɔtɔkɔ ec'ow a e low, aŋke agŋ ɔwr ɔmn esel a sos es dad el eke Es Kɔtɔkɔ in ow god'etŋ. Pɔl am dad ɔrum mar eke gbuŋ ke Jesu in éwl in ow a, Low ŋuŋ kok es nyam in b'ow in ey ɔkm. Ow'n ɔny Low ŋuŋ ec'abusu etŋ ow'n b'ow in ɔnyanin low Nyam ab. Gbekɔ Es Kɔtɔkɔ Jesu in b'ow in ibi egŋ ikŋ na. Nurj 2.13, nuŋ 3.15 em a, Pɔl am dad ɔmn esel a eke k'inym es kikri ɔmn em ke ám ŋoŋ Nyam.

Sica lel a ec'es ok em a, Pɔl dad low nyam eke l'iri ke el el e Nyamel a e lís e low. Low a eke l'iri a el Nyamel ab em ec'agŋ a ek'érurm juma kok owi a e low. N'am oŋ abusu eke wel k'ocr sos es ɔrju amua e lís, aŋke el ec'es an a elm ow a eke -n'εjan low a eke li yegm wel ab em a (nuŋ 3.6-15 em a).

Sica lel a ec'uwr em a, l'edŋ wel ɔwrr.

Esŋn

1 ¹Pɔl, Silas[†] lele Timote ab e lel ek'am awŋ Nyamel ec'agŋ ek'anŋ
Tesaloni baŋn, ke el Nyam ey Es lele Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist ab ec'agŋ:
²Ke Nyam Es lele Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist ab édŋ ɔny ɔwrr, ke óŋ ɔny ɔrm es ey.

Tesaloni eyŋ e lec ek'am ɔny ɔmn em, gbre ijr ec'araŋ

³Agŋ lisijimel, ow akpl eke sɛŋ feŋ, si k'elu Nyam bia ɔny sosiem. Ow it eke si ki kok εben, aŋke ɔny ec'ɔmn ek'ɔnyn a am bobn etŋ ɔny ec'erur eke ɔnyun ɔny ɔfr em a, am agb imn anym eci sɛŋ feŋ. ⁴Na sosiem, si

[†] **1.1 Silas:** Ob Kok 15.22; **Timote:** Ob Kok 16.1.

bi dad ɔny e lís e low, s'aw ɔny Sinyamel ec'agŋ a feŋ eke b'as luku ign Nyam nuŋ a ec'any af, aŋke ɔny b'inymn es kikri ɔmn em, gbre ijr lele sos es ɔw feŋ eke b'obar ab ab em.

⁵Gbre ijr amua am yegm eke Nyam e jej ok a el nyim nyim. Tasi em a, gbre ijr amua sosiem anake b'ow eel Nyam e **gbreŋbi** usu a ek'am ijr ow e gbre a ec'agŋ tasi a. ⁶Nyam el nenyembri nyam Es: ow sosiem agŋ ek'am ijr ɔny gbre a, el yeji li b'ow l'ijr wel gbre. ⁷Etŋ ɔny ek'am ijr gbre a, li b'ow l'eyr ɔny erm es, ɔny lele ey ab, legŋ eke Es Kɔtɔkɔ Jesu b'ow anŋ afr ow in lele **erm** esel abusu esel ab ab a. ⁸Legŋ a, li b'ow n'anŋ al ek'am iri ec'araŋ l'ey ɔkm, yec'etŋ ke li kók agŋ eke uwm Nyam any,[†] ke élouam ey Es Kɔtɔkɔ Jesu ec'Amani Mamn a low ŋuŋ. ⁹-Li b'ow -n'εŋŋ gbre eke k'ow ɔnym uwr, etŋ gbre ij akpasu na, b'ow ɔny kpab el es Es Kɔtɔkɔ e lís lele in ec'anygbel e lec ab ab e lís.[†] ¹⁰Low a b'ow ey legŋ a ek'Es Kɔtɔkɔ b'ow ow a. Li b'ow l'ow yec'etŋ k'agŋ a ek'el in eci ke ub'r nawre a, úsr'r sos, kɔklm'n. ɔny yeji b'ow anŋ el em, aŋke ubr amani a eke s'ɔŋ ɔny a nawre. ¹¹Na sosiem, segŋ feŋ s'am ŋɔŋ Nyam s'ɔŋ ɔny yec'etŋ ke ey e Nyam a ékn ɔny ese agŋ eke it af, in ec'esi a eke l'esi ɔny ab em. Ke in ec'abusu ab em, l'élum ɔny abu kokr low nimann feŋ ek'am erurir a, ke n'ɔŋ ɔny ec'ɔmn a ew gbagba! ¹²Na em a wel b'ow dad ey Es Kɔtɔkɔ Jesu e nin mamm, etŋ ɔny yeji -li b'ow -l'aw ɔny. Ow b'ow el ey e Nyam lele Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist ab ec'ɔwrɔ ek'εŋjan.

Gbuŋ ke Es Kɔtɔkɔ e legŋ a ów a

2 ¹Agŋ lisijimel, yec'ek'el ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist e mowrer eke b'ow ɔny as ey luku in ab a ec'a,[†] s'am ŋɔŋ ɔny, ²kì yεbr agŋ k'irmn ɔny nuŋ em fafa, erŋn k'ɔny ɔny. Eke batŋ eŋŋ dad ɔny ow e low ese odad eke Nyam ɔj **kokoba** ob es nyam dad af, oglog ese eŋŋ ejeci ec'odad af, oglog ese lel eke s'awŋ ɔny ec'odad af yeji, k'ùbr nawre. ³Kì yεbr eŋŋ kaka k'εju ɔny akunda kaka feŋ em. Tasi em a, agŋ b'ow ign Nyam ec'any uw a elu es gbuŋ ke legŋ a ów. Legŋ ab em anake Low ŋuŋ es a, in a ek'it eke k'irm a b'ow ey ɔkm a. ⁴Low ŋuŋ es na b'ow edŋn ob feŋ ek'el Nyam eci ke agŋ b'igŋ nuŋ a. Li b'ow l'igb ów amua feŋ e nuŋ af, etŋ li b'ow n'im ton l'ey **Nyamel** gbel ab em li sig es,[†] ke l'ocr in sosi ese Nyam af.

⁵Kɔ k'ɔknmn eke mi dad ɔny ów amua, ow a eke m'anŋ ɔny ab a ee?
⁶Gbekɔ, uwr any eke low nyam anŋ eke caca em a, am edŋn Low ŋuŋ es na eke k'ey ɔkm, ton bake legŋ a eke wel bεbm a ów. ⁷Low ŋuŋ es a ec'abusu a ob nuŋ es lɔl em am kok juma, etŋ ek'εŋŋ a ek'uucu ɔny'n es a k'ow anm ij a, li k'ow li kokm juma es lɔl em ij. ⁸Sica Low ŋuŋ es a b'ow

[†] 1.8 Esayi 66.15. [†] 1.9 Esayi 2.10; 19.21. [†] 2.1 1 Tesaloni 4.15-17. [†] 2.4 l'ey **Nyamel** ab em: aja, Jerusalém e Nyamel gbel a e low wel am dad. Òtu eke k'ekn Daniel 11.36; Ezekiel 28.2.

ey ɔkm, ke Es Kɔtɔkɔ Jesu ŋújŋ'n tre tre tre, in e nenyem e sel fuf em, ke li kíkn ow es in e mowrer ec'usuayl eci jejn ab em.[†] 9 Low ŋuŋ es a b'ow ow **Satan** e lec ab ab etŋ li b'ow li kok meny ewr owi lele sakrowa yadŋ em ab;[†] 10 li b'ow l'oc low ŋuŋ feŋ l'elu ɔkm l'ejur agŋ ek'am irm a, etŋ -li b'ow -l'ok wus. -Li b'ow -l'ok wus aŋke -l'egŋm -l'ebm etŋ -l'erurm low nenyembri nyam a eke blel sɔg el a. 11 Na sosiem anake Nyam b'ow awŋ el abusu ek'el irm ec'a yec'etŋ ke -l'ub yec'ek'el yadŋ a nawre. 12 Na sosiem, agŋ a feŋ eke k'ow ubm low nenyembri nyam nawre, ke b'ow erur anŋ low ŋuŋ kok em a, Nyam b'ow ɔb el low luw eci.

Ke éel low nawre ub esel tasi

13 Sica agŋ lisijimel, ɔny eke Es Kɔtɔkɔ erur ɔny a, ow it eke seŋŋ feŋ si k'elu Nyam bia ɔny eci, aŋke li sɔsum l'ot ɔny nuŋ ɔb em etŋ eke li ki sɔg ɔny Abŋ Lala eke b'ɔŋ ɔny éel Nyam eci lele ɔny ec'ɔmn ek'ɔnyn low nawre em a ec'ab. 14 Nyam esŋ ɔny in ec'Amani Mamn ec'odad eke si dad ɔny ab em. L'esŋ ɔny eke k'εŋjan yec'a eke k'εbm ɔny ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist ec'anygbel ab em a. 15 Na sosiem, agŋ lisijimel, inymn es kikri ke úcur low yegm a eke s'ɔŋ ɔny odad ebl em oglog lel em ec'eke s'awŋ ɔny ab a ɔny es.

16 Ke ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist in obi, lele Nyam ey Es ab, ek'ɔny ey ec'erur ke ɔŋ ey bibm em, sos es atr ek'ɔnym uwr lele low ɔmn tasi ab a, 17 yíbr ɔny ec'erm a lokm susu, ke ɔŋ ɔny lec kokr ów amamn ów kok em lele odad ebl em ab.

ŋɔŋjan Nyam ɔŋŋ ey

3 1 Sica lisijimel, ŋɔŋjan Nyam ɔŋŋ ey, yec'etŋ ke Es Kɔtɔkɔ ec'odad ebl a ɔmun es fafa, ke wel úsr'r sos esse elel eke ow ecr ɔny ogn ab af. 2 ŋɔŋjan Nyam yec'etŋ ke l'eb l'elu ey es agŋ eŋŋ lele lokm ŋuŋ esel ab ec'abu em, aŋke ow elm agŋ a feŋ egŋm ubm nawre. 3 Gbekɔ Es Kɔtɔkɔ el ceece, li b'ow l'usur ɔny erm, ke l'ɔsu ɔny agŋ[†] e lís. 4 Es Kɔtɔkɔ ɔŋ ey s'ɔny ɔmn ɔny em etŋ s'uŋ any tasi ek'am kokr ów a eke si dad ɔny a etŋ ucur ɔny es am kokr. 5 Ke Es Kɔtɔkɔ nyímn ɔny ec'erm a Nyam ec'erur a lele Krist eci low eku ab ab e lís.

Juma kok owi

6 Agŋ lisijimel, Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist e nin em s'am ibrm eke ki kpabr es agŋ lisijimel a feŋ ek'am ir eb kpɔrŋ em, ke égŋm low yegm a eke s'ɔŋ el a ebm a e lís. 7 Oň obi yeji uwr elel eke ki kokr ke ébr ey e lakr ab any, aŋke legŋ eke s'anŋ ɔny ec'araŋn a, s'elm ɔrlju. 8 Si yebm agŋ ɔom ey ob s'ijm ɔfr em; kɔ ey obi s'ij gbre, s'ok law, si kok juma lec em, ncok lele legŋ

[†] 2.8 Esayi 11.4. [†] 2.9 Matie 24.24. [†] 3.3 agŋ: Matie 6.13; Jan 17.15.

owr ab, yec'etŋ ke ey e gbagbl e low k'elm ɔny em ec'egŋ kaka feŋ eci.[†] ⁹Si kok ebən, ow elm ke si k'ɔnym abusu eke si k'ibrm ɔny ec'abu elum a eci, ko səwl mum eke si yegm ɔny eke k'ebr. ¹⁰Etŋ ow a eke s'anŋ ɔny ab a, si dad ɔny: ek'egŋ erurm eke ki kok juma a, ow itm eke li k'ij ob.[†]

¹¹ Sica s'am dad ɔny low na, anŋke s'am iri ek'ɔny em a, ɔrŋu anŋ ek'erurm eke ki kok low kaka, eke ow elm agŋ e low ce eke -li k'igb -l'ok em. ¹² Agŋ amua na, s'am dad etŋ s'am ɔm el ów ek'Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist e nin em, -li ki kok juma segŋ feŋ ke -li gbagbal el sosi.

¹³ Agŋ lisijimel ɔny ec'a, low mamm e kok k'am ɔny sos. ¹⁴ Eke batŋ egŋ nyam ɛluam odad na ek'anŋ lel na eke s'ɔŋ ɔny ab em, ke ɛbmniin in nyamn, ke k'ewmn mècrer in ab ij, yec'etŋ ke és ɔny'n. ¹⁵ Gbekɔ k'òcr ir ese ifnu af, ko ɔmn in ów ese egŋ lisijim af.

ɔwrɔ lele esŋŋ ab

¹⁶ Ke Es Kɔtɔkɔ ek'el erm es ey e nuŋ a, in obi ɔŋ ɔny in ec'erm es ey a segŋ feŋ, low low feŋ em. Ke Es Kɔtɔkɔ ánŋ ɔny feŋ ab! ¹⁷ Em Pɔl, em obi ec'abu em mi nɔn esŋŋ na lel na ec'uwr em. Ebən eke mi b'ewr em e silel feŋ eke mi bi nɔn a meny ana. ¹⁸ Ke ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist ec'ɔwrɔ a ánŋ ɔny feŋ ab.

† 3.8 1 Tesaloni 2.9. † 3.10 1 Tesaloni 4.11.

Pɔl e ləl krɛkrɛ ek'awŋ Timote

Ów ek'it eke wel k'uwan any

Timote el LISR baŋŋ iy. LISR el LIKAONI wus af ec'eb (Ob Kok 14.6). Yefenyna em a, LIKAONI anŋ Turki em. Timote es a GRËK iy, etŋ lis el Jwif. Pɔl e juma eke kok LISR baŋŋ a anake oŋ Timote, lis ENIS lele la LOIS ab itŋn erm em el ES KOTOKO ec'a. Sica eke Pɔl im toŋ bake ewl meny ow LISR a, Timote elum'n abu ES KOTOKO eci juma kok ab em (Ob Kok 16.1-3).

Lel na em, s'am ekn eke Pɔl igb Efes ek'el AZI wus af ec'eb ab em, im MASEDUAN wus af. Gbeko in ec'im em a, l'ew Timote es Efes eke li k'edŋn low yegm esel ayadŋu a juma kok (nuŋ 1 toŋ nuŋ 3). Pɔl non lel na eke k'atr Timote sos es, ke n'óm ow ów Nyamel e juma eke ow am kok ab af.

Nuŋ 1, nuŋ 4 lele nuŋ 6 em a, Pɔl am dad agŋ a eke am yegm ów yadŋ, ke am igŋ low yegm nawre a elu es a ec'odad. -Li bi yegm agŋ low yadŋ em NYAM ec'ol a lele ɔmn eke wel b'ony Jesu em ab ab af. Nuŋ 2 em a, Pɔl ibrm eke kretienel a kí ŋɔŋŋ Nyam etŋ li yegm wel low Nyam ŋɔŋŋ af. Nuŋ 3 em a, li dad idr esel ec'elel eke k'aan es a. Nuŋ 4.7 toŋ nuŋ 6.21 em a, Pɔl am atr Timote sos es eke in e juma kok ab em, li k'ob AMANI MAMN a e kokoba. N'am dad ow elel eke ow ki kokr, ke ow ótu am ɔsu Nyamel ec'agŋ abu abu a, ese elel eke Jesu KRIST e jam us es mamm bi kok ab af a. Lel a ec'uwr em a, Pɔl am atr Timote sos es eke ow k'ogŋ ɔmn em eci mum mamm a.

Esnj

1 ¹Em Pɔl, Jesu Krist ec'erm es, NYAM ey e Sɔg ES lele Jesu Krist ey ec'ɔmn ob ab ec'abusu em, m'am awŋ'ŋ ləl na. ²ŋ Timote eke anŋ ese em ec'iy lokm tasi af ɔmn em, ke NYAM ES lele Jesu Krist ey e KOTOKO ab édŋ'ŋ ɔwɔc, óny ŋ e sɔrŋ iŋŋ ke óŋ'ŋ erm es ey.

Erm ew low yegm esel ayadŋu e lis

³Eke m'aam MASEDUAN a, m'ijl'ŋ neny eke k'anŋ Efes, yec'etŋ ke agŋ a ek'am yegm agŋ ów yadŋ a, édŋn el ke -li ki kokmn ij. ⁴Dàd el -li wal ów a ek'agŋ el obi ɔkn dad lel el lagŋel e mew ec'es ɔsŋm owi e low a -l'elu

es,[†] ow es atar ce ow b'is, ow eluam Nyam ec'es eb elu e low a eke bəbm ew es, ke wel uw any ɔmn em a abu.

5 Low na eke b'ow dad a, b'ow ɔŋ el ec'erur a agb: erur eke b'anŋ erm lala em ow, tutr mammn em lel ɔmn tasi em ab a. 6 Agŋ bəb igŋ ejagb na elu es etŋ irm sodad ek'ɔnym any e dad em. 7-Li b'ocr el sosi εε Nyam ec'ol a ec'any uw esel tasi af, gbekɔ -lirimn el obi e sodad eke -n'am dad a, etŋ ów a ek'ow sosiem -li b'atar ów es a yeji -lirimn.

8 S'uw any eke Nyam ec'ol a el ob mammn, eke wel uw any kok ow e low ek'it a. 9 Wel ɔkn eke wel ewm ol agŋ eke bi kok ów amann a eci; kɔ ów ejŋŋ esel lel agŋ ek'eluam ol ab ab sosiem wel b'ew ol, εε: molokm ejŋŋ esel, sikpl esel, agŋ ek'eluam Nyam lel ob ek'el lala ab ab, agŋ eke b'ibɪ el esel oglog el lisel lel agŋ feŋ ab. 10 Emeny wel b'ew ol agŋ eke b'ij nfaci a eci, egŋ eke b'erum el lawlel egŋ ab, agŋ eke b'ol madu ij, ayadŋu, agŋ eke b'ij daŋku yadŋ em lel agŋ feŋ eke bi kok ów ek'elm low yegm nawre tasi ab ab eci. 11 Low yegm ikŋ na anŋ Amani Mamn a eke b'ɔŋ ey s'uw Nyam ec'anygbel ab any ab em. Εε, Nyam eke el ehe feŋ eci nuŋ a anake abul'm Amani Mamn na a.

Pɔl am ɔŋ Jesu Krist bia

12 M'am elu Jesu Krist ey Es Kɔtɔkɔ eke ɔŋ'm lec, em e juma kok ec'a bia. M'am elu'l bia eke n'ɔny ɔmn em em, ke l'esi'm in e juma ab em, 13 eke legŋ ek'ec ab em, mi dad in e lís ec'ów ejŋŋ, m'ijr'r gbre etŋ mi wewr'r yegm. Gbekɔ Nyam ɔny em e sɔrŋ ikŋ, aŋke m'ɔnym ɔmn in em etŋ m'uwm low eke m'am kok ab any.[†] 14 Ey Es Kɔtɔkɔ edj'm ɔwɔc nɔnɔ, etŋ n'ɔŋ'm ɔmn lel erur eke b'anŋ Jesu Krist em ow ab ab. 15 Kin odad nawre tasi ek'it ek'agŋ a feŋ k'eb: Jesu Krist ow wus na af sikpl esel feŋ e sɔg eci. M'el el em e ligbel tasi, 16 gbekɔ ow sosiem anake Nyam ɔny em e sɔrŋ ikŋ a: l'erur eke Jesu Krist k'ecr em eke m'el sikpl esel ab em e ligbel tasi a yegm in e low eku eke n'ɔny, ke ow él səwl agŋ a eke legŋ anym em b'ow ub'r nawre, ke b'ow ejŋ sel ek'ɔnym nuŋ a eci.

17 Sos usr lele anygbel ab él Eb ebu a ek'anŋ segŋ feŋ,

ɔnym uw,

wel ɛknm

ke el Nyam cocɔ a eci! Amɛn.

18 Em jim Timote m'am abul'j low yegm na, εε elel eke ŋ e Nyamel ab em e kokoba ɔb esel ikŋ anym dad ew es ŋ e lís ab af. Ke sodad amua átr'ŋ sos es ɔŋ ogŋ mum mammn a, 19 ŋ ec'ɔmn a lele ɛl tutr mammn ab

[†] 1.4 *el lagŋel e mew ec'es ɔsŋm owi:* ów eke agŋ el obi k'ɔkn a lele ɛl lagŋel e mew ec'es ɔsŋm owi ab ab el nawre em a, Nur ɔb nuŋ 4 ton nuŋ 11 em eci ów a eke anŋ a, (εε agŋ lagŋel e mew ec'es ɔsŋm lele Noe e mij gbɛl a e low ab ab) eke agŋ ot yiyibr ów ton ke ow ewl el yadŋ owi a. [†] 1.13 Ob Kok 8.3; 9.4-5.

ab em. Agj nyam nyam egjn ɔsum el e tutr mamm a, ow ɔŋ -l'irmn el ec'ɔmn a.²⁰ Agj ab em Imene lele Alesandr ab yeji anj; m'ot m'ok el Satan abu em[†] yec'etj ke legj ejeci -li k'ɔbrmn Nyam any.

Elel eke wel ki ɔŋjn Nyam

2 ¹Low krekrə eke m'am dad eke wel ki kok agj fej ec'a el: ke wel ɔŋjn Nyam íbrm'n low, kók sɔrj ke élu'l bia. ²Ow it eke wel ki ɔŋjn Nyam ɔŋ éb ebu fej lel agj fej ek'ɔnym es ew ab a, yec'etj ke s'ɔtu s'ir eb ek'erm mij anm em, erm es ey em, sos us em, Nyam ec'es ucu ɔny tasi em. ³Na anake akpl ke el sɔbɔ Nyam ey e Sɔg Es, ⁴eke b'erur ek'agj fej k'εjn sel,[†] ke ɔtu uw low nenyembri nyam any a.

⁵ Tasi em a Nyam nyam ce anj,
etj in lel agj ab ec'araijn a yeji egj nyam ce anj,
egj a in l'el Jesu Krist

⁶ ek'ocr in sosi ew awoba agj a fej e sɔg eci.[†]

Ek'ow e legj a ow a, l'elu ɔkm li yegm eke Nyam erur ek'agj fej k'εjn sel. ⁷Na sosiem anake Nyam ew'm lebl elu es lel erm es ab, ke mi yégm agj ek'elm Jwifel yec'ek eke el ɔmn lele low nenyembri nyam ab a. M'ɔnym yadŋ, low nenyembri nyam m'am dad.

Elel eke wel ki ɔŋjn Nyam dedeku em

⁸ M'erur ek'usu fej, egj ki gbigbl sabu ogj afr ɔŋjn Nyam, gbekɔ Nyam ɔŋjn a él erm lala em, erm ek'erm bebl lel ów es atar ab anm em. ⁹ M'erur yej'eke ɔyɔw ki s'us mob ek'it, mob frafra ce, ke ow k'elm low agbr em; ke -li ki kokmn sin ek'agj k'εkn el, -li k'okmn sika em miyob, miyob ac lele mob sus em eke b'il an nɔnɔ ab,[†] ¹⁰kɔ ke el e sakpl a él ów amann e kok, ese elel ek'ow it ek'ɔyɔw eke bi dad ese el b'elum Nyam a, ki kok ab af. ¹¹Ow it ek'ɔyɔw k'ok es tiŋ iri low yegm a, elum ligbel em. ¹²M'elum abusu es eke yɔw ki yegm igj low oglog ew igj es; ow it eke li ki yewal tiŋ. ¹³Tasi em a, Adam anake Nyam ikj anom kok a, etj ow e jam a li kok Ev. ¹⁴Etj emeny, ow elm Adam yebm wel ejum'n, kɔ yɔw yeb wel eju'r etj eluam Nyam ec'odad ebl a.[†] ¹⁵Eben yeji, Nyam b'ow sɔg'r in ec'ey eke li b'ow l'ew ab em,[†] gbekɔ ow it eke li k'ɔny ɔmn, erur, ke l'ír eb eke elm low agbr em ke b'akpl Nyam sos em.

[†] **1.20** m'ot m'ok el Satan abu em: odad na anake wel ɔny ewl meny 1 Korent 5.5 em, ke am yegm ek'egj kok low ɔnj a, wel b'ogn'ny Nyam nuŋ igj esel a ec'araijn, wel ew'r saw legj tel eci eke li k'itjn, ów a eke li kok a sosiem. Sica, ek'egj ikj na anm Nyamel em ij a, ke Satan eke ɔnym wus ab a, ec'ów em l'ewl n'anj a (Jan 12.31; 16.11; Efes 2.2). [†] **2.4** Ezekiel 18.23. [†] **2.6** Matie 20.28. [†] **2.9** Bèbmn 1 Pier 3.3. [†] **2.14** akr 13-14 ɔkn Nuŋ Òb 2.7, 21-22; 3.1-6. [†] **2.15** Nyam b'ow sɔg'r in ec'ey eke li b'ow l'ew ab em: aja Pɔl erur eke ki yegm yɔw eci low tasi eke Nyam erur eke k'abul a. Etj emeny l'erur eke li k'ɔny agj beb eci tutr a eke el yɔw ec'igj εbim owi a, l'oc es.

Nyamel idr esel ec'ów ɔm

3 ¹Kin odad nawre tasi: eke egŋ nyam erur eke k'el Nyamel ec'idr es, ke juma sənyñ l'erur a. ²Ow akpl eke Nyamel ec'idr es k'el egŋ ek'abr enym anm lís; yow nyam ec'igŋ, [†] egŋ eke b'ok sos es low em, ke b'ony any es ok. Ke n'óny es an mamn, l'l egŋ eke b'eb etu, ke ɔtu eke ki yegm agŋ low. ³Li k'él'm mar egŋu, li k'ónym gangan, ko l'l frɔrɔ lel erm es eyr es ab. Li k'él'm egŋ e b'erur os owi, ⁴ko l'l egŋ ek'etu eke ki nyimn in obi ec'akŋ a, egŋ ek'in ec'ey a b'ony in ec'élum. ⁵Tasi em a, ek'egŋ nyam ótum nyimnm in obi ec'akŋ a, ayaf l'ɔtu eke li ki nyimn Nyamel ee? ⁶Li k'él egŋ ek'itŋ erm em owr owr; ek'ow el egŋ eben, li b'ow l'eb sos ew abu em etŋ li b'ow n'óny es abur ese **agn** ec'ab af. ⁷Ow it yeji ek'agŋ ek'ubm Krist nawre a k'élum'n, yec'etŋ ke li k'ónym cak, ke li k'éym agn e simeb e b'uk ab em.[†]

Nyamel em eci diakrel ec'ów ɔm

⁸Diakrel yeji it ek'el agŋ eke k'us sos, ke óny nenyembri nyam yeji; ow itm eke -li k'egŋ mar nɔnɔ, -l'ɔl yadŋ em eci os ɔny es; ⁹ke -l'ucu low nawre ek'ey ɔkm Krist ec'ɔmn e -n'ónyn ab em a -n'óny es tutr lala em. ¹⁰Ow it ke wəl ſkŋ anym εbm el εkn; ek'ow e jam a wəl εknm low ɔbr el e lís a, ke sica -li kok juma ese diakrel af gŋ. ¹¹ɔyow eke el diakrel a[†] yeji it eke k'el agŋ eke k'us sos. Ow itm eke -li ki dad el lawlel e lís ec'odad eŋŋ; ow it ke -n'óny any es ok, ke -li kok cece low low feŋ em. ¹²Ow it eke diakr k'el yow nyam ec'igŋ, ke n'óny abusu eke li ki nyimn in ec'ey a, lel in ec'akŋ a nimur ab mewl em. ¹³Diakrel eke bi kok el e juma mewl em a, agŋ a feŋ b'ow usr el sos etŋ -li b'ow -n'óny lokm susu ligbel ɔmn a ek'ony okr ey af Krist ab ab em.

Low e lɔl es ke ey ɔkm

¹⁴M'am awŋ'ŋ lel na, ko m'am tutr eke mi k'ow m'εkn'ŋ legŋ tel em. ¹⁵Gbeko eke mi k'owm, b'ow εkn elel eke k'aan es Nyam e bosu ab em lel na e m'am awŋ'ŋ ab em. Nyam e bosu a el Nyam ek'ann owr ec'agŋ a, ek'ucu low nawre ɔny es a. ¹⁶Tasi, low a e lɔl es ke ey ɔkm ey ec'ɔmn ab em a agb nɔnɔ! Low a el:

Krist ey ɔkm ese egŋ af,

Abŋ Lala elu'l ɔkm ese egŋ nyim nyim af
etŋ **afr** erm esel εkn'n.[†]

[†] 3.2 yow nyam ec'igŋ: odad na Grek em wel ɔtu eke k'itŋ ejec'em dad ese: *ke ow él akp nyam ce li k'ebi yow.* [†] 3.7 akr 2-7 bëbmn Tit 1.6-9. [†] 3.11 ɔyow eke el diakrel a: odad na Grek em a wel ɔtu eke k'itŋ ejec'em dad ese diakrel ec'ɔyow a yeji... [†] 3.16 Rom 1.4; 1 Pier 3.18: *afr erm esel εkn'n:* bëbmn 1 Pier 1.12.

Wel ɔb in ec'amanı ok səbr ejeci ec'agŋ a,
etŋ agŋ nɔnɔ ub'r nawre wus af aŋa,
etŋ n'im afr anygbel em.

Agŋ eke b'oc ów yadŋ yegmn agŋ low

4 ¹Abŋ Lala dad ərum mar nine: segŋ es abal el em a, agŋbeb b'ow
abŋ eŋŋ em ow a jam. ²Agŋ enyembri yony yony esel lel ayadŋu ab b'ow
irmn el. Agŋ amua, el agŋ eke Nyam owi am dadm low kaka, ke el e sow
tutr a anŋ ese ob eke wel oc lowi gbagba ewr meny af.[†] ³Agŋ amua el eci
low yegm ab em b'ow dad ek'ow itm ek'agŋ k'ebirir, -li b'ow -l'edŋ mob
beb eke wel b'ij a. Kɔ Nyam kok ob ij amua yec'etŋ ke agŋ a ek'ub nawre,
ke uw low nawre any a, ɔŋŋn bia ke íj. ⁴Ob feŋ eke Nyam kok a akpl;[†]
kaka anm em eke wel k'igŋ elu es, gbekɔ b'eb a k'ɔpim eke k'elu Nyam
bia, ⁵arŋke Nyam odad lele Nyam ŋɔŋŋ ab b'ɔŋ ob feŋ el nimamn Nyam
ec'any af.

Él Krist e juma kok es mamm

6 Eke b'oc low yegm na elu ɔkm agŋ lisijimel em, b'ow el Jesu Krist e
juma kok es mamm, etŋ b'ow yegm ek'ɔmn e sodad ebl a lele low yegm tasi
a ek'εŋ Abŋ em a, b'iyŋ'lo lok. ⁷Gbekɔ ɔgŋ sawl odad eke low kaka anm em
ke ókrm af ɔmn ab a ɛlu es, ke ótur sos akŋjm Nyam ab ŋ ec'eb ir em. ⁸Sos
ɔtur sos megl af ec'a el low akplu, kɔ low tel em ce. Kɔ Nyam ec'akŋjm ab
a el low ek'akpl low feŋ em, arŋke ow b'ɔŋ ey s'ir eb Nyam ab yefenyna em
etŋ ow b'ewar ey legŋ anym em ec'eb ir a. ⁹Na el odad ebl tasi ek'it eke agŋ
feŋ k'egŋ eb. ¹⁰Tasi em a, s'am ij gbre si kok juma etŋ s'am atr sos es, arŋke
s'oc ey e low ɔmn s'elu Nyam ek'anj owr ke el agŋ feŋ e Sɔg Es ab em, ab
brobro agŋ a ek'ub nawre a. ¹¹Kin ów eke kí dad ke yégm agŋ.

¹²Kì yeb egŋ kaka k'iir'ŋ es arŋke el ŋgbafreli sosiem; kɔ èl agŋ ek'ub
nawre a e sewl: ŋ e sodad ebl em, es an em, erur em, ɔmn em lele ŋ e lala
el tasi em ab. ¹³Gbuŋ ke m'ow a, àt any awl Nyam e Silel a dedeku ec'any
af, ɔm el ów ke yégm el low. ¹⁴K'ìjl Nyam ec'ob ap a ek'ɔny anyŋ'ŋ em ab
es, yec'a ek'εŋ legŋ a eke ŋ e Nyamel ab em e kokoba ɔb esel dad ow
e low, ke agŋ ekepk a at'ŋ abu nuŋ a. ¹⁵Àt any kok ów amua feŋ, ðcr
ŋ sosi nimum elu juma eke wel abul'ŋ ab em, yec'etŋ ke agŋ a feŋ ékn ŋ
ec'anym imn a. ¹⁶Ósur ŋ sosi lele ŋ e low yegm ab ab. Ìnym es kikri ow
af. Tasi em a, eke bi kok ebén, b'ow ebr ŋ sosi elu es etŋ b'ow eb agŋ a eke
b'iri ŋ e sodad a yeji.

[†] 4.2 *wel oc lowi gbagba ewr meny:* el low ek'anj wel bi kok legŋ anym em a ów eŋŋ kok
esel lele madu e b'uru es ab ab. Ob eke wel b'oc lowi gbagba at a, el ob eke b'it, ob eke
b'uwa. [†] 4.4 Bèbmn Nun Òb 1.31.

Ów eke Timote k'om kretienel a fej

5 ¹Eke anj egŋ likpekp ab, kì dad'r odad lec em, ko ɔm'n ów lebl es ok em ese asŋ[†] ce ow'n el af. Òc ḥgbafre oto ese esŋ jímel af, ²oycw ekpekp ese esŋel af, ededyow oto ese esŋ jowel af erm lala tasi em.

Ejnyow eke ɔnym agŋ a

³Èw ejnyow ek'ɔnym agŋ a e low any. ⁴Gbeko eke ijnyow nyam ɔny ey oglog alaw ek'ɔtu eke ki kok in e lís e low a, ke -li wewr -l'elu el ec'ɔmn a ɔkm el obi ec'akŋ a e lís, ke ow ſŋ -l'owr el ec'agŋ a ec'ow eke kok ɔŋ el a, ajke ow el low eke Nyam erur. ⁵Ijnyow ek'ɔnym egŋ kaka eke ki kok in e lís e low a, oc in ec'ɔmn a ew Nyam af, etŋ li bi ḥɔŋ Nyam ncok lele legŋ owr ab l'ibrm ow abu ɛlum. ⁶Gbeko ijnyow eke b'us in ec'ow aw owi jam a, abŋ em a l'u w ſŋ, eke n'anj owr sos megl em bɔbɔ yeji. ⁷Low na anake it eke k'ɔkn el a, yec'etŋ ke wel k'ējnm abr ɛnym owi el e lís. ⁸Eke egŋ nyam éwm in ec'agŋ e lís e low any, ab brobro in obi ec'akŋ ec'agŋ a, l'egbr in ec'ɔmn a etŋ n'uŋ l'akm egŋ ek'ubm Krist nawre a.

⁹Gbuŋ ke nón ijnyow nyam e nin ejnyow e lel ab em a, ow it eke li k'ɔny akpo ekŋ nyahan. Ke l'él yow ek'ɔny igŋ akp nyam ce,[†] ¹⁰ke wel úw'r any in ec'ow amamn kok em, ke l'él yow eke gbagbl in ec'ey a mewl em, ɔny erm mamm etu ec'eb em, ɔŋ agŋ ek'ub Krist nawre a mij yoyog akr es,[†] atm gbre esel abu ke kok ów amamn nɔnɔ gbel.

¹¹Ejnyow ek'anj ḥgbafre a, k'èlu el nin lel ab em, ajke igŋ ebi owi b'ow el nuŋ em a, -li b'igŋ Krist -l'elu es, ¹²etŋ ow b'ɔŋ el -n'ɔny jej ok ajke -l'irmn el e krəkre e neny ij a ow e lís. ¹³Etŋ emeny, eke -n'ɔnym low kaka eke -li ki kok a, -li b'eb akŋ akŋ ec'ec abu em; etŋ yec'eke akplm tasi a el ke -n'am cacak agŋ, -n'am dad ów ek'otm el es, -n'am bebar neny low fej em. ¹⁴Na sosiem m'erur ek'ejnyow ḥgbafre a k'ewl ebi egŋ, ew ey, ke nyimn el ec'akŋ a mewl em, yec'etŋ ke -li k'ɔmn ey ec'efnu a abusu dadm ey ów ejŋ. ¹⁵Tasi em a, ejnyow ab em nyam nyam ḥgbor ejagb nyim nyim ab af, am us **Satan** jam. ¹⁶Eke nawre ub lis nyam ec'agŋ ab em ejnyow anj, ow it eke li k'elum wel abu, ke li k'igŋm l'elum wel es eke Nyamel k'ekn el e lís owi. Ke ow ſŋ Nyamel ɔtu ɛlum ejnyow ek'anj el sɔny a abu.

[†] 5.1 Ob Ap 19.32. [†] 5.9 Ejnyow a ek'it eke Nyamel k'elum abu a ec'en b'anj lel ab em. Ke l'él yow ek'ɔny igŋ nyam ce: odad na Grek em a wel ɔtu eke k'itŋ ejeci em dad ese: l'él yow ek'ɔny neny nyam in ec'igŋ a e lís. Bébm 1 Timote 3.2 lele ow ec'akr otar ab ab [†] 5.10 mij yoyog akr es: mij eke wel b'ɔŋ utu oglog etu agŋ yoyog akr es a, el low ek'ucur Jwifel ogŋ ec'etu eb a (Luk 7.44). Gbeko aja, Bibl any uw esel b'ekn low na erŋ yony: ese low eke yow mamm bi kok agŋ lisijimel e lís af oglog ese ów amamn fej eke li bi kok n'ɔŋ agŋ lisijimel ab af.

Nyamel nyimn esel ec'ow ɔm

¹⁷Agŋ ekpekp a eke bi nyimn Nyamel mewl em a it eke k'εŋn labm sɔg yony,[†] ab brobro el a eke b'ij gbre dad Nyam odad, ke bi yegm agŋ low a. ¹⁸Low tasi eke Nyam Lel dad a el: *K'ow ocmn meb ɔnynmn id eke wel ucu meb am kikn may es a neny es*, etŋj: *Juma kok es it eke k'εŋn in e labm sɔg.*[†] ¹⁹Eke wel oc egŋ likpekp nyam eke wel am ok ów af ow ŋ ec'any af, k'ègŋj ow e low k'eb, eke irim adanku yony oglog nyahan e neny. ²⁰Agŋ yec'eke kok sikpl owi a, ènym el abr dedeku a nimum ec'any af, yec'etŋj ke agŋ likpr a úru low.

²¹Kin low yec'eke m'am ibrm'ŋ tasi em Nyam ec'any af, Jesu Krist ec'any af lele **afr** erm esel eke Nyam sɔsum ot ab ab ec'any af: èlum ów amua ke ow k'elm enyembri yony yony em, ke k'ánm egŋ kaka jam.

²²K'ògnj es k'at egŋ abu nuŋ k'abul il juma Nyamel em. K'èlu abu awlŋel e sikpl owi em; ŋ obi a ànŋ lala.

²³K'ègŋ mij sɔny coco ce, kɔ̄ egŋ mar tel ŋ eci lokm a sosiem, aŋke ol ówm'ŋ ɔny. ²⁴Agŋ bɛb e sikpl a b'ru es kpata wel ɛkn gbuŋ eke wel ki jej el e low ok a, kɔ̄ agŋ likpr ec'a, jej ok a b'uwr gbuŋ etŋj wel b'ɛkn el e sikpl a. ²⁵Ów amamn yeji wel b'ɛkn el kpata, etŋj el a eke wel éknm kpɛkŋ a yeji ánm es lɔl em ibnm.

Madu lel el eci es ew esel ab ab ec'ow ɔm

6 ¹Agŋ a feŋ eke el madu a it eke k'ɔny elum nɔno ligbel el eci es ew esel a e lís, yec'etŋj ke egŋ kaka kí dadm low ŋuŋ okm Nyam e nin a lel ey e low yegm ab ab af. ²Madu a eke ɔny es ew esel eke el nawre ub esel a, wel el el lisijimel. **Ξ**e nawre! Gbekɔ ow elm na sosiem -li k'ɔbrmn wel any. Tasi em a, wel e lís owi anake it eke -li ki kok tasi a, aŋke agŋ a eke -n'am kok juma -n'ɔŋ a, el ɔmn esel eke Nyam erur.[†]

Low yegm yadŋ lel ob ɔny tasi ab

Kin low ek'it eke ki yegm agŋ ke óŋ el -li kok a. ³Ek'ègŋ nyam am yegm agŋ low ejeci etŋj n'am igŋ ey **Ξ**es Kɔtɔkɔ Jesu Krist e sodad tasi a lele low yegm a eke el ey ec'ɔmn ec'ab ab l'elu es, ⁴ke l'el egŋ eke es efu iy em gbɔŋ etŋj l'uwlm low kaka any. L'el egŋ e b'erur ów es atar owi ke b'ɔgn mum odad ebl sosiem. Yogn em ec'ow eke b'anŋ ow a el: nyamn eyr, ów esu, egŋ wewr, sow tutr yadŋ egŋ e lís, ⁵lel ów es atar eke úwrm, ke b'anŋ agŋ eke nuŋ em okm es, ke irmn low nenyembri nyam e dad a ec'araŋj. -Li bi tutr ek'ɔmn eke wel b'ɔny Nyam em a el ebr eke wel b'eb ɔny ob af.

[†] **5.17** *it eke k'εŋn labm sɔg yony:* odad na Grek em a wel ɔtu eke k'itŋŋ ejec'em dad ese: *wel ɔŋ el any akm el lawlel a.* [†] **5.18** Ol Okn 25.4 lele 1 Korent 9.9; Matie 10.10; Luk 10.7.

[†] **5.19** Ol Okn 19.15. [†] **6.2** Bèbmn Kolɔs 3.22-25.

⁶Tasi, ɔmn eke wel b'ɔny Nyam em a el ob ɔny ligbel, eke wel b'egŋ
yec'a ce eke wel ɔny a eb. ⁷Tasi em a, s'isam ob kaka ab wus na af etŋ si
k'ow s'ɔtum s'ewlam ob kaka ab. ⁸Na sosiem eke s'ɔny ob ij lele mob sus
em ab ce, ke ow ɔdŋ ey fŋ. ⁹Agŋ eke b'erur eke k'ɔny ob a, b'ey meju owi
em etŋ low aw nɔnɔ lele low ɔnuŋ ab b'ɔgŋm el meb etŋ b'ɔny ok el wus
ɔnuŋ el. ¹⁰Tasi em a os ec'erur anake el ów eŋŋ feŋ e min a. Agŋbeb
ec'a, os a ec'ɔny e low aw afŋŋ el es toŋ etŋ -li kpab es ɔmn e lís etŋ -l'ijr
el ec'erm a gbre ow sosiem.

ɔmn em e mum mamm ec'ogŋ

¹¹Gbekŋ ɔŋ eke el Nyam ec'egŋ a, àru ów amua feŋ egb es. Òl neny nyam
ij es, ùcu Nyam ɔny es, ir eb ɔmn em, erur em, low eku em lele frɔr el em
ab. ¹²Ògŋ ɔmn em e mum mamm a, ùcu sel ek'ɔnym uwra ɔny es aŋke
Nyam esŋŋ ɔŋ eke k'uw sel eŋŋ ikŋ na any, legŋ a ek'agŋ nɔnɔ ec'any af ij ɔŋ
ec'ɔmn tasi ek'ɔny e daŋku a. ¹³M'am ijl'ŋ neny Nyam eke b'ɔŋ ob feŋ sel
ec'any af lele Jesu Krist ek'ij ɔmn tasi e n'ɔny a e daŋku Pɔns Pilat[†] ec'any
af a e nin em. ¹⁴Èlum ów a eke mi dad'ŋ a, ɔsu ów a lala em ek'abr enym
k'ánm em ton bake igŋ legŋ a ek'ey Ès Kɔtɔkɔ Jesu Krist b'ow ewl ow a.
¹⁵Egŋ a eke b'ow ɔŋ Krist ewl ow legŋ a eke li bɛbm l'ew es a el Nyam.

L'el ehe e nuŋ lel ob feŋ ec'es ew es ab,

éb ebu em ec'Eb ebu lele kɔtɔkɔel em e Kɔtɔkɔ[†] ab.

¹⁶In ce li k'ɔtum l'uwim.

L'ir usuayl usu ek'egŋ k'ɔtum titam.

Egŋ kaka eknm'n etŋ emen ey e kaka k'ɔtum eknm'n.

Sos usr lele abusu ab él in eci sengŋ feŋ! Amen.

Egbreŋgbí ec'ów ɔm

¹⁷Dàd wus na af ec'egbreŋgbí a, -li k'ewr sos, -li k'ocr el ec'ɔmn a -li k'ewr
ob ɔny na eke b'uwr ab af, kɔ -l'oc el ec'ɔmn a -l'elu Nyam em, in eke li b'ɔŋ
ey ob feŋ erm mamm em ey e low kok ec'a. ¹⁸Dàd el -li kok ów amamn, -l'ij
gbreŋgbí ów amamn kok em, -l'el érm mammu ke -l'el agŋ eke bi cec ob el
lawlel ab. ¹⁹Eke -li bi kok ebɛn, -li b'ow -l'as ob ɔny mamm ek'ɔnym uwra a
luku legŋ anym em eci, yec'etŋ ke -n'ɛŋŋ owr anŋ nawre tasi a.

Ów ɔm es abal el

²⁰Libɔwi Timote, ɔsu mewl em yec'a eke Nyam abul'ŋ a. Àru neny ot
eke low kaka anm em, ke ókrm af ɔmn ab a lele sodad ek'agŋ b'ub nuŋ
em ɔny e sodad a egb es. ²¹Tasi em a, agŋbeb ij neny dad eke el ɔny nuŋ
em ɔny ikŋ na etŋ -li kpab es ɔmn e lís.

Ke Nyam ec'ɔwɔ a ánŋ ɔny ab.

[†] 6.13 Jan 18.36-37; 19.11. [†] 6.15 Ol Ókn 10.17; Selu 136.3.

Pɔl e ləl yony em ek'awŋ Timote

Ów ek'it eke wel k'uw any

Eke Pɔl anŋ in e yony em e sobel em a, yogŋ anake n'awŋ Timote lel na a. In e sobel em a eke n'anŋ a ec'ow a ew gbre. Krɛkre e sobel em a eke n'anŋ a, wel ew'r es akŋ nyam, etŋ l'etu l'eb agŋ eke b'ow ekn'n a (Ob Kok 28.30). Sica Neron el es ew, etŋ n'am ijr kretienel gbre. Pɔl anŋ n̄gbraka em usu eke lefr b'ow (1.16; 2.9), etŋ l'uw any eke in ec'ibi ibnm ij (4.6-8). Agŋ a feŋ igŋ elu'l es eke ow elm Luk ce ek'anŋ in ab, etŋ n'am erur tasi eke Timote k'ow ekn'n.

Pɔl am ot ów eke ɔkŋnin any lele odad ebl ab atr Timote sos es eke li k'ucu in ec'ɔmn a n'ony es, eke ów a am ew gbre gbre yeji. N'am ɔkn Timote Krist em ec'aja eke ow ij a esε: ow lis lel ow la ab ec'ɔmn a e low, Nyam odad eke in e likekli em etŋ wel yegm'n ow e low a lele Abŋ Lala eke Nyam ap'r eke li k'oc li kokr ow e juma a e low ab. N'am ɔm ow ów eke ow k'aru ów es atar eke low kaka anm em a egb es, ow n̄gboŋ n̄gbafre ec'ow aw ab em, ke ow ɔkŋ Nyam ec'odad a ce e low any. Odad na em anake Timote b'ow εŋn in ec'eb ir lele in e juma ab ab e low feŋ eke b'ow ew'r es abur a eci sel es ok a. Uwr em a, Pɔl am dad Timote eke k'ot in e silel ab ab ow, Amani Sig e silel a.

Esŋn

1 ¹Em Pɔl, m'el Jesu Krist ec'erm es aŋke Nyam erur. Wel abul'm eke mi k'ob sel εŋn a eke wel εwar ow e low ew es, ke anŋ Jesu Krist em a ec'amani. ²Timote em ec'iy e m'erur, n̄ anake m'am awŋ'ŋ lel na a. Ke Nyam Es lel Jesu Krist ey Es Kɔtɔkɔ ab édŋ'ŋ ɔwrɔ, ɔny n̄ e sɔrŋ ikiŋ ke ɔŋ erm es ey.

Nyam bia elu aja εŋn eci

³Nyam a eke mi bi kok in e lís e low tutr tasi em ese elel ek'em lagŋel[†] kok ab af a, m'am elu'l bia. Ncok lel legŋ owr ab mi b'ɔkn n̄ e low em e Nyam n̄ɔŋn em etŋ mi b'elu Nyam bia sakp sakp feŋ n̄ eci. ⁴M'am ɔkn n̄

[†] 1.3 Pɔl lagŋel a el Jwifel eke b'igŋ Nyam nuŋ (Filip 3.4-5).

e mikij a e low[†] etj m'am erur tasi eke mi k'ekn'j bake m'ony sos em ijn.
5 Ij ec'omn nawre tasi a ek'ony Jesu Krist em a e low anj'm sos em, omn a ek'alañ Lois lel esj Enis ab ikj anym ony gbuñ ke ony a. M'ub nawre tasi eke ij yeqj ony.

Đsu Amani Mamn a eke Nyam abul'j a

6 Ow sosiem m'am ɔkn'j: ob ap a eke Nyam ɔnj'j legj a eke m'at'j abu nuj a, òkr'r meb em, **7** aŋke Abj a eke Nyam ɔnj ey a, ɔɔm ey s'ewm dra dra. Tasi em a, in ec'Abj a b'ɔŋ ey lec, erur lele low em eci sos es ok ab.

8 És k'óny'j ey Es Kötök eci daňku ij em; és k'óny'j em e lís eke m'anij sobel[†] em in sosiem a eci. Kj ij gbre em ab Amani Mamn a sosiem, lec a eke Nyam b'ɔŋ'j ab em. **9** Nyam anake eb elu ey es ke esj ey eke si k'el in ec'a; ow elm ey ec'ow amamn eke si kok a sosiem, kɔ ow el in obi e low eke li bëbm l'ew es, etj ow el bibm ɔfr em eke n'ɔnj ey Jesu Krist em gbuñ eke wus k'ob nuj a. **10** Gbeko yefenyna em, l'elu ow e low ɔkm ey e Sɔg Es Jesu Krist ec'ow na em, aŋke Jesu Krist ony luw ec'abusu a oc es etj Amani Mamn ab em li yegm owr anj a eke úwrm a.

11 Nyam oc'm eke mi k'ob Amani Mamn na eci kokoba ese erm es lele low yegm es ab af,[†] **12** etj ow sosiem anake m'am ij gbre amua a. Gbeko m'ony erm susu ligbel aŋke m'uñ egj a eke m'oc em ec'omn a m'elu em ab any etj m'ub nawre tasi eke n'ony abusu eke Jesu Krist e lís ec'Amani a eke n'ɔnj'm a, li k'osu toj ke ow ít jej ok e legj a. **13** Òc ese sewl af sodad nawre a eke mi dad'j a dadr odad, ke ɔmn a lel erur ab ab a eke s'ony Jesu Krist ab ec'af okr em a, ij lec ow em. **14** Đsu Amani Mamn a eke wel abul'j a Abj Lala a ek'ir ey em a e nin em.

15 Ese elel ek'uw any ab af, Azi ogog ec'em lawləl a fej wal elu'm es. Fijel lel Ermojen ab anj em. **16** Ow akpl eke Es Kötök k'elu in ec'erm mamn a ɔkm Onesifor e bosu a e lís, aŋke sakp nɔnɔ li b'atr'm sos es etj sobel em eke m'anij a, em owi ec'és ɔnym'n; **17** Ow ɔnj, eke l'ow Rom a, l'igj nuj es l'ɔl'm es toj n'ejn'm. **18** Ow akpl eke jej ok e legj a, Es Kötök k'ɔŋ abusu n'ejn Nyam ogj eci sɔrj ikj a. Efes yogj ec'abu elum eke m'ejn in em a, uw any sənyn sənyn.

Krist ec'ar ogj es mamm

2 **1** Ij, em jim, èjn ij e lec a bibm eke b'anj Jesu Krist em ow ejn ey ab em. **2** Low yec'a ek'iri mi dad adaňku nɔnɔ ec'any af a, òc abul agj ek'ony ɔmn el em eke b'ow ɔtu ony lec, el yeqj oc im yegm agj ejec'a.

3 Ij yeqj gbre ek'it eke k'ebm'j ese Jesu Krist ec'ar ogj es mamm af a, ègj eb. **4** Ar ogj es mamm ek'egj ar ogj e low eb, ke am erur ek'in ec'egj

[†] 1.4 Pɔl am ɔkn Timote e sos es ɔw legj a eke l'elu ow es Efes a. (1 Timote 1.3) [†] 1.8 akr 1.17 em a, Pɔl anj sobel em Rom. [†] 1.11 Bèbm 1 Timote 2.7.

ligbel a k'aw'r a, li kókm agj em ec'ow a eke agj ek'elm ar ogj esel a bi kok a ij. ⁵Mum ogj es ek'am ogj mum a, ke n'éjn ow ec'ob ap ek'anj em a, ow it eke li k'elum mum ogj a e sol a. ⁶Wus juma kok es it eke k'ij gbre kok juma, gbuj ke n'éjn ow ec'egb ey a l'ij. ⁷Tùtr ów amua eke m'am dad a senyn senyn, etj Es Kötök b'ow elum'j abu iri fej ow ok'j es sos em.

⁸Òkn Jesu Krist ek'el David e bosu em ec'egj ke anj luw em igb ese elel eke Amani Mamn a eke m'am ob ow e kokoba a dad ab af a. ⁹Amani Mamn na sosiem anake m'am ij gbre, ke wel okm ñgbraka ese low ñuñ kok es af a. Gbek Nyam ec'odad a in wel okm'n ñgbraka. ¹⁰Na sosiem m'am egj low fej m'eb agj a eke Nyam ssom ot a e nimamn eci, yec'etj ke el yeji -n'éjn sel ejn a eke b'ow anj Jesu Krist em ow a, lel anygbel a ek'onym uw ab ab. ¹¹Kin odad nawre tasi:

Eke s'uñ Krist ab,
si b'ow s'anj owr in ab;
¹² eke si b'inym es kikri,
si b'ow s'el es ew esel in ab;
eke si b'igj s'elu'l es,
in yeji li b'ow l'igj l'elu ey es;
¹³ ek'ey s'elm cecce,
ke in gbe l'el cecce,
anjke li k'otum l'egbram in sosi.[†]

Òb Amani Mamn a e kokoba nawre em

¹⁴Òkn agj a fej ów a ek'iri a, ke ífrm tasi Nyam ec'any af eke -li k'ësumn ów sodad ebl sosiem. Ów esu amua elm low kaka, ow el agj a eke b'iri a ec'irmn ce. ¹⁵Íj ec'a, àtr sos es ke Nyam ec'any af a él gbawru, ese juma kok es ek'itm ek'és k'ony in e juma e li kok a eci, ke am ob neny nyam em low nawre ec'amani a. ¹⁶Ów es atar òfr òfr a, ek'elm ñmn ec'a, àru egb es, anjke agj a eke b'anj ow ec'ow em a, ow b'ow ñj el -n'am kpab es Nyam e lis. ¹⁷El eci sodad ebl a b'ow anj ese lebi ek'ugj es ke am ij sos megl a lokm em ab af. Agj amua em anake Imene lele Filet ab anj a. ¹⁸-Li digj low nawre a -l'elu es. -N'am dad eke Nyam in ony agj in igbm luw em legj a etj, ow ñj -n'am ñuñ agj nõõ ec'omn a. ¹⁹Gbek Nyam ec'odad ebl nawre tasi a eke sigm es ese êl eci lebn eke wel elu nõmu em af a, itijnm. Kin sodad eke wel non af yogj a: *Es Kötök uw agj ek'el in ec'ab any.* Etj emeny wel igj af eke: *Egj kaka fej eke bi dad ese in el Es Kötök ec'a, ñtu eke ki kpab es low ñuñ e lis.*[†]

²⁰Êl ligbel nyam em, ow elm sikpokpo eke wel kok sika em lele jeté ufu em ab ce ánm, kókpokpo eke welaku ekj em lele yec'ek eke wel kok kpej em ab yeji b'anj. Ek'es gbegbl b'anj a, jeté ufu em lele sika em e sikpokpo

[†] 2.13 Rom 6.8; Matie 10.33 lele Luk 12.9 ab; Awl 23.19. [†] 2.19 Awl 16.5; Selu 97.10.

a wel b'ot, etŋ̊ legŋ̊ ɔfr ɔfr em ec'a, wel b'ot ekŋ̊ em lele kpeŋ̊ em ab ec'a.
 21 Ow sosiem eŋ̊ yec'eke b'ocr sos es ów yadŋ̊ na feŋ̊ em a, b'ow ann̊ ese
 kpokpo amamn a eke wel b'ijr ob es gbeqbl e legŋ̊ ab af. Wel b'ow oc ew'r
 es in ec'Es Ew a eci. Li b'ow n'anŋ̊ ow e juma eci etŋ̊ wel b'ow oc kokr'r
 juma nimamn feŋ̊.

22 Àru ñgbafre em e low aw feŋ̊ egb es; ol eb ir nyim nyim, ɔmn̊, erur lele
 erm es ey ab es, agŋ̊ a ek'erm lala em b'esŋ̊ Es Kɔtɔkɔ ab ab. 23 Ów es atar ɔfr
 eke low kaka anm em a, àru egb es, aŋke uw any ek'ow b'edŋ̊ nuŋ̊ ów esu
 em. 24 Etŋ̊ Es Kɔtɔkɔ e juma kok es itm eke k'ɛsu ów. Ow it ek'in e low k'akpl
 agŋ̊ feŋ̊ e lís, eŋ̊ ek'otu eke ki yegm agŋ̊ low, ke eŋ̊ agŋ̊ eci cak eke bi cak'r
 a e low eb. 25 Ow it ek'erm frɔrɔ em, li ki yegm agŋ̊ a eke b'oč'r odad es
 nenyim a low, aŋke Nyam otu eke k'ɔŋ̊ el abusu -l'itŋ̊ el ec'es an a, ke -l'uw
 low nawre any. 26 -Li b'ow -n'ñgboŋ̊ agn̊ eci meb a ek'ucu ɔny el es ab em, -li
 k'ow -li kokmn agn̊ ec'erur ij, etŋ̊ -li b'ow -l'ɔg es -n'am ɔny sow tutr amamn.

Segŋ̊ es abal el em ec'ow

3 1Kin low ek'it eke k'uwa any: segŋ̊ es abal el em a, segŋ̊ a b'ow ew
 tuɔtua. 2Tasi em a, agŋ̊ b'ow ɔny el obi ce ec'erur, el os e lawlel,
 safri ɔwl esel lel es efuu ab; -li b'ow -l'el Nyam any ɔbr̊ esel etŋ̊ -li k'ow
 -n'ɔnymn el esel ec'elum. -Li k'ow -l'uwmn bia ɔŋ̊ any; -li k'ow -n'ɔnymn
 Nyam ec'ow a ec'elum. 3-Li b'ow -l'el agŋ̊ ek'ɔny erm tuɔtua, ɔny sɔrɔ
 ikŋ̊, etŋ̊ -li b'ow -li dad ów yadŋ̊ em el lawlel e lís. -Li b'ow -l'el agŋ̊
 ek'ɔnymn sos es, etŋ̊ -li b'ow -l'erur agŋ̊ eci gbre ijr, ke -l'el low nimamn
 ec'efnu. 4-Li b'ow -l'el agŋ̊ eju, agŋ̊ ek'am jejm ów es, agŋ̊ ek'es efu iy em
 gboŋ̊. -Li b'ow -l'erur el obi em ec'ow eke b'aw el a, -l'akm Nyam ec'erur
 eke -li k'ɔny a. 5-Li b'ow -li kok nyandre -l'el Nyam ec'éruru; kɔ tasi em
 a, -li b'ow -l'igŋ̊ ɔmn̊ e lec a -l'elu es. Agŋ̊ amua, àru egb el es. 6El em
 ec'agŋ̊ nyam nyam b'ok mel akŋ̊ etŋ̊ ɔyɔw fufue a ek'ɔny sikpl nɔnɔ, ke
 ɔmn̊ ijm lec a, -li b'εŋ̊ wel meb a eke -li b'uk wel ab em; ɔyɔw amua bi
 kok ów ejŋ̊ feŋ̊ eke b'aw el a. 7Segŋ̊ feŋ̊ ɔyɔw amua b'anŋ̊ low wewr em,
 kɔ -l'ɔtum̊ legŋ̊ kaka -l'uwmn low nawre any. 8Etŋ̊ ese elel eke legŋ̊ sig
 em a Janes lele Jambres[†] ab atarir Mois ab a, agŋ̊ amua yeji b'atar low
 nenyembri nyam ab. -L'el agŋ̊ ek'el e sow tutr a inyam, ke el ec'ɔmn̊ a yeji
 elm low kaka. 9Gbekɔ -li k'ow -n'iimn kpekpe yeji, aŋke agŋ̊ a feŋ̊ b'ow
 ekn el eci yadŋ̊ a ese elel ek'ow ecr Janes lele Jambres ab ec'ab af.

Ów ɔm es abal el

10 Gbekɔ ɔŋ̊, us'm jam em e low yegm ab em, es an ab em, lel ów eke mi
 bεbm m'ew es ab ab em. Us'm jam em ec'ɔmn̊ ab em, em e low eku ab

[†] 3.8 Janes lele Jambres ab el en eke Jwifel ec'el agnjiel ec'eb ir owi em a wel ɔŋ̊ Ejipt eci
 epmu a. Èkn Okm Ok 7.11,22.

em, em ec'erur ab em, em e low es ucu ɔny kikri ab em, ¹¹ etj gbre eke wel ijr'm lele low eke mi dɔgr ab ab yeji uw any. Low fej ek'εjn'm seb amua ek'el: Pisidi ec'Antios Ikoniom lele LISR ab em a, uw any etj uw gbre yec'ek eke wel ijr'm a yej'any. Gbeko, Es Kɔtɔkɔ eb elu'm es ów amua fej em. ¹² Etj agj fej ek'erur eke k'ir eb cecce em Nyam eci, Jesu Krist ab ec'af okr em a, wel b'ow ijr el gbre. ¹³ Gbeko, molokm ejn' esel a lele meju esel ab ab b'ow im kpekpe el eci low ɻuŋ kok ab em; -li b'ow -l'eu agj beb ke el obi yeji wel εju el. ¹⁴ Sica ɻ ec'a, ūcu yec'a eke wel yegm'j ke egn eb ɔmn em tasi a ɔny es. Uw low yegm esel eke yegm'j low ab any.[†] ¹⁵ Tasi em a, ɻ e likekli em etj uw Nyam e Silel Lala ab any, -l'etu eke -li k'ɔŋ'j sewr a eke bi nyimn egn sel εjn em, eke wel b'ony ɔmn Jesu Krist em a. ¹⁶ Nyam Lel fej el Nyam ec'abu elum em ec'ow eke wel nɔn, etj ow b'elum agj abu eke ki yegm agj low nenyembri nyam, ogj low yec'ek'elm ow a, akpal low ɻuŋ, yegm agj es an nyim nyim em ec'eb ir, ¹⁷ yec'etj ke Nyam ec'egn ɔny sos bebm nawre tasi, ke l'etu n'ɔny abusu li kok low nimamn fej.

Dàd Nyam ec'odad a

4 ¹Sica m'am dad'j Nyam ec'any af lele Jesu Krist eke b'ow jej agj ek'anj owr lel agj ek'uw ab ec'ow ok a ec'any af, m'am dad'j Jesu Krist e mowrer a lel in ec'es εw ab ab sosiem m'ese: ²neny át'j es dad Nyam ec'odad a, ek'ow el legn mamm em oglog legn ɻuŋ em yeji, dd eb agj, énym agj abr oglog átr agj sos es, ke ɔny low eku nɔn agj e low yegm em. ³Tasi em a, legn b'ow ow ek'agj k'ow erurm eke k'iri low yegm nawre tasi a, ke b'ow erur us el obi ec'ow eke b'aw el a jam, etj -li b'ow -l'εsŋ low yegm esel nɔn eke b'ow dad el ów a eke -li b'erur eke -li k'iri a. ⁴-Li b'ow -li b'abl ɔru low nawre ec'iri e lis, ke -l'ewl -n'am iri agj ec'ow eke bi kɔkn dad a. ⁵ɻ ec'a, òk sos es low low fej em, ègn gbre ij eb, kòk ɻ ec'Amani Mamn e kokoba ɔb e juma a, kòk ɻ e Nyam juma a íy neny.

⁶Em ec'a, wanci ow eke wel k'oc wawr'm egb; wanci eke mi k'elu wus na es a ow. ⁷M'ogj mum mamm a, m'im toj m'igj em ec'es uru a e nun, m'ucl em ec'omn a m'ony es.[†] ⁸Sica any eke m'eb eci labm sɔg a, am eku'm. Ow ow el neny nyam ij e tufa a eke Es Kɔtɔkɔ, jej ok es neny nyam es a b'ow ɔŋ'm jej ok e legn a. Etj ow elm em ce li k'ow n'ɔom im, kɔ agj a fej ek'am eku erur em wanci a eke li b'ow l'elu sos ɔkm a.

Uwar em ec'ow

⁹Àtr sos es ow fafa εjn'm, ¹⁰ aŋke Demas igj elu'm es wus ec'ow ec'erur eke n'ɔny nɔn a sosiem eci; l'eb ejagb n'im Tesaloni. Kresan eb ejagb im Galasi etj Tit im Dalmasi.[†] ¹¹Luk sony ce anj em ab. Òc Mark ke ów in

[†] 3.14 2 Timote 1.5; 2.2. [†] 4.7 m'ucl em ec'omn a m'ony es: agj beb b'iri ese: m'el cecce em e neny ij a e lis. [†] 4.10 Demas Kolɔs 4.14; Filemo 24; Tit: 2 Korent 8.23; Galat 2.3; Tit 1.4.

ab, aŋke l'ɔtu eke li k'elum im abu em e juma ab em.[†] ¹²M'erm Tisik Efes.[†]
¹³Legŋ eke b'ow ow a, ïsm'm em e mob af ew a eke m'ew es Troas Karpɔs
 ogŋ a, ke ïsm'm silel a yeji, ab brobro el a eke wel nɔn ndey ləl af a.[†]

¹⁴Alesandr[†] lôw ofŋ es a kok low ek'akplm em e lís; Es Kɔtɔkɔ b'ow sɔg'r
 low ñuŋ a e li kok'm a e labm. ¹⁵I yeqi ɔsu sos in e lís, aŋke ey e sodad a
 e dad em l'atar ey ab lec em.

¹⁶Legŋ eke m'ɔg es m'im odad jej ok em a, egŋ kaka anm em ab, el feŋ
 -l'igŋ -l'elu'm es. Ke blel Nyam k'ɔbm el low ow eci. ¹⁷Gbekɔ Es Kɔtɔkɔ, in
 anŋ em ab etŋ l'atr'm sos es, ow ɔŋ m'ɔny abusu mi dad in ec'odad a m'ok
 Nyam any uwm esel amua feŋ. Etŋ li sɔg'm kukuma amua e nɛnym. ¹⁸Es
 Kɔtɔkɔ emenye b'ow eb elu'm es low ñuŋ feŋ e lís, etŋ mi b'ow m'anŋ kpoŋ
 kpoŋ m'ey in ec'Afr eci **gbreŋgbì** usu a. In ec'él anygbel segŋ feŋ! Amen.

Esŋŋ es abal el

¹⁹Èsŋŋ Prisil, Akilas lele Onesifɔr e bosu ab ab ɔj'm.[†] ²⁰Eras anŋ
 Korent etŋ m'ew Trofim es Mile, aŋke ol am ɔny'n.[†] ²¹Àtr sos es ow gbuŋ
 ke lefr e legŋ a ów. Ebul, Pudes, Linus, Klodia lel agŋ lisijimel ejec'a feŋ
 ab am esŋŋ'ŋ.

²²Ke Es Kɔtɔkɔ áŋŋ ñ ab.

Ke Nyam ec'ɔwrɔ a áŋŋ ɔny ab.

[†] 4.11 Luk: Kolɔs 4.14; Filemɔ 24; Mark: Ob Kok 12.12,25; Kolɔs 4.10; Filemɔ 24.

[†] 4.12 Tisik: Ob Kok 20.4; Efes 6.21-22; Kolɔs 4.7-8; Tit 3.12. [†] 4.13 ndey ləl: ow el silel
 el'kil an. K'aw k'ow el Amani Sig em e Nyam e Silel a. [†] 4.14 Alesandr: 1 Timote 1.20.

[†] 4.19 Prisil, Akilas: Ob Kok 18.2; Onesifɔr: 1 Timote 1.16-17. [†] 4.20 Eras: Ob Kok 19.22;
 Rom 16.23; Trofim: Ob Kok 20.4; 21.29.

Pɔl e ləl ek'awŋ Tit

Ów ek'it eke wel k'uwan any

Pɔl awŋ Tit ek'el in e juma em e lawl a ləl na. Tit elm Jwif, kɔ Pɔl e Nyam odad eke l'iri a ɔŋj etŋj l'el kretien. L'el Nyamel nyimn es mamm tasi; etŋj li b'ɛlum Pɔl abu ow eci Sinyamel ek'anŋ Jerusalɛm, Efes lele Korent ab eci ec ɛkn ab em. Eke Pɔl sigm Sinyamel es Kret lekr ab af a, Tit anake n'ɔŋj abusu eke k'ɛkn Sinyamel a ek'anŋ lekr a e seb seb ab em a (1.5).

Wel uw Kret eyŋ any el e suksuk, enyembri yony yony, ob ij gbrugbru lel el e kpɔrŋ em ec'eb eke -li b'ir ab em. Agŋ amua na em a, Pɔl am ɔm Tit ów Nyamel nyimn es ec'elet eke k'aan es lele Nyamel lokm a ec'agŋ akpasu akpasu ek'anŋ ese: agŋ ekpekp, ɔyɔw, ɔgbafr lele madu ab, ec'elet eke li k'aan es wel e lís a. Kretienel a feŋ it eke k'ɔny es an pete pete lele erm es ey ab, ke -n'am ɔkn eke gbuŋ ke Jesu Krist em -n'εŋj sel a, el yeji, eb ir ɔnŋ -n'ɔny. Ow it eke -li ki kok ów ek'akpl, ke -li kok juma -n'ɔny abusu, -li ki kok el e ses babur, Abŋ Lala e lec a eke am nyimn el ab em.

Eṣṇ

1 ¹Em bɔwri Tit,[†] em Pɔl, Nyam e juma kok es lele Jesu Krist ec'erm es ab, em m'am awŋ ləl na. Nyam abul'm eke mi k'ɛsn agŋ a eke li sɔsum l'ot a ɔny ɔmn, ke mi yégm el -l'uw low nawrɛ any, ke -l'ir eb ek'okr af ey ec'ɔmn eke s'ɔny ab ab, ²yec'etŋj ke -n'ɔny low eku sel ek'ɔnym uwr a eci. Nyam ek'ɔnym yadij a, εwar ey eb ir ikŋ na gbuŋ eke low feŋ k'ānŋ a. ³Legŋ a eke wel bebm ew es a, Nyam ey e Sɔg Es elu in ec'odad a ɔkm. Odad a anake el amani a eke n'ɔŋ'ɔm, ke n'ɔŋ'ɔm abusu eke mi k'ɔb a.

⁴Tit, m'am non lel na m'awŋ'ŋ, ŋ ek'anŋ ese em ec'iy tasi af, ɔmn a ek'okr ey af ab em. Ke Nyam Es lele Jesu Krist ey e Sɔg Es ab édŋ'ŋ ɔwrɛ, ke ɔŋ'ŋ erm es ey.

Tit e juma e wel abul Kret lekr ab em

⁵M'ew'ŋ es Kret eke k'uwar ów sisigm ek'anŋ a, ke eb eb a e Sinyamel ab em sɔsum agŋ ekpekp ot ese idr esel af, es'elet eke m'ɔŋ'ŋ ow ec'abusu ab af.

[†] **1.1** Tit: 2 Korent 8.23; Galat 2.3; 2 Timote 4.10.

⁶ Egŋ̊ likpekp a it eke k'el egŋ̊ ek'abr enym anm lís; yow nyam ce ec'igŋ̊[†] ke in ec'ey a él Nyam e nawre ub esel eke wel k'otum okm ów af el ec'es an keskes eci, oglog el ec'egŋ̊ eluam eci. ⁷Tasi em a, Nyamel ec'idr es eke b'ekn Nyam ec'ów a, it eke k'ir eb mewl em. Li k'él̊m es efuu, erm beblu, mar egŋ̊, l'él̊m egŋ̊ ek'ony gaŋgaŋ, l'él̊m egŋ̊ e b'ol os ɔny es yadŋ̊ em. ⁸Ow it eke li k'eb agŋ̊ eke b'ow in ogn̊ a mewl em, ke l'l̊ low nimamn e lawl. Ke l'l̊ egŋ̊ e b'iri egŋ̊ owi, egŋ̊ nyim nyim, eke b'eb Nyam ec'ebr a, ke l'l̊ egŋ̊ e b'ony sos es. ⁹Ow it eke li k'ucu odad tasi a ek'it a n'ony es nenyembri nyam em, odad a ek'okr af yec'a eke wel yegm ab ab a. Eben ke l'stu l'atr agŋ̊ likpr a sos es low yegm nawre tasi ab em, ke li yegm agŋ̊ a ek'egŋ̊ low yegm a ebm a el ec'irm a.[†]

¹⁰Mi dad sodad amua ajke agŋ̊ nɔnɔ ɔnym élum, ab brobro Jwifel eke b'us Jesu jam, ke am erur ek'agŋ̊ k'ubr likr es ab em;[†] -li b'irmn agŋ̊ el e nenyem ɔb e sodad ebl ab em. ¹¹Ow it eke k'abl el neny es, ajke -li bi ŋ̊uŋ̊ sibosu nimum etŋ̊ -li bi yegm low ek'itm a, yec'etŋ̊ ke -n'etŋ̊ os yadŋ̊ em. ¹²Kret iy nyam in obi, el e nuŋ̊ em ɔny es nyam anake dad nine: «God'etŋ̊ Kret eyŋ̊ el ayadŋ̊, mindey eŋ̊uŋ̊, ɔkporŋ̊ e bi tutr el e lok iy owi ce.»[†] ¹³Etŋ̊ ow eke li dad a el low nawre tasi. Na sosiem anake ki dad el odad lebl tuɔtua em, ke -l'ub nawre tasi, ¹⁴yec'etŋ̊ ke -li k'ucum Jwifel e kpɔkpɔ em ec'ów yadŋ̊ a e dad a -n'onymn es; -l'eluamn agŋ̊ a eke b'igŋ̊ low nenyembri nyam élum es e sol a. ¹⁵Fen̊ el lala[†] agŋ̊ a eke b'elum Nyam e sol a eci; kɔ agŋ̊ a ek'eluam, ke égŋ̊m ubm nawre ec'a, kaka elm lala, ajke el e nuŋ̊ em ɔny a lel el sow tutr ab ab yeji ikpi. ¹⁶-Li b'ij neny -l'ese el uw Nyam any, kɔ el ec'ów eke -li bi kok a b'anŋ̊ ejeci. -Lel agŋ̊ ɔbr tasi, -l'eluamn egŋ̊ kaka etŋ̊ -l'otum -li kokmn low nimamn kaka.

Ów ɔm ek'el nawre ub esel akpasu akpasu a eci

2 ¹Gbekɔ̄ ŋ̊, yegm yec'a ek'otarir es low yegm nawre tasi ab ab a. ²Dàd agŋ̊ ekpekp a él agŋ̊ eke k'ony sos es ok low kok em, ɔny sos us, any es ok, ij lec ɔmn em, erur em lele low eku em ab.

³Dàd ɔyw ekpekp a yeji ɔny eb ir mamn eke b'akpl Nyam sos em. Ke -li ki dadmn el lawlel a e lís ec'ów eŋ̊uŋ̊, -l'elmn mar eci madyɔw. Ke -li yegm low yeci ek'akpl a, ⁴yec'etŋ̊ ke -li yegm ɔyw oto a ɔny el ecel lel el ec'ey ab ec'erur. ⁵-Lel any es ok lisel ek'onym wiawia, akŋ̊ juma kok lisel amamn, ek'ony el ecel ec'elum, yec'etŋ̊ ke egŋ̊ kaka k'ɔnym low ŋ̊uŋ̊ dadm Nyam ec'odad a e lís.

[†] 1.6 yow nyam ce ec'igŋ̊: odad na Grek em a wel ɔtu eke k'itŋ̊ ejec'em dad ese igŋ̊ ek'ebi yow apk nyam ce. [†] 1.9 Akr 6 toŋ̊ 9; bëbmn 1 Timote 3.2-7 ab. [†] 1.10 Jwifel... ek'agŋ̊ ek'ubr likr es ab em: ow el Jwifel ek'us Jesu jam, ke sica am erur eke nawre ub esel a fen̊ k'ubr likr es. [†] 1.12 Odad na el Kret iy e wel b'esi Epimenid ek'el Knɔ̄ baŋ̊ iy a ec'odad eke dad (bëbmn akr 5 a). Li dad odad na ow ij akpo duw akpo ekŋ̊ yen gbunj etŋ̊ wel ow ew Jesu Krist. [†] 1.15 Fen̊ el lala: ajia ow k'dm ke Pɔ̄l erur eke ki yegm sol eke bi dëdŋ̊ ob ij a. Bëbmn 1 Timote 4.3-5 lele Kolɔ̄s 2.16-19 ab.

⁶Ibrm ḥgbafre oto a yeji él agn ány es oku low fej em. ⁷I] obi yeji, ow it eke k'el sewl ów amamn kok em. I] e low yegm a él nawre tasi, óny sos usr. ⁸Ke ñ e sodad ebl a él nyim nyim eke wel k'ónym low dadm ow e lís, yec'etj ke ey ec'efnu a k'ónym low dadm okm ey af, ke és ók el any.

⁹Ow it eke madu k'óny el ec'es ew esel a ec'elum, ke -n'ony wel áw el low fej em, ke -li k'ónymn odad wel ab. ¹⁰Etj ow itm eke -li k'iy wel ob kaka fej. Kóow tasi eke -li ki kok a el, ke segj fej -l'elu el ec'agn amamn eke -l'eel lele el e cece el ab ab okm, yec'etj ke low fej em Nyam ey e Sog Es eci low yegm a éjn any.

¹¹Mi dad ów amua fej aŋke Nyam elu in e bibm eke bi sog agn fej a okm. ¹²Bibm a bi yegm ey eke si k'ign ey ec'eb ir ḥnj lele wus ec'ów aw ab ab s'elu es, ke s'ótu wus af aŋa s'ir eb nuj em ɔny em, neny nyam em lele Nyam ec'es ucu ɔny em ab. ¹³Nene anake si b'ow s'eku sos em iŋn e legj a eke s'am ɔmn a, legj a ek'ey e Sog Es Jesu Krist ek'el ey e Nyam ligbel a b'ow ey okm in ec'anygbel em a. ¹⁴Lirmn in e sel a ey sosiem, yec'etj ke li sog ey low ḥnj fej em. L'erur eke li ki kok ey s'el bieku ek'in obi l'ayal, agn ek'el in sony eci, ke segj fej ów amamn kok b'anj sos em.

¹⁵Low yegm na anake k'elu okm ñ ec'abusu a ek'ejn ab em, átr agn sos es oglog énym agn abr a. Kì yeb el em ec'egn kaka k'iir'ñ es.

Nawre ub esel ec'es an owr

3 ¹Ókn nawre ub esel a fej, ow it eke -li k'is es es ew esel lele abusu esel[†] ab ec'any af, -n'ony wel ec'elum, ke -n'ony sos bəbm low mammn fej e kok eci. ²Li ki dadmn low ḥnj el lawl e lís, kɔ -l'el erm es ey ec'agn, -l'el agn amamn, ke -l'elu el e frɔrɔ el okm agn fej e lís. ³Gbuj ke s'úb Jesu nawre a, s'el agn ek'uwm low kaka any, ɔnym elum kaka, irm itm es, el low aw lele low e b'ijn sos em ab eci madu etj s'ir eb low ḥnj em lele nyamneyr em ab. Wel b'ony ey e sifn etj ey ɔfr em yeji si b'ifanin. ⁴Gbekɔ Nyam ey e Sog Es elu in e sɔrn ikj lel in ec'erur ab ab okm agn fej eci, ⁵etj li sog ey, ow elm ey ec'ów amamn eke si kok a sosiem, kɔ eke n'ony ey e sɔrn ikj a sosiem. Li sog ey mij a eke b'ayal ey s'el agn owr ab em; [‡] etj ow ec'iri tasi a el: eb ir owr a ek'Abi Lala b'ɔŋ ey a. ⁶Abi Lala na, Nyam in ec'erm mamm ab em ɔmun in es ey af, Jesu Krist ey e Sog Es ab ec'af okr a sosiem. ⁷Eben anake in e sɔrn ikj ab em, li b'ɔŋ ey s'el nyim nyim in ec'any af, ke ow b'elu ey abusu es s'ejn sel a ek'onym uwru ke s'am ɔmn a.

⁸Odad na el odad nawre tasi, etj m'am erur eke neny k'at'j es nɔnɔ ow e dad ab em, yec'etj ke agn a ek'ub Nyam nawre a, át any kok ów amamn mewl em. Na el low akplu etj el agn fej ec'abu elum. ⁹Gbekɔ àru ów ek'onym low yegm a egb es ese: agn lagnej e mew ec'es ɔsŋm, [†] ów esu lele

[†] 3.1 Rom 13.1; 1 Pier 2.13. [†] 3.5 Li sog ey mij a eke b'ayal ey: èkn Efes 5.26. [†] 3.9 Èkn 1 Timote 1.4 lel ow ec'akr otar ab ab.

Mois ec'ol a ec'ów es atar owi ab ab. Amua fej el ów ɔfr ɔfr eke low kaka anm em. ¹⁰Ègnej yec'eke b'is em bubr owi a, èwar ir akp nyam, sakp yony[†] gbuñ ke egnej iknj na, kpáb'r es Nyamel e lís. ¹¹Ôtu eke k'uwan any ek'egnej iknj na ejagb ñuñ n'am eb. Etnej sikpl a eke n'am kok n'im ab em, ow el in sosi eke n'am ɔbr low.

Ów ɔm es abal el

¹²Ba mi b'erm Artemas oglog Tisik[†] ow a, àtr sos es ow ɛṣṇ'ñ Nikopolis, ajke mi bëbm eke mi k'anñ yogñ lefr legñ iy a. ¹³Ègnej eb elum Zenas eke jej ok owi em el egñ dogñn es a lel Apolɔs[†] ab abu el ec'ejagb us ab em, yec'etñ ke -li k'ɔnymn ob kaka ec'es abur. ¹⁴Ow akpl eke ey ec'agñ ek'ub Krist nawre a yeji, ki wewr erm mamm ɔny, yec'etñ ke -l'ɔtu -li kok es abur fej eke b'owr el a, ke el ec'eb ir a k'él'm ɔfr ɔfr.

¹⁵Agñ a fej ek'ann em ab a am ɛṣṇ'ñ. Èṣṇ ey lawlel a ek'ɔny ɔmn nyam coco ey ab a.

Ke Nyam ec'ɔwrɔ a ánñ ɔny fej ab.

[†] 3.10 Matie 18.15-17. [†] 3.12 Tisik: Ob Kok 20.4; Efes 6.21-22; Kolɔs 4.7-8.

[†] 3.13 Apolɔs: Ob Kok 18.24; 1 Korent 16.12.

Pɔl e ləl ek'awŋ Filemo

Ów ek'it eke wel k'uwan any

Sobel em anake Pɔl anŋ ke nɔn ləl na awŋ Filemo a. Legi ab em a, Filemo anŋ Kolɔs, aŋke l'el yogŋ e Nyamel ab em ec'egŋ. In ec'akŋ a anake Krist eci jam us esel a b'as luku ḥoŋn Nyam a. Etj Pɔl anake oŋ Filemo itjŋ erm em a.

Filemo ony adu nyam eke wel b'ɛsq̩ Onesim. Onesim e nyandre el: "abu ελύμ" oglog "ob akplū". Aduli na ey akp Filemo ek'el in ec'egŋ eke ɔnymn ab a ec'abu em etj im εŋŋ Pɔl ek'anŋ sobel em a. Onesim ub Krist nawre Pɔl e saw a eke n'im n'anŋ a (akr 10), etj l'ελύμ ow abu nɔnɔ. Gbɛkɔ eke Pɔl el Filemo e lawl senyn, ke n'ony ɔmn ow em yej'a, li bɛbm eke li k'ɔŋ Onesim εwl mɛny im εŋŋ ow. Tasi em a, ol dad eke adu fej ek'in b'uru es ow ec'egŋ eke in ɔnym ow ab ec'abu em a, in it eke wel k'ew low tuɔtɔ in oŋ ow. Na sosiem anake Pɔl am awŋ Filemo ləl a. Le ab em, n'am is nuŋ n'ɔŋ Filemo etj n'am ḥoŋn ow eke ow k'eb Onesim. Etj n'am ibrm eke ow k'ebm ow ese adu af, kɔ ke ow éb ow ese egn̩ lisijim af Krist sosiem.

Esn̩

¹Em Pɔl, eke wel εῑl̩ sobel em Jesu Krist sosiem[†] lele ey lisijim Timote ab e nin em, m'am awŋ Filemo ey lawl senyn juma kok em ləl na. ²Ləl na el ey lisijɔ Apia ləl ey e low dogŋn em e lawl Arkip[‡] lele Nyamel eke b'as luku η ec'akŋ ab ab yej'eci. ³Ke Nyam ey Es lele ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist ab édj ɔny ɔwrɔ, ke óŋ ɔny erm es ey.

Pɔl am oŋ Nyam bia

⁴Sakp sakp fej, em e Nyam ḥoŋn em, mi b'ɔkn Filemo η e low etj mi b'ɔŋ em e Nyam a bia; ⁵aŋke m'am iri agŋ am dad η ec'erur ek'ɔny agŋ a fej ek'ub nawre a eci, lele η ec'ɔmn ek'ɔny Es Kɔtɔkɔ Jesu ec'ab ab e low. ⁶M'am ibrm Nyam eke ɔmn a ek'ɔny ese ey af a, k'ij lec η em, ke ow óŋ uw ów amann fej eke s'ɔny Krist em, ey ec'owr anŋ na em ab any. ⁷Lisijim η ec'erur ek'ɔny a, oŋ'm sos em iŋŋ nɔnɔ lele sos es atr ab, aŋke agŋ a ek'ub nawre a, usur el erm.

[†] 1 Èkn akr 13, 22 lel 23 ab. [‡] 2 Arkip: Kolɔs 4.17.

Pɔl am kok sɔrɔŋ Onesim eci

⁸Na sosiem, ek'abusu eru'm es Krist em eke mi ki dad'j low ke kók yeji, ⁹m'am erur ek'erur em a, m'ew ibrm em. Em Pɔl, èkn elel eke m'anjñ, egñ ligbelgbel ek'èmeny anj sobel em Jesu Krist sosiem, ¹⁰m'am nɔɔjn'j eke k'eb Onesim.[†] L'el em ec'iy Jesu Krist em sobel em aja. ¹¹Lègn ek'ec ab em, l'akplm ñ eci, kɔ yefenyina em a l'akpl ñ lel em ab eci.

¹²M'am ewlm'n meny sica l'ow n'èjn'j, in eke l'ew ese em obi e sos ogog af a. ¹³M'erur tasi eke blel m'onym'n ab n'anj'm saw eke m'anj sobel em Amani Mamn sosiem a, yec'etj ke ñ usui a li kók em e lis e low. ¹⁴Gbeko m'erurm eke mi ki kok low ek'èlum neny es, yec'etj ke low mamm a eke ki kok a, k'él'm atrm em, kɔ erm frɔrɔ em.

¹⁵Onesim kpab'j e lis, ow k'ɔdm ke ow el legn tel eci, yec'etj ke b'èjn'n ke ow él segñ feñ eci, ¹⁶aŋke caca em a, l'elm adu ij, kɔ n'ony any l'akm adu: l'el erur em ec'egñ lisijim. L'il'm an nɔɔn, kɔ ñ ec'a ow b'ow afjn es, egñ e l'el a lele nawre ub es eke l'el ab ab sosiem eci.

¹⁷Sica eke b'oc'm ese awlj af, ke èb'r ese em obi af. ¹⁸Eke li kok ñ low njuñ oglog n'onym'n ob ab, ùb ew'm af. ¹⁹Em obi ec'abu em anake m'am nɔn ów amua a: Em Pɔl, mi b'ow m'owr m'ɔñ'j. (Ow itm eke mi k'ɔkn'j eke ñ obi yeji ɔnym'm ob ab, kɔ yadñ ee? ñ ec'owr anj tasi a.) ²⁰Lisijim, m'am nɔɔjn'j, kok low na eke m'am ibrm a ɔj'm Es Kɔtɔkɔ ec'erur a sosiem: èyr'm erm es Krist ab ec'af okr a sosiem.

²¹Wanci na af eke m'am awlj'j lel a, m'ony ɔmn tasi eke b'ow kok low a eke m'am ibrm'j a etj m'uñ any yej'eké b'ow kok ow afjn es. ²²Kòk'm es eru usu yeji kpekj, aŋke ɔny e Nyam nɔɔjn em, m'am ɔny ɔmn eke wel b'ow elu'm es ɔj ɔny.

Esjn es abal el

²³Epafras[†] ek'anj sobel em ab Jesu Krist sosiem a, am esjn'j, ²⁴etj Mark,[†] Aritak, Demas lele Luk ab ek'el em lawlel juma kok nyam em a yeji, am esjn'j.

²⁵Ke sica Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist ec'owrɔ a ánj ɔny feñ ab.

[†] **10 Onesim** el adu ek'uru es Filemo eke ɔnym'n ab a ec'abu em; in e nin a e nyandre el: ob akplu. Bèbmn akr 11 ab. [†] **23 Epafras:** Kolɔs 1.7; 4.12. [†] **24 Mark:** 2 Timote 4.11 lel akr otar ab ab. **Aritak:** Ob Kok 19.29; 27.2; Kolɔs 4.10. **Demas:** Kolɔs 4.14; 2 Timote 4.10. **Luk:** Kolɔs 4.14; 2 Timote 4.11.

Lel eke wel awŋ Ebre eyŋ

Ów ek'it eke wel k'uwan any

Egŋ a eke kok lel na a, egŋm em sos nin. Gbekɔ ow el egŋ nyam eke b'eb̩ Grek senyn senyn. Etj emeny l'uw Nyam Lel em ec'ow a lele Jwifel ec'ol ab em ec'ow ab ab any yeji senyn senyn. Ow ibn eke wel oc Ebre e lel na elu Pɔl e silel eke non ab em. K'aw ke ow él Apolɔs eke kok Es Kɔtɔkɔ e juma Pɔl ab a, k'el lel na e non es (èkn Ob Kok 18.24-28, 1 Korent 3.5-9; 4.1-2).

Egŋ a non lel na am dad Ebre eyŋ a ek'itŋ erm em el Krist eci, ke wel am ijr gbre a eke k'inym es kikri ɔmn em. N'am dad wel eke batj wel igŋ ɔmn na eke wel ɔny Jesu em a elu es, im am us Jwifel ec'ol a jam, wel k'ow εŋnm ob ap kaka, aŋke Jesu Krist em eci sel εŋn a eke wel ɔb ow e kokoba a anake el sel εŋn tasi a.

Lel ab em ec'ow a cec sakp yony: krekre em a (nuŋ 1.4 toŋ nuŋ 10.18) am yegm ey eke Jesu agb nonɔ akm afr erm esel. L'agb nonɔ l'akm Mois lele sinm sig ab em ec'egb waw esel egbel ab ab. Jesu anake el ey ec'egb waw es ligbel Nyam ec'any af a. N'anŋ ese Melkisedek ek'el eb ebu lele egb waw es ab Abraham legŋ em ab af. Jesu ocr in sosi kokr egb waw etj eb ey e sikpl a feŋ. Legŋ sig ab em e segb waw eke wel bi kok a, k'ɔtum tetŋm ey e sikpl ab es.

Yony em a (nuŋ 10.19 toŋ 13.17 em a), n'am atr Ebre eyŋ a sos es eke k'ɔny erm susu ɔmn em, ese elel eke legŋ sig em ec'ɔmn ese a ek'eb any a kok ab af.

L'uwār in e lel a ɔwrɔ edj em lele εŋn em ab.

Nyam ecr Jim em dad ey odad

1 ¹Legŋ sig em a, Nyam ecr **kokoba** ɔb esel em dad ey lagŋel odad, etj li dad wel odad a sakp nonɔ lel akunda erŋ erŋ em ab. ²Kɔ sica, segŋ na ek'el segŋ es abal el ab em, Nyam ecr Jim em dad ey odad. Jim na em l'ecr li kok afr lele wus ab, etj in ce anake Nyam sɔsum oc'r eke li k'el ob a feŋ ec'aja ij es a. ³Iy na b'elu in ec'anygbel e jeŋ a ɔkm, etj l'el ow ec'es otarir kpeŋ, etj in ec'odad ebl ec'abusu a ucu wus lel ob feŋ ab ɔny es. Li yɔyɔg agŋ e sikpl ab es, etj n'im li sig es afr Nyam ek'ɔny abusu ob feŋ af a e lidr abu af.

Nyam ec'Iy a ɔny any akm afr erm esel

⁴Iy na ɔny any nonɔ akm afr erm esel. Eε, ow eru es kpata, aŋke Nyam ɔŋ'n aja nin ek'ɔny any nonɔ akm afr erm esel ec'a. ⁵Tasi em a, legŋ kaka Nyam dadm afr erm es kaka εsmε:

ŋ el εm ec'Iy,
yefenyna, εm m'ew'ŋ.

Etŋ εmeny, li dadm afr erm es kaka yeji l'esme:
εm, mi b'ow m'el Es,
etŋ in, li b'ow l'el εm ec'Iy.[†]

6 Gbekɔ, legŋ a eke n'ŋ in e yefl Iy a ow wus na af a, li dad nine:
Nyam ec'afr erm esel a pupukpaŋ it eke k'igŋ'n nuŋ.[†]

7 Kin low yec'eke li dad afr erm esel e lfs:

ŋ el egi a ek'ŋ ke afr erm esel itŋn anŋ εse lef af,
ke ŋ e juma kok εsel bi kok ŋ e low εse al e b'iri ab af a.[†]

8 Kɔ Nyam dad Jim e lfs nine:

ŋ el Nyam etŋ ŋ ec'eb ebu ec'atufu lækpn a anŋ segŋ feŋ.
ŋ e kpama ab ab, am nyimn ŋ ec'agŋ a low nenyembri nyam
εm,

9 b'erur low nenyembri nyam etŋ b'ifn low ŋuŋ.

Na sosiem Nyam, ŋ e Nyam sɔsum oc'ŋ awlŋel ab εm
eke k'el in eci, etŋ l'etm sos εm ijn e mun l'ok'ŋ nuŋ.[†]

10 εmeny Nyam dad nine:

Es Kɔtɔkɔ, nuŋ ɔb εm a, ŋ anake kok wus a,
etŋ afr el ob eke ŋ e sabu a ol.

11 Ów amua feŋ b'ow irm,
kɔ ŋ, b'ow anŋ segŋ feŋ.
Afr lele wus ab b'ow eni εse mob sus εm sig af,

12 b'ow ɔny ar el es εse gbad af,
εε, -li b'ow -l'itŋn any εse mob sus εm af.
Gbekɔ ŋ, b'any segŋ feŋ ŋ ec'elel a ce,
etŋ ŋ ec'owr anŋ a úwrm.[†]

13 Legŋ kaka Nyam dadm afr erm es kaka εsme:

Ów sig es εm e lidr abu af,
toŋ bake m'ót ŋ ec'efnu m'ok ŋ ec'akr ew a.[†]

14 Tasi εm a, afr erm esel bla -l'el ee? -L'el abŋ ek'ony juma εri εri,
ke Nyam b'erm im εlum agŋ a eke k'ij sel ek'onym uw̄r ec'aja a abu.

Sel εŋ a eke wel dad ow e low a ɔny any nɔno

2 1 Low na sosiem a, ow it eke si k'oc erm s'ew sodad eke s'iri ab af;
eke ow elm εben, si b'ow s'itir ejagb any. 2 Nyam εcr afr erm esel εm
ŋiŋ agŋ in ec'odad a, etŋ l'elu odad a e nawre ek'el a ɔkm tasi.[†] Agŋ beb

† 1.5 Bèbmn Selu 2.7; 2 Samiel 7.14; 1 Ów e Wel Nɔn 17.13. † 1.6 Ol ɔkn 32.43, Septant
εm ec'odad eke wel oc. † 1.7 Selu 104.4, Septant εm ec'odad eke wel oc. † 1.8-9 Selu
45.7-8. † 1.10-12 Selu 102.26-28, Septant εm ec'odad eke wel oc. † 1.13 Selu 110.1.

† 2.2 Low na el a eke Sinayi lafŋy af, wel ɔŋ Israel eyŋ a.

egnjm usrm'n sos, egnjm eluam'n, etŋ el feŋ -n'ejŋ gbre a ek'it eke k'εŋŋ el a. ³Sica ey, ayaf si b'ow s'aru gbre na s'εgb es, eke si b'igŋ sel εŋŋ ligbel na s'elu es ee? Sel εŋŋ na, Ḗs Kɔtɔkɔ anake ikŋ anym ɔb in ec'amani a. Etŋ agŋ a eke iri wel dad sel εŋŋ na e low a, elu in e low nawrɛ e l'el a ɔkm. ⁴Nyam in obi yεgm eke el e sodad a el nawrɛ, meny εwr, ów εgbel, lele sakrowa εrŋ εrŋ eke b'iti any ab εm. Emεny Nyam yεgm eke ow el nawrɛ Abŋ Lala ec'ob ap εrŋ εrŋ a eke li cεc agŋ εsε elel eke l'erur ab af ab εm.

Jesu uw εy feŋ eci

⁵S'am dad wus eke k'ow a e low. Ow elm **afr** erm εsel Nyam ɔɔm abusu eke k'ew wus na es. ⁶Tasi εm a, ow eke wel b'εŋŋ Nyam Lel εm a el:

Kɔ agŋ bla -l'el eke k'ew el e low erm ee?

Bla -l'el eke ki kok el e lís owi ee?

⁷ɛw el afr erm εsel ec'ew legŋ tel eci,

ɔŋ el anygbel lele sos usr ab εsε es εw tufε af,

⁸ot ów a feŋ εw es el ec'akr ew, el ec'es εw ew.[†]

Nyam ɔŋ agŋ abusu ob ob feŋ af. L'εgbm ob kaka es eke anm wεl ec'abusu ab εm. Gbekɔ yefenyna, s'am ekn tasi, agŋ k'ɔnym abusu ob ob feŋ af. ⁹Kɔ bla anake εy yeji s'am ekn ab ee? Jesu anŋ segŋ bεb afr erm εsel ec'ew, kɔ sica, Nyam ɔŋ'n anygbel lele sos usr ab εsε es εw tufε af. Bla ec'ee? Aŋke l'ij gbre etŋ l'uw yeji. Ow ɔŋ etŋ Nyam ec'erm mamm εm, Jesu uw agŋ feŋ eci. ¹⁰Nyam anake kok wus a etŋ wus anŋ in eci. Kɔ l'erur ek'in ec'ey ab εm e nɔnɔ ligbel k'anŋ in ec'anygbel a e low εm. Etŋ ek'ow el Jesu ek'am ot im el sel εŋŋ a ogn a, ow it eke Nyam k'oc gbre ijr εm ɔŋ'n l'iy neny l'igŋ nuŋ.

¹¹Jesu b'ɔny agŋ feŋ e sikpl a oc el es lís. Etŋ εben a, egŋ eke b'ayal agŋ a lele agŋ a eke wel ayal ab ab el feŋ b'ɔny egŋ Ḗs nyam. Na sosiem ow ɔnym'n és eke li k'εsŋ wel lisijimel. ¹²Tasi εm a, Jesu dad Nyam nine:

Mi b'ow m'ɔb ŋ e nin a ec'amani m'ok εm lisijimel.

Dedeku ec'arajn, mi b'ow mi kɔklm'ŋ.[†]

¹³Emεny Jesu ce, li dad nine:

Em, mi b'ow m'oc εm ec'ɔmn a nimum nimum m'elu Nyam εm.

Emεny nine:

Kin εm lele εy a eke Nyam ɔŋ'm ab ab.[†]

¹⁴Ey amua ɔny low nyam eke okr el af: -l'el agŋ ek'ɔny sos megl lele mebl ab. Agn ɔny abusu eke k'ibi el. Na sosiem, Jesu, in yeji itŋŋ el εgŋ, yec'etŋ ke n'ɔny agn eci lec a l'oc es in obi eci luw ab εm. ¹⁵Agŋ ek'ann εsε madu af el ec'owr anŋ a nimum εm, luw eci muru eke -n'ɔny a sosiem a, Jesu sɔg el in e luw ab εm. ¹⁶Tasi εm a, l'owm afr erm εsel eci

[†] 2.8 Selu 8.5-7. [†] 2.12 Selu 22.23. [†] 2.13 Ḗkn Esayı 8.17, Septuant εm ec'oddad eke wel oc.

abu elum eci, kɔ l'ow agŋ ek'el Abraham ec'alaw a ec'abu elum eci. ¹⁷Na sosiem anake ow it eke li k'itŋn nimum nimum l'ot lisijimel lele lisijowel ab es, yec'etŋ ke l'él wel ec'egb waw es ligbel, eke erm mamm iy em gboŋ ke el cecɛ Nyam e juma kok ab em, ke b'εŋŋ agŋ e sikpl oc ap ec'abusu a. ¹⁸Etŋ eke Jesu in obi ij gbre εbm εkn em a, l'ɔtu eke li k'atm agŋ a feŋ eke el yeji wel b'εbm εkn a abu.

Jesu εŋŋ anygbeŋ akm Mois

3 ¹Agŋ lisijimel, Nyam ek'anŋ afr a εŋŋ ɔny eke k'eel in ec'agŋ lala; ²ow sosiem, lèer Jesu eke s'am εŋŋ s'eb εse εŋŋ a eke Nyam erm lele egb waw es ligbel ab a. ³Legŋ sig em a, eke Mois nyimn Nyam ec'agŋ a, ⁴l'el cecɛ ow ec'any af ow e juma e kok ab em. Ebɛn ce, εse Mois af, Jesu el cecɛ Nyam eke abul il in e juma a ec'any af. ⁵Gbekɔ Jesu εbm eke k'εŋŋ anygbeŋ akm Mois, εse elel eke εŋŋ eke b'us êl a b'ɔny sos usr akm êl ab af. ⁶Tasi em a, êl nyam nyam feŋ εŋŋ b'us gbekɔ εŋŋ a eke b'us feŋ a el Nyam. ⁷Legŋ sig em a, Mois el cecɛ Nyam ec'agŋ a ec'araŋn. L'el juma kok es eke wel abul Nyam e legŋ anym em ec'ow a eke b'ow dad a e dajku ij. ⁸Gbekɔ Krist el cecɛ, l'el Iy tasi a etŋ n'anŋ Nyam ec'agŋ a e nuŋ af. In ec'agŋ a, ow ow el εy, gbekɔ ow it eke si k'ucu εy ec'ɔmn a, lele ntotŋ a ek'εy e low ɔmn a b'ɔŋ εy ab ab s'ɔny es.

S'ókr Nyam eci sel eb ab em

⁷Na sosiem, εse elel eke Abŋ Lala am dad ab af:

Yefenyna, eke b'irir Nyam e lebl a,

⁸k'ɔturir ɔny ec'erm a, εse legŋ sig em ec'elel
eke ɔny lagŋel kokr loj ab em ab af.

-Lɔbr'm any etŋ -l'εbm'm -l'εkn.

⁹Εε, legŋ a, ɔny lagŋel ijr'm gbre eke k'εkn
yec'a eke mi b'ow mi kok a.

Etŋ -l'εkn yec'a eke mi kok a
toŋ akpo ekŋ yony.

¹⁰Na sosiem, m'ɔny erm bebl agŋ na e lís
etŋ mi dad m'ese: el ec'erm a segŋ feŋ bi kpab es em e lís,
etŋ -l'ɔtum -l'uwm em ec'ejagb ab any.

¹¹Em ec'erm bebl ab em, m'ofn m'ese:
-li k'ow -l'okmn legŋ kaka

em e sel eb a eke mi bebm m'ew es ab em![†]

¹²Agŋ lisijimel èwr erm! ɔny em a, εŋŋ kaka itm eke k'ɔny erm ɲuŋ,
erm ek'ubm nawre, erm eke b'itr'r l'iŋŋ Nyam ek'anŋ owr a l'elu es.

[†] 3.2 Èkn Awl 12.7. Nyam ec'agŋ: aŋa, Grék em a, odad na e nyandre el él. [†] 3.7-11 Selu 95.7-11, Septant em ec'odad eke wel oc.

¹³Nyam Lel dad nine: “*Yefenyna*”. Ow sosiem, eke *yefenyna* na k’uwrn a, àtarir sos es egŋ̊ egn̊ legŋ̊ feŋ̊. Eben a, egŋ̊ kaka k’ow ɔnym erm tuɔtus, etŋ̊ sikpl k’ow elum egŋ̊ kaka wus. ¹⁴Sica, s’el Krist e lawlel, gbekɔ̄ ow it eke si k’ucu ey ec’ɔmn a eke s’ɔny legŋ̊ a etŋ̊ eke s’ub’r nawre a s’ɔny es.

¹⁵Nyam Lel dad nine:

Yefenyna, eke b’irir Nyam e lebl a,
k’ɔturir ɔny ec’erm a

ese legŋ̊ sig ɛm ec’elel eke ɔny lagŋ̊el ɔbr’m any ab af.[†]

¹⁶Bwo ec’egŋ̊ iri Nyam e lebl ab ee? Bwo ec’egŋ̊ ɔbr’r any ee? El -l’el agŋ̊ a feŋ̊ eke Mois ɔny ok ɔkm Ejipt a. ¹⁷Nyam ebl erm toŋ̊ ow ij akpo ekŋ̊ yony. Bwo ec’egŋ̊ e lís ee? Agŋ̊ a eke kok sikpl a e lís, etŋ̊ el neny nyam a ce anake -l’uwr loj ab ɛm a. ¹⁸Nyam ofn dad nine: Li k’ow -l’okmn legŋ̊ kaka sel eb a eke mi bebm m’ew es ab ɛm. Bwo sosiem l’ofn akpasu na ee? Agŋ̊ a ek’ɔnym elum a sosiem.[†] ¹⁹Tasi ɛm a, kin yec’eke s’am ekn a: -l’ɔtum -l’okm Nyam e sel eb ab ɛm, anke -n’ɔnym ɔmn.

4 ¹Gbekɔ̄ Nyam ewar ey low ew es eke si b’ow s’ok in e sel eb ab ɛm, etŋ̊ low na eke l’ewar ey l’ew es a ecm okm es. Ow sosiem èwr erm, ke egŋ̊ kaka ɔny ɛm a k’ánm jam! ²Wel ɔb Amani Mamn a e kokoba ok ey ese ey lagŋ̊el ab af, gbekɔ̄ odad a eke -l’irir a elm el low kaka. Eke -l’irir ow e low a, -l’ebm ow ɔmn ɛm. ³Ey, s’ub nawre, s’ɔtu eke si k’ok Nyam e sel eb ab ɛm. Nyam in obi dad nine:

Em ec’erm bebl ab ɛm, m’ofn eke:

-Li k’ow -l’okmn legŋ̊ kaka
em e sel eb a eke mi bebm m’ew es ab ɛm.

Ke, Nyam uwar in e juma legŋ̊ a etŋ̊ eke li kok wus na nimum a. ⁴Tasi ɛm a, Nyam Lel ɛm, kin yec’eke wel dad segŋ̊ lɔbj ɛm a e lís: *Etŋ̊ eke li kok in e juma feŋ̊ uwr a, l’eb sel segŋ̊ lɔbj ɛm a.*[†] ⁵Nyam yeji dad ow ec’odad eke li bi dad l’ese: -Li k’ow -l’okmn legŋ̊ kaka ɛm e sel eb a eke mi bebm m’ew es ab ɛm a. ⁶Agŋ̊ a ek’ikŋ̊ anym ejn̊ Amani Mamn a egŋ̊ ɔnym in ec’elum. Ow sosiem, -l’ɔtum -l’okm Nyam e sel eb ab ɛm. Agŋ̊ ejeci gbe ɔtu eke emeny k’ok ɛm. ⁷Na sosiem Nyam ew legŋ̊ ejeci nyam etŋ̊ l’esŋ̊ ow *yefenyna*. Eke ow ibn a, Nyam dad David e neny ɛm legŋ̊ ikŋ̊ na e low, odad a eke wel ikŋ̊ anym dad lel na ec’afř ɛm a:

Yefenyna, eke b’irir Nyam e lebl a,
k’ɔturir ɔny ec’erm a!

⁸Sica am ekan eke, blel Joswe nawre tasi ɔtu ejn̊ sel eb na ɔŋ̊ Nyam ec’agŋ̊ ab ana, Nyam blel dadm ow e jam a, legŋ̊ ejeci nyam ec’odad. ⁹Ow am yegm eke sel eb emeny anŋ̊ Nyam ec’agŋ̊ a eci. Etŋ̊ sel eb a ot segŋ̊ lɔbj ɛm ec’ab es. ¹⁰Tasi ɛm a, egŋ̊ a eke b’ey Nyam e sel eb ab ɛm a, in

[†] 3.15 Selu 95.7-8, Septant ɛm ec’odad eke wel oc. [†] 3.18 Èkn Awl 14.11-35; Selu 95.11.

[†] 4.4 Èkn Nuŋ̊ Ob 2.2.

yeji am eb in obi e juma a e sel, esε elel eke Nyam eb in ec'a e sel ab af.
 11 Na sosiem s'ɔɔl ey ec'erm feŋ em sel eb na em ec'ey es, yec'etŋ ke egn
 kaka k'ebm ey lagŋel a ek'egŋm eluam low a eci sewl a, ke ow ſŋ egn
 kaka k'eym wus.

12 Ow it e si k'uw any eke Nyam ec'odad ebl a b'ism sel ab, lec iy'r em
 gbɔŋ. Li b'edŋ lakm ler em lab ek'in ec'any a yony mum b'ufu a. Nyam
 ec'odad ebl a b'ey egn em im igŋ es. Li b'ey ow em n'im toŋ n'ɛŋn ow
 ec'abŋ a lele liy ab ab, li b'im toŋ n'ɛŋn ow e sos ŋgigŋnel a lele ew ab
 ab. Li b'uw egn e nuŋ em ec'ow tutr lele erm em ec'ab ab any. 13 Tasi em
 a, low kaka lɔlm es Nyam ec'any af. Ob feŋ eke li kok a eru'r es any af
 kpata. In e nyamn a b'ekn feŋ, etŋ in anake si k'awl ey e lís ec'ow feŋ
 s'ok'r a.

S'ímn si titmn Nyam ɔmn em

14 S'ɔny egb waw es abusu es ligbel nyam eke ubr afr em im toŋ ok Nyam
 ogŋ yogn. In l'el Jesu, Nyam ec'Iy a. Ow sosiem, s'úcur ɔmn a eke s'egŋ
 s'ebř a s'ɔny es. 15 Egb waw es ligbel na eke s'ɔny a, ḷtu eke k'ɔny ey e sos
 ɔnym a e sɔŋŋ ikn, aŋke esε ey af, in yeji wel ebm'n low low feŋ em, gbeč
 in li kokm sikpl. 16 S'ímn si titmn ɔmn em tasi ey e Nyam erm mamnu ec'es
 ew ec'atufu lækpn a. In e lís si b'ow s'ɛŋŋ sɔŋŋ ikn a eke b'anŋ in ec'erm
 mamn ab em ow a, etŋ eben a, li b'ow l'elum ey abu wanci ek'it a.

Krist, ey ec'egb waw es ligbel lele sel egn e nuŋ ab

5 1 Egb waw es ligbel feŋ, agŋ ec'araŋŋ wel bi sɔsum'n oc'r. In e juma
 el ke l'elum agŋ abu ir eb Nyam ab, li kok ob ap lele egb waw ab
 agŋ e sikpl a ec'oc ap eci. 2 Egb waw es ligbel a, in obi yeji l'el egn ek'ɔny
 sikpl. Ow sosiem, ḷtu eke li k'iri agŋ a ek'uwm low any lel el a ek'am
 irm ab ab e ses babur a. 3 In e sikpl e n'ɔny a sosiem, ow it eke li ki waw
 egb dedeku a e sikpl a eci, etŋ ow elm dedeku a e sikpl a ce eci, kɔ in obi
 in obi ec'a yej'eci.

4 Etŋ emeny, egn kaka áwm egb waw es ligbel e juma a ebm in obi em.
 Kɔ Nyam anake b'esi egn ow ec'el em, esε elel eke l'esi Arɔn el ab af a.
 5 Krist ec'a yeji, eben ow ecr. Ow elm in obi l'awm egb waw es ligbel ec'el
 a l'ebm. Nyam eke dad'r odad a ogŋ ow anŋ ow. Kin odad a: *I el em ec'Iy,
 yefenyna, em m'ew'ŋ.*[†] 6 Emeny Nyam dad nine: *I el egb waw es segŋ feŋ
 eci, esε elel eke ow ɔb nuŋ Melkisedek em ab af.*[†]

7 Krist, in e wus af aŋa ec'eb ir ab em, ɻɔŋŋ Nyam etŋ kok sɔŋŋ ɔŋ
 Nyam, babarm em lele ɔŋŋ ikn em ab. Ni ɻɔŋŋ Nyam ek'ɔtu eke k'ɔny
 oc'r es luw em a. Etŋ Nyam iri'r lebl, aŋke l'elum ow es is em. 8 Krist el
 Nyam ec'Iy, na low nawre! Gbeč gbre ijr amua feŋ em eke l'ecr a, li wewr

[†] 5.5 Selu 2.7; Ob Kok 13.33; Ebre 11.5. [†] 5.6 Selu 110.4.

εlum nawre tasi. ⁹Etŋ sica eke l'iy neny l'igŋ nuŋ a, l'el sel εŋn e nuŋ agŋ feŋ eke b'εlum'n a eci. ¹⁰Etŋ εben a, Nyam εw'r egb waw es ligbel ese Melkisedek ec'ab af.

Èwr erm, k'igŋn ɔny ec'ɔmn a k'elul es

¹¹Low na af a, s'ɔny ów nɔnɔ eke si ki dad, kɔ el e dad a ɔtu nɔnɔ, aŋke ɔny e low iri a εwl am ɔtu. ¹²ɔny, ɔtur eke wanci na af a k'eel low yegm εsel tasi gɔŋ! Kɔ kin eke ow am ibrm eke wel ki yegmn ɔny nuŋ ɔb em e Nyam odad ec'ow ab em. ɔny, ɔnymn teri eke k'ijr ob ij leg leg, meny mij ow it eke wel k'ɔŋ ɔny. ¹³Egŋ a eke b'anŋ am egŋ meny mij a, el iyi ɔmn em. Li k'ɔtum l'uwm yec'a ek'el low nyim nyim ab any. ¹⁴Gbekɔ ob ij leg leg el agŋ egbel ɔmn em eci. El e low es εkn εw a, ɔŋ el e nuŋ em ɔny a, b'uwan any ok ereb low mammn lele low ŋuŋ ab ec'arajn.

6 ¹Na sosiɛm si k'ow s'ewlm s'owm nuŋ ɔb em ec'ow a eke s'uwan any Krist e lis ab af ij, kɔ s'iman anym eci low yegm ek'ot agŋ egbel ɔmn em ec'ab es. Emeny ow itm yej'eke wel k'ewl ow ów a eke bi nyimn egŋ luw em a ec'es igŋ elu owi af lele εy ec'ɔmn a eke si k'oc s'elu Nyam em a yeji e low af ij. ²Ow ibram yej'eke emenye wel ki yegm ɔny low sos es yɔyɔg εrŋ εrŋ e low af, egŋ abu nuŋ at owi af,[†] luw em anŋ ibr elu owi af, lele jej ok kpekn kpekn ab e low af. ³Ow sosiɛm a, eke Nyam elu εy abusu es, si b'ow s'imn anym eci ów a ek'el Nyam e lis ec'a ec'any uw tasi em.

⁴Sica, bla wel ɔtu eke ki dad agŋ a ek'igŋ el ec'ɔmn a elu es a e lis ee? Nyam ec'usuayl a εkan el es, -li tat afr ec'ob ap a anm etŋ -n'εŋ Abŋ Lala. ⁵-Li tat Nyam ec'odad ebl mamm a lele sεŋŋ ek'am ow e lec ab ab yeji anm. ⁶Etŋ εben yeji -l'igŋ el ec'ɔmn a -l'elu es. Agŋ amua, k'ɔtum sakp yony em itŋnm es an ij. Tasi em a, ow anŋ ese εben Nyam ec'ly a ce emenye we'n am εw olikŋ af wel obi em af etŋ -li b'ɔŋ agŋ ejec'a ow eci wεwr ec'abusu.

⁷S'ócr ɔgm nyam e low s'ɔbar any: in e wus a b'ɔdu mij a feŋ eke nyàm b'an ke b'ok'r af a eb. Li b'ɔsu egb iju agŋ a eke kok'r juma af a ec'abu εlum eci. Ow b'ɔŋ Nyam b'edŋ wus a ɔwɔ. ⁸Kɔ eke li b'ɔsu kati lele njoj ab, l'elm ob kaka. Ow k'ow ibnm Nyam b'ow dignŋ elu'l es etŋ wel b'ow tetul il.[†]

⁹Erur em ec'agŋ lisijimel s'am dad nene, gbekɔ εben yeji, s'uwan any tasi eke ɔny anŋ ejagb mamm a eke bi nyimn egŋ sel εŋn em ab af. ¹⁰Nyam elm εnyembri yony yony es. Li k'ɔtum l'ijlm ów amann a eke kokr ab es, l'ijlm erur a eke εlul ɔkm in e lis ab es. Legŋ ek'ec ab em a, εlul erur ikŋ na ɔkm agŋ a ek'el Nyam ec'a ec'abu εlum em, etŋ emenye sicaca em yeji ɔny es am kokr. ¹¹S'am erur ce ek'ɔny em ec'egŋni nyam nyam feŋ k'anj

[†] 6.2 egŋ abu nuŋ at owi af: el es gbegbl ek'ow em, Sinyamel ec'ldr εsel b'ot sabu at agŋ nuŋ af, ke yegm eke wel ssɔsum ot el juma mum nyam eci (Ekn 2 Timote 1.6). [†] 6.8 Bèbmn Esayi 5.1-7.

gbragbra kok ab em toŋ ok nuŋ, yec'etŋ ke feŋ a eke am ɔman a éŋjan.
 12 K'eel ɔrju, kɔ iir eb ese agŋ a ek'ɔny ɔmn ke ɔny erm susu ab af. Agŋ amua, -li b'εŋn aja a eke Nyam εwar ow e low εw es a.

Nyam ec'ob ek'εwar Abraham a

13 Eke Nyam εwar Abraham ob a, neny ij ab l'εwar. Gbekɔ egn kaka agbm akam'n eke k'el neny ij na e daŋku, ow ɔŋ Nyam ofn in obi e nin em. 14 Li dad Abraham nine:

M'ow m'edŋ'ŋ ɔwrc
 ke m'ɔŋ ij ec'alaw εny bobn.[†]

15 Abraham usur erm toŋ etŋ n'εŋn yec'a eke Nyam εwar ir ow e low εw es a. 16 Eke agŋ b'ij neny a, daŋku nyam eke agb akm el a e nin em li b'ij neny. Neny ij a b'ɔŋ el e sodad a el tasi, etŋ εben a, wel ɔtum dadm low εjec'ij. 17 Etŋ Nyam yeji kok low nenyembri nyam a: l'erur e li k'elu ɔkm kpata eke low a e l'εwar in ec'agn a, k'ɔtum itŋnm legŋ kaka. Ow sosiem anake l'ij neny l'igŋ in e low εwar ab af a. 18 Low εwar lele neny ij ab, el ów yony eke wel k'ɔtum ɔnym itŋnm, aŋke Nyam k'ɔtum ɔnym yadŋ. Ów yony na sosiem, ey eke s'igŋ feŋ s'elu es a, si b'ow s'εŋn sos es atr ligbel, yec'etŋ ke s'úcu low ɔmn a eke wel εw ey es a s'ɔny es. 19 Low ɔmn na, ey ec'a ow ann ese ob leg leg nyam ek'ɔom ey e liy a abusu eke ki mumu af. Low ɔmn na el nawre tasi etŋ li b'εpir Nyamel a ek'anŋ afr a eci gbad[†] ab em, l'ey usu lala tasi a. 20 Yogn anake Jesu ikg anym ey, ey ec'a. Etŋ l'el egb waw es ligbel seŋŋ feŋ eci ese Melkisedek ec'ab af.[†]

Melkisedek ec'egb waw es ek'el a agb nɔnɔ akm Arɔn ec'a

7 1 Melkisedek na, Salem ec'eb ebu lele Nyam Afr Kpekpe ec'egb waw es ab. Legŋ a eke Abraham anŋ ar ɔkr em am ow yogŋ a eke l'akm seb ebu ab es a, Melkisedek im ɔbr'r etŋ edŋ'ŋ ɔwrc. 2 Etŋ Abraham ɔŋ'n ob feŋ eke l'ot a e lew em a. Melkisedek e nin a e nyandre el "eb ebu eke bi nyimn agŋ low nenyembri nyam em". Etŋ emen, l'el Salem ec'eb ebu, ow e nyandre el "eb ebu eke b'ism erm es ey ab".[†] 3 Wel uwm es, lis lele lagŋel ab any. Wel am dadm in e mew a lele luw ab ab ec'odad. Gbekɔ li b'ot Nyam Jim es, aŋke l'el egb waw es seŋŋ feŋ eci.

4 Èkan elel eke Melkisedek ɔny any al! Ey lagŋ ligbel Abraham bɔbɔ yegi ɔŋ'n ob a feŋ eke n'εŋn ar ab em a eci lew em a. 5 Mois ec'ol a ɔŋ egb waw esel ek'el Levi ec'eb em ec'a abusu eke -li k'ibrm Israel ec'agn a el ec'ob feŋ eke -n'ɔny a e lew em.[†] -Li bibrm Israel ec'agn a ec'ob feŋ e lew em,

[†] 6.14 Bèbmn Nuŋ Ob 22.16-17. [†] 6.19 li b'εpir Nyamel a ek'anŋ afr a eci gbad ab em: agŋ a b'igŋ Nyam nuŋ gbad êl em eke ɔny gbad nyam eke bi cec usu lala a lele usu lala tasi ab ab. Egb waw es ligbel a ce el egŋ ek'ɔny abusu eke k'ey em yogŋ. [†] 6.20 Selu 110.4.

[†] 7.1-2 Nuŋ Ob 14.17-20. [†] 7.5 Awl 18.21.

ke agj amua, el lisijimel ek'el yeji el Abraham ec'eb em ec'agj ce. ⁶ Ke Melkisedek, in, l'elm Levi ec'eb em ec'egn. Etj ebén yeji, n'ejn Abraham ec'ob fej ek'ejn a e lew em a. Etj in, l'edj egj na eke Nyam ewar low ew es a ɔwr. ⁷ Bebar kaka anm em, egj ligbel a b'edj likek a ɔwr. ⁸ Egb waw esel a eke b'ejn dedeku a e mob fej e lew em a, el agj eke b'u. Melkisedek yeji ejn mob fej e lew em a, ko in, n'anj owr segn fej, ese elel eke Nyam Lel am dad ab af. ⁹ Levi ec'eb em ec'ey a anake b'ejn dedeku a e mob fej e lew em a. Gbeko wel ɔtu eke ki dad eke Levi, in yeji, Abraham em a, n'enm ob lew em na. ¹⁰ Tasi em a, legj a eke Abraham ɔbr Melkisedek a eke wel k'ewm Levi yeji, legj ab em a, l'ikj anym n'anj yogn lagj em.

¹¹ Israel eyj ec'ol em a, Levi ec'eb em ec'ey a anake wel ki ssom ot el egb waw esel a. Etj -li b'el egb waw esel ese elel eke ow ɔb nuj Aron em ab af.[†] Gbeko el ec'elel eke -li b'el egb waw esel a okm em iym neny, blel ow iy neny, ke bla sosiem -li k'ony egb waw es ejeci ese elel eke ow ɔb nuj Melkisedek em ab af ee? Ow b'ow el low eke ɔnym any ij. ¹² Sica, eke egb waw es ec'el a itjn a, ol a yeji it eke k'itjn. ¹³ Sodad amua, ey Es Kɔtɔko af wel dad ok. In, eke l'el eb ejec'em ec'egn, ke eb ab em a, legj kaka, egj anm sym ɔkm kokm egb waw es eci juma a. ¹⁴ Agj a fej uw any eke ey Es Kɔtɔko, Juda ec'eb ab em wel ew'r. Etj Mois dadm eb na e low legj a eke li dad egb waw esel ec'odad a.

Jesu el egb waw es ese Melkisedek af

¹⁵ Ca gbe ów a fej am ayl, sica eke wel sigm **egb** waw es ejeci nyam eke b'ot Melkisedek es a. ¹⁶ L'elm egb waw es agj e mew ec'ol ec'elel eke b'ekan ab em. Tasi em a, owr anj ek'onym uwr a ec'abusu ab anake sigm'n es ese egb waw es af a. ¹⁷ Nawre tasi, Nyam Lel dad nine:

Ij el egb waw es segn fej eci,
ese elel eke ow ɔb nuj Melkisedek em ab af.[†]

¹⁸ **Ol** sig a iym neny etj elm low, ow ɔj wel ɔny fifn'n es. ¹⁹ Mois ec'ol a ssom liy sɔbɔ kaka. Gbeko wel ɔj ey low ɔmn nimamn tasi nyam, etj si b'ecr in em si titm Nyam.

²⁰ Eke si b'ekn a ke Nyam ij neny sigm egb waw es na es. Gbeko Levi ec'eb em ec'a, -l'el egb waw esel, eke neny ij anm em. ²¹ Ko Jesu ec'a, Nyam ij neny legj a eke li dad nine:

Es Kɔtɔko ij neny etj li k'ow l'itjnem ebr:
El egb waw es segn fej eci.[†]

²² Ow am yegm ey eke Jesu anake el egj a eke am ɔj ey s'uw any tasi eke sinm a eke Nyam kok ey ab a, akpl akm lisig a.

[†] **7.11** Levi el eb ab em eke wel bi ssom egb waw esel lele el ec'abu elum esel ab ot a, ec'el lagj. Aron anake el krekre ec'egb waw es ligbel a. [†] **7.17** Selu 110.4. [†] **7.21** Selu 110.4.

²³ Emeny low anŋ eke ok ereb: egb waw esel ejec'a εny nɔnɔ, aŋke luw ſɔm el abusu eke -li k'anŋ egb waw es el ab em segŋ feŋ eci. ²⁴Kɔ Jesu gbe, in, n'anŋ owr segŋ feŋ eci, etŋ legŋ kaka egn ejeci k'ow elm egb waw es in usuiy a. ²⁵Na sosiem anake l'ɔtu eke segŋ feŋ li k'eb agŋ a eke bi titm Nyam a l'elu es in ec'abu elum em a. Eke sica Jesu anŋ owr segŋ feŋ ec'a, l'ɔtu eke li ki ŋɔŋ Nyam segŋ feŋ wel eci.

²⁶Jesu el egb waw es ligbel tasi a eke k'el ey ec'a. L'el lala, n'ɔnym low ſɔbr, etŋ l'itam em kaka, n'anm ese ey sikpl esel af, etŋ afr Nyam usr'r sos ligbel. ²⁷Jesu annm ese egb waw esel egbel ejec'ab af. Ow ibram eke legŋni nyam nyam feŋ li ki waw egb in obi in obi e sikpl a eci, ke emeny li waw dedeku a eci. In sosi eke l'ocr li wawr egb a, ow el egb waw a eke li kok akp nyam coco segŋ feŋ ec'a. ²⁸Mois ec'ol a bi sigm agŋ eke iym neny ab es ese egb waw esel egbel af. Kɔ Nyam e neny ij a eke anŋ ol e jam ow a, sigm Iy ab es ese egb waw es ligbel af, in eke l'iy neny l'igŋ nuŋ akpo feŋ ec'a.

Jesu el sinm owr a ec'egb waw es ligbel

8 ¹Kin low a eke s'am erur eke si ki dad a e liy a tasi: ey s'ɔny **egb** waw es ligbel nyam ese na eke si dad in e low ab af. Li sig es afr, Nyam ek'ɔny abusu a e lidr abu af. ²Li bi kok in e juma a **usu** lala a, afr eci nuŋ igŋ usu tasi a. **Eε**, afr eci gbad em êl tasi a, ow elm Israel ec'agŋ a usm, kɔ Es Kɔtɔkɔ in obi anake us'r a.[†]

³Egb waw es feŋ eke wel sigm es a e juma eke bi kok a el ob ap lele egb waw ab. Ow it eke ey ec'a yeji k'ɔny ob ap nyam ɔŋ Nyam. ⁴Blel Krist anŋ wus af aŋa yeji, li k'elm egb waw es, aŋke egb waw esel ikŋ anym anŋ eke am kok juma na ese elel eke Mois ec'ol a ibrm ab af. ⁵Egb waw esel amua am kok juma usu lala ek'el afr ec'usu lala tasi a e sewl a lele ow ec'es otarir ab ab eci. Tasi em a, legŋ a eke Mois am ow us gbad em êl a, Nyam dad'r nine: *Lèr, b'ow kok feŋ ese sewl a eke mi yegm'ŋ ekn lafeny af ab af.*[†]

⁶Kɔ sica, ey ec'egb waw es ligbel Jesu, wel abul il juma ek'agb nɔnɔ akm egb waw esel ejec'a ec'a. Eben nenyembri nyam, n'am ism **sinm** owr nyam ek'el Nyam eci, ke ɔny any nɔnɔ akm sinm sig a. Etŋ Nyam ewar ów amamn nɔnɔ eke li b'ow n'ɔŋ ey a, l'ew es sinm owr na em.

Sinm owr a akpl akm sinm sig a

⁷Blel krekre e sinm a itam em ana,[†] blel ow ibram Nyam kokm yony em eci usrm'n usu. ⁸Gbekɔ, kin low a eke Nyam am εnym in ec'agŋ a, ow ec'ab a:

[†] 8.2 afr eci gbad em êl tasi a: krekre eci gbad em êl a, wus af aŋa wel us'r Nyam e nuŋ igŋ eci (ɔkm Ok 25-27; 39.32-40.36), gbekɔ in, afr eci nuŋ igŋ usu tasi a eci sewl ce l'el.

[†] 8.5 ɔkm Ok 25.40. [†] 8.7 Aŋa Sinayi lafeny af e sinm a e low wel am dad. Èkn ɔkm Ok 24.3-8.

Es Kɔtɔkɔ dad nine:

Segŋ am ow eke mi b'ow mi kok sinm owr
Israël ec'agnj a lele Juda ec'agnj ab ab.

⁹ Sinm na k'ow anm ese yec'a eke mi kok el lagŋel ab,
legŋ a eke m'ɔny el abu
m'ot m'ok el ɔkm Ejipt a.

Etnj -l'egnj -l'ijs neny nyam em e sinm a e lís;
ow ɔŋj, em yeji, m'igŋ m'elu el es.

¹⁰ Gbekɔ kin segŋ na em a,
sinm a eke m'am m'ow mi kok Israël ec'agnj ab ab a:
Em, Es Kɔtɔkɔ, mi b'ow m'oc em e sol a
m'elu el e tutr ab em,
mi b'ow mi non sol a el e merm ab em.

Mi b'ow m'el el e Nyam etŋ -li b'ow -l'el em ec'agnj.

¹¹ Etnj ow k'ow ibram eke egŋ kaka feŋ ki yegm in ec'eb iy oglog lisijim
em ec'any uw e low ij,
anjke el pupukpaŋ -li b'ow -l'uwm' any,
el kpaŋ, igŋ ey toŋ ok egbel.

¹² Low nawre, anjke mi b'ow m'ap el e sikpl a
etŋ mi k'ow m'ɔknm ow e low mru mru mru.[†]

¹³ Eke Nyam bi dad sinm owr e low, ke sinm krækre a, lisig n'ɔŋj
ow el a. Sica ob nyam ek'el lisig ke am usu a, el ob eke in ec'irm
ibnm.

Wus af aja ec'usu lala a ec'ow ek'anj em

9 ¹Krækre eci **sinm** a ɔny in ec'ow ek'anj'n em Nyam nuŋ igŋ a eci
lele Nyam ec'**usu** lala eke wel kok ab wus af aja. ²Ow sosiem a,
wel us **gbad** em êl nyam eke wel bubr oj yony em yogŋ. Krækre ec'**usu**
a wel esŋ'n "usu lala", yogŋ anake kenié nyam eke ok ál lɔbj lele tabl
a eke futufutu a eke wel b'ap Nyam ab ab anj a. ³Sica, gbad yony
em a e jam a, el gbad em êl a ec'ogog yony em a. Yogŋ wel esŋ'n "usu
lala tasi". ⁴Yogŋ, ogŋ ofŋ usu sika em anj; etŋ **sinm** araka eke sos af
a el sika em yeji anj. Sinm araka ab em, sika em kpokpo nyam anj
eke afr eci futufutu iy gbɔŋ; etŋ Arɔn e kpama a eke gigŋ suw ɔdɔdɔ
a yeji anj em. Etŋ emenye, mebn a eke af yogŋ wel non sinm e sodad
a yeji anj em.[†] ⁵Araka a e nuŋ af a, Serubenal[†] eke wel aku am yegm

[†] **8.12** Jeremi 31.31-34, Septant em ec'odad eke wel oc. [†] **9.4** afr eci futufutu: èkn Òkm Ok 16.11-18. Arɔn e kpama a: Awl e lel ab em 17.1-11, Arɔn e kpama a gigŋ suw dɔdɔ etŋ ɔsu
ey, yegm eke Es Kɔtɔkɔ ɔny sos em iŋn Arɔn lele Mois ab eci. [†] **9.5** Serubenal el mindey
eke ɔny mirer, -li b'otarir es kukuma ab, -li b'eli ɔw etŋ -li b'eli egŋ ec'any, el anake li b'ɔsu
sinm araka a. Èkn Nuŋ Òb 3.24; Ezekiel 10.3-7.

eke Nyam ec'anygbel a anj aja. El ec'ow a e low a am bubur araka a e neny ab es, yogŋ a eke wel b'ok sikpl oc ap e mebl ab es a. Gbekɔ aja si k'ow si dadm obli nyam e lis ec'oddad.

⁶Gbad em êl ab em, nene anake wel sisigm ów a. Segŋ feŋ, **egb** waw esel a b'ok krekre ec'usu a kok el e juma a. ⁷Kɔ egb waw es ligbel a sony ce b'ey êl a ec'ogog yony em a, akp nyam ce lakpo nimum eci. Yogn li b'oc ndey e mebl ab n'im li wawr egb n'ɔŋ Nyam in obi in obi e sikpl a eci lele dedeku a nimum ec'ab. ⁸Kin low yec'eké Abŋ Lala am erur eke ki yegm a: eke krekre eci gbad em êl na anj a, usu lala tasi a ec'ejagb a ki figm. ⁹Ow el low ek'el yefenyna em eci. Etŋ kin ow e nyandre a: egŋ ek'am igŋ Nyam nuŋ ke am ibi mindey ap'r oglög am waw egb ɔŋ'n a, k'ow ɔtum ów amua e kok em ɔnym erm es ey Nyam em in ec'ow tutr em tonj ow ok nuŋ. ¹⁰Ow el sol ek'el sos megl af eci ce ese: ob ij, mar lele sos **ayal** e mij erŋ erŋ eke wel b'ok ab ab. Sol amua feŋ ɔny any tonj ow ok legŋ a eke Nyam titŋn el feŋ yec'a eke ɔny any nonc akm el ab ab a.

Krist ec'egb waw a

¹¹Gbekɔ Krist ow ese egb waw es ligbel af ɔŋ ey ów amamn a eke anj a. L'ecr gbad em êl nyam ek'agb el sɔbɔ akm wus af aja ec'ab em. Êl a, el ob eke ow elm agŋ ec'abu usm, ow e nyandre el; ow elm ey e wus na eke wel kok a ec'ob. ¹²Krist ey usu lala tasi a ek'el Nyam e saw a, akp nyam coco segŋ feŋ eci. L'ocm sican lele sed gɔŋ gɔŋ ey ab e mebl a li kokrm egb waw, kɔ in obi in obi e mebl a l'oc li kokr egb waw etŋ li sɔg ey sikpl ec'abu em segŋ feŋ eci. ¹³Tasi em a, wel b'oc sican lele sed gɔŋ gɔŋ ey ab e mebl a lele id yɔw eke wel off e milakŋ a, ok agŋ a eke kok sikpl ab af. Ow b'ayal el sos sikpl a e lis, etŋ ow b'ɔŋ el abusu owr eke -li k'igŋ Nyam nuŋ. ¹⁴Eke na eke wel dad a el low nawrɛ, ke Krist eci mebl a, in ɔtu eke k'ɔny mbas nonc. Tasi em a, Abŋ a ek'anj segŋ feŋ a ec'abusu em, Krist ocr in sosi ap Nyam, ese ndey a eke ítam em ke wel b'oc kokr egb waw ab af. Eben a, li b'ow l'ayal ey e tutr a, eke ów ejŋ eke bi nyimn egŋ luw em a ibar a, yec'etŋ ke s'ɔtu si kok Nyam ek'anj owr a e low.

Mebl el sinm a e meny ewr

¹⁵Na sosiem anake Krist el egŋ a ek'anj ey lele Nyam ab ec'araŋn, ke oc sinm owr a ism Nyam ec'agŋ a. L'uw, agŋ ec'es eb elu sosiem, el ec'ow ejŋ a eke -li kokr ow a eke -n'anjn krekre e sinm a ec'es ew em a. Eben ke agŋ eke Nyam esŋ a, ɔtu ejŋ ów a eke Nyam ewar el ow e low ew es ke anj segŋ feŋ a.

¹⁶Eke batŋ egŋ nyam non aja ij e lel ew es a, gbuŋ ke wel kók lel ab em e low a, ow it ke wel yegm eke lel non es a uw. ¹⁷Tasi em a, aja ij eci lel nene eke wel bi non ew es a, egŋ a eke non a b'uŋ gbuŋ etŋ wel bi kok ow e low. Sica ek'egŋ a anj owr ke k'uwm a, lel a elm low kaka. ¹⁸Eben nyam coco,

legŋ sig em a eke Nyam am bebm Israel ec'agŋ ab ab sinm owi a,[†] wel ikŋ anym ibi mindey etŋ wel ok el eci mebl ab es.¹⁹ Sica dedeku a nimum ec'any af, Mois ikŋ anym awl sodad a pupukpaŋ, ese elel eke wel b'ęŋn el ol ab em ab af. Etŋ ow e jam a, l'ot sed gɔŋ gɔŋ a lele sican ab ab e mebl a li wuwlm mij ab etŋ l'oc issop ikŋ[†] eci lal nyam eke wel ucu liceb suw neny af a, etŋ n'am usm mebl ab em li fufŋ ol e lel ab af lele bieku a nimum ab.²⁰ Etŋ li dad nine: *Na el sinm eci mebl a eke Nyam am ibrm ɔny eke k'elumn a.*[†]

²¹ Eben ce Mois oc mebl ufŋ gbad em êl a lele mob mob a feŋ eke wel b'ot kokr Nyam nuŋ ign e low ab ab.²² Etŋ ese elel eke ol dadr ab af, mebl anake b'ayal ob feŋ a. Eke wel okm mebl es, ey e sikpl a ec'oc ap anm.

Krist uyu afr ey sosiem

²³ Sica eke ow el nene wel k'ayal mob a eke el a ek'anŋ afr a eci any ɔkŋnin, eben ke el tasi a ek'anŋ afr a ibrm segb waw sɔbɔ tasi.²⁴ Tasi em a, Krist eym usu lala nyam eke el agŋ ec'abu ec'eke us ab em; usu lala a el afr ec'usu lala tasi a ek'anŋ a eci any ɔkŋnin ce. Ko afr nana anake Krist ey yogŋ a eke l'uw es inym ey e ɔŋŋŋ ɔŋŋ eci Nyam ec'any af a.[†] ²⁵ Lakpo feŋ, Jwifel ec'egb waw es ligbel a b'ey usu lala tasi a mebl eke elm in ec'ab ab. Gbeko Krist, in, l'uyum afr eke li ki wawr in sosi egb sakp nɔnɔ. ²⁶ Blel ow el eben ana, blel l'ij luw e gbre sakp nɔnɔ legŋ a etŋ eke wel kok wus nimum a. Nawre em a, ca segŋ na ek'el segŋ es abal el ab em, Nyam elu'l ɔkm akp nyam coco segŋ feŋ eci. Etŋ eben a, in sosi ec'egb a eke li wawr ab em, ni ɔŋŋŋ sikpl.²⁷ Ow akpl e k'uwr any eke Nyam bebm egn feŋ ec'akp nyam a eke k'uw a e low ew es, ke sica ow e jam a li jéj ow e low l'ok.²⁸ Etŋ eben neny nyam ce, Nyam oc Krist kokr egb waw akp nyam coco, agŋ nɔnɔ gbel e sikpl a ec'oc ap eci. Li b'ow l'elu sos ɔkm sakp yony em eci, ow elm sikpl oc ap ec'ij, ko agŋ a ek'am eku in e meny ɛwl ow a e sel ɛŋŋ ɔŋŋ eci.

Krist ec'egb waw a ɔny lec akm Mois ec'ol a

10 ¹ Mois ec'ol a anŋ ese ów amamn a eke b'ow ow a eci es otarir af. Gbeko ow elm na elm ów tasi a gbe. Ow b'ibrm eke lakpo feŋ abu k'anŋ em, wel ám kok segb waw nenyembri nyam a ce. Na sosiem anake li k'ɔtum n'ɔɔm agŋ a eke b'ow Nyam saw a e low iym neny igŋm nuŋ a.² Tasi em a, blel segb waw a eke -li kokr a ɔtu ɔny el e sikpl a tetŋ es akp nyam a ce ana, blel -l'ocrm el sosi sikpl esel emenŋ -n'anm segb waw a ce e kok em.³ Nawre em a, segb waw amua b'ɔkn lakpo feŋ el e sikpl a e low,⁴ aŋke sed a lele sican ab ab eci mebl a k'ɔtum ɔnym sikpl tetŋm es.

⁵ Ow sosiem, wanci ab af eke Krist am ow wus af aja a, li dad Nyam nine:

^{† 9.18 sinm:} Grek em a, odad ebl nyam na ce wel b'oc dadr aja ij e lel a yeji ec'odad.

^{† 9.19 issop ikŋ:} likŋni eke sos ayal e ses gbegbl nɔnɔ em, wel b'oc in e lal a usm mebl em am fufŋ agŋ. Èkn Ob Ap 14.4-7. ^{† 9.20} ɔkm Ok 24.3-8. ^{† 9.24} Bèbmn Ebre 7.25.

1 Ij ibram segb waw lele sob ap ab
kɔ ŋ̊ kok sos megl nyam ɔŋ'm.[†]

6 Mindey eke wel b'oſŋ̊ lele mob ejeci feŋ̊
eke wel b'ot ow waw egb ɔŋ'ŋ̊ sikpl oc ap ec'a,
ákplm'ŋ̊ sos em.

7 Etŋ̊ mi dad'ŋ̊ m'ese:
Em e Nyam, em obi m'am ow ŋ̊ ogŋ̊
mi kok ŋ̊ ec'erur,
es'elet eke wel nɔn em e lís ew es ol e lel ab em ab af.[†]

8 Krist ikŋ̊ anym dad nine: *segb waw, sob ap, mindey eke wel b'oſŋ̊ lele sikpl oc ap e segb waw ab a e low in ákplm'ŋ̊ sos em.* Ke ol ibrm eke wel ki kok segb waw amua feŋ̊ ce. 9 Emeny Krist usr af nine: *m'am ow em obi ŋ̊ ogŋ̊ mi kok ŋ̊ ec'erur.* Odad na am yegm eke n'am ɔny segb waw esig a l'ot es, ke l'úsr in ec'a usu. 10 Nawre em a, Jesu Krist kok Nyam ec'erur; l'ocr in sosi li wawr egb akp nyam coco segŋ̊ feŋ̊ eci, etŋ̊ ow em, li yçyɔg ey e sikpl ab es.

11 Sica, segŋ̊ feŋ̊ egb waw es feŋ̊ b'ow Nyam ec'any af kok juma; etŋ̊ li bi kok segb waw neny nyam a ce, gbeč̊ ow el segb waw eke k'ɔtum ɔnym sikpl ocm es. 12 Krist ec'a gbe ow elm ebɛn, egb waw akp nyam a ce eke li kok a, el egb waw eke bi tetŋ̊ sikpl es segŋ̊ feŋ̊ eci. Sica li sig es Nyam e lidr abu af a 13 etŋ̊ n'am eku eke Nyam k'ot in ec'efnu a ok'r es akr ew. 14 Ob ap nyam em ce, Krist ɔŋ̊ agŋ̊ a eke wel yçyɔg sikpl es a, iy neny igŋ̊ nuŋ̊ segŋ̊ feŋ̊ eci. 15 Abŋ̊ Lala yeji am elu ɔkm yegm ey dad ese:

16 Es Kɔtɔkɔ dad nine:

Kin **sinm** a eke mi b'ow mi kok el ab segŋ̊ amua e jam a:
Mi b'ow m'oc em e sol a m'elu el erm em,
etŋ̊ mi b'ow mi nɔn el e sow tutr ab em.

17 Emeny l'igŋ̊ af nine:

Mi k'ow m'ɔknm el ec'ow ɔbr ɔbr a lel el e sikpl ab ab e low ij.[†]

18 Sica eke wel oc sikpl ap a, ow ibram eke wel k'im kok ow ec'oc ap ec'egb waw ij.

Si titmn Nyam ke si kí lerm jam ij

19 Agŋ̊ lisijimel, Jesu e mebl a eke ok es ey ec'a usur ey erm eke si k'ɔwl abu s'im s'ok Nyam ec'**usu** lala tasi a. 20 Etŋ̊, li kikn in e sos megl ab es, yec'etŋ̊ ke li fíg ey ebr owr ek'el sel eŋ̊ ec'ebr a. Etŋ̊ low na eke li kok a, otarir es es'elet eke legŋ̊ sig em, Nyamel ab em e gbad a ek'am edŋ̊ agŋ̊

[†] 10.5 Bèbm̊ Selu 40.7; *ŋ̊ kok sos megl nyam ɔŋ'm:* egŋ̊ a eke nɔn Ebre e lel a, oc Selu e lel em ec'odad na, am bèbm̊ Krist ab; aŋ̊a wel am iri ese: *ŋ̊ kok sos megl nyam ɔŋ'm eke mi k'oc mi wawr egb m'ɔŋ'ŋ̊.* Èkn akr 9 em a. [†] 10.7 Selu 40.7-9, Septant em ec'odad eke wel oc.

[†] 10.17 Jeremi 31.33-34.

eke k'im Nyam ec'any af a, agbr em oc es ab af. ²¹Ey, s'ony **egb** waw es ligbel nyam ek'anŋ Nyam ec'agŋ a e nuŋ af. ²²Sica wel yɔyɔg ey ec'erm ab em ec'ow feŋ eke k'ok ey ów af ab es, etŋ wel ok ey e sos megl a mij, mij lala tasi em. Ow sosiem, si titmn Nyam erm ek'ij neny nyam ke inym es kikri ey ec'omn ab em. ²³S'úcur ey e low ɔmn a eke s'egŋ ow e low s'eb a s'ony es kikri, aŋke Nyam ewar ey ów ew es etŋ s'uwa any eke l'el cecɛ. ²⁴S'ewarir nyamn af, yec'etŋ ke ow átr ey sos es s'ny erur tasi ke si kók ów amamn. ²⁵Si k'igŋ ey e luku a eke si b'as usu nyam a si k'elul es, ese elel eke ow ecm agŋ beb ab am kok ab af. Ow tasi eke si ki kok a el, ke s'atarir sos es ey ofr, eke Es Kɔtɔkɔ eci legŋ a ow titm a sosiem.

²⁶Sica eke s'uwa low nawre any a, eke abu anŋ ey em s'am ekn piɔ si kok sikpl, ke egb waw ejeci kaka anm eke b'ow ɔny ey e sikpl a oc es ij. ²⁷Low ce eke si ki kok a el, ke erŋ ab s'anŋ s'am eku eke Nyam e jej ok a k'ow lele al gbel a eke b'ow ɔny Nyam ec'any ɔbr esel ab ab. ²⁸ɔkan eke legŋ sig em a, egŋ kaka feŋ eke eluam Mois ec'ol a batŋ agŋ yony oglog nyahan ij daŋku dad eke nawre egŋ a in eluam ol a, wel ócm apm'n, eke wel b'ib'i.† ²⁹Sica egŋ yec'eké b'ow yayr Nyam ec'ly a, kɔ li k'ow n'εŋnm low agbm akm na ee? Tasi em a, egŋ na eluam mebl a eke wel oc kokr **sinm** a eke yɔyɔg in e sikpl ab es a. Etŋ li wewr Abŋ Lala a eke b'ɔŋ ey s'uwa Nyam ec'erm mamm ab any a. ³⁰Ee, s'uwa egŋ a eke dad nine: *Em, mi b'usr egŋ usu mi kok low ɔny eke wel kok'r a, etŋ mi b'ow m'ɔŋ egŋ egŋ ec'ek'it eke k'ebm a!* Li dad yej'eke: *Es Kɔtɔkɔ b'ow jej in ec'agŋ a e low ok.*† ³¹Odad na am yegm egŋ a eke bi yayr Nyam ek'anŋ owr a, e gbre ligbel eke b'ow egŋ a.

³²Sica ɔkan yec'a ek'ey legŋ sig em a eke εjan Nyam ec'usuayl a. Kpeki ce ɔbar gbre ijr nɔno etŋ inymn es kikri ɔmn em itarir lec em. ³³Sakp oglog, wel ɔny ow ɔny agŋ ec'any af wewr ɔny, kokr ɔny akpoto. Sakp beb ec'a, egŋ ebr anŋ agŋ eke wel am ijr gbre akpasu na a jam. ³⁴Tasi em a, ijr gbre agŋ a ek'anŋ sobel em ab ab. Egŋ ebr sos em iŋŋ em eke wel ki dɔgr ɔny ec'ob ek'ony a eb ɔny abu em, aŋke ɔny uwr any eke ɔny ob ɔny ligbel ek'anŋ segŋ feŋ. ³⁵Ow sosiem a, àtar sos es! ɔmn em, b'ow εjan ob ap ligbel. ³⁶Ow am ibrm eke k'ony erm susu yec'etŋ ke ɔtur kokr yec'a eke Nyam am erur a, ke εjan yec'a eke l'ewar l'ew es a. ³⁷Tasi em a, Nyam Lel dad nine:

emeny ow anŋ legŋ tel, legŋ teeli ce,
etŋ Egŋ a eke k'ow a, b'ow ow;
li k'ow n'inŋnm ów ij.

³⁸Nyam dad nine:

Egŋ yec'ek'el nyim nyim em ec'any af a b'ow anŋ owr in ec'omn a
eke l'oc l'elu'm em a sosiem.

† 10.28 Ol ɔkn 19.15. † 10.30 Ol ɔkn 32.35-36.

Gbeko eke li b'ewl meny li ler jam,
mi k'ow m'ocm em ec'erm a m'ewm'n af ij.[†]

³⁹Ey ec'a gbe, s'anm agŋ a eke b'ewl meny ler jam ke b'irm ab em. Njaŋ, ey obi s'oc ey ec'omn a s'elu Krist em yec'etŋ ke li ság ey.

Sinm sig ab em ec'agŋ a ec'omn a

11 ¹Omn el elel nyam eke wel b'uwa any tasi eke low a eke wel am ɔmn a, wel b'ow εŋŋ; elel nyam eke wel b'ekn ów tasi eke wel Éknm a. ²Eke Nyam aw legŋ sig em ec'agŋ a, ke el ec'omn a eke -n'ɔnyŋ a sosiem ce eci.

³Omn em, si b'uwa any eke odad ebl em Nyam kok wus. Etŋ eben a, mob a eke wel b'ekn a el mob eke wel ot mob a eke wel Éknm a kokr.

⁴Omn em, Abel kok egb waw ek'akpl akm lisijim Kayen ec'a, ɔŋ Nyam. Ow ɔŋ Nyam oc'r egŋ nyim nyim in ec'omn a sosiem, aŋke ow egŋ in ec'egb waw a eb. Etŋ ɔmn a sosiem ce anake eke Abel uw a yeji, in e low anŋ ce a.[†]

⁵Omn em, Enɔk uwm agŋ e luw etŋ ɔgboŋ wus af aŋa im afr. *Egŋ kaka ɔtum eknm'n, aŋke Nyam oc ew'r in e saw a.* Nyam Lel dad eke gbuŋ ke Enɔk in ím afr a, *Nyam in ikŋ anym in oc ow egŋ mamm.*[†] ⁶Tasi em a, egŋ kaka k'ɔtum elm egŋ mamm Nyam ec'any af eke n'ɔnym ɔmn. Egŋ eke bi titm Nyam a, it eke k'ub nawrɛ eke Nyam anŋ etŋ agŋ eke b'ɔl'l es a, li b'ap wel ob.

⁷Omn em, Noe egŋ ów a eke wel Éknm ke Nyam ikŋ anym dad'r ow e low a eb. Etŋ li kok mijetŋ libbel in ec'agŋ a ec'es eb elu eci. Eben a eke li kok a, ow yegm elel eke wus nimum ec'agŋ a akplm, etŋ in ec'omn a sosiem, Nyam oc'r ese egŋ nyim nyim af.

⁸Omn em, Abraham elum Nyam ec'esi a eke esŋ'n a. Etŋ n'im usu nyam eke ow k'ɔŋ'n, él in ec'a; l'igb n'aam eke l'uwm yogŋ a eke n'aam ab any. ⁹Omn em, n'im l'ir wus a eke Nyam εwar ir ow e low εw es ab af, ese utu egŋ af. L'ir ndey lel em mel em, ese elel eke Isak lele Jakob ab eke el yeji, Nyam εwar low nyam a ce εw es a ir ab af. ¹⁰Abraham am eku εb a ek'in eci misigrer a inym es kikri a. εb a, Nyam in obi bεbm in e low etŋ us'r.

¹¹Omn em, Sara ek'el itr yow ke in ec'akpo a im anym nɔnɔ a yeji, otu εw iy, aŋke l'ucu low nyam gbe n'ɔny es tasi: Nyam e neny e b'ij a, li bi kok ow e low. ¹²Abraham el egŋ nyam eke usu toŋ luw ab yeji ibnm. Gbeko ɔmn sosiem egŋ nyam na em, alaw nɔnɔ otu ok ɔkm. Etŋ in ec'alaw a eny ese mǐlél ek'ann afr ab af, oglog ese okij any e mirici ab af, toŋ wel k'ɔtum awlm el.

¹³Agŋ amua feŋ ɔny ɔmn Nyam em toŋ uw. -L'ɔtum -n'εŋnm ów a eke Nyam εwar el ow e low εw es a, gbeko -l'ekn wel akpoj em toŋ ow iŋŋ el

[†] 10.37-38 Abakuk 2.3-4, Septant em ec'odad eke wel oc. [†] 11.4 Èkn Nur Òb 4.3-10.

[†] 11.5 Èkn Nur Òb 5.18-24. Akr 24 a, el Septant em ec'odad eke wel oc.

sos em eke -l'ekan wel a. Etŋ -l'egŋ -l'eb tasi eke -l'el etu agŋ, usu im esel wus af aŋja.[†] ¹⁴Low egŋ eb na em, -n'am yegm kpata eke -n'am ɔl eb ir usu tasi ab es. ¹⁵-Li tutrm el ec'eb a eke -l'igŋŋ -l'elul es a e low. Blel -li tutar ow e low ana, ke -l'etu eke -li k'ewl meny n'im em. ¹⁶Nawrɛ em a, usu sɔbɔ tasi a -n'am ɔl es, afr ec'usu a ek'anŋ a. Na sosiem, Nyam é̄s ɔnym eke wel k'esp'n el e Nyam. Tasi em a, li kok eb nyam l'ew wel es.

¹⁷⁻¹⁸ɔmn em, Abraham oc Isak eke ki kokr egb waw ɔŋ Nyam, legŋ a eke Nyam erur eke k'ekn in ec'ɔmn a. Ow iki anym dad'r nine: *Isak em anake b'ow eŋŋ alaw eke b'ow elu ŋ e nin a ɔkm a.*[†] Etŋ eke Nyam ewar ir low na ew es a yeji, Abraham egŋ eb eke k'oc in ec'iy ekpobi a kokr egb waw ɔŋ Nyam. ¹⁹Tasi em a, li tutr l'uw any eke Nyam ɔny abusu eke k'igbm egŋ luw em; na sosiem, Nyam ɔwr jim ɔŋ'n, etŋ ow anŋ ese luw em ce ow'n igb af.

²⁰ɔmn em, Isak ɛdŋ Jakɔb lele Esayu ab ɔwrɔ, ów eke anŋ anym b'ow ow a eci.

²¹ɔmn em, Jakɔb in e luw e wanci af, ɛdŋ Josef ec'ey yony a ɔwrɔ. Etŋ l'ucu in e kpama a n'ɔny es, l'ok ɔwrɔkp wus l'igŋ Nyam nuŋ.

²²ɔmn em, Josef in e sel ec'uwr em, ewar eke Israel ec'ey b'ow ok ɔkm Ejipt, etŋ li dad wel low yec'eke wel ki kok in eci ew ab ab a.

²³ɔmn em, Mois es lele lis ab, oc el ec'iy a eke -l'ewr ke akpl nɔnɔ a, lɔl es toŋ ow ij awl nyahan. Erŋŋ ɔnym el eke -li k'ob eb ebu ec'ol a ek'ew ab es.

²⁴Sica eke Mois agb a, ɔmn em anake l'erurm eke wel k'oc'r ese **Faraɔn** jɔw ec'iy af a. ²⁵L'etu ce eke li k'ij sikpl e sos em iŋŋ ec'eb a segŋbeb, ko l'egŋ l'eb eke li k'ij gbre Nyam ec'agŋ ab ab. ²⁶Mois uw any eke Ejipt ec'ob ɔny a agb nɔnɔ. Gbekɔ, egŋ eb wel ifn'ŋ ese elel eke wel b'ow ifn **Mesi** ab af a, el low eke agb nɔnɔ ligbel akm Ejipt ec'ob ɔny a. Tasi em a, legŋ anym em eci ob ap tasi a eke li k'egŋ a, n'am ler.

²⁷ɔmn em, Mois ŋgboŋ Ejipt eb em, etŋ l'urum Ejipt ec'eb ebu a ec'erm bebl a. N'inym es kikri ese egŋ ek'am ekn Nyam a eke wel ɛknm ab af.

²⁸In ec'ɔmn ab em, n'ɔŋ wel kok **Pak** ec'es gbegbl a, etŋ n'ɔŋ wel ibi mœcɛb eb ow eci mebl a udu masany. Ow ɔŋ etŋ **afr** erm es a ek'ow eke k'ibi agŋ a, itŋnm Israel eyŋ ec'ey egŋ krekre a abu.[†] ²⁹ɔmn em, Israel eyŋ ubr okij ebl a ese wus wewe ce ow'n el af. Etŋ eke Ejipt eyŋ a wewrm el ów eke el yeji k'ubr a, mij a eman el.

³⁰ɔmn ab em ce, eke -l'iwar Jeriko eb a -l'elulil em sakp lɔbŋ a, eb a e mebn em lakp a er ok. ³¹ɔmn em, Rahab egŋ ot yɔw a uwm Nyam ec'efnu ab ab, aŋke l'eb agŋ a eke wel erm im es lɔl em eke k'uw eb ab any a.[†]

³²Emeny bla lowi m'ɔtu eke mi ki dad ee? Abusu k'ow erm im es eke mi k'awl kpe kpe Jedeɔn, Barak, Samson, Jefite, David, Samiel lele

[†] **11.13** ɔkn Nuŋ Ob 23.4. [†] **11.18** Nuŋ Ob 21.12; Nuŋ Ob 22.1-14. [†] **11.28** ɔkm Ok 12.12-13. [†] **11.31** ɔkn Joswe 6.12-21.

kokoba ὅບ esel ab ab ec'egnji nyam nyam ec'a. ³³Agŋ amua ɔny ɔmn Nyam em etŋ ow em, nɔnɔ ogŋ ar eb sɛb anŋ el ec'es ew em. Beb kok yec'eke el nyim nyim a etŋ -n'εŋn yec'a eke Nyam εwar el εw es a, -li b'abl sikukuma neny es. ³⁴-Li rirmn sal gbagba es, etŋ lab ler em ɔtum ibim el. -L'ok ol kɔ -n'εŋn lec. Ar ogŋ e legŋ em a, -l'εlu el e gbawru ij a ɔkm, -l'itr áru εjec'a imn jam eci. ³⁵揄ω ɔny ɔmn Nyam em. Ow ɔŋ -n'εŋn el ec'agŋ a ek'uwa, aŋke agŋ amua igb luw em.

Wel ɔny agŋ ejeci beb milɔlu el ec'ɔmn a sosiem kɔ -l'egŋm eke wel k'elu el es. Tasi em a, -l'erur eke -li k'uwa, ke -n'anŋ luw ab em, -l'igb -l'εy sel εŋn tasi ab em. ³⁶Agŋ likpr εgŋ wewr lele ŋgbre em ec'or a eb. Wel awŋ beb ŋgbakra em etŋ wel ɔny ok el sobel em. ³⁷Beb ec'a, wel ibi el mebn em, oglog wel ubr el em ekpr yony suku em, oglog wel ibi el lab ler em. Beb b'anŋ aja ewl im ok yogŋ a, sus mob eke wel gigŋ meceb lel em oglog sican lel em, -n'ɔnym ob kaka; wel ijr el gbre nɔnɔ etŋ wel kok el ów εŋŋ nɔnɔ. ³⁸Wus ec'agŋ akplm eke agŋ kpasu na k'ir el em. -Li b'anŋ aja -l'ewl -n'im -l'ok yogŋ a, loj em, mafeny em, mób lokm lele wus ɔmu em ab.

³⁹Agŋ amua feŋ ɔny ɔmn Nyam em; ow sosiem anake ow ij el e nuŋ af e daŋku nimamn a. Gbekɔ, low a eke ow εwar el ow e low εw es a -n'εŋnm, ⁴⁰aŋke ow bebm low sɔbɔ mamn nyam eke agb nɔnɔ ey feŋ ec'a εw es. Etŋ ow erurm eke -li k'im toŋ -l'ok el ec'ɔmn a e nuŋ eke si k'anm em.

Sos k'ów ɔny es gbre ij owi feŋ em

12 ¹Agŋ amua na feŋ eke m'am dad el e low a am elu el ec'ɔmn e daŋku ij ɔkm yegm ey. Ow anŋ eſe dedeku ligbel nyam eke ow iwr elul ey em ce af. Ow sosiem a, ey yeji s'igŋ low feŋ eke am εdŋn ey eci anym imn a s'elu es, s'igŋ sikpl a eke wiwrn ey ab a s'owl. S'úrur es erm susu em es uru a ek'anŋ ey anym a. ²Segŋ feŋ si léer Jesu. In anake li b'ɔŋ εgŋ ɔny ɔmn a, etŋ li b'ɔŋ ɔmn a iy neny igŋ nuŋ. L'egŋ olikŋ af e luw a l'eb l'uwa etŋ li lerm és a ek'anŋ luw nene em a, aŋke n'am ler sos em ijn a eke wel bebm εw'r es a; etŋ sica li sig es Nyam e lidr abu af yogŋ.

³Εε, tútar Jesu ec'elel a eke εgŋ sikpl esel e sifn a ek'ɔny in e lís a e low eb a. Ow b'ow ɔŋ abj em a sos k'ow ɔwm ɔny es etŋ sos k'ow aam ɔny.

⁴Tasi em a, ɔny lele sikpl ab eci itarir ab em, k'iimn toŋ k'okmn luw em!

⁵Kɔ ów ɔm e sodad a eke Nyam dad ɔny eſe in ec'ey af a, es jijal ee? Kin odad a:

Em Jim, eke Es Kɔtɔkɔ b'εnym'ŋ abr,
k'òc ow e low a k'èw ow ɔny!

Sos k'ów'ŋ es eke li b'εnym'ŋ abr!

⁶Tasi em a, Es Kɔtɔkɔ, εgŋ eke li b'erur a li b'εnym abr,
etŋ li b'εnym agŋ a feŋ eke li b'oc eſe in ec'ey af a abr.[†]

† 12.6 Nyandre 3.11-12, Septant em ec'odad eke wel oc.

⁷Eke am ijr gbre, ke ɔny e low yegm eci, aŋke Nyam b'ot ɔny ese in ec'ey af. Bogj ec'iy anake es ényam abr ab ee? ⁸Eke Nyam ényam ɔny abr ese in ec'ey a pupukpaŋ af, ke ow anŋ ese ow'n elm ɔny Es etŋ ɔny elmn ow ec'ey lokm af. ⁹Wus af aŋa s'ɔny ey esel, -li b'onym ey abr etŋ eben yeji si b'elum el. Sica ayaf si k'ɔtum s'eluam Nyam ey Es ek'anŋ afr a nana,[†] bake s'òtu s'εŋn sel ee? ¹⁰Nawre, ey esel a eci abr onym a el seŋŋ tel eci el ec'elet eke -li b'ekan ów ab em. Kɔ Nyam ec'a, ey e low nimann eci li b'onym ey abr, n'ɔŋ ey s'el lala s'anŋ ese in af. ¹¹Eke wel b'ɔb nuŋ am onym ey abr a, ow íŋnm ey sos em, sos nana ow b'ɔwr ey es. Gbekɔ ow b'im legŋ anym em a, agŋ a eke wel onym abr eben a, b'anŋ erm es ey em etŋ b'ir eb nyim nyim.

¹²Ow sosiem a, sabu k'ám ɔny, etŋ ɔny ec'akr a yeji k'úfŋ ɔny; kɔ àtar sos es nana, ke íman anym eci ce. ¹³Etŋ emeny, kòkr ejagb a eke b'ow ebar a inym nyim nyim, yec'etŋ ke lakr ɔbr feŋ k'újm, kɔ ke nana l'ewl n'inym.

Èel cccc

¹⁴Òj agŋ feŋ ab ec'erm es ey em ec'eb ir es, ke íir eb nyim nyim eke b'akpl Nyam sos em. Egŋ feŋ eke k'ow kokm eben a k'ow eknm Es Kɔtɔkɔ. ¹⁵Èwr erm ke egŋ kaka k'ígjm bibm eke Nyam b'ɔŋ'n a. ɔny em a, egŋ kaka k'ew low es lokm k'eli ese likŋ lolo af ki ɔnuŋ agŋ nɔnɔ in e lol ab ab. ¹⁶Ke εbirir marem marem owi k'ánm ɔny ec'aranjn! K'ifan Nyam ec'ow a ese elel eke Esayu kok ab af. In eke ob ij lɔfu nyam sosiem, l'ɔl in e sigbel a l'ij a![†] ¹⁷Òkan eke ow b'ibn a, l'erur eke li k'εŋn es ec'ɔwr a, kɔ ow itr ɔwl. Li kok sɔŋŋ, l'ikŋ ɔŋŋ eke es k'itŋn ebr, kɔ l'ɔtum n'ɔɔm ow ow itŋnm εbr.

¹⁸ɔny, legŋ na em a, owr titmn Nyam, gbekɔ ow anm ese ɔny lagŋeł e low any af a eke ekn legŋ sig em ab af. Eke -li titmn Sinayi lafeny a, yogŋ -l'ekn al ligbel a, ncebn ibr a, nyamgrany a, ¹⁹-l'iri krɔkr nyam ikŋ etŋ lebl nyam yeji ikŋ. Eke Israel eyj iri lebl na a, -ni ɔŋŋ Nyam eke ow kí dadm el odad ow obi ij. ²⁰Nawre, Nyam edŋn eke wel k'ítŋnm lafeny a abu,

etŋ eke egŋ nyam itŋn abu a, ke wel ɔr'r mebn em ibi'r,

eke ow el ndey kprɔɔ itŋn abu yeji, wel kók'r low nyam coco a.

²¹Low a ɔny erŋn toŋ Mois in obi yeji dad nine: «erŋn ɔny'm toŋ sos am uſŋ'm.»[†]

²²Gbekɔ ɔny ec'a ow elm eben, ɔny imn titmn Siɔn e lafeny a,[†] Nyam ek'anŋ owr ec'eb a, Jerusalém a ek'el afr eci ke yogŋ afr erm esel bubute aam kok es gbeqbl a. ²³ɔny, imn titmn Nyam ec'ey krɛkre a eke as luku,[†]

[†] **12.9 ey Es ek'anŋ afr:** Grek em ec'elet eke wel b'iri a el: *aby eci el es.* [†] **12.16 Nuŋ Ob 25.29-34.** [†] **12.20-21** Òkm Ok 19.12-13; Ol Òkn 9.19. [†] **12.22 Siɔn:** Jerusalem e nin ejeci nyam ana. [†] **12.23** Òkm Ok 4.22 em a, yogŋ ey krɛkre a el Israel niimum a. Gbekɔ aŋa Ebre e lel na em, ow el Krist eci jam us esel a feŋ, egŋ lele ɔyɔw ab eke ir eb Nyam ab a.

ke el agŋ a eke wel nɔn el ec'en afr a. Owr Nyam eke bi jej wus nimum e low ok a ec'any af. Imn titmn agŋ nyim nyim a ek'iy neny igŋ nuŋ a.
24ony, imn titmn Jesu eke ok in e mebl ab es ey e sayl ec'a. Nyam ecr in em ɔŋ ey **sinm** owr nyam, etŋ Jesu e mebl a ɔny mbas nɔnɔ akm Abel ec'a.[†]

25 Sica ɛwr erm, ke írir Nyam eke am dad odad a e low! Eke wus af aja Mois ewar Israël eyŋ, ke -l'egŋm -l'irim a, -n'ɛŋn ow e gbre ek'anŋ em a. Ey ec'a, afr etŋ Nyam anŋ am dad ey odad. Eke s'am dad s'ɛse ey e low anm em, s'uw any tasi eke li b'ow li kok ey ow e low! **26** Legŋ sig em a, Nyam e lebl a ɔŋ wus ufŋ. Yefenyna em ec'a, kin yec'eke n'am dad l'ew es eke li b'ow li kok: *Emeny legŋ ejeci, mi b'ow m'ɔŋ wus ufŋ, etŋ ow k'ow elm wus ce, kɔ afr yeji.*[†] **27** Odad na eke el: *emeny legŋ ejec'a*, kin ow e nyandre: mob a eke wel kok ke ɔtu eke k'uŋ a, b'ow irm. Etŋ ow b'ow ɔŋ el a ce eke k'ɔtum uŋm a abusu anŋ səgŋ feŋ.

28 Sica ey, s'am ɛŋn gbreŋgbí usu a eke k'ɔtum ufŋm a. Ow sosiem s'ɔŋ Nyam bia, ke si kók in owi sewl a eke li b'erur ab em, es is em lele elum em ab. **29** Tasi em a, ey e Nyam a el al eke bi ŋunj ob.[†]

Elel eke eŋŋ e low k'akpal Nyam sos em; es abal el em ec'ow ɔm

13 ¹Sica ow akpl eke abu k'anŋ ɔny em ám eruririr ese Krist em ec'agŋ lisijimel af. ²K'ijal etu eb e low es, aŋke agŋ bəb eb etu ton batŋ eb **afr** erm esel any uwm em. ³Ókan ɔny lisijimel ek'anŋ sobel em a e low,[†] ese sobel em ce ɔny yeji ɔny anŋ wel ab af. Ókan el a eke wel am ɔny milɔlu a e low, ese ɔny ce anake we'n am ɔny ɔny milɔlu ab af.

⁴Ke agŋ a feŋ ɔny məbi ec'elum. Ke igŋ lel yɔw ab ec'es eru usu a nfaci ij owi k'eym.[†] Nyam b'ow jej agŋ a eke b'ebirir marem marem a lele agŋ a eke ebirir ke b'ij nfaci ab ab e low ok.

⁵K'òcr os owi k'ucur any, sos em ijn ɔny yec'a ce ek'ɔny a eci. Tasi em a, Nyam in obi li dad nine:

Mi k'ow mi walm m'elum'ŋ es legŋ kaka,
mi k'ow m'igŋm m'elum'ŋ es legŋ kaka.[†]

⁶Ow ɔŋ s'ɔtu eke si ki dad ɔmn em tasi s'ese:

Es Kɔtɔkɔ el em ec'abu elum es,
mi k'úrum erŋn kaka,
eŋŋ kaka k'ɔtum kokm im low ŋun.[†]

⁷Ókan ɔny ec'anyem em ec'idr esel a eke ɔb ɔny Nyam ec'odad a e kokoba a. Ókan elel a eke -l'iir eb ton ke -l'uwr a, ke ébr el ec'ɔmn a e lakr

[†] **12.24 Abel:** el Adam lel Ev ab ec'iy. Lisijim likpekp Kayen ibi'r. Nuŋ Òb 4.8. [†] **12.26 Aje** 2.6, Septant em ec'odad eke wel oc. [†] **12.29** Ëkn Ol Òkn 4.24. [†] **13.3 ɔny lisijimel ek'anŋ sobel em:** Ëkn Ebri 10.32-34. [†] **13.4** Grek em a odad a el: *ke igŋ lel yɔw ab ec'ob erur ob ab af sikpl owi k'ánn.* [†] **13.5** Ol Òkn 31.6,8; Joswe 1.5. [†] **13.6** Selu 118.6, Septant em ec'odad eke wel oc.

a. ⁸Ow akpl e k'uwr any eke Jesu Krist ítjnm: legŋ ek'ec ab em, yefenyna lele segŋ feŋ ab, in ec'elel a ce li b'anŋ.

⁹Ki yèbr low yegm mramra k'irmn ɔny. Sol ek'el ob ij ec'a éelm agŋ a eke b'elum a low legŋ kaka. Eke ow el bibm e si b'εŋn Nyam em a b'ɔŋ εy s'ij lęc, ke yec'anake akpl a.

¹⁰Ey, s'ɔny egb waw usu,[†] etŋ egb waw esel a ɔnym abusu eke k'ij ob eke b'anŋ egb waw usu yogŋ ow a. Tasi em a, el, Nyamel gbel ab em -li bi kok juma. ¹¹Yogŋ, Jwifel ec'egb waw es ligbel a b'oc mindey a e mebl a im ey **usu** lala tasi a sikpl es ɔny oc eci, etŋ wel b'ot mindey a ok ɔkm im gbeŋ ofŋ.[†] ¹²Na sosiem anake Jesu yeji uwm Jerusalem,[†] ke n'im l'uw eb a e saw a, yec'etŋ ke in e mebl ab em, li yúycg agŋ e sikpl ab es a. ¹³Ow sosiem a, s'ókr ɔkm s'immn s'εŋjan in gbeŋ yogŋ,[†] s'εŋjan wel ijr εy gbre nenyembri nyam a εse in ec'ab af. ¹⁴Wus af aja, s'ir eb nyam eke k'ow anm segŋ feŋ ab em, gbeŋ ey, eb a eke b'ow anŋ legŋ anym em a s'am ol es.[†] ¹⁵Eke ow el ebən a, ow akpl eke legŋni nyam nyam feŋ, si k'ecr Jesu em s'ɔŋ ey e kɔklm feŋ uyu im Nyam ec'any af. Na anake el ey ec'egb eke s'am waw a. εε, ke ey e neny em e bia feŋ eke b'ow anŋ ey ɔkm a, ɔŋ in e nin a agb. ¹⁶Gbeŋ k'ijal es eke ki kokr low mamm ke cécr yec'a eke ɔnyn a, aŋke amua anake el segb waw eke b'akpl Nyam sos em a.

¹⁷Elumn ɔny ec'ldr esel a ke ísr es el ec'any af. -N'am εw ɔny nyamn af aŋke ow it eke -li k'awl ɔny ec'ów -lok Nyam. Ow sosiem a, eke b'elumn el, -li b'ow -li kok el e juma a sos em iŋn em. Eke ow elm ebən, -li b'ow -li kok juma a abr eny em etŋ k'ow εŋnmn low kaka.

¹⁸Ngɔjan Nyam ɔŋn ey. Ey s'uw any tasi eke si k'eknm low eke k'ɔŋ s'okr ey sosi ów af. Tasi em a, segŋ feŋ si b'ɔl low sənyn sənyn e kok es. ¹⁹M'am ibrm ɔny atrm em, ngɔjan eke mi k'ewl fafa m'ow ɔny ec'arajn.

Nyam ɔŋn lele εsŋn es abal el ab

²⁰Nyam anake b'ɔŋ ey erm es ey a. L'igbm ey Es Kɔtɔkɔ Jesu ek'el məceb ɔsu es ligbel a luw em. Etŋ in e mebl a ec'egb waw a ɔŋ ey **sinm** nyam ek'ɔnym uwr. ²¹Ke Nyam na segŋ feŋ ɔŋ ɔny ɔtur kokr low mamm, kókr yec'a eke li b'erur a! Ke l'ecr Jesu Krist em li kok ey em, low yec'eke b'aw'r a! In ec'el anygbel segŋ feŋ! Amen!

²²Agn lisijimel, m'am dad ɔny eke k'irir erm εw em, sos es atr e sodad amua. Tasi em a, ləl a eke mi nɔn a ɔfum nɔnɔ. ²³Sica kin amani nyam:

[†] **13.10** Aja, afr ec'egb waw usu lala tasi a e low, yogŋ a eke Krist ey a; èkn Ebre 9.11-14; 23-26; 10.19-21. [†] **13.11** Bèbmn Ob Ap 16.27; Awl 19.3. [†] **13.12** Jan 19.17-20.

[†] **13.13** gbeŋ yogŋ: Jwifel amua eke wel nɔn lel na am awŋ a ec'a, Jesu e jam us a ibrm eke wel k'ign eb ir sig a elu es ke wel èkn Krist ab ec'eb ir owr a. [†] **13.14** Èkn Ebre 11.13-16.

ey lisijim Timote ann̄ sobel em ey ɔkm. Eke l'ow fafa, in yɔny si b'ow s'ow s'ɛkn ɔny.

²⁴Èsŋnin ɔny ec'ldr esel a feŋ lele Nyam ec'agŋ lala ab ab. Itali ec'agŋ a ek'ann̄ aŋa a yεji am ɛsŋn ɔny. ²⁵Ke Nyam édŋ ɔny feŋ ɔwɔ!

Jak e ləl ek'awŋ

Ów ek'it eke wel k'uwan any

Bwo el Jak ee? L'el ey Es Kɔtɔkɔ Jesu lisijim (Mati 13.55, Mark 6.3, Galat 1.19, 1 Korent 15.7). L'el Jerusalem e Nyamel a ec'idr esel ab em e nyam (Ob Kok 15.13-21, Galat 2.9). Jak non lel na awŋ Israel ec'eb lew yony a, gbekɔ ow elm Amani Sig em ec'eb lew yony a. Aja ow el Jwifel a ek'itjn erm em el Jesu eci, ke gbre ijr a sosiem anŋ Palestîn ok ɔkm ɔmu es im ir susu ejec'a oglog, Krist eci jam us esel fej ek'el Nyamel ek'usr Israel ek'el Nyam ec'agŋ a usu a. Jak ec'a, agŋ amua anake el Nyam ec'agŋ tasi a. In e lel ab em, n'am dad wel eke wel k'usur erm gbre ij em, wel el esewru, wel is es ke wel kok low ese elel eke ɔmn b'erur ab af. N'am ewar egbreŋbi eke k'ocm el ec'os a ewrm sos ow af etŋ n'am atr ɔgboru sos es.

Nuj krekre ab em, Jak am elu in e lel ab em ec'ow a eke li b'ow li dad a e low ɔkm. Nuj yony em a, n'am dad agŋ lisijimel a eke k'ew sos erm, yec'etŋ ke -li k'usrmn egbreŋbi sos -l'akamn ɔgboru. Kɔ tasi em ow it eke -li k'elum ɔgboru abu anŋke -l'el agŋ eke egbreŋbi a b'eb el ec'abu em ec'ob fej. Nuj 3.1 ton nuŋ 4.12 em a, Jak am dad agŋ a eke b'ocr el sosi esewru, ke am erur eke ki yegm agŋ ejec'a Nyam odad a, aru sos ew lele ów es atar ab egb es, ke ew erm sodad eke -li b'ow -li dad ab af. Nuj 4.13 ton nuŋ 5.6 em a, n'am ewar egbreŋbi eke k'ew erm sos ew lele enyembri yony yony owi ab e lfs.

Lel a ec'uwr em a, n'am ɔkn wel eke wel k'inym es kikri gbre ijr em, ke wel ɔjŋ Nyam agŋ a ek'anŋ sos es ɔw em a lele ſlu ab eci.

Eṣnj

1 Em Jak, Nyam lele Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist ab e juma kok es, m'am esŋŋ ɔny fej ek'eel eb lew yony a[†] eke ɔmu es wus na nimum af a.

Gbre em ec'ɔmn ɔny lele sewr ab

2 Krist em ec'agŋ lisijimel, eke b'ɔbar gbre, es abur akpasu akpasu a, ke sos em íŋŋ ɔny, áŋŋ ɔny ehe em, **3** anŋke ese elel eke ɔny yeji uw̄ any ab af,

[†] **1.1 Eb lew yony:** Jak am non lel awŋ Jwifel fej ek'el Krist e jam us esel krekre ek'anŋ Palestîn ok ɔkm ɔmu es im anŋ susu ejec'a, oglog Krist eci jam us esel fej ek'el Nyamel ek'usr Israel, ek'el Nyam ec'agŋ a usu.

eke ɔny eci Nyam ec'ɔmn a eke ɔny a b'akm εbm εkn es a, ow b'ɔŋ ɔny
 erm susu ínymn es kikri. ⁴Ínymn es kikri kpékŋ low low feŋ em, yec'etŋ
 ke ɔny e low kok feŋ em íyr neny igŋn nuŋ, ke k'ónymn low kaka feŋ ec'es
 abur. ⁵Kɔ eke ɔny em ec'egŋ nyam ɔnym sewr eke k'uwl elel eke li ki kokr
 ke n'íymn es kikri εbm εkn owi em a, l'íbrm Nyam, ke ow yégm'n, aŋke
 Nyam el erm mamnu ek'ɔm egŋ ob kaka ŋkpes em. ⁶Gbekɔ ow akpl ke
 l'íbrm ɔmn em, ke bębar k'ánm em. Egŋ eke bi bębar a, anŋ eſe okij e mra
 eke lef b'ɔny didm es ab af. ⁷⁻⁸Egŋ iki na kí tutr eke Es Kɔtɔkɔ b'ow ɔŋ'n
 yec'a eke n'am ibrm a, aŋke l'el egŋ eke ucum low nyam ɔnym es ke bi
 cecm any in ec'es an em.

Gbor lele ob ɔny ab

⁹Ke Krist eci jam us es ek'ɔnym ob a ntotj ók eke Nyam ɔny igbl'l ogŋ a
 sosiem.[†] ¹⁰Ke Krist eci jam us es ek'ɔny ob a, yeji sos em íŋn eke Nyam ɔny
 is'r es a sosiem.[†] Ow it eke li k'uwl any eke in ec'ob ɔny a elm low kaka wus af
 aŋa, etŋ in obi b'ow ec es'elel eke suw mamm b'uwl es kpab ey wus ab af. ¹¹Eſe
 elel eke ligbn b'afŋ ɔny suw, ke bi wewr in e dɔdɔ ab es, ke suw eci sakpl a
 b'irm a, eben nenyembri nyam gbreŋgbí yeji b'ow uw digŋ in e sijuma ok es.

Εbm εkn lele meju ab

¹²Ehe él egŋ eke b'inym es kikri εbm εkn owi em a eci. Eke n'inym es
 kikri a sosiem Nyam b'ow ɔŋ'n sel a[†] eke l'ewar agŋ ek'erur ir a. ¹³Eke
 meju ow egŋ em a, ke li kí dad li k'eſe: «Nyam anake eju'm a», aŋke Nyam
 meju owi anm in em. Ow sosiem l'ějum egŋ kaka. ¹⁴Sica eke egŋ ey meju
 owi em, ke in obi in obi ec'ow tutr eŋŋ anake ɔŋ'n l'egŋ meb a. ¹⁵Etŋ
 emeny ów tutr eŋŋ eke b'anŋ egŋ em ow a, b'is egŋ sikpl. Etŋ ca eke sikpl
 a b'agb afŋn es a, ow b'ism egŋ luw ab. ¹⁶Erur em ec'agŋ lisijimel, k'ějurir
 ɔny sosi: ¹⁷sob ap amann feŋ b'anŋ Nyam ogŋ ow; Nyam ek'el usuayl
 eci kok es a ogŋ ow b'anŋ ow; in em low itŋn kaka anm; n'am titŋnm eſe
 usuayl lele ncebn ab af. ¹⁸In obi l'erur, etŋ n'ɔŋ ey sel in ec'odad ebl nawre
 ab em, yec'etŋ ke s'él mob mob feŋ eke li kok anŋ owr a e krekre.

Ègŋ Nyam ec'odad eb ke án es af

¹⁹Erur em ec'agŋ lisijimel, sica egŋ nyam nyam feŋ íŋŋ lɔru es iri
 low ok es sos em, nɔfr odad ke k'ěblm erm fafa, ²⁰aŋke erm bebl

[†] **1.9** Nyam ɔny igbl'l ogŋ: Krist eci jam us es eke bi kok Nyam juma tasi a, it ek'uwl any eke,
 eke l'el gboru wus af aŋa yeji, ke Nyam anake ss̄sum oc'r a; afr ow b'ow ɔŋ'n ob ɔny ek'el
 in ec'ehe. Èkan 4.10; Efes 2.6-7. [†] **1.10** Nyam ɔny is'r es: ow it eke gbreŋgbí k'úw any eke,
 wus af aŋa in ec'ob ɔny a b'ow ec. Eke l'uw na any a, ke afr li b'ow n'εŋn ehe, ek'el in ec'ob
 ɔny tasi. [†] **1.12** Grek em a sel a ke sel eŋŋ e tufc: ow el any eb e meny ewr, ek'el εbm εkn
 eke wel b'akm es ec'ob ap eke wel b'εŋn.

b'ɔŋ̊ ejŋ̊ am kokm low ek'el nenyembri nyam Nyam ec'any af. ²¹Na sosiem, igŋ̊ low ɻuŋ̊ feŋ̊ eke bi ɻuŋ̊ ɔny ec'es an a elul es, ke ébr erm es ey em, Nyam ec'odad eke wel dad ɔny ek'etu eke k'eb ɔny ec'abŋ̊ elu es a.

²²K'èjurir ɔny sosi ki dadr k'esre: «S'írir Nyam ec'odad a ce»; kɔ kòkr ese elel eke irir ab af. ²³Kɔ egŋ̊ ek'am iri odad a ke ɔsum a, anŋ̊ ese egŋ̊ ek'am ekan in sosi akroŋ̊o em elel eke n'anŋ̊, ²⁴ke ca li b'ɔny any l'oc es ke kpékŋ̊ li b'ijl elel eke n'anŋ̊ ab es a. ²⁵Kɔ egŋ̊ eke b'ew ol sɔbɔ a eke b'ɔŋ̊ egŋ̊ el lewi a[†] erm, ke b'uču ɔny es, ke ám dadm esme: «m'íri ce», ke b'ew erm af kok a, b'ow ejŋ̊ Nyam ec'ɔwrr in ec'ow kok em.

²⁶Eke egŋ̊ bi tutr eke l'el Nyam nuŋ̊ igŋ̊ es, etŋ̊ l'ewm erm in ec'odad dad em a, n'am ejur in sosi, etŋ̊ in e Nyam nuŋ̊ igŋ̊ a el ɔfr ɔfr. ²⁷Kin yeci ek'el Nyam nuŋ̊ igŋ̊ nawre tasi Nyam ey Es ec'any af a: ke éw uwiyŋ̊el lele ejnyɔw ek'anŋ̊ gbre em a e low erm, ke ɔsu sos wus na e sikpl owi em.

Agŋ̊ es jeŋ̊

2 ¹Agŋ̊ lisijimel, ɔny ek'onyñ ɔmn ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist anygbel Es em a, kì jejr agŋ̊ es. ²S'óc low nyam si bëbmn: eke gbreŋgi nyam ok gbad mamm, elu sika kpatrowa, etŋ̊ ow ey ɔny e luku as ec'araŋ̊, etŋ̊ gbɔru nyam yeji ew mob esn sos ow ey ɔny ec'araŋ̊, ³b'ow ɔnyng̊ gbreŋgi a ec'elum ligbel etŋ̊ b'ow ɔŋ̊ in li sig es any esel ec'usu a. Etŋ̊ sica b'ow dadr gbɔru a esre: «I], inym es afr, oglog sig es wus.» ⁴Eke ow el eben, ke ow elm agŋ̊ am jejr es ab ee? Ow elm ów tutr enjuŋ̊ ana ee?

⁵Igŋ̊ lɔru es, erur em ec'agŋ̊ lisijimel: Nyam sɔsum wus na ec'ɔgbɔru a ot yec'etŋ̊ ke -l'el ɔmn em ec'egbreŋgi, ke -l'ij gbreŋgi usu a eke l'ewar agŋ̊ ek'erur ir a ec'aja. ⁶Bla sosiem, bi kokr gbɔru sos keskes ee? Kɔ ow elm egbreŋgi anake b'ijr ɔny gbre ke b'ot im ɔny jeŋ̊ ok usu ab ee? ⁷Kɔ ow elm el anake -li b'ifn nin mamm na ek'ijr ab ee?

⁸Kin Nyam Lel ec'odad eke am dad: *B'ow erur egŋ̊ kaka feŋ̊ ese ɻ obi af.*[†] Na, Nyam e gbreŋgi usu a ec'ol gb̊el ana. Eke b'elumn ol na a, ke ek'ow akpl a. ⁹Eke ɔny ec'ow kok em bi jejr agŋ̊ es, ke sikpl anake am kokr a, etŋ̊ ol b'ow ɻb ɔny low. ¹⁰Eke egŋ̊ b'ɔsu ol a, etŋ̊ l'ob nyam es a, ke l'ob ol a feŋ̊ es f̊j. ¹¹Etŋ̊ egŋ̊ a eke dad nine: *k'íjm nfaci a*, in ce li dad eke: *k'íbm egŋ̊.*[†] Na sosiem a, eke f̊jm nfaci etŋ̊ ibi egŋ̊ a, ke eluam ol a ana. ¹²Dàdr ke kókr ów amamn ese agŋ̊ eke el yeji wel b'ow jeŋ̊ el ec'ow ok ol eke b'ɔŋ̊ egŋ̊ el lewi[†] ec'ab af. ¹³Egŋ̊ eke ɔnym sɔrɔ ikŋ̊ a, in yeji Nyam k'ow ikŋ̊m'n sɔrɔ aŋ̊ke sɔrɔ ikŋ̊ akpl akm jeŋ̊ ok.[†]

[†] **1.25** *ol sɔbɔ a eke b'ɔŋ̊ egŋ̊ el lewi a:* ke Nyam ec'odad a nimur ana. Etŋ̊ ek'egŋ̊ b'elum Nyam ec'odad a, ke n'anm sikpl kok owi em ij. [†] **2.8** Ob Ap 19.18. [†] **2.11** Okm Ok 20.13-14; Ol Okn 5.17-18. [†] **2.12** Bëbmn 1.25 ab ab. [†] **2.13** *sɔrɔ ikŋ̊ akpl akm jeŋ̊ ok:* èkan Matie 5.7.

ɔmn lele juma kok ab

¹⁴Lisijimel, eke egn bi dad es: «M'ɔny ɔmn», etj n'am kokm ow e low a, ke ɔmn na b'ow eb elu'l es ee? ¹⁵Etj eke egn lisijim oglog lisijɔw nyam ɔnym ob sos ew lele ob ij ab, ¹⁶etj ɔny em ec'egn nyam dad el nine: «l̄mn erm es ey em, ɔgbur al, lok iy ɔny!», eke ɔmn el yec'eke akpl sos megl ec'a, ke na bla ow b'ow eel ee? ¹⁷Èben nenyembri nyam, ɔmn yeji, eke l'elum in e low kok ɔkm a, ke l'uw ã.

¹⁸Kin ow eke wel òtu eke ki dad egn na! «I ɔny ɔmn kɔ em, wel b'èkn em e juma kok a. Yègm im ñ ec'ɔmn a eke juma kok anm em a; etj em, m'ow mi yègm'ñ em ec'ɔmn a juma kok em. ¹⁹I yeji ub nawre eke Nyam nyam coco anj. Ow akpl! **Abj** egn yeji b'ub'r nawre etj erjn b'ɔny el -l'ufj.»

²⁰Nyamb egn, kɔ uwm any eke ɔmn eke juma kok anm em a el ɔfr ɔfr ee? ²¹Kɔ Nyam ocm ey lagj Abraham egn nyim nyim in e juma kok em, eke l'oc in ec'iy Isak n'im eke li ki kok egb waw ab ee?[†] ²²Èkn eke ɔmn lele juma ab b'okr af juma kok em, aŋke Abraham, in e juma kok a anake ɔj in ec'ɔmn a el ɔmn tasi a. ²³Èben Nyam Lel ec'odad eke dad a iy neny: *Abraham ɔny ɔmn Nyam em, ow ɔj Nyam oc'r es egn nyim nyim af, etj esj'n Nyam e lawl.*[†] ²⁴Sica ɔkan eke Nyam b'oc egn egn nyim nyim in e juma kok em, kɔ ow elm ɔmn sɔny coco eke n'ɔny a sosiem.

²⁵Èben ow ecr Rahab facyɔw a ec'a yeji. Nyam oc'r egn nyim nyim, legj eke l'eb Ebre ey a eke wel erm ow es lɔl em eke k'èkn eb a,[†] ke l'elum wel abu wel eb ejagb ejeci im a. Low na el juma ek'in ec'ɔmn a ɔj'n li kok.

²⁶Tasi em a, es elel eke sos megl eke sel anm em a el ob ek'uw ab af a, èben nenyembri nyam, ɔmn yeji, eke juma kok ánm em a, l'el ob ek'uw.

Neny lele anm ab

3 ¹Em lisijimel, k'èrurir ek'agn nɔnɔ ɔny em k'el low yègm esel. Uwr any eke ey low yègm esel, wel b'ow jej ey ec'òw ok tuɔtua akm agn fej ec'a. ²Ey, ów nɔnɔ em a si b'irm. Ek'egn iram in ec'odad ebl em, ke l'el egn tasi ek'òtu eke k'ɔsu in e sos. ³Si b'oc lowili s'ucu meb s'elu gbaŋkɔ nenyem eke li k'elum ey; etj lowili ab em ce, si bi nyimn gbaŋkɔ a nimum. ⁴Etj mijetj ek'agb bɔbɔ yeji, lef e lec a b'ɔny didmn es; nyimn ob likekli a ce eke nyimn es a b'ɔny es a, anake b'oc im'n yogj eke l'erur a. ⁵Neny yeji èben. Anm el sos megl ec'ob likekli nyam eke bi dad ów egbel.

Al mbèbl yeji b'etul akp ligbel. ⁶Anm anj es al af. Anm ek'anj ey e sos megl em a, el low ɔnj kok fej ec'ob eke bi ɔnj egn ec'owr anj ec'òw fej. Etj low ɔnj fej eke wel bi dad a b'anj **gbre** ij usu ow. ⁷Egj òtu eke ki yègm mindey fej low elum'n: or o, mindey eke b'eri es lok lok

† 2.21 Èkn Nuŋ Ob 22.9. † 2.23 Nuŋ Ob 15.6. † 2.25 Èkn Josue 2:1-25.

o, lele ɔcn ab; egŋ̊ ɔtu ek'akm el es. ⁸Kɔ egŋ̊ kaka ɔtum eke k'akm anm es; l'el ob ɲuŋ̊ ek'egŋ̊ k'ɔtum ɔnym̊ es inyam es tiŋ̊ seŋ̊ feŋ̊, l'el sekp ɲuŋ̊ eke b'ibi egŋ̊. ⁹Si b'oc anm em s'elu ey Es Kɔtɔkɔ Nyam, ey Es bia. Etŋ̊ anm ab em ce, si b'ofn agŋ̊ eke Nyam kok ot'r es a. ¹⁰Low mamm eci sodad lele ofn ab b'anŋ̊ neny nyam ab em ce ok ɔkm. Lisijimel, ow k'él eben! ¹¹Mij nuŋ̊ kaka anm eke in em mij mamm lele mij nuŋ̊ ab b'anŋ̊ am ok ɔkm. ¹²Kɔ likŋ̊ nyam ɔtu eke k'ɔsu likŋ̊ ejeci ec'ey ee? Kɔ okij em egŋ̊ b'εŋ̊ mij mamm egŋ̊ ee?

Sewr eke b'anŋ̊ Nyam ogŋ̊ ow

¹³Kɔ ɔny em a egŋ̊ nyam anŋ̊ ek'el sewru, nuŋ̊ em ɔny es ee? Ke l'élū in ec'es an mamm a ɔkm, sewr lele frɔrɔ el ab ec'ow kok em. ¹⁴Kɔ ek'ɔny ec'erm em nyamneyr ɲuŋ̊ lele ɲkre ec'abŋ̊ ab anŋ̊ a, k'èwr sos eke ɔny sewr, k'ðny low nawre k'itŋ̊nin. ¹⁵Sewr akpasu na ánm afr Nyam ogŋ̊ ówm; ow el wus na eci, ek'el agŋ̊ em eci, ke el agn eci. ¹⁶Tasi em a, yogŋ̊ eke nyamneyr lele ɲkre ec'abŋ̊ ab anŋ̊ a, neny af okr ánm, etŋ̊ ów eŋŋ̊ feŋ̊ b'anŋ̊ yogŋ̊. ¹⁷Afr eci sewr a el sewr mamm eke b'is erm es ey, ɔnym̊ low lec em, ke b'ɔny agŋ̊ okr af erm es ey em. N'ɔny agŋ̊ e sɔrŋ̊ ikŋ̊ etŋ̊ li b'elu low kok mamm ɔkm. In l'elm enyembri yony yony es, n'ánm ogog nyam. ¹⁸Agŋ̊ eke bi kok low feŋ̊ erm es ey em a, b'ewl erm es ey el em, etŋ̊ ow ec'ey eke wel b'ɔw a el es an mamm.

Òcr ɔ sosi ɔŋ̊ Nyam ke ákm agn es

4 ¹Bogŋ̊ ów esu lele mum ogŋ̊ ab b'anŋ̊ ow ɔny em ee? Kɔ ow elm ɔny ec'erm em eci sow tutr eŋŋ̊ ec'erur em ow b'anŋ̊ ow ee?
²B'εwr ob ek'elm ɔny ec'a nyamn af etŋ̊ éŋŋmn; ob ek'elm ɔny ec'a b'aw ɔny, etŋ̊ ɔtumn eŋŋmn, ow b'ɔŋ̊ ɔny eel agŋ̊ ibiu. B'εsur ów ogŋ̊ mum, etŋ̊ yec'ek'am ewr nyamn a, k'ow eŋŋmn, aŋke íbramn Nyam.
³Etŋ̊ eke b'ibrmn yeji éŋŋmn aŋke úwmn ibrm. ɔny e tutr a b'el tutr ɲuŋ̊; yec'ek'e b'ibrmn a, ɔny e lís ec'erur e kok eci. ⁴Enyembri yony yony esel,[†] kɔ uwmn any eke, eke eel wus na e lawl, ke eel Nyam ec'efnu ee? Egŋ̊ eke b'erur eke k'el wus na e lawl a, el Nyam ec'ifnu.
⁵Kì tutar eke ow el ɔfr ɔfr ce Nyam Lel am dad eke Nyam b'ogn̊ uwerrj abŋ̊ a eke l'élū ey em a eci. ⁶Eben yeji emen Nyam elu in ec'erm mamm ɔkm etŋ̊ n'ɔŋ̊ ey abusu ek'agb akm low feŋ̊, aŋke Nyam Lel dad nine: *Nyam b'ɔɔr agŋ̊ eke b'ew sos a abr, etŋ̊ li b'elu in ec'erm mamm ɔkm agŋ̊ eke b'is es a e lís.*[†]

⁷Ca gbe òcar ɔny sosi ɔŋ̊ Nyam, ògŋ̊ agn ar; etŋ̊ li b'ow l'uru l'egb ɔny es.
⁸Èrir owr titmn Nyam, etŋ̊ li b'ow l'eri l'ow li titm ɔny. Sikpl esel, yçyogr sabu

[†] 4.4 Enyembri yony yony esel odad na Grék em a: *afacu*; ow el egŋ̊ ek'igŋ̊m Nyam sɔny coco nuŋ̊, ke b'igŋ̊ ob ejeci ek'elm Nyam yej'a nuŋ̊; Matie 6:24. [†] 4.6 Nyandre 3.34; 1 Pier 5.5.

ŋgbroŋ sikpl em; ɔny eke bi cecmn any a, àyalil ɔny e merm a! ⁹Low dūdu ɔny, ikŋn ɔjn, ànŋn sɔrj em; ke ɔny e miyer ifi ítŋn el ɔjn ikŋ, ke ɔny e sos em ijn él sos es ɔw. ¹⁰lsr es Es Kɔtɔkɔ ec'any af, etŋ li b'ow n'ɔny l'igbl ɔny ogŋ.

Kí jejm egŋ kaka feŋ e low okm

¹¹Agŋ lisijimel, kì dadr ów eŋuŋ k'okarir af; egŋ eke bi dad low ŋuŋ ok lisijim af, oglog b'ɔb'r low kpɛkŋ a, bi dad ol ec'ów eŋuŋ, etŋ b'ɔb ol low. Ek'am jeŋ ol e low ok ke elm egŋ eke b'ɛlum ol, ko in e jeŋ ok es anake am el a. ¹²Nyam sɔny ce eke b'ɔŋ ol a, in ce l'el Jeŋ Ok Es; in sɔny coco l'ɔtu eke li k'eb l'ɛlu es ke l'ib̩i yeji. Ï eke am dad egŋ kaka feŋ e low ŋuŋ a, ayaf b'ocr ï sosi ee?

K'ɛw sos

¹³Sica èwr erm, ɔny eke bi dadr esre: «Yefenyna, ow k'ɔdm efi, si b'ow s'im eb na em s'iŋ lakpo nyam, s'ól an s'ɛŋn os.» ¹⁴Uwmn ɔny ec'efi ec'owr anŋ a ec'elel eke b'ow ecr ab any! ɔny anŋn ese jru eke b'ey, ke kpɛkŋ b'oc es ab af. ¹⁵Kin elel eke ɔtur eke ki dadr a: «Eke Es Kɔtɔkɔ egŋ etŋ s'anŋ owr a, si b'ow si kok ów a eke s'am aw s'eb a.» ¹⁶Ow eke ki kokr a anŋ, etŋ am èwr sos, ɔbr neny. Sos ew akpasu na akplm. ¹⁷Na sosiem a, ek'egŋ uw low mamm any eke ki kok etŋ li kok sikpl.

Egbreŋgbí ec'ewar

5 ¹Sica egbreŋgbí, ìgŋn lɔru es. Low dūdu ɔny, ikŋn ɔjn gbre a eke b'ow owr ɔny a sosiem! ²ɔny ec'ob ɔny a ugŋ es, etŋ sisŋ ij ɔny ec'ob sos ew a. ³ɔny e sika lele ɔny e jeté ab ab ok adagra; adagra ikŋ na b'ow ij ɔny e daŋku etŋ b'ow ŋuŋ ɔny e sos megl a ese al af. Kɔ uwmn any eke seŋŋ uwr, etŋ am asr ɔny ec'ob ɔny luku ee? ⁴Egŋmn eke ki sɔgr ɔny e sɔgm juma kok esel a labm. Ìgŋn lɔru es irir dedeku eke -n'am ɔŋ ɔny a: juma esel eke b'ub ɔny ec'egb a eci ɔjn ikŋ a, Es Kɔtɔkɔ ek'el afr lele wus ab ec'ar es ligbel a iri. ⁵Anŋn wus na ijr eb, kokr ów ek'erurir. Etŋ ese mindey af ijr mob agbr, iir sinɔn ɔny e luw e legŋ eci. ⁶Agŋ eke kokm low ŋuŋ kaka a, ɔbr el low, -li dogŋnm sos etŋ ibir el.

Gbre ij em eci low eku

⁷Na sosiem agŋ lisijimel, ûsurir erm toŋ bake Es Kɔtɔkɔ ów. Ese elel eke egb ewl es b'eku toŋ nyam krekre lele es abal el ab b'an, yec'etŋ ke l'úb egbey amamn a, ɔny yeji èkur ebén. ⁸ɔny yeji ûsurir erm, inymn es kikri ajke Es Kɔtɔkɔ eci mowrer a titm.

⁹Agŋ lisijimel, k'èbal erm k'okarir af, yec'etŋ ke Nyam kí jejm ɔny e low okm. Jej ok es a ow inym es lisany. ¹⁰Agŋ lisijimel, ɔkan **kokoba** ɔb esel eke dad oddad Es Kɔtɔkɔ e nin em a e gbre ek'ij erm susu em a, ke ɔny yeji kókr ebén. ¹¹Si b'aw el eke Nyam edŋ el ɔwrc, el ec'erm susu a sosiem. Irir

elel eke Job ij gbre erm susu em, ke ow e nuŋ edŋ em a Es Kötökö Nyam edŋ'n ɔwrɔ a. Nawre, Es Kötökö Nyam ɔny agŋ e sɔrŋ iki, etŋ li bi kok wel low mamm.

¹² Sica agŋ lisijimel, ów a feŋ e mi dad ɔny a e nyam ek'ɔny any el: ke ɔny eci "ee" él "ee" ke ɔny eci "njaŋ" él "njaŋ"; kɔ k'òcr afr lele wus ab e nin em, oglog akunda ejec'em k'ijal k'okr ɔny sosi af, yec'etŋ ke k'éymn Nyam e jej ok ab em.

Gbre ij em e Nyam ɔçŋŋ

¹³ Sica ek'ɔny em ec'egŋ nyam anŋ gbre em a, ni ɔjŋn Nyam. Etŋ ek'ɔny em ec'egŋ nyam anŋ sos em iŋŋ em a, l'egŋ ej li kɔkłm Nyam. ¹⁴ Ek'ɔny em ec'egŋ nyam anŋ ol em, l'ésŋ Nyamel em ec'agŋ ekpekp a, ke wel ɔjŋn Nyam ɔŋ'n, ók'r mun nuŋ Es Kötökö e nin em. ¹⁵ Omn em eci ɔçŋŋ iki na b'ow eb ɔlu a ɔlu es ewlm'n; Es Kötökö b'ow ɔny igbl'l ogn, etŋ eke li kok sikpl yeji, ow b'ow oc ap'r. ¹⁶ Ègŋŋ ɔny e sikpl ebr ɔny ɔfr em, ke ɔjŋan Nyam ɔjanin, yec'etŋ ke éwal. Neny nyam es e ɔçŋŋ mamm a b'ony lec nɔnɔ. ¹⁷ Kokoba ɔb es Eli yeji, egŋ esε ey af. Ni ɔçŋŋ Nyam tuɔtua in ec'erm feŋ em eke nyam k'ánm, etŋ wus ab af nyam anm toŋ ow ij akpo nyahan lele likpr ab. ¹⁸ Etŋ emenye ni ɔçŋŋ Nyam, etŋ nyam an ɔŋ egb ɔsu. ¹⁹ Agŋ lisijimel, ek'ɔny em ec'egŋ nyam irm low nawre ec'ejagb af, etŋ ɔny em ec'egŋ nyam oc ow'r a, ²⁰ ɔkan low na: egŋ eke b'ow ɔny sikpl es nyam oc es ejagb ɔnuŋ af a, b'ow eb sikpl es a ec'abŋ a ɔlu es luw em; etŋ sikpl nɔnɔ a eke egŋ a kok a b'ow ɔny oc ap.

Pier e ləl krækre ek'awŋ

Ów ek'it eke wel k'uwan any

Bwo el Pier ee? Pier el Jesu ec'erm esel lew yony a eke sɔsum ot ab em ec'anymu. Pier, Grek em a nin, etŋ̊ ow e nyandre el "Lob". Jesu in obi ɔŋ'� nin na. Ebre em e nin e l'iŋ̊ a el Simo. Pier el Galile wus af ec'egŋ̊; in e baŋ̊ a el Betsayida (Jan 1.43). In lele lisijim Andre ab, Galile ec'okij ab em -li b'ok muw. Gbekɔ eke Jesu esŋ̊ el a, -l'igŋ̊ muw ok a -l'elu es etŋ̊ -l'us ow jam. Sica eke Jesu uyu afr a, Pier ɔb in ec'Amani Mamn a e kokoba Jerusalem, Jude wus ab af lele Samari wus ab af ab. N'im toŋ̊ l'ok Rom; yogŋ̊ anake wel ew'r olikŋ̊ af ke l'uw a.

Ləl na em, Pier am dad eke Silvən eke emeny wel b'esŋ̊ Silas a anake in el in eci ləl nɔn es a (5.12). Pier nɔn ləl na "Babilon" (5.13). Ke Rom ana. Ni nɔn ləl a n'am awŋ̊ agŋ̊ a feŋ̊ eke ɔny ɔmn Krist em, ke ɔmu es wus a eke yefenyna wel b'esŋ̊ Turki a ec'eb eb ab em a (1.1).

Ke legŋ̊ na em a, ɔmn esel a ek'ann yogŋ̊ a ɔbr gbre ijr. Ow sosiem anake Pier non ləl na awŋ̊ el eke k'atr el sos es, gbre ijr a eke -l'ɔbar a sosiem a. Nuŋ̊ 1.2-12 em a, n'am ɔkn wel eke Nyam b'ow eb elu el es etŋ̊ ow ew el aja ligbel nyam es afr. Legŋ̊ es abal el em a eke Jesu b'ow ewl ow a anake -li b'ow -n'eŋ̊ aja na a. Ow sosiem n'am dad wel eke wel k'ony ɔmn, ke wel ínym es kikri es abur feŋ̊ ec'any af.

Nuŋ̊ 1.13 toŋ̊ nuŋ̊ 2.10 em a, Pier am ɔkn el eke Nyam in ibrm eke we'n ki kok sayl owi. Nuŋ̊ 2.11 toŋ̊ nuŋ̊ 5.19 em a, n'am ibrm eke wel k'ony es an mamm agŋ̊ a ek'ɔnym ɔmn a ec'araŋ̊ lele wel ɔfr em ab. N'am ibrm eke wel k'eb Krist eke kokm low ɔbr kaka, ke ɔben yeji wel ijr gbre a e lakr a.

Ləl a ec'uwr em a (5.1-14), n'am ɔm ɔmn esel a lele idr esel ab ab ów.

Esŋ̊n

1 ¹Em Pier, Jesu Krist ec'erm es, em anake m'am awŋ̊ agŋ̊ a eke Nyam sɔsum ot a ləl na a, el a eke ɔmu es,[†] ke am ir eb ese etu agŋ̊ af, Pɔŋ̊, Galasi, Kapadɔs, Azi lele Bitini wus ab af a. ²Nyam Es, ikŋ̊ anym sɔsum ot ɔny ese elel eke li bebm l'ew es ab af. L'ecr in ec'Abŋ̊ ab em li kok ɔny

[†] 1.1 el a eke ɔmu es: legŋ̊ ab em odad ebl a ek'ann Grek eci silel ejec'em a, bi yegm Jwifel ek'irm Palestin wus af a. Kɔ aja ec'a odad ebl na el Krist e jam us esel ek'ɔmu es wus nimum af a eci. (Bèbmn Jak 1.1 lel ow ec'akr otar ab ab.)

eel agn lala, yec'etj ke élumn Jesu Krist, ke in eci mebl a **áyal** ɔny.[†] Ke Nyam ec'owrɔ a lel erm es ey ab ab ény bobn ɔny.

Si kóklmn Nyam ek'ecr Jesu Krist em elu sel εηŋ ɔkm a

³Si kóklmn Nyam, ey Es Kötök Jesu Krist ec'Es! In eci sɔrj ikj ligbel ab em, n'ɔŋj wel ewr ey em Jesu Krist eci luw em ek'anj igb a sosiem. Nene em anake s'am ɔmn low a eke b'ɔŋj ey s'anj owr a, ⁴etj s'ɔtu eke sos em ijn em, si k'eku aja a eke Nyam εω es in ec'agn ec'a. Aja a, l'oc l'ew ɔny es afr, yogj a eke ow k'ɔtum ujm, ikpim, iram a. ⁵Etj ɔny obi a, eke ubr nawre a sosiem, Nyam ek'ɔny abusu a b'ɔsu ɔny, ɔny e sɔg eci. Sel εηŋ ikj na, wel b'ow uw'r any səgj es abal el em a.

⁶Na sosiem sos em ijn iy ɔny em gboŋj, ek'ow it eke yefenyna em ses babur akpasu akpasu a k'owr ɔny sos es səgj tel eci yeji. ⁷Ses babur amua b'elum ɔny ec'ɔmn e sakpl a abu ey ɔkm. Sika ɔtu eke k'uŋ, eben yeji wel b'oc elu'l alm, wel ékn eke l'el caŋ. ɔny ec'ɔmn a ec'a yeji eben. L'il an l'akm sika, gbeŋk in yeji li b'ecr εbm εkn em. Na sosiem anake, legj a eke Jesu Krist b'ow ey ɔkm a, b'ow εŋjan es susm, kóklm lel anygbel ab ɔny ec'ɔmn a e sakpl a sosiem a. ⁸ɔny, Jesu εknmn in etj eben yeji b'erurir ir. ɔny, εknmn in caca em a etj eben yeji b'ɔny ɔmn in em. Na sosiem anake sos em ijn ligbeliy ɔny em a, sos em ijn ligbel eke wel k'ɔtum dadm ow e low. ⁹Sos em ijn ikj na ɔny anke wel sɔg ɔny. Na el ob ap a eke b'εŋjan eke ubr Jesu nawre a sosiem.

¹⁰Sel εηŋ ikj na, **kokoba** ɔb esel ɔl es etj tutr in e lís e low. -L'ikj anym -li dad ob ap a eke b'ow εŋjan a e low. ¹¹Krist ec'Abj a anj el em, etj ikj anym ewar Krist eci gbre feŋ eke b'ow ij a lel ow ec'anygbel eke b'ow ign ab ab.[†] Kokoba ɔb esel a ɔl eke k'uw legj ab af eke ów amua k'ey a, lel ow ec'elel eke ow k'owr ab ab any. ¹²Etj Nyam yegm el eke: odad a eke we'n am ɔb ow e kokoba a, ow'n elm wel eci, kɔ ɔny eci. Sica, agn a ek'am ɔb Amani Mamn a eci kokoba a, cec ɔny odad a Abj Lala a ek'anj afr ow a ec'abusu em. Etj odad na, **afr** erm esel el obi yeji erur eke k'epi meny es em.

Lala em ec'es an

¹³Ow sosiem, bëbmn sos low kok eci ke ánjn any owr. Ócr ɔny eci low ɔmn a nimum elul bibm a eke b'ow εŋjan ab em, legj a eke Jesu Krist b'ow ey ɔkm a. ¹⁴Èlumn Nyam ke kí kokmn legj sig em ec'ɔny ec'ow aw a ek'anj ɔny em, gbuŋ ke uwr Krist any a e low. ¹⁵Èel lala ɔny ec'es an nimum em, ese elel eke Nyam ek'εŋj ɔny a el lala ab af, ¹⁶anke Nyam Lel em wel nɔn: *Èel lala, anke m'el lala.*[†]

[†] 1.2 Èkn Ok 24.3-8; Ob Ap 16.14-15; Ebre 9.22. [†] 1.11 Èkn Selu 22; Esayi 53; Luk 24.25-26. [†] 1.16 Ob Ap 19.2.

¹⁷ony eci Nyam ḥojn em a, ḥny b'eson Nyam ḥny Es, in eke li bi jej egŋ
fegŋ e low l'ok nenyembri nyam em, egŋ egŋ ec'elel eke kokr ab em a. Ow
sosiem, iir eb Nyam eci muru em segŋ a ek'anŋ ḥny eke k'anŋ wus af
anya. ¹⁸ony lagŋel ec'elel eke b'iir eb ke ebr a, low kaka anm em. Gbeko
ṣny uwr any eke Nyam em ob ligbel etŋ oc sɔgr ḥny eb ir akpasu na
em. Etŋ ow elm ob eke b'uŋ ese sika af oglog ese jetε em af li sɔgrm ḥny.
¹⁹Kɔ Jesu Krist eci mebl ek'il an ab em li sɔgr ḥny. In eke l'el egb waw
ek'anŋ ese licebli ek'onym low ḥbr ke itam em af a. ²⁰Nyam ikŋ anym
bɛbm ew'r es gbuŋ etŋ kok wus nimum etŋ ḥny eci nimann sosiem, l'elu
ow ɔkm segŋ na ek'el segŋ es abal el ab em. ²¹Krist em anake b'ubr Nyam
ek'igbm'n luw em ke ɔŋ'n anygbel a nawre a. Kin low a sosiem eke b'ocr
ṣny eci nawre ub a lel ḥny eci low ḥmn ab ab elul Nyam em a.

²²ony eci low nenyembri nyam ec'elum a **ayal** ḥny eke k'eruririr nawre
em tasi ese ḥny lisijimel ḥfr ce af. Ow sosiem, èruririr tasi em ḥny ḥfr erm
lala em.[†] ²³ony wel ewr ḥny em etŋ em ewr owr na anm ob eke b'uŋ em
owm, kɔ ob eke k'ɔtum uwm em. **Ee!** Ony wel ewr ḥny em, Nyam ec'odad
ebl a eke b'ɔŋ egŋ sel ke anŋ segŋ feŋ ab em. ²⁴Nawre, anŋke Nyam Lel
dad nine:

agŋ feŋ anŋ ese suw af,
etŋ low feŋ eke b'ɔŋ el -n'ony any a,
anŋ ese ɔgm suw dɔdɔ af.

Suw b'uŋ es etŋ suw dɔdɔ bi kpab εy,

²⁵ kɔ Es Kɔtɔkɔ ec'odad ebl a anŋ segŋ feŋ.[†]

Odad ebl na el Amani Mamn a eke wel ɔb ok ḥny a.

Lebn a ek'anŋ owr a lele Nyam ec'agŋ ab

2 ¹Όgŋn low feŋ ek'el low ḥnj, yadŋ ḥny, εnyembri yony yony,
nyamneyr lel egŋ cak cak ab. ²Ese ey abu em eke wel ew af, èrurir
Nyam odad ek'el meny mij mammn a, yec'etŋ ke in ec'egŋ em a, ágb̄r ke
énjan sel. ³Tasi em a, Nyam Lel dad nine: ḥny, **tatr** Es Kɔtɔkɔ anm skan in e
sided a.[†]

⁴Όwr titmn Es Kɔtɔkɔ ek'el lebn a ek'anŋ owr ke agŋ igŋ elu es a,
Nyam sɔsum oc'r, l'ekn eke ow el sɔbɔ in ec'any af. ⁵ony yeji, ese mebn
ek'anŋ owr af, èbr usu Abŋ Lala ec'el a ec'us ab em. Ow b'ow ɔŋ okar af
eel **egb** waw esel ec'eb eke wel ot ok saw, Nyam e juma kok eci, etŋ b'ow
kokr segb waw Nyam ec'Abŋ a ec'erur em, etŋ Nyam b'ow eb Jesu Krist
sosiem. ⁶Etŋ kin yec'ek e Nyam Lel dad:

Mi sɔsum lebn sɔbɔ ek'il an m'oc,
etŋ mi b'ow m'ew'r es Sion[†] eb em ese **lɔy** em eci lebn af;

[†] 1.22 erm lala em 1 Pier eci siləl esig oglog ec'a: erm feŋ em. [†] 1.24-25 Esayi 40.6-8,
Septant em ec'odad eke wel oc. [†] 2.3 Selu 34.9. [†] 2.6 Sion: el Jerusalem ec'eb a e nin.

etj egŋ yec'ekē b'oč ɔmn elu'l em a,
sos k'ow ɔwm es legŋ kaka.[†]

7ɔny ek'ubr nawre ec'a, lebn na il an nɔnɔ ligbel; kɔ agŋ ek'ubm nawre
ec'a lebn ɔfr ɔfr ce ow el:

lebn a eke êl us esel igŋ elu es a
ewl meny el êl lɔy em e lebn tasi,
8 etj l'el lebn eke b'eb agŋ akr
lob eke b'elu egŋ wus.[†]

-L'ok wus aŋke -l'egŋm -l'ubm Nyam ec'odad a nawre, etj na el low a eke
Nyam bəbm el ec'a.

9Gbékɔ ɔny, eel agŋ a eke wel sɔsum ot a, Eb ebu a ec'egb waw esel a,
agŋ a ek'el Nyam ec'a. ɔny eel agŋ a eke Nyam sɔsum ot eke k'ɔb ów egbel
a e li kok a ec'amani. In l'esi ɔny eke k'okr ɔkm ncebn em, ke li nyimn
ɔny in ec'usuayl sɔbɔ ab em.[†] 10Legŋ sig em a, ɔny elmn Nyam ec'agŋ, kɔ
yefenyna em a eel in ec'agŋ ñ. Legŋ sig em a, Nyam ɔnym ɔny eci sɔrŋ
ikŋ, kɔ yefenyna em a n'ɔny ɔny eci sɔrŋ ikŋ.[†]

ɔny es an nyim nyim agŋ eke elm nawre ub esel a ec'araŋ

11Erur em ec'agŋ lisijimel, ɔny eel etu agŋ ek'ir wus af aŋke legŋ tel eci.
Ow sosiem m'am dad ɔny: k'ùsr ɔny ec'ów aw ejun a eke b'ogŋ ɔny eci liy
mum a jam. 12Agŋ ek'uwm Nyam any ec'araŋ a, ɔny es an nyim nyim,
yec'etj ke eke -li cicr ɔny yadi em ek'ɔny kokr ów ejun, ke -l'ɔtu -l'egŋ
-l'eb -l'ekn ɔny ec'ów amamn a, ke legŋ a eke Nyam b'ow ow a, -li kɔklm
ow ec'anygbel a.

13Èlumn abusu esel Es Kɔtɔkɔ sosiem, ke èlumn eb ebu a aŋke l'el agŋ
a feŋ ec'es ew, 14ke èlumn in eci kpama esel eke l'abul ów ejun kok esel
eci low ɔb, lel agŋ amamn ec'aw a yeji.[†] 15Yec'ek'el Nyam ec'erur a el ke
ɔny ec'ów amamn kok a ábl agŋ ek'uwm low any eci nyamb ij a neny es.
16Àan es ese ewi af gbékɔ, ke ɔny eci lewi ij a k'él'm gbad eke b'ocr lɔɔl
ów ejun es. Kɔ ɔny es an ek'el Nyam ec'ɔbɔwi ec'es an. 17Òny egŋ feŋ
ec'elum. Èrurir ɔmn em ec'ɔny lisijimel a, ɔny Nyam eci muru ke èlumn
eb ebu a.[†]

Akj juma kok esel lele es ew esel ab

18ɔny, akj juma kok esel a, èlumn es ew esel eke bi kokr el e juma a es
is em. Etj ow elm el a ek'ɔny erm mamm ke el frɔrɔ a ce k'eluamn, kɔ el
a ek'el agŋ tuɔtua a yeji. 19K'aw ke ɔny am ijr gbre ek'itamn eke k'ijr a,
aŋke erurir eke k'eel cecce Nyam eci. Eke ów el ebeñ ke low sənyñ sənyñ

[†] 2.6 Esayi 28.16, Septant em ec'odad eke wel oc. [†] 2.8 Selu 118.22; Esayi 8.14.

[†] 2.9 Okm Ok 19.5-6; Esayi 43.20; Okm Ok 19.5; Ol Okn 4.20; 7.6; Esayi 43.21; 9.1.

[†] 2.10 Ose 1.6,9; 2.1,23,25. [†] 2.14 Bèbmn Rom 13.1-7. [†] 2.17 Nyandre 24.21.

ana. ²⁰Tasi em a, blel ow el low ɻuŋ kokr, ke bogŋ ec'any ij b'ow ɻajan ek'egŋn ebr am ijr gbre ee? Kɔ ek'am ijr gbre low eku em, low mammn eke kokr a eci, ke ow el low sənyn Nyam ec'any af. ²¹Tasi em a, low na ec'anake Nyam ɔny a, aŋke Krist in obi yeji l'iŋ gbre ɔny eci, etj l'ew ɔny ɔswl es, yec'etj ke ébr in e laskr a. ²²*In li kokm sikpl kaka etj in e nenyym meju owi anm ɔym ɔkm.*[†] ²³In, eke wel wewr'r a, li wewrm egn; eke l'iŋ gbre a, l'ijm luw l'okm ɔgŋ kaka af, kɔ l'oc in ec'ɔmn a l'elu Nyam eke bi jej low ok nenyembri nyam em ab em.

²⁴ Olikŋ ab af,

Krist in obi oc ey e sikpl a ubu sos af,
yec'etj ke sikpl ec'a s'tiw,
ke s'ir eb nyim nyim eke b'akpl Nyam sos em.
In ec'abi a anake ewlm ey a.

²⁵Tasi em a, ɔny anŋn ese mæceb ek'irm af, kɔ sica ɔny ewal meny owr mæceb ɔsu es[†] a eke b'ew ɔny eci liy nyamn af a ogŋ.

ɔyɔw lel el ecel ab

3 ¹ɔyɔw, ɔny ec'a, ɔnyun es is ɔny ecel e lís, yec'etj ke ek'el em a agŋ nyam nyam anŋ ek'ubm Nyam ec'odad a nawre, ke ɔny ec'es an mammn em, -n'ɔny ɔmn, ow k'elm odad ebl em, ²aŋke -li b'ow -l'ekn elel ek'ɔny ec'es an a el lala lele élum em ab a. ³ɔny eci sakpl a itm eke k'el sos af eci ce: ese sin ec'ɔtu mewl em, sika em miyob lele mob sus em ewi eci sus ab; ⁴kɔ ke ɔny eci sakpl a él yec'a eke lɔl es ɔny em a. Erm frɔrɔ lele bete ab anake el sakpl a ek'il an nɔnɔ ligbel Nyam ec'any af, ke íram a. ⁵Legŋ sig em a, ɔyɔw nawre ub lisel ek'ɔny ɔmn Nyam em a, ɔny sakpl ikŋ na aŋke -li b'elum el ecel. ⁶Etj ese Sara af, li b'elum Abraham etj li b'ɛŋŋ ow: «Em egŋ gbeliy.» Sica, ɔny eel in ec'ɔyɔw oto, eke bi kokr low mammn etj égbmn low kaka feŋ es ɔnym ɔny erŋn.

⁷ɔyɔw ecel, ɔny yeji, ɔny ec'ɔyɔw ab ab ec'eb eke b'ow ir usu nyam a, èwr el e lís e low any. Ow it eke k'uwr any ek'ɔyɔw el ob fuefue. Kòkr el e low élum em[†] aŋke ese ɔny af, -li b'ow -n'ɛŋŋ sel ɔgŋ a eke Nyam b'ow ap ɔny a. Eke bi kokr ebén a, low kaka k'ow ɔdŋnm ɔny e Nyam ɔŋŋn a feŋ.

ıjr gbre low nimann eci, kɔ ow k'él low ɻuŋ eci

⁸Uwr em ec'a, ɔny feŋ ɔnyun neny af okr nyam, ikŋnin sɔrj, èrurir ɔny ɔfr ese agŋ lisijimel af, ɔnyanin erm mammn, ke ɔgŋ ɔgŋ ís es lawl ec'any af. ⁹K'òcr low ɻuŋ k'ɔbarir low ɻuŋ any; k'òcr wewr k'ɔbarir wewr any. Ow eke ki kokr a el: ke íbrmn Nyam ec'ɔwɔrɔ a ɔgŋ a eci, aŋke na sosiem

[†] 2.22 Esayi 53.9. Akr 22 toj akr 25 ab, am elu Esayi 53 ec'odad eke dad libɔwi a eke b'ow ij gbre a e low ɔkm. [†] 2.25 mæceb ɔsu es: Luk 15.3-7; Jan 10.11; 1 Pier 5.4. [†] 3.7 Efes 5.25; Kolɔs 3.19.

eci Nyam esej ɔny eke k'ɔnj ɔny ɔwɔrɔ esej aja af. ¹⁰Kin yec'eké Nyam Lel dad:

Ek'egnj nyam am erur eke k'ɔny eb ir mamm,
ke úw ehe e sègn any a,
ow it eke li k'èdjn in ec'anm a ów ejunj e dad,
ke l'èdjn in e neny a yadj ec'ɔny.

¹¹Ow it eke li ki kpab es low ɔnjn e lís,
li kok low nimann ke l'ɔl erm es ey es low any at em.

¹²Li kók ebén, aŋke Es Kɔtɔkɔ ec'anyamn a anj in ec'ey a eke b'ɔny es
an mamm ab af,
etj in ec'ɔru a b'iri el eci ɔnjn ebl a;
gbekɔ agn a eke bi kok ów ejunj a li b'atar wel ab.[†]

¹³Ek'ɔny ec'erm fej em am ɔɔl low nimann eci kok es, ke bwo ec'egnj b'ow
kok ɔny low ɔnjn ee? ¹⁴Etj eke, legnj nyam low nimann eci kok sosiem am
ijr gbre, ke ehe él ɔny eci! *K'ɔny agn eci muru etj kì yebr erm mij kok ɔny!*

¹⁵Gbekɔ ɔny ec'erm em a, sùsmn Krist ɔny ce es, eke l'el ɔny eci Kɔtɔkɔ a.[†]
Segnj fej, bëbmn otarir ɔny e low ɔmn a ek'ɔny a e low akr ókr agn a eke
b'ow ibrm ɔny a. ¹⁶Gbekɔ, ke ow él bete bete lel elum em ab. Ke ɔny ec'ow tutr
em a abr enym k'ánm, yec'etj ke agn a ek'am ɔny ɔny yadj a, ɔny ec'es an
mamm Krist e jam us em a, és ók any. ¹⁷Ow akpl eke tasi em a, k'ij gbre low
nimann e kok em, eke ow el Nyam ec'erur, ow a eke k'ij gbre low ɔnjn e kok
em a.

Krist ij gbre eb any ɔŋ ey

¹⁸Tasi em a, Krist in obi ij luw e gbre agn e sikpl a nuŋ af, akp nyam coco ce eci;
in eke l'el neny nyam es a, l'uw ów ejunj esel sosiem, yec'etj ke l'ót n'im ɔny Nyam
ogn. In, l'uw sos megl e luw, gbekɔ Abŋ Lala ewl meny ɔŋ'n owr anj. ¹⁹Ow em a,
n'im n'ɔmun in ec'any eb ec'amani ab es' l'ok abŋ a fej ek'anj sobel em a. ²⁰Ow
el el a eke legnj sig em a ɔbr Nyam any a. Nyam ɔŋ in e low eku a am ibn, legnj ab
em eke Noe am kok mijetj ligbel nyam a. Agn tel ce anake ok mijetj ab em, ke ecr
mij em eci ejn sel a; el fej -l'ij agn niwn. ²¹Ow amua el mij ok nuŋ a eke b'ɔŋ ɔny
sel yefenyna em a eci meny ewr. Mij ok nuŋ na elm ey e sos megl af e sikpl a ec'es
yɔyɔg eci, kɔ ke égn eb ocr ɔŋ nimum elul Nyam em, ów tutr ek'ɔnym abr enym
em.[†] Etj mij ok nuŋ na ɔtu el, Jesu Krist e luw em ek'igb a sosiem. ²²L'uyu afr,

[†] 3.12 Selu 34.13-17, Septant em ec'odad eke wel oc. [†] 3.14-15 Bëbmn Esayi 8.12-13.

[†] 3.19 Ow em a, n'im n'ɔmun in ec'any eb ec'amani ab es l'ok abŋ a fej: odad na Grek em a
wel ɔtu eke k'itjn ejec'ém dad ese: *Abŋ na ab, n'im toŋ li dad odad l'ok abŋ a fej...* Ow ɔtu
eke k'el agn a ek'egnj irim Noe ec'ewar a, ke uw a ec'abŋ; oglog agn beb bi tutr ek'ow el
afr erm esel ek'ɔbr Nyam any, ke is erm suŋ owi a ek'ɔny Nyam ɔnjn wus mij gbel ab em a,
ec'abŋ a. Bëbmn Nuŋ Òb 6.1-8; 2 Pier 2.4-5; Jud 6. [†] 3.21 kɔ ke égn eb ocr ɔŋ nimum elul
Nyam em ów tutr ek'ɔnym abr enym em: odad na Grek em a wel ɔtu eke k'itjn ejec'ém dad
ese: kɔ ke fbrm Nyam ayal ɔŋ ec'ow tutr a.

n'anj Nyam e lidr abu af. Sica n'ony lec l'akm **afr** erm esel fej, lele mob fej ek'ony es ew lel abusu ab a.

Ìgjn sikpl owi elul es

4 ¹Eke Krist ij gbre in e sos megl em a, ony yeji bèbmn sos tutr nenyembri nyam ab em, aŋke egj yec'ek'ij gbre in e sos megl em a onym low sikpl ab. ²Segn ek'anj ony eke k'iir eb wus af aja a, k'ùsr agj ec'ow aw ejun a jam, kɔ ùsr Nyam e low e b'erur a jam. ³Ès, legn ek'ec ab em a, kokr sakp nono agj ek'uwm Nyam any a e low e b'erur a. Ony iir eb ese elel ek'erurir ab af, onyn ów aw ejun, eel mar egju. Eel ob iju etj b'igjn sinyam yadn ek'el nenjn e mob a nuj. ⁴Jam aja, agj amua low am iti any. Úsmn el jam ij, ánmn el e ec'eb ir suksuk owi ab em ij, etj -li bi wewr ony. ⁵Gbekɔ -li b'ow -l'ayal el ec'ow amua fej -l'ok Nyam ek'inym es eke ki jej agj ek'anj owr lel agj ek'uw ab ab e low ok a. ⁶Na sosiem anake wel ob Amani Mamn a ok agj a eke caca em uw a yej'a. Eben a, eke -l'uw ese agj fej af sos megl e luw a yej'i, ke sica -l'etu -l'ir eb, ese elel eke Nyam am erur ek'agj k'ir eb ab af, Abj Lala ec'abu elum em.

Ànjn ese Nyam e juma kok esel amann af

⁷Ow k'ow ibnm etj ow b'ow el low fej e nuj. Ow sosiem fir eb sos es ok em, ke any ok ony es, yec'etj ke ótur lɔjan Nyam. ⁸Low tasi eke k'ikjn anym kokr a el, éruririr ony ɔfr ony ec'erm fej em, aŋke *erur bi tetj sikpl nono es.*[†] ⁹Èbr agj eke b'ow ony akj a, ke ow kakl k'ánm em. ¹⁰Ke egj egj ec'ob ap ek'ejn Nyam e lis a, l'òc li kokr lawlel a fej e low. Ànjn ese juma kok esel amann eke b'csu Nyam ec'ob ap ej ej ab af.[†] ¹¹Ke egj ek'ejn ob ap ek'el Nyam odad ec'a, él Nyam e neny af odad es. Ke egj ek'ejn ob ap ek'el abu elum ec'a, kók abu elum es e juma lec a eke Nyam b'çjn ab ab. Etj Nyam b'ow ejn anygbel low fej em Jesu Krist sosiem. In ec'él anygbel lel abusu ony ab segn fej! Amen.

Sos em ijn gbre ij em

¹²Erur em ec'agj lisijimel, ow k'ew ony any iti, ese low ek'okr ony es af! Ek'anjn ebm ekn eke b'otarir es ese al em eci ecr ab af. Al na anake b'ow elu ony ec'ob ek'eel a ɔkm a. ¹³Eke tasi em anjn Krist eci gbre ij a e low em, ke ànjn sos em ijn em, yec'etj ke legn a eke b'ow ekan in ec'anygbel a yej'i, ánjn ehe lele sos em ijn ligbel ab em. ¹⁴Eke wel bi wewr ony eke eel Krist eci **jam** us esel a sosiem, ke ony ec'a ehe ligbel ana! Aŋke Nyam ec'anygbel ec'Abj a anj ony af!

¹⁵Ke ony em ec'egj kaka k'jm gbre egj e l'ibi, mil e liy, low lɔnj e li kok oglog egj ec'ow eke l'igb l'ey em sosiem eci. ¹⁶Kɔ ek'egj nyam am

[†] 4.8 Nyandre 10.12; Jak 5.20. [†] 4.10 Nyam ec'ob ap ej ej: bèbmn Rom 12.4-8; 1 Korent 12.4-11, 27-31.

ij gbre kretien e l'el a sosiem eci, ow itm eke é s k'ony'n; kɔ ke nana n'ɔŋ Nyam bia eke li k'ɔtu l'ij nin na. ¹⁷Aja anake el jej ok a e nuŋ ɔb a, etjow ɔb nuŋ Nyam ec'agŋ em. Sica eke l'ɔb nuŋ ey em, ke agŋ a ek'egŋm ubm Nyam ec'Amani Mamm a nawre ec'a, ayaf ow b'ow ecr ab ee? ¹⁸Ese elel eke Nyam Lel dad ab af: *Ek'ow ew tuɔtu eke egŋ nyim nyim k'egŋ sel, ke ayaf ow b'ow ecr ów eŋŋ esel lele sikpl esel ab ec'ab ee?*[†]

¹⁹Ow sosiem agŋ a ek'am ij gbre Nyam ec'elum sosiem a, it eke k'ocr el sosi elul Nyam el e Kok Es ek'el cecce a abu em, ke -l'ucu low mamm kok -n'ɔny es.

Agŋ ekpekp a lele kretienel a feŋ ab ec'ów em

5 ¹Sica, **agŋ** ekpekp a ek'anŋ ɔny ab ke bi nyim Nyamel a anake m'am dad odad a. Em obi yeji m'el egŋ likpekp ese ɔny af. M'el Krist e gbre ij a e daŋku, etj mi b'ow m'anŋ anygbel a eke b'ow ey ɔkm a e low em. ²Etj kin yec'eke m'am dad a: èwr mebob eke Nyam abul ɔny a e low any. K'èwr el e low any ese atrm em af, kɔ erur tasi em, ese elel eke Nyam erur ab af. K'èwr el e low any os eŋŋ sosiem eci, kɔ eke egŋm ebr a sosiem. ³Agŋ a eke Nyam abul ɔny a, k'èwr es ew lec lec el ab; kɔ èel mebob a e sewl, ⁴yec'etj ke legŋ a eke meceb ɔsu esel ec'Es Èw Ès a b'ow ow a,[†] éŋjan ob ap ek'el anygbel e tufé eke írmnm in eci jejn a.

⁵Ngbafré, ɔny yeji, èlumn agŋ ekpekp a. Óny feŋ, ìsr es èwr ekekey ɔny lawlef ec'any af, aŋke Nyam Lel dad nine: *Nyam b'ɔr agŋ eke b'ew sos a abr, kɔ li b'elu in ec'erm mamm ɔkm agŋ eke b'is es a e lís.*[†] ⁶Ow sosiem, ìsr es èwr ekekey Nyam e lec a ec'ew, yec'etj ke legŋ a eke l'ew ab af, n'ɔny l'igbl ɔny ogŋ. ⁷Ocr ɔny ec'erm mij ebr feŋ elulil Nyam abu em, aŋke li b'ew ɔny e low erm.

⁸Ósur sos, ke ánŋn any owr. **Agŋ** ek'el ɔny ec'ifnu a, ese kukuma eke am awiŋ af, am did ɔny etj am ec ol egŋ eke k'εmn es. ⁹Ìnymn es kikri ɔmn em ke ákmn in es. Ke úwr any ek'ɔny lisijimel ek'anŋ wus nimun af a, am ij gbre nenyembri nyam ese ɔny af. ¹⁰Óny e gbre ij a b'ow ibn segŋ tel ce eci. Kɔ Nyam ek'in em bibm feŋ anŋ a, ese ɔny eke k'owr anŋ in ec'anygbel a ek'ɔnym uw ab em, Krist ab ec'af okr ab em. Etj li b'ow li kok ɔny eel sɔbɔ, eel leg leg ke ónyn lec, ke sica wel k'ɔtum ɔnym élum ɔny wus ij. ¹¹In ec'él abusu ɔny segŋ feŋ. Amen!

Eṣŋn es abal el

¹²Silas el egŋ lisijim ek'el cecce. M'ecr in em mi non ləl ikprli na, eke mi k'atr ɔny sos es ke mi yégm ɔny tasi eke Nyam ec'owr a tasi anake ucur ɔny es a.

[†] 4.18 Nyandre 11.31, Septant em ec'odad eke wel oc. [†] 5.4 meceb ɔsu es: Luk 15.3-7; Jan 10.11; 1 Pier 2.25. [†] 5.5 Nyandre 3.34, Septant em ec'odad eke wel oc.

13 Agṇ a fej ek'ann Babilon aja, ke Nyam sɔsum ot esε ɔny af a, el fej am esjn ɔny, em jim Mark yeji.[†] 14 Èsijninin ɔny ɔfr, af eyarir em lel erur em ab.

Erm es ey él ɔny fej ek'okar af Krist em a eci!

[†] 5.13 *Babilon*: agṇ beb bi tutr ke Rom ec'eb a. *Mark*: Pier ec'a, Mark el in ec'ɔmn em ec'iy.

Pier e lel yony em ek'awŋ

Ów ek'it eke wel k'uwan any

Pier e lel yony em na, ɔmn esel a pupukpaŋ ni nɔn n'awŋ. N'am dad wel eke in e luw a in ibnm ij; ow sosiem, l'erur eke li k'ɔkn wel low yec'a eke li yegm wel a. Krekre e lel ab em a, li dad ɔmn esel a eke k'inym es kikri ɔmn em eke wus am ijr el gbre yeji. Yony em e lel na em a, n'am dad wel eke low yegm esel ayadju in anŋ Nyamel ec'araŋ in ok ɔkm etŋ in am yegm agŋ low low ŋuŋ eci yeji, wel gbe, ke segŋ feŋ, we'n us low yegm a eke we'n eb a jam.

Nuj 1.1-15 am yegm ey low a eke Pier am erur ke ow sosiem ni nɔn lel na a. N'am ɔkn ɔmn esel a low yegm a eke -l'ebr a. Krekre em a (1.16-21), Amani Mamm ek'el Jesu Krist ec'a. Amani Mamm na, Pier in obi lele erm esel ejec'ab ab b'iŋ daju dad eke ow el low nawre. Nyam e kokoba ɔb esel eke b'eb sodad eke b'ann Nyam oŋŋow a yeji ij daju. Nuj 2 em a, Pier am elu low yegm esel ayadju ec'es an eke bi ŋuŋ Nyamel a e low ɔkm dedeku ec'any af. Ewar nyam a ce eke Jud, in e lel ab em, ewar low yegm esel ayadju a anake s'am ɔkn Pier e lel na em yej'a. Nuj 3 em a, Pier am dad low ok agŋ eke dad eke Es Kɔtɔkɔ Jesu in k'ow in ewlm in owm in jejm wus e low in okm ab af. N'am dad wel eke Krist ec'ow na eke in k'ewlm in k'owm a, in am yegm Nyam e low eku a. Tasi em a, Nyam in erurm eke egn̩i nyam coco yeji in k'irm, kɔ ow'n am erur eke agŋ feŋ in k'itŋ eb ir, in ŋgboŋ sikpl owi em (3.9).

Lel a ec'uwr em a, Pier erur eke ɔmn esel a k'anŋ sayl owi em, yec'etŋ ke Nyam in k'ɔnym abr in enyam wel, legŋ a eke Krist in b'ow in ewl in ow a (3.11-18).

Eṣŋ

1 ¹Em Simɔ Pier, m'el Jesu Krist e juma kok es lel erm es ab, m'am awŋ agŋ a ek'ony ɔmn ek'il an esɛ ey ec'ab af a lel. S'ony ɔmn na aŋke Jesu Krist el neny nyam es; in l'el ey e Nyam lel ey e Sɔg Es ab. ²Ke ɔwɔɔ lel erm es ey nɔnɔ gbɛl ab ánn ɔny ab, Nyam lele Jesu ey Es Kɔtɔkɔ ab ec'any uw tasi em.

Àtar sos es, ùcur Nyam ec'esi a ek'esi ɔny a ɔny es

³Es Kɔtɔkɔ in ec'abusu ab em, ɔŋ ey ów amann feŋ ek'it eke si k'iir eb ke s'úcu s'ony'n es a. Tasi em a, li yegm ey s'uwan Nyam ek'esi ey eke

si k'anj in ec'anygbel a lel erm mamm ab ab e low em a. ⁴Anygbel na lel abusu na em ab, Nyam ony ey ów egbel lel ów ek'il an, ke l'ewar ab ab. Na sosiem, eke ejan yec'a eke l'ewar a, ɔtur eke k'ngbojn ów aw ejuij amua eke ugjn wus na es ab em etj ɔtur eke k'ɔnyn erm nyam coco Nyam in obi ab. ⁵Ow sosiem àtar sos es ebr ów amua igjn ony ec'ɔmn ab af: iir eb low nenyembri nyam em, ke úwr low eke Nyam b'erur a yej'any. ⁶Ônyan sos es, onyn low eku, ke úcur Nyam onyn es. ⁷Ìjr lawl ony ɔfr em, ke ónyn erur yeji. ⁸Ów amua anake el sèwl mamm eke k'ɔnyn a. Etj ek'ɔnyn el -l'agb ony em, b'ow onyn ɔmn eke bi kok juma etj b'ow ɔtur uwrr ey Es Kötök Jesu Krist any tasi. ⁹Sica ek'egj nyam onym ów amua anm in em a, l'éknm es etj l'ot any eflu es. Li b'ijl es eke wel yoyog in e legj sig em e sikpl ab es.

¹⁰Ow sosiem, agn lisijimel emeny àtar sos es, úcur Nyam ec'esj a ek'esj ony a lel ony e ssom eke li ssom l'ot ony ab ab e low onyn es. Eke b'iir eb eben, k'ow symn low ɔnj em ij. ¹¹Etj eben a, Nyam b'ow fig ony, gbrengbi usu a ek'onym nuj eci lisany a gbada, gbrengbi usu a ek'el Jesu Krist ey Es Kötök lel ey e Sog Es ab ec'a.

Ùcur erm esel lele kokoba ɔb esel ab eci low yegm a onyn es

¹²Uwr ów amua any god'etj etj b'inymn es low nenyembri nyam a ek'eb ab af. Gbeko m'erur eke eben yeji mi k'ɔkn ony el e low segj fej. ¹³M'ekn yej'ikee ow it akpl, eke mi k'ɔkn ony ów amua, eke m'anj owr wus af aja a, ke ám ewr erm. ¹⁴Em m'uwan any eke em e luw e legj titm, ese elel eke ey Es Kötök Jesu Krist yegm'm m'uwan any ab af. ¹⁵Gbeko mi b'ow mi kok yec'ikee m'ɔtu eke mi ki kok a, ke em e luw a e jam a, ɔtur am ɔkan low yegm amua fej e low.

¹⁶Tasi em a, ow elm ów yadj em, odad ebl eke wel tutr mewl em, s'elum ey Es Kötök Jesu Krist ec'ow abusu em a, e low ɔkm si yegam ony. Ko ey obi ec'anyamn em s'ekn in e sagb a. ¹⁷EE, n'ejn anygbej lel anygbel ab Nyam Es ec'abu em, legj a eke ow ec'anygbel liplemu ab em, ow ony l'iri odad na a: «Egj na el em ec'Iy e m'erur, etj m'oc em eci sos em ijn fej m'elu'l em.» ¹⁸Lebl ikj na afr ow anj ow, ey obi yeji s'iri, legj a eke sanj Jesu ab lafeny lala ab af a.[†]

¹⁹Na sosiem, ow ony ey ec'ɔmn a obn nɔnɔ kokoba ɔb esel ec'amani ab em. Ow akpl eke k'ewr erm af, ajke ow anj ese kenie ek'anj ncebn em am iri, toj ke legj eny ec'usuayl ów, ke enyn enyn eci lél a ékan ony e merm ab es. ²⁰Etj kin low ek'it eke k'uwr any: egj kaka onym abusu ek'in obi em, k'otar kokoba ɔb esel e sodad ek'anj Nyam Lel em a, e low akr. ²¹Tasi em a, kokoba ɔb es kaka ɔbm in obi ec'erur em ec'amani, ko Abj Lala ec'abu elum em anake kokoba ɔb esel ɔtu dad Nyam ec'odad a.

† 1.18 Matie 17.1-5; Mark 9.2-7; Luk 9.28-35.

Low yegm esel ayadju

2 ¹Legj sig em a, **kokoba** ɔb esel ayadju ok ɔkm Israel eyŋ ec'araŋ. Ony ec'araŋ a yeji, low yegm esel ayadju b'ow anj. -Li b'ow mewl em -l'ok ɔny wus ów yadŋ eci yegm em, etŋ -li b'ow -n'im toŋ -l'egbr Es Ew Es a eke sɔg el a yeji. Nene anake -li b'ow -l'εŋ es abur ow kpru ŋunj el a. ²Agŋ nɔnɔ b'ow igŋ el ugn kok ów mramra etŋ el sosiem, wel b'ow yayr Nyam e low nawre ec'ejagb a. ³Etŋ eke os εŋ e low am okr el ermij nɔnɔ a sosiem, -li b'ow -l'εŋ ɔny sodad ek'el obi -li tutar ab em. Gbeko ow anj ibn, ek'el eci jej ok a am eku etŋ gbre b'ow εŋ el fafa.

⁴Tasi em a, **afr** erm esel eke kok sikpl a, Nyam ewm el es nene ce, ko n'ɔny l'ok wel **gbre** ij usu a. Yogŋ n'awŋ wel ŋgbraka em ncebn em etŋ n'am ew wel es toŋ ke jej ok e legŋ a ów. ⁵Eben neny nyam, legŋ sig em e wus ab af ec'agŋ eke kok sikpl a yeji, Nyam ewm el es nene ce. Gbeko eke n'ɔŋ mij gbel a an ok wus eman agŋ εŋ a feŋ a, li sɔg Noe ek'am ɔb kokoba εlu es an nyim nyim e lebl a lele agŋ lɔbŋ ejec'ab.[†] ⁶Eben eke Sodɔm lele Gomɔr ab yeji εŋ es abur ana. Nyam ɔŋ al ow ŋunj el etŋ ow el low eke k'el sewl agŋ εŋ a eci, ke ow yegm el low eke b'ow εŋ el a.[†] ⁷⁻⁸Etŋ kin, Lɔt ir eb ów mramra esel ec'araŋ, ko in obi em a l'el εŋ nyim nyim. Sos b'ow'r es nɔnɔ wel ec'es an ŋunj a sosiem. Tasi em a, n'am ekn etŋ n'am iri wel ec'ów εŋ a feŋ etŋ legŋni nyam nyam feŋ, in ec'εŋ nyim nyim ec'erm ab em, ow am ijr'r gbre. Gbeko Nyam sɔg'r agŋ amua ec'araŋ. ⁹Ow am yegm eke Es Kɔtɔko ɔtu e ki sɔg agŋ eke bi kok cecɛ a gbre em. Etŋ l'ɔtu eke li k'edŋ agŋ εŋ a l'ew es, toŋ ke jej ok e legŋ a ów, ke n'ɔŋ wel gbre. ¹⁰Li b'ow n'ɔŋ agŋ a feŋ eke b'an es, el e sos megl ec'ów aw εŋ a gbre. Agŋ amua ɔny ów nenŋn e kok ec'εmn, etŋ -li b'ifn Nyam ec'es ew a.

Low yegm esel ayadju amua ɔny em sosi ɔmn nɔnɔ. -Li b'efu es etŋ -l'urumn eke -li ki wewr afr ec'abŋ any esel a.[†] ¹¹Etŋ kin afr erm esel bɔbɔ yeji ókm abŋ amua ów af etŋ -li wewrmn wel Nyam ec'any af. Ke afr erm esel ɔny lec etŋ ɔny abusu nɔnɔ akm low yegm esel ayadju amua. ¹²Agŋ amua anj ese mindey ek'ɔnym nuŋ em ɔny, ke wel kok eke k'ɔgŋ meb ke wel ibi ab af. -Li bi wewr yec'a eke -l'uwm any a etŋ -li b'ow -l'uwm εse mindey amua af. ¹³Na anake el gbre a eke -li b'ow -n'εŋ el ec'ów εŋ a sosiem a. -Li b'erur -li kok el ec'ów aw εŋ a e low legŋ owr fitaŋ. Etŋ eke -li bi kok es gbegbli ɔny ab a, ow b'inŋ el sos em eke -li k'ɔny yadŋ -l'ok

[†] **2.5** Nuŋ ɔb 6.1-7.24. [†] **2.6** Nuŋ ɔb 19.24. [†] **2.10** *afr ec'abŋ any esel a:* aja Pier, tasi em a, am dad afr erm esel akpasu mum nyam ec'odad. Bibl any uw esel beb bi tutr ek'ow el afr erm esel εŋ a eke ok wus a (ɛkn Jud akr 6). Beb bi tutr ek'ow el afr erm esel amann a; etŋ agŋ likpr ec'a -li bi tutr eke afr erm esel akpasu na em, wel b'εŋ εŋ a lel amann ab (bɛbmn Jud akr 8).

ɔny, etŋ̊ yogŋ̊ eke -li b'anj̊ a b'el nənŋ̊ lele és ab. ¹⁴-Li bi gegŋ̊m anyamn es -l'ɔl ɔyɔw **nfaci** ij eci, səgŋ̊ feŋ̊ sikpl kok owi b'aw el etŋ̊ -li b'ɔdu agŋ̊ ek'ew fuefue a -l'eb. -L'el agŋ̊ eke səgŋ̊ feŋ̊ os ɔnj̊ owi b'okr ermij. Nyam ec'ofn a anŋ̊ el af. ¹⁵-L'igŋ̊ ejagb mamn a -l'elu es etŋ̊ -l'irm. -L'eb ebr a eke Balam, Bosɔr jim a eke wel ɔŋ̊ os low ɔŋ̊ kok ec'a eb a.[†] Etŋ̊ Balam yeb os a eju'r, ¹⁶gbekɔ l'iri in e low eluam a ec'abi enym a e low: gbaŋkɔ ɔyɔw kpeteŋ̊ nyam eke ám dadm odad, dad odad egn̊ owr e lebl em etŋ̊ l'edŋ̊ kokoba ɔb es Balam eci nyamb owi a eke blel kok a.

¹⁷Low yegm esel ayadŋ̊ amua anŋ̊ ese simij ɔmu eke mij anm em ab af, -n'anŋ̊ ese jru ek'as luku eke k'an mij ok wus, ke lef elu ɔny oc es ab af. Nyam ew el usu es neebn ibr ab em. ¹⁸Eε, el e nenyem es ign̊ eci sodad a eke low kaka anm em ab em, agŋ̊ a eke ow k'ibnm yeji ɔgboŋ̊ agŋ̊ ek'am ir eb eke elm Nyam ec'ebr a ec'araŋ̊ a, -li b'ɔdu -l'eb wel. Ow sosiɛm, -li b'ecr sos megl af eci és em ec'ow aw ab em, ¹⁹etŋ̊ -li b'ewar wel lewi ij. Ke el obi a -l'el ów aw a eke bi ɔŋ̊ŋ̊ el a eci madu. Tasi em a, eke ob nyam b'akm ey es, ke in e madu s'el a. ²⁰Agŋ̊ ek'uw Jesu Krist ey Es Kɔtɔkɔ lel ey e Sɔg Es ab any a, ign̊ wus ec'ow ɔbr ɔbr a ok es, sica eke -li yeb batj̊ ów ɔbr ɔbr a ewl ɔdu eb el etŋ̊ akm el es a, ow b'ow ɔŋ̊ el eci manŋ̊ el owi a b'ow ew marem akm lisig a. ²¹-L'uw low nenyembri nyam ec'ejagb ab any, gbekɔ -li wal Nyam odad lala a eke wel yegm el a -l'elu es. Ek'ow el eben a, yec'ek eble akpl el ec'a el ke -li k'uwmn low nenyembri nyam ec'ejagb ab any. ²²Sica low na ek'ɛŋ̊ el a, am ɔŋ̊ nyandre odad na low ij: *Owr b'ewl im ij yec'a eke l'egbl a[†] etŋ̊ «gbroko eke wel ok mij a, b'ewl im fefl es kɔdg̊ em».*

Es Kɔtɔkɔ eci mowrer a

3 ¹Erur em ec'agn̊ lisijimel, ləl yony em eke m'am awj̊ ɔny ana. Etŋ̊ silel a yony mum em, m'ɔkn ɔny ów a feŋ̊ ek'uwr any a, yec'etŋ̊ ke ow élum ɔny abu tutar ów senyn senyn. ²Ókan sodad a eke **kokoba** ɔb esel lala dad legŋ̊ sig em a lele Es Kɔtɔkɔ ey e Sɔg Es e low yegm a ek'ɔny ec'erm esel yegm ɔny ow e low ab ab. ³Etŋ̊ kin low ek'it eke k'uwr any: səgŋ̊ es abal el em a, agŋ̊ b'ow ow eke b'ow ir eb ese elel ek'el ec'ow aw ejŋ̊ a b'ɔŋ̊ el ab af. ⁴-Li b'ow -li kokr ɔny miyer -li dad -l'ese: «Jesu ewar ew es eke li b'ow l'ewl l'ow, kɔ yadŋ̊ ee? Etŋ̊ sica bogŋ̊ n'anŋ̊ ab ee? Tasi em a, ey esel uw god'etŋ̊,[†] gbekɔ ów a feŋ̊ anŋ̊ ow ec'elel a ce eke ow anŋ̊ god'etŋ̊, wus eci nuŋ̊ ɔb em etŋ̊ a!» ⁵Odad nene eci dad em a, -li b'ijl low nyam es: ow ibn eke Nyam kok afr lele wus ab. Nyam in ec'odad ebl em ɔŋ̊ mij as luku etŋ̊ wus ɔtu anŋ̊ mij em ey ɔkm.[†] ⁶Etŋ̊ emenij mij a ce, mij gbəl a ek'iy eb es a ce anake ɔŋ̊ŋ̊ legŋ̊ sig em eci wus a. ⁷Gbekɔ odad

[†] 2.15 Awl 22.1-35. [†] 2.22 Nyandre 26.11. [†] 3.4 ey esel uw god'etŋ̊: aŋ̊ k'aw ke ow él nuŋ̊ ɔb em eci kretienel a. [†] 3.5-6 Èkn Nuŋ̊ Ob 1.6-9; 7.11.

ebl nyam a ce oc legj na em ec'afr lele wus ab a ew es, am eku legj eke Nyam ec'efnu eci jej ok b'ow ey okm wus aja a. Legj ab anake afr lele wus ab yeji b'ow etu al em a.

⁸ Gbeko erur em ec'agj lisijimel, low nyam anj ek'it eke k'ijlmn es: Es Kotoek a, legj nyam anj ese akpo fandi af, etj akpo fandi anj ese legj nyam af.[†] ⁹ Es Kotoek a, ow k'ow ibnm etj li b'ow li kok low a eke l'ewar a. Agj nyam nyam gbe am dad ese ow'n am ibn o! Ko low eku ce n'am ony ony e lis, eke l'erurm ek'egj kaka k'uwe kpekj kpekj, ke n'am erur ek'agj fej k'ony abusu itnj erm em a sosiem. ¹⁰ Es Kotoek a legj a b'ow ow ese ulu af, etj legj a, likekr ligbel em afr b'ow irm, etj in em ec'ow fej ek'anj a, al b'ow ony. Wus lel in em ec'ow fej ab yeji b'ow irm. ¹¹ Sica eke ow el nene ów a fej b'ow uj a, ony, ám ekan elel eke k'iirir eb a! Ow it eke k'ony es an lala, ke Nyam ec'es ucu ony a ám ey okm. ¹² Tasi em a, ony am ekur eke Nyam e legj a k'ow etj am erur eke li k'ow fafa. Legj a, al b'ow etul afr lel in em ec'ow fej ek'anj ab ab iri ok es nimum. ¹³ Gbeko Nyam ewar afr owr nyam lele wus owr nyam ab,[†] eke yogj agj a fej b'ow kok ów nyim nyim eke li b'erur a. Etj yeci anake s'am eku a.

Èwr sos erm

¹⁴ Ow sosiem a, erur em ec'agj lisijimel, legj na ec'eku em a, àtar sos es eke k'itamn em, ónymn abr enym kaka, ke ánjn erm es ey em Nyam ab.

¹⁵ Òcr ey Es Kotoek aci low eku a ese abusu ek'eru ony es eke k'erjan sel af, ese elel eke erur em ec'ey lisijim Pôl awj ony lel, nuj em ony a eke Nyam onj'n ab em, ke li dad ab af. ¹⁶ Low na anake ni non silel fej em eke li bi dad ów amua ec'odad a. In e silel ab em, susu anj eke ow ec'iri a b'otu, etj agj ek'onym low any uw kaka ke bi cecm a, am wuwal ow ec'iri a, ese elel eke Nyam Lel ejeci e susu beb ab em yeji -li bi kok ab af. Etj ow b'el el obi ec'irmn eci.

¹⁷ Erur em ec'em lawlel, ony ec'a, sica m'ewar ony ñ. Èwr sos erm goj, yec'etj ke kí yebmn agj ek'onym low elum kaka a, irmnn ony el ec'irm ab em, bake írmnn ony ec'es a ek'uwr sig a. ¹⁸ Gbeko onyn es iman anym eci, bibm em lele ey Es Kotoek a ey e Sog Es Jesu Krist ec'any uw em ab. In ec'él anygbel yefenyna em tonj godo godo fej eci! Amen.

[†] 3.8 Bèbmn Selu 90.4. [†] 3.13 Esai 65.17; 66.22.

Jan e ləl krækre eke awŋ

Ów ek'it eke wel k'uwan any

Agŋ dad eke Jan ek'el Jesu ec'erm es a, in im in ir Efes eb em. Pɔl anake sigm Sinyamel ek'anŋ yogŋ ab es a. Gbékɔ eke ow ibn a, Jan im ir yogŋ etŋ el Sinyamel a ec'idr es. Ow sosiem anake n'am esŋ kretienel ek'anŋ Sinyamel ab em a, em eci "ey".

Jan anake non silel nyahan na am awŋ a. Krekre e lel na, ow elm Nyamel nuŋ nyam oglog egŋ nuŋ nyam n'awŋm, kɔ ke wel áwl lel a Sinyamel a nonč em. Leł ab em, ów yony anake n'am dad ow ec'odad a: krekre em a, n'am dad wel eke wel k'uus ejagb nyim nyim a ce jam. Odad na e nyandré el ke -n'cny ɔmn ey Es Kɔtɔko Jesu em, ke -l'erurir el ɔfr. Yony em a, n'am dad wel eke wel k'ɔsu sos low yegm esel ayadju e lis (nuŋ 2.18-29, nuŋ 4.1-6).

Jesu el sel ec'odad

1 ¹Egŋ a ek'in sosiem s'am non lel na a, legŋ eke wel ki kokm wus na yej'a, ke in n'anŋ ñ. Low yec'eke s'uwan any in e lis a el: ey s'iri in ec'odad, s'ekn'n ey ec'anyamn em, s'ɛpr meny es gbiy s'ekn'n, etŋ s'itŋn in abu. In l'el Odad eke b'ɔŋ agŋ sel. ²Odad a ek'el sel a ey ɔkm, s'ekn'n etŋ s'ij in e daŋku, etŋ s'am dad ɔny sel eyŋ ek'anŋ segŋ feŋ a ec'odad. God'etŋ n'anŋ Nyam ab, etŋ sica l'ey ɔkm s'ekn'n. ³Yec'eke s'iri ke s'ekn a, s'am dad s'ok ɔny, yec'etŋ ke ɔny yej'i ókar af ey ab, ke ɔny lel ey ab s'ókr af si lool s'el nyam, Es lele Jim Jesu Krist ab em. ⁴S'am non ów amua s'ɔŋ ɔny, yec'etŋ ke ey e sos em iŋn a él sos em iŋn tasi.

Usuayl em ec'es an

⁵Amani e s'iri in ogŋ ke s'am dad ɔny a el: Nyam el usuayl, ncebn kaka anm in em. ⁶Eke si bi dad s'esé s'okr af in ab, etŋ si b'an es ncebn em a, ke s'el ayadju etŋ low nenyembri nyam anm ey em. ⁷Kɔ eke si b'an es usuayl em, esé elel eke Nyam in obi el usuayl ab af a, ke ey feŋ s'okr af ñ, etŋ Jim Jesu Krist e mebl a am yɔyɔg ey e sikpl feŋ es.

⁸Eke si bi dad s'esé: s'am kokm sikpl, ke ey ɔfr s'am ejurir, etŋ low nenyembri nyam anm ey em. ⁹Eke si b'egŋ ey e sikpl s'eb Nyam ec'any af

a, li b'ow l'oc l'ap ey ke li yóyog ey eci ḥgesi fej es, aŋke l'el ceece, l'el neny nyam es. ¹⁰Eke si bi dad s'eſe: s'am kokm sikpl, ke s'ew Nyam yadju, etj in ec'odad ebl a anm ey em.

2 ¹Em ec'ey, m'am nɔn ów amua e ləl m'awŋ ɔny, yec'etj ke kí kokmn sikpl. Kɔ eke batj egi nyam kok sikpl, ke s'ony ey e dognj es nyam, Jesu Krist, neny nyam Es, ek'anj Es ec'any af. ²In obi l'ocr in sosi li wawr egb ey sosiem, yec'etj ke Nyam óc ey e sikpl ap ey. Etj ow elm ey sony ce eci, kɔ wus na ec'agj fej eci.

Erur ec'ol

³Eke si b'elum Nyam ec'ol a, ke ow em a, s'uw any eke s'uwr' any. ⁴Egj eke bi dad eſe: «M'uw Nyam any», etj l'eluam ow ec'ol a, ke l'el yadju etj low nenyembri nyam anm in em. ⁵Kɔ egj eke b'elum Nyam ec'odad ebl a, egi a l'erur Nyam iy neny. Eke s'elum'n eben a, s'uw any eke s'okr af in ab. ⁶Egj eke bi dad eſe: «M'anj Nyam ab», ke li kók eſe elel eke Jesu kok ab af.

⁷Erur em ec'agj lisijimel, ow elm ol owr mi nɔnm m'awŋm ɔny, kɔ ol sig a ek'ejan kpɔkpɔ em etj a; [†] ol sig a ek'el odad ek'irir a. ⁸Gbekɔ ow anj eſe ol owr eke m'am nɔn m'awŋ ɔny af. Jesu em a, s'uw any eke ol a el nawre, etj ɔny e low kok em yeji ow el eben. Tasi em a, ncebn am oc es aŋke usuayl nawre ey ɔkm ã. ⁹Egj eke bi dad eſe: «M'anj usuayl em», etj n'am ifn lisijim a, ke n'anj ncebn em ce. ¹⁰Kɔ egj eke b'erur lisijim a, n'anj usuayl em, low kaka anm in em eke b'ow ɔŋ'n l'ey wus. [†] ¹¹Etj emeny ek'egj am ifn lisijim a, n'anj ncebn em, n'am an es ncebn em, l'uwm usu eke n'aam ab any, aŋke ncebn efal il any.

ɔmn es ec'elel ek'otu ek'aan es wus af aŋa

¹²Em ec'ey, m'am awŋ ɔny ów amua e ləl mi dad ɔny eke Nyam oc ɔny e sikpl ap ɔny Jesu Krist e nin a sosiem. ¹³Esel, [†] m'am awŋ ɔny ləl na, aŋke uwr egi ek'anj god'etj ab any. Ngbaſre oto, m'am awŋ ɔny ləl na, aŋke ɔny akmn agn Low ɔŋj es es. ¹⁴Em ec'etuey, m'am awŋ ɔny ləl na, aŋke uwr Es any. Eſel, m'awŋ ɔny ləl na, aŋke uwr egi ek'anj god'etj ab any. Ngbaſre oto, m'awŋ ɔny ləl na, aŋke ɔny lec, Nyam ec'odad anj ɔny em, etj akmn agn Low ɔŋj es es.

¹⁵K'èrurir wus na, ob ek'anj wus af aŋa yeji k'èrurir. Ek'egj b'erur wus na, ke l'erurm Es Nyam ana. ¹⁶Tasi em a, low fej ek'anj wus af aŋa eſe: sos megl ec'erm es eyr owi, nyamn e low e b'ekn ec'erur lele ob ɔny ec'es efu ab a; ów amua fej, kaka ánm Es ogj owm, kɔ wus na af ow b'anj ow. ¹⁷Ókan eke wus na b'ow ec lel in ec'ow aw eŋj ab ab. Kɔ egj ek'am kok Nyam ec'erur a b'ow anj godo godo fej.

[†] 2.7 Èkn Jan 13.34. [†] 2.10 b'ɔŋ'n l'ey wus: oglog b'ow ok agj ejeci wus. [†] 2.13-14 eſel, ngbaſre oto, lele etuey ab a el ɔmn eſel akpasu akpasu ek'anj Nyamel ab em.

Krist ec'efnu ayadju

¹⁸Em ec'ey, sica wanci es abal el a ow ñ. Irir eke Krist ec'ifnu nyam in am ow. Sica jam aja Krist ec'efnu a eny nɔnɔ; na em anake s'uw any eke ow el wanci es abal el a. ¹⁹Ey ec'arajn ce -n'anj -l'ok ɔkm, gbekɔ -l'elm ey ec'agŋ. Blel -l'eel ey ec'agŋ ana, ke blel -n'anj ey ab. Kɔ low na ey yec'etŋ ke wel úw any ek'el feŋ -l'elm ey ec'agŋ.

²⁰Ony ec'a, Krist ñɔn ɔny Abŋ Lala ek'el ɔwrɔ e mun ek'εjan. Na sosiem, ɔny amua feŋ uwr low nawre any. ²¹M'am nɔn lel na m'awŋ ɔny, ow elm low nawre eke k'uwmn any eci, kɔ ek'uwr low nawre any a sosiem. Etŋ uwr any eke yadŋ owi kaka anm low nawre em owm.

²²Kɔ bwo el yadŋ ee? Yadŋ el egŋ a eke b'egbr dad ese: «Jesu elm Krist!»[†] Egŋ na el Krist ec'ifnu eke b'egbr Es lele Jim ab. ²³Egŋ eke b'egbr Jim a, egbr Es yeji; egŋ ek'egŋ Jim eb a, okr af Es ab.

²⁴Ke yec'a eke irir kpɔkpɔ em etŋ a, anj ɔny erm em. Eke yec'a eke irir kpɔkpɔ em etŋ a b'anj ɔny erm em a, ɔny yeji b'ow okar af Es lele Jim ab. ²⁵Etŋ kin ob a eke Jim ewar ey a; sel ek'ɔnym uwr.

²⁶Mi nɔn ów amua ɔny eci, agŋ ek'am ɔl eke k'irmn ɔny a sosiem. ²⁷Ony ec'a, ɔkan eke Abŋ Lala ek'el ɔwrɔ e mun eke Krist ñɔn ɔny a, anj ɔny em. Na sosiem, ow ibram eke k'ɔl low yegm es ejec'es ij, aŋke Abŋ Lala am yegm ɔny ów a feŋ. Etŋ ów a eke n'am yegm ɔny a el nawre, yadŋ kaka anm em. Ow sosiem a, ànŋn in em ese elel eke Abŋ Lala yegm ɔny ow e low ab af.

Nyam ec'ey

²⁸Sica, em ec'ey, ànŋn Krist ab yec'etŋ ke legŋ eke li b'ow l'ewl l'ow a, s'óny erm susu, ke in ec'ow em a és k'ɔnym ey, si kpabm es in e lís. ²⁹Uwr any eke Jesu Krist el neny nyam es. Ow sosiem, egŋ eke bi kok low nenyembri nyam a, úwr any eke l'el Nyam ec'iy.

3 ¹Èkan erur ligbel eke ey Es Nyam elu ɔkm ey e lís, bake esŋ ey in ec'ey. Etŋ nawre tasi s'el. Eke wus uwm ey any, ke l'uwm ey Es yeji any ana. ²Erur em ec'agŋ lisijimel, sica s'el Nyam ec'ey, etŋ elel eke si k'anŋ a, ow k'eym ɔkm; kɔ s'uw any eke legŋ eke Krist b'ow ewl ow a, si b'ow s'èkn'n gbeŋ, etŋ si b'ow s'anŋ ese in af. ³Egŋ ek'am eku ɔmn em low akpasu na Krist em a, am **ayal** sos ese elel eke Krist in obi ayl ab af.

⁴Egŋ feŋ eke bi kok sikpl a ñb ol es, sikpl e kok el ol es ñb. ⁵Kɔ ɔny uwr any eke Jesu Krist ow ek'ɔny sikpl oc es, etŋ in em sikpl kaka anm. ⁶Ow sosiem, egŋ eke b'okr af in ab a, n'am kokm sikpl owi ij; egŋ eke bi kok sikpl a, èknm'n etŋ uwm'n any yeji.

⁷Em ec'ey, ke egŋ kaka k'ejum ɔny. Egŋ eke bi kok low nenyembri nyam a, l'el neny nyam es, ese elel eke Jesu Krist in obi el neny nyam es ab

[†] 2.22 Jesu elm Krist: ow ec'iri el Jesu elm Mesi, Eb Es eke Nyam erm ow.

af. ⁸Egṇ eke bi kok sikpl a, l'el **agn** eci, aŋke god'etŋ agn el sikpl es. Na sosiem anake Nyam ec'Iy ow yec'etŋ ke ni njūŋ agn e juma a.

⁹Egṇ ek'anŋ Nyam ab a, n'am kokm sikpl owi, aŋke Nyam ec'odad a anŋ in em ese egb eke wel ewl af. L'otum eke li ki kok sikpl owi ij aŋke l'el Nyam ec'iy. ¹⁰Kin low yec'em eke wel b'uw Nyam ec'ey lele agn ec'ey ab any a: egṇ ek'am kokm low nenyembri nyam, ke emenj érurm lisijim yeji a, l'elm Nyam ec'iy.

Ônyn erur ese Jesu af

¹¹Tasi em a, kin yec'ek eke wel dad ɔny irir kpokpɔ em etŋ a: ke s'erurir ey ɔfr. ¹²Si k'ót Kayen ek'agn Low njūŋ es ɔŋ ibi lisijim ab es. Etŋ kɔ bla sosiem l'ibi ow ee? Eke in ec'ow e li bi kok a ákplm ke lisijim ec'a b'akpl a sosiem.

¹³Agṇ lisijimel, ow k'iti ɔny any eke wus b'ifn ɔny. ¹⁴Ey s'uw any eke s'ubr luw em s'ey owr anŋ em, aŋke si b'erur ey lisijimel. Egṇ ek'ɔnym erur a, n'anŋ luw em. ¹⁵Egṇ eke b'ifn lisijim a, l'el egṇ ibiu, etŋ uwr any eke egṇ ibiu, sel ek'ɔnym uwr a anm in em.

¹⁶Kin elel eke s'uw erur any: Jesu Krist oc in e sel a ɔŋ ey; ow it eke ey yeji si k'oc ey e sel s'ɔŋ ey lisijimel. ¹⁷Ek'egṇ nyam ɔny ob, etŋ l'ekn lisijim ek'anŋ es abur em, etŋ l'ikŋm ow sɔŋ a, ke ayaf Nyam ec'erur a anŋ in em ab ee? ¹⁸Em ec'ey, eke si b'erurir ey ɔfr a, ke s'ɔtu eke si k'elumnin abu, ke ow k'él'm anm af e dad em sony.

¹⁹Eke si b'erurir ey ɔfr, si b'ow s'uw any eke s'anŋ Nyam ek'el low nawre es ab, etŋ si b'ow s'ɔny erm es ey in ec'any af. ²⁰Ek'ey ec'erm a b'ob ey low, ke Nyam agb akm ey ec'erm a, etŋ in l'uw low fej any.

²¹Erur em ec'agṇ lisijimel, eke sica ey ec'erm a ɔbm ey low ij a, ke s'ɔny erm es ey Nyam ec'any af. ²²Ob kaka fej eke si b'ibrm'n a, li b'ow n'ɔŋ ey, aŋke si b'ɔsu in e sol a, etŋ si bi kok yeci ek'akpl'l sos em a.

²³Etŋ kin in ec'ol eke n'am ɔŋ ey: s'úb Jim Jesu Krist nawre, ke s'erurir ey ɔfr. ²⁴Egṇ eke b'ɔsu Nyam e sol a, okr af in ab etŋ Nyam yeji anŋ in ab. Etŋ in ec'Abj eke n'ɔŋ ey ab em, s'uw any eke n'anŋ ey ab.

Nyam ec'Abj lele Nyam ec'ifnu ec'abj ab

4 ¹Erur em ec'agṇ lisijimel, ek'egṇ b'ow ey ɔny etŋ bi dad eke abj ec'abusu em in bi kok ów yeji, k'ùbr ir nawre kpékŋ. Kɔ òkr any es ekan eke nawre em el ec'abj a el Nyam ec'Abj, aŋke **kokoba** ɔb esel ayadju nɔnɔ gbel ok ɔkm wus af aja. ²Kin elel eke k'uwar Nyam ec'Abj ab any: ek'egṇ bi dad ese: «Jesu Krist el egṇ ow wus af aja», ke egṇ na ɔny Nyam ec'Abj. ³Kɔ egṇ ek'égŋm ebm eke Jesu Krist el egṇ eke wel ew sos megl em a, elm Nyam eci. L'el Krist ec'ifnu a eke irir in eci mowrer e low a. Sica gbe l'ow wus af aja ñ.

⁴Ôny, em ec'ey, eel Nyam eci, etŋ akmn kokoba ɔb esel ayadju ab es, aŋke Abj a ek'anŋ ɔny em a ɔny lec akm wus ec'agṇ ec'a. ⁵El, -l'el wus

na eci, na sosiem -li bi dad wus na ec'ow eke wel bi kok ec'odad, etj wus ec'agj b'iri el e low, egj eb. ⁶Ey, s'el Nyam ec'agj. Egj ek'uwm Nyam any a, b'iri ey e low. Egj ek'uwm Nyam any a írim ey e low. Na em si b'uwm low nawre ec'Abj lele yadju ec'abj ab any.

S'ony erur aŋke Nyam ikj anym erur ey

⁷Erur em ec'agj lisijimel, s'erurir ey ɔfr, aŋke Nyam ogj erur b'anj ow; etj egj fej eke b'ony erur a, el Nyam ec'iy etj l'uwm Nyam any. ⁸Egj ek'erurm a uwm Nyam any, aŋke Nyam el erur. ⁹Kin elel eke Nyam ec'erur a ey ɔkm ey e lís: l'erm in ec'Iy ekpobi a ow wus af aja, yec'etj ke s'éjn sel in em. ¹⁰Etj erur a el: ow elm ey eke s'erur Nyam a eci, kɔ Nyam in obi l'erur ey etj l'erm in ec'Iy a ow, ocr in sosi kokr egb waw uw ey e sikpl ec'oc ap sosiem.

¹¹Erur em ec'agj lisijimel, eke Nyam erur ey eben a, ey yeji ow it ke s'erurir ey ɔfr. ¹²Egj kaka eknm Nyam; gbekɔ eke si b'erurir ey ɔfr a, Nyam anj ey ab, etj in ec'erur a b'ey ɔkm tasi ey em.

¹³Kin elel eke s'uwm any eke s'anj in ab, etj in yeji n'anj ey ab: n'ɔnj ey in ec'Abj a. ¹⁴Etj ey s'ekn etj s'am dad eke nawre, Es erm Jim ow el wus na ec'agj ec'Eb Es. ¹⁵Egj eke b'egj eb eke Jesu el Nyam ec'Iy a, Nyam anj in ab etj in yeji n'anj Nyam ab.

¹⁶Etj ey s'uwm erur eke Nyam ony ey ec'ab any, etj s'ub erur a e low nawre; Nyam el erur. Egj ek'ony erur a anj Nyam ab, etj in yeji Nyam anj in ab. ¹⁷Eke erur iy neny igj nuŋ ey em a, si b'ow s'ony erm susu legj a eke si b'ow s'im Nyam ec'any af jej ok em a. S'etu eke si k'ony erm susu ikj na, aŋke wus af aja, ey eci eb ir a otarir es Jesu Krist ec'ab ab. ¹⁸Ek'egj b'ony erur a, l'úrum erjn ij. Erur tasi a b'oŋj erjn. Ek'am tutr eke wel b'ow ɔb'j low jej ok em a, ke ám uru erjn. Etj egj eke b'uru erjn a, onym erur tasi.

¹⁹Kɔ ey s'ony erur aŋke Nyam ikj anym erur ey. ²⁰Ek'egj bi dad ese: «m'erur Nyam» etj n'am ifn lisijim a, ke l'el yadju; tasi em a, egj ek'erurm lisijim eke n'am ekn a, ayaf li b'ow l'etu l'erur Nyam eke l'eknm ab ee? ²¹Etj kin ol eke Nyam ony ey: egj eke b'erur Nyam a, ke l'erur lisijim yeji.

Elel eke si k'akmn wus es

5 ¹Egj fej ek'ub nawre eke Jesu el Krist a, el Nyam ec'iy. Etj egj fej ek'am erur Es Nyam a, am erur in ec'ey a yeji. ²Eke s'am erur Nyam etj s'am osu in e sol a, ke s'uw any eke s'am erur Nyam ec'ey a yeji. ³Nyam ec'erur a anj in e sol a ec'osu em. Etj in e sol a ótum, ⁴aŋke egj fej ek'el Nyam ec'iy a akm wus es; etj ey ec'omn e s'ony Nyam em a anake b'akm wus es a.

Ów yec'em eke wel k'ub nawre eke Jesu el Nyam ec'Iy

⁵Bwo ec'egj akm wus es, ek'ow elm egj a ek'ub nawre eke Jesu el Nyam ec'Iy ab ee? ⁶Jesu Krist in obi ow wus af aja, wel ok'r mij nuŋ,

etj l'uw l'ok mebl es; l'ecr mij ok nuŋ em, l'uw l'ok mebl es esε egŋ af; ów yony na em, Abŋ Lala ij daŋku eke ów amua el nawre, aŋke Abŋ Lala ónym yadŋ. 7Ów nyahan anŋ eke okr af a m ij daŋku nyam: 8Abŋ Lala, mij lele mebl ab.

9Si b'egŋ agŋ e daŋku ij a s'eb, kɔ Nyam e daŋku ij a agb akm agŋ ec'a, aŋke Nyam in obi ij daŋku Jim e nuŋ af. 10Egŋ ek'ub Nyam Jim nawre a, daŋku ij na anŋ in em; egŋ ek'ubm nawre a b'ɔb Nyam yadŋ, aŋke l'ubm Nyam e daŋku ek'ij Jim e nuŋ af a nawre. 11Etj daŋku ij a el: Nyam ɔŋ ey sel ek'ɔnym nuŋ, etj sel a anŋ Jim em.

12Egŋ ek'eb Jim a εŋn sel; egŋ ek'ebm Jim a εŋnm sel.

13M'am nɔn ów amua m'ɔŋ ɔny, yec'etj ke úwr any eke, ek'am ubr Nyam ec'ly a nawre a, ke εŋjan sel ek'ɔnym nuŋ.

Nyam ɳɔŋn e lec

14Eke si b'im in ogŋ, ke s'ɔny lokm susu, aŋke low feŋ eke si b'ow s'ibrm in ec'erur em a, li b'ow l'iri ey lebl. 15Etj eke s'uw any eke li b'iri ey lebl a, ke ob feŋ eke si b'ow s'ibrm'n a, s'uw any eke s'εŋn ñ.

16Ek'egŋ nyam am εkn lisijim ek'am kok sikpl ek'elm luw ec'a, ni ɳɔŋn Nyam, ke Nyam ɔŋ lisijim na sel. Na ow el agŋ eke bi kok sikpl ek'elm luw ec'a e lís e low. Gbekɔ sikpl nyam anŋ ek'el luw eci; ow elm sikpl ikŋ na eci Nyam m'ɛsmɛ ɳɔŋjan. 17Low ɳuŋ feŋ eke wel bi kok Nyam e lís a el sikpl. Gbekɔ ow elm sikpl feŋ ísam egŋ luw ab.

18S'uw any eke egŋ feŋ ek'el Nyam ec'iy a, am kokm sikpl, aŋke Nyam Jim Jesu Krist b'ɔsu'r, etj agn éŋnm'n. 19S'uw any eke s'el Nyam ec'ey, kɔ wus af aŋa ec'agŋ ejeci ek'elm Nyam ec'ey a anŋ agn ec'es ew em.

20Emeny s'uw any eke Nyam ec'ly ow wus af aŋa etj n'ɔŋ ey nuŋ em ɔny eke si k'uw Nyam nawre any. S'okr af Nyam nawre ab, Jim Jesu Krist em. Jim na anake el Nyam nawre a, in l'el sel ek'ɔnym nuŋ.

21Em ec'ey, ɔsur sos ke k'úsmn yec'eke elm Nyam a jam.

Jan e lel yony em ek'awŋ

Ów ek'it eke wəl k'uwan

Jan ek'el Jesu ec'erm es lel Efes e Sinyamel a ec'idr es ab a anake kok lel na am awŋ Nyamel nyam a. Nyamel a eke n'am awŋ lel na a, el Efes eci eb saw saw a e nyam. Jan am oc Nyamel ikŋ a bəbm̩n yow gb̩l ab etŋ n'am ot ɔmn̩ esel a ek'anŋ em yogŋ a, li bəbm̩n yow gb̩l nyam lel ow ec'ey ab. Na sosiem anake n'am esŋ̩ ow Nyamel "ey lis" a. Nyamel a eke in Jan li b'im em a e lisijw̩ el na eke n'am awŋ lel a.

N'am ibrm Nyamel a eke n'am awŋ lel a ec'agŋ a eke -li k'erurir el ɔfr, ke -l'osu sos low yegm̩ esel ayadŋ̩ e lis, ke -li k'ebmn agŋ̩ amua etu eke wəl b'ow el ogŋ̩ yogŋ a.

Esŋ̩

¹Em Nyamel ec'Egŋ Likpekp, m'am awŋ Yow gb̩l lele in ec'ey ab[†] eke Nyam sɔsum ot, ke m'erur a lel. Etŋ̩ ow elm em sɔny m'erur ɔny, ko el a feŋ̩ ek'uwan low nawre[†] ab any a yeqi, ²low nawre ek'anŋ ey em, ke b'ow anŋ̩ ey em godo godo feŋ̩ a sosiem. ³Ke Nyam Es, lele Jesu Krist Es Iyŋ̩ ec'owrɔ, sɔrŋ̩ ikŋ̩ lele erm es ey ab, ánŋ̩ ey ab nawre em lele erur em ab.

Egŋ̩ lawl ec'erur

⁴Sos em am ijn'm nɔnɔ eke m'ekn̩ ŋ̩ ec'ey bəb am an es low nawre em ese ol eke s'eb Es ogŋ̩ ab af. ⁵Sica Yow gb̩l eke Nyam sɔsum oc, low eke m'am ibrm̩ŋ̩ a el: s'erurir ey ɔfr. Ke na ow elm ol owr m'ɛnym m'ɔɔm̩ŋ̩, ko ow eke s'eb kpɔkpɔ em etŋ̩ ab ana. ⁶Etŋ̩ erur a el: ke s'ān es Nyam e sol ab af. Etŋ̩ ol a el: ke kókr erur e low ese elel eke irir kpɔkpɔ em etŋ̩ ab af.

Low any uw esel ayadŋ̩

⁷Ayadŋ̩ nɔnɔ ow wus na af ek'egŋ̩m̩ Jesu Krist ek'ow sos megl em a e low ebm. Egŋ̩ eke bi kok ese el af a, l'el yadŋ̩, l'el Krist ec'ifnu. ⁸Osur sos goŋ̩ yec'etŋ̩ ke k'írmnm̩ ɔny e juma eke kokr a eci labm sɔg, ko ke éjjan

[†] 1 Yow gb̩l lele in ec'ey ab: Grek em a Kiria ek'el Nyamel ec'agŋ̩ a nimum. [†] 1 low nawre: Jan e lel ab em, low nawre ke Amani Mamn ana.

ow ec'ob ap ligbel a. ⁹ Egŋ̊ feŋ̊ eke bi digŋ̊ Krist eci low yegm a ɔlu es a, okrm af Nyam ab; kɔ egŋ̊ eke b'ucu low yegm na ɔny es a, l'okr af Es lele Jim ab.

¹⁰ Ek'egŋ̊ feŋ̊ am ow ɔny ogŋ̊ etŋ̊ l'isam low yegm na ab a, k'èbr ir k'elul il akŋ̊, k'òŋjan in akpa bɔbɔ yeq̊; ¹¹ egŋ̊ eke b'ɔŋ̊'n akpa a, ke ow e juma eq̊ŋ̊ a anake in yeq̊ n'am kok a.

Uwar em ec'odad

¹² M'ɔny ów nɔnɔ eke mi ki nɔn m'awŋ̊ ɔny, kɔ m'erurm eke mi k'oc lel lele lel mij ab; gbekɔ m'am tutr eke mi k'ow m'èkn ɔny, ke si dàd s'okarir yec'etŋ̊ ke ey e sos em iŋ̊ a él tasi. ¹³ Esŋ̊ jɔw[†] eke Nyam sɔsum oc a ec'ey a am ibrm'ŋ̊.

[†] **13** *Esŋ̊ jɔw* el Nyamel a eke Nyamel ec'Eqŋ̊ Likpekp a ek'am awŋ̊ lel a anŋ̊ em a ec'agŋ̊ a.

Jan e lel nyahan em ek'awŋ

Ów ek'it eke wel k'uwan any

Jan ek'el Jesu ec'erm es a anake kok lel na awŋ igŋ nyam eke itjn erm em el Es Kötökœ eci, ke wel b'esŋ Gayus a. S'uwm in e lís lele in e Nyamel a eke li b'im em ab ab e lís e low kaka any. Gbeko lel ab em, s'am ekn eke Jan ec'agŋ a eke b'erm im am ob Nyam e kokoba el ogŋ yogŋ a, li b'eb wel etu sənyn sənyn. Sica el e Nyamel ab em, egŋ nyam eke wel b'esŋ Diotref ke el idr esel ab em e nyam a, in, egŋm ebm agŋ a eke Jan b'erm a etŋ li bi dad ów eŋŋ Jan e lís.

Jan kok lel na am awŋ Gayus, l'aw ow ke li dád ow eke ow ki wewram Diotref ów. N'am ibrm eke Gayus k'eb Demetrius ek'am oc lel a im ɔŋ'n a etu sənyn sənyn, aŋke in yeji l'el egŋ ek'am kok juma Es Kötökœ eci.

Lel a am yegm ey eke si k'eb erur em, agŋ a feŋ eke am kok juma ɔŋ Es Kötökœ a.

Esŋn

¹Em Nyamel ec'Egŋ Likpekp, em lawl Gayus eke m'erur nawre em, m'am awŋ lel. ²Erur em e lawl mamm, m'am erur eke ów feŋ k'akpal'ŋ, ke sos írm'ŋ es, ese elel eke abŋ em yeji ɔny lec ab af. ³Sos em am ijn'm nɔnɔ, legŋ a ek'agŋ lisijimel ow, ke ij daŋku eke ŋ bi kok cecce Nyam e low feŋ em a. ⁴Eke m'iri eke em ec'ey am an es low nawre em a, sos em am ijn'm ligbel akm low ejeci feŋ.

⁵Erur em e lawl mamm, bi kok ów amamn ɔmn em ɔŋ agŋ lisijimel ek'el etu a yeji. ⁶-N'am ij ŋ ec'erm mamm e daŋku Nyamel ec'any af. M'am ɔŋŋŋ'ŋ, kòk el ec'e jagb us e low ese elel eke Nyam erur ab af, ⁷aŋke Jesu Krist e nin a sosiem anake -n'imn, ke -l'ebm ob kaka Nyam e low any uwm esel ec'abu em a. ⁸S'ɔtu eke si k'elum agŋ amua abu, yec'etŋ ke el erŋ em s'ókr af s'el low nawre e juma kok esel.

Diotref e dedeku eke n'ɔŋ

⁹Mi nɔn ów bəb m'ɔŋ Nyamel; kɔ Diotref eke b'erur e k'el el em e krekre a ebm ey ec'odad a. ¹⁰Na sosiem, eke m'am ow m'ekn ɔny a, m'ow mi dad ɔny ów eke n'am kok a. N'am dad ów eŋŋ l'ok ey af. Na yeji ow

éyrm'n erm es, l'ébm agŋ lisijimel, etŋ agŋ eke b'erur eke k'eb el a yeji, li b'edŋn wel, etŋ li b'ogŋ wel Nyamel em.

¹¹Erur em e lawl mamm Gayus, kì wewrm ów eŋŋ kok esel ów, ko kòk ów amamn. Egŋ eke bi kok low mamm a, el Nyam eci; egŋ eke bi kok low እንደገኘ a, l'éknm Nyam.

Demetrius ec'aw lele esŋn ab

¹²Demetrius ec'a gbe, agŋ a feŋ am ij in e daŋku, in ec'es an mamm a sosiem. Ey obi yeji s'am ij in e daŋku. Etŋ እ obi yeji uw any eke ey e daŋku ij a el nawre. ¹³M'ony ów nɔnɔ eke mi ki nɔn m'awŋ'ŋ, ko m'erurm eke mi k'oc ləl mij lele ləl likŋ ab mi nɔn. ¹⁴M'am tutr eke mi k'ow m'ekn'ŋ legŋ tel em, ke si dād ów s'okarir.

¹⁵Ke erm es ey áŋŋ እ ab! Awlŋel a feŋ am ibrm'ŋ. S'am ekn ey lawləl a feŋ ec'egŋ nyam nyam.

Jud e ləl ek'awŋ

Ów ek'it eke wəl k'uwan

Jud eke non lel na a lele Jak ab el ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist lisijimel (Matie 13.55, Mark 6.3).

S'uwñ Nyamel nuñ nyam a eke Jud awŋ in e ləl na ab any. Gbekɔ s'am ɔny ɔmn eke lel na, ey Es Kɔtɔkɔ Jesu ec'erm esel a e Sinyamel a eke sisigm es a, ni non n'awŋ. Ow e jam a, n'im in obi in obi l'ɔb kokoba Sinyamel ab em.

In e lel na em ec'ow eke li dad a lele Pier e lel yony em a, e nuñ yony em ec'odad a, ol eke k'otarir es.

Jud e lel na e low ek'am elu ɔkm a el low yegm esel ayadju a, ek'am ec Sinyamel ab em yegm el ów yadju ɔnun el a. Agŋ amua ec'es an ɔnun a sosiem, Jud am awŋ Sinyamel a lel na dad el eke -li k'inym es kikri ke -l'ogŋ mum ɔmn eci.

Esŋn

¹Em Jud, m'el Jak lisijim lele Jesu Krist e juma kok es ab; m'am esŋn agŋ a feŋ eke Nyam esŋn, ke el agŋ eke Es Nyam erur, ke n'am ɔsu Jesu Krist ec'a. ²Ke Nyam e sɔrŋ ikŋ, erm es ey lel erur ab ény bobn ɔny.

Low ewar low yegm esel ayadju e lís

2 Pier 2.1-17

³Erur em ec'agŋ lisijimel, m'ony erur nono eke mi k'awŋ ɔny lel sel εŋn a ek'el ey feŋ ec'a sosiem. Gbekɔ sica, m'ekn eke ow it eke mi k'awŋ ɔny lel na, yec'etŋ ke m'atr ɔny sos es. Dògjnín sos ɔmn na eke Nyam ɔn ɔny kpekŋ kpekŋ a sosiem, ɔny eke eel in ec'agŋ a. ⁴M'am awŋ ɔny lel aŋke agŋ eŋŋ, es lɔl em, ow anŋ ɔny arajn. -Li b'ɔny Nyam ec'erm mamm ec'odad a -li titŋ, yec'etŋ ke -l'ɔtu -li kok yec'eke -l'erurir a, etŋ Jesu Krist ek'in sɔny coco el ey ec'Es Ew lel ey Es Kɔtɔkɔ ab a, -li b'igŋ -l'ɔwl ow. God'etŋ Nyam Lel ikŋ anym dad el eci gbre ek'am eku el a e low ew es.

⁵M'uñ any eke uwñ low na eke m'am m'ow mi dad ɔny ab any. Gbekɔ m'erur eke mi k'ɔkn ɔny ów amua: Es Kɔtɔkɔ eb in ec'agŋ a elu es Ejipt eyŋ ec'abu em, etŋ ow e jam a, l'ibí el a feŋ ek'egŋm ubm nawre a. ⁶Etŋ ebén ce afr erm esel a ek'erurm anm el ec'usu a eke -n'inymn es a, ke

-n'ngbrojn yogŋ a, Nyam ɔny ok el ŋgbraka etŋ -n'anŋ ncebn ibr ab em godo godo feŋ eci, jeŋ ok e legŋ ligbel a eci. ⁷Sica ɔkan Sodom, Gomor lel el ec'eb saw saw ab ab e low a: el ec'eb eyŋ a ɔny es an ŋunj ek'akplm ese afr erm esel a ec'ab af. Etŋ -l'ol egŋ kaka feŋ ab ec'erum ab, ton agŋ eke elim sos megl nyam ese el ec'ab af a yeji.[†] Ow ɔŋ -n'am ij gbre al ek'ɔnym es irm ab em, etŋ -l'el agŋ feŋ ec'ewar eci sewl.

⁸Etŋ ɔny ec'araŋn a, agŋ ejŋ amua am ɔny es an nenyembri nyam a ese agŋ amua feŋ ec'ab af. -Li bi tutr ów yadŋ etŋ ow b'ɔŋ el -l'us el eci sos af ec'ow aw ejŋ a jam. -Li b'ifn Nyam ec'es ew a etŋ -li bi wewr afr ec'abŋ any esel a.[†] ⁹Etŋ Mikael in obi yeji eke el afr erm esel ec'es ew a kokm low na. Legŋ a eke **agn** ab -n'am dogŋn Mois eci sos megl a,[†] Mikael ism neny ignj'm'n jejm okm'n, kɔ ow ce eke li dad ow a el: «Ke Nyam ïjr'ŋ gbre!» ¹⁰Gbekɔ agŋ amua am wewr yec'a eke -l'uwm any a. Etŋ yec'a eke -l'uwr any nyamb em ese akp em eci mindey ek'ɔnym tutr af a, yeji anake b'irmn el a. ¹¹Gbre él el eci! -L'eb ebr a eke Kayen eb a, -n'ony yadŋ os sosiem ese Balam af, -l'uw, aŋke -l'ɔbr Nyam any ese Kore af.[†] ¹²Es, el anake -li bi ŋunj ɔny ɔfr em ec'ob eke b'asr luku usu nyam ijr a. Yogŋ, -li b'ij etŋ -li b'egŋ lokeyr em, és ɔnym el etŋ -li bi tutr el sony ce e low. -N'anŋ ese afr eke ibr es lef am oc im ke ánm mij okm wus ab af. -N'anŋ ese ekŋ eke ósum ey iju egb ub e legŋ ab af; ekŋ eke -l'il ok wus ke uw nimur nimur. ¹³-Li b'ɔmun el ec'és owi ab es ese elel eke okij b'ɔmun in e sarɔd es ok ákpaf ab af. -N'anŋ ese mǐlél ek'uwm yogŋ ogŋ eke k'imn ab af, etŋ Nyam ew el usu es segŋ feŋ eci ncok ibr ab em.

¹⁴Enk ek'el ey lagŋ lɔbiŋ em Adam eci jam a, ikŋ anym dad agŋ amua e low nine: «Kin, Es Kɔtɔkɔ am ow lel afr erm esel lala nɔnɔ gbel ab, ¹⁵wus nimur e jeŋ ok eci. Li b'ow l'ɔb agŋ ejŋ a feŋ low, ów ejŋ a feŋ eke -li kokr -l'ɔbar ow a sosiem. Li b'ow l'ɔb sikpl esel es ɛfuu amua low, low ɔbr any odad feŋ eke -li dadr ow e lís a nuŋ af.» ¹⁶Segŋ feŋ agŋ amua b'ucu any es. -Li b'anŋ abr eny em etŋ -li b'ir eb ese elel ek'el ec'ow aw ejŋ a b'ɔŋŋ el ab af. -Li bi dad low any ɔbr odad etŋ -li bi pop agŋ ob ejŋ ij eci.

Ewar lel ów ɔm ab

¹⁷⁻¹⁸Gbekɔ ɔny, erur em ec'agŋ lisijimel, ɔkan ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist ec'erm esel a e sodad eke dad ɔny legŋ ek'ec ab em a: «Segŋ es abal el em a, agŋ b'ow kokr ɔny miyer etŋ el ec'ow aw ejŋ a b'ow ɔŋ el -l'ir eb eke

[†] ⁷Nuŋ Ob 19.1-25. agŋ eke elim sos megl nyam ese el ec'ab af: aŋa ow ɔtu eke k'el afr erm esel. Sica odad na Grek em a, wel ɔtu eke k'itŋŋ ejec'em dad ese: -l'ol egŋ igŋ lele lawl igŋ ab ec'erum ab. [†] ⁸afr ec'abŋ any esel: Bëbmn 2 Pier 2.10 lel ow ec'akr otar ab ab. [†] ⁹Aŋa Jud am dad Mois e lís e low nyam ek'anŋ Jwifel e lel sig nyam em, ke anm Nyam Lel em.

[†] ¹¹Kayen: èkn Nuŋ Ob 4.3-8. Balam: èkn Awl 22.1-35. Kore: èkn Awl 16.1-35.

bi kpab el es Nyam e lís.» ¹⁹El anake -li bi bubr Nyamel ec'agŋ ab em a. El e sow tutr a el agŋ e sow tutr ce, etŋ -n'ɔnym Nyam ec'Abŋ a. ²⁰Gbekɔ ɔny, erur em ec'agŋ lisijimel, ûsr ɔny ec'eb ir a ɔny ec'ɔmn ek'ɔny Nyam em ab af, ɔjɔjan Nyam Abŋ Lala ec'abu elum em. ²¹Ànjen Nyam ec'erur ab em, ke ám ekur ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist eci sɔrŋ ikiŋ a eke b'ow ɔny sel ek'ɔnym uwra.

²²Agŋ a ek'el ec'ɔmn a εwm leg leg a, ɔny em eci sɔrŋ ikiŋ. ²³Ònyn okr el ɔkm al ab em ke éb elul el es.[†] Ònyn agŋ beb a yεji eci sɔrŋ ikiŋ. Gbekɔ èwr sos erm, kì yεbr -li k'ibar ɔny em ec'ow eñuŋ kok ab ab.

Anygbel él Nyam eci

²⁴⁻²⁵Anygbel él Nyam nyam coco a eke b'εcr ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist em sɔg ey a eci! L'ɔtu eke li k'edŋ ɔny abu any ke k'εymn low ɔnuŋ em; l'ɔtu eke li k'ok ɔny ɔkm in ec'anygbel a ec'any af, eke low ɔbr kaka k'ánm ɔny em, ke sos em ijn íy ɔny em gboŋ. In ec'él anygbel, sagb, abusu lel es εw ab god'etŋ, sicaca lel seŋ feŋ ab! Amen.

† ²³ Èkn Amos 4.11; Zakari 3.2.

Ów eke Jan εkn es εkn εm

Ów ek'it eke wel k'uwan any

Jam us es Jan non Es Ekn eci lel na in eci susu em. Legn ab em a, Rom ek'ew usu ab es a, b'ew lec em ibrm eke agn k'ign el ec'es ew es **Sesar** nuj ese Nyam af. Ow eci kok em a, ow b'ow on -li yegm eb a ec'elum eke -n'onyn a. Kretienel a egymow e low ebm. -L'erurmn eke -li k'ign Nyam ejeci nuj eke ow elm Jesu ce, etjow sosiem wel b'ijr el gbre. Jan in obi yeji, Rom ec'es ew es a ogn'eb em oc im ew'r es lekr nyam em eke wel b'esj Patmɔs. Yogn, es εkn em, Nyam yegm'n ów nɔnɔn yec'etj ke li bébm kretienel sos gbre ij ek'am ow a eci, l'atr wel sos es el ec'cmn a eke -n'onyn a eci. Afr erm es nyam oc Jan abj em im eke ow k'ekn ów a eke b'ow ey wus af aja a ese elel eke Nyam am ekan ab af. Amani Sig em eci meny ewr owi nɔnɔn anj ów a eke Nyam am yegm Jan ab em. Jan eci legn ab em a, kretienel a iri ow eci nyandre a, k'agn ek'ijr el gbre a gbe otum uwim ow eci nyandre ab any. Ey obi ey obi yeji, yefenyina em a, s'irim meny ewr owi a okm ey es sos em senyn senyn, gbekó ów nɔnɔn anj eke am ayl ey sos em:

- 1) Low nuj am ey lec wus na af, k'ogn ke ow ók wus eci nuj edj em a, Nyam b'ow akm in ec'efnu ab es ar ogn ab em.
- 2) Nyam b'ow jej agn fej e low ok. Agn a eke ub Jesu nawre a, wel nɔn el ec'en sel ejn eci lel ab em, etj -li b'ow -l'ij sel ek'onym uwr a ec'aja. Emeny Nyam b'ow jej egj e low ok, es an a eke egj a b'ow ony wus af aja ab em (Es Ekn 20.11-15; bèbmn 1 Korent 3.10-15).
- 3) Agn a eke b'ij neny nyam in e lis a, li b'ow l'ap wel ob.
- 4) Afr, segn fej wel bi kɔklm Nyam.

Bibl eci lel es abal el na em a, Nyam am elul in sosi okm ese Nuj Ob lele Nuj Edj ab af. Tasi em a, in obi li kok wus na, etj in obi li b'ow l'ewl ni nujn ow ke l'oc wus uwr a lele afr uwr ab ab l'ow.

Jesu am elul in sosi okm

1 ¹Ów eke lɔl es ke Jesu Krist elu okm kpata a anj lel na em. Nyam on l'uw ów amua any, yec'etj ke li yégm in e juma kok esel a low eke b'ow ey legn tel em a. Krist on in ec'afr erm es im elu low a okm yegm in e juma kok es Jan. ²Jan am ij daŋku eke ów a fej eke in εkn a in el Nyam ec'odad lele low nenyembri nyam ek'in ey okm Jesu Krist em ab.

³Ehe él egn̄ eke b'awl sodad amua eke Nyam elu ɔkm ɔnj agn̄ a eci! Etj̄ emeny ehe él agn̄ a eke b'iri, ke b'elum ów a eke wel non lel na em a eci! Eε, legn̄ a eke wel bebm ew es ów amua ec'a ibnm ij.

Jan am esjn̄ Nyamel lōbj̄ a

⁴Em Jan, m'am esjn̄ Azi wus af^t eci Nyamel lōbj̄ a: ke Nyam ek'an̄ god'etj̄, an̄y yefenyna, ke am ow a,^t édj̄ ɔny ɔwr̄ ke ɔnj ɔny erm es ey. Ke abj̄ lōbj̄ a ek'an̄ in ec'atufu lekpn̄ a ec'any af a yeji ɔnj ɔny ów nenyembri nyam a. ⁵Ke Jesu Krist ek'el daŋku ij es neny nyam es a yeji ɔnj ɔny ów amua. L'el iy kr̄ekre ek'igb agn̄ ek'uw ab em, etj̄ emeny l'el wus eci éb ebu fej̄ em ec'eb ebu. Jesu Krist erur ey etj̄ in eci mebl ab em^t li sɔg ey sikpl e lís. ⁶Li kok ey s'el gbrengbi usu a ec'agn̄, egb waw esel eke ki kok juma Nyam ek'el Es a eci any af. Anybel lele abusu ab él Jesu Krist eci sègn̄ fej̄! Amen!

⁷Kin, n'an̄y jru em n'am ow! Etj̄ nyamn nyamn fej̄ b'ow ekn'n; agn̄ a ek'ign̄ mpragb a yeji b'ow ekn'n.^t Wus ec'agn̄ eb eb a fej̄ b'ow an̄y sɔr̄ em in sosiem. Eε, εben ow b'ow an̄y! Amen!

⁸Es Kɔtɔkɔ Nyam Abusu Es dad nine: «M'el Nuŋ ɔb lele Nuŋ Edj̄ ab,^t m'el Nyam a ek'an̄ god'etj̄, an̄y yefenyna, ke am ow a.»

Es ekn̄ em Jan ekn̄ Jesu

⁹Em, ɔny lisijim Jan, Jesu ab ec'af okr em, m'am m'ij gbre ɔny ab. S'el Nyam e gbrengbi usu a ec'agn̄, s'am usur erm gbre ij em. Wel oc im ew'm es Patmɔs lekr,^t aŋke mi dad Nyam ec'odad lele low nenyembri nyam ek'ey ɔkm Jesu em ab ab. ¹⁰Es Kɔtɔkɔ eci legn̄ a, Abj̄ Lala ow'm af etj̄ m'iri lebl tuɔtuɔ nyam ek'am iknj̄m jam ese kr̄ekre af ¹¹dad ese: «Nɔn low yec'a eke am ekn̄ a lel nyam em, ke óc awŋ Nyamel lōbj̄ a ek'an̄ eb amua em a: Efes, Simirna, Pergam, Tiatir, Sardes, Filadelfi lele Laodise ab».

¹²M'edj̄ məny eke mi k'ekn̄ egn̄ a eke am dad'm odad a, etj̄ m'ekn̄ sika em mun al ob lōbj̄. ¹³Mun al ob amua ec'araŋn̄ a, m'ekn̄ ob nyam ek'inym es ese egn̄ af. Li sus mob kpakp etj̄ l'ucu ɔhɔny eke wel kok sika mij em er em.^t ¹⁴In eci sin nuŋ a ufu pum pum pum liceb ufu e suw af, ese nyamok af, etj̄ in ec'anyamn̄ a am jejn̄ ese al af. ¹⁵In ec'akr a am

^t 1.4 Azi wus af: Èkn 2 Korent 1.8 lel ow ec'akr otar ab ab. ^t 1.4 Nyam ek'an̄ god'etj̄, an̄y yefenyna, ke am ow a: nin na ew ese Nyam eci nin eke yegm Mois af (Okm Ok 3.14-15). Bèbmn Ebre 13.8. abj̄ lōbj̄ a el Nyam ec'Abj̄ Lala a eke iy neny igñ̄ nuŋ a. ^t 1.5 Èkn Kolos 1.20. ^t 1.7 Èkn Zakari 12.20; Jan 19.34-37. ^t 1.8 Nuŋ ɔb lele Nuŋ Edj̄ ab: Grek em a, odad a eci iri tasi a el: Alfa lele Omega ab. Ow el Grekel eci lel mɔni kr̄ekre a lele lel mɔni es abal el ab ab. ^t 1.9 Patmɔs lekr el Eje ec'okj̄ a e lekr gɔŋni ek'owl es Efes ab kilo ekñ̄ yen. Wel b'oc agn̄ a ek'el ec'ow ókm Rom ec'es ew ab es sos em a, im ew es yogn̄. ^t 1.13 Ow el egb waw es ligbel a ec'ob sos ew (Okm Ok 28.4; 29.5).

jejn ese jawie eke wel etj ke al ayal af. Etj in eci lebl a b'il ese okij e mra eke b'elu ab af. ¹⁶In e lidr abu ab em, l'ucu m'lél l'brij n'ony es, etj lab ler em ek'any yony a b'ufu a am ey'r okm nemym. In ec'any a am jejn ese legn uyu nuj e ligbn af. ¹⁷Eke m'ekn'n a, m'ey wus in ec'akr ew a ese ek'em m'uwy ce af. L'oc in eci lidr abu a l'ew'm af etj li dad nine: «Erjn k'ny'j! M'el Nuj Ob lele Nuj Edj ab. ¹⁸M'el egj a ek'anj owr a. M'uwy, gbekɔ ca m'anj owr godo godo fej eci; etj m'ny abusu luw lele **ɔñnes** bajn ab af. ¹⁹Sica non yec'a ek'ekn a, yec'a ek'am ey caca em a lele yec'a eke b'ow ey ow eci jam ab ab. ²⁰Kin m'lél l'brij a ek'ekn em e lidr abu ab em a lele sika em mun al ob l'brij ab ab eci nyandre: m'lél l'brij a el Nyamel l'brij a eci **afr** erm esel a, etj kenie l'brij a el Nyamel l'brij a».

Efes e Nyamel a e lel eke wel awŋ

2 ¹«Non lel awŋ Efes e Nyamel a ec'**afr** erm es a: "Kin odad yec'eke egj a ek'onym m'lél l'brij ab in e lidr abu ab em, ke am an es sika em mun al ob l'brij a ec'arajn a am dad: ²M'uwy juma fej eke kok ab any, m'uwy ij eci sos es atr a lele ij eci erm susu ab ab any. M'uwy any eke k'otum egjm ów ejn esel e low ebm; etj agj a eke bi dad eke el **erm** esel ke elm a, ony igbl el ogj ekn, etj ekn eke -l'el ayadju. ³Ij, ony erm susu, ij gbre em e nin a sosiem etj sos ɔwm'j es kaka. ⁴Gbekɔ low a eke m'ny ij ab a ce el: onym erur krekre a ek'ony em ec'a ij. ⁵Sica okn legj ek'ec ab em eci elel eke onyn em ec'erur a, itjn erm em, ke kók ese nuj ob em ec'ab af. Eke itjnm, mi b'ow m'ow m'ejn'j, ke m'ny ij eci mun al ob a m'oc es yogj a eke ow anj a. ⁶Gbekɔ yec'eke akpl ij ec'a el: ese em af, ifn Nikolayitel[†] eci low kok a.

⁷Ke egj yec'eke eli ɔru a, íri yec'a eke Abj am dad ok Sinyamel a. Egj yec'eke b'ow eb any a, mi b'ow m'ny'j sel ejn eci likj a ek'anj Nyam ec'egb ogm a e liy a l'ij." »[†]

Simirna e Nyamel a e lel eke wel awŋ

⁸«Non lel awŋ Simirna e Nyamel a ec'**afr** erm es a: "Kin odad yec'eke egj a ek'el Nuj Ob lele Nuj Edj ab, egj a ek'uwy ke ewl anj owr a am dad: ⁹M'uwy ij e gbre lele gbɔr ab any, gbekɔ tasi em a, ij gbrengbi! M'uwy sos keskes ek'agj a ek'el Jwifel ke b'ocr el sosi Nyam ec'agj ke elm a bi kokr'j ab any; -l'el **Satan** eci nuj igj esel. ¹⁰B'ow ij gbre, gbekɔ k'uru erjn. Agn b'ow ot ony em ec'agj beb ok sobel em ony eci

[†] 1.17 Akr 13-15: èkn Daniel 7.13; 10.5; 7.9; 10.6. Akr 16-17: èkn Esayi 49.2; Ebre 4.12; Esayi 44.6; 48.12. [†] 2.6 **Nikolayitel**: -l'el low yegm esel eke b'irmn agj ec'omn el e low yegm ab em. Es Èkn eci lel na em ce wel dad agj amua e low. Èkn Es Èkn 2.14,15,20,24.

[†] 2.7 Èkn Nuj Ob 2.8-9.

εbm εkn eci, etŋ b'ow ijr gbre toŋ səgŋ ləw.[†] Íj neny nyam toŋ luw em, ke m'ɔŋ'ŋ sel εŋŋ e tufe a.

¹¹Ke εgŋ yec'eke eli oru a, íri yec'a eke Abŋ am dad ok Sinyamel a. εgŋ eke b'ow eb any a, k'ow εknm luw yony em a e low ij.” »[†]

Pergam e Nyamel a e ləl eke wel awŋ

¹²«Nɔn ləl awŋ Pergam e Nyamel ec'afr erm es a: “Kin odad yec'eke εgŋ a ek'ɔnym lab ler em ek'any yony a b'ufu a am dad: ¹³M'uw usu a ek'ir ab any, yogŋ anake **Satan** ec'atufu lekpn a anŋ a.[†] Ucu em e nin a ɔny es, etŋ walm ɔmn ek'ɔny em em a εlum es, toŋ legŋ ab em eke wel ibi Antipas a yeji, em eci daŋku ij es cecε ɔny ogŋ a, yogŋ a eke Satan ir a. ¹⁴Gbekɔ m'ɔny abr eke mi k'εnym'ŋ: η ogŋ yogŋ, agŋ anŋ eke ucu Balam eci low yegm a ɔny es. Balam anake ɔŋ Balak nuŋ em eke k'uk Israel ec'ey meb a. Litr wel eke wel k'ij mindey eke agŋ ibi kokr egb waw ɔŋ sinyam yadŋ, ke wel ij **nfaci** yeji.[†] ¹⁵Etŋ emeny, η ogŋ a ce, agŋ anŋ eke ucu Nikolayitel[†] eci low yegm a ɔny es. ¹⁶Ow sosiem, itŋn erm em goŋ. Eke itŋnm, ow k'ow ibnm, mi b'ow m'ow η ogŋ yogŋ etŋ mi b'ow m'ogŋ agŋ amua ar, em e lab ler em any yony a eke anŋ'm nenyam am ey'm ɔkm ab em.

¹⁷Ke εgŋ yec'eke eli oru a, íri yec'a eke Abŋ am dad ok Sinyamel a. εgŋ yec'a eke b'ow eb any a, mi b'ow m'ɔŋ'ŋ **afr** eci futufutu eke lɔl es a. Mi b'ow m'ɔŋ'ŋ lebn ufu nyam, etŋ lebn ab af nin owr nyam eke wel nɔn a b'ow anŋ.[†] εgŋ kaka k'ow uwm nin na any, ek'ow elm εgŋ a ce ek'εŋn lebn a.” »

Tiatir e Nyamel a e ləl eke wel awŋ

¹⁸«Nɔn ləl awŋ Tiatir e Nyamel a ec'afr erm es a. “Kin odad yec'eke Nyam Jim a ek'anyamn em am jejn εse al af, ke akr yeji am jejn εse jawie eke wel etŋ af a, am dad: ¹⁹M'uw η e sijuma a, η ec'erur a, η ec'ɔmn a, η e juma a eke bi kok ɔŋ agŋ a lele η ec'erm susu ab ab any. Etŋ sica m'uw any eke jam aŋa, η e juma a eke am kok a εny akm krekre ec'a. ²⁰Gbekɔ m'ɔny abr nyam eke mi k'εnym'ŋ: am yeb Jesabel,[†] yow na eke am dad eke Nyam ec'odad in am dad, ke am irmn em e juma kok esel, yegm el eke -li k'ij **nfaci**, ke -l'iij mindey eke wel wawr egb ɔŋ sinyam yadŋ a. ²¹M'ok'r səgŋ es eke li k'itŋn erm em, ko l'erurm eke li k'igŋ in eci nfaci

[†] 2.10 *səgŋ ləw*: nyandre em odad ek'am yegm eke gbre ij a likpr ce. Bèbmn Nuŋ Ob 24.55; Daniel 1.12. [†] 2.11 Luw krekre a, ow el sos megl af ec'a; etŋ yony em ec'a, ow ow el gbre ij ek'ɔnym uwř a. Èkn Es Èkn 20.6,14; 21.8. [†] 2.13 Pergam el sinyam yadŋ a eci nuŋ igŋ usu gbel. Yogŋ Zes eci ɔŋŋn usu ligbel nyam anŋ; ow el eb krekre eke ow em wel igŋ Sesar nuŋ εse nyàm af. [†] 2.14 Èkn Awl 31.16 lele 25.1-2 ab. *Balam lele Balak ab*: èkn Awl 22 toŋ 24 ab em. [†] 2.15 *Nikolayitel*: èkn Es Èkn 2.6 eci akr otar a. [†] 2.17 *afr eci futufutu*: ɔkm Ok 16.14-15, 33-34; *nin owr*: Esayi 62.2; 65.15. [†] 2.20 *Jesabel*: Èkn 1 Èb Ebu 16.31; 19.1-2; 2 Èb Ebu 9.22,30.

ij na l'elu es. 22 Ow sosiem a, mi b'ow m'erum'n es gbre ij ec'ob erur ob af, etj eke agn a ek'ij nfaci in ab a itnjm erm em a, -li b'ow -l'ij gbre nonc eses ow af. 23 Mi b'ow m'ibi in ec'agn a yeji, etj Sinyamel a fej b'ow uw any eke m'el egij a ek'uw agn e tutr lele el ec'erur ab a any a. Etj mi b'ow m'cny ony em ec'egn nyam nyam yec'a eke li kok a ec'ow ek'it a.

24 Sica ony Tiatir e Nyamel ab em ec'agn likpr a, ony eke egymn ucumn low yegm yadlj na onymn es, olmn eke k'uwr yec'a eke -l'esjn **Satan** eci low any uw eke lsl es ab any a, ^t m'uyulm ony low ejeci kaka fej ij.

25 Gbeko yec'a ek'ejan a, tucur onyn es toj ke m'anj m'ow.

26-28 Agn a eke b'ow kok em ec'erur a toj ók nuj a, el anake -li b'ow -l'eb any a. Mi b'ow m'cny el abusu a eke m'eb em Es ogn a. Mi b'ow m'cny el -n'ony abusu ebr ebr fej af. -Li b'ow -l'ew wel es lec em etj -li b'ow -li bɔbm wel es eses elel eke wel bi bɔbm erej es ab af. Emeny mi b'ow m'cny el ibribi eci lsl a yeji.^t

29 Ke egij yec'eke eli oru a, íri yec'a ek'Abj am dad ok Sinyamel a." »

Sard e Nyamel a e lsl eke wel awj

3 1 «Non lel awj Sard e Nyamel a ec'afr erm es a: "Kin odad yec'eke egij a ek'ony Nyam ec'abj lobj a lele mil'l lobj ab ab a am dad: M'uw juma fej eke kok ab any. Agn bi tutr eke anj owr, ko tasi em a, uw! 2 Uffjm es! Ke yec'a eke anj'j ke k'uwm a, ój'n n'anj kikri gbuj ke l'uw nimum nimum. M'ekn eke j ec'ow a bebmnem tasi, em e Nyam a ec'a ek'am erur ab ab. 3 Òkn yec'a eke iri ke eb a, tucu ony es ke itnj erm em. Eke ufnjam es, mi b'ow m'ow kpru em ese ulu af m'oc'j, etj k'ow uwm wanci ab af eke mi b'ow m'ow ab any. 4 Gbeko Sard yogj, ony em ec'agn nyam nyam ibarm el eci mob sus em a. Agn amua b'ow anj mob efu em ec em ab, aŋke -l'it. 5 Ebén eke agn a eke b'ow eb any a b'ow sus mob efu ana. Mi k'ow mi tetnjm el ec'en ab es sel ejn e lsl ab em,^t etj em Es lel in ec'afr erm esel ab ab ec'any af, mi b'ow mi dad eke agn amua el em eci. 6 Ke egij yec'eke eli oru a, íri yec'a eke Abj am dad ok Sinyamel a." »

Filadelfi eci Nyamel a e lsl eke wel awj

7 «Non lel awj Filadelfi e Nyamel a ec'afr erm es a: "Kin odad yec'eke egij a ek'el lala lele low nawre ab a, egij a eke onym eb ebu David eci safue ab ab, bi fig ke egij kaka ótum ablm, b'abl ke egij kaka ótum figm a am dad:^t 8 M'uw juma fej eke kok ab any; mi fig lisany nyam m'ew'j es any af eke egij kaka k'otum ablm. Lec tel ce ony, gbeko ucu em ec'odad a ony es etj dadm eke

^t 2.24 *Satan eci low any uw eke lsl es:* aja ow el low yegm eke lsl es, ke anj agn a ce eke el el e nyàm nuj ign ebr ab em a eci. ^t 2.28 Bèbmn Selu 2.8-9; Awl 24.17; Es Ekn 22.16.

^t 3.5 *sel ejn e lsl:* agn a ek'el Nyam ec'a, afr, el ec'en anj lel ligbel nyam em. ^t 3.7 Bèbmn Esayi 22.22.

uwm im any. ⁹Kin low eke mi b'ow mi kok Jwfel ek'el **Satan** ec'ogog ec'agŋ a eke b'ocr el sosi Nyam ec'agŋ, ke ow b'el yadŋ a: mi b'ow m'ony el lec em -l'ok ɔwrɔkp wus ŋ ec'any af, etŋ -li b'ow -l'uw any eke mi b'erur'ŋ.[†] ¹⁰Eke ɔsu ol a eke m'ɔŋ'ŋ eke k'usur erm a, em yeji mi b'ow m'ɔsu'ŋ gbre eci lęgŋ a eke b'ow ow wus nimum af εbm wus ec'agŋ a feŋ a. ¹¹Ow k'ow ibnm eke mi b'ow m'ow. Ow sosiem, yec'a ek'ony a, ūcu ɔny es kikri yec'etŋ ke egn kaka k'ebm ŋ ec'any eb e tuf a. ¹²Agŋ a eke b'ow eb any a, mi b'ow m'ɔsŋm el es em Es eci Nyamel ab em ese ēl ec'akr ab af, etŋ -li k'ow -l'okmn ɔkm ij. Mi b'ow mi nɔn em e Nyam a eci nin a lele in ec'eb a eci nin ab ab agŋ amua eke egn any ab af. Eb a, in l'el Jerusalēm owr a eke b'ow anŋ afr, em e Nyam a ogŋ us es a. Mi b'ow mi nɔn nin owr a eke m'ɛŋŋ a yeji el af.[†]

¹³Ke egn yec'eke eli ɔru a, íri yec'a ek'Abŋ am dad ok Sinyamel a.” »

Laodise e Nyamel a e lel eke wel awŋ

¹⁴«Nɔn lel awŋ Laodise ec'afř erm es a: “M'el egn a eke wel b'esŋ Amen,[†] egn a ek'el daŋku ij es cece lele low nyim nyim ab a, egn a eke anŋ ów feŋ eke Nyam kok a e nuŋ ɔb em a. Kin em eci odad a: ¹⁵M'uw juma feŋ eke kok ab any, etŋ m'ekn eke εwm dra etŋ emeny εwm gbagba yeji. Blel ɔtu el ów yony ab em e nyam yeji, ow éw afanma. ¹⁶Kɔ sica ek'el dede, ke elm dra oglog gbagba a, mi b'ow m'egbł m'elu'ŋ es. ¹⁷I bi dad ese: m'ony os nɔnɔ, m'ɔnym low kaka ec'es abur. Kɔ tasi em a, ŋ uwm any eke el gbre es, ɔny sɔrŋ nɔnɔ, el gboru, el any eflu lele sos ɔfr es ab. ¹⁸Ow sosiem a, kin ów eke m'am ɔm'ŋ: ów em ogŋ a, ol sika eke al elu ow eci sayl a ɔkm a, ke ēl gbrenghi. Ów ol mob sus em efu sus, yec'etŋ ke k'ānm sos ɔfr és ɔnym'ŋ. Ów ol sekp ok ŋ ec'anyamn ab em, ke ēkn es. ¹⁹Agŋ a feŋ eke mi b'erur a, mi b'enym el abr etŋ mi b'ew low m'ɔŋ'ŋ el.[†] Èlu lec ij ɔkm ke itŋ erm em. ²⁰Sica m'inym es lisany etŋ m'am icm abu. Eke egn nyam iri'm lebl etŋ fig'm lisany a, mi b'ow m'ey'r akŋ, mi b'ow m'us abu in ab etŋ in yeji li b'ow l'us abu em ab.

²¹Agŋ a eke b'ow eb any a, mi b'ow m'ɔŋ'ŋ el abusu -li sig es em ab, em eci atufu lekpn ab af, ese elel eke em yeji eke m'eb any a, em Es ɔŋ'm abusu mi sig es in ab, in eci atufu lekpn af ab af.

²²Ke egn yec'ek'eli ɔru a, íri yec'a ek'Abŋ am dad ok Sinyamel a.” »

Afr e Nyam nuŋ igŋ

4 ¹Emeny ow e jam a, m'ekn low ejeci. Afr, m'ekn lisany nyam eke fig, etŋ lebl a ek'anŋ ese krɔkr eci lebl af ke m'ikŋ anym m'iri a, dad'm nine: «Ùyu af aŋa, ke mi yégm'ŋ ow e jam ec'ow eke b'ow ow a.»

† 3.9 Bèbmn Esayi 49.23; 60.14; 43.4. † 3.12 Bèbmn Esayi 62.2. † 3.14 Amen: in e nyandre el “ke ow él eben.” Eke wel am esŋ Krist “Amen”, ke in em anake wel b'ekn eke Nyam ec'ow feŋ eke ewar ew es lele ów eke li dad l'ew es ab ab, el ów tasi a. Èkn 2 Korent 1.20. † 3.19 Bèbmn Nyandre 3.12; Ebre 12.6.

²Kpékij Abj̄ oc'm etj̄ afr yogj̄, m'ekn atufu lekpn nyam ek'egj̄ nyam sig es af. ³Egj̄ a eke sig es af a eci jejn a am ot mebn sɔbɔ erj̄ erj̄ es ese **jasp** lele **sarduan** ab af. Nyamgodi eke am jejn ese lebn **emerod** af a iwr elul atufu lekpn ab em.[†] ⁴Atufu lekpn likj̄ lele yar ab did iwr elul atufu lekpn ligbel ab em, etj̄ **agj̄** ekpekp likj̄ lele yar ab sig es af. -Li sus mob efu etj̄ -l'us sika tufe. ⁵Afr eci ñejn lele nyamgbrany ab ab am anj̄ atufu lekpn ab em ok ɔkm. Mrabri lɔbj̄ eke wel gigj̄ a am iri any af yogj̄. Mrabri lɔbj̄ a el Nyam ec'abj̄ lɔbj̄ a. ⁶Atufu lekpn a ec'any af a, okij ek'ayl ton am ekan es ke ot lebn ufu pum pum es annj̄.

Arajn yogj̄, mindey yar eke el ec'anym lele jam ab a el anyamn ɔfr a, iwr did elul atufu lekpn ab em. ⁷Krekre eci ndey a anj̄ ese kukuma af, yony em ec'a anj̄ ese id liy af, nyahan em ec'a eli any ese egj̄ ec'ab af, etj̄ yar em ec'a anj̄ ese káká ek'igb nyenyn ɔw es af.[†] ⁸Mindey yar amua e nyam nyam eli ɔw nɔhɔn, etj̄ -l'eli anyamn eb el ɔw a nimum, ew lele af ab. Etj̄ ncok lele legj̄ owr ab neny b'anj̄ el em -n'am dad -l'esè:

«Lala, lala, lala el Es Kɔtɔkɔ Nyam Abusu Es eci,
in eke n'annj̄ god'etj̄, n'anj̄ yefenyna ke n'am ow a eci.»[†]

⁹⁻¹⁰Egj̄ a ek'anj̄ owr segj̄ fej̄ eci ke sig es atufu lekpn ab af a, mindey yar a bi kɔklm'n, b'usr'r sos etj̄ b'ɔj̄'n bia. Etj̄ sakp sakp fej̄ eke -li bi kɔklm ow a, agj̄ ekpekp likj̄ lele yar ab ab a b'ok ɔwrɔkp wus egj̄ a eke sig es atufu lekpn ab af a ec'any af. -Li b'igj̄ egj̄ a ek'anj̄ owr segj̄ fej̄ ec'a nuj̄. -Li b'ot el eci sika tufe a -li wɔwl atufu lekpn a ec'any af yogj̄ ke -n'am dad -l'esè:

¹¹ «O, Es Kɔtɔkɔ, ey e Nyam,
it eke k'egj̄ anygbel,
es susm lel abusu ab,
anj̄ke ñ kok ob fej̄ etj̄ ñ ec'erur em ob fej̄ anj̄ owr etj̄ b'ok sel.»

Lel a lele licebli ab ab

5 ¹Sica m'ekn lel nyam eke wel ar es ke anj̄ egj̄ a eke sig es atufu lekpn ab af a e lidr abu ab em. Wel ɔny ob lel a any lele jam ab, etj̄ wel ɔny ob amua es ke fig lel na ee?[†] ²Etj̄ m'ekn **afr** erm ese ab em e lec es nyam eke am ɔg lebl tuɔtu em ese: «Bwo ec'egj̄ it eke ki bɔbm es ɔny ob amua es ke fig lel na ee?» ³Ke ow el afr, wus af aja lele wus ew[†] ab, egj̄ kaka anm eke k'ɔtu fig lel a bake ler ow e lokm a. ⁴Ow ɔŋ m'ikj̄ ɔŋ ob amua es ke fig lel a bake ɔtu ler ow

[†] 4.3 Bèbmn Ezekiel 1.26-28; 10.1. [†] 4.7 Bèbmn Ezekiel 1.22; 1. 5-10; 10.14.

[†] 4.8 Bèbmn Ezekiel 1.18; 10.12; Esayi 6.2-3. [†] 5.1 Es ɔny ob el kpej prɔprɔ eke wel b'oc ɔny lel eke wel b'ar es a nenyembri es, yec'etj̄ ke egj̄ ek'itm a k'ɔtum kpabm es. Wel b'ɔny ob etj̄ wel bi fig adanjku ec'any af. Legj̄ ab em a, aja e lel wel b'ɔny ob etj̄ em. [†] 5.3 Jwifel e tutr em a, wus ew a, ɔŋnes baŋn.

e lokm a.⁵ Gbeko **agj** ekpekp ab em e nyam dad'm nine: «K'ikŋ ɔŋŋ! Kin Juda ec'eb ab em e kukuma a, eb ebu David eci **lilaw** a eb any,[†] li b'ow li bɔbm es ɔnyan ob lɔbj ab es ke li fīg lel a.»

⁶ Sica emeny m'εkn atufu lækpn a, mindey yar a lele agj ekpekp ab ab, etj m'εkn licebli nyam eke wel ibi egb waw eci, ke inym es el eci arajn. L'eli ɔcɔwr lɔbj lele anyamn lɔbj ab. Anyamn lɔbj a el abj lɔbj a eke Nyam erm ow wus nimum af a. ⁷Licebli a εri im etj oc lel a egj a eke sig es atufu lækpn ab af a eci lidr abu ab em. ⁸Krekŋ mindey yar a lele agj ekpekp likŋ lele yar ab ab ok ɔwrɔkp wus licebli a ec'any af. El em ec'egj egj feŋ ɔnym saŋgo nyam ab lele sika em kpok eke ogj iy em gboŋ ab, ke el agj lala a eci nyam ɔŋŋ a. ⁹-N'am egj ej owr nyam:

«I ce it eke k'oc lel a ke bɔbm es ɔnyan ob lɔbj ab es,
aŋke wel ibiŋ oc'ŋ wawr ŋ egb etj ow em a,
eb eb feŋ em, εbr εbr feŋ em, agj agj feŋ em lele εb εb feŋ em ab,
εwl sɔg agj ɔŋ Nyam.

¹⁰ Kok el -l'el gbrenɔbi usu a ec'agj,
-l'el **egb** waw esel eke ki kok juma ey e Nyam a ec'any af,
etj -li b'ow -l'ew wus na nimum es.»

¹¹ Sica emeny mi ler etj m'am iri afr erm esel nɔnɔ gbɛl e lebl. -N'eny nɔnɔ libbel, -l'iwr atufu lækpn a, mindey yar a lele agj ekpekp yar ab ab -l'εlul em.

¹² -N'am egj ej lebl gege em -l'εse:

«Licebli a eke wel wawr egb a ce it eke k'εŋŋ
abusu, ob ɔny, sewr lele lec ab;
es susm, anygbel lele kɔklm ab!»

¹³ Etj emeny m'iri eke ob feŋ eke Nyam kok anj afr, wus af aŋa, wus ew lele okij em ab a, ob feŋ eke anj owr a am egj ej dad εse:

«Segŋ feŋ, kɔklm, anygbel lele abusu ab él
egj a eke sig es atufu lækpn ab af a
lele licebli ab ab eci!»

¹⁴ Etj mindey yar a am εlu "Amen!" Etj agj ekpekp a am ok ɔwrɔkp wus igŋ Nyam lele licebli ab ab nuŋ.

Krekŋ eci es ɔnyan ob a el any eb owi

6 ¹Ow e jam a, m'εkn licebli a ɔny es ɔnyan ob lɔbj a eci krekrɛ a ob es,[†] etj m'iri mindey yar ab em e nyam barm lebl ek'anj εse nyamgbrany ec'ikŋ ab af nine: «Òw!» ²Mi bi ler a, m'εkn gbaŋkɔ ufu nyam. Egj a eke uyu af a ɔnym bin ab, etj wel ɔŋ'n any eb e tufɛ. Likŋ anym l'eb any etj emeny n'aam any eb eci.

[†] 5.5 Nuŋ Òb 49.9 em a, wel b'εsq Juda ec'eb a "kukuma ewli"; eb na em anake εb ebu David anj ey ɔkm a. *David eci lilaw a*: Grek em a, odad a eci iri tasi a el *David eci min*; na ow el Mesi a eci nin nyam (Esayi 11.1,10). [†] 6.1 Èkn Es Èkn 5.1 lele ow ec'akr otar ab ab.

Yony εm eci es ɔnyan ob a el ar ogj owi

³Eke licebli a bɔbm yony εm eci es ɔnyan ob ab es a, m'iri mindey yar ab εm e yony εm ec'a eke am dad εse: «Ów!» ⁴Etj gbaŋkɔ ejeci nyam εy ɔkm. L'ebli es εse al af. Egn a eke uyu af a εjn abusu eke k'ɔny erm es εy oc es wus na af, yec'etj ke ow ɔn agn ibirir el ɔfr. Etj wel ɔn' lab ler εm ligbel nyam.

Nyahan εm eci es ɔnyan ob a el lek owi

⁵Eke licebli a bɔbm nyahan εm eci es ɔnyan ob ab es a, m'iri mindey yar a e nyahan εm ec'a eke am dad εse: «Ów!» Mi bi ler etj m'ekn gbaŋkɔ ibr nyam. Egn a eke uyu af a ɔnym toy ab. ⁶M'iri ob nyam am ikj εse lebl nyam ek'anj mindey yar a ec'aranj af, etj am dad εse: «Èwɔn ble kilo nyam legn nyam e juma kok e labm sɔg eci; ke èwɔn ɔrj gbe kilo nyahan legn nyam e juma kok e labm sɔg eci. Gbekɔ Lek, k'itjn oliv e mun a lele viny e mar ab ab gbe abu.»[†]

Yar εm eci es ɔnyan ob a el luw owi

⁷Eke licebli a bɔbm yar εm eci es ɔnyan ob ab es a, m'iri mindey yar ab εm e yar εm ec'a eke am dad εse: «Ów!» ⁸Mi bi ler etj m'ekn gbaŋkɔ nyam ek'ew mufu mufu. Egn a eke uyu af a, wel b'εs' n Luw, etj ɔnjnes bajn am us'r jam. Wel ɔn el abusu wus ec'ɔy yar ab εm e nyam εm ec'agn ab af, eke -li k'ibi wel ar ogn εm, lek owi εm, ol εrj εrj εm lele mindey ejn εm ab.

Yen εm eci es ɔnyan ob a el agn ek'uw Nyam odad sosiem a

⁹Eke licebli a bɔbm yen εm eci es ɔnyan ob ab es a, m'ekn egb waw usu a ec'ew a, agn agn eke wel ibi a eci liy a. Wel ibi el neny nyam eke -l'ijr Nyam odad eci lele daŋku eke -l'ijr ow ec'ab ab sosiem. ¹⁰-N'am ɔg lec εm -li dad -l'εse: «Es Èw Ès Lala, Es Èw Ès Nawre, kɔ tonj ba bogn legn iy b'ow jej wus ec'agn a e low ok, íbrm el εy e luw a eci low ee?» ¹¹Sica wel ɔn egj nyam nyam mob sus εm ufu, etj wel dad el eke εmeny -li k'eku segn tel, tonj bake wel ibi el lisijimel a eke am kok Ès Kɔtɔkɔ e juma a εse elel eke wel ibi el ab af a, ów yibr el.

Nɔhɔn εm eci es ɔnyan ob a el erm bebl e legn a

¹²Etj m'ekn licebli a eke am bɔbm nɔhɔn εm ec'es ɔnyan ob ab es a, etj kpékij wus umu lec εm; ligbn ibr pri pri pri εse niijn mob af, etj awl ebl es kondoj εse

[†] 6.6 ble a lele ɔrj ab ab el egb iju yony eke ow eci miy a anj εse may af. Ek'ow elm lek e legn a, egj nyam b'εn ble kilo lew legn nyam e juma kok e labm sɔg eci. Aja egj a eke am εkn lek owi a am èwɔn ɔn agn a eke k'ij. Ble kilo nyam oglog ɔrj kilo nyahan ðtum εbam akn nyam ec'agn e legn nyam ec'ob ij.

mebl af.¹³ Mfél ann afr am ok wus ese babm ikj ec'ey a eke k'ebim, ke lef tuatu b'elu ḥny ok wus ab af.¹⁴ Afr am oc es ese ajranja eke wel b'ny ar es ab af; etj mafeny a lele silekr ab ab fej am ngbon el e susu susu a.¹⁵ Ow ḥnj etj wus ec'eb ebu, agj any esel, ar ogj esel em ec'agj egbel, egbrengbi, abusu ḥny esel, agj ejec'a fej ek'el madu oglog agj ewi a, im l̄l es mafeny ḥmu em lele mób em ab.¹⁶ -N'am dad mafeny a lele mób ab ab -l'esé: «Òkr ey af ke l̄ol ey es egj a eke sig es atufu l̄kpn ab af a ec'any a e lís, ke ḥny kpabr ey es licebli a ec'erm bebl a e lís,¹⁷ aŋke el ec'erm bebl a e legj ligbel a ow ḫj. Sica bwo ec'egj b'ow ḥtu anj owr ab ee?»

Agj a eke εjn Nyam e meny ewr a

7 ¹Sica ow e jam a, m'ekn **afr** erm esel yar ek'inym es wus eci ḥy yar ab em.
 -N'ny ḥy yar a e lef a eke b'elu wus na af ab es, yec'etj ke lef kaka k'élum wus na af, okij af lele ekj em ab.² Etj m'ekn afr erm es ejeci nyam ey ḥkm yogj a eke ligbn b'igb a. N'ny Nyam ek'anj owr eci ob a eke b'oc ewr egj meny ab ab. Li barm lebl tuatu l̄esj afr erm esel yar a eke εjn abusu eke ki ḥujn wus lel okij ab a nine:³ «Èkur ye! Ki kokr wus, okij lele ekj ab low ḥujn kaka. Ow it eke si k'ikj anym s'ew meny ewr nyam ey e Nyam a eci juma kok esel a ec'anyafr a.»⁴ Etj m'iri agj a eke wel ewr meny anyafr a e neny a. -Lij agj fandi ekj l̄bñ, agj miy yar. Ow ow el Israel ec'eb eb a fej ec'agj a:

- ⁵ Juda ec'eb ab em agj fandi lew yony,
- Ruben ec'ab em fandi lew yony,
- Gad ec'ab em fandi lew yony,
- ⁶ Aser ec'ab em fandi lew yony,
- Neftali ec'ab em fandi lew yony,
- Manase ec'ab em fandi lew yony,
- ⁷ Simeon ec'ab em fandi lew yony,
- Levi ec'ab em fandi lew yony,
- Isakar ec'ab em fandi lew yony,
- ⁸ Zabulon ec'ab em fandi lew yony,
- Josef ec'ab em fandi lew yony,
- Benjame ec'ab em fandi lew yony.
- El fej, -n'εjn Nyam e meny ewr a.

Agj nōnō gbel am igj Nyam nuj

⁹Ow e jam a, mi bi ler etj emeny m'ekn agj nōnō gbel eke egj kaka k'otum awlm. Ow el eb eb fej, eb eb fej, agj agj fej lele ebr ebr fej ab ec'agj. -N'inym es atufu l̄kpn a lele licebli ab ab ec'any af, -li sus mob efu etj arakp anj el abu em.[†]
¹⁰-N'am ḥg lec em -l'esé: «Ey e sel εjn a, ey e Nyam a eke sig es atufu l̄kpn af a lele

[†] 7.9 Arakp el sos em iŋŋ lele any eb ab eci meny ewr. Wel b'oc kokr Mef ec'es gbegbl (Ob Ap 23.39-43). Kokoba ṣb es Zakari dad eke legj ek'anj anym am ow ab em, eb eb fej b'ow kok es gbegbl na ke ḥnym sarakp ab (Zakari 14.16).

licebli ab ab ogŋ ow b'anŋ ow!» ¹¹**Afr** erm esel a feŋ iwr did elul atufu lekpn a, agŋ ekpekp a lele mindey yar ab ab em. -N'am ok ɔwrɔkp wus atufu lekpn a ec'any af etŋ -n'am igŋ Nyam nuŋ -li dad -l'eſe: ¹²«Nawre! Koklm, anygbel, sewr, bia elu lele sos usr ab, abusu ɔny lele lec ab Él ey e Nyam a eci segŋ feŋ! Amen.»

¹³Agŋ ekpekp ab em e nyam ibrm im nine: «Bwo el el agŋ amua eke sus mob efu a, etŋ bogŋ -n'anŋ l'ow ee?» ¹⁴M'odu m'eb mi dad'r m'eſe: «Egŋ gbel, ŋ anake uw any a.» Etŋ l'odu l'eb li dad'm nine: «Amua, agŋ a eke ecr gbre ijr ligbel ab em ab ana. [†]-Li yɔyɔg el e mob sus em ab es licebli a e mebl ab em, etŋ ow ɔŋ mob sus em a ufu pum pum pum. ¹⁵Na sosiem anake -li b'inym es Nyam ec'atufu lekpn a ec'any af, ke ncok lele legŋ owr ab -li b'igŋ ow nuŋ ow eci nuŋ igŋ usu a. Egŋ a eke sig es atufu lekpn ab af a b'ow ot ok el in eci gbad êl ab em ke ōsu el. [†]¹⁶Namn lele mij amn ab k'ow ɔnym el ij, etŋ ligbn lele elubu ab yeji k'ow ɔnym el ij. ¹⁷Nawre, aŋke licebli a ek'inym es atufu lekpn a e saw a, b'ow el el e nyimn es, ot im el mij ewl mij eke b'ɔŋ egŋ sel a e saw, ke Nyam téŋ el e mikŋ ab es.»

Ləbŋ em ec'es ɔnyan ob a el usu es irm owi

8 ¹Eke licebli a bɔbm ləbŋ em eci es ɔnyan ob ab es a, afr, usu a irm es tiŋ toŋ ow ɔtu ek'ij wanci ikpr mum. ²Etŋ m'ekn **afr** erm esel ləbŋ a eke b'anŋ Nyam ec'any af a; wel ɔŋ el krɔkr ləbŋ.

³M'ekn afr erm es ejeci nyam ek'ow inym es **egb** waw usu a; n'ɔnym ogŋ ofŋn ob sika em ab. Etŋ wel ɔŋ'n ogŋ noŋo eke li k'oc, ke Nyam ec'agŋ lala a e nyam ŋɔŋn ab ab li kokr egb waw sika em egb waw usu a eke any atufu lekpn a ec'any af a. ⁴Afr erm es a ec'abu em a, ogŋ a e mregbn a eke wuwl Nyam ec'agŋ lala a e sinyam ŋɔŋn ab ab a am il Nyam ec'any af. ⁵Etŋ afr erm es a oc ogŋ ofŋn ob a, eb egb waw usu a ec'al a ok em etŋ oc ɔwl wus. Etŋ krekŋ nyamgbrany am babarm, afr am ŋɛŋn etŋ wus am umu.

Krekre e krɔkr yar a

6**Afr** erm esel ləbŋ a eke ɔnym krɔkr ləbŋ ab ab a am bɔbm sos eke k'afl krɔkr a.

⁷Krekre ec'a afl in e krɔkr a. Nyamok lele al eke wuwl mebl ab a am ok wus. Wus ec'og nyahan e nyam, ekŋ eke wel ok sakp nyahan eci akp nyam lele suw owr feŋ ab eb al iri ok es.

⁸Yony em ec'a afl in e krɔkr a. Ob ek'anŋ eset lafeny ligbel nyam ek'am iri al af ey okij em; etŋ okij ec'og nyahan a e nyam itŋ el mebl. ⁹Mindey ek'anŋ okij em a eci sakp nyahan eci akp nyam uw, etŋ simijetŋ eci sakp nyahan eci akp nyam uŋ.

[†]**7.14** Èkn Daniel 12.1; Matie 24.21. [†]**7.15** Èkn Ob Ap 26.11-13; Esayi 4.5-6.

¹⁰Nyahan em ec'a afl in e krɔkr a. Lél ligbel nyam ek'am iri al ese mrabri af a anj afr ey wus. L'ey simij ewl mij a ec'ogog nyahan e nyam em lele mij ej af ab. ¹¹Lél a e nin el "Lolo". Simij ogog nyahan e nyam itjn am lol, etj agj nɔnɔ a eke egj mij a am uw, aŋke ow am lol nɔnɔ.

¹²Sica yar em ec'a afl in e krɔkr a. Wel iyr ligbn ec'ogog nyahan a e nyam a, awl yeji ec'ogog nyahan a e nyam a lele m'lél eci sakp nyahan eci akp nyam ab ab ob; etj ow ɔŋ el eci afj a e nyahan em irm es. Legn owr e nyahan em a lele ncok eci nyahan em ab ab irmn el ec'usuayl a.

¹³Emeny mi bi ler etj m'ekn káká nyam eke igb im afr kpoŋ em a ke am elu lebl tuɔtɔ a dad ese: «Musue! Musue! Musue b'ow el wus ec'agj eci, legn a eke afr erm esel nyahan a ek'anj a b'ow afl el e krɔkr a!»

Yen em e krɔkr a

9 ¹Sica yen em ec'**afr** erm es a afl in e krɔkr a, etj m'ekn lél nyam ek'anj afr ey wus, ke wel oc **nɔmū** croŋ gbel a e safue a elu abu em. ²Lél a fig nɔmū croŋ gbel a etj mregbn eke otarir es al gbel e mregbn ab am uyu ok ɔkm. Mregbn a ek'am ok ɔkm a ibar ligbn lele lef ab. ³Etj mregbn ab em, tete gbaŋgban anj ok ɔkm eb es wus na nimum af; etj -n'ɛŋn abusu eke anj ese sibɔban ec'ab af. ⁴Wel edjn el eke -li ki ɲuŋnmn suw, ekj lele ob ejeci eke eli wus af ab. Gbekɔ abusu eru el es eke -li k'ijr agj a eke Nyam e meny ewr anm anyafr a gbe gbre. ⁵Etj agj amua e gbre ijr a eke -n'ɛŋn ow ec'abusu a yeji elm wel ec'ibi eci, kɔ ke -l'ijr wel gbre nɔnɔ ton ow íj awl yen. Ke gbre ijr a e dudu a anj ese bɔban ec'egj eke b'akj a e dudu ab af. ⁶Etj awl yen ab em, agj b'ow ol luw es, kɔ -li k'ow -n'ɛŋnmn ow; -li b'ow -l'erur eke -li k'u, kɔ luw k'ow owrn el.

⁷Tete gbaŋgban amua anj ese sigbaŋkɔ eke wel bebm sos ar ogj ec'af; el e nuŋ ab af, wel b'ekn mob ek'anj ese sika tufe af, etj el e many a anj ese agj e many af. ⁸El e sin nuŋ a anj ese ɔyɔw ec'ab af, etj el ec'an nɛnym a anj ese sikukuma ec'ab af. ⁹El ec'ermni a anj ese erkpo lowi em af, etj el ec'ɔw a ec'ikj a anj ese ar ogj eci metj a eke wel b'ot cucur sigbaŋkɔ nɔnɔ im ar ogj em ab af. ¹⁰Tete gbaŋgban amua eli ewl eke mbe anj em ese sibɔban ec'ab af. Etj el ec'ewl amua ab anake -li b'ow -li kok agj ów eŋŋ ton ke ow íj awl yen a. ¹¹El ec'es ew es a el nɔmū croŋ gbel a ec'afr erm es a. Ebre em a wel b'ɛsp'n "Abadɔn", etj Grek em a wel b'ɛsp'n "Apoliɔn" (ek'el nyandre em "Ijuŋn Es").

¹²Sica krɛkre ec'abu eyr na ec ã. Gbekɔ ow e jam a, emeny abu eyr yony anj eke b'ow ow.

Nɔhɔn em e krɔkr a

¹³Etj nɔhɔn em ec'**afr** erm es a afl in e krɔkr a. **Egb** waw usu a ek'el sika em ke anj Nyam ec'any af a ec'ɔy yar ab em, m'iri lebl nyam ek'am ikj ow. ¹⁴Lebl a dad nɔhɔn em ec'afr erm es a eke ɔnym krɔkr ab ab a nine: «Mɔmū

afr erm esel yar a eke anj njbraka em, mij gbel a eke wel b'esŋ Efrat a e saw ab es.»¹⁵ Wel mɔ̄mu afr erm esel yar ab es. Nawre em a, wanci na af, legŋ na af, awl na af lele lakpo na af ab anake wel bɛbm el sos wus nimum ec'agŋ sakp nyahan a ec'akp nyam ec'ibi ec'a. ¹⁶M'iri el ec'ar esel eke b'uyu gbaŋkɔ af a eci neny a: -l'ij agŋ milion ekŋ lew. ¹⁷Etŋ kin elel eke m'ekan sigbaŋkɔ a lele el ec'af uyu esel ab ab a: -l'ew erkpo lowi em sos. Erkpo a ebl es ese al af, ew ble eke iir em ese safir lebn af, etŋ ow e mij a yeji anj ese sika e mij ab af. Sigbaŋkɔ a ec'enj a anj ese sikukuma ec'ab af; el e neny a, al, mregbn lele mebn eke ler ab am ok ɔkm. ¹⁸Ów ejŋ nyahan amua ek'el al, mregbn lele mebn eke ler ab ke anj sigbaŋkɔ a e neny am ok ɔkm a anake ibi wus ec'agŋ sakp nyahan a ec'akp nyam a. ¹⁹Tasi em a, sigbaŋkɔ a e lec a anj el e neny a lel el ec'ewl ab ab em. El ec'ewl a b'ot morŋn es: -n'ɔny ej eke -li b'ot -n'am kokr agŋ low nju.

²⁰Sica agŋ a eke ów ejŋ amua ibim ke anj a, itŋnm es an el ec'abu em eci ekŋ ekpr eke -li kokr a e lís; -l'igŋm abŋ ejŋ, sika em sinyam, jetɛ efu em eci, jawie em eci, mebn em eci lele ekŋ em ec'a e nun igŋ a -l'elum es; mob amua eke ȳtum ȳknm es, irim ów, anm es yej'a. ²¹-Li walm el ec'agŋ ibi owi, el e cam kok owi, el eci nfaci ij lele el e mil iy ab ab bɔbɔ yeji -l'elum es.

Afr erm es a lele ləl likekli ab ab

10 ¹Ow e jam a, m'ekn **afr** erm es lec es ejeci nyam eke anj afr am us es. Jru wiwrm'n ab etŋ nyamgodi iwr'r nuŋ af; in ec'any a anj ese ligbn af etŋ in ec'akr a anj ese al ek'am iri imn afr ec'af. ²N'ɔnym ləl likekli eke fig ab. L'oc in e lidr e lakr a l'ew okij af etŋ l'ew nɛmn ec'a wus af. ³Li barm lebl tuṭutɔ em ese elel eke kukuma bi barm ab af. Etŋ eke li barm l'ok es a, nyamgbrany lɔbŋ a ɔdu eb babarm. ⁴M'erur eke mi ki nɔn ów a eke nyamgbrany a dad a, kɔ m'iri lebl nyam dad'm nine: «Òc nyamgbrany lɔbŋ a ec'ów a eke dad a ew es sos em; ki nɔn.»

⁵Sica afr erm es a eke m'ekn inym es okij af lele wus af ab a, igbl lidr abu ogŋ, ⁶etŋ ij neny Nyam ek'anj owr sɛŋ feŋ ke kok afr, wus, okij lele ob feŋ ab a e nin em. Li dad nine: «Emeny Nyam k'ow ekum ij! ⁷Kɔ wanci ab af eke lɔbŋ em ec'afr erm es a b'ow ɔb nuŋ am afl in e krɔkr a, yogŋ anake Nyam e low a eke lɔl es a b'ow iy neny ese elel eke li dad ow e low l'ok in eci juma kok esel ek'el **kokoba** ɔb esel ab af a.»

⁸Etŋ emeny lebl a eke anj afr ikŋ m'iri a, am dad'm ese: «Ìm oc ləl likekli a eke fig anj afr erm es a ek'inym es okij af lele wus af ab a ec'abu em a.»

⁹M'im mi titm afr erm es a etŋ m'ibrm'n eke li k'oc ləl likekli a n'ɔŋ'm. Li dad'm nine: «Òc ij. Li b'ow li ded'ŋ neny em ese mow mun af, kɔ li b'ow li lol'ŋ lokm.»[†] ¹⁰M'oc ləl a afr erm es a ec'abu em etŋ m'ij. Nawre, l'ew mremre em e neny em ese mow mun af, kɔ eke m'akŋ m'emn a, l'ew'm lolo lokm.

[†] 10.9 Bɛbmn Ezekiel 3.3.

¹¹Etj sica wel dad'm nine: «Ow it ke emeny ím ob Nyam e kokoba ok agn, eb eb, ebr ebr, lele éb ebu fej ab.»

Adanku yony a

11 ¹Ow e jam a, wel oj'm likj srej nyam eke wel b'oc bebmn ob, etj wel dad'm nine: «lm bebmn Nyamel gbel a lele egb waw usu ab ab, ke áwl agn a eke b'igj Nyam nuj em yogj a yeji. ²Gbekj èw Nyamel gbel a e gbugj ab es, kì bebmn, aŋke wel oc oj Nyam any uwm esel eke b'ow uyu ob fej af nujn eb lala ab em toj awl ekj yony miy yony.[†] ³Etj mi b'ow m'erm em ec'adanku yony a sus niuj mob ow. -Li b'ow -l'ob Nyam ec'amani a toj segj fandi segj ekj lew nyahan.»

⁴Adanku yony a el oliv ekj yony a lele mun al yony a ek'anj wus ec'Es Èw a ec'any af a.[†] ⁵Ek'egj nyam am erur eke ki kok el low nuj, al b'anj el e nemym a am ok økm tetul el ec'efnu a tre tre tre. Èe, eben ek'egj fej eke b'ow ol el e low nuj kok es a b'ow uw ana. ⁶Adanku amua ony abusu eke k'edjn nyam eke k'an ɔpar wus es a, segj a nimur eke -n'am ob agn Nyam ec'amani a. -N'ony abusu eke -li k'itjn mij el mebl, etj -n'ony abusu yej'eke -li k'cij abu eyr erj erj fej ów wus af, sakp abi a eke -li b'erur a.[†]

⁷Gbekj ba -li b'uwar el ec'amani ob a, ndey a eke b'anj nɔmu cron gbel ab em ey økm a, b'ow ogn el ar, økm el es ke ibi el. ⁸El e sos megl ugjn a b'ow anj eb gbel a ec'ejem arajn a, yogj a eke wel ew el Ès Kötök olikj af a. Nyandre em e nin eke wel b'esj eb a el Sodom oglog Ejipt.[†] ⁹Agj agn a fej, eb eb a fej, ebr ebr a fej lele eb eb a fej ab ec'agn a b'ow ler el e sos megl ugjn a toj segj nyahan lele likpr ab, etj k'ow erurm eke wel k'im ot el es. ¹⁰Wus ec'agn a sos em b'ow ijn, el e luw a eci; -li b'ow -li kok sos em ijn etj -li b'ow -l'aparir ob, aŋke Nyam e **kokoba** ob esel yony na oj el -l'ekn gbre nɔno.

¹¹Gbekj eke segj nyahan lele likpr ab ab ec a, Nyam fuf kokoba ob esel yony a in ec'owr anj e sel a, etj ow igbm el. Ow oj agn a fej eke am ler el a erjn ligbel ony. ¹²Kokoba ob esel yony a iri lebl tuɔtuɔ nyam ek'anj afr am ikj dad el ese: «Ùyur owr aja!» Etj el ec'efnu a fej ek'am ler el a ec'any af, -lyu afr e jru em. ¹³Wanci ab af ce, wus umu lec em. Eb a ec'ogog lew em e nyam bubm ok etj agn fandi lɔbj ejn luw wus a ek'umu ab em. Agn bəb a ek'anj owr a erjn afjn es toj etj -n'am oj Nyam ek'anj afr a anygbel.

^{† 11.2 awl ekj yony miy yony:} ow ce ow el segj fandi segj ekj lew nyahan a (Es Ekn 11.3), ek'el akpo nyahan lele likpr ab (Es Ekn 12.14). Es Ekn e lel na em, segj na eke wel bi lulm ey a, ow bi yegm ey segj abi a eke low nuj b'ow økm low mamm es, gburj ke wus e nuj edj e legnj a ów a. Es Ekn 12.6; Daniel 7.25; 12.7. ^{† 11.4} Èkn Zakari 4.1-14. ^{† 11.6} Bèbm ¹ Éb Ebu 17.1; Økm Ok 7.17-19; 1 Samiel 4.8. ^{† 11.8} Sodom: eb eke wel uw any ese Israel eyj eci efnu af; yogj anake -n'anjn madu økr em a.

¹⁴Sica yony em ec'abu eyr a ec ḥj. Gbεkɔ, ḥwr erm! Ow k'ow ibnm etj nyahan em ec'a yeji b'ow ow.

Lɔbj εm e krɔkr a

¹⁵Lɔbj εm ec'afr erm es a afl in e krɔkr a. Ebl nɔnɔ anj afr am ikj lec εm dad ese: «Sica wus eci es εw a e low anj εy Es Kɔtɔkɔ lel in e Mesi ab ab ec'abu εm, etj es εw na b'ow anj sεgj fεj!» ¹⁶**Agj** ekpekp likj lele yar ab a ek'εgj εgj anj in e lεkpn af Nyam ec'any af a, ok ɔwrɔkp wus etj am igj'n nuj dad ese:

¹⁷«Es Kɔtɔkɔ Nyam Abusu Es,

η eke anj yεfεnyna ke anj god'etj a,

s'am elu'j bia eke oc η ec'abusu ligbel ab εm sigm η ec'es εw ab es a.

¹⁸Eb eb ec'agj a fεj ebl erm,

kɔ sica η ec'erm bebl a anake am εy ɔkm a.

Wanci a eke ki jej agj ek'u w a e low ok ab ana.

η eci juma kok εsel ek'el **kokoba** ɔb εsel eci wanci a eke k'εjn εl ec'ob ap a anake ow a.

Agj a fεj, εy lele εgbεl ab ek'el η eci ke b'εlum'j ɔmn εm a, yεji b'ow εjn el eci.

Wanci a eke b'ow ɔnuj agj a eke bi ɔnuj wus ab ana.»

¹⁹Sica Nyamel gβεl a ek'anj afr a fig, etj **sinm** araka a εy ɔkm. Afr am εjn, nyamgrany am babarm, wus am umu etj nyamok am an ok wus.

Yɔw a lele tamranji ab ab

12 ¹Ca εmeny mεny εwr ligbel nyam εy ɔkm afr: ow el yɔw nyam eke ligbn iwr εlul εm ese mob sus εm af, ke awl anj in ec'akr ew a. L'us es εw e tufε eke mīlēl lεw yony anj af. ²Lok usu'r bεbmn iy ew ab, etj iy a eke am ɔnyn'n a am ɔj'n li babarm.

³Εmeny mεny εwr εjεci nyam εy ɔkm afr: ow el tamranji nyam eke ebl es kondoj ke εli ej lɔbj lele ɔcɔwr lεw ab. Nuj nyam nyam fεj af a, εw εw e tufε anj. ⁴In e luwl ab εm, li papl afr e mīlēl sakp nyahan eci akp nyam εm a es l'ok wus. Etj l'igb l'ow n'inym es l'ɔbr yɔw a ek'iy am ɔnyn ab any, ba ow b'ew iy a ke kpεkj n'ɔny n'εmn. ⁵Yɔw a εw iy igj nyam eke b'ow εw εbr εbr fεj es abusu ligbel εm.[†] Etj kpεkj wel oc iy a im εw es Nyam lele in ec'atufu lεkpn ab ab e saw. ⁶Kɔ yɔw a gβε, l'uru εs n'im loj, yogj a eke Nyam kok usu nyam εw'r es, eke wel k'εjn ob l'iij toj sεgj fandi sεgj ekj lεw nyahan a.[†]

⁷Etj mum εy afr yogj; Mikael lele in ec'afr erm εsel ab ab ogj mum tamranji a lele in ec'afr erm εsel ab ab. ⁸Kɔ tamranji a eb εs; ow ɔj in lεl in ec'erm εsel ab ab -n'ɔnym abusu eke -li k'anj afr yogj ij. ⁹Wel ɔny

[†] 12.5 Èkn Selu 2.8-9. [†] 12.6 Èkn Es Èkn 11.2 ec'akr otar a.

tamranji a ɔwl gbeŋ. In anake legŋ sig ab em l'el lorŋn a[†] eke wel b'εsnj agn oglog **Satan**, ke b'εju wus nimum ec'agŋ a. Wel ɔny ɔwl'l wus in lel in ec'erm esel ab ab.

¹⁰Etŋ afr m'iri lebl nyam barm tuɔtua etŋ am dad εse: «Sica es eb elu eci legŋ a ow ʃŋ! Ey e Nyam a elu in ec'abusu a lele es ew ab ab ɔkm! Sica es ew a anŋ in e **Mesi** a abu em, aŋke wel ɔny ey lisijimel a ec'egŋ a eke b'ok el ów af a ɔwl gbeŋ. Ncok lele legŋ owr ab li b'ok wel ów af ey e Nyam a ec'any af. ¹¹Gbekɔ ey lisijimel a akm'n es licebli a e mebl ab em lel ow e daŋku a eke -l'ir ab em, aŋke -l'erurm el ec'owr anŋ a toŋ -l'urum luw bɔbɔ yεji. ¹²Ow sosiem a, afr lele ɔny eke iir em ab ab, kòkr sos em iŋn! Gbekɔ wus lel okij ab, gbre él ɔny eci! Agn us es ow εjn ɔny, εrm bebl iy'r em gbɔŋ, aŋke l'uw any eke segŋ tel ce anŋ'n.»

¹³Eke tamranji a b'εkn eke wel ɔny ɔwl'l wus a, l'igb n'am ogŋ yɔw a eke ew iy igŋ ab es. ¹⁴Gbekɔ yɔw a εjn káká ligbel nyam ec'ɔw yony eke li k'oc ke l'igb toŋ l'ók usu a eke wel kok εw'r es loj a, yec'etŋ ke li kpáb es lorŋn a e lís, ke yogŋ wel ɔŋ'n ob l'ij toŋ akpo nyahan lele likpr ab. ¹⁵Etŋ lorŋn a am egbl mij ok es εse mij ewl mij gbɛl af, yec'etŋ ke ow éb yɔw a. ¹⁶Gbekɔ wus ow εlum yɔw a abu: l'ɔdu mij bubute a eke tamranji a egbl ok es a feŋ l'eb. ¹⁷Sica tamranji a εrm am ebl nɔnɔ yɔw a e lís, etŋ n'im n'am ogŋ mum yɔw a ec'ey likpr ab ab, el a eke b'εlum Nyam e sol a ke b'uču low nenyembri nyam eke Jesu elu ɔkm a ɔny es a.

¹⁸Etŋ tamranji a ec inym es okij neny e sec ab af.

Ndey a ek'anŋ okij em ey ɔkm a

13 ¹Ow e jam a, m'εkn ndey nyam anŋ okij em ey ɔkm. L'eli ɔcɔwr lew lele ej lɔbj ab; in e licɔwr feŋ af a, es ew e tufe anŋ; etŋ in e nuŋ feŋ af a, nin eke bi wewr Nyam anŋ. ²Ndey a eke m'εkn a ot fabn es, in ec'akr a εw egbel εse urs[†] ec'ab af, etŋ in e neny a anŋ εse kukuma ec'ab af. Tamranji a afl in e lec a, in ec'es εw a lele in ec'abusu ɔny ab ab es ɔŋ'n. ³Ndey a ec'en a e nyam ob kok εse ek'ow'n k'uw af, gbekɔ ob a eke kok'r luw ec'a as. Ow ɔŋ wus nimum erur ow e low etŋ am us ndey a jam. ⁴Etŋ agŋ a feŋ am igŋ tamranji a nuŋ, aŋke ow afl abusu es ɔŋ ndey a. Etŋ εmeny el a ce, -n'am igŋ ndey a yεji nuŋ -li dad -l'εse: «Bwo ec'egŋ ot ndey ab es etŋ bwo ɔtu eke k'akm'n es ee?»

⁵Etŋ ndey a εjn abusu eke ki dad es εfu lele egŋ wewr e sodad ab ok Nyam af; n'εjn abusu eke li ki kok low toŋ awl ekŋ yony miy yony. ⁶Etŋ ndey a am wewr Nyam; n'am dad ow e nin, ow ec'eb ir usu a lele agŋ a ek'ir afr ab ab ec'odad ɔŋn. ⁷Abusu eru'r es eke li k'ogŋ Nyam ec'agŋ a ar ke l'akm wel es; n'εjn abusu a eb eb feŋ af, agŋ agŋ feŋ af, εbr εbr feŋ af lele εb feŋ af ab.

[†] 12.9 Èkn Nuŋ Ob 3.1; Luk 10.18. [†] 12.14 Èkn ɔkm Ok 19.4; Ol Èkn 32.11. [†] 13.2 urs: ndey ligbel eke anm εy eci agŋ ebr wus af aŋa. [†] 13.5 Èkn Es Èkn 11.2 ec'akr otar a.

8 Wus nimum ec'agŋ a b'ow ign'n nun, agŋ a eke wus e kok εm εtŋ el ec'en a anm sel εjn e lel ab εm a.[†] Sel εjn e lel na, licebli a eke wel wawr egb a eci.

9 Ke egŋ ek'eli ɔru a íri senyn senyn! 10 Egŋ eke in ec'a ow el eke wel k'ony εlu'l sobel εm a, wel b'ow ɔny εlu'l sobel εm; egŋ eke in ec'a ow el lab ler εm εm, li k'uwa, lab ler εm εm li b'ow luw. Na sosiεm anake agŋ a ek'el Nyam ec'a it eke k'ony erm susu lele ɔmn ab a.

Ndey ek'anŋ wus εm ey ɔkm

11 Etŋ m'εkn ndey ejeci nyam ek'anŋ wus εm ey ɔkm. L'eli ɔcɔwr yony εse liceb ec'ab af εtŋ n'am dad odad εse tamranji af. 12 Ndey na ɔny abusu εse krekrε ec'a ek'anŋ okij εm ey ɔkm ab af, εtŋ n'am kok juma ow e nin εm. N'am ɔny wus nimum lel in ec'agŋ a feŋ ab lec εm ign krekrε eci ndey a nuŋ, ndey a eke ob kok nuŋ εse ek'ow'n k'uwa af ke ow as a. 13 Ndey na ek'anŋ wus εm ey ɔkm a, am kok meny ewr egbel; n'am ɔŋ al bɔbɔ yeji anŋ afr ok wus agŋ a pupukpanj ec'any af. 14 Etŋ n'am irmn wus ec'agŋ a, meny ewr a eke n'am ɔtu li kok krekrε eci ndey a eci nin εm a. N'am eju agŋ eke k'aku likŋ egŋ nyam, krekrε eci ndey a e sos usr eci, ndey a eke lab kok ob nuŋ εse ek'ow'n k'uwa af, ke ewl meny anŋ owr a. 15 Etŋ yony εm eci ndey a εjn abusu eke k'ony ndey krekrε a eci likŋ egŋ a sel, yec'etŋ ke likŋ egŋ a ɔtu dad odad ke ɔŋ wel ibi agŋ a feŋ eke égjm igjm'n nuŋ a. 16 N'ony agŋ a feŋ, ey lele egbel ab, egbreŋgbí lele ɔgbɔru ab, ewi lele madu ab lec εm eke k'ew meny ewr nyam lidr abu af oglog anyafr. 17 Ow ɔŋ εtŋ egŋ feŋ eke meny ewr anm af a ɔtum eke k'ol ob oglog ew ob an; meny ewr a el ndey a e nin oglog ob awl e mɔni ek'el nin a ec'a.[†]

18 Aŋa anake ow am ibrm eke egŋ k'ony sewr a. Etŋ egŋ yec'eke ɔny nuŋ εm ɔny a ɔtu eke k'uwa ndey a e mɔni a ec'abi a eke k'ij a e nyandre ab any, aŋke ow el egŋ e nin. Ob awl e mɔni a el ekŋ yen yen sakp nɔhɔn ekŋ nyahan miy nɔhɔn.

Licebli a lele agŋ fandi ekŋ lɔbŋ miy yar a eke wel ɔl a

14 ¹Mi bi ler etŋ m'εkn licebli a eke inym es Sion e lafεn[†] ab af, in lele agŋ fandi ekŋ lɔbŋ miy yar eke wel nɔn in e nin a lele Es ec'ab ab ew anyafr a. ²M'iri lebl nyam ek'anŋ afr am ow, ke am ikŋ εse okij e mra af, oglog εse nyamgbrany ligbel ec'ikŋ ab af. Lebl a eke m'iri a anŋ εse saŋgo ɔny εsel e mob a eke b'ony ab af. ³Agŋ amua feŋ am egŋ ej owr nyam atufu lekpn a, mindey yar a lele agŋ ekpekp ab ab ec'any af. Egŋ kaka ɔtum eke ki wewr ej a, eke ow elm agŋ fandi ekŋ lɔbŋ miy yar a eke el wus aŋa ec'agŋ a eke wel ɔl a cε.

[†] 13.8 sel εjn e lel a: εkn Es Ekn 3.5 lele ow ec'akr otar ab ab. [†] 13.17 Sebr beb εm εse Ebre εm af, εse Grék εm af, ob awl owi εm a, nin feŋ eci mɔni a ɔny in ec'abi eke ij.
[†] 14.1 Sion e lafεn a el Jerusalem eci nin ejeci.

⁴ Agj amua kokm sikpl owi ɔyw ab, -l'ayl.[†] -Li b'us licebli a jam usu fej eke ow b'im a. Wel ol el agj ec'aranj eke -li k'el agj krékre eke wel k'oc ap Nyam lele licebli ab ab.[†] ⁵ Legj kaka -n'onym yadj; -li kokm sikpl kaka.

Afr erm esel nyahan a ec'amani a

⁶ Etj m'εkn afr erm es ejeci nyam ek'am igb afr kpoj em a εc. N'onym Amani Mamm a ek'onym uw ab ab eke li k'ob l'ok wus nimum, eb eb fej ec'agj, eb eb fej, ebr ebr fej lele agj agj fej ab. ⁷ N'am dad lebl gege l'esε: «Èlumn Nyam ke ɔjn in anygbε! Aŋke wanci ow eke li b'ow li jej wus nimum e low l'ok. Igjn egj a eke kok afr, wus, okij lele mij ewl mij fej ab a nuj!»

⁸ Yony em ec'afr erm es a anj krékre ec'a e jam ow, etj am dad εse: «Babilon eb gbel a ey wus![†] L'el eb a eke εju eb eb a fej egj in e mar a eke b'ɔŋ egj ij nfaci, ke b'ɔŋ egj im ey Nyam ec'erm bebl ab em a.»

⁹ Nyahan em ec'afr erm es a anj yony a e jam ow, etj am dad lebl gege εse: «Eke egj nyam am igj ndey a lele in e likj egj ab ab nuj, etj n'εjn ow eci meny ewr a anyafr lele abu af ab, ¹⁰ in yeji, li b'ow l'egj mar a eke b'ɔŋ egj im ey Nyam ec'erm bebl ab em a. Mar na b'ow ew tuɔtuɔ etj Nyam b'ow εtm ok in ec'erm bebl a e kpok ab em. Agj amua b'ow ij gbre nɔnɔ al em lele mebn eke ler ec'al ab em, afr erm esel lala lele licebli ab ab ec'any af. ¹¹ Al a eci mregbn a eke am ɔj el -l'ij gbre nɔnɔ a, am uyu afr akpo akpo fej eci. Agj amua eke am igj ndey a lele in e likj egj ab ab nuj, ke εjn in e nin a e meny ewr a ɔnym sel eb ncok lele legj owr ab.»

¹² Na sosiem anake agj a ek'el Nyam eci, b'εlum in e sol a, ke ɔny ɔmn Jesu em a k'ony erm susu a.

¹³ Etj m'iri lebl nyam ek'anj afr am dad'm εse: «Nɔn odad na: ehe él agj a eke caca em am uw Es Kɔtɔkɔ e juma kok em a eci! Σε, Abj am dad eke agj amua in anj ehe em. Sica we'n ɔtu eke we'n k'eb sel juma a fej eke we'n kok a eci, aŋke wel eci juma a e liy a in am us wel jam.»

Wus aŋa ec'egb ub owi

¹⁴ Ow e jam a, mi bi ler etj m'εkn jru ufu nyam. Jru ab af, ob nyam ek'anj εse egj af sig es. In e nuj af a sika tufe anj etj egb ubr lab fufu

[†] 14.4 Agj amua kokm sikpl owi ɔyw ab: ow el odad nyandre em eke am dad kretienel eci meny nyam ij ek'ony Nyam eci, ke ánm sinyam yadj e nuj igj owi em. Èkn Ose 1.2; 2.16-25. Segj ab em a, sinyam yadj a e nuj igj owi em a, afacyɔw b'anj sinyam nuj igj susu a, etj ow ibrm eke wel k'erum el ab. [†] 14.4 agj krékre eke wel k'oc ap Nyam lele licebli ab ab: Mois ec'ol em a, ebob fej eci liy krékre a lele egb owr fej eke wel am ub a eci krékre a, wel b'oc is Nyam. Ow b'il an nɔnɔ. [†] 14.8 Aŋa ow elm Babilon ec'odad tasi wel dadm, kɔ ow el nyandre odad mum eke wel am dad ok eb eb a fej eke b'im Nyam ar a.

kōnɔ nyam anj'n abu εm. ¹⁵Εmεny m'εkn afr erm es ejeci nyam ek'anj Nyamel ab εm ey ɔkm ke barm lebl tuɔtua εm am dad in a eke sig es jru ab af a εse: «Òc η ec'egb ubr lab a ke úb gɔŋ, aŋke wus eci egb a ek'εbl ub ec'a e wanci ow.» ¹⁶Etj egj a eke sig es jru ab af a oc in ec'egb ubr lab a etj l'ew abu l'ub wus nimum ec'egb a.

¹⁷Εmεny afr erm es ejeci nyam anj afr e Nyamel gbel ab εm ey ɔkm; in yeji, n'ɔnym egb ubr lab fufu kōnɔ nyam ab.

¹⁸Etj emεny afr erm es ejeci nyam eke εw al es a anj **egb** waw usu a ey ɔkm. Li barm lec εm n'am dad yec'a ek'ɔnym egb ubr lab fufu ab ab a l'εse: «Òc η e lab fufu a ke úb wus e **viny** egbekl a, aŋke in ec'ey a ebl.»

¹⁹Afr erm es a oc in ec'egb ubr lab a etj εw abu ub wus e viny egbekl a etj ot ok el es ifir ob gbel ab εm eke -li k'εkn Nyam ec'erm bebl a. ²⁰Wel ifi viny ey ab es es ifir ob ab εm baŋn a e jam a; etj es ifir ob ab εm mebl nɔnɔ ewl ok ɔkm. Mebl a ewl toŋ im igj kilo ekj yen yen sakp nyahan, etj uyu toŋ ok sigbaŋkɔ a e nεnεkp a e nεnεy nεny.

Es abal el εm ec'abu εyr lɔbŋ a e mεny εwr

15 ¹Etj afr m'εkn mεny εwr ligbel ejeci nyam eke in e low am iti'm any: **afr** erm esel lɔbŋ eke ɔnym es abal el εm ec'abu εyr lɔbŋ ab, eke el εm Nyam ec'erm bebl a b'ow εdŋ nuŋ a.

²Etj m'εkn okij eke ayl toŋ am ekan es, ke al wuwlm ab. Agj a fej eke eb any ndey a, in e likj egj a lele in e nin a e mɔni a ec'abi a eke k'ij ab af a, inym es afr okij na eke ayl toŋ am ekan es ab af. Etj -n'ɔnym sisangjø a eke Nyam oŋ el ab ab. ³-N'am egj Nyam e juma kok es Mois[†] lele licebli ab ab ec'ej a:

«Es Kɔtɔkɔ Nyam Abusu Es, εben eke η e sijuma a agb ke akpl ana!

Eb εb ec'Eb Ebu, εben eke η ec'ow a eke bεbm ok es a el nyim nyim ke el nawre ana!

⁴ Es Kɔtɔkɔ, bwo ec'egj tasi otu eke k'εluam'η ee?

Bwo ec'egj otu eke ki kɔklam'η ee?

η sɔny coco el lala.

Eb εb a fej b'ow igj'η nuŋ,

aŋke η ec'ow nyim nyim a ok ɔkm kpata -l'εkn.»

⁵Ow e jam a, afr, m'εkn Nyamel gbel a fig. Em yogj Nyam eci sinm a eci **gbad** εm él a anj. ⁶Afr erm esel lɔbŋ a ek'ɔnym abu εyr lɔbŋ ab ab a anj Nyamel ab εm ok ɔkm. -Li sus mob eke ufu pum pum pum ke am jejn, etj -l'ucu ɔhɔny eke wel kok sika mij εm er εm. [†]⁷Mindey yar ab εm eci nyam oŋ afr erm esel lɔbŋ a sika εm kpɔk lɔbŋ. Em yogj, Nyam ek'anj

[†] 15.3 Mois ec'ej a (Okm Ok 15.1-18), wel b'egj nεnegj e legj ók Nyam en es, in eke li sɔg Israel Ejipt ec'abu εm a. Èkn Okm Ok 15 lele Ol Okn 32 ab. [†] 15.6 Ow el egb waw es ligbel a ec'ob sos εw (Okm Ok 28.4; 29.5).

god'etj a ec'erm bebl a iy εm gbɔj. ⁸Mregbn iy Nyamel ab εm gbɔj; ow el Nyam ec'anygbel a lele in ec'abusu ab ab. Ow ɔj egŋ kaka k'ɔtum εym Nyamel ab εm, eke afr erm εsel lɔbj a eci abu εyr owi a eke ot ow a e low k'iym neny.

Nyam ec'erm bebl e kpɔk lɔbj a

16 ¹Ow e jam a, m'iri lebl ligbel nyam anj Nyamel gbɛl ab εm am ikŋ dad **afr** erm εsel lɔbj a εse: «Ìmn wus ke éwal Nyam ec'erm bebl a ek'anj kpɔk lɔbj ab εm a es!»

²Krɛkrɛ ec'afr erm es a im etj εwl in e kpɔk ab εm ec'a es ok wus af, etj abi egbel eke bi dudu a ok agŋ a eke ndey a e meny ewr anj af, ke b'igŋ in e likŋ egŋ a nuŋ a.

³Yony εm ec'afr erm es a im etj εwl in e kpɔk ab εm ec'a es ok okij εm. Mij a itjŋ anj εse legŋuw e mebl ab af, etj ob feŋ ek'anj owr okij εm a uw.

⁴Nyahan εm ec'afr erm es a im etj εwl in e kpɔk ab εm ec'a es ok simij εwl mij lele mij ej εm ab, etj simij a titjŋ el mebl. ⁵Etj m'iri afr erm es a ek'ew mij es a am dad εse: «I ek'anj yefenyna ke anj god'etj, ŋ ek'el lala a, eke ow el nene anake jej ok a, ke el jej ok es nyim nyim. ⁶Tasi εm a, agŋ amua ibi agŋ lala a ek'el ŋ ec'a lele **kokoba** ɔb εsel ab ab ok mebl es, etj sica el yeji ɔj el mebl -l'egŋ. Ow ek'it el ec'ab ana!» ⁷Etj m'iri lebl nyam anj **egb** waw usu a am ikŋ dad εse: «Εε, Εs Kɔtɔkɔ Nyam Abusu Es, ŋ e jej ok feŋ el nawre lele nyim nyim ab!»

⁸Yar εm ec'afr erm es a εwl in e kpɔk ab εm ec'a es ok ligbn af, etj ligbn εjn abusu eke ki kakŋ wus ec'agŋ a in ec'al ab εm. ⁹Agŋ al am kakŋ sos, etj -n'am wewr Nyam a ek'ony abusu abu εyr amua af a e nin a. Gbɛkɔ -l'egŋm eke -li k'itjŋ erm εm bake -n'ɔŋ ow any.

¹⁰Yen εm ec'afr erm es a εwl in e kpɔk ab εm ec'a es ok ndey a ec'atufu lekpñ ab af, etj in ec'es εw a εy ncebn εm. Agŋ a feŋ am akŋ anm gbre eke -n'am ij a eci. ¹¹-N'am wewr afr e Nyam a el e gbre e -n'am ij lele abi ab ab sosiem. Gbɛkɔ -l'igŋm el ec'ow εŋŋ a -l'okm es.

¹²Nɔhɔn εm ec'afr erm es a εwl in e kpɔk ab εm ec'a es ok mij ligbel a eke wel b'εsŋ Efrat ab εm. Mij a mam es etj εw ēb ebu a eke b'anj yogŋ a eke ligbn b'igb a ejagb es ow. ¹³Tamranji a, ndey a lele kokoba ɔb εs yadŋu ab ab e nεnym a, m'εkn **abŋ** εŋŋ nyahan ek'anj εse betibɔm af am ok ɔkm. ¹⁴-L'el abŋ εŋŋ eke bi kok simeny ewr. -N'aam -n'εŋn wus ec'ēb ebu a feŋ, yec'etj ke -l'as wel luku Nyam Abusu Es e legŋ ligbel a e mum ogŋ a eci.

¹⁵Es Kɔtɔkɔ dad nine: «Kin, m'am ow εse ulu af. Ehe él egŋ yec'a eke anj any owr ke sus mob am eku, yec'etj ke li k'ím sos ɔfr agŋ εknm in ec'εs a eci!»

¹⁶ Abŋ ejŋuŋ a as éb ebu a luku usu nyam eke **Ebre** em a wel b’εṣŋ Armagedon.[†]

¹⁷ Lɔbŋ em ec’afri erm es a εwl in e kpɔk ab em ec’a es ok lef em. Lebl nyam anŋ Nyamel ab em barm tuɔtɔ; ow el lebl ek’anŋ atufu lεkpni ogŋ am ow. Etŋ lebl a dad nine: «Sica ow uwr ḥ!» ¹⁸ Etŋ εben a, afr am ηεŋŋ, nyamgbrany am babarm etŋ wus am umu. Wus ec’umu iκŋ a, legŋ a etŋ eke agŋ anŋ wus a, -l’eknm εben. ¹⁹ Baŋn gbel a ufŋ es ok sakp nyahan etŋ eb eb a e baŋn baŋn a feŋ bubm ok. Nyam ijlm Babilɔn gbel ab es; n’ɔŋ eke ow k’egŋ mar kpɔk gbɔŋ a ek’el in ec’erm bebl ligbel a. ²⁰ Lekr a feŋ irm etŋ wel ékm̄ mafeny ij. ²¹ Etŋ nyamok eku eku anŋ afr am an ok agŋ af; etŋ agŋ am wewr Nyam, nyamok na sosiem, aŋke ow el ob eke ɔny lec nɔnɔ.

Facyɔw gbel

17 ¹Etŋ afr erm esel lɔbŋ a ek’ɔnym kpɔk lɔbŋ ab a eci nyam ow dad’m nine: «Òw, mi b’ow mi yεgm’ŋ abu εyr a eke Nyam b’ow ɔŋ facyɔw gbel a eke inym es simij ewl mij nɔnɔ e nεny a. ² Wus na eci éb ebu a ij nfaci in ab, etŋ agŋ a eke ir wus na af a εgŋ in eci nfaci owi a e mar am ɔny.»

³ Abŋ em a, afr erm es a oc’m im loj. Yogn, m’ekn yɔw nyam eke sig es ndey ebl kondɔŋ af. Nyam eci wewr ec’en eb ndey a e sos a feŋ; etŋ l’eli ej lɔbŋ lele ɔcɔwr lew ab. ⁴ Yɔw a ok gbad ebl mamm, l’ok sika em miyob nɔnɔ, mebn amamn em e miyob lele ayre em e miyob ab. N’ɔnym sika em kpɔk ab. Em yogŋ, in eci nfaci ij a eci kpɔtɔm owi a feŋ iy em gbɔŋ. ⁵ In ec’anyafr a, wel nɔn nin eke ow eci nyandre a lɔl es: “Babilɔn gbel, afacyɔw lele wus na nimum ab eci musue owi feŋ ec’el lis.” ⁶ M’ekn yɔw a eke Nyam ec’agŋ a lele agŋ a ek’ij Jesu eci daŋku ke wel ibi a eci mebl am ec any.

Mi b’εkn’n a, low eb’m sos. ⁷ Etŋ afr erm es a dad’m nine: «Kɔ bla sosiem etŋ ow am iti’ŋ any ee? Mi b’ow m’elu yɔw a eke sig es ndey ab af a lele ndey na eke eli ej lɔbŋ lele ɔcɔwr lew ab a e low eke lɔl es em a ɔkm mi yεgm’ŋ. ⁸ Ndey a eke εkn a, legŋ ek’ec ab em a, wel εkn’n n’anŋ owr, etŋ yεfεnyna n’anm owr ij. Gbekɔ li b’ow n’anŋ nɔm̄u croŋ gbel ab em l’ey ɔkm n’im in eci ɻuŋŋ eci. Etŋ wus na ec’agŋ a eke wus eci nuŋ ɔb em etŋ wel nɔnm el ec’en sel εŋŋ e lel ab em a, low b’ow iti any ndey a ec’εkn em, aŋke legŋ ek’ec a, n’anŋ owr, etŋ yεfεnyna n’anm owr ij, kɔ li b’ow l’ewl l’ow.

⁹ Sica wel ɔny nuŋ em ɔny lele sewr ab gɔŋ! Ej lɔbŋ a el egigl lɔbŋ eke yɔw a sig es af a; ow el éb ebu lɔbŋ yeji: ¹⁰ el em eci yen ok wus, nyam ew

[†] **16,16 Armagedon:** usu eke legŋ sig em a, wel ogŋ ar egbel egbel af (Jεj Ok 5.19; 2 Éb Ebu 23.39).

usu es, lɔbj em ec'a k'owm. Legj eke li b'ow l'ow a, ow b'ow el legj tel ce eci. ¹¹Ndey ebl kondoj a eke legj ek'ec ab em anj owr, ke yefenyna anm owr ij a, in obi em a, l'el niwn em ec'eb ebu; etj ese lɔbj ab af, in yeji n'aam in ec'ibi eci.

¹²Ócɔwr lew a eke ekn a el éb ebu lew eke k'ɔbm nuj k'εwm usu es; gbekɔ ndey ab ab -li b'ow -n'εjn abusu -l'εw usu es wanci nyam eci. ¹³Éb ebu lew amua eci tutr a okr af; tutr a el ke -l'ot el e lec a lele el ec'abusu ab ab -l'elu ndey a e lís e low kok em. ¹⁴-Li b'ow -l'ogj licebli a ar, gbekɔ licebli a b'ow akm el es, anke l'el kɔtɔkɔ em e Kɔtɔkɔ lele éb ebu fej em ec'εb Ebu ab; etj in ec'agj neny nyam esel a eke li sɔsum l'ot ke l'esj ab ab, -li b'ow -l'akm wel es.»

¹⁵Emeny afr erm es a dad'm nine: «Simij a eke ekn yogj a eke facyɔw a sig es a el agj agj, bieku bieku, εb εb lele εbr εbr ab. ¹⁶Ócɔwr lew a eke ekn a lele ndey ab ab b'ow ɔny facyɔw a eci sifn: -li b'ow -l'eb ow ec'ob fej eke ow ɔny a, -n'ɔj ow anj sos ɔfr. -Li b'ow -l'ot ow eci megl a fej -l'ij ke -l'ofj ow eci likpr a, ¹⁷anke Nyam ɔj eke el ec'erm ab em, -li ki kok low yec'a eke Nyam am erur a. Neny b'ow okr el af -l'oc el ec'es εw eci abusu a -li kok ndey a e lís e low toj ke Nyam eci sodad a fej íy neny.

¹⁸Ca yɔw a eke ekn a el εb gbεl a eke εw wus na nimum eci éb ebu a fej es a.»

Babilɔn eci wus ey

18 ¹Na b'ec a, m'εkn **afr** erm es ejeci nyam ek'anj afr am us es. N'ɔny abusu ligbel nyam, etj in ec'anygbel a ayal wus na nimum. ²L'elu lebl tuɔtuɔ li dad nine: «L'ey wus, Babilɔn gbεl a ey wus! Sica ow el **abj** ejuj εrj εrj a ec'usu ek'ir, el ec'es lɔl usu; anja anake ɔr εrj εrj lele mindey ek'aylm ke wel b'ifn ab ir a. ³Εb εb a fej ec'agj a εgj in eci mar a eke b'ɔj εgj ij **nfaci**, ke b'ɔj εgj im ey Nyam ec'erm bebl ab em a. Wus na eci éb ebu a igj'n af -l'ok nfaci ij owi ab em, etj wus na eci án ɔlu a el egbreŋgbí in ec'ob eke n'ɔny afjñ es a sosiem.»

⁴Etj emeny m'iri lebl ejeci nyam ek'anj afr am ikj ow dad ese: «Em ec'agj, òkr ɔkm εb ab em yec'etj ke k'ánmn in e sikpl a e low em, in eci abu εyr egbel a eke b'ow εgj'n a k'έjnm ɔny. ⁵Tasi em a, in eci sikpl a tatakj toj im ok afr, etj Nyam ijlm in ec'ow εnyεmbri yony yony owi amua es. ⁶Kòkr εb a low ese elel eke li kokr agj ejec'ab af. Low yec'a eke li kok a, in yeji kòkr ir ow eci sakp yony. Mij kpɔk a eke li bi wuwl'm mar tuɔtuɔ ab n'ɔj agj εgj a, in yeji mar eke εw tuɔtuɔ a, wùwl'mn ow eci ɔtu sakp yony ab ɔjñ in l'εgj. ⁷Anygbel owi a eke li kok lele εb sεnyñ a eke l'ij ab ab a, ɔwar ow eci dudu a lele ow eci gbre ab ab eke bεbm ab a ɔjñ in. Li bi dadr in em l'ese: "M'ir anja ese εb eb yɔw af, m'elm iñnyɔw etj legj kaka mi k'ow m'εknm niijn owi." ⁸Low na sosiem anake gbre owi a fej eke wel bεbm εw'r es a b'ow εgj'n a: ɔl ek'el luw eci, niijn owi lele lek

ab. Legn nyam coco af fej b'ow ejn'n etj wel b'ow etul il. Tasi em a, Es Kɔtɔkɔ eke jej in e low a ok a ij lec nɔnɔ.»

⁹Eke wus eci ēb ebu a eke in ab kok nfaci owi ke ir eb mewl em a b'ow εkn εb a ek'etū a eci mregbn a, -li b'ow -l'ikj ɔjn -li kok sɔrj. ¹⁰Ke in eci gbre owi a k'ējnm el a, -li b'ow -li kpab ow es līs -n'im akpoj ke -n'am dad -l'εse: «Bogj e gbre ana ee? Oy Babilɔn! Eb gbɛl ek'ij lec! Wanci liy nyam af ce anake wel ɔb'j low a.»

¹¹Wus na ec'ān ɔlu a yejì am ikj ɔjn etj am kok in eci sɔrj aŋke sica wel ɔlm el ec'an ob a ij: ¹²sika, jete ufu, mebn amann lele ayre ab; gbad fufue, gbad ebl amann, gbad frefre; ekj sjɔsɔjɔ erj erj a fej, eyr nen em ec'ob fej eke wel kok, ekj ek'il an, jawie, lowi oglog lebn mamm; ¹³ekj sel sjɔsɔjɔ lele mob sɔsɔjn mob ejec'ab, mijey, **kpey** lele ogj ab; mar, mun, ble mpupu lele miy ab; sed, meceb, sigbanjkɔ lele ow eci metj ab ton agj eci sos megl lele ow eci liy bɔbɔ yej'ab.

¹⁴Wel am dad εse: «Mob mob a fej ek'am erur a anm ɔn ogj a ij, ɔn ec'ob ɔny fej lele ɔn ec'eb ij senyn ab ab irm; legn kaka wel k'ow ejn'm el ij!» ¹⁵An ɔlu a eke ɔl an εb ab em ke ɔny ob a, -li b'ow -n'inym es akpoj, εb a eci gbre owi eke k'ējnj el a sosiem. -Li b'ow -l'ikj ɔjn -li kok sɔrj, ¹⁶-li dad -l'εse: «Kɔ bogj eci gbre anake ejn εb gbɛl na ab ee? Lew ob fufue sos, gbad ebl amann, l'ok sika em miyob, mebn amann em e miyob lele ayre em e miyob ab. ¹⁷Etj wanci liy nyam af ce anake mob amua fej irm a!»

Simijetj a eci idr εsel a, agj a ek'us mij el ab a, em yogj eci juma kok εsel a, agj a fej eke b'ejn ob ij mij af yogj a b'ow inym es akpoj. ¹⁸Eke -l'ekan εb a ek'am etu a eci mregbn a, -li b'ow -l'elu lebl -li dad -l'εse: «Eb kaka anm eke agb ot εb na es!» ¹⁹N'am ok siflefli nuj, -n'am ikj ɔjn -li kok sɔrj etj -n'am elu lebl -li dad -l'εse: «Kɔ bogj eci gbre anake ejn εb gbɛl na ab ee? In ec'ob ɔny ab em anake agj a fej eke ɔny simijetj okij na af a el egbreŋgbí a. Etj wanci liy nyam af ce anake amua fej irm a!»

²⁰Afr, sos em íjn'j Babilɔn eci wus eke er ok a eci! Nyam ec'agj, **εrm** εsel lele **kokoba** ɔb εsel ab, sos em íjn ɔny aŋke Nyam jej ok'r low ɔnɔj a eke li kok ɔny a eci!

²¹Etj afr εrm es nyam ek'ony lec a oc ma ɔlul lob legleg nyam ɔwl okij em etj am dad εse: «Eben eke wel b'ow oc Babilɔn εb gbɛl a ɔwl lec em ana, etj legn kaka wel k'ow eknm'n ij. ²²Legn kaka ɔn ogj a wel k'ow irim sangɔ ɔny εsel ec'ej, ej ejn εsel, kete afl εsel, krɔkr afl εsel e lebl ij. Wel k'ow ejn'm mewl es kaka fej ij; wel k'ow irim ob iny usu eci likekr ij. ²³Mun al a k'ow ayalm ɔn ogj a ij; wel k'ow irim ɔyow εcel owr owr eci sɔg ij. ɔn eci án ɔlu a ɔny any akm wus na nimum ec'a, etj ɔn eci cam owi ab em, irmn ebr ebr a fej ec'agj a.»

²⁴Babilɔn yogj anake kokoba ɔb εsel, Nyam ec'agj a lele wus na nimum ec'agj a fej eke wel ibi ab ab eci mebl a ok es a.

Afr ec'any εb ec'ej

19 ¹Low na b'oc es a, afr m'iri lebl tuɔtɔ nyam ek'ot agj nɔnɔ eci likekr es, ke am dad εse: «Lili! Lili! Kɔklmn Es Kɔtɔkɔ! Aŋke es eb

elu, anygbel lele lèc fèj ab a el ey e Nyam a eci! ²In eci jej ok owi a fèj b'el nawre lele nyim nyim ab! Etjow em a, l'ob facyow gbel a eke b'ony wus ec'agj a ok in eci **nfaci** ij owi em a low. Nyam eci juma kok esel a eke l'ibi a, Nyam kok li sogow e labm.» ³Etj emeny -n'am dad -l'esè: «Lili! Lili! Kòklmn Ès Kòtòkò! Eb gbel a eke wel etul a eci mregbn a am il godo godo fèj eci!» ⁴**Agn** ekpekp likj lele yar ab a lele mindey yar ab ab ok òwròkp wus etj am igj Nyam eke sig es atufu lèkpn af a nuj, etj am dad ese: «Amen! Lili! Lili! Kòklmn Ès Kòtòkò!»

⁵Lebl nyam anj atufu lèkpn ab af am ikj dad ese: «Óny a fèj a eke eel Nyam eci juma kok esel a, ey lele egbel ab, ony eke b'ony in ec'elum a, kòklmn ey e Nyam a!» ⁶Emeny m'iri lebl ek'ot agj nono eci lebl es; ow am ikj ese okij eci mra eke b'elu ab af, ese nyamgbrany af. Kin lebl a ec'odad eke am dad: «Lili! Lili! Kòklmn Ès Kòtòkò! Añke ey Ès Kòtòkò Nyam Abusu Ès sigm in ec'es ew ab es! ⁷S'élul sos em ijn e lili, s'ánnjn sos em ijn em, si kòklmn in! Añke licebli a eci mebi a ec'es gbegbl a e legj ow ij, in e yow a bëbm sos inym es. ⁸Nyam òj'n ob sos ew ufu fuefue ek'am jejn eke li k'ew sos.» (Ob sos ew ufu fuefue a el Nyam ec'agj a ec'òw nyim nyim a.)

⁹**Afr** erm es a dad'm nine: «Non dad ese: Ehe él agj a eke wel esj licebli a e mebi a ec'es gbegbl ab em a eci.» Etj l'igj af li dad nine: «Amua, ow el Nyam ec'odad ebl tasi.» ¹⁰M'ok òwròkp wus in ec'akr esr a eke mi k'igjn'nuj, kò li dad'm nine: «Kì kok! Em yeji, juma kok es ese ñ af, ese esj jimel a eke ij Jesu eci low nenyembri nyam a eke elu òkm a eci dañku ab af. Nyam anake it eke k'igjn nuj a! Low nenyembri nyam a eke Jesu ij ow eci dañku a, el kokoba òb esel eci odad a eke dad a eci liy tasi.»

Egj ek'uyu gbañkò ufu af

¹¹Etj emeny m'èkn afr ek'agbr em, ke gbañkò ufu nyam ey òkm. Egj a ek'uyu gbañkò ab af a, wel b'ësj'n Neny Nyam Ij Ès lele Low Nawre Ès ab; in e jej ok a lele ar ogj ab ab b'el nenyembri nyam em eci. ¹²In ec'anyamn a am iri ese al af, etj es ew eci tufe nono anj'n nuj. Wel non nin nyam in af ek'egj kaka uwm ow e low any, ek'ow elm in sony coco ce. ¹³In eci mob af ew a eke li sus a el mebl òfr. Egj a wel b'ësj'n Nyam Odad. [†] ¹⁴Afr eci ar esel a sus mob efu fuefue ek'ayl etj uyu sigbañkò efu af am us'r jam. ¹⁵Lab ler em fufu nyam ey'r òkm nenym agj ec'or eci. Li b'ow ni nyimn wel lec em etj li b'ow li yegm Nyam Abusu Ès ec'erm bebl ligbel a. Li b'ow l'ifi wel es lec em ese elel eke wel b'ifi **viny** ey es es ifir ob em ab af. [†] ¹⁶Kin nin a eke wel non in e mob af ew ab af lele in eci im ab ab af a: «Èb ebu fèj em ec'Èb Ebu lele kòtòkò em e Kòtòkò ab.»

¹⁷Etj emeny m'èkn **afr** erm es nyam ek'igb inym es ligbn ab em. N'am elu lebl tuotou l'esj òr a fèj eke b'igb im afr kpoj em a l'esè: «Òwr, àsr

† 19.13 Èkn Jan 1.1-5. † 19.15 Èkn Es Èkn 14.18-20.

luku Nyam eci ob ij gbel a eci! ¹⁸Òwr ijr éb ebu a eci megl a, ijr srôda eyŋ ec'εs εw εsel a lele ar εsel ab ab eci megl a, ijr sigbaŋkɔ a lele el ec'af uyu εsel ab eci megl a, ijr agŋ feŋ eci megl a, ewi lele madu ab eci megl a, ijr ey lele egbel ab eci megl a.»

¹⁹Etŋ emeny m'εkn ndey a, m'εkn wus eci éb ebu a lele el eci ar εsel ab ab eke as luku, eke k'ogn egŋ a eke uyu gbaŋkɔ af a lele in eci ar εsel ab ab ar. ²⁰Wel ɔny ndey a lele **kokoba** ob es yadŋu a eke kok meny εwr owi eke k'irmn agŋ a eke ɔny ndey a eci meny εwr a, ke am igŋ likŋ egŋ a nuŋ a. Wel ɔny ndey a lele kokoba ob es yadŋu ab ab ow ɔwl mebn eke ler faf es am iri al ab εm. ²¹Lab ler εm a eke annj egŋ a eke uyu gbaŋkɔ ab af a e nenyam am εy ɔkm a, ibi el eci ar ogŋ εsel a feŋ, etŋ or a feŋ am ij el e megl a.

Akpo fandi a

20 ¹Etŋ emeny m'εkn **afr** εrm es nyam ek'anj afr am us es. N'ɔnym **nɔmu** croŋ gbel a eci safue a lele ŋgbraka ligbel nyam ab.

²⁻³ N'ɔny tamranji a, lorŋŋ sig a ek'el **agn** oglög Satan a, l'ok ow ŋgbraka etŋ l'oc l'ɔwl ow nɔmu croŋ gbel ab εm akpo fandi eci. L'abl nɔmu croŋ gbel a safue εm yec'etŋ ke tamranji a k'irmnm eb eb ec'agŋ a toŋ ke akpo fandi a ec ok es. Ow b'ow uwra, ow it ke wel élul es legŋ tel eci.

⁴Emeny m'εkn atufu mɛkpni: agŋ a eke ok es af a εŋŋ abusu eke ki jej agŋ e low ok. M'εkn agŋ a eke wel ibi a yeji eci abŋ a; wel ibi el Jesu eci low nenyembri nyam a ek'el ɔkm a lele Nyam odad ab ab eci daŋku eke -l'ijr a sosiem. -L'igŋm ndey a nuŋ, -l'igŋm ow eci likŋ egŋ a nuŋ, etŋ -n'εŋnm ndey a eci meny εwr a anyafr, -n'εŋnm ow anm el abu af yeji. -L'igb luw εm etŋ Krist ab -l'ew usu es toŋ akpo fandi. ⁵Na krɛkrɛ eci luw εm annj igb ab ana. Agŋ εjec'a eke uw a k'ow ibr̩m luw εm eke akpo fandi a k'ecm k'okm es. ⁶Ehe él agŋ a eke anj krɛkrɛ eci luw εm annj igb ab εm a! -L'el Nyam eci agŋ lala etŋ yony εm eci luw a ɔnym abusu el af;[†] -li b'ow -l'el Nyam lele Krist ab eci **egb** waw εsel, etŋ Krist ab -li b'ow -l'ew usu es toŋ akpo fandi a.

Satan εŋnm ar a

⁷Legŋ a eke akpo fandi a b'ow ec ok es a, wel b'ow elu **Satan** es sobel εm, ⁸etŋ li b'ow n'im l'εju eb eb a ek'el Gɔg lele Magɔg ab ek'anj wus na eci susu kpekpe a.[†] Li b'ow l'as wel luku ar ogŋ eci, etŋ -li b'ow -n'εŋy εse okij any eci mrici af. ⁹-N'anj susu a feŋ -l'ow -l'iwr Nyam ec'eb lala a eke erur ke in ec'agŋ ir a -l'elul εm eke -li k'eb. Gbɛkɔ al b'ow anj afr ow ɔnuŋ el. ¹⁰Etŋ agn eke b'εju el a, wel b'ow oc ɔwl'l mebn eke ler faf es a

[†] 20.6 Èkn Es Ekn 2.11 lele ow ec'akr otar ab ab. [†] 20.8 Gɔg lele Magɔg ab el nin eke wel ɔŋy eb eb a eke seŋŋ es abal el εm a b'ow im Nyam ec'agŋ ar a. Èkn Ezekiel 38-39.

eci al ab em, yogŋ a eke ndey a lele **kokoba** ɔb es yadŋu ab ab anŋ a. -Li b'ow -l'ij gbre nɔnɔ ncok lele legŋ owr ab godo godo feŋ eci.

Jej ok es abal el

¹¹ Etŋ emeny m'εkn atufu lεkpn ufu nyam lele egŋ a eke sig es af ab ab. Wus lele afr ab kpab'r es lís im kpekpe etŋ wel ewlm εknm el ij. ¹² Emeny m'εkn agŋ ek'uwa, ey lele egbel ab, eke inym es atufu lεkpn a ec'any af. Silel nɔnɔ fifig ok es, etŋ lel ejeci nyam yeji fig eru es, ke sel εŋŋ eci lel ab ana.[†] Agŋ a ek'uwa, wel jej el e lís e low ok low a eke -li kokr ab em, yec'a eke wel nɔn anŋ silel ab em a. ¹³ Okij elu agŋ a ek'uwa ke n'ɔnym ab a es. Luw lele ɔŋnes baŋŋ ab yeji ok el ec'agŋ a ek'uwa ke -n'ɔnymn ab a es, etŋ wel jej egŋ egŋ e lís e low ok in e juma a eke li kok ab em. ¹⁴ Wel itr luw lele ɔŋnes baŋŋ ab ok al a eke faf es ab em. Al na eke faf es a el luw sakp yony em a. ¹⁵ Wel b'oc egŋ feŋ eke wel nɔnm in e nin sel εŋŋ eci lel ab em a ɔwl al a eke faf es ab em.

Afr owr a lele wus owr ab ab

21 ¹ Emeny m'εkn afr owr nyam lele wus owr nyam ab; krekre ec'afr a lele krekre eci wus ab ab irm etŋ okij a yeji anm ij. ² Etŋ emeny m'εkn Jerusalem owr a, εb lala a eke Nyam ɔŋŋ anŋ in ogŋ a am ow a. Li bebm sos ese yɔw eke kpekp sos eke k'im ɔbr ec af. ³ M'iri lebl tučtuč nyam ek'anŋ atufu lεkpn a ogŋ am ikiŋ ow dad ese: «Sica Nyam ec'εb ir usu a ow agŋ ec'aranŋ! Li b'ow l'ir wel ab etŋ -li b'ow -l'el Nyam ec'agŋ. Nyam in obi b'ow anŋ el ab etŋ li b'ow l'el wel e Nyam. ⁴ Li b'ow li tetŋ wel e mikŋ a feŋ es; luw owi, niŋŋ owi, likekr owi lele gbre ij owi ab k'ow anm ij. Legŋ sig em ec'ów a feŋ ot es ñ.»

⁵ Etŋ sica egŋ a eke sig es atufu lεkpn ab af a dad nine: «Sica m'am ɔŋŋ ów a feŋ itŋŋ el owr.» Etŋ emeny l'igŋ af li dad nine: «Nɔn low na anŋke em eci sodad a el nawre, wel ɔtu eke k'ɔny ɔmn ow em.» ⁶ Emeny l'igŋ af li dad nine: «Sica feŋ uwr ñ! M'el Krekre lele Es Abal El ab, Nuŋ ɔb lele Nuŋ ɔdŋ ab. Egŋ yec'eke mijamn am ɔny a, mi b'ow m'ɔŋ'n mij ewl mij a eke b'ɔŋŋ egŋ sel a ɔfr em l'egŋ. ⁷ Egŋ kaka feŋ eke b'ow eb any a, b'ow εŋŋ aja ikiŋ na; m'ow m'el in e Nyam etŋ in li b'ow l'el em ec'iy. ⁸ Érŋnu, ów εŋyembri yony yony esel, agŋ ejun, agŋ ibiu, afacu, cam kok esel, agŋ a eke b'igŋ sekp nuŋ lele ayadŋu feŋ ab ec'a, el ec'usu b'ow anŋ mebn eke ler faf es a eci al ab em. Ke luw sakp yony em ab ana.»

Jerusalem owr a

⁹ Sica m'εkn **afr** erm esel lɔbŋ a, eke ɔnym kpok lɔbŋ a eke abu eyr es abal el lɔbŋ a anŋ em a eci nyam. L'ow n'am dad'm l'ese: «Òw, mi b'ow

† 20.12 Èkn Es Ekn 3.5 lele ow ec'akr otar ab a.

mi yegm'ŋ yow ec a, licebli a eci yow a.»¹⁰ Abŋ em a, afr erm es a oc'm im lafeny gege ligbel nyam eci nuŋ af. Li yegm'm Jerusalem, eb lala a eke Nyam ɔŋ anŋ in ogŋ a am ow a.¹¹ Nyam ec'anygbel a am ɔŋ li jejn eses lebn mamm af, eses **jasp** eci lebn eke b'ekan es af.¹² N'ɔny lakp sisil gege nyam eke ɔny masany lew yony lele afr erm esel lew yony ek'am ɔsu ab. Masany ab af a, wel nɔn Israel ec'eb lew yony a ec'en a anŋ.¹³ Baŋn ec'ogog nyam nyam feŋ b'ɔny masany nyahan: nyahan b'anŋ yogŋ eke ligbn b'igb a, nyahan b'anŋ yogŋ eke ligbn b'eru a, nyahan b'anŋ afr ogog a, etŋ nyahan b'anŋ esr em a.¹⁴ Baŋn a eci lakp a sigr mób lew yony eke wel ok ɔmu em, etŋ af yogŋ, wel nɔn licebli a ec'erm esel a ec'en a.

¹⁵ Afr erm es a eke am dad'm odad a ɔnym ob bebmn ob ab, sika em eci likŋ sojní eke ki bebmn baŋn a, in eci masany a lele in eci lakp ab ab.

¹⁶ Baŋn a eci ogog yar a bebmn; sɔfu a lele es ar ab ab bebmn. Afr erm es a oc in eci sika em likŋ sojní a bebmn baŋn a; ow ij sɔfu fandi lew yony,[†] es ar a, sigb a lele sɔfu ab ab bebmn.¹⁷ Li bebmn lakp a yeji. Ob bebmn ob a eke l'oc li bebmn ab em, n'ɛŋn sigb a eci sɔfu a ekŋ lɔbŋ miy yar,[†] ¹⁸ wel awŋ lakp a jasp em, etŋ eb a in obi a wel us'r sika tasi em etŋ ow b'ayl ekan es eses akroŋŋo af.¹⁹ Mób a eke wel ok ɔmu em awŋ baŋn a eci lakp a, wel ot mebn amann ek'ɔny mij erŋ erŋ ijr mewl: krékre eci lob a **jasp** em, yony em ec'a safir em, nyahan em ec'a agat em, yar em ec'a **emerod** em, ²⁰ yen em ec'a onis em, nɔhɔn em ec'a **sarduan** em, lɔbŋ em ec'a krisolit em, niwn em ec'a beril em, libarm em ec'a topas em, lew em ec'a krisopras em, lew nyam em ec'a turkuas em, etŋ lew yony em ec'a ametis em.²¹ Masany lew yony a el ayre lew yony; lisany nyam eci kok em a, wel b'oc ayre ligbel nyam coco. Ejem a el sika tasi ɔfr eke ayl am ekan es eses akroŋŋo af.

²² M'eknm Nyamel eb ab em, aŋke eb a eci Nyamel a el Es Kɔtɔkɔ Nyam Abusu Es lele licebli ab ab.²³ Eb a ɔlm ligbn es, ɔlm awl es eke k'ayal il, aŋke Nyam ec'anygbel a am ayal il etŋ licebli a el in eci mun al.²⁴ Eb eb feŋ ec'agŋ a b'ow an es in eci usuayl ab em, etŋ wus eci éb ebu a b'ow ot el eci ob ɔny a ow yogŋ.²⁵ Legŋ owr nimum a, baŋn a eci masany a b'ow fifig ok es; legŋ kaka wel k'ow bablm, aŋke yogŋ legŋ uk k'ow anm ij.

²⁶ Wel b'ow ot eb eb a eci sagb a lele ob ɔny ab ab ow yogŋ.²⁷ Ob feŋ eke **aylm** Nyam ec'any af lele agŋ eke bi kok musue owi ke b'ɔny yadj a k'ow okm baŋn a. Agŋ a sɔny coco a eke b'ow ok em a el, el a eke wel nɔn el ec'en licebli a eci sel ejŋ e lel ab em a.

22 ¹⁻² Emeny **afr** erm es a yegm'm sel ejŋ eci mij ewl mij ek'am jejn eses akroŋŋo af, ke anŋ Nyam lele licebli ab ab ec'atufu lækpn a ogŋ am jejn ok ɔkm ewl im eb a ec'usu arajn a. Mij a ec'ál yony a eke ok a ec'arajn a,

[†] 21.16 *sɔfu fandi lew yony*: ow bebmn 2220 kilo ab. [†] 21.17 *sɔfu a ekŋ lɔbŋ miy yar*: Ow bebmn 65 kilo ab.

sel εŋŋ eci likŋ a anŋ. Lakpo nyam af a, li b'ɔsu ey sakp lew yony, awl nyam akp nyam. In eci suw a b'ewlm eb eb ec'agn a. ³Ofn owi kaka k'ow anm ij.

Nyam lele licebli ab ab eci atufu lækpn a b'ow anm eb ab em, etŋ Nyam eci juma kok esel a b'ow ign'n nuŋ. ⁴-Li b'ow -l'εkn ow ec'any a, etŋ ow eci nin a b'ow nɔn el ec'anyafr a. ⁵Legŋ uk k'ow anm ij, etŋ -li k'ow -l'ibrann mun al ec'usuayl a lele ligbn ec'ab ab, aŋke Es Kɔtɔkɔ Nyam in obi li b'ow l'ok wel in ec'usuayl ab af, etŋ -li b'ow -l'el es ew esel godo godo feŋ eci.

Krist eci mowrer

⁶Emeny afr erm es a dad'm nine: «Sodad amua el nawre, wel ɔtu eke k'ony ɔmn ow em; etŋ Es Kɔtɔkɔ Nyam a eke bi nyimn **kokoba** ɔb esel eci abŋ a, erm in ec'afr erm es ow yec'etŋ ke li yégm in e juma kok esel a low eke b'ow ey legŋ tel em a.» ⁷Jesu dad nine: «Iri, ow k'ow ibnm m'ow m'ow! Ehe él agŋ a eke b'oc kokoba ɔb e sodad ek'anŋ lel na em a senyn senyn a eci!»

⁸Em Jan, m'iri etŋ m'εkn ów amua. Etŋ eke m'iri ke m'εkn a, m'ok ɔwrɔkp wus afr erm es a eke yegm'm ów amua a ec'any af eke mi k'ign'n nuŋ. ⁹Gbekɔ li dad'm nine: «Kì kok eben! Em yeji juma kok es ese ŋ af, ese esŋ jimel kokoba ɔb esel ab af, ese agŋ a feŋ eke b'oc lel na em eci sodad a senyn senyn ab af. Nyam anake it eke k'igŋ nuŋ a, kɔ ow elm em!»

¹⁰Emeny li dad'm nine: «Kokoba ɔb e sodad ek'anŋ lel na em a, k'òc ki lɔl es, aŋke ów amua feŋ eci sèŋ a eke wel bebm ok es a titm. ¹¹Ke egn eke akplm a, n'ánŋ in ec'akplm ab em; egn eke aylm Nyam ec'any af a, n'ánŋ in ec'aylm ab em; egn eke bi kok low mamm a, n'ánŋ low mamm kok ab em; egn ek'el lala a, n'ánŋ lala el ab em.»

¹²Jesu dad nine: «Kin, em ec'ow ibnm ij! Mi b'ow m'ism ob ap ab, etŋ mi b'ow m'ɔŋ egn egn, juma a eke li kok a eci. ¹³M'el Nuŋ ɔb lele Nuŋ Edŋ ab, m'el Krɛkrɛ lele Es Abal El ab, Kpɔkpɔ lele Uwar ab.» ¹⁴Ehe él agŋ a eke am εfn el ec'ob sos ew es eke k'εŋŋ abusu ij sel εŋŋ e likŋ a ec'ey a eci. -Li b'ow -n'εŋŋ abusu -l'écr masany a eci -l'ok eb ab em. ¹⁵Sica baŋŋ a eci jam a, agŋ εŋŋ a, cam kok esel, afacu, agŋ ibiu, sekp nuŋ igŋ ese lele ayadŋu ab ec'usu ek'anŋ ana!

¹⁶«Em Jesu, m'erm em ec'afr erm es a ow ij ów amua e dankü Nyamel feŋ ec'any af. Em, m'el David ec'eb ab em eci lilaw,[†] ibibr eci lél ek'am jejn. ¹⁷Abŋ a lele yɔw a eke wel ebi ab ab am dad ese: “Òw!” Ke egn yec'eke in yeji am iri low na a dák ese: “Òw!” Ke egn eke mijamn am ɔny a ów; ke egn eke am erur sel εŋŋ eci mij a, éb ɔfr em.»

Nuŋ edŋ ec'odad

¹⁸Em, Jan, kin low eke m'am igbl ow eci lebl ogŋ mi dad egn feŋ eke b'ow iri kokoba ɔb owi a ek'anŋ lel na em a: eke batŋ egn kaka feŋ am oc

[†] 22.16 Èkn Es Ekn 5.5 ec'akr otar a.

low ejeci nyam elu εm a, ke abu εyr owi a feŋ eke wel dad ow e low lel na εm a, Nyam b'ow ot ɔŋ'n. ¹⁹Etŋ eke batŋ egn kaka feŋ am ɔny kokoba ɔb e sodad a ek'anŋ lel na εm a ec'ob nyam oc es, ke sel εŋn eci likŋ a ec'ey a lele eb lala a eke wel dad ow ec'odad lel na εm a, Nyam b'ow ɔny oc'r es abu εm. ²⁰Egn a eke ij low nεnyembri nyam na ec'asmanu a dad nine:
«M'am ow caca!» Amen! Es Kɔtɔkɔ Jesu, òw gɔŋ!

²¹Ke sica Es Kɔtɔkɔ Jesu ec'ɔwrɔ a áŋŋ ɔny feŋ ab.

Ów ec'akr otar

Abj ejun (*mauvais esprit - démon*) Ow el afr erm esel ejun eke Satan ab ɔbr Nyam any. -Li b'ok agj em -n'ɔŋ wel abusu bəb eke b'ew ese akplu af (Ob Kok 16.16), ke tasi em a, -li b'ijr agj a gbre ce. -Li b'erur eke agj a fej k'okr af el ab ɔbr Nyam any. -Li b'uru Jesu enin a aŋke -l'uwa any eke Jesu ɔny abusu akm el.

Afr eci futufutu (*manne*) Eke Israel eyj anj loj ab em ij akpo ekj yony a, Nyam gbagbl el afr eci futufutu eke b'ok wus ese mridi af ab em (ɔkm Ok 16.11-18). Jesu dad eke in el afr eci futufutu tasi a (Jan 6.30-40).

Afr erm esel (*ange*) Afr erm esel el abj em ec'agj. Sakp oglog, -li bi titjn sos -l'el agj (Nuŋ Òb 18; Jej Ok 13.3-22), etj sakp oglog, -li bi yegm agj sos abj em (Luk 1.11-12; 2.9-14). El em a, bəb b'eli ɔw ese Serubenal lele Serafenel ab af (Esayi 6.1-3), gbeko ow elm el fej. Ow ɔny afr erm esel amann lel afr erm esel ejun ab. Amann a, Nyam b'erm el -l'oc ow eci samani a -lis agj (Daniel 4.14). Afr erm esel ejun a el el a eke ɔbr Nyam any gbuŋ ke wel kok wus nimum a. El ec'es ew a el Satan, etj in ec'afr erm esel a anake el abj ejun a.

Agn (*diable*) L'el abj ejun fej ec'es ew es; wel b'esp'n Satan lele Belsebul ab yeji. Satan e nyandre el egj eke b'ok egj ów af: li b'ɔbr Nyam any, li b'ɔŋ agj dedeku Nyam ec'any af. L'el em bubr es, kprakpru eke b'ɔl eke k'ɔny abusu wus na af eke k'irmn agj. Gbeko Jesu lel in eci ɔmn esel ab ab ɔny abusu in af, etj wus e nuŋ edj em a, gbre ij usu yogj Nyam b'ow irmn in tre tre tre.

Agj ekpekp (*anciens*) Israel eyj em a, agj ekpekp el eb em ec'es ew esel. Jesu e legj em a, agj ekpekp a el Nyam nuŋ igj owi em ec'es ew esel. Pɔl e legj ab em, -l'el Nyamel ec'idr esel. Es Ekn e ləl ab em a, agj ekpekp likj lele yar ab a el Nyam e gbreŋgbí usu a ec'agj eke bi kɔklm Nyam.

Arame (*Araméen*) Sebr ab em e nyam eke Jesu e legn ab em susu nɔnɔ agn b'eb̄. Ese agn nɔnɔ af, Jesu yeji b'eb̄ sebr nyahan: Arame, Eb̄re, lele Gr̄ek ab.

Arɔn (*Aaron*) Arɔn el Mois lisijim kpekp ek'el egb waw es krekr̄e. L'el Israel eyj ec'egb waw esel ec'el lagn, Levi ec'eb em ec'egn (Ob Ap 8.1-9.24).

Ayl (*pur - pureté - purifier*) Jwifel eci Nyam nuŋ ign owi em a, ow it ke áyal sos gbuŋ ke ókr af Nyam ab. Wel ḥtu eke k'aylm eke wel bi kok sikpl, kɔ eb ir owi em eci ów kok ejeci yeji b'ɔŋ egn uwm anj Nyam ec'any af, ese legnjuw ec'abu itnj, yɔw ab ec'erum, yɔw ec'abu ub, iy ew. Eke wel b'itnj ob ek'el crie oglog ob ek'aylm a abu a, ke wel aylm Nyam ec'any af ij. Ów anj eke wel bi kok ke wel b'ayl: mij ok em oglog segb waw kok em. (Èkn Ob Ap 12.6-8; 14.1-32.)

Belsebul (*Béelzébul*) Èkn Agn.

Diakr (*diacre*) Diakr el egn eke b'ɔsu Nyamel ec'ob lel agn ab. In e juma ab em e nyam el ke li kók ɔgboru lel ślu ab e l̄fs e low. Li bi kok ów amua, yec'etj ke Krist ec'erm esel a éjn abusu ucu Nyam odad lel Nyam ɔɔŋ ab ce e low ɔy es (Ob Kok 6.1-7; 1 Timote 3.8-13).

Ebre (*Hébreu*) Jwifel ec'eb̄. Amani Sig a Ebre em wel nɔn, kɔ susu nyam nyam anj eke wel nɔn Arame em.

Egb waw es (*prêtre - sacrificeur*) Egn eke b'anj Nyam lel agn ab ec'araŋn, ke bi ɔɔŋ Nyam, waw egb el e nuŋ af yec'etj ke Nyam óc el e sikpl a ap el (Ob Ap 4.1-5.13). Egb waw esel el Levi ec'eb em ec'agn etj el ec'abu élum esel a yeji wel b'essn el **Leviel**.

Egb waw es ligbel (*grand prêtre - souverain sacrificeur*) Egb waw es ligbel el egb waw esel a fej e ligbel. Segn fej li bi waw egb (Okm Ok 29.38-42), etj akp nyam lakpo nyam af, li b'ey usu lala a li waw egb in obi eci lel Israel eyj ec'ab, el e sikpl oc ap eci (Ob Ap 16). Amani Owr em a, l'el **Sanedren** ec'agn a ec'es ew es. Kretienel ec'a, Jesu el egb waw es ligbel (Ebre 9.11), etj agn ek'el in e jam us esel a yeji el egb waw esel, aŋke ɔmn em -l'ɔtu eke -li k'im -li titm Nyam (I Pier 2.5-9; Es Èkn 1.6).

Egb waw usu (*autel*) Usu eke wel kok mebn em; wel b'im yogn waw egb ɔŋ Nyam. Nyamel gbel a e gbugn a, egb waw usu yony anj: nyam anj ek'el ogn ofŋ ec'usu, etj ow e nyam a el mindey em ec'egb waw usu (Okm Ok 31.1-10, 27.1-7).

Eli (*Elie*) Amani Sig em eci kokoba ɔb es nyam e nin (1 Èb Ebu 17-22; 2 Èb Ebu 1-2). Jwifel bi tutr eke Eli anake k'ow gbuŋ ke **Krist** ánj

jam ow a (Malaki 3.23-24). Jesu dad eke Jan mij ok nuŋ es anake eli a eke k'ewl ow a (Luk 1.17; Matie 11.14).

Erōd (Hérode) Amani Owr em a, Rom ec'es ew ab em, éb ebu yar anj eke wel b'esŋ Erōd:

- 1) *Erōd ligbel*: In anake Jesu e mew e lakpo ab af l'ew Jude wus nimum es a. Eke l'iri wel dad eke we'n ew eb ebu ejeci nyam a, l'ikprm es, n'ɔŋ sroda eyŋ im ibi Béthléem baŋn ec'ey a feŋ (Matie 2.16-18). In anake l'us **Nyamel** gbel a.
- 2) *Erōd Antipas*: Eke Erōd ligbel a uw a, in ec'es ew a ubr em sakp nyahan, etŋ jim Erōd Antipas el Galile ec'es ew es. In anake n'ɔŋ wel ubr Jan mij ok nuŋ es nuŋ a, etŋ emeny in ce anake Pilat oc Jesu im ɔŋ'n eke li ki jej ow e low l'ok ow a (Luk 23.7-12; Ob Kok 4.27).
- 3) *Erōd Agripa krékre*: L'el Erōd ligbel a e lilaw eke ew Jude wus nimum es. L'irr kretienel gbre nɔŋ (Ob Kok 12), kɔ Nyam ɔŋ sisŋ ij'r l'uw, ajke eke agŋ b'awr a, li b'egŋ ow e low l'eb.
- 4) *Erōd Agripa yony em*: L'el Erōd Agripa krékre ec'iy. In ec'any af anake Pɔl im jej odad ok, Sesare baŋn a (Ob Kok 25.13; 26.32).

Emerod (émeraude) Lebn ek'in e mij a anj ese suw owr ec'ab af (Es Ekn 4.3).

Es ew (Nyam ec'es ew) (*Règne de Dieu*) Èkn Nyam eci **gbreŋgbí** usu.

Énŋ nəny (jeûner) Èkn **nəny** enŋ.

Erm esel (apôtres) Nin eke wel ɔŋ krékre eci kretienel a ec'ánumu a. Jam us esel lew yony a, Pɔl lele Barnabas ab el erm esel. -L'el agŋ eke Nyam b'erm im ɔb agŋ in ec'amani a e kokoba. Èkn **afr erm esel**.

Faraon (Pharaon) Nin eke Ejipt eyŋ b'ew el ec'es ew es ligbel ese Rom eyŋ ec'a eke b'ew el ec'es ew es Sesar ab af.

Farisi (Pharisien) Jwifel em a, Farisiel el agŋ erŋ mum nyam eke anj saw, Nyam nuŋ igŋ em ec'ow eke -li bi kok cecɛ sos af a sosiem eci. -Li b'ɔl eke -li k'elum Mois ec'ol a kpe kpe kpe, etŋ -li bi tutr eke ow e kok em a, Nyam b'ow ler el ese agŋ nyim nyim af; kɔ Jesu èkn eke -lirmn ol a eci liy a.

-Li b'ub luw em anj igb lele afr erm esel ab e low nawre. Na sosiem, el lele Sadusiel ab ec'irir a áylm senyn senyn. Èkn **Sadusiel**.

Futufutu ek'ejru ánm em eci es gbegbl (*Fête des pains sans levain*) Eke Pak ec'es gbegbl a b'oc es a, Jwifel bi kok es gbegbl na seŋŋ emum lɔbŋ. Ow itm eke Jwifel ki kok futufutu ek'ejru anj em, ajke es gbegbl ikŋ na b'ɔkn el elel eke kpru em Nyam ɔny ot el es Ejipt wus

af a; wanci ab af a, abusu kaka εrum es eke wel k'eku futufutu a ínŋ (Èkn Òkm Ok 12.1-27).

Gbad em êl (*Tabernacle - Tente de la rencontre*) Eke Israël eyŋ anŋ loj ab em a, -n'ony Nyam nuŋ ignj usu eke -li b'oc -l'ecm ab. Gbad em êl na ɔny lakp, gbugŋ, lele usu lala ab. Nyam b'anŋ el ec'arajŋ gbad em êl ab em, etŋ yogŋ in lel Mois ab, -li b'εjanin (Òkm Ok 33.7-11).

Gbre ij usu (*enfer - géhenne*) Usu eke agŋ a feŋ eke ubm Jesu nawre a b'ow ij gbre jeŋ ok es abal el e legŋ a. Wel bi dad usu na ec'odad esse al ek'iram es af, ncebn ec'usu lel irm ec'usu ab, yogŋ eke ɔŋŋ iŋŋ lel an em sasagr ab anŋ.

Gbreŋgbí usu (*Nyam e gbreŋgbí usu - Afr e gbreŋgbí usu*) (*Royaume de Dieu*) Usu eke Nyam sigm in ec'es ew ab es ke in ec'erur a iy neny yogŋ. Sica segŋ amua em a, gbreŋgbí usu na anŋ agŋ a ek'ub Jesu Krist nawre a ec'erm ab em, etŋ ow b'ow ey ɔkm kpata legŋ a eke Nyam b'ow ɔŋŋ Satan ke b'ow sigm wus owr ab es a. Jwifel érurm eke k'ufur Nyam e nin a neny, ow sosiem Matie ec'Amani Mamn ab em, li bi dad *Afr e gbreŋgbí usu*, yec'etŋ ke -li k'urmn Nyam nin (Òkm Ok 20.7).

Grek (*Grec*) Jesu eci legŋ em a, Grek el ebr eke ow em wel bi yegmn agŋ low. Agŋ nɔnɔ b'εbr ebr na; etŋ Amani Owr a yeji Grek em wel nɔn.

Iy (egŋ ec'Iy) (*Fils de l'homme*) Nin na, Amani Owr em Jesu in obi esŋn in sosi sakp ekŋ nyahan lele lew niwn ab. Kokoba ɔb es Daniel oc nin na dadr Mesi a ec'odad (Daniel 7.13-14). Jesu esŋnm in sosi **Mesi**, kɔ egŋ ec'Iy li b'esŋn in sosi. Jwifel am tutr eke Nyam b'ow awŋ el Mesi ow sɔg el el ec'efnu ec'abu em. Gbekɔ Jesu elm Mesi iŋŋ na eke -n'am ɔmn a. In ec'a, l'ow eke li ki sɔg Nyam ec'agŋ el e sikpl em. Jesu esŋn in sosi egŋ ec'Iy, yec'etŋ ke li yégm agŋ eke l'el Krist ek'anŋ afr ow, ke el egŋ tasi. Nin a bi yegm in ec'es is yeji.

Jam us esel (*disciple*) Egŋ nyam eke b'uš low yegm es jam wewr low. Ow ɔny jam us esel akpasu akpasu: Jan e jam us esel, Farisiel e jam us esel, lele Jesu e jam us esel lew yony ab ab (Luk 5.33). Etŋ emeny agŋ ekŋ nyahan lele lew a eke Jesu erm yony yony a (Luk 10.1,17,23), lele kretienel feŋ ab ab yeji el jam esel (Ob Kok 6.1-2; 9.19). Gbekɔ jam us esel tasi a, Jesu ec'agŋ lew yony a; wel b'esŋ el "erm esel" yeji.

Jasp (*jaspe*) Lebn ek'in e mij a b'anŋ ese suw owr af oglog b'ekan es ese akrɔŋŋ af ke b'il an.

Kokoba ɔb es (*prophète*) Egŋ eke bi dad odad Nyam eci nin em. Israel eyŋ e legŋ em a, Nyam esŋ agŋ nɔnɔ abul el in e sodad eke -li k'oc -li dad -l'ok Israel ec'agŋ a feŋ. Sodad amua, wel nɔn ow anŋ Amani Sig e silek ek'ij kokoba ɔb esel ec'en ab em, ese Jeremi lele Esayi ab af. Amani Owr em a yeji, kokoba ɔb esel anŋ eke Nyam ec'agŋ em bi dad sodad Abŋ Lala ec'abusu em (Luk 2.36; Ob Kok 21.10; Efes 4.11). Kokoba ɔb esel ayadju yeji anŋ (Matie 24.24; Ob Kok 13.6; 1 Jan 4.1).

Kokobe es (*lèpre*) Egŋ eke ɔl nyŋ eke wel b'ɛsŋ kokobe anŋ lís. Bibl em a, ɔl erŋ erŋ eke bi nyŋŋ eyŋ e sos lel a e nin. Jwifel ogŋ a, egŋ eke b'ɛŋŋ ɔl akpasu na a, wel bi kpab'r es n'anŋ in sony usu saw em (Awl 5.1-4). Kokobe b'ɔŋ eyŋ aylm Nyam ec'any af.

Kpey (*myrrhe*) Likŋ mij eke b'ɔsŋ: wel b'oc apr ob (Matie 2.11), oc kokr sekŋ eke b'ɔny dudu is es (Mark 15.23), ok legŋuw eci gbad af yeji.

Krist (*Christ*) Èkn Mesi.

Kumada (*commandant - tribun*) Rom ec'es ew ab em eci srɔda iy nyam eke ɔny srɔda eyŋ fandi anŋ in ec'es ew em. Srɔda eyŋ amua, wel bubr el em ekŋ yen yen, etŋ srɔda ekŋ yen feŋ e nuŋ af a, anym es nyam b'anŋ.

Leviel (*Lévites*) -L'el Levi ec'eb em ec'agŋ eke b'elum egb waw esel abu Nyamel gbɛl ab em eci Nyam nyŋŋ owi em (Awl 3.1-13; Luk 1.5-9). Egb waw esel a yeji el Levi ec'eb em ec'agŋ.

Likr es ubr (*circoncision*) Low ikŋ na el Jwifel ogŋ eci sinm a eke Nyam kok Israel ab a eci meny ewr (Nuŋ Ðb 17.9-14). Egŋ feŋ ek'ubr likr es a, wel b'uwr any eke l'el Jwif. Ob Kok e lel ab em a, Jwifel b'eb ek'itŋ erm em el kretienel a am ibrm eke agŋ a eke elm Jwifel ke itŋ erm em el kretienel a k'ubr likr es. Low na eci kok a b'ow yegm eke agŋ amua egŋ eb eke k'elum Mois ec'ol a. Pɔl erurm low ikŋ na. Ow sosiem ni nɔn lel nɔnɔ l'otar akr eke Jesu Krist em ec'ɔmn eke wel b'oc elu a, lele in eci sɔŋŋ ikŋ ab ab anake b'eb egŋ elu es a, kɔ ow elm ol ec'elum em.

Lilaw (*David eci lilaw*) (*Fils de David*) Mesi a eke wel am eku a eci nin eke Jwifel b'ɛsŋ, aŋke l'el David ec'eb em ec'egŋ; l'el egŋ a eke b'ow usr eb ebu David usu a.

Low any uw esel (*Ol e low any uw esel*) (*maîtres de la loi - docteurs*) Èkn Ol e low yegm esel.

Low yegm esel (*Ol e low yegm esel*) (*maîtres de la loi - scribes*) Agŋ eke bi yegm agŋ Amani Sig em e low. Segŋ oglog wel b'ɛsŋ el "ol e low any uw esel". Farisiel em a, ol e low yegm esel nɔnɔ anŋ.

Mesi (*Messie*) **Ebre** em eci nin. **Grek** em a ke *Krist*. L'el egŋ a eke Nyam ss̄sum oc ke wel ok ɔwrɔ e mun nuŋ Nyam e juma kok ec'a. Amani Sig em a, kokoba ɔb esel ewar in e mowrer etŋ -li bi dad eke ow Eb Ebu, Eb Es (Esayi 9.6; Jeremi 23.5). Amani Owr em a, Jesu yegm eke l'el Nyam e Mesi.

Mecceb ɔsu es (*berger*) Egŋ eke wel abul meceb oglog sican eke k'ot el im yogŋ eke suw iju lele mij ewl mij ab anŋ. Legŋ b'uk a, li b'ok wel lakp em ke in l'eru es lisany a elu sosiem. Sakp nɔnɔ Israel eyŋ b'oc Nyam ese el eci meceb ɔsu es af (Selu 23.1; 80.2). Jesu b'ɛsŋ in sosi meceb ɔsu es mammn (Jan 10.1-21).

Mois (*Moïse*) Israel ec'es ew es ligbel nyam. Nyam kok ów egbel nɔnɔ in em. In anake Nyam ɔŋ'n ol Sinayi lafeny af a. L'oc ol lew a eke Nyam in obi nɔn mebn og yony af a n'ɔŋ Israel eyŋ.

Nenegŋ (*sabbat*) Jwifel e nenegŋ el may (ɔkm Ok 20.8-11).

Neny enŋ (*jeûne*) Égŋ eb eke k'ijm ob legŋ eke edŋ eb ab em, ke ám ŋɔŋŋ Nyam ce (Matié 4.2). Amani Sig em a, Nyam ibrm eke lakpo nyam af a, Israel eyŋ k'enŋ neny akp nyam (Awl 29.7), kɔ Farisiel b'enŋ neny sakp yony dimas gber nyam af (Luk 18.12). Ebēn em a, -li bi tutr eke Nyam b'ow sɔg el, ke agŋ yeji ekn el ese Nyam nuŋ igŋ esel tasi af. Neny enŋ akpasu na, Jesu érurm ow e low (Matié 6.16-18). Ese elel eke Amani Sig em a Esayi dad ab af a (Esayi 58), neny enŋ, egŋ li k'ɔŋ titm Nyam ke n'ɔŋ ow ókr af Nyam ab.

Nfaci (*adultèrre - immoralité sexuelle*) Bibl em a, sos any uwarir el igŋ lele in e yɔw ab eke ɛbirir ke ir usu nyam a eci. Sos any uwarir na el low eke akpl Nyam ec'any af (Nuŋ Ob 2.24; Matié 19.5-6). Eke batŋ agŋ eke ɛbirm a eru a, ke Nyam ec'any af a sikpl ana. Amani Owr em a, wel b'ɛsŋ es an ikŋ na pɔrneia etŋ s'itŋ mɔjukru em a *nfaci ij*.

Sica igŋ ey eke im erum igŋ ejec'ab oglog yɔw éc eke im erum yɔw ejec'ab a, Amani Owr em a, wel b'ɛsŋ es an ikŋ na *mɔikeia*, Frasu em a, *adulter*.

Nɔmu croŋ gbɛl (*abîme*) Legŋ sig em ec'agŋ a e tutr em a, ow el gbre ij usu ek'anŋ wus lokm. Yogn anake Nyam ucur agn lele abŋ eŋŋ ab es torŋ ke el eci ŋuŋŋ es abal el e legŋ ow a.

Nyam nuŋ igŋ usu (*synagogue*) Êl eke Jwifel b'as luku em ŋɔŋŋ Nyam ke bi yegm agŋ low em. Wel bi waw egb **Nyamel** gbɛl a ce ek'anŋ Jerusalém ab em, gbekɔ baŋŋ feŋ ɔny Nyam nuŋ igŋ usu.

Nyamel gbɛl (*Temple*) Jwifel eci Nyam nuŋ igŋ usu ligbel ek'anŋ Jerusalém ana. Jwifel eci ses gbegbl egbɛl eke bi kok a b'el Nyamel gbɛl na e gbugŋ a.

Nyamel gbèl a e gbugn a, -li bi ḥɔjñ Nyam, -li bi yegm agñ low, etñ sègñ feñ egb waw esel bi waw egb. Egb waw esel sɔny coco ce ɔny abusu eke k'ok êl lokm a, usù lala a, kok el eci nuñ ign owi lele egb waw owi ab ab eci juma.

Salomɔ us Nyamel gbèl krekré, ek'usr gbad em êl usu, gbekɔ Nyamel na bubm es lakpo a eke wel ot Israël eyñ im Babilɔn madu ñkr em a. Ow e jam a, Erɔd ligbel us ejeci nyam. L'akpl ow afjn es, etñ l'el Nyamel ek'anñ Jesu e legn em a.

Ol (Loi) Nyam lèl em a, wel bi dad ol ec'odad ese:

- 1) *ol lew (ɔkm Ok 20)*
- 2) *Mois eci silel yen a (Nuñ Òb ton Ol Òkn)*
- 3) *Nuñ Òb ton Ej em ec'Ej.*
- 4) *Amani Sig a nimur af.*

Jesu e legn ab em a, Jwifel ɔny sol ejeci eke ot ok Mois ec'ol ab em.

Olivie lafeny (Mont des Oliviers) Lafeny nyam ek'anñ Jerusalem e lidr ogog a. Lafeny na lele Jerusalem ab ec'arañj anake nɔmu a eke wel b'esiñ Sedron a anñ a.

ɔñnes baññ (Hadès) Jwifel ogñ a, usu ek'anñ wus lokm. Èkn Esayi 14.13-15. Eke egñ b'uñ a, li b'im ɔñnes baññ n'am eku Nyam e jeñ ok es abal el a (Es Èkn 20.13). Wel éwlm owm wus na af ij (Ebre 9.27; Luk 16.19-31).

ɔsu es (berger) Èkn meçeb ɔsu es.

Pak (Pâque - Pâques) Jwifel ec'es gbegbl egbel ab em e nyam. -Li b'ow Jerusalem -li kok ow e low. Es gbegbl na b'ɔkn Jwifel eci Ejipt baññ ek'anñ ok ñkm a. Akñ akñ feñ bi wawr licebli nyam egb Jerusalem e Nyamel gbèl ab em, etñ -li b'oc -n'im akñ akñ -l'ij egb waw e liceb a. Kretienel bi kok Pak gbegbl Jesu e luw em ek'anñ igb a ec'es (1 Korent 5.7).

Pantekot (Pentecôte) Pantekot e nyandre el ekñ yony lele lew ab. Eke Pak b'oc es ba ow b'ij sègñ ekñ yony lele lew ab a, es gbegbl na b'ey (Ob Ap 23.15-16). In eci en ejeci el: Pak b'oc es eci dimas lɔbñ a ec'es gbegbl (Ol Òkn 16.10), Egb ub ec'es gbegbl (ɔkm Ok 23.16), Egb ey krekré ec'es gbegbl (Awl 28.26). Es gbegbl na e legn anake Abñ Lala iy kretienel krekré ab em a (Ob Kok 2.1-13).

Pilat (Pons Pilat) (Pilate) Akpo ab af eke Jesu am kok juma wus aña ton ke wel k'ibir a, Pilat anake el Rom ec'es ew es ek'ew Jude, Samari, lele Idume wus ab es a.

Rom (*Rome*) Itali eb a eci baŋŋ gbel el Rom. Jesu eci legŋ em a, Rom agbr eb nɔnɔ eb; Israel yeji anŋ em. Rom ec'es ew esel a feŋ wel b'ɛŋ el Sesar; l'el wus a nimum ec'es ew gbel. Èkn **Sesar**.

Sadusiel (*Sadducéen*) Jwifel ec'agŋ mum ek'ɛnyn egbreŋgbí lele egb waw esel ab. -Li b'iririr Rom eyŋ ab. -Li b'ucu Mois ec'ol a -n'ɔny es, gbekɔ -l'ubmn luw em anŋ iga lele **afr** erm esel ab ec'anŋ e low nawre. Ow b'ɔŋ etŋ Farisiel ab a, neny ókrm el af. Èkn **Farisi**.

Samari (*Samarie*) El wus ek'anŋ Galile lele Jude ab ec'araŋn. Eke wel ot Israel eyŋ im madu òkr em a, Asiri ec'es ew a oc wus ab af ec'agŋ nɔnɔ im ir usu ejeci, etŋ l'ot etu agŋ ow ir eb a (2 Éb Ebu 17.24). -L'ebirir etu ab; na ɔŋ etŋ Samari eyŋ elm Jwifel tasi. Na sosiem Jwifel ifn eb na ec'agŋ a; -li b'ot wel eset etu af. El eci Nyam nuŋ iga ebr a yeji ótarm es, aŋke -li b'egŋ Mois eci silel yen a ce e low -l'eb. Èkn Jan 4.

Sanedren (*Sanhédrin*) Jesu eci legŋ ab em a, Rom anake ew Israel eci wus a nimum es a. Sanedren ec'agŋ a el Jwifel eci jej ok esel. -Li b'ij agŋ ekŋ nyahan lele lew ab, etŋ egb waw es ligbel a b'anŋ el e nuŋ af. Rom ɔŋ el abusu eke -li k'èkn Jwifel ec'eb ir ec'ow feŋ, gbekɔ nɔnɔm wel abusu eke -li k'ob eŋŋ low ton ke -l'ibi ow.

Sarduan (*sardoine*) Lebn ebl ek'il an (Es Èkn 4.3).

Satan (*Satan*) Èkn **agn**.

Sesar (*César*) Nin eke Rom eyŋ b'ew el ec'es ew es ligbel eset Ejipt eyŋ ec'a eke b'ew el ec'es ew es Faraɔn ab af. Egŋ eke b'ij nin a, ɔny abusu wus a nimum af. Li b'ibrm eke agŋ a k'igŋ'n nuŋ eset nyàm mum af. Sesar lew yony anŋ, gbekɔ Amani Owr bi dad Sesar yar ec'odad:

- 1) **Sesar Ogust:** L'ew eb es ow ij akpo likŋ lele libarm ab gbuŋ etŋ wel ew Jesu ton emenye Jesu ij akpo lew yar (Luk 2.1).
- 2) **Tiber Sesar:** Rom ec'es ew es ek'usr Sesar Ogust usu. L'ew eb es akpo lew yar em ton akpo likŋ lele lew lsibj ab em eke wel ew Jesu a. (Matié 22.17; Mark 12.14; Luk 3.1; 20.21,22; Jan 19.12).
- 3) **Klod:** Tiber Sesar lisijim ec'iy (Ob Kok 18.2).
- 4) **Nerɔn:** Klod ec'iy ek'eb gbagbl (Ob Kok 25.12,21; 26.32; Filip 4.22).

Septant (*Septante - l'ancienne version grecque*) Wel nɔn Amani Sig Jwifel ec'eb'r eke wel b'ɛŋ Ebre ab em. Eke madu owi a b'oc es a, Jwifel omu es eb erŋ erŋ em. Agŋ nɔnɔ irmn el ec'eb'r a, etŋ b'eb'r Grék. Na sosiem, wel itŋn Amani Sig a Grék em yec'etŋ ke agŋ amua ótu iri. Lel na eke wel itŋn a e nin el Septant. Sakp nɔnɔ Amani Owr a e lel nɔn esel a b'oc Septant em e sodad a dadr odad af. Na sosiem

sakp nɔnɔ sodad amua ókrm af tasi anm esē yec'a eke b'εŋjan
Amani Sig em ab af.

Sikpl esel (pécheurs) Agṇ eke b'ɔb Nyam e sol ab es. Farisiel b'εŋj Jwifel
ek'εŋj̄m eluam el e sol a yeji sikpl esel.

Sinm (alliance) Sinm el iririr e low eke εgṇ lele εgṇ ab, oglog agṇ lele
agṇ ab bi kok. Sinm ligbel a el Nyam lele εgṇ ab ec'a. Krékre em
a, Nyam kok sinm Noe ab, ow eci meny ewr a nyamgodi (Nuŋ Ḍb
9.9-17). Yony em, Nyam kok sinm Abraham ab, ow e meny ewr a
likr es ubr (Nuŋ Ḍb 15.18; Ḍkm Ok 19.5-6). Nyahan em a, Nyam kok
sinm Mois lele Israël ec'ey ab eke wel b'ow el in ec'ey eke wel b'εŋj̄
εlum sol eke n'ɔŋ wel a. Sica Nyam kok sinm owr wus na ec'agṇ feŋ
eke b'ub Jesu Krist nawre ab ab (Luk 22.20; 1 Korent 11.25).

Sinm araka (arche de l'alliance) Araka eke wel kok ekŋ em, ke mebn og
yony a eke wel nɔn Mois ec'ol ab af a anj em (Ḍkm Ok 25.10-22).
Wel b'oc'r esē Nyam ec'es sig usu lele in ec'akr es ok usu af. Ow bi
yεgm eke Nyam anj in ec'agṇ ec'araŋn. Wel b'ew'r es Nyamel gbɛl
a ec'usu lala a.

suwɔmu (tombeaux) Èkn uwɔmu.

Ubr likr es (circoncire) Èkn likr es ubr.

Usu lala (lieu saint - lieu très saint) Israël eyŋ us gbad em êl eke wel oc
gbad gbɛl ubr em yony. Krékre ec'usu a wel εŋj'n usu lala etj yony
em ec'usu a ek'el gbad gbɛl a e jam a anake usu lala tasi a anj a
(Ebre 9.2-4). Lakpo nyam af akp nyam, egb waw es ligbel a b'εy
usu lala tasi em waw egb, agṇ e sikpl oc ap eci. Eke Israël eyŋ anj
loj a, usu lala a anj gbad em êl ab em. Sica eke li b'ony Nyamel
gbɛl Jerusalem a, usu lala na anj Nyamel gbɛl ab em.

Usu mamm (paradis) Yogṇ eke agṇ eke Nyam sɔg a b'anj ehe em ana (Luk
23.43). Usu na anake Jwifel b'εŋj "Abraham e lis a" (Luk 16.22).

Uwɔmu (tombeau) Jwifel b'ot agṇ ek'uw ab es mób eke wel ur em. Wel
b'ot akŋ nyam ec'agṇ es uwɔmu nyam em. Ow eci em ey usu a is es
nɔnɔ etj susu b'anj ek'agṇ ɔtu eke ki sig es.

Uwm anj (impur - impureté) Èkn ayl.

Viny (vigne) Likŋ likekli eke wel b'oc in ec'ey a kokr ven. L'el Israël wus
af eci likŋ ek'il an. Sakp oglog, Nyam b'oc viny dadr nyandre em
odad ok Israel af (Matié 21.33-46; Jan 15).

Wus labm eb es (collecteur d'impôt) Egṇ eke Rom ec'es ew a abul wus e
labm ibr e juma. Jwifel b'ifn agṇ akpasu amua, aŋke -li b'iy dedeku
a mil -n'ɔny ob af (Luk 19.6-8).

Plan de lecture quotidienne

Janvier

<i>date</i>	<i>écriture</i>	<i>date</i>	<i>écriture</i>
1	Matie 1.1–2.12	17	Matie 12.1–21
2	Matie 2.13–3.6	18	Matie 12.22–45
3	Matie 3.7–4.11	19	Matie 12.46–13.23
4	Matie 4.12–25	20	Matie 13.24–46
5	Matie 5.1–26	21	Matie 13.47–14.12
6	Matie 5.27–48	22	Matie 14.13–36
7	Matie 6.1–24	23	Matie 15.1–28
8	Matie 6.25–7.14	24	Matie 15.29–16.12
9	Matie 7.15–29	25	Matie 16.13–17.9
10	Matie 8.1–17	26	Matie 17.10–27
11	Matie 8.18–34	27	Matie 18.1–22
12	Matie 9.1–17	28	Matie 18.23–19.12
13	Matie 9.18–38	29	Matie 19.13–30
14	Matie 10.1–23	30	Matie 20.1–28
15	Matie 10.24–11.6	31	Matie 20.29–21.22
16	Matie 11.7–30		

Février

<i>date</i>	<i>écriture</i>	<i>date</i>	<i>écriture</i>
1	Matie 21.23–46	15	Mark 1.1–28
2	Matie 22.1–33	16	Mark 1.29–2.12
3	Matie 22.34–23.12	17	Mark 2.13–3.6
4	Matie 23.13–39	18	Mark 3.7–30
5	Matie 24.1–28	19	Mark 3.31–4.25
6	Matie 24.29–51	20	Mark 4.26–5.20
7	Matie 25.1–30	21	Mark 5.21–43
8	Matie 25.31–26.13	22	Mark 6.1–29
9	Matie 26.14–46	23	Mark 6.30–56
10	Matie 26.47–68	24	Mark 7.1–23
11	Matie 26.69–27.14	25	Mark 7.24–8.10
12	Matie 27.15–31	26	Mark 8.11–9.1
13	Matie 27.32–66	27	Mark 9.2–29
14	Matie 28.1–20	28	Mark 9.30–10.12

Mars

<i>date</i>	<i>écriture</i>	<i>date</i>	<i>écriture</i>
1	Mark 10.13-31	17	Luk 2.36-52
2	Mark 10.32-52	18	Luk 3.1-22
3	Mark 11.1-26	19	Luk 3.23-38
4	Mark 11.27-12.17	20	Luk 4.1-30
5	Mark 12.18-37	21	Luk 4.31-5.11
6	Mark 12.38-13.13	22	Luk 5.12-28
7	Mark 13.14-37	23	Luk 5.29-6.11
8	Mark 14.1-21	24	Luk 6.12-38
9	Mark 14.22-52	25	Luk 6.39-7.10
10	Mark 14.53-72	26	Luk 7.11-35
11	Mark 15.1-47	27	Luk 7.36-8.3
12	Mark 16.1-20	28	Luk 8.4-21
13	Luk 1.1-25	29	Luk 8.22-39
14	Luk 1.26-56	30	Luk 8.40-9.6
15	Luk 1.57-80	31	Luk 9.7-27
16	Luk 2.1-35		

Avril

<i>date</i>	<i>écriture</i>	<i>date</i>	<i>écriture</i>
1	Luk 9.28-50	16	Luk 18.1-17
2	Luk 9.51-10.12	17	Luk 18.18-43
3	Luk 10.13-37	18	Luk 19.1-27
4	Luk 10.38-11.13	19	Luk 19.28-48
5	Luk 11.14-36	20	Luk 20.1-26
6	Luk 11.37-12.7	21	Luk 20.27-47
7	Luk 12.8-34	22	Luk 21.1-28
8	Luk 12.35-59	23	Luk 21.29-22.13
9	Luk 13.1-21	24	Luk 22.14-34
10	Luk 13.22-14.6	25	Luk 22.35-53
11	Luk 14.7-35	26	Luk 22.54-23.12
12	Luk 15.1-32	27	Luk 23.13-43
13	Luk 16.1-18	28	Luk 23.44-24.12
14	Luk 16.19-17.10	29	Luk 24.13-53
15	Luk 17.11-37	30	Jan 1.1-28

Mai

<i>date</i>	<i>écriture</i>	<i>date</i>	<i>écriture</i>
1	Jan 1.29-51	17	Jan 9.1-41
2	Jan 2.1-25	18	Jan 10.1-21
3	Jan 3.1-21	19	Jan 10.22-42
4	Jan 3.22-4.3	20	Jan 11.1-53
5	Jan 4.4-42	21	Jan 11.54-12.19
6	Jan 4.43-54	22	Jan 12.20-50
7	Jan 5.1-23	23	Jan 13.1-30
8	Jan 5.24-47	24	Jan 13.31-14.14
9	Jan 6.1-21	25	Jan 14.15-31
10	Jan 6.22-40	26	Jan 15.1-27
11	Jan 6.41-71	27	Jan 16.1-33
12	Jan 7.1-29	28	Jan 17.1-26
13	Jan 7.30-52	29	Jan 18.1-24
14	Jan 7.53-8.20	30	Jan 18.25-19.22
15	Jan 8.21-30	31	Jan 19.23-42
16	Jan 8.31-59		

Juin

<i>date</i>	<i>écriture</i>	<i>date</i>	<i>écriture</i>
1	Jan 20.1-31	16	Ob Kok 10.34-48
2	Jan 21.1-25	17	Ob Kok 11.1-30
3	Ob Kok 1.1-26	18	Ob Kok 12.1-23
4	Ob Kok 2.1-47	19	Ob Kok 12.24-13.12
5	Ob Kok 3.1-26	20	Ob Kok 13.13-41
6	Ob Kok 4.1-37	21	Ob Kok 13.42-14.7
7	Ob Kok 5.1-42	22	Ob Kok 14.8-28
8	Ob Kok 6.1-15	23	Ob Kok 15.1-35
9	Ob Kok 7.1-29	24	Ob Kok 15.36-16.15
10	Ob Kok 7.30-50	25	Ob Kok 16.16-40
11	Ob Kok 7.51-8.13	26	Ob Kok 17.1-34
12	Ob Kok 8.14-40	27	Ob Kok 18.1-21
13	Ob Kok 9.1-25	28	Ob Kok 18.22-19.12
14	Ob Kok 9.26-43	29	Ob Kok 19.13-41
15	Ob Kok 10.1-33	30	Ob Kok 20.1-38

Juillet

<i>date</i>	<i>écriture</i>	<i>date</i>	<i>écriture</i>
1	Ob Kok 21.1-16	17	Rom 4.1-12
2	Ob Kok 21.17-36	18	Rom 4.13-5.5
3	Ob Kok 21.37-22.16	19	Rom 5.6-21
4	Ob Kok 22.17-23.10	20	Rom 6.1-23
5	Ob Kok 23.11-35	21	Rom 7.1-14
6	Ob Kok 24.1-27	22	Rom 7.15-8.6
7	Ob Kok 25.1-27	23	Rom 8.7-21
8	Ob Kok 26.1-32	24	Rom 8.22-39
9	Ob Kok 27.1-20	25	Rom 9.1-21
10	Ob Kok 27.21-44	26	Rom 9.22-10.13
11	Ob Kok 28.1-31	27	Rom 10.14-11.12
12	Rom 1.1-17	28	Rom 11.13-36
13	Rom 1.18-32	29	Rom 12.1-21
14	Rom 2.1-24	30	Rom 13.1-14
15	Rom 2.25-3.8	31	Rom 14.1-23
16	Rom 3.9-31		

Août

<i>date</i>	<i>écriture</i>	<i>date</i>	<i>écriture</i>
1	Rom 15.1-21	17	1 Korent 11.2-16
2	Rom 15.22-16.7	18	1 Korent 11.17-34
3	Rom 16.8-27	19	1 Korent 12.1-26
4	1 Korent 1.1-17	20	1 Korent 12.27-13.13
5	1 Korent 1.18-2.5	21	1 Korent 14.1-17
6	1 Korent 2.6-3.4	22	1 Korent 14.18-40
7	1 Korent 3.5-23	23	1 Korent 15.1-28
8	1 Korent 4.1-21	24	1 Korent 15.29-58
9	1 Korent 5.1-13	25	1 Korent 16.1-24
10	1 Korent 6.1-20	26	2 Korent 1.1-11
11	1 Korent 7.1-24	27	2 Korent 1.12-2.11
12	1 Korent 7.25-40	28	2 Korent 2.12-17
13	1 Korent 8.1-13	29	2 Korent 3.1-18
14	1 Korent 9.1-18	30	2 Korent 4.1-12
15	1 Korent 9.19-10.13	31	2 Korent 4.13-5.10
16	1 Korent 10.14-11.1		

Septembre

<i>date</i>	<i>écriture</i>	<i>date</i>	<i>écriture</i>
1	2 Korent 5.11-21	16	Galat 2.17-3.9
2	2 Korent 6.1-13	17	Galat 3.10-22
3	2 Korent 6.14-7.7	18	Galat 3.23-4.20
4	2 Korent 7.8-16	19	Galat 4.21-5.12
5	2 Korent 8.1-15	20	Galat 5.13-26
6	2 Korent 8.16-24	21	Galat 6.1-18
7	2 Korent 9.1-15	22	Efes 1.1-23
8	2 Korent 10.1-18	23	Efes 2.1-22
9	2 Korent 11.1-15	24	Efes 3.1-21
10	2 Korent 11.16-33	25	Efes 4.1-16
11	2 Korent 12.1-10	26	Efes 4.17-5.2
12	2 Korent 12.11-21	27	Efes 5.3-33
13	2 Korent 13.1-14	28	Efes 6.1-24
14	Galat 1.1-24	29	Filip 1.1-26
15	Galat 2.1-16	30	Filip 1.27-2.18

Octobre

<i>date</i>	<i>écriture</i>	<i>date</i>	<i>écriture</i>
1	Filip 2.19-3.6	17	1 Timote 2.1-15
2	Filip 3.7-4.1	18	1 Timote 3.1-16
3	Filip 4.2-23	19	1 Timote 4.1-16
4	Kolɔ̄s 1.1-20	20	1 Timote 5.1-25
5	Kolɔ̄s 1.21-2.7	21	1 Timote 6.1-21
6	Kolɔ̄s 2.8-23	22	2 Timote 1.1-18
7	Kolɔ̄s 3.1-17	23	2 Timote 2.1-21
8	Kolɔ̄s 3.18-4.18	24	2 Timote 2.22-3.17
9	1 Tesaloni 1.1-2.9	25	2 Timote 4.1-22
10	1 Tesaloni 2.10-3.13	26	Tit 1.1-16
11	1 Tesaloni 4.1-5.3	27	Tit 2.1-14
12	1 Tesaloni 5.4-28	28	Tit 2.15-3.15
13	2 Tesaloni 1.1-12	29	Filemo 1.1-25
14	2 Tesaloni 2.1-17	30	Ebre 1.1-14
15	2 Tesaloni 3.1-18	31	Ebre 2.1-18
16	1 Timote 1.1-20		

Novembre

<i>date</i>	<i>écriture</i>	<i>date</i>	<i>écriture</i>
1	Ebre 3.1-19	16	Ebre 13.1-25
2	Ebre 4.1-13	17	Jak 1.1-18
3	Ebre 4.14-5.14	18	Jak 1.19-2.17
4	Ebre 6.1-20	19	Jak 2.18-3.18
5	Ebre 7.1-19	20	Jak 4.1-17
6	Ebre 7.20-28	21	Jak 5.1-20
7	Ebre 8.1-13	22	1 Pier 1.1-12
8	Ebre 9.1-10	23	1 Pier 1.13-2.10
9	Ebre 9.11-28	24	1 Pier 2.11-3.7
10	Ebre 10.1-18	25	1 Pier 3.8-4.6
11	Ebre 10.19-39	26	1 Pier 4.7-5.14
12	Ebre 11.1-16	27	2 Pier 1.1-21
13	Ebre 11.17-31	28	2 Pier 2.1-22
14	Ebre 11.32-12.13	29	2 Pier 3.1-18
15	Ebre 12.14-29	30	1 Jan 1.1-10

Décembre

<i>date</i>	<i>écriture</i>	<i>date</i>	<i>écriture</i>
1	1 Jan 2.1-17	17	Es Ekn 8.1-13
2	1 Jan 2.18-3.2	18	Es Ekn 9.1-21
3	1 Jan 3.3-24	19	Es Ekn 10.1-11
4	1 Jan 4.1-21	20	Es Ekn 11.1-19
5	1 Jan 5.1-21	21	Es Ekn 12.1-18
6	2 Jan 1.1-13	22	Es Ekn 13.1-18
7	3 Jan 1.1-14	23	Es Ekn 14.1-20
8	Jud 1.1-25	24	Es Ekn 15.1-8
9	Es Ekn 1.1-20	25	Es Ekn 16.1-21
10	Es Ekn 2.1-17	26	Es Ekn 17.1-18
11	Es Ekn 2.18-3.6	27	Es Ekn 18.1-24
12	Es Ekn 3.7-22	28	Es Ekn 19.1-21
13	Es Ekn 4.1-11	29	Es Ekn 20.1-15
14	Es Ekn 5.1-14	30	Es Ekn 21.1-27
15	Es Ekn 6.1-17	31	Es Ekn 22.1-21
16	Es Ekn 7.1-17		